ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Եգիպտոս եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	245 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

SAMEDI 1 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3617

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՆԱՐԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԼԱՐԵՐԸ...

Բանաստեղծական է բացատրութիւնը, թերեւս քիչ մըն ալ արկածախնդրական։ Բայց ոչինչ. գործածենք զայն, բացատրելու համար նորագոյն անակնկալը,— լուծում Հօկի, Բարեգործականի միութեան եւ Մելքոնեան Ֆոնտի, ինչպէս կը հաղորդէր «Խ. Հայաստան» (8 դեկտեմբեր)։

Ուրեմն, «հայկական ԽՍՀ. կառավարութիւնը» երես կը դարձնէ նախ իր սանէրուն եւ բարեկամներուն, որոնք տարիներէ ի վեր փառաբանական տաղեր կը հիւսէին, պանծացնելու համար Երեւանն ու իր «բարեխնամ» վարիչները։

Ուրեմն, քնարին վերջին լարերն ալ կը փրթին, Հայաստանի եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ։

Չէ՞ որ Հօկը արտասահմանի մէջ կը համարուէր «դեսպանութիւն» Խ. Հայաստանի, եւ Բարեգործականն ալ, իբրեւ «ընդհանուր միութիւն», իր կարգին դեսպան, գործակատար, ամէն պարագայի մէջ դիւանագիտական ներկայացուցիչ մը կը պահէր Երեւանի մէջ...

Հիմա ի՞նչպէս պիտի կազմակերպուին յարաբերութիւնները՝ Երեւանի եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ։ Եւ ի՞նչ պիտի բանի հաշւակալ Հօկը, երբ մոխիրի վրայ նստած է իր կեդրոնը, այնտեղ, Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ։ Ի՞նչպէս պիտի կատարուին ազգանուէրներու փոխադրութիւնները։ Ո՞վ պիտի սարքէ, առաջարկէ ներգաղթը,— եթէ տակաւին հաւատացողներ կան այդպիսի բաներու։

Հապա «բոցավառ ոգեւոր»ը, որ աւելի մեծ գումար մը կը կազմէն, քան Հայաստանի օգնութեան համար փոխադրուած գումարները։

Ու վերջապէս, Հօկը ո՞ր աղբիւրէն պիտի առնէ իր ներշնչումը, «չերտաւորելու» համար գաղութները, փոխան արժանագրութեան, որ անպատճառ անցագիր չի նշանակեր։

Նոյն հարցումները, նաեւ, Բարեգործականի մասին, որ ունի ոչ միայն Նուպարաշէնը, այլեւ բազմաթիւ դրամական յանձնառութիւններ (մէկը՝ նոյնինքն Մելքոնեան ֆոնտը)։

Դեռ չենք խօսիր Հայր. եւ մանաւանդ «Վերաշինաց» կոչուած միութիւններու մասին, որոնք նոյնպէս անելի կը մատնուին, Երեւանի արձակած վճիռով։

Կառավարական հրամանը կ'ըսէր թէ «կազմակերպուած է յատուկ կառավարական յանձնաժողով, լուծարքի (լուծում) հետ կապուած հարցերը լուծելու համար»։

Սպասենք այդ կարգադրութեան, եւ քանի որ կաղանդ է, մաղթե՛նք որ գալիքը առաջինէն գէշ չըլլայ, շնորհիւ բարեխնամ «հանճարափայլ»ին յեղափոխական արթնութեան եւ անսպառ հոգածութեան...

X

Տարեգլուխի տեսութիւն մը փորձեր էինք, եւ հազիւ չօշափած արդէն ծանօթ անցքեր, նոր լուրեր եկան աւելի մթագնել հորիզոնը։

Ամենավերջինը կը կարդաք այսօր իսկ,— Երեւանի մէջ, Գեբաղոյն Ատեանին առջեւ հանուած են ութ գործավարներ (նախարար) եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, իբրեւ հայրենադաւ։

Իր համառօտութեան մէջ անգամ, քամնելի է լուրը,— դաւադրութիւն՝ խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու եւ Հայաստանը դրամատիրական երկրի մը թեւարկութեան տակ դնելու համար։

Քնարեր՝ առաջին բառէն մինչեւ վերջինը, սկիզբէն մինչեւ վերջակէտը, այս անհաւոր «յայտնութիւն»ն ալ անշուշտ գոհունակութիւն պիտի պատճառէ Արտասահմանի հատընտիր պաշտօնեաներուն եւ երկիւներուն, ծառայելով իբրեւ նիւթ ճամարտակութեան եւ ճառասանութեան, ինչպէս միւս բոլոր «մաքրագործում»ներն ու դատավարութիւնները։

Դաւադրութի՞ւն Երեւանի մէջ, Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու եւ դրամատիրական պետութեան մը յանձնելու համար... Ամէն բան մէկդի դնելով, մէկ հարցնէինք թէ ո՞րն է այդ պետութիւնը։ Անշուշտ պէտք է ըլլայ Կովկասի հարեւաններէն մէկը,— Թուրքիա կամ Իրան։

Ուրեմն Մոսկուան կ'ուզէ որ հաւատա՛նք թէ խեղճուկրակ Երեւանը, իրենց չուքէն վախցող, մինչեւ ոսկորներուն ծուծը ռուսբոլշեւիկ ատրգանին մէջ թաթխուած գործավարներ եւ գործակատարներ ապստամբութի՛ւն կ'որոճան Խ. Միութեան դէմ, փրնտռելով դրացիներու աջակցութիւնը եւ օրհնութիւնը։ Դրացիներ՝ որոնք ամէն բանէ առաջ զինակիցներն ու բարեկամներն են Խ. Միութեան, իրենց պետական շահերը յարմարցուցած՝ անոր քաղաքականութեան եւ բոլորովին հակառակ՝ որ եւ է ազգային շարժման, իրենց սահմաններուն վրայ։ Դրացիներ՝ որոնց մէկը, Թուրքիա, ներկայ Հայաստանն անգամ շատ կը տեսնէ, իսկ միւսը՝ Իրան, սովորութիւն չունի խառնուելու սահմանակից եւ բարեկամ պետութեանց ներքին գործերուն։

Բայց չզարմանանք։ Ամբոխը յարդ կ'ուզէ, իսկ Ջեկան՝ աբիւն։ Եւ բոլոր միջոցները ներելի են, երկու ախորժակներն ալ գոհացնելու համար։

Միայն վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին, գնդակը հնձեց հարիւրաւոր գլուխներ, ամբողջ Խ. Միութեան տարածութեան վրայ, եւ անճար Հայաստանը չէր որ բացառութիւն պիտի կազմէր։ Իւրաքանչիւր «հանրապետութիւն» պէտք է տրամադրէ իր բաժինը՝ գնդակահարութեան ջոկատին, ինչպէս կը վճարէ իր տուրքը։

Մնաց որ, հայազգի «պանծալի»ն, Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեան, շատ բան կը հասկցնէր իր դեկտեմբեր 9ի պատմական ճառով, զոր արտատպեր էինք աւջի օր։

Շ.

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒԹ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐ ԵՒ ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻՆ ԻԲՐԵՒ ԱՆՁՆԱՏՈՂԱԿԱՆՆԵՐ..

Մամիկոնեան, Շահնազարեան, Քալանթարեան, Եսզիբարեան, Ակոպով եւայլն

Աժանս Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, դեկտեմբեր 30 թուակնով.—

«Խ. Հայաստան» կը ծանուցանէ թէ Երեւանի մէջ սկսած է դատավարութիւնը ազգայնական հակայեղափոխական թրոցքիական - պուխարինեան կազմակերպութեան մը, որ կ'ամբաստանուի թէ ՓՈՐՁԱԾ Է ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՊԱԼԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԹԵՒԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

Ութ ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին Մամիկոնեան՝ հողագործութեան նախկին գործավարը (նախարար), Քալանթարեան՝ փոխ - գործավար հողագործութեան, նախկին նախագահ Հայաստանի Կոոպանկին, Եսզիբարեան, վերատեսուչ համալսարանի, եւ Շահնազարեան, նախկին գործավար հողագործութեան։ Միւս ամբաստանեալներն են պաշտօնատարներ հողագործական գործավարութեան անասնաբուծական եւ երկրագործական վարչութեանց։ Կեդր. Կոմիտէի նախկին քարտուղարը՝ Ակոպով, եւ Սովնարկոմի նախկին նախագահը նմանապէս մեղսակից հռչակուած են այս դաւադրութեան, Մամիկոնեանի խոստովանութեանց հիման վրայ։

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը հրատարակուած է տեղական ֆանի մը թերթերու մէջ միայն. այն ալ կրճատուած, այնպէս որ կարելի չէ աւելի մանրամասնել ամբողջ ողբերգութիւնը։ Ութ ամբաստանեալներէն հինգին անունները միայն կը յիշուին։ Երբ դատի քաշուած է Կեդր. Կոմիտէին Բ. քարտուղարը, Ակոբով, ապահովաբար իրեն բախտակից է նաեւ բուն քարտուղարը՝ *Ամատունի,* ինչպէս եւ նախկին վարչապետը՝ Գուլոյեան։ Բայց չենք ուզեր ենթադրութիւններով տարուիլ, սպասելով մանրամասնութեանց. ուրիշ խօսքով՝ «Խ. Հայաստան»ի կամ ռուս խորհրդային թերթերու։

Աւելորդ է ըսել թէ այս ամբաստանագիրը մեքենաբար պիտի յանգի մահավճիռի, ինչպէս նմանօրինակ պարագաներու մէջ։

Ուրիշ "մաքրագործումներ"

Խորհրդային «Թրուտ» թերթը կը ծանուցանէ թէ ձերբակալուած է Կորքիի շրջանին (Նիժնի - Նովկորոտ) մետրոպոլիտը՝ Թէոֆանոս եպիսկոպոս, ամբաստանուելով թէ գաղտնի վանքեր բացած է զանազան քաղաքներու մէջ։ Այս ապօրէն վանքերէն մէկուն մեծաւորը միեւնոյն ատեն կարեւոր պաշտօն մը ունէր խորհրդային վարչութեան մը մէջ։ Թէոֆանոս եպիսկոպոս միեւնոյն ատեն կ'ամբաստանուի թէ քաշկռտած է խարեբայ մը, որ ինքզինք կը ներկայացնէր իբրեւ մեծ - դուքս Միխայիլ, եղբայրը եւ գահաժառանգը վերջին ցարին։

Թերթը կ'աւելցնէ թէ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են Կորքիի գործարաններուն մէջ, իբրեւ կուսակիցները մետրոպոլիտին։

Միւս կողմէ «Գրաւտայա Կազէտա» կը ծանուցանէ թէ խորհրդային դատարանները հարկադրուած են քննել Հրեաներու դէմ գործուած բազմաթիւ յարձակումներ։ Նոյնիսկ մեծ քաղաքներու մէջ Հրեաները յաճախ յարձակումներու կ'ենթարկուին եւ կը խոշտանգուին։ Սակայն խորհրդային դատարանները իրենց վճիռներու պատճառաբանութեան մէջ չեն յիշեր այս արարքներուն հակահրէական հանգամանքը։ Խորհրդային թերթը խիստ միջոցներ կը պահանջէ, կասեցնելու համար հակահրէական հոսանքը որ կ'աճի օրէ օր։

**** Լեհական թերթի մը թղթակիցը կը գրէ թէ ռուս զօր. Սկոպլին, որ անհետացաւ Փարիզէն, զօր. Միլլէրի առեւանգումէն վերջը, ատեն մը Պրիւսէլ բնակած եւ յետոյ Ֆինլանտա անցած է, իսկ այժմ կը գտնուի Լէնինկրատ, Տոկով անունով, իբրեւ գործակալ զինուորական վարչութեան։*

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸՆ ԷՐ

Նախագահ Կամի խորհուրդը առաջ կը բռնէ

Տեղական թերթերը զարմանալի տեղեկութիւններ կը հրատարակեն հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաներու գործադուլին առթիւ, որ բարեբախտաբար կարճ տեւեց։ «Մաթէն» կ'ըսէ թէ գործադուլը բոլշեւիկեան ծրագիր մըն էր, կառավարութիւնը տապալելու եւ նոր դահլիճը համայնավարներուն մասնակցութեամբ կազմելու համար։ Նոյն թերթին կարծիքով, հանրակառքի եւ մեթրոյի բանուորներուն 80 առ հարիւրը պատրաստ էին վերսկսելու աշխատանքը, եթէ ազատ ձգուած ըլլային։ Եթէ ծրագրուած դաւը յաջողէր, նոր դահլիճը պիտի դադրեցնէր ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը Սպանիոյ հանդէպ, համաձայն նոյն թերթին տեղեկութեանց։

Ուրիշ ընդդիմադիր եւ մանաւանդ թունդ աջակողմեան թերթեր կ'ըսեն թէ լուրջ անհամաձայնութիւններ ծագած է դահլիճին ընկերվարական եւ արմատական անդամներուն միջեւ։ Իբրեւ թէ ներքին նախարար Պ. Մարքս Տորմուա (ընկերվարական) ինքնագլուխ բանակցեր եւ հաւատիքներ տուեր է Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակներուն, մինչեւ վարչապետը մերժած էր ընդունիլ զանոնք, ցորչափ չէ վերսկսած աշխատանքը։ Այս պատմութիւնը չէջած բրած ըլլալով երեսփ. ժողովի նրբանցքներուն մէջ, վարչապետ Պ. Շոթան յայտարարեր է, համաձայն նոյն աղբիւրին.

— «Թերեւս ճիշդ է որ Պ. Մաքս Տորմուա բանուորական պատուիրակութիւն մը ընդունած է ներքին գործերու պաշտօնատան մէջ։ Բայց ճիշդ է նաեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՓԱՌՍ ԼՌՈՒԹԵԱՆ

Կաղանդ է այսօր։

Հին Հռոմի մէջ Կաղանդի սովորութիւններէն մին էր որ ոեւէ գէշ բառ չարտասանել տարւոյն առաջին օրը։ Որպէսզի նոր տարին սահէր անցնէր բարի՛, բարի՛, շատ բարի։

Ես պիտի ուզէի սովորութիւն դարձնել ոչ թէ գէշ բան չըսել, Կաղանդի օրով, այլ բառ մը անգամ չարտասանել։ Ներողութի՛ւն,— շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի այս դարաշրջանին՝ կարեւոր կը համարիմ պարտադրել որ սահմանափակուի աշխատանքը եւս այն դժբախտ գործարանին, որուն յարգը եւս սկսած է իյնալ ժամանակէ մը ի վեր։

Մեր խօսքը բերնի մասին է։

Ճիշդ է որ առանց մեր բանաստեղծները պանծացուցած են բերանը, մանաւանդ իրենց սիրուհիին բերանը։ Ի՞նչ նմանութիւններ, ի՞նչ պատկերներ անոնց պերճերգութեան մէջ,— բերան որ բուստի կը նմանի, բերան որ խորանի կը նմանի։ Հապա մեր հարսնուկներո՞ւն բերանը, որ զոց կ'ըլլար մեծերուն առջեւ, պարոնտատին ու կեսրոջ մօտ։ Այսօր, ընդհակառակն, բա՛ց են բերանները հարսներուն եւ աղջիկներուն,— եւ ի՞նչ բերան, կ'ըսեն բանախօսի բերան։ Սինկէրին մեքենայ։ Կամ ջաղացքի քար, որ կ'աղայ, շարունակ կ'աղայ։ Ատոր համար է որ բերանը կորսնցուց իր յարգը։ Երկու խօսք ըսես՝ քառորդի բերան ունի կ'ըսեն։ Ֆրանսացի՞ն՝ աւելի գէշ.— Ta gueule...

Ժամանակ է որ վերահաստատենք բերնին պատիւը։ Բերանը այն գործարանը չէ որ բաց պէտք է մնայ ամէն ժամ։ Օրուան մէջ, խօսելու համար, բաւական է երեք ժամ։ Եթէ քիչ մը գիտակից ձեւով քննենք, պիտի տեսնենք որ աւելորդ եւ սնամէջ են արտասանած մեր խօսքերուն տասնէն ինը։ Քիչ խօսելով՝ բան չէք կորսնցներ։ Ես ամէ՛ն կիրակի դուրս չեմ ելլեր բնակարանէս,— կիրակի օրերը մունջ կը մնամ, cure de silence կ'ընեմ, եւ ոչ միայն բան չեմ կորսնցուցած, այլեւ բազմաթիւ զահ է մնացած ինծի։ Մի՛ մոռնաք հետեւեալ իմաստուն խօսքերը.—

1.— Խօսք բամբիշ կլոր է, խորհէ՛ եւ վերջը գլորէ՛։ Այսինքն թէ կրնաս վնասուիլ, երբ շատ կը բանաս բերանդ։

2.— Խօսքը արծաթ է, լռութիւնը՝ ոսկի։ Ես պիտի աւելցնէի.— Խօսքը ցեխ է, քեզ կ'աղտոտէ։

3.— Խօսքը երբ դեռ բերնիդ մէջ է, քեզի գերի է, իսկ երբ բերնէդ ելած է, դո՛ւն ես գերին քու խօսքիդ։ Շատեր փորձով հաստատած են այս ճշմարտութիւնը։

4.— Աստուած, կ'ըսէ արեւելեան իմաստութիւն մը, լեզու է տուեր մարդուն՝ ծածկելու համար մտածումը։ Սխալ է ըսել հակառակը,— անգամ մը հանդիպածին ըսէք ինչ որ կ'անցնի ձեր միտքէն, եւ առէք կ'ունենաք զննահատելու այս առացուածքն ալ։

Բայց ի՞նչ եղաւ «զոհար առացուածքներ» շարելու,— բոլոր վէճերը, կռիւները, պատերազմները մարդիկ չե՞ն լեզուի երկարութեան, բաց - բերանութեան, քիչ մը լռել չգիտնալուն։

Լռութեան այս հրաւէրը գործնականացնելու համար, *Յառաջ*ի վարչապետը, ընկ. Գեւոնեան կ'առաջարկէ վերջ տալ բարեմաղթութիւն արտասանելու յոգնութեան։ Արդարեւ յոգնեցուցիչ, ձանձրացուցիչ ժամավաճառութիւն է, Կաղանդի օրով, տունէ տուն պտտիլ, «Շնորհաւոր նոր տարի» ըսելու համար ձեր սանամօր եւ սանահօր, դրացուհիին, դռնապանուհիին, փեսային։ Աւելի լաւ չէ՞, կ'ըսէ ընկ. Գեւոնեան, «Հայրենիք» թերթին կատարած ձեւով՝ հրատարակել հրապարակային շնորհաւորութիւնները։ Երկու տող.— Կը շնորհաւորեմ բոլոր ազգականներս, բարեկամներս, բարեկամուհիներս։ Ստորագրութիւն։ Լըմնցաւ։ Ոչ լեզու փարտելու պէտք կայ, ոչ բերան բանալու,— բա՛ց մի այն քսակդ եւ ցնծա՛ 10 ֆրանք՝ «հրատարակութեան խնդրանօք»։ Եւ հանգի՛ստ յոգնած բերաններուն։

ԱՐԱՋ

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Վ. Էմեան ընտանիք, Մարսէյլ	100
Լիոնէն՝ Ղ. Ղազարեանի միջոցաւ (ցանկը առանձին)	100
Տէր եւ Տիկին Արսէն Գոյանեան, Օր. Մելինէ Գարայեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Մ. Մէգպուրեան, Պոնտի, (նոյն առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի)	25
Մ. Գրանեան	25
Պետեան եղբ. Վիբաֆլէ	20
Մոսկոֆեան, Վէզինէ	20
Մ. Գազանճեան, երիցուհի Բ. Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	25
Գումար՝	365
Դեկտ. 25ի գումարը	615
Ընդհ. գումար՝	980

ԱՆԱԽՈՐԺ ՀՐԱՄԱՆ ՄԸ՝ ՀԱՅ ԽԱՆՈՒԹՊԱՆՆԵՐՈՒ

Երէկ հետեւեալ նամակը ստացանք Վիէնէն.—

Իրենց խանութները գոցելու հրաման ստացան (ոստիկանական տեսչութենէն) եօթը Հայեր, կօշկակար, դերձակ եւ սափրիչ։ Այսօր ալ գիտ կանչեցին։ Մէկ ամիս պայմանաժամ տուին գոցելու խանութը։ Ոչ մէկ բացատրութիւն կուտան։ Շուարած ենք եւ չենք գիտեր ուր պիտի դիմենք։

Ամէն մարդ զատ զատ փաստաբան բռնած է, ոչ մէկը կ'ուզէ միասնաբար գործել։ Նախկին քաղաքապետը յանձնարարեց պարապ տեղը դրամ չծախսել եւ ուղղակի դիմել երեսփոխան - քաղաքապետ Պ. Հիւսէյլի, որ սիրով ընդունեց խօսիլ Փարիզի մէջ, ներքին նախարարին հետ։ Կիւլպէնկ Սուքիասեան։

Բնակարանի վարձքի 10 առ 100 զեղչը եւ չնչուի

Հակառակ տիրող ընդդիմութեան, երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը վերջին պահուն համաձայնեցան, ջնջելու համար բնակարանի վարձքերու 10 առ հարիւր զեղչը, որ հաստատուած էր 1935ին, Լավալի կառավարութեան կողմէ։ Ուրեմն նոր տարիէն պիտի վերահաստատուի 10 առ հարիւրը, ինչ որ մեծ դժգոհութիւն պատճառած է վարձակալներուն։ Ջնջումը քուէարկուեցաւ 262ի դէմ 302 ձայնով։ Արդէն իսկ բողոքի ժողովներ կը գումարուին եւ մասնաւոր յայտարարութիւններ կը յորդորեն «վարձակալներու գործադուլ» հռչակել...

Երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը այժմ կ'ուզեն միջին եզր մը գտնել միւս վէճելի հարցերու մասին։ Այսպէս, ծերակոյտը կ'առաջարկէ 220 առ հարիւր աւելցնել (1914ի վրայ) 1938 յունուար 1էն մինչեւ 1939 յուլիս 1, իսկ երեսփ. ժողովը կ'ընդունի միայն 175 առ հարիւր։ Երկու ժողովները համաձայնած են որ վարձքերու սեղմիչ օրէնքները վերջանան 1943 յուլիս 1ին, բայց մինչ ծերակոյտը տարեկան յաւելում մը կ'առաջարկէ 1939 յուլիս 1ի եւ վերջին պայմանաժամին միջեւ, երեսփ. ժողովը 5 առ հարիւրէն աւելի յաւելում չընդունիր։

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՔՄԱՑՔՆԵՐԷՆ

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ ՆԻՍԻ ԱՌՋԵՒ (1543)

Զբօսաշրջիկը, որ պիտի փորձուի Նիսի հին, պատմական քաղաքամասը այցելել, մանուածապատ, անձուկ ու անարեւ փողոցներուն ցանցին մէջ - տեղ, առիթը պիտի ունենայ պանելու պզտիկ հրապարակ մը, Ս. Օգոստինոսի եկեղեցիին առջեւ։ Հոն, եկեղեցիին ճիշդ դիմացը, հնօրեայ եւ ամբակուռ պատուարի մը վրայ մեծկակ որմաքանդակ մը իր ուշադրութիւնը պիտի գրաւէ։

Անիկա կը ներկայացնէ կնոջ մը կարկառուն արձանը, բնական մեծութեամբ, աշտարակներու եւ պարիսպներու խորքի մը վրայ։ Կնոջ արտայայտութիւնը խրոխտ է եւ մարտական, ակնարկը՝ խիզախ, կուրծքը՝ ցցած, խոյանքի դիրքի մը մէջ՝ ամբողջ մարմինը ջլապիրկ։ Անիկա աջ ձեռքին մէջ բռնած ունի լուացքի թակ մը, մինչ ձախ ձեռքը օդը կը բարձրացնէ հողմածածան դրօշ մը։

Զբօսաշրջիկը, — եթէ երբեք պատմական առեղծուածներու զգայութիւնը ունի, — մեծապէս պիտի շահագրգռուէր, դրօշին վրայ քանդակուած տեսնելով երկու մահիկներ, այո, երկու թրքական մահիկներ։

Որմաքանդակը ստորեւ կը կրէ նիստարբրաւ արձանագրութիւն մը. — «Ա. Կատարինա Սէկուրանա, Հերոինա Նիսարտա»։

Ո՞վ է ուրեմն Նիսի այս հերոսուհի ամազոնը։ Իր սլացիկ բազուկը յաղթակա՞ն մահիկ մը վեր կը բարձրացնէ թէ պարտեալ մահիկ մը...

Իր պատմութիւնը, — առասպելով գեղեցկացած, — մեզ ետ կը տանի քանի մը հարիւր տարի, մինչեւ ԺԶ. դարու կէսը։

Ֆրանքեւգերման մրցակցութիւնը, — ինչպէս յայտնի է, — արդիւնք՝ ցեղային - հոգեկան տարբերութեան, շահերու անհամաձայնութեան, եւրոպական պատմութեան քրոնիկ հիւանդութիւններէն մին կը կազմէ։ Երբեմն թաքուն, յաճախ բացայայտ, ան միշտ հակադրած է լատին մշակոյթը գերման մշակոյթին։

ԺԶ. դարու առաջին կիսուն Ֆրանքեւ գերման թիւրիմացութիւնը անցուց իր ամենասուր նոպաներէն մէկը, ատիկա յայտնի է Ֆրանսայի թագաւոր՝ Ֆրանսուա Ա.-ի եւ գերման կայսր՝ Կարոլոս Ե.-ի երեսնամեայ պատերազմներով։

Առանց պատճառներուն մէջ մտնելու, ըսենք միայն, որ Կարոլոս Ե.-ը, իշխելով միանգամայն ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ Սպանիոյ, Իտալիոյ վրայ, Ֆրանսան առած էր երկաթեայ օղակներու մէջ։

Ֆրանսուա Ա. հակակշռելու համար իր մրցակիցը, զինակցութիւն կնքեց Թուրքիոյ գահակալ Գանունի Սուլթան Սուլէյմանի հետ, ճիշդ այն օրերուն, երբ օսմ. պետութիւնը իր ուժի եւ փառքի գագաթնակէտին վրայ կը գտնուէր։

Իր ժամանակին այդ դաշնադրութիւնը նկատուեցաւ անպատուաբեր արարք մը, որ կը վտանգէր քրիստոնեայ աշխարհի ապահովութիւնը։

Այդ երեսնամեայ պատերազմներու ընթացքին Սավուայի դքսութիւնը, որուն կը պատկանէր Նիս քաղաքը, հակած էր Կարոլոս Ե.-ի կողմը։

Ֆրանսուա Ա., նկատի ունենալով Նիսի ռազմագիտական կարեւորութիւնը Իտալիոյ ճամբուն վրայ, մտադրած էր զայն գրաւել։

1543ի ամրան, անիկա, առարկելով որ Նիսը երկար ժամանակ մաս կազմած է Փրովանսի կոմսութեան, որոնց իր նպատակը գործադրել ու գիմեց իր դաշնակից Սուլթան Սուլէյմանի օժանդակութեան։

Այդ օրերուն օսմ. պետութիւնը կը նկատուէր ծովային ամենահզօր ուժը Միջերկրականի վրայ։ Թրքական հրետանին անմրցելի կը մնար։ Իր նաւատորմը, Խայրետտին Պարպարոսի հրամանատարութեան տակ կը միացնէր ուժը եւ յանդգնութիւնը։

1543 օգոստոս 5ին, օսմանեան նաւատորմը, կազմուած 110 ցռկանաւերէ, կը միանար Նիսի առջեւ ֆրանսական նաւատորմին (որ ունէր 40ի մօտ նաւեր) եւ իրիկուան դէմ կը դըրուէր Նիսէն դէպի արեւելք մերձակայ Վիլֆրանշի նաւահանգիստը։

Ցամաքի կողմէ ֆրանսական բանակը, տ'Անկէնի կոմսին հրամանատարութեամբ կ'անցնէր Վար գետակը եւ կը մտնէր քաղաքին։

Խայրէտտին Պարպարոս իրեն հետ բերած էր Ենիչէրիներու գունդ մը, Օսման աղայի հրամանին տակ։

Նիսը՝ պզտիկ քաղաք մը տակաւին, կը կրթնէր ոչ շատ բարձր բլրակի մը, որուն վրայ կը բարձրանար ըղըղնակ - ամրոց մը, ներկայիս աւերակոյտ։ Քաղաքը կը պաշտպանուէր պարիսպներով ու միանգամայն արեւմուտքէն Փայոնի գետակով։

Օգոստոս 10ին, Պարպարոս ցամաք կը հանէ իր նաւերու ծանր հրետանին եւ կը զետեղէ Նիսի հանդիպակաց Սիմիէի եւ Մոն - Պորոնի բարձունքներուն վրայ։

Օգոստոս 12ին, յարձակող բանակները քաղաքին չուրջ դիրք կը դրաւեն։ Թրքական ենիչէրիներէն մաս մը, Ալի Թօրկուտի հրամանին տակ կ'ամրանայ քաղաքին արեւելակողմը, Սինքայրի աշտարակին ու պարիսպին դիմաց։ Նոյն օրը թրքական հրետանին 1200 ռումբ կը ձգէ քաղաքին վրայ։ Բլուրի ամրոցը կը հակադարձէ։ Պարպարոսի մէկ եղբօր տղան կը սպաննուի Մոն Պորոնի վրայ։

Օգոստոս 13.— Սինքայրի աշտարակին մէկ մասը կը խորտակուի։ Պաշարուողները ապարդիւն ելոյթ մը կը փորձեն դէպի դուրս։

Օգոստոս 15.— Ամէնէն յիշատակելի օրը։ Թրքական ցռկանաւերը ծովու կողմէ քաղաքը կ'առնեն կրակէ գօտիի մը մէջ։ Առտուան ութին, բուռն ռմբակոծութիւնէ մը վերջ, Նի...րինները, Թօրքանայի գունդը Փրովանսի կամաւորները միատեղ կը խուժեն Սինքայրի կիսաքանդ աշտարակին վրայ։ Սանդուղներ կը դրուին, կուզայ պահ մը որ պաշտպաններու կատաղի ընդդիմութիւնը չի յաջողիր կասեցնել յարձակողներուն թափը, ենիչէրինե-րը կը յաջողին մագլցիլ ու տեղ դրաւել Սինքայրի պարիսպին վրայ. վըհատած Նիսեցի զինուորներ կը սկսին փախուստի, կը թուի թէ ալ վճռական ժամը հասած է, ու պիտի որոշուի պարտեալ քաղաքին բախտը, ենիչէրի դրօշակիրը արդէն Սինքայրի աշտարակին վրայ կը անկէ մահիկով դրօշը...

Ճիշդ այդ պահուն կը կատարուի մէկը այն բախտորոշ դիպուածներէն, որոնք յանկարծ կուգան շրջել դէպքերու ընթացքը։

Նիսեցի լուացարարուհի կին մը, Կատարինէ Սէկիւրանա, ընդհանուր խուճապին մէջ, առանց գլուխը կորսնցնելու, հերոսական անձնուիրութենէ մղուած, կը խուժէ դէպի գըրաւուած պարիսպը։ Իր խոյանքին մէջ իր ետեւէն կը քաշէ խումբ մը անձնուրացներ։ Աշտարակին գագաթը ճակատ ճակտի կուգայ պարթեւ ենիչէրիի մը։ Իր ձեռքի թակը անոր գըլխուն իջեցնելուն պէս, մարդը թաւալգլոր կ'իյնայ բարձունքէն վար։ Ցետոյ, Կատարինէ կը խլէ թրքական դրօշը, կը ցուցադրէ իր շուարած հայրենակիցներուն ու կը պոռայ. «Ո՞ւր կը փախիք... տղամարդ չէ՞ք... հասէք օգնութեան... կեցցէ Նիսը... կեցցէ Սավուան...»

Իր խիզախ շարժումէը սիրտ կուտայ խուճապահար փախստականներուն, որոնք ետ կը դառնան, կը բարձրանան իրենց դիրքերը եւ յեղակարծ թափով կը դիմագրաւեն յարձակող գրոհին։ Այս անակնկալ դիմադրութիւնը կը շուարեցնէ թշնամի գունդերը, որոնք կը նախընտրեն տեղի տալ։ Թրքական զօրամասը այդ օր կրած էր նիւթական ու բարոյական ամենածանր հարուածը։

Կնոջ մը դիւցազնութիւնը այդ օր փրկած էր ոչ միայն քաղաքը, այլ մանաւանդ Նիսի պատիւը։

Անտարակոյս հերոսական ժեստ մը անբաւական էր յեղաշրջելու ուժերու համեմատութիւնը, որ ի հարկէ ի նըպաստ էր պաշարողներուն։ Յաջորդ օրերուն, թուրքեւֆրանսական ուժերը նախքան յարձակումը աւելի յարմար նկատեցին ամբողջովին քարուքանդ ընել քաղաքին ամրակուռ պարիսպները։

Օգոստոս 20ին, քաղաքի զեկավար տարրերը զգալով որ անհնար է դիմադրել, պատրաստակամութիւն կը յայտնեն յանձնուելու։ Թշնամին կը համաձայնի քաղաքին համար պատուաբեր պայմաններով։

Օգոստոս 22ին քաղաքը եւ ամրոցը գրեթէ անձնատուր կ'ըլլան։

Անձնատուութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկը այն էր որ քաղաքը Թուրքերու սանձարձակութեան ճարակ պէտք չէ ըլլար։ Բայց կարելի՞ էր զսպել ենիչէրիներու մոլեգնած ախորժակները։ Հակառակ տրուած խօսքին, ստորագրութեան, Պարպարոս քաղաքը կը յանձնէ իր զինուորներուն փառչուէր քմայքին։ Նիսը այդ օրերուն միանգամընդմիշտ, չմոռնալու սարսափն, կը ճանչնայ Թուրք զինուորի գազանային բարքերը։ Ամէնէն նրբենի անգթութիւնները բաւական չէին կարծէք, Պարպարոս կը զատէ 200ի չափ երիտասարդ աղջիկներ, ու կ'ուղարկէ Սուլթանին, իբրեւ նուէր։ Բարբարոսաբար, ճամբու ընթացքին, Մալթացի եւ Նափոլիցի ցռկանաւերու խումբ մը կը հանդիպի գերեբարձ թուրք նաւերուն եւ կը յաջողի խլել ու ազատագրել տարաբախտ գերուհիները։

Նիսի այդ պաշարումի ընթացքին, քաղաքի մէջ շրջաբերութեան հանուած է ոսկի եւ արծաթ դրամ մը, ներկայիս հազուագիւտ, որ կը յիշատակէ պատմական այդ դրուագը։ Այդ դրամը մէկ երեսին վրայ կը կրէ Սավուայի դքսական զինանշանը, լատիներէն «Սավուայի դուքս Շարլ Բ.» մակագրութեամբ մինչ միւս երեսին վրայ կայ միակ, պարզ բայց պերճախօս արձանագրութիւն մը, Nice. a. turc e: gal. obs. 1543: (Նիս պաշարուած Թուրքերէն ու Ֆրանսացիներէն 1543ին)։

Նիսը ժամանակի ընթացքին ճանչցաւ, ինչպէս շատերու վիճակուած է ճանչնալ, բախտի ամէնէն տարօրինակ խաղերը։ Ձեռքէ ձեռք անցնելէ, մրցակիցներու կռուախնձոր դառնալէ վերջ, ան ինքնաբերաբար ինկաւ, երկար ժամանակէ ի վեր ցանկացող Ֆրանսայի գիրկը։

Բնիկ Նիսեցիները սակայն չեն մոռցած իրենց հերոսուհին, իրենց երգերով կը պանծացնեն զայն։ Տարին տօնական օր մը կայ անոր ձօնուած, ու անոր արձանին առջեւ ծաղկեպսակները միշտ թարմ կը մնան։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԺԱՆՈՆ

Երէկ թաղեցինք Ժանօն...

Ցուրտ օդով մը, միսթրալին ռանոցը մեր ականջներուն մէջ եւ մեր քիթերը խայթուած, տարինք զայն Սէնփիէռ, միածի սեւ ու անշուք կառքով մը, որուն ետեւէն, քանի մը բարեկամներ, փութացած էինք վերջին մնաք - բարովն ըսելու, սեւազանգուր ու հրաշունի պատանիին որ մեր լրագրավաճառն էր։

Հիւանդութիւնը անսպասելի էր ու անողոք։ Տարաւ զայն հինգ օրուան ընթացքին, առանց թողելու որ, դուռ դրացին, կարենայինք բան մը ընել հայորդիին, այս սիրուած ու անուշիկ տղուն։

X

Մեր Թուրքէնին զաւակն էր ան, այն կարիճին որ մեր չեմէն ներս մեծցած, երկար տարիներ եղբօր մը պէս գուրգուրացած էր մեր վրայ եւ որուն ձեռքին տակ ես հասակ նետեցի։

Այս այն մարդն էր, որուն անձնեայ ու թիկնեղ երեւումը Ղառըղճին տակէն, հաւի ու տանձի գողերը չուելու, չգանալու կը դատապարտէր եւ որուն տորքեան նայուածքն իսկ բաւական կ'ըլլար խաղաղութիւնը հաստատելու Մէզարըլըխին մէջ, ուր ամէն իրիկուն փողոցի յոյն եւ հայ լաճերը իրար կը քարկոծէին։

Գիրերու գիւտի 1500ամեակէն վերջ, ուր փողոցին մէջ գիտապաստ Մէհմէտճիք մը փռուած էր, Թուրքէն անհետեւութացաւ մէջտեղէն, մեկն եղաւ։ Ու, օր մըն ալ յանկարծ իր ձայնը Գուլկարիայէն եկաւ։

Ընդհ. պատերազմին անցած էր Հայաստան ու Անդրանիկի բանակին մէջ գրուած էր իր արժանի տեղը։ Բոլշեւիկներու եւ Թուրքերու ստորին դաւադրութեան օրերուն, դառնութեան բաժակը ցմրուր քամել տալէ վերջ վտարած էին զինքը իբրեւ մաքուր Հայ։ Ու, Թուրքէն քար դրած իր սրտին, մեկնած էր հայրենիքէն...

Հինգ տարի վերջ նոր անկախութեան տիրացած Հայրենիքին արի այս դիւցազնը, հազուագիւտ տեսիլքով մը կը պատմէր, վաշտերուն եւ դաւաճաններուն մասին որոնք աշխարհի սրբութիւններուն հետ դաշնակցած մեր նորադատ տունը քանդեցին։

Յաճախ կ'ըմբոստանայի, սակայն իր ժողովրդական հոգեբանութիւնը, իր բնազդը կ'որոտար իր մէջ ու կ'ըսէր. «Բայց չէ՞ որ յանուն ազատութեան, փոքր ազգերու անկախութեան, բռնակեր ցարը տապալելու համար գործի գլուխ եկան», փորանակ ընդվզելու, ըսէ տեսնեմ ազատութիւն կա՞յ, անկախութիւն կ'ը-ւի՞ն. ցարէն աւելի ստորին բռնապետութիւն մը ստեղծած չե՞ն...

Առանց պատասխանի, այն ատեն «խօսէ՛ մեզի, կ'ըսէի, մղած օրհասական կռիւներէդ, ծովէն 2000 մէթր բարձրաւանդակին վրայ, Վանէն մինչեւ Ճորոխ, Սեւանէն մինչեւ Բիւրականի գագաթներուն վրայ...

Այն ատեն, Սասունցի Դաւիթի հանգունակ, բերնի ջուրերը վազցնելով, ան կը պատմէր մէկը հազար դէմ մղուած ոգորումները, նուիրական լեռներուն եւ ձորերուն մէջ... Ու, ամէն անգամին ան հպարտօրէն կ'ըսէր որ ձեռքերը Թուրքի եւ Քիւրտի կենկան կամ երախայի արիւնը չէին տեսած։

Ու, այսպէս, ամէն իրիկուն ան անգիր դասը կը սորվեցնէր իր զաւկին, կարծես զգալով որ, անիմաստ արկածի մը զոհ պիտի ըլլար եւ իր զաւակը պէտք էր որ իր հօրմէն ժառանգէր դիւցազնավէպը մեր նորագոյն անցեալին որուն մորմոքը տակաւին կը կոտտայ մեր հոգիներուն մէջ։

Ժանօն լարուած, համակ ականջ կտրած կ'ունկնդրէր իր հօր զրոյցներուն, ծունկին տակ կծկտած, իր մանուկ հոգին հազար գոյն կ'առնէր ու յաճախ աչքերը կրակոտ ու արտասուալից, անուրջի մէջ կ'ըլլար կարծես, կ'երեւակայէր ատենդավէպերու աշխարհին մէջ մարտնչող գերմարդերը...

Թուրքէն մեռաւ գործատան մէջ, հակայ հալոցին դիմաց, ծուխին ու ածուխին մէջ սեւցած, տարի մը առաջ։

Արմէններու հպարտ մնացորդը որ կ'երազէր մեռնիլ հայրենի լեռներուն վրայ, թշնամիին հետ կռուի ընթացքին, մաշեցաւ դժոխային հնոցին դիմաց, առանց իր սիրասուն Ժանօն վերջին անգամ մըն ալ գրկելու իր առնական ու վեհանձն կուրծքին վրայ։

X

Որբանալէ վերջ Ժանօն, ինչպէս բոլոր հայ մանուկները Մարսիլիոյ մէջ, զպրոցէն արձակուելէ յետոյ լրագիրներու տրցակ մը անութին տակ, փողոցէ փողոց, թէքաններէն սրճարաններ, կերկերուն ձայնով մը որուն մէջ երկիւղի ու վիրաւորուած հպարտութեան մը հեւքը կար, քաղցր ժպիտ մը շրթներուն, թերթը կ'երկարէր։ Ու, ամէն անգամուն տլէՊարոն, ե՞րբ Հայաստան պիտի երթանք» կ'ըլլար իր հարցումը։

Ճիշդ է որ գիմուոմ բրինք, նոյնիսկ պատուիրակը համամիտ էր, եւ սակայն տեղական վարձկաններու վոհմակը արգիլեց մօր եւ զաւկին մեկնումը Հայաստան։

Եօթը օր առաջ, գիշեր մը, Քանըպիէռին վրայ հանդիպեցանք իրեն։ Մէկ ձեռքը տարատին գրպանը, օձիքը վեր, քանի մը լրագիր միւս ձեռքը Բաստիգա՛լ, զա՛լ, զա՛լ ու ձայնը հեւասպառ թուլցած, կօշիկները թրջած ու ոտքերը ջուրին մէջ, ցուրտէն ընդարմացած...

— Ժանօ, աղուորս, ինչո՞ւ այսքան ուշ մնացիր։

— Պարոն, տակաւին քանի մը հատ ալ մնաց, Կաղանդ կուգայ, ա՛խ չեղաւ որ հայրենիք երթայինք, սրիկաները չուզեցին մեզ, ա՛խ եթէ անգամ մը երթայի...

Առինք ձեռքէն թերթերը, ու մինչդեռ մեր մօտէն անցնող բամբիշներն ու հաճոյամոլ հայ երիտասարդներ անտարբեր ահաւոր ողբերգութեան, ս...ներէն տուն կը դառնային, Ֆրանսացի տարիքոտ պարոն մը իր տիկնոջ հետ, հետաքրքրուած կեցան ու քանի մը քաղցր խօսքերով շոյեցին Ժանոյին զանգրահեր գլուխը, ուզեցին դրամ տալ, բայց Ժանօն մինչեւ հոգին խոցը վիրաւոր, «Ներողութիւն պարոն, ես ողորմութիւն չեմ ուզեր» ըսելն ու աներեւութանալը մէկ եղաւ։

Եւ, ահա, այդ վեհոգի ու ազնիւ, այդ հրաշալի տղեկն էր որ տուն երթալէ վերջ դամուեր է անկողին, անգամ մըն ալ չելլելու համար։

Երթաս բարո՛վ, աղուոր Ժանօ, հողը թեթեւ գայ վրադ... գիտցիր միայն որ այս աշխարհը վատերուն պիտի չըլլայ յաւէտ ու մենք մնացողներս օր մը վրէժդ կ'առնենք։

Ց. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊՍՅԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

— . —

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ու ահա նորէն տօները հասան,
Նորէն ամէնքը նուէր կը յուսան՝
Կաղանդի նուէր։ Աւա՛ղ, այս անգամ
Կաղանդ պապան ալ բոյլ է ու անկամ։

Տարիօք, թանկութիւն... Կաղանդ
պապան ալ
Անգամ ու շոմէօն՝ գուրկ է փարայէ,
Եւ զուք չէք կրնար նուէր առանալ
Երկ Ձմեռ պապն ձեզի չծառայէ։

Ու ահա խոնարհ՝ կեցած քո առաջ,
Քեզի կը խնդրեմ, սիրելի Ցառաջ,
Ինչ որ տոպրակս ունի այս տարի,
Բաժնելու հոգը ա՛ռ, եղիր բարի,

Բա՛ց [illegible] էջերդ միայն այս անգամ,
Թո՛ղ, ամէն մէկը ընկեր, բարեկամ,
Կարդայ ու առնէ իր բաժին ընծան,
Սանձ, վայելեն եւ խնդան անձայն...

Միայն այս անգամ։ Իսկ եկող տարի
Բախտը կը լինի դէպի մեզ բարի,
Ամէնս նորէն Հայաստան կ'երթանք,
Այնտեղ կը տօնենք, այնտեղ կը խընդանք,

Եւ ես ալ նորէն կը բաժնեմ ընծայ
Որ խայտ աշխարհ՝ այրի ու ցնծայ։

X

1. Դուրս կը գրես ու ուրիշն,
Խօսքդ սուր է՝ իմաստուն,
Ցառաջ թերթը կեանքի մէջ,
Կը հրատարակի ամէն էջ։

2. Եթէ սիրտդ հոգ ունի,
Գինի խմէ, Նարդունի,
Լօթքիի տոմսակը
Զի լեցնէր քո քսակը։

3. Գա՛ն ալ խմէ վարչապետ,
Բախտը կոյր է ու տգէտ
Լօթքիի տոմսակէն
Օգուտ չկայ քսակին։

4. Գնա բէ Քաշան
Միշտ Թոյնն ես՝ Նշան —
Ուրախ ու զուարթ,
Արմենական մարդ։

5. Բեմի վրայ քեզ տեսայ
Կ'ուզեմ լինել ես փեսայ —
Երգդ հնչուն ու անուշ,
Ի՞նչ խորոտ ես, Հայկանուշ...

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

(ԱՄՓՈՓ ԱԿՆԱՐԿ)

Դ.— ԽՐԱԽՃԱՆՔԻ, ՀԱՐՍԱՆԵԱՑ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐԵՐԳՆԵՐ

Ահա ճիւղ մը որ հայ ժողովուրդի զառնութիւններուն մէջէն ցոլուն գծի մը պէս դուրս կը ցցուի։ Հայ չարքաշ գիւղացին իր հերկի ու քաղի արգասիքը ներս դնելէ յետոյ, ձմրան երկար գիշերներուն գիւղական միօրինակ երեւոյթները աւելի զուարթացնելու միտումով դհոլ զուռնայի չեչտուած թափին հետ կը շորորայ, կը ծեքծեքի ու կը կատարէ տաղերական վեհութեամբ։ Ան ոչ միայն իր նուազագոյն ինչքը կը բաժնէ իր ծայրայեղ հիւրասիրութեան ճամբուն մէջ, այլեւ խրախճանքի այդ դղլխիչ պահերուն, պահ մը ինքզինքը իրապէս զեղումի մը կը յանձնէ, արհամարհելով իր ցաւն ու մտմտուքը եւ առօրեայ զառնութիւնները, վայելելու համար իր աղբէր եղին հետ շահած հացահատիկը, ինչ առնելով ցորենը, իսկ անոր տալով զարմանը (յարդը)։

Կրնաք երեւակայել թէ անոնք ինչպէս թեւ թեւի պարը թափ կուտան (Զար զընգը) ուժգին եւ խրոխտ յաճախ գլուխները վեր, ուր անոնց աչքերը հազարումէկ խորհուրդներ կը պարփակեն։ Հազարումէկ երազանքներ մանկութենէն մինչեւ ծերութեան աղօտցած յուշերու յուսախաբ խարխափումը ծերերու, իսկ երիտասարդները թրթռուն հոգիներու թափէքը, սպասայ հարսի ծիծական վեհ արարողութեան, որ ժամ պիտի տանին, հոն պիտի կայնեցնեն, քեռը ձեռքին պիտի տան, եւ ոտքն ալ ոտքին տալով սեւտարան պիտի կարդացնեն, տաւուլ - զուռնան պիտի զարնեն եւ հազար ձայնով հազար էրնէկ էն ասուր պիտի կանչեն։

Դ.— ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ԵՐԳԵՐ

Նշեցինք արդէն թէ հայ ժողովուրդը ունեցած է դառնութեան պահեր եւ մեզի համար պարզ է որ այս պարագան մեր կեանքի եւ հասարակական դարերու գոյութեան ընթացքին ամենաղառն կողմը եղած ըլլալով, իր քանդիչ դերը խաղացած է ոչ միայն աւերելով քաղքենի եւ ընչաղուրկ դասը, այլ եւ գիւղային չինականը։ Յաճախ գոյութեան եւ մասամբ ալ տնտեսական պայմաններու ճնշման տակ, երիտասարդութիւնը իր ամուսնութեան յաջորդ օրն իսկ իր սիրահատոր աղաւնեակ կինը, մայրը, քոյրը դրան նեւը թողած չուած է արտասահման։ Հեռու երկիր, նախ ազատելու համար գլուխը Թուրքի անողոք սուրէն, երկրորդ կտոր մը հաց ճարելու յոյսով։

Իսկ երկիրը մնացած իր սիրահատորները կարօտի զգացումով տառապած, ամէն օր ճամբան կը նային որ գիր մը առնեն իրենց ղարիպէն, կարդան զայն, նորէն կարդան եւ իրենց ծոցիկը դնեն։ Ապա հարիւրերորդ անգամ մըն ալ կարդան եւ սպասեն որ դարուն գայ, ձիւները հալին, ճամբաները բացուին ղարիպներուն, որ ղարիպ դառնայ իր վաթանին, չեմենի ղարիպ մուրազ սրտին։ (Ղարիպ աղբեր, Տարօնի շրջանէն)։

Մեզի պէս տառապած ժողովուրդները միայն գիտեն թէ ինչ է իմաստը կարօտին։ Կարօտը իր կողակցին, որ ընտանեկան սրբազան ակնածանքով մը կ'ըսէ «մարդս», փոխանակ ըսելու ամուսինս։ Եւ կարծես այդ «մարդս»բառին մէջ իր յարգանքի ամբողջական չափանիշն է որ կը դնէ անհուն համբերութեամբ մը։ Իր ամուսնոյն բացակայութեան, ան իր մէջ կը սանձէ ամէն փափաք ու փորձութիւն միշտ սպասելով իր ղարիպ մարդուն։ Իր մէջ համոզուած է զարձուցած թէ իր ղարիպ մարդը իրմէ զատ ուրիշ ոչ ոքի կրնայ պատկանիլ, թէ իրն է եւ իրը պիտի մնայ։ Եւ այս հաւատքով կ'երգէ անդադրում։

Տալդայ տալդայ կ'ըլլի Գոլիսա ծովը,
Ինչ անուշ ալ կը փչէ սէվտային հովը,
Տէրն ալ Թոռիկ ընէր երթայի քովը,
Ասնէի մուրազս իյնայի ծովը։
(Ակնայ շրջանէն։ Անտիպ)

Հաւատարմութիւն, այս է որ զուք պիտի գտնէք հայ պանդուխտի երգին մէջ, զգացում մը այնքան անկեղծ, վեհ եւ միամիտ։ Եւ այսպէս եղած է նաեւ հայ ժողովուրդի ամբողջականութիւնը ոչ միայն իր հարեւանին, բարեկամին, հայրենակիցին հանդէպ, այլ եւ դէպի օտարը, հոգ չէ թէ հայ ժողովուրդի այս ըմբռնումը չահագործած ըլլան։

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ահաւասիկ նախնական շրջաններէն մինչեւ նորագոյն շրջանը աշխատանքի, սիրոյ, խրախճանքի եւ պանդխտութեան զգացումները իրարու շըղթայուած ու ագուցուած մեզի կը հասնին։ Եւ մենք այդ կտորները աչքէ անցընելով լրիւ գաղափար մը կ'ունենանք մեր ժողովուրդի անցեալի հոգեկան բոլոր երեւոյթներուն, մեր նախահայրերէն մինչեւ մեր օրերը։ Եւ կը ճանչնանք զայն այնպէս ինչպէս եղած է նախամարդէն մինչեւ հիմա։

Բնական է գեղեցկութիւններու այդ շրջանը բատ մեզ այլեւս փակուած է, նկատելով որ Թրքահայաստանը 1915ի ահաւոր կոտորածին հետեւանքով դատարկուեցաւ։ Գալով Ռուսահայաստանին՝ 1920ին բոլշեւիկները Հայաստան մտնելով, ընկերային նոր պայմաններ բերին իրենց հետ, որոնք ոչ միայն վերիվայր պիտի շրջեն հայ երբեմնի բարքերն ու աւանդական սովորութիւնները, այլ եւ արհեստագիտական նոր միջոցներու հարկադրանքին տակ հայ գիւղի դիմագիծը եւ հայ լինականին հոգեկան ըմբռնումները հիմնովին պիտի փոխուին։

Բայց այս մասին կարծիքներ յայտնել առայժմ վաղաժամ կը գտնենք։

Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ
(Վերջ)

ԼԻՆ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Լեհական «Նաշէ Վրէմէ» թերթին Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ հոն խոր տպաւորութիւն է թողած լեհ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական գործադիր կոմիտէի անդամներուն ձերբակալութիւնը։ Ձերբակալուածներուն մէջեւ կան,— Եան Պէմփէլ, Վալէվսքի, Կորվիչ, Քարաէվսքի, Ծթայն, Հէնրիքովսքի, Պրոնովսքի եայլն։ Ձերբակալուած են նաեւ բաղաքական դիւանի չորս անդամները։ Իսկ Լեհաստանէն Ս. Ռուսիա փախած լեհ անուանի բազմաթիւ անձեր։ Ձերբակալութիւնները կատարուած են յանկարծակի, բայց, կեդր. կոմիտէի անդամներէն ոմանք յաջողած են փախչիլ, իսկ Հուպէրման, ծանօթ ջութակահարին եղբայրը, անձնասպան է եղած։

6. Հասակդ իշխանական,
Միտքդ, խօսքդ՝ խանական,
Մոնմօրանսի սուրբ վանքում ,
Դարձել ես դու վանական :

7. *Կեանք ու Արուեստ*, արուեստ ու կեանք
Ի՞նչ յաջողութիւն եւ ի՞նչ զրկանք :

8. Գծից դուրս թէ գծից ներս,
Որքը մէկ է, գոյնը ,
Ծովի - Լառինում ծուարած ,
Դու լռում ես շուարած :

9. Սէնի ափէն մինչեւ Բրազիլ
Դեռ կը հնչեն երգերդ գիլ :

10. Մարդ ու վիպագիր արդա՞ր
Փառաւոր գործ է կարոտը
Մութ ու խորթին բառերէն
Ազատէ մեզ փրանսերէն :

11. *«Զուարթնոց»*ըդ զուարթուն
Մենք քնած ենք, դուն արթուն :

12. Ինչ որ ունէիր՝ է՞ս ա ,
Ա՞յ Տարագամի փեսայ :

Խիստ ուռեալ ես՝ ինչ ընեմ ,
Խօսք ես խօսում շատ վսեմ ,
Բայց միշտ նոյն երգ, նոյն յանկերգ ,
Այդքան նե՞ղ է տիեզերք :

13. Ցարալէզը կը լիզէ,
Կը լիզէ ու կ'երազէ,
Ի՞նչ ես նստած այդպէս լուռ ,
Ժամանակը կը վազէ ...

14. Սաիտկ - Մեսրոպ մարգարէ,
Կեանքդ անհամ պայքար է,
Ա՛յ, համշարի հանելի,
Գործեր կ'ընես վիճելի :

15. Սիկ կը փնտռես ու արեւ՝
Սէնի ափէն շատ բարեւ :

16. Ուր որ էինք՝ միշտ հոն ենք ,
Որքէն յոբելեա՞ն տօնենք,
Որքէ՞ն սանթիմներ ժողվենք ,
Նախագահի աթոռը
Չի կշտացնեն քո փորը :

17. Ազգը ազգ է ազգովին,
Ազգասէր ես ազգի հին
Ազգահաւա՞ք, ազդասէր ,
Զօ՞ւր երազներ, զո՞ւր յոյսեր ...

18. Մութ ու պղտոր աչքերում
Ականց կուտաս չարքերում,
Կը վարանիս՝ սե՞ւ, ճերմա՞կ ,
Բնորոշէ անունց վիճակ :

19. Միշտ գրում ես, քննադատում ,
Ժողովներում վիճում, դատում ,
Խօսքդ ամուր վէմի պէս ,
«*Վէմ*»դ նոխ է ու պէսպէս :

20. Զարթօնքդ ուշ էր, տղայ,
Լաւ է չեղար արծղայ ,
Ինչքան երկար յոբեցիր ,
Այնքան երկար գրեցիր ,
Հատոր - հատոր կը շարես,
Մեզ վախով կը պաշարես:

21. Ինքդ ըմբոստ ու յամառ ,
Ծիծաղդ՝ ջինջ արծաթէ ,
Ուր երեւաս՝ ոսկեվառ
Արեւ ու լոյս կը ցաթէ :

22. Երգ ու խմբերգ հայկական ,
Քնարերգերդ պատուական ,
Սուրիա, Մարսէյլ՝ շունչդ տաք՝
Գացիր - եկար ճէպդ ծակ :

ԳԵՂԵՆԱԿԱՆՔ

ՄԱՆՈՒԿ ՄԸ ԿԸ ԾՆԻ

Եւ ծնաւ մանուկն ալքէն մըթութեան,
Ծընաւ չողչողուն աստղն առաւօտեան,
Մեղքն իր մարմինին հիւսեց ծաղիկներ,
Որ դըժոխքն ըզմեզ իրեն տանէիր :

Ու քարայրներուն մէջ ծընծղայ զարկին,
Հըրդեհ կապեցին ճակատն երկինքին,
Կիներն հեշտութեան սա՛ր եօթնարփինի
Զուգուեցան երգին, մերկութեամբ ձիւնի :

Անսանձ ձի նըստած կիրքն արքայական
Անցաւ, ու դաշտերն լըռութիւն հագան.
Սիրտերուն վըրայ շուշան ծաղկեցաւ ,
Մաքի լոյս ըլլաւ, լոյսն ոսկի՛ անձաւ :

Զարութեան սեպմէն պայթած կիրքն անճառ,
Աշխարհի մարդոց դէմ բազմաչարչար
Փայլատակեց Թուրն, եւ օձի բերնին՝
Թոյնն անույշ ծաղիկ արձակեց նըրբին :

Ծընաւ, ծընա՛ւ մարդն, եւ աստուածօրէն
Ընդհոգեայ քաղաքն իր հոգւոյն խորէն՝
Զահավիժեց նոր լոյսով ողողուն ,
Ձերդ այգի անհուն, ոդկոյզով բեղուն :

×

ՎԱՐԴ ՄԸ ԵՒ ԲԱԺԱԿ ՄԸ ՋՈՒՐ

Բաժակ մը ջուր՝ վարդ մը վըրան,
Երկուքն յաւէտ կը սաքըռան,
Երբ կը բացուին երկու աչեր
Իրենց խորէն, իբրեւ գիշեր :

Բիւրեղը ծով ունէր անյոյզ,
Բայց վարդն յանկարծ, գերդ վերջալոյս,
Թափեց կըրակն իր մեխերուն ,
Եւ ծովը վի՜հ եղաւ փըրփըրուն:

Կոծումն անծայր արձագանգով,
Անզուլ կ'երգէ սընարիս քով.
Սէրերս անցան, այլ ինք չանցաւ ,
Սիրտս իր լացին մուխ քարանձաւ.

Առաւօտուն երբ կը դիտեմ ,
Վարդն արփանոյշ կ'ըլլայ եղեմ ,
Իսկ, երբ ջուրն է կիսագիշեր,
Ո՜վ վառեց մեղքն, ես չեմ յիշեր :

Ջուրէն կաթիլ մը շըրթունքիս՝
Դըժոխքի պէս կ'այրէ ... հոգիս,
Բոյր մը վարդէն խո՛րն արիւնիս՝
Մահուան աղաւո՛ր իմ սիրուհիս :

Ո՛ բոցակէզ խորհրդանիշ ,
Քեզ ընդմըխուած եմ անհապիչ ,
Քու մարդախանձ տեսիլքդ անանց՝
Թո՛ղ չաչարանքս ըլլայ անսանձ :

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

23. Դու կը ճերկես քանի՛ տեսակ,
Բազմավաստակ, պարապ քսակ ,
Քո գրական յոբելեանը
Ե՞րբ պիտի տօնէ Միաբանը :

24. Երեք ընկեր եւ մի մայր ,
Ինքդ ինչ ես՝ մա՞յր թէ հայր :

25. Ընկած ես դու դռնէ դուռ ,
Կը սրբագրես լուրդպուր ,
Տաք ու գունատ քո հոգին ,
Ի՞նչ վայել է քո գրչին ...

26. Ուր կայ «*Արեւ*» չկայ լոյս
«*Պայքար*»ը ձեր ճաշին է,
Ձեր «*Ապագան*»՝ մութ անյոյս,
«*Զարթօնք*»ը ձեր մահին է :

27. Հայաստանում մաքրագործում ,
Կոմկուս, Չեկա ու գնդակ ,
Հոս՝ Հօկերի տան ու գնդում
Եւ ճառեր անբովանդակ :

28. Երաժշտութիւն լաւ գիտես ,
Գիտես երգչախումբ վարել ,
Բայց երբ մարդոց մէջ մտնես ,
Դիտցիր շնորհով բարեւել :

29. Փարիզ եկար Բեռլինէն ,
Եւ կը գրես նոխ ու լէն ,
Հայոց գիր ու դպրութիւն
Կը նոխացնես միշտ արթուն :

30. 15 տարի—մի պահ է կեանքի,
Բայց ի՞նչ հոյակապ դու գործեր ը-
րիր —
Պանդուխտ Հայերուս տուիր նոր հոգի
Հայ մշակոյթին *Հայրենիք* տուիր :

31. Փոքրիկէն եռքը ջինջ,
Չգրեցիր դու ոչինչ ,
Շիթ առ շիթ ամէն գիշեր ,
Գրէ՛, կարդանք քո յուշեր :

32. Շուկան լեցրել ես բերքով ,
Պանան կը ծախես երգով,
Ժամանակդ կը կորցնես,
Մէջդ ինչ կայ՝ կը մեռցնես :

33. Մէկը Ջօմ է կրակոտ ,
Միւսը՝ աչքերով թախծոտ,
Երկու եղբայր միասին
Քաֆէներում կը խօսին :

34. Կերոններ կը վառես ,
Կը վառես ու կը մարես ,
Սմսակադ տասը հազար՝
Պետութիւ՞ն մը կը վարես :

ԿԱՂԱՆԴ - ՊԱՊԱ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 27 դեկտ. (Յառաջ) — Հայ վիպագրութեան մեծանուն վարպետին՝ Րաֆֆիին ծննդեան հարիւրամեակի յոբելենական հանդէսը ինչպէս այլուր, Լիոնի մէջ եւս տօնուեցաւ Դեկտեմբեր 26 կիրակի երեկոյեան Գ. Թաղապետական սրահին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան: Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները :

Այս տօնակատարութիւնը կարելի է կոչել համազգային, որովհետեւ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, անխտիր բացառութիւնով մը, Լիոնի բոլոր միութիւններն ու քաղաքական կազմակերպութիւնները, թիւով 22, աննախընթաց երեւոյթ մը մեր քաղաքին համար: Որքան բաղձալի է որ նոյն համերաշխութիւնը տիրէր ազգային ուրիշ ձեռնարկներու մէջ ալ, մանաւանդ ներկայ անստոյգ օրերուն:

Հանդէսին նախաձեռնութիւնը պատկանած էր « Համազգային » Միութեան մասնաճիւղը, որ ընդառաջ երթալով Փարիզի Ցօբելենական Կեդր. Յանձնախումբի հրահանգին՝ խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած էր գաղութիս բոլոր կազմակերպութիւնները: Այս ժողովէն ընտրուած յանձնախումբն էր որ ձեռնարկեց հանդէսին կազմակերպութեան: Նախագահ Գր. Ֆէլլահեան հանդէսին բացումը կատարեց օրուան պատշաճ խօսքերով, որմէ վերջ ազգ. վարժարանի աշակերտ - աշակերտուհիները իրենց պարերով, երգերով եւ արտասանութիւններով ոգեւորեցին սրահը: Այս առթիւ գնահատելի էին ուսուցչուհի Տիկին Մ. Շահինեանի ջանքերը: Կարգով արտասանեցին ու երգեցին Միսաք Միրզէ, Ա. Աւետիսեան, Յ. Հաբէշեան, Գ. Քիլարճեան, Լ. Այէմեան եւ շնորհալի երգչուհին՝ Օր. Ծովինար Տէր Պետնացան ջերմ ծափերու: Երգերուն կ'ընկերանար դաշնակով՝ Ֆրանսուհի մը, Օր. Օփէն :

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջ, քառորդ ժամ դադարի ընթացքին վաճառուեցան Կեդր. Յանձնախումբին հրատարակութիւնը՝ «Րաֆֆի» եւ Րաֆֆիի լուսանկարները, Լիոնի յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած :

Հանդէսին հրաւիրուած էին երկու Ֆրանսացի հայագէտներ: Հայր Թալօն շատ վարժ հայերէնով մը, ինչպէս ուրիշ առթիւ, այս անգամ ալ իր հիացումը յայտնեց հայկական լեզուի եւ մատենագրութեան մասին եւ ըսաւ թէ Րաֆֆիի երկերէն մասնաւոր կարդացած է «Սամուէլ»ը, Վիեննայի Մխիթարեանց վանքին մէջ, մէկ մասը ռուսահայերէն լեզուով եւ միւս մասը Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ: Եւ աւելցուց թէ Հայր Հիւէթ այնքան ազդուած է անկէ որ, կրկին կարդացած է զայն: Խրախուսեց հասարակութիւնը չյուսահատիլ ներկայի դժնդակ պայմաններէն, այլ տոկալ, եւ իր խօսքը վերջացուց յիշելով դրուագ մը Արշակ Թագաւորի գերութեան կեանքէն (թէ ինչպէս ափ մը հող բերել կուտայ Հայրենիքէն): « Ձեր գիրն ու գրականութիւնը այդ խարիսխն է, ինչպէս որ Արշակ հայրենիքէն բերել տուած հողին վրայ կեցած ատենը ինքզինք զօրաւոր ու անպարտելի կը զգար, նոյնպէս ալ դուք՝ անոր սերունդները, կառչեցէք ձեր գրականութեան ու անով եղէք հզօր ու անպարտելի »:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր երիտասարդ գրող Կիւրեղ Երայեան, որ շեշտեց թէ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը տօնելով պանծացուցած կ'ըլլանք նախ մեր գիրն ու գրականութիւնը: Ցետոյ հարեւանցի ակնարկ մը նետեց Ե. դարէն վերջ մեր գրական երկնակամարին վրայ փայլող լուսաւոր դէմքերէն պատմահայր Խորենացին, Նարեկացին, Շնորհալին եւ ուրիշներու վրայ, որոնք իրենց գրչով երկպառակութեան եւ յուսահատութեան մատնուած ժողովուրդին նոր խանդ ու աւիւն ներարկեցին, եւ որոնց շնորհիւ ունեցանք Մամիկոնեաններէն զատ՝ Բագրատունեաց եւ Ռուբինեանց հարստութիւնները: Եւ արագօրէն անցնելով հասաւ Խ. Աբովեանի եւ « Ա՛խ, վաթանի եւ վերջապէս Րաֆֆիին՝ իր մարգարէաշունչ գրուածքներով: Րաֆֆին բնածին տաղանդով օժտուած՝ այնքան ազգային դրամագլուխ ունէր, հայկական պատմութեան գանձարանէն առնուած՝ որ իր գիրքերը հրահրեցին ժողովուրդը ի խնդիր իր անցեալ մեծութեանց ու փառքերուն: Հայ ժողովուրդը դարերու ընթացքին օտարութեան մէջ անգամ վառ պահած է իր ազգային աւանդութիւններն ու լեզուն եւ կարկառուն դէմքեր կատարած օտարութեան մէջ, Օր. հայկ. տպագրութիւնը: Ամօթ ու նախատինք կ'ըլլայ մեզի, յետնորդներուս, եթէ Արտասահմանի մէջ դնէք քանի մը տասնեակ տարի չպահենք մեր ազգային գոյութիւնը, մանաւանդ որ մեր պայմանները այնքան ալ աննպաստ չեն, արդէն ունինք հայրենիք մը, հող չէ թէ տարբեր վարչաձեւով :

Այս գեղեցիկ բանախօսութիւնը ընդունուեցաւ ծափերով եւ հանդէսը վերջացաւ կէս գիշերին :

Թղթակից

ՄԵՐ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 26 դեկտեմբեր (Յառաջ).— Շաբաթ գիշեր, 25 դեկտեմբերին, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի բացման խնջոյքը, իր նոր ակումբին մէջ: Մթնոլորտը այնքան մտերմական էր որ, շատերուն համար ճշմարիտ անակնկալ մը եղաւ, այսպիսի հաւաքոյթի մը կազմակերպումը :

Արդէն մթնշաղը իջած: «Վարուժան» Ակումբը, լեցուն է ծով երիտասարդութեամբ եւ հին սերունդի քանի մը դէմքերով: Եկած են, տաքնալու եւ ներշնչուելու, հայ հերոսներու անմահ շունչով, եւ հայ ազատագրութեան համար մարտնչող մեծ կուսակցութեան խօսքերով :

Ներկայ էին բոլոր անոնք, որ հայ հերոսներուն պաշտամունքը ունին: Եկած էին, հպարտ եւ բարձր ճակատներով, թեւ եւ թիկունք հանդիսանալու այն ուժին որ յիսուն տարուան ծանրաբեռն հոգերով կը պայքարի ցեղին փրկութեան համար :

Մեր ընկերները ջանք չէին խնայած, որպէսզի խնջոյքը ամէն բանէ առաջ մտերմութեան, ուրախութեան եւ զրոյցի երեկոյ մը ըլլար :

Գեղարուեստի բաժնին նախագահը ընկ. Արմ. Գույումճեան երկու խօսքով հանդէսը կը բանայ, հրաւիրելով ներկաները միաբերան թնդացնելու « Մշակ Բանուոր»ը: Մեր փոքրիկ ակումբը կը սարսռայ խմբերգէն: Գեղեցիկ արտասանութիւն մը ըրաւ պատանի Խաչատուր Աշոյեան արտասանելով Զարենցի «Հայաստանի»նը:

Լիոնէն համակրելի երիտասարդ մը, Գ. Ղազարմիքայէլեան որ պատահաբար ներկայ էր, յաջորդաբար երգեց ընտիր կտորներ, որոնք խորապէս ազդեցին ունկնդիրներուն վրայ: Ուղերձներ կարդացին, ընկերներ Արամ Տէմիրճեան եւ Արմ. Գույումճեան, գրուած ընկեր Վարդան Զուլլէքեանի կողմէ :

Գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով, սեղանապետ ընտրուեցաւ Գ. Մանուէլ Կէզիրեանը: Բուն խնջոյքէն առաջ, Զուլլէքեան խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ, ծանրանալով համերաշխութեան վրայ: Շեշտեց թէ փրկութիւնը կախում ունի բոլոր հայրենասէր Հայերու միացեալ գործունէութենէն :

Բանախօսութիւնը հազիւ լրացած, սեղանապետը կ'առաջարկէ խմել հայ ժողովուրդին եւ Դաշնակցութեան կենացը: Կարմիր գինին կը պարպուի «կեցցէ»ներով: Սեղանապետը խօսք կուտայ, բոլորին անխտիր, մեծին ու պզտիկին: Եւ ամէն մէկը իր կարողութեան չափով, կը խօսի, կ'երգէ, կը փառաբանէ Հայ հերոսը, միշտ հայ հերոսը: Միջանկեալ արտասանութիւն մը Աբէլ Աբէլեանէ, Ահարոնեանի «Ցարդանք քեզ»ը :

Սեղանապետին առաջարկով, կէս գիշերին կը սկսի պզտիկ հանգանակութիւն մը — Ցանկը ինք անձամբ կը բանայ, նախ 30 Ֆրանքով: Ահա իրարու ետեւէ տասնոցներ, յիսունոցներ եւ հարիւրնոցներ կը տեղան: Քըսան վայրկեան չի տեւեր, 1000 (հազար) Ֆրանքի կը բարձրանայ գումարը, (ցանկը կը դրկեմ «Յառաջ»ին):

Դաշնակցութեան հմայքը անգամ մը եւս համախմբեց երիտասարդութիւնը, ի խնդիր ազատ խօսքի եւ ազատ հայրենիքի: Խօսքը՝ օրուան սեղանապետին տալով վերջացնեմ :

« Մենք հայրենասէր երիտասարդներս, ճակատաբաց եւ հպարտութեամբ, մեր քրտինքով վաստկած լումաները կուտանք, որ ծախսուի հայ ժողովուրդին, ազատութեան եւ փրկութեան համար: Ահա թէ ինչու մենք Դաշնակցութեան հետ ենք »:

Կէս գիշերը շատոնց անցած էր, երբ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ով բաժնուեցանք, հերոսներուն ծանրութիւնը մեր ուսերուն վրայ :

Ս. Ընտրիկեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Վերջին անցքերից Վարդանը տեղեկութիւն չունէր: Նա գիտէր, թէ գեներալ Տէր-Ղուկասովի զօրքերի տեղատուութեան ժամանակ ինչե՞ր պատահեցան: Նա չգիտէր պաշարուածոց թշուառ գաղթականութիւնը եւ այդ գաղթականութիւնը առաջ բերող տխուր պատճառները:

Անցքերը ամենակարճ ժամանակի մէջ զարմանալի փոփոխութիւն առաջացան:

Վարդանը, երկու եւ կէս ամիս առաջ, շղթայակապ, թուրք զինուորներով շրջապատուած, ծերունի Խաչօի տանից տարուեցաւ թուրքաց զինուորական գործակատարի մօտ: Դեռ չհասած, ճանապարհին վրայ հասան Վարդանի երկու ծառաները՝ Սաքօն եւ Եղօն եւ մի յանդուգն կռուից յետոյ կարողացան ազատել իրանց տիրոջը: Նոյն կռուի մէջ վէրք ստացաւ Վարդանը եւ համարեա իր ծառաների ձեռքի վրայ տարուեցաւ ռուսաց հողի վրայ, Սուրմալուի գաւառը հայոց մի գիւղի մէջ: Հազիւ մի փոքր առողջացել էր նա, որպէս կամաւոր մտաւ հայոց միլիցիայի մէջ: Նոյն ծառայութիւնը յանձն առեցին եւ նրա երկու ծառաները՝ Սաքօն եւ Եղօն: Դրանք Բայազէդի պաշարման ժամանակ երկուսն էլ սպանուեցան: Բայց ի՞նչ հնարքով դուրս եկաւ Վարդանը բերդից,— այդ մենք գիտենք:

Այժմ տխուր եւ միայնակ մտաւ նա այն հովիտը, ո՞ւր գտնվում էր Օ... գիւղը: Ի՞նչ տեսարան էր ներկայացնում այդ հովիտը մի քանի շաբաթ առաջ: Որքա՞ն կենդանի եւ գեղեցիկ էին այնտեղի դաշտերը, ձորերը եւ կանաչազարդ լեռները: Հովիտի ամբողջ տարածութիւնը, պատած հասունացած հունձքի արտերով, ծփում էր, ալեկոծւում էր ոսկեղէն ծովի նման: Լեռների կուրծքի վրայ, մըրջիւնի նման ցրուած, արածում էին անասունների հօտերը: Անուշ եւ քաղցր մեղեդիներով լսելի էր լինում անհոգ հովիւի սրինգի ձայնը: Հարուստ բընութիւնը եւ աշխատասէր մարդը, ձեռք ձեռքի տուած, արտադրում էին երկրի հրաշալիքը: Իսկ այժմ,— այժմ ամէն ինչ փոխուել էր: Այժմ հովիտի ամբողջ տարածութիւնը ներկայացնում էր մի սգաւոր անապատ: Կրակը հրդեհել էր եւ լափել հունձքի բոլոր արտերը, ծածկելով դաշտերի անհուն մակերեւոյթը սեւ մոխիրով: Ո՞վ էր գործել այդ չարութիւնը. ո՞վ էր ոչնչացրել մշակ մարդու արդիւնաբերութիւնը, որի վրայ թափուել էր այնքան շատ քրտինք եւ աշխատութիւն: Վարդանը դժուարանում էր հասկանալ: Նա աչք էր ձգում մի ժամանակ գեղեցիկ եւ մարդաշատ գիւղերի վրայ, դրանք նոյնպէս ներկայացնում էին մի մի մոխրի կոյտեր, այստեղ եւս կրակը եւ հրդեհը թողել էին իրանց կործանիչ հետքերը: Կեանքը դադարել էր ամէն տեղ. դաշտերից չէր լսւում երկրագործի ուրախ երգը. արօտամարգերի վրայ անասուններ չէին արածում. ամէն ինչ լռել էր, ամէն ինչ գտնւում էր խուլ մեռելութեան մէջ: Կործանիչ ապականութեան կործանիչ ձեռը դեռ նոր էր անցել այդ թշուառ երկրի վրայով, ոչնչացրել էր բոլորը, որ ընդունակ էր մարդու աշխատասէր ձեռքը: Ի՞նչ էր պատահել...

Ցուլիսի արեգակը սաստիկ այրում էր: Կէսօրից բաւական անցել էր, երբ Վարդանը մտաւ Օ... գիւղը: Նա ըմբռնում էր այն լեգենդական բնակութիւններին, որ չար կախարդի անէծքով միանգամից աւերակ էին դարձել: Տները, ուր մի ժամանակ կեանք էին շնչում, ուր մարդիկ էին ապրում, այժմ դարձել էին նրանց գերեզմանը: Ամէն ինչ թաղուած էր տխուր եւ այլանդակ փլատակների տակ: Վարդանը ուշակորոյս խելագարի նման անցնում էր իր ծանօթ փողոցներով: Տեղ տեղ նա տեսնում էր մարդկային մարմնի մնացորդներ: Անշուշտ այստեղ կատարուել էր մի սարսափելի կատաստրոֆա, մի աղէտալի անցք: Նա անցաւ եկեղեցու մօտից. Սառուէնոյ տանը ոչինչով չէր որոշւում իր չուրջը գտնուած աւերակներից :

Նա մօտեցաւ ծերունի Խաչօի ամրոցին: Շրջապատի պատերն էին միայն մնացել, այն եւս տեղ-տեղ քանդուած: Ներս մտաւ: Նրա առջեւ բացուեցաւ մի ցաւալի տեսարան: Տան պարտէզը բոլորովին մերկացել էր ծառերից, որոնց հովանու տակ անցուցել էր նա այնքան քաղցրիկ ժամեր նազելի Լալայի հետ: Այժմ ո՞րտեղ էր նա... Նրա համար էր եկած Վարդանը... Նրան էր որոնում այդ տխուր աւերակների մէջ... Մի՞թէ յափշտակեց, տարա՞ւ նրան քուրդ բէկը... Թէ ընկաւ նա տաճիկ զինւորի ձեռքը... Վարդանին տիրեց մի տեսակ սոսկում, մի տեսակ քարացնող սարսուռ, երբ յանկարծ բացուեցաւ նրա առջեւ սարսափելի իրականութիւնը: Երկաթի մարդը, կարծես, մի անգամից փշրուեցաւ մի դառն եւ ամենածանր հարուածի ներքոյ: Արիւնը սաստիկ հոսանքով զարկեց նրա գլխին, եւ լուսաւոր աշխարհը մթնեց նրա առջեւ: Նա այլեւս ոչինչ չէր տեսնում. Նա այլեւս ոչինչ չէր զգում: Նա իր մարմինը մեքենաբար ցած թողեց մի թումբի վրայ եւ երկար գլուխը երկու ձեռքերով բըռնած, գտնւում էր խորին անզգայութեան մէջ: Ցանկարծ նրան երեւեցաւ նազելի պատկերը, նոյնպէս տխուր, նոյնպէս յուսահատ եւ նոյնպէս արտասուալից աչքերով, որպէս տեսել էր նրան այն վերջին գիշերում, պարտէզի լռութեան մէջ, երբ նա իր աղաչաւոր թեւերը փաթաթած սիրած երիտասարդի պարանոցին, ասում էր նրան. «տա՛ր ինձ... հեռացրո՛ւ այդ երկրից... ես վախենում եմ Քրդերից»... Ինչո՞ւ չտարաւ նրան Վարդանը, ինչո՞ւ թողեց նրան Վարդանը... Վարդանը այժմ այդ խորհել չէր կարող. շուարման մէջ կաշկանդւում է, դադարում է միտքը :

Բայց ո՞րքան դառն յիշողութիւններ զարթեցնում էին նրա մէջ այդ տխուր աւերակները: Շատ ժամանակ չէր անցել, որ նրանք չէին ու հաստատ էին, շատ ժամանակ չէր անցել, որ նրանց մէջ բնակւում էր մի հոյակապ ընտանիք լի եւ խաղաղական կեանքով: Ի՞նչ եղաւ, ո՞ւր էր այժմ այդ ընտանիքը: Նա աչք գցեց կանանոցի վրայ, որի ծխից եւ մուրից մրոտած չորս պատերն էին միայն մնացել. առաստաղը իջած էր: Այստեղ ծերունու բազմաթիւ հարսները, աղջիկներ եւ թոռները, ամբողջ օրը մի կենդանի շարժողութեան մէջ, վժվժում էին, գործում էին, աշխատում էին, եւ միշտ ուրախ էին, որովհետեւ ապրուստի կարօտութիւն չունէին:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

որ ան արտօնուած չէր այդպէս ընելու եւ թէ վարուած է իբրեւ ընկերվարական երեսփոխան, ոչ թէ իբրեւ ներքին նախարար »:

Հակասի գործակալութիւնը երէկ հեռուեալ զեկոյցը հրատարակեց այս մասին.

— « Վարչապետ Պ. Շոթան տեղեկանալով կարգ մը թերթերու կողմէ իրեն վերագրուած խօսքերու, յայտարարեց թէ այդ խօսքերը խեղաթիւրուած են եւ թէ ուրիշ բովանդակութիւն չունին այդ մասին »:

*** *Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, քաղաքապետական սպասարկութեանց գործադուլը վերջացաւ հինգշաբթի գիշեր ժամը 4.30ին, եւ կէս ժամ վերջը աշխատանքը վերսկսան 130.000 բանուորներ: Ամէն բան մէկ անգամէն վերահաստատուեցաւ, մեծ գոհունակութեան պատճառելով ժողովուրդին: Ցաջորդ օրը Սէնի Նահանգային ընդհ. ժողովը նիստ գումարելով, 50ի դէմ 68 ձայնով հաւանեցաւ 50ի փոխարէն 100 ֆրանք աւելցնել ամսաթոշակները: Այժմ ձեռնարկներ կը կատարուին գադրեցնելու նաեւ միւս գործադուլները,— փոխադրութեանց, նպարեղէնի եւն.:*

Տաճր կացութիւն Եգիպտոսի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Եգիպտոսի երիտասարդ թագաւորը պաշտօնանկ հռչակեց Նահաս փաշայի դահլիճը, 9 ժամ մինչեւ տալէ վերջը: Նոր դահլիճը անմիջապէս կազմեց Մահմուտ փաշա, նախագահը ազատական կուսակցութեան, որ փոքրամասնութիւն կը կազմէ երեսփ. ժողովին մէջ:(50էն աւելական, 210ի վրայ): Կը նշանակէ թէ նոր կառավարութիւնը պիտի գործէ իբրեւ տեսակ մը դիկտատորութիւն:

Նոր դահլիճին Ա. գործը եղաւ արձակել 500 ուսանողներ որոնք բանտարկուած էին քաղաքական պատճառներով եւ լուծել Կապոյտ շապիկաւորները, որ Վաֆտի մարտական կազմակերպութիւնն էր: Լուծուեցաւ նաեւ Կանանչ շապիկաւորներու կազմակերպութիւնը, որ նոյնպէս մարտական հանգամանք ունի եւ կը պաշտպանէ թագաւորին եւ Ալի Մահէր փաշայի կուսակիցներէն:

Ոստիկանական արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Թագաւորը Նահաս փաշայի հրաժարումը հաղորդեց նամակով մը, որուն մէջ խստօրէն կը քննադատէր անոր քաղաքականութիւնը: Նոր վարչապետը, Մահմուտ փաշա, 55 տարեկան է եւ աւարտած՝ Օքսֆորտի համալսարանը: Մեծ դեր կատարած է Եգիպտոսի անկախութեան հաստատման համար: Մեծ պատերազմին բանտարկուած էր Մալթայի մէջ, ուրիշ երեւելիներու հետ:

*** *Պաղեստինէն անգլիական զօրագունդ մը ճամբայ ելաւ դէպի Եգիպտոս, ի հարկին օգնելու համար նոր կառավարութեան:*

«Ռումանիան Ռումանացիներուն» եւ ոչ թէ 1,500,000 Հրեաներուն

Ռումանիոյ նոր վարչապետը, Պ. Կոկա, տեսակցութեան մէջ յայտարարեց թէ սկզբունքով հակահրէական չեն, բայց կ'ուզեն որ Ռումանիան դառնայ Ռումանացիներուն հայրենիքը, եւ ոչ թէ տանելի հաղարաւոր ռուս եւ յեհ փախստականներու, որոնք մեծ մասով հրէական ծագում ունին: «Մենք կ'ուզենք երկրին ճարտարարուեստը, առեւտուրը եւ ազատական ասպարէզները ազատել օտար մենաշնորհէ: Այսօր հրեայ օտարականներ իրենց ձեռքին մէջ առած են առեւտրի, երկաթի եւ քարիւղի ճարտարագործութիւնները: Ռումանիոյ մէջ կան 1.500.000 Հրեաներ, 18 միլիոն բնակչութեան վրայ: Մենք երկրին ճարտարագործութիւնները պիտի վերակազմենք ֆաշական պետութեանց կաղապարին վրայ, թէեւ մասնաւոր խնամութիւն մը չունինք այդ երկիրներուն հետ »:

*** *Նոր կառավարութեան կը վերագրուին հետեւեալ տնօրինութիւնները. — Հրեաներուն արգիլել աշխատակցիլ ռումաներէն թերթերու. ջնջել մենաշնորհեալ (պետական) արտադրութեանց վաճառման արտօնագիրները (ալքոլ, ծխախոտ, լուցկի եւն.), վերաքննել Հրեաներու ստացական հպատակութիւնը՝ սկսելով 1922էն, Հրեաներուն արգիլել որ եւ է առեւտուր գիւղական շրջաններուն մէջ: Արտաքսութիւնը մեծ է մասնաւորապէս Պուքրէշի մէջ, ուր Հրեաները առաջնակարգ դիրք ունին հրապարակին վրայ:*

*** *Կառավարութիւնը որոշեց վերակազմել իր կուսակցութեան մարտական ընկերակցութիւնը,— «Նիզակակիրներ» — անդամներուն թիւը բարձրացնելով 200.000ի:*

ՁԱՆԱՊԱՐՀ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ նոր լուրեր կը հաստատեն թէ վերջնապէս աչքէ ինկած է Ձեկայի նախկին վարիչներէն Պետրոս, Լեթոնացի, որ սկիզբէն ի վեր աջ բազուկը եղած է Ձերժինսկիի, Մենժինսկիի (երկուքն ալ Լեհ) եւ Եակոտայի (Հրեայ): Կը թուի թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ ռուսացնել Ձեկան:

ՌՈՒՄԱՆՈՐՈՒ ՎԱՅՏՄԱՆ իր մօրը հետ կարճ տեսակցութիւն մը ունեցաւ անցեալ օր: Լացաւ, ձեռքերը համբուրեց եւ ներողութիւն խնդրելով, աղաչեց որ միջտ նամակ գրէ: Մայրը անմիջապէս Գերմանիա վերադարձաւ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ կը շարունակուին խռովութիւնները: Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուեցան Դամասկոսի ճամբան փակելու համար:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Խուլ-ակէտ-խորհրդական **ՓՕՐՆԱՐ ՎԱՀԷ**. վկայուած Փարիզի Համալսարանէն, 159 Rue Lafayette, Paris (10). Tél. Nord 68-02, կը ծանուցանէ Փարիզի եւ գաւառի իր յարգելի յաճախորդներուն, որ յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին պիտի գտնուի հետեւեալ քաղաքներուն մէջ. *ԼԻՈՆ, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, ԿՐԸՆՈՊԼԸ, ԼԸ ՖՕՆԹԷՆ ՏԻԽԺԻՆ* (Մոնթոպանի նահանգ), *ՎԱԼԱՆՍ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ՆԻՍ, ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ.* Անոնք որ կը փափաքին խորհրդակցութիւններ ունենալ իրաւագիտական եւ դատաւեան խնդ. ընթերցու չուրջ. Թող հաճին ժամադրութիւն անմիջապէս:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը ազատ վայրի մէջ: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սոնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Փնտռուի Նալպանտեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Սուրէն Նալպանտեան (Մալաթիոյ Շիրոյի Բեֆարսէդիւղէն) որ 1926ին մեկնած է Պրազիլիա եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ մինչեւ այսօր: Իմացնել D. Aram coiffeur, 4, rue du 11 Novembre, St. Chamond, (Loire), France:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

L. PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԹԵՓԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	76 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	245 ֆրանք	140 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 2 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3615

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՂՏՆԻՔ ՉՈՒՆԻ ԱՅԼԵՒՍ

Տարին փակուեցաւ ծանր մթնոլորտի մը մէջ եւ նորը կը սկսի աւելի մռայլ հեռանկար մը պարզելով :

Ամենավերջին լուրը՝ Երեւանի մէջ սարքուած նոր դատավարութիւնն է,— արիւնոտ խեղկատակութիւն մը որուն վախճանը դժուար չէ գուշակել, հիմնուելով նախընթաց եւ համատարած փաստերու վրայ :

Բայց, բուն տագնապը այն չէ որ ութ վարիչ դէմքեր Գերագոյն Ատեան քաշուած են, իբրեւ անջատողականներ — Հայաստանը Խ. Միութենէն բաժնելու ամբաստանութեամբ :

Այդ բոլորը «ձեւ բանի » են, սահմանուած՝ պարզապէս երեւոյթները փրկելու :

Աւելի ահաւոր ողբերգութիւն մը, չնական եւ հրէշային խաղ մը կը սպառնայ բոլորովին կազմալուծել մեր հայրենիքը, որ արդէն կը գտնուէր խախուտ կացութեան մը մէջ, իբրեւ պետական կազմ եւ ազգային արժէք :

Բուն դասը այս է, սարքուած՝ Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի միջոցաւ, եւ «ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ» Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանի, ինչպէս այնքան պարծանքով կը յայտարարէին Մոսկուայի եւ Երեւանի պաշտօնաթերթերը եւ օրուան ճառախօսները, վերջին ընտրութեանց առթիւ :

Ո՞վ պիտի տեսնէ այս դատը, որ ունի բազմաթիւ երեսներ, մէկը միւսէն աւելի զուեհիկ եւ կործանարար :

Այդ երեսներուն գլխաւորը, որ մասնաւորապէս չեշտուեցաւ վերջերս եւ որ ուղղակի գնդակահարութեան առաջնորդեց բազմաթիւ գլուխներ, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, «ազգայնական» եւ «անջատողական» մեղադրանքն է :

Խօսելով միայն Հայաստանի մասին, կը տեսնենք որ այս ապուշ եւ տմարդի յերիւրանքը դարձեր է արդէն ուղեցոյց, բոլորովին փետրաթափ վիճակի մը վերածելու համար մեր երկիրը :

Մեղադրանքը մասնաւորապէս ձեւակերպուեցաւ եւ իբրեւ «գիտելիք» մէջտեղ նետուեցաւ Ա. Խանջեանի ողբերգութենէն վերջը (1936 յուլիս 9) :

Այդ օրէն ասդին, բանաձեւը աւելի թանձրանալով, միս եւ արիւն առնելով, դարձաւ հաստ ազդանշան մը, ի պէտս հասարակ լրտեսներու եւ «չէկիստ»ներու : Եւ առաւել կանուխ արթնցողը յեղափոխական պարտականութիւն սեպեց երեւան հանել ոչ միայն Թրոցքիական - պուխարինեան - զինովիեւեան դաւադիր, խորտակիչներ եւ խափանարարներ, այլեւ « բուրժուա - նացիոնալիստական», մինչեւ անգամ «դաշնակ» անջատողականներ: Եւ սարքուեցան դատեր, հրապարակային կամ գոնփակ, որոնց մասին մեր տեղեկութիւնները բոլորովին կիսկատար են :

Կրակին վրայ իւղ լեցնելու եւ մթնոլորտը աւելի թունաւորելու համար, արհեստով լրտեսներու գլուխն անցան «գաղափարական» քարոզիչները, իբրեւ ուղեցոյց :

Այսպէս, գրագատ — գրաքննիչներ սկսան քրքրել նոյնիսկ պետական հրատարակչականին տպած գիրքերը, հակայեղափոխական եւ ազգայնական հատուածներ, խօսքեր, տողեր, բառեր որսալու համար: Ներելի համարուեցան ամէնէն զուեհիկ արարքումներն ու բանսարկութիւնները, ոչ միայն մատնանշուած զոհը թնդելու, սրբելու, այլեւ ամբողջ Հայաստանի ղեկավարութիւնը կասկածելի դարձնելու համար :

Այսպէս, վերջերս թատերական քննադատ մը փառաբանելով վրացական խաղի մը ներկայացումը՝ Երեւանի մէջ, անուններով կը մատնանշէր թէ «հակայեղափոխական - դաւաճան» Խանջեանը եւ միւսները «արգելակում էին» հարեւան ժողովուրդներու ստեղծագործութեանց թարգմանութիւնն ու ներկայացումը :

Նոյն մատնանշումները կատարեցին Հայաստանի թատերական աշխատաւորներն ալ, բողոքելով թէ ռուսական թատերախաղերը մեկուսացուած են Հայաստանի մէջ:

Այս բոլորին թագ ու պսակը կազմեց Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանի զարշելի ճառը՝ Երեւանի մէջ, դեկտեմբեր 9ին:

Ուղեցոյց մըն ալ՝ այդ ճառը: Խ. Միութեան պարենաւորման գործավարը, որուն «անմիջական մասնակցութեամբ » գլուխ հանուած են Հայաստանի հալածանքները, նախ կ'ազդարարէր թէ «ժողովրդի թշնամիների թափթփուկներ դեռ մնացել են եւ նրանց հարկաւոր է արմատախիլ անել եւ անողոքաբար ոչնչացնել»: Յետոյ,— ահաւասիկ գիւտային խաղին ուրիշ մէկ երեսը .

— «Հայ ժողովրդի թշնամիները ամէն ինչ անում էին Ռուսաց լեզուն Հայաստանից դուրս վանելու համար, որպէսզի դրանով իսկ Հայաստանի երիտասարդ խորհրդային ինտելիգենցիային անջատէին, մեկուսացնէին ռուսական մեծ կուլտուրայից »: (Խ. Հայաստան, 11 դեկտ.) :

Մնացեալը փառաբանութիւնն էր ռուսերէնի,— «Ով ուզում է կուլտուրական լինել, նա չի կարող եօլա գնալ առանց Ռուսաց լեզուն իմանալու».— Ռուսաց լեզուն — այդ Լէնինի եւ Ստալինի լեզուն է »:

Սովորական պարագաներու մէջ, որ եւ է ուշադրութեան պիտի չգրաւէր այս խօսքը: Իբրեւ ընդհանուր Միութեան լեզու , անշուշտ ռուսերէնը չի կրնար անտեսուիլ եւ երբեք չէ անտեսուած Հայաստանի մէջ: Ընդհակառակն. թերեւս աւելի զօրաւոր է քան հայերէնը :

Բայց, ներկայ պայմաններուն մէջ, Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեան ուրիշ բան ըսել կ'ուզէ.— Հայաստանի վարիչները մէկզի նետեր են ռուսերէնը, ազգային քաղաքականութիւն կը վարեն , — անջատողական շարժում...

Այս խեղճ քիչ խրատներուն մէջ փնտռեցէք համայնական հալածանքներուն եւ սարքուած դատերուն գաղտնիքը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԿՈՂՄԷ, 73Ի ԴԷՄ 224 ՁԱՅՆՈՎ

Ծերակոյտը առջի գիշերուան նիստին մէջ 73ի դէմ 224 ձայնով մերժեց Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին վերաբացումը, որ քուէարկուած էր երեսփ. ժողովին կողմէ : Այս առթիւ անպաստ ճառ մը խօսեցաւ նախկին վարչապետ Գ. Քայեօ, պարզելով ցուցահանդէսին վերաբացման անպատեհութիւնները եւ ապացուցանելով թէ կարելի պիտի չըլլայ վերաբացումը կատարել յունիսէն առաջ: «Մինչեւ այն պահուն երբ ազգային պաշտպանութիւնը ամենածանր մտահոգութիւններ կը պատճառէ մեզի եւ երբ կը ցաւինք որ կարելի չէ մեր ուզած վարկերը յատկացնել անոր, մինչեւ այն պահուն երբ հարկադրուած ենք մերժել նահանգներու եւ համայնքներու անհրաժեշտ օգնութիւնը, ժամանակը չէ բանալու պետական գանձին կղպանքը, հետեւաբար եւ բացը »:

Մինչ ծերակոյտին մեծամասնութիւնը կը ծափահարէր այս ճառը, առեւտրական նախարարը թեթ ելաւ, վերաբացման օրինագիծը պաշտպանելու համար: Վարչապետն ալ իր կարգին խօսք առնելով, փորձեց պաշտպանել վերաբացման առաւելութիւնները, բայց Գ. Քայեօ նորէն առարկեց, չեշտելով թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ մսխել գումար մը որուն պէտք կրնայ ունենալ ազգ. պաշտպանութեան համար: Ի վերջոյ վերաբացումը մերժուեցաւ 73ի դէմ 224 ձայնով :

Ձախակողմեան թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Ծերակոյտին այս ընթացքը :

Ճափոն հաշտութիւն կ'առաջարկէ Շատ ծանր պայմաններով

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ճափոնական կառավարութիւնը հետեւեալ պայմանները առաջարկած է Չինաստանի, գերմանական դեսպանին միջոցաւ . —

1.— Չինեւճափոնական համաձայնութիւն մը կնքել, որուն տրամադրութեամբ-Ճափոն իրաւունք պիտի ունենայ մասնակցելու Չինաստանի ազգային առեւտուրին, մաքսային վարչութեան, փոխադրութեանց եւն. մէջ:

2.— Չինաստան պէտք է միանայ հակաբոլշեւիկեան դաշինքին :

3.— Ճափոն մնայուն պահակազօրքեր պիտի պահէ Չինաստանի մէջ :

4.— Ապազինեալ գօտի մը պիտի ստեղծուի կարգ մը շրջաններու մէջ , որոնք պիտի նշանակուին Ճափոնի կողմէ :

5.— Անկախ կառավարութիւն մը պիտի կազմուի Ներքին Մոնկոլիոյ մէջ:

6.— Չինաստան պէտք է հատուցանէ պատերազմական վնասները :

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն Առջի օր 700 ռումբեր նետուեցան ճափոնական օդանաւերու կողմէ, Շանթունկի Թայանֆու քաղաքին վրայ: Քանի մը հարիւր տուներ կործանեցան եւ 200 հոգի մեռան :

800,000 Հրեաներ պիտի արտաքսուի՞ն Ռումանիայէն

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ նոր դահլիճին հակահրէական քաղաքականութիւնը կը զարգանայ արագօրէն: Երկաթեայ պահակները, որոնք ազգային զօրաւոր կազմակերպութիւն մը կը ներկայացնեն եւ ամբողջովին ուժ կուտան նոր դահլիճին, իրենց պաշտօնաթերթով կը ծանուցանեն թէ 800.000 Հրեաներ դեկտեմբեր 31ին ազգաբարութիւն ստացած են Ռումանիայէն հեռանալու :Թերթը կ'ըսէ թէ այս 800.000 Հրեաներն ու Հրէուհիները ապօրէն կերպով կ'ապրին Ռումանիոյ մէջ :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, հետեւեալ տնօրինութիւնները ծրագրուած են, ռումանական ազգը մաքրելու համար հրէական ազդեցութենէն.— 1. Վերաքննել հրէապատկան բոլոր կալուածներու արձանագրութիւնը.— 2. Ազգայնացնել մամուլը, արգիլելով ռումաներէնէ տարբեր լեզուով գրել.— 3. Փակել 15.000 հրէապատկան արճարաններ եւ գինետուններ, ձեռնադրելու համար գինովութիւնը գիւղացիներու մէջ որոնց չափազանց շատ ալքոլ կը ծախեն Հրեաները »:

Նոր վարչապետը՝ Գ. Կոկա ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ նորընտիր խորհրդարանը պիտի լուծուի մօտերս, բայց թուական չորոշեց: Գալով արտաքին քաղաքականութեան, վարչապետը կրկնեց թէ կառավարութիւնը պիտի յարգէ կնքուած բոլոր դինակցութիւնները եւ պիտի ամրապնդէ բարեկամութիւնները :

Կացութիւնը Եգիպտոսի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, բարեկարգութիւնը չէ խանգարուած Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ: Կապոյտ շապիկաւորները, որոնք լուծուած էին, լքեցին իրենց հաւաքավայրերն ու կեդրոնը, որոնք ղրաւուեցան ոստիկանութեան կողմէ: Կը կարծուի թէ նոր վարչապետը մէկ ամիս պիտի գոցէ խորհրդարանին նիստերը, որպէսզի կարենայ խորապէս ուսումնասիրել կացութիւնը: Պաշտօնանկ վարչապետը, Նահաս փաշա, յայտարարեց թէ « պիտի շարունակէ պայքարիլ այս դժբախտ ազգին համար, մինչեւ որ կատարուի Աստուծոյ կամքը: Փառք Երկնաւորին որ վերահաստատեց իմ առողջութիւնս, որով պիտի կրնամ այժմէն իսկ վերսկսիլ պայքարը եւ շարունակել մինչեւ վերջին օրս »:

Վաֆտը, որուն նախագահն է Նահաս փաշա, յայտարարութիւն մը հրատարակեց, պարզելով իր տեսակէտները կացութեան մասին: Նոր վարչապետը յայտարարեց թէ անփոփոխ պիտի պահէ 1936ի անգլօ-եգիպտական դաշնագրին բոլոր տրամադրութիւնները :

«Վերսայլը մեռաւ, Ժընեւն ալ պիտի մեռնի»

Տարեգլուխի առթիւ ճառ մը խօսելով, Հիթլէր փառաբանեց Գերմանիոյ զինեալ ուժը: « Մեր նշանաբանն է աւելի զօրացնել ազգը բոլոր ճակատներուն վրայ: Արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով, այս նշանաբանը կը պահանջէ բազմապատկել մեր զինուորական ուժը. որովհետեւ միայն զօրաւոր ըլլալով կրնանք պահպանել խաղաղութիւնը, այս խռովայոյզ օրերուն »:

(Վերջին լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՑՐՏ ՕՐԻՆ
1938

Մինչ չէնչող նիւթ մը կ'որոճայի, Նոր Տարին դիմաւորելու համար, Թղթաբերը յանձնեց նամակ մը՝ մեր վաստակաւոր բարեկամէն՝ Բժ. Վահրամ Թորգոմեանէ :

Բաւմնելի է նիւթը, բայց եւ այնպէս « աւուր պատշաճի »: Արտայայտիչը՝ օրուան մտահոգութեանց, որոնք երեւի 1938ին ալ խնայել պիտի չտան մեզի :

Կը նախընտրեմ նոյնութեամբ յանձնել գրաշարին.—

ՎԱՀԷ

ՑՈՒՑԱՆԷ ԱՌԱԿՍ

Հին Ազգերու պատմութիւնը սպառ մ'աչքէ անցընելով, կը գտնենք որ՝ Սիկիլիոյ Ծովեզին քաղաքներէն Ակրիժանտի մէջ՝ Քրիստոսէ առաջ 565—649 թուականներուն ապրած է՝ Ֆալարիս անուն բռնաւորը, որ պղինձէ խոշոր ցուլ մը շինել տուած էր եւ զայն յարաժամ փուռի պէս տաք — վառ պահելով, անոր մէջ հրամայած այրել կուտար յանցապարտ կարծուած անմեղներ եւ իրեն ալ ակամաւ ծնօ ատած, հրճուանք կը զգար, կը զբօսնուր եւ ահեղ խնդիններուն արժանացած արիողոր, ադեխարշ ձիչ ու աղաղակներէն: Բայց եղաւ՝ որ օրին մէկը Ակրիժանտացիներ չհանդուրժելով այս սոսկալի տեսարանին, ըմբոստացան եւ կրցան փաղաքել երէշը նոյն այն իր ցուլին մէջ նետել ու խորովելով զայն սատկեցնել, ու ազատել երկիրը այդ բռնաւորին ոճրական անգութենէն :

Կը կայացունք նաեւ՝ թէ հին Ատտիկէի մէջ ասպոսոֆ եղած են երեք անոռդամ յելուզակ - բռնաւորներ՝ Սինէէ, Սկիրոն, Պրոկրուստ:

1.— Ասոնց առաջինը սովորութիւն ունէր, երբ մէկու մը յաղթէր, ծառի երկու խոշոր ճիւղեր վար ճկելով, իր զոհին ոտքերը զատ զատ կապել կուտար այդ ճիւղերուն, յետոյ կը թողուր՝ որ անոնք վեր ցատքեն ու վրանին կապուած մարմինը վերիվայր ճեղքելով արիւնաթաթաւ ճղակտոր ըլլար ...

2.— Երկրորդը լեռներու կիրճեր գրաւած կ'ապրէր եւ անցորդները յառ մը կապուտ - կողոպուտ առնելէ վերջ, զանոնք ժայռերն ի վար դէպի անդունդ կը գահավիժէր :

3.— Իսկ երրորդը՝ Պրոկրուստ, անկողին մը պատրաստել տուած էր երկաթեայ, որուն վրայ ոչխարի պէս զառացնել կուտար ձեռք անցուցած մարդը, եւ եթէ անոր հասակը անկողինէն աւելի երկար ըլլար, ծայրատել կուտար սղոցով, իսկ եթէ կարճ գտնէր, սոսկալի տանջանքներով քաշկռտել կուտար մինչեւ որ անկողինին երկայնութեանը հաւասարեցնէր զայն:

Բայց Թէզէոս քաջարի զօրավարը վրայ հասնելով, այս երեք բռնաւորները պատժեց իրենց իսկ ստեղծած մահաբեր միջոցներով, եւ ազատեց Ատտիկէն անոնց բռնաւորական զաղանութիւններէն :

×

Արդեօք կարելի՞ է որ այս հին պատմութիւնները հասնին Հայաստանի մէջ բռնապետութիւն ընող մեր արդի բարեծաղիկ Սթալինականներու ականջին, եւ անոնց միջոցաւ ալ՝ Սթալին - պէկին եւ զգացնել այդ բռնաւորին, թէ իրեն ալ պիտի վիճակի օր մը՝ Ֆալարիս, Սինէէ, Սկիրոն, Պրոկրուստ մարդակեր ճիւաղներուն վախճանը:

ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փոքրիկներ Պետիկ, Մենիկ եւ Թաֆիկ Շալճեան, Մարսէյլ	50
Ցուցուար 1ի գումարը	980
Ընդհ. գումար՝	1030

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Փոքրիկներ Պետիկ, Մենիկ եւ Թաֆիկ Շալճեան, Մարսէյլ	50
Դեկտ. 21ի գումարը	6336
Ընդհ. գումար՝	6386

ՉԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պետեան եղբ. Վիրօֆլէ	20
Դեկտ. 25ի գումարը	135
Ընդհ. գումար՝	155

Երուսաղէմի Պատրիարքին արկածը

Երուսաղէմէն կը գրեն դեկտեմբեր 22 թուականով .—

Թորգոմ արքեպ. Գուշակեանը ցաւալի արկած մը անցուց դեկտ. 20ին :

Քանի մը օր առաջ Երիքով գացած էր եւ կը մնար տեղւոյն հիւրանոցին մէջ: Երկուշաբթի առտու նախաճաշի համար երբ վարի յարկը կ'իջնէր, ոտքը արգելքի կը հանդիպի եւ առաջին քայլին իսկ կ'իյնայ: Անկումին հետեւանքով ձախ ոտքին սրնկոսկորը կը ճեղքուի: Անմիջապէս ինքնաշարժ կը ղրկուի եւ Պատրիարքը Երուսաղէմ՝ Ֆրանսական հիւանդանոցը կը փոխադրուի: Բժիշկը X ճառագայթով կը քննէ, կը հաստատէ ճեղքուածքը եւ գանի մէջ կը դնեղէ սրունքը: Բժշկութիւնը պիտի տեւէ երկու-երեք ամիս: Գոնէ 40 օր գանի մէջ մնալու է սրունքը :

Քաղաքական սպանութիւն մը Փարիզի մէջ

Վիրճիլիօ Տիազ, սպանիացի յեղափոխական մը եւ գանձապահը Սպանիոյ օգնութեան կոմիտէին, սպաննուեցաւ հայրենակից զինուորի մը՝ Մարթինէզի կողմէ, Փարիզի բանուկ մէկ պողոտային վրայ: Տիազ, որ 37 տարեկան է, ճաշարան մը կ'երթար երեք Սպանիացիներու հետ, երբ Մարթինէզ երեք գնդակ պարպեց անոր վրայ, երկու հատ ալ՝ իր գլխուն: Երկու վիրաւորները մեռան հիւանդանոց փոխադրուած ատեն: Կ'ըսուի թէ մարդասպանը ուզած է վրէժ լուծել, իբրեւ դաւաճան ամբաստանուած ըլլալով Տիազի կողմէ :

Վարչապետը պիտի միջնորդէ

Հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաներու գործադուլին եւ թոշակի յաւելման առթիւ վէճ ծագած ըլլալով Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին եւ Սէնի նահանգային ժողովին միջեւ, երկու ժողովները դիմեցին վարչապետին իրաւարարութեան : Առ այժմ որոշ յաւելում պիտի կատարուի թոշակներու վրայ, մինչեւ որ վերջնապէս լուծուի վէճը: «Իւմանիթէ»ն կը գանգատի թէ փորձեր կը կատարուին տարեկան 1200 ֆրանքի յաւելումը ջուրը ձգելու համար :

Փոխադրութեանց բանուորներու վէճն ալ հարթուելու վրայ է, շնորհիւ ազդու միջամտութեանց: Նպարեղէնի բանուորներու գործադուլը կը շարունակուի տակաւին: Երէկ զրոյց կը շրջէր թէ սեղանաւորական հաստատութեանց պաշտօնեաները գործադուլ պիտի հռչակեն, բայց անմիջապէս հերքուեցաւ :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԻԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ՀՈՂԵՐ ԵՒ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՕՂԱԿՆԵՐ

Խօսելով Թուրք-ռումէն յարաբերութեանց, ինչպէս նաեւ Թաթարէսքուի Էնկիւրի կատարած այցելութեան մասին, կը գրէինք․

— « Կարելի է եզրակացնել թէ Գ. Թաթարէսքուի այցելութիւնը եւ ըսպայակոյտի պետերուն հետ իր ներկայութիւնը՝ Էնկիւրի, հաւասարիք մը չեն կրնար ըլլալ բոլոր հարցերու մէջ եւ բոլոր սահմաններու վրայ նոյնիսկ միայն Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ գործակցութեան »։ (Յառաջ, 16 Նոյ. 1937)։

Բոլոր հարցերու եւ բոլոր սահմաններու վրայ երկու երկիրներու գործակցութեան մասին մերժումը իր մէջ ունէր, սակայն, հաստատում մը թէ անոնք կրնան գործակցիլ որոշ հարցերու մէջ եւ որոշ սահմաններու վրայ։

Այսպէս էր Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնը մինչեւ երէկ։ Այսինքն, մինչեւ այն թուականը, երբ Ռումանիան վարչապետներ կամ դահլիճներ կը փոխէր՝ առանց հիմնապէս փոխելու իր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը։

Պարագան այդպէս չէ այսօր։ Ռումանիոյ ընտրութիւնները աջերու մեծ թիւ մը նետեցին խորհրդարանէն ներս։ Անշուշտ, « Ամէն ինչ հայրենիքին համար » նշանաբանն ունեցող թունդ ազգայնական այդ կուսակցութիւնը համեմատաբար փոքր էր։ Բայց, Գոարէսքուի կուսակցութիւնը կ'ապահովէր նաեւ գործակցութիւնը Օքթավիան Կոկայի կուսակցութեան, ինչպէս նաեւ Վոյտա Վոյվոտին, որ, թէեւ նախկին կառավարութեան մաս կը կազմէր, բայց փաշական է իր էութեամբ ու ձգտումներով։

Հաւաքելով այս երեք հոսանքները, Ռումանիան կ'ունենայ ուժ մը, որ ցոյց կու տայ թէ երկիրը կ'ընթանայ դէպի աջ։ Բայց, անոր ապացոյցը տուաւ արդէն գահակալը, երբ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Կոկայի։ Թագաւորին այս քայլին բնական հետեւանքը պիտի ըլլայ նորընտիր երեսփ. ժողովին լուծումը։ Իսկ նոր ընտրութեան մը պարագային, — երբ մանաւանդ զայն պիտի վարէ իշխանութիւնը իր ձեռքերուն մէջ ունեցող փաշական Կոկան,— կասկած չկայ թէ պիտի ստեղծուի մթնոլորտ մը, որ ձայներուն մեծամասնութիւնը պիտի կեդրոնացնէ այն տարրին վրայ, որուն ղեկավարութիւնն ու քաղաքական թէ ազգային ձգտումները այլեւս երկրին համար համապատասխան կամ անհրաժեշտ դարձած է պալատը։

Ընդգծեցինք «այլեւսը», որովհետեւ Կարոլ Թագաւորին այս որոշումը — առանց խորհրդարանական մեծամասնութեան եւ աւելի զօրեղ խմբակցութիւններուն անտեսումով փաշական դահլիճի մը կազմութիւնը — առաջին քայլն է պարտադրութեան մը, որ կը մատնէ թէ արդէն իսկ ծրագրուած դիրքի մը մէջ է Ռումանիան։

Արդ, հիմա ունենալով այս բոլորը, չափազանց բնական պիտի ըլլար մտածել ոչ միայն ռումէն-թուրք յարաբերութեանց անխուսափելի փոփոխումին, այլ մանաւանդ այդ փոփոխումէն յառաջ գալիք հետեւանքներու մասին։

Յաճախ ըսած ենք թէ Պալքանեան Ուխտը,— որուն կազմութեանը համար այնքան եռանդ վատնեց Էնկիւրին, իբրեւ ապահով կռուան մը իր եւրոպական սահմաններուն համար — փաստօրէն գոյութիւն չունի։ Այդ ուխտին առանցքը Ցուկոսլաւիան էր։ Անոր ոչ միայն զինուորական ուժը,— որ աւելի զօրաւոր է քան Թրքականը,— այլեւ աշխարհագրական դիրքը իրեն կը շնորհէին այդ արժէքը։ Ցուկոսլաւիոյ ուղղութիւնը ծանօթ է։ Կը թուի թէ Գ. Տէլպոսի այցելութիւնը ոչ միայն չկրցաւ զայն վերաշահիլ, այլ նոյնիսկ անկարող եղաւ արգիլելու Ստոյատինովիչի վերջին այցելութիւնը՝ Հռոմ։

Պելկրատ, սակայն, իր այդ քաղաքականութեամբ կը քանդէր նաեւ միւս պատուարը, որ դեռ կը կրէ, գոնէ դիւանագիտօրէն, «Փոքր Համաձայնութիւն» անունը։

Այս կերպով, ուրեմն, Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ կը տապալէր այն շէնքը, զոր կանգնած էին Փարիզ եւ Լոնտոն, եւ որուն ապաւինած՝ Թուրքիա քաղաքականապէս ու նաեւ զինուորականօրէն ապահովուած կը զգար ինքզինքը։

Ցուկոսլաւիայէն վերջ, իր խարխուլը կը վերցնէ նաեւ Ռումանիան։

Այսինքն՝ քաղաքականօրէն կը հեռանայ ֆուրերէն, ուր « որոշ սահմաններու վրայ եւ որոշ հարցերու մասին կը գործակցէր Թուրքիոյ »։

Եւ, սակայն, այսօր երբ կը խօսինք Ռումանիոյ մասին, այլեւս ստիպուած ենք ուշադրութեան յանձնել ուրիշ պարագայ մը։

Այն, որ՝ իր դիրքին ճշդումով, Պուքրէշը քաղաքականօրէն, կը դադրի առանձնապէս երկրի մայրաքաղաքը կամ արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնը ըլլալէ ու կը դառնայ մինչեւ Սեւ Ծով իջնող Պերլին-Հռոմ առանցքին մէկ կարեւոր օղակը։

Ու այստեղ է այն մեծ նշանակութիւնը, զոր ունին Ռումանիոյ ներքին փոփոխութիւնները՝ երբ կը փորձենք զանոնք ժխտել Թուրքիոյ շահագրգռութեամբ։

Հիմա, պահ մը մտաբերեցէք Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի քարտէսը։ Իտալիա-Ցուկոսլաւիա — Հունգարիա-Ռումանիա, — սահմանակցութիւն մը, որ Հռոմէն մինչեւ Քոնսթանցա (Սեւ Ծով) կ'երկարի անխափան իրեն հետ քալեցնելով, ի հարկին, նոյն քաղաքականութեան կապուած ուժեղ բանակներու ամբողջութիւն մը։

Վերջին՝ Գերմանիոյ համար՝ ճամբան նոյնքան «հարթ» չէ, անշուշտ։ Բայց, Չեխոսլովաքիան բոլորովին կ'օղակուի հիմա, իսկ Լեհաստանը, որ Պուքրէշի հետ այնքան սերտ կ'ուզէր քալել, ստիպուած պիտի ըլլայ իր քայլերը յարմարցնել իր շուրջը այլեւս պարզուած տրամադրութեան։

Մենք մեզի թոյլ տուինք «բարձր քաղաքականութեան» այս փոքրիկ փակագիծը, ցոյց տալու համար թէ Պուքրէշի դահլիճին փոփոխումը ինչքան մեծ հետեւանքներ պիտի ունենայ։

— Գերմանիան արեւելք կուգայ,— կը պոռար Թուրքերէն «Թանը» ամիսներ առաջ,— Արթուն ըլլանք։

« Կուգա՞յ »։ Իմա՛ արդէն։ Եւ՝ առանց զինուորական արշաւանքի։

Աւելին։ Մենք օր օրին արձանագրած ենք եղած նաեւ այն «սոտար ձեռքին», որ մտած է, ամիսներէ ի վեր, Թուրքիայէն ներս, եւ իր բոլոր միջոցներով կ'աշխատի նաեւ քաղաքականօրէն մտնել հոն։

Այն սուր վէճը որ ծագեցաւ Թուրքերէն «Թանի» եւ «Ճումհուրիէթի» միջեւ, իր խորքին մէջ ուրիշ բան չէր, բայց եթէ արձագանգը այդ «սոտար ձեռքով» յառաջ եկած խմորումին։ Կառավարական ազդու միջամտութիւն մը զայն դադրեցուց մամուլի էջերուն մէջ։ Ան կը շարունակուի, սակայն, Թուրք վարիչ շրջանակներէն ներս։ Այդ վէճը աւելի պիտի շեշտուի հիմա։ «Չէզոքութիւնը», զոր Էնկիւրի բանաձեւեց, կամեցողութեան խնդիր չէ։ Մեծերն իսկ այսօր անզօր են իրենք իրենց ճշդելու իրենց դիրքն ու քաղաքականութիւնը։

Թուրքիոյ պարագան աւելի ծանր է։ Իր աշխարհագրական դիրքը կը հարկադրէ հակիլ կողմերէն մէկուն կամ միւսին։ Ուրիշ ելք չունի։

Միջերկրականի մէջ, ան նախընտրեց Անգլիոյ հետ ըլլալ։ Աւելին,— Մեծն Բրիտանիան իր ոտքը դրած է Չէշմէ։ Ատիկա ապահովութիւն մըն էր Թուրքիոյ համար մինչեւ այն ատեն, երբ կողէն երաշխաւորուած էր ինք։ Այսինքն՝ այն օրերուն, երբ Ռումանիոյ նախկին վարչապետին հետ նաեւ Ռումանիոյ սպայակոյտի անդամները, Էնկիւրիի մէջ Թուրք սպայակոյտի անդամներուն հետ կը քննէին մանաւորապէս Սեւ Ծովէն մինչեւ Ադրիական երկարող իրենց «նոյնանման շահերու պաշտպանութեան խնդիրը»։

Այսօր, ինչպէս ըսինք, որոշ է որ Պուքրէշ եւս «այդ սահմաններուն եւ այդ հարցերուն կը նայի Պերլին-Հռոմ ակնոցով»։

Ուրիշ խօսքով, դէպքերու թերեւս անակնկալ դասաւորումով մը, Թուրքիոյ կողը (Սեւ Ծով) կը դառնայ առնախով եւ ան՝ Միջերկրականէն «մեկուսացուած» նոյն «սոտար ձեռքը» կը գտնէ ահա Սեւ Ծովու իր ափերուն դիմաց ...

Նոյն այդ ծովուն մէջ՝ նոյն այդ Հռոմ-Պերլին առանցքին յայտնութիւնը Թուրքիան կը դնէ, կրկին, երկու հակադիր ուժերու միջեւ, որոնցմէ մին Միջերկրականէն կ'ապահովէ զինքը (Թէեւ, ոտքին տեղ ընելով Փոքր Ասիոյ ափունքին վրայ), իսկ միւսը ռազմական ու աշխարհագրականօրէն ոչ միայն աւելի կը մերձենայ իրեն, այլեւ, կը հեռացնէ կարծէք Մոսկուէն, որ նեղուցներու սպառնալիքին արտօնութիւնը կ'ընծայէր Թուրքիոյ՝ անոր ապահովելով փակ դուռ մը։

Այս պարզ իրողութեան վրայ հարկ է աւելցնել նաեւ ուրիշ երկու ճշմարտութիւններ։ Առաջին՝ ռուսեւթուրք յարաբերութեանց ցրտութիւնը եւ, Երկրորդ, Պերլին-Հռոմ առանցքին հակապոլշեւիկ ձգտումն ու մանաւանդ Սեւ Ծովու արեւմտեան ափունքներէն մինչեւ Կովկաս երկարող ծրագրէ մը բխած քայլերը։

Բայց, հոս եւս իրար կը բախին նոյն ուժերը — Անգլիա եւ Հռոմ-Պերլին, ինչ որ կը նշանակէ թէ Թուրքիա Միջերկրականէն մինչեւ Կովկաս օղակուած կ'ըլլայ երկու հզօր հակադրութիւններով, հետեւապէս եւ՝ ենթակայ այդ երկուքին ճնշումներուն եւ ստանալու մէկուն հետ որով եւ՝ միւսին դէմ ըլլալու հարկադրանքին։

Իսկ ատիկա պարտադրութիւն մըն է, որ կրնայ ճակատագրական ըլլալ, երբ մանաւանդ այնքան վճռական են կողմերը եւ այնքան չեշտուած կերպով իրարու կը մօտենան՝ իրենց քաղաքական օղակները հետզհետէ սեղմելով Թուրքիոյ շուրջ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ

Բժիշկի մը պէս գիտուն՝ ականջըս ես կը դնեմ
Երկրի կուրծքին, եւ կ'ուզեմ լսել զարկը՝ իր սրտի,
Եւ աչքերս զոյգ մ'արեւ կ'ընեմ որ խոր թափանցեն
Նայուածքներով իրենց սուր, երկու կիսուն մեր գունտի։

Այսօր կ'ուզեմ աշխարհի բազկերակը քննել ես.
Տանօթանալ եւ անոր շրջանառութեան, վիճակին,
Գուցէ ըլլայ մերթ անյոյս, տագնապներէն ադեկէզ,
Եւ մերթ գուցէ հիանալ՝ աշխատանքի իր ռիթմին։

Կը լսեմ ես, ահաւիկ, ձայներ բազում, այլազան,
Մեքենական, բնութեան, կամ մարդկային ժխորի.
Որոնք երկրի չորս կողմէն կը բարձրանան անսասան,
Որոնք, կարծէք, կը կազմեն համանուագ մը վայրի։

Ու նայուածքըս նուանող կը թափանցէ ամէն դի.
Կը տեսնեմ ես յատակը ովկիանի ջուրերուն,
Կամ կոյս, անկոխ խորերը՝ անտառներուն հարաւի,
Հողին տակըն ու մարդոց մըթին սրտերն իսկ նոյն։

Այսօր կ'ուզեմ ես ճանչնալ տիեզերքի մէ՜կ բաղէն,
Բիւրախորհուրդ ծալքերով, հակասութեամբ իր ահեղ,
Զի վայրկեանն այդ դեռ ոչ ոք կրցաւ տալ մեզ ճշտօրէն,
Վայրկեանը պարդ, անպարփակ՝ պատումներով բազմայեղ։

Ահա՛, տեղ մը արեւ կայ, տեղ մը՝ ամպեր ու անձրեւ,
Տեղ մը՝ զեփիւռ մը քնքուշ, տեղ մը՝ ձանդիչ փոթորիկ.
Անդին յոյս եւ աշխատանք, ադին՝ սատեր մեր վերեւ,
Հոն՝ ովկիան մ'ալեկոծ, իսկ հոս՝ ծով մը խաղաղիկ։

Շոգեկառքը կը սուրայ, լայն դաշտերէն հեռացած.
Մինչ իր քովի ճամբայէն կը ճռռընչէ սայլ մը հին.
Մարդիկ շրջան կը գործեն՝ քրտնաթաթախ եւ յոգնած,
Մինչ գործատան մէջ անդուլ մեքենաներ կ'աշխատին։

Նոյն վայրկեանին մէջ մահ կայ, նոյն վայրկեանին մէջ՝ ծընունդ,
Հոս՝ սրգաւոր թափօր մը, հոն՝ հարսանիք ու խնճոյք.
Տեղ մը բարձունք աստղամերձ, տեղ մը մըթին, խոր անդունդ.
Եւ հիւանդներ, եւ կոյրեր, եւ չէն մարդիկ մըշտառողջ։

Աշխատողներ կան տեղ մը, խաղաղութիւն եւ հանգիստ.
Անդին՝ կռուի ու զէնքեր, հրդեհումներ վայրենի.
Ասդին ժպիտ, երգ ու պար, այլուր՝ սուգ, ցաւ խորանիստ
Եւ յափրացած մարդիկ կուշտ, եւ բըշուառներ անօթի։

Սէրեր մահուր, անձնըւէր, սէրեր ալ պիղծ, մեղանչող.
Եւ դաւ, կեղծիք՝ գարշելի, եւ կորողներ՝ մեծութեան.
Փոթորիկներ ապագայ՝ խաղաղութեան մէջ անող.
Հերոսական խոյանքներ ու ստորութիւն տիղմական։

Ինքնաշարժներ անհամար, ճամբաներէն սուրացող,
Նաւեր բազում, ամէն դի. սաւառնակներ բարձրաթիռ,
Մեքենաներ բազմաձայն, գործատուններ ադմըկող.
Կեանք մը համայն այլազան, կեանք մը՝ գունեղ եւ անգիր։

Տիեզերքի կարենալ մէկ վայրկեանը իմ մըտքո՞վ
Կարծէք տեսայ, խըռովիչ թաւալումին մէջ փարթամ.
Մութն ու լոյսը անբաժան, չարն ու բարին քովէ քով,
Փոքրիկ ներկայ մը սրաչ, անհունութի՜ւն մը՝ տարտամ ...։

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ՅՈՒՇԵՐ ՈՒ ՆԻՇԵՐ

Դարձուր, դարձուր Մօղոք, դարձուր
Դուն քու սարսափով շատ ազգեր ես փորձ չըդա՞ր դուն Հայուն պողպատէ ոգին։

Դուն քո սարսափով շատ ազգեր ես խաբեր, բայց Հայը երբեք դուն չես կարողացած ահաբեկել։

Մտիկ ըրէ մեր Խաչատուր Աբովեանին․

— « Հայ ազգը ոչ Թրից է վախենում, ոչ Թվանքից, ոչ Թոփից։ Կրակն ես քցում էլի իր հաւատն է պաշտում, ծառին ես կախ անում, միտք պահում, բերանը տալիս՝ էլ իր խաչն է պաշտում »։

Յիշէ Մօղոք, յիշէ Սասունի մեր ֆէտայիները, որոնք մեռնելու կ'երթային, ինչպէս հարսնեւորը հարսանիք։

Կորէ, մորթէ Հայը, դարձեալ Խնուսայի պէս կը բռնէին անոր հարիւր մէկ ճիրանները, կը կառչին իր ճակատագրի վզէն, թող բիւր գնդակներ բզքտեն անոր ամբողջ մարմինը, ան դարձեալ կը պայքարի, մահուան հետ միացած՝ գերեզման կ'երթայ կը պարէ հարսնիքի պարը։

Յիշեցէք Լէնկթիմուրը, Չարմաղանը, Օրլանդի քոստո գամփռը եւ հայ բախտին ծակաչք փողոցի լակոտ Թալէաթը անիծած, այդ ոճրագործ հազարները հողին հաւասար հերթուեցան, Հայը բարձրավիզ կը քալէ վէսօրէն, մինչեւ որ հատնի աշխարհի վերջին ճամբան։

X

Այո, կեանքը այլեւս հրապոյր չունի, աշխարհ կը սոէ, Հայաստանէն ներս, Հայաստանէն դուրս մեր ոտքերուն տակ յատակը հողին միշտ կը ժածի, ամպրոպներ կը պայթին մեր գլխուն, մենք դարձեալ գուարթ առ բեւ յոյսեր հագած կ'երթանք առաջ։

Մենք պիտի ապրինք, մենք չենք մեռնիր, թէ չենք ուրանար հայ լեզուն, թէ չենք մարեր լոյսը մեր Լուսաւորչին։ Յիշեցէք պայմանները մեր քնար հոգի Աբովեանին, վա՜յ է եկեր մեր հայ օրերուն, եթէ մենք կը կորսնցնենք մեզ հայ պահող հայ լեզուն ու հաւատքը։

Ազգն ուրացողը չի մեռներ ոչ իր ընտանիքը, ոչ իր տունը․ դրամ եւ պանձեր դիզելով մարդ չըլլար քաղաքակիրթ. լաւ դաստիարակուած մարդը ինքն իրեն համար միայն չապրիր, եւ չի մտածեր միայն իր ընտանիքը, այլ կը յիշէ որ ինչպէս կ'ըսէ Ալիշան, «Աւելի մեծ ընտանիք մ'ալ ունի, որ է ազգը»։ Յիշելու ենք մենք Հայերս որ տունէն վեր, ընտանիքէն առաջ՝ հայ հայրենիք մը ունինք, Ազգ մը ունինք անտէր։

X

Ներում չկայ հայրենիքը եւ ազգութիւնը դրժողին։ Դուն կը դրժես քու Ազգութիւնը երբ չես խօսիր դուն քու ազգիդ լեզուն, երբ չես կարդար դուն քու ազգիդ պատմութիւնը, երբ դուն քու զաւակներուդ կը սորվեցնես օտար լեզուներ, բայց ո՛չ քու ազգիդ լեզուն։ Այն ատեն ազգդ քեզի չի ներեր եւ ազգութեանդ հաւատարիմ ոստիկանները՝ ժամուլի ղեկավարները քեզ կը դատապարտեն, գիտցած պարագաներ որ ներումը վնասա-

ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

ԽՄԲ. — Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ մեր աշխատակցին նոր գիրքը՝ ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ, որուն մէկ մասը ժամանակին հրատարակուած է Յառաջ մէջ։ Ստորեւ անտիպ ծաղրանկար մը —

Հրաչ Երուանդ ծնած տանն ըսած է.

— Քանի՞ ունկնդիր կայ սրահին մէջ ։

Դայեակը պատասխանած է.

— Ունկնդիր մունկնդիր չկայ։ Ես կամ, դուն կաս, մայրդ կայ։

— Բազմութեան ձայներ կ'առնեմ սակայն ։

— Ախոռին էշերն ու գոմին եզերն ու կովերը ։

— Էշ ըլլան կամ կով, բազմութիւնը բազմութիւն է։

Ու վար իջած է եւ կանգնելով ախոռին ու գոմին մէջ՝ խօսած է ճառ մը ողջագուրելով.

— Վսեմաշուք ընկերներ եւ ազնուափայլ ընկերուհիներ ...

Հայրը իմանալով՝ վար վազած, անիծած է տղան, ըսելով.

— Ամբողջ կեանքիդ ընթացքին էշերն ու կովերը ունենաս քեզի ընկեր եւ ընկերուհի ։

Հրաչ Երուանդ խիստ գոհ՝ համբուրած է հօրը ձեռքը եւ ըսած.

— Այս մեծ օրհնութեան համար կը յայտնեմ իմ խորին շնորհակալութիւններս ։

Հրաչ Երուանդ, հօնակ նետելով, շատ անգամ տեսնուած է նապաստակներու վանդակի մը առջեւ ճառախօսած ատեն.

— Սիրելի ընկերներ, վստահ ձեր աներկիւղ քաջութեան եւ հերոսական ոգիին, այսօր ... եւայլն։

Օր մըն ալ տեսնուած է ան գետնի վրայ, երեսանկեալ, երբ կը բանախօսէր, խօսքը ուղղելով խլուրդներուն.

— Սիրելի ընկերներ, հետեւած ըլլալով մօտէն ձեր բեղմնաւոր գործունէութեան՝ կը գովաբանեմ ձեր աշխատանքը, մաղթելով յաւէտ յաջողութիւն՝ կ'աղաչեմ.— Օրհնեա՜լ է ձեր մեծութիւնն ու համեստութիւնը եւ արժանի շքեղ յոբելեանի ։

Անգամ մըն ալ Հրաչ Երուանդ տեսնուած է խոզերու երամակի մը առջեւ քարոզած պահուն.

— Ազնիւ ընկերներ եւ ազնուական ընկերուհիներ ...

Մէկը մօտեցած է իրեն ու ըսած.

— Ինչո՞ւ մարգարիտներդ կը նետես խոզերու առջեւ։

Հրաչ ժպտելով պատասխանած է.

— Բայց գիտցէ՛ք. հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ ։

X

Հրաչ Երուանդ երբ դպրոց գացած է, երեք ամիս վերջ, ուսուցիչ մը ըսած է.

— Գլուխ չունի՞։

Երկրորդ ուսուցիչ մը, վեց ամիս վերջ, ըսած է.

— Գլուխ ունի բայց ուղեղ չունի ։

Տարի մը վերջ, տնօրէնը ըսած է.

— Գլուխ ալ ունի, ուղեղ ալ, չունեցածը խելք է ։

Տարիներ յետոյ բանաստեղծուհի մը կը գրէր.

— « Խելքս իբրեւ սիրոյ աւանդ՝
Յանձնեցի առ Հրաչ Երուանդ ։

Առտն մը եկաւ, իրեններէն մին ըսաւ.

— Խելքդ կարճ է, ընկեր Հրաչ ։

Կ'ըսեն թէ Հրաչ Երուանդ իր ընկերուհիներուն քով խելք չթողուց։ Ամէնքն ալ գողցաւ։ Ահա թէ ինչպէս եւ ի՛նչ նուրբ տեսակի խելք ունի ընկեր Հրաչ ։

X

Քրիստափոր Գոլոմպոս Հնդկաստան հասնելու համար ճամբայ ելաւ ու Ամերիկան գտաւ։ Հրաչ Երուանդ ալ փաստաբանութեան հասնելու համար ճամբայ ելաւ ու կուսակցական գործիչի պաշտօնը գտաւ ։

Գոլոմպոսը բանտարկեցին Ամերիկան գտնելուն համար, իսկ Հրաչ Երուանդը փառաբանեցին ու ըսին.

— Ի՞նչ անձնազոհութիւն։ Փաստաբանութեան շահէտ գործը թողուլ եւ կուսակցական գործիչ դառնալ։

Այս կարգի զոհողութիւն միայն փաստաբանները կրնան ընել, մեր մէջ, քանզի անոնք միայն լաւ ունին գիտակցութիւնը վնասի եւ շահու ։

Հրաչ Երուանդի միտքը դատ պաշտպանել էր. նախընտրեց պաշտպանել իր ազգին անվերջանալի դատը, անգործ փաստաբան մը չըլլալու համար ։

Հրաչ Երուանդ ռամկավար ոսկի աստղի տակ ծնած էր։ Մինչդեռ Գոլոմպոս չկրցաւ Հնդկաստանը տեսնել՝ Հրաչ Երուանդ տեսաւ ոչ միայն Հնդկաստանը այլ Ճափոն ալ։ Այնտեղուանքը դրկուեցաւ ոսկիի հանքեր պեղելու համար։ Կ'ըսեն թէ իր գտած ոսկին հազիւ բաւեց իր ճամբորդական ծախսերուն։ Ստացաւ, սակայն, զինուորական գործակալութենէ մը՝ Պոսթոնի առաջին շքանշանը ։

X

Առաջին անգամ եղած է վերակազմեալ հնչակեան, վերջը Ազատական Ազգայնական, ամէնէն վերջն ալ, սահմանադրականի մը պատիւ բերող սակարկութեամբ, Ռամկավար-Ազատական։ Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել իր կուսակցութիւնը թաւալած ու ձեւափոխուած է, ինք ալ հաւատարմօրէն հերթ եւ գոյն է փոխած։ Ահա թէ ինչո՛ւ համար ամէն տարի կարելի է ըսել իրեն համար.

— Հին մարդը չէ։

Օրուան, ժամանակին մարդն է ։

X

Հրաչ Երուանդ Խարբերդցի է. այդ իսկ պատճառով շատ անգամ կը գտնուի իր հայրենակիցներուն երկրորդ հայրենիքին՝ Ամերիկայի մէջ։ Խարբերդցիները ազգին մէջ ազգ մը ստեղծած են։ Այդ ազգը իրենք են։ Երբ Հրաչ Երուանդ կը խօսի «ազգի» մասին՝ պէտք է գիտնալ թէ ո՛ր ազգին մասին է խօսքը. Խարբերդցի՞ հայ ազգին թէ դուրսեցի հայ ազգին։ Երբ Հրաչ ըսէ — « Մեր ազգը երախտագիտութեան գեղեցիկ դասեր տուած է աշխարհին, մեր ազգին մէկ մասը Ամերիկա կ'երթայ ու դուրսը գաղութներուն անդադար տոլար կը ղրկէ, առկէ զատ Հայաստանի մէջ կը հիմնէ նոր թաղեր։ Տիպար ազգ մըն է ան»։ Պէտք է հասկնալ որ Խարբերդցի հայ ազգին մասին է խօսքը ։

Հրաչ Երուանդ խորհուրդ տուած է՝ Ամերիկայի ռամկավար ջոջ Խարբերդցիներուն որ տոլար չղրկեն Եւրոպայի, Ասիայի կամ Ափրիկէի մէջ գտնուող իրենց ազգականներուն եւ հայրենակիցներուն, եթէ անոնք չմտնեն ռամկավար շարքերուն մէջ ։

Բոլոր նպաստընկալ Խարբերդցիները գունդագունդ ռամկավար եղած են ։

Հրաչ Երուանդ իրաւունք ունի ըսելու .

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ...

Համակ ծիծա՛ղ, համակ համբոյր, համակ երա՛զ
Կեանքի սկի՛զբ, վառ ցոլքալո՛յս, անամպ երկի՛նք,
Շուշան շրթո՛ւնք, խաղողաչուր ու հուր աչեր,
Թուշաթշիկ մանուկներին՝ Նոր Տարի ···

Հնակարկա՛տ, ճաթ-ճաթո՛ւն, ու հնոտեր
Ու կարճատես, մաշած մուճակ, փրթած կօշիկ,
Ճաշակաւո՛ր ու անճաշակ, կարմրամա՛կ,
Ծե՛ր ալեհեր ծնողներին՝ Նոր Տարի ···

Ու մոռցուա՛ծ, յաւէտ լքուած, դալուկ դէմքով
Անհուն ցաւով անմխիթար, անօգնական
Հո՛ւր հայեացքով մահուան դիտող, կեանքից պոկուող
Աշխարհին հի՛ւր հիւանդներին՝ Նոր Տարի ···

Ու տարագի՛ր, անպաշտպան, աստանդական
Զո՛յգ Մասիսով, զո՛յգ վաթանով անհայրենիք
Արաքսի չափ արցունք թափո՛ղ, թաքո՛ւն լացող
Հեծկլտացող էգ հայ ազգին՝ Նոր Տարի ···

Փա՛կ տներին, լքուած բոյնին, պոկուած ծաղկին
Խոպան արտին, վարար գետին, սառած լճին
Ու անտառին, յուսոյ դաշտին ու մութին,
Մեր օրերի սգւորներին՝ ··· Նոր Տարի ···

Լուռ ու խոհուն, կենդրապաշտ, ճակատ բեղուն
Դող ու թրթիռ, հառաչ ու երգ եղէգն օծուն
Ոչի՛նչ չուզող, լոկ երազող, տակաւ վառուող
Ինքնամոռաց բանաստեղծին՝ ··· Նոր Տարի ···

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

կար կը դառնայ։ Յիշէ Ց. Մըմրեանի այս խօսքը.

— «Ներումը հրաւիրակ է եղծումի։»

Յիշէ, յիշէ ազգդ, ու ազգիդ լեզուն ուրացող դուն հայ ծնողք, յիշէ քո անցեալը, յիշէ թէ ինչե՛ր չէ խնայուած հայ լեզուն փրկելու համար. մի՛ մոռնար Զուղայի Ս. Փրկիչ վանքի տպարանը, հոն աղքատ, ամէն բանէ զրկուած հայ արհեստներ իրենց տառեր կը փորագրէին, թուղթ կը շինէին, թանաք կը պատրաստէին, մամուլ մը կը հնարէին, եւ հայ լեզուին յարութիւն կուտային։

Ես կը յիշեմ Բաղուի հայ-թաթարական ընդհարումը, Ռուսը կը զինէր Թաթարը՝ ու հայ ժողովուրդը Դաշնակ կամաւոր ռազմիկներու ղեկավարութեամբ կը դիմադրէր, կը կռուէր, կը զարնէր ու կը զարնուէր։ Փոթորիկը անցնելէն վերջը տեղական հարուստ Թումանեան հայ վաճառականը զիս կը գտնէր Վենետիկ։ Երբ ես անոր հետ կը խօսէի մեր հայ լեզուի հնութեան ու պերճութեան վրայ, ան արցունքը աչքին՝ ցոյց տալով իր մատաղատունկ աղջիկը ըսաւ.

— «Բաղուի դէպքէն վերջը մենք հարուստներս որ ժամանակին հայերէն չէինք խօսեր, եւ չէինք սորվեցներ մեր զաւակներուն, արդ անոնց հայերէնի յատուկ վարժապետներ բռնած ենք եւ ծածուկ մեր ազգին լեզուն ու պատմութիւնը կ՚ուսուցանենք։»

Յիշեցէք դուք հարուստ ու անտարբեր հայ գաղթականներ, յիշեցէք այս անցեալ պատմական դէպքերը, ձեր քար սրտերը կակղացուցէք, ձեր անբեծ օտարամոլութիւնը մատաղ ըրէք ձեր հայ լեզուի ամէն մէկ ոսկի տառերուն։

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ԱՆՑԱԾ ՕՐԵՐ

Սուրբերէն մէկն ու մէկը արդէն թափած կ՚ըլլար իր մօրուքը։ Ու ժամուն բակը, Ս. Թադէոսի հօրին քով, մենք կռուըտելէն կանգնեցուցած կ՚ըլլայինք «առիւծը», որուն քիթը կը սկսէր վազել՝ արեւի թեթեւ շողքէն իսկ։

Մինչ այդ՝ մեզմէ մէկ երկուքը ձիւնադնդակով կոտրած կ՚ըլլային ժամուն կամ վանքին ապակիներէն մէկ քանին, ու ժամկոչ Սէրոբը, գօտիին ծայրը մէջքին տեղաւորելով, դուրս կ՚իյնար իր խցիկէն՝ հայհոյանքին «տոպրակը քակած»···

Ու մեր վազքէն շփոթած աղաւնիներուն հետ՝ բոլէապէս կ՚անհետանայինք նաեւ մենք։

Ան շաբթուն՝ ալ դասերը «բռաֆը կրած» կ՚ըլլայինք։ «Փայտոսէն առաջ՝ մենք մեզ արձակած էինք արդէն։ «Մանէկներուն գրպանները, գրքի տոպրակներն ու գրասեղանները լեցուած կ՚ըլլային չարոցներով, «քէչի պուրնուզով», կաղինով ու կեղեւներով։

Արձակուրդի յայտարարութիւնը կ՚ըլլար ընդարձակ սրահին մէջ։

Աղջիկները կուգային ալ բաժանուէն։ Ոտքերը իրենց շրթներուն, իրար հրմշտկելէն, իրարու մազ քաշելէն կամ յանկարծ շառագունելէն՝ մեզմէ մէկին նայուածքը գրկելով իրենց թաց ու ծիծղուն նայուածքովը···

Մենք՝ մանչերս յորդած կ՚ըլլայինք արդէն մեր դասարաններէն։ Ու ամբողջ սրահը կը լեցուէր ժխորով, մինչեւ որ տնօրէնին երկար հասակը երեւէր։ Եւ հազիւ «արձակուած էք»ը արտասանած՝ փոթորիկը ծայր կուտար։ Սանդուղներէն կ՚իջնէինք երեք-չորս աստիճանը մէկ։ Յաճախ իրարու կեռ տալէն ու հազիւ բակ հասած՝ ֆէսերը կը թռչէին օդին մէջ···

Ժամկոչը անպայման կը բացակայէր այդ պահուն, ինչպէս նաեւ ուսուցիչները, իրենց «իշխանութիւնը» վերջացած նկատելով։ Ու մեզմէ ով որ Սեպտեմբերէն Դեկտեմբեր ականջը ծնօք էր տուած՝ հեղ մը երկու, կը վազէր ժամկոչին խուցը՝ անկողինը տակն ու վրայ ընելու կամ վառարանին մոխիրը դուրս թափելու համար։

Կաղանդէն իրիկունը, մութը չիջած, ալ «հանգչած» կ՚ըլլային փողոցները։ Ու ամէն մէկս կը հրեշտակուէինք յանկարծ։ Իր սպիտակ մօրուքէ՞ն ազդուած թէ մեր ակնկալութենէն մղուած՝ կը դառնայինք մէյ մէկ «զառն Աստուծոյններ»։ Ոչ դուռը քարկոծել, ոչ ցեխոտ կօշիկներով ներս մտնել, ոչ վէգերու տոպրակին համար կռուիլ, եւ ոչ ալ «ես պախալին չեմ երթար» կար այդ օրը։ Սափորները մեր ուսերը՝ իբրեւ կը գտնէինք Հոռոմկալերի աղբիւրին առջեւ, ուր տարուան 364 օրը մեր դրացի կնիկներուն սափորները կ՚աշխատէինք կոտրել՝ տիւպէկին ետեւը պահուըտած՝ ճիրիտով քար արձակելէն։

Վերադարձին՝ «դատայիֆ»ը կըտակարանին վրայ երկու անգամ դարձած կ՚ըլլար, լոյսը վառուած ու սեղանը շտկուած՝ իր «օխտը տեսակով»։ Անուշապուրը կը դգալէինք հեւ ի հեւ։ «Զէնթէզ»ը մեր գերագոյն ակնկալութիւնն էր··· Մինչ այդ՝ նուէր տրուած ուսի դպրոցականաչանթան քանի մը անգամ դրած ու հանած կ՚ըլլայի՝ խոհանոցէն մտած մանող մութ անցքին մէջ վերնայարկի սանդուխին վրայ, կամ սենեակին դըրանը ետին···։ Ընթրիքէն վերջ՝ ձեռք-պագի կուգային հարս գացած քոյրիկներն ու գերդաստանին երիտասարդները։ Մենք, պզտիկներս, ձեռքպագը կ՚ընէինք երբ սենեակը լեցուած կ՚ըլլար։ Ու ամէն համբուրած ձեռքէ բան մը կ՚ակնկալէինք, յետոյ, սենեակէն դուրս, իրարու ցոյց տալու եւ բաղդատելու համար։

Այդ գիշեր մեր թարթիչները ուշ կը ծանրանային։ Ու, կէս գիշերը անց, անկողին կը մտնէինք՝ մեր կօշիկները դրած սենեակին դրան դուրսը՝ որպէսզի Կաղանդ Պապան իր նուէրը ձգէ հոն···

Անկողին կը մտնէինք կռնակի վըրայ՝··· ականջներս բաց թողլով, որպէսզի ժամկոչին գալը լսենք։

Ու ցայգաբոյսին ընդոստ կը նետուէինք պատուհան, երբ ժամկոչին հաստ ձեռնակը կը լսուէր փողոցի դըրանը ետին։

— Տղա՛քը էկան···

Ու «տղաքը» կը սկսէին երգել երգը նոր տարիին,— պատարանքը հին ու նոր մարդկութեան,

— Նոր առաւօտ ծագէ այսօր···

ՎԱՀՐԻՃ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՄՏԱԾԵՍ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԻ ՄԱՍԻՆ. — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԷ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԵՏ ՄԻԱՍԻՆ. ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԱՄՍԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ ԿՈՒՆԵՆԱՍ, ԱՅԼԵՒ ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՇԱՀԻՍ :

ԿԱԼԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Ծովէ հեռի, ցամաքներու սրտին մէջ,
Ո՛վ հայրենիք, անջատ ամէն ափունքէ.
Ո՛չ մէկ ալիք չի զարնուիր կողիդ պինդ,
Լեռնոտ դիրքիդ դէմ չի՛ գոռար հով մ՚ազի:

Պանդըխտութեան թռչունն, ուրուր ծովածուփ,
Չի մտնիր քեզ բոցավիտակ թեւովն իր.
Հարաւակայս աստղերուն տակ, ակազծուն
Բեռնաւորուած նաւեր շուրջդ չեն մօտ գար:

Վաղընչական դըրօշըդ սուրբ չի՛ ծըփար
Բազմազգութեան ափունքները օտարին.
Շողն աստղերուն օտարոտի վայրերու
Զաւակներուդ ճակատն երբեք չի փայլեր:

Նեղ սահմանի մէջ բանտարկուած, ժողովո՛ւրդ,
Ոչ լայն միջոց ունիս եւ ոչ նաւակայք.
Բայց, ժողովո՛ւրդ, ծովին նայէ՛ յուսալից,
Թո՛ղ, ա՛զգն իմ ազգ, քամին երազդ խլընկէ՛:

Մինչ ուրիշներ անշէն վայրեր կը ձըգտին,
Ու կը բռնեն նեղ անցքերը ծովերուն,
Ցամաքներու, ափունքներու տիրելով,
Ամբարհաւան, եւ գարգմանակ կը նօցեն:

Այդ ուրիշներն բստիպեցին քեզ, ա՛զգ իմ,
Որ կաշկանդուած անձուկ վայր մը ծըւարիս:
Բայց «փրկութիւն քու ի քեն է», ա՛զգ իմ ազգ,
Ու հոգիով պիտի ճախրես հեռաստա՛ն:

Քու դողդոջուն հոգւոյդ խորքէն պիտի ծնի
Գեղածիծաղ արշալոյսդ դէպի լոյս:
Ինչպէս ծովը երկինքն իր մէջ կ՚ամփոփէ,
Զաւակներդ ալ դու քու շուրջդ հաւաքէ՛:

Թրգմ. գերմ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ. գրեց՝ Հ. Վարդան Վ. Հացունի։ Գեղեցիկ հատոր մը 471 մեծադիր էջերով. պատկերազարդ։ Վենետիկ Ս. Ղազար ։

ԵՐԵՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԱՐԵՐ, ԿԸ-ԿՈՒՆ. յօրինեց՝ Անժէլ Նիզամեան (9 տարեկան)։ Դաշնակի համար։ Փարիզ 1937 ։

ՉԻՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԿԵՐ

Արագօրէն կը սահի նաւակս։ Ու ես կը սիրահարիմ գետին:

Երկինքի վրայ ամպեր կը յածին։

Ջուրերը լուռ են գիշերէն :

Ամպը, դրկելով լուսինը, կը ցոլանայ վարը՝ կարծես ընկղմելով գետին մէջ։

Ու ինծի կը թուի թէ կը նաւարկեմ երկինքին վրայ։

Եւ իմ սիրուհիս սրտիս մէջ կ՚երեւայ՝ ինչպէս ամպը՝ գետին մէջ։

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՐԳ

Անհոգ, եւ ունկնդիր՝ առուակի մրմունջին, ան մէկդի կ՚ընէր մարգարտաշար վարագոյրը, իր սենեակը լեցնելու համար գարնանային բոյրով։

Բայց, տեսաւ լուսինը,— ու լուսնին հետ իր սենեակը մտաւ նաեւ վիշտը։

Ան դէմքը ծածկեց երկու ձեռքերովը,— ու իր խոռվքին մէջ երեւակայեց պարտէզ մը՝ լուսնի լոյսով ողողուն։

Հոն, այդ պարտէզին մէջ, ինք լըսած էր, առենօք, սիրոյ բառերը մեղմասաց···

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

Դուն կը կրկնես ինծ.— «Մենք պիտի ծերանանք քով քովի։ Ու իմ մազերուս հետ միաժամանակ պիտի ճերմկին նաեւ քու մազերդ՝ նման լեռնակատարներու ձիւնին ու ամպոնային լուսնին»։

Այսօր, տէ՜ր իմ, իմացայ թէ դուն կը սիրես ուրիշ կին մը։ Եւ յուսահատ, եկայ հրաժեշտ առնելու քեզմէ ։

Լեցնենք մեր բաժակները գինիով, — վերջին անգամն ըլլալով։ Ու վերջին անգամն ըլլալով երգէ երգը թըռչունին, որ մեռաւ ձիւներուն տակ։

Իսկ ես իմ նաւակս պիտի թիավարեմ Իու-Քէյ գետին վրայ, որուն ջուրերը կ՚երկնցին՝ հոսելու համար դէպի արեւելք ու դէպի արեւմուտք ։

Ինչո՞ւ կ՚արտասուէք, դեռատի կոյսեր, երբ նարօտը կը կապեն ձեր ճակտին։ Դուք թերեւս պիտի գտնէք ամուսիններ հաւատարիմ սիրտերով, մարդիկ՝ որոնք անկեղծօրէն պիտի կրկնեն ձեզի .— «Մենք պիտի ծերանանք քով քովի···»։

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԸ

Պատերազմիկի մը կի՛նը նստած է պատուհանին առջեւ ։

Ան բարձին վրայէն կ՚առնէ սպիտակ վարդը։ Մինչ իր սիրտը կը կծկուի իր կուրծքին տակ։ Տես, ծակծկեց իր ձեռքը։ Ու արիւնը կը կաթկթի սպիտակ վարդին վրայ,— ու վարդը կ՚արիւնոտի ։

Կնոջ մտածումը կը թեւածի՛ գտնելու համար իր սիրածը, որ կը պատերազմի։

Անոր արիւնը հիմա թերեւս կը կաթկթի ձիւնին վրայ ···

Ձի՞ մը կը դոփէ փողոցին մէջ ···։ Կը վերադառնա՞յ իր սիրածը։ Ո՛, ոչ, — Իր սիրտն է որ ուժգնօրէն կը բաբախէ կուրծքին տակ ···

Ու կինը դէմքը կուտայ բարձին, եւ իր արցունքները կը մարգարտաշարէ անոր վրայ՝ իբրեւ պսակ մը կարմրած վարդին շուրջ ··· ։

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Ո՛ ՏԱՅՐ ԻՆՁ ...

Դուրսը, լուսինը վերէն իր արծաթէ լոյսը ցաթեր ու տարածեր է վարը ճերմակ ձիւնի պատանքին վրայ ու կը հսկէ դողդոջուն, ինչպէս մայր մը իր որդւոյն սնարին՝ հոգածու անոր անմեղ քունին ···

Իսկ ներսը, վառարանիս քով ես ալ, կը հսկեմ ընթերցումիս մէջ խուզխուած, ողբալով երազներս իմ զանազան ։

Տարին իր հոգեվարքի վերջին վայրկեաններն կ՚ապրի արդէն հեւալով, ու մարելով յուշիկ, յուշիկ, ալ հալումաշ ու յոգնած ։

Ու սեմին վրայ, դրան ետին կը սպասէ մանուկ տարին, իր կարգին, ձիւնէ խանձարուրի մէջ մտնելու աշխարհը հին, թմրուկներու ու կանչերու մէջ ցնծագին, անգիտակ իր ճակատագրին ···

Բայց ամէն նոր տարի որ կուգայ, ինչո՞ւ արդեօք իր նախորդը փնտռել կուտայ. զարթո՞ւմը անցեալի, հին, հին յիշատակներու եարին, ինչպէս մարդիկ երբ պէտքի կը յիշուին իրենց մահուընէ անդին ···։

Չէ՞ որ ներկան կամուրջ մըն է անցեալին ու գալիքին միջեւ եւ ո՞վ է որ այդ կամուրջին վրայ եղած եւ չէ դիտած իր շուրջը։

Ո՞ւր են մեր ծննդավայրի Կաղանդներն այն ատենի, ո՞ւր են մեր տներն այնքան շէնշող, այնքան ժպտուն ու ցնծացող հայրենիքին այս օրերուն··· ուր երգեր կար աւանդական, ուր թոնիր կար վառ ու անշէջ, եւ ընտանիքներ բազմանդամ, սեղաններու շուրջ համադամ ···

Ու ամէն տան բուխերիկէն ծուխն էր որ կը բարձրանար գալար, գալար, իբր կնդրուկ, խունկ ու հալուէ ···

Ուրիշ էին, ուրիշ էին այն ատեններ, երբ մարդն ու աշխարհ դեռ բարի էին, կար եղբայրութիւն եւ անկեղծ սէր ···

Ա՜յժմ··· Ահաւոր է եւ դժնդակ անդրադարձումն ու վերյիշումը այդ երէկին ։

Հիմա՞··· չկան ալ զանգակներն այն ղօղանջող աւետելու Ծնունդը Հայկական ։

Հիմա բուերը թող անէծք կարդան քաղաքներուն կիսակործան եւ չաստուածներ թող նզովեն այն լեռներէն ։

Փոթորիկ հնձեց ու տարաւ մեզ չորս հովերուն···

Այսօ՞ր ··· ցուպ ի ձեռին եղանք նորէն աստանդական ի սփիւռս աշխարհի եւ խորթ զաւակ հայրենիքին ···

Տեսնե՞նք պիտի նորէն ծուխը ծըխաններուն նախասարդի այս օրերուն, պապենական մեր բոյներուն ···։

ՄԷՆ-ՍԷ

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Կրթական գործավարութեան կողմէ հասած շրջաբերականի մը համաձայն, հաղորդուած է փոքրամասնութեանց եւ օտար, ինչպէս նաեւ թուրք մասնաւոր վարժարաններու տեսչութեանց թէ՝ այդ վարժարաններու ուսուցիչներուն անուանումի, ինչպէս նաեւ պաշտօնանկութեան գործողութիւնները այսուհետեւ պիտի կատարուին միմիայն կուսակալութեանց առաջարկով եւ կրթական գործավարութեան որոշումով եւ հարկ եղած օրինական քննութիւնը կատարուելէ վերջ ։

— Ինչպէս Բարեգործականը «Թերլին» պէս ոյժեղ միութիւն մըն է, Ռամկավար-Ազատականութիւնն ալ տոլարի պէս տոկուն կազմակերպութիւն մըն է ։

×

Զինադադարէն վերջը յաճախ Հրաչ Երուանդ թատրոնի մը բեմին վրայ կը շարէր հայ որբուկները եւ կ՚ըսէր ժողովուրդին ։

— Տուէ՛ք, դրամ տուէք որբերուն համար։ Ամէնդ ալ տուէք եւ շատ տուէք ···

Ետոյ կը դառնար որբերէն մէկուն, առաջ կը քաշէր զայն ու կ՚ըսէր ։

— Դրամ ուզէ, շատ ուզէ, հազարներով ուզէ, քու իրաւունքդ է որ կ՚ուզես ։

Որբուկը կը շիկնէր, կը դեղնէր ու գետին կը նայէր։ Հրաչ կը պոռար ։

— Մի՛ ամչնար, դրա՛մ ուզէ, դրա՛մ, շատ դրա՛մ։ Ըսէ նայիմ ականջէս որքան կ՚ուզես։ Հազա՞ր ոսկի. քիչ է, քիչ։ Մի՛ վախնար ուզէ···

Տարիներ վերջը երբ մեր որբերը մարդկային տարրական վերաբերում մը կը պահանջէին՝ Հրաչ Երուանդի ընկերներն էին որ զանոնք անուանեցին «Թուրքի փիճ»։

Աւարտած էր Հրաչ Երուանդի յանկերգը.

— Ուզէ, շատ ուզէ, միշտ ուզէ, իրաւունքդ է որ կ՚ուզես ···

Այդ յանկերգը Հրաչ Երուանդ իր ընկերներուն միայն կ՚ըսէր Բարեգործականին ակնարկելով ։

— Երբեք պիտի հանենք, ուզեցէք, շատ ուզեցէք, մեր իրաւունքն է, մենք ենք որ կը պաշտպանենք սա չպաշտպանուելիք Բարեգործականը։

Ինչպէս կը տեսնուի, նոր որբեր ստեղծուած էին ։

×

Այնպէս շինուած են իր աչքերը որ թերութիւնները կը տեսնէ հեռուէն իսկ առաւելութիւնները չափազանց մօտէն։ Այդ կազմախօսական պատճառով է որ կը տեսնէ ուրիշներուն միայն թերութիւնները եւ իր միայն առաւելութիւնները ։

×

Զօպանեան Հայաստան գնաց ու վերադարձին 75.000 քիլոմեթր երկարութեամբ գովեստներ հիւսեց։ Երեք տարի վերջը Հրաչ Երուանդ Հայաստան գնաց ու վերադարձին յայտարարեց, Փարիզի մէջ.

— Երեք տարի առաջ սով կար Հայաստանի մէջ, մինչդեռ հիմա առատութիւն է։ Երեք տարի առաջ անգրագիտութիւն կար Հայաստանի մէջ, մինչդեռ հիմակ ամէն ոք գրագէտ է։ Դեռ երեք տարի առաջ խեղճութիւն կար Հայաստանի մէջ, մինչդեռ հիմակ ուրախ կեանք կայ։

Հայաստանը, կը տեսնուի որ, կ՚ըլլայ շէն, գովելի, ուրախ՝ ամէն անգամ որ ռամկավար գործիչ մը կ՚երթայ այնտեղ, քանի մը շաբթուան համար։ Լաւագոյն պիտի չըլլա՞ր եթէ Հրաչ Երուանդը կենար Հայաստանի մէջ, երկիրը միշտ լաւ վիճակի մէջ պահելու համար

Իրեն ալ պէտք էր պաշտօն մը տալ։ Օրինակ՝ անգլիերէնէ հայերէն թարգմանութիւն, այսինքն յօղուած գրել ։

×

Հրաչ Երուանդ խօսող է։

Կ՚ըսեն թէ « լռելը ոսկի է ու խօսիլը արծաթ »։ Անիկա կ՚ըսէ .

— Խօսիլը արծաթ է ու ինծի ալ արծաթը պէտք է։

Հրաչ Երուանդ կը խօսի արծաթով ու կը լռէ ոսկիով ։

×

Խօսած ատեն մերթ եպիսկոպոս կը դառնայ, մերթ կը թուի գաւաթ տուող դայեակ կին, մերթ երեւոյթը կ՚առնէ պարի բրօֆէսէօրի մը, երբեմն ալ ձայնասարի կը փոխուի, յանկարծ անիշխանականի մը կերպարանքը կ՚առնէ, սակարանի մունետիկ կը ձեւանայ, կ՚ըլլայ հեռահեռէ ձեւագիտութեան ուսուցչուհի, յետոյ կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան գանձապահ եւ վերջապէս Ֆաժըլօ ։

Խօսած ատեն հինգ տասը դեր մէկէն կը կատարէ ։

Բեմին վրայ ո՛չ առաջ գացած է, ո՛չ ալ ետ։

Կ՚երթեւեկէ աջ ու ձախ։ Շատեր կը կարծեն որ տակաւին ուղղութիւն մը չէ գտած ։ Կը սխալին։ Բոլոր ուղղութիւնները գտած է ու բոլորին վրայ կանգնած է հողմացոյց մը որ գաղափարները կ՚առնէ եւ կը լեցնէ տոպրակի մէջ ։

×

Խմբագիրն եղած է Ռամկավարներու պաշտօնաթերթ « Ապագայ»ին, որ աւանդական սովորութիւնը ունի տարին քանի մը անգամ գոցուելու, երբ կը տեսնէ որ ամէն կողմը բացուած է ։

Հրաչ Երուանդի Ամերիկա մեկնումին առթիւ կրկին գոցուեցաւ «Ապագայ»ն։

Խմբագիրի սով կար, կուսակցութեան մէջ ,

Հրաչ Երուանդ մեկնած ատեն ըսած էր ․

— Աղէկ մարդ մը գտէք ու խմբագիր ըրէք ։

Ներկայացաւ Փարիզի Աղքատախնամին քարտուղարը՝ Գէորգ Ֆէնէրճեան ու ըսաւ ․

— Փարիզի թիւ 1 աղքատը ես եմ։ Աղքատախնամը իր աղքատներուն, ամէն կերպով, առաջինը ընդունած է զիս ու միշտ խնամած ։

Իրեն ըսուած է ․

— Աղքատ ըլլալէ զատ ուրիշ ի՞նչ յատկութիւն ունիս Հրաչին յաջորդելու համար ։

— Լաւ կը հայհոյեմ, ամբողջ կեանքս Ղալաթիա եւ Փարիզի խաղատուները անցուցած ըլլալով։ Եթէ Հրաչ Երուանդ խօսքի մարդ եղած է, ես ալ թուղթի մարդ եմ։

Հրաչ Երուանդ տեսնելով «Ապագայ»ին վերաբացումը եւ քանի մը թիւերը՝ ապշած է.

— Երանի՜ նպարավաճառներուն, քանզի անոնցն է «Ապագայ»ն ։

×

Նշանաւոր բախտաւոր է ։

Ինք կը խմէ՝ ուրիշները կը վնասուին , ինք կ՚ուտէ՝ ուրիշները կը փախեն, ինք կ՚իյնայ՝ ուրիշները կը վիրաւորուին։ Եւ տակաւին ուրիշներ կը ցանեն՝ ինքը կը հնձէ, ուրիշներ հաւ կը գնեն՝ ինքը կը ճաշակէ, ուրիշներ կ՚ամուսնանան ինքը հայր կ՚ըլլայ։ Զեռքը չէ Մասն է ։

×

Հրաչ Երուանդ կը նմանի՝ երկի՛ մարդու հագուստ հագած հայուհիի մը։

Կը նմանի նաեւ ամբողջ կեանքին մէջ [illegible] ներսած ու խմորեղէններ կերած [illegible] մը ։

Ամէնէն աւելի կը նմանի՝ [illegible] մը ։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Տօքթ. Կէօպէլս ալ ճառ մը խօսելով, բացագանչեց.

— «Վերասլը մեռաւ։ Ժընեւի կազմակերպութիւնն ալ (Ազգաժողով), որ անոր արգիւնքն է, միեւնոյն ճակատագիրը պիտի ունենայ։ Այսօր աշխարհի մէջ չկայ ո եւ է մէկը որ կարենայ յարձակիլ մեր վրայ։ Գերլինի պատյանները, որոնց մասին Թեթեւօրէն կը խօսէին երբեմն, այսուհետեւ պիտի վերջանան գերմանական սահմանին վրայ.»։

Մամուլն ալ փառաբանական տողեր հիւսելով, կ'ըսէ թէ ազգային - ընկերվարութեան (Հիթլէրականութիւն) մեծագոյն յաջողութիւնը եղաւ խորհրդային իշխանութեան կզզիացումը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՑՏՄԱՆ կրկին հարցաքննուելով, ըսեր է թէ Միլիօնն էր որ սպաննեց Լըպլօնը։ Ցետոյ փաստերով հաստատեց թէ Միլիօն յուլիս 30էն ի վեր գիտէր Ամերիկայի պարուհի ժան Քոմէնի սպանութիւնը։ Ոճրագործը ծանրապէս ամբաստանեց նաեւ Միլիօնի բարեկամուհին, Քոլէթը եւ ըսաւ թէ երկուքն ալ յացարձակ ստախօսներ են։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր զօրքը Թէրուէլ մտած է արդէն եւ թէ քաղաքին վերջնական վերագրաւումը պիտի չուշանայ։ Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։

ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ֆրանսական գաղթավայրերու մասին ընդարձակ տեղեկագիր մը ներկայացուց նախկին փարչապետը, Պ. Սառօ, որուն յանձնարարուած էր ուսումնասիրել այս հարցը։ Տեղեկագիրը պարզելով իսլամական խլրտումները, գիտել կուտայ թէ խնդիրը կապ ունի Միջերկրականի հարցին հետ եւ թէ «կարգ մը պետութիւններ» պատասխանատու են սարքուած խռովութեանց։ Այս առթիւ շարք մը տնօրինութիւններ կ'առաջարկէ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է ծովային գործավարութիւն մը հաստատել։ Այս որոշումը ընորհագրկութիւն մը կը համարուի մարաջախտ Վորոշիլովի համար։

ԹՈՒԼՍՈՅ թերթերը կը գրեն թէ դերասան Ջանան, որ վերջերս հակայեղափոխական հոյակուած էր ուրիշներու հետ, Երեւանի մէջ, հակողութեան տակ առնուած է։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին։

Այրի տիկին Շուշան Փապուճեան, եւ փոքրիկն Բերկրուհի Փապուճեան, Տէր եւ տիկին Օննիկ Նոյեմի Խաչըճեան եւ Փապուճեան գերդաստանը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն գառնագէտ մահը իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ հարսին եւ ազգականին՝

ՆԱԶԱՐ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

ԵՒ

ԱՐԱՔՍԻ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

որոնք զոհ գացին ինքնաշարժի արկածի մը։

Իրենց յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 3 յունուար, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին, ուրկէ իրենց մարմինները պիտի փոխադրուին անդւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ճկատել։

Նոր Տար. ի առթիւ ձայնեկմ գիրքեր նուիրեցէք

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, Ցուցակաւ յեղափոխութեան ներքսուհին, Աթէնք 1936, 708 էջ, 40 ֆրանք։ ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Փարիզ 1936, 376 էջ, պատկ. 25 ֆրանք։ ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 ֆրանք, ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԷ, ձայնագրուած ժող. երգեր, Գ. Աճէմեան, 7 ֆրանք։ ՐԱՖՖԻ, կեանքը եւն. Փարիզ, 1937— 10 ֆրանք։ ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Ե. Չէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930, 1197 էջ, լաթակազմ, 100 ֆրանք։ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ 40 ֆրանք։ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Աճարոնեան, 10և15 ֆրանք։ ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 էջ, 40 ֆրանք։ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, Թարգմ. Խոսմ, 70 ֆր.։ ՀԱՄԼԵԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսպիր, Թարգմ. Յ. Մասէհեան, լաթակազմ 50 ֆրանք։ Գոյամպրտ Օրացոյց 5.50 ֆրանք։

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.— 25 ֆրանքի գիրք գնողին պատի օրացոյց մը կամ Հայաստանի քարտէս մը, 50 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Հայաստանի աշխարհագրութիւն մը, 100 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Տարեգիրք մը։

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Գաւառին եւ արտասահմանէն Թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6): Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իրաւագէտ-խորհրդական ՊԵՐՆԱՐ ՎԱՀԷ. վկայուած Փարիզի Համալսարանէն, 159 Rue Lafayette. Paris (10). Tél. Nord 68.02. կը ծանուցանէ Փարիզի եւ գաւառի իր յարգելի յաճախորդներուն, որ յաջորդիւ շաբթուան ընթացքին պիտի գտնուի հետեւեալ քաղաքներուն մէջ. ԼԻՈՆ, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, ԿՐԸՆՈՊԼԸ, ԼԸ ՖՕՆԹԷՆ Տ'ԻԺՈՆ (Սավուայի նահանգ), ՎԱԼԱՆՍ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ՆԻՍ, ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, ընոնք որ կը փափաքին խորհրդակցութիւններ ունենալ իրաւագիտական եւ դատական խնդ. ըներու շուրջ, Թող դիմեն ժամադրուիլ անմիջապէս։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ
ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԴԺԻՑ ԴՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար. Ա. ՇԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԻՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼՆ Է ԿԱՐԵՒՈՐ

Թօմէտի-Տրամաթիկ երեք արար, Վ. ՍՎԱՃԵԱՆԻ

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՄՆԱՆՔ ԵՒ ՏՆԱՆՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Զաւեշտ երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄՆԼԻՔՆԵՐԸ

Օփէրէթ հինգ. արար

Մուտքի գիները ժողովրդական։ Չորս ներկայացումներու միասնաբար սամոնը հարիւրին 25 զեղչով։

Տեղեկութիւններ եւ ժամանակը դրօշակը ստանալու համար գրել Վ. Մարտունեանի, 27, Rue de Tournon, Paris:

Ընկերա-Համակրական խնճոյք Նոր Տարւոյ առթիւ

Գալվար Օտապի Հ. Յ. Դ. «Վասակեան» Ենթակոմիտէի կողմէ 2 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Պատ Ընթէլիժանս»ի սրահին մէջ. կը խօսի Ընկեր ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

Մուտք 5 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Գունազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Աճեմեանի մէկ նկարով «Մասիսները Հայաստան», եզերուած հայկական զարդ նշանով, նշանակներու մէջտեղ տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Այլ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վահարեան, Զօր. Տիգրան, եւ Գ. Սէյթէժեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօլսեան եւ Յ. Միրզայեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութեան հետաքրքրական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Ս. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին գարդերի սրահին մէջ։ Աշակերտներու կողմէ երգ. արտասանութիւն եւ ուսանախօսութիւն «Նոր Տարի»։ Մուտք 2 ֆրանք. փոքրիկները՝ ձրի։ Փոքրիկներուն կը բաժնուի Նախընթրիք եւ պտուղ։

Ընկերական հաւաքոյթ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան կողմէ ի պատիւ Պ. ԱՐՇ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

2 Յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 21ին Brasserie du Chapitreի մէջ խօսք պիտի առնէ Պ. ԱՐՇ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ երաժշտական նիւթի մը շուրջ. երգ. պար եւայլն։

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ԱՌԹԻՒ
«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ. 715 երգ. երգերէն 208 հատը ձայնագրուած. Բազմաձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն. դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ ջութակի համար. 109 դիմանկարներ եւ հայրենի տեսարաններ. Գին 50 ֆրանք. Թուղթի ծախքով 52. կազմուած 60 ֆր. փոստի ծախքով 63. Դիմել՝ գրատուն «Յառաջ». G. TZERIKIANTZ. 13 Rue des Dominicaines, Marseille.

Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՏՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՕՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14 - 20։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

FOURURESDE ST. BERNARD

ՅԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մտահոգուիք մուշտակի եւ… համար։ Վստահութեամբ դիմեցէք մեր վաճառատունը, ուրկէ պիտի գտնէք մուշտակներ, մանթոներ, գաւիր, …, օձիքներ եւ փոքրիկ կերպասներ։ Մեր արհեստանոցներուն մէջ՝ չափի վրայ կը շինենք մանթոներ եւ գաւիր, … կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը … Մուշտակները կը պահենք …

Բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Յ. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ՝ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն, 22, Rue Maubeuge (9): Խորհրդակցութիւն եւ դատական պաշտպանութիւն։ Ընդունելութեան ժամեր՝ 5էն 7, եւ ժամադրութեամբ։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Տօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet. Bagneux, (Seine):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՑԵԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ՏԻՐԻԳԱՆԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխառն։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր. պատրաստուած զուտ չամիչի ՈՒԹ. Թող հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին։ Տոմսը թէ թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadet et le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճարուստ ճաշացուցակ մը։ Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, զովական օդի եւ ընտիր ճաշարանատիրոջ անփոխարինելի փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ
ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱՃԵԱՆ (Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օդի՝ առատ ադամանդներով։ Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով, իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ։ Կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԳԱՏԱՅԻՖ եւ ամէն Ուրբաթ երեկոյ արեւելեան լար նուագ, ղեկավարութեամբ Պ. ՄԻՀՐԱՆ ՊԷՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՆԻՐԷ հանըմի։ Ընտանեկան միջավայր եւ հանգիստ ժամադրավայր։ Մեկ այցելութիւն բաւական է մեր մնայուն յաճախորդը դառնալու համար։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ ամէն տեսակ խնդիրներու … ամէն … Թղթակցութիւններ։ … Ամէն տեսակ գործերու … Փաստաթուղթ … ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Le Gérant H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER HAGOPIAN.

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամէնուն կողմէ գնահատուած

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին Թորուածէ մասնաւոր խնամքով եւ ան չի պարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ։ Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւններ հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ։

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները։

ALBERT BACRI, Agent général

19 Rue Turbigo, Paris (3), Tél. Central 83-17

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ. Mre. Cotton. 68 Av. Galline. Villeurbanne (Lyon)

Mr. Simondis, 33 cours Devellier, Marseille

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 4 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3619

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Որքան կը մթագնի հորիզոնը՝ հայրենի երկնքին վրայ, այնքան կը ծանրանան Հայկական Արտասահմանի հոգերը :

Վարժապետական պիտի ըլլար բացատրել երկուքին միջեւ եղած կապը: Մէկը՝ առանց միւսին, պիտի դառնար կմախք մը: Մէկուն բարգաւաճումը կամ տագնապը կ'ազդեն փոխադարձաբար:

Ա՛յս է եղած մեր տեսակէտը՝ սկիզբէն ի վեր: Տարրական գիտելիք մը, որ բացատրութեան չի կարօտիր: Եթէ Դաշնակցութեան հակառակորդներն ալ բարեհաճէին կենալ նոյն գետնին վրայ, շատ մը վէճեր ինքնին կը դադրէին, կամ գոնէ կը սահմանափակուէին :

Այդպէս չեղաւ դժբախտաբար: Մարդիկ «թշնամի՛» աղաղակեցին, երբ կը բացատրէինք թէ Երեւանը ամէն բան չէ: Եւ նոյնպէս կամ դաւադրութիւն վերագրեցին, երբ նոյն տրամաբանութեամբ կը յիշեցնէինք թէ գաղութներն ալ նոյնքան գուրգուրանքի կը կարօտին, իբրեւ ամբողջական, թէեւ բնիկ անջատուած մասեր նոյն հայրենիքին :

Եթէ ճիշդ է որ ամէն չարիք բարիք մը կը ծնի, պիտի ուզէինք որ այս հիմնական թիւրիմացութիւնն ալ փարատէր, Հայաստանի գլխուն սարքուած դաւերուն հետեւանքով: Դասեր, որոնք այլեւս վիճելի չեն, ամէնէն թթու «Հայաստանասէր»ին համար իսկ: Դասեր, որոնց բոլոր ծալքերը դեռ նոր պիտի բացուին:

Իմաստութիւն չէ սպասել աւելի ծանր ողբերգութեան մը, գոնէ սթափելու եւ ելքեր փնտռելու համար :

Ուրեմն, Հայաստանի կացութիւնը ամէն բանէ առաջ արթնութիւն եւ լրջութիւն կը պարտադրէ բոլորիս, առանց դաւանանքի կամ հոսանքի խտրութեան: Արթնութիւն եւ լրջութիւն, մեր հրապարակային արտայայտութեանց եւ գործերուն մէջ :

Ամուլ մարզանք մըն է վիճիլ թէ ո՛վ իրաւունք ունէր: Աւելի ամուլ եւ ոճրապարտ ընթացք մը պիտի ըլլար՝ շարունակել «չափուելու» խեղկատակութիւնը, որ պարզապէս կիրքեր արծարծելու կը ծառայէ :

Թող ո՛չ Դաշնակցութիւնը պարծենայ թէ արդարացան իր նախատեսութիւններն ու մտահոգութիւնները, ո՛չ ալ «Հայաստանասէր»ները կամ հակադաշնակցականները փորձեն պարտկել անպարտկելին, — համատարած ողբերգութիւնը :

Կ'ուզենք հաւատալ թէ չկայ որ եւ է հոսանք, որ չցաւի պատահած եւ պատահելիք դէպքերու մասին :

Եթէ մենք հրապարակաւ կը յայտնենք մեր վրդովումը եւ ցաւումը, անշուշտ ուրիշներ ալ իրենք իրենց մէջ կը խոստովանին թէ այս եղածը «ուրիշ բան է, ուրի՛շ բան»:

Կը մնայ ճիգ մը փորձել, իրականութիւնը գնահատելու այնպէս ինչպէս որ կը ներկայանայ: Իսկ իրականութիւնը այնքան պերճախօս է եւ ակներեւ, որ ի՛նչ ալ ակնոց ալ գործածեն, չի կրնար ձեւափոխուիլ: Մէկը քիչ մը աւելի մութ կը տեսնէ գոյները, ուրիշ մը՝ կը ճգնի նուազեցնել սեւ կէտերը, — բայց ամբողջութիւնը կը մնայ մռայլ, նոյնիսկ եղերական, նկատի առնելով մեր պայմանները :

Գաւառական մխիթարութիւն է ինքզինքը հանգստացնել, փափալով թէ փորձանքը համախորհրդային է, տարածուած՝ անծայրածիր Ռուսաստանի ամբողջ տարածութեան վրայ :

Ռուսաստանը կը դիմանայ իր անսպառ միլիոններով եւ հնարաւորութիւններով. ուրիշ «հանրապետութիւններ» կամ ժողովուրդներ ալ կրնան դիմանալ, նուազագոյն կորուստով ազատիլ փոթորիկին աւերներէն :

Մեր պարագան բոլորովին տարբեր է:

Բուն Կովկասի մէջ, Հայաստանը ամէնէն տկարն է՝ թէ իբրեւ ժողովուրդ եւ թէ իբրեւ տարածութիւն: Միեւնոյն ատեն ամէնէն ուժասպառն է, անցած ըլլալով յաջորդական տագնապներէ: Իբրեւ պետական կազմ ալ՝ ան հազիւ կրնայ կանգուն մնալ, մանաւանդ վերջին «մաքրագործումներ»էն ի վեր, որոնց վախճանը անստոյգ է տակաւին: Մէկ օրէն միւսը վարիչներ չեն հասնիր որ եւ է երկրի կամ ժողովուրդի մէջ, աւելի պակաս՝ մեր մէջ:

Յետոյ, — եւ այստեղ է որ ամէնէն աւելի կը շեշտուի ներսի եւ դուրսի կապը — չմոռնանք որ մինչ կովկասեան միւս ժողովուրդները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ամփոփուած են իրենց հայրենի սահմաններուն մէջ եւ զանցառելի գաղթականութիւն մը ունին դուրսը, մենք առ նուազն 700,000 տարագիրներ կը հաշուենք աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ : Ամբողջ ժողովուրդ մը, որ կրնար հայրենիք մը կազմել, պետական բոլոր մանրամասնութիւններով :

Այս թանկագին համբանքը ունի մասնաւոր կշիռ մը, որմէ զուրկ են ուրիշները, բախտաւոր կամ բախտակից :

Արդ, մեր ձեռքն է աւելցնել կամ պակսեցնել այդ կշիռը: Մեր քաղաքական գիտակցութենէն կախում ունի անոր արժեւորումը :

Ունի՞նք այդ գիտակցութիւնը :

Պատասխանը փնտռեցէք օրուան իրականութեան մէջ :

Այդ իրականութիւնը կ'ըսէ թէ հալածական ժողովուրդի մը զաւակները իրար չեն հասկնար նոյնիսկ ամէնէն քստմնելի տագնապներուն մէջ: Կ'ըսէ, տակաւին, թէ ազատ արտասահմանի մէջ կը գտնուին խմբակցութիւններ, որոնք պատիւ կը սեպեն չքմեղացնել դահիճը եւ անտեսել, նոյնիսկ անարգել զոհերը :

Այսպիսի պատկեր՝ դժուար էր երեւակայել՝ նոյնիսկ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, տագնապի օրերուն:

Բոլշեւիկեան բարիքներուն մէկն ալ՝ այս :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՐԻՇ ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՄԸ ԵՒՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անոնք ալ Հայաստանի պիտի ճանաչէին..

Շաբաթ օր հաղորդած էինք թէ ութ գործավարներ եւ բարձր պաշտօնատարներ Գերագոյն Ատեան քաշուած են Երեւանի մէջ, իբրեւ դաւաճաններ:

«Թան»ի Մոսկուայի թղթակիցն ալ հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է իր թերթին (3 յունուար) —

Երեւանի «Կոմունիստ» թերթը կը ծանուցանէ թէ Ծնունդի օրը Հայաստանի մէջ սկսաւ մեծ դատավարութիւն մը որուն մէջ ամբաստանուած են ութ բարձր պաշտօնատարներ,— Մամիկոնեան՝ տնօրէն պետական դրամատան հայկական բաժնին, Ենգիբարեան՝ վերատեսուչ համալսարանի, Շահնազարեան եւ Քալանթարեան, երկուքն ալ փոխ-գործավարներ հողագործութեան, ինչպէս եւ նոյն գործավարութեան (նախարարութիւն) չորս բարձր պաշտօնատարներ: Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ ծրագրեալ վնասարարութիւն կատարած են հողագործութեան մէջ, կատարելով հրահանգները աջակողմեան թրոցքիական կազմակերպութեան մը որուն նպատակն էր Հայաստանը անջատել Ս. Միութենէն եւ քաղքենի անկախ պետութիւն մը հաստատել :

Ութ ամբաստանեալներէն վեցը անդամ էին բոլշեւիկեան կուսակցութեան, իրենց կալանաւորումէն առաջ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ անոնք համախորհուրդ գործածեն հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը հետ որ լուծուած է այժմ եւ որ ունէր կարեւոր անդամներ, ինչպէս Տէր Գաբրիէլեան՝ վարչապետ Հայաստանի, Խանջեան՝ նախկին քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի եւայլն:

Ելմտացոյցին քուէարկումը եւ Խորհրդարանին փակումը

Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը կիրակի գիշեր եւս շարունակելով իրենց նիստերը, առաւօտեան ժամը 5ին քուէարկեցին 1938ի ելմտացոյցը, որմէ վերջ Գ. Շոթան կարդաց խորհրդարանին փակման հրամանագիրը: Նոր նստաշրջանը պիտի բացուի յունուար 11ին:

Ելմտացոյցին մուտքի գումարն է 54.776.176.392 ֆրանք, ելքը՝ 54.739.060.976 ֆրանք, ուրեմն հասոյթի աւելցուկ մը կը նախատեսուի 37.115.416 ֆրանք: Առաջին անգամ է որ այսքան խոշոր գումար մը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի ելմտացոյցը: Քուէարկութիւնը տեւեց շատ երկար, անցնելով հին տարիէն նոր տարին: Երեսփ. Ժողովը անընդհատ 29 ժամ անընդհատ նիստ ունէր: Վիճաբանութեանց վերջին 24 ժամուան ընթացքին քանի մը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան: Նախ, Ծերակոյտը մերժեց ցուցահանդէսին վերաբացման վարկերը, ստուար մեծամասնութեամբ մը: Յետոյ, երկու ժողովները քանի մը անգամ իրարու փոխանցելէ ետք վերջապէս համաձայնեցան վարձակալութեան օրէնքի մասին: Ամէնէն կարեւոր փոփոխութիւնը եղաւ 10 առ 100 գեղչի ջնջումը, որ կատարուած էր 1935ին: Երկու ժողովներուն միջեւ ընդհարում մը պատահեցաւ երբ Ծերակոյտը առաջարկեց մինչեւ փետրուար 28 երկարաձգել հաւաքական պայմանագրութիւնները եւ իրաւարարութեան օրէնքը, որպէսզի ժամանակ ունենան բանակցելու նոր համաձայնութեանց մասին: Համայնավարները հակառակեցան Ծերակոյտի առաջարկին: Ի վերջոյ Գ. Շոթան միջամտելով, խնդրեց որ խորհրդարանը ապացուցանէ թէ երկսեռային պատերազմ չուզեր, այլ քաղաքացիական խաղաղութիւն: Ասոր վրայ օրինագիծը քուէարկուեցաւ ստուար մեծամասնութեամբ :

Վարչապետը ընդդիմացաւ բանաձեւի մը որ կը պահանջէր անմիջապէս քննել կազոլինի տուրքի խնդիրը: Երեսփ. Ժողովն ալ ձայնակցեցաւ վարչապետին :

Հիթլէր Հռոմ պիտի երթայ Մայիս 9ին

Պերլինի եւ Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Հիթլէր Հռոմ պիտի այցելէ մայիս 9ին, մասնակցելու համար կայսրութեան հռչակման Բ. տարեդարձի հանդէսներուն: Հիթլէր Հռոմ պիտի մնայ վեց - եօթը օր :

Այս այցելութեան առթիւ, մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին այժմէն: Փառաւոր կայարան մը պիտի շինուի Օսթիայի մօտ, ուր Մուսոլինի պիտի դիմաւորէ իր հիւրը: Հիթլէր պիտի բնակի Դորիայի պալատը, ուր հիւրընկալուած էր Վիլհելմ Բ. պատերազմէն առաջ: Վիլլա Մատամ, ուր սովորաբար կ'ընդունուին օտար երեւելիները, շատ համեստ կը համարուի այս այցելութեան համար: Թէեւ ընդունելութեան ամբողջ ծրագիրը չէ հրչուած տակաւին, բայց արդէն որոշ է որ Հիթլէր ներկայ պիտի ըլլայ կայսերական զօրահանդէսին, ինչպէս եւ Նափոլիի նաւահանդէսին, ուր ամբողջ ծովածոցը պիտի լուսաւորուի ջահերով :

Այցելութեան շաբթուն, Հռոմ քաղաքը գիշերները պիտի լուսաւորուի հազարաւոր գունաւոր լոյսերով եւ լուսարձակներով: Աւելի քան 500.000 այցելուներ կը սպասուին այս առթիւ, արտասահմանէն եւ գաւառէն :

Ճափոնական արշաւանքը կը ծաւալի

Հոնկ Քոնկէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ճափոնական զօրքեր ցամաք հանուած են Մաքաօ, Հոնկ Քոնկէն 40 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք: Չինացիները կը փախչին: Կ'ըսուի թէ ճափոնական երեք յածանաւեր կը հսկեն զինուորներու փոխադրութեան :

Ճափոնական բանակը յունուար 2ին գրաւեց նոր քաղաք մը Շանթունկի նահանգին մէջ: Կ'ըսուի թէ զօրք հանած է նաեւ Քանթոնի մէջ: Ճափոնական հրամանատարութիւնը հետզհետէ կը սեղմէ օղակները՝ Շանկայի միջազգային թաղամասին շուրջը, ինչ որ կրնայ տեղի տալ զանազան բարդութեանց :

Չինական բանակը հիւսիսի մէջ պարտուած ըլլալով, հրացան բաժնուեցաւ 800.000 Չինացիներու, Քանթոնի նահանգին մէջ: Այս զինուորներուն յանձնա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը վերջնապէս համաձայնելով, շաբաթ գիշեր քուէարկեցին վարձակալութեան նոր օրէնքը, որուն գլխաւոր տրամադրութիւններն են.—

1914ի վրայ 300 առ հարիւր միօրինակ յաւելման մը պիտի ենթարկուին, 1939 յուլիս 1ին, այն վարձքերը որ 1500 ֆրանքը կ'անցնէին. 1940 յուլիս 1ին՝ այն վարձքերը որ աւելի են 1000 ֆրանքէն, 1941 յուլիս 1ին՝ այն վարձքերը որ աւելի են 500 ֆրանքէն, 1943 յուլիս 1էն սկսեալ՝ միւսները:

1914ի համեմատութեամբ 180 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի 1938 յունուար 1էն մինչեւ 1938 յուլիս 1: Այս թուականէն սկսեալ, ամէն տարի 10 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի 1914ի վարձքին վրայ :

Մինչեւ 1937 յունիս 30 յետաձգումներէն պիտի օգտուին բոլոր այն վարձակալներ որոնք տուրքի ենթակայ բնակարաններ ունին: Արդէն եղած յետաձգումները պիտի երկարաձգուին մինչեւ 1939 յուլիս 1 այն բնակավայրերուն համար որոնք 1500 ֆրանքէն աւելի վարձք ունէին 1914ին, Փարիզի մէջ:

Ջնջուած է 10 առ հարիւրի գեղչը, որ հաստատուած էր 1935ին :

Գալով նորոգութեանց, այն տանտէրը որ իր շէնքը բարեւքած է 1914էն ի վեր, իրաւունք պիտի ունենայ վարձքի յաւելում կատարելու 1914ի վրայ: Իսկ յառաջիկային տեղի ունենալիք նորոգումներու եւ բարեւքումներու համար տանտէրը պիտի կրնայ ծախքը պահանջել, եթէ համաձայն է վարձակալներու մեծամասնութեան հետ :

1914էն առաջ առեւտուրի համար վարձուած եւ յետոյ բնակարանի վերածուած շէնքերուն վարձքն ալ կրնայ աւելնալ: Եթէ անհամաձայնութիւն ծագի, դատաւորը պիտի ճշդէ բուն գինը, բաղդատելով զանազան բնակարաններու համար վճարուած գիները :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Սահմանափակումներ օտարազգիներու դէմ

Ռումանիոյ նոր վարչապետին առաջին ճառէն անմիջապէս վերջը լուծուեցաւ խորհրդարանը, որ դեռ նոր ընտրուած էր: Նոր ընտրութեանց թուականը չէ որոշուած, բայց կը կարծուի թէ գարնան պիտի ըլլայ: Ցորչափ խորհրդարան չկայ, երկիրը պիտի կառավարուի հրամանագիր - օրէնքներով :

Կառավարութիւնը երկար զեկոյց մը հրատարակեց, փարատելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ: Զեկոյցը կ'ըսէ.— Ռումանական ազգայնականութիւնը, զոր կ'անձնաւորէ նոր կառավարութիւնը, որ եւ է նմանութիւն չունի հիթլէրականութեան կամ ֆաշականութեան հետ, այլ, եթէ նմանութիւն մը կայ, աւելի շատ ֆրանսականին հետ է: Այդ ազգայնականութիւնը կը ներկայացնէ Ռումանացիներու իրաւունքը՝ ռումանական պետութեան մէջ, իբրեւ Ռումանացիներ, եւ ոչ թէ ուրիշ քաղաքացիներ: Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա պէտք է կացութիւնը դատեն ժողովրդապետական չափանիշով, այսինքն թէ թիւն է որ կը վճռէ: Արդ, ռումանական մեծամասնութիւնն է որ կը տիրէ :

Թագաւորն ալ տարեգլուխի առթիւ ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ ներկայ կառավարութիւնը կը խտացնէ երկրին նոր ոգին, որ կը պահանջէ ռումէն ժողովուրդին կատարեալ գործակցութիւնը : Բայց այդ գործակցութիւնը պէտք է կատարուի արդարութեամբ եւ ուղղամտութեամբ՝ ուրիշներու հանդէպ: Իսկ վարչապետը շեշտեց թէ «ներկայ կառավարութեան տիրական գիծն է իր յարումը Թագաւորին եւ գահուն »:

*** Վարչապետ Գ. Կոկա հեռագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, բարեկամութեան եւ հիացման ջերմագին հաւաստիքներով, ինչ որ կը բխի նոր դահլիճին տրամադրութիւններէն :

*** Ինչպէս գրած էինք, կառավարութիւնը խափանեց երեք թերթեր, Ատվէրուլ, Տիմինեացա եւ Լուփթա, որոնք ամէնէն աւելի տարածուած էին Ռումանիոյ մէջ, մանաւանդ երկրորդը: Երեքն ալ կ'ամբաստանուին թէ կը ծառայէին օտար միջամտութեան (կ'ակնարկէ հրէական ազդեցութեան): Կառավարութիւնը կ'ուսումնասիրէ պատերազմէն վերջը ստացուած հպատակութիւնները, զանոնք ջնջելու մտադրութեամբ :

*** Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ մասնաւոր յանձնաժողով մը պիտի կազմուի առեւտրական նախարարութեան մէջ, հսկելու համար նոր դահլիճին հակահրէական տնօրինութեանց գործադրութեան վրայ: Բոլոր Հրեաներուն անխտիր պիտի արգիլուի գինեվաճառութիւն ընել կամ գիւղերու մէջ բնակիլ : Օտարականներու դէմ ալ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին: Նուազագոյն չափին պիտի վերածուի օտար մասնագէտներու թիւը ռումանական ճարտարարուեստներուն մէջ: Անոնք որ պաշտօնէ կ'արձակուին, պարտաւոր են հեռանալ երկրէն: Հրեաները եւ հունգար կամ ուրիշ փոքրամասնութեանց պատկանողները պիտի կրնան աշխատիլ միայն իրենց փոքրամասնութեան պատկանող թերթերու մէջ: Հրեայ լրագրողները չեն կրնար աշխատիլ որ եւ է փոքրամասնութեան թերթերուն մէջ, այլ միայն եւ միայն հրէական թերթերու մէջ: Կառավարութիւնը պիտի խափանէ հրէական կամ փոքրամասնական որ եւ է թերթ որ չի համապատասխաներ իր քաղաքականութեան: Այն բոլոր հրեայ բժիշկները որ արտասահման ուսած են եւ Ռումանիոյ մէջ բժշկութիւն կ'ընեն 1919էն ի վեր, մասնաւոր յանձնաժողովի մը առջեւ պիտի ելլեն: Մեծ մասին պիտի արգիլուի իրենց արհեստը ի գործ դնել: Նմանօրինակ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին հրեայ ճարտարագէտներուն եւ ճարտարապետներուն դէմ :

Ցուցահանդէսին քանդումը պիտի տեւէ չորս ամիս

Ծերակոյտը մերժած ըլլալով ցուցահանդէսին վերաբացման օրինագիծը, անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի քանդելու գործողութեանց: Ցուցահանդէսին վերատեսուչը ուրբաթ օր մասնաւոր խորհրդակցութեան մը պիտի հրաւիրէ բոլոր մասնագէտները: Արդէն իսկ պատրաստ է ծրագիրը: Ամէնէն առաջ պիտի քանդուին այն շէնքերը որ կը գտնուին բանուկ ճամբաներու վրայ: Քանդումի գործողութիւնները պիտի տեւեն առնուազն չորս ամիս :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին արշաւախումբ մը կազմելու եւ հարաւ - բեւեռ զրկելու, որպէսզի գիտական կայան մը հաստատեն, ինչպէս ըրած են հիւս - բեւեռին մէջ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Փարիզում ես մնացի ընդամէնը երկու շաբաթ: Հակառակ որ վաղ առաւօտից մինչեւ ուշ երեկոյ ոտքի վրայ էի — մէկ ամբողջ տարուան ընթացքում թերեւս այնչափ չեմ քայլել ես Բերլինում որչափ այդ կարճ ժամանակուան մէջ այնտեղ — բայց եւ այնպէս զարմանալ չեմ կարող ասել, թէ գոհացուցիչ եղաւ ձեռք բերած ծանօթութիւնս Փարիզի հայութեան եւ իր կազմակերպութիւնների, թող թէ՝ բուն իսկ Աշխարհի մայրաքաղաքի մասին:

Հայկական Փարիզն ինքնին մի ուրոյն քաղաք է հաւասար արդէն, եւ շատ է որ մարդ մի կարճ ժամանակուան մէջ պէտք մասամբ իրապէս դառնայ նրա առօրեայի եւ ձգտումներին: Ու այդ ամէնի մէջ իրեն յատուկ տեղը եւ իրեն վերապահուած դերն ունի բնականաբար եւ հայ երիտասարդութիւնը: Կազմակերպուած, որոշ նպատակներ հետապնդող Երիտասարդութեան մասին է ի հարկէ խօսքս:

Քիչ չեն այդպիսի կազմակերպութիւնները հայկական Փարիզում: Եթէ կ'ուզէք՝ քանակով շատ աւելի, քան որ պէտք ու նպատակայարմար է թերեւս: Հայ Երիտասարդաց Ակումբ, Հայ Երիտասարդաց Միութիւն, Հայ Օրիորդաց Միութիւն, Հայ Ուսանողական Միութիւն, այլեւ՝ Զափահաս Որբերի Միութիւն, Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւն, Հայ Արիների Միութիւն եւ մի շարք ուրիշ կազմակերպութիւններ: Ոմանք՝ իրար լրացնող փոխադարձաբար, ուրիշներն էլ սակայն՝ խաչաձեւող: Այդ վիճակը մի որոշ չափով անդրադարձումն է ի հարկէ բուն իսկ Փարիզահայ իրականութեան, որ համախումբ չէ ինքն իր մէջ, ուր դժբախտաբար ուժեղ են կեդրոնախոյս ձգտումները:

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ կազմակերպուած ու նման հաւաքոյթները, որոնք քով-քովի են բերում տարամերժ խմբակցութիւնները, դժբախտաբար հազուագիւտ երեւոյթներ են փարիզահայ իրականութեան մէջ:

Ես ֆիզիքական հնարաւորութիւն չունէի, քիչ-շատ մօտէն ծանօթանալու փարիզահայ երիտասարդական կազմակերպութեանց: Ներկայ եղայ մի-երկու մասնակի հաւաքումների միայն, հրապարակային մի հաւաքոյթի, զոր սարքած էր Հայ Երիտասարդաց Ակումբը:

Ակումբի վարչութիւնը եղանակի բացման առթիւ էր հրաւիրել այդ օրուան հաւաքոյթը: Ներկայ էին բաւական թւով հայրենակիցներ, հարկաւ՝ առաւելապէս երիտասարդներ, բայց քիչ չէին նաեւ տարէցները: Այս վերջիններիս թւում էին առաջին հերթին՝ Երիտ. Ակումբի երեք դասախօսները — Ա. Չօպանեան, Ս. Վրացեան եւ Ա. Խոնդկարեան: Դարձեալ մի ուրախալի արտայայտութիւն համերաշխ գործունէութեան:

Հայ Երիտասարդաց Ակումբը, ինչպէս նաեւ մի քանի համանման ընկերութիւններ Փարիզում, հետապնդում է գերազանցօրէն մշակութային նպատակներ: Նա աշխատում է հնարաւորութիւններ ստեղծել, որ իր անդամները սովորեն նախ եւ առաջ Հայոց գրականութիւն ու պատմութիւն, լըրացնեն իրենց մտաւոր պաշարը, հաղորդակից դառնան հայկական մշակոյթի բազմազան ստեղծագործութեանց: Եւ իրենց այդ ջանքերի ու ճիգերի մէջ նրանք սիրով, շնորհակալութեամբ օգտւում են կարող ու մեծ սիրալիր պատրաստակամութիւնից:

Հ. Երիտ. Ակումբի վարչութիւնը եռանդով գործի է լծուած այդ ուղղութեամբ: Իր նախագահին՝ ուսանող Ա. Բարսեղեանի արտասանած ճառը, ինչպէս նաեւ քարտուղար Նազարեանի կարդացած զեկոյցը եղանակի բացման առթիւ— երկուսն էլ մաքուր հայերէնով— ընդգծում էին Ակումբի հետապնդած բուն իսկ նպատակը: Այդ ոգին, այդ ուղղութիւնն էին շեշտում բնականաբար նաեւ դասախօս-ուսուցիչները՝ նոյն այդ առթիւ արտասանած իրենց ճառերի մէջ:

Սրանով մէկտեղ, կարծում ենք որ միանգամայն իրաւացի էր Ս. Վրացեանի այն խօսքը թէ՝ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը եւ առհասարակ հայ երիտասարդական կազմակերպութիւնները գոհանալու չեն միայն ու միայն մշակութային նպատակներ հետապնդելով: Հայ երիտասարդներից պիտի մարդուին նաեւ հայ քաղաքացիներ, ձեռք պիտի բերեն քաղաքական գիտակցութիւն: Հարկաւ այդ եւս պահանջում է՝ նախ եւ առաջ բաւարար ծանօթութիւն սեփական ժողովուրդի անցեալի եւ ներկայի, նրա ստեղծած արժէքների: Նախապայմանն իսկ է այդ՝ ամէն մի գործունէութեան, առհասարակ:

Երիտ. Ակումբի կազմակերպած թէյասեղան-հաւաքոյթը անցաւ տաք մթնոլորտի մէջ: Տեղի ունեցան ոչ միայն կարճ բանախօսութիւններ, այլ եւ լսուեցան քաղցրահունչ երգեր ու նուագ: Վերջին, առանձին սեղանների եւ մի բաժակ թէյի շուրջը հաւաքուած, շատեր ունեցան մտքերի փոխանակութիւններ այս կամ այն հարցի շուրջը:

Վերջացնելով մեր խօսքը՝ ջերմ երախտագիտանքի ու գնահատանքի արժանի ենք համարում այն գեղեցիկ գործը, որին լծուել է Հայ Երիտասարդաց Ակումբը: Սովորել ու դարձեալ սովորել: Առանց սնամէջ յաւակնութիւնների: Բայց նաեւ՝ հոգեկան թափով, անխոնջ ոգեւորութեամբ, անյողդողդ հաւատով: Առաջնորդ եւ գեկավար ունենալով երկրում երիտասարդները եւ այսօրուան տարէցները՝ համապատասխան ասպարէզի կոչումը ունեցող անձեր: Եւ իմ տպաւորութիւնս էր, որ այս գիտակցութիւնը ունին արդէն Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Ակումբի վարիչները եւ անդամները:

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆր. Թանի թղթակիցը, այս խորագրով կը գրէ Էնկիւրիէն (31 Դեկտ.).

— Եթէ ուզենք քանի մը բառով սահմանել Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը, կրնանք ըսել թէ պալքանեան է ամէն բանէ առաջ: Ճիշդ է, որ վերջերս, 1937 յուլիսին, թրքական երիտասարդ հանրապետութիւնը Սաատապատի մէջ կնքեց «արեւելեան դաշինք» մը Աֆղանիստանի, Իրանի եւ Իրաքի հետ, բայց կանուխ է դեռ հետեւութիւններ հանելու համար այդ դաշինքէն:

Պալքանեան դաշինքը կնքուեցաւ Աթէնքի մէջ 1934 փետրուարին, հելլէնա-թրքական հանդիսական հաշտութենէն վերջ, Աթաթիւրքի եւ Վենիզելոսի ջանքերով: Այդ դաշինքը կը կազմէ անուրանալի պայման մը պալքաններու խաղաղութեան համար: Պալքանեան այդ համաձայնութեան առաջին պայմանն էր, անշուշտ, Թուրքերու եւ Յոյներու հաշտութիւնը իրարու հետ:

Արդարեւ, ինչպէս կը յիշէք, յունական բանակները ծանր աղէտ մը կրեցին հելլէնա-թրքական պատերազմի ընթացքին, զոր Թուրքերը կ'անուանեն «Անկախութեան պատերազմ»: Այդ աղէտը վերջացաւ եղաւ այն շանթահարիչ արշաւանքին (26 օգոստ.— 9 սեպտ. 1922), զոր վարեց Զօր. Մուստաֆա Քէմալ, այժմ նախագահ Թուրքիոյ հանրապետութեան: Ընդհ. Պատերազմի յաղթականները, մեծ անխոհեմութեամբ, յունական բանակին ձգած էին Փոքր Ասիոյ գրաւելու հոգը: Յունաստան այս ձեւով, կը մասնակցէր սեփական Թուրքիոյ գրաւման ձեռնարկին, յետոյ, Սեւրի դաշնագրով, կնքուած՝ 1920 օգոստոսին, իրեն կցելու համար կարեւոր մաս մը սեփական Թուրքիայէն, թէեւ այդ դաշինքը ոչ վաւերացուեցաւ, ոչ ալ գործադրուեցաւ: Կը թուի թէ Անգլիոյ թաքուն ցանկութիւնն էր իր հովանաւորութեան տակ կազմել ընդարձակ բիւզանդական կայսրութիւն մը, այն օրէն ի վեր՝ երբ ռուսական փլուզումը, որ նուիրագործուեցաւ ռուսեւգերմանական դաշինքով, Պոլսոյ ռազմագիտական դիրքերէն հեռացուց ռուսական վտանգը: Թուրքիոյ ազգայնական շարժումը, որ գործն է Զօր. Մուստաֆա Քէմալի, քիչ ժամանակի մէջ քանդեց ամէն յոյս իրագործելու բիւզանդական գեղեցիկ երազը: Լօզանի դաշնագիրը (24 յուլիս 1923) վերջնապէս նուիրագործեց այդ գեղեցիկ երազին փլուզումը, միեւնոյն ժամանակ թրքական տիրապետութեան տակ ձգելով Հայերը եւ Քիւրտերը, զորս Սեւր, այնքան թեթեւութեամբ, ընդունակ կը համարէր համախմբելու երկու ինքնավար հանրապետութիւններու մէջ:

Մինչ Աթաթիւրք կորովի միջոցներով կը ձեռնարկէր վերանորոգելու իր ժողովուրդը, իր ճիգերը սահմանափակելով այն հողամասին մէջ, զոր իրեն տուած էր Լօզան, եւ հրաժարելով, թերեւս առանց խոր ցաւի, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Իրաքէն, անդին Յոյները, իրենց կարգին, չէին վարանիր մոռնալ իրենց փոխ-վրէժը՝ ընդունելու համար ձեռքը այն պետին, որուն յաղթական բանակները զիրենք դուրս նետած էին Փոքր Ասիայէն: Թուրքիոյ ամենամեծ իմաստութիւնը այն եղաւ որ հասկցաւ թէ իր հողերու տարածութիւնը, 762 հազար քառ. քիլոմեթր, կրնար բաւել իր մօտ 13 միլիոն բնակչութեան — այժմ 17 միլիոն— պայմանաւ որ արժեւորուին մեթոտիկ ձեւով: Ժողովուրդներու փոխանակութիւնը, որ վաւերացուեցաւ Լօզանի դաշնագրով, աւելի եւս զօրացուց ցեղը համաձեւութիւն մը տալով անոր, եւ ժողովուրդը վերանորոգելու ջանքերը աւելի արդիւնաւէտ դարձան: Միւս կողմէ, Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա յայնօրէն միացած էին իրենց ազգային ցանկութիւններուն: Ուրեմն բաւական էր տեսնել որ բոլորը տրամադրութիւն ցոյց տային ստեղծելու համերաշխ շարժում մը Պալքաններուն մէջ: Փաստօրէն, դեռ 1930ին, հրապարակ նետած էր Պալքանեան միութեան մը գաղափարը, սակայն իրերը զարգացած չէին տակաւին՝ հակառակ շարք մը խորհրդաժողովներու: Ցալդարիսի դահլիճին ինկաւ այդ պատիւը,— Մաքսիմոս, արտաքին նախարար այդ ժամանակ, նախաձեռնեց Պալքաններուն մէջ իրարու մօտ բերել յաղթականն ու պարտուածը, անմիջապէս որ նուիրագործուեցաւ հելլէնա-թրքական բարեկամութիւնը: Այսպէս կնքուեցաւ Պալքանեան դաշինքը, որուն երեք կարճ յօդուածները կը սահմանեն ամբողջ քաղաքականութիւնը.— Ստորագրող պետութիւնները «փոխադարձաբար կ'երաշխաւորեն իրենց պալքանեան սահմաններուն ապահովութիւնը» եւ «յանձն կ'առնեն համախորհուրդ գործելու՝ երբ կը գտնուին այնպիսի հաւանականութիւններու առջեւ, որոնք կը սպառնան իրենց երկրին շահերուն, ու կը հրաժարին քաղաքական որեւէ գործունէութենէ ուրիշ պետութեան մը հետ, որ ստորագրած չէ այդ դաշինքը, առանց նախապէս փոխադարձ համաձայնութիւն առնելու ստորագրող պետութիւններէն: Ուրեմն, նախ պաշտպանողական խաղաղական դաշինք մըն է, «Բրիան-Քէլլոկի դաշինքին, եւ Ազգերու Դաշնակցութեան այդ մասին առած որոշումներուն» հովանաւորութեան տակ գրուած, յետոյ համաձայնութիւն մը, որ կը ձգտի քաղաքական հաւասարակշռութիւն մը ստեղծել Պալքաններու մէջ: Շատ ճարտարօրէն՝ յօդուած 3ը, վերջինը, կարելի կը դնէ դաշնագրութեան մէջ առնել, չորս ստորագրող պետութեանց հաւանութեամբ, ուրիշ ամէն Պալքանեան պետութիւն որ կ'ուզէ միանալ իրենց: Ասիկա բաց ձգուած դուռ մըն է Պուլկարիոյ համար, որ, պարտեալ եւ դժգոհ, կ'ոռնայ տակաւին իր փոխ-վրէժին մասին, մինակը իր անկիւնը քաշուած: Պալքանեան դաշինքին մէջ Պուլկարիոյ գործակցութեան բացակայութիւնը, առանց անշուշտ ապագային անոր մասնակցութիւնը անհաւանական նկատելու, իրողութիւն մըն է որ կը հաստատէ թէ Աթէնքի դաշնագիրը բոլորովին հակառակ է դաշնագիրներու վերաքննութեան ոգիին:

Թղթատարական Պալքանեան միութիւնը, Պալքանեան դրամատուներու անօրէններու խորհրդաժողովը, որ գումարուեցաւ դեռ վերջերս, Նոյեմբերին, եւ ուրիշ հաւաքական ձեռնարկներ, կատարուած Պալքանեան չորս պետութեանց կողմէ, կը հաստատեն որ «արեւելեան քառանդամ դաշինքը» ամուր է:

Միւս կողմէ, զինուորական տեսակէտով, անցեալ Օգոստոսի ռազմափորձերը ցոյց տուին որ թրքական բանակը կը կազմէ լուրջ ուժ մը: Աթէնքի դաշինքը ստորագրող պալքանեան երեք պետութեանց սպայակոյտի պետերը, ինչպէս եւ օտար դեսպանատուներու զինուորական կցորդները, որոնք յատկապէս հրաւիրուած էին, ներկայ եղան այդ ռազմափորձերուն: Այժմ կը խօսուի սպայակոյտերու խորհրդաժողովի մը մասին, որ պիտի գումարուի 1938 տարւոյն սկիզբը, Էնկիւրիի մէջ: Անտարակոյս, Պալքանեան չորս բանակներու խմբակցութիւնը, որ կը կազմուի այս ձեւով, կը ներկայացնէ կարեւոր տարր մը, որմէ կրնայ ուժ առնել քաղաքականութիւնը, որ ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ հետապնդել տնտեսական գործակցութիւն մը ընդմէջ չորս դրացի պետութեանց, որոնք պատրաստակամութիւն կը յայտնեն արգիլելու ամէն փորձ, որ կը ձգտի խանգարել խաղաղութիւնը:

ԼՈՒԻ ԲԷՎԻԼ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

ՄՕՏ Է ԱՇԽԱՐՀԻ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ...

Այս լուրն ալ իմ կաղանդչէքս թող ըլլայ Ամանորի առիթով:

Թերեւս պիտի ենթադրուի որ, հոգեպաշտ (բուհճի) մըն է խօսողը, ապահովելու համար իր առօրեքը՝ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի:

Փարատենք այդ կասկածը:

հոգեպաշտ կոչուած կրօնամոլութիւնները, աշխարհի փրկութեան չէ որ կը սպասեն, այլ անոր վախճանին, որ պէտք անդրի աշխարհ չուելով, դըրախտին պատուհանէն, իրենք երգելով դիտեն մեղաւորներու ճենճերումը դժոխքի սկարային վրայ եւ իրենց սիրտ իւղ կապէ...

Հաւատացէք որ, երբեք փափաքող չեմ դրախտ երթալու՝ այս ցեղածներուն հետ երանակից ըլլալու համար:

Ի՞նչ անճաշակ Աստուած մը պիտի ըլլար ան որ այս անլի արարածներով պիտի լեցնէր Դրախտը՝ մօրիկ ընելու համար անոնց խոպոտ եւ անհամ խլահիճները:

Ուրեմն, համոզուեցաք որ նիւթս քարոզչական չէ:

Սխալ է կարծել թէ՝ մեծազգորդ յայտարարութիւններով կամ թագաւորազուններուն պէս թնդանօթի որոտումով աշխարհ կուգան նշանաւոր գիւտերն ու գաղափարները: Ոչ:

Անոնք, աղքատի զաւակին պէս անձայն ու անշշուկ կը ծնին, ու յաճախ գրագիրներն իսկ լուր չեն ունենար անոր ծնունդէն:

Կ'ըսեն թէ Ամերիկան է նորութիւններու եւ գիւտերու հայրենիքը:

Սխալ մըն ալ այս:

Ամերիկան կուսին ուժովը իր հայրութիւնը պարտադրած է շատ մը օտարածին գիւտերու, ինչպէս ափ մը ալիւրով եւ իր տղոց քիթին չտարած հին հագուստներով որդեգրեց մեր որբուկները եւ Սոփոնիա մարգարէին գիրքը իրր Հայոց պատմութիւն պարտադրեց անոնց:

Այս անգամ Ֆրանսան է հեղինակը գիւտի մը ու պիտի մնայ անոր տէրը, առանց Ամերիկայի զիջելու զայն, ինչպէս եղած է օրինակ շատ մը ուրիշներու կարգին կարի մեքենային գիւտը, որ ծնունդով Ֆրանսական է, եւ Ամերիկան՝ Սինկէր անունը կոխելով անոր ճակտին տարած կապած է իր ախոռը:

Այս տեսակէտով Հայերս մեծ նմանութիւն ունինք Ֆրանսացիներուն հետ:

Հայը տարիներով քրտինք ու միտք սպառած է յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ, իսկ Թուրքը, առանց պարզ շնորհակալ եմ մը իսկ վճարելու վայելած է անոր աշխատանքը, եւ այսօր, տակաւին կը սնանի անոր աւելցուքներով, նոյնիսկ կ'ուզէ դըրաման ենթարկել Հայկը, Լուսաւորիչն ու Կոմիտասը:

Վախ կայ որ օր մըն ալ այս ազգութիւնն ալ իր հաշւոյն անցընելով, ներկայ Հայաստանը իր կուղմայիչ կանանին վրայ շալկելու ելլէ:

Ահա նոր գիւտը, որ Ֆրանսայի զաւակներէն՝ Աբբայ Թ. Մորոյի հեղինակութիւնն է, կուգայ այս վախը փարատելու:

Այս գիւտը վարդապետ, եթէ չէք ճանչնար զայն բոլորդ, գոնէ կը փայլէք անոր ծառայութիւնները:

Ան, կարող սղագրուշակ մըն է, Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցի օրացոյցին դասաւորիչ Տէր Խորէն քահանային պէս: Ամէն օր Ֆրանսական թերթերուն մէջ կ'ազդարարէ մեզի՝ անձրեւանո՞ց պէտք է առնենք թէ վերարկուն հանելու ենք:

Մի կարծէք որ, այս եկեղեցականին գիտական պաշարը կը վերջանայ դաշտային գոց կիտակալուն կամ ամպերուն քմահաճոյքը գուշակելու մէջ:

Ներհուն ստեղծագէտ մըն է միեւնոյն ատեն, Աբբայ Թ. Մորօն եւ յանձնելով մեր ալեւորներուն պէս ծամօնելու եւ ծուխ բաժնելու կամ տարին քանի մը պատարագ հոլովելու ծանր աշխատանքը, խելքը տուած է երկնակամարի անչափելի միջոցին մէջ թափառող անհամար աստղերու ուսումնասիրութեան եւ հատորներ գրած է անոր շուրջ:

Այս յարգելի Աբբան, իր այդքան գրազումին մէջ, աշխատեր ալեր, ու հաշուելով գտած է Ֆրանսայի կեդրոնակէտը, որ կը գտնուի եղեր Սօլէյ լը Փոթիէ կոչուած գաւառակին մէջ:

Ահա լուր մը որ շատերու աչքէն վրիպած է եւ որ քաղաքական խորզոր նշանակութիւն ունի եւ աշխարհի փրկութիւնը պիտի ապահովէ:

Այս գիւտին վաւերացումով, Ֆրանսան անհերքելի փաստը տուած կ'ըլլայ իր խաղաղասիրութեան եւ ունեցածով գոհանալու առաքինութեան:

Եթէ բոլոր ազգերն ալ հետեւին այդ կեդրոնակէտ որոշելու օրինակին ու մէյմէկ ցից կոթողեն այդ կէտին վըրայ, այլեւս սահմանի խնդիր չի մընար ու պատերազմի պատճառը կը վերնայ մէջտեղէն:

Այն ատեն գիւտարքէտներուն մուխը կը մարի եւ իրենց ասպարէզը փո-

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԷՆ

ՔԻԹՐՈՆԷԼԱՅԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ (1)

Գիտէ՞ք թէ ինչ պատահեցաւ Քիթրոնէլային, ծերունի Կակոսի աղջկան:

Ալէքոս, Թէմէլիսի որդին, շատոնց կը սիրաբանէր Քիթրոնէլային հետ, բայց, շատ գաղտնի: Այսուհանդերձ, չկար մէկ հատիկ մարդ որ բաներ մը գիտցած չըլլար այդ սիրոյ մասին:

Դուք գիտէք, որ Կակոսի տղաքը շատ պատուախնդիր են եւ հեգնանքի չեն հանդուրժեր: Իրենց խեղճ հայրը լաւ մարդ էր ու պատուաւոր, բայց, չէր կրնար փոխել, անշուշտ, անոնց խառնուածքները:

— Այս դժբախտ աղջիկը անհաճոյ ելք պիտի ունենայ. Ալէքոս, որդին Թէմէլիսի,— որ երկրին ամէնէն մեծ աղարակատէրներէն մին էր — հարուստ մանչ էր, բայց դէշ դաստիարակուած:

Սկսան անպատուաբեր զրոյցներ շրջան ընել Քիթրոնէլայի մասին: Մենք բոլորս կը նախատեսէինք գալիք փոթորիկը, բայց մեզմէ ոչ ոք չէր յանդգներ զգուշացնել ծերունի Կակոսը կամ անոր տղաքը, որոնք խօսքը ըսել չէին տար:

Կէս գիշերէ մը վերջ, դրանս զարնուած բուռն հարուածներ արթնցուցին զիս:

— Ո՞վ է, հարցուցի:

— Ես եմ, Փ. Անտոն: Շուտով հագուեցէք եւ եկէք մեր տունը ինծի հետ: Հայրս լաւ չէ՛: Ձեր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Աճապարեցէք:

Դիմոսն էր, Կակոսի տղան:

Հագուեցայ ու իջայ վար: Բայց, Կակոսի տանը մէջ փոխանակ հիւանդ մը գտնելու, ականատես եղայ պսակադրութեան մը պատրաստութեանը: Ու անմիջապէս կռահեցի: Կակոսի տըղաքը, Դիմոս ու Վանկէլիս, իրիկունը Ալէքսոսն ու իրենց քոյրը բռներ էն միասին, ճիշդ այն պահուն, երբ...

— Քիթրոնէլային հետ պիտի ամուսնանաս, ըսեր են անոր:

— Այո, պիտի ամուսնանամ անոր հետ, ու պիտի ընեմ ինչ որ կը փափաքիք,— պատասխաներ է անոնց Թէմէլիսի որդին՝ Ալէքսոսը, որ կը դողդղայ եղեր՝ աւելի շատ ամօթէն, քան վախէն:

— Անոր հետ պիտի ամուսնանաս այս գիշեր իսկ, անմիջապէս:

— Ասիկա անկարելի է: Սպասեցէք որ նախ ստանամ հօրս հաւանութիւնը, որմէ վերջ հարսանիքը պիտի ընենք ամէնքին ներկայութեան:

— Այդպէս... բայց, միթէ՞ որ եւ է մէկուն հաւանութիւնը առիր՝ մեր երդիքին տակ սպրդելէ առաջ: Մենք աղքատ մարդիկ ենք ու այն միակ բանը զոր ունինք, մեր պատիւն է, զոր խլեցիր դուն, վա՛ռ: Նախընտրէ անմիջապէս, կամ պիտի ամուսնանաս մեր քըրոջ հետ, եւ կամ ողջ պիտի չելլես ասկէ:

Այս բոլորին տեղեկացայ յետոյ, գիշերուան ընթացքին:

Անոնք հաւաքուած էին ներքին սենեակի մը մէջ: Քիչ մը մէկ կողմ նստեր էր, աթոռի մը վրայ, Ալէքսոսը, Թէմէլիսի որդին, տժգունած եւ ձեռնածալ: Այնպէս ցոյց կուտար թէ ոչ մէկ բանով կը հետաքրքրուի եւ յաճախ կը ծամծմէր իր գեղեցիկ պեխերուն ծայրերը: Անոր քով տեղաւորուած էր Վանկէլիսը, Քիթրոնէլային փոքր եղբայրը:

Հոն գտայ նաեւ մեր դրացի Նասօ Մարկոնիսը: Ինծի նման բերեր էին նաեւ զայն՝ իբրեւ վկայ ներկայ ըլլալու համար: Նիքօ Մանոլիս, ձկնորսը, ինչպէս նաեւ նաւավար Ֆաքիս Ախիլը որ անբաժան ընկերն էր Վանկէլիսին, դրան երկու կողմերը կանգներ էին որպէս պահակներ: Կը բացակայէր միայն քահանան: Բայց շուտով եկաւ նաեւ ան, զոր բերեր էր Դիմոսը՝ ի գործ դնելով այն միեւնոյն խորամանկութիւնը, որ կիրարկուած էր ինծի հանդէպ:

Տէր Լիխոը, հազիւ ներս մտած, կըռահեց, երբ մեզ բոլորս հաւաքուած տեսաւ: Իսկ երբ նկատեց սեղանը, հարցուց.

— Ի՞նչ տեղի կ'ունենայ հոս:

— Տէր հայր, պատասխանեց Դիմոս, ա՛ս Ալէքսոսը պիտի պսակուի քրոջս հետ: Կանչեցինք քեզ, որպէսզի պսակի արարողութիւնը կատարես:

— Արտօնագիրը ունի՞ք, հարցուց Տէր Լիխո:

Ծերունի Կակոս մէկ կողմ քաշեց քահանան:

— Տէրտէր, ըսաւ անոր՝ արցունքը աչքերուն, խնդիրը այն է որ աղջկանս պատիւը փրկուի այս գիշեր իսկ:

Տէր Լիխո, որ լաւ մարդ մըն էր եւ լաւ ծանօթ այն հոգերուն զորս զաւակները կը պատճառեն իրենց ծնողներուն, այլեւս չընդդիմացաւ:

— Դէհ, ըսաւ, սկսինք:

Դիմոս նշան ըրաւ ու մենք բոլորս ոտքի կանգնեցանք: Քովի սենեակէն եկան Կակոսի կինն ու խեղճ Քիթրոնէլան, որ հագած էր նոր շրջազգեստ մը, պարզ ու դեռ նոր հանուած իր օժիտէն: Քիթրոնէլա դեղին գոյն կապեր էր՝ մեղրամոմի նման:

Երբ երկու սիրահարները, Քիթրոնէլա եւ Ալէքսոս, սեղանին առջեւ շարուեցան, դիակներու կը նմանէին, այնքան փոխուած էին: Տէր Լիխո շուրջառը անցուց ու կը պատրաստուէր սկսելու: Սարսուռ զգացի մարմնոյս վրայ, երբ շուրջս նայեցայ: Ոչ, ասիկա պսակադրութիւն չէր, այլ թաղում:

Ի վերջոյ տէր Լիխո նորապսակին ուղղեց աւանդական հարցումը:

— Համաձա՞յն ես Քիթրոնէլան առնելու իբրեւ կին:

Երիտասարդը խելքն ու խօսքը կորսնցուց, հակառակ անոր որ իր բովանդակ ուժը հաւաքեր էր այդ բառին համար: Չպատասխանեց: Քահանան սպասեց: Միւսները իրենց ակնարկները սեւեռեր էին Ալէքսոսին: Երբ ամփոփեց ինքզինքը, պատասխանեց.

— Վայրկեան մը, տէր Լիխո: Կը յայտարարեմ թէ այս մարդիկ կը բռնադատեն զիս որ ամուսնանամ Քիթրոնէլային հետ:

(1)

(Շար.)

(*) Եանիս Վլախոյանիս (կեղծանունով՝ Էփալինիս) ծնած է 1868ին: Յոյն գրականութեան մէջ ճանչցուած է իբրեւ մէկը, որ կենդանի գիծերով կուտայ ժամանակակից Յոյներու հոգին: Եւ մանաւանդ նկարագրութեամբը՝ յոյն գիւղին, անոր բարքերուն ու կենցաղին:

խելով, ձմեռը բաղնեպանութեամբ, իսկ ամառն ալ պաղպաղակի առեւտուրով կը պրպտին։

Ձինագործարաններն ալ, Նուպար, անելիք կամ մուկի ծուղակ շինող գործարաններու կը վերածուին։

Իսկ հայ կուսակցութիւնները, կը վերածուին առեւտրական համագործակցական ընկերութիւններու եւ Զօրախաշի փախուստին ալ գոհացում առած կ'ըլլայ․․

Գալով անկուշտ Թուրքին, ան ալ Անգարայի մէջ միթարէ մը կանգնելով իր երկրին շրջագիծը կ'որոշէ եւ յանուն իր պապերուն անզոյ իրաւունքին կամ ժառանգութեան, քիթ չերկնցներ իր դրացիներուն պառէն ներս։

Հապա՞ հայկական դատը։

Օ, երբ այս կեդրոնորոշ ուժերը որբ գրգռուի բոլորէն, մնացած հողերէն Հայերուն համար թէ կեդրոնական հայրենիք մը կ'ելլէ եւ թէ պաղթավայրի հողեր կ'աւելնան, եւ ամէն կուսակցութիւն իր ուրոյն հայրենիքը ունենալով՝ վէճերը կը դադրին․․․։

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՑԻԿ ՄՋՕՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

— —

Իսիի Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Զաւարեան» Կոմիտէութեան «Մշօ» խումբի ընկերները, գեղեցիկ գաղափարը յղացած էին կազմակերպելու հանդէսյթ մը Տարօնի մեր հերոս մարտիկներէն նահատակ Մշօ Գօլոյեանի յիշատակին։ Կիրակի կէսօրէ վերջ, հակառակ Փարիզի շրջանին մէջ միաժամանակ սարքուած ուրիշ քանի մը տօներու, Իսիի «Երիվեան» Ակումբի սրահը մինչեւ գլուխ լեցուած էր մեծ մասամբ երիտասարդ բազմութեամբ, Շատ մը ընկերներ եւ բարեկամներ սրահէն դուրս մնացած էին։

Կը նախագահէր Ընկ. Արշակ Ջամալեան, իսկ օրուան բանախօսն էր Ընկ. Վահան Փափազեան, որ յուզիչ բանախօսութեամբ մը դրուագներ պատմեց Մշոյի եւ բոլոր Տարօնի հայդուկներու կեանքէն։

Ընկեր նախագահին հրաւէրով նաեւ ողջերթ խօսեցան «Մշօ» խումբի կողմէ Ընկ. Սարգիս Օհանեան, «Զաւարեան» Կոմիտէէն կողմէ Ընկ. Հրաչ, Գնդ. Տիգրան Բաղդասարեան, Ընկերներ Ս. Թորոսեան, Յ. Մկրտիչեան եւ Ցովհան Աբրահամեան։ Գ. Դաւիթ Զօլագեանի «Գէորգ Չաւուշի» երգը եւ Ընկ. Եղիազարի «Մասիս» արտասանութիւնը յուզեցին ամբողջ ժողովուրդը։ Մշոյի ազգականներէն Օրիորդ Գայեանէ Գօլոյեան կարդաց ուղերձ մը։ Օրիորդ Օհանեան արտասանեց «Քաջորդւոյն Թաղումը», պատանի Գօզոսեան երգեց «Երթար բացուինը», Օր. Գչիկեան, Օր. Գանոիլեան եւ փոքրիկն Օհանեան երգերով եւ արտասանութեամբ իրենց մասնակցութիւնը բերին հանդէսին։ Ուրախալի պարագայ մը,— բոլոր այս օրիորդները եւ երիտասարդները Ֆրանսայի մէջ հասակ նետած մեր ընկերներու զաւակներն են, որոնք իրենց ծնողքին շունչին տակ պահած են իրենց հայկական նկարագիրը։ Գ. Ղազար Դանիէլեան իր երգերով եւ զուարճախօսութիւններով ոգեւորիչ մթնոլորտ ստեղծեց. Թառիստ Արգարի Նուարը եւ ընկերներու կողմէ երգուած յեղափոխական երգերը ոգեւորութեամբ շարունակուեցան մինչեւ ուշ ատեն։

Մեր շրջանի «Մուրատ» խումբի ընկերներն ալ կը պատրաստուին տօնել մեր ազատագրական շարժման կարկառուն դէմքերէն Սեբաստացի Մուրատի յիշատակը։ Ցանկալի է որ մեր բոլոր խումբերն ալ օրինակին այս ձեռնարկը, տարին մէկ անգամ պանծացնելով իրենց հայրենիքի հերոսներուն յիշատակը։

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

ԽՆՋՈՅՔ

—·—

ԼԻՈՆ — Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» Կոմիտէն Դեկտ. 24ին, եւրոպական Ծնունդի Խթումին իրիկունը, սարքած էր ընտանեկան խնճոյք մը որ անցաւ ուրախ ու ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ։ Սեղանապետ Ընկ. Մ. Միրզէ համեմուած խօսքերով հրաւիրեց ներկաները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր շնորհքը ցոյց տուաւ բանախօսութեամբ, երգով, պարով ու արտասանութիւնով։ Ընկերներ իրենց ընտանիքներով եւ համակիր հասարակութիւնով սեղաններու շուրջ բոլորուած, յեղափոխական եւ ազգային երգեր կը թնդացնէին, երբեմն դաշնակն ու մանտոլինը կ'ընկերանար անոնց։

Եղան մաղթանքներ հայ ժողովուրդի բարօրութեան եւ իր դատին յաջողութեան համար. Զայրոյթով յիշուեցան մեր դժբախտ երկրին մէջ տեղի ունեցող «մաքրագործումները»։

Սրահին ոգեւորութիւնը աւելցուց Գ. Սօֆեան իր կովկասեան պարով. Խորված հաւ մը աճուրդի դրուելով կարճ ժամանակի մէջ կոկիկ գումար մը ապահովեց, հաւը շահեցաւ Գ. Սօֆեան որ գնահատելի ձեռքով մը յանձնեց Գ. Ս. Գարծանքեանի, երբ այս վերջինը 50 Ֆրանքի միանուագ գումար մը տրամադրեց։ Մեր մէջ ունէինք երկու հայ զինուորներ որոնք իրենց նոր կեանքի մասին տեղեկութիւններ տուին եւ գոհ են իրենց վիճակէն։

Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ։ Կարգադիր յանձնախումբը իր կարելին բրած էր զայն ոգեւորիչ դարձնելու համար

Ա.

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Ա. ԵՒ Ն. ՓԱՓՈՒՃԵԱՆ

Ալֆորվիլի գաղութը ընդհանրապէս, Դաշնակցութիւնը մասնաւորապէս խորին կսկիծով հողին յանձնեցին, Երկուշաբթի, Արշաւր եւ Նազար Փափուճեան ամուսինները, երկուքն ալ զոհ՝ օթոյի արկածի մը որ պատահեցաւ Դեկտ. 27ի գիշերը, Փորթ տ'Օրլէանի մէջ։

Ընկեր Նազարը ծնած էր 1905ին Զէնկիլէր։ Կորսնցուցած էր փոքր տարիքէն իր հայրը եւ 13 տարեկան եղբայրը, որ աւազան ինալով խեղդուած էր։ 1914էն մինչեւ զինադադար իր մօր հետ կ'ապրուի Գոնիա, ուր Թուրք ընտանիքի մը մէջ կը մընայ դառնալով տան սիրելին, շնորհիւ իր ուրախ բնաւորութեանը եւ քաղցր ձայնին։ Զինադադարին կ'ապաստանի Պոլիս, ուր իր փեսային մօտ կը սորվի սափրիչի արհեստը։ Քէմալական շարժումէն վերջ, ուրիշներու հետ ինքն ալ կ'ապաստանի Ֆրանսա։ Երկու տարի կ'աշխատի իբրեւ բանուոր։ Ցետոյ կը վերադառնայ նորէն իր արհեստին եւ կ'ունենայ մօթօսիքլէթի արկած մը եւ ոտքը կը կոտրի։ Կը դարմանուի, կ'ապաքինի եւ սափրիչի խանութ մը կը բանայ Ալֆորվիլի մէջ։ 1923ին կ'ամուսնանայ Օր. Արշաւրի հետ ու կ'ունենայ աղջիկ զաւակ մը։ 1933ին կը մտնէ Դաշնակցութեան շարքերը։

Մեր ողբացեալ ընկերը իր անկեղծ բնաւորութեամբ սիրելի էր դարձեր իր ծանօթներու շրջանակին մէջ, հայ թէ օտար։ Թէ իբրեւ մարդ եւ թէ իբրեւ արհեստաւոր լիովին գոհացում կուտար իր յաճախորդներուն։ Այսուցոյց՝ իր եղերական մահուան պատճառած յուզումը։ Թէ իր խաղով եւ թէ երգով իր յօժար մասնակցութիւնը կը բերէր տեղական հանդէսներուն Անդամ էր նաեւ Համազգայինի եւ Զէնկիլէրի Հայրենակցական Միութեան։ Իսկ Տիկինը՝ անդամուհի էր Կ. Խաչի։ Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ եղած է կարգապահ, պարտաճանաչ եւ զոհաբերող։ Կը կարդար «Յառաջ» եւ «Վէմ»։

Մեր վիշտը մեծ է նաեւ անոր համար, որ այր եւ կին զոհ գացին իրենց երիտասարդ հասակին մէջ. Ունի ազգականներ, ծերունի մայր մը եւ երեք տարեկան աղջիկ մը։

Հանգիստ ձեր ոսկորներուն, սիրելի Նազար եւ Արշաւր։

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԵԱՆՔԸ ԿԱՐՆՈՅ ՄԷՋ

Կարինէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի — Կարին կեդրոնն է կարագին, միսին ու հաւկիթին։ Սակայն, անոնք որ Կարնոյ ապրուստի սղութիւնը կը տեսնեն՝ կ'ապշին կը մնան։ Մասնաւորապէս պտուղի գիները շատ բարձր են։

Քաղաքին կրթական գործը նեա յառաջնթանար՝ ուժերու անբաւարարութեան պատճառաւ։ Լիսէէին փիլիսոփայութեան ուսուցիչին տեղը բաց կը մնայ ու տարուան սկիզբէն ի վեր այդ դասը չաւանդուիր։ Աղջկանց միջնակարգ վարժարանին մէջ ալ Ֆրանսերէն դաս չի տրուիր՝ ուսուցիչ չըլլալուն։ Իսկ գիրքերու պակասը սիրտ խոցող բան է։ Ծնողները, որոնք մեծ դժուարութիւններ յանձն առնելով, իրենց տղոց ուսումը կ'ուզեն ապահովել, շուարած են այս արգելքներուն առջեւ։

Քաղաքին շինարարական գործը կը շարունակուի։ Հանրապետութեան հրապարակին մէկ քիլոմէթրոց մասը «փարքէ» քարով սալայատակուած է։ Յառաջիկայ տարի պիտի լրանայ այդ հրապարակը նոր քաղաքին միացնող մասը։ Սինեմի չինած Լալափաշա մզկիթին շուրջը նեա մաքրուած է։ Երկաթուղիի շինութիւնը նեա մեծ թափով յառաջ կը տարուի։ Քաղաքի բնակչութիւնը կը շատնայ եւ բնակարաններու նուազութիւնը շատ զգալի կը դառնայ։ Նոր շինուած ու շինուելիք ափարթմանները թերեւս մասամբ բաւարարեն պահանջը։

Կարին որ ընդհ. քննիչին կեդրոնատեղին է, ուր զօրաբանակ կայ, կուսակալանիստ քաղաք է, բրանչիպի վայր, երկաթուղի կը շինուի, անհատական թէ պաշտօնական շատ մը հաստատութիւններ, լիսէ, ուսուցչանոց եւ ուրիշ կրթական հաստատութիւններ ունի, ինչո՞ւ չի կարդար։ Այս քաղաքը մէկ հատիկ թերթն իսկ դժուարաւ կ'ապրեցնէ։ Իսկ թղթատարը շատ անկանոն է։ Չէ եղած օր մը որ թղթատարը որոշ ժամու մը բաշխուի։ Թերթերը կը ստացուին շատ անկանոն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Քղիի Հայրենակց. Միութիւնը ի նպաստ իր կարօտ հայրենակիցներուն, կազմակերպած էր խնճոյք մը 25 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ վերջ, «Ճահրիկեան» սրահին մէջ։ Հայրենակարօտ Քղեցիներու ընտանիքն սեղաններու շուրջ նստած՝ տօնական օրերու կեանքը կ'ապրէր։

Նախագահը՝ Կայծակ Ճարայեան, քանի մը խօսքով բացուած յայտարարեց խնճոյքը։ Ապա գեղարուեստական բաժինը սկսաւ երգերով եւ արտասանութիւններով։ Ֆրանսական դպրոցի հայ պատանիներ յաջող արտասանութիւններ կատարեցին, ծափեր խլելով ներկաներէն։ Փոքրիկ աղջնակ մը՝ Հուրեան, շատ ճարպիկ շարժումներով արտասանեց Հայերէն կտոր մը։ Արտասանեցին Գարգեւ եւ Նուարդ Վարդանեան. Իսկ Նորայր Մուխսիրեան, հակառակ իր տարիքին, յաջող կերպով արտասանեց «Հայդուկ եմ Դաշնակցական»ը։

Հայրենակցական այս ուրախ մթնոլորտին փայլը կ'աւելցնէր Գ. Գեղամ Շէհրբեան (Նիւէն), իր թրթռուն ձայնով։ Յաջորդաբար երգեց Կոմիտասէն ու մեր բոլոր տարբեր հայրենի լեռներուն եւ աղբիւրներուն մասին։ Ցետոյ խօսք տրուեցաւ հայրենակից Գ. Գարեգին Թուրիկեանին, (դարձեալ Նիւէն)։ Կեանքի հնոցին մէջ տապկուած այս տարեց Քղեցին, հայրենասիրական ջերմ զգացումներով համեմուած բանախօսութիւն մը կատարեց։ Մասնաւորապէս շեշտեց համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը եւ թելադրեց որ բոլոր Քղեցիները հաշտութեան ձեռք երկարեն իրարու, յաւերժացնելով իրենց նահատակ հայրերու բարի սովորոյթները եւ աւանդութիւնները։ Բանախօսը յիշեց նաեւ տօնական այս օրերու ստեղծած եռուզեռը հայրենիքի մէջ, որ այսօր աւերակ է մնացեր։

Բանախօսութենէն վերջ, սեղաններու շուրջ հաւաքուած երկսեռ բազմութեան մէջէն խումբեր սկսան երգել ազգային երգեր։ Խորված հաւ մը աճուրդի դրուեցաւ որ ապահովեց կոկիկ գումար մը։ Գ. Թուրիկեան նիւթապէս ալ նպաստեց աճուրդին որ մնաց իր վրայ։ Խորված հաւը բաժնուեցաւ ներկաներուն։ Գ. Շէհրբեան երգեց «Միրանի ծառը» խանդավառ ծափերու մէջ։ Ձախ պիւֆէն կը բանէր եւ միւս կողմէն հայկական պարերը կը սկսէին տեւելով ժամը 9.

Ապրին Քղեցիները, որ գիտեն այսպիսի օրերուն, չմոռնալ հայրենիքի որբացած յուշերը եւ ապրիլ տարին գէթ մէկ օր համախմբուած։ Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը իր այս ձեռնարկով պիտի ամոքէ ցաւը քանի մը կարօտ հայրենակիցներու։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԵՒ 540 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ

ՎԻԷՆ, 26 Դեկտ. (Յառաջ).— Այսօր տեղի ունեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի դըպրոցի հանդէս ամանորի առթիւ։ Ժամը 2 30ին Ռ. Ա. ակումբին նստարանները ամբողջովին գրաւուած էին։ Ընդհանրապէս, Կ. Խաչի բոլոր ձեռնարկները լաւ ընդունելութիւն կը գտնեն ժողովուրդի կողմէ։ Վկայ՝ հանդէսին ներկայ բազմութիւնը եւ գոյացած հասոյթը։

Հանդէսին բացումը կատարեց ուսուցիչ հայր Կ. Տէրմոյեան որ այս առթիւ շեշտեց — Սիրելի հայրենակիցներ, այսօր պիտի լսէք մեր սիրելի փոքրիկներուն արտասանութիւններն ու երգերը։ Դուք բոլորդ ալ պիտի աշխատիք տուներէն ներս լաւ առողջանութեամբ խօսիլ եւ բառերը լաւ արտասանել փոքրիկներու ներկայութեան, որպէսզի իրենց խօսակցութիւնը չխաթարուի։ Պէտք չէ ամէն բան դպրոցէն սպասել։ Ինչպէս կը տեսնէք, բեմին վրայ շարուած են 60 աշակերտներ որոնց հետ կը պարապինք միմիայն շաբաթական 6 ժամ։ Եթէ վայրկեանի վերածենք վեց ժամը, ամէն մէկ աշակերտի կ'իյնայ երկու վայրկեան միայն, ուրեմն շատ բան կարելի չէ ըսպասել երկու վայրկեանով։ Բայց եւ այնպէս մեր բոլոր կարելին պիտի ընենք, որպէսզի մեր սիրելի փոքրերը աւելի բան մը սորվին։ Սիրելի ծնողներ, աշխատեցէք օգնել մեզի »։

Անմիջապէս վերջ աշակերտներու կողմէ երգուեցաւ «Տալւորիկ»ը։ Ցետոյ մօտ 30 փոքրեր կատարեցին զանազան արտասանութիւններ։ Եղան զանազան խմբերգներ եւ հայկական պարեր։ Ներկայացուեցաւ երեք խաղեր։ Բոլոր դերակատարներն ալ, 7—16 տարեկան, յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։

Տօնածառը աճուրդի դրուելով շահեցաւ ընկ. Գ. Խաչիկեան որ ծառը նուիրեց Կ. Խաչին։ Բեմին վրայ երեւցաւ Կաղանդ պապան եւ նուէրներ բաժնեց աջ ու ձախ, ինչպէս նաեւ փոքրերուն խաղալիքները եւ միրգ։ Հանդէսը փակուելէն առաջ հայր Տէրմոյեան Ֆ. Կ. Խաչի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց հայ նպարավաճառներուն՝ իրենց նուիրած պտուղներուն համար, ինչպէս եւ Տիկին Հոփսիմէ Զարզարեանի որ պարերգեաններ կարած էր, Գ. Ա. Ալեքսանեանին, որ նուագով կ'ընկերանար պարերուն։ Ցետոյ պարզեց Կ. Խաչին դերը եւ կոչ ըրաւ քաջալերել այս մը կիներու աշխատանքը։ Ամէնէն վերջը բացուեցաւ նուիրատուութեան ցանկը։ Հայրենակիցներ ջերմապէս մասնակցեցան եւ 20 վայրկեանի մէջ գոյացաւ 540 Ֆրանք։ (Ցանկը առանձին)։

Ռ.

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնէն մասնաւոր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ նոր տարիէն անմիջապէս վերջ անգլիական յատուկ պատուիրակութիւն մը Ամերիկա պիտի մեկնի, Ռուզվէլթի հետ բոլոր միջազգային քաղաքական - տնտեսական հարցերու մասին ընդհանուր համաձայնութիւն մը առաջ բերելու համար։

Ամերիկեան նախագահը նախարարական շատ կարեւոր նիստէ մը վերջ, յայտարարեց թէ Մ. Նահանգները պիտի աշխատին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ հաշտարար քաղաքականութեան մը մղել ժողովրդավարական պետութիւնները։ Ասկէց ալ զարմանալ կը հասկցուի թ, թէ Ռուզվէլթ անմիջական ծայրայեղ քաղաքականութեան ջատագով չէ բնաւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Այժմ այլեւս չէր լսւում երեխաների աղմուկը եւ ոչ էլ հոգատար մայրերի կըռւչաւոր ձայնը. Նա իր հայեացքը դարձրեց ծերունի Խաչօի օդայի վըրայ, որ բոլորովին կործանուած էր։ Նա յիշեց այն աղմկալի գիշերները, երբ ինքը Գ. Սալմանի, տանուտէրի եւ նրա որդիների հետ, այդ օդայի մէջ, ջերմ ոգեւորութեամբ վիճում էին, խորհում էին, եւ հարիւրաւոր ծրագիրներ էին պատրաստում թըշւառ ժողովրդին իր ներկայ տառապանքներից ազատելու, եւ նրան մի բախտաւոր կեանք ստեղծելու համար։ Իսկ այժմ բոլորը ոչնչացած էր տեսնում, թէ՛ խորհողներին եւ թէ խորհուրդը․․

Ահա այնտեղից մարդիկ են երեւում. Մինչեւ այն րոպէն ամբողջ գաւառում ոչ մի մարդկային արարած չտեսաւ Վարդանը. Աւերակների մէջ մարդիկ էին երեւում։ Այդ բաւական ուրախացուց Վարդանին։ Նա մօտեցաւ։ Մի քանի ողորմելի Քրդեր, բըրիչները ձեռք առած, փորում էին տան փլատակների հողակոյտերը։ Վարդանը ճանաչեց նրանց։ Դրանք ծերունի Խաչօի հովիւներն էին իրանց կնիկների եւ երեխաների հետ։ Տղամարդիկ փորում էին հողը, իսկ կնիկները նրանց մէջ իրեղէններ էին որոնում։ Հրդեհից կործանուած տան մէջ դեռ շատ բաներ մնացել էին հողի տակ առանց այրուելու։

— Աստուած ուժ տայ, ասաց Վարդանը ողջունելով այն ձեւով, որպէս ողջունում են բանուորներին։

— Բարով եկար, պատասխանեցին նրան։

— Ի՞նչ էք պտռում։

— Ձեր բարի աչքերով տեսնում էք, պատասխանեցին Քրդերը, շարունակելով իրանց գործը։

Վարդանը դառնալով Քրդերից մէկին, հարցրեց.

— Ճանաչո՞ւմ ես ինձ, Խլօ։

— Ինչպէ՞ս չճանաչել քեզ, աղա, դու մեր տիրոջ՝ տանուտէր Խաչօի բարեկամն էիր, շատ անգամ այս տանը ապրանք էիր բերում ծախելու, եւ ամէն անգամ չէիր մոռանում քո ծառայ Խլօի երեխաներին մի բան բաշխել։— Տե՛ս, այդ էլ քո տուածն է, նա ցոյց տուեց իր կնոջ հագուստը, որ կարուած էր կարմիր զոլաւոր չըթից։

Վարդանը սկսեց հարցնել, թէ ի՞նչ պատահեց այս տանը հետ, ինչո՞ւ այս գիւղը այսպէս աւերակ դարձաւ, ի՞նչ եղան նրա բնակիչները։

Հովիւը բրիչը դրեց գետին, սրբեց ճակատի քրտինքը եւ նստեց, կարծես, նրա պատմութեան համար բաւական հանգստութիւն պէտք էր։

— Թող մեր թշնամիներին էլ չպատահի այն, ինչ որ պատահեցաւ այս տան հետ, ասաց նա ցաւալի ձայնով։

— Մենք, իրաւն ասեմ, չգիտենք բոլորը. մենք այստեղ չէինք. մենք ոչխարները տարել էինք սարը արածացնելու Երբ մութը պատեց, հոտը քշում էինք դէպի գիւղը. (այն գիշեր իմ կինը մի վատ երազ էր տեսել, եւ միշտ ասում էր, որ մի չար բան պիտի պատահի)։ Դեռ գիւղին չհասած, յանկարծ յարձակուեցան մի խումբ Քրդեր եւ սկսեցին թալանել հօտը։ Ես իմ ընկերների հետ փախցինք դէպի գիւղը օգնութիւն կանչելու։ Տեսանք կրակը բռնել էր գիւղը եւ ամէն կողմից վառւում էր։ Տեսանք՝ Քրդերով լցուած էր ամէն տեղ։ Շտապեցինք դէպի այդ տունը, տեսանք, նոյնպէս վառւում էր. ոչ մի կողմից հնար չկար ներս մտնելու։

— Ի՞նչ եղան տանեցիք։

— Թող մեր որդիների գլխին գայ եթէ նրանց մի բան պատահած լինի։ Տանուտէր Խաչօն Հայրապետի եւ Ապօի հետ տանը չէին։ Նրանց դեռ շատ օրեր առաջ տարել էին գաւառապետի մօտ։ Ասում են, որ բանտումն էին։ Կնիկներից նոյնպէս տանը ոչոք չկար։ Տանը մնացել էին ծերունու միւս որդիները. Նրանց հետ ինչ պատահեց, մեզ յայտնի չէ։ Մենք եկանք եւ տունը կրակի մէջ տեսանք։

— Մեր տէրը՝ ծերունի Խաչօն բարի մարդ էր, շարունակեց հովիւը։— Նա այնքան վախենում էր Աստծուց, որ մրջիւն էլ կոխ չէր տայ։ Ամէնքը այս տան մէջ բարի էին, ճանճերին էլ չէին վշտացնում։ Մեզ պահում էին իրանց որդիների պէս։ Բայց թող անիծուեն էշխրաթները (1). ամէն ինչ տակնուվրայ արեցին․․․ ամէն բան փճացրին․․․

— Ի՞նչ պատահեց գիւղացիների հետ.

— Գիւղացիների մէկ մասը կոտորեցին, մէկ մասը գերի տարան, շատերն էլ փախան եւ ազատուեցան։

«Ջրի մէջ խեղդուող մարդուն ջոփից բռնուելն էլ մեծ մխիթարութիւն է»։ Հովիւի պատմութիւնը որքան ցաւալի եւ որքան դառն լինէր, այնուամենայնիւ, ազդեց Վարդանի մէջ յոյսի մի փոքր նշոյլ։— Դեռ ամէն ինչ կորած չէ․․․ մտածեց նա։ Վարդանին յայտնի էր, որ ծերունի Խաչօն իր երկու որդիների՝ Հայրապետի եւ Ապօյի հետ պէտք է բանտարկուած լինէին, բանտը կարող էր պատսպարան լինել նրանց Քրդերի բարբարոսութիւնից զերծ մնալու, եթէ նոյնիսկ բանտի մէջ նրան սպանած չլինէին։ Նրան յայտնի էր նոյնպէս, երբ խուզարկուները հակողութեան ներքոյ տարին ծերունի Խաչօի տանը, նա հեռացրեց իր տնից կանանց սեռը, որոնք անշուշտ պէտք է ծածկուած լինէին, եւ այսպէսով ազատ կը մնային ծերունու տանը հասած աղետալի դժբախտութիւնից։ Բայց ի՞նչ կը լինէր նրանց վիճակը, եթէ միեւնոյն դժբախտութիւնը պատահած լինէր եւ այն տների հետ, ուր պատսպարուած էին նրանք․․․

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

(1) Էշխրաթ կոչւում են վայրենի, վրանաբնակ Քրդերը, որոնք լաւ համարում չունեն իրանց հաստատակեաց ցեղակիցների մօտ, որովհետեւ այս վերջիններիս հետ վարւում են նոյնպէս բարբարոսաբար, ինչպէս օտարների հետ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով։

քարուած է դիմադրել ամէն գնով։ Քանթոնի գէմ յարձակումը սկսաւ 40 օ-դանաւերով, որոնք անընդհատ ռումբ կը տեղացնէին ։

Չինաստանի ապարաքուէ՝ Զանկ Քայ Շէք Գ. Քունկի յանձնելով վարչա-պետութիւնը, ամբողջովին նուիրուեցաւ զինուորական գործողութեանց

Ճափոնի վարչապետը եւ պատերազմական նախարարը փոխարինելով բա-նակին յառաջխաղացութիւնը, յայտարարեցին թէ աւելի փայլուն յաղթանակ-ներ պիտի տարուին այսուհետեւ։ Այս առթիւ պարզելով միջազգային կացու-թեան ծանրութիւնը՝ զայն վերագրեցին միջազգային նիւթապաշտութեան եւ համայնավարութեանց։ Ցեռոյ ցաւ յայտնեցին որ կարգ մը պետութիւններ տակաւին չեն ըմբռներ Ճափոնական խաչակրութեան իմաստը ։

Կատաղի կռիւներ ձիւն-ձմեռով

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Թէրուէլի շուրջը (Սպանիա) ։ Լուրերը միշտ հակասական են։ Ազգայնականները կը պնդեն թէ քաղաքը իրենց տիրապետութեան տակ է, իսկ հանրապետական հրամանատարութիւնը ուրիշ բան կը պատմէ։ Ամէն պարագայի մէջ, երկու կողմերն ալ կը կռուին մոլեգ-նօրէն, ձիւն ու բուքի մէջ, ինչ որ անգի կուտայ զարհուրելի տեսարաններու։ Կորուստները ծանր են երկու կողմէն ալ։ Անընդհատ ձիւն կը տեղայ, խանգա-րելով հրասայլերու եւ օդանաւերու գործունէութիւնը։ Ազգայնական հրամա-նատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ իրենց զօրքը հասած է բոլոր հակայար-ձակումները, ծանր կորուստներ պատճառելով կառավարական զօրքին։ Միայն վերջին 24 ժամուան կորուստը կը հաշուեն 400 սպաննեալ եւ վիրաւոր։ Քառա-սուն հրասայլեր անշարժութեան դատապարտուած են ձիւնին մէջ ։

*** Կռիւներու ընթացքին վիրաւորուեցան երեք օտար թղթակիցներ, ո-րոնց երկուքը մեռան իրենց ստացած վէրքերէն ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

40 ԺԱՄՈՒԱՆ օրէնքին գործադրութեան առթիւ, պանդոկատէրներու սէնտիքային նախագահը այպարարեց թէ կործանումը անխուսափելի է, եթէ այդ օրէնքը նոյնութեամբ գործադրուի պանդոկներու, ճաշարաններու եւ ճա-շարաններու մէջ։ Պանդոկատէրներու պարտքը արդէն անցած էր 500.000.000 ֆրանքը, 1936ի վերջը։ Այս գումարին վրայ աւելցնելով տոկոսները եւ յետա-ձգուած վարձքերը, պարտքը կը հասնի 1.000.000.000ի։ Թէեւ ցուցահանդէսը օգ-նեց մեծարելու պարտքերու մէկ մասը՝ Փարիզի մէջ, բայց գաւառը չկրցաւ օգտուիլ ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ, Սաֆէտի մօտ, հինգ ոստիկանն Արաբներ յարձակե-ցան ոստիկանական պահականոցին վրայ։ Ըմբոստները հրացան պարպեցին Երուսաղէմի կառախումբին վրայ ։

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարութեան խորհրդական, Սըր Րոպըրթ Վէն-սիթթարթ գիւանագիտական խորհրդական նշանակուեցաւ Թագաւորին,— նոր պաշտօն մը որ իր կարեւորութեամբ երկրորդն է արտաքին նախարարէն վեր-ջը։ Այս պաշտօնը ստեղծուած է նկատի առնելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը եւ նախարարին բազմազբաղ վիճակը ։

Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Թեւանեան եւ զաւակունք, Գ. Գրիգոր Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Համամճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Գ. Գ. Աստուր, Խաչատուր եւ Հմայեակ Ցարութիւնեան եւ ազգականները արտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն ի-րենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՑԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունուար 2ին, յետ երկարատեւ հիւան-դութեան, 62 տարեկան հասակին ։

Ցաւակցութիւնները տեղի պիտի ունենան վաղը, չորեքշաբթի (5 յուն-ուար) առաւօտեան ժամը 9ին իր բնակարանին մէջ, 48, րիւ Իօժէ, Պանթէօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԹՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԳԻԺԻ ԳՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար. Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԻՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼՆ Է ԿԱՐԵՒՈՐ

Քոմէտի-Տրամաթիկ երեք արար. Վ. ՍՎԱՃԵԱՆԻ

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՄՆԱՆՔ ԵՒ ՏՆԱՆՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Զաւեշտ երեք արար. ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Օփերէթ հինգ արար

Մուտքի գիները սովորական։ Չորս ներկայացումներու միանգամայն տոմ-սեր հարիւրին 25 զեղչով։

Տեղեկութիւններ եւ մանաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մազ-մանեանի, 27. Rue de Tournon, Paris:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՅ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեքսանեանի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռերանգ հոյակապ գոյն եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանեցեան, Զոր-Սեպուհ, եւ Գ. Սեբէճեան ։

Ձախ կողմը Մ. Թէքլէմէճեան, Մ. Պօյաճեան եւ Ց. Միքիաչեան ։

Կը բովանդակէ, տօնական, պատմական կարեւոր տեղեկութիւններու եւ անձերու մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ, վերջին յեղափոխական պատմութիւններ հերո-սական գրութիւններ, կրթական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.։ Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ծախողները համար գրել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille . France:

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ. 715 երգ. Երգերէն 208 հատը ձայնագրուած։ Բազմա-ձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն, դաշնակի ընկերակ-ցութեամբ եւ Ջութակի համար։ 109 գիմանկարներ եւ հայրենի տե-սարաններ։ Գին 50 ֆրանք։ Փոստի ծախքով 53։ Կազմուած 60 ֆր. փոստի ծախքով 63։ Դիմել՝ գրատուն «Յառաջ», G. TZERIKIANTZ, 13 Rue des Dominicaines, Marseille:

Նոր Տարւոյ առթիւ ամենէն գեղեցիկ նուէրներ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, Յուշական յեղափոխութեան հերոսնին, Աթէնք 1936, 708 էջ, 40 ֆրանք։ ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Փա-րիզ 1936, 376 էջ, պատկ. 25 ֆրանք։ ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկե-րազարդ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 ֆրանք, ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԵՐ, ձայնագրուած ժող. երգեր, Գ. Անէմեան, 7 ֆրանք։ ՐԱՖՖԻ, կեան-քը եւն. Փարիզ, 1937— 10 ֆրանք։ ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930, 1197 էջ, լաթակազմ, 100 ֆրանք։ ՆՈՐ ԲԱՌԱ-ՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ 40 ֆրանք։ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Ահարոնեան, 10ե15 ֆրանք։ ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 էջ, 40 ֆրանք։ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, թարգմ. Խտամ, 70 ֆր.։ ՀԱՄԼԷԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսպիր, թարգմ. Յ. Մասեհեան, լաթակազմ 50 ֆրանք։ Գոյամարտ Օրացոյց 5.50 ֆրանք։

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.— 25 ֆրանքի գիրք գնողին պատի օրացոյց մը կամ Հայաստանի քարտէս մը, 50 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Հայաստանի աշխարհա-գրութիւն մը, 100 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Տարեգիրք մը ։

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Գաւառէն եւ արտասահ-մանէն թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6): Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իրաւագէտ-խորհրդական ՊԵՐՆԱՐ ՎԱՀԷ, վկայուած Փարիզի Համա-լսարանէն, 159 Rue Lafayette, Paris (10). Tél. Nord 68.02. կը ծանուցանէ Փարիզի եւ գաւառի իր յարգելի յաճախորդներուն, որ յառա-ջիկայ շաբթուան ընթացքին պիտի գտնուի հետեւեալ քաղաքներուն մէջ. ԼԻՈՆ, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, ԿՐԸՆՈՊԼԸ, ԼԸ ՖՕՆԹԷՆ Տ'ԻՒԺԻՆ (Սավուայի նահանգ). ՎԱԼԱՆՍ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ՆԻՍ, ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ։ Անոնք որ կը փափաքին խորհրդակցութիւններ ունենալ իրաւագիտական եւ դատա-կան խնդ. ընթրու ջուրց. Թող դիմեն ժամադրուիլ անմիջապէս։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչագճեան), հօր անուն՝ Դանիէլ, մօր անուն՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Աղնիւ, Եղ-իսեր, Նարգուր Պչագճեանները որոնց տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ։ Կը փնտռէ նաեւ իր գրոյ եղբօր աղ-ջիկները՝ Հայկանուշ, Գեղանուշ Զա-մօղլեանները. նմանապէս մօրեղբօր զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Աշխէն Սրապեանները։ Հասցէն գիտցողներէն, մանաւանդ պէս Սուրիոյ մէջ հայրենակից-ներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. M. Surmenian, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

— Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթ-եան Թոլասի որբանոցէն, (Այս որբա-նոցին մէջ Մերճան անունով ճանչ-ցուած)։ Իր հօրեղբայրը Յա-կոբ Սիմիթեան այժմ Ալէք-սանդրիա 1930էն Վերժին Սիմիթեա-նը տեսած է Պէյրութի մէջ։ Կը խնդ-րուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère): France ։

— Տիկին Յուլիանէ Աւագեան (Թա-ֆայէլեան) կը փնտռէ քոյրը՝ Ալիս, եւ եղբայրը՝ Մուշեղ Թաֆայէլեան ։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ա-ւագեանի՝ 114, Ave. Henri Barbusse, Arnouville - les - Gonesse. (S. et O.):

Կը խնդրուի արտատպել թեր-թերէն արտատպել ։

Յ. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ՝ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն, 22, Rue Maubeuge (9): Խորհրդակցութիւն եւ դատական պաշտպանութիւն։ Ընդունելութեան ժամեր՝ 5էն 7, եւ ժամադրութեամբ։

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մտադրած եմ Ատափազարի հայու-թեան անցեալը հաւաքածոյի մը վե-րածել, պատմուածքներու ձեւով։ Այս առթիւ, հակառակ Ատափազար ծնած ըլլալուս, կը խոստովանիմ յիշո-ղութենէս տակաւին շատ մը դէպքեր ու դէմքեր։

Արդ. բոլոր այն Ատափազարցիներ-ըը, որ կը սիրեն վերակենդանացած տեսնել իրենց ծննդավայրը ... դէբ-քի ձեւով՝ թող ըլլան իրենց գիտցածն ու լսածը տեղեկացնելու ինծի։

Նախապատուութիւն պէտք է տալ ժողովուրդի համեստ խաւերուն հետ կապ ունեցող դէպքերուն եւ դէմքե-րուն։ Կ'ընդունիմ նաեւ լուսանկար-ներ վերջը վերադարձնելու պայմա-նով ։

ՀԱՍՑԷ.— Yéghicheyan Vartan, Dentiste, 93, Rue de la Kaska, 93, Tunis (Tunisie):

Ց. Գ.— Արտասահմանի այն թեր-թեր, որ պիտի ուզէ արտատպել սոյն կոչը, թող եւոն օրինակ մը ղրկել ինծի, փոխարժէքը անմիջապէս ստա-նալու համար ։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհա-նոց մը օդաւոր վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրա-մասնութեանց համար դիմել Գ. Ֆե-նիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13') Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 5 JANVIERE 1938

ԺԳ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3620

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՂՋԱԿԷՑ

1937 Նոյ. 6ին Ստեփանաւանի մէջ, Հայաստանի Գերագոյն Ատեանը (?) կ'արձակէր վճիռ մը, որուն համաձայն մահուան կը դատապարտուէին Տիգրան Մ. Կիրակոսեան, Միհրան Մ. Լուսինեան եւ Յովհաննէս Մ. Խաչիկեան, ուրիշ երկու ամբաստանեալներ՝ 25ական տարի բանտարկութեան, մէկն ալ՝ 15 տարուան։ Այս առթիւ դատապարտուեցան նաեւ երկու Թուսեր։ (Խ. Հայաստան, 12 նոյեմբեր)։ Բոլորն ալ ամբաստանուած էին թէ «վնասարարութիւն» կատարած են, անասուններ ոչնչացուցած են, թունաւորելով, հիւանդութիւններ տարածելով Լոռիի մէջ։

Ամբաստանագիրը կ'ըսէր թէ բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը,— ճիշդ այնպէս ինչպէս աշակերտ մը կ'արտասանէ իր սերտած դասը։ Միեւնոյն ատեն, անոնք մատնանշումներ ալ կատարած էին, իրենց կարգին ամբաստանելով գրգիչներն ու կազմակերպիչները։

Դատավճիռէն առաջ, ինչպէս սովորութիւն է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, նմանօրինակ «դատավարութեանց» պարագային, ժողովներ գումարուեցան Երեւանի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, պահանջելով «ոչնչացնել ժողովրդի թշնամիներին երկրի երեսից»։ Կը բաւէ յիշել միայն այս առթիւ հրատարակուած ճառերուն եւ բանաձեւերուն խորագիրները (Խ. Հայաստան, 1 նոյ.)։

«Պահանջում ենք գնդակահարել.— Պահանջում ենք ամենախիստ պատիժ վնասարար լիժերին».— «Ոչնչացնել հայրենիքի անարգ թշնամիներին»։— «Անողոք դատաստան ժողովրդի թշնամիներին» եւայլն։

Այս վերջին խորագրին տակ ամփոփուած էր Հայաստանի կուսակցական հրատարակութեանց տպարանի բանուորներուն բանաձեւը, որ կը պահանջէր «Արագացնել դատաստանը՝ ժողովրդի թշնամիներ Ամատունու, Ակոպովի, Գուլոյեանի, Մուղդուսու, Մակինցի, Յ. Յովհաննէսեանի եւ միւսների դատավարութիւնը, ենթարկելով նրանց առաւելագոյն պատժի»։

Քանաքեռի մէջ, ճարտարապետ Աշոտ Հէքիմեան ճառ մը խօսելով, կը պահանջէր «բնաջնջել նողկալի թշնամիների վոհմակը, ոչնչացնել ինչպէս պարազիտ (մակաբոյծ) փայտոջիլներ (մլուկ)։

Դատավարութեան ընթացքին որոշ կ'երեւար թէ ուրիշ գաւառներ ալ պիտի սարքուին։ Լոռիի դատը՝ պարզապէս յառաջաբան էր ամբողջ շարքի մը, որ չուշացաւ։

Դեկտեմբեր 30ին, Աժանս Հավասի թղթակիցը Մոսկուայէն կը հեռագրէր թէ դատի քաշուած են ութ ամբաստանեալներ։ Ու կը յիշէր միայն հինգին անունները։ Հեռագիրը հրատարակուեցաւ կարգ մը թերթերու, եւ ընկերվարական պաշտօնաթերթին՝ «Փօփիւլէռ»ի մէջ։

Երէկ «Թան»ի թղթակիցը կը հաստատէր լուրը, իսկ այսօր արդէն կը ստանանք եզրակացութիւնը,— ՄԱՀԱՎՃԻՌ, ինչպէս կը նախատեսուէր։

Այս հեռագիրն ալ կիսկատար է, ինչպէս դատավարութեան լուրը։ Այսպէս, Հավասի հեռագիրը կը յիշէ նոյն չորս անունները, իսկ միւսները զանց կ'առնէ։ Այդ անուններն են,— Մամիկոնեան, Շահնազարեան, Ենգիբարեան եւ Քալանթարեան։ Հավասի առաջին հեռագիրը կը յիշէր նաեւ Կեդր. Կոմիտէի Բ. քարտուղարը, Ակոպով.

Արդ, որո՞նք են միւս մահապարտները։

Հեռագիրը միւս չորսին համար կ'ըսէ,— «բարձր պաշտօնատարներ հողագործական գործավարութեան» (նախարարութիւն)։

Փորձենք լուսաբանել, առանց պնդելու մեր ենթադրութեան վրայ։ Իսկ լուսաբանութեան համար իբրեւ աղբիւր ունինք միայն եւ միայն «Խ. Հայաստան»ի այն թիւերը ուր հրատարակուած են Ստեփանաւանի դատավարութեան մանրամասնութիւնները։

Այդ չարաշուք դատավարութեան ընթացքին, ինչպէս ամբաստանագիրը, նոյնպէս ամբաստանեալները միշտ կը յիշէին հետեւեալ անունները իբրեւ հովանաւոր հակայեղափոխականներու,— Ամատունի, Ակոպով, Գուլոյեան (նախկին վարչապետ), Մուղդուսի (ներքին գործավար), իսկ յատկապէս հողագործական պաշտօնատունէն՝ Գումեդին (նախորդ գործավարը), Մամիկոնեան, Շահնազարեան, Մելքումեան, Թորոսեան եւ Արամայիս Երզնկեան (նախկին գործավար եւ փոխ-վարչապետ), իբրեւ գրգիչներ կամ կազմակերպիչներ։ Դատարանին նախագահը միշտ անուններ կը հարցնէր եւ ամբաստանեալները փոխն ի փոխ կ'արտասանէին այս անունները, ամբողջութեամբ կամ հատ-հատ, պարագային համեմատ։

Ուրեմն, մահապարտներէն չորսը պէտք է փնտռել այս անուններուն մէջ։ Իսկ բուն իրականութիւնը իմանալու համար, անհրաժեշտ է սպասել Մոսկուայի կամ Երեւանի թղթարերին։

Այս լուսաբանութենէն վերջ, կը մնայ միւսը,— ինկա՞ծ էին հ՞չդ են եղած ամբաստանութիւնները, մանաւանդ այն ծանրակշիռ մեղադրանքը որ կ'ըսէ թէ մահապարտները դաւեր սարքած էին, Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու եւ քաղքենի-դրամատիրական պետութեան մը վերածելու համար, ընդ հովանեաւ օտար պետութեան մը։

Հարցումն անգամ տխուր հեգնութիւն մըն է անտէր եւ անճար մահապարտներուն համար։

Ուրեմն Հայաստանն ալ ունեցաւ իր բաժինը՝ ընդհանուր ողջակէզին մէջ...

Կանգ առնենք այստեղ, աւելի չխոցոտելու համար այն սիրտերը որ կը հաւատան թէ հզօր եւ բարեխնա՜մ ձեռքեր կը հսկեն մեր միութեան հայրենիքին վրայ...

Շ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒԹ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3ԻՆ

ԸՍՏ ԸՆԿԱԼԵԱԼ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՐ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՎԵՐԱԳՐՈՒԱԾ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐԸ...

Աժանս Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, յունուար 3 թուականով.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԷՆ՝ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԵՆ ԹԷ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԹՐՈՑՔԻ ՊՈՒԽԱՐԻՆԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՈՒԹ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ ԹԷ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐՔԱԾ ԵՆ, ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱՁԵՒԸ ՏԱՊԱԼԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՆՋԱՏԵԼՈՎ ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԽՆԱՄԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՆ ԵՆ.— ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ (ՆԱԽԱՐԱՐ), ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՏՆՕՐԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ, ԵՆԳԻԲԱՐԵԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ, ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՓՈԽ-ԳՈՐԾԱՎԱՐ ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ։ ՄԻՒՍՆԵՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ԵՆ ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Ուրիշ հեռագիր մը, դարձեալ Մոսկուայէն, յունուար 3 թուականով, ուղղուած անգլեւամերիկեան մամուլին.—

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ութ ականաւոր անդամներ, որոնք դատի քաշուած էին Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մէջ, հակայեղափոխական գործունէութեան ամբաստանութեամբ, մահուան դատապարտուեցան այսօր ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔՈՎ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ 24 ԺԱՄԷՆ։

Դատավարութեան ընթացքին, ամբաստանեալները, որոնց մէջ կը գտնուէին հողագործութեան գործավարը եւ փոխ-գործավարը եւ ուրիշ հինգ բարձր պաշտօնատարներ նոյն գործավարութեան, ամբաստանուեցան թէ դաւադրութիւն սարքած են, խորհրդային կարգուսարքը տապալելու եւ Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու համար։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէր թէ, եթէ այս դաւը յաջողէր, դրամատիրական պետութիւն մը պիտի կազմուէր օտար պետութեան մը պաշտպանութեան տակ։ Բոլոր ամբաստանեալները խոստովանած էին իրենց յանցանքը, դատավարութենէն առաջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԻԱՆ ԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

«Պէտք է սանձեալ ճերմակներուն լուծը դեղին ցեղին վրայ»

Մովակալ Սուէցուկու, Ճափոնի ներքին նախարարը, որ տիրական դեր կը կատարէ դահլիճին մէջ եւ վաղուան վարչապետը կը համարուի, զգլխային տեսակցութիւն մը տուած է քաղաքական հրատարակութեան մը, «Քայզօ» հանդէսին, միջազգային կացութեան մասին։ Մովակալը առանց վերապահութեան կը պարզէ Ճափոնի քաղաքական ծրագիրները Ծայր-Արեւելքի մէջ։ Ստորեւ կ'ամփոփենք իր յայտարարութիւնները որոնք մեծ յուզում պատճառած են Եւրոպայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ.

— «Մասնաւոր կառավարութիւն մը անհրաժեշտ է հիւսիսային Չինաստանի համար, բոլորովին տարբեր՝ Մանչուրիոյ կառավարութենէն։ Այդ կառավարութիւնը նկատի պիտի առնէ չինական բարքերը եւ պիտի ապահովէ ժողովուրդին երջանկութիւնը։ Բնականաբար պիտի ըլլայ հակարոլշեւիկեան։ Նմանօրինակ վարչաձեւ մը պիտի հաստատուի հարաւային Չինաստանի մէջ։ Փէքինի եւ Նանքինի երկու կառավարութիւնները յետոյ պիտի ձուլուին, կազմելու համար ամբողջ Չինաստանի կառավարութիւնը։ Անգլիոյ վարչապետը ըսեր է թէ մենք կ'ուզենք մեր նախասիրած վարչաձեւը պարտադրել Չինաստանի մէջ։ Այս կը նշանակէ անգիտանալ մեր նպատակը որ է տեւական խաղաղութիւն մը հաստատել Ծայր-Արեւելքի մէջ, ինչպէս կը պարտաւորէ կայսերական հրովարտակ մը։ ՃԵՐՄԱԿՆԵՐՈՒ ԽԱՆՈՒԹՊԱՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԽԱՒԱՐԻՆ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ։

«ՄԵՆՔ ԱՅԺՄ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆՔ ԱՅՆՊԻՍԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ ՈՐՈՆՔ ԱՀԱԳԻՆ ՑՆՑՈՒՄ ՅԱՌԱՋ ՊԻՏԻ ԲԵՐԵՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ։ ՈՉ ՄԷԿԸ ԿՐՆԱՅ ԸՍԵԼ ԹԷ Ի՛ՆՉ ԹԱՓՈՎ ՊԻՏԻ ԸՆԹԱՆԱՆ ԱՅԴ ԴԷՊՔԵՐԸ։ Ես համոզուած եմ թէ դեղին ցեղը պիտի վայելէ երջանկութեան այն բաժինը զոր երկինք վերապահած է իրեն եւ թէ ճերմակներու գերակայութեան վախճանը իրապէս պիտի բանայ արդարութեան եւ մարդկութեան դարաշրջանը որու մասին այնքան կը խօսին Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները։ Ես չեմ վախնար պնդել այս մասին, ի հարկին պիտի պնդեմ ի լուր բովանդակ աշխարհի.— ՊԷՏՔ Է ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ ՃԵՐՄԱԿՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒԾԸ ԴԵՂԻՆ ՑԵՂԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ։ ԲՆԱԿԱՆԱԲԱՐ, ԱՅՍ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱԳ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՅԱՌԱՋ ՊԻՏԻ ԲԵՐԷ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԱԿՆՈՒՎՐԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ. բայց, ինչ որ ալ ըլլան մեր ձեռք առնելիք զգուշութիւնները, արդիւնքը նոյնը պիտի ըլլայ,— ընդհանուր տակնուվրայութիւն մը։ Այդպէս կ'ուզէ ճակատագիրը, ճակատը այն է որ իրականացնենք մեր առաքելութիւնը, առանց կանգ առնելու երկրորդական նկատումներու առջեւ։

«Չինաստանի դիմադրութիւնը խորտակելու համար, ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԿԱՍԵՑՆԵԼ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԹԵՐԵՒՍ ՆՈՅՆԻՍԿ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ԳՆՈՎ։ Ի՞նչ կրնանք ընել. անհրաժեշտութիւնը միջոցներ կը պարտադրէ։ Անգլիա ինչո՞ւ չուզեր հասկնալ թէ անօգուտ է իր աջակցու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ..

Արագը սարսափի մատնեց զիս, ունենալ օր, cure de silence յանձնարարելով։

Հետեւելով իրեն՝ ամէնքս պէտք է Արմաշու հայրեր դառնանք։

Գործադրելով իր դեղագիրը, նախընտրեցի cure de silenceով հաղորդել իրեն՝ իմ զրահեղանես իր գլանգանը՝ գլաշարին միջնորդութեանը դիմելով։

Կը խորհիմ, նախ, այն իր բելադրութիւնը եթէ ընդհանուրին կազմէ գործադրուի, բազմաթիւ անպատեհութիւններ պիտի ծագին։

Ատոր առաջին զոհը պիտի ըլլայ ինք։ Իբրեւ լաւ ճարտ խաղացող, յաղթած պարագային բնականաբար պիտի ուզէ սպիծնեալ ու քաքքաալ։ Բայց, ստիպուած ըլլալով չխօսիլ՝ բոլոր բանլիքները պիտի պահէ բերնին մէջ, աւելի ուռեցնելով իր թուշերը եւ իր ննդութենէն «զա՞...քելով» աթոռին վրայ։

Փարիզահայերը պիտի զրկուին Քիպարեան արքեպիսկոպոսի հոգեշահ քարոզներէն։ Պ. Արշակ Զօպանեան պիտի ստիպուի իր քրոնիկները առնուազն երեք անգամ երկարել՝ նառ խօսելու անմերժելի՞ առիթներէն զրկուած ըլլալով։

Երեւանը, ուր խօսելու պէտքն վարակուած է, ի՞նչպէս պիտի կարենայ միայն ոտքի բառով որակել իր ճար ու անվերջանալի ամբաստանեալները,— Դաշնակ, թրոցքիական, պախարինեան, նացիոնալիստական, զինովիեւեան, էնթէրվանցիոնիստ եւ դիվերսիոնիստ։ Ոտքը յուզաւ սակայն ու հակայեղափոխականը պիտի մնայ իրեն կամ Մոսկուային։

Բաւական մեծ տագնապի մը պիտի մատնուի նաեւ բանաստեղծ Ահարոնը։ Իր եռահատոր գիրքին համար,— որ մօտերս լոյս կը տեսնէ,— պիտի ստիպուի օրը առնուազն տասը նամակ գրել տպարան՝ թուղթին ու ստորակէտները դնելու կամ վերցնելու համար։

Բաւական պիտի փոխուի նաեւ կեանքին պատկերը։

Շուկան, տունը, նաշարանը, գրասենեակը, դպրոցը եւ ժողովներու մէջ ստիպուած ըլլալով միայն ոտքի բառ գործածել, ամէն օք պիտի ստիպուի դիմել իր ձեռքերուն, ոտքերուն, քիթին ու աչքերու շարժումներուն։ Ու աշխարհի չորս կողմը մարդիկ անէն վայրկեան անընդհատ պիտի շարժին, իրենք զիրենք հասկցնելու համար ու պիտի ստեղծուի տարօրինակ պատկեր մը։

Հետզհետէ երեւան պիտի գայ նաեւ կազմախօսական ուրիշ երեւոյթ մը։ Չգործածելով մեր լեզուն, ան հետզհետէ պիտի դառնայ աւելորդ օրկան մը, որովհետեւ այդ ոտքը բառերը պտտիկ լեզուով ալ կրնանք արտասանել։ Ու, ահա, տարուէ տարի պիտի ընդհանրանայ լեզուի գործածութիւնը, ինչպէս ընդհանրացած է հիմա.. կուրաղիքը։

Հակառակ այս բոլորին, ինծի կը թուի թէ Արագի գիտէն առաջ մեր մէջ cure de silence կիրարկողներ կային ու կան արդէն։

Քրէմլը անընդհատ ձերբակալութիւններ կը կատարէ ու շարան շարան կը գնդակահարէ, բայց, տեսէ՛ք, արտասահմանի մէջ մեր թերթերը, միութիւններ, մտաւորականներ եւ կուսակցութիւններ ունինք, որոնք լեզուներնին փակցուցած իրենց քիմքերուն՝ բառ մը անգամ չեն արտասաներ։ Անշուշտ հետեւելով հին առածին որ կ'ըսէ թէ լռելը ոսկի է։

Ու միշտ լաւ մնալու որոշման հետեւանք է, կ'երեւի, որ Փարիզի Հօլի կեդրոնին մէջ մարդիկ ոկսեր են... ձեռքերով խօսիլ իրարու հետ։

ԿԱՐՕ

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Իսիի Կ. Խաչի Կազանդի երեկոյթին առթիւ հաւաքուած	240
Յունուար 2ի գումարը	1030
Ընդհ. գումար՝	1270

Նուիրատուները.— Հրաչ Համբարեան 50 Ֆր., Մարտիրոս Տէրտէրեան 40, Աղապապ Պարսամեան 30, Սամուէլ Քանտիլեան 30, Լեւոն Գույումճեան 20, Խորոմ Կարմիրմօրուքեան 20, Սարգիս Գասպարեան 20, Տիկին Նուարդ Պարսամեան 15, Յակոբ Թումանեան 10, Տիկին Հայկանուշ Խաղալեան 5 ֆրանք։ Գումար՝ 240 Ֆր.։ (Մանրամասնութիւնները յաջորդով)։

Նախագահ Ռուզվէլթի ճառը միջազգային կացութեան մասին

Երկուշաբթի կէսօրէն վերջը նախագահ Ռուզվէլթ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ, որ ձայնասփիւռով ունկնդրուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ, թէ անգլերէն եւ թէ ուրիշ լեզուներով։

Պարզելով միջազգային կացութեան բարդութիւնները, նախագահը [illegible] տեց.

— «Միջազգային արդի լարուած կացութեան եւ անկարգութեանց մէջ, որոնք կը վտանգեն քաղաքակրթութիւնը, ամէն ազգ որ խաղաղութիւն կ'ուզէ, պէտք է բաւական զօրաւոր ըլլայ, յարգել տալու համար վէճերը խաղաղութեամբ լուծելու սահմանուած հիմնական խարիսխները։ Խաղաղութիւնը աւելի յաճախ վտանգուած է այն ազգերուն կողմէ կամ այն ազգերուն մէջ որոնք մէկդի նետած են ժողովրդապետութիւնը կամ երբեք չեն ճանչցած զայն, բայց ժողովրդապետութիւնը պիտի վերահաստատուի այն ազգերուն մէջ որոնք այսօր կ'անգիտանան զայն։ Մարդկութեան խաղաղութիւնը կը կայանայ այս յոյսին մէջ»։

Յետոյ անցնելով ներքին խնդիրներու, նախագահը բացատրեց թէ անհրաժեշտ է աւելցնել աշխատաւոր բազմութեանց գնելու կարողութիւնը, հաստատելով նուազագոյն աշխատավարձք։ «Դրամագլուխը անհրաժեշտ է, բայց պէտք է գործակցի աշխատանքին հետ։ Պէտք է դադրի դրամագլուխին յոռի գործածութիւնը կամ գործածութեան եսասիրական կախակայումը, այլապէս դրամատիրական դրութիւնը պիտի կործանի իր իսկ պեղծումներուն հետեւանքով»։ Նախագահը անհրաժեշտ կը գտնէ նաեւ ամերիկեան նաւատորմին յաւելումը։ Յետոյ կ'առաջարկէ վերաքննութիւն՝ տուրքերու դրութեան մէջ։

Ճառը լաւ տպաւորութիւն գործեց Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ. իսկ անախորժութիւն՝ Հռոմի մէջ, ուր Մուսոլինի անձամբ կ'ունկնդրէր խօսուած առեն։ Պերլինի մէջ ալ աննպաստ տպաւորութիւն կրեցին, քանի որ նախագահը ուղղակի կը ձաղկէ բոլոր դիկտատուրաները։

ՊԱՐՏՔԻ ՓՈԽԱՐԷՆ ԿԻՆԸ ԾԱԽԵՑ Հրեայ վաճառական մը, Վարշաւայի մէջ։ Մէկ միլիոն Ֆր. Փրանք պարտք ունէր գործարանատիրոջ մը, որ նեղը դրած էր զինքը։ Հրեան ճար չգտնելով, առաջարկեց յանձնել իր երիտասարդ կինը եւ փակել հաշիւը։ Գործարանատէրը հաւանեցաւ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՑՈՑ ԾՈՑԷՆ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՑԱՐԺՄԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Արաբ վարիչ Զէքի Արսուզին եւ իր գլխաւոր գործակիցները կը ձերբակալուին եւ Ալեքսանտրէթի մէջ աքսոր կը ղրկուին.— Արաբական Քլիւպը կը գոցուի, արաբական օրկան «Էլ Ուրուպա» կը դադրի։

Նոր վարչակարգի երկրորդ տարեկանին դէպքերը լախտի հարուած մը եղան Սանճաքի ոչ-Թուրք տարրերուն գլխուն, որ արդէն հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած էր սուրիական դրօշակին պարզուելու արդիւնքէն ի վեր։ Արաբ վարիչներէն Զէքի Արսուզին դեկտեմբեր 9ին եւ 10ին Ալեքսանդրէթ կը գտնուէր կազմակերպական գործերու համար։ Հոն մասնաւոր խօսակցութիւններ կ'ըլլան, նեխւմատական տնօրէն արաբ Հասան Ճապպարայի (որ անցեալ յունուարին եւ մայիսին, Սանճաքի շուրջ եղած վիճաբանութեանց թուականներուն, Սուրիոյ կողմէ ծրնեւ ղրկուած էր) շրջանակին մէջ, ժողովրդական ճակատ մը առեղծելու։ Զէքի կը հաւանի, պայմանաւ որ Սանճաքի պարտադրուած վարչաձեւը ընդունող յօդուած չմտցուի համաձայնագրին մէջ։ Ժողովրդական ճակատի կազմութիւնը կը ձախողի ուրեմն, եւ Զէքի շաբաթ առաւօտ դեկտեմբեր 11ին, Անտիոք կը վերադառնայ։

Երբ Անտիոք հասաւ, կամուրջին գլուխը իրեն սպասող ոստիկանները մուտքը փակելով բաւականացան։

Քիչ վերջ մասնաւոր սպասարկութեանց պետին կողմէ կանչուելով՝ բաւեցաւ իրեն որ շուտով Ալեքսանդրէթ երթայ, պատուիրակութեան ներկայանալու համար։

Ինքնաշարժը պատրաստ էր։ Զէքի մէջը մտաւ. հետն ալ գաղտնի ոստիկան մը։ Թակարդը ինկած էր։ Մէկ ժամ վերջ Ալեքսանդրէթի կառավարութեան առջեւ էր, ուր խմբուած էին արդէն ոստիկաններ։ Լուրը կայծակի արագութեամբ կը տարածուի։ Ժողովուրդը կը խուժէ ազատելու համար իր պետը։ Կառավարչատան ապակիները ջարդ ու փշուր կ'ըլլան։ Ոստիկանները կը կրակեն։ Մէկ մեռեալ եւ երեք ծանր վիրաւոր ժողովուրդէն։ Ոստիկաններ ու զինուորներ կը յաջողին ցրուել ամբոխը։ Նոյն պահուն Ալեքսանդրէթի մէջ կը ձերբակալուին, Ըսաւ (ւպետին) Անտիոքի գլխաւոր գործակիցներէն երեքը։

Մինչ բամպը ինքնաշարժ նստած անակնկալօրէն Ալեքսանդրէթ կը ճամբորդէր, սեւ կասկածը կը պատէր արաբական Անտիոքը։

— Ի՞նչ կայ. ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ։

Ոչ ոք գիտէր թէ ճշդիւ ի՞նչ կար։ Բայց ամէն մարդ կը կասկածէր թէ գաղտնիք մը կար։ Իսկ ըսթացը ինչ' երբ ինքնաշարժի մէջ կը սուրար դէպի Ալեքսանդրէթ, ուրկէ նոր վերադարձած էր դեռ, կը զգա՞ր թէ ձերբակալուած է։ Հաւանաբար ոչ։ Իր չափազանց լաւատես նկարագիրէն ուրիշ մեկնութիւն կարելի չէ հանել։ Դեռ չորեքշաբթի օրը, աչքերուն մէջ ուրախութեան փայլը, կ'ըսէր «Էլ Ուրուպա»յի խմբագրատունը.

— Լսեցի՞ք։ Դրօշը նորէն պիտի պարզուի։ Երէկ, Ալեքսանդրէթ, պատուիրակը կանչեր է Զարզան եւ ըսեր է թէ քանի մը օրէն սուրիական դրօշը նորէն պիտի պարզուի։

— Մի հաւատաք, բարեկամս, կը պատասխանէն իրեն. անկարելի է այդ։ Ալ քիչ մը յոռետես եղէք քաղաքականութեան մէջ, եւ ջանացէք համապատասխան դիրք բռնել։ Մնաց որ երեւոյթները շատ պերճախօս են լաւատես չըլլալու համար։

Կը հաւատար նաեւ որ չեն համարձակիր զինքը ձերբակալել։

Իր մեկնելէն վերջ, կառավարութեան հրամանով անմիջապէս արաբական ակումբն ալ գոցուեցաւ։

Ցուցումը երթալով մեծցաւ։ Արաբական խանութները ի նշան բողոքի սկսան գոցուիլ։ Կէսօրէն վերջ ոչ մէկ կրպակ բաց էր։ Շրջակայ գիւղերէն ոստիկաններ փոխադրուեցան քաղաք։ Զինուորներ զինուած՝ խումբերով զօրանոցէն դուրս ելան եւ նախորդներուն հետ միասին շուկաներն ու փողոցները դիրք բռնեցին։

Պատուիրակը քաղաքին մէջ կը շրջէր քննելու եւ հանդարտութեան հրաւիրելու համար։

Իրիկուան ժամը 9ին Անտիոքի բոլորտիքէն հրացանաձգութիւն. Գնդակը կը տեղար ամէն կողմէ, օդին մէջ, քաղաքին վրայ։ Առաւօտ ժամը 5ին հնդակները վերսկսան տեղալ, նոյն թափով։ Մարդկային թէ նիւթական ոչ մէկ վնաս։

Կիրակի։ Արաբական բոլոր խանութներն ու սրճարանները գոց են։ Մտահոգութիւնն ու տխրութիւնը համակած են բոլորը։ Պատուիրակը կը շրջի, կը յորդորէ որ սովորական կեանքը վերսկսի։ Անսաստողները տուգանքի պիտի ենթարկուին։ Մարդ մտիկ չըներ։

«Էլ Ուրուպա»յի խմբագրատան դուռը գոց է։ Ներսը խումբ մը գոլեճական երիտասարդներ, որոնք իրենց առաջնորդին հետ, միաւանականութեան գաղափարով եւ հայրենիքի բոցացումով հրդեհեցին արաբախօս համայնքներու հոգին, տրտմութիւնն ու ցասումը իրենց դէմքերուն վրայ՝ կը խօսակցին։ Մեծ է իրենց վիշտը, մանաւանդ անոր համար, որ կ'ուզեն վարկաբեկել իրենց ազգային գաղափարական շարժումը։

— Ըսթացին ձերբակալումը կը վերադրուի անոր խալական դրօշ պարզելու փափաքին։ Երեք օր առաջ, կէսգիշերին, ոստիկաններ կը շրջէին արաբական թաղերը, պատշգամներուն վրայ փնտռելու երեւակայուած խալական դրօշը։ Այն ատեն կը խնդային, կատակ է ըսելով։ Իրբեւ թէ Ալեքսանդրէթի խալական հիւպատոսին հետ յարաբերութեան մէջ ենք եղեր։ Ինչպէ՞ս յղացան այս դաւը։

Ու դեկտեմբերեան ցուրտին մէջ առանց վերարկուի, այս վառվռուն տղաքը, ինչպէս նաեւ իրենց առաջնորդը, գո՜հ կ'երթային դաւին։

Իրենց շարժումը ծնած, մեծցած ու սպրած է ցարդ զոհողութեան ոգիով։ Ոչ մէկ կառավարութիւն ո եւ է օգնութիւն չէ տուած իրենց։ Սուրիոյ ազգային խմբակցութիւնը չըսպասեց, թերեւս անոր համար որ Սանճաքը կորսուած կը նկատէ, եւ կամ թոյլ չտրուեցաւ իրեն կատարել այդ եղբայրական եւ հայրենասիրական պարտքը։

Ամիսներ առաջ Սանճաքի օգնութեան փութալու համար, Դամասկոս եւ այլուր ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կազմուած մարմիններն ալ ։չինչ ըրին։ Տօքթ. Շահպանտար Ներշինէց, կողմեց եւ ապա Եգիպտոս անցաւ...։ Բոլոր յոյսերը պարպուած եղան։ Իսկ օտար օգնութեան պատմութիւնը անարակելի սուտ մըն է, որ շրջաբերութեան կը դրուի ի նպաստ Սանճաքի Թրքացման։

«Էլ Ուրուպա» օրաթերթը հրատարակեցին տեղական եւ սեփհական անձնա զոհողութիւններով։ Շատ անգամ ինքնաշարժի երթեւեկի համար անհրաժեշտ 10 ֆրանքի չգոյութիւնը արգելք հանդիսացաւ իրենցմէ մէկը կազմակերպական աշխատանքով գիւղերը ղրկել։ Սուէտիոյ արաբական ակումբին 1200 ֆրանք տարեվճարը Հայ մը վճարեց։ Այս ճշմարտութիւնը ծանօթ է կառավարութեան, պաշտօնական թէ անպաշտօն լրատուներու միջոցաւ։

Այսպէս անլուր հալածանք Սանճաքի սուրիական այն քաղաքացիներուն դէմ, որոնք սուրիական հայրենիքին կապուած ըլլալու, հաւատարիմ մնալու պարտականութեան քրէական յանցանքը կը գործեն։

Մինչդեռ Սանճաքի ուրիշ սուրիական քաղաքացիներ, հիմա ինչպէս նոր վարչակարգէն առաջ, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր մանաւանդ, Թուրքիայէն եկած առատ դրամով, կաշառքով թէ սպառնալիքով, գիշեր ցորեկ, Սանճաքը Թրքացնելու գործին լծուած են։ Այս անհերքելի ճշմարտութիւնն ալ բոլորին յայտնի է, գլխէն մինչեւ ամենայետին պաշտօնեային, Ազգաժողովէն եկած յանձնախումբերէն մինչեւ Սանճաքի ամենայետին գիւղացիին։

Ո՞վ կը համարձակի Թրքանպաստ փրօփականտը կասեցնել, թրքասէր գործիչներու վրայ ձեռք բարձրացնել, զէնքերու ներածումները արգիլել եւ կամ յայտնի հրոսակները զինաթափել։ Թուրք ամենահզօր ընդհ. հիւպատոս մը կայ Անտիոք։ Առանց անոր ալ, Թուրք մամուլին սպառնագոյն վայնասունը կը բաւէ, իսկ Աթաթիւրքին շարժումները Ազգաժողովի անդամներուն իսկ մտա խածնել կուտան։

Իսկ ի՞նչ ունի խեղճ Սուրիան։ Ողբալի կացութիւն մըն է։ Երեսփոխանական որոշումները ծխաղ կը շարժեն, արաբ մամուլին արդար բողոքը քրքիջ կը պատճառէ, իսկ Դամասկոսի եւ Հալէպի ուսանողական ցոյցերը մարմնամարզի եկած տղոց տպաւորութիւնը կը թողուն։

Շաբաթ օրուան ձերբակալութիւններէն եւ կարգադրութիւններէն դատ, «Էլ Ուրուպա» թերթը երկուշաբթի դադրեցաւ, իրր խռովարար ձերբակալուելով Ալէքսանդրէթ ղրկուեցան Անտիոքի ալէվի նախակրթարանին տնօրէնը եւ ուրիշ չորս հոգի, որոնց մէջ ալէվի կին մը եւս կայ։

Այդ կինը, «Գոյր Սաքուչ»ը պէտք եղած ատեն փողոցն էր, յանդուգն եւ հրամայող։ Անցեալ յունուարին, Ազգաժողովի յանձնախումբին առջեւ կատարուած վիթխարի ցոյցին մասնակցող հարիւրաւոր կիներու հոգին ու ջիղը ինքն էր։

Զէքի Արսուզին ներշնչեց, զարգացուց եւ բոցավառեց արաբական պատանիները ոգին Սանճաքի մէջ։ Ան է որ մէկ յայտարարի տակ բերաւ ալէվին, քրիստոնեայ Ցոյնն ու արաբ իսլամը։ Այդ արաբախօս համայնքներէն առեղծեց արաբական զանգուած մը, համարաբականութեան նշանախօսքին տակ։ Անտիոք ծնած, դեռ քառասունի չհասած, ցեղով ալէվի, համոզուած ու յամառ այս արաբ զօրծիչը, փիլիսոփայութեան հետ Փարիզէն բերաւ ֆրանսական յեղափոխութեան գաղափարախօսութիւնը, բայց երբեք անոր ուժականութիւնը։ Այժմ, յեղափոխական գործի խառնուածք չունի, Սանճաքին այդ ամէնէն ժողովրդական մարդը։ Միայն քարոզութեամբ եւ հակառակ պաշտօնական խոչընդոտներուն, ստեղծեց շարժում մը, առանց որուն Թուրքիոյ գործը շատ դիւրին պիտի ըլլար։

Ահա թէ ինչու Թուրքերուն աչքերը ուրախութեամբ կը փայլին, Զէքին եւ իր գլխաւոր գործակիցները ձերբակալուած, տարագրուած և արաբական հաւաքատեղիներն ալ գոցուած ըլլալով։

ՎԻՇԱՊ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Սաատապատի դաշինքը պտուղն է Թրքական նախաձեռնութեան.— Գալով Սաատապատի դաշինքին, որ կնքուեցաւ 8 յուլիս 1937ին, Թրքական դիւանագիտութեան նախաձեռնութեամբ՝ Աֆղանիստան, Իրաք եւ Իրան եկան խմբակցութիւն մը կազմել Աթաթիւրքի երկրին հետ, փոխադարձաբար երաշխաւորելու համար իրենց հաստատակաց սահմաններուն անձեռնմխելիութիւնը, մինչ համաձայն Փարիզի դաշնագրի ոգիին (27 օգոստ. 1928),— երբեք պատերազմի չդիմել։ Աւելի մանրամասնել քան Պալքանեան դաշինքը, Սաատապատի դաշինքը, իր տասը յօդուածներով, մէկիկ մէկիկ կը թուէ յարձակողական այն բոլոր գործողութիւնները, որոնց վըրայ արգելք կը դնեն ստորագրող պետութիւնները, ընդհակառակն իրաւունք տալով իրենց՝ նախայարձակ պետութեանց դիմադարձելու, օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան պարագաներու կամ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին սահմանած կէտերուն մէջ։ Անկէ զատ, դաշնագրին իրբեւ նախադրան արձանագրուած որոշման մը համաձայն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ պիտի կատարուի դիմում մը ստորագրող չորս պետութեանց կողմէ, որպէսզի Իրանի տրուի, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ, ոչ-մնայուն աթոռ մը, զոր մինչեւ սեպտեմբեր 1937 կը գրաւէր Թուրքիա, այս վերջինին տրուելու պայմանով կէս-մնայուն աթոռ մը։ Այս վերջին կէտը, ինչպէս ծանօթ է, կարելի չեղաւ յաջողցնել՝ հակառակ այն բոլոր յոյսերուն, զորս կը տածէր Թրքական դիւանագիտութիւնը, որ ծրնեւի մէջ, ասկէ առաջ, երբեք ձախողութիւն չէր կրած։ Արդարեւ, Մոնթրէօյի դաշնագրէն վերջ (յուլիս 1936), որ իրաւունք կուտար Նեղուցները ամրացնելու,— ապագինուած՝ Սեւի եւ Լօզանի դաշնագրերով — Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցին վերաբերեալ Թուրքեւֆրանսական վէճը լուծուեցաւ՝ ընդունելով Թրքական տեսակէտը, գրեթէ առանց փոփոխութեան։

Շատերու կողմէ տենչացուած կէս-մնայուն աթոռին մերժումը Թուրքիոյ համար կը նկատուի փոքրիկ յուսախաբութիւն մը, զոր տագտան պիտի հատուցանէ լայնօրէն՝ երբ խնդիրը պաղի քիչ մը։ Ճիշդ է որ Սաատապատի դաշինքը, արաբական Արեւելքի չորս պետութեանց համար հաստատակաց քաղաքականութեան մը խարիսխը նկատուելով հանդերձ, կարելի է համարել քէմալական ազգեցութեան յաղթանակ մը բրիտանական ազդեցութեան դէմ, Իրաքի մէջ։ Իսկ Իրան, որուն դրացնութիւնը Խորհրդային Միութեան հետ՝ կ'անհանգստացնէր զինք, Թուրքիոյ ընձեռած պաշտպանութեան մէջ կը տեսնէ խաղաղութեան երաշխիք մը, քանի որ Էնկիլէրիի կառավարութիւնը, նոյնպէս Խորհրդային Միութեան դրացի, բարեկամական յարաբերութիւն կը մշակէ վերջինին հետ։ Սակայն սխալ է հետեւցնել թէ սովետական փրոփականտը նպաստաւոր գետին մը կը գտնէ Թուրքիոյ մէջ։ Անցեալ տարի, Թրքական կառավարութեան խնդրանքով, ետ կանչուեցաւ Խորհ. Միութեան դեսպանատան քարտուղարներէն մին, որուն վրայ կասկածներ կը ծանրանային թէ ղողանարար կ'աշխատի ստալինեան տեսութիւններ տարածել, եւ 1936ի վերջերը, համայնավարական քարոզութեան գրքոյկներ տարածելու ամբաստանութեամբ, ձերբակալուեցան այն բոլոր Թուրքերը, որոնց մեղսակցութիւնը հաստատած էր ոստիկանութիւնը։

Եւ յիշել պէտք չէ մոռնալ իտալեւթրքական բարեկամութեան փորձերը, որոնք կը խորհրդանշուին Տօքթ. Րիւշտիւ Արասի հանդիպումով Կոմս Չիանոյի հետ, 1937 փետրուարին, Միլանոյի մէջ։

Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները.— Ալեքսանդրէթի հարցը.— Շարունակելով մեր համայնապատկերը եւրոպական մեծ պետութեանց հետ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մասին, կրնանք յիշատակել նաեւ հոսը, զոր Թրքական հանրապետութեան նախագահը արտասանեց Խորհրդարանի բացման առթիւ, անցեալ նոյեմբեր ամսուն սկիզբը։ Աթաթուրք նախ յայտարարեց թէ ինչքան կապուած կը զգայ ինքզինք Ազգերու Դաշնակցութեան, որ «կ'ընթանայ խաղաղութեան խոէալին ամէնէն հաւատարիմ ճամբով», — այսպէս Թուրքիա բոլորովին հեռու կը մնայ խալիոյ տեսակէտներէն։

Ցետոյ, ինչպէս կը սպասուէր, Աթաթիւրք անմիջապէս անցաւ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցին, առէկ՝ ֆրանքեւթրքական յարաբերութեանց, որոնց համար՝ Ալեքսանտրէթի հարցին լուծումը կը կազմէ «էական ազդակ մը, զարգացնելու համար այդ յարաբերութիւնները ցանկալի ուղղութեամբ»։ Ուրիշ խօսքով, Սանճաքը կը դառնայ ֆրանքեւթրքական բարեկամութեան պարտաքարը։ Բայց, եթէ կարելի է ըսել որ Ֆրանսա աւելի կը շահէր հարցը լուծելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ՝ նախ քան ֆրանքեւսուրիական դաշինքին խմբագրութիւնը, տարակոյս չկայ թէ, ծրնեւ իր վճիռը տուած ըլլալով, մենք պիտի ուզենք տառացի գործադրել զայն։ Միակ դժուարութիւնը կը կայանայ այն գիրքին մէջ, զոր բռնած ենք հանդէպ Սուրիոյ, որ լաւ աչքով չդիտեց Թուրքիոյ միջամտութեան փորձերը Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ։ Մաուին կոճղին եւ իր կեդրոնին մէջ բռնուած, մեզի կ'իյնայ խաղալու իրաւարարի փափուկ դերը. Եթէ Թրքական մամուլը, որ վէճին ամէնէն ճգնաժամային պահուն, հարցը տակաւին չտարուած Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, հաւանականութիւնը կը տեսնէր զպատերազմական վիճակի մը, որուն միակ պատասխանատուն կը համարէր Ֆրանսան», յետոյ խաղաղ ոճ մը կը գործածէր, երբ, նոյեմբերի վերջ, յայտարարուեցաւ Սահմանադրութիւնը զոր մշակած էր ծրնեւ, Ալեքսանտրէթի մէջ պատահեցան միջադէպեր, որոնք խիստ շեշտ մը տուին Թրքական մամուլին։ Թուրքիա, միաժամանակ իր մնայուն ներկայացուցիչը ղրկելով հանդերձ Լեման ափը, Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնեց դիւանագիտական ծանուցագիր մը, որ, թէեւ, չափաւոր լեզու մը կը գործածէր։ Նոյն ատեններ Էնկիւրի կը հասնէր Ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Զօր. Հիւնցիգէրի, որ ընդհ. հրամանատարն է Սուրիոյ ֆրանսական բանակին։ Պատուիրակութիւնը, Էնկիւրի բնակութեան ամբողջ շրջանին, ընդունուեցաւ մեծ քաղաքավարութեամբ։ Պատուիրակութեան այցելութեան նպատակն էր խորհրդակցիլ թէ ինչպէս պէտք է գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները Սանճաքը ապագինելու մասին։ Մինչ ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը վերադառնար, Սուրիոյ կառավարութեան պետը, Ճէմիլ Մարտամ, Պոլիս կը հասնէր ծովու ճամբով 10 դեկտեմբերին. Պոլսէն անցնելու համար Էնկիւրի։ Այս փութկոտ ժամանումը կը բացատրուի անով որ Թուրքիա, 5 դեկտեմբերին, չեղեալ կը համարէր թուրքեւսուրիական բարեկամութեան դաշինքը, որ կնքուած էր 1926ին. Միաժամանակ գրոյց կը շրջէր թէ ի մօտոյ Էնկիւրի պիտի այցելէ Իվոն Տէլպոս՝ սկսելու համար բանակցութիւնները այդ հարցին մասին նկատելով որ Ֆրանսա հովանաւոր պետութիւն մը կը ներկայանայ դաշինքին մէջ։

ԼՈՒԻ ԹԷՎԻԼ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱ ՄԱՐՏԱՆԱՒ ԿԸ ՂՐԿԷ

Զինական ջուրերուն մէջ ֆրանսական մարտանաւերուն վրայ նոր եւ կարեւոր յաւելումներ կ'ըլլան հետզհետէ։ Ճամբայ ելաւ Փոխմօկ յածանաւը։ Կային արդէն հոն մը եւ չորս թնդանօթանաւեր։ Սայկոնի առջեւ յածախկայ շարաթներուն կը սպասուի նոր ֆրանսական մարտանաւեր։ Արդէն հոն հասած է Ժան տ'Արք դպրոցմարտանաւը, «Ժօռժ Լէկ», «Կլուար» եւ «Մոնգալմ» յածանաւերը, հոն կը սպասուին յունուարի առաջին օրերուն, նաեւ «Ֆրէնէլ» եւ «Աքէրօն» սուզանաւերը։ Հնդկաչինական ջուրերուն նաեւ «Ֆրէնէլ» եւ «Աքէրօն» կ'ունենայ Ֆրանսա, բայց անոնք երկար ատեն պիտի չմնան հոն, այլ ծովապանի ջուրերը պիտի երթան, եթէ Ծ. Արեւելեան կացութիւնը այս շաբաթներուն իրական փոփոխութիւն մը չկրէ։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ՔԻԹՐՈՆԷԼԱՅԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քահանան ցնցուեցաւ։ Ան չէր ակնկալեր այդպիսի պատասխան մը։ Եւ մենք ապշեցանք։ Իսկ աղջիկը, որ կարծես միայն մարմնով ներկայ էր հոն, վերցուց իր նայուածքը ու նայեցաւ Ալէքսոսին, ընտրեալը իր սրտին, որ կը կարծէր թէ կը սիրէ զինքը։

— Այդ պարագային, ես չեմ կրնար կատարել ծէսը,— յարեց տէր Լիսիս։

Ու նոյն պահուն փայլեցան Դիմոսի ու Վանկէլիսին դանակները։ Առաջինը արիւնարբու շարժումով իր դանակը դրաւ սեղանին վրայ ու ըսաւ Ալէքսոսին, որուն դէմքին վրայ կաթիլ մը արիւն չմնաց, երբ տեսաւ դանակներու պղինձներուն փայլը։

— Անմիջապէս «այո» ըսէ... անմիջապէս .. եթէ ոչ պիտի զղջաս ...

— Կ'ըսեմ «այո», բայց ...

— Ըսէ անմիջապէս «այո»... չարունակէ, Տէր հայր ...

Ու քահանան կրկին ուղղեց նոյն հարցումը։

Այո. պատասխանեց Ալէքսոս՝ հարկադրուած — ... բայց...

Մնացեալը անցաւ առանց պատահարի։

Կնքահայրը փոխանակեց նարօտները։ «Եսայի, ուրախացիր» կրկնելով երեք անգամ դարձան, եւ արարողութիւնը յաջողութեամբ վերջացաւ։

Քիչ մը եւս մնացինք հոն։ Շաքարեղէն հրամցուցին։ Երկու եղբայրներուն դէմքերը կը փայլէին։ Կը ժպտէր նաեւ փեսան։ Միայն Քիթրոնէլլան նստեր էր անկիւն մը՝ անշարժ եւ նոուէրի մը նման, աչնարկը սեւեռած գետին։

Ցաջորդ օրը ապշեցաւ ամէն ոք. Լուրը տարածուած էր ամէն կողմ. նոյնիսկ՝ շրջակայքը։ Այսուհանդերձ, Ալէքսոսի եւ Քիթրոնէլլայի պսակի մանրամասնութիւնները տարածուելէ առաջ, երկրորդ լուր մը անլսելի զարծուց առաջինին աղմուկը։

Ալէքսոս, հեռանալէ վերջ Կակոսի տունէն, ամէն ինչ պատմեր էր հօրը։ Թէմէլիս ու անոր բազմաթիւ ազգականները անհաղին աղմուկ բարձրացուցին այս դէպքի մասին։ Անոնք կը չափչփէին փողոցները եւ զիրենք մըտիկ ընել ուզողներուն կը պատմէին.

— Պսակը օրինական չէ, բռնութեամբ կատարուած է։ Խաբած են տղան եւ ծուղակն են ձգած զայն։ Պսակը ապօրէն պիտի յայտարարուի. իսկ երկու եղբայրները— այդ արիւնարբուները որ միշտ պատրաստ են իրենց դանակը խօթելու,— ծակը պիտի նետուին։

Նոյն օրը, Թէմէլիսի ազգականները փաստաբան Քափաթասին յանձնարարեցին դատ բանալ Կակոսի ու դաւակներուն դէմ։

Երբ այս բոլորին տեղեկացայ, որոշեցի երթալ ծերունի Կակոսին տունը եւ տեսնել թէ ինչ տեղի կ'ունենայ հոն։ Հաւաքուեր էին ընտանիքին բոլոր անդամները։ Ամէնքը շփոթեր՝ տնազեր էին։ Նոյն պահուն հոն եկաւ նաեւ Ֆաքիս Ախիլը՝ անապարանքէն չափազանց յոգնած։ Զայն ուղարկեր էին, անկասկած, իմանալու համար թէ ինչ կը խօսուի դուրսը։

— Ի՞նչ լսեցիր, հարցուց Վանկէլիս՝ առանց վեր առնելու գլուխը։

— Այսօր իսկ բանտարկութեան կոչնագիր պիտի գայ ձեզի։ Քափաթասը ըսաւ ինծի՝ իբրեւ սպառնալիք։ Առաջնորդին բողոքագիր են ներկայացուցեր՝ տէր Լիսիսին դէմ։

Ծերունի Կակոսը յանկարծ ոտքի կանգնեցաւ, մօտեցաւ իր աղջկան՝ որ մնացեր էր անկիւնը՝ հագած իր չարաբախտ հագուստը հարսանեկան, ու երկու անգամ թքաւ երեսին։

— Կորսուէ առջեւէս, խայտառա՛կ աղջիկ...— կը պոռար ան ամբողջ մարմինովը դողդղալէն,կորսուէ ասկէ. չեմ ուզեր այլեւս երեսդ տեսնել... Անիծեա՛լ ըլլաս..

Քիթրոնէլլայի եղբայրները կարծես տարր կը պատռէին՝ միջամտելու համար։ Վանկէլիս դարձաւ քրոջը, ուժգնօրէն բռնեց զայն ու դարկաւ գետին։ Ու սկսան տրորել զայն ոտքի տակ։

- Սպաննեցէք զայն... կը գոռար Դիմոս։

Խեղճ Քիթրոնէլլան ձանի՛կ չէր հաներ։ Ի վերջոյ ազատեցինք զայն Վանկէլիսին ձեռքէն։ Ծեծէն վնասուեր էր մարմինը, մազերը ցրիւ եկեր, իսկ հագուստները ճմռթկուեր էին։ Վիրաւորուեր էր վիզը, ուրկէ արիւն էր կաթկթէր ու արտասուոեր էր հագուստը։ Բայց, Քիթրոնէլլա չէր արտասուեր։

Զգիտեմ ինչ տեղի ունեցաւ անկէ յետոյ։ Հեռացայ իրենց տունէն, ոչ բոլովհետեւ սիրտս չդիմացաւ։ Այս պատմութեան վերջաւորութիւնը լըսեցի ուրիշներէ։ Կ'երեւի թէ նոյն օրը, մայրամուտէն առաջ, դատաւորին կոչնաթերը ափ էր առած ծերունի Կակոսին տունը՝ կոչնագիրը տալու համար անոր։ Փնտռեր էին Քիթրոնէլլան, բայց չէին գտած տանը մէջ։ Ի վերջոյ, իր դժբախտ մայրը ստուգեր էր թէ իր աղջիկը հօրն է նետուած։ Զայն հօրէն հաներ էին մեռած վիճակի մէջ, հագած միշտ իր հարսանեկան հագուստները։ Խե՜ղճ Քիթրոնէլլա...

Դժբախտ աղջկան թաղումէն վերջ, Կակոս ընտանիքէն ոչ ոք փողոց ելաւ։ Երեք օր վերջ, միայն Վանկէլիսը երեւցաւ,— նիհարցած, տժգոյն, ու րուականի երեւոյթով։ Շատրուանին առջեւ, սրճարանին դէմը, խմբուեր էին այցելուներ,— Ալէքսոսը, Թէմէլիսին տղան եւ իրեն տարեկիցներ։ Ալէքսոս, տեսնելով որ կ'անցնի Վանկէլիսը՝ գլուխը կախ թէեւ՝ բայց նայուածքը սեւեռած իրեն, դառնալով իր տարեկիցներուն՝ կ'ըսէ հեգնանքով.

— Ահա այն փալիքառէն էր որ բռնի կ'ուզէր իր քրոջ հետ ամուսնացնել զիս։

Վանկէլիս կը լսէ այդ խօսքերը եւ կուզայ Ալէքսոսին քով եւ կը պոռայ երեսին.

— Դուն վատ ես ու կը մնաս այնպէս ինչպէս որ էիր։ Գո՞հ ես այժմ։

Ալէքսոսին շրթները կը դողային. գայլոյթէն մոմի գոյն առեր էր։

— Ես գոհ եմ որ դուն չյաջողեցար զիս անարժան ըլլալ՝ ինչպէս կը խորհէիր— կը պատասխանէ Ալէքսոս արհամարհանքով։

— Հիմա աւելի գոհ պիտի ըլլաս— վրայ կը բերէ Վանկէլիս, ու, քաշելով դանակը, կը նետուի Ալէքսոսին վրայ՝ կայծակի արագութեամբ։ Ու առանց առիթ տալու միւսներուն որ կարենան միջամտել, հինգ մահացու հարուածներ կուտայ։ Ալէքսոսը կը վերցնեն արիւնաթաթախ վիճակի մէջ ու կը տանին տուն՝ երբ հոգին կ'աւանդէր։

Ինձ ծանօթ չէ թէ ի՛նչ էր պատահած յետոյ, բայց, Վանկէլիս ոստիկանին յանձնուեր էր առանց ընդդիմութեան.

Թարգմ. ՍՕՍԷԱՑ ՏՂԱՆ

ԼՈՔԱՐՆՈՅԻ ԿԱՏՈՒՆ

Անցեալ օր Փարիզի մէջ մեռաւ Լէօն Գամուշ։ Արդարեւ չէր անոնցմէ, որոնք քաղաքածանօթ դէմք մը կ'ըլլան, բայց ամէն պարագայի մէջ խուլատիկ մէկն էր, ունենալով հարիւրաւոր բարեկամ, եւ բազմահազար փարիզցիներուն մտքէն պիտի չելլէ Դուրսը, Սէնի քարափին վրայ, հին գրավաճառներու, փերեզակներու եւ ուրիշ փոքր ու աննշան խանութպաններուն կարգին՝ իր տաղաւարը ունէր։ Իր փոքրիկ կրպակը բերդի մը կը նմանէր, կարգ կարգ վանդակներէ բաղկացած։ Հնարաւոր մեծութեամբ եւ գոյներով այս ընդունարանները աշտարակի նման կը բարձրանային իրարու վրայ, եւ իւրաքանչիւրին մէջ կը բազմէին ամէնէն հազուագիւտ, ամէնէն սիրուն տեսակէն կատուներ, ո՛րքան կ'ուզես։ Գամուշ Փարիզի կատուներուն թագաւորն էր։ Իր այս անասնաբուծութիւնը սիրելի կ'ընծայէր զինքը կատուներու սիրահար նշանաւոր տիկիններու եւ օրիորդներու։ Կ'ըսուի թէ իր յաճախորդուհիներուն մէջ կը հաշուէր նաեւ Գոլէթը։ Գամուշ ամէն տեսակ կատու կը կրթէր, Անգորայի եւ Սիամի փառաւոր ցեղէն սեւ, երկայն, մետաքսանման մուշտակով, մինչեւ ամէնէն հասարակ, զռնաւոր տան կատուն։ Բայց ամէնէն անուանին էր կրպակին սեղանին վրայ կանգնած վանդակին մէջինը, որ կը կրէր սա՛ տարօրինակ արժանաւորութիւնը — «Լոքարնոյի Խորհրդաժողովին Կատուն»։ Այս վանդակին պատմութիւնը վաւերական մանրավէպ մըն է, եւ կ'արժէ մոռացութենէ փրկել զայն։ Գամուշ կը սիրէր պատմել, թէ այդ նշանաւոր լոքարնոյական բանակցութիւններուն առաջին օրերուն, երբ կը սպառնային դէզ առ դէզ դժուարութիւններ գերմանա-ֆրանսական հաշտեցողութեան մը յանգելու, այդ համբաւաւոր վանդակին մէջի տիրուհին... կացութիւնը փրկեց։ Անգամ մը Պրիան եւ Շթրէզէման երկուքը առանձին գլուխ գլխի կը խորհրդակցէին շատ կարեւոր կէտերու վրայ, պանդոկին սենեակին մէջ նստած։ Երկու պետական մարդիկը չէին կրնար վերջապէս եզրի ճամբայ մը գտնել եւ կը վախցուէր որ ապարդիւն, նաեւ վնասակար բառերով պաշտօնական զեկոյց մը հրապարակ հանելու պիտի պարտաւորուէին։ Յանկարծ բաց պատուհանէ մը սենեակ ցատկեց մօտի, պանդոկապետին տան կատուն, ծայր աստիճան ճկուն եւ չլսուած արագութեամբ, եւ նոր ոստումով մը արդէն իսկ Պրիանի ծունկին վրայ էր, կը քսուէր անոր, մանաւանդ իր մուշտակը շփելով Ֆրանսացի պետական մարդուն վերարկուին դէմ։ Հիմա այլեւս ամբողջ մթնոլորտը յեղաշրջուեցաւ։ Երկու նախարարները խնդացին, Շթրէզէման ձեռքը երկնցուց, շոյեց կատուին վիզը, այնպէս որ երբ յանկարծ դիտող մը, — երկոտանի կատու մը — սենեակ մտնէր, անոր աչքին պիտի զարնէր արտասովոր տեսարան մը, — գերման եւ ֆրանսական քաղաքականութեան արտաքին վարիչները կատուի մը հետ կը խաղային՜... Այդ վայրկեանէն սկսեալ, գոնէ Գամուշին պատմածին նայելով, ձեւ առաւ համաձայնութիւնը — անկէց ի վեր սակայն փճացած — Պրիանի եւ Շթրէզէմանի միջեւ, Լոքարնոյի Դաշինք անունով եւ խորհրդաժողովը փրկուեցաւ։ Ինչպէ՞ս եղաւ, խնդիրը այն է թէ ժօսին կատուախոյզ Գամուշին ձեռքը ինկաւ, եւ մեծաղորդ, եթէ ոչ բազմածախս, քարոզութիւններու միջոցաւ՝ այդ կատուն դարձաւ հետաքրքրաշարժ կեդրոնը Գամուշի կատուանոցին։ Պատմական վաւերաթուղթերով եւ վկայութիւններով, կարելի եղաւ ժօսին կլլեցնել աւելորդապաշտ եւ նանրախնդիր Ամերիկուհիի մը, որ կ'երեւի ազուոր փնտռացու մը գտաւ եւ Գամուշին դրեց թէ կատուն երջանկաբեր եղաւ իրեն։ Անասնաբոյծը պարծանքով ցոյց կուտար այս վիրը կրպակը մտնող հիւրին, բայց առիկա արգելք մը չեղաւ իրեն որ քիչ ետքը դարձեալ ճարէ նոր ժօսի մը... զոր յաջողեցաւ, իր կարգին, կոնակը հանել յաջորդ նոյնքան աւելորդապաշտ յաճախորդի մը։ Այսպէս շատ երկար ատեն Գամուշ գործը քալեցուց։ Նամակներուն հաւաքածոն ալ ճոխացաւ հետզհետէ...։ Այդ գիրերուն մէջ կար մասնաւորապէս Պրիանի նամակը, որ կը հերքէր Լոքարնոյի կատուին պատմութիւնը։ Բայց... Գամուշ, անշուշտ րէքլամի համար, այս նամակն ալ կը ցուցնէր եկող գացողին, դիւանագիտական գաղտնիք մը դուրս չելլելու մտահոգութեան վերագրելով անշուշտ Ֆրանսացի պետական մարդուն հերքումը..., ինչ որ իրեն համար մեծ րէքլամ մըն էր, տարբեր կերպով

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ 30 Դեկտ. (Յառաջ). — Ազգ. Միութիւնը Ամանորի հանդէս մը սարքած էր Դեկտ. 26ին։ Հակառակ ցրտաշունչ օդին, լեցուած էր սրահը։ Ազգ. Միութեան ատենապետ Ընկ. Արշակ Պօղիկեան հանդէսը բացաւ ժամը 4ին։ Աւելի քան 30 հայկակներ ու հայկուհիներ բեմին վրայ շարուած՝ բաւական ներդաշնակութեամբ երգեցին «Ով Մեծասքանչ»։ Ուսուցիչ Պ. Յարութիւն Յովսէփեան ինքնագիր ճառ մը կարդաց, ուր կը ձաղկէր կարգ մը ծնողներ, որոնք փոխանակ հայկական դպրոցի կը նախընտրեն իրենց հոգեհատորներ փաքրունած գրքեր։

Շնորհիւ ուսուցչի անխոնջ աշխատանքին եւ մեր մատաղ սերունդին ուշիմութեան, ամբողջ չորս ժամ հայկական տաքուկ մթնոլորտ մը ապրեցանք։ Յայտագիրը ճոխ էր, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն իրար կը հրմշտէին։ Առանց բացառութեան աշակերտներուն իւրաքանչիւրը իր բաժինը ունէր եւ արտասանութիւնները կ'ըլլային գեղեցիկ առոգանութեամբ։

Ներկայացուեցաւ արցունքով լի պատկեր մը աքսորի կեանքէն. իսկ զաւեշտ մը կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները։ Հոս կ'արժէ յիշել մեր փոքրիկ դերասանուհիներէն մէկ քանին, որոնք արժանի են գնահատանքի, — Թագուհի Ստեփանեան, Արշալոյս Սեդրակեան, Երջանիկ Քէնտիրեան եւ Եղիա Տէմիրճեան։ Հանդիսականներուն մէջ կային նաեւ քանի մը Ֆրանսացի ընտանիքներ, որոնցմէ ազնիւ տիկին մը ի տես մեր փոքրիկ չարաճճիներուն դուրս խոյացաւ ու քառորդ ժամ վերջը տոպրակ մը լեցուն չաքարեղէնով վերադարձաւ եւ խնդրեց նախագահութենէն իբրեւ կաղանդչէք բաժնել դպրոցականներուն։ Գեղեցիկ ձեռք մը, արժանի շնորհակալութեան։

Լիոնէն պատահմամբ ներկայ էր Պ. Ղազարոս Միքայէլեան որ իր գեղեցիկ ձայնով «Անուշէն» քանի մը կտորներ երգելով հանդէսին փայլը աւելցուց։ Պ. Բարսեղ Ներսէսեան ջութակով կ'ընկերանար փոքրիկներու խմբերգին։ Միջնարարներուն Պ. Գասպար Աբրահամեան քանի մը սոլոներ ըրաւ ջութակի վրայ։ Վերջապէս բեմ եկաւ Պ. Յովհաննէս Զատուրեան (ժամկոչ) որ հայ գիրերու ծագման շուրջ հակիրճ ակնարկ մը նետելով, շեշտեց դպրոցի անհրաժեշտութիւնը եւ կոչ ըրաւ բոլորուիլ անոր շուրջ։ Իբրեւ քաջալերանք 30 ֆրանք նուիրեց դպրոցին։ Զինուոր Ընկ. Գարեգին Իչխանեան իր կարգին նուիրեց 5 Ֆր.։ Խանդավառութիւնը մեծ էր եւ վիճակախաղի 200 տոմսերը անմիջապէս սպառեցան։ Քաղաքին հայ մանր առեւտրականները 35 կտոր մանր առարկայ նուիրած էին վիճակախաղի համար։

Հանդէսին վերջաւորութեան աշակերտները ստացան միրգ եւ գրենական պիտոյքներ, իսկ իբրեւ գնահատութիւն ուսուցիչ Պ. Յարութիւն Յովսէփեանին Ազգ. Միութիւնը նուիրեց ինքնահոս գրիչ մը։

Ուսուցիչը դժգոհ էր եւ դառնութեամբ կը գանգատէր, որովհետեւ իր աշխատանքը ապարդիւն էր անցած։ Ինք թող բացատրէ.

— «Եղբայր, ամիսներ՝ շարունակ աշխատեցայ, երգեր եւ արտասանութիւններ սորվեցուցի եւ այսօր հակառակ իմ յոգնութեանս տասնեակ մը աշակերտներու բացակայութեամբը հանդէսին մէկ որոշ մասը անկատար մնաց, որովհետեւ այսօր «Փրկութեան բանակ»ն ալ հանդէս է սարքեր, մերինը ինչո՞վ է պակաս։ Ինչ լեզու գործածելու է այս ծնողներուն որ քիչ մը խղճի խայթ ունենան...»։

Ա՜խ, եթէ կուսակցական թէ անհատական ճղճիմ հաշիւները մէկդի ձգելով. քիչ մը աւելի սերտօրէն իրարու միանանք, ինչե՜ր չենք կրնար ընել այս գաղութին մէջ

Հարգանքի

ԱՄԱՆՈՐԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Ս. ՇԱՄՈՆ, (Յառաջ). — Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը սարքած էր Ամանորի հանդէս մը մեծ պատրաստութեամբ.

Իր այս ձեռնարկը լիովին քաջալերուեցաւ։ Վկայ՝ Կրթասիրացի սրահը լեցնող հասարակութիւնը։ Բազմութիւնը գրաւած ըլլալով բոլոր տեղերը, օրուան նախագահը՝ Ա. Տէմիրճեան՝ իր բացման խօսքէն վերջ, հրաւիրեց Կ. Խաչի երգչախումբը, որուն «Բամ Փորոտան»ով սկսաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը։ Ապա կարգով կանոնաւորաբար արտասանեցին փոքրիկներ, Դ. Քուպարեան, Սփն. Գույումճեան, Մ. Միքայէլեան, Ա. Մանուկեան, Ա. Արխեան, Մ. Կէօհէրեան, Ս. Գասպարեան, Գ. Գույումճեան, ինչպէս եւ պարմաններ՝ Զ. Գասպարեան եւ Խ. Աղօյեան, որոնք բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։

Մինչ անդին փոքրիկներու խումբը հայկական երկնեռ տարազներով կը պարէր նազելաճեմ պարեր, ասդին՝ զանազան բիւրեղեայ զարդերով պճնըւած տօնածառը՝ զուարթ մոմերու լոյսերուն մէջ կը հրճուեցնէր մանուկ հոգիները, որոնք իրենց աչքերը տօնածառին յառած, կը սպասէին «Ամանորի մրգաբաշխութեան»

Իսկ մեր պարուհիները կ'արժանանային ջերմ ծափերու, մինչ կրկնելով։ Այս պարերուն մանտոլինով կ'ընկերակցէր Տիկին Նուարդ Տէմիրճեան։ Տիկին Աղաւնի Աճէմեան եւ Նուարդ Տէմիրճեան մեներգեցին ընտրելի կերպով, առաջինը՝ «Անուշ Գարուն», իսկ երկրորդը «Ես ղարիպ եմ» (Աշուղական)։ Փոքրիկն Ժագլին Գէորգեանի արտասանութենէն վերջ (Կաղանդի ծառ) փոքրիկներու խումբը երգեց, փառաբանելով տօնածառը։ Սակայն՝ այս բոլորէն հաճելին, եղան երկու զաւեշտները, մասնակցութեամբ Մ. Քէշապեան, Ե. Ժամկոչեան (Հարբած), Զ. Յովակիմեան, Ե. Ժամկոչեան (Հովիւ հովուուհի) պարմանուհիներուն, որոնք ջերմապէս գնահատուեցան։

Քահ մը դադարէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Ընկ. Վ. Ջուլլէքեան, որ կուռ եւ յուզիչ բանախօսութեամբ մագնիսացուց ամբողջ սրահը։ «Ով սէր այս մանուկներուն, քաջալերեցէք ու բազմացուցէք անոնց նուիրուած բոլոր հանդէսները, որոնք նպատակ ունին միայն ու միայն անոնց բան մը սորվեցնել, ըլլան երգ թէ արտասանութիւն, պար թէ խմբերգ։ Թող տեղ տրուի անոնց, որոնց շրթներէն մեղրի նման կը ծորին հայ բարձրաբերձ լեռները, հայ յորդահոսան գետերը, զուլալ աղբիւրները, ջինջ երկինքն ու անուշ Հայաստանը։ Ի՞նչ կայ աւելի սիրուն եւ աւելի դիւթիչ, քան այս բառերուն արտասանութիւնը՝ այս անմեղ հոգիներէն»։

Այս հանդէսը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ Կ. Խաչին համար, քաջալերելով զայն՝ աւելին ընելու։ Այս առթիւ շնորհաւորելի են Տիկին Աղաւնի Աճէմեանի աշխատանքները, պարերու ուսուցման եւ այլնի համար։

Սօս-Գարէն

ԿՏՈՒՂԻ ՕՐ

ԿՐԸՆՈՊԼ. — Կիրակի 26 Դեկտեմբեր, Կտուղի օր, մանուկներ կը վխտան Կ. Խաչի տօնածառին շուրջ։

Սրահը լեցուն է ծնողքներով, որոնք եկած են հրճուանքով լսել իրենց զաւակներու բերնէն թռած Մեսրոպեան տառերու հնչիւնը, Ա. Բ. Գ.։

Հանդէսը բացուած է։ Կ. Խաչի սաներն ու սանուհիները յստակ առոգանութեամբ երգեցին «Փամ Փորոտան»ը, թնդացնելով սրահը։ Օրուան նախագահը՝ ընկեր Ղ. Թորոսեան համառօտակի պարզեց Կ. Խաչի գործունէութիւնը եւ յիշեցնելով ծնողներու պարտականութիւնը, հրաւիրեց ուժ տալ Կ. Խաչին։

Եղան գեղեցիկ արտասանութիւններ ու երգեր, դպրոցի մանուկներու եւ Զօմականներու կողմէ։ Ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը, Ցակօբոս աղա, մասնակցութիւն բերած էին օրիորդներ Սահակեան, Այվազեան եւ Աւալեան, որոնք ծափերու արժանացան։

Կ. Խաչի վարչութիւնը իր խոր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Օր. Ահարոնեանի, Պ. Աղնաւորեանի եւ Տիկին Քէլէչեանի, ինչպէս եւ Զօմի երիտասարդաց Միութեան, որոնք այս ձեռնարկին օգնեցին նուէրներով։ Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակք»ով։

Ղարիպ

ՖԼԱՆՏԷՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

—.—

Վիէննական գլխաւոր թերթի մը մէջ նախկին Ֆրանսական վարչապետ Պ. Ֆլանտէնի հրատարակած յօդուածը (որուն թարգմանութիւնը երեւցաւ «Յառաջ»ի մէջ) Պերլինի մէջ նպաստաւոր մեկնութիւններու առիթ տըւած է։ Թերթերը արտատպումներ կատարելով համաձայնութիւն կը յայտնեն այդ յօդուածին յայտնած ուղղութեան մասին։ Ինչպէս կը յիշուի, Պ. Ֆլանտէն կը ջատագովէր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հանդէպ իրատեսական քաղաքականութիւն մը, եւ փաստ կը յայտնէր, որ Ֆրանսա չափազանց չվստահի Ազգաժողովին եւ իրաւախոհական քաղաքականութեան մը հետեւի, հրաժարելով ամէնուն համար խաղաղութեան ոստիկանի դժուարին ու ապերախտ դերէն։ «Ֆրանքօ-գերման մերձեցում մը նպաստաւոր չէ բնաւ», կ'ըսէ գերման արտաքին նախարարութեան շրջանակին մէջ պտտող Պերլինեան թերթ մը, հաւաքական ապահովութեան ծրագիր մը, որուն ետեւէն ինկած են Ֆրանսա եւ Անգլիա։ Լորտ Հալիֆաքս ալ միեւնոյն տպաւորութեամբ մեկնեցաւ Պերլինէն։ Գերման պաշտօնական շրջանակներուն մէջ այն տպաւորութիւնը առաջ եկած է որ երկու քաղաքական մարդիկ միեւնոյն եզրակացութեան յանգած են իրենց պերլինեան այցելութեան վրայ։ Վերջապէս այդ յօդուածը մեծ շահագրգռութիւն առաջ բերած է ի մասին Ֆրանքօ-գերման մերձեցումի մը նոր քաղաքականութեան։ Չէ՞ որ, միւս կողմէ, Րուզվէլթ կը փափաքի այդպիսի հաշտեցողութիւն մը առաջ բերել երկու — դիկտատորական եւ ռամկավարական — խումբերուն միջեւ։

ԿԱՐԵՒՈՐ ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի 3613 թիւին մէջ տպուած «Ահա Նոր Արքայ» երկին մէջ տողերու խառնակութիւններ պատահած են, էջերը կապուած ատեն։

Տեսախաղը ներկայացնել փափաքողներու ուշադրութեան յանձնելով այս պարագան՝ կ'ուղղենք այդ վերիվայրումները։

Տասնըվեցերորդ տողին (միայն ոտանաւորին տողերը հաշուելով) պէտք է յաջորդէ քսանեւհինգերորդ տողը՝ մինչեւ.

« Որ ամէն հոգի ասող մ'ունենայ կոյս...» ուրկէ վերջ պէտք է գայ հետեւեալ տողը, որ բոլորովին մոռցուած է.

« Արդէն լոյս մ'հոգւոյս խոր կը թափառի»։

որուն պէտք է յաջորդէ տպուած քսանեւհիններորդ տողը եւ շարունակութիւնը, մինչեւ 49երորդ տող։

Տպուած 50րդ տողին պէտք է յաջորդէ 17րդ տողը, մինչեւ 24րդ տող, որուն ալ պէտք է յաջորդէ 51րդ տողը։ Անկէ անդին ճիշդ է։

Այս ուղղումները կատարելու ատեն նոր խանգարումի մը տեղի չտալու համար, նախապէս տողերը թուագրել մինչեւ 55 եւ միշտ նկատի առնել յանգերը։

Ն. Գ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԽՈՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ◦ ««««

Հովիւի խօսքերի մէջ մի մխիթարական կէտ եւս կար. «գիւղացիների մէկ մասը կոտորեցին. մէկ մասը գերի տարան. շատերն էլ փախան եւ ազատուեցան», ասաց նա։ Գուցէ այդ փախչողների թւում լինէր Խաչոյի ընտանիքը, մտածում էր Վարդանը, գուցէ Լալան եւս նրանց մէջ լինէր։ Բայց ո՞ւր գնացին, ո՞րտեղ փախան, այդ հարցերը սկսեցին տանջել Վարդանին։ Հովիւները մի որոշ բացատրութիւն տալ չկարողացան։ Անցքերը պատահել էին գիշերով եւ այդ յանկարծակի կերպով, որ ամէն ինչ թաղնուած էր խաւարի եւ մթութեան մէջ։ Բայց Վարդանը իր գալու ժամանակ նկատեց, որ Ալաշկերտի ամբողջ գաւառը դատարկուած էր Հայերից։ Անկարելի էր, որ բոլորովին կոտորած կամ գերի տարած լինէին, ուրեմն, պէտք է տեղի ունեցած լինէր մի տարափելի գաղթականութիւն, — դէպի ո՞ր կողմ, դէպի ո՞ր երկիրը...

ԼԵ.

Հեռանալով ծերունի Խաչօի տան աւերակներից, Վարդանը չգիտէր ո՛ւր գնալ։ Հովիւներից ստացած տեղեկութիւնները այն աստիճան անորոշ եւ մթին էին, որ նա դժուարանում էր մի վճռական քայլ անել։

Երեկոյեան ժամն էր արդէն. արեւը թեքւում էր դէպի իր գիշերային մուտքը։ Վարդանի աչքի առջեւ դրած էին միեւնոյն տխուր եւ տրտում տեսարանները — աւերակ, անմարդաբնակ գիւղեր, մշակութիւնից զրկուած դաշտեր, եւ աւելի ոչինչ։ Մի՞թէ այդ ամբողջ գաւառում մի հատ Հայ չէ՞ մնացել, մտածում էր նա։ Յանկարծ դատարկ անապատի մէջ երեւաց մի մարդկային կերպարանք։

Նա դանդաղ եւ անհաւասար շարժումներով բարձրանում էր դէպի լերան զառիվերը, երբ կանգ առնելով, երբեմն իր շուրջը նայելով եւ երբեմն քարերից բռնելով, որ ցած չգլորուի։ Այնպէս հասաւ նա մինչեւ սեպացած հարաժայռի գագաթը, որ կախ էր ընկած անդունդի վրայ։ Արեւի վերջալոյսով նկարուած էր նրա փոքրիկ մարմնի գծագրութիւնը, որ անշարժ արձանի նման, քարաժայռի գագաթից նայում էր դէպի լայնատարած հովիտը, ուր մի քանի օրուայ մէջ կատարուել էին այնքան շատ եղեռնագործութիւններ, այնքան շատ աւերումներ։ Երկար այնպէս նայում էր նա, եւ կարծես, մտածում էր մի բան վճռել, որը խիստ ծանր էր նրան։ Վարդանի ուշադրութիւնը չէր կարող չգրաւել այդ երեւոյթը, որ նախազգուշացնում էր մի տարօրինակ վախճան։ Նա իր ձիու սանձը քաշեց եւ սկսաւ հեռուից նայել։

Վարդանը տեսաւ, որ քարաժայռի գլխին արձանացած մարմինը մի քանի յուսահատական շարժումներ գործեց, կրկին նայեց դէպի լայնատարած հովիտի աւերակները, յետոյ աչքերը ձեռքերով բռնելով, իրան ցած գցեց հարաժայռի բարձրութիւնից դէպի իր առջեւ բացուած անդունդը։ Փոքրիկ մարմինը գնդակի նման գլորուելով, երբեմն քարերին զարկուելով, արագութեամբ պտոյտւում էր, առանց մի տեղ կանգ առնելու։ Վարդանը ձին առաջ քշեց, մի բոպէում հասաւ լերան ստորոտը, օգնութիւն հասցնելու։ Մարմինը դեռ գլորւում էր, բայց նա բոլորովին չհասաւ մինչեւ անդունդը։ Ժայռերի պատռուածքից բուսած թուփերը բռնեցին նրան։ Վարդանը այժմ ուրախ էր, նա յոյս ունէր ազատել անձնասպանի կեանքը։ Նա վեր նայեց, տեսաւ, որ մարմինը գտնւում էր աւելի քան յիսուն ոտնաչափ բարձրութեան վրայ, եւ անշարժ բռնուած էր թուփերի մէջ։ Ինչպէ՞ս ցած բերել նրան, — այդ եղաւ երիտասարդի հոգածութեան առարկան։

Նա ցած իջաւ ձիուց եւ սկսեց հետազօտել պարսպի նման վեր բարձրացած քարաժայռի մակերեւոյթը, որոնելով մի ճանապարհ, որ մատչելի լինէր թուփերին։ Ոչ մի կողմից ելք չկար։ Մարմինը տակաւին անշարժ գտնւում էր իր տեղում, առանց կենդանութեան մի նշոյլ անգամ ցոյց տալու։ Արդեօք ի՞նչն էր առիթել այդ թշուառին անձնասպանութեան դիմել։ Վարդանի տխուր շրջմալումը այժմ այն աստիճան խորհրդաւոր նշանակութիւն էր ստացել նրա համար, որ [illegible] առարկայի մէջ անգամ գաղտնիք էր տեսնում

Նա նկատեց, որ առանց իր կեանքը վտանգի ենթարկելու անկարելի էր ազատել թշուառին, որը գուցէ դեռ մեռած չէր, ուրն գուցէ դեռ կարելի կը լինէր օգնել։ Կարեկցութեան զգացմունքը նրան մոռանալ տուեց իր անձը եւ յանձն առեց մի վտանգաւոր ձեռնարկութիւն։ Նա նկատեց, որ ժայռի կուրծքի վրայ բուսած թփերից կամ ցցուած քարերից բռնելով, կարելի էր վեր բարձրանալ, եթէ նրանք այնքան ամուր էին, որ կարողանային պահել իր մարմնի ծանրութիւնը։ Վարդանը օձի դիւրաթեքութիւն եւ կատուի արագաշարժութիւն ունէր։ Նա ձեռքը տարաւ, բռնեց աջին սեխացած քարից, եւ ճանկռտելով սկսեց վեր բարձրանալ։ Մի քանի արշին հազիւ էր բարձրացել գետնի մակերեւոյթից, յանկարծ ձեռքի բռնած քարի կտորը պոկուեցաւ եւ ինքը ցած գլորուեցաւ։ «Այստեղից յաջող չէ», մտածեց նա, առանց ուշադրութիւն դարձնելու իր ձեռքերի վրայ, որոնք քսուելով քարերի սուր ժանիքներին, քերթուեցան եւ արիւնը դուրս ցայտեց վէրքերից։

Վարդանը այն տեսակ բնաւորութիւններից էր, որ դժուարութիւնները աւելի բորբոքում էին նրա եռանդը, եւ կարծես վիրաւորում էին նրա անձնասիրութիւնը, թէ ինչո՞ւ յաղթել չէր կարողանում։ Նա շտապում էր։ Արեգակը մտնելու վրայ էր։ Մի քանի րոպէից յետոյ խաւարը կը թանձրանար եւ արգելք կը դնէր նրա յաջողութեանը։ Նրա գլխում ծագեց մի միտք։ Նա առեց երկայն պարանը, որ կապած ունէր ձիու թամբին։ Դա նրա զէնքերից մէկն էր եւ ծայրին կապուած էր կապարեայ մի ձուաձեւ գնդակ։ Նա գնդակը վեր նետեց եւ պարանի ծայրը ամուր կերպով փաթաթուեցաւ մի ծառի ճիւղից, որ հեռու չէր անձնասպանի ընկած տեղից։ Բռնելով պարանի միւս ծայրից, նա սկսեց սարդի արագութեամբ վեր բարձրանալ, եւ մի քանի վայրկեանի մէջ գտնւում էր անշնչացած դիակի մօտ։ Նա գրկեց դիակը. ո՛րքան մեծ եղաւ նրա զարհուրանքը, երբ նկատեց, որ իր գրկում գտնւում էր Թոմաս էֆէնդին։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

թիւնը Չինաստանի. աջակցութիւն մը որ փոխարէն պիտի բերէ իր դիւթմ։ Ես չեմ ուզեր հաւատալ թէ Ամերիկացիները, որոնց շահերուն չի վնասեր մեր գործունէութիւնը, Անգլիոյ եւ ռուսէն պիտի երթան ձեռք դէմ կռուելու համար, եթէ մենք զէնքով ճակատինք անոր դէմ »։

Ծովակալը յետոյ խօսելով Ճափոնի տնտեսական ուժին վրայ, յայտարարեց թէ այդ ուժը շատ վեր է Չինացիներու եւ Եւրոպականներու երեւակայածէն։ « Մենք երբեք պիտի չիյնանք այն վիճակին մէջ ուր ինկաւ Գերմանիա, պատերազմէն վերջը»։ Ուշագրաւ է որ ծովակալը ոչ եւ է խօսք չէ ըսած Ռ. Միութեան մասին։

Արաբներն ձայնասփիւռ Լոնտոնին

Տասներեկեգ տարուան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, բրիտանական ձայնասփիւռը յունուար 3ին սկսաւ արաբերէն զեկոյցներ տալ, ի լուր իսլամական աշխարհին։ Այս ձեռնարկը սահմանուած է հակազդելու իտալական անթելի հականգլիական քարոզութեանց, որոնք մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն։ Ամէն օր որոշ ժամու մը պիտի տրուին այս արաբերէն զեկոյցները։ Նոր ձեռնարկին հաստատման առթիւ, խօսք առին շատ մը երեւելիներ, մանաւանդ Ֆէյսալ Սայիֆ իւլ Իսլամ՝ Եէմէնէն, յետոյ Լոնտոնի եգիպտական դեսպանատան գործակատարը, վերջապէս Իրաքի եւ Արաբիոյ դեսպանները։ Այս ձայնասփիւռը լուրեր հաղորդեց ամբողջ արաբական աշխարհէն.— Եգիպտոս, Պաղեստին, Մոտաւոր Արեւելք եւն.։ Երուսաղէմի մէջ ձայնասփիւռը լսուեցաւ շատ յստակօրէն։

Հռոմի մէջ օրուան կարեւոր խնդիրն է այս ձեռնարկը, որ ուղղուած կը նկատուի յատկապէս Իտալիոյ դէմ։ Քիչ - շատ արաբերէն գիտցող կամ թարգման մը ճարած ամէն իտալացի պաշտօնատար կը լսէր անգլիական ձայնասփիւռը։ Իտալական թերթերը նորէն կը պնդեն թէ Պարիի արաբերէնի կայանը երբեք հականգլիական քարոզութիւն չէ կատարած եւ ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղեն Անգլիոյ դէմ։ Մինչեւ անգամ կ'ըսեն թէ Լոնտոն խախտած է Միջերկրականի համաձայնութիւնը։

Նոր խռովութիւններ Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Կոկայի դահլիճը որոշեց հակողութեան տակ առնել մամուլը, թատրոնը եւ շարժանկարը, որպէսզի խռովարարական քարոզութիւններ չկատարուին։ Ուրիշ չորս թերթեր եւս դադարման դատապարտուեցան։ Նոր կառավարութեան մարտական ուժերը, որոնք նիզակաւորներ կը կոչուին, առաջին անգամ ըլլալով իրենց պարտականութեան գլուխը անցան յունուար 3ին, նախարարութեանց դուռներուն առջեւ։ Ասոնք հագած են մուգ կապոյտ համազգեստներ, որոնց թեւերուն վրայ դրոշմուած է Կեռ Խաչը։

Հրէական երկու առաջին կայուաններ հեռանալով Ռումանիայէն, Չեխոսլովաքիա հասան։

Պերլինէն կը հեռքեն այն լուրը թէ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը մօտերս Պուքրէշ պիտի երթայ, մասնաւոր պաշտօնով։

Աւելի քան 1500 ռումանացի ըրջիկներ հասան Հռոմ։ Այս առթիւ փառաւոր ընդունելութիւն մը սարքուած էր հաղարաւոր սեւ շապիկաւորներու կողմէ։ Փողոցները զարդարուած էին իտալական եւ ռումանական դրօշներով։

Փոքրիկ Եգիպտոսի խորհրդարանին մէջ

Յունուար 3ին ագմկալի տեսարաններ պարզուեցան Եգիպտոսի երեսփոխանժողովին մէջ, երբ քարտուղարը պիտի կարդար արքայական հրամանագիրը՝ նիստերու յետաձգման մասին։ Ներկայ չէին ոչ նոր վարչապետը, ոչ ալ իր նախարարները. բայց պաշտօնանկ վարչապետը՝ Նահաս փաշա եւ իր կուսակիցները ներկայ էին եւ ագմկալի ցոյցեր կատարեցին։ Նախագահը կարդի հրաւիրեց նախորդ վարչապետը, սակայն այս վերջինը երբեք նկատի չառաւ եւ շարունակեց ամբողջ ուժովը պոռալ, խօսք առնելու համար ելանուն հայրենեաց։ Անկարգութիւնը այնքան սաստկացած էր որ նախագահը հարկադրուեցաւ դուրս հանել թղթակիցները եւ ունկնդիրները։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՆՑԱԳԻՐ ՌՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐԸ 1938 յունուար 1էն սկսեալ Գերմանիայէն պիտի չկրնան մեկնիլ առանց մասնաւոր արտօնութեան։

3 200.000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ կը պահանջէր դոկ. Լա Ռոք, ինչպէս եւ 75 հրատարակութիւն՝ տրուած վճիռներուն, իր քաղած 25 անուանարկութեան դատերուն առթիւ։ Դատարանը առջի օր արձակեց իր վճիռները, հատուցում սահմանելով միայն 10.300 ֆրանք։ Անպարտ արձակուեցաւ գլխաւոր ամբաստանեալը, դուքս տը Փոզզօ։ Ամէնէն ծանր վճիռները կրեցին Լէօն Տոտէ (Աքսիօն Ֆրանսէզ) եւ թերթին պատասխանատու տնօրէնը, իւրաքանչիւրը դատապարտուելով 200 ֆրանք տուգանքի եւ 2000 ֆրանք հատուցման. Երկրորդ անուանարկիչ գրութեան մը համար Լէօն Տոտէ եւ պատասխանատու տնօրէնը դատապարտուեցան իւրաքանչիւրը 400 ֆրանք տուգանքի եւ 4000 ֆրանք հատուցման։ «Լիւմանիթէ»ի պատասխանատու տնօրէնը եւ յօդուածագիր Սամփէ հաւաքաբար դատապարտուեցան 200 ֆրանք տուգանքի եւ իւրաքանչիւրը 2000 ֆրանք հատուցման։ «Փօփիւլէռ»ի մէկ յօդուածագիրը եւ պատ. տնօրէնը դատապարտուեցան 50ական ֆրանք տուգանքի եւ 100 ֆրանք հատուցման եւն.։

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ բանուորներու գործադուլը վերջացաւ։ Այժմ վարչապետը ձեռնարկած է միւս գործադուլներն ալ դադրեցնելու իրաւարարութեամբ։

ԼԻՈՆԷՆ «Մաթէն»ի կը գրեն թէ Արտէշի եւ Տրոմի կէրի եւ կրապիոսի գործարաններուն գործադուլը բռնութեան հետեւանք է, սարքուած՝ համայնավարներու կողմէ, որոնք բռնի վար դրած էին ճարտարապէտները։

ՍԹԱԼԻՆ պիտի կոչուի «Առաջնորդ Ռ. Միութեան ժողովուրդներուն», համաձայն անգլ. թերթի մը տեղեկութեանց, մինչեւ որ աւելի յարմար տիտղոս մը գտնուի։

Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Թեւանեան եւ զաւակունք, Պ. Գրիգոր Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Արզար Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Համամճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Պ. Պ. Աստուր, Խաչատուր եւ Հեթում Ցարութիւնեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունուար 2ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 62 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի (5 յունուար) առաւօտեան ժամը 9ին իր բնակարանին մէջ, 48, րիւ Ռօժէ, Պանթէօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն թերթական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6 Ավենիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։ կը խօսի Ընկ. ՀԱՅԿ ՄԱՐԳԻՍԵԱՆ. Նիւթ՝ Խորհրդային ղեկավարութեան կուսակցական անցեալը եւ ներկան.

ԱՆԻԷՌ-ԿՈԼՈՄՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ. 149 Ավընիւ Արժանթէօյ, կարեւոր օրակարգ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

Յունուար 16ին Կիրակին Salle Horticultureի մէջ

կը խնդրուի չխառնձել

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ։ կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ի՞նչ կը սպասենք արդի երիտասարդութենէն»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւգեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եռերանգ հայկական գոյն եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէժճեան։

Ձախ կողմը Մ. Թէքլէմէզեան, Մ. Պօյեան եւ Յ. Միքայելեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՆՈՒԷՐԸ ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ԱՌԹԻՒ

«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ. 715 երգ. երգերէն 208 հատը ձայնագրուած. Բազմաձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ ջութակի համար։ 109 դիմանկարներ եւ Հայրենի տեսարաններ։ Գին 50 ֆրանք։ Փոստի ծախքով 52։ Կազմուած 60 Ֆր. փոստի ծախքով 63։ Դիմել՝ գրատուն «Յառաջ», G TZERIKIANTZ. 13 Rue des Dominicaines Marseille.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր սիրելի ընկերուհի եւ Վարչութեան գանձապահուհի Տիկին ԱՐՇԱՔՈՒՀԻ ՓԱԳՈՒՃԵԱՆԻ եւ իր ամուսնոյն Պ. ՆԱԶԱՐ ՓԱԳՈՒՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ այրի Տիկին Շուշան Փագուճեանի եւ բոլոր պարագաներուն։

×

Նիսի Զէնկիլէրի Հայրենակց. Միութիւնը խորապէս զգածուած իր սիրելի հայրենակից ՆԱԶԱՐԷԹ ՓԱԳՈՒՃԵԱՆԻ ու տիկնոջ՝ ԱՐՇԱՔՈՒՀԻ եղերական մահէն, իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ անոնց անմխիթար մօր եւ Փագուճեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն։

×

Կրընոպլի Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեանի, իրենց զաւկին մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Համազգայինի եւ Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղերու Վարչութիւնները շնորհակալութեամբ ստացած են Պ. Մ. Մելքոնեանէ (Պօնտի) 25-ական ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, Օր. Մելինէ Գարաեանի մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Արմենուհի Ինճեան, (ծնեալ Տէրտէրեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մկրտիչ Տէրտէրեան, որ կը գտնուէր Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս), 1933էն ի վեր հետքը կորսուած է։ Իմացնել Mme. Arménouhi Indjéian, 48 Rue Tarantaize, St. Etienne (Loire) France: Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել։

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչաքճեան), հօր անուն՝ Դանիէլ, մօր անուն՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Աղնիւ, Եւթիք, Նարգուլ Պչաքճեանները որոնք տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ։ Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ Եսթերի աղջիկները՝ Հայկանուշ, Գեղվարդ Զամօղլեանները. Նմանապէս մօրքրոջ զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Աշխէն Սրապեանները։ Հասցէն գիտցողներէն, մանաւանդ Սուրիաբնակ մեր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. M. Surmenian, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Տօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Domremy — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 6 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3621 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐԸ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ՍԵՒ Է

Պատկերը պարզ է այլեւս,— երկու տարբեր աղբիւրներ անուններով կը յիշեն այն ութ զոհերը, որոնք մահուան դատապարտուեցան Երեւանի մէջ, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ», այլ մանաւանդ իբրեւ անջատողականնե՛ր:

Բայց, պարզ է պատկերին մէկ մասը միայն: Այս ութ զոհերը դատապարտուեցան «հրապարակային դատավարութեամբ»: Անկէ առաջ ալ, 1937 նոյեմբեր 6ին, Ստեփանաւանի մէջ «դատուեցան» ութ ամբաստանեալներ, եւ երեքը մահուան դատապարտուեցան: Այս դատին առթիւ էր որ կը յիշուէին նոր դատավարութեան զոհերէն մէկ մասին անունները:

Հրատարակուած տեղեկութիւններէն կ'երեւայ թէ դեռ պիտի դատուին ուրիշ «գեր - թշնամիներ», Խ. Հայաստանի երէկուան վարիչները,— Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ Գուլոյեան (նախկին վարչապետներ), Ամատունի եւ Ակոբով (Կեդր. Կոմիտէի Ա. եւ Բ. քարտուղարները), Գումեդին (հողագործական գործավար):

Արդ, մենք վաւերական տեղեկութիւններ չունինք այն միւսներու մասին որ սեւ ցանկին անցնելով բանտարկուեցան Խանջեանի «անձնասպանութենէն» անմիջապէս վերջը: (1936 յուլիս 9): Դժուար է ճշդել նոյնիսկ անոնց համրանքը:

Անցեալ օգոստոս 20ին, մասնաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդէին թէ իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ» գնդակահարուած են Արամայիս Երզնկեան (հողագործական գործավար եւ փոխ-վարչապետ), Պօղոս Մակինցեան (նախկին ներկայացուցիչ Պոլսոյ եւ գործավար), Եղիա Չուբար (խմբագիր Փարիզի «Երեւան»ին եւ «Խ. Հայաստան»ի), Կոստանեան եղբայրներ (մէկը անձնասպան), «եւ ուրիշ քանի մը հոգի որոնց անունները չկրցանք առնել»:

Այնուհետեւ, օգոստոս 24ին, միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդէին թէ ձերբակալուած են Աշոտ Յովհաննիսեան (Անդրկովկ. Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար եւ յետոյ գործավար), Ս. Տէր Գաբրիէլեան (նախկին վարչապետ), Լուկաշին (նոյնպէս նախկին վարչապետ), Բժ. Կամսարական, Զապէլ Եսայեան, Գուլոյեան (նախորդ վարչապետը), Աքայեան (վարիչ Անդրկովկասի գործի քաղաքական բաժնին):

Ու վերջապէս ամիսներէ ի վեր բերնէ բերան զրոյցներ կը շրջէին Դ. Շահվերդեանի, Ա. Բակունցի, Գալոյեանի, Դ. Տէր Սիմոնեանի եւ ուրիշներու գնդակահարման մասին:

Առաջին «դաւաճաններ»ն էին ատոնք, Խանջեանի ողբերգութենէն անմիջապէս վերջը, եւ բաւական ատենէ ի վեր չենք լսեր իրենց անունները, կամ կը լսենք պատահաբար, նոր ամբաստանեալներու բերնով, իբրեւ անէծք: Ստեփանաւանի դատավարութեան ատենն էր որ, պատահաբար գտանք անուն մը՝ այդ շարքէն,— «Ներկայումս գնդակահարուած Ներսիկ Ստեփանեան» (Խ. Հայաստան, 4 նոյեմբեր 1937):

Քանի որ այս գնդակահարումը կը հաստատուի, ուրեմն միւսներն ալ «մաքրուած են», այնպիսի միջոցներով որոնց գաղտնիքը միայն Չեկան գիտէ:

Բայց չարունակենք վերապահ մնալ, մինչեւ որ ժամանակը ինք հաստատէ իրաւն ու սուտը, ինչպէս այսօր, ամիսներ վերջը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի իրազեկ թղթակիցը կը հաստատէ Ամատունիի, Ակոպովի, Գուլոյեանի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի եւ Գումեդինի ձերբակալութիւնը, ամիսներն ալ յիշելով: («Թան»ի թղթակցին մէկ չփոթութիւնն ալ կարելի է հաստատումը նկատել Արամայիս Երզնկեանի ձերբակալութեան):

Մնաց որ, Երեւանի նոր դատավարութեան առթիւ սարքուած ամբաստանագիրը «գեր - թշնամիներ» կը կոչէ այդ վարիչները, եւ ութ մահապարտներն ալ՝ անոնց գործակալները: Տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ երբ գործակալները կամ գործիքները գնդակահարման կը դատապարտուին, բուն հեղինակները ... այդպէս հռչակուած անձերը ... չեն որ ազատ մահ պիտի գան Արովեան պողոտային վրայ:

Կարճ, ... ո՛ր կողմէն ալ քննենք հարցը, եւ լաւատեսութեան բոլոր ճիգերն ալ փորձելով, պիտի չկրնանք որ եւ է մխիթարական կէտ գտնել:

Ընդհակառակն, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ՝ աւելի սեւ լուրեր պիտի հասնին ժամանակի ընթացքին: Լուրեր՝ ոչ միայն արդէն կատարուած խժդժութեանց եւ խմբական սպանութեանց մասին, այլ եւ նոր դատավարութիւններով,— բռէք՝ արիւնոտ խեղկատակութիւններ:

Այդ գազանային արարքներուն համար ոչ պատրուակներն են որ կը պակսին, ոչ ալ Չեկան է որ պիտի անճրկի: Մանաւանդ որ, Հայաստանը Գերագոյն Խորհրդին մէջ իբրեւ պատգամաւոր ունի Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը եւ Եէժովի աջ բազուկը՝ Լիտվին (Հրեայ), իսկ Երեւանի ներքին գործավարութեան (Չեկա) գլուխը կը գտնուի Ռուս մը, ոմն Վիկտոր Վասիլի Խմարսսով, եւ վերջապէս մեր աշխարհին դատական գործավարն ու փոխ-վարչապետն է Ռիգասոյի Վէյլերէկով ...

Պատրուակներէն մ րն ալ ձեռք առնեն, հետեւանքը մահ է: Միայն մնացորդութիւնը (սապոթաժ) ինքնին գնդակահարութեան կ'առաջնորդէ: Իսկ այժմ հիւսուած են աւելի ծանր ծանր մեղքեր,— ազգամիջեան ատելութիւն կամ քաղաքական դաւ՝ Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու եւ քաղքենի-դրամատիրական պետութեան մը վերածելու համար:

Ահա թէ ինչպէս «յաղթանակէ յաղթանակ» սուրալով, մեր հայրենիքը դարձաւ անճանաչելի, նոյնիսկ անոնց համար որ չէին կրնար բաժնել Հայաստանի սերը (Երեւանեան ուղղագրութեամբ):

Շ.

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՆ. ԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ութ մահապարտներն են.— Մարիկոնեան, Շահնազարեան, Ենգիբարեան, Քալանթարեան, Մատաթով, Տէր Աւագեան, Թորոսեան եւ Մելքոնեան

«Մա՛հ փաշական շունե՛րուն» պոռալ կուտան ամբոխին

Երէկ հաղորդած էինք թէ Երեւանի մէջ մահուան դատապարտուած են ութ կարեւոր վարիչներ:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը հեռագրէ երկուշաբթի օրուան թուականով (3 յունուար): Այս առթիւ բանք որ չակերտաւոր բառերն ալ բնագիրէն են.—

Մահուան դատապարտուեցան ութ հայ խորհրդային վարիչներ, որոնց «դաւաճանութեան» դատավարութիւնը սկսած էր Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մէջ, Ծնունդի առաջին օրը: Մահապարտներն են.—

1. ՄԱՐԻԿՈՆԵԱՆ, նախագահ Պետական Դրամատան, նախկին գործավար (նախարար) հողագործութեան:

2. ԵՆԳԻԲԱՐԵԱՆ, վերատեսուչ Հայաստանի պետական համալսարանին:

3 եւ 4. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ, փոխ-գործավարներ հողագործութեան:

5 եւ 6. ՄԱՏԱԹՈՎ ԵՒ ՏԷՐ ԱՒԱԳԵԱՆ, որոք վարիչներն էին հողագործութեան պետական ծրագրի վարչութեան:

7. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (կամ Մելքումեան), վարիչը պետական գիւղատնտեսութեան:

8. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, վարիչը հող. գործավարութեան արջառի բաժնին:

Թէեւ իրենց տարիքները միջին հաշուով 40էն վար են, բայց բոլորն ալ կուսակցութեան վեթերան անդամներ են, բացի երկուքէն:

Զանոնք բոլորը մահուան դատապարտած ատեն, մասնաւոր ատեանը աւելի առաջ գնաց քան պետական դատախազը, որ միայն եօթին գնդակահարումը կը պահանջէր: Ատոր վրայ սակաւաթիւ հասարակութիւնը որ ներկայ էր փոքր դատարանին մէջ, աղաղակեց միաբերան.

— «ԿԵՑՑԷ՛ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՄԱ՛Հ ՖԱՇԱԿԱՆ ՇՈՒՆԵՐՈՒՆ, ԿԵՑՑԷ՛ ԱՐԴԱՐ ՎՃԻՌԸ»:

Դատավարութեան չորս օրուան ընթացքին, ԱՄԷՆ ՕՐ ՋՈՒԼԱԾՈՅ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐ ԿԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԻՆ միաձայնութեամբ ամբողջ Հայաստանի բոլոր գործարաններուն, հաւաքական անտեսութեանց, պետական տնտեսական եւ արհեստակցական հիմնարկութեանց եւ գիտական ընկերութեանց կողմէ, ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ ԱՅՍ ՈՒԹ «ԴԱՒԱՃԱՆ ՇՈՒՆԵՐԸ», որոնք բանտին մէջ իրենց կատարած խոստովանութիւններով իրենք զիրենք ամբողջովին յանցաւոր համարած էին Կրեմլինի հողագործական ծրագիրներուն Խ. Հայաստանի մէջ գործադրութեան առթիւ պատահած բոլոր ձախողանքներուն: Անոնք դատարանին մէջ կրկնեցին իրենց անարգ խոստովանութիւնները եւ յայտարարեցին թէ չարժած են ԻԲՐԵՒ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՀՆՏԻՒԵԱԼ «ԳԵՐ - ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ» ՈՐՈՆՔ «ԴԱՒԱԴՐԱԾ ԷԻՆ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ ԲԱԺՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.—

ԽԱՆՋԵԱՆ, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան նախկին վարիչը (պօս), որ անձնասպան եղաւ 1936ի ամառը:

ԱՄԱՏՈՒՆԻ, անոր յաջորդը՝ իբրեւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը Հայաստանի մէջ:

ԱԿՈՊՈՎ, Ամատունիի օգնականը (Բ. քարտուղար):

ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ, Հայաստանի վարչապետը:

ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, նախորդ վարչապետը (Գուլոյեանէն առաջ):

ԳՈՒՄԵԴԻՆ, հողագործութեան գործավարը (նախարար):

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ԵՒ ՊԻՏԻ ԴԱՏՈՒԻՆ ԱՅՍ ՎԵՐՋԻՆ «ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐ»Ն ԱԼ ..

Թղթակիցը կը շարունակէ.—

ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԱԿՈՊՈՎ ԵՒ ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ԱՄԱՌԸ, ԻՍԿ Ս. ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԵՒ ԳՈՒՄԵԴԻՆ՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ: Այս գլխաւոր վարիչներէն ոմանց համար ալ դատավարութիւն կը խոստանան:

Այն արագութիւնը որով Հայաստանի այս կարմիր վարիչները տապալեցին իրար, իրենց կարգին արագօրէն տապալելու համար, - եւ ժողովրդական միաձայն ծափահարութիւնը՝ երբ իւրաքանչիւր նոր վարիչ կը գգետնուի երբ կարգը իրեն գայ—կը պատկերացնեն ուժգնութիւնը եւ գրեթէ անանձնական հանգամանքը տիրող մաքրագործման ոչ միայն Հայաստանի սահմանային «տիպար» հանրապետութեան, այլեւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ:

*** «Թան»ի թղթակիցն ալ հաստատելով նոյն տեղեկութիւնները, կը հեռագրէ Մոսկուայէն, յունուար 4 թուականով.—

Ինչպէս գիւրին էր նախատեսել, Ծնունդին օրը Խ. Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մէջ բացուած հայրենադաւութեան մեծ դատը վերջացաւ ութ մահավճիռներով:

Քանի մը օրէ ի վեր, հայերէն «Կոմունիստ» լրագիրը ամբողջ լայն էջ մը կը յատկացնէ այս դատավարութեան, որուն մէջ ամբաստանուած են... (այստեղ կը յիշէ այն անունները որ հրատարակուած են քիչ վերը): Ամբաստանեալները իրենց խոստովանութեանց մէջ ընդունած էին թէ չարժած էին համաձայն հրահանգներուն «ժողովուրդի թշնամիներու որոնք կը ջանային Հայաստանը անջատել Խ. Միութենէն»: Ժողովուրդի այս թշնամիները ձերբակալուած էին 1937 Սեպտեմբերին. (կը յիշէ անունները, Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւն. սխալմամբ ձերբակալուած ցուցնելով եւ իբրեւ «Արամայիս Խանջեան» կոչելով Խանջեանը. Արամայիսը Երզնկեանի անունն է): Ութ ամբաստանեալներէն վեցը կուսակցութեան անդամ էին երկար ատենէ ի վեր:

«Կոմունիստ»ի գրածին համաձայն, դատավճիռին ընթերցումը խանդավառ ծափերով ողջունուած է ներկաներուն կողմէ, որոնք պոռացած են.—

— Հուռռա՛. կեցցէ՛ խորհրդային արդարութիւնը, մա՛հ փաշական շուներուն»:

Քանի մը օրէ ի վեր բանաձեւեր կը քուէարկուէին գործարաններու, հաւաքական անտեսութեանց, գիտական ընկերութեանց, թերթերու կողմէ, մահապատիժ պահանջելով ամբաստանեալներուն համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՃԱՓՈՆ ԾՈՎԱԿԱԼԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Բողոքագիր պիտի ներկայացնեն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ծովակալ Սուեցէկու, Ճափոնի ներքին նախարարը, որ վաղուան վարչապետը կը համարուի, ծանրակշիռ յայտարարութիւններ ըրած էր քաղաքական օրկանի մը, սպառնալով ճերմակներու լուծը թօթափել նոյնիսկ պատերազմի գնով: Այս առթիւ ուղղակի կը սպառնար Անգլիոյ:

Ծովակալին յայտարարութիւնները խոր տպաւորութիւն գործեցին Լոնտոնի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը կը սպասէ ծովակալին յայտարարութեանց պաշտօնական բնագրին, բողոքագիր մը ներկայացնելու համար: Թէեւ, մեծ արդիւնք մը չի սպասուիր այդպիսի բողոքներէ:

Մինչ այս մինչ այն, Ճափոնցի ծովակալը նոր յայտարարութիւններ ըրած է, միշտ ապտարարելով թէ Անգլիա սխալ կ'ընէ օգնելով Չինաստանի: «Եթէ Անգլիացիները դադրեցնեն Չինաստանի եղած օգնութիւնը, մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլան Մայր. Արեւելքի»:

Լոնտոնի մէջ կը զարմանան որ Ճափոնի կառավարութեան մէկ անդամը այնքան թեթեւօրէն կը խօսի ընդհանուր տակնուվրայութեան մը մասին: Առաջին անգամ չէ որ Անգլիա կը գանգատի Ճափոնի դէմ, այս կարգի հրատարակութեանց առթիւ եւ միշտ խուսափողական պատասխաններ կը ստանայ:

Հռոմի եւ Պերլինի մէջ Անգլիան պատասխանատու կը նկատեն Մայր. Արեւելքի տագնապին, գիտել տալով թէ անգլեւսաքսոն ազդեցութեանց հետեւանքով էր որ Չինաստան ընդդիմացաւ Ճափոնի պահանջներուն ինչպէս 1931ին, նոյնպէս 1937ին: «Ճափոն նախապէս կ'ուզէր գրաւել Չինաստանի միայն հինգ նահանգները բայց այժմ մնացած է աւելին գրաւել, իբրեւ հետեւանք չինական նահանգները, բայց այժմ մնացած է աւելին գրաւել, իբրեւ հետեւանք չինական

*** Չինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին սաստիկօրէն: Շանկայի ճափոնական հրամանատարը նոր ազդարարութիւններ ուղղեց միջազգային թաղամասի օտար վարչութեանց, յայտնելով թէ պիտի վերահաստատուի ամբողջ ապահովութիւնը: Հրամանատարն կ'ընկերանային բանակին եւ նաւատորմին ներկայացուցիչները, որոնք ապտարարեցին թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնեն, ճափոնական ահաբեկութիւնը դադրեցնելու եւ հակաճափոնական պայքարը դադրեցնելու համար:

*** Ճափոնական 40 օդանաւեր ռմբակոծեցին Հանքէուի օդանաւային կայանը, 75 ռումբ ձգելով: Փորձ մը կատարուեցաւ օդը հանելու չինական զինարան մը, սակայն ձախողեցաւ:

Պաղեստինի բաժանման խնդիրը

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց նոր յանձնախումբ մը ղրկել Պաղեստին, նորէն քննելու համար այդ երկրին բաժանման խնդիրը: Յանձնաժողովը կատարեալ ազատութիւն պիտի ունենայ փոփոխութիւններ առաջարկելու բաժանման ծրագրին մէջ. Այս առթիւ հրատարակուած Սպիտակ Տետրակը գիտել կուտայ թէ կառավարութիւնը չէ հրաժարած բաժանման ծրագրէն, սակայն չուզեր անտեսել, նկատի առնելով համատարած դժգոհութիւնը, թէ Հրեաներու եւ թէ Արաբներու կողմէ:

Ինչպէս կը յիշուի, նախորդ յանձնախումբին ծրագիրը կը թելադրէր Պաղեստինը բաժնել երկու անջատ պետութեանց, անոր մօտ երկու երրորդ մասը յատկացնելով Արաբներուն, մէկ երրորդը՝ Հրեաներուն, եւ նոր շրջան մը ստեղծելով բրիտանական հոգատարութեան տակ (Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ եւ Նազարէթ, դէպի ծով ելքով մը, Եաֆայի մէջ): Նոր յանձնաժողովը կրնայ բարեփոխել այս ծրագիրը:

Խռովութիւնները երբեք չեն դադրած, հակառակ զինուորական խստութեանց: Յունուար 2ին երկու Հրեաներ կրակի բռնուեցան Երուսաղէմի մէջ, արաբ ահաբեկիչներու կողմէ: Ամէն օր դէպք մը կը պատահի:

Ալեքսանտրէթի Սանճաքին ընտրութիւնները

Ժընեւէն կը հեռագրեն.— Ալեքսանտրէթի Սանճաքին ընտրութիւնները պիտի կատարուին 1938 մարտ 28ին՝ առաջին աստիճանի, իսկ ապրիլ 12ին՝ երկրորդ աստիճանի: Պ. Իվօն Տէլպոս, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, որ Ա. Դ. Խորհուրդին նախագահն է, նախընտրած ըլլալով ձեռնպահ մնալ այս հարցին մէջ, վերջին կարգադրութիւններն ըրած է Էքուատորի ներկայացուցիչը: Այս առթիւ իրաւասութիւն տրուած է մասնաւոր յանձնախումբին, նշանակելու համար ընտրական գործողութեանց հսկելու սահմանուած պաշտօնէութիւնը:

Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութիւնը այս իրիկուն հրատարակեց թրքական կառավարութեան հեռագիրները, որոնք վերապահումներ կը յայտնեն ընտրական յանձնախումբի կարգադրութեանց մասին: Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցաւ յանձնախումբին պատասխանը, որ կը ժխտէ այդ վերապահումները

(Լրաբեր «Դաշնակցութիւնը կարգադ Դ. Էջ»)

ՁՕՀԵՐԸ ԵՐԱԽՏԱՊԱՐՏ Կ'ԸԼԼԱՆ ԴԱՀԻՃՆԵՐՈՒՆ..

Խորհրդային ընտրութիւններու նախօրեակին, Սթալին, Դիմիտրով, Եժով, Անդրէեւ, Ժդանով, Եգորով եւ Միկոյեան արտասանեցին վերջին ճառերը, անգամ մը եւս հրաւիրելով ընտրողները «միաձայնութեամբ ընտրել համայնավար - անկուսակցական խմբակցութեան թեկնածուները».

Ճառերը բոլորը միանման էին, սովորական քլիշէներ, առաջուընէ պատրաստուած եւ լաւ սերտած, բոլորն ալ կը վերջանային մեծարանքներով Սթալինի հասցէին: Եժովի ճառը կ'եզրակացնէր այսպէս.— «Թող ապրի այն մարդը, որու անունը առանձնապէս թանկ է մեզի համար, կեցցէ մեր ժողովուրդի առաջնորդ ընկեր Սթալինը»: («Պրաւդա» 11 դեկտեմբեր):

Ժդանովի ճառի վերջին խօսքերը — «Կեցցէ' մեր մեծ Սթալինը»:

Անդրէեւ կը վերջացնէ այսպէս .— «Կեցցէ ան որուն կ'ուզէն քուէ տալ ոչ միայն մեր մեծ պետութեան, այլ եւ ամբողջ աշխարհի աշխատաւորները: Կեցցէ մեր մեծ Սթալինը»: («Պրաւդա», 11 դեկտեմբեր):

Դիմիտրով կ'եզրակացնէ.— «Ժողովուրդներու առաջնորդ երկաթէ Սթալինի ղեկավարութեամբ ընկերվարութիւնը պիտի յաղթանակէ ամբողջ աշխարհի մէջ»: («Պրաւդա», 11 դեկտեմբեր):

Կարմիր բանակի ղեկավարներէն մարաջախտ Եգորով նոյնպէս կը բացադանչէ .— «Մեր առաջնորդ, ուսուցիչ, բարեկամ եւ ընկեր Սթալինը» եւայլն եւայլն:

Ուշադրութեամբ կարդալով այս բոլոր ճառերը կարելի է յանգիլ միայն մէկ եզրակացութեան.— Աշխարհի ամէնէն դեմոկրատիկ ընտրութիւնները կազմակերպուած են գլխաւորաբար Սթալինի գահին տալու համար «համաժողովրդական» քուէարկութեան պատուանդան: Ըլլալով համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար, Սթալին կրցաւ, առանց որ եւ է պետական դիրք ունենալու, պառնալ նաեւ Խ. Միութեան միահեծան ղեկտատոր:

Այսօր ան կ'ուզէ իր իշխանութեան հիմերը աւելի եւս ամրապնդել, բոնի կազմակերպուած հանրաքուէով:

Ամէն խորհրդարանի համար ամէնէն աւելի վիճելի իրաւունքներէն մէկն է իր անդամներուն անձեռնմխելի հանդամանքը: Պատգամաւորը իր ընտրութենէն յետոյ այլեւս կը դառնայ անկախ եւ ոչ ոք կրնայ զինքը զրկել երեսփոխանական իրաւունքներէ: Միայն դատական իշխանութեան պահանջով եւ խորհրդարանի որոշումով է որ երեսփոխանը կրնայ զրկուիլ իր պաշտօնին հետ կապուած իրաւունքներէն:

Սթալինեան «սահմանադրութիւնը» նկատի առած է այն «անպատեհութիւնները», որ կրնան ծագիլ այս դրութենէն: Որպէսզի կարենայ ուզած վայրկեանին աղատիլ այս կամ այն «անյարմար» պատգամաւորէն, բանտարկել կամ գնդակահարել տալ զայն, Սթալին «իրաւունք» տուած է ընտրողներուն «ետ կանչել պատգամաւորը» բոլոր այն պարագաներուն մէջ, երբ ան «կը կորսնցնէ ժողովուրդին վստահութիւնը»: Իրականին մէջ պիտի ստեղծուի հետեւեալ դրութիւնը,— եթէ ս եւ է երեսփոխան ոք եւ է ձեւով Սթալինի ամենաթեթեւ դժգոհութիւնն իսկ յառաջ բերէ, Եժով խւկոյն պիտի կազմակերպէ ընտրողներու նոր ժողով մը, ուր երեսփոխանը պիտի յայտարարուի «ժողովուրդի թշնամի» եւ ետ պիտի կանչուի: Մնացեալը բոլորին յայտնի է:

Նոյն ինքն Սթալին աշխարհիս «ամէնէն ժողովրդավար» սահմանադրութեան այս կէտի մասին պարզ ըսած է յիշեցնել իր վերջին ճառին մէջ, որ «աչալուրջ» ըլլան, որովհետեւ դեռ չմերկացած «ժողովուրդի թշնամիներ» կրնան ընտրուիլ անգամ Գերագոյն Խորհուրդի: Ընտրողները պիտի հսկեն, որպէսզի կասկածի պարագային ետ կանչեն «թշնամին» եւն:

Պահելով իր ձեռքերուն մէջ այս զէնքը, Սթալին ընտրական խեղկատակութենէն պիտի անցնի խորհրդարանական կատարեալ զաւեշտներ կազմակերպելու:

Մեզի, հայերուս համար, առանձնապէս հետաքրքրական է «ընկեր Միկոյեանի» ճառը, որ արտասանուած է Երեւան, ընտրական ժողովի մէջ:

Բացի սովորական քլիշէներէ, ճառը կը պարունակէ նաեւ զուտ «հայկական բաժիններ».

Անշուշտ «հանճարեղ Սթալինը' կրցաւ ստեղծել միատեսակ, հզօր ազգային պետութիւն մը», «Ռուսիոյ ցարը ազգային խնդիրը կը կարգադրէր կախաղաններով եւ բանտերով, Դաշնակները, հայ ժողովրդի այս երդուեալ թշնամիները, ազգային հարցը կ'որոշէին արիւնով եւ մահով: Իրենց երկամեայ իշխանութեան օրով անոնք կազմակերպեցին երկու պատերազմ: Դաշնակներու օրով ազգային քաղաքականութիւնն էր զազանաբար մէկ ժողովուրդը միւսին դէմ հանել: Ահա այդ պատճառով Հայաստանը Դաշնակներու օրով որբերու, արցունքի, թշուառութեան եւ վայրագ բռնութեան երկիր մըն էր ...

Միկոյեան չըսեր թէ ի՞նչ բրած են իրենք բոլշեւիկները Հայաստանի համար, թէ ինչպէս դաշնակցելով քէմալական Թուրքիոյ հետ, օգնեցին անոր քաղաքականապէս եւ նիւթապէս, ոտքի կանգնեցուցին Թուրքիան եւ միասնաբար արշաւեցին Հայաստանի մանուկ հանրապետութեան վրայ, բաժնելով մեր հայրենիքը իրարու մէջ:

Չըսեր թէ ինչպէս «փրկիչները» թալանեցին ամբողջ Հայաստանը, իրապէս սովի եւ արցունքի երկիր դարձնելով վրացուած հայ պետութիւնը, ջնջելով անոր անկախութիւնը եւ ապատութիւնը:

Չըսեր, թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնելով, խիզախ յեղափոխական ընդվզումով մաքրեց երկիրը բոլշեւիկեան բարիքներէն:

Չըսեր թէ ի՞նչ կոպիտ անիրաւութիւններ կրեց Հայաստանը խորհրդային ռէժիմին տակ եւ ինչ տառապանքներու մատնուեցաւ երկիրը այս վերջին տարին:

Սակայն Միկոյեան ըսաւ .—

«Խորհրդային իշխանութիւնը չըտեսնուած ոյժով առաջ մղեց բոլոր ժողովուրդներու մշակոյթը — ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական: Ռուս պրոլետարիատի ղեկավարութեամբ խորհրդային իշխանութիւնը հաստատեց բոլոր Խ. Միութեան ժողովուրդներու ընկերվարական հեղափոխութեան»:

«Խորհրդային Հայաստանը աւելի քան ո եւ է երկիր պարտական է խորհրդային իշխանութեան: Հայկական Ս. Խ. Հ.ն արագօրէն կը զարգանայ: Ան կրնար աւելի արագ աճիլ եթէ չխանգարէին իր վերելքը հայ ժողովրդի թշնամիներ' — Դաշնակները, տրոցկիստ - բուխարինական մնացորդները, որոնց բոյնը քար ու քանդ եղած է»:

«Խորհրդային Հայաստանը աւելի քան ո եւ է ժողովուրդ պարտական է խորհրդային իշխանութեան»: Չէ՞ որ «հայ ժողովրդի թշնամիները» կը գնդակահարուին յանուն հայ ժողովրդի բարօրութեան: Ի՞նչքան շնական հեգնանք

Խորհրդային իշխանութիւնը կը հարուածէ, կը քանդէ ամբողջ Հայաստանը, իսկ արիւնաքամ երկիրը պէտք է պարտական ըլլայ այդ նոյն իշխանութեան. Եղածը կարելի չէ համեմատել նոյնիսկ ցարերու օրով կատարուած խայտառակութիւններու հետ: Սթալինի սրտին աւելի մօտ են սուլթանները: Չէ՞ որ սուլթանները կ'աւերէին երկիրը, թալանել եւ կոտորել կուտային ազգաբնակչութիւնը, իսկ ժողովուրդը պարտաւոր էր գոհ ըլլալ եւ աղօթել բարեխնամ վեհապետին արեւշատութեան համար:

Հետաքրքրական է որ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնն ալ նոյն խմաստով կ'արտայայտուի Թաս: Նկարագրելով Միկոյեանի մուտքը Հայաստան, գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— «Խորհրդային Հայաստանը հիացմունքով կ'ընդունի իր լուսաւոր զաւակը, եւ ի դէմս ընկեր Միկոյեանի կ'ողջունէ համայնավար կուսակցութիւնը եւ ՄԵԾՆ ՍԹԱԼԻՆԸ, ՈՐՈՒՆ ԱՑՆՔԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»:

Հայաստան պարտական է Սթալինի... Այսպէս ալ գրուած է' սեւով ճերմակի վրայ: Բարեք մըն է որ թուղթը ամէն ինչ կը տանի եւ երբեք չի կարմրիր.

Բայց պարտական է Հայաստանը նաեւ Սթալինի նէնիշարի Միկոյեանին, (ինչպէս կը գրեն իրենց նամակի մէջ լէնինականի բանուորները),— «Ձեր Անաստաս Իվանովիչ, Սթալինի ղեկավարութեան տակ հրակայական օգնութիւն հասցուցիք Փաշական շուներու, տրոցկիստ - բուխարինական եւ բուրժուական նացիոնալիստական լրտեսներու մերկացման գործին»:

Ցարական իշխանութեան օրով, հայ ժողովուրդը գոնէ ստիպուած չէր շնորհակալութիւն յայտնել իր դահիճներուն ...

Մ. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Աշխատութեան նախարարին նոր տեղեկագրին համաձայն, կ'ըսէ մասնաւոր հեռագիր մը, դեկտ.էն ի վեր երկու միլիոն աւելցած է անգործներուն թիւը: Մինչեւ 1938 փետրուար, կը սպասուի դեռ նոր երկու միլիոն անգործներու յաւելումին, որով մինչեւ այդ թուականը ամերիկեան անգործներուն թիւը պիտի յանգի 11էն 12 միլիոնի:

*** Ամերիկայի պանձային պաշտօնատուներ կրկին ազդու ջեկոյցով մը կը հերքէ արտասահմանի մէջ տարածուած այն զրոյցը, թէ տոլարին արժէքը պիտի իյնայ: Կը յայտարարուի թէ Ամերիկայի դրամական քաղաքականութիւնը ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի կրէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ... ՔԱՖԻՐԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գերման մարդաբան թժիշկ Ալպէրթ Հէրլիխ իր յոյժ շահեկան ճամբորդութիւններուն վրայ վերջերս հրատարակեց գիրք մը, ԴԷՊԻ ԼՈՒՍԱՇԽԱՐՀ մակագրով: «Դէպի լոյսին երկիրը», այս յորջորջումը կը պատկանի երբեմնի Քաֆիրիստանի, որ նուաճեցուեցաւ վերջնապէս Աֆղանիստան բանակին մեծ կազմակերպիչ էմիր Ապտուրրահմանի կողմէ, զարկելով ամբողջ անկում, անհուսաճ անկախութիւն մը պահելէ վերջ:

Մեծանուն գերման հեղինակին, հայկական ծագումի մասին, տուած բացատրութենէն առաջ, կ'արժէ այդ հետաքրքրական երկրին դիմագծութեան վրայ համառօտակի խօսիլ: Աղատաժուտ, խոյան լեռնաշխարհ մը կը տարածուի Հինդուքուշի աճազին լեռնաբերդին զառիթափերուն վրայ: Այդ շղթային զաղաթը, Թիրիխ Միր, թէեւ չի հաւասարիր Հիմալայայի եւ Քարաքօրէմի ամենաբարձր լեռներուն, սակայն զարմեալ ծովուն մակերեսէն աշխարհագրական մէկ մղոնէ աւելի բարձրագիր. Ասիայէն դուրս գտնուող ամենաբարձր լեռնակոյտերէն տարբերուող Հէթը աւելի վեր կ'աշտարակէ: Սակայնթի. Եւրոպացիներ միայն մինչեւ հիմա այդ լեռնաշխարհը հասած են, եւ անկէց յանդուն ծանօթութիւններ հազիւ թէ մուտք գործած են մեր երկրամասերուն մէջ: Բայց գիտցածնիս ալ կը բաւէ, կ'ըսէ Հէրլիխ, գաղափար մը կազմելու համար: Դեռ քանի մը դար առաջ բացձակ հեթանոս էին այդ փոքր երկրամասին բնակիչները: Մեր պատուղներուն եւ հացաբոյսերուն տեսակներէն շատին նախնական հայրենիքը կը թուի ըլլալ այդ երկիրը Աֆղանները Քաֆիր կամ Քեաֆիր անունը տուած են իրենց այդ դրկիցներուն, որ կը նշանակէ անհաւատ, անկրօն: Ըստ այժմ իրենց երկիրն ալ կոչուեցաւ Քաֆիրիստան: Դարերով արիւնոտ կռիւներ մղած են բազմաթիւ թշնամիներու դէմ իրենց անկախութեան համար: 1895ին միայն, ինչպէս վերը ըսուեցաւ, Աֆղանիստան կարողացաւ գրաւել Քաֆիրիստանը:

Աֆղաններու անդրանիկ գործունէութիւնը եղաւ հեթանոսութենէ մահմետականութեան դարձնելու ծայրայեղ խանդը, որ ժամանակին հետ կատարեալ յաջողութեամբ պըսակուեցաւ: Այսօր սակաւաթիւ, առանձնացած ծերեր կան միայն, որ տակաւին կը պահեն իրենց հեթանոսական դիմագիծը: Ասոնք անձամբ գերման բժիշկին պատմեր են իրենց հին կրօնքին նկատմամբ զանազան մանրամասնութիւններ: Իրենց պաշտամունքը նմանութիւն ունի Զրադաշտի (Զօրոաստր)պաշտամունքին հետ, այսինքն երկարմատեան վարդապետութիւն մը, բարի եւ չար ոգիներու վրայ հիմնուած, ինչ որ նոյնն է արիական — սեմական հին միտքին իմացողութեան հետ: Մէկ խօսքով' հին արիական պարսկական, հայկական, գենտական, հնդկական) բնապաշտութիւնը: Այս տեսլերքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ' անդունդ մը համատարած, Ուրտէշ, ուր աստուածները կը բնակին, անոր վրայ մեր երկիրը Միշտէշ, ուրիշ մըջին մըն ալ' Եուրտէշ, ուր կը գտնուին դրախտը, Պիշթ, եւ դժոխքը' Ծուցուք: Աշխարհաստեղծ եւ վեհագոյն Աստուածն է Իմրա, որմէ կը բխին կարգ մը ուրիշ աստուածութիւններ, որոնց պէտք է պատարագ մատուցանել, կենդանիներ մորթելով: Սուրբ լերան' Թիրիչ - Միրի վրայ կը բնակի Հինդուքուշի թագուհին, որուն գործն է չարունակ լոյանք տանել մարմարեայ բաղնիքի մը մէջ: Պատուական տիկնիններն են բազմաթիւ պարիկներ, արձանական գեղեցկութեամբ, անոր պէս ճերմակներ հագած: Բայց ծունկ չունին եւ միշտ դէպի ետեւ կը տատանին խոնարհամիտ երկրպագութեամբ պատուելով թագուհին, որուն նման, արական կերպարանքով, կը գտնուի Հիմալայա լերան մէջ, հսկայ ձիւնամարդ մը, սատրիկ տգեղ, որ մարդ կ'ուտէ: Ամէն պարագայի մէջ պէտք չէ պարիկներուն նայիլ, կը մեռնի նայողը: Անմատչելի սրբավայրին մէջ պատնիշափակ աստուածուհին ու իր հարսները աներեւակայելի ճոխութեամբ ու հեշտանքով կ'ապրին. Ձիւնապատ գաշտերը նուիրական են, անոնք աստուածներուն սեփական գործն են: Ով որ ձիւն կ'աղտոտէ, մահը անոր կը սպասէ: Քաֆիր (Կափր) ծերերը բսին հետեւեալը.— «Եթէ դուք ճերմակները կրցաք մինչեւ 5900 մէթր բարձրանալ, ասիկա կը պարտիք ձեր ճերմակ մորթին»:

Բայց ինչ որ մզեց մեզ այս ծանօթութիւնները տալ մարդկային արարածներուն այս մասին վրայ, այն թէ գերման երկրաչափը, Քաֆիրիներէն գտնուած երկու հարիւր յիսուն անձի վրայ մարդաչափական փորձեր կատարելով, կը յայտարարէ թէ Քաֆիրները երեք դասակարգի կը բաժնուին իրենց առանձնայատուկ ցեղային մանրամասնութիւններով: Արդէն մինչեւ հիմա այս տարրոց ծագումին վրայ խորհրդաւոր մթութիւն մը տարածուած է: Ազգագրական տեսակէտով ալ տարբերութիւններ կան իրենց մէջ, աշխարհագրականօրէն միայն նոյն ըլլալով: Հէրլիխի ընկերացող Աֆղան գինուորական խումբին պետը' գնդապետ Պահատուր' ներկայ էր գիտունին կատարած փորձերուն, մարդաչափական տուեալներու վրայ վստահ այժմ, ինչ կերպով կամ ինչ միջոցներով էր որ կարելի եղաւ հոն գործ մը տեսնել, գիտունը հաստատեց երեք տարբեր տիպարներու գոյութիւնը: Անոնցմէ երկուքին գլխաւոր յատկանիշներն են թուխ աչքեր եւ մազեր: Առաջին տիպարը, միջակ մեծութեամբ եւ զօրաւոր արտայայտութեամբ, նաեւ ցցուած աղեղնաձեւ կամ կոր քիթով (արծուեռունգն) Քաֆիրները ԳԷՏՔ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԷ ԵՂԱԾ ԸԼԼԱՆ, կը վճռէ գերման գիտնականը, աւելցնելով թէ Մահմեդականները այդ Հայերը քշած են մինչեւ Հինդուքուշի լեռները: Երկրորդ տիպարի Քաֆիրները տափակ կամ համեմատաբար քիթերով ճղճիմ բաներ են, կ'ըսէ Հէրլիխ: Ասոնք գերի դասակարգն են Քաֆիրիստանի մէջ, ճնշուածներու ստրուկներ մը: Երրորդ տիպարը բարձրահասակ, յաճախ խարտեաշ մազերով, կապոյտ աչքերով մարդիկ են, Թիրոլցի կամ Արեւմտ գիւղացիներու նմանութեամբ. Կ'ենթադրուի թէ Քրիստոսէ երեք կամ երկու հազար տարի առաջ Միջին Եւրոպայէն Հնդկաստան գաղթային խուժումի տեղի ունեցած է գերմանական ցեղերու կողմէ (Հնդկո-գերմանական կոչուածները), որոնք ապա մասամբ բարձրացած են Հինդուքուշի սարերը եւ հովիտները, հետզհետէ հաղորդակցութիւնը պահպանելով Հնդկաստանի դաշտավայրերու հետ: Ահա թէ ինչպէս կարելի է մեկնել ցեղային խառնուրդի տարրերը, տեսակ մը մարդկային տարբաբանութիւն:

Այս ծանօթութիւնները այսօր մանաւանդ սա մեծ կարեւորութիւնը ունին, որ Հայ ցեղը արտասահմանի մէջ, իր ծաւալով ու քանակութեամբ, ձուլումի վտանգին ենթարկուած է. սահարակ, թէեւ հիմա դեռ բաղդաբախտաբար սահմանափակ: Արթնութիւն, հետեւաբար: Զառիթափը լպրծուն է: Թողէք հղճիմութիւնները եւ, Հայը Հայ պահելու միջոցներուն վրայ կեդրոնացուցէք ձեր ջանքերը Անցեալին փորձերը յայտնի են: Միտք բերէք Անիի կործանումէն վերջ դէպի Եւրոպա հայկական գաղութին վերջնական փճացումը, ազգային - ցեղային նկարագրին, լեզուին անհետացումով. Ցեխցէք խառն ամուսնութիւններն ու անոնց աղէտաբեր հետեւանքները: Արդէն կը տեսնուին, չէ՞:

Բայց իրրեւ սփոփանք այրած սիրտի, բանք.—

Ազգ գայ եւ ազգ երթայ, եւ ... Հայն յաւիտեան կայ

ԻՏԱՆ

ՊԱՊԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Ծննդեան օրերուն առթիւ Պապը' իր սրտագին կարտինալին միջոցաւ հրապարակել տուած է իր խօսքերը, Գերմանիոյ մասին.— Ցաւակցալ չկայ թէ Գերմանիոյ մէջ կրօնական հալածանք մը կայ, թէեւ ճիգ մըն ալ կայ այդ իրողութիւնը ուրանալու: Բայց կայ եւ ծանր տեսակէն: Բայց աշխարհ արդարած պէտք է գիտնայ, թէ Պապը մեծ բարեկամ մը եղած է եւ է մեզ Գերմանիոյ, Գերմանիային լաւագոյն ուրիշ երկիր մը չի ճանչնար Պապը. Երկիր մը որ բնութիւնն իր ներկայացուցիչն է մշակոյթի, աղդանցի եւ գիտութեան: Այնպէս կ'ուզեն հաւատացնել, թէ կաթոլիկ կրօնքը այլեւս զադրած է կրօնք ըլլալէ, եւ դարձած է քաղաքականութիւն: Պապը ահա կը յայտարարէ ամբողջ աշխարհի երեսին — կ'ըսէ գեկոյցը — Մենք քաղաքականութիւն չենք ըներ: Ընդհակառակն: Մենք կրօնքը կը յառաջցնենք ի փառս Աստուծոյ, եւ կ'աշխատինք որ մարդկային եւ ընկերային կեանքին մէջ Աստուծոյ իրաւունքը ուրիշ տր հողիներուն իրաւունքն է: Այս է մեր միակ նպատակը: Նորէն կ'ըսենք — քաղաքականութիւն չէ մեր գործը, կը վերջացնէ Պապը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Գիշերուան այս ժամուն մէկը հարիւր մոմնոց լապտեր մը կուրծքին, եկեր պատուհանս կը զարնէ: Լոյսն ու ձայնը այնքան ծանօթ են որ' փութով կը բանամ փեղկերըկանակիվրայ,ձիւն է, ձիւն. ալ կը համբերեմ, «կարօտէս աչքերս մաղ բուսաւ», տնաւեր:

Հոփ, հոփ վանդակէս վար ոստոստելով կիսաշրջանակ մը պտոյտ կ'ընեմ ու կը հիանամ իմ ձգած արտոտներուս հետքին վրայ, անկէ ալ թի՛ռ գիմացի խունկի պէս ծորող խնձորի ծառը.

Ճերմակ վարդի թերթեր հազար նազանքով կատակ կ'ընեն ու վրաս ինկած փիսոն ժպտով թաց համբոյրի կը փոխուի ջերմէս:

Անզգալաբար ձիւնէ մարդ դարձած կը կանգնիմ ճերմակ դաշտի մը վրայ:

Գիւղը հեռուն փուլ, փուլ շղարշ հագեր է ու արեւը խնդալէն մարեր է անոր գեղեցկութենէն գինովցած: Վայ զուն պառաւ տարփածու:

Հոգիդ սիրես սա ծառերուն նայէ, հոյ նար,հոյնար հոյնար,հոյնար հոյնար հէ, հուրն ու գինին զուն ու ես ենք, հոյ նար:

Կարծես հարսնեւորը ճամբայ ինկեր' երդ ու ծիծաղ ալիւրի տակ թաղուեր են:

Վերի լեռնէն բուրդ ու բամպակ կը գզեն, երուխները ծառ ու մացառ բռներ են:

Հովը բուռ բուռ փետուր կը հոսէ ու երամ երամ կաքաւներ մէկ սարէն միւսին յանդը կը թռին ու իրար կը կանչեն կաքաւը կաքաւ կաքաւ:

Սառ պրիսմակներով շողշողուն ջահեր ժայռերէն կախուած քարանձաւները կը լուսաւորեն:

Բլուրներու պորտերէն վար կապոյտ երազ մը կ'երկարի:

Պէտք չէ կանգնիլ. ոչ ալ նստիլ ձիւնը երգելով պատմել ձեր ականջին, նին մէջ, ան' կը սկսի անվերջ օրօր որուն վերջաւորութիւնը ամէնը կը տանի անվերադարձ աշխարհներ:

Կը քալեմ ու կը գիտեմ կայտառ առուակներու ճամբաները, ինծմէ առաջ աղուէս մը, գայլ մը առաջնորդներ է դէպի հեռաւոր քարայրները նապաստակի մը ետեւէն:

Նապաստակը զոյգ զոյգ կը ցատկէ եւ բոպէկ գինուորի մը հետքը կը թողու: Աղուէսը եւեւէ ձախ ոտքը կը դրոշմէ աջէնի աջին տեղը ու երեք առ երեք գիկ - զակ կը քալէ. Գայլը կանանչ բոցով աչքերը միշտ հեռուն, յաճախ կը կանգնի, ձիւնը կը քրքրէ եւեւի ոտքերով ու ինքն իր վրայ կը դառնայ պարող Խազախի մը պէս:

Իրիկուան դէմ ձիւնը սեր կապեր է ու եղուրջը ոտքերուս տակ կը գռնգռայ, ես ինչ ընեմ, նազելիս, հերոսանքով չէ որ կուրծքիդ վրայէն կը քալեմ, գիտեմ դրկիդ ծաղիկները կ'արթննան, բայց ես պէտք է ճամբայ կտրեմ:

Քիչ մը վարէն գոյնզգոյն վարդենիներու կարմիր մարուկները կը մասնեն,գլգլացող առուակ մը ձիւնէ մուշտակը վրան առեր կը քալէ: Անոր եզերքին ձիւնին վրայ հոս հոն քաղցր, ծլած չոր թուփ կայ հաս հաս. չեմ դիմանար երբ կը ծռիմ ու քանի մը հատ կը ժողվեմ: Կը նշմարեմ կուրծքը ու գլուխը բաց, ձիւն ոտից իրարու մէջ թաղուած աղայ մը, ոտքերուն բուճ (գուլպայ) իսկ չունի,տոպրակը քովէն կախ, դարձեր ետին կը նայի կասկածոտ: Ուրկէ՞ պիտի ճանչնայ զիս. ու քայլերը կ'արագացնէ. հետիկ հազնողի պէս: Եկեր է գիշերուան թաքստոցին համար խայծի ճամբայ պատրաստելու: Ինծի պէս անօթի են մնացեր մեր լեռներու կենդանիները, ու գիշերուան լուսնի լուսուն հաս հաս ուտելով կոյս սահնքի պէս անկուռ թուփերը կ'երթան մինչեւ մեր տուներուն աղջիւ իրենց մորթը վրայ տալու. ես որ չդիմացայ, ալ այդ սրկրամեալ կուզն ու աքիսը, աղուէսն ու սամոյրը ի՞նչ ընելով չխաբուէին անուշ թուփէն:

Տղուն ետեւէն անխօս ու մտածկոտ կը մտնեմ գիւղին:

Հազար տարի ալ անցնի, ես մեր ծխանի ծուխը հազարներու մէջէն կը ճանչնամ: Ահա սա կապոյտ գիծը որ կայծկուլ բոցերուն մէջէն կ'երեւայ' մեր օճախին ծուխն է: Հայրս հիմա քունէն նաւաբ նորդեին մորճիկը չըթներուն' սաթի պէս ծխախոտ կը քաշէ, կը ծխէ ու կը մաքրէ հրացանը: Ցաղոց որսի հեռանկարներ իր մամիկոնեան պեխերէն կախ.— մի պարմանաց մեր գեղէն հինգ քայլ անդին բարձր լեռներու ծերպերուն մէջ թառած են այլակերպուած արծիւները Մամիկոնեաններու (Մէժըգօն ուշաղը) Բագրատունի (Բէ'գէ'րէ'տ) եւ Ռշտունիներու (Ըռըսկ) Տորք աշխարհի հրաշալիք ...: Այս . հայրս — հայ մարդը չի կրնար հանդիստ նստիլ օճախի կրակին քով: Եթէ գործ չգտնէ, չամփուրը ձեռքին անթեղը կը խառնէ հաւատաւոր տիրատուրի մը պէս. մինչեւ կայծ մը ժպտի հոտ մըն ալ իր հոգիին մէջ կը մտնէ ու աողիկ կը դառնայ, լեզուն կանգ չառներ, դրուագներ պէսպէս ու ձիւնաչող ելեւէջ կ'ընեն կրակի թիւերուն հետ:

Պարապ ձեռքերով ինչպէս տուն երթամ, հակերով նուէր ունիմ, ծովափը մնաց, ես բեռներով ընծայ բերի, կարաւանը զարնան կը սպասէ: Տարիներով բեռ եմ կրեր, միտք ու սիրտ մաշեցուցեր մեր գեղի կարիքները տեղաւորելու համար, բայց այսօր եկեր կանգներ եմ գիւղին մօտ ձիւնածածուկ հողաշար մը վրայ, փոթորկալի ցնծութիւնով մը ու պարապ ձեռքերով:

Ձիւնահաս պատուղներով լի են վայրենացած մեր պարտէզները, տուն տանելու համար կը դրկուիմ գոյնզգոյն տանձի ծառի մը, առի հատ մը բերնիս մէջ, կը ծաւալի մեր թոնիրի խարմ հացին պէս, հոս հոն լեցուն են դեռ պղնձեր տեսակ տեսակ, գդալ փողղուկ արմաւ, կարմիր մարսուկ հանքածուխի վրայ աճող զառն բոլոր կարմիր, բուրումնաւոր խնձոր որ ջոլոնուշներ է հիմա, կը լեցնեմ հէյպէկս ու փորս վրայէն ալ քիչ մը հալէ ձիւն կը ծծեմ մօրս կաթին պէս գաղջ ու ալ չեմ կենար, ուղիղ դէպի տուն:

Ներս կը մտնեմ, բակին մէջ գոյն գգոյն խոշոր կովը կը հառաչայ ու բմպայ - եկա՞ր, կ'ըսէ ինծի:

Մայրս քիչ անդին կաթ կը կթէ ու երբեմն կը փչէ' չըլլայ թէ ամանը լեցուած ըլլայ: Կատուն քովիկը նստեր խելօքիկ մը իր բաժինին կը սպասէ: Մառզբտու խող մը նախ չարութեամբ ինծի կը նայի ու ձեռքիս կանանչ կարմիր ճիւղերը կը համտեսէ:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԵԱՆ

(1) (Շար.)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Թուրքիոյ յարաբերութիւնները Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ հետ.— Համառօտակի վերջացնելու համար եւրոպական համայնապատկերը, քանի մը բառ եւս այն յարաբերութիւններուն մասին, զորս Թուրքիա կը մշակէ Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ հետ։ Վերջերս էր որ Գերմանիա զինուորական պատուիրակութիւն մը ղրկեց Էնկիւրի, այս պատուիրակութիւնը եւս ընդունուեցաւ մեծ քաղաքավարութեամբ՝ այնքան ատեն որ Էնկիւրի մնաց. Թուրքիոյ մէջ մնացած վերջին զինուորական մարզիչները ճիշդ է որ Գերմանացի են, իսկ Ֆրանսացիներէն կայ միայն հեծելազօրաց գլխապետ մը. սակայն Թուրքիա կը թուի թէ շատ համակրութեամբ կապուած չէ երէկուան իր զինակիցին։ Նոյնիսկ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, երբ Թուրքիա, իր գերմանասէր տարրերէն մղուած՝ պատերազմի մասնակցելով, քաջաբար կը կռուէր Տարտանէլի եւ Կովկասի մէջ ի շահ կեդրոնական պետութեանց, քանիցս բախումներ ունեցան իրարու հետ Թուրք եւ Գերման սպայակոյտները։ Հազուադէպ չէ Թուրք մտաւորականներուն բերնէն լսել խօսքեր, որոնք, առանց ուրանալու գերմանական մշակոյթին արժէքը, կը վկայեն թէ կեդրոնական պետութեանց յաղթանակի պարագային՝ Գերմանիա փորձ մը պիտի կատարէր «գաղութի» վերածելու Թուրքիան։

Գալով Անգլիոյ, դաշնակցութենէն առաջ՝ Ուինզըրի դուքսը այցելելով Պոլիս մեծապէս նպաստեց աւելի բարեկամական դարձնելու անգլօ-թրքական յարաբերութիւնները։ Եթէ բրիտանական դիւանագիտութիւնը վերջերս շատ ձախողութիւններ կրեց, ան խոհեմութիւնը ունեցաւ, ինչպէս միշտ, անմիջապէս եւ առանց վարանումի յարմարելու պարագաներուն։ Այսպէս կը թուի թէ նկատած չէ Թուրքիոյ որ դեր մը խաղաց Սաատապատի դաշինքին կազմութեան մէջ։ Մնաց որ Թուրքիա իր երկաթի ճարտարարուեստը կազմակերպելու գործը յանձնեց բրիտանական ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներուն։ Իսկ անգլիական նիւթական շրջանակները, կառավարութեան հրաշխաւորութեամբ, անհրաժեշտ վարկերը բացին կառուցանելու համար Քարապուքի գործարանները։ Լոնտոնեան խմբակցութիւն մըն էր, որ 1 Դեկտեմբեր 1936ին կնքեց վերջնական համաձայնութիւն մը տնտեսական նախարարութեան հետ, այդ համաձայնութեամբ՝ փոխ տրուած դրամները պիտի վճարուին ութ տարուան մէջ թրքական արտադրութիւններ գնելով։ Թերեւս բրիտանական կառավարութիւնը, փոխարէն, ստացաւ որոշ քաղաքական յանձնառութիւններ, բայց ոչ մէկ փաստ ունինք այդ մասին։

Ճարտար քաղաքականութիւն մը.— Ապահովելով, Թուրքիա որ ապահովուած է իր դրացնութեան մէջ Աթէնքի եւ Սաատապատի դաշինքներով, կը գրաւէ շատ նպաստաւոր դիրք մը Արեւելքի մէջ։ Միւս կողմէ, ան կրցաւ, շատ ճարտարօրէն, դնել իր դրամը երկու խաղի մէջ, քանի որ լաւ յարաբերութիւն մշակելով ան-վետներուն հետ, որոշ չափով գիտցաւ բարեկամանալ Ֆաշական Իտալիոյ հետ, որու դրացնութիւնը, Եգէականի վրայ, պահ մը անհանգստութիւն կը պատճառէր իրեն։ Գերմանիոյ հետ իր յարաբերութիւնները տնտեսական գոյն ունին առաւելապէս, Գերմանիա իր լաւագոյն յաճախորդը դարձած էր այս վերջին տարիներուն։ Բայց Գերմանիա պարտական կը մնայ իր գանձուածային գնումներով, որոնց արժէքը կը հասնի 4 միլիոն Թրքական ոսկիի, թէեւ այդ գումարը «սառած» մնաց համաձայն քլիրինկի սկզբունքներուն։ Անգլիա, միւս կողմէ, ի շահ թրքական հանրապետութեան՝ երկարատեւ վարկեր յանձն առաւ, ինչ որ զինք կը հարկադրէ, քաղաքական լեզուով խօսելով, միջազգային իր ամբողջ վարկը դնելու ի նպաստ իր պարտապանին։ Գալով Ֆրանսայի, եթէ իր ազդեցութիւնը խոր կը մնայ, շնորհիւ այն հանգամանքին որ ֆրանսական մշակոյթը տակաւին մեծ յարգ կը վայելէ Թուրքիոյ մէջ, մեր երկիրը միւս կողմէ որոշ չափով կորսնցուց իր շահարկումները, որովհետեւ Նոր Վարչաձեւը հետզհետէ գնեց այն բոլոր մենաշնորհները, որոնք սուլթաններու կողմէ յանձնուած էին ֆրանսական խմբակցութեանց, անոր համար որ շահակցութեան այդ ձեւը խորշելի է քեմալական պետական տեսակէտներու։

Այսուհանդերձ երբ ցրուի ամպը որ պահ մը մթագնած էր Ֆրանքօ-թրքական յարաբերութեանց հորիզոնը, պատճառ չկայ որ չվերադառնայ դարաւոր բարեկամութիւնը Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Նախագահ Աթաթիւրք անշուշտ չէ մոռցած թէ Ֆրանսա եղաւ առաջին երկիրը, որ ուղղակի բանակցութեան մտաւ իրեն հետ, երբ Ֆրանքլէն Պույիոնը ղրկուեցաւ Էնկիւրի, լուծելու համար Կիլիկիոյ հարցը։

ԼՈՒԻ ԼԵՎԻԼ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Ժամանակակից Քաղաքական Տարագիրներու Պատմութեան Կաճառը անցեալ շաբաթ կազմակերպած էր Նափոլէոնի ռուսական արշաւանքին (1812) նուիրուած ցուցահանդէս մը։

Ցուցահանդէսը տեղի ունեցաւ Կաճառի սեփական շէնքին մէջ, Օթէլ տը Քոլպէր, զոր տրամադրած էր կառավարութիւնը եւ որ ինքն իսկ պատմական արժէք կը ներկայացնէ եւ կը գտնուի Փարիզի ամէնէն հին եւ անցեալի յիշատակներով լի թաղերէն մէկուն մէջ։ Կազմակերպողները յաջողած էին հաւաքել բազմաթիւ յիշատակներ, որոնցմէ շատերը առաջին անգամ կը ցուցադրուէին Ֆրանսայի մէջ։ Մասնաւոր անհատներ ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնը եւ Փարիզի լեհական մատենադարանը տրամադրած էին իրենց հաւաքածոները։

Պատկերներ, գծագրութիւններ, նկարներ զորս կարելի չէ այստեղ առանձին առանձին թուել, կը ներկայացնէին այդ պատերազմին կարեւոր դէպքերը։ Ահա Պորոտինոյի կռիւը ուր Ֆրանսական բանակը ծանր կորուստներէ վերջ կը ջախջախէ ռուսական բանակը որ կը ջանայ Մոսկուայի ճամբան փակել։ Ահա Ֆրանսացիները Մոսկուայի մէջ, ուր ահաւոր հրդեհ մը կը վառէ շքեղ քաղաքը։ Ահա վերջապէս ողբալի նահանջը սառոյցներու եւ ձիւներու մէջէն, Պէրէզինայի աղէտը եւ Նափոլէոնի փախուստը։ Պարտեալ կայսրը լքելով իր կրճատուած բանակը արագօրէն Փարիզ կը վերադառնայ, դաւադրութիւն մը վտանգած ըլլալով իր իշխանութիւնը։ Արշաւանքի գլխաւոր դերակատարներու պատկերները կարեւոր տեղ մը կը գրաւէին։ Նափոլէոն, եւ Աղեքսանդր Ա. որոնք երկու տարբեր ժողովուրդներու պատմութեան երկար մէկ շրջանը կը խորհրդանշեն, հռչակաւոր զինուորական Քութուզովը, Ֆրանսական բանակի լաւ պետերէն Փոնիաթովսկի եւայլն։ Ցուցադրուած էին նաեւ այդ շրջանի զինուորներու զէնքերու, համազգեստներու, ինչպէս նաեւ ֆրանսական բանակի այլազան գլխարկներէն նմոյշներ։ Ցուցադրուած էին, դարձեալ շահեկան ձեռագիրներ, կարեւոր փաստաթուղթեր, պատերազմական քարտէսներ եւ այդ շրջանի վերաբերեալ գիրքերու ճոխ եւ հազուագիւտ հաւաքածոյ մը։

Ժամանակակից Քաղաքական Տարագրութեան Պատմութեան Կաճառի այս փոքրիկ ցուցահանդէսը, որ ամէնէն առաջ Տէր եւ Տիկին Փանի ջանքերուն արդիւնքն է, ոչ միայն հետաքրքրեց եւ օգտակար եղաւ այդ հարցերով զբաղող անձերու, այլեւ առիթ տուաւ ծանօթացնելու Կաճառը Փարիզի Ֆրանսացի մտաւորականութեան։

Ա. Բ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

(Յապաղած)

ՏԷՅԻՆ, 27 Դեկտ. (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն, Ծնունդի առթիւ սարքած էր ընկերահամախմբական խնջոյք մը, որ տեղի ունեցաւ Դեկտ. 26ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան սրահին մէջ։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Կոմիտէի կողմէն ընկ. Փիլոսը խնջոյքը բացուած յայտարարեց «Մշակ Բանուորով», զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ Ընկ. Վ. Հիւսեան, որ առաջին խօսքը տուաւ Ընկ. Հայկունի Թաշճեանին (զինուոր)։ Ընկերը քանի մը խօսքով յիշեց օտարութեան դառնութիւնները եւ եզրակացուց.— «Թէեւ օտարութեան մէջ կը տօնենք Ծնունդը եւ Նոր Տարին, սակայն մեր բոլորի սիրտն ու հոգին կապուած են մայր հայրենիքի օդին, ջուրին եւ հողին։ Երբ առիթը գայ, մենք պատրաստ ենք կատարելու մեր սրբազան պարտականութիւնը մեր մայր Հայրենիքին հանդէպ»։ Մեներգեցին Տիկիններ Թաշճեան, Գօյաճեան, Աստուրեան, Մալայեան, Յակոբեան, Ընկերներ՝ Փիլոս եւ Հիւսեան։ Սեղանապետին առաջարկութեամբ պարբերաբար կը պարպուէին բաժակներ զանազան կենացներու։ Յետոյ տեղի ունեցան եւրոպական պարեր եւ հայկական շուրջպարեր, ընկերակցութեամբ նուագի։ Միջանկեալ կ'երգուէին ազգային - յեղափոխական խմբերգներ։ Խօսեցան Պ. Պ. Դ. Սարոյեան, Վ. Յակոբեան եւ ընկեր Միքայէլեան։

Յանձնախումբի կողմէ պատրաստուած էր գեղեցիկ տօնածառ մը, որ աճուրդի դրուեցաւ ընկեր Ա. Խորէնեանի նուիրած ալբոմին հետ։ Կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 274 ֆրանք, եւ շահեցան խումբ մը Սեբաստացիներ, նուիրելով 10 Ֆր. եւս։ Աճուրդը կը կատարէին Պ. Պ. Սարոյեան, Վ. Յակոբեան եւ ընկ. Թաշճեան։ Ընդհանուր կերուխումի եւ ուրախութեան մէջ, խնջոյքը շարունակուեցաւ մինչեւ գիշերուան ժամը 9, որմէ յետոյ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մասնաճիւղը կը պատրաստուի Յունուար 16ին, «Թամրիկի Օրծուան» առթիւ տօնելու Շապին - Գարահիսարի հերոսամարտը։ Այս առթիւ պիտի բանախօսէ Ընդ. Տ. Բաղդասարեան։ Անշուշտ Տէյինի գաղութը պիտի փութայ իր յարգանքի բաժինը բերել հայ ռազմիկներուն, որոնք ինկան յանուն հայրենիքի ազատագրութեան։

Վեհունի

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 26 Դեկտ. (Յառաջ).— Դեկտ. 26ին, Սալ «Էլեկտրիսիտէ»ի (նախկին Պանք տը Ֆրանս) սրահներուն մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Լիոնի Մասնաճիւղը սարքած էր պարահանդէս մը, հոծ բազմութեամբ։

Պարերու եւ բազմազան «աթրաքսիոն»ներու մէջ, կազմակերպութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ներսէս Մամեան, մասնաւորապէս բացատրելով երիտասարդութեան պարտականութիւնները։ Շեշտելով «Հայը Հայ պահելու» նշանաբանը, թելադրեց որ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անդամները խոր նուիրումով մը փարին այդ սրբազան գործին, եւ, կոչ ուղղեց ներկաներուն որ օժանդակեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ նման ազգօգուտ կազմակերպութիւններու։

Այս առթիւ ըսեմ որ Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.-ը կը բաղկանայ 25—30 երիտասարդներէ։ Պուլկարիոյ մէջ ծանօթ Հ. Մ. Ը. Մ.-ական եւ խմբապետ՝ Պ. Գառնիկ Դաւիթեան ստանձնած է վարիչի պաշտօնը, եւ կը ճգնի քիչ մը կենդանութիւն տալ Միութեան, որ դժբախտաբար թոյլ ու անտարբեր մնացեր է։ Գեղեցիկ ձեռնարկ մըն է որ կատարած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, իր հին եւ չափահաս անդամներէն զուրս կազմելով 13—18 տարեկաններէ բաղկացած պատանի խումբեր, որոնց անդամներու թիւը կը հասնի 30ի եւ յոյս կայ որ կրկնապատկուի, եթէ ձեռնարկը յարատեւէ։

Երանի թէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը այս նոր ձեռնարկներովը (նոր խումբերու կազմութիւն եւն.) ու նոր գործունէութեամբ, ոչ միայն փարատէր յոռի կարծիքը իր մասին, այլ եւ, աւելի զօրանար։

Չի բաւեր տարին անգամ մը պերճաշուք պարահանդէս մը սարքել եւ կամ մէկ քանի անգամ գնդակ խաղալ, անտեսելով բուն հանրօգուտ ձեռնարկները։ Բարեկամաբար ուշադրութեան յանձնելով այս պարագան, նոր կեանք եւ յաջողութիւն կը մաղթենք սրտանց։

Մ. Մ.

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԱՄՈՒԼԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Երկուշաբթի առաւօտուրեան ցուրտ հողին յանձնեցինք երիտասարդ ամոլը՝ ընկեր Նազար Փաղուճեան եւ կինը՝ Տիկին Արաքսին, որ զոհ գացած էին ինքնաշարժի արկածի մը դեկտեմբեր 26ին։

Ժամը 9ին զոյգ դագաղները Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին փոխադրուելով եկեղեցական արարողութիւն կատարուեցաւ։ Հակառակ տիրող ցուրտին Ալֆորվիլի գաղութը եկեղեցիին մէջ թէ դուրսը խռնուած՝ կ'ողբար իրենց սիրելիներուն դաժան ճակատագիրը։ Արարողութենէն վերջ Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Գէորգ քհնյ. Դաւիթեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկեր Եմ. Քիւթիւկեան, իսկ Հ. Կ. Խաչի կողմէ ընկերուհի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ պատշաճ դամբանականներով ներբողեցին եղերաբախտ զոհերու արժանիքները։ Երկուքն ալ պարտաճանաչ եւ գիտակից, սիրելի դարձած էին ամբողջ Ալֆորվիլի մէջ։ Բազմութիւնը հետեւեցաւ դագաղին մինչեւ գերեզմանատուն, ուր ընկերները ուսամբարձ տարին դագաղները դէպի փոսը։ Թաղման արարողութենէն վերջ ընկեր Քիւթիւկեան այս անգամ Ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը կարդաց, պարզելով դժբախտ ամոլին կեանքը։ Ծաղկեպսակներ բերած էին Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն, Հայ Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը, Զէնկիլէրի Հայր. Միութիւնը, Ֆրանսացի առեւտրականներ, եւ բազմաթիւ հայրենակիցներ։

Հանգիստ ձեր ջարդուած ոսկորներուն սիրելի Նազար եւ Արաքսի։

Վշտակից

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ*

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի դպրոցին տօնածառի հանդէսը։

Ժամանակէն առաջ ծնողներ եկած, անհամբեր կը սպասէին վարագոյրին բացման։

Բեմին վրայ գեղեցկօրէն զարդարուած տօնածառին շուրջ, դպրոցի հօխանասունէ աւելի աշակերտները խմբական երգ, պար, եւ օրուան առթիւ պատշաճ արտասանութիւններ ըրին, ծափեր խլելով հանդիսականներէն։

Դադարին Պ. Իպրահիմեան քանի մը խօսքով վեր հանեց դպրոցի կատարած դերը Հայը Հայ պահելու ճիգին մէջ, եւ վեց տարիէ ի վեր կատարուող այն մեծ զոհողութիւնը՝ յանուն նորահաս սերունդին Հայերէնի ուսման։ Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդրոնական Վարչութեան, որ ամսական որոշ նպաստով մը երկու տարիէ ի վեր աջակից կը հանդիսանայ այս ձեռնարկին։

«Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան նախագահ Պ. Վ. Խարճանեան, իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ կը գտնուի մանուկներով շրջապատուած հաւաքոյթի մը մէջ, եւ շեշտեց թէ անոնք իրենց լեզուով միայն պիտի ըլլան արժանի զաւակը իրենց հարազատ ցեղին։ Ու թելադրեց ծնողներուն, աւելի եւ աւելի սերտօրէն փարիլ հայ դպրոցին, եւ Մեսրոպեան տառերով օծել նորատի հայ մանուկին շրթները։

Հանդէսին վերջաւորութեան, ամբողջ աշակերտութեան բաժնուեցան դպրոցական նուէրներ, (ինքնահոս գրիչ եւ տուփով գունաւոր մատիտ) որոնք, ինչպէս անցեալ տարի, այս անգամ ալ՝ տրամադրած էր «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը։

Տիկին Խարճանեանի ազնուօրէն տրամադրած մօտ երեսուն կտոր՝ իր ձեռքով հիւսած բրդեղէն գլխարկներն ու վզնոցները մեծ խանդավառութեամբ բաժնուեցան փոքրիկ աշակերտներուն։

Ծնողներն ու հանդիսականները մեծ գոհունակութեամբ մեկնեցան սրահէն։

Ներկայ մը

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՀՎԷՃԵԱՆ

Եւ

ԽԱՉԻԿ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 25 Դեկտ. 937

ԴԱՐԱԽԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ՇՈՒՐՋ

«Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի Վարշաւայի թղթակիցը կը հեռագրէ, թէ բացառութիւն ըլլալով, եւ ի ցոյց մարդկան, Դարախանի դատավարութիւնը հրապարակային ըլլալ որոշուած էր, բայց վերջին րոպէին՝ արտաքին գործավարութեան պնդումին վրայ դռնփակի փոխուեցաւ։ Պատճառը կը թուի այն ըլլալ որ օտար պետութեան մը հետ կրնար խնդիր ծագիլ, քանի որ Դարախանը ամբաստանուած եղան, իբր թէ արտաքին պետութեան մը հետ յարաբերութիւն ըրած ըլլայ ի վնաս Խ. Միութեան։

*** Նոյն թղթակցին նոր հաղորդագրութեան նայելով, շատ կարճ հարցաքննութենէ մը վերջ մահուան դատապարտուեցան անցեալ Ուր. օր Տվինա փայտի մեծ թրըսթին նախագահութեան ութը անդամները, որոնք հազիւ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ ձերբակալուած էին։ Անոնց դէմ «մեծ» ամբաստանութիւնը այն է, թէ փայտի արտածութեան համար լաւ տեսակները ընտրած եւ արտասահման ղրկած էին... Ասկէց զատ, իբր թէ գործաւորները տասներկու ժամ աշխատցուցեր են օրը, «բռնութիւն գործածելով»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Մի րոպէում բարկութիւնը, զզուանքը, ատելութիւնը եւ վրէժխնդրութեան կատաղի զգացմունքը փոփոխակի կերպով պաշարեցին նրա սիրտը։ Նա պատրաստ էր այդ դաշնի մարմինը կրկին ցած գլորել ժայռի բարձրութիւնից անդունդի մէջ, որ մնացած ոսկորներն էլ ջախջախուէին, որ նա գազանների եւ գիշակեր թռչունների կերակուր դառնար։ Բայց մի՞թէ կարելի էր այսպէս անգթութեամբ վարուել անշնչացած մարմնի հետ.— այդ հեռու էր Վարդանի մեծահոգութիւնից։ Նա զգուշութեամբ դիակը պարանով ցած թողեց եւ ինքն էլ նրա ետեւից վայր իջաւ։

Վարդանին առաջին հոգսը եղաւ ընտուգել՝ արդեօք նա մեռա՞ծ էր, թէ տակաւին կենդանի էր։ Ոսկորները մի քանի տեղ ջարդուած էին, գլուխը եւ երեսը քարերին զարկուելով, քերթուել, այլանդակուել եւ արիւնով շաղախուած էին, բայց շնչառութիւնը դադրած չէր, երեւում էր, որ ուշագնացութեան մէջ է գտնւում։ Այդ չարագործը, որ այնքան վշտեր է պատճառել Վարդանին, որ հազարաւոր տների կործանման եւ մի ամբողջ գաւառի ամայութեան պատճառ էր դարձել, իր այժմեան ողորմելի դրութեան մէջ շարժեց Վարդանի գութը։ Գուցէ աւելի բարեբախտ վիճակի մէջ եթէ էֆէնդին նրա ձեռքը ընկնելու լինէր, Վարդանը կը սպանէր նրան, բայց այժմ նրա առջեւ դրած էր մի դիակ, որին պէտք էր խղճալ, որը օգնութեան էր կարօտ։

Վարդանը շատ գործ էր ունեցել վիրաւորների հետ եւ ինքը շատ անգամ վէրք էր ստացել, եւ այդ մասին հարկաւորելիք սպեղանիները նա միշտ իր հետ էր ման ածում։ Նրա առաջին հոգսը եղաւ փաթաթել էֆէնդու գլխի եւ երեսի վէրքերը, եւ դադարեցնել արեան հոսումը։ Գիշերային խաւարը պատել էր արդէն. երկինքը ծածկուած էր սեւ թուխպերով. սառնիկ քամին եւ որոտը գուշակում էին մօտալուտ մրրիկ։ Վարդանը մտածում էր այժմ մի օթեւան գտնել։ Նա վեր առեց դիակը, կապեց ձիու վրայ, բայց չգիտէր դէպի ո՞ր կողմը դիմել։ Մերձակայ Հայոց բազմաթիւ գիւղերում մի Հայ անգամ չէր մնացել։

Վարդանը մտաբերեց, որ այնտեղից ոչ այնքան հեռու պէտք է գտնուէր Քրդի մի գիւղ. սկսեց դիմել դէպի այն կողմը, իր ետեւից քաշելով ձիու երասանակը, որի վրայ կապած էր վիրաւորը։ Այժմ երիտասարդը աղօտ կերպով հասկանում էր, թէ ի՞նչ պէտք է հարկադրած լինէր էֆէնդուն, որ նա անձնապաստանութեամբ աշխատում էր հանգստացնել իր խղճի խայթը։ Միթէ զղջացե՞լ էր նա, որ այնքան արեան, արտասուքի եւ այնքան աւերմունքների պատճառ դարձաւ...

Վարդանի յիշողութիւնը չխաբեց նրան. խաւարի միջից նշմարեց լոյսի նշոյլները. գիւղը պէտք է այնտեղ լինէր, բայց դեռ բաւական հեռու էր։ Անձրեւը այժմ սկսեց աւելի սաստիկ տեղալ. Նա հանեց իր վերարկուն, որի մէջ փաթաթուած էր, եւ նրանով խնամքով ծածկեց էֆէնդու մարմինը։ Գիշերից բաւական անցել էր, երբ նա հասաւ գիւղի մօտ։ Տները, որպէս առհասարակ լինում են քրդերի գիւղերում, գետնափոր խրճիթներ էին։ Վարդանը մօտեցաւ առաջին հանդիպած տանը, ձեռքը մեկնեց դէպի դուռը, տեսաւ, որ բաց էր։— Ահա մի բախտաւոր ժողովուրդ, որ գողերից երկիւղ չունի եւ քնում է առանց իր տան դուռը կողպելու, մտածեց նա։

Խրճիթում ճրագ չէր երեւում, տանեցիք պառկած էին։ Վարդանը սկսեց բախել դուռը։ Քանի րոպէից յետոյ ներսից լսելի եղաւ կանացի ձայն.

— Ո՞վ ես։

— Աստուծոյ հիւր եմ։

Հիւրի անունը բաւական էր, որ նրանց ներս թողնէին։ Կինը իսկոյն ճրագ վառեց եւ ընդունեց նրանց, երեւում էր, որ նա հանուած եւ քնած էր, որովհետեւ հագին միայն կարմիր շապիկ ունէր, որ իջնում էր մինչեւ մերկ սրունքները։ Կինը օգնեց Վարդանին, երկուսը միասին ներս տարան էֆէնդուն եւ պառկեցրին օթոցի վրայ։

— Հիւա՞նդ է։

— Ոչ, վիրաւորուած է։

Մանկահասակ կինը իսկոյն բերեց մի փոքրիկ արկղիկ, որի մէջ կային զանազան տեսակ սպեղանիներ եւ մի քանի, կոպիտ կերպով պատրաստուած, վիրաբուժական գործիք։

— Ես մեր տան բժիշկն եմ, ասաց նա բաց անելով արկղիկը,— երբ ամուսինս կռուի մէջ վէրք է ստանում, ես եմ դարմանում նրան։ Առաջ սկեսուրս էր բժշկում, հիմա նա պառաւել է. ես նրանից սովորեցայ։

Վարդանը որքան մեծ հաւատ ունէր Քրդերի վիրաբուժական հմտութիւնների մասին, դարձեալ շնորհակալութիւն յայտնեց, թէ ինքն էլ փոքր ինչ հասկանում է այդ արհեստը, եւ առաջուց հոգացել է վիրաւորի մասին ինչ որ պէտք էր։

Այդ պատասխանը թէեւ փոքր ինչ դիպաւ մանկահասակ կնոջ սրտին, որ ցանկանում էր ցոյց տալ իր շնորհքը, այսուամենայնիւ, նա հանգստացաւ, որ հիւանդի վէրքերը փաթաթուած էին։

— Այժմ պէտք է ձեր ձիուն խնամք տանել, խեղճը մնաց դրսում։

— Դուք նեղութիւն մի կրէք, ասաց երիտասարդը,— միայն ինձ ցոյց տուեցէք, թէ որտեղ պէտք է կապել։

Մանկահասակ կինը առեց ճրագը, առաջնորդեց հիւրին եւ բակի մէջ ցոյց տուեց մի տեղ։ Վարդանը նայեց իր շուրջը, տեսաւ, բակը շրջապատուած էր խիստ ցածրիկ ցանկապատով։

— Այստեղ երկիւղ չկա՞յ, հարցրեց նա։

— Ի՞նչ երկիւղ, պատասխանեց կինը ծիծաղելով,— գողը գողի տնից բան չի տանի։

— Երանի ձեզ, ասաց Վարդանը իր մտքում։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԻՉ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԻՒՆ ՏԵՂԱՑ Փարիզի մէջ։ Օդը սաստիկ ցուրտ էր երկու օրէ ի վեր, մինչեւ զերոյէն վար 6 աստիճան, եւ երէկ մեղմացաւ քիչ մը։ Ձմեռը առելի խիստ է գաւառի մէջ։ Այս առթիւ արկածներ ալ պատահեցան։ Բոն գետը սառած է տեղ տեղ։

ՄԱՐԻԶ ՀԻԼԶ, քաջ օդանաւորդուհին որմէ լուր չկար կիրակի օրէն ի վեր, գտնուեցաւ Իրանի մէջ։ Օդին խառնուեցան հետեւանքով հարկադրուած էր վար իջնել ձառքի մէջ (Պէնտէր Ապպաս)։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ճակատին վրայ, Թէրուէլի շուրջը կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ։ Ձիւն ու բուքը լրջօրէն կը խանգարեն գործողութիւնները։ Բազմաթիւ զինուորներ ցուրտէն սառած են։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք վարիչներ մահուան դատապարտուեցան Ջաւսկի շրջանին մէջ (Սպիտակ Ռուսաստան), երկու հոգի ալ՝ 25 եւ 16 տարի բանտարկութեան։ Ծայր-Արեւելքի մէջ ալ գնդակահարուեցաւ հողագործական մեքենաներու կայանին վարիչը։

1000ԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ ՏՈՒԳԱՆՔԻ դատապարտուեցան ժան Բրեօ եւ իր վեց ընկերները, ամբաստանուած ըլլալով թէ վերակազմած են լուծեալ ընկերակցութիւն մը՝ «Լա Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ», զոր հիմնած էր հանգուցեալ Քոթի (Կապոյտ շապիկաւորներ)։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ նուազած է 1937ին, բաղդատելով 1936ի հետ, համաձայն Ազգաժողովի վերջին տեղեկագրին։ Ֆրանսայի մէջ գործազուրկներու թիւը 453 000էն իջած է 362.000ի.

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ ձերբակալել տուաւ Իրունի Ֆրանսական հիւպատոսը, իբրեւ վրէժ հրամանատար Թրոնքոզոյի երկարատեւ բանտարկութեան։ Արտաքին Նախարարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ։ Ուրբաթ 7 յունուար ժամը 9ին, 8 rue Poulet. պիտի խօսի Ակումբի անդամներէն Նուպար Նիկողոսեան։

Նիւթ՝ Շանթի «Հին Աստուածները»։

6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ. Հայ Երիտ. Ակումբի պարահանդէսը։

Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 8 յունուար շաբաթ կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ։

Գլխաւ բանախօս՝ ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։ Մուտք՝ մէկ ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, 150 Bour տ'Օրլէան, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, կը ներկայացուի՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զափածոյ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերուանդ Արմենակեան» իբրեւ խմբական արտասանութիւն

Լուսյ, մենեգ, խմբերգ ուրիշ պատշաճի ատյեր եւ անակնկալներ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ
ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԳՃԻՑ ԴԻՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար. Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ԽՐԱՐ ՀԱՍԿՆԱԼՆ Է ԿԱՐԵՒՈՐ

Քոմէտի-Տրամաթիկ երեք արար. Վ. ՍՎԱՃԵԱՆԻ

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Զաւեշտ երեք արար. ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Օփէրէթ հինգ. արար

Մուտքի գիները սովորական։ Չորս ներկայացումներու միասնաբար տոմսեր հարիւրին 25 զեղչով։

Տեղեկութիւններ եւ մասնաւոր գրքոյկը ստանալու համար գրել Վ. Մաքսուտեանի, 27, Rue de Tournon, Paris:

Ծանուցի առթիւ ձայներեն գիրքեր նուիրեցէք

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, Յուշակաց յիշատակութեանց հիշատակին, Աթէնք 1936, 708 էջ, 40 ֆրանք։ ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Փարիզ 1936, 376 էջ, պատկ. 25 ֆրանք։ ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, Աթէնք, 1937, 640 էջ, 50 ֆրանք, ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԻ, ձայնագրուած ժող. երգեր, Գ. Անէմեան, 7 ֆրանք։ ՐԱՖՖԻԻ, կեանքը եւն. Փարիզ, 1937— 10 ֆրանք։ ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս 1930, 1197 էջ, լաթակազմ, 100 ֆրանք։ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Վ. Գէորգեան, Պէյրութ, 1336 էջ, լաթակազմ 40 ֆրանք։ Ց. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, Վ. Աւետրմեան, 10և15 ֆրանք։ ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի 696 էջ, 40 ֆրանք ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Րաֆֆի 691 էջ, 40 ֆրանք։ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ, թարգմ. Խտան, 70 ֆր.։ ՀԱՄԼԷԹ, ողբ. 5 արար, Շէքսպիր, թարգմ. Ց. Մասէհեան, լաթակազմ 50 ֆրանք։ Գոյամարտ Օրացոյց 5.50 ֆրանք։

ՄԵՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ.— 25 ֆրանքի գիրք գնողին պատի օրացոյց մը կամ Հայաստանի քարտէս մը, 50 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Հայաստանի աշխարհագրութիւն մը, 100 ֆրանքի գիրք գնողին՝ Տարեգիրք մը։

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթածրարի համար աւելցնել հարիւրին 10։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6): Հեռ. Danton 88-65, chèque postal - Paris 1278 - 35:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէին ընդհանուր ժողովը կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6 Ավրնիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։ Կը խօսի Ընկ. ՀԱՅԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ. Նիւթ՝ Ներհրզային ղեկավարութեան կուսակցական անցեալը եւ ներկան.

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱՔԸԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս Ավընիւ Արժանթէօյ. կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը, 8 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Իսրիմեան» Ակումբին մէջ։

Լիոն

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, գրադարանի սրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Միքայէլ» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի ժողովը տեղի պիտի ունենայ ուրբաթ (7 յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

«Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Լա-Վիսթի հաւաքատեղիին մէջ։

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը՝ (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին կոմիտէի կողմէ նշանակուած ընկերներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Գամոի «Վարանդեան» սրահի վարչութեան կողմէ

կը ներկայացուի «ԱՆՈՅՇ»ը, 8 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ։ 9 Յունուար, Կիրակի երեկոյ, «Վարանդեան» սրահին մէջ Գամոն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

Յունուար 16ի Կիրակին

Salle Horticultureի մէջ

կը խնդրուի չխաչաձեւել

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ։ Կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ի՞նչ կը սպասենք արդի երիտասարդութենէն»։

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կամքէ անկախ պատճառներով 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938, ԿԻՐԱԿԻ օրուան (ժամը 15էն մինչեւ 24) ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է վերջնականապէս Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ցերեկոյթը, որ տեղի պիտի ունենայ 8 Rue Bossuet, Փարիզ (10) ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՏԱՆ մէջ եւ կը խոստանայ ըլլալ եզակին փայլուն պարահանդէսը։

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու, Օրիորդներու եւ Երիտասարդներու Ընկերակցութեանց համար կէս գին)։

Դարերը կը սկսին ժամը 15էն եւ կը տեւեն մինչեւ կէս գիշեր։

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ, 715 երգ։ Երգերէն 208 հատը ձայնագրուած։ Բազմաձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ Ջութակի համար։ 109 դիմանկարներ եւ հայրենի տեսարաններ։ Գին 50 ֆրանք։ Փոստի ծախսով 52։ Կազմուած 60 ֆր. փոստի ծախսով 63։ Դիմել՝ գրատուն «Յառաջ», G. TZERIKIANTZ. 13 Rue des Dominicaines. Marseille:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Շուշան Փապուճեան եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» կոմիտէին, Ֆ. Կ. Խաչին, Զէնկիլէր-ցիներու Հայրենակցական Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ այն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր որդւոյն՝ ՆԱԶԱՐ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆի եւ հօրն՝ ԱՐԱՔՍԻի ղառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաննէս-Քոչանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Եփրեմ Թեւանեանին եւ իր պարագաներուն իր եղբօր ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ։

Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անդամներէն Գ. Եփրեմ եւ Գրիգոր Թեւանեաններուն իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Անցնող 13 եւ 22 Դեկտեմբերին տեղի ունեցած մասնակի ժողովներէն բխած Առժամեայ Յանձնախումբը, որուն պաշտօնն էր Քսանամեակի հանդիսութիւններու ծրագիրը մշակել, իր աշխատութիւնները աւարտած ըլլալով, Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր նախկին եւ այժմու Հ. Մ. Ը. Մ.ականները անխտիր։

Օրակարգ՝ Քսանամեակի Յանձնախումբի ընտրութիւն։։ Ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet, Փարիզ։ Ոչ ոքի մասնաւոր հրաւէր ղրկուած չէ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Փարիզի Մասնաճիւղի վիճակահանութենէն շահած են նաեւ հետեւեալ թիւերը 732, 274, 2. եւ 1460 որոնք թիւրիմացութեամբ հրատարակութեան չէին տրուած։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Տօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine):

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 7 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3622

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԶԷՆՔԻՆ ՓԱՐԱԾ ԵՆ

Եթէ ուզէինք մէկ բառով բացատրել քաղաքական հեռանկարը, նոր տարուան առթիւ, պիտի ըսէինք.— Զինարշաւ՝ նոր թափով: Առանց երկրի կամ պետական կարգուսարքի խտրութեան :

Ամենավերջին ազդանշանը կու տայ Մ. Նահանգներու նախագահը, աննախընթաց գումար մը, 988,623,400 տոլար կամ շուրջ 198,000,000 անգլ. ոսկի վարկ առաջարկելով ազգ. պաշտպանութեան համար :

Այս գումարով պիտի շինուին, ուրիշ վիթխարի սպառազինութեանց հետ, 18 նոր մարտանաւեր, որոնց երկուքը հսկայական գրահաւորներ :

Անակնկալ մը չեղաւ այս պարագան, քանի որ դեռ երկուշաբթի օր, Պ. Ռուզվելթ կ'ազդարարէր ի լուր աշխարհի, անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն թէ իտալերէն.

—«Միջազգային արդի լարուած կացութեան եւ անկարգութեանց մէջ, որ կը վտանգեն քաղաքակրթութիւնը, ամէն ազգ որ խաղաղութիւն կ'ուզէ, պէտք է բաւական զօրաւոր ըլլայ, յարգել տալու համար վէճերը խաղաղութեամբ լուծելու սահմանուած սկզբունքները»:

Այս առթիւ, նախագահը փաիկօրէն մեղադրեց այն երկիրները որ ենթարկուած են միահեծան իշխանութեան, եւ փոխարէն լսեց կարգ մը բառեր, «անուղղայ գաղափարապաշտ» եւայլն, այդ նոյն դիկտատուրաներուն կողմէ.

Եւ սակայն, ահա կը հաստատուի որ Ռուզվէլթ վերացական առաջնորդ մը չէ: Ան ալ փարած է զէնքին, պահանջելով աննախընթաց վարկ մը՝ Մ. Նահանգներու վերազինման համար :

Այս նոյն ազդանշանը շատոնց արձակած էր միւս անգլօսաքսոն երկիրը, Մեծն Բրիտանիա, երբ ջուրն ինկան սպառազինութեանց կրճատման գոյնզգոյն ծրագիրները, Ժընեւի մէջ :

1937 Փետրուար 16ին, բրիտանական կառավարութիւնը կը ներկայացնէր սպառազինութեանց հնգամեայ ծրագիր մը, որ պիտի արժէ 1,500,000,000 անգլ. ոսկի :

Ծրագիրը կը նախատեսէ զօրացում՝ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերու, շինութիւն ամրոցներու, թաքստոցներու, վիթխարի կայաններու :

Անգլիա չունենալով պարտաւորիչ զինուորութիւն, նոյն տարուան օգոստոս 10ին կառավարութիւնը հանգստեան թոշակի օրէնքն ալ կը բարեփոխէր, որպէսզի ամուսնացած երիտասարդներ հրապուրուին եւ բանակ մտնեն, ապահովելով հանգստեան թոշակ մը, ինչպէս պետական պաշտօնեաները :

Իսկ Դեկտեմբեր 14ին, կառավարութիւնը խորհրդարանին կը ներկայացնէր 1938 - 1939 տարեշրջանի նախահաշիւը՝ ազգ. պաշտպանութեան համար : Գումար մը՝ որ խելքի պառյտ կրնայ պատճառել,— 340,000,000 անգլ. ոսկի: (Մեծն Բրիտանիոյ ընդհ. ելմտացոյցն է աւելի քան 800 միլիոն ոսկի):

Ֆրանսան կրնա՞ր զոհանալ եղածով, յարաճուն անստուգութեան մէջ: Մանաւանդ որ, իր երկու անմիջական դրացիները Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց կարգուսարքին իսկ բերումով արդէն դարձած են «զինուորեալ ազգ»:

1937 փետրուար 2ին, Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց կրկնապատկել իր օդանաւային ուժը: Իսկ մարտ 12ին հրապարակ հանուեցաւ բացառիկ փոխառութիւն մը, ազգ. պաշտպանութեան համար (հարիւր միլիոն անգլ. ոսկի): Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, նոր ելմտացոյցի քննութեան առթին, երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց ազգ. պաշտպանութեան վարկերը, ինչ որ աննախընթաց կարելի է նկատել: Միեւնոյն առթիւ՝ ծանրակշիռ ախտանշան մը :

Եւ այսպէս միւս պետութիւնները, մեծ թէ փոքր. Ամէն մէկը համաձայն իր կարողութեան, յաճախ զանց առնելով կամ ստորադասելով ուրիշ պահանջներ, խախտելով ելեւմուտքի հաւասարակշռութիւնը :

Պարտեալներուն գլխաւորը, Գերմանիա, երկու տարուան մէջ քուրջի մը վերածեց Վերսայլի դաշնագիրը Միւս երեքն Աւստրիա կրկնապատկեց իր սպառազինութիւնները, բուն իսկ դաշնակիցներուն գրգռումով. իսկ Հունգարիա եւ Պուլկարիա ստորագրութեամբ կը վերազինուին, առանց մեծ աղմուկ հանելու: Այս տարի աշնան, պատմական դէպք մը դարձան Պուլկարիոյ տարեկան ռազմափորձերը, հովանաւորութեամբ թագաւորին եւ ի ներկայութեան օտար զինուորական կցորդներու :

Աւելորդ է խօսիլ Թուրքիոյ մասին, որ իր ելմուտներուն ամէնէն խոշոր բաժինը յատկացուցած է սպառազինութեանց, սկիզբէն ի վեր, եւ որ արտակարգ ճիգեր կը թափէ, գոնէ 1000—1500 ռազմական օդանաւ ճարելու համար :

Սրընթաց զինարշաւին հետ, ընկերային - վարչական կարգուսարքերն ալ կը խախտին կամ կը ձեւափոխուին: Վարակիչ հանգամանք ստացած են Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կենդանի օրինակները: Երկու երկիրները մասնաւոր քարոզութիւններ ալ կը կատարեն, «արթնցնելու» եւ ներշնչելու համար սահմանակից կամ հեռաւոր երկիրներ :

Այսպէս, Պուլկարիան եւ Յունաստանը ինքնուրոյն դիկտատուրաներ հաստատած են արդէն, թելադրուելով միեւնոյն սկզբունքներէն կամ աղբիւրներէն: Դեկտեմբեր 29էն ի վեր, Ռումանիան ալ մտած է նոյն ուղղանը, եւ հետզհետէ կը ձեւաւորէ իր նոր կարգուսարքը :

Ուրեմն, զուգընթաց կը զարգանան երկու վճռական շարժումներ, զինարշաւը եւ միահեծան իշխանութիւնը: Երկուքն ալ՝ խաղաղութեան հաւաստիքներով, նոյնիսկ զայն աւելի ամրապնդելու, ապահովելու յաւակնութեամբ . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՍԹԱԼԻՆԻ ԵՒ ԵԺՈՎԻ ԴԷՄ

Բազմաթիւ սպաներ ձերբակալուած

«Տէյլի Մէյլ»ի Թղթակիցը Ռիկայէն կը հեռագրէ թէ նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Սթալինի եւ Չեկայի վարիչին՝ Եժովի դէմ: Այս առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, դաւադրութեան մեղսակից են բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներ Մոսկուայի պահակազօրքէն, մէջն ըլլալով գնդապետներ Օսիպով, Սմոլին, Պանիկով եւ Սմակուլին: Բոլորն ալ բանտարկուած են Չեկայի կեդրոնին՝ Լիուպլիանքայի մէջ, ամբաստանուելով թէ որոշած էին Սթալինը սպաննել կարմիր բանակի կազմակերպութեան տարեդարձի յառաջիկայ հանդէսներուն առթին :

Դեկտեմբեր 24ին Մոսկուայի մօտ՝ Կոմինի կարեւոր պահակազօրքին մէջ ձերբակալուած են ուրիշ 25 սպաներ, որոնց գլուխը կը գտնուին գնդ. Եժանեան եւ հազարապետներ Բոյքով եւ Պերդայեւ: Ասոնք ալ ամբաստանուած են թէ դաւ սարքեր էին, սպաննելու համար Եժովը, երբ ան աչքէ անցընէր Մոսկուայի նահանգին պահակազօրքերը :

Խորհրդային իշխանութիւնը աւելի վտանգաւոր կը նկատէ դաւադիրներու այս երկրորդ խումբը, որովհետեւ անոնք յաջողեր էին ձեռք անցընել մեծաքանակ փամփուշտ եւ ձեռնառումբ՝ Չեկային ենթակայ զինարանէն: Կ'ըսուի թէ այս դաւաճանի սպառազինութեան նպատակն էր ըմբոստութեան յարուցանել Չեկայի զինուորներուն մէջ:

Վրաստանի մէջ ալ «ոչնչացուցեր» են բազմաթիւ "ժողովուրդի թշնամիներ"

«Լը Փոփիւլէր», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հրատարակէ, քաղելով Թիֆլիսի «Զարեա Վոստոքա» թերթին 282 թիւէն եւ Վրաստանի «Կոմունիստ» թերթի 285 թիւէն .—

«Խորհրդային իշխանութիւնները ձերբակալած եւ ոչնչացուցած են խումբ մը փրոֆէսէօրներ.— Կ. Էլիավա, Գր. Ծերեթելլի, Ճանտիէրի, Ցխիտիշվիլի, Ա. Ծերեթելլի, Լէոնիձէ, ճարտարապետ Չիչինաձէ, Թիֆլիսի թատրոնին անօրէնը, Գ. Ախմէտէլի, գրագէտ Ջավախիշվիլի, բանաստեղծ Տապիձէ, մենշեւիկներ՝ Ն. Կարցիվաձէ, Ս. Դեւտարիանէ, Բ. Դումայի նախկին անդամներէն Գերասիմ Մախարաձէ եւ ուրիշներ »:

Այս բոլոր քաղաքացիները ամբաստանուած են լրտեսութեամբ, դաւաճանութեամբ եւ վնասարարութեամբ, հողագործութեան եւ ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ:

Մ. այն Ռումանիո՞յ մէջ փոխուածութիւններ կան . .

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը որոշեց միջամտել ի նպաստ 800.000 Հրեաներու որոնց դէմ խտրութիւններ ծրագրած է Կոկայի նոր դահլիճը: Պուքրէշի անգլիական դեսպանին յանձնարարուած է բարեկամաբար ռումանական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել փոքրամասնութեանց վերաբերեալ դաշնագիրներուն տրամադրութեանց վրայ որոնք Փարիզի մէջ ստորագրուեցան 1919ին, Ռումանիոյ կողմէ եւ յիշեցնել թէ Անգլիա շահագրգռուած է ցեղային եւ կրօնական փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւն :

Կը կարծուի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ նմանօրինակ ձեռնարկ մը պիտի կատարէ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա տակաւին որ եւ է ձեռնարկ չէ կատարած: Պ. Իվոն Տէլպոս վերջերս Պուքրէշ այցելած առթին, տեսակցած էր Կոկայի հետ, շօշափելով բոլոր ընդհանուր խնդիրները :

Այս առթիւ, ներելի՞ էր հարցնել բրիտանական մարդասէ՞ր կառավարութեան, թէ միայն Ռումանիոյ մէ՞ջ է որ փոքրամասնութիւններ կը գտնուին եւ միայն Ռումանիա՞ն է ստորագրած անոնց վերաբերեալ դաշնագիրները: Հապա «հանրապետական» Թուրքիա՞ն: Օր մը օրանց միայն անցուցի՞ն հետաքրքրուիլ թէ ինչպէս կը յարգեն դաշնագիրները, այդ երկրին մէջ, յափշտակելով անհատական եւ հանրային հարստութիւններ, ոչնչացնելով ոչ - թուրք հասարակութեանց հանրային իրաւունքները

*** Ռումանական դահլիճը յանձնախումբ մը նշանակեց, որ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, ջնջելու համար հրէական կալուածները՝ գիւղերու մէջ, իբրեւ վտանգաւոր հանրային առողջութեան համար: Նախարարական խորհուրդը այս առթիւ քննեց առանց արտօնութեան Ռումանիա հաստատուած եւ խարդախութեամբ քաղաքացի դարձած օտարականներու հպատակութեան վերաքննութեան խնդիրը, պատերազմէն առաջ թէ վերջը: Այս մասին ալ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, ներքին եւ դատական նախարարներէն, անյապաղ լուծելու համար խնդիրը :

Կառավարութիւնը որոշեց որ ռումանացի ուսուցիչներ աւանդեն ռումաներէնը եւ ազգ. լեզուն՝ պետութեան եւ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ :

ANՕ ∘ ՕՆԱ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ բանակցիլ սկսան իրենց դեսպաններուն միջոցաւ : Կ'ըսուի թէ Անգլիա տրամադիր է իրաւապէս ճանչնալու Եթովպիոյ գրաւումը: Արաբերէն ձայնասփիւռի մասին ալ խօսակցութիւններ կատարուեցան եւ երկու կողմերը խոստացան թշնամական քարոզութիւններ չկատարել իրարու դէմ, իսլամական աշխարհին առջեւ :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ երեսփ. ժողովին մէջ ծագած անկարգութեանց հետեւանքով, ազգ. կուսակցութիւնը՝ Վաֆտ՝ իր շարքերէն վտարեց երեսփ. ժողովի նախագահը՝ Ահմէտ Մահէր փաշա, Տոքթ. Համիտ Մահմուտ եւ ուրիշ երկու երեսփոխաններ: Այդ ժողովին մէջ, Նախագահը լոյսերը մարած ըլլալով, պաշտօնանկ վարչապետը, Նահաս փաշա, լուցկի վառած էր, իր ճառը շարունակելու համար: Կ'ըսուի թէ ուրիշ երեսփոխաններ ալ պիտի վտարուին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈ՞ՒՆ ԱԼ, ԲՐՈՒՏՈՍ .

Փորձա՞նք . .

«Յառաջ» դեկտեմբեր 19ին խմբագրական մը նուիրած էր Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի տարեդարձին:

Այս առթիւ, միջանկեալ կը յիշէր, նաեւ, ուրիշ քանի մը հերոսամարտներ, հայաշինք Արեւմուտքի շրջանէն:

Երիտասարդ մը, Սարտապցի, գանգատեցաւ թէ Յառաջ մոռցեր է «անյաղթ եւ անընկճելի Զէյթունը, խրոխտ եւ անառիկ Սասունը եւ Տարօնը»: (24 դեկտ.):

Հրատարակելով իր գանգատագիրը, այստեղ իսկ բացատրեցի թէ դեկտեմբեր 19ի խմբագրականը Հայոց պատմութիւն չէր, այլ նուիրուած՝ բոլոր դէպքի մը եւ շրջանի մը (1915—1917):

Ու մինչ կը կարծէի թէ հարցը փակուած է, ահա նոր գանգատագիր մը :

Այս անգամ «Յառաջ»ի սաներէն ընկեր Լեւոն Տօնիկեանն է որ կը տրտնջայ, վկայութեան կանչելով աւելի տպէգ «Սան» մը, ընկեր Մարգար Բարխեանը :(Տես Գ. էջ, «Տարօնի մասին»):

Ուրեմն դո՞ւք ալ, Մարգար եւ Լեւոն :

Կրնայի ըսել — դո՞ւն ալ, Բրուտոս .

Խօսքը մեր մէջ, ընկեր Լեւոն կ'երթայ կուզայ եւ կը յանգի «Յառաջ»ի եզրակացութեան :

Ինծի անծանօթ չէին ոչ Մշոյի եւ Կորիւնի, ոչ Կոտոյի Հաճիի կռիւնեռուն, ոչ ալ Ս. Կարապետի Մէրկի լերան կամ Ձխուրի շրջանին օրհասական եւ հերոսական կռիւները:

«Յառաջ» ինքն էր որ հրատարակեց անոնց պատմութիւնը:

Դեռ կարելի էր յիշել ուրիշ այլապանց գործեր՝ Տարօնի շրջանէն, ինչպէս ուրիշ գաւառներէ: (Բաբերդ, Քղի, Տրապզոն, Կիրասոն, Բիւթանիա եւն.):

Խմբագրականին մէջ յիշուած չէին, օրինակ, Մարաշի, Հաճընի եւ Եդեսիոյ (երկրորդ) հերոսամարտներն ալ, որ կը պատկանին տարբեր շրջանի մը (1920 — 21):

Ես ըսեր էի, միշտ ակնարկելով նոյն շրջանին (1915 — 17). «Տարօնը դժբախտաբար չունեցաւ *կազմակերպուած կռիւ* (ոչ թէ *հերոսամարտ*, ինչպէս կը գրէ ընկեր Լեւոն, իմ խօսքերս ընդօրինակած առթին):

Արդ, ընկեր Լեւոն ինքն ալ կը հաստատէ այդ պարագան, երբ կը գրէ.

— «*Բոլորովին տարբեր հարց է թէ ինչո՞ւ Տարօնի մէջ տեղի չունեցաւ ընդհ. կազմակերպուած ճակատամարտ*»:

Ընկեր Վահան Փափազեան, որուն վկայութեան կը դիմէ յօդուածագիրը, ուրիշ եզրակացութեան չէր յանգած իր Յուշերով, տպուած «Վէմ»ի եւ «Յառաջ»ի մէջ:

Եւ շատ բանաւոր են ու արդար՝ ընկեր Լեւոնի պատճառաբանութիւնները, այդ մասին :

Այդ պատճառաբանութիւնները որ եւ է արատ չեն բերեր ոչ Տարօնի, ոչ ալ Սասունի ժողովուրդին: Ընդհակառակն: Իսկ խօսիլ պատասխանատուութեանց մասին՝ պիտի նշանակէր շատ հեռուները երթալ :

Ի՞նչ մնաց անդին, իրարու հետ վիճելու համար . . .

Ոչ, սիրելի Տարօնցիներ, ոչ, սրախայ կ'ընէք ծննդավայրի սէրը շփոթելով պատմական ճշմարտութիւններու հետ :

Մենք պզտիկուց սորված ենք ձեր երգը, «Մշեցի մօր երգը».

Կարդալ գրել լաւ բան է,
Բայց երբ կուգայ քննութեան օր,
Հարցուցէք դուք մանուկին,
Թէ նա գիտէ՞ արիւն փոթել ;

Իսկ պատմութիւնը շատոնց հաստատած է որ Տարօնը գիտէ երկուքն ալ :

ՎԱՀԷ

Կարեւոր փոփոխութիւններ Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատանին մէջ

Լոնտոնի քաղաքական եւ դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ անակնկալ ազդեցութիւն գործեց պաշտօնական զեկոյց մը, որուն համեմատ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ կատարուած են շատ կարեւոր փոփոխութիւններ, որոնք կրնան ազդել նաեւ Անգլիոյ արտաքին աշխարհավարութեան վրայ: Իտըն թէեւ կը մնայ արտաքին նախարար, բայց վերջին տարիները մեծապէս աւելցած ըլլալով նոյն նախարարութեան զբաղումները, վարչապետ Չէմպըրլէնի նախաձեռնութեամբ կատարուած են այդ փոփոխութիւնները: Երկար տարիներէ ի վեր արտաքին պաշտօնատան մնայուն խորհրդական Վէնսիթըրթ, որ հանրածանօթ է ամէն երկիրներու քաղաքական շրջանակներուն մէջ, շարունակ յարաբերութեան մէջ գտնուելով օտար դեսպաններու եւ ներկայացուցիչներու հետ, ուղղակի վերին խորհրդական անուանուած է արտաքին նախարարին մօտ, մեծ իրաւասութիւններով: Իսկ մնայուն քարտուղարին պաշտօնին կոչուած է Սըր Ալեքսանդր Գէտօկըն: Անգլիոյ թագաւորը այս փոփոխութեան վրայ Վէնսիթըրթի տուաւ Ծերակոյտ պատուանշանին մեծ խաչը: Լոնտոնի իրազեկ շրջանակները կը հաւատան թէ Վէնսիթըրթի նոր պաշտօնը արտաքին նախարարութեան մէջ պիտի մտցնէ աշխարհավարութեան նոր ոգի մը: Մինչեւ հիմա օտար կառավարութիւններուն հետ յարաբերութիւն կը պահէին միայն Իտըն եւ Հալիֆաքս եւ յաճախ ալ Ժընեւ երթալով կը բացակայէին Լոնտոնէն, ինչ որ քաղաքական շրջանակներու մէջ անախորժ տպաւորութիւն առաջ կը բերէր: Վէնսիթըրթի անուանումով այս անպատեհութեան առաջքը պիտի առնուի :

Ամէնէն գիտելի կէտը այն է որ Վէնսիթըրթի ազդեցութիւնը կը զօրանայ: Մինչեւ իսկ գրոյց կը շրջի թէ, Վէնսիթըրթի անուանումին նպատակն է անգլեւգերման յարաբերութիւններուն բարեւոքումը առաջ բերել, ֆրանսասիրական ծայրայեղ հակումներու դէմ: Բայց չի հաստատուիր այս զրոյցը եւ մասնաւոր ուղղութեան մը համար չէ որ այս անուանումը եղած է :

Կը վերազինուին եւ կ'ամրացնեն

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց կարեւոր օդակայան մը հաստատել Սուէզի ջրանցքին վրայ, Կարմիր ծովուն բերանը, Կենիֆայի վրայ, օդանաւային ամէն յարձակումէ պաշտպանելու համար ջրանցքը: Եգիպտական կառավարութիւնն ալ նոյնպէս պիտի աջակցի այս ձեռնարկին: Անհրաժեշտ ամրութիւնները պիտի կատարուին նաեւ Փորթ Սայիտի քաղաքային օդակայանին մէջ: Անգլիոյ զինուորական իշխանութիւնները վերջերս մտահոգութեան մատնուած էին, գիտնալով որ զանազան օդանաւեր կը սաւառնին շատ բարձրէն:

*** Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ փութով յառաջ կը տանի վերազինման ծրագիրը: Յառաջիկայ տարեշրջանին համար ազգային պաշտպանութեան յատկացուած է 988.623.000 տոլար, ուրիշ խօսքով, մօտ մէկ միլիառ: Անգլիոյ մէջ երբ իմացան որ Մ. Նահանգները մօտ 198 միլիոն անգլ. ոսկի յատ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

Հայ ազգութիւնը, Է. դարէն սկը-սեալ, [illegible] ունե-ցած է ամենէն սերտ կապերը [illegible] [illegible] Իսլամ աշխարհին հետ. [illegible] [illegible] [illegible]։

Նոյն կացութիւնը կը շարունակուի ներկայիս. հայ ժողովուրդը [illegible] Իսլամ ժողովուրդներու հետ, Թուրքիոյ, Իրանի, Ազրպէյճանի մէջ։ Ասկէ զատ, թէ նոյն եր-կիրներուն և թէ Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Սինգապուրի, Կալկաթայի, Պաղտատի եւ Պալքաններու մէջ հայ տարրը կը պահէ ամէնօրեայ յարաբերութիւն մահմէտական ժողովուրդներու՝ ինչ-պէս թաթար, արաբ, քիւրտ, թիւրք եւ այլն տարրերուն հետ։

Այս պայմաններուն մէջ, իսլամ աշ-խարհը յուզող դէպքերը չեն կարող չանդրադառնալ հեռուէն կամ մօտէն մեր ժողովուրդի, մանաւանդ մեր երկ-րի բախտին վրայ։ Իսլամ աշխարհը [illegible] փոփոխութիւններու [illegible] ըլլալ ու ճանչնալ անոնց հոգեբանու-թիւնը եւ մտայնութիւնը՝ աւելի քան երբեք անհրաժեշտութիւն մըն է մեզի համար։

Այս տեսակէտով յարմար նկատեցի ամփոփել Ֆրանսական հանդէսի մը մէջ գրուած յօդուած մը,— «Իսլամի արդի կացութիւնը» (Revue de Paris, 15 Յուլիս, 1929), Լուի Մասինեօնի ստո-րագրութեամբ։

ԻՍԼԱՄ ՑԵՂԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մահմէտական աշխարհը կը բաժ-նուի բազմաթիւ ցեղային միութիւն-ներու, որոնք թէեւ քաղաքականա-պէս անջատ եւ անյարակից հատուած-ներ կը կազմեն, բայց գիտակցութիւ-նը ունին բարոյական միութեան մը։

Ահաւասիկ ցեղային տեսակէտով իսլամ հաւատացեալներու բաժանու-մը.—

Հնդիկ	64.000.000
Մալէզիացի	51.000.000
Արաբ	38.000.000
Իրանցի	26.000.000
Թուրք	34.000.000
Նախիկ	23.000.000
Չինացի	7.000.000
Ալպան-Պօշնաք	3.000.000

Գումարը կը ներկայացնէ 246 մի-լիոնի պատկառելի զանգուած մը։

Ինչպէս կը տեսնուի վերի ցուցա-կէն, հաւատացեալներու զուտ ծագու-մը նկատի առնուած է եւ ոչ թէ անոնց քաղաքական խմբաւորումը։ Կ'արժէ ամբողջացնել այդ ցանկը քանի մը լը-րացուցիչ թիւերով։

38 միլիոն Արաբները բաժնուած են հետեւեալ խմբաւորումներուն

Արաբիա	4.000.000
Պաղեստին	700.000
Սուրիա	1.700.000
Իրաք	2.000.000
Եգիպտոս	16.000.000
Թունուզ	2.000.000
Ալճերիա	3.200.000
Մարոք	2.200.000
Սուտան	1.000.000

Մնացեալները՝ ցրուած Ափրիկէի եւ Ասիոյ զանազան կողմերը։

34 միլիոն Թիւրքերը ցրուած են հե-տեւեալ կերպով.—

Թուրքիա 11 միլիոն

Ռուսիա 18 միլիոն

Չին, Աֆղանիստան 5 միլիոն

26 միլիոն Պարսիկները դասաւոր-ուած են այսպէս.—

Իրան	12.000.000
Աֆղանիստան	6.000.000
Հնդկաստան	6.000.000
Քիւրտ	2.000.000

Այս իսլամ խմբաւորումներուն մէջ ամենակարեւորը՝ թուապէս եւ տըն-տեսապէս՝ Իսլամ Հնդիկ զանգուածն է ներկայիս. (73 միլիոն)։ Թէեւ Հնդ-կաստանի ազգաբնակչութեան մէկ հինգերորդը կը կազմեն, բայց ամէ-նէն կազմակերպ հասարակութիւնն է։ Տարեկան համագումարներու շնորհիւ իր ներքին միութիւնը կ'ամրանայ. իբրեւ լեզու կը գործածեն միակ բար-բառ մը —իւրտու— որ կը ձգտի դառ-նալ Հնդկաստանի ազգային լեզուն. իբրեւ գիր կը գործածեն արաբական այբուբենը։ 1919էն ի վեր, իսլամ հնդ-իկ ղեկավարները յաջողած են մնաց-եալ հնդիկ ցեղերու հետ կազմել ազ-գային պահանջներու միացեալ ծրա-գիր մը, զոր ներկայացուցին անգ-լիական կառավարութեան։ Այս վեր-ջինը սակայն չէ յաջողած բաժնել այդ միացեալ ճակատը։

Հնդիկներէն վերջը ամենակարեւոր իսլամ զանգուածը Մալէզիոյ խումբն է, որ կղզիներու ազգաբնակչութեան 92 առ հարիւրը կը կազմէ։ Ազգային որոշ ծրագիր մը ունին, ինչպէս նաեւ ինքնուրոյն լեզու, կը գործածեն ա-րաբական այբուբենը, թէեւ հոլան-տական կառավարութիւնը կը ջանայ տարածել լատինական տառերը։ Բոլ-շեւիկեան քարոզութիւնը նպաստա-ւոր հող գտած է իրենց մէջ։

Արաբական խումբը երրորդ տեղը կը գրաւէ թիւով, բայց զուրկ է բոլո-րովին միութենէ եւ հասարակաց հա-մախորհուրդ ծրագիրէ մը։ Եգիպ-տոսը, իր դիրքով կրնար առանցք մը ըլլալ արաբ աշխարհին մէջ, բայց զուտ ազգային քաղաքականութիւն մը կը վարէ եւ կասկածով կը վարուի Ա-րաբիոյ Վահապիներուն վերաբերու-մին հանդէպ։

Ինչպէս ծանօթ է, ընդհանուր պա-տերազմին, Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշ չափով քաջալերեցին գաղափարը՝ ա-րաբական պետութեանց համադաշ-նակցութեան, որ պիտի պարփակէր Արաբիան, Միջագետքը, Սուրիան եւ Պաղեստինը։ Համարաբական միու-թեան ձգտող այդ ծրագիրը առայժմ ձախողած կը համարուի։ Մեծն Բրի-տանիա ուժ կուտայ աւելի տեղական անջատողականութեան, յանձին Պա-ղեստինի, Անդրյորդանանի, Իրաքի ինքնուրոյն կառավարութեանց։ Սու-րիան է ներկայիս վառարանը համա-րաբական խռէալի մը։

(Հոս կ'արժէ յիշատակել որ Մահ-մէտականութեան արշալոյսէն մինչեւ ԺԳ դարը, արաբ ցեղը մեծ, ղեկա-վար ազդեցութիւն ունէր ամբողջ իս-լամ աշխարհին մէջ։ Բայց այդ թուա-կանէն սկսեալ, օտարացեղ գրողներու խումբ մը — Շօուպիա, ցեղադաւան-ները — սկսան քննադատել արաբա-կան գերակշռութիւնը, մատնանշելով որ կրօնքի ծագումէն ի վեր ամենա-յայտնի իսլամ մարդիկ ոչ թէ արաբ, այլ օտարացեղ ազգերու ծոցէն ելած են։ Այսպէս խորհողները եղան Պար-սիկները, Անատոլուցիները, Թ. դարէն իսկ, ու այսպէս սկսաւ մտաւորական ցեղապաշտ շարժում մը, որ զարգա-նալով մինչեւ մեր օրերը, մեծապէս հարուածը տուաւ արաբական մշակոյ-թին ու իսլամ միութեան։

Թուրք տարրը իսլամ ընտանիքին մէջ քանակով չորրորդ տեղը կը գրա-ւէ, բայց ազգային ձգտումը անոնց մօտ ամենազօրաւոր է եւ որոշ չափով կը հակաշռէ կրօնական զգացումը։ Հանրապետական Թուրքիան ղեկավա-րն է այն շարժումին, որ ինչպէս յայտնի է, չէզոքի բաժնուեցաւ մահմետական աւանդութիւններէն, ընդունելով լատին այբուբենը, թարգ-մանելով Գուրանը, լեզուն մաքրա-գործելով արաբ եւ պարսիկ բառերէ եւ Շէրիաթի կրօնական օրէնքին փո-խարէն ընդունելով աշխարհիկ, Եւրո-պական օրէնսդրութիւնը։ Յստակ չէ սակայն որ համաթրքական շարժում մը կարենայ գլուխ ելլել, որովհետեւ քաղաքական — աշխարհագրական լուրջ արգելքներ կան, քանի որ միւս թրքացեղ տարրերը ցրուած են Ռուս-սիոյ, Միջին Ասիոյ զանազան ան-կիւնները, առանց շփում ունենալու ի-րարու հետ։

Իրանեաններն ալ ազգային վերա-ծնունդի գաղափարով վարակուած են։ Իրանի արդի վեհապետը կը ձգտի արդիացնել երկիրը ու միանգամայն արծարծել հին պարսիկ լեզուական, գրական գանձերը։ Քիւրտերը չատ տրամադիր չեն Թուրք թրքանալու։

Քսանըհինգ տարիէ ի վեր իսլամ աշ-խարհի մէջ զարգացող ազգային շար-ժումը կը բախի որոշ արգելքներու, որոնք յառաջ կուգան մասամբ յարան-ուանական մոլեռանդութիւններէն, կամ անձնական - տոհմական փառա-սիրութիւններէ, եւ մասամբ ալ քա-ղաքական խլրտումներէ։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Ճափոնի աշխարհակալութեան բուռ-ն ձգտումները եւ ճիգերը երթալով կը պայծառանան, եւ առով իսկ կացու-թիւնը կը սրուի Ծ. Արեւելքի մէջ։ Մարդկային մրցումի մը ճակատա-գրական անօրինակ մէկ երեւոյթը գոգցես կը փայլատակէ Ծ. Արեւել-եան երկինքին վերեւ, թէեւ անտես մնայ, բայց յայտնի տեսողութեամբ դէպքերուն եւ մեծ պատահականու-թիւններուն, որոնք կը կասկածուին։ Նանքին մուտքով՝ յաղթապանծ բա-նակը չի գոհանար, եւ յառաջխաղա-ցութիւն մը կը պատրաստէ դէպի հա-րաւը չինական կայսրութեան։ Արդէն կը խօսուէր, թէ Թօքիոյի զինուորա-կան շրջանակները կը հգնին տիրանալ Քանթօնի, մեկուսացնելու համար Հօնկքօնկը, Ծ. Արեւելքի մէջ բրիտա-նական տիրակալութեան կոթողը։ Եթէ այդ դիտումները յայտնի իրո-ղութեան փոխարկուին, Մեծն Բրի-տանիա պիտի գտնուի ճակատագրա-կան հարցումի մը առջեւ։ Իր դիրքը Ծ. Արեւելքի մէջ յենարան ունի Հօնկ-քօնկը, որուն տնտեսական հնարաւո-րութիւնները անխուսափելի դարձած են մայր - երկրին յառաջդիմութեան, թէկուզ նիւթական ապահովութեան համար։ Դժուար է ընդունիլ, որ Լոն-տոն առանց դիմակալութեան հան-դուրժէ այսպիսի նոր, մանաւանդ ա-մէնէն գէշ յաւակնութեան Ճափոնի կողմէ։ Որովհետեւ, բաց ի տնտեսա-կան եւ դանձային խնդիրներէ, Չի-նաստանի մէջ ուժի եւ ազդեցութեան այս փոփոխութիւնները Պետութեան համար այնպիսի հարցեր կը յարու-ցանեն, որոնց համաքաղաքական տա-րածութիւնը արտասովոր կերպարանք մը կ'առնէ, միջազգային բարդու-թիւններ — առանց անոնց ալ ահեղ — լեռնանման կուտակելու համար։

Նոյնքան սաստիկ կը զգածուին նաեւ Մ. Նահանգները, ոչ միայն ա-նոր համար, որ ճափոնական երկրա-կալութիւնը, ինչպէս բազմաթիւ յայտարարութիւններէն անկասկած կը թուի, կ'աշխատի Ֆիլիփփինօ կղզի-խումբը իր շահերուն շրջանակին մէջ քաշել, այլ նաեւ որովհետեւ կենսա-կան հարկ մը կը ներկայանայ Հիւսի-սային Ամերիկայի Մեծ Հանրապե-տութեան համար ապահովութիւնը ա-րեւմտեան Ովկիանոսի մէջ։ Ֆրան-սա ոչ նուազ զգածուած։ Նիփոնի (Ճափոնի) յառաջխաղացումը եւ Թօ-քիոյի կառավարութեան զինուորա-կան ոգիին անմիջական ձգտումները հետզհետէ վտանգ կը սպառնան նաեւ Հնդկաչինի։ Հիմակուընէ իսկ դժ-ուարութիւններ կան, որոնք կը ծա-գին Չինաստանի ահագնածաւալ կայս-րութեան հետ երկաթուղիով կապակ-ցութեան բանակցութիւններէն։

Ուստի զարմանք չէ որ Լոնտոնի, Ուաշինկթընի եւ Փարիզի մէջ կացու-թիւնը երթալով աւելի ծանր կը նը-կատուի։ Դէպքերը այն աստիճան ա-ռաջ գացած են, որ Ճափոնի կողմէ արտայայտուած ոչ միայն շքեղանք-ները, այլեւ ապագայի համար ձեռնա-կերպութիւններն ու ապահովութիւն-ները մեծ արժէք մը չեն ներկայացըն-եր։ Այժմէն նկատի կ'առնուին հե-տեւանքները, որոնցմէ առաջ կուգայ ամ դժուարին հարցը, թէ երեք Մեծ Պետութիւնները կրնա՞ն միթէ թոյլ տալ որ դէպքերը ալ աւելի հասուն-նան։ Որովհետեւ վճռական որոշում-ներու առջեւ գտնուող պետական մար-դիկ սկսած են պարտաւորուած մտա-ծել պատմութեան առջեւ իրենց պա-տասխանատուութեան վրայ։ Չինաս-տանի մէջ Ճափոնի գերակշռութիւնը, տիրակալութիւնը, մարդկօրէն հաշ-ւելով, չի վերջանար միայն Դեղին Ցեղին դաղարումովը հոն, այդ չի-նական սահմաններուն մէջ, այլ սկիզ-բըն է երկանց, եւ աղիտալի մտահո-գութիւն մը Եւրոպայի համար, եւ գլխաւորապէս Սպիտակ Մարդուն մի-ջոցաւ կերտուած մշակոյթին համար։ Որչափ ատեն որ Չինաստանի մէջ ձե-ւընհասութիւնը, խօսքը Չինացինե-րուն կը պատկանէր միայն, պրուսիա-ներու, երկրածաւալութեան մղում, թափանցում չէր կասկածուած եւ, բառ այնմ, չէր պատրաստուած այդ հիման վրայ ո եւ է քաղաքականու-թիւն։ Բայց Ճափոնցիները բոլորովին տարբեր մարդիկ են եւ վերջին տարի-ներուն իրենց դէպի ներսերը թափան-ցումները բաւական են, որ քիչ առտ-նէն իրենց ուժին թափը յառաջացնեն աւելի խիզախօրէն, եւ մինչեւ ո՞ւր...

Արդարեւ խնդիրը ամենէն բաներու շուրջ կը դառնայ, եւ այս պատճառաւ ծայրայեղութիւն չէ խօսիլ պատմա-կան մեծ անկիւնադարձի մը մասին, Թօքիոյի մէջ ճշդիւ գիտեն, թէ ինչ կ'ընեն։ Նիփոն մանրամասնօրէն կը թուի հաշուած ըլլալ բոլոր նպաստա-ւոր եւ աննպաստ կողմերը հսկայ ար-շաւանքին՝ որուն ձեռնարկած է, մարդու եւ նիւթականի ահաւոր զոհո-ղութիւններն ալ աչքէ չվրիպեցնելով։ Ճափոն սաւուղիւ նկատի ունի համա-քաղաքական բովանդակ կացութիւնը եւ պատկանեալ Պետութիւններուն սուր հնարքներութիւնը։ Արդեօք, վերջապէս, ճափոնական հաշիւը սը-խալ պիտի չելլէ՞։ Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ուաշինկթընի մէջ վերջապէս տար-բեր լար պիտի չզարնե՞ն արդեօք։ Ռուսիա ցվերջ պիտի կենա՞յ յարա-տեւել իր թմբիրին մէջ։ Բայց ասոնք պարզ, վերացական հարցումներ են միայն։

Թող որ սակայն համաշխարհային պատմութեան ընթացքը անոնց պա-տասխանատուութենէն կախում ունի

(Ն. Յ. Փ.)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԱՇԽԱՐՀ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԽՄԲ.— Երկրորդ յօդուած մը եւս Մարսէյլ ծնած հայ պատանիէն, որ ֆրանսերէն կը գրէ եւ հայերէնի թարգմանել կուտայ իր մտածումնե-րը, այնքան զգայուն տրամադրու-թեամբ.—

Պաշտամունքի մը մասին (Հայրե-նիք) խօսուած պարագային, յաճախ կը գտնուին մարդիկ, որ չեն ուզեր կամ աւելի ճիշդը չեն աչքով կը նային ժեծամասնութեան մը կողմէ սիրուած երրութեան մը։

Հայրենիքի սէրը թանկ է այն մար-դուն համար, որ կը յարգէ իր հայ-րերէն ժառանգ մնացած հայրենիքը։ Ո՛րքան են դայն ուրացողները... ո՛ր-քան են անոնք, որ իրենց ոտքերուն տակ կ'ուզեն առնել մեր համեստ յոյ-սերն անգամ... Հայրենիքի Յուդա-ները, յուդաներ կը դառնան իրենց նմաններուն, աւելին իսկ,— թշնա-միներ հայրենիքին եւ հայրենասիրու-թեան։ Անհրաժեշտ է ուսումնասիրել անոնց պարագան։

Այն տեսութիւնը որուն վրայ կը հիմնուին այդ պարոնները, աշխար-հաքաղաքացիութիւնն է որ կը քարոզէ մարդկութեան սէրը ի վնաս հայրենի-քին։

Աշխարհաքաղաքացիութեան հետե-ւորդները կ'աշխատին խաբել մեզ, մարդկութեան անկեղծ սիրով կլան-ուած ըլլալու պատրուակին տակ։ Ա-նոնք վտանգաւոր անհատներ են, ճշ-մարիտ թշնամիները հայրենիքին։ Ըստ անոնց, բոլոր մարդիկը ըլլալով եղբայրներ, պարտաւոր են առանց ցե-ղի եւ ազգի խտրութեան, միեւնոյն սէրը տածել իրարու հանդէպ, ազգա-յին շահեր չճանչնալ, սահմաններու ջնջումը ընդունիլ եւ բոլոր ազգերու մէկ ազգութեան վերածման [illegible] տալ։

Պէտք է խոստովանիլ թէ չկայ աւե-լի գեղեցիկ տեսարան աշխարհի մէջ, քան տիեզերական հաւասարութեան մը գոյութիւնը բոլոր ազգերու միջեւ։ Բայց այս բոլորը ներկայիս ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ երազ մը, զոր միայն մարդկային ամբողջական եւ կատար-եալ յեղաշրջում մը կրնայ իրականա-ցնել։

Տիեզերքը ընդարձակ է... Հոն ապ-րող մարդկութիւնը թերեւս օր մը կա-րենայ միացման կապ մը գտնել... Տիեզերքը, տարբեր գաղափարներ, տարբեր կրօնքներ եւ տարբեր լեզու-ներ ունեցող ցեղերու կը պատկանի։ Երբ պէսպիսութիւնը ամենուրեք է եւ նմանութիւնը ոչ մէկ տեղ, դժ-ուար է որ մրցակցութիւնները անհե-տին, հոգ չէ թէ զգացումները համա-ձայնին եւ բազմաթիւ տարբերէ տիե-զերական համերաշխութիւնը ծնի։

Օրինակ առնենք միեւնոյն գիւղի բնակիչները, միեւնոյն ընտանիքի անդամները։ Անոնք կ'ապրին մէկ յարկի տակ եւ կը մշակեն նոյն հողը. Ոմանք բանուորական կապեր ունին իրենց մէջ եւ միւսները աւելի սերտ կապերով միացուած են իրարու. Արդեօ՞ք կատարեալ համակրանք մըն է որ կը տիրէ անոնց միջեւ. Ո՞վ է ան որ իր շահէն առաջ, հար-ւանի մասին մտածէ։ Արդեօք մրցա-ցութիւնը չէ՞ որ զանոնք կը բաժնէ. Չե՞նք տեսներ ամէն օր մարդիկ, որ առանց խղճահարութեան իրենց պա-հանջները կը մեծցնեն՝ ի վնաս ուրի-ներուն, նոյնիսկ կը ցանկան իրենց նմաններուն կործանումը եւ [illegible], կարգ մը առաւելութիւններ ձեռք բերելու համար։ Քանի որ այս մրցակցութիւնը գոյութիւն ունի նոյն [illegible] պատկանող բնակչութեան, մինչեւ իսկ նոյն ընտանիքի անդամներու միջեւ, ի՞նչպէս կարելի է երկրագունդի վրայ ցրուած մարդկային խմբա-կաններուն միջեւ միացման կապ մը գտնել։ Ի՞նչպէս կրնանք հայրենիքի սէրը փոխարինել մարդկութեան սիրով։ Բնական է որ մարդ սահմանափակ կը գնէ իր սիրոյին... Հայրենիքը բաւական մեծ է, մեր հայրենակիցներ պատկառելի թիւ մը կը կազմեն մեր սրտի պահանջներուն գոհացում տալու համար։

Ուրեմն՝ ինչո՞ւ պարտական ըլլալ մարդկութեան, ի՞նչ օգտակարութիւն ունեցաւ ան մեզի. Հայաստանին արժանի ըլլալ մեր երախտագիտութեան եւ կամ ի՞նչ անկեալութիւն ունինք անկէ ապագային մէջ։ Մարդ-կութեան պատկանող ժողովուրդները ունեցի՞ն մեզի՝ մեր դժբախտութեան ներուն առեն. Ռուսիա՞ն... ուստ-ցնորք... բաւ թէ այս օգնեց՝ կը շահէ, բեռը վրայէն նետել. Բայց եթէ օր մը հայրենիքը ինծմէ պահանջէ որ մեռնիմ իրեն համար, պատրաստ եմ։ Պիտի տամ. արիւնս անոր ապացուցանելու համար երախտա-պարտութիւնս, որովհետեւ այդ զգա-ցումը ճիշդ եւ արդարացի կը [illegible] նեմ։ Ոչ ոք պէտք ունի զայն յանձնարարելու, վասնզի հայրենիքի սէրը բնական է եւ մեր գոյութեան առանցքը կը կազմէ։ Հայրենիքը սիրուի իր ծնունդէն սկսեալ եւ նախընտրուի ուրիշէ մը։ Բոլոր ժողովուրդները այդ գիտակցութիւնը ունին, քանի որ բոլորն ալ հայրենիք մը, մայր մը ունին։

Բնական է որ մեր զուրգուրանքը, նախընտրութիւնը մեր հայրենակիցներուն տրուի, քան օտարներուն, որովհետեւ մեր հայրենակիցները, որոնց հետ նոյն արիւնը ունինք եւ [illegible]

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Պատէ պատ սահելով կ'անցնիմ շու-քի պէս. բոլոր կենդանիները ճանչ-ցան զիս, ու մայրս անհանգիստ կը դայ, չորս կողմը բան մը կը փնտռէ։

Վեր կ'ելլեմ, հարսները կաքաւ կը փետեն ու պառչգամէն վար փետուր ու ձիւն իրար կը խառնուին։

Թոնրատան քովէն կը դիտեմ ներսը օջախը, նոր փետին կտրած կոճղին պէս հառ մը կը ճարճատի, շուրջը բոցեր կ'արձակէ։

Հայրս հրացանը դեռ ձեռքին՝ մերկ ոտքերը երկարած է ու քոյրս փափ-կութեամբ կը լուայ լոյս մազեր մը ե-րեսին։

— Տղայ պայուսի. մայրդ չտեսնայ մէկէն,— գիւղերուան երազս ի՞նչ չուտ ելաւ— սեւ ջուր չինայ աչքե-րուն, ճամբադ նայելով լոյսը մարե-ցաւ։

Կեցեր եմ հօրս դէմ դիմաց. մեր եր-կուքին սրտերը ուրիշ տերեւի պէս կը դողան։ Քոյրս քարացած մեզի կը նա-յի։ Ծխանէն ձիւնը շերտ շերտ վար կը թափի ու կրակը երգելով կը հրդեհի։

Մեր տան մէջ մօրմէս զատ մենք նայուածքով կը համբուրենք զիրար։ Հացի պահարանին ետեւէն զարմանա-կալ կը դիտեմ։

Եղբայրս գրկած է դեռ կէս թաց, նոր աշխարհ եկած հորթուկ մը ու սննակին մէջտեղ կը դնէ, անտեղ-եակ հօրս յուզումին։ Ահա չորս կող-մէն պզտիկներ կը վազեն, կարմիր յուլունքներ կը կապեն վիզը ու զայն կը տեղաւորեն ձիւնի պէս ճերմակ գառնուկի մը քով, վառարանին մօ-տիկ։

Դուրսը ձիւնամրրիկը կը սկսի, պատուհանները կը թակէ ու դռները ուժգնօրէն կը փակուին։ Ես անհամ-բեր եմ գարնան։ Մայրս ներս կը մտնէ.

— Դուրսը փոթորիկ է, աբեղա-տանիք ելէք, զարիզ ճամբորդ վերի լեռները չմնան։ Հարսներ, բոլոր լոյ-սերը վառեցէք։ Ճճախը դոյգ կոճղե-րով հրահրեցէք, չենք գիտեր ո՞րը կուգայ Աստծոյ հիւրը։

Ահա արդէն հօրեղբայրներս տնով, զուռ գրացի աչքը լոյսի կը վազեն. ի՞նչ չուտ իմացան. Ես զուրս կ'ելլեմ պահուըտած տեղէս։ Այն ինչ որ տե-ղի կ'ունենայ այդ միջոցին, ես թանձր վարագոյրով մը կը ծածկեմ։ Գանձեր կան որ եթէ յայտնես, գլխուդ փոր-ձանք կը բերեն։ Անխօս բազմութիւն մը հետզհետէ մեր թաղ մը տան մէջ տեղ կը գրաւէ։ Հարսնի՛ք կայ, հարսնի՛ք։ Մատաղ խօղը գանակի տեղէն սարսափած ի դուր կը մայէ. իրեն խնայելու համար, արագօրէն անդրուկներէն վար կ'իջնեմ, երբ կուրծքի պէս պճնուած նոր հարս մը ասիթ կը գտնէ սկսնէքս փախչելու. — Ի՜ դուր սպասեցի ճամբուդ... ու յուսահատ....

Կը դառնամ իրեն ու աչքերս կը լեց-ուին. բարակ, փուլ փուլ քող մը վը-րան։ Գլխին դրած է արծաթէ զար-դարուած թաս մը փոքրիկ ալքի մը պէս, ճակտին ու այտերէն վար ա-կանջներէն կախ ոսկի դրամներ շարք շարք, համբոյրի տեղ իսկ չկայ։ Մատ-ներ հիւսքերով մազերը կ'իջնեն, մէջքին եւանկիւնի կապած չալին վը-րայ ու ծայրերէն ոսկի զանակներ կը շողշողան, կը զրնգզրնկան, հինայ-ուած ձեռքերուն մէջ արցունքոտ ծիւ-նադաշտ մը ունի ինծի նետելու պատրաստ ու կը վերյիշեմ այն օրը երբ մեր անզգոյշ սրտերը զիրար կը հասկնային, ծածկուելով ձիւնի մէջ, ձիւնէ գնդակներով, դպրոցի ճամբուն վրայ։

Ո՜վ իմ գիւղիս աղջիկներ, միայն ձեր սիրոյն մարտիրոսութիւնը կը բաւէ բարձրանալու տառապանքներու գահը։

Դեռ նոր հիւրեր կը լեցուին մեր տունը։ Եկողը թափ թափ ոտքերը զե-տին կը զարնէ, հագուստները կը թօթուէ ու գետինը կը լեցուի ձիւ-նով։

Աչքըլուսի եկողները ներսը տեղ գը-րաւած են, հայր-այրերն ու տան-գը-լուխ մայրերը նստեր են օջախին շուրջ միասին։ Մնացեալները քիչ ան-դին վառարանէն շրջանակ են կազմեր քուրմերու պէս։ Անվերջ խօսակցու-թիւններն ու փափսուքները կանգ կ'առնեն, երբ կլոր սեղաններու վրայ համադամները կը լեցուին. Հարսներ ու աղջիկներ իրենց տան պէս ծառա-յելու համար մրցումի կ'ելլեն։ Օղիի պատրաստը կը լեցուին, տունը կը բուրէ բարկ անիսոնի ու թարմ պը-տուղներու հոտով։

Եղբայրս երկար ձողով մը առաս-տաղէն խնամքով վար կ'առնէ ձմրան սեխեր, սերկեւիլ, տանձ ու խնձոր. փունջ փունջ կախուած անմեռուկնե-րու, սեզրուկներու մէջէն։

Մայրս ներս կը մտնէ ձիւնի մէջ կորսուած։ Ան նման է մեր ժամուն լուսապսակ Աստուածամօր ու մանու-կի տեղ գրկած է պատշգամի որթա-տունկէն կտրած խաղողի ողկոյզներ. ճերմակ տապակներով յարդի մէջ պատրաստ. ալ ո՞ր օրուան համար պահուած են ասոնք։

Ամէնքը խօսք մէկ ըրած.

— Աչքերնիդ լոյս, կ'ըսեն զուարթ բանած։

— Ամէնքս այս օրուան արժանա-նանք։

— Դահն ու պսակը տեսնէք։

— Գնացողաց ու մնացողաց։

Յանկարծ դրսէն շառաչուն պայթա-կի մը պէս հրացանի մը ձայնը կ'ընդ-հատէ ժուլքի լուսաբը։ Հայրս կը ճանչ-նայ իր հրացանի ձայնը։ Կը սկսին կարծիքները — դղալ, կ'ըսէ ձայնը, կարճ եղաւ, չարձագանգեց.

— Ի՞նչ չուտ ալ եկան։

— Էյ, անուշ թութը զիտէ։

Սրտատրոփ ամէն ոք կը սպասէ գիւնքին. բոլորն ալ ինծի կը նա-յին... թէ բախտ ունի՞ս, թէ պարապ ելաւ։

Հայրս սպառնէն ջղային մարդահասակ մը սեւցած [illegible] չարչարէ որ հրահրի, երբ եղբ[illegible] ձիւնէ տեսիլքի մը պէս ներս [illegible] մէկ ձեռքը միտող հրացանը, միւսին դառան մը չափ խոշոր [illegible] բաց լափէ (նապաստակ) մը [illegible]

— Արեւդ սիրեմ, տղա՛ս.

մէջ անկուած խաւող չակեցի՞ [illegible] է հայրս ու կ'աւելցնէ.— Տաթ[illegible] ծծմարի հոս են առեր անոնք [illegible] ալ ծառ չմնաց կրծեցին. չատ [illegible] նիր նորէն կուգան, թակարդներ [illegible] յէր։

Ձեւէ գիշերանց անծեղ մը [illegible] մէջը, կ'ըսէ անդիէն բանպատա[illegible] բոր աղբարը։

Վարպետ խօսողը ան է որ [illegible] նի առակ մը, ամէն իրիկուն պատմութիւն մը կ'ընէ ձմրան [illegible] ջանկայաւէրծ գիշերներուն։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐ[illegible]

(2)

([illegible]

նոյն աւանդութիւնները կը կրենք, նոյն լեզուն կը խօսինք անոնց հետ, անցեալի փառքը եւ դառնութիւններու յիշատակը կ'ապրինք։ Անոնք կապերն են որ մեզ կը միացնեն իրարու եւ կը պարտադրեն մեզի հաւատարիմ մնալ անոնց։

Բոլոր ժողովուրդներու մէջ խօսուած հայրենասիրութիւնն է, որ ամէն տասնեակ միլիոններ ծախսել կուտայ, որ միլիոններ պատանիներ պատրաստելու համար, որոնք օր մը պիտի պայթեցնեն թնդանօթը։ Այդ պարագային է որ պիտի քարոզուի մեզի մարդկութեան սէրը ...

Գէ՞շ է որ, հայրենիքի սէրը մեր սրտերէն վանէ մարդկային բոլոր ըղձանքները, գթութիւնը եւ կարեկցութիւնը մեր նմաններուն հանդէպ։ Ամենեւին։ Ամէն պարագայի մէջ մենք պարտաւոր ենք յիշել լատին բանաստեղծին խօսքը — «Ես մարդ եմ, եւ ոչինչ օտար է ինծի ինչ որ մարդկային է»։

Պարտաւոր ենք զգայուն ըլլալ մարդկային ցաւերու, դժբախտութեան հանդէպ, ինչ ազգութեան ալ պատկանին անոնք։ Պարտաւոր ենք կարելի եղածին չափով թեթեւցնել անոնց տառապանքները։ Կարճ խօսքով, սորվինք հանդէպ ըլլալ գթասէր եւ սիրել մարդկութիւնը հայրենիքի մէջէն

Այս կերպով կարելի է իրարու հետ հաշտեցնել հայրենիքի եւ մարդկութեան սէրերը, բայց երբեք թոյլատրելի չէ աշխարհաքաղաքացիութեան խառն համեմատութիւնը, հայրենիքի քաղաքացիութեան հետ։

Լուի Պլան կ'ըսէ։— «Հայրենասիրութիւնը եւ աշխարհաքաղաքացիութիւնը երբ չեն զոհուիր իրարու, կատարելապէս հաշտելի են։ Աշխարհաքաղաքացիութիւնը հակառակ չէ հայրենասիրութեան, ինչպէս հայրենասիրութիւնը հակառակ չէ ընտանեկան մարդին։ Սէրը՝ որ կը տածուի հայրենիքին հանդէպ, չարգիլե՞ր որ չսիրեն իրենց զաւակները։ Նոյնը, սէրը որ կը տածուի մարդկութեան, չարգիլեր որ չսիրուի հայրենիքը»։

Լ. ՉՆՈՌՆԴԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ Բ. ՆԻՍՏԸ

ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 26ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Առաջնորդարանի մէջ տեղի ունեցաւ երեսփ. ժողովին Բ. նիստը։

Ատենապետը կարդաց Մարգիի Աբեափոխեանին նամակը, որով կը յայտնուէր թէ՝ սոյն նիստին պիտի բացակայի եւ 1000 ֆրանք կը նուիրէր Ամանորի առթիւ, որբերուն տրամադրելու համար։ Ժողովը այս բացակայութիւնը բանաւոր համարելով, անցաւ օրակարգի հարցերու քննութեան։

Ազգ. կեդր. նախկին վարչութեան կողմէ, Պ. Պօղոս Հիւսեան ժողովին ներկայացուց իրենց զեկուցումը։

Նախկին վարչութեան ատենապետը շնորհակալութիւն յայտնեց կաթողիկոսին, Էջմիածնի Հոգեւոր գերագոյն խորհուրդին, Երուսաղէմի պատրիարքին, Թեմիս Առաջնորդին, Ազգ. կեդր. վարչութեան, Պ. Վ. Յարութսանճեանին, բոլոր Թաղական Խորհուրդներուն, եւ Փրատոյի եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութեան։ Շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մասնաւոր գոհունակութեամբ խօսեցաւ Մարոքի, Թունուզի, Ալժերիոյ եւ Տրիպոլսոյ փոքրիկ հայ գաղութներուն, իրենց նիւթական օժանդակութեանց համար։ Ազգ. կեդր. վարչութեան տեղեկագիրը, որ նոյնպէս պիտի հրատարակուի, կը պարունակէր կարեւոր տեղեկութիւններ մեր եւ մեր թեմին մաս կազմող հեռաւոր շրջաններու մասին։

Պ. Մ. Պօղոսեան նախորդ վարչութեան նիւթական հաշուետուութիւնն ըրաւ, որմէ պարզուեցաւ որ Մարսէյլի Առաջնորդարանը հակառակ աննպաստ պայմաններուն, գրեթէ բաց չունի։

Ժողովը ընտրեց յանձնախումբ մը, գլխաւորութեամբ Պ. Վահագն Սահաթճեանի, ազգ. կեդր. վարչութեան երկամեայ գործունէութեան համապատասխան բանաձեւ մը պատրաստելու եւ ժողովին ներկայացնելու համար։ Քանի մը վայրկեան դադար տրուեցաւ, ազգ. նոր վարչութեան թեկնածուներու մասին խորհրդակցելու համար։ Դադարէն վերջ, կարդացուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը —

«Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Երեսփ. Ժողովը խորին ուշադրութեամբ լսելէ վերջ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան բարոյական զեկուցումը Պ. Գ. Հիւսեանէ, ինչպէս նաեւ նիւթական հաշուետուութիւնը Պ. Մ. Պօղոսեանէ, այդ երկու զեկուցումներէն ետք, միաձայնութեամբ իր հաւանութիւնը յայտնեց։ Երեսփ. ժողովը պարտք կը համարի իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել Ն. Ս. Տ. Դ. Արք. Խաչատրեանին, որ իր փորձառութեամբ, ուղղամտութեամբ եւ բնաջան աշխատանքով կրցաւ առաջնորդել նախկին Վարչութիւնը ազգային համերաշխութեան ճամբուն մէջ։ Ժողովս ուրախ է հաստատելու որ այսօր Առաջնորդարանի յարաբերութիւնները ազգային զանազան հաստատութեանց հետ փոխահութեամբ կը շարունակուին։ Ժողովը ուրախ է նոյնպէս, եւ իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ հրաժարեալ Վարչութեան, որ յաջողեցաւ իր նիւթական վիճակը բարւոքել, եւ իր ժրաջան աշխատանքներով ու բացարձակ ներդաշնակութեամբ, կրցաւ իր գործունէութեան շրջանն աւարտել առանց բոլորովին հաւասարակշռել իր ելքն ու մուտքը։ Առ այդ, ժողովը միաձայնութեամբ իր գոհունակութիւնը յայտնելով կ'անցնի իր օրակարգին»։

Սոյն բանաձեւը անցաւ միաձայնութեամբ։

Ապա կարդացուեցան Առաջնորդի եւ Կեդր. Վարչութեան հրաժարագիրը, ինչպէս նաեւ յառաջիկայ տարեշրջանի համար պատրաստուած նախահաշիւը

Միաձայնութեամբ վերստուգիչ Յանձնաժողովի անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Վահագն Սահաթճեան, Ազգին Մարտիրոսեան եւ Յովհ. Տէօզմէճեան։

Կազմուեցաւ եռապատիկ ցանկը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ընտրութեան համար եւ ձայներու մեծամասնութեամբ նոր Վարչութեան անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Յակոբ Պապիկեան, Վ. Սահաթճեան, Կ. Ճանիկեան, Տքթ. Սիվրիհիսարլեան, Բ.Ջիլճեան,Մ. Պօղոսեան եւ Հալաճեան։ Իսկ փոխանորդներ՝ Պ. Պ. Յ. Շալճեան, Գ. Աստուրեան եւ Թորոմանեան։

Թելադրուեցաւ նորընտիր Վարչութեան, որ ջանայ նախահաշիւը իրականացնել իր ամբողջութեան մէջ։

«Եկեղեցական բարեկարգութեան» հարցին յարմար լուծումը տալու համար լիազօրուեցան Կրօնական Ժողովն ու նորընտիր Վարչութիւնը, որոնք կրնան դուրսէն ալ գործակիցներ հրաւիրել։ Առաջնորդ Տ. Արք. Խաչատրեան թելադրեց որ Կրօնական Ժողովին մասնակցին շրջանիս բոլոր քահանաները։ Ժողովը քուէարկեց առաջարկը

Սոյն ժողովին ներկայացուեցաւ շրջանիս նոր առաջնորդական փոխանորդ Զգօն վարդապետ Տէր Յակոբեան եւ նիստը փակուեցաւ հրաժարեալ առաջնորդ Տ. Գ. Արք. Խաչատրեանի վերջին խօսքովն ու մաղթանքներովը

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՏԱՐՕՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ»ի 24 դեկտեմբեր 1937 թիւին մէջ կարդացի «Սորտարցի» ստորագրութեամբ գիր մը եւ Վանէի լուսաբանութիւնը։

Անկէ յետոյ ստացայ անձնական նամակներ Սորտարցիէն ու կուսակցական ընկեր եւ երէց հայրենակիցս Մ. Բարխեանէն։ Հարկադրուած ներկայս կ'ուղարկեմ «Յառաջ»ի, իբրեւ բաց նամակ, նախ Հոճա Նասրէտտինի նման ըսելով որ «բոլորդ ալ իրաւունք ունիք», սակայն իբրեւ վերապրող մը Տարօնի աշխարհին եւ ականատես այն անհնելի եղեռնին որ լափեց ամբողջ ժողովուրդ մը։

«Յառաջ»ի խմբագրականը նուիրուած ըլլալով Շ. Գարահիսարի, թըւումը եղած էր կարգ մը շրջաններու, ինչ որ բողոքի տեղի տուած էր։ Իսկ Վանէին հարցը գեղեցկօրէն լուսաբանելով մէկտեղ, դիտել կուտար — «Դժբախտաբար պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Տարօնը չունեցաւ կազմակերպուած հերոսամարտ»։

Անշուշտ կը յիշեն «Յառաջ»ի ընթերցողները որ Տարօնի շրջանէն երկու վերապրողներ իրենց տեսածները պատմեցին այդ երկրի արհաւիրքի մասին, եւ հոն որոշ չափով պարզուեցաւ թէ ժողովուրդը ինչ պայմաններու տակ աւանդեց իր հոգին։

Մի՞թէ Մշոյ եւ Կորիւնի առաջնորդութեամբ Սասնոյ գոյամարտը պսակ՞ս արժէք կը ներկայացնէ քան ուրիշ շրջան մը։ Կոտոյի Հաճի դըլխաւորութեամբ շուրջ 200 քաջերով մղուած ահեղ կռիւը նուա՞զ արժէքաւոր է քան ուրիշ շրջան, (վկայութիւն Մ. Բարխեանի)։ Ս. Կարապետի եւ Սէրկի լերան օրհասական կռիւները պանծալի դէպքե՞ր են։ (Տես «Իմ տեսածներս 1915 — 24)։

Դեռ կրնայի յիշել Ջխուրի շրջանը (Վարդենիս, Արտօնք, Կուրս եւն.) որ ամիսներով ճահիճներու մէջ ապաստանած Հազրաթի եւ Մարտիրոսի ղեկավարութեամբ կռուեցաւ, մինչեւ ռուսական բանակին մերձեցումը Դրօյի եւ Անդրանիկի ժամանակցութեամբ, եւ գրեթէ ամբողջութեամբ ազատուեցաւ, հասնելով իր փրկարարներուն Արճէշի եւ Ախլաթի ձորերը։ (Տես Կ. Սասունի «Տաճկահայաստանը ռուսական տիրապետութեան տակ»)։

Բոլորովին — տարբեր հարց է թէ ինչու Տարօնի մէջ տեղի չունեցաւ ընդհ. կազմակերպուած ճակատամարտ։ Այդ մասին պիտի խնդրէի ընկ. Վ. Փափազեանէն որ առանձին յօդուածով անդրադառնար «Յառաջ»ի մէջ։ Մինչ այդ ես կը թուեմ իմ դիտողութիւնս ։ Նախ ռուսական եւ պարսկական սահմանները, Տարօնէն շատ հեռու ըլլալով շատ մեծ դժուարութեան կը հանդիպէր զէնքի փոխադրութեան գործը նախ քան եղեռնը։

Երկրորդ՝ հազար ճիգերով փոխադրուած սակաւաթիւ զէնքերն ալ իրենց սրութեան պատճառաւ անմատչելի էին սարերու անընդհատ թրքական վէքը սորմած եւ այլն սուրբերու բնակած տակ կթած հայ շինականին համար, ինչ որ լաւ արգելք մըն էր, մասնակարգող մարմնոյ աշխատանքներուն։

Երրորդ՝ արդէն իսկ օր եւ է չարժում Հայերու կողմէ իբրեւ առիթ պիտի նկատուէր ընդհ. կոտորածի։ Գէթ իմ յիշողութիւնը սա է որ մեր վերին մարմինները համաձայն չէին նման քայլի մը, եւ չէր պատուէր յարձակողական հարուածը ...

Եթէ Վարդավառին սգահանդէս կը կատարենք, այդ չի նշանակեր թէ հերոսամարտ չենք ունեցած։ Եթէ այս պարագան թիւրիմացութեան տեղի տուած է, Տարօնի մնացորդացը շուտով իր վճիռը պիտի տայ այդ մասին, նշանակելով իր հերոսամարտի օրն առանձին, նահատակաց տօնը առանձին եւ Վարդանանցն ու Վարդավառն ալ առանձին։

Այս առթիւ խօսքս ուղղելով վերապրող անտարբերներու, կ'ուզեմ յիշեցնել.— Անգործները ճաշելով չէ որ Տարօնի անցեալի փառքն ու ապագան պիտի կերտեն։ Անգործները մեռած չէ՜ որ գոռն իրաւունք պիտի ունենան քու գործդ փոխարէն ուրիշի խօսքը իբրեւ մխիթարանք եւ պարծանք գործածել։

Չի բաւեր պարծենալ Սահակի-Մեսրոպի, Խորենացիի, Վարդան եւ Վահան Մամիկոնեաններու, Հրայրի Սերոբներու, Գէորգ Չաւուշի նման հայրեր ունենալ, այլ հարկ է անոնց առաքինութիւնները իւրացնել եւ ցոյց տալ որ անոնց զաւակներն ենք։

Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ԽՄԲ. — Պատասխանը կարդալ Ա. էջ։

«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Փարիզի երիտասարդական կազմակերպութիւններուն մէջ, առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը եւ արժանի է իսկապէս լուրջ գնահատանքի։

Իր վերջին պարահանդէսով կէս օրէն մինչեւ կէս գիշեր, անգամ մը եւս փաստեց որ արժանի է իր վայելած համակրանքին։

Երգչախումբի անդամ-անդամուհիները հոգիով ու սրտով փարած էին գործի, կրցած էին ապահովել լեցուն հաւաքականութիւն մը։

Պարը կարեւորագոյն տեղը գրաւած էր, իսկ բուն գեղարուեստական կոչուած բաժինը մեզի նորոյթ մը չէր բերեր։

«Մեծապատիւ Մուրացկաններ» մէկ վարագոյրին ներկայացումը՝ երգչախումբի անդամներուն կողմէ՝ այնքան ալ յաջող չանցաւ, հակառակ մասնակցողներու թափած ճիգին։

Իսկ 12 անդամուհիներու կողմէ ներկայացուած «Պալէն» անակնկալ մը եղաւ ներկաներուն համար։ Մասնակցող օրիորդները շատ յաջող էին։

Երգչախումբի երգած երգերուն մէջ, չհանդիպեցանք նոր երգի մը։ Պ. Վ. Սարգիսեանի «Հայաստանը» յաջողագոյնը կարելի է նկատել, «Գիրն լէյ աղբէրս» իր եղանակի կարուկ եւ ընդհատ հանգամանքով, տրամադրութիւնները բարձրացնելու կոչ մըն էր կարծես։

Երգչախումբի գործունէութեան մասին համառօտ զեկուցում մը տըւաւ, գրաւոր կերպով, Պ. Զաւէն Յովհաննէսեան։

Երգչախումբի բոլոր անդամներն ալ իրենց գործօն աշխուժութիւնը բերին հանդէսին, ոչ միայն երգի, պարի եւ ներկայացման համար, այլեւ սպասարկութեամբ։ Ժպտադէմ ու կենսուրախ, մինչեւ կէս գիշեր անթերի կատարեցին իրենց պաշտօնները։

Բացի բարոյականէն կարծեմ նիւթական շահ մըն ալ ապահովեցին առաւելագոյն չափով։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

ՍԷՆ-ՄՈՐԻՍ, 2 յունուար (Յառաջ).— Սէն Մորիս կը գտնուի Էն նահանգին մէջ։ Հոս կը բնակին 30-35 տուն Հայեր, որոնք կ'աշխատին Տէօրինի մետաքսի գործարանի մասնաճիւղին մէջ։ Չունինք անգործ, բացի մէկ այր մարդէ։

Մէկ տարի առաջ խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներ որոշեցին իրենց փոքրերը այլասերումէ փրկելու համար դպրոց մը բանալ։ Եւ ահա իրենց յարատեւ կամքով՝ նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ կրցան յաջողիլ։ Տարիէ մը ի վեր 40ի չափ փոքրեր կ'ուսանին իրենց մայրենի լեզուն։ Դպրոցը բաց է տեղական դպրոցին իրիկնային արձակումէն վերջ ու հինգշաբթի օրերը, շաբաթը 3 օր։ Վարժուհին է Տիկին Շահինեան, վարժ եւ փորձառու մանկավարժուհի մը, որ ջանք չէր խնայած կազմակերպելու համար հանդէս մը Ամանորի առթիւ։ Պզտիկները, 8 — 12 տարեկան, բոլորն ալ իրենց արտասանութիւնները ըրին շատ յաջող կերպով։ Ծնողները յուզուած կ'ունկնդրէին ու կը հիանային։ Ցուցիչ էր ինծ համար տեսարանը, երբ կը դիտէի անոնց աղոգանութեան ձեւը, կարծես օտարազգի զաւակներ էին որ մեր լեզուն սորվիլ կը փորձէին։ Դժբախտաբար շատ մը ծնողներ թոյլ կուտան իրենց փոքրերուն ֆրանսերէն խօսիլ իրարու հետ կամ տունին մէջ, իրենց հետ։

Տեղի ունեցաւ տօնածառին աճուրդը զոր շահեցաւ Պ. Յովհ. Բիւզանդեան ու նուիրեց դպրոցին։ Պ. Յովհ. Սահակեան 25 ֆրանք նուիրելով գնեց զայն եւ այսպէս կոկիկ գումար մը հաւաքուեցաւ։ Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ մը, որուն տոմսերը կանխաւ սպառած էին անդամները։ Ցանկը առանձին կը հրատարակուի։ Օրուան բանախօսն էր Պ. Գ. Քիլարճեան (Լիոնէն) որ ժողովրդական լեզուով խօսեցաւ հայերէն լեզուի կարեւորութեան մասին ու օրինակներ բերաւ Հայոց պատմութենէն։ Այս օրինակները լաւ ազդեցին ներկաներուն վրայ։

Հռիփսիմէ Սամուէլեան

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Դեկտ. 25ին տեղի ունեցաւ Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մանկապարտէզի Ամանորի պարահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Թաղականութեան եւ մասնակցութեամբ Լսարանական Միութեան։ Ժամանակէն առաջ լեցուած էր Պ. Մանուկ Գասպարեանի սրահը։ Ժամը 9ին հանդէսը բացաւ Թաղականութեան ատենապետ Պ. Յ. Պետրոսեան, յորդորելով միշտ վառ պահել հայրենի աւանդութիւններն ու յիշատակները եւ մանաւանդ լեզուն, որոնք կը նպաստեն զօրացնելու մեր դիմադրական ուժը։ Այս առթիւ հրաւիրեց կենդանի պահել մեր եկեղեցին, դըպրոցը եւ այլ կազմակերպութիւններ, տամենելով ամէն զոհողութիւն, մատաղ սերունդին սիրցնելով հայ լեզուն, երգը եւ հայկական աւանդութիւնները։ Խօսելով մանկապարտէզի մասին, դիտել տուաւ թէ աշակերտներուն թիւը այս տարի նուազեցաւ եւ միայն 22 փոքրիկներ կան 4—5 տարեկաններ։ Թաղականութիւնը դըպրոցը այս տարի ունեցաւ երկու նոր դասարաններ։ Թաղականութիւն դպրոցի աշակերտներու թիւը գոնէ 50ի բարձրացնելու նպատակով, առանց ընկրկելու նիւթական դժուարութեանց առջեւ, վերահաստատեց Նոյեմբերի կիսուն ֆրանսական վարժարան յաճախող հայ պզտիկներու համար երեկոյեան դասընթացք, որով այժմ 25 այցելու եւ չափահաս պզտիկներու կ'աւանդուին հայերէն դասեր, շաբաթական երկու պահ, ինչպէս նաեւ Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն։

Գեղարուեստական բաժինը կը վարէր Պ. Հ. Համբարձումեան։ Եղան խմբերգներ եւ կարգով հայերէն արտասանեցին քանի մը փոքրիկներ որոնք շատ յաջող կ'արտասանէին մեր մեծասքանչ բարբառը։ Ցետոյ ներկայացուեցաւ Հայ Լսարանական Միութեան «Արարատ» թատերախումբին կողմէ պատրաստուած «Տայր Կարապետ», բրբջալիր զաւեշտ պզտահայ կեանքէ։ Դերակատարները բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, մանաւանդ Տայր Կարապետը (Յ. Դաւիթեան) եւ Սաթէն (Տիկին Իգնաթեան)։

Ամէնէն վերջը տեղի ունեցաւ աճուրդ մը (սեղանի սպաս մը) եւ գոյացաւ 670 ֆրանք։ Ժամը 2ին սկսան եւրոպական պարերը նուագածութեամբ Պ. Ս. Չէօրէքճեանի որ մէջընդմէջ ջութակի վրայ նուագեց քանի մը հայերէն երգեր եւ սոլօներ։ Պարը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը 5, ու ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ։

Յ. Էսկիճեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Վարդանը աչք ածեց իր չուրջը, տեսաւ, որ խրճիթի մէջ բացի մանկահասակ կնոջից եւ մի քանի երեխաներից, որ պառկած էին յատակի վըրայ, ուրիշ ոչ ոք չկար։ Բայց նրանց ոտնաձայնը զարթեցրուց պառաւ բոկեսուրին, որ մնացել էր աննկատելի։ Նա գլուխը բարձրացրեց, նստեց իր անկողնի մէջ, հարցնելով.

— Սարօ, դո՞ւ ես, եկա՞ր, որդիս.

— Սարօն չէ, պատասխանեց մանկահասակ կինը, ժպտենալով—հիւր է։

Պառաւը լսելով, որ որդին չէ, գըլուխը կրկին դրեց բարձի վրայ եւ իսկոյն քնեց։

— Աչքերը չեն ջոկում, կարծում է, որ որդին է վերադարձել,— իմ ամուսինը։

— Ո՞րտեղ է ձեր ամուսինը, հարցրեց Վարդանը հետաքրքրուելով։

— Բայազէդի մօտ. գնացել է կըռուելու. մեր գիւղում մի տղամարդ չես գտնի. բոլորը այնտեղ են։ Ես էլ երկու օր է եկել եմ. գնացել էի ուտեր բերելու։

— Ծա՞ռ բերեցիք։

— Քիչ չէր, Աստուծոյ տուածից պէտք է գոհ լինել, թէ շատ լինի եւ թէ քիչ։

— Ազա՛տ զուարթ ապրող ժողովըրդի, մտածեց Վարդանը,— ո՛րքան կեանք, ո՛րքան պարզութիւն կայ քո մէջ։ Դու ինչո՞վ ես մեղաւոր, որ քեզ սովորեցրին նայել աշխարհի վրայ, որպէս մի արդար վաստակի վրայ։ Եթէ դու կրթուած լինէիր կեանքի այլ պայմանների մէջ, քո այդ հարուստ ձիրքերով կը լինէիր մարդկութեան հրաշալիքը։

Վարդանը այժմ դարձաւ դէպի վիրաւոր էֆէնդին. ժամմ ինը չոչափեց, բոլորովին տաք էր. ջերմութիւնը այժմ աւելի կանոնաւոր էր. միայն երբեմն արձակում էր խուլ հառաչանքներ։ Քրդուհին կրկին սկսեց թախանձել, թէ ցանկանում է նայել վիրաւորին։ Վարդանը թոյլ տուեց. նա գիտէր, որ վիրաբուժութեան արհեստը շատ առաջ է գնացել Քրդերի մէջ, որոնց համար վէրքը եւ արիւնը սովորական դէպքեր են, եւ նրանց բժշկութիւնը կենսական անհրաժեշտութիւններից մէկն է։

— Երկիւղ չկայ, ասաց Քրդուհին վերջացնելով իր գործողութիւնը,— վէրքերը անվնաս են, բայց ոսկորների մէջ ջարդուածներ կան, երեւում է, որ հիւանդը մի տեղից պէտք է ցած ընկած լինի։

Վարդանը ոչինչ չպատասխանեց։

— Այժմ ձեզ համար պէտք է ուտելու մի բան պատրաստել։

Երիտասարդը այժմ միայն զգաց, որ քաղցած է, որ ամբողջ օրը ոչինչ չէր կերել։ Բայց լինում են րոպէներ, որ մարդը թէեւ քաղցած է զգում, բայց ուտելու ախորժակ չունի։ Նա այդ դրութեան մէջ էր. վիշտը եւ սրտի ցաւը կշտացրել էին նրան։

Ոչինչ պատրաստութիւն պէտք չէ, պատասխանեց նա,— ինձ միայն տուեցէք մի կտոր հաց եւ պանիր։

Վարդանի համեստ պահանջը վիրաւորեց Քրդուհու հիւրասիրական զգացմունքը, երբ ցանկանում էր նրա համար մի տաք կերակուր պատրաստել։

— Մի խնայէք մեզ, ասաց նա ժըպտելով,— մենք այժմ այնպէս աղքատ չենք, որպէս առաջ։

— Այո՛, Բայազէդը հարստացրեց ձեզ...

— Բացի Բայազէդից, մենք այստեղ հունձ ունենք... Անցեալ տարի հիւանդութիւնը մեր բոլոր անասուններ կոտորեց, մնացինք առանց կտոր հացի, բայց այս տարի Աստուած փոխարէնը տուեց։ Այստեղի բոլոր Հայերը գաղթեցին, գնացին եւ իրանց հարստութեան մեծ մասը թողեցին։

— Ո՞ւր գնացին։

— Չեմ իմանում. բայց այնքան բըռնաւոր եւ այնքան յանկարծական եղաւ նրանց գաղթականութիւնը, որ ժամանակ չունեցան ամէն բան իրանց հետ վեր առնել, աշխատում էին շուտով փախչել, որ Թուրքերը չհասնեն նրանց։

— Ազատուեցա՞ն։

— Մնացածներից շատերին կոտորեցին.

Սարսափելի իրականութիւնը փոքր առ փոքր պարզւում էր Վարդանի համար։ Անշուշտ կատարուել էր Հայերի մի ընդհանուր գաղթականութիւն այս գաւառից։ Բայց դէպի ո՞ր կողմ եւ ի՞նչ պատճառով,— Քրդուհին նրան որոշ բացատրութիւն տալ չկարողացաւ։ Վարդանը ընկաւ դառն մըտածութիւնների մէջ։ Նա բոլորովին մոռացաւ իր քաղցածութիւնը, եւ մինչեւ անգամ չէր նկատում գեղեցիկ Քրդուհուն, որ խուզն օջախի մէջ կրակ վառեց եւ սկսեց նրա համար ձուածեղ պատրաստել։

Ուրիշ ժամանակ, սրտի աւելի ուրախ տրամադրութեան մէջ, որեւիցէ երիտասարդ չէր կարող առանց հիացմունքի նայել կնոջ գալար հասակի վրայ, որ իր պարզ չապիկի մէջ զարմանալի սքանչելի էր։ Գիշերային անկողնից նոր վեր կացած լինելով, գլխին քող չունէր նա, միայն թանձր եւ թուխ գիսակներ պսակի ձեւով կապած ունէր սիրուն ճակատի վրայ։ Այսպիսի գլուխ այսպիսի հարուստ մազերով, այսպիսի դէմք այսպիսի փայլուն աչքերով, կարող էին ունենալ լեռնային կիսամերկ յաւերժահարսունքը միայն, որոնք աղբիւրների յստակութեան մէջ են տեսնում իրանց գեղեցկութիւնը։

ԼԶ

Գիշերը անցել էր կէսից։ Քրդի փոքրիկ խրճիթի մէջ ճրագը դեռ վառւում էր։ Պարզ, նահապետական ընտանիքը քնած էր. բոլորը միեւնոյն չորս պատերի մէջ։ Մի կողմում պառաւ սկեսուրը իր անկողնի մէջ խըռմփում էր. նրա մօտ պառկած էին երեխաները եւ ցերեկուայ անհանգստութիւնից խառն երազներ էին տեսնում, եւ քնի քաղցրութեան մէջ անդադար խօսում էին ու ժպտում։ Իր զաւակների չորքում պառկած էր մայրը։ Լեռնային ազատ եւ պարզամիտ աղջիկը բոլորովին բնական էր համարում անծանօթ հիւրի աչքի առջեւ անկողին մտնել։ Խրճիթի տաքութիւնից նա վերմակը մի կողմ էր գըցել ու կիսով չափ երեւում էր նրա գեղաքանդակ կուրծքը, որ սքօղած էր գլխի խիտ ծամերով. Նրա քունը հանգիստ էր, որպէս անմեղ մանկան քունը.

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

կացուցած են ազգ - պաշտպանութեան, շատ ուրախացան, այս կարգադրու - թիւնը նրաշխիք մը համարելով խաղաղութեան համար -

Ճափոն կը լռեցնէ...

Ճափոնական կառավարութիւնը նկատելով որ Եւրոպայի մէջ ծանր տպաւորութիւն գործած է ներքին նախարարին - ծովակալ յայտարարութիւնները, զեկոյց մը հրատարակել տուաւ, մեղմացնելու համար ազդեցութիւնը։ Զեկոյցը կ՚ըսէ թէ սխալ թարգմանուած են ծովակալին խօսքերը, որոնք երբեք սպառնալիքի հանգամանք չունին, այլ կը պարզեն ծովակալին տեսակէտները Մայր - Արեւելքի խաղաղութեան մասին. Ծովակալը ըսել ուզած է թէ արդարութեան եւ մարդկութեան գաղափարները ցնորք մը պիտի դառնան, եթէ զունաւոր ցեղերը չազատագրուին, իրենց կարգին վայելելու համար երկնքի պարգեւած բարիքները եւ եթէ այդ ուղղութեամբ չվերակազմուի աշխարհը, որ կը գտնուի ճերմակներու տիրապետութեան տակ։

Այս առթիւ կ՚ըսուի նաեւ թէ ծովակալը այդ յայտարարութիւններն ըրած էր նախարարութեան կոչուելէ առաջ։

Այս բացատրութիւնները լաւ տպաւորութիւն գործեցին Անգլիոյ մէջ։

Վարչապետը միջամտեց, բայց գործադուլը կը շարունակուի

Վարչապետ Գ. Շօթան արձակեց իր վճիռը, իրաւարարութեամբ լուծելու համար Կուտրիչ գործարանին գործադուլը, որ կը շարունակուի շաբաթներէ ի վեր։ Օրինաւոր համարուեցաւ ոսւս բանուորի մը՝ Թիվլինովի արձակումը եւ յանձնարարուեցաւ գործարանին տնօրէնութեան՝ վերադարձնել հաստատութիւնը, իսկ բանուորներուն՝ վերսկսիլ աշխատանքը։ Երկու կողմերուն ալ յորդոր ուղղուեցաւ, որպէսզի նա կենան վրէժխնդրական անօրինութիւններէ։

Եւ սակայն, գործարանին վարչութիւնը որոշած ըլլալով արձակել 52 գործաւորներ, բանուորական պատուիրակները հրամայեցին շարունակել գործադուլը։

Այս առթիւ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Ես կը յուսամ թէ գործարանին վարչութիւնը պիտի համակերպի արուած որոշման։ Հանրային կարծիքը մեծ ուժ մըն է այս երկրին մէջ։ Ես կը կարծեմ թէ գործատէրերը ծանր սխալ մը գործած պիտի ըլլան, եթէ, զոհացում առանալով հիմնական կէտի մասին, արձակումներու ձեռնարկեն որոնք կրնան տեղի տալ համերաշխական գործադուլներու»։

Ռուս բանուորին արձակումը օրինաւոր համարուած է անոր համար որ, ժամանակ թել մը հաստատած էր եւ անոր շնորհիւ կարելի կ՚ըլլար մեքենագրութեամբ օրինակել գործարանին վարչութեան հեռաձայնի խօսակցութիւնները

ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը նոր պայմաններ առաջարկեց Չինաստանի, հաշտութեան համար։ Պայմանաժամ տրուած է մինչեւ յունուար 15։ Եթէ Չինաստան մերժէ, Ճափոն պատերազմ պիտի հրատարակէ

ՆՃՈՆԱՑԻՆ ՄՆԹԵՆԱՑ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Լիոնի կայարանի սրահատին մէջ, տեղի տալով հրդեհի մը, կէս գիշերէն վերջը։ Հասած օգնութեանց շնորհիւ կարելի եղաւ կանխել աղէտ մը։ Կը կարծուի թէ քաղաքական դաւադրութիւն մըն է եղածը։

ԼԻՈՆԻ մէջ բազմաթիւ բանուորներ նահանգապետին ներկայանալով, պահանջեցին պաշտպանել աշխատանքի ազատութիւնը, բանթողներու բռնութեանց դէմ։ Գործադուլը կը շարունակուի Ռոնի հովիտին մէջ։ Արտէշի բանթողները փորձեցին գրաւել նահանգապետարանը, սակայն ձախողեցան։

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆԻ մեղսակիցներէն Տիկին Թոլէթ Թրիգօ, որ մինչեւ հիմա կ՚ուրանար ամէն բան, աղջի օր խոստովանեցաւ իր բոլոր գիտցածները։ Հաստատեց թէ իր տարփածուն՝ Միլիօն, գիտէր ամերիկացի պարուհիին եւ ժան Քէլլէրի սպանութիւնը եւ թէ մասնակցած է Ռոժէ Լըպլոնի սպանութեան։ Պատմեց թէ Միլիօն ահուսարսափի տակ կը պահէր զինքը, ուստի փախցաւ յայտնել ճշմարտութիւնը։

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ Մարիզ Հիլց, որ հարկադրուած էր վար իջնել Իրանի լեռներուն մէջ, ծովափ հասաւ ողջ առողջ, երկու օր նստելով ուղտի մը վրայ։

ՄԱՏՐԻՏԻ ոչ - պատերազմիկ բնակիչները հրաման ստացան քաղաքէն հեռանալու, պարենաւորումը դժուարացած ըլլալով։

ՑՈՒՐՏԸ սաստիկօրէն կը շարունակուի Փարիզի մէջ։ Տեղ տեղ ջերմաչափը իջած է 16 աստիճան։ Հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ձիւն տեղաց Մարսէյլի մէջ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ։ Ուրբաթ 7 յունուար ժամը 9ին, 8 բիւ Պօսիւէ, պիտի խօսի Ակումբի անդամներէն Նուպար Նիկողոսեան։

Նիւթ՝ Շանթի «Հին Աստուածները»։

6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ։ Հայ Երիտ. Ակումբի պարահանդէսը։

Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 8 յունուար շաբաթ կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ։

Պիտի բանախօսէ՝ ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները։

Մուտք՝ մէկ ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «Ցառաջդիմասէրաց» Միութեան կողմէ, 150 Րուբ տ'Օրլէան, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,

կը ներկայացուի՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զաւեշտոյ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն։

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, առատ պաշարեղէնի տաղեր եւ անակնկալներ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕՐ՝ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑՒՈՅՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ԶՕՀԱՆԱԻՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtesի մէջ 10 **Rue Lancry**, մէթրօ **Lancry** կամ **République**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ **ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ **Դ. Դ. Կ. ՔԱՍՄԱՃԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին նանդէսի երկրորդ մասին մէջ.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ծերթական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6 Աւընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։ Կը խօսի Ընկ. ՀԱՅԿ ՄԱՐ. ԳՐԻԳԵԱՆ. նիւթ՝ Ներհրգային գէկավարութեան կուսակցական անցեալը եւ ներկան.

ԱՆՓԷԹ-ԳՈՒԱԹՕԼՕՆԳԻ «Աքամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 յունուար Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ընկերվարականներուսրահին մէջ. 149 պիս, Աւընիւ Արժանթէօյ, կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը, 8 յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Իբիմեան» Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, գրադարանի սրահին մէջ.

ՊՈՒԱԼՈՒՉԻԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը, վաղը շաբաթ, 8 յունուար, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին.

Պիտի դասախօսէ ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէին բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին կարեւոր խնդրի մը համար, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի ժողովը տեղի պիտի ունենայ ուրբաթ (7 յունուար) երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ.

«Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, Լա - Վիսթի հաւաքատեղիին մէջ։

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը՝ (7 դեկտեմբեր) ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ակումբին մէջ։

Սոյն ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին կոմիտէի կողմէ նշանակուած ընկերներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Գօմնի «Վարանդեան» սրահի վարչութեան կողմէ

Կը ներկայացուի «ԱՆՈՅՇ»ը. 8 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ։ 9 Յունուար, Կիրակի երեկոյ, «Վարանդեան» սրահին մէջ Գոմնի։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

Յունուար 16ի կիրակին

Salle Horticultureի մէջ

Կը խնդրուի չխաչաձեւել

„ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ,,

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յունուար, Կիրակի, ժամը 3ին։ Լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը։

Մանկական ներկայացում մը եւ արտասանութիւններ պզտիկներու կողմէ։

Կաղանդ Պապան նուէր եւ նախընթրիք պիտի բաժնէ տղոց։

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը 7 յունուար Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Երիմեան դպրոցին մէջ, 2 բիւ տը լա Տէ - փանս։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Անցեալ 13եւ 22 Դեկտեմբերին տեղի ունեցած մասնաճիւղ ժողովներէն բխած Առժամեայ Յանձնախումբը, որուն պաշտօնն էր Քսանամեակի հանդիսութիւններու ծրագիրը մշակել, իր աշխատութիւնները աւարտած ըլլալով, Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր նախկին եւ այժմու Հ. Մ. Ը. Մ.-ականները անխտիր։

Օրակարգ՝ Քսանամեակի Յանձնախումբի ընտրութիւն։։ Ժողովը տեղի կ՚ունենայ 9 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet, Փարիզ։ Ոչ ոքի մասնաւոր հրաւէր ղրկուած չէ։

ԴԱՇԵԼՔ ՏԵՂԵՐ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Երկանեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կըրընոպլի Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէին, Զ. Ո. Մ.-ի, Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն, Տէր եւ Տիկին Գ. Գասպարեանի, Տէր եւ Տիկին Կ. Թիւֆէնքճեանի, Լանսէյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբին, Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին, Օր. Միսքճեանի եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ժամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն մահուան առթիւ։

ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Սթեփանի Հայրենեաց. Միութեան որ 200 ֆրանք նուիրեց Մասնաճիւղին Նոր Տարուան առթիւ։

Le Gérant : M. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dem... — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Գաղկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանագի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը։ Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զ... Սեպուհ, եւ Գ. Սէրէժեան.

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Գօլօեան եւ Ց. Միքիայեան։

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հե... սական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւ...

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման, ... ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan. 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կը մէջ անկախ պատճառներով 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938, ԿԻՐԱԿԻ օրուա... (ժամը 15էն մինչեւ 24) ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է վերջնականապէս Փարիզ... Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ցերեկոյթը, ... տեղի պիտի ունենայ 8 Rue Bossuet, Փարիզ (10) ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ Տ... մէջ եւ կը խոստանայ ըլլալ նմանակին փայլուն պարահանդէսը։

ՄՈՒՏՔ, 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու, Օրիորդներու եւ Երիտասարդներու Ընկերակցութեանց համար կէս գին)։

Պարերը իր սկսին ժամը 15էն եւ կը տեւեն մինչեւ կէս գիշեր...

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 RUE DANTON. Մէթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ

9ՅՈՒՆՎ ԻԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ԳՈՒՅՑ ԴՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար. Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

ՄՈՒՏՔԻ ԳԻՆԵՐԸ՝ 15, 10 ԵՒ 6 ՖՐԱՆՔ

ԼՈՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ

«ՆՈՐ ՔՆԱՐ» ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ, ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

640 էջ. 715 երգ. Երգերէն 208 հատը ձայնագրուած, Բազմաձայն, քառաձայն, եռաձայն, երկձայն միաձայն, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ ջութակի համար։ 109 գիմանկարներ եւ հայրենի տեսարաններ։ Գին 50 ֆրանք։ Փօսթի ծախքով 52։ Կազմուած 60 ֆր. փօսթի ծախքով 63։ Դիմել՝ գրատուն «Պաւավ», G. TZERIKIANTZ 13 Rue des Dominicaines. Marseille.

Դ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20.

Ատամնները ժամադրութեամբ։

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadet et le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճաշուստ ճաշացուցակ մը։ Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։ Գոյսական օդի՝ եւ ... ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ ճաշացոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ, անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

ՃԱՇԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. c.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ցանկացողներ աշխարհի ամէն կողմէ

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro . TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ SAMEDI 8 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3623

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՈՒԼ ԵՒ ԻՆՔՆԱՀԱՒԱՆ

Աչքի առջեւ ունինք «Ռամկավար - ազատական կուսակցութեան Է. պատգ. ժողովի դիւան»ին յայտարարութիւնը, տպուած՝ Փարիզի օրկանին մէջ (1 յունուար)։

Յայտարարութիւնը կ'ամփոփէ կուսակցութեան տեսակէտները եւ գործունէութեան ուղեգիծը՝ յառաջիկայ շրջանին համար, հետեւեալ չորս գլուխներուն տակ.— Ե. Հայաստան, Գաղութահայութիւն, Թրքահայ իրաւականութիւն եւ Համագործակցութեան հարց։ *Չորսն ալ հիմնական խնդիրներ, որոնց մասին անհրաժեշտ է որ յստակ բանաձեւեր եւ մանաւանդ ծրագրեալ գործունէութիւն ունենայ որ եւ է հոսանք։*

Յետաձգելով առաջին երկուքը, անմիջապէս քննենք մնացեալը։ Այս առթիւ, թոյլ տուէք ամբողջութեամբ օրինակել այդ մասը, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին։

Թրքահայ իրականութիւնը.— Թուրքիոյ մէջ հայկական իրաւունքներու եւ շահերու խնդիրը ո եւ է ժամանցումի ենթակայ չըլլալով, Կուսակցութիւնս պիտի ընէ այդ մասին, ինչպէս բրած է անցեալին մէջ, ամէն ինչ որ կրնայ եւ պատեհ է ընել։

Համագործակցութեան հարցը.— Է. Ընդհ. Պատգ. ժողովը, տալէ վերջ այս ամփոփումը իր-որոշումներուն, կը յայտնէ թէ յօգուտ հանրային գերագոյն շահերուն պատրաստ է այսուհետեւ, ինչպէս բրած է ասկէ առաջ, ընդունելու ազգային գետնի վրայ գործակցութիւնը այն բոլոր հոսանքներուն եւ կազմակերպութեանց որոնք ունին նոյն ուղղամիտ վերաբերումը Հայաստանի հանդէպ, նոյն յստակ ուղղութիւնը արտասահմանի մէջ ազգապահպանման գործին նկատմամբ եւ օրինաւոր պահանջատէրի նոյն կեցուածքը թրքահայ իրաւունքներու մասին։ Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութիւնս որոշած է, ամէն պարագայի մէջ, իր օր բուռ օրէ ծաւալող եւ զօրեղացող կազմակերպութեան բոլոր միջոցները ի սպաս դնելու վերոյիշեալ նպատակներուն իրագործման, գիտնալով թէ իր հետ պիտի ունենայ միշտ հայ ժողովուրդին գործօն համակրութիւնը։

Կուսակցութիւնս, իր ազգանուէր գործունէութեան այս նոր շրջանին սկիզբը, առաւել քան երբեք այն խորունկ համոզումը կը տածէ, թէ զերծ օտարոտի վարդապետութիւններու եւ ներշնչումներու ազդեցութենէն, մերժելով ամէն հատուածականութիւն, իրեն վիճակուած է ըլլալ յառաջապահը գերազանցօրէն հայրենասիրական շարժումի մը, որուն շուրջ միայն կրնան համախմբուիլ ազգին բոլոր անշահախնդիր եւ առողջ տարրերը »։

Ինչպէս կը տեսնէք, Ռամկավարները մեծապէս աշխուժացած են եւ օրուան հարցերուն վրայ կը նային սրտառուչ լրջութեամբ։ Եւ հարցերն ալ ձեւակերպուած են գեղեցկօրէն, առաջինէն մինչեւ վերջինը։

Օրինակ, հռչակաւոր «Տեսիլքը» կամ «Անկորնչելի Իրաւունքները» գտած են իրենց քաղաքական տարազը,— Թրքահայ իրաւունքներ։ Գործակցութեան խնդիրն ալ, որ մշուշի մէջ կը մնար, ստացած է աւելի որոշ պատկեր։ Այլեւս կը հասկնանք թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզեն (նոյնը նաեւ Հայաստանի մասին)։

Անշուշտ անջրպետը շատ լայն է, խօսքէն մինչեւ գործը։ Բայց, փառք տանք Թուղթին ալ, երբ որոշ բաներ կ'ըսէ, ուղեգիծ մը կը ներկայացնէ՝ պարզ հայերէնով։

Միւս կողմէ, յայտարարութիւնը կը մատնէ ինքնավստահ ոգի մը, նոյնիսկ ինքնահաւանութիւն եւ ամբարտաւանութիւն, «յառաջապահ»ի դեր տալով կուսակցութեան։

Թող այս ալ համարուի ժամանակի նշան մը, բարի դիտաւորութիւններով։

Այդ վարկը բանալով Ռամկավարներուն, կը փորձուինք հարցնել.—

1. Տասնըհինգ տարուան ընթացքին, ներկայացա՞ւ որ եւ է առիթ, գործելու համար ի նպաստ Թրքահայ դատին, գոնէ զայն արծարծելու համար։

Գիտենք որ Ռամկավարները միշտ կը խուսափին «արկածախնդրութիւններէ», իբրեւ գերազանցապէս «դրջամիտ» հոսանք։ Բայց, «արկածախնդրութիւնը» ձգելով ուրիշներուն, իրենք ի՞նչ իրական գործեր կատարեցին եւ տրամադիր են կատարելու, որպէսզի միշտ կենդանի մնայ այս դատը, որ իսկապէս ամէնէն անկորնչելին է բոլորիս համար։ Եւ երբ նուազագոյն պատեհութիւնը ներկայացաւ զայն բանաձեւելու, յիշեցնելու, արծարծելու, հետապնդելու համար, ի՞նչ եղաւ իրենց դիրքը, դրակա՞ն թէ ժխտական։ Աւելի բաց խօսելով, ուզեցին օգնե՞լ թէ խանգարել, գործե՞լ թէ իմաստութիւն ծախել։

Հարկադրուած ենք հրապարակաւ ուղղել այս հարցումը, հիմնուելով «ինչ ինչ» փորձառութեանց վրայ եւ մանաւանդ կրկին կարդալով բանաձեւին վերջին պարբերութիւնը,— «Կուսակցութիւնս պիտի ընէ այս մասին, ինչպէս բրած է անցեալին մէջ, *ամէն ինչ որ կրնայ եւ պատեհ է ընել»։*

Կրնայինք հարցնել, տակաւին, թէ ի՛նչ է բովանդակութիւնը սա բացատրութեան.— «Թուրքիոյ մէջ հայկական իրաւունքներու եւ շահերու խնդիր»։

Քաղաքական բանաձեւերը, որքան ալ ճկուն ըլլան եւ վարպետօրէն շարադրուած, թանձրացեալ, չօշափելի բառեր եւ բացատրութիւններ կը պահանջեն։ Օրինակ, «Թրքահայ իրաւունքներ» կը նշանակէ՞ն նաեւ Թրքահայաստան, եւ ի՞նչ հասկացողութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

"Վտանգաւոր կացութիւն մը Ֆրանսայի խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար"

Վարչապետ Գ. Շօթան, որ անձամբ միջամտած էր լուծելու համար Կուտըրիէ գործարանին գործադուլը, հետեւեալ ծանուցեր յայտարարութիւններն ուղղեց, նկատելով որ գործադուլը կը շարունակուի դեռ.

— «Վերջին շաբաթներու ընթացքին, աշխատանքի վէճերը վերածուած են այնպիսի սաստկութեամբ մը որ տեսնուած չէր երկար ատենէ ի վեր։ ԱՅԴ ՎԷՃԵՐՈՒՆ ՍՏԵՂԾԱԾ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱՐՕՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ։ Անկարելի է որ աւելի երկար տեւէ այս կացութիւնը։ Կառավարութիւնը չի կրնար հանդուրժել այս կացութեան։ Արհեստակցական, գործատիրական եւ բանուորական կազմակերպութիւնները փոխադարձաբար իրարու վրայ կը ձգեն պատասխանատուութիւնը։ «Զեն ուզեր յարգել իրաւարարութեան վճիռները եւ արհեստակցական ազատութիւնները», կ'ըսէ մէկ կողմը։ «Ծրագրեալ խլրտում եւ օրէնքներու բռնաբարում», կ'ըսէ միւս կողմը։

«Ամէն պարագայի մէջ, սա ստոյգ է որ բացարձակապէս անհրաժեշտ է վերահաստատել ընկերային խաղաղութիւնը։ Նիւթական վերակազմութենէն վերջ, կառավարութիւնը կ'ուզէ գլուխ հանել անտեսական վերակազմութիւնը եւ ընկերային բարեկարգութիւնը։ Այս առաջադրութեամբ, կոչ կ'ուղղէ գործաւորներու ինչպէս բանուորներու ներկայացուցիչներուն, որ նորէն դէմ դիմաց գան իր հովանաւորութեան տակ, նոր համաձայնութիւններ կնքեն եւ ...

Կառավարութիւնը ... ընկերային ... պիտի ... օրէնքի ուժ, զայն ենթարկելով խորհրդարանին վաւերացման։ Եւ, այնուհետեւ, պէտք պիտի ըլլայ որ բոլոր քաղաքացիները, ինչ դասակարգի եւ ընկերային դասի ալ պատկանին, խոնարհին օրէնքին գերիշխանութեան առջեւ։ Այս անհրաժեշտ արդիւնքին յանգելու համար, ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՉՎԱՐԱՆԻ ՍՏԱՆՁՆԵԼ ԻՐ ԲՈՎԱՆԴԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ»։

Այս յայտարարութենէն վերջ, փոխ - վարչապետ Գ. Լէօն Պլում եւ ներքին նախարարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին՝ Գ. Ժուհոյի եւ ուրիշ վարիչներու հետ։

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, հակառակ վարչապետին միջամտութեան, Կուտըրիէի գործարանին գործադուլը կը շարունակուի, որովհետեւ գործատէրերը կ'ուզեն արձակել 52 բանուորներ, յանցաւոր համարելով զանոնք։ Գործարանատէրը եւ արհեստակցական միութեան քարտուղարը առջի օր երեք ժամ վիճեցան վարչապետութեան գրասենեակին մէջ, առանց ելքի մը յանգելու։ Այս խորհրդակցութենէն վերջ, կը կարծուէր թէ խնդիրը պիտի լուծուի. բայց բանթողները ժողով մը գումարեցին Արժանթէօյի մէջ, գործարանին մօտերը, եւ մերժեցին Գ. Շօթանի կարգ մը առաջարկները։ Յետոյ խմբակներ նշանակեցին, որպէսզի գիրք բռնեն գործարանին առջեւ։

Երէկ նոր ժողով մը գումարուեցաւ, ուր խօսք առին արհեստակցական միութեան պատուիրակները, ելք մը գտնելու համար։ Կ'ըսուի թէ գործարանին վարչութիւնը վերջին պահուն յանձն առած է ետ կենալ կարգ մը բանուորներու արձակումէն, ինչ որ կրնայ դիւրացնել տագնապին լուծումը։

Միւս կողմէ, գործատիրական միութիւնը չուզեր ընդունիլ Գ. Շօթանի մէկ առաջարկը, որ կը տրամադրէ բանուորական նոր պայմանագրութիւններ կնքել արհեստակցական միութեանց հետ։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեամբ մը, գործատէրերու միութիւնը կ'ըսէ թէ պատրաստ են յարգելու աշխատանքի պայմանագիր մը՝ որ օրէնքի ուժ ունենայ, եթէ այդ միջակուի կառավարութեան միջոցաւ եւ վաւերացուի խորհրդարանին կողմէ։ Մէկ խօսքով, գործատէրերը կը մերժեն բանակցիլ արհեստակցական միութեանց հետ, ինչպէս կը թելադրէ վարչապետը՝ իր յայտարարութեամբ։

**** Բանուորական խլրտումներ կը նշմարուին մետաղագործական ճիւղին մէջ։ Գործատէրերը մերժած ըլլալով բանակցիլ նոր պայմանագրութեան մը մասին, արհեստակցական միութիւնը կառավարութեան դիմեց։*

Տակաւին չէ կարգադրուած նպարեղէնի մեծ հաստատութեանց բանուորներուն գործադուլը։ Կարգ մը տուներ կը գտնուին բանթողներու գրաւման տակ։ Փոխադրութիւն ընկերութեանց բանուորներու գործադուլն ալ կը շարունակուի։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ռոնի հովիտին մէջ (Լիոն), բանթողները պատնէշներ կը շինեն իրենց գրաւած գործարաններուն մէջ, ինչ որ վտանգաւոր կացութիւն մը կը ստեղծէ։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջամտութիւնը Ռումանիոյ Հրեաներուն պաշտպանութեան համար

Կը հաստատուի թէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները միաժամանակ դիմում կատարած են, պաշտպանելու համար Ռումանիոյ 800 000 Հրեաները, քանի որ նոր կառավարութիւնը խստութիւններ ծրագրած է անոնց դէմ։

Վախնալով որ փախստականներու նոր բազմութիւն մը կրնայ խուժել դէպի արեւմտեան Եւրոպա, ապահովութիւն եւ աշխատանք փնտռելու համար, Պուքրէշի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները հրահանգ ստացան «խիստ բարեկամական եղանակով մը ռումանական կառավարութեան յիշեցնել» 1919 դեկտեմբեր 9ի փոքրամասնութեանց դաշնագրին տրամադրութիւնները։ Այս դաշնագիրը, որուն առաջին ստորագրողներէն մէկն ալ Ռումանիան է, կընքուեցաւ դաշնակիցներուն եւ այն պետութեանց հետ որ ստեղծուեցան պատերազմէն վերջը կամ նոր հողեր շահեցան։ Ռումանիա զայն ստորագրեց փոխարէն ստանալով սահմաններու ընդարձակում, որ գրեթէ կրկնապատկեց իր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՐՈՅՑ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Տօնական օրերը քաղաք թափեցան խումբ խումբ զինուորներ։ Ու մենք տեսանք զանոնք ճամբուն վրայ, հանդէսներու ընթացքին կամ «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ։

Մաքուր հագուած, հաստ վերարկուներով, առոյգ եւ ինքնավստահ, բոլորն ալ միեւնոյն պատասխանը կու տան հարցումներուդ։

— Գո՞հ ես։

— Շատ գոհ, նախապէս մարզանք քիչ մը ծանր կուգար, բայց հետզհետէ վարժուեցանք։

— Ձեր սպաներն ալ գո՞հ են ձեզմէ։

— Այո, եւ յաճախ իբրեւ օրինակ ցոյց կու տան մեզ։ Շատերը հետուէն մօտէն բաներ գիտեն Հայերու մասին։

— Իսկ ի՞նչպէս են ձեր յարաբերութիւնները տեղացի զինուորներուն հետ։

— Շատ լաւ. բոլորս ալ մէկ սերունդի զաւակներ ենք եւ կ'ապրինք եղբօր պէս։

— Մեծ դժուարութիւններ կը կրէ՞ք զինավարժութեան համար։

— Դժուարութեան շրջանը անցուցինք եւ արդէն ուշադրութեան արժանացած ենք. Այսպէս, երկու ամսուան մէջ երկու չքանշան ստացայ ես։ Մանաւանդ վերջինը մասնաւոր գնահատութիւն մըն էր նշանառութեան համար։ Երբ առաջին անգամ հրացանը բռնեցի, սպան ուշադրութեամբ դիտեց թէ ձեռքս կը դողա՞յ թիթակը քաշած ատեն։ Եւ երբ տեսաւ որ չի դողար, յայտնեց թէ քաջ նշանառու կրնամ ըլլալ։

— Ես ալ ձիավարութեան մէջ ու-շադրութիւն գրաւեցի։ Սֆանչիի մարզանք է, կ'եփէ եւ յանդգնութեան կը վարժեցնէ։

— Ձիս դրած են թնդանօթաձիգ վաշտին մէջ, ուր այնքան սորվելիք բաներ կան։

— Օդանաւային ուժերուն մէջ ալ տղաքներ կան։ Այս նիւղը կը պահանջէ մասնաւորապէս ամուր կուրծք։ Միշտ կը քննեն մեր առողջական վիճակը։

— Ի՞նչ թերթ կը կարդաք։

— Տեղական թերթեր կը բաժնեն, անշուշտ ոչ ամէնը։ Կը ստանանք նաեւ «Յառաջ»։ Որ եւ է վերապահում չունինք հայ զինուորներուն հանդէպ։ Դժբախտաբար մէկով - երկուքով հազիւ կը գտնուինք միեւնոյն զօրանոցին մէջ։

Եւ այսպէս հարցուր, հարցո'ւր, — ոչ մէկ տրտունջ, ուտելիքի, հագնելիքի, զօրանոցի կեանքի մասին։

Անշուշտ վիշտ մը կը կրծէ իրենց մատղաշ սիրտը.— Ինչո՞ւ կարելի չըլլար այս բոլորը կատարել սեփական հայրենիքին մէջ...

Բայց, բանուոր, զինուոր, «մտաւոր»,— ո՞վ չունի այդ վիշտը, որ ահա տասնըհինգ տարիէ ի վեր կը բզկտէ մեր հոգին։

Ինչո՞ւ չկարենայինք այս բոլոր ճիգերը, յոգնութիւնները ու վաստակները, խանդավառութիւնները ու տառապանքները թափել մեր հողին վրայ, մեր պայծառ արեւուն տակ։

Ոչինչ. սար ու ձոր կտրեցինք, լեռներ եւ ծովեր քերեցինք, եւ մեր պատմութիւնն է որ կը շարունակուի, տարբեր պարագաներու մէջ։

Վհատելու չէ, եղբայր, կուգան ու կ'անցնին...

Տոկա՛լ, տոկա՛լ, յաղթելու համար։

Եւ հաւատալ ու գործել այն պայծառ հաւատքով որ եղած է այս ժողովուրդին գերագոյն առաքինութիւնը։

Զէ՞ք տեսներ, ահա նոր եւ աւելի հզօր երկունքի մը մատնուած է աշխարհը։

Դիմացողն ու գործողն է որ կը շահի այս պայքարին մէջ ալ, ինչպէս զինուորը՝ ճակատամարտի դաշտին վրայ։

ՎԱՀԷ

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Արտաշէս Եէնիկոյեան, Տիգրան Թեւանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Յունուար 5ի գումարը՝	1270
Ընդհ. գումար՝	1320

ԿԱՐՄԻՐ ԱՒԵԼԸ ԱՆԽՆԱՅ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Թանծի Մոսկուայի թղթակիցը պատմելով վերջին մաքրագործումները, կը գրէ թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին նոր զոհեր արձանագրուեցան դիւանագիտական, լրագրական եւ վարչական ասպարէզին մէջ։ Պաշտօնանկ եղած են Նանքինի, Պերլինի, Վարշաւայի (Դաւթեան) եւ Էնկիւրիի դեսպանները (Քարաքի)։ Ասոնց տեղ նշանակուած են մարդիկ որոնք բոլորովին անծանօթ են դիւանագիտական ասպարէզին մէջ։

Պաշտօնանկ եղած է նաեւ Գ. Տահլ, Կեդր. Կոմիտէի մամուլի բաժնին վարիչը, որ Պուխարինի յաջորդած էր, իբրեւ խմբագիր «Իզվեստիա»յի։ «Ժուռնալ տը Մոսկու» (ֆրանսերէն) կորսնցուց իր երրորդ խմբագրապետը, Վիքթոր Քին, որուն յաջորդեց Գ. Միխայլով, «Փրավտա»յի երբեմնի թղթակիցը Փարիզի մէջ։ Վիքթոր Քին խորհրդային երիտասարդ գրագէտ մըն է, բուն անունով՝ Վիքթոր Պաւլովիչ Սուրովիկին, որ տարիներով եղած է Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան վարիչը Փարիզի մէջ։

Մեծ զարմանք պատճառեց պաշտօնանկութիւնը կրթական գործավարին՝ Բուբնովի, որ պոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամ է 1903էն ի վեր եւ վճռական դեր կատարած է յեղափոխութեան մէջ։ Աչքէ ինկած են նաեւ հողագործութեան երկու նախկին գործավարները՝ Եակովլեւ եւ Չերնով։ Առաջինը վարիչն էր հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) հաստատման, 1929ին։ Պաշտօնանկ եղած է նաեւ Տիկին Վառվառա Եաքովլեւա, բուն Ռուսաստանի ելմտական գործավարը, որ 1918ին նախագահն էր Փեթրոկրատի (Լէնինկրատ) Չեկային։ Սեւ ցանկը անցած է, նոյնպէս, Սթալինի չարժանկարիչը, Նիասէն, (իբրեւ «նացի ահաբեկիչ»), որ իր գործիքով կ'երեւար բոլոր հանդիսաւոր առիթներու մէջ. Ինքն էր որ նկարեց սահմանադրութեան քուէարկութեան տեսարանը Քրէմլինի մեծ պալատին մէջ, 1936 դեկտեմբեր 5ին։

Ամէնէն դղրդագին անկումը կրեց ուսուցչապետ - ճարտարարուեստ Տուպոլեւ, աշակերտը՝ գիտնական Եուկովսկիի, ստեղծիչը խորհրդային օդատորմիղին։ Ինքն էր որ շինեց շարք մը օդանաւեր, մանաւանդ վիթխարի «Մաքսիմ Կորքի»ն։ Ստեղծած էր աւելի քան քառասուն տիպարներ։ Խորհրդային ամբողջ ռմբաձիգ օդատորմիղը եւ հետադօտիչ օդանաւերու կէսը ինք շինած էր։ Իսկ հիմա անունին սկզբնատառերն անգամ ջնջուած են, եւ ամէն կողմ քարոզութիւններ կ'ըլլան, գիմակազերծ ընելու համար «Տուպոլեւցիները», այսինքն Տուպոլեւի բարեկամները.

**** Ամերիկացի բոլշեւիկ լրագրող մը, Եուճէն Լայընս, որ 1928ին Խ. Միութիւն գացած եւ վեց տարի մնացած էր, վերադառնալով բոլորովին յուսախաբ, գիրք մը գրեց ուր կ'ըսէ.— «Խորհրդային վարչաձեւը հիմնուած է ահաբեկութեան, լրտեսութեան եւ ջարդի վրայ, վարչաձեւ մը աւելի սարսափելի եւ վայրենի քան Եւրոպայի բոլոր միահեծան իշխանութիւնները»։ Խօսելով Սթալինի մասին, ամերիկացի լրագրողը զայն կը նկատէ «գետնաքարշ պոլիտիկոս մը, զուրկ ներշնչումէ. անողոք Կովկասցին որուն ուժը կը գերազանցէ միջին գաղերու բոլոր յարերուն ուժը»։

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ աշխարհագրական, ցեղային անյարակցութեան, իսլամ աշխարհը տոգորուած է հոգեկան միութեան զգացումով մը, որ կը բխի իրենց կրօնքէն: Պարզ է իրենց դաւանանքը, ազատ՝ աստուածաբանական խրթնութիւններէ, կրօնք մը վերին աստիճանի մատչելի՝ անմշակ միտքերու անգամ, կրօնք մը՝ նոյնքան ազատ ծիսական ձեւակերպութիւններէ:

Ծանօթ է իսլամութեան հաւատոյ հանգանակը,— «Աստուած է միակ Աստուած եւ Մուհամմէտն է անոր Առաքեալը»:

Այս կը կազմէ իրենց «շահատան», դաւանանքին խարիսխը, զոր հարկ է ի յայտ բերել չորս էական պարտականութեամբ.— Աղօթք, Ողորմութիւն (զէքաթ), Ռամազանի պահեցողութիւն եւ Ուխտագնացութիւն ի Մէքքէ:

Առաքեալին յայտնութիւնները ամփոփուած են միակ գրքի մը՝ Գուրանի մէջ, զոր իրեն ներշնչած է Գաբրիէլ հրեշտակապետը, ըստ իրենց համոզման:

Գուրանը բաժնուած է 114 գլուխներու (Սուրաք) եւ ասոնք իրենց կարգին համարներու (Այաթ): Մուհամմէտի մեռած պահուն, այս համարները գրուած էին մագաղաթի, ոսկորի ուսոսկրի կամ մորթերու վրայ: Իր առաջին յաջորդը՝ Ապու Պէքիր զանոնք դասաւորեց, երրորդ խալիֆան՝ Օսման հաշակեց բնագիրը:

13 դար շարունակ Գուրանը եղած է մահմէտականներու առաջին ընթերցման գիրքը, իրենց միակ աղօթագիրքը եւ սաղմոսարան-երգարանը, օրէնքի մատեանը եւ Մաշտոց-ծիսարանը, իրենց գիրք Առակացը եւ կեանքի ուղեցոյցը: Միակ գիրքը որ դարերու ընթացքին յամրաբար ձեւակերպած է Իսլամի մտայնութիւնը:

Լեզուն յստակ է եւ մշակուած: Ինչպէս ուրիշ Ս. Գիրքեր, Գուրանն ալ արաբերէն գրական լեզուի նախատիպարը կը կազմէ եւ մեծապէս աջակցած է արաբերէնի կազմութեան: Ըստ հաւատացեալներու, Գուրանի լեզուն անկարելի է նմանցնել ու կրկնել, ներշնչուած պէտք է ըլլալ, այդ կատարելութեան հասնելու համար:

Թէեւ երկար ատեն Իսլամները կը պնդէին թէ Գուրանը միակ սուրբ գիրքն է, որու բնագիրը մեծ եւ անփոփոխ եղած է սկիզբէն ի վեր, բայց մոռնալու չէ թէ Բ. դարէն մինչեւ Ը. դար խալիֆաները յարատեւօրէն ոչնչացուցած ամէն ընդօրինակուած Գուրան, որ պաշտօնական բնագրէն զարտուղումներ կը մատնէր: Այսպէս է որ խալիֆա Օսմանի կողմէ համադրուած Գուրանը կը մնայ մինչեւ այսօր, առանց ո եւ է փոփոխակի:

Ներկայիս կը թուի թէ Գուրանին հմայքը սկսած է նուազիլ: Քննական-վերլուծական միտքը, որմէ վարակուած են իսլամ որոշ մտաւորականներ, սկսած է այդ գրքին մօտենալ տարբեր ակնոցով: Որոշ գլուխներ եւ համարներ, որոնք երկար ատեն միատեսակ մեկնուած եւ տուն առած են մահմէտական ակումբներու, այսօր տարբեր կերպով կը բացատրուին: Այսպէս նոր մեկնաբաններու համաձայն, Գուրանի 4րդ գլուխին 3րդ համարը նպաստաւոր է միակնութեան: Նոյնպէս ասոնք տարբեր կը հասկնան կիներու հարեմական փակումի եւ քօղի մասին եղած համարները: Ու աստիճանաբար իսլամ աշխարհի մէջ ալ սկսած է իրենց Ս. Գրքին հանդէպ լայնամիտ ու վերլուծական վերաբերում մը, որ տակաւին կը մնայ անսպասելի եւ արդիական մեկնութիւններու:

Զարմանալի չէ ուրեմն որ Թուրքիա նախաձեռնարկն ըլլայ հակառակ իսլամ աւանդութեան եւ Գուրանը թարգմանել թրքերէնի ու միանգամայն նոր սերունդներ նուազ հակամէտ են սորվելու, իբրեւ անխախտ ճշմարտութիւն:

Դարերով, Մարգարէին վարքն ու բարքը (Սիւննաթ-էլ-Նապի) իսլամներու ուղեցոյցը եղած է: Բայց այսօր Մարգարէին բարոյական անձնաւորութեան շուրջ եւս կարծիքի տարբերութիւններ սկսած են: Կան որ թէեւ անոր կը վերագրեն քրիստոնէական առաքինութիւններ — քաղցրութիւն, խոնարհութիւն, ժուժկալութիւն, եւն. — բայց ուրիշներ պատմական փաստերու լոյսին տակ տարբեր կը ներկայացնեն Մարգարէին դիմագիծը:

Բայց իսլամ աշխարհին միութեան մեծագոյն արգելքը այն հերձուածն է որ սկսաւ Մուհամմէտի մահէն 25 տարի ետքը եւ որ իր սաստկութիւնը պահած է մինչեւ այսօր:

Այդ հերձուածը ծագած է ոչ թէ դաւանական տարակարծութիւններէ, այլ առաջին խալիֆաներու օրինականութեան շուրջ եղած վէճերէ:

Իսլամ աշխարհը կանգնած է երեք հերձուածներու առջեւ — Սիւննիներ, Շիիներ ու Խարիճիներ:

Սիւննիները կը կազմեն մեծամասնութիւնը մահմէտականներու, այսինքն 223 միլիոն, (91 առ հարիւր): Ասոնք կ'ընդունին առաջին չորս խալիֆաները՝ Ապուպէքիր, Էօմէր, Օսմանի եւ Ալիի օրինականութիւնը եւ ուղղափառութիւնը: Այս չորսը կը նկատուին «Րաշիտուն» — ուղղափառ եւ իրենց ժամանակը իսլամութեան ոսկեդարը ընդունուած է:

Սիւննիներն ալ իրենց կարգին կը բաժնուին չորս մեկնաբանական դպրոցի. որովհետեւ Գուրանի զանազան մեկնութիւններէն չորսը միայն կը նկատուին ճշգրիտ, հարազատ ու ուղղափառ ու այսպէս կը կազմեն մեկնակէտը չորս ծիսային դպրոցներու, նոյն օրէնքին չորս տարբեր բացատրութիւնները կը համարուին եւ իրաւաբանական տեսակէտով իրարմէ շատ զարտուղի չեն:

Ասոնք են.—

Հանէֆիները (118 միլիոն), կը հետեւին իմամ Հանէֆի ծէօրին: Թուրքերը, Ռուսիոյ մէջ ապրող Թրքացեղերը, Հնդիկ եւ հապէշ իսլամները:

Շաֆիները (73 միլիոն) իմամ Շաֆայի հետեւորդներ, գլխաւորաբար Մալէզներ, Եգիպտացիներ եւ որոշ Արաբներ:

Մալէքիներ, իմամ Մալէքի ծէօր, որուն կը պատկանին հիւս. եւ կեդր. Ափրիկէի իսլամները, (30 միլիոն):

Հանպալիներ (3 միլիոն), իմամ Հանպալիի հետեւորդներ, այսինքն Կեդրոնական Արաբիոյ՝ Նէճտի բնիկներ, ինչպէս նաեւ Սուրիացիներ եւ Պաղեստինի Արաբները:

Այս վերջին դպրոցին մէջ են նաեւ Վահապիները, որոնք ըլլալով տէրը Մէքքէի եւ Արաբիոյ ափունքին, ամբողջ Սիւննի հոսանքը ենթարկած էն իրենց բարոյական ազդեցութեան:

Սիւննիներէն վերջ կուգայ Շիիներու հոսանքը, (22 միլիոն, 8 առ հարիւրը մահմետականներու) որոնք առաջին երեք խալիֆաները կը նկատեն ապօրինի եւ կ'ընդունին միայն չորրորդ խալիֆան՝ Ալին՝ իբրեւ օրինաւոր յաջորդը Մուհամմէտի: Մեծ մասով այս հոսանքին կը պատկանին Պարսիկները, Քիւրտերը:

Իբրեւ ենթաղանդ Շիիներուն կան հետեւեալները.—

Զէյտիները (Եէմէն)— Չափաւոր Շիիներ, (Ախպարիներ, Օզուլիներ). — Ծայրայեղ Շիիներ (Ալի-Իլահիներ, Իսմայիլիներ, Տիւրզիները), եւն.

Երրորդ հոսանքն է Խարիճիներու խումբը, քիչ մը աւելի կէս միլիոնէն, որոնք առաջին երկու խալիֆաները կը նկատեն օրինական եւ կը մերժեն վերջին երկուքը, իբրեւ անմիաբանութեան սերմ ցանողներ: Ասոնք ցրուած են եւ աննշան փոքրամասնութիւններ կը կազմեն:

Այս ընդհանուր մեծ խմբաւորումներէն դուրս կը մնան որոշ հերձուածներ, որոնք իսլամութիւնը բարեխառնած են տարբեր կրօնքներու ազդեցութեամբ: Ատոնցմէ կարելի է յիշել —

Եզիտիները, (սատանայ պաշտողներ): Եւ Պապիզմի իր երկու ճիւղերով, Ազալիներ եւ Պէհայիներ, որոնք իսլամութեան մէջ կը ներկայացնեն բողոքական վերանորոգչական շարժումը: Հակառակ են իսլամ կղերին եւ կ'ուզեն վերադառնալ Գուրանի նախնական պարզութեան. Պէհաիզմը մանաւանդ անգլօ-սաքսոն հետեւորդներ ալ ունի եւ շնորհիւ քարոզչական հարուստ միջոցներու, լուրջ դեր մը կը կատարէ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

«ՄԵԾ ՄԱՐԴ ԷՐ ԲԱՅՑ ՄՏԻԿ ՉԸՐԻՆ»

Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի տարեդարձին առթիւ, «Թազմիկ»ի դեկտեմբեր 15ի թիւին, ու նաեւ «Զարթօնք»ի մէջ, յիշուած էր թէ Սեբաստացի Մուրատ չկրցաւ օգնութեան հասնիլ:

Մեծ հերոսին պաշտելի յիշատակը անարդար վերագրումներէ պաշտպանելու մտահոգութեամբ, ուզեցի գրի առնել իմ լսածներս, Շապին Գարահիսարէն մինչեւ Գըզըլ տաղ ու Սեբաստիոյ Թուրքերէ, Քիւրտերէ, եւ ողջ մնացած քանի Հայերէ:

Սեբաստիոյ գլխաւոր պողոտային վրայ, կառավարական շէնքին մօտ կային երկու սրճարաններ, Աֆիոն Օթէլը եւ Շէվքէթ էֆէնտիին սրճարան-ընթերցարանը, ուր կը յաճախէին քաղաքին էֆէնտի եւ պէյ դասակարգը, զինուորականներ եւ պետական պաշտօնեաներ, մանաւանդ վերջին սրճարան-ընթերցարանը:

Օր մը (1915), տասն չափ երեւելիներ նստած սուրճ կը խմէին, ներկայ էր նաեւ կուսակալին առաջուան Մէքթուպճին, ներհարակազմ եւ հասակաւոր մարդ մը, որուն անունը չեմ յիշեր: Խօսակցութիւնը դարձաւ Հայերու եւ Մուրատի շուրջ, (միշտ Մուրատ փաշա կը կոչէին եւ երբեք լսած չեմ որ միայն Մուրատ կոչեն).

Ահա թէ ինչ պատմեց. (օրերը եւ թուականները չեմ յիշեր)

— «Օր մը Սեբաստիոյ կուսակալը՝ Մուհամմէտ Մուրատ փաշան իր մօտ կը հրաւիրէ սուրճ խմելու եւ միեւնոյն ժամանակ տեսնելու համար: Մուրատ փաշան հասկցաւ որ բան մը կը դառնայ, հակառակ քաղաքավարական պնդումներու՝ սուրճը չխմեց: Այս հրաւէրը եղած էր երբ դեռ մենք Պոլսէն հրահանգ ստացած չէինք: Շաբաթ մը վերջ թէ երբ Պոլսէն Թալէաթ ստորագրութեամբ հեռագիր մը առինք, որ կ'ըսէր՝

—Էրմէնիլէրին իմհասը (Հայերուն ոչնչացումը): Զարմացայ մնացի — շաշտըմ գալտըմ— 15 օր վերջ երկրորդ հեռագիր մը եւս ստացանք նորէն Թալէաթ ստորագրութեամբ որ կ'ըսէր.

—Ֆիլան թարիխլի (թուականները չի յիշեր) Ֆիլան նոմէրօլը թէլէկրաֆըն թաապիքի — (այսինչ թուականի այսինչ թուահամարհեռագրին գործադրութիւնը): Այդ օրէն սկսանք տեղահանութեան գործողութիւնը:

Եթէ այս Հայերը — պու էրմէնիլէր — Մուրատ փաշային խօսքը մտիկ ըրէին, մենք չէինք յաջողեր մեր գործողութեան մէջ, կրնային մեզ ալ ջարդել ու քաղաքն ալ մոխիրի վերածել, որովհետեւ փաշան շատ աշխատած է, շատ պատրաստած է — էլլէրի նէ այագլարընա տիւշմիւշ տիր — (ձեռքերը եւ ոտքերը ինկած է), որպէսզի կառավարութեան խօսքերուն չենթարկուին, պատրաստուին ըմբոստանալու եւ ինք խոստացած է իրենց մէջ մնալ ու օգնել եւ միեւնոյն ժամանակ կամաւորներ պահանջած է Շապին Գարահիսարի օգնութեան հասնելու համար — պէէ պիւյիւք ատամ տը — (եւ գիտէք կրնար ընել, մեծ մարդ էր): Բայց այս Հայերը մտիկ չըրին, եւ մէկ մարդ իսկ չտուին: Ըսեր են իրարու եւ փաշային առջեւ թէ՝ «ախպար այդ բոշայի տղուն խօսքերուն ի՞նչ կարեւորութիւն կուտաս, մեր գլուխը փորձանքի մէջ պիտի կոխէ, քշեցէք թող երթայ, այլեւս քաղաք ալ չգայ» եւն.:

Երկրորդ հեռագիրը որ առինք, անմիջապէս երեք պաշ չավուշ ուղարկեցինք Կովտուն, թէ՝ կուսակալը կ'ուզէ տեսնել Մուրատ փաշան, եւ պատուիրուեցաւ որ առանց փաշային չվերադառնան: Երեք չավուշները միասին հեծած կ'երթան Մուրատ փաշայի գիւղը, կուսակալին փափաքը կը յայտնեն, կը պնդեն, բայց փաշան կ'ըսէ որ դուք վերադարձէք ես քիչ վերջը կուգամ: Չավուշները կը յայտնեն թէ իրենց պատուիրուած է չվերադառնալ առանց փաշային, բայց վերջ ի վերջոյ կը յաջողի մեր ցինոտները վերադարձնել: Երկրորդ անգամ երբ նորէն մարդ ուղարկեցինք, արդէն գիւղէն հեռացած էր: Գիւղին մէջ մնացած տղամարդոց կ'ուզէ, կը բացատրէ կացութիւնը, եւ իրեն հետեւիլ ուզողը կը հրաւիրէ, բայց միայն չորս հինգ հոգի հրացաններն կ'առնեն, ու Ալիս գետի ձախ եզերքին դէպի վեր բարձրացող լեռնաշղթան կը բարձրանան»:

Ուրիշ վկայութիւն մը եւս.—

Զառայի մէջ ճանչցայ գիւղերէն 18 տարեկան երիտասարդ հայ տղայ մը (իր եւ գիւղին անունը չեմ յիշեր), որ Մուրատի հետ կ'ըլլայ լեռը, մէկ ամիսի չափ: Պատմեց Մուրատի բերնէն լսածները, մօտաւորապէս այն ինչ որ գրեցի վերը:

Իմ հարցումիս թէ՝ ինչո՞ւ բաժնուեցար Մուրատէն, ըսաւ.

— «Ախպար, մարդը լեռ բարձրացաւ թէ չէ հիւանդացաւ, թիֆօյի բռնուեցաւ, անանկ ծանր հիւանդ էր որ, անկողին չկայ, հաց չկայ, ամիս մը պառկեցաւ, ամա, ինչ մարդ է, ծօ ես ատանկ մարդ տեսած չեմ, տէմիրտի պէս, այդ հիւանդ վիճակին մէջ որ մենք կ'ըսէինք թէ պիտի մեռնի, մեզի քաջալերական խօսքեր կ'ըսէր, յետոյ ես չդիմացայ, հրացան ալ չունէի, իրեն թոյլտուութեամբ բաժնուեցայ ու ձիւով մը ինքզինքս կը պահեմ»:

Աւելցուց նաեւ որ Մուրատ լեռը եղած ժամանակ իր գտնուած տեղէն 50 մեթր հեռաւորութեամբ Կովտունի գիւղացիներու կարաւանը անցուցած են, նաեւ իր ընտանիքը, թէ նոյնիսկ էշ մը կարաւանէն բաժնուելով դէպի իրենց մօտեցած է, եւ իր տղան թէ ուրիշը նկած էր վերադարձուցած, քիչ մնացած է որ տեսնուին: Այս բոլորը Մուրատ տեսած է, իր ընկերները կ'առաջարկեն սպաննել ոստիկանները, բայց Մուրատ թոյլ չի տար:

Այս վկայութիւնները ցոյց կուտան թէ հայ հերոսը ուզած է ոչ միայն Շապին Գարահիսարի օգնութեան գալ, այլ եւ կազմակերպել Սեբաստիոյ ապստամբութիւնը, բայց Սեբաստիան չէ հնազանդած Մուրատին: Անշուշտ Մուրատ ինք 4 — 5 հոգիով այդ գործը գլուխ չէր կրնար հանել:

Ս. ՄԱՍԻՍ

Ի ՊԷՏՍ ՁԵՐԳԱԹԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ողբին անմիջապէս հետեւեալ մասը ցոյց կուտայ, թէ Խորենացին մեր քաղաքական — կրօնական քայքայումին համար այնքան զգածուած է, որքան կը տեսնէ հիմա բացակայութիւնը մեծ վարդապետներուն, Սահակի եւ Մեսրոպի, որոնք անհետացած են մահով.— Ուստի՞ գիտացից, ուստի՞ թշուառական պատմութեան, ո՞րպէս զախտս եառացուցանեցից բերել ... զի՞արդ զմիտս իմ եւ զլեզուս պնդեցից եւ հառուցից զբանս հարցն՝ փոխանակ ծնողեանն եւ սնողեանն: Քանզի ծնան զիս իւրեանց վարդապետութեամբն եւ սնուցին, տա՛ այլս առաքելով անեցուցանել: Եւ մինչ նոքա զմեզ յուսային դարձ, եւ պատուհասել իմով ամենիմաստ առ ուսմունս եւ կատարելագոյն յարմարութեամբ, համայն եւ մեք փութապէս դիմեաք ի Բիւզանդիոյ, յուսայաք հարսանեաց պարել՝ անփիւր երգութեամբ կրթեալք, եւ առագաստի առեալ երգս, այդ փոխանակ խրախճանութեանն ի վերայ գերեզմանի ողբս առելով՝ ողորմելի հառաչեմ, ուր եւ ոչ տեսութեանն ժամանեցի աչաց նոցա կափուցմանց, եւ լսել վերջին բարբառն եւ օրհնութիւն:

Ուշադիր կարդանք, Արազ, այս զերդզայուն տողերը, որոնք տասնըհինգ դարերու թանձր մշուշին մէջէն, մեր ցեղին ճակատագրական հիազարհուր արհաւիրքներուն քօղը պատռելով, կը հասնին մեզի, իրենցմով բացատրուած միտքի պայծառութեան հետ կորովի սիրտի մը ինքնավստահ տոկունութիւնն ալ բերելով հասցնելով մեզի, որ այսօր կը գտնուինք ընթէ համահաւասար կացութեան մը մէջ, սա տարբերութեամբ անշուշտ որ Խորենացիին օրով ապրող Հայութիւնը աւելի գիտակից, աւելի հայ բնաւէր էր, կուրծք տուող չարիքի դէմ, եւ բնաւ միտքէ չանցընելով օտարանալ, ձուլուիլ, խառնածնիլ …

Այսչափ, իբրեւ քարող մեր … համար: Մի խնթկեր, սիրելի Արազ, … մեծերուն համար չեմ ըսեր, … մեր տղոց միայն կը հասնի: Ինչո՞ւ … պէտք մեծերը, անոնցմէ մանաւանդ … օտարացածները, խառնածինները, որոնք ըէքլամի համար միայն երբեմն մեզ կը փնտռեն: Ըսի՛ այսչափ: Դառնանք իմաստալից Ողբին — Ասա՛ … ինծի, որ զրկուեցայ, ատա՛ … ուսու բաներ պատմելու կը պարտ… ւորուիմ: Ի՞նչպէս պիտի կրնամ … բերել իմ այս ցաւիս, ի՞նչպէս պիտի չվրդովիմ եւ պիտի չթօթովեմ, ի՞նչպէս պիտի հատուցանեմ պարտքս Հայրերուն, որոնք ծնան ու կերակրեցին: Ծնան զիս իրենց վարդապետութեամբ եւ կերակրեցին, ուրիշ երկիրներ, ուրիշներու քով ղրկեցին՝ որ պէսզի զարգացնենք անցնենք. … երբ անոնք, այդ պատուական Հայրերը, մեր վերադարձին կը սպասէին որպէսզի պատուուին պարծենան մեր ուսման պաշար տեսնելով եւ … մեր անթերի յարմարութիւնները, … մինչ մենք ալ կ'աճապարէինք հասնիլ հոս Բիւզանդիոնէն եւ կը յուսայինք այս բարի պատեհութեամբ հոգեւոր հարսանիք կատարել եւ անվհեհեր ա… բազութեամբ մեր մարզանքին մէջ քաջավարժ, կը յուսայինք բաց ճակատով ներկայանալ եւ հարսանեկան (առագաստի) երգեր երգել, աւա՛ղ, … ատկայն, բոլոր այս խրախճանքին տեղ ահա կ'ողբանք անոնց գերեզմաններուն վրայ եւ ցաւալի հառաչանքներ կ'արձակենք: Աւա՛ղ, որ չարժանա… ցանք գոցել անոնց աչքերը, եւ լսել անոնց վերջին ձայնն ու օրհնութիւնը:

Սիրելի Արազ, իբրեւ, մօտցայ այս միջոցիս իմ քերականութեան, … նատար ըլլալով գոհունակութեան մը, թէ մեր տղաքը իրապէս կ'ըլլան Խորենացիին Ողբին, որուն վրայ շատ խօսուած է իրենց: Եւ բնագրին … գնելով, մինչեւ իսկ գրաբառ դրութ… մը հասկնալու պիտի մղուին, … անոնց թէ, ինչպէս, տրամաբանական կարգ մը անխախտ կը պահէ … խաղասութիւններուն յօրինուածքը, թէ ինչպէս Ե. դարու հրաշագան բարբառը, Գրոց Բարբառը (Գրաբառ), ճախր ի ճահ կը ճեմէ սեւէ ճոխ դրականութեան մարմանդին մէջ զօրաւոր ներուն (Հելլէն, Լատին) հետ … պահելով առանց դեդեւելու: Լեզուի այս անսահման հնարաւորութիւնը մղումի ամէն մարդերու եւ իմաստ… բոլոր խազարկութիւններու համար, ամէնէն հզօր ազդակը կրնայ ըլլալ ինքնապաշտպանումի նուիրական գործին: Բառ մըն ալ, Արազ, ու … ջացուցի.— Այս այսպէս ըլլալով, ի՞նչպէս կարելի է կոչել տակ… սա ողորմելի — Խորենացիին բառ… — եղկելի գաղափարին, թէ Հայ ծը… նողքին Հայ լեզուն չսորվող չի… իսկ զաւակները պիտի կրնան … պահուիլ Հայ ցեղին համար: Զուլ… այդպիսիներուն համար, … ցուած այդպիսիներուն համար, իսկ … նէծք պատճառ եղողներուն համար Ահա թէ ուր կը սկսի ընդվզումը …

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ …

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ.

Երեք օր, երեք գիշեր հիւրերու հետ հիւր եմ մեր տան մէջ ու ի՜նչ պատմութիւններ պիտի լսեմ դեռ:

Վառարանին կողմը նստողները ականջ կը սրեն, ո՛վ չգիտեր որ կայծակէն վերջ ամպերը պիտի դառան ու Սերոբ աղբարը իր, վարդի թերթերով պարուրուած, անխոցելի նետը արձակելէ վերջ կը սկսի նախ հաղալով ողին գալարուն կակուղին պարպել:

Խօսքը նետեց հիմա, ամէնքն ալ կը սպասեն պատմութեան:

— Աստղերը չըռած տարին է, ես Մանուկ աղբարը — Աստուած լուսաւորէ հոգին, աքեւն իր թոռներուն — բան գործ ձգած ալ գեղը ձիու պոչ չթողուց թափառիք վերանեց, ինչ է կաքաւ տի բռնէ, իր չար բախտէն օր մըն ալ ակնոցը կոտրած անեղ մը կուգայ կաղ ոտքէն կը բռնուի, ձեռնը կը ձգէ երկինք գետին: Է՜յ էրնէկ՝ անոնց, մի բսեր, ինծի ալ վէրքով ընկուզ խաղալ զացեր է Ջնկանց ... ըը լուր կուտան որ բռնուեր է, ըմմը ի՛նչ ..

Մեծերէն շատերը ծանօթ են այս կամուրջին, որովհետեւ այդ դէպքէն ի վեր Մանուկ վարպետենք կը մերտուին «Անծեղանց տունը», բայց երիտասարդները անհամբեր են լսելու պատմութեան մնացածը:

· Երնէկ ան ատեն, կարծես աչքիս առջեւն է — խնդալէն մարեր եմ, ըմմը կայներ եմ քիչ մը հեռուէն, աղորմած հոգիին շուքէն կը դողայինք, տեսնեմ անծեղը առաւ ձեռքը, մատովը մէկ երկու գլխուն ու սկսաւ պռչը, թեւերուն ծայրը փետտել.

— «Տէ գնա, հիմա ընկերներուդ բարեւ ըրէ, անոնց մէջ խայտառակ եղիր, ինչոր որ ինծի բերիր ծաղրոնը անոնք ալ ... աշխարհք մը գեղին մէջ. ալ մարդ չմնաց զո՞ւն եկար իմ մազերս քաշելու ըհ ... »:

— Աղջիկ, ճերմակ ջուր (օղի) բեր վարէն, չիչերը հատան, կ'ըսէ հայրս

— Գիրկը նստեր մօրուքը կը համբրէ, կ'ըսէ դրկից մը.

Ու վրան գոցելու համար ինծի կը հարցնէ.

— Են չէ ըմմը ո՞ր ճամբով եկար տղայ, ջրաղբի, ջրբոս ղեղնա՞ծ էին, ղաշտէն անցար նէ, չէ նէ մի ձիւն եկեր էր:

Ես անխօս հայս եմ այս գիշեր ու կը խնայեն ինծի շատ հարցում ընել: Մայրս յաճախ կը դառնայ ինծի ծաղկազարդ լաշակը շտկելու ձեւով ու գիս իր նայուածքին մէջ կ'ընդգրկէ:

Դրացիներ, եղբայրներ, հարսնուորներ, քոյրեր, մեր թաղ մը տան դուռը միշտ բաց է ձեղի համար, բայց ե՞րբ պիտի մեկնինք այս գիշեր, ե՞րբ մինակ պիտի թողուք մօրս հետ, մինչեւ մենք չգիրկընդխառնուինք, մինչեւ լացն ու ժպիտ, համբոյր ու արցունք չխառնենք իրարու, տարիներու կարօտը մեր կուրծքին խարոյկի մը պէս պիտի բոցավառի:

96ի յուշարձանէն վար ցատկելուն համար հիւանդոտ, քոյրս՝ կը հասկնայ զիս: Ան շատ համբերող չէ. առաջիններ ձեռքը ինծի կը նայի, հիւրերու կօշիկները կը շտկէ. քիթը դէպի դուռը ու անոնց մէջ կ'ուզէ ալ լեցնել, որպէսզի վաղը նորէն եթէ գան շուտ մեկնին: Քոյրիկ, հոգիդ սիրեմ, մի ըներ աս բանը, այսօր իմ օրս է, թող քիչ մը աւելի նստին հիւրերը:

Ամէն տեղ սուրճի սովորութիւնը նոյնն է երբ կը հրամցուի, էլ քիչ մը վերջ մեկնելու ժամն է, ըսել կ'ուզեն: Գիւղի աղջիկները մրցման մէջ են դարձեալ, մէկ ձեռքը մատուցարան սուրճի պատմեներով լի, միւսը իրենց կրծքին վրայ, ամէնքն ալ շնորհ կը ցուցադրեն՝ է՜յ նայինք ո՞վ պիտի ըլլայ Անծեղանց հարսը: Մեզի «Զօրակն Փարաջղինք» ալ կ'ըսեն. մեր աշխարհը մարդ չկայ որ քանի մը անգամ մկրտուած չըլլայ ու դժուար է յիշել թէ ի՞նչ է առաջին աւազանի անունը: Մինակ մարդիկ չեն, այլ կենդանիներ ալ, արտերուն ու պարտէզներուն անուններով անոնց կենսագրութիւնը կը ճանչնաս: Բարի օրերուն երբ ուխտի երթանք, պիտի անցնինք անհամար երփներանգ արտերու տակէն, քարմերու պէս ծածկի եղող ժայռերու մէջէն, ու ես պիտի թուեմ անունները ու անվերջ պատմութիւններ, միայն իմ գիտցածս, օրինակի համար գեղէն ժամեր հեռու հիմա ձիւնապատ էն սանկի ձեւ հեկոյ ժայռը «Թատխանա քար» անունն ունի ու իր անունով կը տիրապետէ աղուոր պաղպաջուն ակերով լեռնադաշտի մը:

Թող մեր հիւրերը սուրճ խմեն ու մենք անոնցմէ գաղտնի գլանիկ մը ծխենք ու ես ձեզ գոհացնեմ այս մէկով. լաւ բան չէ ըսել ու չընել:

Մեր գեղը ուրիշ գեղի մը հետ վէճի բռնուեր է ես ինչ գիտնամ իմ որ պապի ժամանակ (դուն գիտես թէ Հայ կալէնն ու Հայոց ձորը քու ո՞ր պապի օրով կնքուեր է. կամ մշա՞կն է հին թէ Մուշն ու մշուշը): Մեր գեղն անհոնութենէն կը ծնի եւ յաւիտենականութեան կ'երթայ: Բայց այդ արդիւք չէ որ իր դրացի գիւղին հետ վէճի չբռնուի. մօտաւոր հանդերը բացնելու համար ... Ու երկու գիւղի պապերը կը գառեն ու կը վճռեն.«Մ'ր գիւղը կերակուր մը տաք տաք հասցնէ մինչեւ վիճելի հողը, անորն է ըսել է»: Ու մեր պապերը մեր մամերու խորհուրդով Թաթխանա եփեր են ու տարեր հասցուցեր մինչեւ այդ վկայ ժայռը դեռ եռացած հրաբուխի պէս գե՛փգե՛փացող ու վառւեր են գառն ու դարը:

Ես նլած եմ այդ ժայռին վրայ, կրնայ հարսնուոր մը պարել. հոն վրան է Թաթխանայի ձեւով քարացած մ… ու զարեր չեն կրցած փոխել մեր … տերու մատներուն դրոշմը, անդր… րէնքը: Կը մտածեմ չըլլայ թէ ա… ջին մկրտութեամբ Թառանա (ծաղ… րուած) են կոչեր …

— Գիշեր բարի. գիշեր բարի … լուսի չորս կողմէն. յոգնած ճամբո… ունիք թող հանգչի:

Գիշեր բարի, ձեզ լոյս բարի … հաղար բարի, վաղը երկուն նորէն … բամմեցէք մեզի ..

Բ.

Աչքերս կը բանամ, ես պառկած … տաքուկ ձիւնի մէջ, բարակ շող… բերնէս կը բարձրանայ ու դուլայ … լայ, արեւուն մէջ կը պարէ. Նայ… իրանով, մատները հիննայ, … արձակ՝ մերկ աղջիկի մը պէս, ծիր… ծառ, փոքրիկ թռչնիկներ անձայն … կատեն անոր ծաղիկներն ու կը փ… խին: Մինակ եմ, սառոյց … ձիւն կ'իջնէ դէմքիս վրան. աչքերս … բաց խփեմ դժուարաւ: Բեւեռայ… լռութիւնը կուգայ տիրել շուրջս ու … լսեմ սրտիս մրճահարումը.

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄ…

(3)

1 (Շար.)

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐԸ

Գրեցինք թէ Խորհրդարանը ջնջեց Լավալի օրէնքը, որ կը տրամադրէր 1) հարիւրին 10 կրճատել եւ 2) չաւելցնել բնակարանի վարձքերը ցնոր տնօրինութիւն

Խորհրդարանը, իբրեւ կաղանդչէք, տրեց տանտէրերուն ոչ միայն արտօնութիւն կատարել այսուհետեւ վանելէ բնակարանի վարձքերուն կրճատուած մասն ալ, այլեւ անոնց կամքին կը թողու բնակարանի վարձքերը աւելցնել։

Ծերակուտական Փէնօ, մէջամտելով Լավալի օրէնքին ջնջումին առթիւ, կրցաւ որոշման մէջ աւելցնել հետեւեալ կարեւոր տրամադրութիւնը, զոր կը հաղորդենք չանհաղորդուած մնացներուն առ ի գիտութիւն.—

Տանտէրերը չեն կրնար բնակարանի վարձքերը աւելցնել, դէթ տարւոյն առաջին եռամսեային, եթէ վարձակալը կը վճարէ ապառիկ (terme échu), բայց կրնան աւելցնել՝ եթէ վարձակալը կը վճարէ կանխիկ (terme à échoir)։

«Էօվր» այս լուրը տալով՝ կը մաղթէ որ տանտէրերը խղճով վարուին եւ չարաչար չգործածեն իրենց շնորհուած իրաւունքը,— գոնէ մարդիկը որոնք խղճով պիտի վարուին։

Այս օրէնքը այն բնակարաններու մասին է, որոնք Նոր կը կոչուին, այսինքն յետպատերազմեան։ Իսկ նախապատերազմեան բնակարաններուն համար վարձակալական օրէնքը կը տարբերի քիչ մը։ Եթէ Նոր բնակարաններու վարձակալական օրէնքին փոփոխութեան առթիւ Երեսփ. Ժողովը բուռն պայքարեցաւ Ծերակոյտին դէմ, Հին բնակարաններու վարձակալական օրէնքին փոփոխութեան առթիւ Երեսփ. Ժողովը գրեթէ համերաշխ քալեց Ծերակոյտին հետ, ուր երկրորդ օրէնքը քուէարկուեցաւ Խորհրդարանի համերաշխութեամբ։ Եւ այս՝ անոր համար, որ տանտէրերը կ'առարկէին թէ իրենց վարձու բնակարանները նորոգութեան եւ արդիական կահաւորումի (confort) կը կարօտին, բայց չեն կրնար կատարել որեւէ ծախք՝ առանց իրաւունք ունենալու աւելցնել վարձքերը։

Նախապատերազմեան բնակարաններու վարձքերը աժան էին բաղդատմամբ յետպատերազմեան բնակարաններու վարձքերուն։ Տանտէրերը կ'աշխատէին բարձրացնել վարձքերը՝ հաւասարեցնելու համար նոր վարձքերուն կամ ապրուստի սղութեան աստիճանին։ Ընդհակառակն արգելք կ'ըլլար կառավարութիւնը։ Ի վերջոյ կառավարութիւնը արտօնեց որ նախապատերազմեան բնակարաններու վարձքի յաւելում կրեն երկու ժամանակամիջոցներով։ Առաջին ժամանակամիջոցին՝ ամէն տարի 15 առ հարիւր յաւելում մը պիտի կրէին վարձքերը։ Որոշ չափով աւելցած էին նախապատերազմեան վարձքերը, երբ հարկերու շատ թեթեւցումով, անտեսական աագնապին հետեւանքով, կասեցնել յաւելման վերելքը առժամաբար։ Ցետոյ վրայ հասաւ Լավալի օրէնքը (16 Յուլիս 1935), որով հարիւրին 10 կրճատուեցան վարձքերը։

Հիմա երբ հարիւրին 10 զեղչը կը դադրի, նախապատերազմեան վարձքերը պիտի աւելցուին, բայց ի՛նչ համեմատութեամբ։ Տարուէ տարի հարիւրին 15 յաւելումի օրէնքը չի կրնար ի զօրու դառնալ, քանի որ նոր օրէնքը որ եւ է ակնարկ չի պարունակեր այդ մասին։ Սակայն մինչեւ Լավալի օրէնքը կատարուած յաւելումը կը մնայ ընդունելի։ Երեսփ. Ժողովը աշխատեցաւ որ յառաջիկայի կատարուելիք աստիճանական յաւելումները ըլլան 5 առ հարիւր համեմատութեամբ, Ծերակոյտը կ'առաջարկէր՝ 15 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ 10 առ հարիւր համեմատութեան վրայ, որ պիտի գործադրուի (ուրեմն յաւելումները պիտի կատարուին 1 Յուլիս ամսուն,— առաջին յաւելումը յառաջիկայ յուլիսին եւ ամէն տարի նոյն ամսուան սկիզբը։

Պէտք է գիտնալ, որ նախապատերազմեան բնակարանները այնքան շատ են, որ կարելի չէ համեմատութեան դնել յետպատերազմեան բնակարաններու հետ, այնպէս որ երկրին վարձակալներուն մեծամասնութիւնը շահագրգռուած է առաւելապէս ա՛յս օրէնքով։

Թէ նախապատերազմեան բնակարաններու վարձքերը ի՛նչ բարձրացում պիտի կրեն, քանի մը թիւեր՝ խարիսխ ունենալով 1914 տարուան վարձքը.—

1 Յունուար 1938էն սկսեալ, հարիւրին 180 յաւելում 1914 տարուան վարձքին վրայ, առանց՝ բնակարանի պահպանութեան եւ բարեզարդութեան ծախքերը 30 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ խարիսխ ունենալով 1914ի բնակարանային պահպանումի ծախքերը։ 1 Յուլիս 1938էն 30 յունիս 1939, յաւելում 190 առ հարիւր, առանց՝ բնակարանի բարեզարդութեան եւ պահպանումի ծախքերը։

1 Յուլիս 1939էն 30 յունիս 1941 յաւելում 210 առ հարիւր համեմատութեամբ, առանց բնակարանի ծախքերը։

1 Յուլիս 1941էն 30 յունիս 1942 յաւելում 220 առ հարիւր համեմատութեամբ, առանց բնակարանի ծախքերը։

1 Յուլիս 1942էն 30 յունիս 1943 յաւելում 230 առ հարիւր համեմատութեամբ, առանց բնակարանի ծախքերը։

Ուրախ ենք յայտնելու որ այդ որոշումը գործադրուած եւ արդէն ապառիկը վրայ է մատենաշարքի առաջին թիւը. (ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ)։

Ուրախ ենք յայտնելու նոյնպէս որ մեր առաջին հրատարակութիւնը մեծ ընդունելութիւն եւ խանդավառ համակրանք գտաւ ամէն տեղ, շնորհիւ մեր անդամներու կորովի աշխատանքին, ինչպէս նաեւ արտասահմանի մեր բարեկամներուն եւ զինակից ընկերներուն անմիջապահ օժանդակութեան։ Ցիշելու արժանի են մասնաւորաբար մեր ապաներէն Ց. Սահակեան եւ Գ. Սիւրմէնեանը։

Մտասեր գաղափար մը կարենալ կազմելու համար սոյն առաջին հրատարակութեան մասին, օգտակար կը համարինք հանրութեան ներկայացնել ամփոփ հաշուետուութիւն մը։

Գիրքը լոյս տեսաւ 1937 յուլիս 10-ին, ընդամէնը 1000 օրինակ։ Մինչեւ դեկտեմբերի վերջ, այսինքն 6 ամսուան ընթացքին սպառման պատկերը հետեւեալն է.—

ՍԱՆՈՒԱԾ.—	Գիրք
Փարիզեան շրջան	258
Տէսին-Վիէն-Վալանս	71
Մարսէյլ	179
Հիւս. Ամերիկա	101
Գաղղիա	55
Սուրիա	16
Իրան	6
Գալլ. երկիրներ	113
Գերմանիա	6
Թերթերու, հիմնարկութեանց	50
Գումար՝	855

Մախուած գիրքերէն մինչեւ այժմ

Գանձուած է	6019 Ֆր.
Գանձելի է	2775 Ֆր.
Գումար՝	8794 Ֆր.

Մախսերու մանրամասնութիւնը.—

Տպագրական ծախք	4430 Ֆր.
Քլիշէներուն	405 Ֆր.
Ծանուցումներու (Յառաջ)	100 Ֆր.
Թղթատարական ծախք	508 Ֆր.
Գումար՝	5443 Ֆր.

Այս հաշիւով ուրեմն, մեզի կը մնայ 3341 ֆրանք եւ մօտ 200 գիրք, որոնց կարճ ժամանակուան մէջ սպառելուն լիայոյս ենք։

Ջմոռնանք յիշել նոյնպէս որ մեզի անծանօթ հայրենասէր մը մեր հրատարակութեան համար նուիրած է հազար ֆրանք։

*** Կեդր. վարչութեանս հաւանութեամբ եւ Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան նախաձեռնութեամբ առաջին անգամ ըլլալով, այս տարի հրատարակ հանեցինք պատկերազարդ «Թաղամիկ» օրացոյցը, ընդամէնը 500 օրինակ։

Տպագրական ծախքը եղած է 1200 ֆրանք։ Գինը նշանակած էինք 5 ֆր.։ Երկու շաբթուան ընթացքին ամբողջապէս սպառեցինք այդ օրացոյցները, այնպէս որ չկրցանք արտասահմանի մեր ընկերներուն պահանջին բաւարարութիւն տալ։

Հրատարակչական այս առաջին քայլէն քաջալերուած, Միութիւնս ձեռնարկած է պատրաստելու «Թաղամիկ Մատենաշարի» թիւ 2ը։

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

« ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ » յղղուածաշարքի 3րդ թիւէ, 3րդ տեսակի 16րդ տողի սահմանին ընկլմաւկեփ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼԸ ԻՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՎ

ՇԱՎԻԼ, 3 յունուար.— Մեր գըլխուցի մանուկներու տօնն էր երէկ, ուրախ, զուարթ անոնք եկած էին, առջի գիշեր իրենց նուէրները երազելով…

Կաղանդը իրենց համար չէ՞ր եկած… Աշխարհի հոգիներուն խուլ ու անտեղեակ, կ'սպասէին արահե իրենց խնդութիւններով, պողոտութիւններով։ Իրենք էին Թագաւորն ու Թագուհին մանուկներու այդ օրուան։

Եւ ահա քառասնեակ մը մանչ եւ աղջիկ բեմին վրայ դիրք բռնած են ժպիտներով անմեղունակ։

Ու ալ, արտասանութիւն մէկիկ, մէկիկ, մէկ կամ երկու տուն, ոմանք երկշոտ, խոժոռ, եղանակով, ոմանք ալ քաջ ու անվախ, կ'ըսեն մեզի թէ թոռներն են Վարդանին խիզախ։

Անոնց կը յաջորդեն խմբերգներ մէկը միւսէն սիրուն, ուրախ, կաղանդ պապայի մօրուքին տակ, ճեփ-ճերմակ։ Ցետոյ պարեր այդ սիրուն սեւաչուիները իրենց հագուստներուն մէջ գեղջկական, իրենց պզտիկ ոտքերու ու ձեռքերու շարժուձեւերով եւ պահ մը մենք ալ մոռցած մեր տարիքը, պզտիկցած էինք անոնց հետ…

Կ. Խաչի մասնաճիւղի ատենապետուհին հրաւէրին վրայ խօսք կ'առնէ Տիկին Շ. Միսաքեան, կը պարզէ իմաստը Մանուկներու Օրուան որ 1934-էն ի վեր սկսած է տօնուիլ ամենուրեք, արծարծելու համար նոր սերունդի խանդն ու եռանդը եւ այն ջերմ ոգին ու աշխատանքը որ կը տանի Կ. Խաչը նուիրուած միայն ազգապահպանման գործին, ֆիզիքական թէ բարոյական գետնի վրայ։

Ու ապա կը յիշէ, ինչն իսկ ականատես այդ օր, ծնողներէ շատերու անտարբերութիւնն ու անհոգութիւնը, երկուքն ալ անների՛ գոնէ զրպրոցին հանդէս որ ամէն հաշիւէ վեր կը մնայ։ Բայց եւ այնպէս, կ'աւելցընէ, յուսահատիլ չկայ իրենց համար, մինչեւ իսկ աւելի անմխիթարական պարագաներու տակ, այլ յամառ կամք ու աշխատանք։

Հանդէսի վերջաւորութեան Հայրենասիրական Մանճանիւղին կողմէ նուէրներ կը բաժնուին դպրոցականներուն, տրամադրուած Փարիզի կեդրոնէն, ինչպէս անցեալ տարի։

Օրուան առթիւ ալ, 20 ֆրանք կը նուիրեն Տէմիրճեան եղբարք։

Մ. Ս.

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԻՍԻ.— Կ. Խաչի Մասնաճիւղը Կաղանդի գիշեր մը սարքած էր «Թրիմխան» Ակումբին մէջ։ Ներկայ էին 45 տիկիններ եւ 30ի չափ երիտասարդներ ու փոքրիկներ։

Մինչեւ առաւօտ կերան, խմեցին եւ զուարճացան, ծախքը բաժնելով միայն մեծերու վրայ։ Հանդէսը շատ յաջող անցաւ, նախագահութեամբ Պ. Սամուէլ Գանտիլեանի։ Արզարն ալ իր թառով կ'ոգեւորէր մթնոլորտը։ Բայց այս բոլոր գեղեցիկ բաները չկրցան մոռցնել մեր հեռաւոր եղբայրներուն ցաւերը։ Ներկաներէն Պ. Գարամեան եւ Պ. Տէրտէրեան այնքան յուզուած էին որ երկուքը միաժամանակ տաքուկ բառերով ուշադրութեան յանձնեցին Պէյրութի Լաւ-սենեան վարժարանի 178 որբերը որոնք ոչ միայն Կաղանդի նուէր այլեւ տաքուկ կերակուրէ կամ բնակարանէ մը զրկուած են ապահովաբար։ Այս յուզիչ պատկերը աչքի առջեւ բերելով, բոլորն ալ սիրայօժար մասնակցեցան եւ գոյացաւ 240 ֆր.ի գումար մը։ (Տես «Յառաջ» 5 Յունուար)։

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 Յունուար.—Հայ Երաժշտական Միութեան հաւաքոյթը ի պատիւ Պ. Արա Պարթեւեանի տեղի ունեցաւ Կիրակի երեկոյ Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ։ Հակառակ սաստիկ ցուրտին, երաժշտասէր բարեկամներ փութացած էին ներկայ ըլլալ։

Բացման երկու խօսքով Վարչութեան կողմէ Պ. Պալիկեան բարի գալուստ մաղթեց հիւրին։ Անմիջապէս Պ. Ա. Պարթեւեան խօսք առնելով, ներբողեց հայ ժողովուրդին երաժշտական արժանիքները։ Շեշտեց թէ հայ երգը մեծագոյն ազդակը եղաւ հայ ցեղին պահպանման, հակառակ անոր կրած դարաւոր աղէտներուն։ «Պատճառներ չունինք ճակատագրաց են հպարտ չըլլալու մեր երգերով եւ գիր ու գրականութեամբ որոնք եթէ օտարներուն տրուած ըլլային, հիացմունքով պիտի պարծենային»։

Խօսեցաւ նաեւ Պ. Կ. Ուչալեան։

Ապա եղան պարեր, նուագներ երիտասարդ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեանէ, ինչպէս նաեւ Օր. էլիզ Ցաքոբեանէ։ Արտասանեցին Պ. Պ. Վ. Մինասեան, Կ. Թիւթէլեան եւ Գ. Պետոյեան, ինչպէս նաեւ երգեց Պ. Լ. Գաբրճեան՝ «Ծլէ եամանը»։

Հաւաքոյթը վերջացաւ ժամը 12ին Պ. Խ. Թէլեանի փակման խօսքով։

Կայտօ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ՄՈՆՓԷԼԻԷ.— Իրերօգնութեան Միութիւնը հազիւ կազմակերպուած, գործի ձեռնարկեց, նախ մասնակցելով Անդրանիկի եւ Րաֆֆիի ձեռնարկներուն (500 ֆրանքով)։

Միութեանս նպատակն ըլլալով Հայր Հայ պահել եւ մեր կարողութեան ներած չափով նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալ, Նոր Տարւոյ առթիւ սարքած էր ընկերական հաւաքոյթ մը։ Այս առթիւ աւելի քան 22 պզտիկներու նուէրներ բաժնեց։ Բոլորն ալ գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին եւ ստացան իրենց խաղալիքները։ Այսուհետեւ որ մանուկը որ հայերէն լաւ արտասանէ, մասնաւոր նուէր մը պիտի ստանայ։

Մեզի հետ զուարճանալու եկած էր հայ զինուոր մը, որ երկու ամիսէ ի վեր Մոնփէլիէի զօրանոցը կը գտնուի (Մարսիլիայէն)։ Կը շնորհաւորենք մեր զինուոր եղբայրը որ արդէն վեւ զինուորի նշանը ստացած է։ Այս առթիւ կ'ըսէ.

— Մարզանքէն վերջ, երբ ամէն ոք իր գիւղակը կ'երգէ, ես ալ «Հէլուսին չկարծը» կ'երգեմ։

Երգէ, սիրելի եղբայր երգէ, երգելով վառ պահած կ'ըլլաս յիշատակը հազարաւորներու որոնք քու իսկ ծընընդավայրդ՝ Վանայ ծովակը քերելով մութ ու ցուրտ գիշերներուն ձեգի բերին ազատութեան կրակը։

Արայ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 19 դեկտեմբերի մեր խառն խումբը մրցեցաւ Air Franceի Ա. խումբին դէմ Պուրժէի մէջ։ Թէեւ օդը աննպաստ էր, բայց մենք ձիւնին ու բուքին տակ շարունակեցինք մեր խաղը եւ դժբախտաբար պարտուեցանք 6—1ով։ Իսկ կիրակի 26 դեկտեմբերի մեր խումբը զօրացած երկու զինուոր մարզիկներով (որոնք Տօնի առթիւ արձակուրդի եկած էին), անմախըմբաց մրցում մը կատարեց Ս. Ա. Վօժիրարի Ա. խումբին դէմ։ Հակառակ մեր այս գեղեցիկ խաղարկութեան կրկին պարտուեցանք 5—3ով։ Այս առթիւ ըսեմ որ մեր հակառակորդ խումբը առժամեայ մեր կազմէն 2 դասակարգ բարձր է, որուն յաղթած էր մեր Ա. խումբը իր ամբողջական կազմով անցեալ եղանակին 5—1ով (14 ապրիլ 1937)։

Նոր տարուան առաջին կիրակին մեր խումբը կրկին զօրացած մեր զինուորներով պիտի մրցէր Ս. Օ. Օպէրվիլիէի դէմ (պատուոյ դասակարգ), սակայն մրցումը ձախողեցաւ հակառակորդ խումբին պատասխանատու ղեկավարը վերջին պահուն յարգած չըլլալով իր խոստումը։

Ցանձնախումբս թէեւ ամէն ջանք ի գործ դրաւ ուրիշ մրցում մը գտնելու բայց իր ջանքերը ապարդիւն մնացին, քանի որ բոլոր միւս խումբերը արդէն իրենց մրցումները գտած էին։

Վաղը, Կիրակի 9 յունուար մեր խառն խումբը իր սովորական կազմով կը մեկնի զաւառ, դէպի Հիւսիս 55 մղոն, Լէնելիլ։ Ժամադրութիւն ժամը 12.45 Gare du Nord շոգեկառքը կը մեկնի 13.18։

Միսակ Երամեան

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ԲԱՑՆՈՒՈՒԻ՞

Ժընեւէն հասած հեռագրի մը համաձայն, Ազգաժողովին մասնակցող պետութիւններուն զանազան ներկայացուցիչներու միջեւ խորհրդակցութիւններ եւ կարծիքի փոխանակութիւններ կ'ըլլան անգլիական կառավարութեան մէկ ծրագրին շուրջ, որուն համեմատ Ազգաժողովի Տնօրէն Խորհուրդը յայտարարութիւն մը ընէ Յունուար 17էն առաջ։ Ցայտնի է թէ այդ թուականին պիտի բացուի Ազգաժողովին Նոր Նստաշրջանը, որ կը կոչուի յոբելինական նստաշրջան (սկիզբէն ի վեր Հարիւրերորդը)։ Այդ յայտարարութեամբ պիտի ծանուցուի թէ Ազգաժողովը ո՛չ մէկ պարագայի տակ մասնաւոր հայեցողութիւն կամ տեսակէտ չունի ոեւէ պետութեան կամ պետութիւններու տեսութեան դէմ, թէ աշխարհի ո՛ր մասին մէջ ալ պատերազմ տեղի ունենայ, իբրեւ էթէ Ազգաժողովին բոլոր անդամները կը հետաքրքրուին, բայց ոչ մէկուն դէմ կանխուր ոեւէ գաղափարական թշնամութիւն ուղղուած չէ։ Այս հանգիստաւոր յայտարարութեան նպատակն է Ազգաժողովին համար անուցուած զանազան նախապաշարումները ցրուել, իբր թէ ան այս կամ այն կողմին ոյժ կուտայ, եւ նաեւ ապահովել Ազգաժողովի անդամ փոքր Պետութիւնները, որոնք սկսած են այդ մտքով կասկածներ ունենալ։ Ազգաժողովին ներկայացուցիչները իրենց որոշումը հաղորդած ենիրենց պատկանած տէրութիւններուն արտաքին պաշտօնարաններուն, որոնք այս միջոցիս տենդոտ խորհրդակցութիւններու մէջ են, կ'ըսէ նոյն մասնաւոր հեռագիրը։

Հ. ԿԱՄ. ԵՒ Մ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՋԵԿՈՅՑ

Զորս տարիէ ի վեր, Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութիւնը անխափան կը հրատարակէ իր օրգան «Թաղմիկ» ամսաթերթը, նպատակ ունենալով գինուորական գիտելիքներ տարածել հայկական կեանքի մէջ։

Աւելի մեծ զարկ տալու համար այդ գեղեցիկ գաղափարին, Միութեանս վերջին պատգ. Ժողովը որոշած էր «Թաղմիկ Մատենաշարի» մը հրատարակութեանց ձեռնարկել, նուիրուած յատկապէս մեր վէնքերուն պատմութեան։

ղաքակրթութեան դէմ, բայց յայտնի չէ, թէ ո՞ւր պիտի վերջանայ.

Սակայն, Վիրգիլիոսի ըսածին պէս. Անձը եւ անձայրոյթ ահա անցան մեզ

ապ ալէք

ժամ է արդ գերիվարաց մըրըկաշունչ վիզ լուծանել։

Անցին ճամբայ կտրեցինք, հանդչինք ձիերը…

ՏԱՐԱՁ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Այժմ հասկանում եմ, թէ ինչո՞ւ մարդկութեան առաջին զոյգը դրախտից հեռացրինք էր ապրում, մտածում էր Վարդանը.— նրանք սկսան ծածկուել այն ժամանակ, երբ զգացին, թէ ի՛նչ բան է մեղքը։ Այդ ժողովուրդը դեռ չգիտէ, թէ ի՛նչ բան է մեղքը, եւ այդ պատճառով նրան անծանօթ է այն գաղափարը, որ աշխարհային լեզուով կոչւում է ամօթ, պատկառանք եւ պատշաճաւորութիւն։ Ահա մի գեղեցիկ ժողովուրդ իր սկզբնական պարզութեան մէջ, դըրանից կարելի է հրաշալի բան շինել։ Վայրենի տունկը, երբ պատուաստւում է մշակուած եւ աւելի քաղաքակրթուած տունկի հետ, հիանալի պտուղներ է տալիս։ Ի՛նչ կը լինէր, եթէ այդ առողջ եւ կենդանի տարրը խառնուէր Հայերի հետ…

Բոլորը քնած էին. Վարդանը միայն արթուն էր։ Այսպէս երկար նստած էր նա, եւ տխուր ու խառն մտածութիւնները անկապ կերպով ամբոխւում էին նրա սրտի մէջ։ Երբեմն նա իր բորբոքուած երեւակայութեան մէջ նկարագրում էր Ալաշկերտցոց աղէտալի գաղթականութիւնը։ «Փոփոխական ծառը արմատ չէ տարածում մայր հողի մէջ եւ չորանում է»։ Այդ ազգը իր պատմութեան ամբողջ ընթացքում մաշուեցաւ, չորացաւ ու մեծ մասամբ ոչնչացաւ իր անվերջ գաղթականութեան թափառումների մէջ եւ տակաւին խելքի չեկաւ։ Ահա մի նոր գաղթականութիւն եւս։ Եւ շատ բնական է։ Մի ծառ, որ խորին եւ հաստատուն կերպով արմատ չէ ձգել մայր հողի մէջ, չէ կարող դիմանալ աշխարհի փոթորիկներին — փըչեց քամին, կատաղի մրրիկը նրան դուրս կը խլէ արմատից եւ կը ձգէ կորստեան անդունդի մէջ… Երբեմն նրա երեւակայութեան մէջ պատկերանում էր Պ. Սալմանի եռանդոտ դէմքը, կարծես, լսում էր ոգելից երիտասարդի գեղեցիկ խօսքերը, նա խօսում էր առանց լռելու, քաղցր եւ անընդհատ կերպով, թէեւ երբեմն խակ մտքեր էր յայտնում, բայց բոլորը հատուկ հաւատքով, բոլորը ջերմ սրտից բխած։ Երբեմն մտաբերում էր նա Մէլիք-Մանսուրին, այդ կոչտ, արկածախնդիր մարդուն, որ միշտ մի առանձին բաւականութիւն էր գտնում կեանքի վտանգաւոր եւ փոթորկալից պահուկների մէջ։ Երբեմն նա մտաբերում էր ծերունի Խաչոյին, այդ առաջինի նահապետին, որ ունէր այնքան սէր եւ գութ դէպի իր կառավարութեան յանձնուած ժողովուրդը, որ պատրաստ էր ընդունել ամէն զոհաբերութիւն, դէթ մի թշուառի աչքերից արտասուքը սրբուած լինէր։ Երբեմն մտաբերում էր նրա որդիներին, որոնցից ոմանք սարկութեան շղթան լծի տակ կորցրել էին ամէն զգացմունք դէպի անհատական ազատութիւն եւ դէպի կեանքի աւելի բարեկարգ պայմանները, իսկ ոմանք բողոք էին յայտնում տիրող անկարգութիւնների, անարդարութեան եւ բռնակալութեան դէմ։—Այդ բոլոր խորհրդածութիւնների մէջ նըրա միտքը դեգերում էր, պտըտւում էր, եւ անցնելով անհուն մթութիւնների միջից, վերջապէս կանգ էր առնում մի կէտի վրայ, որից այն կողմը չէր անցնում։

Այժմ նրա ուշադրութիւնը գրաւեց Լֆէնդին։ Նրա շնչառութիւնը հեւագին ծանրանում էր, ձեռքերը անդադար շարժւում էին եւ ամփոփուած շրթունքների միջից լսելի էին լինում անորոշ խօսքեր խուլ հառաչանքների հետ։ Նա գտնւում էր տենդային զառանցութեան մէջ։ Վարդանը լսում էր նրան, բայց ոչինչ չէր հասկանում։ Երեւում էր, որ նա տանջւում էր հոգեկան սաստիկ պատերազմի մէջ։ Այդ տեւեց մի քանի րոպէ, յետոյ փոքր առ փոքր սկսեց հանգստանալ։ Այդ միջոցին գլուխը վեր բարձրացրեց, ուղղուեցաւ, նստեց անկողնի մէջ, աչքերը բաց արաւ, եւ մի վայրկեան հայեացք ձգելով իր շուրջը, կրկին գլուխը դրեց բարձի վրայ եւ կրկին փակեց աչքերը։

— Ա՛խ, եթէ այստեղ մի Հայ լինէր… լսելի եղաւ նրա խորին նուաղած ձայնը։

— Կայ, պատասխանեց Վարդանը մօտենալով

— Տուր ինձ ձեռքդ։

Վարդանը զգուանքով յետ քաշուեցաւ.

— Այժմ ո՞րտեղ եմ ես… ո՞վ բերեց ինձ այստեղ… ինչո՞ւ այսպէս շուտ դուրս բերեցին ինձ դժոխքից… այնտեղ լաւ էր, այնտեղ շատ լաւ էր։ Կրակի ալիքների մէջ, որպէս մի հրեղէն ովկիանոսում ծփում էի ես… Հազար գլխանի վիշապները իրանց սառը գրկի մէջ ճնշում էին, խեղդում էին ինձ… Հիմա էլ տեսնում եմ նըրանց, ահա այնտեղ հեռաւոր բոցերի մէջ զալարւում են, լեռների նման կուտակւում են միմեանց վրայ… Ո՛րքան քաղցր է եղեռնագործին այդ հրէշների ճանկերի մէջ տանջուել, գէշատուել, բայց բողոքելու համարձակութիւն չունենալ, եւ իրան արժանի համարել աւելի սարսափելի չարչարանքների…

Նա կրկին բաց արեց իր պղտորուած աչքերը, նայեց Վարդանի վըրայ, բայց չճանաչեց, եւ դառնալով նրան շարունակեց.

— Ինձ վիճակուած էր, բարեկամ, ամենատաւակալի մասը Արդարադատի դժոխքի մէջ. եւ դրանով ես պարծենում եմ… Այս աշխարհում ես չկարողացայ բարձր տեղ բռնել, իսկ այնտեղ այդ յաջողեցաւ ինձ… Ոչ ոք ինձ հետ մրցութիւն անել չկարողացաւ։ Ես տեսայ Վասակին, Մերուժանին, Վեստ Սարգիսին, Կայէնի ն եւ այլ դրանց նման չարագործներին, — նրանք նախանձում էին իմ փառքին… Ա՛խ, որքան մեծ բաւականութիւն է հրեղէն ալիքների մէջ լողալ, զգալ նրա զարհուրելի ջերմութիւնը, այրուել, խորովել եւ երբեք մոխիր չդառնալ… Այդ շատ լաւ է, որ վախճան չունի.— յաւիտենականութեան մէջ ամէն ինչ լաւ է…

Թէ որպիսի երեւակայական ցնորքների արտադրութիւն էին այդ խօսքերը, Վարդանին դժուար չէր հասկանալ։ Բայց նա այդ խօսքերի մէջ նկատում էր զղջացած սրտի ապաշխարանքը։ Այդ պատճառով նա մոռացաւ իր բոլոր ատելութիւնը դէպի այդ թշուառ մարդը, եւ բռնելով նրա ձեռքից, ասաց.

— Զգաստացէք էֆէնդի, դուք շուտով կ'առողջանաք. վէրքերը այնքան վտանգաւոր չեն։

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

բնակչութիւնը։ Դաշնագիրը կրօնական, ցեղային եւ լեզուական փոքրամաս-նութեանց կ'ապահովէ քաղաքական իրաւունքներ, պաշտամունքի ազատու-թիւն, դիւրութիւններ՝ դպրոցներու պահպանման եւ մայրենի լեզուի գործա-ծութեան համար։

Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ռումանիոյ նոր քաղաքականութեան նկատմամբ։ Անգլիոյ մէջ կը կարծեն թէ Ռումանիա առ այժմ պիտի չյարի որոշ պետութեան մը կամ պետութեանց խմբակցութեան մը, այլ պիտի վարէ «բարեհաճական» քաղաքականութիւն մը բոլորին հան-դէպ, ինչպէս կ'ընէն կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Այսպիսի քաղաքա-կանութիւն մը հաճելի կը թուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որոնք չահագրգռ-ուած են Դանուբով։

*** Ռումանական կառավարութիւնը հաղորդեց Պուքրէշի իտալական դես-պանին, թէ մօտերս նոր դեսպան մը պիտի ղրկէ Հռոմ, յանձնարարագիր տա-լով Իտալիոյ Թագաւոր - կայսեր վրայ։ Ուրիշ խօսքով, Ռումանիա պիտի ճանչնայ Եթովպիոյ գրաւումը։

Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները

Ճէմիլ Միքտամ պէյ, Սուրիոյ վարչապետը, մանրամասն տեղեկութիւն-ներ հաղորդեց ազգայնական խմբակցութեան դիւանին, իր վերջին այցելու-թեան մասին։ Ըսաւ թէ Ֆրանսայի վարիչներուն բացատրած է Սուրիոյ դիրքը փոքրամասնութեանց, Ֆրանսացի պաշտօնատարներու եւն. մասին։ Եւ գոհու-նակութիւն յայտնեց Ֆրանսայի վստահութեան եւ գործակցութեան համար։ «Միասին ուսումնասիրեցինք դաշնագրէն բխած բոլոր հարցերը. Սուրիական հայրենիքը, որ կը գնահատէ Ֆրանսացի մասնագէտներու գործակցութեան արժէքը, պիտի չվարանի դիմել անոնց ձեռնհասութեան»։ Վարչապետը աւել-ցուց թէ այս հարցին մէջ պիտի հետեւի Իրաքի օրինակին։ Ցետոյ կարդաց Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան հետ փոխանակուած նամակները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ հրամանատարութիւնը գրաւելով Շանկայի օտար թաղամա-սի հեռագրական եւ թղթատարական վարչութիւնը, գրաքննութիւն հաստա-տեց։— Ճափոնական երկու քանակներ յառաջ կը խաղան դէպի Սուչէու, երկաթ-նահանգներու ճամբուն վրայ։

ՀՈՒՆԳԱՐ ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ, Պուստայ, որ վերջերս ձերբակալուեցաւ հիւս. Ֆրանսայի մէջ, նամակով մը ուխտած էր սպաննել Ֆրանսացի նախարար մը, ինչպէս կը հաստատէ ոստիկանութիւնը։ Ամբաստանեալը կը մերժէ որ եւ է մեղսակցութիւն եւ կ'ըսէ թէ դաւադրութեան մը զոհն է ինք։

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ եղաւ աշխարհահռչակ սեղանաւոր մը, Նուլիոս Պառմա, որ Պելժիոյ Սթավիցքին կը համարուէր։ Զաւակն էր Ռուբ-բիի մը եւ հոկայական գեղծումներ կատարած ըլլալով, Հոլանտա փախաւ, բայց հազիւ Պելժիա փոխադրուած, անա կը մեռնի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ համաձայն (1936 մարտ 8), երկ-րին բնակչութեան թիւն է 41.508.118։ Այս առթիւ տեղական թերթ մը դիտել կուտայ թէ Գերմանիոյ բնակչութիւնը մօտ 70 միլիոնի պիտի հասնի յառա-ջիկայ մայիսին։ Փարիզի բնակչութիւնն է 2.792.938, երկրորդ կուգայ Մար-սէյլը՝ 913.520, Լիոն՝ 561.525, Նիս՝ 262.620 բնակչ.։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ գլխաւոր վարիչը՝ Էօժէն Տըլոնքլ, կրկին հարցաքն-նուելով, հաստատեց թէ հարկադրուած էին ստատղինութեամբ, պաշտպանելու համար «բարեկարգութիւնը եւ ազատութիւնը համայնավարներուն դէմ»։ Պնդեց թէ պիտի յարձակէին միայն այն ատեն երբ յարձակում կրէին։ Իր վկա-ներուն մէջ կը գտնուի Զօր. Տիւֆիէօ։ Ձախակողմեան թերթերը կասկածելի յարաբերութիւններ կը փնտռեն այս վկաներուն եւ հանրապետութեան նախա-գահի Տան զինուոր. վարչութեան անդամներէն ոմն. Պէյֆոնի միջեւ։ Եւ կ'ը-սեն թէ գաղտնի կոմիտէին գործունէութիւնը ուղղուած էր ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան դէմ, զայն տապալելու առաջադրութեամբ։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 8 յունուար շաբաթ կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Թ. Ա. Կ. սրահին մէջ։

Պիտի բանախօսէ՝ ԳՆԴ. Տ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։ Մուտք՝ մէկ ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայաստանի շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» Մի-ութեան կողմէ, 150 Rue տ'Օրլէան, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, կը ներկայացուի՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

«ՄՆԱՅ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զաւեշտոյ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղ-ծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն։

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, ուրախ պատուհանի տաղեր եւ անակնկալներ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ Լիոնի, Տէսի-նի, Վիէնի, Ս. Էթիէնի, Կրընոպլի եւ Սէն Շամոնի հայ հասարակութեան թէ, իր միջոցաւ ծախուած Համազգայինի վիճակահանութեան առմսե-րէն չահած են հետեւեալ թիւերը.—

471՝ քրէմ, 518՝ 66թիւ առարկան, 451՝ 81 թիւ առարկան, 571՝ կօշիկ, 466՝ 138 թիւ առարկան, 460՝ 94 թիւ առարկան, 569՝ 46 թիւ առարկան, 511՝ 116 թիւ առարկան, 563՝ լօթըրի նախօնալ, 504՝ լօթըրի նախօնալ, 520՝ 9 թիւ առարկան, 472՝ քրէմ։

Շահուած իրերը ստանալու համար դիմել Պ. Թագւոր Այվազեանի, 194 Rue Vendôme, Lyon։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հայաստանի Շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան Վար-չութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր անդամներէն Պ. Պ. Ե. Թի-ւաննեանի եւ Գ. Թեւաննեանի եւ Տիկ. Փ. Թեւաննեանի եւ իրենց պարագա-ներուն իրենց եղբօրը եւ ազգականին՝ Պ. Տիգրան Թեւաննեանի մահուան առ-թիւ։

⁂

Այս առթիւ «Ցառաջդիմասիրացի» Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հե-տեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Պ. Սրապչէս Խնկոյեանէ, Պ. Հմայեակ Փաչաեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Գալայ-ճեանէ 50ական ֆրանք։

Le Gérant : W. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕՐ՝ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑՒՈՅՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtes-ի մէջ 10 Rue Lancry, մէթրօ Lancry կամ République

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ Պ. Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ ԵՒ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ ԶՕՊԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին համերգի երկրորդ մասին մէջ։

Կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻԶԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. ՔՈՑԱՃԵԱՆ (ջութակ), ՏԻԿԻՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Ց. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ԳԻՐԵՂԵԱՆ (արտասանութիւն), կը պարէ փոքրիկ ՆԵԼԼԻ ՇԵՐՈՒԿԵԱՆ ընկերակցութեամբ Թաթոս ԳԱՐԵԳԻՆԻ, դաշնակ՝ PLEYEL.— Մուտք՝ 10, 5 եւ 3 ֆրանք։ Տոմսերու համար դիմել Ամասիոյ Հայր. Միութեան անդամներուն, Պ. Տէօքմէճեա-նի, 17 Rue des Envierges, Paris (20) եւ համերգին օրը կէշէն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Ավենիւ Արժանթէօյ, կարեւոր օրակարգ։

ՌՕՒ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՑ «Մուրատ» խումբի ժողովը, 8 յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Իբիժեան» ակումբին մէջ։

Կիլօս Ռ

ԿՈՒԱԼՈՒԶԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը, վաղը շա-բաթ, 8 յունուար, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Պիտի դասախօսէ ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 յունուար, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուքեան» Դրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի թաղօտիէի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՆԴԷՍ_ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Գօպէի «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի կողմէ 9 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «ՎԱՐԸՆԴԵԱՆ» սրահը

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին գեկավարութեամբ գերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

16 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Salle Horticulture-ի մէջ

64 RUE DE GRENELLE

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի տարեկան ճենճէօը 1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ին

Կը խնդրուի չխառնել։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յունուար, կիրակի, ժամը 3ին լճին դէմ, Cascade du Lac-ի սրահը։

Մանկական ներկայացում մը եւ արտասանութիւններ պզտիկներու կողմէ։

Կաղանդ Պապան նուէր եւ նախընթրիք պիտի բաժնէ տղոց։

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք։

ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կամքէ անկախ պատճառներով 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1938, ԿԻՐԱԿԻ օրուան (ժամը 15էն մինչեւ 24) ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է վերջնականապէս Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ցերեկոյթը, որ տեղի պիտի ունենայ 8 Rue Bossuet, Փարիզ (10) ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՏԱՆ մէջ եւ կը խոստանայ ըլլալ եզական փայլուն պարահանդէս։

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու, Օրիորդներու եւ Երիտասարդներու Ընկերակցութեան համար կէս գին)։

Պարերը կը սկսին ժամը 15էն եւ կը տեւեն մինչեւ կէս գիշեր։

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Տ. Մ. Միութեան կողմէ

Մասնակցութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի

Կիրակի, 9 յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Կալըմանի մէջ

Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, պար, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ անակնկալներ։ Մուտք 3 ֆրանք։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄԻՍ
ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 RUE DANTON. Մէթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ԳԺԻՑ ԴՈՒՐՍ

Ողբերգութիւն չորս արար. Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

ՄՈՒՏՔԻ ԳԻՆԵՐԸ՝ 15, 10 ԵՒ 6 ՖՐԱՆՔ

Զօրս ներկայացումներու համար միասնաբար տոմսերու հարիւ-րին 20 զեղչ։

Ցաջորդ երեք ներկայացումները տեղի կ'ունենան նոյն սրահին մէջ, Յունուար 16, 23 եւ 30ի կիրակի գիշերները։ Տոմսերու կեդրոնա-տեղի՝ դրամատան Հրանտ Սամուէլ։ Կազմակերպութեան հասցէն՝ Վ. Մարտիրոսեան, 27, Rue de Tournon, Paris։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի եւ «Մեղու»ի, Վալանսի գործակալ ընկեր Ղ. Գալուստեան կը խնդրէ իրմէ թերթ ստացողներէն որ հաճին փակել իրենց ապառիկ հաշիւները մինչեւ յունուար 10։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ DIMANCHE 9 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3624 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆ ԻՐ ԳԼԽՈՒՆ ԴԱՏԱՒՈՐ

Տարիներէ ի վեր, ռամկավարները իրենք իրենց առած են դատաւորի դեր, մեր հանրային կեանքին մէջ :

Այդ դերը անգամ մը եւս կը շեշտուի իրենց Է. Պատգ. Ժողովի յայտարարութեան մէջ, որուն հիմնական մէկ մասը արտատպեր էինք երէկ :

Այսպէս, անոնք պատրաստակամութիւն կը յայտնեն «այսուհետեւ եւս»,

«ընդունելու ազգային գետնի վրայ գործակցութիւնը այն բոլոր հոսանքներուն եւ կազմակերպութեանց որոնք ունին նոյն ուղղամիտ վերաբերումը Հայաստանի հանդէպ, նոյն յստակ ուղղութիւնը արտասահմանի մէջ ազգապահպանման գործին նկատմամբ եւ օրինաւոր պահանջատէրի նոյն կեցուածքը թրքահայ իրաւունքներու մասին »։

Ուրեմն, ռամկավարները պիտի շարունակեն հարցնել, տարի մըն եւս, «հաւատքով ի՞նչ ես», որպէսզի բարեհաճին իրենց թանկագի՛ն ծառայութիւնը արամադրել այս ժողովուրդի բարիքին համար :

Անշուշտ այդ հարցումը պիտի ուղղէին, ամէն բանէ առաջ, Հայաստանի մասին։ Չէ՞ որ Պատգ. Ժողովը հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ «հաւատարիմ մնալ իր Հայաստանեան ուղղութեան, ընդդէմ ամոնց խարխափումներուն կամ թշնամանքներուն »։

Այս մէկ հատիկ բացատրութիւնը, «Հայաստանեան ուղղութիւն», որ քողարկումն է նախկին զարշելի բանաձեւին, — «Հայաստանեան եւ Հակահայաստանեան», ինքնին կը փաշխացնէ մշակուած ուղեղներին բոլոր գեղեցիկ հաւատքները:

Այդ բացատրութիւնը կը մատնէ հոգեբանութիւն մը, որ աւելի ցանց ամբողջ 15 տարի, եւ որ կը սպառնայ տեւականացնել իրենց իսկ խարխափումները, ե՛ւ երկրի ե՛ւ Արտասահմանի հանդէպ:

Ի վերջոյ ի՞նչ կը նշանակէ «Հայաստանեան ուղղութիւն», քաղաքական կեանքի մէջ։ Կրնա՞ք ցուցնել այդպիսի օրինակ, որ եւ է ժողովուրդի եւ երկրի կեանքէն։ Փոխանակ անգամ մը ինքզինքնին չի՞ պիտի հարցնել :

— Պարոնայք ռամկավարներ, ձեր ո՞ր արժանիքին վրայ հիմնուած՝ բերան կ'առնէք այդ ապուշ խօսքը։ Եթէ ձեր ճամբան Հայաստան կը տանի, մերինը Աֆղանիստան կամ Քաֆիրիստա՞ն պիտի առաջնորդէ։ Եւ ո՞վ տուաւ ձեզ իշխանութիւն՝ գատելու այս կամ այն հոսանքին «ուղղամիտ վերաբերումը», միայն ձեզի վերապահելով «ազգասիրական»ը եւ մնացեալը :

Եւ այս հոգեբանութիւնը կը նուիրագործուի ճիշդ այն պահուն երբ աննախընթաց եւ անվախճան փոթորիկի մը բռնուած է մեր երկիրը, վրդովուած պատճառելով նոյնիսկ ռամկավարներուն:

Այսպիսի փոքրոգութիւններ կը ծառայեն մէկ բանի, — թունաւորել մթնոլորտը, եւ պառաւական հառաչանքներ արձակել, ամէն արժանիք վերապահելով իրեն, իսկ մեղքերը բաժին ձգելով ուրիշներուն :

Կը նշանակէ նաեւ փակել պայծառատեսութեան, պարտաճանաչութեան, պարկեշտ գործունէութեան եւ իրական համագործակցութեան բոլոր դուռները :

Աւելի թէթեւ «Հայաստանասէրներ» ալ բռնեցին այդ ճամբան եւ ինկան գլխիվայր։ Անոնց հետ բաւական տեղ քալեցին եւ յետոյ կէս ճամբէն նահանջեցին ռամկավարները : Արդիւ՞նքը, — պառակտում եւ քաոս, անհասկացողութիւն եւ կիրք, — մինչդեռ անդին հայրենիք մը փոթորիկի բռնուած է, իսկ արմատախիլ բազմութիւններ կը հեւան ուժասպառ։

Ցամաքիլ այս ճամբուն վրայ, կառչիլ կոշկոռ կապած նախապաշարումներու, եւ միւս կողմէ աւետարեր բանաձեւեր քուէարկել, — կը նշանակէ փոշի ցանել հանրութեան աչքին, որ ոչ կոյր է, ոչ ալ միամիտ :

Մեր կուսակցութիւնն ալ գործակցութիւն կը քարոզէ տարիներէ ի վեր։ Անցեալ տարի, Արեւմտեան Եւրոպայի Շրջ. Ժողովը հանդիսաւոր կոչ մը ուղղեց, մատնանշելով կացութեան պահանջներն ու վտանգները եւ առաջարկելով Միացեալ Ճակատ :

Արդ, ոչ մէկ ատեն, որ եւ է շրջանի մէջ, դուք չտեսաք այդպիսի «նախապայմաններ» կամ նախապաշարումներ, ինչպէս կ'երեւան ռամկավարներու յայտարարութեան մէջ։ Մեր կուսակցութիւնը կ'ըսէ առանց բառերը ծամծմելու, — գործակցութիւն բոլոր այն տարրերուն հետ որ կանգնած են ազգային գետնի վրայ :

Ամբողջ հանգամանք մըն է այս, անկեղծօրէն ձեռք ձեռքի տալու եւ գործունէութեան բուն ուղեգիծը մշակելու համար։ Ո՛չ ոք իրաւունք ունի Հայաստանի սէրը սակարկելու, կամ գահէն հաւատաքննութիւններ կատարելու։ Եթէ ներելի ըլլար այդպիսի հարցում, այդ իրաւունքը կ'իյնար Հ. Յ. Դաշնակցութեան, քանի որ ան կատարեց ամէնէն վճռական դերը՝ «ափ մը Երեւան»ի կազմաւորման, հայացման համար։ Բայց մեր կուսակցութիւնը ինքն իրեն թոյլ չի տար այդպիսի փոքրոգութիւններ։ Ան կ'ըսէ, ճակատ ճակտի եւ հրապարակաւ․

— Տագնապի մատնուած է մեր հայրենիքը։ Վտանգներ կը սպառնան գաղութներուն։ Եկէք միասին քննենք թէ ո՛վ ինչ կրնայ ընել, ելքեր գտնելու, գոնէ տագնապը փարատելու, եւ վազուան հոգերը դիմաւորելու համար։ Բերէք ձեր ուղեգիծը, առհաւատչեայ մեր բանաձեւերը, — խօսինք, խորհրդակցինք, հասկնանք իրար։

Մենք այսպէս կը հասկնանք որ եւ է քաղաքական հոսանքի գործունէութիւնը :

Այս ըմբռնումով ալ, ոչ միայն ծիծաղելի, այլեւ վնասակար կը գտնենք սնամէջ յաւակնութիւնները եւ ամուլ ճամարտակութիւնները :

Շ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՕԿԻՆ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ ՀՕԿԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

“Ծանրօրէն ներարկուած նիւթական ճգնաժամ„

Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը թիւ 4 շրջաբերականով մը, որ կը կրէ 1936 Դեկտեմբեր 29 թուականը, հետեւեալ ձեւով կը մեկնէ Հօկի կազմակերպութեան լուծումը.—

« Խորհրդային Հայաստան » պաշտօնաթերթի գեկ. 9ի մէջ լոյս տեսած է Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան Ժողկոմխորհի հետեւեալ որոշումը.—

« Հայկական ԽՍՀ. Ժողկոմխորհը որոշեց լուծարքի ենթարկել Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն (Հօկ), Բարեգործական Միութիւնը եւ Մելքոնեան ֆոնտը :»

«Կազմակերպուած է յատուկ կառավարական յանձնաժողով լուծարքի հետ կապուած հարցերը լուծելու համար »:

Այս լուրը Ֆրանսահայ մամուլի մէջ արդէն իսկ լոյս տեսած ըլլալով, անհրաժեշտ կը նկատենք տալ հետեւեալ բացատրութիւնները, կանխելու համար բոլոր թիւրիմացութիւնները:

Լուծման ենթարկելու որոշումը կը վերաբերի Հօկի Երեւանի Գլխ. Վարչութեան, որը ինչպէս գիտէք, ինքնուրոյն չէր, այլ կը նշանակուէր Հայաստանի կառավարութեան կողմէ : Նոյնը նաեւ Բարեգործականի ներկայացուցչութեան եւ Մելքոնեան Ֆոնտի համար, որոնք կը գործէին Երեւանի մէջ :

Կեդր. Վարչութիւնս ցարդ պաշտօնական տեղեկութիւն կամ հրահանգ չէ ստացած Երեւանէն այս հարցերու մասին։ Տարակոյս չունինք որ պիտի ստանանք զանոնք՝ անմիջապէս որ կազմուած յատուկ կառավարական յանձնաժողովը լրացնէ իր աշխատանքները եւ ներկայացնէ իր բանաձեւը լուծումի հետ կապուած հարցերու մասին :

Շրջաբերականը յետոյ կ'ըսէ կարգ մը յաւակնոտ խորհրդածութիւններ, որոնց պիտի անդրադառնանք յաջորդով, եւ (4րդ կէտ), դառնօրէն կ'ողբայ կազմակերպութեան «նիւթական ճգնաժամը».

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ.— Զ. Պատգ. Ժողովէն ասդին նիւթական հաշուետուութիւնները շատ աննպաստ են։ Հազիւ թէ տասնեակ մը մասնաճիւղներ ներկայացուցած են իրենց եռամսեայ եւ վեցամսեայ հաշուեկշիռները հակառակ մեր բազմիցս կատարած դիմումներուն։ Այս վերաբերմունքը անթոյլատրելի է։ Կեդր. Վարչութիւնս ոչ միայն անտեղեակ կը մնայ այսպիսով ձեր ֆին պլաններու եւ կողմնակի հասոյթներու իրականացման չափէն, այլեւ կ'ենթարկուի եւ ծանրօրէն ներարկուած է արդէն նիւթական ճգնաժամի, որովհետեւ եղած գանձումները կը մնան մասնաճիւղներու գանձապահներուն մօտ։ Այս է պատճառը որ լրացող վեցամսեակին կեդրոն մտնուած ֆին պլանի եւ կողմնակի հասոյթներու գումարները հազիւ 40 տոկոսը կը կազմեն պիւտճէով նախատեսուած գումարին։ Ուրեմն 60 տոկոսի բաց մը գոյացած է վեց ամսուան մէջ։ Կեդր. Վարչութիւնս պահեստի գումարներ եւ կամ փարկեր չունի դրամատուններու մէջ այս հեկայական բացը գոցելու համար։ Անհրաժեշտ է ուրեմն ոչ միայն ժամանակին ու կանոնաւոր կերպով գանձել անդամավճարները, ոչ միայն բազմացնել ձեր կողմնակի հասոյթները, այլեւ մանաւանդ զանոնք կանոնաւոր կերպով ուղարկել կեդրոն եւ այդպիսով ապահովել Կեդր. մարմնայի աշխատանքները »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐԸ, ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԴԱՍԸ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Աշխատանքի նոր կանոնագիր մը

Վարչապետ Պ. Շոթան իր հանդիսաւոր ազդարարութենէն վերջ, զոր հրատարակած էինք երէկ, նամակներ գրելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ գործատէրերու սենտիքային, ինչպէս եւ մանր եւ միջին դասու ներկայացուցիչներուն, հրաւիրեց իրենց ներկայացուցիչները դրկել յառաջիկայ չորեքշաբթի, վճռարանական խորհրդակցութիւն մը կատարելու եւ աշխատանքի նոր կանոնագիր մը հաստատելու համար :

Ահաւասիկ այդ նամակին ամփոփումը (ուղղուած գործատէրերու Միութեան նախագահին).

Աշխատանքի վէճերուն սաստկացումը, անոնց մէկ մասին լայն հանգամանքը եւ յարատեւութիւնը եւ տիրող գրգռիչ մթնոլորտը անհաշտելի վնաս կը պատճառեն ազգին, ինչպէս գիտէք։ Անկարելի է թոյլ տալ որ աւելի երկար տեւէ այսպիսի կացութիւն մը. կառավարութիւնը իր մասին վճռած է որ եւ է ջանք չխնայել, վերջ տալու համար այս վիճակին։ Անշուշտ ինծի ծանօթ են ձեր ընկերակիցներուն մտածումը, եւ այն քննադատութիւնները զորս կ'ուղղեն գործադուլներուն դէմ, ինչպէս եւ ապօրինութիւնը կարգ մը արարքներու կամ երբեմն քաղաքական հանգամանքը զոր կը վերագրեն անոր։ Բայց ես կը յանձնեմ նաեւ, միւս կողմէն, բանուորական կազմակերպութեանց տրտունջները՝ հաւաքական պայմանագիրներու վերանորոգման կամ աշխատավարձքերու թիւ արուած իրաւարարական վճիռներու գործադրութեան դէմ եղած ընդդիմութեան մասին, եւ կամ այն պատժական անօրինութեանց մասին որոնցմով անոնք կը կարծեն թէ կ'ուզուի գլխատել սենտիքաները :

«Ինձ կը թուի թէ փոխանակ թոյլ տալու որ յանդիմանան եւ վերանորոգուին պայքարներ, որոնք վնասակար են ազգային շահուն համար, ողջմտութեան եւ պարտականութեան աւելի համապատասխան պիտի ըլլար իրարու քով բերել գործատիրութեան եւ բանուորութեան իրաւասու ներկայացուցիչները, լայն եւ ուղղամիտ բացատրութեան մը համար, եւ համախորհուրդ գտնելու համար ընդհանուր պայմանադրութիւններ կամ օրէնսդրական տրամադրութ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԷՔԵԱԹԱՅԻՆ ...

Բերդաւէտի անդո՞րը գիշերներէն մէկն էր։ Սպիտակ ամպեր կը յածէին երկինքի վրայ,— զգզդուա՛ծ բամպակ՝ կապոյտ պաստառին ծոցը :

Ու փուլեր ցանցուած,— երփներանգ աստղեր որ կը ֆթթէին.

Մանուկը, մե՛րկ, իր գիրգ ոտքիկը դրեր էր միւս ոտքիկին վրայ, ու մատը կը ծծէր՝ կռնակը տուած գետնին:

Մարիամ կ'աղօթէր:

Լուռ ու երկիւղած՝ մսուր մտած էին հովիւները։ Ու, ծնրադիր կը խոնարհէին Աստուածորդւոյն առջեւ :

Ստուերին մէջ կովը կ'որոճար :

Իսկ էշը, գլուխ կախ, լռութեան մէջ կը փորձէր բացատրել «խորհուրդը սուրբին», զոր մարդկութիւնը ամբողջ անզօր եղած է ըմբռնելու՝ քսան դարէ ի վեր ..

Ցանկարծ, սակայն, ականջները կախ ինկան, դէմքը խոժոռեցաւ եւ, բալէալեան մտահոգութենէ մը մըռմռած, ուզեց զրալ ..

Այն ատեն,— որովհետեւ պահը վըսեմ էր ու խորհրդաւոր,— կովը իր պոչը շաչեցուց էշուն կռնակին՝ խիստ նայուածք մը սեւեռելով անոր:

— Ի՞նչ կը մղտաս, ըսաւ վիզով. ուած եւ արծաթ թելեր փաթթելով իր լեզուին որ կախաչի մը պէս կախուեր էր :

— Կը խորհիմ թէ, պատասխանեց էշը, նոր բեռ մը աւելցաւ կռնակիս։ Մարիամն ու Յովսէփը չէին բաւեր, հիմա իրենց զաւակն ալ ես պիտի կրեմ

— Ինչո՞ւ, զարմացաւ կովը, անիկա Աստուծոյ Ծնունդն է եւ ոչ թէ զաւակը Յովսէփին ... տե՛ս, եկեր՝ կ'երկրպագեն հովիւները, մարդո՞ց չափ ալ խելք չունիս, աւանա՛կ

Թերեւս պիտի առարկէր էշը, բայց, տեսաւ որ, նոյն պահուն հրեշտակներ սկսան թեւածել մսուրին մէջ։ Կը թեւածէին նաեւ դուրսը՝ մսուրին վերեւ :

Իսկ մսուրին շուրջ կ'աղօթէին երեք ծառեր,— արմաւենի մը, ձիթենի մը եւ եղեւին մը ..

Մեղմ զեփիւռ մը կը գրկէր ու կ'օրօրէր զանոնք, ու անոնց սաղարթներու սօսափիւնը երգ մը կը դառնար մեղմասաց՝ քաղցր ու ներդաշնակ :

Ու զեփիւռը, Ծիրի՜ն կը գրկէր ծառերը կամ քնքշօրէն կը հպէր անոնց՝ սիրահարի մը նման որ կը սարսռեցնէ ու կը սարսռայ միանգամայն .

Հեռուն՝ լոյսի նիհար ցոլքեր կը պլպլային։ Ու գիշերային ամայութեանը մէջ ոչ ձայն կար, ոչ ալ շունչ կենդանական։ Այլ՝ ստուերներ աստուածային կամ երկնային, որ կ'իջնէին ու կը բարձրանային :

Ծնա ծէր Նոր Արքան :

Ու երկինք եւս կը երգուէր։ Աստղերը կը փողփողէին։ Եւ այդ մեծ ցնծութեան մասնակցիլ կ'ուզէին նաեւ երեք ծառերը, որ դեռ կ'օրօրուէին մսուրին շուրջ՝ երկնային աղօտ լոյսին տակ դողդղացնելով նաեւ գետնին ինկած ստուերներն իրենց ..

Հրեշտակի առաջին արգասիքը ծընաւ ձիթենին։ Եւ, իբրեւ արմաւեան ծառ որ «վասն մեր մարմնացաւ», պտուղնե՛րը արտաքերեց յանկարծ՝ իր ճիւղերուն վրայ :

Իր ընծան բերաւ նաեւ արմաւենին՝ արմաւներ կազմելով ու կախելով, եւ իր սաղարթներով հովանի մը կազմելով ..

Ու միւս շրջակայքի մարդիկը, կենդանիները ու բոյսերը կը բերէին ինչ որ կը բխէր իրենց էութենէն, եղեւինը կը մնար սրտաբեկ, որովհետեւ ո՛չ պտուղ ունէր, ո՛չ ալ տերեւ սօսափող ..

Եւ, տրտո՛ւմ, ան իր ճիւղերը բեկեց եւ ամփոփուեցաւ։ Այն ատեն, իր խոնարհ վիշտը վերածուեցաւ արցունքի եւ կաթիլներ սկսան կաթկթիլ իր ճիւղերէն, կաթիլներ թա՜նձր ու բուրումնաւէտ ..

Դեռ լուռ էր ու անշարժ ամէն կողմ։ Լո՛ւռ էր եւ մսուրէն ներս, ուր հովիւները կը շարունակէին աղօթել, կովը կ'որոճար, էշը՝ ամփոփուած ստուերին մէջ՝ խստօրէն կը նայէր Յովսէփին, մանուկը մատը կը ծծէր, իսկ Մարիամ կը փորձէր «երաշխը» մեկնել մտովին ...

Ու այդ խո՜ր լռութեան մէջ, եղեւինին արցունքները հրապուրեցին աստղերը։ Կախարդեցի՞ն զանոնք։ Եւ, յանկարծ, լոյսէ թիթեռներ սկսան խռչկոտիլ եթերին մէջ,— աստղերն էին որ, ֆթթուն ու փողփողուն, կ'իջնէին վար՝ եղեւինին վրայ ... Եւ անոնք իջան, իջա՜ն թրթռուն ու փայփլուն, եւ ծածկեցին զայն իրենց լոյսերով։ Անոնցմէ մին, որ ամէնէն մեծն էր, մնաց կատարը անոր,— ստորոտը ճիշդ այն աստղին, որ կը շողշողար երկինքի վրայ մսուրին վերեւ՝ իբրեւ ուղեցոյց մոգերուն ...

Այն օրէն ասդին, ամէն Ծնունդի, տղաքը, ո՛ր երկրի տակ ալ ըլլան, Արքայ մանուկին «ծնունդը» կը տօնեն եղեւինով մը, որուն վրայ աստղեր կը շողշողան երփներանգ, եւ որուն կատարը, անպայման, աստղերէն ամէնէն մեծը կը փողփողի ..

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՀԻՆԳ ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄՆԵՐ

Մոսկուայէն կը հերքեն թէ երկու նոր դաւադրութիւններ երեւան հանուած են Սթալինի եւ Եժովի դէմ։ Կարգ մը տեղական թերթեր հաւաստ չեն ընծայեր այս հերքումին, եւ այս առթիւ կը գրեն թէ գնդակահարուած են հինգ սպաներ՝ Սեւ Ծովու խորհրդային նաւարմիէն, դատուելով Սեվաստոփոլի նաւային ատեանին առջեւ։ Բոլորն ալ ամբաստանուած էին թէ նոր ասպատակի մը յատակագիծը ծախած են օտար պետութեան մը։ Կ'ըսուի թէ մահապարտներուն մէջ կը գտնուի Սեւ Ծովու նաւատորմին երկրորդ հրամանատարը ։

Ֆրանքեւտուրքական դաշնագիրը եւ փոքրամասնութեանց խնդիրը

Դամասկոսէն կը հեռագրեն թէ այս միջոցին խօսակցութիւններ կը կատարուին մարզպանին եւ սուրիական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ, ճշդելու համար Ֆրանքեւտուրքական դաշնագրին գործադրութեան եղանակները, համաձայն Փարիզի մէջ գոյացած համաձայնութեան։ Խօսակցութիւնները սկսած են Ծնունդէն անմիջապէս վերջը եւ հաւանաբար պիտի տեւեն երկու շաբաթ, ամբողջովին սահմանափակուելով դաշնագրին գործադրութեան մանրամասնութեանց վրայ։ Մասնաւորապէս պիտի ճշդուին փոքրամասնութեանց իրաւունքներու եւ կողմական կանոնագրի խնդիրները.— իրաւական վիճակ, դատական հարցեր, կրօնական իրաւասութիւններ, հասարակութեանց յարաբերութիւնները եւն.։ Պիտի ճշդուի նաեւ Ֆրանսացի մասնագէտներու ընտրութեան խնդիրը ։

ԳՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամանագրով մը լուծեց բոլոր նահանգային եւ քաղաքապետական խորհուրդները, պաշտօնանկ հռչակելով բոլոր քաղաքապետները եւ խորհրդականները։ Առժամեայ քաղաքապետներ նշանակուեցան, մինչեւ քաղաքապետական ընտրութիւնները :

ԿԱՅԻՆՈՎ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՆ երեք Գերմանացիներ, Պերլինի մէջ։ Մէկը ամբաստանուած էր իբրեւ լրտես ։

«ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԵԾ ԵՒ ՍՔԱՆՉԵԼԻ»...

Մեր Աւազանական եկեղեցին եւս շուրջառ հագցուցած է Ծնունդին ու ժամ տուած է անոր ձեռքը:

Աստուածաշունչը, ընդհանրապէս, համեստ ու մթին մսուրի մը մէջ դետեղած է զայն.

Կամ՝ Բեթղեհէմի մօտ՝ քարայրէ մը ներս

Ու քան դարերու այդ աշխարհատարած պատմութեան ամբողջ երկարութեան անձինքը կազմած է միայն երեք հոգիով,— Մարիամը, Յովսէփն ու Մանուկը: Այս խոնարհ երրորդութեան հարկ է կցել նաեւ աստուածատուր անբանը,— որ տասնամեակներ վերջ զայն Երուսաղէմ պիտի մտցնէր — ինչպէս նաեւ հրեշտակները անխուսափելի

[illegible]

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐ

Բանտի երկար ձողերուն ետեւէն մերթ կը նային
Դէպի բակը կապոյտով, ուր արեւի շերտ մը կայ :
Մերթ ճաշուած նիրս՝ կը խոկան իրենց կեանքին վրայ հին,
Ու կը յիշեն անձկութեամբ սիրելիներն հեռակայ :

Ըսփնուոր գինուորներ երբեմն զանոնք կ'անցընեն
Փողոցներէն ամայի կամ շուկայէն բազմամարդ,
Շղթաներու ձայնէն խուլ, անցորդներ լուռ, ոլխորէն,
Կանգ կ'առնեն ու կը դիտեն բանտարկեալներն անզլուարթ :

Երիտասարդ են անոնք, անձնուրացնե՞ր խոէալի,
Որ արեւնին կը մարեն խոնաւ բանտին մէջ խաւար,
Թէ՛ զրկուած ու բըշուառ կ'ալրին, եւ թէ յուսալի
Ապագա՞յ մը կ'երազեն՝ իրենց մըտքով խանդավառ :

Ոմանք հիւանդ են արդէն՝ տըժգոյն, հիւծած՝ կը հազան .
Ոմանք մեռան մըռունչով, տանջանքներէն մահաբեր .
Ուրիշներ ալ քաղքէն դուրս բռնանւեցան գերդ գազան .
Շատեր եղան աքսորեալ՝ հեռաւոր ու ցուրտ ափեր :

Բանտարկեալներ կան որոնք ցըմահ պիտի չըտեսնեն,
Բացի՛ մըթին պատերէն, ուրիշ ոչ մէկ բան գունեղ .
Անոնց դէմքերն անարեւ՝ այլանդակուած են արդէն,
Եւ ըզգեցած վայրենի տեսք մը դաժան եւ ահեղ :

Իրենց ետեւ թողած են՝ Երջանածներ գեղանի,
Կարօտամաշ մայրեր ծեր եւ կամ հայրեր ալեհեր,
Կիներ, քոյրեր թախծադէմ, կամ եղբայրներ պարմանի,
Կամ դեռ ամենդ ու սիրուն, անչափահաս մանուկներ :

Երիտասարդ են անոնք, անձնուրացնե՞ր խոէալի,
Սրտերուն մէջ անմըւան Յոյսի կանթեղն է անմար,
Հոն հոգիներն չեն թուլնար, կը կըռանուին աւելի,
Հոն կայծերը կը դառնեն՝ մեծ հըրդեհներ բոցավառ ... :

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԼՈՒՌ ԳԻՇԵ՛Ր, ՍՈՒՐԲ ԳԻՇԵ՛Ր

Իրկուն յուշիկ խոնարհի .
Գունդն աստղերուն կ'արթննայ .
Ու միւսն անա կը սկըսի —
Լուռ գիշե՛րը, սուրբ գիշե՛ր :

Սրագային ա՛յն գիշեր,
Ուր հովն յուշիկ կը շընչէ .
Գիշերն այն՝ ուր Մարիամ
Յիսուս մանուկը ծընաւ :

Անհամեմատ ձա՛յն մ'անոյշ,
Գոգտր ու ազու, դաշտին մէջ՝ —
Խաղաղութիւնը կ'երգեն
Զայներ երկնից խորանէն :

Մեր ցաւերը կը սփոփէ
Սեղմութիւնն այս հոգեկան,
Պահէ՛ տօնին այս օրուան
Ցընծութիւնը երկնածին :

Հաւատքն անմեղ մանկական
Պահ մըն է գէթ երջանիկ .
Գիտցէ՛ք յարգն ա՛յս օրհնութեան,
Տառապանքի ժամերուն :

Թարգմ. Գերմ.-է ***

[illegible]

Իսկ Թերեւս անոր համար որ՝ արդարութեան ըմբռնումին քով պակած է, միշտ ալ, արդարութեան ոգին՝ նոյնինքն մարդ էակին քով...

Կ. ՄԷՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

«ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱ՛Ւ».— «Ի-ՀԱ՛Մ, Ի-ՀԱ՛Մ...»

[illegible]

Երգեհոն կիթառան մեղմնեցաւ... (2)

[illegible]

Թող վառի կոճղը,
Եւ երջանկութիւնը մնան զայ,
Կիները զաւակ ծնին,
Ոչխարները՝ գառնուկ,
Ամէնուս նորմակ հաց,
Եւ հնձաններըը լեցուի՛ն գինիով

Ծննդեան ծառը եւս հեթանոսական ծագում ունի, — այդ աւանդութիւնը կուգայ գերմանական եւ սկանտինեան երկիրներէ :

Քրիստոնէացնելու համար Ծննդ [illegible]

(1) A. Hollard,— Les Origines des Fêtes Chrétiennes, էջ 23:

(2) Նիմանդ,— Ծննդեցական տօներ, տպ. Երեւան, 1931, էջ 43:

(3) Տես ժագ Պուլանժէի յօդ[illegible] այս մասին, Le Temps, 25 Դեկտ.:

կում: Ծառերին էլ գնդակահարեցինք. ողջ ողջ թաղեցինք: Ուրիշներին էլ յամր. մահով վերջացրինք: Մի խօսքով՝ ոչնչացրինք, փոչիացրինք, հողմացրինք արինք ժողովրդի թշնամի, զարշելի աղնուական, հակայեղափոխական թափթփուք կենդանիներին:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ. — Ձեր վնասարարական գործունէութեան մէջ՝ ի՞նչ ներքին կազմակերպութիւններ ունէիք

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Ունէինք մի հանրաք, արեւից էլ փայլուն մի դիկտատոր, որին բոլորս հայր էինք կոչում. Կազմել էինք մի սատանայական մարմին որի անունը դրել էինք «Զըկայ», յետոյ փոխեցինք անունը եւ արինք «Կէփէ»: Սրանից զատ ունէինք յանձնիչների, լրտեսների, դահիճների, հրէշների խմբեր, կազմակերպել էինք արիւնի եւ մահու բանակ, գեներալներ, ինչպէս պրոպականտայի ակայական յանձնախմբեր . .

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Ձեր վնասարարական կազմակերպութեան անդամներից մ՛վ, ի՞նչ դեր է կատարել խորհրդականութիւնում:

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Ուպուխը, որ ժամանակին աշխատել էր սպանդանոցներում, օրական 300 ոչխար կենդանի էր կտրում: Սիւլէյմանը, որ յայտնի մսագործ էր, ջարդում էր օրական մի հարիւր քան ոչխար կենդանի Իվանը, որ քիմիական լաբորատորիաներում էր պարապում, օրական 500 կենդանի էր թունաւորում վերջերս: Միրզոյեանցը եւ Իլիասն էր պարապ չէին անցկացնում իրանց օրեր

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Դու ի՞նչ էիր անում...

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Ափսոս, իմ վիճակը շատ ծանր աշխատանք էին թափելու: Ես «Կեփէ»ի անդամ լինելով՝ օրեկան 24 ժամ ձերբակալում, լրտեսում էի ազնուական, հակայեղափոխական կենդանիներին:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Ձեր պետը ձեզանից գո՞հ էր:

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Դա սատանան էլ չգիտէ. Մենք մեր պետի երեսը չէինք տեսնում: Նա ապրում էր հազարումի պալատի մէջ: Ասում էին նրա համար թէ հանճար է ու արեւ: Մի բան գիտեմ որ՝ շատ էինք սպանում որ նրան գոհացնենք, թէ չէ նա մեզ կ'ենթարկէր մասսայական ջարդի, մեզ մեղադրելով հակայեղափոխական ակտերի մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Ուրեմն կարծուածից էլ աւելի է եղել ձեր վնասարարութիւնները...

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Ի հարկէ: Մինչեւ անգամ աւելից էլ աւելի է:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Ջգուեկլիններ, գարշելիններ, հրէշներ, ճիւաղներ, դուք լրբաբար շեղուել էք ստալինեան գծից...

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Ներողութիւն, հազարումի բան ենք արել բայց էդ մէկը՝ երբեք: Բնաւ էլ չենք շեղուել Սթալինեան կարմիր գծից...

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Ի՞նչպէս թէ

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Ձենք ու չենք շեղուել...

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Բա՛, ի՞նչպէս է՞...

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Ընդհակառակն ..

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Ցօ՛, ի՞նչպէս...

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Հաւատարմօրէն, անշեղ, կարգապահ, կէտը կէտին հետեւել ենք ստալինեան կարմիր գծին.

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Վերջապէս, ի՞նչպէս

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ — Այսպէս — ազնիւ անասուններին ձերբակալել ենք, բանտարկել ենք, հիւանդացրել ենք, չարչարել ենք, գնդակահարել ենք, ոչնչացրել ենք, փոչիացրել ենք ու հողմացրել ենք արել...: Էլ սրանից զատ սթալինեան գիծ կա՞յ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ — Ձեզ պէտք է անմիջապէս.

ՄԻՂԱԴՐԵԱԼԸ - Մեզ պէտք է անմիջապէս յանձնել Լէնինեան մեծ շքանշանը ...

Այս դատավարութիւնը տեսայ երազիս մէջ: Ու պատմեցի, երազներ մեկնողի մը: Ան ինծի ըսաւ.

— Երազդ կատարուելիք չէ:

- Ի՞նչու, ըսի

Պատասխանեց.

— Երազդ կատարուելիք չէ, որովհետեւ կատարուած է ու կատարուած է:

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԺԱՄԲՈՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Ամանորի տօնին առթիւ գիւղաբնակ հայրենակիցներուս հետ գէթ տարին օր մը գլուխ գլխի՝ հայրենի յուշերով ապրելու ցանկութեամբ կառք կը նստուիմ, էջս երթալու համար.

Տօնական օրեր են, հակառակ սառնակուռնչ ցուրտ քամիներուն, քաղաքը կը տրայ ամբոխներու ծանրութեան տակ, ամէն կողմ պատեր է ուրախութիւն, հաճոյք ու սէր: Սակայն այս իրջանիկ բազմութիւններէն քիչ հեռու ահա սեւ կառք մը որ մեռել մը կը փոխադրէ իր վերջին կայանը: Սեւ կառքը զարդարուած է երփներանգ ծաղիկներով ու անոր ետեւէն յամրաքայլ կը քալեն սգակիր յուղարկաւորներ:

Այս է կեանքը ունայն աշխարհի, այսպէս մտածելով կը խորասուզուիմ ցանացան խորհուրդներու մէջ, ուր գիս կը տանին մինչեւ հայրենիք: Մտածումներուս թելը կը կտրի յանկարծ ու մեր առջեւ կը բացուի Ռուիթ Նու.ի-նալը ուր բազմաթիւ կառքեր կը սուրան ու կը կորսուին տարածութեան մէջ: Քաղաքին մառախուղէն հեռացած՝ դաշտավայրեր ձիւնի ըսպիտակ քօղերով պճնուած լառ կը յիշեցնեն մեր դալարաւէտ հովիտները ձմեռնապատ: Ու մայրի մշտադալար ծառերը խորհուրդներու մէջ թաղուած հսկումի են կանգներ ամայութեան մէջ: Ձիւնի չերտերով յոխորտացող թումբի մը մօտ կապուած է այծ մը որ խոտ կ'ուտէ, իր մօտ՝ շնիկ մը սերուն որ կը սերուերտի անվնաս, այծը կը ցատկէ աջ ու ձախ, շնիկը կ'ոստոստէ զարմզարմիկ հաճոյակատարի դերն ստանձնած:

Երկու անմեղ չորքոտանիներ, շուն ու այծ իրենց անասնական բնազդով կ'ապրին հաշտ եւ ընտելացած, եւ սակայն քաղաքակիրթ մարդիկ իրար կը բզքտեն, յօշոտելով ակռաները լոկ իրենց քմահաճոյքին համար:

Ահա գազան արարածները նախախնամութեան եւ ահա շունն ու այծը որ միասին կ'արածին:

Մեր կառքը կը սուրայ որոշ արագութեամբ: Կեանքի ժխորային տոկոսը արդէն վճարած զոյգ մը՝ այր ու կին, մաքուր Ֆրանսերէնով բարձրաձայն կը խօսին, բոլորին ուշադրութիւնը հրաւիրելով: Նիւը թուոյն ազգայնական: Ներկայ ընկերային կարգ ու սարքին չի հաւնիր, իսկ մօրուսաւոր այրը գլխու գասող շարժումներով հաւանութիւն կուտայ կնոջ ըսածներուն: Անմիջապէս քովս նստող երիտասարդ մը կը քրթմնջէ ու կը հեգնէ ցափելով: Փոքրիկ երեխայ մը կը նանայ յուշիկ - մուշիկ: Կառքէն դուրս պաղ հով մը կը կուծուըրտայ, մերկացած ծառեր կը խոնարհին ակամայ: Որսորդ մը կը պարպէ իր հրացանը ու ագռաւներ, միամիտ թըռչուններ կը սկսին ճախրել օդին մէջ: Երկրագործ մը իր բահով արտին մէջ կը բռնբռնայ, անհանգիստ է ու կը պատրաստէ հերկը գարնանացանին համար:

Կը հասնինք էջս քաղաքը, ուր կը դատուին ու կը պատժուին ոճրագործները, մարդասպանները, եւ, ինչու՞ չէ, հրէշները: Ահա Քուռ Միրապօն, ամէնէն բանուկ պողոտան որուն հրապարակին վրայ գեղակերտ կառուցուածքով աբձան - աղբիւր մը կայ քանի մը ջրացայտ ակերով: Աւազանը սառած է, ու մոմաձեւ սառեր կը մընան կախուած: Օտարազգի ուսանողներ խումբ խումբ կ'երթեւեկեն: Լրագրավաճառ մը կ'աւետէ գլուխը դղյակացուցն յանկերգը, կ'անցնի հանրակառքը իր աղմուկով մխըոցը յեցնելով:

Կը հեռանամ ոճրագործներու արիւնէն եւ ձեռք կ'առնեմ ճամբայ մը որ կը տանի Լէ Միլ: Ճամբուն երկայնքին բազմաթիւ կառքեր կը սպասեն: Իրջանիկ Եւրոպացիներ են բոլորն ալ, փոքրը կուշտ եկած են ձիարշաւին, բնութեան սքանչելի հովտին մէջ կենդանիներու վազքը դիտելու եւ հաճելի ժամանց մը ունենալու: Ցուրտ քամի մը կ'ոռնայ կատղած շուներու պէս, ու ես կը վազեմ քամիին ոլորտներուն մէջէն եւ կը հասնիմ Լէ Միլ:

Այս հայաբնակ գիւղակի մասին գըրած եմ «Ցառաջ»ին: Գիւղին մէջ ենք. Գիւղացի հայրենակիցները կայուած են հողին, հող կը փորեն կղմինտրի գործարանին համար: Բոլորն ալ չարքաշ աշխատաւորներ են եւ 4 — 5 զաւկի հայր: Վերջերս գործէ հանած են Բարարը եւ վախ կայ որ ուրիշներ ալ արձակուին: Անցեալ տարի կազմուեցաւ Ուսումնասիրաց մը այս գիւղին մէջ, նպատակ ունենալով հայ մանուկներուն սորվեցնել Մեսրոպեան տառերը: Ուրախալի է ըսել որ մեր ժրաջան եղբայրները խօսքէն գործի անցնելով որոշ արդիւնքներ տուած են: Այժմ մանուկները կը խօսին հայերէն, կ'երգեն ու ցատկրտեն հայերէն: Աւելի մխիթարական պարագայ մը եւս որ քաջալերանքի եւ գովասանքի արժանի է: Մեր հայրենակից Մէյիս Խաչօի ջանքերով շինած են գըքոյց մը, ուր կը յաճախեն քանի աւելի փոքրիկներ:

Հայր մը հպարտութեամբ կը պատմէ.

— Գիտե՞ս, հայրենակից, դպրոցն ալ ունեցանք, այժմ ձեզի կը մնայ որ օժանդակէք այս գործի յառաջացման եւ տեւականացման:

Դպրոցի շինութեան նիւթերը ձրի տրամադրած է գործարանին տնօրէնը, ջատագովելով իրենց ձեռնարկը: Քանիցս այցելած եւ գոհ մեկնած է:

Անցեալ կիրակի ունեցեր են դպրոցական հանդէս մը տաղընդրութեամբ ուսուցիչ Քէնտոյեանի: Հայրեր ու մայրեր արտասուքով ունկնդրած են իրենց ծաղկահասակ մանուկներուն երգերն ու արտասանելը: Ապրին բոլորն ալ որ կը ճգնին սորվեցնել մեր մեծատաղանդ լեզուն հայ մանուկին: Հոս, այս փոքրիկ համայնքին մէջ ալ ցեղին արիւնն է որ կը զարթնու եւ կը խօսի եւ մենք հըպարտ ենք որ աչքէ հեռու մեր գիւղացի եղբայրները ամէն ջանք կը թափեն ապազգայնացումէ փրկելու համար խորթ երկնքի տակ ծլած այս ժառանգ սերունդը: Տեսայ այս բոլորը եւ հոգիս ցնծաց: Հետեւեալ առաւօտ, երբ ծխնելոյզները առատ մուխ կ'արտադրէին, հեռացայ գիւղէն: Բայց վերջին խօսքս այս թող ըլլայ Լէ Միլի եղբայրներուս —

Ձեր հոգուն մատաղ, իմ միր եղբայրներ, որ գիտէք վառ պահել ազգային նուիրական արժէքները:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Ցառաջիկայ կիրակի պիտի տօնուի Փարիզի մէջ (եւ յետոյ՝ Մարսէյլի մէջ) Ամասիացի մեծ բժիշկին՝ Ամիրտովլաթի հինգհարիւրամեայ բժշկական գործունէութեան յոբելեանը, զոր կը պատրաստեն Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայրենակցական Միութիւնները, մասնակցութեամբ Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան:

Ամիրտովլաթի բժշկական գործունէութիւնը համբաւ ստացած է անով, որ այն եղած է մեր հին հայ բժիշկներու ամէնէն գիտնականը, որ ծանօթ է իր գիտական մեծարժէք գործերով:

Ան ծնած է ԺԵ. դարուն, Ամասիոյ մէջ, եւ մեռած է 1496ին: Եղած է Սուլթան Մէհէմմէտ Բ.ի պալատական բժիշկ:

Ամիրտովլաթի կեանքը կը նկարագրէ իր իսկ գրչէն եղած ոտանաւոր մը, զոր կը ներկայացնեմ հոս նոյնութեամբ.

Փառք քեզ Տէր եւ Արարիչ, մեզ ողորմեայ,
Որ տուող ես մարդկային միտք եւ ոգայ,
Քու ստեղծուածն եմ ի յաշխարհս զինչ որ կայ,
Ամենայն շունչ կենդանու քեզ փառք կուտայ.
Գոհանամ ի քէն Քրիստոս, անմահ արքայ.
Որ տուիր ինձ ժամանակ մինչեւ ի ամայ.
Զօրս տարի գտի եւ գիշեր աշխատեցայ
Ի բազում օրինակից յաւարտի սայ.
Գրեցի, կատարեցի զի՛նչ բան որ կայ,
Ի բանից բժշկութեան զի՛նչ որ գտայ,
Աւարտեմ զսայ եւ ինձ լեզուաւ, զի՛նչ որ ուսայ,
Ի Հայոց, եւ ի Ցունաց, եւ յԱրապկայ,
Ի Պարսից, եւ ի Թուրքաց, քէչ Լատինաց.
Ի Հայոցն եմ արարել բակիզրն դրայ,
Ի վերայ այբուբենից զի՛նչ դեղ որ կայ,
Եւ զփէն այլ կու յիշեմ ի վերջին դրբայ,
Ես՝ բժիշկ Ամիրտովլաթ, հայրս՝ Ծդիայ.
Որ ծնել եմ ի քաղաքն Ամասիայ,
Ես հիմայ եմ բնակեալ ի Բիւզանդիայ,
Որ իսկի դորա նման քաղաք չկայ,
Որ աթոռն է թուրք ազգին հիմակ որ կայ,
Որ սանձ տաճիկ լեզուաւ՝ Կոստանդնիայ.
Գծողին եւ շինողին՝ ո՛վ որ կարդայ,
Ողորմի Քրիստոս որ ասէ, թէ՝ Հայր մեղայ,
Որ ի բանս ա՛յլ պակաս իրք չի մնայ:
Փառք քեզ, Տէ՛ր, Հայոց թուականին՝ ԼՄՆԱՑ (=1482):

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ

ԽՄԲ. — Աւստրիայ զաւակներն ալ կ'երգեն հայրենիքը: Նմոյշ մը՝ Վիէննայի գլխաւոր թերթէն.—

Ո՜վ խեղճ, յիմար սիրտս: Նորէն պահ մը քեզմով պիտի զբաղիմ: Դուն ես պատճառը այսպէս ըլլալուն: Կը բաբախես ուժգին, կուրծքիս մէջ ուշադրութիւններ արթնցնելու համար: Կ'ուզեմ անտարբեր ըլլալ տրտմութենէ: Խորհելով նախ, թէ քու գործըդ է ամէնին պատանին խրախուսել որ արագ քայլեր առնէ դէպի այն տունը ուր իր սիրուհին կը բնակի...: Բայց հայրենիքս է որ պատուհանէն ահա ինծի կը նայի: Ով հայրենիք, հոս եմ, փողոցը, տունիդ առջեւ: Գիտեմ, քու հին դէմքդ չէ... Եւ տունիդ առջեւ բերող փողոցը շատ, շատ հեռու է անուշիկ պատկերէդ, այնպէս որ կը կասկածիմ թէ խիթիւ կը սայիս ինծի, ոչ սիրով: Որովհետեւ, ով իմ հայրենիքս, դուն կարող ես օտարոտի սողոսկողներուն առջեւ քու վաւերական կերպարանքդ ծածկել, եւ չհրաւիրուածներու հանդէպ դժխեմ ըլլալ....

Քու տունդ երբեք անցուդարձի տուն չէ ամէն տեսակ մարդոց համար, ոչ, ով իմ հարազատ հայրենիքս: Դուն հիմա հմայքի տուն մըն ես, տեսակ մը կախարդատուն, ուր կուգան... քեզ կարդալ: Բայց դուն ես ան որ միշտ էիր: Կ'ըլլաս, այո, մերթ ջատուկ մը, մերթ գեղանի կին մը, եւ մերթ հոյակապ թագուհի մը, ինչպէս որ քեզի հաճոյ թուի: Ոչ, այլ աւելի, ինչ կերպով որ հաճոյ կը թուի նժդեհ զաւակիդ, պանդուխտին: Երբ զաւակներդ կը դիմեն քեզ յարդանքով, զորդի վրայ պատրաստ կեցած, երբ թագուհի կ'ընդունիս զանոնք, այլ դժխեմ է դէմքդ անոնց հանդէպ, որ աղտոտ կօշիկներով կը կոխեն սեմերդ, որպէս թէ տանուտէրը իրենք ըլլային եւ դուն անոնց հիւրը...: Բայց, կ'երեւի, վերջ ի վերջոյ կամակ պիտի չվերցնես: Ուրախ եմ առոր համար, որ դուռը ամէնուն առջեւ բաց պիտի չմնայ, այլ դուն պիտի բանաս զայն միմիայն անոնց առջեւ, որոնք վայելչութեամբ, մեծարանքով եւ բաբախող սիրտով պիտի մօտենան քեզի ...:

Ո՜հ, ո՛վ իմ սիրելի հայրենիքս, մեր մանկութեան օրերուն այնպէս կը հաւատայինք որ վիճակախաղի մը տուփին մէջէն քաշած ենք տունը՝ որ մեզ տէր պիտի դարձնէր մեր հայրենիքին: Ա՜խ, կ'ըսէինք մենք մեզի.— Ամէն կողմ ծառեր կան, տուներ եւ զանգակատուներ ալ: Բայց յարատեւ պանդխտութեան այս տարիները խոտորնակ էին մեր սիրոյն եւ մեր ցանկութեան — Վասնզի անոնք չէին մեր հայրենիքին ծառերը եւ պուրակները, տուներն ու աշտարակները զանգակի: Ամէն կողմ, այո, ամէն կողմ, մանկութեան իրերը տարբեր էին մեզի համար: Ոչ մէկ պատկեր երբեք չէր համաձայն մեր հայրենի երկրին պատկերին. Լեռները նոյնը չէին, բըլուրներն ու բացատաստանները, դաշտերըն ու արօտները տարբեր էին, տարբեր էին մարդիկը՝ իրենց օտարոտի սարօքը, օտարոտի սովորոյթներովը, իրենց բարքերովը:

Եւ, հայրենիք իմ սիրասուն, այսօր աւելի քան երբեք գիտեմ, թէ դուն միմիակ մնացած ես: Բայց դուն ես միայն որ կաս մեր ամէնուն մէջ եւ պիտի կենաս, պիտի մնաս յաւէտ: Ինչ որ գաղտնի կ'ընենք կամ գաղտնիք կ'ունենանք, եւ ինչ որ մեզ միշտ իրեն կը քաշէ, ան դուն ես: Դուն թովիչն ես որ մոգական ցուպովդ կը վարես մեզ մեզմէ, որ քեզի ենք բոլորանուէր: Դուն այն հրաշալի կալանքն ես, ուր երբեք մենք մեզ կալանաւոր չենք զգար: Զգուշաբար եւ շրջահայեաց, լեռներդ կը կամարանան, նիստ հանդերձելով նժդեհ զաւակներուդ, հովիտներուդ եւ արօտներուդ մէջ քու մայրական վերարկուիդ ծալքերուն կառչած ենք: Երախտագիտութեամբ ու պատկառանքով կը հայինք քու երկինքիդ, սպասելով քու բարեհամբոյր այլ նաեւ զուարթ նայուածքիդ: Համարձակ եղիր մեզի հետ, թող ժպտի մեզի քու կապուտակ աչքդ, կամ երեխային՝ քու ուրախ աստղերուն հոյլը: Գոռա զայրոյթիդ բոցով, շանթ տուր մեզի քու երկնաբերձ կամարովդ, ընծոփ ըրէ մեզի, ազդեցուցիչ անձրեւ ամպերէդ: Կը նայինք անթարթ քու երեսիդ, ով Հայրենիք, շնորհապարտ ենք քեզի:

***

ՆՈՐԷՆ ԴՈՒՌ

Անո՜ւնըդ,— ըսի, ու բացի՝ որ գաս,
Որ գաս նըստելու՝ աչքերուս դիմաց,
Բացի՝ որ չըզգա՛ս ցուրտըդ վաղահաս,
Նըստիս բոցին դէմ՝ յոգնա՛ծ, երկիւղած...

Անո՜ւնըդ,— ըսի, ու բացի՝ որ գաս,
Ներս մըտար դռնէն՝ երկչո՛տ, դողդողահար,
Զըխարգուեցի թէ ուրկէ՛ եռս կուգաս,
Մեր մէջ ու մեր մօտ՝ մե՛րկ, տառապահար...

Անո՜ւնըդ,— ըսի, Որոտար բոցին քով,
Գըլուխըդ՝ պարոյկ, ինկաւ թո՛յլ, լըքուն,
Կը դիտէի քեզ՝ սեւո՛վ, կարօտով...

Գըլուխըդ՝ պարոյկ, ինկաւ թո՛յլ, լըքուն,
Ճամբա՛ն ցա՛յ քեզ յանկարծ՝ նայուածքիդ մէջէն,
Հեռու բայբայուած երա՛զը էիր դուն.

ՎԱԶԳԷՆ ՎԱՆԱՆԴԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉ Է ՖՈԼՔԼՈՐԸ

Փ. Սէնթիվ, այլ անուամբ Էմիլ Նուռոռ, դրամաձեռ եւ ազգագրագէտ, որ մեռաւ 1935ին, մեծ թիւով ձեռագիր թողած էր կնոջ, որ ահա սկսած է հրատարակել:

Առաջին հատորը կը կրէ Manuel de Folklore խորագիրը,— Ի՞նչ կը նշանակէ, նախ, ֆոլքլոր: Անգլերէն բառ մըն է այս, զոր պէտք է կարդալ «ֆոքլոր» եւ ոչ թէ «ֆոլքլոր», սակայն սխալը ընդհանրացած է այլեւս: «Ֆոք» կը նշանակէ ժողովուրդ, իսկ «լոր» ասացուածք: Մենք կ'ըսենք ազգագրութիւն, այսինքն ժողովուրդի մը հիւսած աւանդութիւններուն, սովորութիւններուն, հէքեաթներուն, բարբառին ներկայացուցումը: Ասիկա սովորական սահմանումն մըն է սակայն Սէնթիվ բաւական դժուար կը համարի սահմանել թէ ի՛նչ է ազգագրութիւնը: Բառը կազմուած է նախ Անգլիոյ մէջ, Ֆրանսա մտած է 1880 թուականներուն,— մինչ այդ՝ կ'ըսէին démopsychologie, այսինքն ժողովրդային հոգեբանութիւն, կամ anthropopsychologie, այսինքն մարդկային հոգեբանութիւն: Առաջին առթիւ կարելի է նշմարել խնամութիւն մը մարդաբանութեան եւ ազգագրութեան միջեւ, բայց մարդաբանութիւնը կ'ուսումնասիրէ ոչ միայն քաղաքակրթուած մարդը, այլ եւ մանաւանդ վայրենին: Ըստ Սէնթիվի, «ազգագրութիւնը այն ուսումն է որ կը զբաղի, քաղաքակրթուած ազգի մը մէջ, զանգուածին մշակոյթով»: Այս տեսակէտով՝ ազգագրութիւնը կը դառնայ ժողովրդական միջավայրերու իմացական արտադրութեանց հաւաքումը: Սէնթիվ կը գրէ դարձեալ. «Ազգագրութիւնը այն եղանակն է, որով ժողովուրդը կը հակազդէ իրեն ուղղուած թելադրանքներուն, — մտածելու եւ հաւատալու նոր ձեւեր, աշխատելու եւ ստեղծագործելու նոր եղանակներ ընդունիլ տալ իրեն: Այսպէս կամ այնպէս, Ֆոլքլորը կապուած է բանասիրութեան եւ լեզուական հոգեբանութեան:

Մեր մէջ ազգագրութեան լաւագոյն ներկայացուցիչն է Ե. Լալայեան իր բազմահատոր գործերով, ինչպէս Գարեգին եպ. Սրուանձտեանց, որ իր յուռթագեղ լեզուով ու նկարագրութիւններով, աւելի առաջ քան Լալայեանը, սքանչելի նիւթեր փրկած է մեր ժողովրդային բանահիւսութենէն:

տօնը, հարկ էր եկեղեցական արարողութիւններուն տալ Ցիսուսի ծննդեան պատմութեան արձագանգը:

Ե. դարուն վերջերը, Հռոմի մէջ կը կատարուէր «աքաղաղի կանչի պատարագը», կէս-գիշերին: Հաւատացեալները եւ դպրաց դասը, փոխասացութեան ձեւով, կ'երգէին Քրիստոսի կեանքին դրուագները: Տեսակ մը քրոնիկագրական տրամախօսութիւն կը ստեղծուէր այս ձեւով. Այս արարողութիւնը շատ հաճելի էր ժողովուրդին, իրարու հետ մրցում մը կը կատարուէր կարծես, այնքան որ Աւետարանէն հեռանալով՝ սկսան գըրուածներ հիւսել Ցիսուսի կեանքին մասին: Այս ձեւով ստեղծուեցաւ խորհրդախաղը կամ կրօնական թատերգութիւնը (mystère), զոր ժամանակ մը կը կատարէին եկեղեցիին բակին մէջ (Հայերս ալ ունէինք նման ըստեղծագործութիւններ,— անոնցմէ կը մնայ քահանաներու եւ կիներու պարերը եկեղեցիներու առջեւ, կրօնական արարողութիւններէն վերջ, կարգ մը գիւղերու մէջ):

Կրօնական թատերգութիւնը շատ անգամ ներս մտաւ եկեղեցիներէն:

Տակաւին մինչեւ այսօր ալ ֆրանսական գիւղերու մէջ Քրիստոսի ծնունդը կը տօնուի թատրոնի ձեւով,— եկեղեցական արարողութիւններէն վերջ՝ ժողովուրդը թափօր կազմած, գիշեր ատեն դուրս կ'ելլէ գիւղէն, կը բարձրանայ բլուրն ի վեր լապտերներով, մոմերով, ջահերով: Երբեմն մը մէջ Ցիսուս մանուկ մը, զամը՝ աստուածամայրը, Յովսէփը, էջ, չեր եւ եզներ. Մոգերը եւ թագաւորները կը ծնրադրեն, մինչ ժողովուրդը կ'նուի երկրպագելով:

Սանտի մէջ աւելի... բնական են այս արարողութիւնները: Աղջիկ մը կը հագուի Կոյս - Մարիամին նման, կը գրկէ երեխայ մը իբրեւ Ցիսուս - մանուկ, կը հեծնէ էշու մը վրայ եւ Յովսէփը առջեւէն՝ կը յառաջանայ դէպի եկեղեցի,— քահանաները, զգեստաւորուած, եւ ժողովուրդը կը հետեւին թափօր կազմած: Կը մտնեն եկեղեցի Ցիսուս - մանուկը, աստուածամայրը, աւանակը, քահանաները, ժողովուրդը: Կը սկսի եկեղեցական արարողութիւնը, յետոյ՝ երբ սարկաւագը կ'արտասանէ Ite missa est, ժողովուրդը կը պատասխանէ, աւանակին ձայնը եւս միացնելով.

Շնորհեա մեզ, Տէ՛ր.—Ի-հա՛, ի-հա՛..
Քրիստոս ծնա՛ւ,— Ի-հա՛, ի-հա՛...

Պէտք չէ զարմանալ աւանակին արարողութեանց,— ԺԲ. դարուն, Ռուանի մէջ, շատ աւելի զաւեշտական էին թերեւս քահանաները, որոնք Բաղաամի էշուն պատմութիւնը կը ներկայացնէին եկեղեցիին մէջ: Կը յիշէք, անշուշտ, որ Մովաբացիներու թագաւորը հրաման տուաւ Բաղաամին՝ երթալ անիծել Իսրայէլացիները: Բաղաամ նստաւ ճերմակ էշու մը վրայ ու ճամբայ ելաւ, բայց Աստուած հրամայեց հրեշտակի մը երթալ փակել ճամբան: Աւանակը, աւելի սուրբ թերեւս, կը տեսնէր հրեշտակը, բայց Բաղաամ չէր տեսներ: Բաղաամ շարունակ կը խթանէր կենդանին, որ ի վերջոյ բողոքեց ծանրօրէն:

Այսպէս ԺԲ. դարուն, Բաղաամ, էշու մը վրայ նստած, կը մտնէր Ռուանի մայր - տաճարէն ներս, խթանելով էշը: Հրեշտակ մը կը խափանէր ճամբան: Կը սկսէր քնարերգական տրամախօսութիւն մը,— երգելով կը խօսէին Բաղաամ, հրեշտակը եւ... էշը. Արդարեւ էշուն փորին վրայ փաթթուած մանուկ մը երգելով կը բողոքէր թէ ինչո՞ւ կը խթանէ զինք, չի՞ տեսներ հրեշտակը որ գոցած է ճամբան.

Բայց միայն էշը չէր որ եկեղեցի մտաւ Ծնունդի առթիւ,— ժամանակ մը արարողութիւններուն եւ բազմաձայն երգեցողութիւններուն կը մասնակցէին նաեւ եզները բառաչելով, թռչունները ճռուողելով: Ծննդեան մսուրի կրօնախաղերուն մէջ սքանչելի էր թռչուններուն մասնակցութիւնը, անոնց ձայներով կազմուած երաժշտութեամբ

Եւ որպէսզի ոչ ոք զայթակղի անասուններու այս քրիստոնէութենէն, հոս կ'արտագրեմ Միշէլի խօսքը.—

«Ծուծկալութիւն, համբերութիւն, խոր համակերպում,— միջին-դարը, աւելի արդար քան մեր դարը, էշուն վրայ կը տեսնէր այլ բազմաթիւ քրիստոնէական առաքինութիւններ, ինչո՞ւ ամչնանք եւ զայթակղինք»:

Թող զայթակղի ան որ աւելի քրիստոնեայ կը կարծէ ինքզինք քան միջին-դարը,— ես միայն տեղեկութիւններ բերի:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

թիւններ, որոնց շնորհիւ կարելի ըլլայ խուսափիլ վէճերէ կամ կրճատել անոնց թիւը, իսկ ծագելիք վէճերն ալ լուծել արդարութեամբ, արագօրէն եւ խաղաղութեամբ: Եթէ դուք ալ այսպէս կը մտածէք, ինչպէս կը բաղձամ ջերմօրէն, խնդրեմ ինծի հաղորդել թէ կ'ընդունի՞ք ձեր քանի մը պաշտօնակիցներուն ընկերակցութեամբ գալ առաջին ժողովին, որ պիտի գումարուի վարչապետարանին մէջ, յառաջիկայ չորեքշաբթի, ժամը 16ին, ուր ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան, ինչպէս եւ միջին դասերու ներկայացուցիչները (փոքր եւ միջին գործարանատէրերու, մասնագէտներու ընկերակցութիւններ):

«Ես համոզուած եմ թէ բարեկիրթ եւ ուղղամիտ վիճաբանութիւն մը, կառավարութեան իրաւարարութեան եւ ազգային հսկողութեան տակ, պիտի նպաստէ պայծառօրէն լուսաբանելու ներկայ հակամարտութեանց պատճառները եւ համախորհուրդ յօրինելու աշխատանքի նոր կանոնագիր մը, որ նախապայմանն է ընկերային խաղաղութեան եւ ընդհանուր բարօրութեան»:

*** Այսօր օր կարգ մը նոր գործադուլներ պատահեցան Փարիզի մէջ: Կուտրիչի գործարանին տնօրէնութեան եւ բանուորներու ներկայացուցիչներու միջին բանաձեւ մը գտան, աշխատանքը վերսկսելու համար: Վերջնական որոշումը պիտի տրուէր երէկ, շաբաթ, գաղտնի քուէարկութեամբ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ բանուորները երկու մասի բաժնուած են, թեր եւ դէմ:

Շարանթոնի մէջ, գինիի մթերանոցի մը աշխատաւորները կէս առ կէս գործադուլ հռչակելով, գրաւեցին հաստատութիւնը: Միւս կէսն ալ բողոքեց գործադուլին դէմ, իր կարգին գրաւելով մթերանոցը: Այսօր գիշեր բանթողները գետինը պառկեցան, իսկ հակառակորդները՝ տակառներուն մէջ:

Մինչմայր ակերն ալ կը սպառնան փակել իրենց հաստատութիւնները, իբրեւ բողոք նոր տուրքերու դէմ: Վերջնական որոշումը պիտի տան ուրբաթ օր:

ԻՏԱԼԻԱ ՈՐՈՇԵՑ ՇԻՆԵԼ ԵՐԿՈՒ ՎԻԹԽԱՐԻ ԶՐԱՀԱՒՈՐ. 12 ՅԱԾԱՆԱՒ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐ

Յունուար 7ին իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ երկու վիթխարի զրահաւորներու շինութեան, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ: Միեւնոյն ատեն պիտի շինուին 12 յածանաւեր եւ բազմաթիւ սուզանաւեր:

Գրեթէ նոյն ժամուն, արտաքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէր թէ Հիթլէր Հռոմ պիտի այցելէ յառաջիկայ մարտին, հանդիպելով նաեւ Նափոլի եւ Ֆիօրէնցա:

Նոր մարտանաւերու շինութեան որոշումը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Իտալական թերթերը կը գրեն թէ շինութիւնները յառաջ պիտի տարուին շուտափոյթ, եւ երկու զրահաւորները պիտի աւարտին 18 ամիսէն, իսկ ամբողջ նաւային ծրագիրը՝ 3—4 տարիէն: Այն ատեն, Իտալիա պիտի ունենայ, բացի նորագոյն «Րոմա» եւ «Իմփէրօ» զրահաւորներէն, ուրիշ երկու արդիական զրահաւորներ՝ 35.000ական թոն տարողութեամբ, չորս զրահաւորներ՝ իւրաքանչիւրը 24.000 թոն տարողութեամբ, 7 յածանաւ՝ 10.000 թոն տարողութեամբ, 12 յածանաւ՝ 5000—8000 թոննոց, 12 հետապնդիչ յածանաւ՝ ովկիանոսի համար, ուրիշ 12 փոքր յածանաւեր, 44 թորփիլաձիգ եւ 32 թորփիլանաւ: Սուզանաւերու թիւը յայտնի չէ, բայց կը հաւատան թէ հարիւրէն աւելի պիտի ըլլայ, երբ ծրագիրը ամբողջանայ: Այդ պարագային Իտալիա պիտի ունենայ սուզանաւերու ամէնէն մեծ տորմիղը, իսկ իբրեւ ծովային ուժ պիտի գրաւէ չորրորդ տեղը, կարգ մը պարագաներու մէջ գերազանցելով Ֆրանսականը:

Զոյգ հսկայ զրահաւորները, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ, պիտի սպառազինուին 15 մատնաչափնոց թնդանօթներով: Իտալիա չունի որ եւ է գործարան, այդ կարգի թնդանօթներ շինելու համար. ուստի կը կարծուի թէ թնդանօթները շատոնց ապսպրուած են Գրուփի զինագործարանին: Մուսոլինի զանոնք տեսած է Պերլին այցելած ատեն:

Իտալիոյ մէջ կը յուսան 60.000 բանուորներու գործ ճարել այս մարտանաւերու շինութեամբ: Ծախսերու մասին ալ միջոցներ խորհուած են: Իտալական մամուլը այս առթիւ կը բացատրէ թէ նաւային սպառազինութիւնը անհրաժեշտ դարձած է, նկատի առնելով Իտալիոյ կայսերական քաղաքականութեան եւ յետոյ համաշխարհային հանգամանքը: Վիրճինիօ Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, կ'ըսէ թէ Եթովպիոյ գրաւումը «Մեր ծովէն» (Միջերկրականէն) անդին փոխադրեց Իտալիոյ պատասխանատուութիւնը: «Իտալիա գիտակցօրէն ձեռնարկած է նաւային նոր ծրագրին գործադրութեան, պատկառելի ուժ մը ըլլալու համար ի սպաս աշխարհի խաղաղութեան, ինչպէս եւ ազգային ապահովութեան»:

Գործազուրկներու վիճակը Սէնի նահանգին մէջ

Այսօր օր համայնավար պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշխատանքի նախարարին, անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար Սէնի նահանգին գործազուրկներու կացութեան վրայ: Պատուիրակութիւնը խնդրեց աւելցնել գործազրկութեան նպաստը: Այս առթիւ բացատրեցին թէ անցեալ սեպտեմբերին Սէնի նահանգին մէջ կային 155.471 արձանագրուած գործազուրկներ, իսկ Դեկտեմբեր 31ին անոնց թիւն էր 184.707: Ուրեմն 29.236 նպաստընկալ գործազուրկներ աւելցած են երեք ամսուան մէջ, միայն Սէնի նահանգին մէջ: Յետոյ գիտել տուին թէ 1936 մայիսէն ի վեր ապրուստի միջինը 40 առ հարիւր բարձրացած ըլլալով, անբաւական է օրական 12 ֆրանքի նպաստը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՆԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ճափոնցի զինուորներ չարաչար խոշտանգեցին երկու անգլիացի ոստիկաններ, միջազգային թաղամասին մէջ: Շանկայի անգլիական հրամանատարը անմիջապէս բողոքագիր մը ներկայացուց: Այս դէպքը ծանր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ մէջ:

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ այսուհետեւ տարին ծառայութեան դասընթացք մը պիտի բոլորեն, 14էն մինչեւ 21 տարեկանը, իբրեւ նախապատրաստութիւն ընկերային եւ ընտանեկան պարտականութեանց:

ԱՌ ԵՒ ՏԱՐ ԴՐԱՄ ԿԸ ԲԱԺՆԷՐ Յոյն մը, Քոսթա Քոսթաքոփուլոս, Թեսաղոնիկէի (Սելանիկ) մէկ պողոտային վրայ: «Ո՞վ դրամ կ'ուզէ, առէ՛ք» աղաղակելով թղթադրամներ կը նետէր անցորդներուն: Ոստիկանները միջամտեցին, բայց մարդը դիմադրեց: Ի վերջոյ ձերբակալուելով, հաստատուեցաւ թէ խելքին եկած է, սիրային արկածի մը հետեւանքով: 25.000 դրախմի խնայողութենէն մնացած էր միայն 1500 դրախմի:

2ՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻ թիապարտութեան եւ մէկ միլիոն մարք տուգանքի դատապարտուեցաւ Հրեայ երեւելի մը, Արնոլտ Գէրնշթայն, Համպուրկի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ օտար դրամներու առեւտուր կատարած է: Իր գործակիցներէն չորս հոգի ալ դատապարտուեցան երկու ամիսէն 2ուկէս տարի բանտարկութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Գարեգին Հրաչեան կը ծանուցանէ թէ, այսօր, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ իր հօր՝ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՀՐԱՉԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ իր յիշատակը յարգողները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրտի անհուն կսկիծով իմացայ եղերական մահը՝ անզուգական բարեկամներուս՝ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԱՐ եւ ԱՐԱՔՍԻ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆՆԵՐՈՒ: Խորապէս վշտացած, խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ իր մօր՝ Տիկին Փափուճեանի, իր պարագաներուն եւ բոլոր Զէնկիլէրցի հայրենակիցներուն:

Մարսէյլ ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը իր ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնէ հետեւեալ անձնաւորութեանց որոնք իրենց նուէրներով ճոխացուցին Մասնաճիւղիս «Պուտիկ Օրիուան» պիւֆէն:

Տիկին Աւետիսեանի, Տիկին Իզմիրլեանի, Ն. Ղուկասօֆի, Ռուճեանի, Մարմարեանի եւ Շիրակ նպարավաճառատան: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ նաեւ ազնուափառ Պ. Սուրէն Սահակեանի, որ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս նուիրած է այդ օրը վաճառուելիք բոլոր թարմ պտուղները:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց որ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին մեր տարեկան պարահանդէսին գեղարուեստական բաժնին եւ հանդէսին փայլը աւելցուցին նուագով, երգերով, կովկասեան պարերով եւ արտասանութեամբ: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Պ. Պ. Նշան Կարապետեանի, Արամ Պետիկեանի, Տաճատ Խաչիկեանի, Մարիս Չիչէկեանի եւ Նուպար Զլճեանի, որոնք իրենց կարելին ըրին հանդէսը արդիւնաւորելու համար.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 11 Յունուար, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Միւս կարեւոր օրակարգ: Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Ղարաբաղցի եւ Զանգեզուրցի հայրենակիցները Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ նախագահութեամբ Պ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՂՈՒԿԱՍՕՖի, 21 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, 81 Rue de la Faisanderie, Փարիզ (16), մէթրօ Dauphine եւ Pompe: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նախագահի եւ վարչութեան անդամներու:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Պ. Ցավհաննէս Տօնէցեան կը ծանուցանէ թէ այսօր, կիրակի, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ իր հօր հանգուցեալ ՊԵՏՐՈՍ ՏՕՆԷՑԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ, պիտի պատարագէ Տ. Ասատուր քհնյ. Փաշլակ Սկիւռ. Ժամերգութեան ժամը 9, պատարագ 11, հոգեհանգիստ 12: Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI
11 JANVIERE
1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3625

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԾԵՐՈՒ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՄԱՐ

Քաղաքական լուրերու ժխորին մէջ, աւելի կամ պակաս կարեւոր զրոյցներ շրջան կ'ընեն, նաեւ, Մօտաւոր Արեւելքի մասին։

Անշուշտ Արեւմտեան Եւրոպան իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է ներքին հոգերու վրայ։ Մարդիկ տակաւին կը հաւատան թէ կարելի պիտի ըլլայ փրկել հաւաքական ապահովութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած դաշինքներ ու յանձնառութիւններ։

Եւ սակայն, եթէ փորձենք մօտէն քննել նոյնիսկ արեւմտեան համարուած խնդիրները, միշտ ալ կը հանդիպինք արեւելեան թրնամուկներու։

Ինչպէս պատերազմէն առաջ, այսօր ալ ազդեցութեան, գերակշռութեան պայքար մըն է որ կը մղուի աշխարհի այդ մասին համար, ցամաքի թէ ծովու վրայ։

Շատ լայն բացատրութիւն մըն է Արեւելքը,— Պալքաններէն, Խ. Միութենէն մինչեւ Թուրքիա եւ Խաղաղական Ովկիանոս։ Բայց, նժարը յաճախ իր ծանրութիւնը կը կախէ բուն իսկ Մօտաւոր Արեւելքի վրայ, ուր ընդհարման կէտերը աւելի շատ են այսօր, եւ աւելի դիւրավառ։

Պատերազմը քայքայեց Օսմ. կայսրութիւնը, եւ անոր անջատման տարածութիւններէն կազմուեցան նոր պետութիւններ կամ հովանաւորեալ երկիրներ։ Կայսրութեան մնացեալ մասը ոտքի կանգնելով եւ կերպարանափոխուելով, դարձաւ հզօր ազդակ մը՝ հարեւան պետութեանց եւ ժողովուրդներու համար։ Բուռն թափով զարգացաւ ազգայնական տենդը, իսկ արեւմտեան պետութեանց նենգ խաղերն ու անորակելի ապիկարութիւնները իւղ լեցուցին կրակին վրայ։

Իբրեւ հետեւանք, այսօր չափազանց պղտոր մթնոլորտ մը ստեղծուած է Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, մանաւորապէս Միջերկրականի ափերուն վրայ։

Հին մրցակիցներուն հետ, այսօր գէմ դիմաց կանգնած են անոնք որ պարտուած կամ պատերազմի աւարներէն զրկուած կը համարուէին։

Այսպէս, մինչ, քանի մը տարի առաջ, Անգլիա եւ Ֆրանսա տէր-տիրական կը համարուէին Արեւելքի մէջ, իրենց գրաւած երկիրներով կամ հոգատարութիւններով, այսօր մտահոգութեամբ կը դիտեն երկու նոր ախոյեաններու, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ յարաճուն մրցակցութիւնը։

Անոնք երկուքն ալ մրցակիցներու մասը կը տեսնեն ինչպէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ, նոյնպէս Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի, կամ Հիւս. Ափրիկէի Ֆրանսական գաղթավայրերու պարբերական խլրտումներուն մէջ։

Իսկապէս ալ, շատ մը դէպքեր եւ երեւոյթներ կ'արդարացնեն այդ մտավախութիւնները։

Փաստ է որ հիթլէրական Գերմանիան եւ Ֆաշական Իտալիան, իբրեւ միահեծան դիկտատուրաներ, կանգ չեն առներ «արդիական» միջոցներու առջեւ, չէչտելու համար իրենց ներկայութիւնը։

Տակաւին երկու շաբաթ առաջ էր որ Մեծն Բրիտանիա նոր կայան մը հաստատեց արաբախօս երկիրներու համար, իբրեւ կաղդեցութիւն Իտալիոյ արաբերէն քարոզութեանց։

Իտալիա երկար ատենէ ի վեր ձայնասփիւռ քարոզութիւններ կը կատարէ Պարիի կայանէն, ոչ միայն լուրեր հաղորդելով իսլամական աշխարհին, այլեւ քաղաքական-ընկերային ներշնչումներ։ Ամէն պարագայի մէջ, փառաբանելով Ֆաշական կարգուսարքին առաւելութիւնները, եւ սրելով ախորժակները։

Սկիզբները, Լոնտոնի մէջ շատ մեծ արժէք չէին ընծայեր այս քարոզութեանց։ Բայց իրազեկ թղթակիցներ եւ գործակալներ ահազանգ հնչեցուցին, եւ 1936 դեկտեմբեր 29ին, Մեծն Բրիտանիան ալ ունեցաւ իր արաբախօս ձայնասփիւռը։ Այլեւս անյետաձգելի կը համարուէր այս ձեռնարկը, քանի որ, ոչ միայն սաստկացոյն ատրճանի մը հասած էին Պաղեստինի խլրտումները, այլեւ Մուսոլինի հանդիսաւորապէս ինքզինքը հռչակած էր պաշտպան Իսլամի, Ափրիկեան Տրիպոլսոյ մէջ։

Նոյն ճամբուն վրայ հետզհետէ աւելի գործօն քայլեր կ'առնէ հիթլէրական Գերմանիան։ Նախարարներ կ'երթեւեկեն դէպի Արեւելք, Պալքանեան երկիրներն ու Եգիպտոս։ Դեռ նոր էր որ Գերմանիոյ երիտասարդական ճակատին վարիչը, Ֆոն Շիրախ, այցելեց Լիբանան, Սուրիա, Իրաք, Իրան, վերադարձին հանդիպելով նաեւ Էնկիւրի, ուր մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Աթաթիւրքի հետ։

Գահիրէի մէջ պատրաստութիւններ կը տեսնեն մօտերս ընդունելու Գերմանիոյ ամէնէն գործօն նախարարներէն մէկն ու մէկը, Կէօպէլս կամ Կէօրինկ։ Իսկ անդլեւֆրանսական մամուլը մտահոգութեամբ դիտել կուտայ թէ՝ Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը նոր ծրագիր մը մշակած է, աւելի զօրացնելու համար գերմանական ազդեցութիւնը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։

Մրցահանդէսը կը շարունակուի նաեւ զինուորական ճակատին վրայ։

Առ այժմ Գերմանիան շատ հեռու է Մօտաւոր Արեւելքի ափերէն, եւ կը ջանայ թափանցել մշակոյթի եւ տնտեսութեան ճամբով։ Իսկ Անգլիա եւ Իտալիա Միջերկրականի դրացի ըլլալով, փոխադարձաբար կը չափուին յարաճուն սպառազինութիւններով։ Առաջինը Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներու ամրութեանց պատասխանեց ծովային եւ օդանաւային կայաններ ծրագրելով Կիպրոսի մէջ եւ համաձայնութիւններ կնքելով Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ։ Եւ ահաւասիկ որոշած է նաեւ վիթխարի կայան մը հաստատել Սուէզի եւ Փորթ-Սայիտի միջեւ, ապահովելու համար Եգիպտոսի եւ Կարմիր Ծովու, ըսէ՝ Հնդկաստանի ճամբան։

Ի՞նչ որ գաղտնիքներ կը վերապահէ դարաւոր Արեւելքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՄԵԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ միւսին դատը պատասխանեցին Պ. Շօթանի հրաւէրին

Ինչպէս հաղորդեր էինք, վարչապետ Պ. Շօթան մասնաւոր նամակներ ուղղելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսայի գործատիրական միութեան վարչութեանց, առաջարկեց վիճաբանական խորհրդակցութիւն մը կատարել չորեքշաբթի օր, աշխատանքի տագնապը լուծելու եւ նոր կանոնագիր մը յօրինելու համար։

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը անմիջապէս պատասխանեց այս հրաւէրին, պատրաստակամութիւն յայտնելով մասնակցիլ ժողովին, առանց որ եւ է վերապահութեան։ Գրաւոր պատասխանէն զատ, Աշխատանքի Դաշնակցութենէն մասնաւոր պատուիրակութիւն մըն ալ ներկայացաւ Պ. Շօթանի, եւ հաստատեց տրուած հաւանութիւնը, որպէսզի «նոր համաձայնութիւն մը փորձուի գործատիրութեան եւ բանուոր դասակարգի ներկայացուցիչներուն միջեւ, աշխատանքի պայմաններու մասին»։

Փոքր եւ միջին ճարտարարուեստի սէնտիքաներու միութիւնն ալ (նախկին բանուորներ որոնք գործի տէր եղած են), ընդունած է հրաւէրը, որոշ վերապահումներով։ Իսկ բուն գործատիրական Միութեան վարչութիւնը ժողովի հրաւիրուած էր երէկ, երկուշաբթի, իր պատասխանը մշակելու համար։ Բանուորական շրջանակները լաւ տպաւորութիւն չեն կրած այս յապաղումէն, անոր հետ բաղդատելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան անվերապահ պատրաստակամութիւնը։

**** Նախկին ռազմիկներու ազգ. Դաշնակցութիւնը, որուն անդամ են հազարաւոր գործատէրեր, բանուորներ եւ վարձու աշխատաւորներ, թախանձագին կոչ մը ուղղեց բոլորին, խնդրելով լայն հասկացողութեամբ մասնակցիլ խորհրդակցութեան, «որպէսզի չվտանգուի ներքին խաղաղութիւնը, որ էական պայմանն է արտաքին խաղաղութեան»։*

Գործադուլ մը վերջացաւ, բայց...

Կուտրիէ գործարանին (Քոլոմպ) գործադուլը, որ կը շարունակուէր շաբաթներէ ի վեր, դադրեցաւ բուն իսկ բանուորներու որոշումով եւ աշխատանքը վերսկսաւ երէկ։ Բանուորները ժողովի հրաւիրուած էին շաբաթ իրիկուն։ Լակլէ յետոյ օրուան ճառախօսները, գաղտնի քուէարկութեան դիմելով 488ի դէմ 673 ձայնով որոշեցին վերսկսիլ աշխատանքը։ Քուէարկութեան կը մասնակցէին 1800 բանուորներ, կը նշանակէ թէ շատեր ձեռնպահ մնացած են։ Այս առթիւ գոյացած համաձայնութեամբ, գործարանին վարչութիւնը եա կը կենայ պատժական անօրէնութիւններէ՝ գործադուլին մասնակցողներուն դէմ։ Միայն հինգ պաշտօնեաներու տեղափոխութիւն պիտի կատարուի։ Սէնտիքային պահանջուած 500.000 ֆրանքի հատուցումն ալ զեղչուած է մէկ ֆրանքի։

Այս գործադուլը հազիւ դադրած, տեղական թերթերը վախեր կը յայտնեն նոր եւ աւելի մեծ գործադուլի մը մասին։ Հիւսիսային շրջանի հիւսուածեղէնի բանուորներուն 200 պատուիրակները կիրակի օր ժողով գումարելով, իրենց համակրանքը յայտնեցին Ռուպէի բանուորներուն, որոնք չեն ստացած գերբրուարային որոշած յաւելումը։ Եթէ վէճը խաղաղութեամբ չլուծուի, անխուսափելի կը համարուի նոր գործադուլը։

**** Լիոնէն կը հեռագրեն թէ Արտէշի Թէյլ գործարանին (կիր եւ կրագիւս) վարչութիւնը որոշեց առժամապէս փակել հաստատութիւնը։ Կը նշանակէ թէ բանուորները առժամապէս արձակուած են։ Նախապէս 700 բանուորներ քուէարկութիւն մը կատարելով, 450 ձայնով յայտներ էին թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը բռնութիւն կը բանեցնէ։*

Տնտեսատարութեան ամէնէն նշանակալից մասը կազմեց 60 արքեպիսկոպոսներու ... մէջ, աւելի կամ պակաս ծանրութեամբ։ Անհամբեր կը սպասուի վաղուան ժողովի ելքին։

Իտալիոյ ինքնաբաւութեան ճիգերը

Կիրակի օր, մեծ հանդէս մը տեղի ունեցաւ Հռոմի մէջ, նախագահութեամբ Մուսոլինիի, վարձատրելու համար «ցորենի տարեկան պայքարին» յաղթականները։ Կարեւոր գումարներ ստացան մօտ 200 հողագործներ եւ հողատէրեր, որոնք 1937ի ընթացքին ամէնէն շատ ցորեն արտադրած էին իւրաքանչիւր հէքթարի վրայ։ Գերմանիոյ հողագործական նախարարը, որ յատկապէս Հռոմ գացած էր, մասնակցելու համար այս հանդէսէն, ընդունուեցաւ գիւղացիին ծափերով, երբ սրահէն ներս կը մտնէր։

Պարգեւաբաշխութենէն վերջ, Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ, շեշտելով թէ 1937ի հունձքը շատ լաւ եղած է. այնպէս որ պիտի օգնէ նուազեցնելու հացահատիկի ներածումը։ Ցետոյ բացատրեց թէ նոյնքան նշանակալից հունձք մը կը սպասէ 1938էն։

Տնտեսատարութեան ամէնէն նշանակալիցմասը կազմեց 60 արքեպիսկոպոսներու եւ եպիսկոպոսներու եւ 2000 քահանաներու ընդունելութիւնը Վենետիկի պալատին մէջ, Մուսոլինիի կողմէ։ Այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով, Մուսոլինի յայտարարեց թէ Լաթերանի համաձայնութենէն ի վեր, խաղաղութիւն կը տիրէ պետութեան եւ Եկեղեցիին միջեւ։ Եւ հրաւիրեց ունկնդիրները իրենց մեծարանքը յայտնել Պապին ու ներբողեց կղերին գործակցութիւնը։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Իտալիա 1937ին արտադրած է 80 միլիոն կենդինար ցորեն, մինչ 1936ի հունձքը միայն 61.000.000 կենդինար էր, այնպէս որ հարկ եղած էր դուրսէն ներածել 19.000.000 կենդինար, 1.500.000.000 լիր արժողութեամբ։

—•·•—

ՄԱՄՈՒԼԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը սաստկանայ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, ընդդէմ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի։ Պերլինի անգլիական գեսպանը բողոքեց, իսկ Ֆրանսական կառավարութիւնը արգիլեց երկու իտալական թերթեր, իբրեւ պատասխան քանի մը Ֆրանսերէն թերթերու դէմ գրուած արգելքին։

ԵՐԱՆԻ՜ ՀՈԳԻՈՎ ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒՆ...

ԽՄԲ.— Կիրակի օր արտատպեր էինք երկու կարեւոր հատուածներ՝ Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութեան թիւ 4 եւ 1937 դեկտեմբեր 29 թուակիր շրջաբերականէն, ուղղուած «բոլոր մասնաճիւղերուն»։ Առաջին հատուածով՝ Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը կը հաստատէր Հօկին լուծումը, իսկ երկրորդով՝ կը խոստովանէր թէ Ֆրանսայի շրջանի Հօկը *«ծանրօրէն ենթարկուած է նիւթական ճգնաժամի»* (այսպէս ստորագծուած է բնագրին մէջ)։

Ստորեւ՝ հատուած մը եւս նոյն շրջաբերականէն։ Ինչպէս կը տեսնէք, Ֆր. Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը կը յամառի մոլորեցնել շարքերը, կազմակերպութեան լուծումը սահմանափակելով միայն Երեւանի Հօկին, եւ գայլի ախտաբան կարդալով արտասահմանի համար (ստորագծումները բնագրէն են)։

— «Մենք յաճախ կրկնած ենք որ Խորհրդային Հայաստանի ճարտարարուեստական եւ գիւղատնտեսական յարաճուն զարգացումը եւ ընդհանուր արգիւնաբերութեան անհամեմատ չափերով աճումը բոլորովին փոխած են անոր տնտեսական պայմանները, այնպէս որ Հայաստան այլեւս օտարական օգնութեան *պէտք չունի եւ չի կրնար հանդուրժել որ այդ անունին տակ գործող եւ իր կողմէ նշանակուած վարչութիւն մը շարունակէ պահել իր գոյութիւնը Երեւանի մէջ։*

Մենք հօկեաններս, այսինքն Խորհրդային Հայաստանի անվերապահ բարեկամներս, հրճուանքով ու հպարտութեամբ պէտք է ողջունենք այս փաստը, որովհետեւ մեր Խորհրդային Հայրենիքի եւ անոր աշխատաւոր ժողովուրդի այսօրուայ երջանիկ ու բարեկեցիկ կեանքը իրականացումն է արդէն մեր առաջադրած հիմնական նպատակներուն։

Մենք չենք գիտեր տակաւին թէ կառավարական յատուկ յանձնաժողովը ի՞նչ փոփոխութիւններ պիտի առաջարկէ արտասահմանեան Հօկերու ընդհանուր կազմակերպչական խնդիրներու վերաբերեալ, բայց որոշ տեսակներ ունինք յայտարարելու՝ որ եթէ այդ փոփոխութիւնները անդրադառնան նոյն իսկ Հօկի անունին եւ ներկայ ծրագրով նախատեսուած անոր նպատակին, չը պիտի դպին սակայն մեր կազմակերպութեան գոյութեան, *որը մեր համոզումով, աւելի առողջ ու աւելի ուժեղացած դուրս պիտի գայ, նուիրուելու համար բացառապէս Խ. Հայաստանի բարոյական շահերու պաշտպանութեան վսեմ գործին։*

Մեկնելով այս տեսակէտէն, կը յանձնարարենք աւելի ակտիւ քան երբեք շարունակել մեր աշխատանքները եւ կարեւորութիւն չը տալ այն պրովոկատորներուն, որոնք շատ հաւանաբար, լոյս պիտի տեսնեն մեր հակառակորդներու մամուլին մէջ։

Մեր ընկերները լաւ պէտք է գիտնան որ մեր պայքարը շատ աւելի սուր է ներկայիս Խ. Հայաստանի թշնամիներու դէմ, հետեւաբար ո եւ է տատամսում, ո եւ է կասկած այդ մարզին մէջ ներելի չէ։

Բոլէն բաղդորոշ է։ Ամէն հօկեան անմիջապէս հաստատակամութեամբ, պէտք է մնայ Հայաստանի շահերու պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ եւ վստահութեամբ պէտք է սպասէ վաղուան նոր հրահանգներուն, որոնք չը պիտի ուշանան Երեւանէն։

Շրջանային Կեդր. Յանձնաժողովներուն, մասնաճիւղերու վարչութիւններուն և ղեկավար ընկերներուն կը հրահանգենք ամենայուրջ ուշադրութեամբ նկատի առնել վերեւ տրուած բացատրութիւնները և լայնօրէն լուսաբանել հօկեան զանգուածները ստեղծուած այս նոր կացութեան առթիւ։

Հօկեան միջնան պէտք է շարունակէ գործել աւելի արագ ու կանոնաւոր քան երբեք, որպէսզի կազմ ու պատրաստ գտնուինք վաղուան նոր կեանքին, նոր գործունէութեան եւ նոր թափին»։

Եւ այս մարտակա՞ն հրահանգները կուտայ մարմին մը, որ ոչ իսկ իր օրացոյցներուն համար խնդրած տեղեկութիւնները ստացեր է Երեւանէն։ Ինչն է կը յայտարարէ.—

«Հօկի Գլխ. Վարչութեան լուծումի հետեւանքով Կեդր. Վարչութիւնը դեկտեմբեր 27ի վերջին նիստին մէջ եկաւ այն եզրակացութեան որ յունուարի առաջին շաբթուան համար խոստացուած տեղեկութիւնները չը պիտի կրնան հասնիլ Երեւանէն, որովհետեւ...»։

Հարցում մը, այս առթիւ.— Ճի՞շդ է որ Հօկի վարիչ-Քարտուղարը Երեւան կանչուած է կազմակերպութեան լուծումէն առաջ, բայց մերժեր է երթալ...

Անգլիա կը փորձէ սիրաշահիլ Իտալիան

Անգլիոյ վարչապետը, որ առժամապէս կը վարէ նաեւ արտաքին նախարարութիւնը, նոր փորձ մը կը կատարէ, փարատելու համար Իտալիոյ հետ ծագած թիւրիմացութիւնները։ Իր հրահանգին վրայ, Հռոմի անգլիական դեսպանը վերսկսաւ բարեկամական խօսակցութիւնները Իտալիոյ վարիչներուն հետ։ Անգլօ-իտալական խօսակցութիւնները առ այժմ ընդհատուած ըլլալով, Պ. Չէմպըլէյն ուշադրութիւնը ուղղած է Հռոմ, ուր կասկածներ կը տիրեն Մեծն Բրիտանիոյ կարգ մը ծրագիրներու մասին։ Աւելորդ է ըսել թէ գլխաւոր կռուախնձորն է Միջերկրականի խնդիրը, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը։ Զինուորական մեծ օդակայանի մը շինութիւնը՝ Սուէզի եւ Փորթ Սայիտին միջեւ՝ ծանր տպաւորութիւն գործած է Իտալիոյ մէջ։

Գերմանիոյ ձեռնարկները Մերձ. Արեւելքի մէջ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Գերմանիոյ քարոզչական գործակալութիւնները կարգ մը որոշումներ առած են, զօրացնելու համար իրենց գործունէութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։ Այսուհետեւ գերման կառավարութիւնը ինք պիտի սատնձնէ գերմանական շարժանկարներու ձրի բաշխումը Արեւելքի մէջ եւ զգալապէս պիտի աւելցնէ արաբերէնի թարգմանիչներու թիւը՝ քարոզութեանց նախարարութեան մէջ։ Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են, աւելի սերտ կապակցութիւն հաստատելու համար արաբախօս երկիրներու մամուլին հետ։ Միւս կողմէ, վերջերս բազմաթիւ հիթլէրական գործակալներ ղրկուած են արաբական գլխաւոր կեդրոնները։ Անոնք չփում հաստատած են արաբ գործիչներու հետ եւ կը ջանան անոնց գործակցութեամբ խանգարել հակառակ պետութեանց ձեռնարկները։ Այս փորձերուն հակազդելու համար, անհրաժեշտ կը համարուի զօրացնել անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը։

(Նարինա շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Յաճախ հարց տրուած է թէ ի՞նչ կրնայ պատահիլ, եթէ իսլամ երկիրները, յանկարծ վերագտնելով իրենց յարակցութիւնը, փորձեն թօթափել Եւրոպայի լուծը։

Արոշ հեղինակներ քննելու համար այդ հաւանականութիւնը, նկատի առած են իսլամ աշխարհին միջազգային անտեսական դիրքը եւ վիճակը։

Ուշագրաւ է Իսայա Պաումանի փորձը այս տեսակէտով (1923)։ Ասիկա գիտած է հետեւեալ պարագաները —

Իսլամներու բնակավայրերը մեծ մասով կը զուգադիպին երկրի անապատային գօտիին. (Սահարա, Սուտան, Տրիպոլիս, Արաբիա, Անդր-Սուրիա, Իրանի բարձրաւանդակ, Միջին Ասիոյ անջրդի տարածութիւններ)։ Բնակչութիւնը կեդրոնացած է այդ անապատներու շրջագծին վրայ. Քաղաքական դրութիւնը աղքատ է եւ ինքնամփոփ, անյարմար հաղորդակցութեան։

Այս վիճակը չի կրնար ծնունդ տալ ոչ քաղաքական միութեան մը, եւ ոչ ալ տնտեսական գերակշիռ գործունէութեան մը։

Այնու հետեւ Պաուման պատրաստած է ցանկը 22 կարեւոր նախանիւթերու, որոնք ներկայ քաղաքակրթութեան կենսական ատաղձը կը կազմեն եւ գիտած է որ ոչ մէկ տեղ Իսլամները ի վիճակի են այդ հում նախանիւթերը ստանալու, ամբարելու եւ օգտագործելու, առանց Եւրոպացիներու միջնորդութեան։

Այս պարագան ալ կը կազմէ տկար կողմը իսլամ աշխարհի։

Սակայն է սակայն որ այս պարագան արդիւնք է եւրոպական դրամագլուխի չարաշահութեան, որ խլելով իսլամ երկիրներու հարստութեան աղբիւրները, զանոնք կ՚օգտագործէ միմիայն ի նպաստ իրեն, առանց շահագրգռուելու երկրի տեղական պէտքերով։ Բայց կարելի չէ ուրանալ նախնական պակաս իսլամ տարրին մօտ։ Պատերազմէն վերջը միայն ազգային նախանշաններ կ՚երեւին։ Ճափոնի մէջ իսլամ դրամագլուխը բակած է ընկերութիւններ կազմել. Հնդկաստան թէյի, սուրճի, շաքարի, հալածոյի եւ հիւսուածեղէնի ծանօթ իսլամ տուներ ունի։ Բայց առ քաղէ իսլամ երկիրները սկսած են ընդօրինակել եւրոպական աշխատանքի մեթոտները եւ ամբողջացնել իրենց երկրի տնտեսական կազմը։ Եգիպտոս օրինակելի է այս տեսակէտով։ Աթաթիւրքի Թուրքիան մերժեց Անգլօ-Ամերիկեան դրամատուներու խմբակին յանձնել երկրին հարստութեանց արդիւնաբերումը եւ կը ջանայ իր սեփական ուժերով ինքնաբաւ դառնալ։ Թուրքիոյ օրինակը վարակած է դրացի իսլամ երկիրները եւս, որոնք կը փորձեն թօթափել Եւրոպայի մենատիրութիւնը։

Իսլամ աշխարհի այս զանգուած զարթօնքը անակնկալներու հեռանկար մը կը բանայ։

Իսլամ աշխարհի յետամնացութեան ոչ նուազ նպաստած է արհեստաւորական դասակարգի աւանդամոլ կազմը։

Արդարեւ բոլոր իսլամ երկիրներու մէջ արհեստաւորական խաւը տասնամեակներ մնացած է աշխատանքի հնադոյն ձեւերու. իրենց գործիքները եւ աշխատանքի ձեւերը մնացեր են անփոփոխ ինչպէս էին դարերու ընթացքին, ոչ մէկ արդիացում։ Արհեստաւորութիւնը ստեղծած է ինքնայատուկ դասակարգականութիւն մը, ֆրանմասոնական մտայնութիւնը յիշեցնող ծիսականութիւն մը, ու արհեստապետական խմբակցութիւններու յատուկ բարոյական խօջայ մը։ Իսլամ օրէնքը խիստ եւ այլամերժ կարգ կանոն ենթարկած է աշխատանքի պայմանները, գնի, վարձքի, աշխատաժամերու եւ աշկերտութեան հարցերուն մասին։

Բայց 30—35 տարիէ ի վեր այս մարզին մէջ ալ կը նշմարուին արդիացումի նշաններ։ Իսլամ արհեստաւորութիւնը սկսած է հետեւիլ եւրոպական տիպարներուն. կը նորոգուին գործիքները, յաճախորդներուն ճաշակը կը բարեշրջուի, նոր պահանջներ կը ստեղծուին։

Աւելցնենք նաեւ որ բոլշեւիկեան քարոզութիւնը նուազ օգնած չէ իսլամ աշխատաւորներու հոգեկան խմորումին, երբ մանաւանդ այդ քարոզութիւնը կը միտի համայնավարութիւնը հաշտեցնել իսլամութեան որոշ սկզբունքներուն։

Ընտանիք եւ կին՝

իսլամ աշխարհին մէջ

Երկար ատեն իսլամ ընտանիքը հիմնուած էր ամուսինի եւ հօր տիրապետութեան վրայ. կինը կը նկատուէր ստորադաս ու հետեւաբար ենթարկուած այրին։ Կնոջ տեսական այս անչափահասութեան իբրեւ լրացուցիչ կային բազմակնութիւնը, հարէմը եւ քօղը։ Բացի ադկէ ամուսնալուծման մէջ կինը ձայն չունէր, եւ ժառանգութեան պարագային կէս-բաժին կ՚իյնար իրեն։

Բայց մեր դարու սկիզբէն իսկ, շարք մը իսլամ երկիրներու մէջ այս հնադոյն շրջանակը պայթեցաւ կնոջ ազատագրական ճնշումին տակ։ Այդ շարժումը սկսաւ Թուրք երկիրներէ, — Քազան, Բագու, Ղրիմ, Պոլիս եւ վերջ ի վերջոյ Ինկիրի Հնդկաստան՝ Լահոր Պոմպէյ, Դէլհի քաղաքներու մէջ կիներ արդիացած են. Եգիպտոս եւ Իրան կը հետեւին այս զարթօնքին։

Արաբական երկիրներն են միայն, որ յամառօրէն կառչած կը մնան հնաւանդ կարգուսարքին, ու ափրիկեան Արաբները թերեւս ամէնէն մոլեռանդն են մնացեր։ Մինչ Թուրքիա, Եգիպտոս, Հնդկաստան եւ Իրան բուական կրթութիւնը հակայ թռիչքներ կը գործէ եւ բազմաթիւ ազատ ասպարէզներ կը բացուին կիներու առջեւ, ֆրանսական ազդեցութեան ենթակայ իսլամ երկիրներ՝ Մարոք, Ալճերիա, Թունուզ, Քապիլի, ոչինչ կ՚ընեն այդ ուղղութեամբ։

Ընտանիքի վերաբերեալ օրէնսդրութիւնն ալ զուգընթաց կը բարեշրջուի։ Թուրքիան ամէնէն արմատականն եղաւ, ընդունելով զուիցերիական քաղաքային օրինագիրքը։ Ռուսիոյ Թուրք հանրապետութիւնները ջնջած են «Զայիմ» կոչուած չէրիական կանոնները։ Եգիպտոս 1929ի հրովարտակ-օրէնքներով ընտանիքը ազատեց կրօնական օրէնքներու լուծէն.

Կրկին, Ֆրանսան է միայն որ իր խնամքին յանձնուած երկիրներուն մէջ չէ արթնցուցած, չէ քաջալերած այսպիսի վերածնունդ մը։ Այդ է պատճառը որ Սահարայի շուրջ փռուած իսլամ համայնքներու մէջ կինը տակաւին է պարզապէս եւ զուրկ կարուհիէի եւ տնարարութեան տարրական գիտելիքներէ։

Եւ այս տարօրինակ հակասութիւնը աւելի աչքի կը զարնէ, երբ Թուրքիոյ մէջ կը տեսնենք Խալիտէ Էտիպի, Լութֆի Հանըմի, Իրան՝ Տիկին Տէօվլէթապատի, Եգիպտոս՝ Մէլէք Նասիֆի, Հուտա Շարաուիի փաշայի նման ուժգին, գործօն կուսակցական դէմքեր, մինչ անդին Քապիլ կիներ, ոչ միայն կարդալ, այլ կարել անգամ չի գիտեր։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ՞ ԱՐԴԵՕՔ

Օրուան անցուդարձերու կարգին հետեւեալ չահեկան լուրը կարդացի անգլիական թերթերու մէջ։

Լոնտոնի ամենատարածուած թերթերէն «Սընտէյ Էքսփրէս» խմբագրութեան կողմէ յատուկ ազդով մը, կը յայտնէ իր ընթերցողներուն թէ մօտերս թերթօնի ձեւով պիտի հրատարակէ Ս. Գիրքը, քիչ մը արդիական ձեւով։ Խմբագրութիւնը պիտի ամփոփէ Աստուածաշունչի գլուխները, եւ զանց առնելով կարգ մը խմասասիրական մասեր, արդիական վէպի ձեւով պիտի հրամցնէ իր ընթերցողներուն։

Եւ կ՚աւելցնէ — «Սուրբ Գիրքը ամէն մարդ կարդացած է, նոյնիսկ շատեր անոր շատ մը էջերը գոց գիտեն։ Բայց կը կարծենք թէ՝ վէպի մը ձեւին տակ եւ թերթօնի մը բաժինով ամէն օր անկէ մաս մը ներկայացնելով, մեծ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուի մեր ընթերցողներէն»։

Քանիերորդ դարուն Անգլիոյ մայրաքաղաքի մէջ մարդիկ եթէ սիրտ ունին Ս. Գրքին էջեր կարդալու իբրեւ վէպ, այդ իրենց գիտնալիք գործն է։ Վստահ գիտեմ որ, մեր մէջ այդ բանին պէտքը պիտի չզգացուի երբեք։ Որովհետեւ, եթէ Անգլիացիներ կան, որ կարդացած ու մոռցած են Ս. Գրքի էջերու բովանդակութիւնն ու իմաստը, սթերլինկներու մեղեդիի ձայնէն տարուած ըլլալով, եւ եթէ անոնց մէ քիչեր միայն, զանազան էջեր գոց գիտեն, մենք ամբողջ Ս. Գիրքը գոց բրած ենք։ Մենք Տէր Զօրի անապատներուն մէջ անգամ Ս. Գիրք կարդացինք եւ սպասեցինք որ՝ Աստուածարգին մեզ օգնութեան հասնի եւ ազատէ մեզ անբարիշտներէ եւ արիւնարբու գազաններէ։ Եւ, մոռցուեցանք միշտ։ Մէկ հատիկ հրաշագործութիւն իսկ չտեսանք, մեր բաղում պաղատանքներն ու աղօթքները մնացին ձայն բարբառոյ յանապատի։

Եւ յետոյ, այսօր իսկ, դեռ մեր մէջ այնքան շատ են պանդուխտ անօթիներու տակ Ս. Գրքի տարածման նուիրուած առեւտրականներ։ Հրապարակներու վրայ, փողոցներուն մէջ, հանրակառքով ճամբորդած պահուդ, միշտ եւ հանապազ Ս. Գրքի էջերէն արտասանուած թերթիկներ, անմահութեան կեանքին նուիրուելու կոչեր — բոլորն ալ հայերէն—կը բաժնեն ծրարներով։ Կարդա եթէ ժամանակ եւ տրամադրութիւն ունիս։

Բայց, անգլիական թերթին ծանուցած նորութիւնը գիս ուրիշ խորհրդածութեան կը մղէ։

Իրենց քրտինքով եւ բազուկի վաստակով ապրելու տարիքին հասած երիտասարդներ մը ունինք այսօր, որոնք անհատ նախնիներու նախօրեակին, իրենց պատանութեան անմեղ ու երազուն օրերը կ՚ապրէին իրենց ծննդավայրի մէջ, գրասեղաններու առջեւ եւ Արայի, Տիգրանի եւ Արտաշէսի թագաւորութեանց պատմութիւնը սերտելով, անոնց յաղթանակներու փառքերով կը յուզուէին։

Հազարաւորներ այդ դժբախտ սերունդէն, չկրցան աւարտել մեր այդ պատմութիւնը, եւ տարագրութեան ճամբան բռնած, ինկան անապատներէն, եւ տառապանքի բաժակը ցմրուր քամած, օր մըն ալ իրենք զիրենք Եւրոպայի լուսաւոր պողոտաներուն վրայ գտան, այս անգամ ապրուստի, ընտանեկան ծանր հոգերու եւ սառաբականի ճնշող մղձաւանջը ապրելով։ Թելը կտրուած էր անցեալի մեր պատմութեան հաղորդակից մնալու։ Եւ այսպիսով այդ երիտասարդութեան մեծ մասը մինչեւ հնարաւորութիւն չունեցաւ գիտնալու, սորվելու, թէ ինչ եղած էր մեր վերջին պատմութիւնը, ինչպէս կործանած էր Հայոց թագաւորութիւնը, եւ այնուհետեւ...

Ցանցառ չէ մեր ժառանգած այդ երիտասարդութիւնը, եթէ չկրցաւ լաւագոյն կերպով ճանչնալ մեր անցեալի պատմութիւնը։

Անոնք որ հակառակը կը պնդեն, թող բարեհաճին կարճ ժամանակով մը, գործարանի մը մէջ մտնել, աշատոր աքիսներու ժխորին, ծուխին ու սուխին մէջ աշխատին, ընտանեկան հոգերով ծանրաբեռնուած եւ վաղուան անստուգութեան մղձաւանջին մատնուած, այն ատեն պիտի համոզուին եւ հաստատեն մեր բառերը։ Ջուր է բանը, վրիպ կան, գրագարանները կան, թող կարդան, սորվին՝ եթէ փափաք եւ հետաքրքրութիւն կայ։

Հարկ է անոնց առօրեայ կեանքը ապրիլ, ճանչնալու համար անպատեհութիւններն ու դժուարութիւնները որոնք հեռուէն դժուար կը տեսնուին։

Մեր օրաթերթերէն շատեր յաճախ իրենց թերթօնի բաժինները կը լեցնեն օտարոտ եւ անարժէք թարգմանութիւններով։ Շատեր նիւթերու պակասէն կը տառապին։ Եւ եթէ անգլիական թերթը իր ընթերցողներուն Ս. Գրքի էջեր կը հրամցնէ կարդալու, կարելի չէ՞ արդեօք, որ մեր թերթերն ալ Հայոց ամբողջական պատմութիւնը հրատարակեն թերթօնի բաժիններով, թէ ի պէտս զարգացելոց եւ թէ նոր սերունդին համար։ Կը կարծեմ որ՝ մեր օտարամոլութիւնը կորսնցուցած չենք ըլլար, եթէ այս ձեւով հետեւինք անգլիական օրաթերթին։

Եւ այն ծնողները որ իրենց առօրեայ հանգստի պահերուն իրենց կարդացած թերթի էջերը բանան, իրենց քով-քովի կանչեն, Ժաքը, Ժանօն եւ Սիւզանը, որոնք հայերէն կարդալ չեն գիտեր թէեւ, բայց դեռ կը խօսին, կը հասկնան եւ հայրիկը անոնց պիտի կարդայ Հայոց թագաւորներու պատմութենէն մաս մը, ամէն օր։

Վստահ եմ, երկրորդ օրը պզտիկները իրենք պիտի վազեն թերթի ցրուիչին մօտ եւ թերթը տուն պիտի տանին, որպէսզի հայրիկը Արտաշէսի, Տիգրանի պատերազմներու պատմութիւնը կարդայ իրենց։

Հայր Հայ պահե՞լ կ՚ուզենք։ Նոր սերունդին մէջ ցեղային հպարտութեան ոգի կ՚ուզե՞նք ներշնչել։ Ահա տակէ լաւագոյն միջոց մը։

Մէկը Հայոց պատմութիւնը, ուրիշ մը Երեմեան, Նարեկացիէ, Աբովեանէ ու Րաֆֆիէն ընտիր էջերն ու գործերը պէտք է հրատարակեն, որոնք փոշիներու մէջ թաղուած կը մնան. Եւ վստահ եղէք, մեր թերթերը աւելի շահեկան կը դառնան եւ շատ աւելի օգտակար գործ կատարած կ՚ըլլան, քան տափակ եւ անարժէք օտարոտի թարգմանութիւններ։

«Ցառաջ»ը, Հայոց պատմութիւնը թերթօնի սիւնակներու մէջ հրատարակելով, լաւագոյն նուէրը բրած կ՚ըլլայ իր ընթերցողներուն 1938ի նոր տարուան համար։

ՀԵԹԱՆՈՍ

ՑՈ՞ ԵՐԹԱՍ, ԵՒՐՈՊԱ՛

ԽՄԲ. — Աւստրիոյ արտաքին նախարար Կիտօ Շմիթ կը գրէ. —

Եթէ պատմութիւնը չենք ուզեր ըմբռնել իբրեւ սոսկ սրտային զեղումներու շարք մը միայն, այլ իբրեւ փորձ մը՝ անհանգիստ ոգիները բուն իրենց պատճառին վերածելու, այն ատեն պէտք է որ նախնեաց իբարմէ անջատ նըկատի առնենք արտաքին երեւոյթը եւ ներքին ուժականութիւնը, զեղչերուն մղիչ ուժը, պատճառը, շարժառիթը, ինչ կերպով որ կ՚ուզուի կոչել dynamisme։ Այնուհետեւ կը հասնինք անվրէպ ու ծանօթութեան, թէ ներքինը շատ անգամ արտաքինը կը կանխէ։ Միտքի զարգացումի տեսակէտէն ձեռնելով, կրնանք ասոր մէջ գիտել սեւեռակ մը մշակութային կենսաբանական օրինաւորութիւն, բնականութիւն։ Ստեղծագործ մարդոց գաղափարները առ հասարակ ամբողջ սերունդի մը կը կարօտին, հասարակաց ստացուածք դառնալու համար ոչ միայն զարգացեալներուն, այլ նաեւ ժողովրդային զանգուածին։ Այս տեսութիւնը ընդհանրացնելով, կրնաք ըմբռնել արդի ընկերային յեղաշրջումի կուսակցական ծրագիրը՝ որ հիմա գործնականութեան կը տարուի, մէկ սերունդ առաջ նիւթապաշտական իմաստասիրութեան բանաձեւը։

Եա կը փափաքիմ սակայն նկատի առնել միմիայն անցնող տարին։ Աւստրիոյ համար միխիթարական երեւոյթ մըն է, որ ան դիրծ մնաց ընկերային կարգի աւերիչ զղջումներէն, ապստամբութիւններէն, թէեւ համաշխարհային քաղաքականութեան ընդհանուր պատկերը շատ մը տագնապալից կէտեր կը պարունակէ, որոնք տակաւին մեծ հրկիզումի առաջ չեն բերած. — ահա Սպանիան եւ ահա Չինաստան։ Պարզ խօսինք, եթէ համաշխարհային քաղաքականութեան 1937ի դիծը կարելի ըլլայ նկատել, ո՞վ կրնայ համաձայն չըլլալ, թէ դժբախտութեան թուանշաններ յայտ յանդիման աւելցած են։

Եւրոպայի համար գնո բարեբախտաբար, չորրորդ այն իրողութեան որ մեր փոքր մոլորակին վրայ ժողովուրդներու իրարու մօտաւորութիւնը կարելի կ՚ընէ ներքին զարգացումի թելը բոլորովին չկտրել, եւ հոս ու հոն մխիթարական կէտեր ցոյց տալ՝ ուրիշ անմխիթար երեւոյթներու նկատմամբ։ Այսպէս, 1934 Մարտին, Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Մաճառստանի միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնը այն թուականէն ի վեր կը զօրծէ յօգուտ այդ երկիրներու ժողովուրդներու, ապահովելով անոնց ներքին անդորրութիւնն ու փոխադարձութեան խաղաղասէր ոգին։ Մէկ տարի առաջ, ինծի կը հարցնէին թէ եւրոպական պատերազմ պիտի ծագի՞ արդեօք եւ ես պատասխանեցի այնպէս թէ պատերազմի երկիւղը մեծ է։ Բայց այսօր արդէն Եւրոպան կը տեսնենք պատրաստ տեւական խաղաղութեան երաշխիքներ փնտռելու հետամուտ։ Այո, վստահ վայրկեաններ կան հոս ու հոն, բայց քիչ մը անկէ հեռուն դիտելով, կրնանք լաւատես ըլլալ։ Մենք, Աւստրիացիներս, կրնանք զոհունակութեամբ հաստատել թէ Հռոմի նոյն պայմանագրութեամբ եւ 1936 յուլիս 11ի նոր համաձայնութեամբ նշանակուած մեր արտաքին քաղաքականութեան ճամբան այս նոր տարուան համար ալ ուղիղ է եւ հաստատ։

Իբրեւ ամանորի յոյս պէտք է յայտնեմ հետեւեալը — Քանի որ աշխարհը կրցաւ յաղթել 1937ի դժուարութիւններուն, պէտք է յուսամք թէ մեր նոյն ... դուցիչ մեծամեծ բիւրեղացումներուն լեռը, եւ մեր առջեւը ... ժողովուրդներու միջեւ ... խաղաղութեան ... ապարէզը։

***

Ս. ԹԻՖՄ. — Այս յօդուածին վրայ նուազ չի տատեն կ՚արգարանարար մեր կարծիքով, եթէ արժանաւորապէս նախարարը, ... մը տողով ... բանաց Եւրոպայի աչքը, ըլլայ դիւանագիտական, ըլլայ ժողովրդական ... կան Եւրոպայի աչքը հանդէպ այն խօսքերուն, որոնք անհաջողական եւ անօրինութեան ամէն հաստատ ... վրայ այսօր կը գործուին երկրի մը մէջ, որ ծիծաղելի անուանակոչութիւն մը ունի ... իմպերիալիստական Միութիւն։ Խորհրդական ... «Միութիւն» ամէն տեսակ երաշխաւոր, ... մեքենաներու դէմ։ «Ցո՞ երթաս, Եւրոպա» վերտառութիւնը այն ... միայն կ՚արդարանայ, Պ. Շմիթ ... Համաշխարհային եւ Իտալիանական ... գրական ... եւրոպական զգաստութիւն, բաղդատական ... կռուով ամբարիշտ եւ վատոյժէ ... անարդարութիւնը Սթալինեան ... բարութիւններուն հանդէպ — ... կը բաւէ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի ... բող ու տիրուած տարրերուն ... բիւնը, ապականութիւնը ... համար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, յստակ եւ մելանով։

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Հէ՜յ վարդապետ, թէ՝ չէս զանձնքո, քիչ մըն ալ դուն գործադրէ խըրատդ։ Եկեր ինկեր եմ ձիւնին գիրկը, ալ ազատում չկայ. գոնէ երկար տեւէր պատանքն ու պատրանքը։

Ձէ, կը զգամ որ դեռ թեւերս կը շարժին ու ծունկերէս վար առու մը տաք ջուրի կաւառ կը զարնէ, կը ջանամ մէկ կողմ դառնալ երբ մայրս գլուխս գրկած վեր կը բարձրացնէ կրակէ համբոյրներ դրոշմելով ճերմկած մազերուս, խորշոմած այտերուս։ Ձիւնը կը հալի, առանց գիտնալու թէ ո՞րն է իրականը, նոր կը զգամ որ մեր տանն եմ, պատուհանին առջեւ, երէկուընէ ի վեր փափուկ փետուր անկողնի մէջ, վեր կը ցատկեմ ու դրախտը կ՚արթննայ։

Քովի սենեակէն ջահրի (ճախր, ճախարակ) երգ մը կը լսեմ, կարմառին հետ մրցումի ելած։ Քիչ անդին չորբաւն կը հարեն մարմար քարի մէջ, ան ալ իր երգն ունի։ Ատաստաղէն կախ խնոցին դեռ կ՚օրօրուի ու տատանք կը պանդատի ծանրութենէն։ Կաթը եռ եկեր, կրակին հետ վէճի բռնուեր թափելու վրայ է։ Եռ ու դեռ տունին մէջ, կը մանեն, հօր կը գործեն, մազերը չափ կուտայ բոլոր երգողներուն։ Ամէն կողմ մաքուր կը պսպղայ, իբրեւ թէ նորէն հիւր կայ։ Կ՚իջնէ հօրանք՝ է՜յ, ինչքան ուլ ու այծ, գառ ու ոչխար թափեր են կաղնեայի ճիւղերուն վրայ, իրար չախելով կ՚ուտեն ուսի կոնաերու հետ համով հոտով։ Փուշերը խանձուած ու ջարդուած կաղ լեցուած է արջաւին առջեւ, լռութիւն է ամէն կողմ, երջանիկ ձմեռ

Կը վազեմ պատշգամ ձիւնով ձեռքերս լուալու, տեսնեմ՝ ընկերներս մեր տանիքն եկեր, իմ տեղս ձիւնը քերեր թափեր են.

— Քանի՞ օր դեռ հիւր պիտի ձեւանաս, հագուէ՝ որսի երթանք— կ՚ըսեն ինծի։ Ձեռ մերժեր ու պահ մը վերջ խումբով կը մեկնինք ծանր ու չափուած քայլերով։

Մեծ ու պզտիկ տներն են ելեր ու մեզ կը դիտեն։ Դիմացի սարին, գաղթը մը՝ ի զուր կը փորձէ հանել զոյգ մը բարակներու որոնք դալլ մը կը հալածեն վիզերը պաշտպանուած՝ սուր, ժանիքի նման երկաթներով շինուած կրծկալներով։ Անոնց ազմուկէն երամ, երամ կաքաւներ կը թռին կ՚անցնին դիմացի սարը։ Կը բաժնուինք երկու մասի ու կը յառաջանանք, խոյխոյատ մը երկու կողմերէն շղթայ կապելով իրարմէ հեռի օղակներով, ու մեր որսորդութիւնը առով կը սկսի։ Գնդակը միշտ խնայուած է սեւ օրերու համար։ Այսօր մեր գործը պիտի ըլլայ կաքաւները յոգնեցնել, մէկ կողմէն միւսը թռցնել, չթողուլ որ կանգ առնեն, մինչեւ որ պարտասած յանձնուին ձեռնին։ Ահա յուսահատ մը բուռն թափով գլուխը կը խրէ փափկ ձիւնին մէջ ու կ՚աներեւութանայ, բայց խոյսր մը ճամբան գծած է իր ետեւէն։ Կը վազեմ, ալ ազատելիք չունի ու կը ճանկեմ ձիւնը։ Ձեռքերուս մէջ կարմիր տոտիկները կը մաքառին դեռ, ու կարմիր կտուցով ինքզինքը ի զուր կը պաշտպանէ. ծիածանի պէս աչուկները զարմացած ինծի կը նային, երբ ուրիշ երկու ոտքեր իրարու կը կապուին։

Հեռուէն մառախլապատ մշուշը կ՚իջնէ, ժամանակ է դառնալու գէպի հիւրընկալ մեր տուները, այս իրիկուն գիւղը կաքաւով պիտի սնանի, անոնք շատ անգամ ուշեկորոյս, մըշտղներու (արեւոտ անկիւն) չգոյութենէն ու փոթորիկի թեւերով կուգան ապաւինիլ մեր բակերն ալ։ Ամէն մէկս մեր ձեռքերէն կախած քանի մը ողջ կաքաւներ ուրախ զուարթ իրարու ետեւէ կը քալենք, տեսնենք քիչ անդին Օհան արարը պարկ մը մոխիր դրեր ձիւնին վրայ ու բուռ բուռ կարծես ցորեն կը ցանէ։

— Տղաքս, ձեռք տուէք գիշեր չեղած, աչքի լոյս արտս չելլէ մաջէն անցընէ թէ մոռցեր եմ գինքը։ Այս տարի ձիւնը շատ եկաւ, Ջրփոսը կը մաշի, քիչիկ մը մոխիր ցանեմ, տաքցնեմ։

Կ՚օգնենք ու կը խօսինք.

— Գիշերուան որսորդները պիտի զանգատին, արդէն ընթրւնց պիտի ըլլայ գայլերուն ու ալ դէպի գեղ պիտի չգան կ՚ըսենք։

— Անոնք ալ Աստուծոյ ստեղծածն են, թող գայլերն ալ գլուխ հանգչեցնելու տեղ մը ունենան.

Միամիտ ու բարի ծերուկ...։

Քիչ վերջ ձկնորսները կուգան մեզի միանալ, վարի գետին տեղդանները կարեր են, ձուկերը սափրեր են հաւաքուիլ մինչեւ իրենց խոշոր պարկերը։ Անոնք դարձեր են մէյմէկ սառոյց մարդիկ, մինչեւ պեխերէն պրիսմակներ կախուեր են։ Վաղն առտու գեղը տապկուած ու չամփուրուած ձուկի բուրումը օդը պիտի բռնէ այնքան ըղլխիչ որ, վա՜յ է եկեր յղի կիներուն գլխուն։ Մեր գիւղը այսպէս է, բոլորին ունեցածը մէկին համար է ու մէկուն ունեցածը բոլորին է։

Եկեր հասեր ենք մինչեւ վարի աղբիւրը։ Ձիւնը լեցուեր է փողոցները եւ տուները մնացեր են ձիւնի տակ, երեք չորս յարկ վեր տանիքները եղել են ճամբայ, տփո՜ռ, շուտով ձիւն չաւ պիտի չկրնանք ընել, ձեռքն ալ մեզի պէս հեռուներու կարօտ ունին։

Գիշերը ի՞նչ շատ եկաւ ու ցուրտէն «Թքնես գետին չիյնար», կը սաստէ. բայց հիւրերը անպակաս են դարձնալ, է՜հ, հեռու թաղերէն ալ աչքը լուսի եկեր են մեր տունը, տանիքէ տանիք անցնելով։

Նոյն ձեւերն ու նոր մարդիկ՝ յանկարծ մէկը որսի խօսք կը սկսի.

— Հա՛, մէկ ալ տեսնեմ փափխաչելով գայլերը վրաս կը քալեն, բախտս եկեր հասեր եմ Քուսանի Մանկանց մեծ քարին, ունեցած չոռնեցածս, որսէն մինչեւ օղլին չիլք կը նետեմ իրենց առջեւ, անօգուտ, անտէր մնաց, քանի տարի չէք կերեր ալ յուսահատ հրացանս կը նետեմ մէկ կողմ, կեռ թուրս փարտելով կռնակս կուտամ ապառաժին, տեսնեմ ամէնէն կատաղին պոչը դարձուց ինծի, ետեւի ոտքերով ձիւն կը հոսէ վրաս ու պիս խնդէ.

— Եա՛ Ս. Սարգիս զօրավար, դուն օգնութեան հասնիս՝ ըսելս պիտի սուրս քաշելու չմնաց, մէկ հատ իրենց մէջէն վիրաւոր մը փառակալելով ձորն ի վար կորան, ան է, դուն մէջ եր, վերը Արած Տնուայ քարերուն վրայ տնկուեր է աւեղ ճերմակ ձիու մը լուսեղէն սուրը ձեռքին, ինք լոյս արեւուն մէջէն իջած փառքով կը շողշողայ, գիտես ան է, բոլորն մէկ թեւէս, մէկ ալ շունչս դէպի դիմաց առի, ազատեր էի, մեծ զօրութեանը։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄ

(4)

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ ՄԵՋ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՆ

«Ճումհուրիէթ»ի մէջ Ներիման Ալաճ կը գրէ .—

Ըլլալով Թուրք ուսանող մը, որ փափաքող է գիտնալ թէ Ամերիկացի-ները ի՛նչ կարծիք ունին մեր մասին, ...

հետեւանքով է որ, Ամերիկայի մէջ հաստատուելէ քիչ յետոյ, տեղին վըրայ ուսուցում մը կատարեցի, մեր մասին տիրող կարծիքներու, աւելի ճիշդ՝ տգիտութեանց աստիճաններու մասին։

Այդ հարցարան-ուսուցումս կը բաղկանար երկու մասերէ։ Առաջին մասին մէջ կ'ըսուէր, ընդանշցեք, ստորեւ նշանակուածներէն, այն բառերը որոնք առնչութիւն ունին Թուրքիոյ եւ Թուրքերուն հետ (Ցառաջ.— ...

...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1937ԻՆ

ՎԻԷՆ. Մեր գաղութը, հաստատուած 1924ին, բաժնուած է երկու տարբեր վայրերու մէջ, 2 — 3 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ. Փոնթէվէք եւ Էսարէզէն, իսկ բուն քաղաքին մէջ, կան սակաւաթիւ հայ բնակիչներ։

Փոնթէվէքի շրջանի Հայերը մեծամասնութեամբ կ'աշխատին Գ. Փէլէի կօշիկի գործարանին մէջ. (250—300 ...

...

կ'օգտուին։ Բաժկավարներն ալ կը պահեն ակումբ մը, ուր տեղի կ'ունենան «Եփրատ» կրթական ընկերութեան գատաւանդութիւնները։ Մինչեւ վերջերս չունէին մասնաւոր ուսուցիչ, այս տարի իրենց դպրոցն ալ յանձնեցին Հ. Կ. Տէրմոյեանի։ Շատ առաջ կար Հօկի մասնաճիւղ մը, որ երթալով փետրաթափ եղաւ։ Իսկ հիմա ի՞նչ բանին, քանի որ Հայաստանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս լուծած է Հօկը։

Ցաջորդով՝ Էսարէզէնի մասին։

...

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ՀԱՐՑԸ

«Ցուսաբեր»ի խմբագրականէն (31 դեկտեմբեր) —

Հարցը ամէնայն կանոնաւորութեամբ կը շարունակուի Խ. Միութեան մէջ։

Ամէնէն առաջ հեռացեան կուսակցութեան շարքերը թէ բուն Ռուսիոյ ...

...

յակերպութիւններէն մէկը Խ. Միութեան մէջ՝ Կոմսոմոլը «կոմունիստական երիտասարդութեան կազմա"...

...

...Ինչպէս գրած էինք, Կոմսոմոլը Գերագոյն Խորհուրդի 1143 պատգամաւորներու մէջ ընդամէնը 14 ներկայացուցիչ ունի (ոչ իսկ մէկական հոգի Միութեան 44 անկախ, կիսանկախ եւ ինքնավար միաւորներէն), ...

...

Մենք յիշատակեցինք միայն դեսպաններու անունները, մինչ փաստ է, որ անոնց հետ միասին աքսորուած են նաեւ իրենց գործակիցները, դեսպանատանց ուկանաւոր պաշտօնեաները։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Նոր տարուան առթիւ դպրոցական մրցումները յետաձգուած ըլլալով, Մուրատեան վարժարանի աշակերտները անցեալ Եշ. կատարեցին իրենց Ֆութպոլի վեցերորդ մրցումը։ Հանդիպումը տեղի ունեցաւ P. T. T.ի դէմ, ...

...

տաքնալ եւ կիսախաղին 5 վայրկեան մնացած Ֆրանսացիները դարձեալ շահեցան Բ. կէտը, սակայն այս անգամ զօրաւոր հարուածով մը զոր անկարելի՛ էր կեցնել

Բ. կիսախաղին մրցումը բոլորովին նոր երեւոյթ մը առաւ, շատ աւելի արագ եւ խանդավառ, սակայն գըրթախտաբար լաւագոյն խաղացողներէն Ուզունեան կը բացակայէր, ...

...

Լ. Տ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ◦ ««««

— Ես լսում եմ մի ծանօթ ձայն։

— Վարդանի ձայնը։

Նա ամբողջ մարմնով դողաց, եւ հեռացնելով իրանից Վարդանի ձեռքը, գոչեց.

...

կայարանը։ Բայց, ոչ, ոչ, ես Հայաստանի հողին արժանի չեմ, իմ դաշնակի գիւակը կը պղծէ նրա սրբութիւնը ...

— Զգաստացէք, էֆէնտի, կրկնեց ...

...

Ես ամբողջ դառանների սպանման գործիք դարձայ, բայց իմ անձը սպանել չկարողացայ։

Վերջին խօսքերը արտասանեց նա խորին մաղձային դառնութեամբ, որ արտայայտում էր նրա բարոյական տանջանքը, թէ որ աստիճան ձանձրացել էր կեանքից եւ ցանկանում էր հանգստութիւն գտնել գերեզմանի մռայլութեան մէջ։

Այդ միջոցին զարթնեց տանտիկինը։

— Ձեր հիւանդը անհանգիստ է երեւում, ...

...

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

60,000 կորուստ քաղաքի մը համար

Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ ամբողջովին գրաւած է Թէրուէլ քաղաքը, որուն համար կատաղի կռիւներ կը մղուէին չորս օրէ ի վեր։ Ազգայնականներուն վերջին վաշտը, 1500 զինուոր, անձնատուր եղած է հրամանատարին հետ։ Ազգայնականները կ՚ըսեն թէ այդ հրամանատարը, գնդ. Ռէյ, դաւաճանած է։ Որոշուած էր վայն դատել պատերազմական ատեանի մը առջեւ, բայց հրամանատարը նախընտրեց անձնատուր ըլլալ։ Երկու կողմերն ալ կը խոստովանին թէ կատաղի կռիւները կը շարունակուին քաղաքին շուրջը։ Կորուստներու թիւը կը հաշուեն 60.000, որոնց կէսը հետեւանք է սաստիկ ցուրտին։

Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ աւելի քան 2000 զինուորներ եւ 2000 քաղաքացիներ անձնատուր եղան գնդ. Ռէյի հետ։ Մեծաքանակ պաշար գտնուեցաւ քաղաքին մէջ, որուն 12—15.000 բնակիչները պարպուած էին։

Կարեւոր ժողով մը Փէշթայի մէջ

Երէկ, երկուշաբթի, Փէշթայի մէջ ժողով գումարեցին Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչները, համաձայն Հռոմի պայմանագրին, որ կնքուեցաւ 14 ամիս առաջ։

Վերջին խորհրդաժողովը գումարուած էր 1936 նոյեմբերին, Վիեննայի մէջ։ Այդ օրէն ի վեր, մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան միջազգային կացութեան մէջ։ Իտալիա ոչ յարձակման եւ բարեկամութեան դաշնագիր կնքեց Եուկոսլավիոյ հետ։ Ցետոյ, Ռումանիոյ նոր կառավարութիւնն ալ պատրաստակամութիւն յայտնեց աւելի մօտենալու Իտալիոյ։ Նոյն կառավարութիւնը տրամադիր կ՚երեւայ նաեւ լեզու գտնելու Հարեւան Հունգարիոյ հետ, ամէն բանէ առաջ լուծելով Ռումանիոյ հունգար փոքրամասնութեանց խնդիրը, ինչ որ պիտի հարթէ ճամբան։ Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը կը կազմէ Իտալիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն, քայլ մը որ մեծ ազդեցութիւն գործած է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վրայ։ Վերջապէս, աշխարհի ընդհանուր կացութիւնը շարք մը նոր խնդիրներ կը ներկայացնէ։

Մէկ խօսքով, բացառիկ հանգամանք ունի Փէշթայի խորհրդակցութիւնը, որուն Իտալիոյ կողմէ կը մասնակցի արտաքին նախարարը, իսկ Աւստրիոյ կողմէ՝ վարչապետը։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է Դանուբի շրջանին կազմակերպումը։ Անշուշտ պիտի քննուի նաեւ Ազգանոյսի խնդիրը, թէեւ չի կարծուիր որ Աւստրիա եւ Հունգարիա ուղեն հետեւիլ Իտալիոյ օրինակին, քաշուելով Ժընեւէն։ Կ՚ըսուի թէ այս առթիւ Աւստրիա եւ Հունգարիա պիտի հաւանին իրաւապէս ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Միքէսկօ, Փրակա գնաց, կարգ մը խորհրդակցութեանց համար։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ «Փոքր Համաձայնութիւնը միշտ պիտի պահէ իր հաւատարմութիւնը, յարակցութիւնը եւ ուժը»։ Կիրակի գիշեր Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը ճաշ մը տուաւ ի պատիւ հիւրին եւ միրայիր բաժակաճառեր փոխանակուեցան։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՆՈՒԶԻ Պիզէրթա քաղաքին մէջ ընդհարում մը պատահած ըլլալով, ոստիկանական տեսուչ մը եւ չորս ոստիկաններ վիրաւորուեցան, իսկ յարձակողներէն վեցը սպաննուեցան։ Ձերբակալուեցաւ բողոքողներուն գլխաւորը, Հապիպ Պուրկիպա, 11 ընկերակիցներու հետ։ Ձախակողմեան թերթերը Իտալիոյ կը վերագրեն այս խլրտումներուն պատասխանատուութիւնը։

ԻՐԱՔԻՆ ՔԱԼԵԼՈՎ ՄԷՔՔԷ գացած տասը ուխտաւորներ ճամբան մեռեր են անօթութենէն եւ ծարաւէն։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն նոր միջադէպեր ստեղծել Շանկայի միջազգային թաղամասին մէջ, ջլատելով օտար իշխանութիւնները։ Անգլիական մամուլը խստօրէն կը բողոքէ այս ոտնձգութեանց դէմ։ Միւս կողմէ ճափոնական բանակը անարգել յառաջ կը խաղայ հարաւային Չինաստանի մէջ։

ՑՈՒՐՏԷՆ ՍԱՌԵԼՈՎ մեռան վեց ճամբորդներ՝ Քոնսթանցայի ճամբուն վրայ (Ռումանիա)։ Պուքրէշի մէջ ալ ջերմաչափը իջած է 26 աստիճանի։

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԻՆ ՄԸ, Վէրա Կոց, որ գործօն դեր կատարած է 1870—1880 թուականներուն, ահաբեկումներ ալ սարքելով, մեռաւ Փարիզի մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ. Վ. Հ.— Պիտի ջրատարակուի։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 11 Յունուար, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Ց. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine

Tél: Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հանելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ նշանտուքները։

ՎԱՐՁՈՒ ԿԸ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդասուն վայրի մէջ։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet, Bagneux, (Seine)։

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Արմենուհի Ինճէեան, (ծնեալ Տէրտէրեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մկրտիչ Տէրտէրեան, որ կը գտնուէր Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս), 1933էն ի վեր հետքը կորսուած է։ Իմացնել Mme. Arménouhi Indjéian, 48 Rue Tarantaize, St. Etienne (Loire) France։ Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել։

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչաքճեան), հօր անուն՝ Դանիէլ, մօր անուն՝ Աղաւնի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Աղնիւ, Եսթեր, Նարգուր Պչաքճեանները որոնք տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ։ Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ Եսթերի աղջիկները՝ Հայկանուշ, Գեղանուշ Զամօղլեանները. նմանապէս մօրքրոջ զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Աշխէն Սրապեանները։ Հաւցէն գիտցողներէն, մասնաւորապէս Սուրիաբնակ մեր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Mme. M. Surmenian, 25 Rue de Belle Image, Valence, (Drôme) France.

— Տիկին Տիրուհի Գոպրէճեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալասի որբանոցէն, (Այս որբանոցին մէջ Մէրճան անունով ճանչցուած)։ Իր հօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Աղեքսանդրիա 1930էն Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ։ Կը խնդրուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère)։ France։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 15 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Մութիւալիթէ Սալոնի Salle D սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԸՆԿ. Ը. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիոյ հայերը»

Ուշադրութիւն

Դպրոցասէրի Մարսէյլի Մասնաճիւղի տարեկան երեկոյթ - պարահանդէսը տեղի կ՚ունենայ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29ին, Շաբաթ, ամբողջ գիշերը, ԿՐԱՆՏ ՕԹԷԼ ԼՈՒՎՐ Է ՏԸ ԼԱ ՓԷՒ շքեղ սրահներուն մէջ, 53 Լա Գանըպիէր։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ. ԱՂՈՒԵՍՆ

Ամսագրին Դեկտեմբերի թիւը (10), որով կը փակուի տարեշրջանը
Բացուած է ՈՒԹԵՐՈՐԴ տարուան բաժանորդագրութիւնը.

Ֆր. Ֆրանս եւ գաղութներ, տարեկան	40 ֆրանք
Միւս երկիրները	50 ֆրանք

Հակառակ ներկայ տագնապին, խմբագրութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է նոր շրջանին ալ ամսագիրը լոյս ընծայել նոյնքան կանոնաւորութեամբ եւ բովանդակալից, ինչպէս մինչեւ այսօր։

Ամէն գրասէր հայու անհրաժեշտ եղող գրական - գեղարուեստական այս ամսագիրը մեծ զոհողութիւն մը չի պահանջեր իր ընթերցողներէն։ Բաժնեգիններուն ժամանակին տապուեր խմբագրութիւնը պիտի ազատէ թղթակցութեան աւելորդ բեռէ մը։ Անոնք որ վերջացող տարուան բաժնեգինը չեն վճարած տակաւին, կը խնդրուի գրկել անյապաղ։

Բաժանորդագրուելու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot. Paris (9)։

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 12 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3626 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԽՏՈՐՈՇ ՕՐ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Այսօր, չորեքշաբթի, տեղի կ'ունենայ վարչապետին հրաւիրած խորհրդակցական ժողովը՝ աշխատանքի տագնապին լուծման համար: Այս առթիւ կառավարութիւնը մշակած է նոր կանոնագիր մը, որ վաղն իսկ պիտի յանձնուի Երեսփոխանական Ժողովին:

Վարչապետը մասնաւոր նամակներ ուղղած էր երկու մեծ կազմակերպութեանց, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան եւ Գործատիրական Ընդհ. Դաշնակցութեան վարիչներուն, ինչպէս եւ մանր եւ միջին գործատէրերու, որպէսզի մասնակցին վիճաբանական ժողովի մը, վարչապետութեան կեդրոնին մէջ

Այս հրաւէրին առաջին պատասխանողը եղաւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, առաջին օրն իսկ: Միեւնոյն ատեն իր դիւանը ներկայացաւ Պ. Շօթանի, հաստատելու համար տրուած հաւանութիւնը: Անմիջապէս պատասխանեցին, նաեւ, մանր եւ միջին գործատէրերը — մեծ մասով նախկին բանուորներ: Իսկ միւս հրաւիրեալը, Գործատէրերու Դաշնակցութեան վարչութիւնը անհրաժեշտ սեպեց ժողով մը գումարել, եւ իր պատասխանը յայտնեց երկուշաբթի օր:

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Գործատիրական Դաշնակցութիւնը ժողովին պիտի մասնակցի որոշ վերապահումներով:

Նախ՝ պայման կը դնէ որ խորհրդակցութեան մասնակցին վարձու աշխատաւորներու, մասնագէտներու եւ գործատէրերու բոլոր կազմակերպութիւնները, «որպէսզի կարելի ըլլայ որ եւ է մենաշնորհ հաստատել ի նպաստ որ եւ է մէկուն»: Երկրորդ՝ կ'ուզէ որ ժողովը ունենայ միայն խորհրդակցական հանգամանք, զատուած գործելու ազատութեան եւ սեփականութեան հիմնական սկզբունքներէն:

Բացատրութեան չեն կարօտիր այս վերապահումները:

Ֆրանսայի Գործատիրութեան կամ Դրամագլուխին ներկայացուցիչները նկատելով որ երկիրը կը գտնուի ժողովրդական ճակատին ձեռքը, իսկ անոր հիմնական մէկ թեւը կը կազմէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, կ'ուզեն ուրիշ յենարաններ ապահովել:

Աւելի բաց խօսելով, անոնք չեն հանդուրժեր Աշխատանքի Դաշնակցութեան միահեծան իշխանութեան, կ'ուզեն անոր հակադրել բանուորական ուրիշ սէնտիքաներ, — քրիստոնէականը եւն.: Աջակողմեան հոսանքներն ու մամուլն ալ երկար ատենէ ի վեր կ'արծարծեն այս հարցը, պնդելով թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ամէն բան չէ: Նոյն իսկ գայն կ'ամբաստանեն իբրեւ բուն դրդիչն ու կազմակերպիչը բանուորական յարաճուն խլրտումներուն: Եւ գիտել կուտան որ եթէ բանուորները իրենց կամքին ձգուէին, շատ մը գործադուլներ եւ ուրիշ տագնապներ ինքնին կը լուծուէին:

Այսպէս կամ այնպէս, խորհրդակցական ժողովը պիտի գումարուի այսօր, նախագահութեամբ վարչապետին, որ երկար ատենէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ «Աշխատանքի արդիական սահմանադրութիւն մը»:

Այս ծրագրին մէջ, նախատեսուած են բոլոր ձեւերը՝ աշխատանքի պաշտպանութեան համար, — իրաւարարութիւն, գործադուլ, բանուորներու արձանագրութիւն եւ արձակում եւն.: Օրինակ, աշխատանքի որ եւ է դադարում պիտի վճռուի գաղտնի քուէարկութեամբ, եւ ի ներկայութեան աշխատանքի նախարարութեան քննիչին: Երբ գործադուլ վճռուի, պարտաւորիչ պիտի ըլլայ նաեւ հակառակորդներուն համար: Պիտի դադրին ընդհարումները՝ բանթօղներու եւ աշխատողներու միջեւ, ինչպէս եւ գործարաններու բանագրաւումները եւայլն:

Հարցին կարեւորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել որ վարչապետը երկու անգամ լուրջ ազդարարութիւններ ուղղեց վերջին գործադուլներուն առթիւ:

Իր հրաւէր-նամակին մէջ ալ, Պ. Շօթան կը շեշտէր թէ՝ խնդիրը կապ ունի երկրին բարօրութեան եւ ապահովութեան հետ: «Աշխատանքի վէճերուն սաստկացումը, անոնց մէկ մասին լայն հանգամանքը եւ յարատեւութիւնը եւ տիրող գրգռիչ մթնոլորտը անհաշուելի վնասներ կը պատճառեն ազգին: Անկարելի է թոյլ տալ որ աւելի երկար տեւէ այսպիսի կացութիւն մը»:

Ե՞լքը: Անհրաժեշտ չէ գուշակութիւններ կատարել: Երկու կողմերն ալ պատրաստուած են բուռն ճակատամարտի մը, թէ այսօրուան ժողովին եւ թէ Երեսփոխանական Ժողովին մէջ:

Մասնաւորապէս վճռական դիրք մը բռնած է Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը. Ընդհ. քարտուղարը, Պ. Լէոն Ժուհօ, ամբոխ մը խօսելով սեղանաւորական հաստատութեանց պաշտօնեաներուն առջեւ, ազդարարեց.

— «Մեծ ճակատամարտ մը կը մղուի. եւ անոր ելքէն կախում ունի բանուոր դասակարգին ապագան: Մենք պիտի յաղթենք, որովհետեւ իրաւունքը եւ ճշմարիտ օրինականութիւնը մեր կողմն են: Մենք չենք ուզեր ապօրէն առօրինութիւններ: Եթէ չեն ուզեր որ գործարանները բռնագրաւուին, թող ազատ ձգեն գործադուլի իրաւունքին կիրարկումը: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը իր դրօշին տակ ունի հինգ միլիոն անդամներ: Ան կը ներկայացնէ մեծամասնութիւնը բանուոր դասակարգին: Ան միայն իրաւասու է զայն ներկայացնելու: Եթէ չյաջողինք ընդունիլ տալ երկրին սպասած համաձայնութիւնները, պատճառը գործատիրութիւնը պիտի ըլլայ: Եւ եթէ կառավարութիւնը պատասխանատուութիւն չստանձնէ պարտադրելու համար օրէնքն ու ընկերային արդարութիւնը, այն ատեն, ընկերներ, գործի պիտի հրաւիրենք ձեզ: Եւ կը կարծենք թէ, բոլորդ ալ պիտի պատասխանէք, — Ներկա՛յ»:

Ահա թէ ի՛նչպիսի մթնոլորտի մէջ պիտի կատարուին խորհրդակցութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԷԹՈՒԱԼԻ ԴԷՊՔԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՒԵՑԱՆ

ՉՈՐՍԷՆ ԵՐԿՈՒՔԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ, ՄԷԿԸ՝ ՆՈՐ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ, ՄԻՒՍԸ ՍՊԱՆԻԱ ՓԱԽԱԾ Է

Բոլորն ալ անդամ են Գաղտնի կոմիտէին

Ապահովութեան Տեսչութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել Էթուալի դէպքին հեղինակները, շնորհիւ Գաղտնի Կոմիտէի անդամներէն մէկուն խոստովանութեանց:

Ինչպէս կը յիշուի, 1936 սեպտեմբեր 11ի գիշերը դժոխային մեքենաներ պայթեցան Էթուալի հրապարակին մօտ, Փէսպուրկ եւ Պուասիէռ փողոցներուն մէջ, ոչնչացնելով երկու հոյակապ շէնքեր եւ սպաննելով երկու հանրապետական պահակներ: Շէնքերէն մէկը կեդրոնատեղին էր գործատիրական միութեան, բայց պարապ էր այդ միջոցին, ինչպէս եւ միւսը. այլապէս հետեւանքները շատ աւելի ծանր պիտի ըլլային: Այդ օրէն ի վեր, Ապահովութեան Տեսչութիւնը խիստ հետապնդումներ կը կատարէր եւ շատեր ձերբակալուեցան մասնանշումներու կամ կասկածներու վրայ: Մասնաւորապէս կը հետապնդուէին օտար անիշխանականներ եւ ահաբեկիչներ:

Այժմ կը հաստատուի որ ոճրագործները Ֆրանսացիներ էին, անդամ՝ այն Գաղտնի Կոմիտէին (Վեղարաւորներ կամ Խորքուղաւորներ) որուն գլխաւոր վարիչները ձերբակալուած են արդէն:

Ամբողջ գաղտնիքը երեւան հանեց Փիէռ Ժիւլիէն Լօքիւթի, ճարտարագէտ հաշուապահ Միշլէն գործարանին, Քլէրմօն Ֆէռանի մէջ: Լօքիւթի ձերբակալուեցաւ երկուշաբթի օր եւ խոստովանեցաւ թէ ինքն էր որ ռումբը դրաւ Փրէսպուրկ փողոցի շէնքին մէջ (կեդրոնատեղի Ֆրանսացի գործատէրերու դաշնակցութեան): Միւս շէնքին՝ Ֆրանսայի Մետաղագործական Դաշնակցութեան կեդրոնատան մէջ մեքենան գետեղած էր Ամփէռ փողոցի դաւադրական կեդրոնին դռնապանը, Ալֆրէտ Մաքոն, այլ անուամբ Լէօն, որ Սպանիա փախած է: Ճարտարապետը պատմեց թէ դաւադրութիւնը ներշնչած էին Մէթէնիէ եւ Կոմս Մոռօ տը լա Մէզօ, որոնք բանտարկուած են իբրեւ վարիչները Գաղտնի Կոմիտէին: Իր պատմութեան համաձայն, ահաբեկիչները նշանակուած վայրերը գացած են Մէթէնիէի կառքով զոր ինք անձամբ վարած է: (Մէթէնիէ գանձապահն է Գաղտնի Կոմիտէին):

Ընթերցողները թերեւս կը յիշեն թէ կարեւոր զինապահեստ մը գտնուեցաւ Ամփէռ փողոցի մէկ շէնքին մէջ: Դռնապանը, «Լէօն», փախած ատեն, ձգած էր իր լուսանկարը, եւ ստուգուեցաւ թէ կը պատկանի Ալֆրէտ Մաքոնի: Ապահովութեան Տեսչութիւնը լուրջ կասկածներ ունեցաւ «Լէօն»ի եւ Մէթէնիէի մասին, երբ իմացաւ թէ երկու Ֆրանսացիները հանդիպում մը ունեցած էին Նանսիի մէջ, Էթուալի դէպքին յաջորդ օրը: Լէօնի գոյքերը քննելով, ոստիկանութիւնը ստուգեց թէ երրորդ մեղսակից մը եւս կը գտնուի այս գործին մէջ: Ասոր վրայ հետզհետէ ստուգուեցաւ ճարտարագէտ Լօքիւթի, իբրեւ մտերիմ բարեկամը Մէթէնիէի. Եւ վերջապէս ձերբակալուեցաւ կասկածելին:

Իր խոստովանութեանց ընթացքին, ամբաստանեալը պատմեց թէ ռումբերը շինած էին կոմս տը լա Մէզօ եւ Մէթէնիէ: Ցեռոյ շարունակեց.

— Մէթէնիէէն կը ճանչնամ մէկ տարիէ ի վեր: Քանի մը անգամ Քլէրմօն Ֆէռան եկաւ, Միշլէն հաստատութեան ճարտարագէտին՝ Կիւսթավ Վոգլառի, որ զիս ծանօթացուց անոր: Անդամ եմ Յեղափոխական Գործունէութեան Գաղտնի Կոմիտէին եւ երդում ըրած եմ Մէթէնիէի տանը մէջ: Իմ համոզումս այն էր թէ պիտի պայքարինք համայնավարական վտանգին դէմ եւ Մէթէնիէն էր որ զէնք պիտի ճարէր մեզի: Անցեալ սեպտեմբեր 10ին, հեռաձայնով հրահանգ ստացայ անմիջապէս Փարիզ երթալու եւ Մէթէնիէն տեսնելու յաջորդ առտու ժամը 10ին, սրճարանի մը մէջ, կարծեմ Փրէսպուրկ փողոց: Նոյն երեկոյեան իսկ շոգեկառք նստելով, Փարիզ հասայ ժամը 6ին եւ քիչ մը պտըտելէ վերջ գացի ժամադրավայրը: Մէթէնիէ ինծի կը սպասէր անծանօթի մը հետ: Խօսեցանք զանազան բաներու մասին, խմեցինք, յետոյ ճաշեցինք ընկերակցութեամբ խարտիշահեր կնոջ մը զոր չեմ ճանչնար: Ճաշէն վերջ, Մէթէնիէ զիս առաջնորդեց իր բնակարանը եւ ըսաւ թէ «կարեւոր ընելիքներ ունինք»: Կէսօրէն վերջ, մեզի եկան երկու անծանօթներ որոնց հետ կառք մը նստելով իջանք շէնքի մը առջեւ որ անյայտ կ'երեւար ինծի: Լաւ կահաւորուած գրասենեակի մը մէջ, Պ. Մոռօ տը լա Մէզօ — վերջը ճանչցայ, երբ լուսանկարը տեսնելով թերթերուն մէջ — մեզի կը սպասէր ընկերակցութեամբ «Լէօն»ի: «Ռումբերը պիտի դնէք շէնքի մը մէջ», ըսաւ ինծի. «բայց մի վախնաք, պայթիւնը որ եւ է զոհ պիտի չպատճառէ»: Եւ գործի սկսանք: Պայթուցիկներ տեղաւորեցինք երկու սնտուկներու մէջ, — կարծեմ շէնքի իրր 15 սանթիմեթր երկայնութեամբ եւ 25 միլիմեթր տրամագծով գլաններ կազմած: Իրր 6 քիլօ իւրաքանչիւր սնտուկի մէջ, ժամացոյցով եւ ելեկտրական թելերով ու կազմածներով: Երբ ամէն բան վերջացաւ, երկու սնտուկները դրինք Մէթէնիէի անձնական կառքին մէջ, ուր ես նստայ Լէոնի հետ: Փողոցի մը մէջ զոր չեմ գիտեր բայց կրնամ բացատրել (Պուասիէռ), Մէթէնիէ Լէօնը իջեցուց սնտուկներէն մէկուն հետ: Ցետոյ զիս տարաւ Փրէսպուրկ փողոց, շէնքի մը առջեւ որուն թիւը մոռցած եմ: «Գործատիրական Դաշնակցութեան կեդրոնատեղին է», ըսաւ. «հոս պիտի դրուին ծրարները»: Ներս մտայ առանց ակնոցներս անգամ հանելու: Դռնապանը ըսաւ. «շատ լաւ. հոս տեղ մը կը դնենք»: Եւ մեկնեցայ: Զարմացայ որ Մէթէնիէ անհետացած էր: Մէթրօ նստելով Կառ տը Լիօն գացի, ժամը 21ին կառախումբ նստայ եւ Քլէրմօն Ֆէռան հասայ առտուան ժամը 4ին: Ցետոյ նորէն տեսայ Մէթէնիէն. ըսաւ թէ վախնալիք բան չունիմ, թէ «Լէօն»ը դուրս ղրկուած է եւ իր գաղտնիքը երեւան պիտի չելլէ: Ու եւ է պարգեւ չստացայ, միայն կառախումբի երթուղարձը վճարեցին, Գ. կարգ: Անկէ ի վեր չորաչոր կը զղջամ որ հլու հնազանդ գործիք մը եղայ Մէթէնիէի ձեռքը: Ան է ներշնչողն ու կազմակերպիչը երկու մահափորձերուն»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ...

Այստեղ ծնած կամ այստեղ մեծցած պատանիներու շրջանակ մը կազմուեր է արդէն, մեր բոլորտիքը:

Պատանիներ որ հայերէն չեն գիտեր, կամ քիչ գիտեն, բայց հայերէն կը մտածեն:

Այդ պատանիներէն ակումբ մը երեք տարիէ ի վեր կը գործէ Փարիզի մէջ, մասնաւորապէս նուիրուած մայրենի լեզուի եւ մշակոյթի զարգացման:

Ուրիշներ խառնուած են Հ. Ց. Դ. Պատ. խումբերու կամ բուն կուսակցութեան շարքերուն մէջ:

Կան ուրիշներ ալ որ յօդուած կը գրեն ֆրանսերէն, բայց հայկական բովանդակութեամբ, ինչպէս Մարսէյլի պատանին:

Եւ ահաւասիկ ֆրանսերէն նամակ մը՝ Թօանէն: Գրողը՝ Օննիկ Թորոսեան, ծնած Վիէն, 1927 սեպտեմբեր 4ին, իսկ ընկերը՝ Թորոս Երիմեան, ծնած 1925 սեպտեմբեր 20ին:

Հանոյքով կը թարգմանենք նամակը, որ գրուած է 1938 յունուար 7ին.

— «Հակառակ փափաքիս, կը ցաւիմ որ չեմ կրնար հայերէն գրել ձեզի. բայց ատիկա պատճառ մը չէ որ լաւ Հայ մը չըլլամ:

Նոր տարուան առթիւ մօրեղբօրս գացեր էի, որ ցաւ յայտնեց թէ Թօանի գաղութը ժամանակին կ'օգնէր հայկական գործերու, բայց քանի մը տարիէ ի վեր անտարբեր է իր շուրջը անցած դարձածին: Օրինակ, քանի մը հերոս զօրավար Անդրանիկի յուշարձանին կամ Պէյրութի որբերուն համար: Այս խօսքերը խորապէս ազդեցին իմ վրայ եւ դպրոցական ընկերս՝ Թորոս Երիմեանը գտնելով, հանգանակութիւն մը կատարեցինք Պէյրութի 178 որբերուն համար: Հանգանակութեան ատեն քաջալերուեցանք մեր հայրենակիցներէն եւ ազգականներէն որոնց կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնները: Բայց, այս պզտիկ հանգանակութեան մէջ դժուարութիւններ ալ կրեցինք: Ամէն բան վարդագոյն չէր: Հանդիպեցանք հայրենակիցներու որոնք գուռնէն ճամբեցին մեզ, պոռալով — «Հեռացէ՛ք, հեռացէք, տառանկ բաներու համար փոխադարձ օգնութիւն կայ»: Դպրոցին մէջ քանի մը ծանր բառեր լսած եմ վարժապետէս, բայց երբեք այդ բառերը այնքան չեն դպած սրտիս որքան այս խօսքը:

Վերջապէս կրցանք հաւաքել 103 փրանք: Կը խորհիմ որ եթէ լուրջ կազմակերպութիւն մը ըլլար, անշուշտ արդիւնքը շատ աւելի մեծ կ'ըլլար»:

Եւ երեք փրանքը ծախքին յատկացնելով, հարիւր փրանքը ղրկած են «Ցեռաջ»ի: (Տես ցանկը):

Խօսքը մեծին, ջուրը՝ պզտիկին, կ'ըսէին հիները:

Այս առածն ալ վերաքննութեան չի՞ կարօտիր...

ՎԱՀԷ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Պոլսոյ թերթերէն ցաւով կ'իմանանք մահը ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Յարութիւն Սինանեանի: Դժբախտ արուեստագէտը, որ կատարեալ վարպետ մըն էր իբրեւ ուսուցիչ ջութակի, 9 ամիսէ ի վեր կը դարմանուէր Շիշլիի Լա Փէ հիւանդանոցին մէջ եւ վերջերս բոլորովին ուշակորոյս վիճակ մը ստացած էր:

Մօտ 70 տարեկան, հանգուցեալը ունի 50 տարուան ուսուցչական գործունէութիւն մը եւ հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ: Ունի նաեւ հեղինակութիւններ: Իր եղբօրորդին է երիտասարդ ջութակահարը՝ Ժոռժ Սինանեան:

Մեր ցաւակցութիւնները իր եղբայրներուն, որոնք նոյնպէս երաժշտական արուեստին նուիրուած են, ինչպէս եւ բոլոր պարագաներուն:

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թօանի մէջ հաւաքուած, պատանիներ Օննիկ Թորոսեանի եւ Թորոս Երիմեանի միջոցաւ (Տես «Օրը Օրին»ը)	100
Ատամնաբոյժ Կարապետեան (Իւրի լէ Մուլինօ) Օր. Մելինէ Գարայեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Օր. Ֆէրմանեան նոյն առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	25
Գրիգոր Թեւանեան իր հօրեղբօր՝ Տիգրան Թեւանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Գումար՝	225
Ցուցակ 8ի գումարը	1320
Ընդհ. գումար՝	1545

ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐՆ ԱԼ ԴԻՐՔԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Գործատէրերու Միութիւնն ալ իր կարգին պատասխանելով Պ. Շօթանի նամակին, հաւանութիւն յայտնեց մասնակցելու այսօրուան (չորեքշաբթի) խորհրդակցութեան, որ սահմանուած է աշխատանքի տագնապը լուծելու: Միայն թէ, երկու պայմաններ կը դնեն, — 1. Խորհրդակցութեան պէտք է մասնակցին բոլոր վարձու աշխատաւորներու ինչպէս եւ գործատէրերու կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները. — 2. Խօսակցութիւնները պէտք է ունենան միայն խորհրդակցական հանգամանք:

Կառավարութիւնը վաղն իսկ խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ աշխատանքի նոր օրինագիծը:

°°° Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ճառ մը խօսելով ազդարարեց.

— Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կոչ պիտի ուղղէ բանուոր դասակարգի գործունէութեան: Մեծ ճակատամարտ մըն է որ կը մղուի: Մենք պիտի յաղթենք, որովհետեւ իրաւունքը, նոյնիսկ օրէնքը մեր կողմն են»:

Թուրքերէն չխօսողները պիտի պատժուին

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովի ներքին յանձնաժողովը քննեց եւ դատական յանձնաժողովին յղեց Պ. Սապրի Թոփրաքի այն օրինագիծը, որով կ'առաջարկուի պատիժի ենթարկել թուրքերէն լեզուն չգործածողները:

Այս օրինագծին տրամադրութեամբ, այն թրքահպատակները որոնք իրենց սովորութիւն ըրած են իրենց ազգային ու ցեղային լեզուէն տարբեր լեզու մը գործածել անոնց փոխարէն, երբ իրենց բնակարանէն դուրս, իրենց ընտանեկան անդամներուն կամ ուրիշ հայրենակիցներու հետ թուրքերէն լեզուէ տարբեր լեզուով կը խօսին, 24 ժամէն մինչեւ մէկ շաբաթ բանտարկութեան կամ 10 ոսկիէն մինչեւ 100 ոսկի դրամական տուգանքի կը դատապարտուին: Գանձուած դրամական տուգանքին կէսը, իբրեւ պարգեւ, յանցանքը յայտնողին կը տրուի:

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Գաղափարներու, խոժալներու եւ հաւատքի երկիր էր Թուսաստանը։ Դժուար է տալ մօտաւոր պատկերը հոգեկան եւ բարոյական այն բարձր կեանքի, որ կ՚ապրէր այդ երկրի մէջ մասնաւորաբար ժողովուրդի մտաւորական խաւը։ Հռչակաւոր փիլիսոփաներ, փայլուն գրագէտներ, անուանի արուեստագէտներ աշխարհի բոլոր ազգերը ամէքին, թիւով աւելի շատ եւ որակով աւելի բարձր, սակայն բոլորին աղնուական առումով մտաւորականութիւն ունէր գերազանցապար Թուսաստանը։ Ամբողջ գրականութիւն մը կայ—հիւթեղ եւ բովանդակալից— միայն այս մէկհատիկ բառին —մտաւորական —մեկնութեանը նուիրուած։

Թուսական ըմբռնումը ոչ մէկ աղերս ունի մեր ունեցած սովորական ըմբռնումին հետ։ Անոր բուն էութիւնը կայացած էր անհատի հոգիին ու ոչ անոր միտքին։ Բանալին այս խորհրդաւոր բառին ոչ թէ մարդոց գըլուխին մէջ էր, այլ առաւելապէս անոնց սրտին։ Ահա թէ ինչո՛ւ կարելի էր անուանի գիտուն, մեծահռչակ գըրագէտ, արուեստի համբաւաւոր բըմբոնուր ըլլալ, առանց, սակայն, մտաւորական ըլլալու, ինչպէս որ, ընդհակառակն, կարելի էր ոչ իսկ ուսում առած ըլլալ, բայց բառին ճըշմարիտ առումով բարձրօրէն մտաւորական ըլլալ։

Կը պահանջուէր այս վերջինէն,— անխախտ եւ բարոյապէս անխոցելի սկզբունքներ ունենալ, մարդկային դոյութեան իմաստը տեսնել համրային ծառայութեան մէջ, եւ այս նպատակին համար պատրաստ ըլլալ ամէն վայրկեան սեփական անձն իսկ զոհելու։

Թուս երկրի մէջ երկու դաս կար,— մէկը՝ բազդատաբար թոյլ եւ չոչափելի (այս դասը ռուս ցարերը կը գըրաւէին), իսկ միւսը՝ անբաղդատելի հզօր եւ հոգեղէն (այս վերջինը կը գրաւէր ռուս մտաւորականութիւնը)։

Այս երկրորդ դահին տիրակալութիւնը ռուս երկրի ամենազգի ժողովուրդներու վերին մտաւորական խաւերու վրայ վերջնական էր եւ լիակատար։ Անուններ կային ռուս մտաւորականութեան մէջ, որ իբրեւ կոչումի կ՚իշխէին հսկայ երկրի մէկ ծայրէն միւսը։ Անոնց բազմահատոր աշխատութեանց իւրաքանչիւր նախադասութիւնը, ամէն մէկ բառը, իբրեւ աւետարանային պատգամ, բուռն վէճերու եւ հոգեկան բարձր որոնումներու աղբիւր կը հանդիսանային— վերջինիս եւ վսեմին համանկու համար— ամենազգի մտաւորականներու կեանքին մէջ։

Թուս բարձր մտաւորականութեան խօսքը կախարդական ոյժ ունէր ամբողջ երկրին մէջ։ Անոնցմէ մէկուն ՝ Միխայլովսկիի— Սոցիալիստ-Յեղափոխական կուսակցութեան տեսաբանին ու գաղափարական առաջնորդը — երբ կ՚առաջարկուի մտնել կուսակցութեան վերին մարմնի մէջ, կը պատասխանէ.

— Իմ գրած գաւազանը (?), ուրկէ կ՚իշխեմ ես, կը բաւէ ինծի…

Խօսքը իր գրչի մասին էր. եւ իրաւամբ մէկն էր անոնցմէ, որոնք խօսքի ուժով կ՚իշխէին բազմամիլիոն զան-գուածներու վրայ։

Կար այն համաշխարհ, թէ օր մը ռուս երկրի մէջ եթէ իշխանութիւնը ա՛յս մտաւորականութեան անցնի, անոր քարոզած բոլոր խօսքերը— լրիւ եւ ամբողջութեամբ— գործի պիտի դառնան՝ Թուսաստանը հմայքի դըրախտի վերածելով հոն բնակող բոլոր ժողովուրդներու համար։

Այս հաւատքը— խորքին մէջ ակնածանք եւ սէր— որ ռուս երկրի ամենազգի մտաւորականները կը տածէին դէպի Թուսիոյ յեղափոխական մտաւորականութիւնը, բնական միջոցով կը փոխանցուէր Թուսիոյ՝ ամենազգի մտաւորականները լաւագոյն զգացումներով անոր կապելով։

Թուսասիրութիւն կոչուած ծանօթ ախտը այսքան խոր հետքեր եւ արմատներ ունէր։

— Տեսնե՞լ օր մը ռուս յեղափոխական մտաւորականութիւնը իշխանութեան գլուխ,— կախարդական երազի մը հրապոյրը ունէր այս տենչը։ Եւ այս լոյսին տակ երազական գեղեցկութեան կերպարանքը կ՚առնէր նաեւ այն միւս, հեռաւոր անպայման Թուսաստանը, իրեն կապելով հպատակ ազգերու լաւագոյն տարրերը։

Դաշնակցութեան կառավարածը, մասնաւորաբար այս տեսակէտով եւ յատկապէս ռուսահայութեան մէջ, հրաշագործութեան համազօր երեւոյթ մըն էր։ Թուսահայ մտաւորականութիւնը հոգեպէս կը պոկուէր հայ երկրի ծոցէն՝ իր գաղափարական սնունդը ռուսական աղբիւրներէն քաղելով։ Ծարան առ ծարան ընտիրները կը սատուարցնէին ռուս կուսակցութեանց շարքերը՝ Սոցիալիստ - Յեղափոխական, Սոցիալ - դեմոկրատ, Սահմանադիր - Թամկավար եւայլն, ազգային հոսանքները գաղափարօրէն աւելի ստոր դասելով եւ անոնց աշխարհայեացքը աւելի նեղ գտնելով։

— Հայրենասիրութի՞ւն,— այդ գաղափարի ամէնէն բարձր եւ վսեմ արտայայտութիւնը իբրեւ թէ ռուս կուսակցութեանց մէջ էր եւ ոչ Դաշնակցութեան, որ հայրենասէր ըլլալէ աւելի ազգայնամո՞լ էր եւ շովինիստ...

— Ժողովրդասիրութի՞ւն,— այս սրբութեան սրբոցը անխաթար վիճակի մէջ իբրեւ թէ կարելի էր գտնել ռո՛ւս կուսակցութեանց մէջ միայն. բայց երբեք Դաշնակցութեան, որ իր նե՛ղ աշխարհայեացքով կոչուած էր հայկական պուրժուազի՛ն ծառայելու.

— Ազատասիրութի՞ւն,— այս վսեմ եւ անչահախնդիր զգացումը իբրեւ թէ յատուկ էր գերազանցապէս ռուս կուսակցութեանց, սակայն երբեք Դաշնակցութեան, որ ճշմարտապէս էր իր հոգեբանութեամբ...

Ու մեծ չնորհ էր — միաժամանակ նաեւ... մեծ յաղթանակ — երբ ռուս յեղափոխական կուսակցութիւնները բարեհաճէին գէթ չափով մը հայրենասիրութիւն, ժողովրդասիրութիւն եւ ազատասիրութիւն ճանչնալ նաեւ ազգային կուսակցութեանց քով։

Այսքան մեծ ու տիրական էր ռուս մտաւորականութեան իշխանութիւնը այլազան ազգերու վարիչ խաւերուն վրայ։

Եւ այսքան խոր ու տարածուն՝ ռուսասիրութեան ախտին արմատները բոլորին մէջ։

Եւ ահա օր մը, վերջապէս, երկունքը եկաւ... եւ ... մտաւորականութիւնը ... երկրի իշխանութեան։

1917 Փետրուարին մինչեւ 1917 Հոկտեմբեր մինչեւ բոլշեւիկեան յեղաշրջումը, անհամար փոթորիկներ ապրեցաւ Թուսաստանը։ Ակերենսկիներէն բոժին ինկաւ նաեւ Անդրկովկասեան պատմական դէպքերու բերումով՝ անկախ հռչակուեցան Վրաստանը, Ազրպէյճանը եւ Հայաստանը։

Անկախութիւնը սակայն, այս անջատումը ռուս «դեմոկրատիայէն»,— ծանր եկաւ անոնց, որոնք կ՚ապրէին պատրանքներու աշխարհի մէջ.

— ԱՅՍ ԵՐԿՐԻ ՏԷՐԸ ՊԻՏԻ ԳԱՅ…

— առիթով մը կը յայտարարէր անկախ Հայաստանի խորհրդարանի ամպիոնէն անոր երեսփոխաններէն մէկը (պարագլուխը Սոցիալիստ Յեղափոխական կուսակցութեան), ռուս «դեմոկրատիայի» մէջ տեսնելով բուն «տէրը» հայ երկրի.

Ու «տէրը» եկաւ՝ արիւն, աւեր սփռելով իր չորս կողմը եւ իր ցանած յոյսերու եւ երազներու բերքի հողերուն վրայ՝ ռուսական խաթարանով անհամար զոհեր հնձելով.

Ու եկած «տէրը» լաւագոյնն էր ռուս «դեմոկրատիայի» բոլոր «տէրերուն» մէջ,— անոր ամէնէն ձախ, ամէնէն յեղափոխական, ամէնէն կարմիր ներկայացուցիչը...

Եւ սակայն ամբողջ աշխարհ մը փըլաւ — վառ երազներու, կախարդիչ խոժալներու եւ հզօր հաւատքի — ռուսապաշտ հայութեան հոգիին մէջ։ Ե՛ւ ժողովուրդի, ե՛ւ վարիչներու։

Ոչ ոք խորհած էր, թէ օր մը, երբ Լենինները իշխանութեան գլուխ գան, անոնց կուրծքին վրայ պիտի տաքնան Մէկ Միլիոն անմեղներու արեան մէջ թաթխուած էնվէրները, Նազըմները ու Ճէմալները։

Ոչ ոք կը յուսար, թէ Զինովիեւներն ու էնվէրները ձեռք - ձեռքի ազգերը պիտի առաջնորդեն եղեր «ազատագրական» մարտի...

Թուսասիրութեան ախտին մէջ սնած ու մեծցած հայ մտաւորականութիւնէն ոչ ոք կը հաւատար, թէ օր մը ռուս «յեղափոխական դեմոկրատիան» կրնայ, ցարերու նախանձը շարժելու առտիճան, յօշոտել արիւնաքամ հայ երկիրը՝ անոր հողերը Թուրքին, Թաթարին եւ Վրացիին պարգեւ բերելով։

Ու ոչ ոք կրնար ենթադրել, թէ օր մը այս «յեղափոխական դեմոկրատիան» Ջեկայի մանգաղով պիտի հնձէ ռուսապաշտ հայ մտաւորականութեան շարքերը լոկ անոր համար, որ այս վերջինը սխեմա ըսելու փոխարէն կ՚ըսէ սխեմա, եւ խրոնիկա ըսելու փոխարէն՝ քրոնիկա

Եւ որովհետեւ յուսաբեկումը այսքան մեծ ու անհաւոր եղաւ, ուստի եւ ընդվզումը առաւ ծաւալուն կերպարանք երկրի մը մէջ, ուր տակաւին երէկ հոգիներէն ներս տարուչաններ կը վառէին ի փառաբանութիւն ռուսական քուրմերու։

Եւ այսօր չարան առ չարան կը հնձուին բոլորը՝ կեանքի գնով իրենց միամիտ հաւատքին եւ անհոդ խոժալներուն մեղքերը քաւելով։

Ու ճիշդ անոր է հաս հին ճշմարտութիւնը կրկնել,— չկայ չարիք առանց բարիքի։

Հայ մտաւորականութիւնը փիզիքապէս հնձելով՝ «յեղափոխական» Մոս-

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ ԻՍԼԱՄ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Իսլամ ոչ մէկ երկրի մէջ մամուլը չէ գրաւած հանրային կարծիքի վըրայ այն գերիշխան դիրքը, զոր ունի եւրոպական երկիրներու մէջ։

Ասոր գլխաւոր պատճառը հաւանաբար ժողովուրդի անգրագիտութիւնը եւ ժանաւանդ արաբական տառերու գործածութիւնն է։

Արդարեւ, Ճավայէն մինչեւ Ֆէզ, բազմաթիւ բարբառներ ու լեզուներ կրօնքին հետ իւրացուցին նաեւ արաբական տառերը։

Արդ, արաբական այբուբենը տեսակ մը աղաղրութիւն է, զուրկ ձայնաւորներէ եւ ենթակայ բազմաձեւութեան։ Տպագրական տեսակէտով, մինչ լատինական տառերը կը պահանջեն 80—100 գլրոց, արաբական տառերու համար հարկ է 900 գլրոց։ Այս պարագան կը դժուարացնէ տպագրական աշխատանքը եւ մամուլի զարգացումը։

Նոյն խրթնութիւնը դպրոցներու մէջ կարդալ - գրելու ուսուցման տեսակէտով։

Մուսթաֆա Քեմալին ինկաւ յանդուգն ու պատուաբեր նախաձեռնութիւնը ընդունելու եւ պարտադրելու լատինական տառերը։ Այս բարենորոգումին արդիւնքները անհաշուելի են ժողովուրդի կրթութեան, տպագրական գործի զարգացման կրկնակ տեսակէտներով։

Թուրքիոյ մէջ տառերու լատինացումը, ընդհանուր վրդովում յառաջ բերելէ վերջ, աստիճանաբար սկսան հետաքրքրուիլ միւս իսլամ պետութիւններն ալ։ Իրանի մէջ մամուլը լրջօրէն կը զբաղի այդ խնդրով։ Եգիպտոսի մէջ ևս տրամադրութիւններ կան ընդդէմ տառերու լատինացման։ Արաբներն են, որ կը վարանին ու դժուար թէ առայժմ համաձայնին այբուբենական որ եւէ փոփոխութեան։ Արաբներու աչքին, իրենց ազգային գիրը անբաժան է Գուրանի բնագրէն, եւ կարելի չէ ձեւափոխել առաջինը, առանց խանգարելու յայտնութեանց լեզուն եւ իմաստը։

Կրթութիւնը իսլամ շատ մը երկիրներու մէջ արդէն ներկայիս ձեւակերպուած է համաձայն եւրոպական աշխարհիկ սկզբունքներու։ Թրքական «անդրադաշտութիւնը»... կը հանդիսանայ ուրիշ իսլամ պետութեանց։

Եւ գուցէ, որքան պաշտօնական նախակրթարանները, միջնա-

կուած գոյն եւգ... կը բուժէ։

Թուսասիրական ախտը միայն այս ձեւով կրնար մեր մէջէն արմատախիլ ըլլալ։

Ճիշդ է, հազարաւորներ կը հնձուին, սակայն տասնեակ եւ հարիւր հազարաւորները արժանապէս կը բուժուին, զոհերէն ժառանգելով անոնց վերջին պատգամը։

— Տէրդ միայն հայրենի երկրիդ մէջ տես եւ փրկութիւնդ միայն հաւատա ժողովուրդիդ մէջ որոնէ, բայց երբե՛ք օտարի. երբ այդ օտարը մինչեւ իսկ ամէնէն կարմիրն է բոլոր կարմիրներուն մէջ։

Հայոց պատմութեան մեծագոյն բժիշկը եղաւ Սթալին՝ «դեմոկրատիայի» եաթաղանով զայն հոգեպէս բուժելով։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

կարգ վարժարանները կը զարգանան ու կը տարածուին, կրօնական հաստատութիւնները նուազելու եւ յետադիմելու վրայ են։ Նոյնիսկ իսլամ աստուածաբանական ծրագրը նուազ դեր ունեցող կը գտնեն։ Գոլյոյ համալսարանի աստուածաբանական ... աշխարհականացած է։ Եգիպտոսի գարաւոր Էլ - Ազհարի կրօնական համալսարանը ներկայիս ... Հէյթիւասան, եւ Ֆէզի Գարաւիյին բարձրագոյն մէջբերումները։ Հնդկաստան է միայն որ չնորհիւ դրամական հարուստ աղբիւրներու, ծաղկած կը պահեն, ուր կը պատրաստուին իմամներ, եւ իսլամ մեկնաբաններ։

Դրական - գեղարուեստական - քաղաքական կեանքը իսլամ երկիրներու մէջ ոչինչ ունի ուշագրաւ եւ ինքնատիպ։ Այդ մարզին մէջ իսլամ ժողովուրդները վերին աստիճանի յետադէմ մնացեր են եւ շատ շատ կը ջանան ընդօրինակել ու հետեւիլ եւրոպական շարժումին։

Բայց բարեգործական գետնի վրայ իսլամ երկիրները հինէն ի վեր ունեցած են բեղուն գործունէութիւն, շնորհիւ վագըֆի հաստատութեան։ Ամէն իսլամ երկրի մէջ, կրօնական աւանդութիւնը զարերու ընթացքին կուտակած է վիթխարի հարստութիւններ վագըֆի ձեւին տակ, որոնք գրեթէ միշտ չարաչահութեան առիթ տուած ըլլալով հանդերձ, կը շարունակեն կանգուն պահել կրօնական ընկերակցութիւններ, մզկիթներ, հիւանդանոցներ, դպրոցարաններ, բարեգործական ձեռնարկներ, գիտական մարմիններ ու մզկիթներ։

Կառավարութիւնները սակայն սկըսած են հակակշիռի տակ առնել վագըֆի գործունէութիւնը։

Իբրեւ հոգեկան - ընկերային խմորում իսլամ երկիրներու մէջ տիրական է առաւելապէս ցեղապաշտ ձգտումը, որ կ՚արտայայտուի համաթրքական, համարաբական, համիրանական ձեւերու տակ։ Ասոնք են տիրական գիծը ծանօթ երկիրներու քաղաքականութեան, որ բնական է կը խաչաձեւէ եւրոպական պետութեանց շահերը եւ ապագայի համար կը վերապահէ ծանր անակնկալներ։

Կան նաեւ օրկաններ, ինչպէս Գահիրէի «Արեւելքի Միութեան գիծը» ընկերակցութիւնը որ համաիսլամական միութեան գաղափարին ջատագովներն է եւ կը ձգտի ապասել նախկին իսլամի ամբողջական երկիրը — Տար - էլ - Իսլամ — քրիստոնեայ մականին տակէն, բայց այս գաղափարը կը մնայ առայժմ պլատոնական փափաք, որ եւ է տեղ արձագանգ չի գտներ։

ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Իսլամ աշխարհի մէջ առկախ կը մընայ խալիֆայութեան փշոտ խնդիրը, այն օրէն ի վեր որ Թրքական Հանրապետութեան վարչաձեւը իրաւազրկեց Ալ - Օսման ընտանիքը թէ սուլթանութենէ, թէ խալիֆայութենէ։

Բազմաթիւ փառասիրութիւններ իրար կը հակասեն ու դժուար թէ կարելի ըլլայ հեք մը գտնել։

Իսլամական միութեան այս խորհըրդանշանը ինչո՞վ կարելի է փոխարինել։

Կարգ մը իսլամ մտաւորականներ յաճախ մտադիր են համախմբել համիսլամական մնայուն կամ պարբերական համաժողովներ, ժամանակցու-

թեամբ բոլոր իսլամ ժողովուրդներուն։

Այս գաղափարը ծնած է 1900ական թուականներէն։ Արժէքի Իսմայիլ պէյ Կասպինսքին 1906ին առաջին զործնական քայլը առաւ։

1926ին է որ տեղի ունեցան երկու համաժողովներ նուիրուած միայն խալիֆայական կնճիռին։ Հոն մէջտեղ ցաւ ընկերային պահանջներու ընդհանուր նախագիծ մը ապագայի համար, եւ «իսլամ ցեղերու համաղաշնակցութեան մը հիմք դրուեցաւ։

Հոդ ծնաւ գաղափարը կազմելու չորս անդամէ բաղկացած մնայուն կոմիտէ մը, որուն իւրաքանչիւր անդամ մը պիտի ստանձնէր որոշ պաշտօն մը առաջինը՝ իսլամ համայնքի ղաւանական հակակշիռը, երկրորդը՝ օրէնսական առասանորդի ու նուէրներու ... տնօրինումը, երրորդը՝ կրօնական կրթարաններու ղեկավարութիւնը, չորրորդը՝ քարոզչական ձեռնարկներու կեդրոնացումը։

Թէեւ անմիջապէս ընթացք չտրուեցաւ այս գաղափարին, բայց անոր բակոյս ծրագիրը ի գլուխ պիտի ելլէ այս կամ այն ձեւով։

Ներկայիս ուրեմն իսլամ միութիւնը զուտ բարոյական է, հիմնուած Գուրանի պատուէրներուն վրայ։ Իր իրաւաբանութիւն, Գուրանը չափազանց պարզ ձեւեր նախատեսած է հոն ժամուն այն օրերու պայմաններուն եւ որովհետեւ անհնար է Գուրանի պատուիրաններէն դուրս գալ վարչական բարդ յօրինուած մը ստեղծելու համար, իսլամական համաղաշնակցութեան գաղափարը ... մնալու պարզ բաղձանք։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԱՆՍԷՑ. — Արդէն սովորութիւն դարձաւ Լանսէյի Կ. Ֆայլին՝ Կապոյտ Խաչի ... մինչ մեծ բարոյական, նիւթական ... ունեցաւ ... նուէրներ ... համար իր ... կեղրոնները։

Կ. Ֆայլի նախագահին ժամը ... կարգաց Լանսէյի ... հիմնադիր Օր. Հ. Միք... նի Նիսէն գրած նամակը, որ ... կ՚ազդէր մեր գաղութին ... սալկան Ջարդին փրկել մեր ... սերունդը։

Ապա ուսուցչին ղեկավարութեամբ աշակերտները երգեցին «Մեր Հայրենիքը» ու կարգով բոլորն արտասանեցին, մէջընդմէջ երգելով։

Անոնց բացատութեան յաջող բոլորն ալ։

Ամէնէն վերջ խաղացին «Փախուստ կայծ» կատակերգութիւնը։

Մնացիները կը հիանային իրենց ... աշակերտներու յառաջդիմութեան եւ ... գոյութեան վրայ։ Ս. Ճէյլեանի ... ուցիչ եւ դրուատեց Խաչուհիներու աշխատանքը եւ ի քաջալերութիւն ... Փրանք նուէրեց դպրոցին։ Ցեռեան ... նողներ սկսան դրամ տեղացնել ... վայրկեանի մէջ խումբ մը ծնող... եւ հայրենակիցներէ գոյացաւ ... Ֆրանք։ (Ցանկը պիտի հրատարակուի առանձին)։

Ծաղալիկ, պատիւ եւ քաջալերութիւն բանուեցաւ աշակերտներուն եւ ...

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ…

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Թռչունն իր թեւով, օձն իր պորտով չանցած անցերը, դահավէժ անդունդները կ՚անցնի իր ձիով, օգնութեան կուզայ անունը որ տայ։ Ո՛վ չէ տեսած պայտերուն հետքերը ժայռերուն վրայ, անոնց փոսիկներուն մէջ լեցուած ջուրէն կը յագեցնեն իրենց ծարաւը եղնիկներէն մինչեւ ուղեկորոյս ճամբորդները։

— Էտ չէ րմմը էս մէկը խոստմանք է կ՚ընեմ. անցած օր է, ձիւն ձըմեռ բայց արե՛ւ մը որ մարդս իրեն կը քաշէ, ինկեր եմ լեռ ու ձոր— առանց չքանդուի, կ՚ըսեմ ասոր եա դառնալն ալ կայ, մէկ ալ նայիմ լեռան բերանը եղնիկ մը կայներ աչք աչքի, ձիւնէն աչքերը պաղեր մնացեր, ահա ան է՝ դարնեմ ըսի, մէկ ալ ոտքիս տակ փուլ գալն ու թեւաւոր սպիտակ ձիու մը վրայ իյնալս գիտեմ, մէկ ձեռքով եղնիկի եղջիւրէն բռնած, մեղքս ինչ պահեմ, ալ վերջին օրս է ըսի. մեղա՛յ թերահաւատութեանս, Տափուն

ձորն ի վար ամառն իսկ սարսափով կը նայիս, ահա՛ զիս անտեղէն ազատեց, զօրութեանը մատաղ ըլլամ, մեր լեռներու սուրբ զօրավարը։

— Մեծ է զօրութիւնը միշտ եւ յաւիտեան, ան չըլլար նէ մէկ հատիկ դարիպ մը կրնա՞ր մինակը գալ հոս գիւղ հիմնել, աճիլ ու բազմանալ։ Ժամանակին աս մեր տեղուանքը հոսոմ չատ կայ եղեր ու անոնց եաքը բերողը Ս. զօրավարն է եղեր, ատոր համար Մամսայի Ցոյները Ս. Սարգիսի պաքերը կ՚ուրեն, միս չդտնեն՝ արիւն կը կրեն։

Դուրսէն յանկարծ անակնկալ օգնութեան աղաղակներ կը լսուին։ Խօսակցութիւնները կը դադրին։ Տան մէջ մեծ ու պզտիկ գլուխները վեր կը տնկեն։

Լուրը չուտով կը հասնի։ Գայլերը մեր դրացի Աղոյենց չունը տարեր են։ Ամբողջ այդ քոսոտները կատղած փոշմակներով ձմեռը լեռներէն վար կ՚իջ-

նեն, բոլոր շուները ալ կը ճանչնան, բոլորին հետ ալ կռիւ ըրած են, կ՚ընտրեն անոնցմէ ամէնէն անճարակը, չատախօսը. գիշերն ի բուն կը սըլքտան պատերուն տակ, ալ ինչ կեղծաւոր ձեւեր, ի՛նչ լեզու կը թափեն եղբայրութեան, մինչեւ որ մեր ինքնահաւան հաւատարակչութիւնը կորսնցնէ ու թը՛փ ցուրքէն վար, ալ «ըրեր եմ՝ ըրիր», ո՛վ ուրկէ բռնեց, առաւ գնաց։ Ականթարթի գործ է, նոյնիսկ ժամանակ չեն տար որ չնիկի անմար գլուխը իր կարծիքը փոխէ ու գայլին կոկորդէն մէջ իսկ դեռ իր «գլխէն վեր կը հաչէ», ինքզինք զօրեղ կարծելով։ Քանի մը երխասարդներ անհանդիստ են, իրարու աչք կը քթթեն ու դուրս կ՚ելլեն։ Փորձառու են անոնք, փոխնակը այդ նիհար պատառով անօրժակի ժանիքները աւելի կը սրէ ու շատ չանցած կուգայ դարձեալ, գէթ՝ ձիւնին վրայ թափած քանի մը կաթիլ արիւնը լզելու։

Ամէն բան լաւ, բայց այս գիշեր ռւան հանդիսար խռովեցաւ։ Անվստահութեան ու վախի թեթեւ հով մը կ՚անցնի։ Գլուխները, որ քիչ առաջ ուրախ ու երջանիկ կը գեղգեղէին,

կ՚առատապէս թռչուններու պէս, հիմա անզգալաբար մեծերու քով անոնց կշտին կը փակին. չէ՞ որ դեռ անցեալ տարի էր, ամբողջ գաւառը սարսափ տիրեց. մանուկ չմնաց՝ տարին. ճամբորդ չմնաց՝ կորաւ, զարհուրանքի պէս բան. կ՚ըսէին՝ նախ մարդու կերպարանքով ճերմակ մօրուս ճգնաւոր մը կը մօտենայ ու յանկարծ տեսնես ան չէ՝ մեռելները տանող բորենի, ոռու որ դպի, հետքն իսկ կը կորսուի. կը գինովնայ, վրայ կ՚երթայ, տեսնես չէ՝ բարի պատկառելի ծերունի, քովի խօսող կուտայ ու դուն գինովցած, չես կրնար զատել բոլոր տեսած չարն ու բարին, պատիժ պատուհաս, ո-րո՞ւն հաւատաս։

Վառը զօրէն աղաղաղները կը լսուին կանչեր. կէս գիշերը չատոնց անցեր է։

Մեր երկիրը վայրեր կան ուրկէ անցած տարին կարծես ելեկտրական հոսանքի կ՚ենթարկուիս. գիտնին տակէն հազարաւոր արձագանգներ կը խօսքայլերդ որքան ալ թեթեւ, կարծես հսկայ պղինձէ կաթսայի մը մէջէն կը քալես, իսկ եթէ վազես՝ մազերդ փուշ փուշ կ՚ըլլան, ան է բանակ մը ձիաւոր նստեր ինկեր քեզ բռնեցին, ճիշդ

այդպէս ասորերկրեայ աղմուկ մը կը լսուի յանկարծ այս միջոցիս։

Ժա՞մ է, ի՞նչ կայ։

Տանը մինակ ծեր ու անկար, ժամը ու ժիր, չվախնա՞ն. բոլորը կը մեկնին առանց իրար նայելու։ «Աստուած վերջերնիս բարի ընէ»։ Մեր ճակտի գիրը շար է գրուեր նէ բարին կատարէ, գիշեր բարի։ Ծո՛ աղայ, առաջ անցիր։

Գ.

Ցաջորդ առտուն ամբողջ գիւղը ծիծեռնակներու պէս ժամուն զուգը ժողովի է նստեր. Դպրոց ու ժամ մէկ բարձի վրայ ծերացող կողակիցներու պէս հարս ու փեսայ կը խաղան, իրենց առջեւ մեծ հրապարակ մը կայ։

Այս առտու աեր պապան «Ձիաւոր պատարագ» ըրեր լմնցուցեր է ու ժամուն դրան ձիւնի բլրակները, գիւղի տղոց չինած ձիւնէ արձանները, ու խուղերը կը տափակնան ու շատ չանցած խոչոր կալ մը կը չինուի։

Տավուլ - զուռնայով խումբ մը կուգայ վերի աղբիւրէն, հարսնի՞ք է, ի՞նչ կայ։ «Աղջիկ Խաչօն ինկեր առջեւէն, մշտահոս չողիքը բերնէն կախ, կարծես հրդեհէն նոր է ազատուած։ Դպրոցի տղաքը տեսնես, խընտանե՛ր

վայ. գիշերը ղո՞ւք լուսցուցէք... անոնք հրճուելու ուրիշ պատճառ ... նին. ողջ գայլ մը, մէկը երկար ... մը անոր վիզէն անցուցած ձի կը ... դայ, մինչ երկու կողմէն լուծ քաշ... լու պէս, երկու թիկնեղ երիտասարդ... ներ դըղոյ կը քալեն կորդ քակող ... լերու պէս։ Գիւղը հրճուանքի մէջ ... մանկան մը պէս. լաց ու ժպիտ ... հան օրերու նման։ Ձիւնը խնդուած ... ւեւի կը փոխուի։ Գայլը կը կապ... ժամու երկաթի դրան խօսնակին ... մեծին կապը կ՚արձակեն։ Բազմաց... նը ձիւնը չաղելով բաց շրջանակ ... կազմէ, ինչպէս մոլեռի (խարոյ... ըը։ Ցուցանք։ Գայլը զարհուրել... քերով շուրջը կը նայի, վիզը ... գիտակից ոճրագործի մը պէս ... նիքները կզպուեր են, բայց ... վոյն ոռնոց մը կ՚արձակէ ու իր ... կը հրաւիրէ քանի մը դամբռն... ոնք մինչ այդ չկային։ Մեր շ... մեղի պէս վեհանձն են, նախ ... դէմ ունեցած քէնը կը մոռնան ու ... քի տակէ իրար գիտելէ վերջ, ... մէկը իր տիրոջ առջին նստած ... կը սրէն ձիւնը փորփրելով։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄ...

(5)

(Շար.)

մի տղոց ու հանդէսը փակուեցաւ «Շնորհ դեր ջանս» երգով :

Ցաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք Լանսէյի Թաչունինե-րուն :

Ա. Օհանեան

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, 7 Յունուար (Յառաջ) — Սէն Լու, որ Մարսիլիոյ շրջանին մէջ կառուած մանկապարտէզներու առաջին տեղը կը գրաւէ իր թիւով, յունուար 2ին կիրակի կէսօրէ վերջը Ամանորի հանդէս մը սարքած էր, հովանաւորութեամբ Թաղ. խորհուրդին :

Որոշուած ժամանակէն առաջ լեցուած էր եկեղեցին : Շատեր ոտքի վրայ մնացին : Թաղականութեան կողմէ հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան խօսք առնելով, պարզեց եկեղեցիին եւ դպրոցին դերը ազգապահպանման գործին մէջ : «Հոգ տարէք անոնց, գուրգուրացէք այս ծաղկոցին վրայ :

Անհատներ կուգան ու կ'երթան, իւրաքանչիւրը իր կատարած լաւ կամ վատ գործին համար կը գնահատուի, կամ կը քննադատուի : Դուք ծնողներ, մասնաւորաբար աշխատեցէք ձեր զաւակներուն սորվեցնել Մեսրոպեան տառերը, որովհետեւ միայն անոնց միջոցաւ կրնանք պահել մեր գոյութիւնը, այս անհարազատ եւ յարձուն պայմաններու վրայ »

Ժամը 3.30ին վարագոյրը կը բացուի, 95 Հայորդիներ, 4էն 10 տարեկան, հասակի կարգով շարուած են բեմին վրայ, ուր զետեղուած է Կաղանդի խոշոր ծառը, բեռնաւորուած զանազան խաղալիկներով : Օր. Առաքելեանի մէկ ազդանշանին վրայ սկըսան մանկական արտասանութիւնները եւ երգերը, ընկերակցութեամբ դաշնակի. Ցաջորդաբար տեղի ունեցան փոքրիկ պաւէշներ, «Դերձակուհին», «Որսորդը», «Դարբինը» եւ «Պղնձագործը», «Հետաքրքիր աղան», «Բըժիշկ եւ Հիւանդը» : Ամէնէն վերջը եկաւ Կաղանդ պապան : Բոլորն ալ յաջող էին շնորհիւ վարժուհիին Թաւիթ Ջանիբեանի

Հանդէսը լրացած ըլլալով Թաղականութիւնը գոհ էր ունեցած բարոյական եւ նիւթական հասոյթէն, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր թաղեցիներուն, դպրոցի պաշտօնէութեան, եւ այն մարմիններուն որոնք իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութեամբ քաջալերած են զինքը : Մանաւանդ Այճերիոյ եւ Մարոքի այն երեք սրտցաւ հայրենակիցներուն որոնք մէկը երկու տարիէ ի վեր, իսկ միւս երկուքը այս տարիէն սկսեալ ամսական 100 ֆրանքով կ'օժանդակեն Թաղիս դպրոցին : Բոլոր ծնողները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ, տեսնելով կատարուած աշխատանքը :

Ուրախ ենք ըսելու որ Սէն Լուն այս տարի ունի 180 աշակերտուհիներ, որոնք կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն, 130ը Ազգ. դպրոցին մէջ, իսկ 50ը անհատական հաստատութեան մէջ : Արդեօ՞ք միւս շրջաններու նախանձը չի շարժեր Սէն Լուի այս ըղձական երեւոյթը : Անոնք աւելի բազմամարդ են, բայց աշակերտութեան թիւը 60ը չանցնիր, կամ բնաւ չունին :

Ացանուն

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած) — Գուլվար Օտտոյի ազգ. վարժարանի տօնածառ երեկոյթը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 31ին, ազգ. վարժարանի մէջ, ժամանակէ առաջ ծնողքները եւ թաղեցիներ գրաւած էին իրենց տեղերը, լսելու համար իրենց զաւակներուն անուշիկ ձայները : Սրահին մէկ անկիւնը զարդարուած էր Կաղանդի ծառը, բոլոր յարմարութիւններով : Ճիշդ ժամանակին վարագոյրը բացուեցաւ եւ կարգով շարուած աշակերտները երգեցին « Բամ Փորոտան »ը :

Ցետոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ ընկ. Թ. Քէօսէեան հանդէսին բացումը կատարելով, թելադրեց օժտալ դպրոցին : Ապա սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, արտասանութիւն, խմբերգ, մեներգ, պար եւ երգախօսութիւններ : Տասը փոքրիկներ արտասանեցին մանկական կտորներ, բուռն ծափեր խլելով, իսկ մեծերը արտասանեցին Դանիէլ Վարուժանի «Դերենիկ»ը եւ « Կարօտի Նամակ »ը : Նոյնպէս «Ազատութիւն ձեզ, Սուրբ Մարտիրոսներ» եւ « Ղարիպ Ազբեր» (մեներգելով) : Բոլորն ալ արժանացան գնահատանքի : Երկրորդ մասին, աշակերտները պարեցին հայկական պարեր, յետոյ տեղի ունեցան երեք երգախօսութիւններ,— «Վարժուհին», «Պատժուած ագահ տղան», եւ «Հետաքրքիր աղջիկը» : Փոքրիկները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը : Թող ներեն որ չեմ յիշած աշակերտներու անունները : Դպրոցի 50 մանչ եւ աղջիկ աշակերտները բոլորն ալ ո եւ է պարտականութիւններ ունէին եւ յաջողութեամբ կատարեցին : Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, աշխատանքը կատարուած է կարճ ժամանակի մը մէջ, առանց վընասելու դպրոցին դասերուն, շնորհիւ ուսուցչուհի Այրի Տիկին Մարի Սէմէրճեանի, որ բարեխղճօրէն փարած է իր պարտականութեան :

Հանդէսը փակուեցաւ աշակերտներու խմբերգով «Ես լսեցի մի անուշ ձայն » : Ամէնէն վերջը Թաղականութեան կողմէ պատրաստուած նուէրներ եւ պտուղ բաժնուեցան բոլոր աշակերտներուն : Ներկաները այնքան գոհ մնացին որ չէին ուզեր բաժնուիլ սրահէն եւ առաջարկեցին գոնէ տարին երեք - չորս անգամ այսպիսի ձեռնարկներ կատարել :

Ներկայ մը

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈՁՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, 5 Յունուար. — Սթանոզի հայրենակցական միութիւնը այս տարի եւս տօնեց միութեան հիմնադրութեան տարեդարձը .

Յունուար 2ին հակառակ ցուրտ օդին եւ սրահի հեռաւորութեան, ժամանակէն առաջ բազմութեամբ մը լեցուած էր Թէմէլի յունական սրահը : Հանդէսը տօնական այս ուրախալի օրերուն զուգադիպած ըլլալով, պատրաստուած էր գեղեցիկ տօնածառ մը, միեւնոյն ժամանակ տօնելու համար նոր տարին : Օրուան նախագահը, Գ. Յովհաննէս Ահարոնեան նախ Ամանորի առթիւ ջերմ մաղթանքներ ուղղելով ներկաներուն, պարզեց միութեան տասը տարուան գործունէութիւնը ; Գոհունակութեամբ յիշեց որ Միութիւնը այսպիսի հանդէսներով առիթ կ'ընծայէ իր բոլոր հայրենակիցներուն գոնէ տարին օր մը համախմբել մէկ սրահի մէջ, իբրեւ մէկ ընտանիքի զաւակներ : «Մեր միութիւնը ըլլալով լոլորովին չէզոք, որ եւ է կուսակցական - քաղաքական նպատակ չի հետապնդեր» : Ու կոչ ըրաւ ներկաներուն աւելի համերաշխօրէն բոլորուիլ Միութեան շուրջ, օժանդակելու համար կարօտ հայրենակիցներու, Ֆրանսայի թէ արտասահմանի մէջ : Մանաւանդ շեշտեց նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը, պայքարելու համար ձուլման ու այլասերման վտանգին դէմ :

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ խմբերգով մը : Փոքրիկն Թիւբլէէնեան մեներգեցընկերակցութեամբ ջութակի, Տիկին Արմենուհի Տավուտեան մասնակցեցաւ մեներգով մը եւ արտասանութեամբ, իսկ Գ. Կարապետ Մէյլէմճեան արտասանութիւնով մը : Ցետոյ 60ի չափ փոքրիկներ (5էն 12 տարեկան) արտասանեցին մայրենի լեզուով ոտանաւորներ : Արտասանութիւնը լրացնող ամէն փոքրիկ բեմէն վար իջնելէ առաջ կը քաշէր վիճակախաղի թիւերէն մէկը եւ համապատասխան պարգեւը (զանազան խաղալիկներ) Կաղանդ պապային կողմէ ստանալով ուրախ զուարթ վար կ'իջնէր : Փոքրիկները ստացան նաեւ մըրգեղէն եւ շաքարեղէններ : Մրգեղէններ հրամցուեցան նաեւ բոլոր ներկայ հայրենակիցներուն : Ցատկապէս մըրգավաճառ - նպարավաճառ հայրենակիցներ նուէրներ ըրած էին, ինչպէս նաեւ 20է աւելի հայրենակիցներ (ոմանք դրամ ,ոմանք ալ զանազան առարկաներ) որոնք վիճակահանութեան դրուեցան : Շնորհիւ առատաձեռն հայրենակիցներու տոմսակները սպառեցան շատ կարճ ժամանակի մէջ : Մաս մը դրամ ալ զարդանիշերէ ստացուած ըլլալով, ընդամէնը գոյացաւ հազար ֆրանքի մօտ գումար մը, որ պիտի յատկացուի Միութեան բարենպատակ գործերուն :

Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն մը Միութեան թատերախումբի կողմէ եւ հանդէսը վերջացաւ երեկոյեան ժամը 7ին ամբողջ հինգ ժամ խանդավառ մթնոլորտի մէջ թողլով բոլոր հայրենակիցները :

Կարապետ Կէօտէճեան

Հ. Յ. Դ.
ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ԿԵԴՐ. ԴԻՒԱՆ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք .

1.— Տիգրան Ս. Բէկլարեանէ, մեծադիր նկար մը որ կը ներկայացնէ Միացեալ Հայաստանի տօնակատարութեան թափորը Երեւանում : Եւ Խրիմեանի ու Իզմիրլեանի նկարները :

2.— Ա. Խատիսեանէ, Հ. Հանրապետութեան մեծադիր զինանշանը գործուած ուլունքներով, Դամասկոսի բանտին մէջ :

3.— Վ. Փափազեանէ . Վանի եւ Շատախի զինուորական յատակագիծը, գծուած մեծ կտորի մը վրայ :

4.— Ար. Հանրմեանէ, Հ. Հանրապետութեան եւ Խորհ. Հայաստանի 52 նամականիշ յատուկ տետրակի մէջ :

5.— Փանոս Ժամհարեանէ (Թաւրիզ), ա) Վարդգէսի ժամացոյցին շղթան, ստացուած 1903 թուին Վանի բանտէն : բ) Սուրուզի Դաւիթի ծխախոտի տուփը շինուած ցորենի ցողուններով 1897 թուին, Գաշկալէի բանտին մէջ : գ) Արմենական Ցակոբ վարժապետի ձեռքով գործուած մետաքսէ մանկական մէկ զոյգ գուլպայ, պատրաստուած Վանի բանտին մէջ 1904ին, ուր ցմահ բանտարկութեան էր դատապարտուած ,

6.— Գուրգէն Մխիթարեանէ (Գանիբէ), Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի ղեկավարներէն Վահան Ներսէսեանի նկարը :

7.— Հրայր Ստեփանեանէ (Թաւրիզ), Ստեփան Ստեփանեանի (Բալաջան) ձեռագիր կտակը, բազկացած ութ էջէն :

8.— Յարութիւն Սարգսեանէ (Համառան), նկար մը որ կը ներկայացնէ Թորգոմի (Թումանի) խմբի կառքաշը Օլթիի գծի վրայ, ռուսական զօրքի միջոցով :

9.— Աղեքսանդր Տէմիրճիպաշեանէ (Ֆիլիպէ), 1906ին եւ 1909ին Անդրանիկի ձեռքով գրուած երկու նամակներ :

10.— Վահան Համբարձումեանէ (Մարսէյլ), Սեբաստացի Մուրատի նկարը

11.— Վարդգէս Ահարոնեանէ (Նիւ Եորք), Աւետիս Ահարոնեանի «Իմ գիրքը», I եւ IIրդ հատորի, «Կաթուչիկ», «Ամբորդը» եւ ուրիշ աշխատանքներու ձեռագիրները :

11.— Տօքթ. Լ. Համբարձումեանէ (Փելճիքա), «Լրագիր» պարբերաթերթի կազմուած հաւաքածոն (1927) :

12.— Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէէն տասը օրինակ «Դիւան Հ. Յ. Դաշնակցութեան» :

13.— Հ. Յ. Դ. Գահիրէի կոմիտէէն երկու օրինակ ալպոմ, լոյս ընծայուած Հ. Յ. Դ. 47րդ տարեդարձին առթիւ :

14.— Համազգայինի Ֆրանսայի Կեդր. վարչութենէն, Չորս օրինակ « Րաֆֆի» գիրք, ծննդեան 100ամեակի առթիւ :

15.— Մկրտիչ Պարսամեանէ (խմբագիր «Վեմ» եւ Արեւելք»), Մէկ օրինակ «Արեւմտ. Բանաստեղծներ », մէկ օրինակ «Աւետ. Ահարոնեան» եւ 1931, 32, 33 եւ 34 թուի «Վեմ» եւ Արեւելք» տարեգիրքերը, չքեղ թուղթի վրայ :

16.— Ս. Վրացեանէ, երկու օրինակ « Վէմ » (հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան) :

17.— Տօքթ. Շ. Նարդունիի «Հայ-Բույժ» (չարունակութիւն)

18.— Հրանդ Բալուեանէ «Զուարթնոց»ը (շարունակութիւն) :

19.— Գեղամ Բադասարեանէ, «Բազմիկ» (շարունակութիւն) :

20.— Նաւասարդի խմբագրութենէն (Թէհրան), Նաւասարդ ժողովածոն :

21.— Խէն, Մովսէս Կոթողեանի նըկարը, Հ. Յ. Դ. նորագոյն նահատակներէն ինկած հերոսներ 1936 թ. երկրի մէջ :

22.— Խէն, Յովհաննէս Ակինեանի չորս նկարը :

Դրամական նուէրներ այցելութեան առթիւ .—

1.— Դաւիթ Դաւիթեանէ (Պերլին) 100 ֆրանք, 2.— Տօքթ. Ա. Աբեղեանէ (Պերլին) 50, 3.— Արսէն Գալիկեանէ (Հարաւ. Ամերիկա) 50, 4.— Ա. Գեւորգեանէ (Մարսէյլէն) 30, 5.— Տիկին Խէն 20 ֆրանք :

Թանգարանի եւ Կեդր. Դիւանի
Վարիչ՝ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԹԷ ՈՂՈՐՄԵԼԻ ԽՄԲԱԿ ՄԸ

« Հայրենիք » խնտնեայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 դեկտ).

— Ամէնուն յայտնի է, թէ ինչ պայմաններու մէջ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցիչ Գարեգին արքեպիսկոպոս Յովսէփեան անցեալ տարի հարկադրուած եղաւ ինքզինքը «պարտուած» յայտարարել եւ հրաժարիլ ամերիկահայ եկեղեցիի միութիւնը վերականգնելու իր ձեռնարկէն, որուն համար եկած էր Ամերիկա եւ որուն համար տքնաջան աշխատած էր ամիսներ :

Ցայտնի է, որ երկու կողմի՝ Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութեան եւ ռամկավար - հնչակ - հօկճի փոքրամասնութեան ներկայացուցիչներուն հետ ան յաջողած էր կայացնել նախնական համաձայնութիւն մը : Կը մնար միայն, որ երկու կողմի երեսփոխանական ժողովները գային իրենց հաւանութիւնը տալու այդ համաձայնութեան :

Կաթողիկոսի ներկայացուցիչը, որ մինչ այդ մեր գաղութի մէջ շատ մը տեղեր պտտած էր եւ բաւականաչափ տեղեկացած հասարակութեան տրամադրութիւններուն, վստահ էր, որ ժողովուրդը, շատ չնչին բացառութիւններով, խորունկ գոհունակութեամբ պիտի ընդունէր պառակտուած եկեղեցիներու միութիւնը : Եթէ այդ վստահութիւնը չունենար, ան'կասկած չպիտի ձեռնարկէր երբեք երեսփոխանական ժողովներու գումարման :

Սակայն, Ռամկավար-հնչակ - Հօկճի փոքրամասնութեան երեսփոխանական ժողովի գումարման նախօրեակին, Դուրեանի զիակը չահագործող պառակտիչները, անկասկած, Խորհըրդային պաշտօնի ոստիկանութեան գործակալներու թելադրութեամբ, յանկարծ վայնասուն մը փրցուցին միութեան ձեռնարկին դէմ : Պօսթընի Ռամկավար թերթին մէջ սկսան երեւալ ծայր աստիճան գրգռիչ գրութիւններ Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութեան դէմ,— գրութիւններ, որոնք երեխաներու համար իսկ պարզ մեծով ցոյց կուտային, թէ ռամկավար - հնչակ - հօկճի պառակտիչներու տխրահռչակ խումբը որոշած է իր տրամադրութեան տակ եղած բոլոր միջոցներով վիժեցնել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հրահանգով կատարուած ամերիկահայ եկեղեցիներու միութեան ձեռնարկը : Եւ, ինչպէս պէտք էր սպասել, այդ երդուեալ պառակտիչները նորէն սկսան կրքեր հըրահրել եւ կրկնել իրենց ծանօթ զըրպարտութիւնները Դուրեանի սպանութեան առթիւ՝ թէ ժամուլի էջերէն եւ թէ ներքին հաւաքոյթներու մէջ ;

Այնպէս որ երբ Ռամկավար - հնչակ - հօկճի փոքրամասնութեան երեսփոխանական ժողովը գումարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, դաւաղիր պառակտիչները արդէն յաջողած էին պէտք եղածը պատրաստել՝ պարտութեան մատնելու համար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցիչին իր ձեռնարկի հետ միասին :

Հակառակ ամէնուն ծանօթ այս գարշելի իրողութեանց՝ Պօսթընի Ռամկավար թերթը այժմ փորձ կ'ընէ արդարացնելու թէ Գարեգին արքեպ. Յովսէփեանի հակառակ ընթացքը եւ թէ ռամկավար - հնչակ - հօկճի պառակտիչներու նիւթած դաւադրութիւնը ըսելով, որ «ժողովուրդն է որ չուզեց ներել», եւ ատոր համար ալ կարելի չեղաւ եկեղեցիի միութիւն առաջ բերել :

Անոնք կը մոռնան միայն, որ ժողովուրդը իրականին մէջ զզուած է իրենց պառակտիչ ընթացքէն եւ որ եւ է բանէ աւելի կը փափաքի օր առաջ վերականգնուած տեսնել ազգային եւ եկեղեցական միութիւնը : Գաղութ մը, որմէ կէ եկեղեցի անգամ դժուարութեամբ կը պահէր ինչպէ՞ս կրնայ բազձալ ունենալու երկու եկեղեցի ;

Մասի վրայ հաւկրուելիք այդ պառակտիչները, որ յաջողած են իրենց յեղանը դարձնել Պօսթընի ռամկավար թերթը, այնքան անհրես ու ամբարտաւան են դարձած, որ կ'երեւակայեն թէ ժողովուրդը իրենց պզտիկ խումբն է, եւ թէ իրենցմէ դուրս եղողները ժողովուրդի մաս ալ չեն կազմեր :

Այդ ողորմելիները կը մոռնան, որ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը երբեք իրենց հետ չէ եղած : Անոնք կը մոռնան՝

Որ 1933 թ. Նիւ Եորքի երեսփոխանական ընդհ. ժողովի մէջ, իսկ իրենք փոքրամասնութիւն էին միայն :

Որ անգամ Դուրեանի զիակին շուրջ իրենց յարուցած խլացուցիչ աղմուկի եւ փողոցային կռիւներու շրջանին իրենց հետեւորդները, որոնց մէջն էին նաեւ այս գաղութի ամէնէն հարուստները, հազիւ կրցան հաւաքել մէկ քառորդը Դաշնակցութեան համակիր պանդուխտի տուած գումարին :

Որ իրենք, հակառակ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցչի Ամերիկա գալու առթիւ քանիցս մեր ըրած առաջարկներուն, վախցան համաժողովրդական քուէարկութեան դնել ամերիկահայ եկեղեցիի միութեան խնդիրը, ոչ ալ ուզեցին այդ ձեւով ընտրել Ազգային Կեդր. Վարչութիւն մը մեր գաղութին համար» :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ « Լա Սիրի » թերթը կը գրէ թէ Լիբանան, հակառակ 750.000 բնակիչ ունեցող փոքրիկ երկիր մը ըլլալուն, ունի 120.000.000ի համարժէք ելեւմտացոյց մը , մէկ հանրապետութեան նախագահ, 7 նախարար, նախարարներու գործակից 10 տնօրէններ եւ 63 երեսփոխաններ : «Լա Սիրի» կ'աւելցնէ թէ վարչական այս ծանրաբեռնուած մեքենային պատճառով, պետական ելեւմտացոյցին աւելի քան 8 տասներորդը, այսինքն 96.000.000ը պաշտօնեաններուն կը յատկացուի : Այս պայմաններուն մէջ երկիրն ինչպէ՞ս կրնայ ապրիլ , կը հարցնէ թերթը :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրականութեան եւ արուեստի : Թիւ Բ. 1938 յունուար : Հրատարակութիւն Հայ Մտքի Տան , Աթէնք : Խմբագրութեան հասցէն — Գ. Կառվարենց, 17, Rue Hadji Stamou, Dourghouti — Athènes (Grèce) : Վարչական հասցէ — Ստեփան Օվանովիչ, 16, Rue du Stade, Athènes. Տարեկան բաժնեգին Եւրոպայի համար 40 Փր. ֆրանք. Ամերիկա՝ 1.50 տոլար :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Եւ Ջաւօն սկսեց պատմել, թէ արկինը առժամանակ միայն արձակեց , որ բնակուի քրոջ մօտ մինչեւ կրկին կանչել կը տայ : Տիկինը Ջաւօին փող տուեց, հագուստներ բաշխեց, շատ-շատ լաւ բաներ ընծայեց, եւ բոլորը Ջաւօն բերեց իր հետ :

- Տես բոլորը ցոյց կը տամ քեզ :

Նա սկսեց բաց անել իր հետ բերած կապոցը, որ ցոյց տայ իր ստացած ընծաները : Բայց երէց քոյրը չյաւականալովՋաւօյի տուած բացատրութիւններից, կրկին հարցուց .

— Ի՞նչ է պատահել, ինչո՞ւ արձակեց քեզ :

— Ջաւօն յետոյ կը պատմէ, դա շատ երկար է, այնքան երկար, որքան Լէյլիի եւ Մաջնունի հէքեաթը : Ցետոյ նա յայտնեց, թէ ինքը խիստ յոգնած է, ամբողջ գիշերը ճանապարհ է եկել, անիծուած անձրեւը շատ տանջեց նրան, եւ այժմ սաստիկ քաղցած է զգում, խնդրեց քրոջը որ իրեն քէչ կաթ տայ խմելու : Քոյրը շտապով առնեց կովկիթը, վազեց փարախը, որ կովը կթէ եւ քրոջ համար թարմ կաթ բերէ :

Ջաւօն այժմ միայն նկատեց, որ տանը հիւր կայ եւ նրա կրակոտ աչքերը հանդիպեցին Վարդանի հետաքրքրութիւնով լեցուած աչքերին :

— Նաղելի Ջաւօ, դու Խուրշիդի աղախինն ես,— այնպէս չէ՞ :

— Ուղիղ այդպէս է :

- Ֆաթթահ - բէկի տիկնոջը :

— Հէնց նրա .

Վարդանը գտաւ խառնաշփոթ թելի ծայրը եւ դիտմամբ հարցրեց .

— Բէկը մի երկրորդ կին էլ ունէ՞,

— այն հայ աղջիկն :

— Կ'ունենար, եթէ Ջաւօն սատանայի նման չգողանար նրան :

— Հայ աղջկա՞ն

— Հայ աղջկան՝ — Լալային, Ստեփանիկին,— Նա երկու անուն ունի :

Վարդանի սիրտը ուրախութիւնից սկսեց բաբախել

Ջաւօն ո՞ւր տարաւ գողացած աղջկան :

— Ջաւօն տարաւ իր տիկնոջ մօտ եւ տիկինը ծածուկ ուղարկեց նրան Ռուսաց սահմանը :

Վարդանի դէմքը պայծառացաւ մի աննկարագրելի բերկրութեամբ եւ մոռանալով իրան, գրկեց Ջաւօին եւ չը գիտէր ի՞նչ կերպով յայտնել իր անհուն շնորհակալութիւնը :

— Համբուրիր Ջաւօին,— Ջաւօն ազատեց նրան :

— Ջաւօն իմ քոյրն է ասաց Վարդանը եւ եղբայրաբար համբուրեց նրան :

Ներս մտաւ երէց քոյրը, բերելով փրփրադէզ կաթի ամանը : Ջաւօն առեց նրա ձեռքից եւ մի անգամով մինչեւ կէսը խմեց : Տաք կաթը կազդուրեց նրա յոգնութիւնը եւ քաղցը :

— Հիմա պատմիր , ասաց նրան երէց քոյրը :

Ջաւօն իր յատուկ ձեւով սկսեց պատմել, թէ իր տիկնոջ ամուսինը՝ Ֆաթթահ - բէկը վաղուց սիրում էր մի հայ աղջկայ, որ Օ... գիւղի ատենուէր Խաչօի աղջիկն էր : (Տանուտէրը ծանօթ էր բոլոր հարեւան Քըրդերին) : Տիկինը չէր ցանկանում, որ հայ աղջիկը բէկի կին լինի. որովհետեւ նա գեղեցիկ էր եւ կարող էր մի-անգամայն գրաւել բէկի սիրտը : Նախանձից եւ խանդոտութիւնից դըրդուած, տիկինը ամէն կերպով աշխատում էր , որ արգիլէ այդ ամուսնութիւնը : Բայց բէկը սաստիկ ընդդիմանում էր նրան : Եւ երբ բէկը գարձաւ Բայազէդի կռուից, պատրաստւում էր գնալ բերել հայ աղջկան, այն ժամանակ տիկինը Ջաւօին իր հաւատարիմ սպասաւորներից երկուսի հետ առաջուց ուղարկեց Օ... գիւղը, որ գնան, եւ դեռ բէկը այնտեղ չհասած, գողանան՝ եւ մի ուրիշ երկիր տանեն Լալային (այսպէս էր նրա անունը) : Ջաւօն գտաւ Լալային նոյն գիւղի քահանայի տան մէջ, իր եղբօր կնոջ՝ Սառայի հետ թաքնուած : Սառան վաղուց գիտէր բէկի նպատակը, եւ երբ Ջաւօն պատմեց նրան Խուրշիդի դիտաւորութիւնը, նա ուրախութեամբ ընդունեց Լալային վեր առնել եւ գիշերով մեր սպասաւորների հետ փախչել Օ... գիւղից : Նրանք տարան Լալային Ռուսաց երկիրը, եւ բէկը մընաց «վա՛յ կարդալով» եւ «իր գլխին տալով» : Տիկինը սկսեց ծածուկ ծիծաղել եւ ուրախանալ, որ խլեց նրանից գեղեցիկ Լալային : Մեր սպասաւորները մի քանի օրից յետոյ դարձան եւ լուր բերեցին, թէ անվտանգ տեղ հասցրին աղջկան : Իսկ Ջաւօին տիկինը ասաց, որ գնայ առժամանակ իր քրոջ մօտ մնայ, մինչեւ բէկի բարկութիւնը անցնի :

Ջաւօի պատմութիւնը այն աստիճան գրաւել էր իր քրոջը եւ մանաւանդ Վարդանին, որ նրանցից ոչ ոք չնկատեց, որ հիւանդը նոյնպէս ուշադրութեամբ լսում էր : Երբ Ջաւօն վերջացրեց, լսելի եղաւ նրա ձայնը .

— Հիմա կարող եմ հանգիստ մեռնել, Լալան ազատուած է...

Վարդանը մօտեցաւ եւ բռնեց նրա տատանուող գլուխը, որ դողդողաց եւ ինկաւ բարձի վրայ :

— «Սոված էլը գարու հասն ասաւ, մինչեւ գարին բերելը, հոգին ալ-ւաւ»...

Այդ եղաւ էֆէնդու վերջին խօսքը : Բրդուհին եւ իր քոյրը նոյնպէս մօտեցան հիւանդին :

— Նա մեռաւ, ասաց Վարդանը :

— Խե՛ղճ, կրկնեցին երկու քոյրերը .

Լէ .

Ցուլիսի արեգակը սաստիկ այրում էր . կարծես, մթնոլորտի ամբողջ տաքութիւնը լցուած լինէր հրեղէն ասեղներով, որոնք կայծերի փոշու նըման շողշողում էին, կիզում էին եւ մեղմ ալիքներով սփռւում էին դէպի ամէն կողմ : Տօթը անտանելի էր : Թըռչունները յոգնած, թուլացած, ծածկուել էին ծառերի թաւուտներում, որոնց վրայ մի տերեւ անգամ չէր շարժւում մեռած քամուց : Միայն ճանճերը, մոծակները եւ մանր միջատական մժեղները անամօթաբար ասպարէզ էին մտել, եւ միլիոնաւոր խմբերով վժժում էին, ծծըւում էին, չնչառութեան հետ մտնում էին մարդու բերանը, քիթը, ականջները, կամ իրանց թունաւոր խայթոցներով աւելի էին այրում մարդու մարմնի բաց տեղերը, քան թէ արեգակի հրեղէն ճառագայթները :

Ոերունի Վաղարշապատը այդ ժամանակ ներկայացնում էր մի տարօրինակ տեսարան :

(Շար .) ՐԱՖՖԻ

Ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

Ներքին նախարար Պ. Մարքս Տորմուա երկար յայտարարութիւն մը ըրաւ երեկ ժամուն, այս յայտնութեանց առթիւ. Տեղի անձկութեան պատճառով կը ներկայացնենք եզրակացութիւնը միայն.

— «Անոնք որ զինուորական կազմակերպութիւններ ստեղծած են քաղաքացիական պատերազմի մը համար, ուղղուած՝ հանրապետութեան դէմ, որ զինապահեստներ կազմած են հարիւրաւոր ընդացիրներով, ձեռնառմբերով, հրացաններով, պայթուցիկներով եւ ռազմամթերքով, հանրային չարագործներ են, որոնք իրենց դաւերի նպատակներուն հասնելու համար չվարանեցան չէնքեր պայթեցնել եւ սպաննել օրէնքին պարկեշտ ներկայացուցիչները: Փաստերը մեր ձեռքն են այժմ: Այլեւս կրնամ ըսել թէ այս մարդիկը եւ իրենց ներշնչողները ուրիշ նպատակ չունէին եթէ ոչ քաղաքացիական պատերազմ յարուցանելու Ֆրանսայի մէջ, ինչ որ կրնար յառաջ բերել նաեւ արտաքին պատերազմ: Թող չըմեղանք չփնտռեն այլեւս, թող չփորձեն սպառազինութիւնները արդարացնել ըսելով թէ անոնք սահմանուած էին պարկեշտ քաղաքացիները պաշտպանելու համայնավարական գրոհի մը դէմ: Այդ չըմեղանքը ապարդիւն է եւ անարժէք»:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խ. Միութեան մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Համատարած փոփոխութիւնները կը շարունակուին խորհրդային կառավարութեան մէջ: Երեք նոր փոխ-գործավարներ նշանակուեցան ծանր ճարտարագործութեան համար: Երեքն ալ անծանօթներ են,— Պերվուխին, Բուտենկօ, Կուզմին: Այս երրորդ փոփոխութիւնն է որ տեղի կ'ունենայ նոյն ճարտարագործութեան մէջ, մէկ տարուան ընթացքին:

Ուրիշ անծանօթ մը, Պարշին, նշանակուած է փոխ-գործավար վերջերս հաստատուած մեքենաշինութեան գործավարութեան: Եուկովսկի, նշանակուած է փոխ-գործավար ներքին գործավարութեան, յաջորդելով Բիզովի որ անհատական գործավար նշանակուեցաւ դեկտեմբեր 31ին: Այս վերջինն ալ յաջորդած էր Իվանովի, որ պաշտօնանկ եղաւ իբրեւ «ժողովուրդի թշնամի» եւ առաջնորդը տասնմէկ վարչութեան ութ պաշտօնեաներու որոնք գնդակահարուեցան դեկտեմբեր 24ին:

Ուրիշ նուազում մը կը տեսնեմ մահավճիռներու մէջ՝ գաւառական պաշտօնեաներու վրայ: Այս առտու ձեռքս անցած քանի մը գաւառական թերթերու կը հաղորդեն 11 նոր մահավճիռներ, եօթը՝ Քարելիոյ մէջ (անտառային շրջանը), մէկը՝ ալիտակ Ռուսիոյ, երկուքը Սիպերիոյ եւ մէկը Ծայր. Արեւելքի մէջ:

*** Մոսկուայի հռչակաւոր Մէյէր հօլտ թատրոնը, որ տարիներով կարմիրներուն պարծանքը կը կազմէր, փակուելու դատապարտուեցաւ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Մէյէրհօլտի ընկերութիւնը լուծուելով, դերասանները պիտի փոխադրուին ուրիշ թատրոններ: Մէյէրհօլտի թատրոնը հռչակուած է խորթ՝ ժողովուրդին համար:

«Թան»ի թղթակիցն ալ հաղորդելով այս լուրը, կը գրէ.—

Մէյէրհօլտի թատրոնին փակման որոշումը նպատակ ունի ընդունելութիւն գտնել. Այս թատրոնը մնացորդը կը կազմէր շրջանի մը ուր մարդիկ յաւակնութիւն ունէին ամէն բան տակնուվրայ ընելու, պարզապէս վեր ի վայր շրջելու հաճոյքին համար եւ որ երբեք նոր բան մը չստեղծեց: Մէյէրհօլտ (Հրեայ) մոլութիւնն ունէր դասական հանրածանօթ թատերախաղեր ձեւափոխելու, զանոնք բացարձակապէս անճանաչելի դարձնելու աստիճան:

Արուեստի վարչութիւնը այս առթիւ գիտել կուտայ թէ Մէյէրհօլտի թատրոնը անանկացած է նաեւ խորհրդային խաղերու տեսակէտով: Այս դիտողութիւնը կը պատշաճի Մոսկուայի բոլոր թատրոններուն: Իրականին մէջ, ռուսական ներկայ թատրոնը միայն մէկ թատերագիր ունի, Միշէլ Բուլկաքով: Մնացեալը անարժէք է:

ԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ. .

Ճափոնի դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց կիրակի օր, վերջնապէս որոշելու համար իր հիմնական քաղաքականութիւնը Չինաստանի հանդէպ: Միեւնոյն առեն նիստ գումարեց դահլիճին խորհրդակցական մարմինը, որ կը բաղկանայ բանակին եւ նաւատորմին գլխաւոր ժամանդէաններէն:

Երկու ժողովներն ալ երկար տեւեցին, մինչեւ երեք ժամ: Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին: Ճափոնի հեռագրական գործակալութիւնը պարզապէս կը ծանուցանէ թէ համաձայնութիւն գոյացաւ, «հաշուեյարդարի ենթարկելու համար հակաճափոնական վարչութիւնը Չինաստանի մէջ»:

Իրազեկ թղթակիցներու կարծիքով, Ճափոն վճռած է պատերազմը յառաջ տանիլ ամենայն ուժգնութեամբ, ջախջախելու համար Չինաստանի դիմադրութիւնը: Ընդունուած է բանակին առաջարկը՝ մինչեւ երեք տարի շարունակելու պատերազմը: Դահլիճին անտեսական խորհուրդը քառամեայ ծրագիր մը կազմած է, Ճափոնի բնական հարստութեանց շահագործման համար:

Ճափոնի նախկին ծովային եւ ցամաքային սպաները հաւանական չեն գտներ որ պատերազմ ծագի Անգլիոյ հետ:

*** Հոնկ Քոնկի մէջ արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ի նախատեսութիւն ճափոնական յարձակման մը: Ամէն քանի առաջ ցուցակագրուած են բժիշկները:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ Շանթունկի նաւահանգիստը, Ցինկթաօ, առանց գնդակ մը արձակելու: Չինական բանակը պարպեց հոկայ քաղաքը ուր Գերմանացիները վերաշինած են:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը վերջերս փակեց Օտէսայի մէջ մնացած միակ յունական եկեղեցին: Հավասի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, 3000 Յոյներ, մեծ մասով խորհրդային քաղաքացիներ, ձերբակալուած են 1937ի վերջին ամիսներու ընթացքին: Յոյներու ձերբակալութիւնները դադրած են նոյն թուականէն ասդին: Բանտարկուած են 60 Չեխեր, իսկ շատեր ալ արտաքսուած: Ձերբակալուած Գերմանացիներու թիւը կը հաշուեն 500: Ոչ եւ նշան չկայ թէ պիտի բարեփոխուի օտարազգիներու հանդէպ տիրող քաղաքականութիւնը:

Պ. Յակոբ Զաքարեան եւ զաւակները՝ Առաքել, Գրիգոր, Սրբուհի, Եղիսաբեթ, Էլիզաբէթ, Մառլէն, Պ. Զաքար Փօյաճեան (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Տրդատ Փօյաճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Փօյաճեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Զաքարեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), եւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աւինոջ, մօր, քրոջ, եղբօրաղջկան եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Փօյաճեան, Ուլաշցի)

ցաւնագին մահը որ տեղի ունեցաւ 8 յունուար, շաբաթ օր Փարիզի Փիթիէ հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 8.30ին, Փիթիէ հիւանդանոցին մէջ, 22 րիւ Պրիւան, Փարիզ, մէթրօ Etienne Marcel, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Դառն կսկիծով կ'ողբանք մահը մեր անզուգական հայրենակից, լաւագոյն հայրենասէր Պ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ (Բաբերդցի): Մեր խոր ցաւակցութիւնները Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեանի, Տէր եւ Տիկին Ընկ. Եփրեմ Թեւանեանի, Պ. Գրիգոր Թեւանեանի եւ համայն պարագաներուն:

Եզրաբէ Ալաճեան

***

Սրտի խորունկ կսկիծով մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Ամասիացի երիտասարդներ՝ ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԵԱՆԻ եւ ԵՐԵՄԻԱ ԷԼԻՔԷՍԻԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ, իրենց պարագաներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ Հայր. Միութեան 1937ի հըրապարակ հանած պարգեւաբաշխութենէն շահող թիւերն են հետեւեալները.— 063, 150, 159, 144, 114, 137, 274, 234, 249, 214, 273, 322, 410, 414, 422, 404, 477, 506, 520, 539, 654, 657, 692, 813, 822, 936, 971, 927 852: Պարգեւները ստանալու համար դիմել մինչեւ մէկ ամիս, Maison Aslan, 21 Rue Petit St. Jean, Marseille:

Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր. Միութեան Վարչութիւն

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Վարձու է երկու սենեակ եւ խոհանոց մը օդաւոր վայրի մէջ: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սօնիկեանի, 52, Rue Gustave Courbet Bagneux, (Seine):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պ. Խաչիկ, Գրիգոր եւ Յարութիւն Հայրապետեան կը ծանուցանեն որ 13 յունուար, հինգշաբթի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժօն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ողբացեալ հօր եւ մօր յիշատակին, կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալիքսանեան 50 ֆրանք կը նուիրեն Փարիզի աղքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Սառա Վարժապետեանի մահուան առթիւ: Ստանալ «Յառաջ»ի Վարչութենէն փոխան ընկալագրի:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Ռմն, Լոնտոնէն, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Տօքթ. Ճէլէպի մահուան առթիւ ձեռամբ Պ. Ս. Իփլիքճեանի, 10 շիլին: Պ. Մ. Փամուքճեան, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ երիցուհի Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ 100 ֆրանք: Պ. Կ. Խուպեսեան, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ երիցուհի Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ 50 ֆրանք:

Le Gérant : G. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro . TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ JEUDI 13 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ – 14e Année No. 3627

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՌԸ ՉՈՐՑԱՒ, ՃԻՒՂԸ Կ'ԵՐԳԷ...

Կիրակի եւ երեքշաբթի հրատարակեցինք Հօկի Ֆրանսայի շրջանին 1937 դեկտեմբեր 29 թուակիր եւ 4 թուահամար շրջաբերականը, ուղղուած բոլոր մասնաճիւղերուն:

Զանց առինք միայն թիւ 2 եւ 3 հատուածները, որոնց առաջինը կը բացատրէ օրացոյցին յապաղման պատճառները, իսկ երկրորդը՝ կը յանձնարարէ որ «ըստ առաջնոյն, յառաջիկայ յունուարի ընթացքին փոխուին հօկեան անդամատոմսերը»: Այս առաջարկութեամբ ալ, կը հրահանգէ գումարել «արտակարգ անդամական ժողովներ եւ ձեռնարկել քարգերու փոփոխութեան »:

— « Նոր քարդ ստանալու համար պայման է որ իւրաքանչիւր հօկեան փակէ լրացող տարուան հաշւոյն իր ունեցած յետնեալ պարտքերը: Այս պայմանը չլրացնող ընկերներուն պէտք չէ նոր քարդ տալ: Այդպիսիներուն բերանացի եւ գրաւոր կերպով յայտարարելու է որ ամենաուշը մինչեւ փետրուարի 15ը նոր քարդ չառնողները կը կորսնցնեն իրենց հօկեանի իրաւունքները: Ցետաքային այդ իրաւունքները ձեռք բերելու համար անոնք պարտաւոր պիտի ըլլան նոր դիմում ներկայացնելու եւ դարձեալ անպայմանօրէն վճարելու իրենց բոլոր հին պարտքերը »: (Բնագրին մէջ ստորագծուած են բոլոր կարեւոր կէտերը):

Ի՞նչ կը հետեւի այս դաղանի շրջաբերականին բովանդակութենէն. —

1. Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը հաստատելով կազմակերպութեան «լուծարքը»՝ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան կողմէ, կը փորձէ այն տպաւորութիւնը ձգել թէ լուծումը կը վերաբերի միայն «Հօկի Երեւանի Գլխ. վարչութեան, որը, ինչպէս գիտէք, ընտրովի չէր, այլ կը նշանակուէր Հայաստանի կառավարութեան կողմէ »:

2. Ի՛նչ փոփոխութիւններ ալ առաջարկէ կառավարական յանձնաժողովը, «արտասահմանեան Հօկերու ընդհանուր կազմակերպչական խնդիրներու վերաբերեալ», եթէ «այդ փոփոխութիւնները անդրադառնան նոյնիսկ Հօկի անունին եւ ներկայ ծրագրով նախատեսուած անոր նպատակին, չպիտի դպին սակայն մեր կազմակերպութեան գոյութեան»: (Ստորագծումը՝ բնագրէն):

3. Կանգնած՝ այս տեսակէտին վրայ, Կեդր. Վարչութիւնը կը կարծէ թէ Հօկը «աւելի առողջ եւ աւելի ուժեղացած դուրս պիտի գայ, նուիրուելու համար բացառապէս Խ. Հայաստանի բարոյական շահերու պաշտպանութեան»: (Քիչ մը վերը՝ վարչութիւնը «հրճուանքով եւ հպարտութեամբ» կը յայտարարէ թէ «Հայաստան այլեւս նիւթական օգնութեան պէտք չունի», շնորհիւ ճարտարագործութեան եւ գիւղատնտեսութեան զարգացման ...):

4. Փոխանակ սթափելու 15 տարուան փորձերէն, Կեդր. Վարչութիւնը «բախտաւոր» համարելով բաղէն, կը յիշեցնէ թէ «մեր պայքարը շատ աւելի սուր է ներկայիս Խ. Հայաստանի թշնամիներու դէմ. հետեւաբար ո եւ է տատամսում, ո եւ է կասում այդ մարզին մէջ ներելի չէ »:

5. «Հազիւ թէ տասնեակ մը մասնաճիւղեր ներկայացուցած են իրենց եռամսեայ եւ վեցամսեայ հաշուեկշիռները, հակառակ մեր բազմիցս կատարած դիմումներուն»: Այդ պատճառով ալ, Կեդր. Վարչութիւնը «կ'ենթարկուի եւ ծանրօրէն ենթարկուած է արդէն նիւթական ճգնաժամի»: (Ստորագծումը՝ բնագրէն): Նախատեսուած գումարին «հազիւ 40 տոկոսը» իրականացած է: « Կեդր. Վարչութիւնը պահեստի գումարներ եւ կամ վարկեր չունի դրամատուներու մէջ, այս հսկայական բացը գոցելու համար»:

Ինչպէս կը տեսնէք, ոգին մարտական է, իսկ բովանդակութիւնը, մանաւանդ նիւթականը՝ «կրիտիկական»:

Թողո՛ւնք առանին հաշիւները եւ քննենք բուն հարցը :

Ուրեմն, Երեւանի մէջ Հօկը վերէն վար գլխատուելէ վերջն ալ, թեւերն ու ոտքերը ողջ կը մնան կամ պիտի մնան արտասահմանի մէջ...

Մենք մարգարէական կարողութիւններ չունինք, լուծելու համար այս հանելուկը: Բայց, քիչ մը տրամաբանութիւն փորձելով, կը հասնինք այն եզրակացութեան, թէ երբ ղեկավարութիւն մը, կեդրոնական հաստատութիւն մը կը լուծուի, անոր ենթակայ մարմինները ալ մեքենաբար կը կորսնցնեն իրենց գոյութեան իրաւունքը:

Մանաւանդ որ, Երեւանի Գլխ. Վարչութիւնը միեւնոյն ատեն ծանր ամբաստանութեան տակ է, եւ վարիչներն ալ բանտարկուած են ամենայն հաւանականութեամբ:

«Խ. Հայաստան»ի դեկտեմբեր 28ի թիւէն կ'իմանանք թէ կառավարութիւնը քննութեան առած է շարք մը հարցեր՝ ժողովրդական տնտեսութեան մէջ կատարուած «վնասարարութեանց» մասին եւ այս առթիւ նկատած է որ, «Հօկի եւ Ներգաղթչինի նախկին ղեկավարութիւնը », ինչպէս եւ պետական Նախկին ղեկավարութիւնը «վնասարարական » արարքներ կատարած են: Այս վարչութեանց մէջ ալ երեւան հանուած են « ժողովրդի թշնամիներ», եւ իբրեւ հետեւանք միջոցներու չգոյութեան, երեք աւաններու մէջ (Նոր Սեբաստիա, Նոր Տիգրանակերտ եւն.) «կիսաւարտ են մնացել եւ 36 տուն փճանում են»:

Տակաւին կ'ունենանք մանրամասնութիւններ, բուն իսկ Երեւանէն, աւելի հանգամանօրէն խօսելու համար այս հարցի մասին:

Մինչ այդ, աւելի քան գաւեշտական պատկեր մը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի Հօկը, իր ինքնահաւան ճամարտակութեամբ եւ ինքն իրեն տուած առաքելութեամբ :

Հարկ է առանձին քննել այդ հարցը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱՏԻՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺԵՑ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Աշխատանքի նոր կանոնագիրը

Գ. Ժինեօ, Ֆրանսայի Գործատիրական Դաշնակցութեան նախագահ, առջի օր վարչապետին ներկայանալով, յայտնեց թէ չի կրնար մասնակցիլ չորեքշաբթի օրուան խորհրդակցական ժողովին, քանի որ կառավարութիւնը չէ ընդունած իր երկու պայմանները,— 1. Ուրիշ աշխատաւորական եւ գործատիրական կազմակերպութիւններ ալ հրաւիրել, բացի Աշխատանքի Դաշնակցութենէն.— 2. Զիջիլ գործատէրերու իրաւունքը՝ բանուորներ առնելու կամ արձակելու մասին:

Վարչապետը պատասխանեց թէ ժամանակ չկայ հրաւիրելու բոլոր աշխատաւորական եւ գործատիրական կազմակերպութիւնները Ցետոյ բացատրեց թէ այդքան յայն ժողով մը չի կրնար արդիւնաւոր ըլլալ եւ թէ հրաւիրելով աշխատանքի եւ գործադուլի երկու մեծ կազմակերպութիւնները, որոնք անցեալին մէջ այնքան հակառակ եղած են իրարու, կը յուսար թէ ուղղակի խօսակցութիւններով ճամբան կը հարթուի համաձայնութեան մը համար: Այս առթիւ, անշուշտ ներշնչուելով ելմտական նախարարէն, յայտարարեց թէ կառավարութեան միտքն չանցնիր իբրեւ օրէնք ընդունիլ երկու կազմակերպութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութիւն մը եւ թէ խորհրդարանին կ'իյնայ քննել եւ քուէարկել համապատասխան օրէնքները :

Գործատիրական Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ՝ գնահատելով հանդերձ դահլիճին բարեացակամութիւնը, ներկայ պայմաններուն մէջ դժբախտաբար չի կրնար մասնակցիլ ժողովին :

Վարչապետը ամուր մնաց իր տեսակէտին վրայ, եւ արդէն մշակած է աշխատանքի նոր կանոնագիր մը, որ պիտի քննուի խորհրդարանին կողմէ: Դահլիճը սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց այդ ծրագրին, որ կը պարունակէ հետեւեալ հիմնական կէտերը.—

1.— Փութացնել իրաւարարական ձեւակերպութիւնները՝ աշխատաւորական վէճերու մէջ, մէկդի դնելով կամ կրճատելով վերաքննութեան իրաւունքը:

2.— Գործատէրերը ազատ են իրենց ուզած աշխատաւորները առնելու անհատական ճարտարագործութեանց մէջ, բայց հանրային գրասենեակներ պիտի հաստատուին հանրային ճարտարագործութեանց եւ հաստատութեանց համար: Գալով արձակումներուն, գործատէրերը պարտաւոր են նկատի առնել իրենց աշխատաւորներուն ծառայութեան տեւողութիւնը եւ ընտանեկան վիճակը :

3.— Գործադուլները պիտի ստանան ռամկավարական ձեւ: Գործադուլը պէտք է որոշուի գաղտնի քուէարկութեամբ եւ աշխատաւորներու մեծամասնութեան կողմէ :

*** Մինչ այս մինչ այն, երկիրը կը գտնուի նոր եւ մեծ գործադուլի մը վտանգին առջեւ: Թուալէ-Թուրքուանի (հիւսիսային շրջան) հիւսուածեղէնի գործարանին բանուորներէն հարիւր հոգի բողոքի ցոյց մը պիտի կատարեն կիրակի օր, եթէ մինչեւ այն ատեն այդ հաստատութիւնը չընդունի կառավարութեան պատուիրակին արձակած իրաւարարական վճիռը: Եթէ այս հաստատութեան բանուորները գործադուլ հռչակեն, հաւանաբար իրենց պիտի միանան հիւսուածեղէնի ուրիշ գործարաններու 185.000 բանուորներ: Այս վերջին հաստատութիւնները ընդունած են իրաւարարական վճիռը :

Ուրիշ բանուորական խլրտումներ ալ կը ծանուցուին, Փարիզի թէ գաւառի մէջ, ինչ որ մեծապէս կ'ազդէ տնտեսական կեանքին վրայ: Ֆրանքը տկար է նորէն եւ զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն դահլիճին կացութեան մասին, եթէ ձախողի աշխատաւորական տագնապին լուծումը:

*** Գ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, նոր յայտարարութիւն մը ընելով խորհրդակցական ժողովի մասին, ըսաւ թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է վերջ տալ օտար աղբիւրներէ եղած խրողութեանց, որոնք սուտ լուրեր կը տարածեն: «Մենք անկեղծօրէն պիտի մասնակցինք խորհրդակցական ժողովին, մանաւանդ անոր համար որ, մենք պահանջեցինք զայն, կառավարութեան հրաւէրէն առաջ: Մենք կը պահանջենք որ յարգուին ստորագրուած յանձնառութիւնները: Այս չի նշանակեր անկարգութիւն պահանջել, այլ բարեկարգութիւն փնտռել: Մեզի համար երկու խօսքեր չեն արհեստակցական ազատութիւնը եւ կարծիքի ազատութիւնը: Այդ ազատութիւնը պէտք է երաշխիք մը կազմէ աշխատաւորին համար »:

*** Աշխատաւորական եւ գործատիրական զանազան կազմակերպութիւններ, որոնք մաս չեն կազմեր երկու գլխաւոր հաստատութեանց, կը շարունակեն բողոքներ ուղղել կառավարութեան, իրենք զիրենք անտեսուած սեպելով:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ վերաբացուեցաւ երեքշաբթի օր: Երեսփ. ժողովին նախագահ վերընտրուեցաւ Գ. Հէրիօ, 520 ներկաներէ 418ին ձայնով: Ծեր - Նախագահ եւ համայնավար Ժագ Տիւքլօ համեմատականի մնաց, չահելով միայն 197 քուէ: Շատ մը արմատականներ քուէ չտուին: Նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի հինգշաբթի օր:

ՀԻԹԼԷՐ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ «պատրաստ են գործակցելու բոլոր ազգերուն հետ, պայմանաւ որ գաղափարակից ըլլան մեզի».

ԱՒՍՏՐԻՈՑ ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ 50 հրապարակային ժողովներ գումարեցին ամբողջ երկրին մէջ, ուր խօսեցան 120 բանախօսներ, պահանջելով վերահաստատել միապետութիւնը: Առաջին անգամ է որ այսքան ծաւալուն ցոյց մը կը կատարուի միապետութեան համար:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց Ազգերու Դաշնակցութեան քննութեան յանձնել պատերազմէն վերջը Ռումանիա ապաստանած Հրեաներու խնդիրը: Մօտ մէկ միլիոն կը հաշուեն այս Հրեաներուն թիւը :

ԷԹՈՒԱԼԻ դէպքին առթիւ կառավարութիւնը 100.000 ֆրանք պարգեւ խոստացած ըլլալով, այս գումարը բաժնուեցաւ Ապահովութեան Տնօրէնութեան, որպէսզի բաժնէ բոլոր անոնց որ օգնեցին երեւան հանելու մահափորձին հեղինակները :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԸՑՄԱ. ՔԼՕՑՔԷ ԵՒ ՌԱՄԿ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« Պայքար » կը կարդամ երբեմն, ոչ թէ սորվելու համար պայքարելու արուեստը, այլ քիչ մը զուարճանալու կամ նուազեցնելու համար պայքարելու եռանդս :

Որովհետեւ «Պայքար»ը մեր ռամկավարներուն պաշտօնաթերթն է, որ գիտէ թէ ի՛նչպէս «լուրջ մարդ» կ'ըլլան, «լռեցուած» եւ ... փարթ: Գիտէ թէ ի՛նչպէս կը սիրեն թէ Հայաստանը եւ թէ Բարեգործականը, առանց դէշ ըլլալու առաջինին կամ երկրորդին հետ: Գիտէ թէ «Իրայինք» ի՛նչպէս կը պարեն, հայ պոլշեւիկներու հետ, եպիսկոպոսներու դադաղներուն վրայ, յետոյ վար կը նետեն իրենց խազակիցները եպիսկոպոսական բեմէն՝ առանց իրենց թեւիկը ցուցնելու:

Առանց պայքարի հանճարեղ եղանակներ են, զորս կ'արժէ սորվիլ եւ գործադրել:

Բայց խորապէս ուսումնասիրելու համար ռամկավար կուսակցութեան պայքարագիտութիւնը, շնորհիւ որուն՝ տես Արտասահման Հայաստանի դատը կը վարեն ազատօրէն եւ անսայթաք, առանց մոռնալու նաեւ Մեծ Տերեւին ... , աւելորդ ալ ըլլայ, առողջական տեսակէտով՝ ուզեցի քիչ մը ռամկավարացնել ալ մարտական ցեղս եւ հետեւեցայ ռամկավարներու դասախօսութիւններուն, հասկնալու համար թէ ի՞նչ կ'ընեն, ի՞նչ կ'ուզեն, ի՞նչ կ'ըսեն:

Անցեալները, Ամերիկայի «Պայքար»ը կը գրէր թէ Դեկտեմբեր 2ին, Ուստրի ռամկավար ակումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէր իր ընկերները, դասախօսն է «Ընկ. Վահրամ Գրիգորեան»: Մտածեցի. « Դասախօսն ալ լուրջ մարդ է, անունն անգամ բարեհամբոյր բան մը ունի, ոչ գա, ոչ ալ տանտէրը կան իր անունին մէջ. — չէ՞ որ այդ տառերը Դաշնակցական են քիչ մը. կտրտելու, քանդելու պատրանք կու տան: Հրաւէրը կ'աւելցնէ. «Փափաքելի է որ ամէն հետաքրքիր ազգային ներկայ ըլլայ եւ լսէ այս շատ կարեւոր դասախօսութիւնները»:

Օդանաւ նստայ եւ Ամերիկա գացի, սորվելու համար «Պայքար»ի մարդոց պայքարի գիտութիւնը :

Դժբախտաբար չհասայ ժամանակին: Դեկտեմբեր 3ին, ժողով կար Չըլաքի ակումբին մէջ: Հա՛փ Չըլաքի : Ակումբը «խըյմա փարթի» սարքած էր:

Սկիզբները, երբ «Պայքար» ռամկավարական պաշտօնաթերթին մէջ կարդացի թէ «խըյմա փարթի»ի առթիւ է հրաւէրը, կարծեցի թէ պայքարի բոլորովին նոր մեթոտի մը մասին է դասախօսութիւնը: Ըսին որ մեր գիտցած «խըյմա»ն է եւ ակումբը այդ իրիկոյ պիտի զբաղի «խըյմայ»ով: Է՛հ, ըսի քիչ մը ուրախացած, ռամկավարներն ալ բարկացած են, երեւի, վերջին դեպքերութիւններէն, եւ այս իրիկոյ դասախօսութիւն պիտի տան թէ ի՛նչպէս «խըյմա» պիտի ընեն իրենց հակառակորդները :

Ո՛վ զարմանք, եկա՛ն ռամկավար հանրմները եւ խաթունները,— պնակներով խըյմա՝ տոմաթէսի սոյսա, խաշխաշով պասը. փաթլիճանով մուսաքքա, գարնը - եարըք, քարսի պուտու, քէօֆթէ պատրաստելու համար:

Հարցուցի.— Ռամկավար կուսակցութիւնը խռովա՞ց է թէ ... փարթի (անգլերէն բառ մը որ կը նշանակէ կուսակցութիւն եւ... խնջոյք):

Պատասխանեց չէզոք բարեկամս .

— Այո, ձեռքի դասախօսական ժողովներով՝ միտք կը լեցնեն, իսկ առանք, իրենց այսպիսի փարթիներով, փոր կը լեցնեն,— այդ ալ պայքար է:

ԱՐԱՁ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Օննիկ Դարբինեան	20
Ա. Գալֆայեան	10
Դ. Գէորգեան	10
Գումար՝	40
Յունուար 12ի գումարը	1545
Ընդհ. գումար՝	1585

ԿԱՐՄԻՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երէկ, 12 յունուար, ընտրութիւններէն ճիշդ մէկ ամիս վերջը, տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին, Քրէմլինի պալատին մէջ

Այս առթիւ «Թան ըի Թըլթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.—

Գերագոյն Խորհուրդը կը բաղկանայ 1143 պատգամաւորներէ, որոնց 855ը պոլշեւիկներ են, իսկ 288ը անկուսակցականներ: Կիներուն թիւն է 184, մէջն ըլլալով Լէնինի այրին

Խորհրդարանը 50 առ հարիւր կը բաղկանայ կուսակցութեան եւ կառավարութեան անդամներէն: Բաղդատաբար շատուոր են չէկիստները (առնուազն 7 առ հարիւր), ինչպէս եւ կարմիր բանակին սպաները (նոյնպէս 7 առ հարիւր): Գիւղացիներն ու բանուորները կը կազմեն ամբողջին միայն 30 առ հարիւրը : Պէտք է ճշդել նաեւ որ, «գիւղացի»ներէն շատերը իրականին մէջ հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) նախագահներն են եւ կամ մեքենաշարժ արօրի կայաններու տնօրէնները, իսկ բանուորները յաճախ նախկին բանուորներ են, պաշտօնակալ դարձած :

Խորհուրդին մէջ յայն տեղ մը կը գրաւէ պետական քաղքենի նոր դասը, մարաջախտներով, զօրավարներով, ոստիկանապետներով, ճարտարագործական հաստատութեանց տնօրէններով, բարձր պաշտօնատարներով, վիտնականներով, գրագէտներով, արուեստագէտներով, օդանաւորդներով եւն.:

Հին պոլշեւիկները ցանցառ են: Հռչակաւոր Նիկոլա Կրիլէնկօն, որ կարմիր բանակին առաջին սպարապետը եղաւ, երեսփոխան չէ: Թէեւ երեւութապէս կը վարէ դատական գործավարութիւնը, բայց թեկնածու չներկայացուեցաւ: Աւելի վերջին սերունդի պոլշեւիկներն ալ մեծ թիւ մը չեն կազմեր: Բոլշեւիկեան 17րդ համագումարէն (1934 փետր.) ընտրուած Կեդր. Կոմիտէի 71 անդամներէն միայն 23ը աթոռ ստացած են Գերագոյն Խորհուրդին մէջ: (Իսկ սահմանադրութիւնը մշակող յանձնախումբին անդամներն ալ կէս առ կէս գնդակահարուած են): Ուրեմն հին դերակատարները կ'անհետանան, իրենց տեղերը տալով նորերուն: Ինչպէս դիւանագիտութեան, մամուլին, ճարտարագործութեան մէջ, «Տեղ բացէք երիտասարդներուն» նշանախօսքը յաղթանակած է խորհրդարանին մէջ: Թեկնածուներ չեն պակսիր հիներուն տեղը բռնելու համար ...

Միւս կողմէ, մեծ ռուսական նոր - ազգայնականութիւնը աչքի կը զարնէ Գերագոյն Խորհուրդին մէջ ինչպէս այլուր: Անշուշտ Ազգութեանց Խորհուրդը, որ ընտրուած է դաշնակցային հիման վրայ, ակներեւ դերակշռութիւն մը կու տայ խորհրդային դաշնակցութեան ոչ - ռուս տարրերուն: Բայց, աչքէ անցընելով երեսփոխաններու ցանկը, կը տեսնուի որ կէսը, եթէ ոչ աւելին, ռուսական անուններ կը կրեն: Ճիշդ է որ մականունները շատ անգամ խաբուսիկ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՑՈՑ ԾՈՑԷՆ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՑԱՓԺՄԱՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Անտիոքի Թուրքերը հինէն ի վեր մոլեռանդ եւ այլամերժ տարրը համբաւը ձգած են: 1918 դեկտեմբեր 7ին, երբ հայկական լեգէոնի մէկ գումարտակը Անտիոքը գրաւելով՝ Ֆրանսական եռագոյնը պարզեց զօրանոցին վրայ, անոնք փրփուր կը տեղային: Երէկի իրենց զոհերը յաղթակա՞ն եւ իշխո՞ղ դառնան: Անհանդուրժելի էր իրենց համար: Ուրեմն բողոք, աղմուկ: Եւ յաջողեցան: Ուրիշ գումարտակ մը եկաւ, եւ հայ լեգէոնականները Ալեքսանտրէթ վերադարձան իրենց ընկերներուն միանալու: Թէեւ իրենց հպարտութեան մէջ վիրաւոր, բայց կը հրճուէին նորէն, Կիլիկիան գրաւելու տենչով:

Եւ եղաւ որ Թուրքմենանց երկիրը անոնց յառաջխաղացութեան շնորհիւ, իր դարաւոր քունին մէջ պահ մը վերածնութեան երազովը կը դողար մէկ ծայրէն միւսը: Եւ եղաւ որ արմէնական ցեղը խաչափայտ կոնակին՝ անապատներու մահաստաններէն Տէօրթ-Եօլէն Ատանա, Մերսինէն Գօզանթի եւ Այնթապէն Մարաշ հին օրերու փառքը տպրէր, Մասիսի գագաթին հառակ նետած ազատաշող արեւուն դառնալով:

Երանի այն օրերուն:

Զէնքերու յաղթանակը պարտուեցաւ դիւանագիտութեան պոռնկութեան մէջ եւ Վէրտէօնի Մարիանը Կիլիկեան դաշտերուն վրայ ողջունեց Քէմալիստանը, 1921 հոկտեմբեր 20ին, Էնկիւրիի դաշնագրով, որուն 7րդ յօդուածէն ծնաւ Սանճաքի ներկայ փորձանքը:

1921 Դեկտեմբեր 19ին Ֆրանսայի վերջին զինուորը եւ վերջին քրիստոնեան կը մեկնէին Ատանայէն: Այնթապը 25ին, իսկ Տէօրթ-Եօլը 31ին կը պարպուէին: 1922 յունուար 4ին Կիլիկիոյ պարպումը աւարտած էր:

Ճիշդ 16 տարի վերջ, երէկուան պէս թարմ են այդ ողբերգական օրերը:

« ... Ով որ այդ ողբերգութիւնը ապրեցաւ, կը հասկնայ ցաւ բառին իմաստը: Անգլիան արգիլեց գաղթողներուն Կիպրոս, Պաղեստին եւ Եգիպտոս մուտքը: Յունական նաւերը չերեւցան այլեւս Մերսինի առջեւ: Պէյրութ կը հեռագրէ գնդացիրներով փակել ճամբաները եւ ոչ մէկ ֆամիլ, ոչ մէկ վակոն եւ ոչ մէկ նաւ կը դրկէ, որովհետեւ Ֆրանքլէն Պույեօն գաղթականութիւնը կասեցնելու յանձնառութիւնն ունէր Թուրքերուն հանդէպ: Ոչ բժիշկներ, ոչ հիւանդապահուհիներ եւ ոչ ալ չինուկ՝ համաճարակներուն առաջքն առնելու: Փոթորիկը կը պատէ Մերսին նաւահանգիստ ուր 20.000 գաղթականներ սառուցեալ անձրեւին տակ կը պառկին ... »: (Rémusat, Revue des Sciences Politiques, Guillet - Septembre 1931, page 377):

1921 հոկտեմբեր 20ի դաշնագրէն վերջ, Սանճաքին Թուրքերը իրենց աչքերը դէպի հիւսիս դարձուցին: Թուրքիոյ համար Ալեքսանտրէթ-Անտիոքը Ալզաս-Լորէն մը եղաւ: Էնկիւրիի համաձայնագրին 7րդ յօդուածը առջի մէկ օրէն կիրարկութեան դրուեցաւ: Թրքական մշակոյթի զարգացման համար բոլոր դիւրութիւնները տրուեցան, Թուրք լեզուն արաբերէնի պէս պաշտօնական եղաւ, 1927ին Սանճաքը ինքնավար դարձաւ: Ուրեմն այդ յօդուածին տրամադրութիւնները լիովին գործադրուեցան:

Բայց թրքական կառավարութեան նպատակը նոյնը կանգ առնել չէր, պէտք էր Սանճաքը թրքացնել, եւ թրքացնել: Ասոր համար միջոցները չէին պակսեր, եւ զանոնք առնելու ալ գիտէին էր: Եւ քարոզութիւնը սկսաւ յարաճուն ուժգնութեամբ, անարգել:

Պոլսոյ վարժարանները լայնօրէն բացուեցան Սանճաքի թուրք երիտասարդութեան առջեւ, ձրի: Անոնք վերադարձան: Մեծ մասը Թուրքիա մնաց, համապատասխան պաշտօններու կոչուելով: Սանճաքի Թուրքերուն համար Թուրքիոյ մէջ երթեւեկի բացառիկ դիւրութիւններ հաստատուեցան: Հիւանդները Պոլիս երթալով, ժամանցի խնամքներու արժանացան ձրիաբար:

Միւս կողմէ Սանճաքի թուրք պաշտօնեաները եւ Սուրիոյ երեսփոխանութեան թուրք անդամները Էնկիւրիի հրահանգով շարժեցան: Անտիոքի քէմալական կոմիտէն տարիներով անարգել գործեց, կազմակերպեց, արծարծեց Թուրքիոյ ոգին եւ տարածեց վարկը:

1932ին Էնկիւրիի ֆրանքօ-թուրք խօսակցութիւններուն, զրոյց չըլլեցաւ թէ Սանճաքը Թուրքիոյ պիտի կցուի: Նորէն ընդհանուր յուզում եւ խրախուսանք: Շատեր տեղի չըլլեցին, արտ չհերկեցին, պարտէզ չմշակեցին, նոր գաղթականութեան մը հեռանկարին առջեւ զգալով իրենց զինքեր, Քէսապի պատասխանատու հայրենակիցները վանքէն ազատուելու եւ պաշտօնով ապրելու համար, նոյն տարուան նոյեմբերին, Լաթաքիոյ Ֆրանսական կառավարիչին միջոցաւ բազմատողագիր հանրագրութիւն մը ղրկեցին մարզպանին, Քէսապը Լաթաքիոյ կցելու համար: Այդ հանրագրութիւնը Ալեքսանտրէթի պատուիրակին փոխանցուեցաւ առ ի քննութիւն:

Քէսապը մնաց ինչպէս որ էր, բարեբախտաբար: Բայց մտքերու ձըգտումը վտանգին հանդէպ՝ թրքական քարոզութեանց հետ զուգընթաց՝ օրէ օր սաստկացաւ, դժբախտաբար:

Անդիրը մեծ համեմատութիւններ առաւ 1934 մարտ-ապրիլին: Թուրքերը մերժեցին վճարել իրենց պարտքերը Հայերուն եւ Արաբներուն: Այս վերջինները վտանգը մօտալուտ գտնելով դաշտային աշխատանքը լքեցին: Օր մը երբ Դամասկոսցի արաբ արբեցները Անտիոքի մէջ թուրք արձանի մը առջեւէն երգելով կ'անցնէին, Թուրքերը յարձակեցան եւ ստիպեցին զիրենք որ լռեն:

Քիչ մնաց որ վառօդը պայթէր Այնթապի վալիին Անտիոք եկած օրը, ապրիլ 15ին: Առտուընէ ի վեր քանի մը հազար հոգի խմբուած էին կամուրջէն դուրս՝ Ալեքսանտրէթի ճամբուն վրայ, որ ծաղիկներով ծածկուած էր: Զանգուածը երթալով կը մեծնար: Տեղեկատու պաշտօնէութեան պետ հարիւրապետ Ֆիլլէ հեռաձայնով խնդրեց պատուիրակէն (Ալեքսանտրէթ) որ արգիլէ կուսակալին այցելութիւնը. Ազնիւ հարիւրապետը այդ նպատակին համար անմիջապէս Ալեքսանտրէթ մեկնեցաւ: Ի զո՞ւր:

Եւ վալին Անտիոք եկաւ: Անոր երեւումը հայրենասիրութեան եւ խանդավառութեան հուրով բոցավառեց թրքութիւնը: Մինչեւ այդ առեն լռելեայն տարածուող շարժումը յանկարծ պոռթկաց: Սառայ առաջնորդող փողոցին մէջ թուրք ամբոխը ծով դարձած կը ծփար: Անոնք կը պահէին ինքնաշարժին առջեւ — շարանէ մեզ, կամ միասին առաջ: Ուրիշները կը համբուրէին անիւները, անոր վրայէ Թուրք հողը լզելով: Կամ իրենց երեսները ու ճակատները դպցնելով կը հալէին: Քանիցս փորձեցին ուսերնուն վրայ բարձրացնել ինքնաշարժը: «Կեցցէ Թուրքիա», «Կեցցէ Մուսթաֆա Քէմալ», «Անկցի Ֆրանսա», «Անկցի Սուրիա», խելայեղ աղաղակները օդը կը թնդացնէին:

Ֆրանսացի տեղեկատու պետն կը լսէր ու կը դիտէր լուռ ու մունջ:

Թուրք քաղաքապետը, Սիւբէյմ պէյ, նախկին երեսփոխան, յանուն քաղաքին բարեգալուստ մաղթեց վալիին: Անոր վրայ պաշտօնանկ եղաւ, բայց շատ չանցած՝ Գրքըխանի գայմագամ նշանակուեցաւ: Իսկ ոչ մէկ պատիժ խռովարարութեան եւ քարոզութեանց օճախին՝ որ լիսէի թուրք ուսուցչական մարմինն է:

Այս ցոյցն ու նախատինքը Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ հանդէպ, շատ ծանր տպաւորութիւն ձգեց կարգ մը Ֆրանսացիներու վրայ: Անտիոքի Ֆրանսացի վանահայրը կը զարմանար անցած դարձածին վրայ: «Պատուհանէն կը դիտէի կ'ըսէր, փողոցին մէջ ալեկոծումը ցուցարարներու, որոնց բռունցքները դէպի եկեղեցիին խաչը ուղղուած էին»:

Թուրք մամուլը ռազմաշունչ սիւնակներ նուիրեց: — «Անտիոք, պատրաստ եղիր», «երկու ժամէն Գրքըխան ենք» ...:

Աղմուկը ծաւալեցաւ: Ոչ-Թուրքերը իրար անցան: Բողոքի հեռագիրներ Պէյրութ եւ Դամասկոս:

Արեւելեան բանակի ընդհանուր հրամանատար զօրավար Հինցինկէր մայիս 5ին Լաթաքիոյ ճամբով Անտիոք հասաւ վստահութիւնն ու ապահովութիւնը վերահաստատելու: Ընդունելութեան պահուն, պատուիրակութեան շէնքին առջեւ, 16 տարի առաջ Անտիոքի մէջ առաջին անգամ Ֆրանսական դրօշը պարզող հայ լեգէոնականներուն ներկայացուցիչները եւ դեռ երէկ «անկցի Ֆրանսա» պոռացող թուրք արբերը դէմ դիմաց տեղաւորուած էին: Զօրավարը հետզհետէ այցելեց Ալեքսանտրէթ, Գրքըխան, Քէսապ, Մուսա եւ Սուրիա, ամէն տեղ ալ խանդավառ սրտագին ընդունելութիւն գտնելով ոչ-թուրք բնակչութեան կողմէ:

Քէսապ Մուսա տարբերուած ընդունելութիւնը եղաւ վիթխարի ու անձնամ: Այդ օրը Մուսատաղը մէկ մարդու պէս էր մնացած եւ մարտագրաւ ինչպէս 1915ին: Ֆրանսացի հարիւրապետը յայտնապէս զգածուած իր զինուորի ձայնին մէջ դատ ողջունեց անդառնալի փառքին եւ հերքեց ըլլալերութեան հանուած զրոյցները:

— «Քէսապ Մուսայի արժանիքի մասին հեռուէն իմացեր էի. բայց ի՞նչ որ կ'ըսուէր, ինչ որ կը խօսուէր, ձեզ համար իրականութենէն շատ վար է: Այս անքակտելի կապերը կնքեցիք մեծ պատերազմի ընթացքին՝ մեր կողքին կռուելով. Ֆրանսան որ երախտապարտ է ձեզի, երբեք պիտի չմոռնայ զանոնք: Գալով վտանգի այն զրոյցներուն, որոնց արձագանգ եղան հոս, արդէն հերքուեցան մարզպանին կողմէ որ Ֆրանսայի վերջին իշխանութիւնն է Սուրիոյ մէջ»:

Մեծ զինուորը, Սանճաքին մէկ ծայրէն միւսը, վերահաստատեց վստահութիւնն ու ապահովութիւնը:

Սպարապետին մեկնելէն վերջ, Սուրիոյ օրուան վարչապետը՝ Շէյխ Թաճ, նոյն նպատակով Սանճաք եկաւ, ուր խանդավառ ընդունելութիւններ եղան իրեն ալ: Անտիոքի պալատը կարգադրած ճաշին մէջ ան կ'ըսէր:

— «Տրուած առիթէն կ'օգտուինք հանդարտեցնելու համար վրդովուած միտքերը եւ ձեզ ապահովցնել թէ վերջերս շրջած զրոյցները ի մասին սուրիական հայրենիքէն մաս մը զրկելու պետութեան ձգելու կարելիութեան, չարամիտներու կողմէ յօրինուած սուտեր են միայն, որովհետեւ մեր սիրելի երկրին սահմանները վերջնականապէս ճշդուած են: Անկարելի է անոնց դպիլ եւ բթամատ մը հող զիջիլ: Մենք վճռապէս որոշած ենք վերջ մը տալ այս շատախօսութիւններուն եւ օրինակելի պատիժներ սահմանել հեղինակներուն: Միւս կողմէ կը նկատենք որ այդ խմորումը եւ ցոյց եւ հրապարակութիւն, մեր երկրին իրաւունքներուն եւ ազգային ապահովութեան դէմ ուղղուած հարուած մըն էր»:

Այս կտրուկ եւ վճռական խօսքերէն վերջ, Շէյխ Թաճը որ այժմ օրերը Փարիզ կ'անցընէ Սիւոր Գին Փալլիին հետ, բուսաբանական պարտէզին մօտերը, հանրօգուտ շինութեանց փայլուն ծրագիր մը կարդաց որուն գլուխը կը դառնէր Ամուգի ճահիճներուն չորացումը, եւ որուն իրը թէ շուտով պիտի ձեռնարկուէր:

Այդ օրերէն ի վեր, Անտիոքի կամուրջին տակէն՝ Համայի խորերէն հասող Որոնդեսէն գետ, ուրիշ շատ ջուրեր հոսեցան:

Շէյխ Հաճի լուսահոգի ծրագիր-ճառը Ամուգի ճահիճներուն մէջ թաղուեցաւ:

Ինչ որ մնաց իրական եւ տիրական, այդ ալ թրքական շարժումն է, յարատեւ եւ բազմարդիւն:

Շարժում մը, որ զօրաշարժ մը կը դառնայ.

ՎԻՇԱԳ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ

Պոլիս հասած են մօտ 25 գաղթականներ եւս Ուլաշէն (Սեբաստիա) եւ ամփոփուեցան իրենց ծանօթներուն մօտ: Բարեկիրթ, հեզահամբոյր անձեր են: Իշխանութենէն խնդրեցին միայն որ իրենց զաւակներուն դաստիարակութեան համար հովանաւորութիւն ընծայէ: Իշխանութիւնը յանձն առաւ, նոյնպէս ստանձնել եւ հոգալ իրենց բժշկ. պէտքերը:

ՄԻՇՏ ԱՒԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Հակառակ անոր որ Խասգիւղի վարժարանին Վագֆ ըլլալուն մասին ոչ մէկ արձանագրութիւն կայ Էվգաֆին մօտ եւ Թափուին մէջ, Էվգաֆը՝ պնդելով որ վագֆ է, 12 հազար ոսկիի իճարէ պահանջած էր եւ Գալլըգսիադարի կողմը կալուածներու վրայ հաճզի գործողութիւն կատարած էր: Թաղ. Խորհուրդը եւ Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը որոշեցին դատական հետապնդում կատարել:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Փարիզ այցելող հայ մտաւորականը ի հարկէ իր պարտքը պիտի համարէր երթալ տեսնել նաեւ Սեւրի Մուրատեան վարժարանը: Առաւել եւս, որ այդ վայրի անուան հետ կապուած է մեր նորագոյն պատմութեան էջերից մէկը, որչափ եւ ցաւալի լինի այն:

Հին գրավաճառ եւ հայ մշակոյթի բարեկամ Գ. Փալեան — շատերին ծանօթ Կ. Պոլսից — սիրայօժար յանձն է առնում առաջնորդել զիս դէպի Փարիզի այդ նշանաւոր արուարձանը: Հակառակ իր բաւական հեռաւորութեան բուն քաղաքից վերջինիս հոյակապ գետնուղին (մէթրօ) մեզ արագօրէն հասցնում է այնտեղ: Մի քանի քայլ եւս գետնուղիի կայարանից, եւ ահա մեր առջեւ է գտնւում ծառաստաններով ծածկուած մի բլուրի վրայ բարձրացող շէնքը — աւելի ճիշդ՝ շէնքերի խումբը — Մուրատեան վարժարանի:

Վեր ենք բարձրանում քարեայ սանդուխներով, մտնում գլխաւոր շէնքի դռնից ներս, տեղ գրաւում ընդունարանում, մինչեւ որ — կէսօրուան մօտ է — դասաժամը կ'աւարտի եւ դպրոցական պարապմունքները դադար առնելով մի պահ՝ հնարաւորութիւն կը ստանամ իրագործելու այցելութեանս նպատակը: Տեսնելու ոչ միայն վարժարանը, այլ եւ իր հմուտ տնօրէն Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեանը, ինձ ծանօթ արդէն՝ Բեռլինից:

Շատ չանցած՝ ահա ինքը, Հ. Սահակ: Լսած է արդէն Փարիզ գալս եւ բնական է որ անսպասելի չէ այցելութիւնս իրեն եւ իրենց վարժարանին: Ուրախ ենք փոխադարձաբար, կրկին անգամ հանդիպելով իրարու:

Ես վայելում եմ Մխիթարեան վարժարանի եւ իր յարգելի տնօրէնի հիւրասիրութիւնը — հայկական ինքնատիպ, արտակարգ հիւրասիրութիւն: Ճաշի միջոցին հաճոյքն ունենում ծանօթանալու մի ուրիշ Մխիթարեան վարդապետի՝ Հ. Սամուէլի հետ, որ նմանապէս ուսուցիչ է Մուրատեան վարժարանում, այլ եւ ուրախութիւն է պատճառում ինձ երկար տարիներից յետոյ կրկին մի անգամ տեսնելու մեր բանաստեղծ Ահարոնը, որ դարձեալ ուսուցիչ է վարժարանում: Մասնաւոր հաճոյք եմ զգում ես՝ ճաշասեղանների շուրջը տեսնելով տասնեակներով թխադէմ հայ պատանիներ՝ աշակերտներ ու սաներ այս հնամեայ, բազմերախտ կրթական հիմնարկութեան: Ու իմ մտաւոր տեսողութեան առջեւով մէկիկ-մէկիկ գալիս-անցնում են ճեմարանական աշակերտութեան օրերս էջմիածնում, ուսուցչական տարիներս՝ Թիֆլիսի Ներսիսեանում: Անցած քաղցր տարիներ, էլ յետ չէք գալու ...

Հ. Սամուէլ կը փութայ մէկիկ-մէկիկ ցոյց տալ ինձ դպրոցական շինութիւնները, ինձ հարկ եղած տեղեկութիւններով: Ու մենք հերթով պտտում ենք շէնքերի այդ խումբը, հռչակաւոր Մադամ Փոմփատուրի երբեմնի դղեակին մասերը: Ամէն մէկը՝ մի առանձին նպատակի յատկացուած ներկայիս: Կեդրոնական շէնքը՝ դպրոցի վարչութեանը յատուկ բաժինով, սեղաններով եւ դասարաններով, ուրիշներ՝ նմանապէս դասարաններ, այլ եւ ննջարաններ, ննջարաններ յատուկ: Ամէնքն ալ՝ մաքուր, օրինակելի վիճակի մէջ: Մի առանձին մեծ թատերասրահ էլ «Պէշիկթաշլեան թատերասրահ» — իր բաւական ընդարձակ բեմով՝ հայերէն ներկայացումների եւ մեծ հաւաքոյթների յատուկ, գեղեցիկ պատկերազարդուած՝ վարժարանի դասատու նկարիչ Աճէմեանի կողմից. Նրա վրձինի արգասիք են նմանապէս դպրոցի ընդունարանի եւ մի քանի ուրիշ զոյգերի նկարներ:

Այս կարճ տողերը նպատակ չունին տալու Սեւրի Մուրատեան վարժարանի նկարագրութիւնը եւ կամ թէկուզ ընդհանուր գծերով ներկայացնելու դպրոցական այդ մեծ հիմնարկութեան համառօտ պատմականը. Այդ հարցերով հետաքրքրուողներին — եւ հարկ է որ հայ մտաւորականը հետաքրքրուի դրանով — մենք յանձնարարում ենք կարդալ երկու նոր հրատարակութիւններ՝ «Բազմավէպ» ամսագրի 1936ի բացառիկ համարը եւ Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի հեղինակած «Երկհարիւրամեայ կրթական գործունէութիւն Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութեան» աշխատութիւնը: Երկուքն էլ լոյս տեսան՝ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանների հարիւրամեակի (1836—1936) առթիւ:

Այսչափը միայն ասենք այստեղ, որ Փարիզի Մուրատեան վարժարանը նոր հիմնարկութիւն չէ, նրա Սեւր գալն է որ 1929 թուից է սկսւում, առաջին շրջանը 90 տարուան հնութիւն ունի: Հիմնուել է 1846ին եւ փակուել 1870ին: Այդ՝ հին շրջանի տեսուչների թւին է պատկանել նաեւ մեծանուն Ալիշանը, նոյն այդ շրջանին Փարիզի Մուրատեան վարժարանից են եկել յետագայի մի շարք փայլուն մտաւորականներ:

Նոր շրջանի սկզբից իսկ, վարժարանի տեսուչն Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեան, որի հմուտ գրչին է պատկանում Հայոց պատմութեան նուիրուած հանրածանօթ ընտիր դասագիրքը: Ինչպէս անցեալում, առաւել եւս ներկայիս մի բացառիկ դեր է խաղում Փարիզի Մուրատեան վարժարանը, շուրջ հարիւր հայ մանուկների եւ պատանիների ազգային դաստիարակութիւն ջամբելով: Դրանց մէջ կան Հայորդիներ մեր շատ մը գաղութներից եւ մանաւանդ Փարիզից, որ աւելի քան քսան հազար հայութիւն է հաշւում ներկայիս: Փափաքելի է խիստ, որ աւելի ընդարձակուի Մխիթարեանց այս գործունէութիւնը, որ նրանց դպրոցական յարկերը գիմեն աւելի ու աւելի թուով հայ մանուկներ:

Եւ իսկապէս յետպատերազմեան այս դժբախտ տարիներին առանձնապէս զգալի է Մխիթարեանց նման հայրենասէր հայրերի նախաձեռնութիւնը Արտահայաստանի դպրոցական գործում: Քիչ-շատ հոծ հայութիւն ունեցող կեդրոնական վայրերում հարկ է որ հնարաւորութիւններ ընտեղծուին այս ուղղութեամբ: Մասնաւորապէս Ամերիկահայութիւնը, որի ազգային գոյութիւնը աւելի մեծ վտանգների է ենթակայ, հայապահպանման համար մի-մի փարոս եւ միեւնոյն ժամանակ մի-մի ամրոց պիտի հանդիսանային Մուրատ-Ռափայէլեանի նման վարժարաններ: Այդ մասին պիտի հոգան Ամերիկահայերը, եւ հարկ է որ լրջօրէն խորհին նաեւ Մխիթարեան հայրերը:

Փափաքս է տեսնել Սեւրի այն պատ-

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ ...

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

— Տէ՛, սկսեցէք, անոր թանկ մորթը ձեր ճիրաններուն վերապահուած է, գիւղին ներշնչելու համար որ ոչ մէկ չարիք անպատիժ չանցնիր: Բայց եթէ գայլը խելք ընէ ու վախէն գիւղին միջեւով գայ «ես ձեզ մեղայ» բակելու, վախնամ որ մեր շուները քնոտ քնոտ խաղան անոր հետ:

Չեմ գիտեր հողէ՞ն է թէ ջուրէն, բայց մեր Անդուտայ աքերն իսկ ատամնել են, շունչը բռնէ ու պառկէ, աքլոր իր փափուկ! Թաթերով քեզ քիչ մը կը շոյէ. Թէքերն ի՞նչ նշանակութիւն որ ունի մեր մէջ մէկու մը վրայ, միւսը նոյն նպատակն ունի միւս կենդանիներուն մէջ, «թէքնեմ վրադ, սոդունի», կ'ըսէ ու կը հեռանայ, աքլոր թէքել ալ գիտէ արդէն: Առիւծի վանդակին առջեւ կեցէք ու փորձեցէք ձեր պեխերը ոլորել, շուտով կը հասկնայ ձեր կայսերական միտքը, դղո՞յլ, առիւծը շատ հեռուէն կը լսէ: Երանի թէ էօֆէքրանթօյի տեղ կենդանիներուն լեզուն սորվէինք. հիմա գիտութեամբ պիտի հասկնայինք մեր համբերութիւնը հասցնող այս կապուած գայլին լեզուն: Ահա կը սկսի ճերմակ ձիւնը գեղին ներկել, այս մեղք չէ, այլ արիւն ու դեղնուց վախէն կը կաթկթին: Կործանած մեծատուն Սողոմոնց անօթի գամբռը յամրաքայլ բայց անվախ կ'ուզէ ձգտէն հոտուըտալ անոր խղոտ գիտաը ու յարձակում կը սկսի մինակ, ճենթլմէն Սաքսոնի մը պէս: Պատմութիւններ կան որ պէտք չէ գրուին. ես Հաամաղեցի չեմ, մնացեալը ամէն մարդ իր հոգին ստացէնանով թող հասկնայ,

միայն սա չափ ըսեմ, — ինչ որ վոհմակը երէկ գիշեր Ադոյենց շան գլխուն բերաւ, նոյնը ըրին մեր շուները, գայլին բուրդը հովին տալով արդար ձիւնին վրայ ցիր ու ցան: Սպանուածներուն մէջ ան էր ողջ մնացեր...: Ու ինքնավստահութիւնը գիւղին մէջ վերածնաւ: Վարժապետը դպրոցի պատուհանէն հաւնակ կը նետէ. աշակերտները վարը լոբամարգէ ճուտիկներու պէս թառ-մառ կ'ըլլան. միայն կիսաբոպիկ աղայ մը կը յամառի գայլի ճիրաններէն հատ մը փրցնել: Վարժապետը վերէն դժգոհ է, մանաւանդ ինք չէ մտածեր գիշերուան արդիւնաւոր արշաւին ու մտահոգ է թէ թէ՛ դասերը կը խանգարուին: Ի զուր է աշխատանքը այսօր, պատուելի (վարժապետ), այս առան պիտի չլսէ քու դասերդ, ժանիքը իր ափին մէջ սեղմած՝ նոր դպրոցներ պիտի որոնէ իր մտքով:

Թռչուններ ու շուներ, նոյնիսկ կատուներ համարձակութիւն առած՝ վարը ձորին մէջ բարեկենդան կ'ընեն մորթազերծ գայլերու թարմ միսով:

Ոտնակոխ եղած ձիւնը նաղանքով նոր ատեան կը փոխէ, վերէն ծուէն ծուէն բամպակ կը թափի կարծես, պլորելով խառն ու ձայները կը քաշուին տուներէն ներս: Աղուանները, անծեղները տարմով ձորն ի վար կ'իջնեն, աղա՞ իրենց բաժին չմնայ: Դիմացի բլուրին վրայ ընդծովկայի մը ձողին պէս կապտորակ ձիւնի ովկիանոսին մէջ մարդիկ կը տնկուին: Գիւղին նշան կուտան, անոնք բլուրի գլխէն գար կը առնեն ու շուտով մեր տան առջեւ կը հասնին:

— Ով են: Ուրկէ՞ ալ լուր տան, հեռու գիւղերէն աչքի լուսի եկա՛ծ տանուտէ-խնամիներն են, տան կռուր եղեր են: Կրակէն հեռու կը նստին, մինչեւ որ պաղը քաշուի: Անծանօթ կին մըն ալ կայ իրենց հետ, բերանը կը բանայ ու ձայն չունի, բուրդ ու բամպակ չէ մնացեր՝ վէգն է փաթթեր, ուրիշ մը անոր տեղը կը խօսի:

— Նէ՛ անիւսնը օգուտ բրաւ, նէ՛ Աւետարանը, Արտկու տօթանիրը ձեռք քաշեց, Արամ՛ը, քեզի բերինք, ճար մը ըրէ, որբերու աչք է:

Հայրս մտածկոտ է ատոր ու ինքնավստահ, յոյս կը ներշնչէ ու գէմ ջերր կը ճառագայթէն:

Կնոջ ցաւերը ստոտիկ են, պիտի խեղդուի. ուռեցած շրթներն իսկ այլեւս չի կրնար շարժել, որոնց կը փայլին կարմիր լուկկի պէս:

Ես աչքերուն մը պէս պատրաստ եմ հօրս օգնելու. ան ահագին դարան մը դեղեր ունի, ինչպէս մեր գիւղի միւս այր ու մայր բուժիչները:

Ամբոխ աղեւէն ճերմկած կիրի պէս շան փինի կտոր մը առանի մը մէջ, կը դնէ կրակին վրայ որ փոշի կ'ըլլայ: Անգին հիւրերուն աչքերը ձիւնով շփելէ վերջ, զայդ ջուրով կը լուան:

Հայրս կը ջանայ «հոգի մը փրկել», կնոջ կը դարձուցած հիւանդին, որ չեղնէ, չեղեուայ ու պէտ չըլլայ:

Թուղթէ ձագար մը կը շինէ ու մէջի փոշին փո՛ւ, փո՛ւ մինչեւ կոկորդը:

Կոկորդը մինչեւ աղամախնձոր գուբէն ալ ուռեցեր է ու կը փայլի, կարծես օձ է խայթեր: Աչք է, աչքերին ճաթի. կ'ըսէ անոր հետ եկողներէն մին: Մայրս խոշոր պան մը մօր մեղր կը բերէ, ձգան մեղրը օգուտ չունի այնքան, մայր մեղուներն են որ կ'երթան մինչեւ երեք օրուան ճամբայ ծաղիկ ժողվելու, մենք մեր մեղունե՞րն ալ չենք ճանչնար: Մեղրը գուբեն կոկորդին վրայ կը կապէ. քիչ մըն ալ կրակի մէջ խորով սխտորի ծըլակ կը դնէ, ականջներուն մէջ խառ աւոք ունին:

— Մինչեւ կէս գիշեր լեզուն կը բացուի, Զարզար քուրիկ: Ան երեսը կը խաչակնքէ ու զինք կը տանին միւս սենեակը, որ հանգստանայ: Ոչ կրնայ խօսիլ, ոչ կրնայ ուտել:

Ի՞նչ շուտ իրիկուն եղաւ. ձմեռ օրերը սապունիկ են: Արեւը սիրուհիի մը պէս, որ ուրիշ տեղ զբաղած է, առտուն երեսը կը ցուցնէ այս կողմ, բարի լոյս կ'ըսէ, ու ձիւնին հետ կը պաչպչէ. «Դուն ինծի սիրահար ըլլալու համար շատ անդոյն ես, — կ'ըսէ — ու կար ու ծածկեցիր ինծի երկրպագողները, անոնց տեղը չես կրնար բռնել: Դուն ինծի կը սիրե՞ս, օր մը հալ ու մաշ պիտի ըլլաս երբ կշտանամ քեզմէ. դուն իզուր պիտի բարձրանաս լեռներու կատարը քովնալու համար, պիտի լաս, ու քու արցունքներով առուակներ պիտի կազմուին, անոնք ալ նախանձելով իրենց շուրջ արթնցող ծաղիկներէն, ժայռերէն վար պիտի նետուին, գետակները ու գետեր իրար գրկած պիտի երթան թափիլ իմ հակառակ սիրահարներուս մէկուն ծովը: Ես դարերէ ի վեր սիրոյ տաաատ անցի ունիմ ու չեմ կշտանար. սակայն որ նուշի ծաղկի մը վրայ օրհնէ կը ծախմ, չեմ կրնար բաժնուիլ, թէ թեթեւիկ մը թեւերուն վրայ կը թափեմ իմ բոլոր երանգներս ու կը հրճուիմ: Ես ախեղերքի բոլոր հիւլէներէն բաղկացած եմ, անոնք իմ արգանդին մէջ կը բեղմնաւորուին ու ես ընդունութիւն չունիմ արգասաւորուելու համար»:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԵԱՆ

(6)

(Շար.)

ԲԱՆՔ ՀՈԳՆԱՆԱՆՔ

ԻՍԼԱՄԱՆԱՆՔ

«Դուն քուն՝ բախտդ արթուն»:

Ի՞նչ գեղեցիկ խօսք, մանաւանդ սա անգործութեան եւ ողութեան շրջանին:

Եթէ հայկական ասացուածք է սա վերի առածը, շատ ապերախտ գտուած է իր մօրը՝ Հայերու հանդէպ:

Ան մեզի համար եղած է «Դուն արթուն, բախտդ խոր քուն»:

Դարերով վազեցինք առաջին, աչքունք բրինք, աղաչեցինք ու պաղատեցանք իրեն, բայց ժպիտ մը իսկ չկըցանք փրցնել բախտ կոչուած պոռնիկին չորնալիք երեսէն:

Անդին կան ազգեր, որ իրենց խոր քունին մէջ են, բայց սա ըրլլալիք բախտը վրան է զարկեր անոնց անարին մօտ, պատրաստ ամէն բայլ ծառայելու համար:

Այս դասակարգին կը պատկանին Թուրքերը եւ իսլամ ազգերը, որոնք խոր քունի մէջ են: Ցխուննոց Թեզանօթները կամ Թրքարարոյ Հայերուն զոհկական չարքէններն իսկ անկարող էն արթնցնել զիրենք:

Բայց սա ապերախտ ու աննկարակեր բախտը կուզայ եւ իր ամբողջ ուժովը կը Թակէ անոնց դուռները՝ խնդրելով որ ներս առնեն զինք:

Մարդ կ'ապշի սա Իսլամութեան բախտաւորութեանը վրայ:

Եւրոպական ազգեր իրարու հետ մրցումի ելած են Թրքասիրութեան եւ իսլամասիրութեան մրցանիշը կոտրելու համար:

Ժամանակին Գերմանիոյ կայսրը ամէնէն առաջ գնաց այս արհեստին մէջ որ, զինքը հաճի Վիլհէլմ կոչեցին եւ ինքն ալ ֆէսով մը վաւերացուց այդ պիտակը:

Չեմ գիտեր, արաբերէն կամ Թրքերէն բարեւել գիտէ՞ր, ինչպէս կ'ընէ վեհ. Մթալինը, երբեմն Թաթարերէն կամ գրկրգերէն բառեր նետելով ձայնասփիւռին մէջէն:

Այս քաղաքակիրթ Եւրոպացիները, իրենց մէջքը կոտրելու աստիճան կը խոնարհին Ափրիկէցի բոկոտն Իսլամներու առջեւ՝ անոնց արհամարհանքն իսկ պատիւ համարելով իրենց համար

Եւրոպական կառավարական պետեր իրենց քրիստոնէի Ս. կրօնքը ծալլած, ինկած են հրապարակ, Մուհամմէտի կրօնակիցները սիրաշահելու:

Պիտի չզարմանամ եթէ օր մը, այս դիւանագէտները կամ պետերը իրենց անուններուն կցեն «Հաճի Մուսթաֆա Թիւրքին» կամ «Մօլլա Բեազիմ էլ Իսլամ» պոչը:

Այս խաչապաշտները երգում պատառ կ'ըլլան հաւատացնելու համար Մալայեան կղզիներու կախչրթունք Իսլամներուն Թէ իրենք Թէեւ քրիստոնեայ են ծնած, բայց Իսլամներու բարօրութեան վրայ մտածելով կը լուսցնեն գիշերները:

Եւ Թէ կը դատապարտեն Թրիտոսը, կանխած ըլլալուն համար մեծն Մուհամմէտը:

Մէկ երիկ սիրող զոյգ կնիկներու պէս իսլամասիրութեան պատճառով կըռւըտուքի են բռնուած իրարու հետ:

Անոնք պատուելիներ եւ փաթերաներ կը ղրկեն քրիստոնեաները քրիստոնեայ դարձնելու համար:

Թարգիչներ եւ գործիչներ կ'առաքեն, ահագին գումարներ վատնելով, քրիստոնեայ ազգերը համայնավար կամ ընկերվարական գոյնով ներկելու համար, սակայն Իսլամներուն ամէն խնամք կը տանին որ այս Թոյներէն չվարակուին անոնք:

Ամէն ինչ կը զիջին անոնց:

— Պ. նախարար, սրահը այցելու մը կը սպասէ ձեզի ներկայանալու համար:

— Ժամանակ չունիմ, Թող ուրիշ օր մը գայ:

— Սպասողը Իսլամ Շէյխի մը ուղտապանը:

— Օ, չըսի՞ս, Թող հրամմէ: Սա աԹոռները վերցուր ու բազմոց դիր տեղերը, եւ գնա զինք ներս հրամցուր խիստ քաղաքավար կերպով: Վերջէն գնա արեւելեան սուրճ եւ Նարկիլէ պատրաստէ: Սա զարակէն սուր ենծի արեւելեան Թիւթիւնը: Շուտ շարժէ, մարդը կրնայ չսպասել ու մեկնիլ…

Վայ մեզի հայ քրիստոնեաներուս, եկեր իրարու օձիքէն ենք փակած, մեր զատերն առթիւ եւրոպական խաչապաշտ ազգերու մէջ նախընտրութիւն ըրած ըլլալով:

Դուռնէ դուռ կը վազենք զոհէ նաւեկեր իրարու օձիքին ենք փակած, մեր նեղուս: Կը խաչակնքենք, կոռըրըգուած կ'ըլլանք մեր քրիստոնէութիւնը ապացուցանելու եւ Թաշկինակ մը հող ապահովելու համար, սակայն կը հանդիպինք ժայռի ականջներուն.

Անդին Թուրքին ու Թաթարին բանօրէն հայրենիք կը տրուի ու նոր հողեր կը հրամցուին յատ իսլամական գահոյքը:

Ցնծա՛, մեծդ Մուհամմէտ, ուշ հասար բայց բախտաւոր փրթար քան Մարեմորդին Յիսուս:

Անոնք կը պահանջ այսօր Հռոմի, Լոնտոնի, Փարիզի ու Մոսկուայի արքունիքներուն մէջ եւ կրնան յուսալ որ Վատիկանն ալ օր մը աթոռ կրնայ յատկացնել քեզի՝ Պետրոս առաքեալի գահը քիչ մը վար հրելով:

Սթափի՛նք: Եւ եթէ կ'ուզենք փըրկուիլ, քրիստոնեայ կաթողիկոսի տեղ՝ Իսլամ Շէյխ մը նստեցնենք էջմիածնի գահին վրայ:

Կ. ՊԵՏՐՈՍ

մական չէնքը, ուր 1920 Թուի Օգոստոս 20ին ծանօթ դաշնագիրը ստորագրուեցաւ, կրկին մի անգամ մեր զաւակաց ժողովուրդը կոտրած տաշտակի առջեւ գնելու համար: Բարեբախտաբար Թէ դժբախտաբար, այդ ժամերին գոց է չէնքը այցելուներին առջեւ: Եւ գրեցի մի հայեացք միայն նետելով նրա վրայ ու Թախծոտ մըտքերով համակուած՝ ես հրաժեշտ եմ տալիս Հ. Սամուէլին ու հանրակառք առնում դէպի Վերսայլ:

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

ԶԱՏԵՆ ՄԸ ԹՈՒՆՈՒԶԷՆ

(ՎԵՑ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ)

ԹՈՒՆՈՒԶ (Ցառաչ).— Թունուզը, որ իր շրջաններով 2 միլիոն բնակչութիւն ունի, միջազգային խառնուրդ մըն է: Հոս կը գտնուին Ֆրանսացիներ, Իտալացիներ, Հրեաներ, Յոյներ, եւ մէկ երկու ալ հայ ընտանիքներ: Մայրաքաղաքն է Թունուզ, 260 հազար բնակչութեամբ: Կարեւոր քաղաքներէն՝ Պիզէրթ

Մենք կը գտնուինք Թունուզ, որ մաքուր եւ լաւ կառուցուած շէնքերով քաղաք մըն է, եւրոպական ձեւով: Ունի առեւտրական հսկայ հաստատութիւններ: Կառավարութիւնը հսկայական գումարներ ծախսած է, երկրի բարենորոգման համար: Բոլոր ճամբաները մաքուր են եւ օտար շրջիկները ինքնաշարժներով կը ճամբորդեն քաղաքէ քաղաք: Մէկ խօսքով եւրոպական քաղաքէ մը տարբերութիւն չունի: Արաբ ժողովուրդին կէսը արհեստաւորներ է (կօշկակար, սափրիչ, դերձակ եւ չարժավար), իսկ մաս մըն ալ խանութպան: Շատեր ալ գործարան կ'աշխատին: Կան նաեւ 20ի չափ արաբ փաստաբաններ եւ բժիշկներ որոնք շնորհիւ Ֆրանսական կառավարութեան տիրացած են այս դիրքին: Կառավարութիւնը դպրոցներ բացած է, ուր եւ երիտասարդները կը սորվին Ֆրանսերէն եւ արաբերէն: Ունին գործաշինութեան արհեստներ եւ զանազան ձեռագործներ: Իսկ Հրեաները ինչպէս ամէն տեղ, առեւտուրով կը զբաղին, Յոյները նոյնպէս, արհեստաւորները եւ խանութպանները շատ փոքր Թիւ կը կազմեն: Գալով Իտալացիներուն, կը զբաղին զանազան արհեստներով: Աւելորդ է խօսիլ Ֆրանսացիներուն մասին որոնք առաջնակարգ դիրք գրաւած են:

Թունուզի կլիման հաճելի է, Միջերկրականեան: Ձմեռը ցուրտ չըներ ինչպէս Նիսի մէջ, օդը միշտ պայծառ է: Երբեմն սաստիկ անձրեւ կուգայ, ամառը բաւական տաք է, կ'ըսեն:

Քիչ մըն ալ մեր զօրանոցի կեանքէն: Կատարեալ կարգապահութիւն եւ մաքրութիւն ուտեստեղէնի եւ հագուստներու, առողջապահութեան ալ մեծ կարեւորութիւն կուտան: Պզտիկ անհանգստութիւն մը ունենաս՝ անմիջապէս բժշկական քննութեան կ'ենթարկեն եւ պէտք եղած միջոցները ձեռք կ'առնեն: Մենք հոս հասնելէն ի վեր բազմաԹիւ անգամներ առողջական քննութենէ անցանք, նաեւ չղաքննութենէ: Վերջերս ալ սաղ պարկին, իբրեւ զգուշութիւն վարակիչ հիւանդութեան դէմ: Մենք հոս Թունուզի զօրանոցներուն մէջ վեց հայ երիտասարդներ ենք: Ինձմէ մէկ չաբաթ վերջ եկան հինգ զինուորներ Փարիզէն.— Տագուեան Յակոբ՝ 20 տարեկան, Արմիկ Վասիլեան՝ 26 տարեկան, Գարագոչեան երկու եղբայրներ եւ ուրիշ մը (չկրցայ ճշդել անունը, քանի որ մեր զօրանոցը չի գտնուիր): Առաջինը Ձինկիւէրցի է, երկրորդը՝ Կարնեցի Այս երկուքին հետ միեւնոյն զօրանոցն ենք: Երկու եղբայրներուն մէկը 22 տարեկան է, միւսը 30 տարեկան: Շփոթութեան չմատնուելու համար ըսեմ որ այս 26 եւ 30 տարեկանները կամաւոր եկած են, դիւրացնելու համար հպատակութիւնը: Իսկ այս տղերը պրողը 22ը նոր լրացուցած է: Ատանացի:

Վերջերս մեզ բոլորս զինուորական դրասենեակը կանչեցին, հարցնելու Թէ կ'ուզե՞ք հպատակ դառնալ:

Զինուորութեան շրջանի վերջաւորութեան եթէ ենթակային վարքը լաւ է եւ որ եւ է պատիժ չէ կրած, իր հրամանատարի յանձնարարութեամբ կը դառնայ հպատակ, ինչպէս ժամանակին գրած է «Յառաջ»ը:

Այս առթիւ պէտք Թելադրանք մը իմ տարեկից ընկերներուս.— Նոր չըճանին անոնք որ զինուոր պիտի կանչուին, Թող զինուորական պատրաստութեան հետեւին: Ամէն քաղաքի մէջ մասնաւոր դպրոցներ կան, նախապատրաստութեան համար, ինչ որ մեծապէս կը դիւրացնէ բուն զինուորութիւնը: Եթէ զինուորները լաւ դաստիարակութիւն առած են, քաջ գիտեն լեզուն, 6 — 8 ամիսէն սպայպետ եւ յետնապետ կրնան դառնալ, բնաւ խտրութիւն չկայ օտարի եւ տեղացիի միջեւ:

Ուրեմն աշխատեցէք միշտ առաջնակարգ դիրքերու վրայ ըլլալ: Զինուորական կրթութիւնը մեծապէս կ'ազդէ նկարագրին վրայ: Զինուորութեան շնորհիւ յառաջիկայ սերունդը ամէնէն չարքաշ եւ կարգապահ տարրը պիտի դառնայ:

Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ»

Արեւելեան Թռուցիկներու բերդը՝ Ֆէնէչ Թահսին Իսկէր կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ (7 յունուար), այս եւ նմանօրինակ խորագիրներուն տակ.— «Ինչ գործ ունին Հալէպի մէջ այս կոմիտէճիները որոնց համար Խ. Հայաստանի վարչապետը ըսած է թէ արոմ ցանած են Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ»:—

Համաշխարհային մամուլին մէջ արձագանգ գտած նոր եւ զառն լուրերէն է այն դէպքը, որուն համաձայն ատենօք հայ հրատարակութիւն եւ ընդհանուր պատերազմին հայ զունդերու մէջ ծառայութիւն ըրած 40 հոգինոց Դաշնակ խումբ մը 2 զամբիկով Պէյրութէն Հալէպ ղրկուած է, ուրկէ Հաթայ պիտի երթան: Միւս կողմէ, հայ Դաշնակ քոմիտէն Բէյրութի մէջ գաղտնի գումարում մը ունեցած եւ կարգ մը որոշումներ առած է:

Այս լուրը մեզ կը մղէ որ կէս դարու կեանք ունեցող հայ քոմիթէճիութեան պատմութեան Թերթերը քըքրենք եւ կարգ մը էջեր դարձնել կարդանք:

Անցեալ տարի, ի պատիւ Ըմէթ Ինէօնիւի, որ արեւելքի մէջ քննական պտոյտ մը կը կատարէր, Իկտիրի դէմը, Սարտարապատի վայրին մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ, Խ. Հայաստանի հանրապետութեան կողմէ: Այս հացկերոյթին ներկայ եղած էին Խ. Հայաստանի վարչապետն ու քանի մը գործավարներ: Այս առթիւ արտաքին գործոց Թէֆֆիք Րիւշտիւ Արաս եւ հայ վարչապետը խօսեցան փոխադարձ ճառեր որոնց նիւթը կը կազմէր երկու երկիրներու բարեկամութիւնը, եւ մասնաւորաբար լաւ եւ դրացիչ արտայայտութիւններ եղան Թուրք եւ Հայ ազգերուն դարերով կողք կողքի ապրած ըլլալուն մասին:

Գաւ մը, հայ վարչապետը, յարգելի Ըմէթ Ինէօնիւի դառնալով եւ ձայնն ալ բոռ բաւականին բարձրացնելով, ըսաւ որ, եթէ այս երկու եղբայր ազգերու միջեւ երկպառակութիւն ծագած է եւ իրարու միջեւ ցաւալի դէպքեր տեղի ունեցած են, ատոնց բոլորին պատասխանատուները ցարութիւնն է, «Փառինշահութիւն» է, Դաշնակ քոմիթէն է.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԷՏՔ Է ՃԱՆՉՆԱԼ

«Առաջարկ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 դեկտ.).

— «Ամէն անգամ որ առիթը ներկայացած է անվերապահօրէն յայտարարած ենք Թէ՝ բոլշեւիկեան կուսակցութեան փաստաբանութիւնը ժողովրդական եւ արմատական տարրերու «Միացեալ ճակատ»ի մասին, պարզ կեղծիք մըն է: Աւելին՝ ծուղակ մըն է դիմացինները քայքայելու յետին դիտաւորութեամբ լարուած:

Մեր ունեցած այս համոզումը կը յենուի երկու շատ կարեւոր երեւոյթներու վրայ:

1.— Երբ կուսակցութիւն մը իշխանութեան տիրացած երկրի մը սահմաններուն մէջ խոտիւ կը հալածէ ժողովրդավարական եւ արմատական տարրերը, դահիճը կը հանդիսանայ ժողովրդավարական որ եւ է շարժումի, ան չի կրնար անկեղծ բարեկամ եւ պաշտպան ըլլալ օտար երկիրներու ժողովրդավարական հաստատութիւններուն եւ ցանկացողը՝ արմատական տարրերու «Միացեալ ճակատ»ին:

2.— Երբ կուսակցութեան մը խօսքը եւ գործը զիրար ոչ միայն չեն լրացներ, այլ կը կազմեն արտառոց հակասութիւն, խօսքը կը դառնայ կեղծիք, որուն տակ պէտք է փնտռել վատ շարժառիթներ:

Արդարեւ, փաստերը ցոյց կուտան որ բոլշեւիկեան կուսակցութեան գործերը կը ժխտեն իրենց խօսքը: Մասնաւորապէս վերջին մէկ տարուան ընթացքին Խորհ. Միութեան մէջ կատարուած Թաթարական սպանդը, անհերքելի ապացոյցն է այս ճշմարտութեան:

«Միացեալ ճակատ»ի կեղծիքը, որ որդեգրեց բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը, կամ Գ. Միջազգայնականի քոնկրէն քանի մը տարի առաջ, պարզապէս քաղաքական դաւադիր ռազմավարութեան պզուկի շարժառիթէ մը կը բխէր — այս միջոցով քայքայել հակառակորդ կուսակցութիւնները:

Այս էր պատճառը որ արտասահմանի մէջ արձագանգ չունեցաւ «Միացեալ ճակատ»ի առաջարկը, կամ շատ Թոյլ արձագանգ ունեցաւ:

Միակ տեղը ուր այս առաջարկը գործնական հողի վրայ դրուեցաւ, Ֆրանսան էր, ուր այդ առաջարկը վերուելէ առաջ արդէն ձեռնարկուած էր ընկերվարականներու եւ համայնավարներու համերաշխութեան:

Ու Թէ անոր համար որ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը անտեղեակ էր Կոմինթէրնի դաւադրական շարժառիթին, այլ վստահ էր իր ուժերուն վրայ եւ գիտէր Թէ ատկէ պիտի շահէր բայց չպիտի վնասուէր:

Վերջին օրերու երեւոյթները մեծանոյն Ֆրանսայի մէջ կուգան անվիճելիօրէն ցոյց տալու, որ բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը իր դաւադիր նպատակները բնաւ փոխած չէ.

Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար հատուածները ժամանակը հասած կը նկատէին միանալու մէկ կուսակցութեան մը մէջ եւ այս նպատակով սկսած էին բանակցութիւններու: Սակայն ընկերվարականներու վարիչ մարմինը ծանրակշիռ յայտարարութեամբ մը կ'ընդհատէ բանակցութիւնը, անգամ մը եւս պատռելով Կոմինթէրնի դիմակը:

Բանակցութեանց ընթացքին, համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ» կը հրատարակէ Կոմինթէրնի քարտուղար Տիմիթրովի մէկ յօդուածը, ուր ծանրօրէն կ'ամբաստանուի Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութիւնը:

Ահա պատռուած դիմակը Ստալինի խամաճիկ Կոմինթէրնի, որ Սոցիալ Դեմոկրատիայի գոյութեան վերջ տալուն մէջ կը փնտռէ իր յաջողութիւնը:

Ասկէ պարզ կը հետեւի արդէն Թէ ինչ խարդախ դիտաւորութիւն կը հետապնդէ Մոսկուան «ժողովրդական ճակատ»ի քողին տակ:

Այս անուղղելի դաւադիրը անզօր դարձնելու միակ կերպն է ոչ Թէ «Միացեալ ճակատ» կազմել անոր հետ, այլ ամէն տեղ պոյքոթի ենթարկել զայն»:

ԶԻՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ, (յապաղած).— Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը մանուկներու օրուան առթիւ կազմակերպած էր դպրոցական հանդէս մը, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ: Իրենց մասնաւոր աթոռները գրաւուած էին Հայ Կրթական Մարմնի եւ Համազգայինի աշակերտները, բոլորն ալ ուրախ զըւարթ: Բոլորն ալ իրենց կարգին կը սպասէին, արտասանելու, երգելու ու պարելու համար, մանաւանդ որ կաղանդ պապան ալ նուէրներ պիտի բաժնէր: Օրուան նախագահ Պ. Թագւոր Այվազեան խօսելով նոր սերունդի դաստիարակութեան մասին, տեղեկութիւնները հաղորդեց Հայ Կ. Խաչի ու Համազգայինի զոյգ կազմակերպութիւններու գործունէութեան մասին, եւ հրաւէր ուղղեց որ բոլորն ալ հայկական դաստիարակութիւն տան իրենց զաւակներուն, եթէ կ'ուզեն հայ մեծցնել զանոնք:

Բու Պէկէն դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, որոնց ուսուցիչն է Պ. Կ. Յովակիմեան, եղան արտասանութիւններ, մենախօսութիւններ եւ երգեր: Ուշադրութեան արժանի էին պատանի Մեսրոպ Մուրադեանի մեներգները, որոնք արժանացան ջերմ ծափերու, շնորհաւորութեան արժանի է նաեւ Տիկին Շահինեան, որ այնքան եռանդով նուիրուած է մանուկներու դաստիարակութեան գործին: Խնամքով պատրաստուած փոքրիկներու պարերը եւ խմբերգները արդիւնքն են իր աշխատանքին: Ի գնահատութիւն իր եռանդուն գործունէութեան, Կ. Խաչի վարչութիւնը ծաղկեփունջ մը նըւիրեց: Ի վերջոյ կաղանդ պապան սկսաւ նուէրներ բաշխել փոքրիկներուն, որոնց իւրաքանչիւրը պինդ գրկած նուէրը ուրախութեամբ բաժնուեցաւ հանդէսէն:

Թղթակից

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ ու մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ու կողմը եւ նայում էին, ամէն տեղ ամփոփուած էր մի սարսափելի բազմութիւն: Կին եւ աղջիկ, ծեր եւ երեխայ,— բոլորը կիսամերկ, բոլորը աղքատ,— Թափուած էին այնտեղ: Փողոցները լի էր մուրացկաններով: Էջմիածնայ վանքի պարսպի շուրջը եւ ներսը, Ներսէսի լճի շրջակայ ծառերի հովանու տակ, մինչեւ Գայիանէի վանքը, մինչեւ նոյն կաթողիկոսից տնկարկուած անտառի վերջը, ուր կար մի կտոր սատեր, որ կարող էր պահպանել արեւի կիզող ճառագայթներից,— ամէն տեղ կարելի էր տեսնել նոյն Թշուառ եւ ողորմելի բազմութիւնը.— Դրանք Ալաշկերտցի գաղթականներն էին:

Երեք հազար ընտանիք, Թողնելով իրանց հայրենիքը, Թողնելով իրանց տունը, տեղը եւ բոլոր հարստութիւնը, Թուրքերի սրից եւ կրակից ազատուելու համար փախել, ապաստան էին գտել այստեղ: Վաղարշապատում չըկար մի տուն, ուր 10—20 ընտանիք այդ Թշուառներից միմիանց վրայ ածուած չլինէին: Անասունների ախոռները, մարագները եւ բակերը լիքն էին նրանցով: Բաւական չէր, որ պէտք էր կերակրել այդ ահագին բազմութիւնը, այլ պէտք էր եւ զարմանել եւ բժշկել նրանց: Թողնելով Ալաշկերտի հովտում լեռնադաշտերը, այդ անբախտ ժողովուրդը Յուլիսի դժոխային տօթերի ժամանակ յանկարծ ընկել էր Արարատի մէջ, ենթարկուելով զանազան տեսակ հիւանդութիւնների:

Կէսօր էր. ամառնային միջօրէի այն ժամը, երբ գիւղացու աշխատութիւնը դադարում է դաշտերում, մշակ մարդը եւ երկրագործական անասունները քաշւում են մի հովանաւոր տեղ հանգստանալու համար: Աւելի բախտաւոր արարածները ստատ ճաշից յետոյ քնած էին լինում իրանց կոկիկ սենեակներում: Օրուայ այդ ժամին, բազմաթիւ Ալաշկերտցի աղքատների Թւում, որ դռնից դուռ ընկած մուրացկանութիւն էին անում, իր վրայ առանձին ուշադրութիւն էր դարձնում տասներկամեայ մէկը: Դա մի մանկահասակ աղջիկ էր, որի տարիքը 16ից աւելի չպիտի լինէին: Նիհար եւ մաշուած դէմքը, որ կորցնելով իր բնական գոյնը, ստացել էր մի տեսակ դալկային գեղեցկութիւն, նայողի վրայ այն ազդեցութիւնն էր անում, որպէս Թառամած վարդը, որ մօտ էր իր ցաւալի վախճանին: Սեւորակ աչքերի մէջ նկարուած էր խորին տխրութիւն: Գունատ շրթունքը ցոյց էին տալիս, որ նա դեռ ոչ բոլորովին առողջացել էր իրան մաշող հիւանդութիւնից: Այդ սգաւոր դէմքը, որ մի ժամանակ իր գեղեցկութեամբ պէտք է աչքանչելի եղած լինէր, իր այժմեան նիհարութեան մէջ դարձեալ համակրական եւ կախարդիչ էր:

Կարծես Թշուառութեան ձեռը համեցել էր մի չար կատակ խաղալ այդ նազելի արարածի հետ, եւ պարուրելով նրան իր քրքրուած ցնցոտիների մէջ, աշխատել էր այլանդակել եւ ընսեմացնել գեղեցիկը եւ պաշտելին:

Բայց դրանով աւելի դրաւիչ եւ աւելի կարեկցութեան արժանի էր լինել նըրան: Հնամաշ եւ պատառոտած հագուստը հազիւ ծածկում էր կիսամերկ մարմինը. երեւում էր, որ այդ հագուստի ամէն մի կտորը նա մի բարերար ձեռքից պէտք է ստացած լինէր, որովհետեւ Թէ իրանց ձեւերով եւ Թէ գոյներով տարբերւում էին միմեանցից. բացի դրանից, մի կտորը լայն էր, միւսը չափազանց նեղ, մէկը ավարականից կարճ էր, միւսը շատ երկայն:

Նա դանդաղ գողդոջուն քայլերով գնում էր գիւղի փողոցների մէկի միջով. բոպիկ ոտները դժուարութեամբ էր կոխում արեգակի ճառագայթներից տաքացած գետնի վրայ, որ շիկացած երկաթի նման այրում էր: Նա իր հետ ման էր ածում երկու փոքրիկ երեխաներ, որոնք երկու հրեշտակների նման քարշ էին ընկած նրա ձեռքերից: Երկար նա գնում էր, եւ գլուխը ծռած, լուռ ու մունջ կանգնում էր տների դռների մօտ, եւ առանց համարձակւելու ներս մտնել, ժամերով սպասում էր, մինչեւ տանեցիներից մէկը նրա վրայ ուշադրութիւն կը դարձնէր եւ մի կտոր հաց կը տար: Երեւում էր, որ նրա հպարտ շրթունքը չէին սովորած ողորմութիւն խնդրելու, երեւում էր, որ նա ծնուել եւ մեծացել էր աւելի բարեբախտ վիճակի մէջ, իսկ այժմ տխուր հանգամանքների պատճառով ընկած էր մի տարօրինակ կեանքի մէջ: Ընկճուած անձնասիրութիւնը, անփական արժանապատուութեան վիրաւորանքը, վաղեմի փառքի կորուստը, բարոյական տանջանքը,— բոլորը միախառնուելով, լցրել էին նրա սիրտը աննկարագրելի դառնութեամբ, որ աւելի էր մաշում եւ տրորում նրան, քան Թէ այն ցաւը, որ արդէն սկսել էր սպանել նրա մարմինը:

Նա դեռ անցնում էր մի դռնից միւսը, բայց նրա վրայ ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում: Վերջապէս նա զգալով իր ամօթխածութիւնը, ոտքը ներս դրեց մի տան շէմքից, եւ հանդիպելով տանտիկնոջը, երկչոտ ձայնով ասաց.

— Մի կտոր հաց…

Այդ ձայնի մէջ կային բոլոր հընչիւնները, որ արտայայտում էին վըշտալի սրտի դառն եւ ցաւալի զգացմունքները:

Տանտիկինը կոպիտ ձայնով պատասխանեց.

— Կտորո՞ւք դուք, ո՞ր մէկին տանք…

Աղջիկը նայեցաւ իր շուրջը, տեսաւ, իրաւ, իր նման շատերը լցուած էին այնտեղ: Նա պատրաստ էր իսկոյն հեռանալ, բայց նրան պահեց մի միտք: Նա իր մասին չէր մտածում, Թէեւ քաղցած էր, բայց մտածում էր այն երկու փոքրիկ երեխաների վրայ, որ ոչինչ չէին կերել, մտածում էր նրանց հիւանդ մօր վրայ, որ անօթի պառկած էր:

Նա արտասուքը սրբեց եւ կամենում էր կրկնել իր աղաչանքը: Այդ միջոցին փոքրիկ շնիկը դուրս պրծաւ դրան տակից եւ իր սուր ատամներով քաշ ընկաւ խեղճ աղջկայ փէշերից: Նա սարսափելով դուրս փախաւ, իր հագուստի մի մասը Թողնելով շան բերնում: Երկու փոքրիկները ցաւալի ճիչ բարձրացրին եւ փոքր էր մնում որ մնում որ սրտաճաք լինէին:

Նա կապկապելով իր հագուստի ծըւէնները, այժմ սկսեց դիմել դէպի վանքը: Երկու փոքրիկ երեխաները ուրախութիւնից մոռացան իրենց լացը եւ երկիւղը, երբ ճանապարհի վըրայ ընկած տեսան մի կտոր ձմերուկի կեղեւ:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

են: Պէտք է քիչ - շատ ծանօթ ըլլալ ռուսական գործերու, զանազանելու համար հայկական «Մելիքեան» մականունը «Մելիքով»էն: Մասնաւորապէս շատ մը Հրեաներ ռուսական մականուններ ընտրած են: Ժողովրդային իշխանութիւնը Հրեաներ կը դիւրացնէին այս սովորութիւնը, եւ շատ քիչ երկիրներ կան ուր անոնք իրենց ծագումը աւելի դիւրաւ թաքցնեն: Իրենց կեղծանուններուն շնորհիւ է որ քան դիւրին ըլլայ անոնց փոխել: Բրոնշթայն Թրոցքի եւ Ռօզէնֆէլտ Քամենեւ նշանաւոր հանդիսացան: Վերջին տրուած օրէնքը առհասարակ ընդունուեցաւ եւ յաճախ Թուականով մը ուրիշ մէկը չէ եղած ոչ Եռսոլեւիչ - Օհնէ, Իվանով մը իրականին մէջ Շապիրով մըն է եւայլն: Ճիշդ է որ փոքր անունները յաճախ աւելի որոշ գաղափար կուտան: Ինչ որ ալ ըլլայ, [illegible] ինչ որ ալ ըլլայ, մօտ երեսուն Հրեաներ գտանք Գերագոյն Խորհուրդի խմբերէ դուրս ըլլալ, մօտ երեսուն Հրեաներ գտանք Գերագոյն Խորհուրդի անդամներուն մէջ: Շատ տխուր է այս թիւը, եթէ նկատի առնենք այն տրամադրութիւնները [illegible] առաջին տարիներու ընթացքին: Հակառակ այս դերին կարեւորութեան — կամ աւելի ճիշդ՝ այդ իսկ [illegible] — այսօր որոշ նահանջ մը կը տեսնուի հրէական ազդեցութեան մէջ: Բայց պէտք չէ շատ յառաջ երթալ այս հարցին մէջ: Անդիրը շատ բարդ է եւ մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը կը պահանջէ: Բաւականանանք հաստատելով որ եթէ հակահրէութիւնը շատ զօրաւոր եւ [illegible] զգացում մըն է ռուս ժողովուրդին մէջ, կառավարական հակասեմականութեան [illegible] չկայ: Բազմաթիւ Հրեաներ կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն վարչութեան մէջ: Քականովիչ եղբայրները երեքն ալ ընտրուած են Գերագոյն Խորհուրդին մէջ: Երկուքը գործավարներ են՝ Բայց եւ այնպէս խորհրդային քաղաքականութեան նոր ձգտումը նպաստաւոր չէ հրէական ազդեցութեան: Նախ անոր համար որ, Հրեաներուն մէջ աւելի շատ գործիչներ կան՝ հաւատարիմ մնացած 1917 ոգիին եւ [illegible] տեսութեան: Յետոյ, ազգային [illegible] ամբողջականութիւնը, որ հետզհետէ աւելի բացորոշապէս կը շեշտուի մեր աչքերուն առջեւ, խստօրէն կը դատապարտէ արտասահմանի հետ եղած շփումները, որոնք վտանգաւոր կը համարուին ժողովուրդին համար: Արդ, ռուս Հրեաները ու հասարակ ազգականներ ունին— ժամանակին գաղթած — Ամերիկա ի, արեւմտեան Եւրոպայի, Լեհաստանի եւն. մէջ եւ կը ջանան կապ պահել անոնց հետ: Զարմանալի չէ որ տիրող մաքրագործումներուն եւ վերջին մեծ դատավարութեանց մէջ այնքան մեծ համեմատութիւն մը կը կազմեն Հրեաները ...

Բազմաթիւ եպիսկոպոսներ ձերբակալուած

Խորհրդային թերթ մը, «Կօլխոզնայա Կոմմունա» կը գրէ թէ օրթոտոքս եկեղեցին կարգ մը անդամները ձերբակալուած են լրտեսութեան, ահաբեկչութեան եւ դաւաճանութեան համար: Անշուշտ բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքները ... Կալանաւորներն են, Մոսկուայի մէջ,— արքեպիսկոպոս Լեբետեւ, մետրապոլիտներ Վիսարին եւ Վիկտոր, հայրապետ «Կէնդանի Եկեղեցի»ին, որ խորհրդային իշխանութեան յարած էր: Միւս կալանաւորներն են եպիսկոպոսներ [illegible] Մոսկովիի, մետրապոլիտ Տո[illegible]: Նոյն թերթին համաձայն, Սերգէյ եպիսկոպոս, որ օրթոտոքս եկեղեցւոյ պետն էր պատրիարք Տիխոնի մահէն ի վեր, Սիպերիա աքսորուած է, ամբողջականութեան համար:

Գալով այն քահանաներուն որ ձերբակալուած կամ գնդակահարուած են վերջին 15 օրերու ընթացքին, կարելի չէ հաշուել անոնց թիւը: Եւ միայն օրթոտոքս եկեղեցին չէ որ կը հալածուի. բոլոր դաւանանքներն ալ ենթակայ են նոյն խստութեանց: Գրեթէ բոլոր կաթոլիկ եկեղեցիները փակուած են, ժողովրդականներէ զրկուած ըլլալով:

Նոր ձերբակալութիւններ Եթովպիոյ դաւադրութեան առթիւ

Երէկ մանրամասն [illegible] Եթովպիոյ դէպքին առթիւ եղած նոր յայտնութիւններ: [illegible] Լօքիւթի կրկնեց իր [illegible] [illegible] Այս յայտ[illegible] վրայ ձերբակալուեցաւ նաեւ Միջէն գործարանին գլխաւոր [illegible], Վակէ, որ հեռամայնով մայրաքաղաք հրաւիրած էր Լօքիւթին: Երկու ամ[illegible] քարտուղարներն ալ Փարիզ փոխադրուեցան, ուր պիտի դատուին միւս դաւադիրներուն հետ. [illegible] ենթակայ են մահուան պատ[illegible] ըլլալով:

Ամբաստանեալ Վակէ, Ռումանացի մըն է, Ֆրանսական [illegible] առաջած: Լօքիւթի մատնանշած երկու գործիչները, Մէթէնիէ եւ [illegible] յա Մէօզ կը հերքեն իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Քանդուած երկու [illegible] [illegible] յայտարարութիւններ բրած ըլլալով, [illegible] որ 28 տարեկան երիտասարդ մըն [illegible] եւ ամբողջովին նուիրուած քիմիական ուսումնասիրութեանց: Ֆա[illegible] զարմանք պատճառեցին իր խոստովանութիւնները, որովհետեւ [illegible] անուն հանած էր իբրեւ օրսորդ եւ ձկնորս: Իր ծնողքն ալ ապշութեան [illegible]

[illegible] թիւնները խոր ազդեցութիւն գործեցին հան[illegible] [illegible] թէ ճարտարապարդ[illegible] [illegible] կրնան ահաբեկչական գործեր ծրագրել: Զափակցման հրամանները այս առթիւ շնորհաւորելով կառավարութեան արթնութիւնը, կը պահանջէին ոչնչացնել ֆաշական գործունէութիւնը, իսկ աջակողմեան կազմակերպութիւնները կը հերքեն եղած յայտնութիւնները:

[illegible] առնելով Եթովպիոյ դէպքին եւ դաւադրի [illegible] միջեւ եղած կապերը, յայտարարեց թէ այս ամբաստանեալները չեն կրնա[illegible] [illegible] բանտարկուած պիտի մնան իբրեւ [illegible]: «Որքան ալ ցաւինք որ մեծ անցեալի մէջ մարդիկ այս [illegible] օրէնքը օրէնք է ամէնուն համար»:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւներ

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 12րդ շարքին վիճակա[illegible] [illegible] Երեք միլիոն մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.130.742 թիւը:

[illegible] տոմսեր որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 30.000 ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք:

1.166 239, 1 477.945, 0.301.926, 0.699.570:

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թուանշանով կը տարբերին, շահեցան 10.000ական ֆրանք.

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք:

675 248, 1.338 651, 0.141.199, 0.631.820, 0.860 081, 1.017 699:

354 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թուանշանով կը տարբերին շահեցան 5000ական ֆրանք:

63.532 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք:
45.761 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք:
2097 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
963 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
92[illegible] վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
32 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
31 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք:
2 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք:

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER (ACOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԵՐԿԱՅԻՍ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 14 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3628

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍՔԵՐ ՈՐ ԱՐԻՒՆ ԿԸ ՀՈՏԻՆ

Ընթերցողներուն մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք վրան բաց սպառնալիքի մը առթիւ, որ երեւցաւ Թուրքերէն թերթի մը՝ «Ճիւմհուրիյէթ»ի յունուար 7ի թիւին մէջ եւ որ երկու անգամով հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։ (Տես երէկուան եւ այսօրուան թիւերը)։

Սպառնալիքին հեղինակն է արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչը, Թահսին Ուզէր։ Եթէ չենք սխալիր, նոյն այն Թահսին պէյը, որ պատերազմէն առաջ կը վարէր Կարին-Վան շրջանը, նախ իբրեւ կուսակալ, յետոյ իբրեւ լիազօր եւ որ անձամբ գլուխ կանգնեց Կարինի տեղահանութեան ու կոտորածը։

Այլեւս Հայ մնացած չըլլալով «արեւելեան նահանգներ»ուն մէջ, ընդհ. քննիչը աչքերն ուղղած է սահմանէն անդին, դէպ. Ալեքսանդրէթ։

Իր սպառնալիքը հիմնաւորելու համար, Թահսին Ուզէր կը պատմէ քնարեր հէքեաթ մը,— մէկը այն դիւտերէն որոնց վարպետ են Թուրքերը, երբ կ'ուզեն որ եւ է փորձանք սարքել ոչ-Թուրքերու գլխուն։

Լսենք իր բառերով.

— «Համաշխարհային մամուլին արձագանգող լուրերէն են այն լուրերը որոնց համաձայն ժամանակին հայ հրոսակներու պետ. բեղի. պատերազմին մէջ հայկական զօրագունդերու մէջ սպայութիւն ըրած 40 հոգինոց Դաշնակցական խմբակ մը երկու քամիոնով Պէյրութէն Հալէպ դրկուած է եւ առնէ ի վերջոյ Հաթայ պիտի գրաւին։ Նոյնպէս այն լուրը թէ Հայ Դաշնակ կոմիտէն Բէխիւայնի մէջ գաղտնի ժողով մը գումարած է եւ կարգ մը որոշումներ առած։ Այս լուրը կը մղէ մեզ կիսադարեան հայ կոմիտէթիական պատմութեան էջերը խառնելու եւ անոր կարգ մը էջերը նորէն կարդալու»։

Յետոյ «նորէն կարդալով պատմութեան կարգ մը էջերը», վկայութեան կը կանչէ Հայաստանի վարչապետը եւ քանի մը գործավարներ, որոնք իբրեւ թէ ներկայ եղեր են, անցեալ տարի, Իսպահի Խմէթ Ինէօնիւի սարքուած սեղանի մը, Իզմիրի զիմաց։ Հայաստանի վարչապետը այս առթիւ ըսած կ'ըլլայ, ակնարկելով «երկու եղբայր ազգերու միջեւ ծագած ցաւալի դէպքերուն».— Անոնց բոլորին պատասխանատուն ցարութիւնն է, փատիշահութիւնն է, Դաշնակ կոմիտէն է ...

Այսքանը արդէն բաւական է, որպէսզի Թահսին Ուզէր յայտարարէ ի լուր աշխարհի.

— «Հայ վարչապետը, իր ճառովը, ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքին ուղղելով իր խօսքը, ուզեց ըսել թէ «Դաշնակ կոմիտէն արիւնալի արատ մը կը կազմէ մարդկութեան եւ ընկերութեան համար։ Հայ անցեալին մէջ կատարուած բոլոր ոճիրներուն հեղինակները անոնք են»։

Այս յայտարարութիւնը, որ բարձր, իրաւասու եւ մտաւորական անձի մը կողմէ կը կատարուէր, փաստաթուղթ մըն էր որ ամբողջ աշխարհի կ'իմացնէր թէ հայկական խնդրին մէջ մեծ թուրք ազգը անմեղ ու անպարտ էր»։

Ո՞վ կը տարակուսէր այդ մասին... Եւ հիմա նորէն նոյն կոմիտէն է որ դաւեր կը սարքէ անդին, Սանճաքին մէջ, հրոսակներ դրկելով, գաղտնի ժողովներ կազմելով եւն.։

Այնուհետեւ նորէն քիչ մը «Հայոց պատմութիւն» քրքրելով, հանի ինքնապաշտպանութեան պայքարէն մինչեւ Պերլինի եւ Հռոմի ահաբեկումները, ընդհ. քննիչը կը հասնի «տրամաբանական» եզրակացութեան.

— «Կրակէն պաշտպանուելու, կրակին մէջ չիյնալու համար երկարող ամէն ձեռք իրենց դաւադիր թեւերովը վար առնուած են. բայց այս թեւը վերջապէս մատնուեցաւ այն վախճանին զոր ուզեց ըսել հայ վարչապետը Սարտարապատի մէջ։ Պատմութիւնը այսպէս արձանագրած է այս պարագան։

Հիմա ալ, նոյն կոմիտէին, նոյն թեւին Հաթայի կրակին մէջ իյնալու ձգտիլը ուրիշ իմաստ չունի, բայց եթէ կրկնել նոյն պատմութիւնը եւ նոյն ներկայացումը, ու այսպէսով դարձեալ աղէտ մը պատրաստել իրեններուն համար։ Ասոնց երկարող եւ երկարելիք օժանդակութեան ձեռքն ալ առանցքը պիտի կազմէ այս աղէտին, այս սրտակեղեք պատմութեան։

Այլեւս եկած է ժամը յայտնելու թէ խիստ ուշադրութեամբ եւ մեծ մտահոգութեամբ օրը օրին կը հետեւինք մամուլին մէջ արձագանգած այս վերջին կացութեան»։

Ահա այսքան պարզ է եւ բացորոշ՝ Թուրք նահանգապետին սպառնալիքը.— Երէկ ջարդեցինք, վաղը նորէն կը ջարդենք։ Եւ պատասխանատու պիտի մնաք դուք։

Երէկ «անմեղ եւ անպարտ» էր Թուրք ազգը, երբ սրէ կ'անցընէր կամ լեռնէ լեռ, դաշտէ դաշտ, անապատէ անապատ քշելով կ'ոչնչացնէր աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ, առանց սեռի կամ տարիքի խտրութեան։ Վաղը կրնայ նոյն «անմեղութեամբ» կոտորած սարքել Սանճաքին մէջ ալ,— ամէն մեղք ձգելով «կոմիտէճի»ներուն վրայ։

Եւ այս չնական սպառնալիքը կ'ուղղուի այնպիսի առեն մը, երբ Ժընեւի նորէն կը յուզէ Սանճաքին խնդիրը, մոռնալով իր ստորագրած յանձնառութիւնները եւ թշնամական դիրք բռնելով ինչպէս Ազգաժողովին, նոյնպէս հոգատար պետութեան դէմ։

Մ խմբիոներ պիտի հարցնեն.— Ո՞ւրկէ ուր այս արիւնածոր սպառնալիքը, երբ Թուրք մամուլը միաբերան կը չոյէր Սանճաքի Հայերու բարեկամական դիրքը։

Բուն գաղտնիքը ծածկուած է ոչ այնքան սպառնալիքին, որքան այդ չոյանքին մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ելմտական նախարարը պիտի հրաժարի՞

«Հայրենիքը վտանգի մէջ է», կ'ըսէ Ռէյնօ

Ընկերային եւ ելմտական տագնապը նորէն սաստկացած ըլլալով, դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց երէկ, ելք մը գտնելու համար։ Տագնապը սղած է ոչ միայն դահլիճին կացութեան, այլ եւ Ֆրանքին վրայ։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ չորեքշաբթի օր կէս միլիառ ֆրանք ծախսուած է, Ֆրանքին գինը պահելու համար։ Ելմտական նախարարը տեսնելով որ գործադուլները եւ ընկերային խլրտումները կը խանգարեն իր ելմտական վերակազմութեան ծրագիրը, առաջարկած է նոր քաղաքականութեան մը հետեւիլ։ Եթէ ընդունուի այս ծրագիրը, հետեւանքը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատին քայքայումը։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, երկու ժամուան խորհրդակցութեան մը ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ վարչապետին եւ երեսփ. ժողովի նախագահ Պ. Էռիոյի հետ, ելմտական նախարար Պ. Պոնէ թելադրեց խզել ամէն կապ կառավարութեան եւ համայնավարներուն միջեւ, այս վերջինները պատասխանատու համարելով վերջին գործադուլներուն։ Պ. Պոնէ բացատրեց թէ համայնավարները թէեւ իրապէս մաս չեն կազմեր նախարարութեան, բայց ուժ տալով անոր, կը խախտեն երկրին վստահութիւնը՝ կառավարութեան ամրութեան մասին։ Ուստի պահանջեց նոր դահլիճ մը կազմել, դարձեալ արմատական ղեկավարութեամբ, որուն կարենայ ուժ տալ երեսփ. ժողովին կեդրոնի խմբակցութիւնը։ (Այս խմբակցութեան վարիչներն են նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն եւ ելմտական նախկին նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ)։ Կ'ըսուի թէ Պ. Էռիօ ուժգնութեամբ ընդդիմացած է այս առաջարկին, դիտել տալով թէ ներկայ խորհրդարանին մէջ միայն ժողովրդական ճակատին վրայ հիմնուած կառավարութիւն մը կրնայ գոյութիւն ունենալ։

Հակառակ Պ. Էռիոյի առարկութեանց, Պ. Պոնէ պնդած է իր տեսակէտին վրայ, բացատրելով թէ ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի է գլուխ հանել իր ելմտական վերակազմութեան աշխատանքը։ Ուրեմն, եթէ ելք մը չգտնուի, ելմտական նախարարը պիտի հրաժարի։

Այս տագնապը մէկ հետեւանքն է խորհրդակցական ժողովին անյաջողութեան

*** Նախկին ելմտական նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ առջի օր ճառ մը խօսելով, այդ տարբերեց.

— «Հասած ենք կէտի մը ուր անհրաժեշտ է միաժամանակ լուծել բոլոր տագնապները,— տնտեսական, ելմտական, դրամական, մեր զինակցութեանց եւ ազգ. պաշտպանութեան տագնապը։ Միայն վտանգը յայտնելով, պոռալով կարելի է փրկել երկիրը։ Անհրաժեշտ է ֆրանսական միաձայնութիւն, կանխելու համար տնտեսական փլուզումը եւ պատերազմը։ Պատերազմը կը յածի խաղաղասէր ազգերուն բոլորտիքը։ Պատերազմը պիտի զգետնէ պատրաստուած ազգերը։ Ժամանակը եկած է բանալու երկրին աչքերը»։

*** Աջակողմեան թերթ մը, «Լ'Էփօք» իր երէկուան խմբագրականով կը պահանջէր,— «Պ. ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՇՕԹԱՆ, ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑԷՔ ԹԷ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ Է»։

ԳՈՐԾԱՏԻՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Վարչապետին նոր պարտաւորութիւնները

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ վարչապետին հրաւիրած խորհրդակցական ժողովը։ Գործատիրական Դաշնակցութիւնը մերժած ըլլալով մասնակցիլ, ներկայ էին Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակները, առաջնորդութեամբ ընդհ. քարտուղար Պ. Ժուհոյի, մանր եւ միջին գործատէրերու, ինչպէս եւ ճարտարագէտներու եւ մասնագէտներու ներկայացուցիչները։ Կառավարութեան կողմէ ներկայ էին վարչապետը, Պ. Լէօն Պլում եւ աշխատանքի նախարարը։

Վարչապետին բացման խօսքէն վերջ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան տեսակէտը պարզեց Պ. Ժուհօ, խօսելով մօտ երկու ժամ, բայց մեծ չափաւորութեամբ։ Յետոյ խօսք առաւ փոքր եւ միջին գործատէրերու միութեան ներկայացուցիչը, խոստանալով աջակցիլ կառավարութեան։ Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ ընկերային օրէնքները պահավիժօրէն մշակուած, քուէարկուած եւ միաժամանակ գործադրուած ըլլալով, վնասակար հետեւանքներ ունեցան ընկերային խաղաղութեան եւ երկրին անտեսութեան համար։ Մտաւոր-մասնագէտ աշխատաւորներու դաշնակցութեան ներկայացուցիչը խօսելով յանուն 350.000 անդամներու, պահանջեց ճանչնալ մասնագէտներու անկախութիւնը՝ թէ գործատէրերուն եւ թէ բանուորներուն հանդէպ։

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ վարչապետը, եւ լուսաբանելով զանազան թիւրիմացութիւններ, իր պոհունակութիւնը յայտնեց հաստատուած մերձեցման համար։ Յայտնեց թէ աշխատանքի նոր կանոնագրին մէջ նկատի պիտի առնուին եղած դիտողութիւնները։ Յետոյ յայտարարեց.

— «Անշուշտ վերջին խօսքը խորհրդարանին կը մնայ։ Օրէնք մը պիտի քուէարկուի։ Կառավարութիւնը պիտի հսկէ անոր խիստ գործադրութեան։ Այսպէս պիտի պահպանուին ընկերային խաղաղութիւնը եւ աշխատանքի ապահովութիւնը»։

Ժողովէն վերջը, Աշխատանքի Դաշնակցութեան քարտուղարը յայտնեց թէ համաձայնութիւն գոյացած է սկզբունքի մասին։

❖

43 ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ, որոնց 15ը կիներ, դատի քաշուեցան Վարշաւայի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ խռովարարական դաւեր սարքած են։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ դահլիճին անդամները 10 առ հարիւր զեղչեցին իրենց թոշակները։

ԲԱՆՏԷՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆ տաաջնորդուելով, պատկուեցան Սէրժ Լէնց, 44 տարեկան եւ Օլկա Լայէէ, 17 տարեկան, որոնք դատի կը սպասեն, գողութեան համար։ Նորապսակ ամոլը կրկին տաաջնորդուեցաւ բանտ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴՐԱՄ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Գոյնէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի.—

Թուրք սեղանաւորական կարեւոր առաքելութիւն մը Անգլիա պիտի այցելէ այս ամսուան վերջը, գլխաւորութեամբ Թրքական չորս ազգ. դրամատուններու վարիչներուն։ Նպատակն է Լոնտոնի մէջ շարունակել այն բանակցութիւնները որ սկսան Էնկիւրիի մէջ, Անգլիոյ ելմտական նախարարութեան օգնական խորհրդականին եւ Էքսփորթ Քրէտիթս հաստատութեան մէկ պաշտօնէային հետ, որպէսզի անգլիական դրամագլուխը աւելի լայնօրէն մասնակցի Թրքական կառավարութեան ճարտարարուեստական, տնտեսական եւ հանքային ծրագիրներուն գործադրութեան։

Բացի չորս դրամատուններէն, որոնք պատասխանատու են Թուրքիոյ ելեւմուտքին եւ կառավարութեան ելմտական քաղաքականութեան գործադրութեան համար, պատուիրակութեան պիտի ընկերանան ելմտական, տնտեսական եւ ճարտարարուեստական առաջնակարգ մասնագէտներ, ինչպէս եւ ելմտական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներ։

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երկու Իտալացի եղբայրներու սպաննուած իրենց կոմիտէին կողմէ

Օր նոր, յայտնութիւն նոր։ Էթուալի դէպքին հեղինակները հազիւ երեւան հանուած, ահաւասիկ նոր ծալք մը կը բացուի, աւելի ծանրացնելով Գաղտնի Կոմիտէին (Վեղարաւորներ) բանտարկուած կամ փախստական անդամներուն կացութիւնը։

Անցեալ յունիսին, Պանեօլ տը լ'Օռնի մէջ սպաննուած էին երկու իտալացի եղբայրներ,— Քարլօ Ռօզէլլի, նախապէս քաղաքական տնտեսութեան ուսուցչապետ Իտալիոյ մէջ եւ ականաւոր հակաֆաշական, որ աքսորուելէն եկած էր Ֆրանսա, եւ եղբայրը՝ Նէլլօ, որ եկած էր զինքը տեսնելու։ Այն ատեն թերթերը գրեցին թէ Քարլօ ուղած է հաշտուիլ ֆաշականներուն հետ, իսկ Նէլլօ Ֆրանսա եկած է զինքը Իտալիա վերադարձնելու համար։ Գրուեցաւ նաեւ թէ իտալացի հակաֆաշականներ վրէժ լուծած են, սպաննելով երկու եղբայրները։

Արդ, ներքին նախարարը առջի օր մասնաւոր յայտարարութեամբ մը հաղորդեց թէ երկու եղբայրներուն սպանիչներն են չորս հոգի, որոնց երեքը Ֆրանսացի։ Չորսէն Նաքուպիէզ ձերբակալուած է հոկտեմբերէն ի վեր, Փիւիլօ նոր ձերբակալուեցաւ, երրորդը՝ Ֆիլիօլ պահուած է գաղտնի կոմիտէին դաւադրութեան մերկացումէն ի վեր, իսկ չորրորդը չէ ճշդուած տակաւին։ Բոլորն անդամ են Գաղտնի Կոմիտէին։ Նաքուպիէզ ծանօթ էր իբրեւ զէնք փախցնող Զուիցերիայէն Ֆրանսա, ի հաշիւ «Վեղարաւորներուն» եւ իր միջոցաւ էր որ երեւան հանուեցաւ Գաղտնի Կոմիտէն։ Անգամ մը փամփուշտներ ձգած էր ճամբուն վրայ, սահմանագլուխին մօտ, եւ քննութիւնները յառաջ տարուելով, երեւան հանուեցան թէ Գաղտնի Կոմիտէն եւ թէ անոր զինապահեստները

Մարդասպանները ունէին երկու մեղսակիցներ, Պուվիէ եւ Ֆօրան, որոնք նոյնպէս ձերբակալուեցան։ Պուվիէ, որ գինուոր է Ալժերիոյ մէջ, հարցաքննուելով յայտնեց թէ սպանութիւնը սարքեց Անտուէ Թընայ, Գաղտնի Կոմիտէին անդամներէն մէկը, որ ձերբակալուեցաւ միւս ղեկավարին՝ Մէթէնիէի հետ, երբ երկուքը մէկ Զուիցերիա փախչիլ կը փորձէին։

*** Ապահովութեան տնօրէնութիւնը կը շարունակէ իր հետապնդումները, ամբողջովին երեւան հանելու համար Գաղտնի Կոմիտէին բոլոր գործերը։

Առջի օր Քլէրմօն Ֆէռանէն Փարիզ փոխադրուեցան քիմիագէտ Լօքիւթի, որ երեւան հանած էր Էթուալի դէպքին հեղինակները եւ ճարտարագէտ Վոկէլ, նոյնպէս մեղսակից։ Կայարան հասած ատեն, երկու կալանաւորները ընդունուեցան թշնամական կանչերով։ Ձերբակալուեցաւ նաեւ Միշլէն հաստատութեան երրորդ մէկ ճարտարագէտը, Կիւսթավ Վօգլառ, որ խոստովանեցաւ թէ անդամ է Գաղտնի Կոմիտէին եւ գործօն դեր կատարած։ Ամբաստանեալը մերժեց տալ Գաղտնի Կոմիտէին վարիչներուն անունները։ «Գաղտնապահութեան երդում ըրած եմ», ըսաւ. «կը ստանձնեմ բոլոր բրածներուս պատասխանատուութիւնը, բայց անուններ չեմ տար»։

Ռօզէլլի եղբայրներուն սպանութեան գաղտնիքն ալ ճարտարագէտ Լօքիւթին պարզեց, յայտարարելով.

— Երբ վարանում կը յայտնէի ռումբերը դնել Փրէզպուրկ փողոցի շէնքին մէջ, Մէթէնիէ ըսաւ.— «Վտանգ չկայ, մի վախնար։ Մենք ուրիշներ սպաննած ենք, մէջն ըլլալով Ռօզէլլի եղբայրները եւ գաղտնիքը երեւան չէ հանուած»։

Բանտարկուեցաւ նաեւ Մէթէնիէի սպասուհին, որ գաղտնի հրահանգ մը հաղորդած էր։ Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկեց Նանսիի մէջ, ուր ժողով մը գումարած էին Գաղտնի Կոմիտէին վարիչները, անցեալ յուլիսին։ Կասկածելի կը համարուի հաշուակալի մը անձնապանութիւնը, այդ շրջանին։

ՆԱԽԿԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ ՄԸ "ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍ"

Մահուգործումը պիտի շարունակուի

Պ. Կրինկօ, որ Խ. Միութեան ելմտական գործավարն (Նախարար) էր մինչեւ անցեալ օգոստ. յունվ. 11ին իր յաջորդին՝ Ուկրայնացի Զուերեւի կողմէ անարգութեան սիւնին գամուեցաւ իբրեւ «գլուխը գերման ֆաշականութեան գեր- լրտեսներու հրոսախումբի մը՝ ելմտական գործավարութեան մէջ»։ Զուերեւ յօդուած մը գրելով «Փրավտա»յի մէջ, կ'ըսէ թէ ան ոչ միայն պետական գաղտնիքներ հրատարակեց, այլեւ «մեր երկրի թշնամիներուն յանձնեց գաղտնի թուանշաններ եւ տեղեկութիւններ եւ վնասարար ու քանդիչ գործերու ձեռնարկեց իր ֆաշական պետերուն հրամանով»։ Յետոյ կ'աւելցնէ թէ Կրինկօ եւ իր օգնականները հարկային քաղաքականութիւն մը հաստատեցին, դժգոհութիւն յարուցանելու համար գանգուածներուն մէջ, թէ կը գողնային պետ. գրամները, կը խախտէին օրէնքները եւն.։ «Բայց եւ այնպէս, գիւղացիներու եւ բանուորներու վստահութիւնը խորհրդային իշխանութեան վրայ այնքան մեծ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.—Այս շահեկան հարցի մասին յօդուածաշարք մը սկսիլ էինք հրատարակել մեր աշխատակից Փ. Սամսարէն, երբ ստացանք ընկեր Վ. Համբարձումեանի շարքը: Նկատի առնելով նիւթին կարեւորութիւնը, հրատարակութեան կուտանք նախ այս շարքը.—

Իսլամ աշխարհը անհանգիստ վիճակ մը ունի:

Ցեղապաշտպանական իսլամը նոյնը չէ, ինչ որ պատերազմէն առաջ: Ազգային խորունկ շարժում մը, գալարուն ձեւով կ'անցնի Ափրիկէի անապատներէն մինչեւ Ասիոյ տափաստանները, Հնդկաստանէն մինչեւ Աֆղանիստան, Թուրքիայէն մինչեւ Իրան ու Իրաք, Թուրքեստան եւ Տաճկաստան, Արաբիա, Անարիա, Եգիպտոս ու Անդրյորդանան, Սուրիա ու Պաղեստին, Կովկաս ու Սանճագ: Թուրքն ու Թաթարը, Արաբն ու Ֆէլլահը, Պէրպէրն ու Պէտէվին, Հնդիկն ու Պարսիկը, իսլամի դրօշին տակ, զարթօնքի, սթափումի եւ ինքնորոշման օրեր կ'ապրին:

Անոնցմէ շատեր ազատ ու ինքնուրոյն պետութիւն մը ունին: Մաս մը կիսանկախ, մաս մըն ալ այլազան պետութեանց թեւարկութեան ներքեւ են: Միատարր չէ եղած իսլամը եւ ցեղային նոյն ակունքը չունի բնաւ:

Հովանաւոր պետութիւններէն շատեր թագ դրին անոնց գլխուն, երբ անոնք բնաւ մտածած չէին եւ գոյութիւն մըն ալ արժանացած չէին: Շատեր խլեցին անոնցմէ թագերը եւ անապատներու ճերմակ աւազներուն յանձնեցին:

Անգլիական գիտնականութիւնը, իր Լորէնսներով ու բազմանուն յաջորդներով, համարաբական շարժման հիմքը դրին: Քէմալ ու Շահ Փէհլէվի, միւսլիման ճահերէն, վերանորոգչական շարժում մը պարտադրեցին: Եւ այսօր, ամէնուրեք, իսլամի բոլոր հեռաւոր ու մօտաւոր զաւակները, ազգային-քաղաքական վերելք մը կ'ապրին, ուխտեր ու դաշնագրեր կը կնքեն, կը համախմբուին ու ճակատ կը կազմեն:

Իսլամ քանի մը պետութիւններ ապաստանած են արեւելեան ուխտին, մեծ մասամբ աշխարհակալական նըպատակներով:

1936 Ապրիլէն, Պաղտատի դաշնագիրը կ'որդեգրէ Մեծ Արաբիոյ կամ համարաբական պետութիւններու միութեան մը գաղափարը: Եգիպտոս արդէն անկախ է դարձած: Սուրիան, ֆրանսական եւ քաղաքական նոր կացութեան մը փուլին մէջ է մտած Ֆրանսայի հետ կնքած մասնաւոր դաշնագրով մը: Անդրյորդանանի էմիր Ապտուլլահը, անգլիական կառավարութեան ուղղուած մասնաւոր գրութեամբ մը կը պահանջէր հողատարութեան ջնջումը եւ կը ջատագովէր Սուրիոյ եւ Պաղեստինի միացումը արաբական մեծ ազգային պետութեան մը մէջ:

Ազգային շարժումը ճարակած է միւսլիման զանգուածները, զանոնք մղելով դէպի ցեղային ինքնագիտակցութիւն: Դեղոնութիւն՝ հողատար պետութիւններէն, գեղոնութիւն՝ հինաւուրց յարձակումներէն եւ ժամանակավրէպ սովորութիւններէն, եւ միութիւն-համագաղափարութիւն բոլոր իսլամ հաւատացեալներու միջեւ:

Երեւութապէս կ'ենթադրուի, որ իսլամ կրօնը ուրոյն դեր մը չունի այս քաղաքական խմորումներուն մէջ եւ միայն պատրուակներ կը ներածէ բոլոր անոնց մէջ որոնք կ'ուզեն մեկնել այս շարժումները իբր ազգային անհատականութեան վերազարթում: Իրականութեան մէջ կրօնն է անոնց շաղկապը եւ քաղաքական միութիւններու հնարաւորութիւն ընձեռողը:

Հայ ժողովուրդը, որ անցեալին մէջ եւ այժմ, ստուար մեծամասնութեամբ կ'ապրի անոնց մէջ եւ անմիջական շփումներ ունի, իր ֆիզիքական գոյութեան պահպանման տեսակէտով պէտք է մօտէն հետեւի այս շարժումներու ընթացքին եւ ճանչնայ իսլամ կրօնի ոյժն ու անոր հետեւորդներու տենչերը:

⁂

Իսլամը աշխարհի մեծ կրօններէն մին է: Շուրջ 224 միլիոն հետեւորդներ ունի: Ֆրանսական, անգլիական, հոլանտական, իտալական եւ ռուսական դրօշին տակ տակաւին մեծ թիւով միւսլիմաններ կան: Իսլամի օրօրոցը եղած է Արեւելքը: Արեւելեան նկարագիրը գերազանցապէս արտայայտութիւն գտած է Իսլամին մէջ:

Բոլոր մեծ քաղաքակրթութիւնները ունին իրենց ուրոյն կրօնները: Որքան քրիստոնէութիւնը իր հետեւորդներուն քաղաքակրթական եւ մշակութային թռիչքներ է հաղորդած, նոյնքան պրահմանականութիւնը ստորարած է Հնդկաստանին եւ Իսլամութիւնը՝ Իսլամին: Իսլամականութիւնը չեզոքացուած կերպով նուաճող կրօն մըն է եղած Արեւելքի մէջ: Մուհամմէտը զայն ձեւած է կարծես մասնաւորապէս արաբ մարդու եւ անոր հոգեկան պահանջներուն վրայ: Նախ ուսումնասիրած է հրէութիւնն ու քրիստոնէութիւնը եւ ապա կառուցած իր հոգեւոր շէնքը:

Իսլամութիւնը սեմական կրօն մըն է, որ կրցաւ մօտեցնել այն բոլոր ժողովուրդներն ու ցեղերը, որոնք ընդունեցին եւ հետեւեցան անոր: Քաղաքական հասունութեան ներկայ լրջանին անգամ, իսլամական կրօնը, ի յառաջագունէ, ընդունուած տեսակ մըն է մերձեցման:

Էութեան մէջ Իսլամութիւնը պարզ կրօն մըն է: Իր վարդապետութիւնն ու բարոյական կանոնները բարդ չեն եւ իսլամ զանգուածներուն համար դիւրըմբռնելի են:

Հիճրէթի դարէն (622էն), Մուհամմէտի Մէքքէէն փախուստով կը սկսի Իսլամական կրօնը: 632ին, երբ Մուհամմէտ կը մեռնի, չի կրնար կարգադրել իր յաջորդներու հարցը: Իր հօրեղբայրը, Ապուպէքիր, Օմար եւ Օսման կը յաջորդեն իրեն:

Մուհամմէտ նուիրագործելով իր կրօնը, կը ներկայացնէ իբրեւ աստուածային կրօններէն մէկին յարունակութիւնը: Ան կ'ընդունի որ Աբրահամն ու Քրիստոս իրեն նման մարգարէներ են Աստուծմէ ղրկուած եւ վերջինը ինքն է, որ աշխարհ է եկած ընկերային նոր կարգեր հաստատելու համար:

«Աստուած Աստուած է, Աստուած մէկ է եւ Մուհամմէտը անոր մարգարէն»... մզկիթներու կատարէն նետուած մունետիկի ձայնը խորթ չէ հայ ականջներուն, որ միւսլիման հաւատքը կը պատգամէ երկնային բարձունքներէն:

Գուրանը միւսլիմաններու Ս. Գիրքն է: Միօրինակ գիրք մըն է ան եւ թելադրուած միայն Մուհամմէտէն: Կ'ենթադրուի թէ Մուհամմէտ Գաբրիէլ հրեշտակապետին կողմէն է ներշնչուած: Իսլամ բարոյականը, օրէնսդրութիւնը, աստուածաբանութիւնը, ընտանիքը, համրային ու քաղաքական կեանքը, դպրոցը կը ներշնչուին միայն Գուրանէն եւ անոր մեկնութիւններէն: Գուրանը միակ հեղինակութիւնն է: Միւսլիմանները կ'ըսեն թէ հայ Ս. Գրքի գիրքերն են իրենց:

Գուրանը արաբական լեզուի գլուխ գործոց մըն է: Ոչ մէկ թարգմանութիւն չի կրնար տալ անոր լեզուական եւ ոճի հարազատ պատկերը:

Գուրանը Մուհամմէտ ինք չէ գրած, այլ իր մահէն վերջ մարգարէական թելադրութիւններու հաւաքածոն է, որ կազմուած է եւ դարձած է Ս. Գիրք:

Գիրքը կը բաղկանայ «Հատուածներէ», որ իրաւական եւ բարոյական վճիռներ են մարգարէի բերնէն ելած, եւ «Հատուածներէ», որ հաւաքուած են իր մահէն վերջ, եւ չեն նկատուիր մարգարէին խօսքերը՝ խմբագրող եւ հրատարակող անհատներու գործ: «Աւանդութիւնը» կազմուած է այդ երկու գլխաւոր մասերէն:

ԺԱ. դարուն Տօլէք Էլ Կազալին հաստատեց իսլամ օրէնսդրութիւնը եւ լրացումները բրաւ: Այդ պարագան պատճառ եղաւ բուզանդական վճռաբանութեանց եւ հերձուածներու: Իսլամը իր ծագման օրերուն սուրբերու պաշտամունք չունէր, բայց յետոյ սուրբերու պաշտամունքը տարածուեցաւ նոյնիսկ Պէրպէրներու մէջ:

Գուրանի դրած պարտականութիւնը շատ պարզ է: Օրը հինգ անգամ հաւատացեալը պէտք է աղօթէ երեսը դէպի Մէքքէի կողմը ուղղած: Մզկիթներու բարձունքէն մունետիկը պէտք է աղօթքի հրաւիրէ: Կիներուն արգիլուած է մզկիթէն ներս մտնել:

Գուրանը ծոմապահութեան սովորութիւն ալ հաստատած է, տարուան մէջ 30 օր (Ռամազան) արգիլուած է ուտել, խմել եւ ծխել՝ արեւը մարը չմտած: Ողորմութեան գաղափարն ալ անծանօթ չէ Գուրանին: Հակառակ ատոր, հաւատացեալները այդ զգացման շատ քիչ փաստեր ցոյց տուին հայկական տարագրութեան զարհուրելի օրերուն:

Իւրաքանչիւր ընտիր հաւատացեալ պէտք է գէթ մէկ անգամ Մէքքէ այցելէ եւ Զըմզըմի հրաշագործութեան դիմէ: Այժմ այդ ուխտագնացութիւնը չունի հին օրերու հըմայքն ու հրապոյրը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Փարիզէն Վիէննա զարնուած հեռագրի մը համաձայն, Ֆրանս. ծովային պաշտօնարանը կը խորհի լրջօրէն Միջերկրականի մէջ նաւային գերակշռութիւն մը պահել Իտալիոյ վրայ, բոլորովին անկախաբար Անգլիոյ նաւային ուժէն, կամ անոր օժանդակութենէն: Հեռագիրը կը վերջանայ սա բառերով.— Նոր փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի այս կերպով անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը, որով Անգլիա մինչեւ հիմա ծովու վրայ գերակշռութիւն ունէր, իսկ Ֆրանսա ցամաքի վրայ:

ԽՈՐՀ. ԴԵՍՊԱՆԻ ՄԸ ԸՄԲՈՍՏԱՑՈՒՄԸ

Գրած էինք թէ Աթէնքի խորհրդային դեսպանը՝ Ա. Կ. Բարմին Մոսկուա կանչուած է, բայց մերժելով, ապաստանած է Փարիզ: Ա. Բարմին, որ սկսած է իր յուշերը գրել ամերիկեան թերթերու մէջ, իր հրաժարումէն վերջ հետեւեալ բաց նամակը հրատարակեց (1 Դեկտ. 1937)—

Հրաժարելով ծառայելէ խորհրդային Միութեան կառավարութեան, պարտք կը նկատեմ ձեզ գիտութեան յանձնել հետեւեալ իրողութիւնները եւ, յանուն մարդկայնութեան եւ մարդկային իրաւանց, ձեր աջակցութեան կերպով բողոքել այն ոճիրներուն դէմ, որոնց թիւը օրըստօրէ կ'աճի:

1935ի Մարտէն ի վեր կը վարէի Աթէնքի խորհրդային դեսպանատան առաջին քարտուղարի պաշտօնը, իսկ 1937ի Մարտէն նոյնպէս Աթէնքի մէջ Խ. Միութեան գործակատար էի: Տասնեւերեք տարի ես ծառայած եմ խորհրդային կառավարութեան, տասնեւեօթը տարի եղած եմ անդամ ռուս համայնավար կուսակցութեան, պայքարած եմ խորհրդային կարգերու համար եւ իմ բոլոր ոյժերս տրամադրած բանուորական պետութեան:

1919էն ի վեր իբրեւ կամաւոր մտայ կարմիր բանակը, նախ զինուոր մը, ապա զօրամասի մը քաղաքական ղեկավար էի. ուսուցչութեան արժանացած եմ իբրեւ կռուող կարգ մը ճակատամարտներու մէջ: Եղբայր ամբարձած եմ կարմիր սպաներու դպրոցը եւ զանազան հրամանատարական պաշտօններ կատարած արեւմտեան ճակատին վըրայ: Վարչաւայի դէմ կատարուած արշաւանքէն յետոյ՝ 16րդ. բանակի զինուորա-յեղափոխական խորհուրդը առաջարկեց զիս իբրեւ իր թեկնածու՝ հետեւելու համար զինուորական ակադեմիայի ուսմանց: 1923էն հեռացայ զինուորական ասպարէզէն կիսաբաժնի հրամանատարի աստիճանով եւ 1923—25 կը կատարէի ընդհանուր հիւպատոսի պաշտօն Պարսկաստանի մէջ: Ապա տասը տարի կը գըտնուէի արտաքին առեւտուրի գործավարի տրամադրութեան տակ,— 1929էն մինչեւ 1931 կը վարէի խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչութեան ներածման բաժինը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մէջ, 1932էն Խ. Միութեան պաշտօնական գործակալ էի Գիլանիա, 1939էն՝ կառավարական պատուիրակութեան անդամ Լեհաստանի մէջ, 1934—35էն՝ ինքնաշարժի ու օդանաւային արտադրութեան արտածման ընդհանուր բդդարի նախագահ: Այս է եղած, քանի մը խօսքով, իմ ասպարէզը Ստալինեան նշանակուելէս առաջ: Ինչ պաշտօն ալ որ կատարէի՝ միշտ իմ մտածումս էր բարեխղճօրէն ծառայել երկրիս եւ ընկերվարութեան շահերուն:

Մոսկուայի դատավարութիւնները զիս ապշեցուցին եւ սոսկումի մատնեցին: Ես չէի կրնար հաշտուիլ յեղափոխութեան հին առաջնորդներու մահապատիժներուն հետ, չհայելով անոնց սեփական խոստովանութիւններուն: Ճիշդ այս խոստովանութիւններն էին, որ կը խոցէին իմ խիղճս, չարչարող տարակուսանքի կ'ենթարկէին զիս:

Իմ խորին նուիրումս բանուոր դասակարգին եւ խորհրդային ժողովուրդին, եւ այն մտածումը, որ այդ առաջնորդները չէին կրնար նման յանցանքներ գործել, ստիպեցին զիս ճիգ գործել իմ վրաս եւ խոնարհիլ իրողութեանց առջեւ: Ես կը խորհէի, թէ այդ ճիգը պէտք էր ընկերվարութեան գործին: Բայց վերջին ամիսներու դէպքերը (այդ ամիսները ես անցուցի Ֆրանսայի մէջ՝ առողջութիւնս բարելաւելու համար) ցնցեցին իմ վերջին պատրանքները: Զգացի, թէ դատավարութիւնները նախապատրաստութիւն հանդիսացան ռուս համայնավար կուսակցութեան հին գործիչներու զանգուածային ոչնչացման համար, այնինչ այն բոլոր տարրերու, որոնք ստորերկրեայ պայքար մղած են, յեղափոխութիւն կատարած եւ գլուխ հանած քաղաքացիական պատերազմը, ապահովելով առաջին բանուորական պետութեան յաղթանակը... Այսօր ցեխ կը նետեն անոնց վրայ եւ դահիճներուն կը յանձնեն զանոնք... Ինծի համար այլեւս պարզ է, որ իմ հայրենիքիս մէջ յետադիմական դիկտատորութիւն հաստատուած է:

Իմ աչքիս առջեւ կ'անհետանային բանտերու մէջ (մահապատիժ կրած են կամ պարզապէս սպանուած) իմ պետերը եւ ընկերները ամէնքն ալ հին բոլշեւիկներ,— նախկին զինուորական եւ արտաքին փոխ գործավար Քրեստինսքի, Վ. Օ. Գ. Ս.ի նախագահ Արոսեւ, նախկին արտաքին փոխ գործավար եւ Անգարայի դեսպան Քարախան, որ՝ ինչպէս կ'ըսուի՝ գնդակահարուած է. դեսպան Իւրենեւ, որ կարմիր բանակի գործավար էր 1918—1919ին, արտաքին առեւտուրի փոխ գործավար Էլիաւա, որու հետ ես պատիւ ունեցած եմ աշխատելու. իմ բարեկամներն ու ընկերները, (որոնց հետ միասին պայքարած ու աշխատած եմ այլեւայլ ժամանակներ, 20 տարուան ընթացքին), արտաքին գործավարութեան բաժիններու վարիչներ Ցուքքերման եւ Ֆեխներ, դեսպաններ՝ Ասմուս (Հելսինկֆորս), Փոտոլսքի (Քօվն), Օսթրովսքի (Պուքրէշ), որ Վորոշիլովի բարեկամն ու հովանաւորեալն էր, զօրավարներ Կեքքեր, Շմիտ եւ Սաւիցքի, քաղաքացիական պատերազմի հերոսներ եւ զինուորական ակադեմիայի իմ ընկերներս, վերջապէս, դեսպաններ Դաւիթեան, Պոկոմոլով, Բոգէնոլեւսկ, Պրոտովսքի, որոնք անձամբ քիչ կը ճանչնայի, որոնց պարկեշտութեանը, սակայն, ես խորապէս համոզուած եմ:

Ես կը դիմեմ հանրային կարծիքին [illegible], յուսահատ կոչով, գոնէ ի սէր անոնց, որոնք տակաւին ողջ են, եւ կ'ըմբոստանամ սուտ եւ սատար ամբաստանութեանց դէմ: Ես կը խորհիմ բարեկամներուս մասին, որոնք կը մնան իրենց պաշտօններուն վրայ Եւրոպայի, Ասիոյ կամ Ամերիկայի մէջ, որոնց ամէն օր կը սպառնայ նոյնը, եւ որոնք կը գտնուին ողբերգական երկընտրանքի առջեւ,— վերադառնալ հայրենիք՝ դիմաւորելու համար ստոյգ մահը, կամ հրաժարելով հայրենիքը տեսնելէ եւ մնալով արտասահման՝ ենթարկուիլ գնդակ մը ստանալու վտանգին Կէփէուի գործակալներուն կողմէ, որոնք դեռ վերջերս իմ հետքերուս վրայ կը կոխէին:

Մնալ ծառայութեան մէջ Ստալինի կառավարութեան մօտ՝ ինծի համար պիտի նշանակէր կորսնցնել ամէն բարոյական զգացում, ստանձնել պատասխանատուութեան մաս մը այն ոճիրներու համար, որոնք ամէն օր կը կատարուին ժողովուրդի դէմ իմ երկրին մէջ: Այդ պիտի նշանակէր դաւաճանել ընկերվարութեան գործին, որուն ես նուիրած եմ իմ ամբողջ կեանքը:

Ըսելով ամէն կապ այդ կառավարութեան հետ, ես կը հպատակիմ իմ խղճիս ձայնին: Շատ լաւ կը գիտակցիմ թէ՝ այսպէս վարուելով՝ ինչ վտանգներու կ'ենթարկեմ ինքզինքս վարձկան մարդասպաններու հարուածին տակ: Բայց այդ մտածումը չկրնար ստիպել զիս ուրիշ կերպ վարուելու:

Ես իմ գրաւոր հրաժարականս ղրկած եմ Մոսկուա՝ արտաքին գործավարութեան: Հրաժարելով դիւանագիտական անձեռնմխելիութենէս, յանձնեմ ինքզինքս օրէնքներու եւ հանրային կարծիքի պաշտպանութեանը այն երկրին որ հիւրընկալած է զիս: Ես հնազանդեցայ խղճիս ձայնին, համոզուած ըլլալով, որ այս կերպով ես չեմ դաւաճաներ այն գաղափարներուն, որոնց ծառայած եմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին:

Իցիւ թէ իմ ձայնս օգնէր հասնելու մանր ճշմարտութեան վերականգնումին, հանգելու այն վարչակարգի, որ կը բացառէ ամէն ընկերվարութիւն եւ ամէն մարդկայնութիւն:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԲԱՐՄԻՆ (ԿՐԱ

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ.— Նորէն հրատարակեր էինք արեւելեան Ցախանձներու բնդ. Ֆն. Աիչ Թահսին Իփէի յայտարարութեան առաջին մասը: Ահաւասիկ երկրորդը.—

Ի վերջոյ, Ըսմէթ Ինէօնիւ ալ հայ վարչապետին բերնէն ելած նման կրկնեց այս խօսքերը:

Հայ վարչապետը, իր ճառով, ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքին ուղղելով իր խօսքը, ուզեց ըսել թէ «Դաշնակ քոմիթէն արիւնալի արտմը կը կազմէ մարդկութեան եւ ընկերութեան համար: Հայ անցեալին մէջ կատարուած բոլոր ոճիրներուն հեղինակները ատոնք են»:

Այս յայտարարութիւնը, որ բարբարոս իրաւասու եւ մտաւորական անձի մը կողմէ կը կատարուէր, փաստաթուղթ մըն էր որ ամբողջ աշխարհի կ'իմացնէր թէ հայկական խնդրին մէջ ժխտ թուրք ազգը անմեղ ու անպարտ էր:

Այս պարագան հոս արձանագրելէ յետոյ, կ'իմանանք ու կը տեսնենք թէ Դաշնակ քոմիթէն իր արիւնալի գործունէութենէն այսօր ալ չէ հրաժարած եւ կ'ուզէ Թուրքերուն ոճիրին կառչած մնալ:

Անհրաժեշտ է որ քիչ մը կանգ առնենք այս լուրը տուող հեռագիրին եւ բերած նախադասութիւններուն վրայ:

1.— Հրապարակութիւն կեանք հայ սպայ եղած 40 Դաշնակ քոմիթէականներ երկու քամիոնով Պէյրութէն Հալէպ ղրկուած են:

2.— Այս քոմիթէականներ մօտ օրէն Հաթայ պիտի ղրկուին:

3.— Դաշնակ քոմիթէն Ըէսիւլայնի մէջ գաղտնի նիստ գումարելով, կարգ մը որոշումներ տուած է:

Երբ կը կարդացուին այս տողերը, որոնցմէ կը հասկցուի թէ Դաշնակ քոմիթէն կը վերսկսի իր արիւնալի

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ ...

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Ու կը դառնայ արեւը ուրիշ տեղ, կը խօսի. սա է՝ նայիս շղարշ մը կը ձգէ վերէն վարագոյրի պէս, ինչ եւ տեւէն դեռ կ'երեւայ իր օրրոյ նոր բակին մէջ ու մօմը կը մարի. առատ պատառ գիշեր. վա՛յ դուրսը մնացողին:

Ձիւնը դժգոհ՝ սիրտը կը կարծրացնէ, մութ ձեւեր կը հագնի, ու բարձրադադակ գիշերներ կ'որոճայ սարսափելի մոլուցքով:

Այդպէս չէ մեզի համար, ինչպէս հիմա, երբ մենք կը քաշուինք ներս, արեւէն յիշատակ մը առնելով օջախին շուրջ կը բոլորուինք դուռ դըրացի: Տաքուկ ու երջանիկ, ձիւն կ'ուտենք, արեւու պէս մեղր կամ ռուպ լեցուցած վրան, աղջիկները կը սիրեն ծաղիկ բանիլ ու դգալով ձեւեր կուտան՝ անունկ կ'ուտեն:

— Շատ մի ուտէք, կը հազաք վերջը, կ'ըսէ փորձառու մը:

Հապա ի՞նչ է որ. մեղր ու ծաղիկ լեցուն են, խմէ մէկն ու միւսէն, մինչեւ թարմ ծաղիկները բացուին կ'անցնի: Անդիէն ծերուկ մը, որ մէկ ոտքը երկարած նստեր է, աքաքալով ինծի կը նայի.

— Տղայ, արար աշխարհ ձան եկար, ցուրտ գարնան մը չի՞ս գիտեր. ձիւնս վրայ վէրք մը կայ, օձուկ է ըսեմ՝ ով չզգար, խոց է ըսեմ՝ որո՞ւն սիրտը խոցեցի:

Սաստ հարած իր խոշոր ակռաները կը բանայ, լաչակը թուշէն վար է ինկեր:

— Էդ քու վէրքիդ դարման ըսեմ ինծի ի՞նչ կը խոստանաս:

— Սատա՛, Սատա՛, աղէկցուր դուն վէրքս, քեզ համար զարկմ երթամ, վառատակս ոսկի բերեմ:

— Քանզ վաղը շուտ չկայ, կը դիմանմ՞ս, կ'առնեմ կոթոսը, ծածկելով ձիւնը կը լինեմ, էգի բանեմ վէրքիդ շուրջը, կը բերես նուէր մը կարող եւ հասցած, կ'այրեմ վէրքդ, ծխալով զալըր կ'անհետի, ու՞թ օր չանցած ասկէ կորդ մը կը բուսնի, երբ վրան գետին քիչ մը էկեր (ախտամով), կորած ծուռ (թուղթային տերեւներով առանց քէ մը արմատին վրայ սեւ գեղձ) մեղրամոմ, թրախոտի փոշի իրար խառնելով ոչխարի գմակով, քիչ մըն ալ աղջիկ մօր կաթ, ծեծէ մինչեւ հալին, խառնուէին: Տաքցուր ու գետին ալ մը կը բերեն:

Անդիէն մըցորդ մը կ'աւելցնէ.

— Լսե՞ր ես որ կ'ըսեն.

Ո՞ւր գտնեմ կարմիր օձը,
Երթայ ծծէ կարմիր կովը,
Փախէ վեր կարմիր քարին,
Դուն ուտես դեղ ըլլայ խոցին:

Ժամանակին խորտ մարդ մը— հեռու քաղէն— կ'իջնայ լեռներն ու սարերը, օրեր կ'անցնին ու կը տեսնէ էշատահար եղջերուով օձ մը, աւա՜ն, կ'ըսէ, աղուոր էկաւ, թող խայթէ, մեռնիմ փրկուիմ. մէկ ալ նայիս չէ, փախաւ նախիրէն հեռացող կարմիր կովուն պտուկին, թերմաչ մնաց դուն, խմեց ու ուտեցաւ տիկ եղաւ, կովին ըսես աչքերը դուրս ինկաւ, քիչ անդին քարերուն վրայ կը պառկի ու կը փոխէ. ինչ երկարեմ, մարդը կ'երկարէ փախուստը կ'ուտէ որ մեռնի, մի ըսեր՝— մեռնիմ ազատիմ— այդ է եղեր իր փրկութիւնը. մերկ, մորթ նոր ծնած, գեղ կը դառնայ ազատած:

Աստուած պաշտպանէ, Ա՛լ գեղ ու ճար ունենք մէ բժիշկ, Գալի՞ս է որ մեռած մարդը ողջնեն, կ'ըսէ ու կը լռէ Անդրէասեց Ցօլհաննէսի հոլը:

— Աս ի՞նչ կ'ըլլայ, կը հարցնեն հետաքրքիրները, Միսիթէը նորէ՞ն աշխարհ եկեր է:

— Իսկական հրաշք. աչքով տեսածի պէս եմ... կեցած թարս հարուստի մինուճար աղան մի մեռնի, ալ Աֆգիտաջի բժիշկներ, ճակատագիր, աղան ձեռքէ կ'ելլէ. տունը սուգ մտայ կը կոխեն որ մեռա՛ւ. Մէկ ալ նայիս խանի մը անկիւնէն փէրփէրիկան զարկաւ մը, մի ըսեր՝ տիտոուն, տիտոուն բըժիշկ, կուգայ ներս կը մտնէ, երեսն ո՞վ կը նայի, չէ՛, կ'ըսէ, մեռած չէ, ես կ'ողջնեմ: «Գլուխդ վրայ կ'ուտամ», կը մըտնեն շուրջինները: «Ամեն Աստուծոյ մարդը, կեանքս, կարուածոյս քեզի պարգեւ, ողջ պահեմ», կը պոռայ մայրը: «Աշխարհի մէջ թող անունս մնայ» կ'ըսէ մարդը ու բոլորը դուրս ընելը մէկ կ'ըլլայ:

Երկար չըսենք, ձախ կողին տակ խոշոր խալ (պատրէկ) մը կայ եղեր, կեցած տեղը կաս կարմիր՝ կ'ըսես լուսնկան կալ է կապեր:

— Ցէ՛ շուտ, մայրի՛կ, արդ կեանքին մէջ ի՞նչ չէ կերեր:

Հարուստի տղայ, ի՞նչ ըսես որ չէ կերեր. Աստուծով մօրը միտքը կ'իյնայ որ սխտորէն կը զանէր, հաւէն կը հիւանդանար.

— Սխտոր բեր ու դուն դուրս ելիր: Ու գործի կը սկսի Ան տեղը մութ կը մնայ, սխտորը առա՞ղ կ'ընէ, չէ նէ մի վրան կը քսէ, կոկորդէն վար կը լեցնէ, եկուր խմացիր, ինչո՞ր իմանաս երբոր մարդը հիւֆիւմէթ են կանչեր, մէկ մըն ալ անկէ դուրս չէ ելեր, բայց մեռելը մինչեւ այսօր ալ կ'ապրի: Ա՞խ էն հիւֆիւմէ...

— Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար որ միշտ ասանկ ձիւն ձմեռ ըլլար, անոյշ անոյշ խօսակցելով գիշերները լուսցնէինք, հաւուդ քէֆ՝ բարդ խաւ չկայ:

Հայրս խօսակցութիւնը փոխել կ'ուզէ այսպիսով, բայց, կ'աւելցնէ,— գարնան դաշտերուն հետ մեր ցաւերը նորէն պիտի բացուին, զուլումը մեր ձմբան հանգիստը մեր քիթէն պիտի բերէ...

— Ամա՜ն, մէկ օրուան թագաւորութիւնն ալ թագաւորութիւն է. հիմա ձգէ սրտնեղ. Կատար. աղջիկս, ելիր, կոկորդս բան մը մնացեր վար չիջներ կ'ըսես...

— Ապրիս, ի՞նչ չէր (աղուոր) ջիկ է, շատ ապրիս, էն չէ ըմէմ նա հարսայ, սա աղջկան մազերը տո՞ր բերեր, աչէ չըլլայ, ինչպէս չէւ կրունկը, ոտնդոտին աչքը ըլլայ:

— Ինտո՞ր տեղի, Աբար, վէրք մէջը, աղուոր մը ածիլեցի ւացի, քիչ մը չէչ մեղր քաշեցի քերը չորցան, նայիմ՝ մազ չէ ցեր. բուսնելիք ալ չունի. ամենի ձեռք, շատ շատ խալ խալ ցի գլխէնչորս կողմը, արիւնը չելած, առաջուընէ մէկալ քթոզ մազերէն մանր մանր մկրատած եր լեցուցի խալերուն մէջ, ուսհան հայեց. կտաւը կը թաթ լափային մէջ, կը դնես վրան, առն օր չանցնիր մազ կը բուսնի լափան ալ սա է. քիչ մը ձէթ մէջը որսի սեւ վառող, քիչ մըն ալ ծումի ծաղիկ, մէջը աւելցուր փայտի մոխիր, լաւ մը խառնէ:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱ

(7)

(Շար.)

գործունէութեան, մեզ Թուրքերուս համար խիստ կենսական եւ մարդկային պարագայ մըն է գիտնալ թէ՝ այն պարագային իʼնչ նպատակով Պէյրութէն Հալէպ եւ անկէ Համայ կը ղրկուին եւ ի՛նչպիսի ուժի մը կողմէ կը ղրկուին։

Անմիջապէս ըսենք որ, հետագրին ակէ՛ յիշուած աշխարհագրական անունները բնականաբար կուտան այս հարցումին պատասխանը։ Առանց կանգ առնելու այս կէտին վրայ, բուն նիւթին անցնինք։

Դաշնակ քոմիթէն Վանի, Էրզրումի, Արեւելքի եւ երկրին ամէն մասին մէջ հայ ազգը խաբելով քաղաքական եւ եւրոպական աւետիսներով, 1911ի յեղափոխութենէն ի վեր պահ մը իսկ չէ դադրած Թուրք ազգին, Թուրք կեանքին դէմ դաւեր մտածելէ։ Ընդհ. պատերազմի ամէնէն նշանակելի օրերուն եւ ռազմագիտական պահերուն, Դաշնակ քոմիթէին պատկանողները, հայ կամաւորները, հայ զինուորները թշնամիին կողմը փախելով, երկրին ու ազգին դէմ ամէնէն մեծ դաւաճանութիւնն ու լրտեսութիւնը գործած են։

Ընդհ. պատերազմի նախօրեակին, Էրզրումի երեսփոխան Փաստրմաճեան, Վանի երեսփոխաններ Վռամեան եւ Փափազեան, ինչպէս նաեւ այս քոմիթէին պատկանող Իշխան, Արամ եւ նման Դաշնակ ղեկավարներ ձեռնարկած էին զինել Հայերը եւ զօրագունդեր, զօրաբաժիններ կազմել անոնցմէ։

Երբ պատերազմ յայտարարուեցաւ, Վան քաղաքի Թաչպօղան վայրին ու Թաղին մէջ, կարծես թէ ամրացուած անդ մը ըլլար, կռնակէն զարկին հոն գտնուած զօրքերն ու անմեղ Թուրք ժողովուրդը։ Վան պարզապէս բուն պատերազմի մը ճակատ դարձած էր։

Ձինադադարին յաջորդող ամիսներուն, դարձեալ Դաշնակ քոմիթէն, Հռոմի, Պերլինի ասֆալթ լայն պողոտաներուն վրայ Թուրքի արիւն թափած էր։ Դաշնակ, Հնչակ, Ռամկավար քոմիթէները, իրենց կատարած բոլոր յեղափոխութեանց մէջ, հակառակ անոր որ վեհանձնութիւն տեսած էին Թուրք ժողովուրդէն, երբեք չեն հրաժարած, ապերախտօրէն դաւելու Թուրքին կեանքին։

Կրակէն պաշտպանուելու, կրակին մէջ չիյնալու համար երկարող ամէն ձեռք իրենց ցուագիր թեւերովը վար առնուած են։ Բայց այս թելը վերջապէս մտանուեցաւ այն վախճանին զոր ուզեց բռնել հայ վարչապետը Սարքարապատի մէջ. Պատմութիւնը այսպէս արձանագրած է այս պարագան։

Հիմա ալ, նոյն քոմիթէին, նոյն թեւին Հաթայի կրակին մէջ իյնալու ձգտումը ուրիշ իմաստ չունի, բայց եթէ կրկնել նոյն պատմութիւնը եւ նոյն ներկայացումը, ու այսպէսով զարձնել աղէտ մը պատրաստել իրեններուն համար։ Ասոնց երկարող եւ երկարելիք օժանդակութեան ձեռքն ալ տանցքը պիտի կազմէ այս աղէտին, այս սրտակեղեք պատմութեան։

Այլեւս եկած է ժամը յայտնելու թէ խիստ ուշադրութեամբ եւ մեծ մտահոգութեամբ օրը օրին կը հետեւինք ժամուլին մէջ արձագանգած այս վերջին կացութեան։

ՀԱՑԵԽԱՐԱՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Անտիոքի աղաբերէն էլ Ուրուպա որդաբակածութիւն) թերթը խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.—

Ճիշդ է որ Հայերը հովանաւոր ազգութեան հանդէպ հաւատարմութիւն եւ համակրանք ցոյց կուտան. սակայն միեւնոյն ատեն ճիշդ է նաեւ որ անոնք՝ իրենց քաղաքական բոլոր հոսանքներով Սուրիոյ ու՝ Արաբներու հանդէպ սէր ու համակրանք ունին։ Հայերու այդ վերաբերումն ու զգացումը Արաբներու հանդէպ բնական հետեւանքն է մեր իրենց հանդէպ ցոյց տուած հիւրասիրութեան ու վստահութեան։ Որովհետեւ մեր բնակարանները իրենց համար պատսպարան եղեր դարձան եւ մեր քաղաքներն ու դաշտերը հայրենիք։

Հայերը սերտագոյն կապերով եւ երջանիկ յիշատակներով կապուած են մեր երկրին։

Հայ ազնիւ ժողովուրդը, մեր հայրենիքին մէջ, որ միեւնոյն ատեն իրենց հայրենիքն է, իր արիւնը թափեց ազատութեան համար։ Եւ այդ արիւնը Հայերու սրտերուն մէջ չարունակ ազատութեան կայծեր յառաջ կը բերէ եւ կը մղէ տեւական կերպով սուրիական ժողովուրդին սէր եւ համակրանք ցոյց տալու։ Մանաւանդ որ երկու ազգերու ճակատագիրները կը գտնուին միեւնոյն ճամբու եւ ուղղութեան մէջ։

Սուրիոյ Հայերը զանազան առիթներով ցոյց տուին որ կը փափաքին այս երկրի անկախութիւնը։ Բազմաթիւ հայ երեւելիներ յայտնած են որ Հայերու եւ Արաբներու ձգտումները միեւնոյնն են։ Հայերը կʼուզեն որ արաբական միացեալ պետութիւն մը ստեղծուի եւ իրենց ամէն կերպով օգնեն այդ միութեան։

Սանճաքի Հայերն ալ բազմաթիւ առիթներով ցոյց տուին որ իրենք պատրաստ են սուրիական հայրենիքին ամէն կերպ օգնելու եւ գործակցելու աւրար տարրին հետ։

Մենք շնորհապարտ ենք Հայերու ցոյց տուած զգացումներուն համար եւ կը մաղթենք որ իրականանան մեր յոյսերն ու երազները։

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մօտ մէկուկէս տարի է կʼերթեւեկեմ հիւս. Ափրիկէի ֆրանսական ափերը.— Ալժէ, Օրան, Պօն, Ֆիլիպվիլ, Թունուզ եւ Պիզէրթ։

Ամէն նաւահանգիստի մէջ, երբ դուրս կուգամ նաւէն, Հայ կը փնտռեմ ու երբ չգտնեմ, ինքնիրենս կʼըսեմ ու կը կրկնեմ.— Անճարակ եմ ես, չկրցի Հայ մը գտնել։ Կա՞յ երկիր մը, քաղաք մը առանց Հայու։

Առաջին քաղաքը որ ճանչցայ՝ Թունուզն էր։ Երկար ատեն շրջելով կեդրոնական պողոտային վրայ, երկու կողմի արճարաններուն մէջ ի զուր հարցուփորձ ըրի, Հայու մը հասցէն գտնելու համար եւ ճարահատ գացի հին Թունուզ, հակայ պարիսպին կամարաձեւ դուռը։ Գաւաշ մազերով սեւամորթ մը «այոնճ» կը ծախէ, խումբ մը մանուկներ շուրջը կը դեգերին, սեւամորթին զբաղած մէկ վայրկեանին օգտուելով քանի մը «այոնճ» գողնալու համար։

Ցանկարծ ձայն մը կը լսեմ։ Երկյարկանի տան մը լուսամուտէն կնոջական գլուխ մը՝

— Տօ տղայ, վեր եկուր, թէ ոչ հայրիկիդ կʼըսեմ իրիկունը։

Մէկէն կը սթափիմ եւ կը բռնեմ 7 — 8 տարեկան մանչուկը թեւերէն։

— Աղուոր մանչուկ, դուն Հա՞յ ես։

— Այո, Հայ եմ, կը պատասխանէ վախվխելով։

— Ո՞ւր տեղացի ես։

— Փոլիսցի։

— Հայր, մայր ունի՞ս։

— Այո, կʼըսէ եւ գլուխը վեր կը բարձրացնէ, ժամանելու համար մայրը որ կը գիտէր մեր խօսակցութիւնը։

Պատիկին երկու դրպաններէ կը լեցնեմ «այունճով» եւ ան ուրախ զըւարթ կը դիմէ դէպի մայրը, որ զըլուխը շարժելով շնորհակալութիւն կը յայտնէ ու կը գոցէ պատուհանը։

Փողոցին անունն ու տան թիւը կը գրեմ յուշատետրիս մէջ ու կը շարունակեմ պտոյտս, հին Թունուզի նեղ ու երկար շուկաներուն մէջ։ Խանութներ խառն ի խուռն, բարակ տախտակով մը իրարմէ բաժնուած։ Անասուելի մաղձաձանձ խանութ մը, երկայն տախտակի վրայ կը տեսնես կովի խոշոր սիրտ մը եւ քանի մը ոչխարի գլուխներ։

Մսավաճառը մօրուսաւոր եւ փաթթոցաւոր բնիկ մըն է որ զբաղած է ճանճերը վռնտելով, իսկ երկու կողմերը կերպասեղէնի պզտիկ ու մաքուր խանութներ են։ Խանութպան Հրեաներ ճերմակ օձիքներով ու կարմիր փողկապով դրան առջին կեցած, անցորդներ կը հրաւիրեն, մերթ արաբերէն եւ մերթ ֆրանսերէն լեզուներով։

Կը բարձրանամ քիչ մը աւելի վեր, խումբ մը տարեց փաթթոցաւորներ կիկլակ կը քաշեն սրճարանի մը առջեւ, որուն դիմացի պզտիկ փողր խանութէն Թուրքերէն խօսակցութիւն մը կը ցնցէ զիս.

— Հայվան օղլու հայվան, էօլիւնէ պագաամա՛․․․

Խանութպանը կը յանդիմանէ աշկերտը որ երկու լիտրա կաթը գետին թափած էր։ Պզտիկ մը կʼառնեմ ու կը ծանօթանամ խանութին տիրոջը հետ որ Պոլսեցի Թուրք մըն է եւ լաւ կը ճանչնայ Հայերը։ Նախ կը ծանօթանամ իրեն անմիջապէս դրացի Աստանացի պարոն Խ.ի հետ որ հին կարասիներու վաճառորդ է, եռանդուն երիտասարդ մը եւ ատենադպիրը նորակազմ ազգային վարչութեան։ Ցաւ կը յայտնէ որ Թունուզի Հայերը չեն կրցած տեւականօրէն միութեան կապ պահել, արդէն թիւով քիչ են, իսկ ոբակով ալ մեծ արժէք մը չեն կրնար ներկայացնել։

Այսպէս ուրեմն Թունուզի մէջ բնակութիւն հաստատած են 17 հայ ընտանիքներ, որոնք ինքնաբաւ դարձած են շնորհիւ իրենց մասնագիտական աշխատանքներու։ Ցիշեմ քանի մը անուններ,— Թժ. Ֆէնճեանը, ատամնաբոյժներ Մերճանեան եւ Վարդան Եղիշէեանը, աշխատակից «Ցառաջ»ի։ Ցաջորդով Ալժէն։

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՊԵՐԼԻՆ, 10 յունուար.— Այսօր ցուրտ հողին յանձնեցինք մեր զաղութի երիտասարդ անդամներէն Պարտիզակցի Գրիգոր Վարդապետեանը, 42 տարեկան։ Հանգուցեալը ոչ ոք ունի այստեղ։ Եթէ չենք սխալիր, եղբայրն է Հայաստանի մէջ երկար ատեն գտնուող գործավարութեան պաշտօն վարած Լեւոն Վարդապետեանի, որուն հետ սակայն յատուկ չէր թղթակցեր։ (ԽՄԲ.— Անդրական է այս կարծիքը, քանի որ Երեւանի Վարդապետեանը Կովկասցի է։ Պարտիզակցի Վարդապետեաններ կան Սելանիկի մէջ)։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Ցունուար 8ին, Հ. Կ. եւ Մ. Միութիւնը կազմակերպած էր հանդէսը, նուիրուած Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի տարեդարձին։ Նախագահ Պ. Խ. Տէրոյէնեան ժամը 3.30ին հանդէսը բանալով, պարզեց օրուան նշանակութիւնը, ու ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել հերոսներու յիշատակը։

Անմիջապէս վերջ շատ գեղեցիկ կերտարեց արտասանեցին փոքրիկ Ա. Լուսարարեան, Զ. Տէրոյէնեան, Օր. Լ. Մուրատեան։ Օր. Սահակեան երգեց «Հայաստան» ը, արժանանալով ջերմ ծափերու։ Ցետոյ բնե հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, գնդ. Տ. Բաղտասարեան, որ գեղեցիկ ճառով մը պարզեց Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի դերն ու արժէքը, հայկական պատմութեան համար։ Այս առթիւ յիշեց շարք մը հերոսական դրուագներ։

Դժբախտաբար անյարմար օր մը ընտրուած էր հանդէսին համար, որով շատ բազմութիւն չկար։

Թ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

LES CAHIERS DE FRANCE

Մերուժան Պարսամեան որ քանի մը տարիներէ ի վեր կը հրատարակէր Cahiers Drouot եւ Les Nouvelles des Expositions անունով երկու ֆրանսերէն ամսաթերթեր, այս ամսուրնէ սկսեալ զանոնք միացուցած է նոր տիտղոսի մը տակ, «Les Cahiers de France»։

Առաջին թիւը լոյս տեսաւ արդէն պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ. Հանդէսին կʼաշխատակցին ֆրանսացի յայտնի գրագէտներ եւ ֆրանսական անուններու տակ ծածկուած հայ գրողներ։

Հրատարակիչը, որ կը ստորագրէ Jean Mérou, ծրագրած է նաեւ ծանօթացնել հայ արուեստը եւ գրականութիւնը։

Les Cahiers de Franceը Շաբթը կը յիշեցնէ, ֆրանսերէն լեզուով սակայն։

Անշուշտ մեր գրասէր հայրենակիցներն ալ պիտի գիտնան գնահատել հայ գրագէտի մը այս կարեւոր ձեռնարկը։

Բաժանորդագրութիւն, ֆրանսա՝ 30, արտասահման՝ 40 ֆրանք։

Փափաքողներու ձրի նմոյշ կը ղրկուի։ Հասցէ.— Les Cahiers de France. 30, Rue Drouot, Paris (9):

ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ

Թուրք հայրենակիցներուն օտար լեզու չխօսելու մասին Ազգ. Մեծ Ժողովին առաջարկ օրինագիծ մը տրուիլը, Պոլսոյ քաղաքապետութիւնն ալ այս ուղղութեամբ չարժելու մղած է։ Այսպէս, բոլոր քաղաքապետական ճիւղերուն հրահանգ տրուած է կարեւորութեամբ գործադրել քաղաքապետութեան ոստիկանական կանոնագրին մէջ արդէն գոյութիւն ունեցող այն տրամադրութիւնը, որ մինչեւ հիմա զանց կʼառնուէր։ Այս հրահանգին համաձայն, քաղաքին ո՛ր մէկ կողմը ո եւ է վաճառորդ, ըլլայ հանրային վայրերու, ըլլայ վաճառատուններու եւ խանութներու մէջ Թուրքերէնէ զատ ուրիշ ո եւ է լեզու պիտի չխօսի։

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐՄԻՐ ԴԱՀՃԱՊԵՏԸ ԵՒ ԻՐ ԴԱՀԻՃՆԵՐԸ

«Հայրենիք» խոտեւեալ խորհրդածութիւնները կʼըսէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.).

— « Աթէնքի Խորհրդային նախկին դեսպան Ա. Բարմին, որ այժմ փախստական է, սկսած «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ հրատարակել խիստ հետաքրքրական յօդուածաշարք մը Խորհրդային կառավարութեան կատարած վերջին ահաբեկումներու մասին։

Երկրորդ յօդուածին մէջ մանաւորապէս ընթերցողը կը գտնէ շահեկան քանի մը դիտողութիւններ, որոնք աբոչ լոյս կը սփռեն այդ ահաբեկումներու չարժառիթներին մէկուն վրայ։

Բարմին կʼըսէ, թէ Ստալինի հրամանով վերջերս կատարուած ահաբեկումներու մէջ ամէնէն բնորոշն եւ ուշագրաւը հիւսիսային Կովկաս շրջանի բոլշեւիկեան կուսակցութեան գլխաւոր քարտուղար Շերոլղայեւի եւ անոր օգնական Լարինի գնդակահարութիւնն է։

Ահա թէ ինչու։ Այս երկուքն ալ հին բոլշեւիկներ էին ու թէեւ յայտնի չէին արտասահմանի մէջ, բայց շատ կարեւոր եւ դործօն դեր էին կատարած բոլշեւիզմի յաղթանակը ապահովելու համար Ռուսաստանի մէջ։ Առաջին հնգամեակի շրջանին անոնք հիւսիսային Կովկասի դիկտատորներն էին։ Անոնք էին որ սարսափելի դաժանութեամբ ճնշեցին գիւղատնտեսութեան բռնի համայնացման հետեւանքով կոզակներու մէջ բռնկած ապստամբութիւնները։ Ինչպէս յայտնի է, այդ ժամանակ էր որ ամբողջ ստանիցաներ (կոզակներու գիւղեր) քանդուեցան, տասնեակ հազարաւոր կոզակներ սպաննուեցան եւ մնացորդներն ալ, իբր «կուլակներ» եւ «հակայեղափոխականներ» քշուեցան Սիբերիա։ Եւ այդպէս խաղաղեցաւ երբեմն բարգաւաճ եւ հզօր կոզակութիւնը։

Սակայն, Ստալինի քաղաքականութիւնը կոզակներու վերաբերմամբ վերջերս հիմնովին փոխուեցաւ։ Աքսորուած կոզակները կը վերադարձուին իրենց նախկին տեղերը, կը վերականգնուին կոզակներու իրաւունքները որոշ չափով։ Կոզակները կրկին կը վերստանան իրենց նախկին համազգեստը եւ կը դառնան ցարերու ժամանակուան նման մասնաւոր զինուորական ուժ մը։

Ա. Բարմին կʼըսէ, թէ կարմիր դիկտատոր Ստալինը, քալելով ցարերու ճամբէն, կը ձգտի կոզակները իր բռնակալութեան յենարանը դարձնել եւ այդ նպատակով ալ կʼաշխատի սիրաշահիլ այդ ուժը։ Իսկ ի՞նչ կրնայ աւելի սիրաշահիլ զայն, քան ամբողջ կոզակութեան ատելի դարձած բոլշեւիկները սպաննել տալը։

Կոզակներու ապրած ողբերգութեան անմիջական պատասխանատուները՝ Շերոլղայեւն եւ Լարինը սպաննելով՝ Ստալին յոյս ունի, որ պիտի շահի կոզակներու համակրանքն ու վստահութիւնը եւ պիտի կարենայ այսուհետեւ գործածել զանոնք այնպէս, ինչպէս որ կը գործածէին ցարերը։

Որ Ստալին իր երէկուան բոլշեւիկ գործակիցները անխնայօրէն կʼոչնչացնէ իր բռնապետական միահեծան իշխանութիւնը ապահովելու համար, այդ մասին չի կրնար ըլլալ ո եւ է կասկած։ Բայց զանոնք կը սպաննէ տարբեր նկատումներով։ Ոմանք կը գնդակահարէ, որովհետեւ կրնան ըլլալ վտանգաւոր մրցակիցներ կամ այս կամ այն կերպով դժուարացնել իր անձնական դիկտատուրայի գործը։ Սակայն, ոմանք ալ ան կը սպաննէ, որովհետեւ այնքան ատելի են դարձած ժողովուրդին, որ անոնց սպանութիւնը կրնայ շահաւոր ըլլալ իրեն համար եւ ուրախացնել անոնց ձեռքէն տառապած ժողովուրդը։

Կʼերեւի, թէ Ստալին այնքան կոյր է կամ ժողովուրդը այնքան կոյր կը կարծէ, որ չի հասկնար, թէ ժողովուրդը իր ատելի գործակիցներէն աւելի կʼատէ զինքը եւ անոնց մահէն աւելի իր մահը կʼուզէ, քանի որ շատ լաւ գիտէ, թէ բոլոր սպաննուած կամ սպաննուելիք բոլշեւիկները գործած են Ստալինի հրամանով եւ, հետեւաբար, Խորհրդային բոլոր ոճիրներու գլխաւոր պատասխանատուն Լենինի մահէն յետոյ ինքը՝ Ստալինն է։

Ստալին չի հասկնար, որ իր բոլշեւիկ գործակիցները գնդակահարելով՝ միայն իր սեփական գերեզմանը կը փորէ »։

Պաշտօնական թէ զաղտնի, բոլոր քաղաքապետական եւ ոստիկանական պաշտօնեաները ուշադիր պիտի ըլլան թէ այս հրամանը կը գործադրուի՞ թէ ոչ։ Հակառակ շարժողները խստօրէն պիտի պատժուին։ Այս պատիժը պիտի գործադրուի նաեւ անոնց հանդէպ, որոնք չըլլիկ թէ վաճառատան մէջ գործող վաճառորդները կը ստիպեն Թուրքերէնէ տարբեր լեզուով խօսելու։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԻՋԵՒ

Հռոմէն մասնաւոր հեռագիր մը կը յայտնէ թէ, որքան որ ամէն կողմ հեռագրուեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին եւ Հռոմի անգլ. դեսպանին միջեւ տեղի ունեցած խօսակցութիւնը, բայց կʼարժէ ի վեր հանել սա պարագան, թէ գլուխ գլխի այդ տեսակցութիւնը խիստ մտերմական եւ սիրալիր եղած է։ Բոլոր ընթացիկ հարցերը ընդհանուր իմաստով նկատի առնուեցան։ Եթէ երեւոյթները չխաբեն եւ դիւանագիտութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ, գոնէ վերջին պահուն անկեղծ ըլլայ, անգլեւիտալական մերձեցում մը բոլորովին անհընար չէ կարելի ենթադրել, անշուշտ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ փոխադարձ շահերը աչքի առջեւ ունենալու եւ խաղաղական ցանկութիւնները զանց չընելու հիման վրայ։

« ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐԸ »

Այսպէս կը կոչուին Անգլիոյ հինգ գլխաւոր պանքաները, որոնց 1937 ի տարեկան հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ, թէ 1929ի անդամատ շրջանէն ի վեր մինչեւ նոր թուականը անոնք այսքան մեծ շահեր չէին ըրած։ 1937ին համար այս Հինգին ամբողջական շահը եղած է 10 միլիոն 99894 սթերլին ընդդէմ 9 միլիոն 608.338 սթերլինի 1936ին, ինչ որ կը համապատասխանէ 5.1 առ հարիւրի։ Անկումի ամէնէն խոր կէտին վեր բարձրացումը ցոյց կուտայ 25.1 առ հարիւր։ Լոյսի կողմէ եւս յունուար 7ին հրատարակուած թուանշանները զուտ շահ ցոյց կուտան 88.546 սթերլին բաղդատմամբ 1936ի։ Ընկերութիւնը շահաբաժին կուտան այս կերպով 12 հարիւր։

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Երեխաներից մէկը վազեց, վեր առաւ կեղեւը, եւ իր փէշերով հողն ու փոշին սրբելով, սկսեց կրծել։ Միւս երեխան աշխատում էր խլել նրա ձեռքից, ասելով.— Ինձ էլ տուր, ես էլ քաղցած եմ։ Երկուսի մէջ առաջ եկաւ մի փոքրիկ կռիւ։ Մանկահասակ աղջիկը հանդստացրեց նրանց, եւ բաժանելով կեղեւը, երկուսին էլ հաւասար մաս տուեց։

Այդ միջոցին շտապով անցնում էր նրանց մօտից մի երիտասարդ։ Նա տեսնելով աղջկան երկու փոքրիկ երեխաների հետ, ճանաչեց նրանց, եւ մօտեցաւ։

— Դու գեռ ոչ բոլորովին առողջ ես, ասաց նա,— ես պատուիրեցի քեզ դուրս չգալ, դու դարձեալ մամն ես գալիս։

Աղջիկը չփոթուեցաւ եւ չգիտէր ինչ պատասխանել։ Նա, իրաւ, առողջ չէր, նա այնքան տկար էր, որ հազիւ կարողանում էր իրան ոտքի վրայ պահել։ Երիտասարդը նկատեց երկու երեխաներին, որոնք դեռ կըրծում էին ձմերուկի կեղեւը։ Նա խըլեց կեղեւը, եւ մի կողմ ձգելով ասաց.

— Ի՞նչպէս կարելի է ուտել այդ։

Երեխաները աւելի համարձակ դըտնուեցան, քան շփոթուած աղջիկը, եւ արտասուքը աչքերում պատասխանեցին.

— Քաղցած ենք։

— Մի՞թէ վանքում ձեզ չեն կերակրում, դարձաւ երիտասարդը դէպի աղջիկը.

Մանկահասակ աղջիկը փոխանակ հարցին պատասխանելու, իր գեղեցիկ, նուաղած աչքերը դէպի գետին ուղղելով, մեծ դժուարութեամբ ասաց.

— Եթէ կարելի էր, մեզ համար մի ուրիշ տեղ ճարէիք, եւ մենք դուրս գայինք վանքից։

— Ինչու, այն անպիտան վարդապետը ձեզ վա՞տ է նայում։

Աղջիկը ոչինչ չպատասխանեց, եւ շարունակելով նայել դէպի ցած, կարծես, չէր ցանկանում իր բազմիմաստ հայեացքը դարձնել դէպի հետաքրքիր երիտասարդը, զգուշանալով, որ նա իր դէմքից չգուշակէր ինչ որ ինքը ակամայ ստիպուած էր թաքցնել սրտում։

— Հասկանում եմ․․․ պատասխանեց երիտասարդը խորին վրդովմունքով։ Հիմա գնա՛, այս շաբթին լաւ չէ ման գալ, դու հիւանդ ես, կարող ես բոլորովին տկարացնել քեզ, մէկ ժամից յետոյ ձեզ մօտ կը լինեմ եւ ամէն ինչ կը կարգադրեմ, որ լաւ հոգ տանեն ձեզ։— Ինչպէ՞ս է եղբօրդ կինը։

— Էլի այնպէս է, այս գիշեր աւելի անհանգիստ էր, պատասխանեց աղջիկը տխուր ձայնով։ Եւ այժմ իր ամօթխած աչքերը դարձնելով դէպի երիտասարդը, հարցրեց.

— Դուք մեզ չէք թողնի վանքում, այնպէս չէ՞ պարոն։

— Լաւ, ես ձեզ համար մի ուրիշ բնակարան կը ճարեմ, ասաց երիտասարդը եւ շտապով հեռացաւ, իր մըտքում կրկնելով. « Ի՜նչ աղուոր է, ինչ շուտ ձանձրացրեց ձեզ վանքը»․․․

Երիտասարդը բժիշկ էր, մի հաբուստ Վաղարշապատցի կալուածատիրոջ որդի։ Նա նոր էր աւարտել իր ուսումը Ս. Պետերբուրգի համալսարանում, եւ որպէս նոր օրցրի մէջ մտած ասպետ, ընկել էր աշխարհ, արկածներ էր որոնում, իր արհեստին վերաբերեալ հետաքրքրութիւնները ցոյց տալու համար։ Ալաշկերտցի գաղթականները, իրանց բազմաթիւ հիւանդներով, բաց արին նրա առջեւ գործունէութեան մի ընդարձակ ասպարէզ։ Թարմ, բարի ցանկութիւններով լի երիտասարդի անխոնջ եռանդը մեծ բաւականութիւն էր գտնում այդ թըշուառներին օգնելու գործում։ Նրա մէջ միացած էին արհեստը բժշկի տաքսիւթեան հետ։ Նա ոչ միայն անվարձ այցելութիւններ էր անում եւ ձրի դեղեր էր բաժանում հիւանդներին, այլ հոգ էր տանում եւ նրանց բնակարաններն եւ լաւ կերակրուելու մասին։ Այդ էր պատճառը, որ մանկահասակ աղջիկը այնպէս մտերմաբար գիմեց նրան, աղաչելով, որ իրանց համար մի այլ կացարան անօրինելու հոգ տանէ։

Բժիշկի հեռանալուց յետոյ աղջիկը շարունակեց իր ճանապարհը դէպի վանքը։ Օրօրուելով, տատանուելով, նա հազիւ կարողանում էր փոխել իր քայլերը։ Մի քանի անգամ կանգ առեց, մի քանի տեղ նստեց, մինչեւ յոգնութիւնը անցնի։ Վանքի հանդէպ գտնուող գինետներից նրան կանչեցին, խօսանալով, թէ փող կը տան։ «Այդ մարդիկը աւելի վատ են քան թէ Քրդերը»․․․ ասաց նա իր մտքում եւ կանգնելով, շարունակեց իր ճանապարհը։

Նա անցաւ պարսպը, անցաւ վանքի գլխաւոր մուտքի մօտից, պտոյտ տուեց պարսպի արեւմտեան կողմով եւ դուրս եկաւ այն դրան մօտ, որ տանում է դէպի լիճը եւ անտառը։ Այս դռնով նա մտաւ Ղազարապատ։ Վանքի այդ մասը տօն օրերում ծառայում է որպէս հիւրանոց բազմաթիւ ուխտաւորների համար, իսկ այժմ լցուած էր Ալաշկերտցի հիւանդներով։ Նա մտաւ ներքին յարկի խուցերից մէկի մէջ։ Այդ խոնաւ խորշի մէջ, զըրկուած օդից եւ լոյսից, կարմիր աղիւսներով պատած յատակի վրայ պառկած էր մի կին։ Ո՛չ մահճակալ ունէր նա եւ ոչ մահճակալ. տակին ձգած ունէր մի խունձ յարդ, իսկ վրան ծածկած ունէր մի փալասի կտոր։ Երկու երեխաները վազեցին եւ գրկեցին հիւանդ մօրը, եւ սկսեցին համբուրել նրա ոսկրացած ձեռքերը։ Բայց նա չպատասխանեց սիրելի զաւակների գգուանքին, որովհետեւ այդ րոպէում քնած էր, աւելի ճիշդ ասած, գտնւում էր մի տեսակ անզգայութեան մէջ։

Մանկահասակ աղջիկը նկատեց երկու փոքրիկ երեխաներին, որ չանհանգստացնեն հիւանդ մօրը, այլ գընան դուրսը խաղալու։ Նրանք հնազանդութեամբ դուրս եկան, եւ նստելով խուցի դրան մօտ, սկսեցին հողով, խճերով եւ չափերով իրանց համար փոքրիկ տնակներ շինել, եւ նըրանցով զուարճանալ։ Իսկ ինքը՝ աղջիկը պառկեց մերկ յատակի վրայ, եւ թեւքը բարձի փոխարէն նեցուկ տալով գեղեցիկ գլխին, արտասուքով լի աչքերը դարձուց դէպի հիւանդը, եւ սկսեց նայել նրա վրայ։ Նա այնքան յոգնած էր, այնքան թուլացած էր եւ այնքան հոգեպէս տանջուած էր, որ ցանկանում էր մի փոքր քնել, մի փոքր հանգստանալ, բայց ակամայ արտասուքը խեղդում էր նրան, վըշտալի աչքերը փակել կարող չէր։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

է որ, ոչ Կրինկօ եւ իր հրոսախումբը, ոչ ալ հարիւրաւոր Կրինկոներ կրնան սարսել զայն»։ Եւ աւելի յառաջ երթալով կը շարունակէ.

— «Դրամատիրական աշխարհը բոլորովին ջղային վիճակ մը կը ստանայ այսքան գործակալներ կորսնցնելով Խ. Միութեան մէջ։ Արտասահմանի մէջ Ռուսաստանի ինքնակոչ բարեկամներէն յիմարներ կը կարծեն թէ ժողովուրդը յարմար յաջորդներ պիտի չգտնէ մարշալներ Թուխաչեւսկիի, Զօր. Եաքիրի եւ ուրիշ սրիկաներու եւ դաւաճաններու համար որ դնդակահարուեցան վերջերս։ Իրականին մէջ, այս բոլորը նպաստեցին հեղափոխական չափով զօրացնելու ընկերվարութեան դիրքը։»

Ճիշդ մէկ տարի առաջ, «գերմանական լրտես» Կրինկօ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (նախկին խորհրդարան) ծափերուն մէջ կը յայտարարէր թէ Խ. Միութեան 1937ի զինուորական նախահաշիւը պիտի հասնի 1.000.000.000 անգլ. ոսկիի, ինչ որ կը նշանակէ 200.000.000 ոսկիի յաւելում։ Կրինկօ, ծնյնդեա Ուկրայնացի, յեղափոխական շարժման մասնակցած է 16 տարեկանին։ 1913ին վտարուեցաւ Մոսկուայի համալսարանէն, ուսանողական դասադուլ մը սարքած ըլլալով։ Քաղաքացիական պատերազմին առեն կուռեցաւ իբրեւ անդամ Ուկրայնայի զինուորական խորհուրդին, եւ յետոյ կարեւոր պաշտօններ վարեց Ուկրայնայի խորհրդային կառավարութեան մէջ։ Ետքը եղաւ անդամ ամբողջ Միութեան Կեդր. Կոմիտէին եւ Նախագահ՝ այն յանձնաժողովին որ մշակեց առաջին հնգամեայ ծրագիրը։

Զուրար իր յօդուածին մէջ կ'ազդարարէ թէ մաքրագործումը երբեք չէ վերջացած եւ պէտք է շարունակուի անխնայ։

Ճափոն պիտի ազատէ Ասիոյ բոլոր ժողովուրդները...

Ճափոնի կայսրը նախագահելով կայսերական խորհուրդին, վաւերացուց կայսրութեան «անխախտ քաղաքականութիւնը» տապալելու Չանկ Քայ Շէքը, եթէ չընդունի Ճափոնի հաշտութեան պայմանները։ Օրերէ ի վեր այս մասին խորհրդակցութիւններ կը կատարուին դահլիճին եւ բանակին միջեւ։ Բուն ծրագիրը խստօրէն գաղտնի կը պահուի, բայց կը հաւաստեն թէ Ճափոն պիտի շարունակէ պատերազմը, մինչեւ որ Չինաստան անզօրութեան դատապարտուի եւ ճափոնական գերակշռութիւնը դառնայ անդիմադրելի՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ։

Այլեւս անխուսափելի կը համարուի երկարատեւ պատերազմը, որովհետեւ Թոքիոյի գերմանական դեսպանը հաղորդած է թէ Չինաստան վերջնապէս մերժած է Ճափոնի հաշտութեան պայմանները։ Այս պայմանները հաղորդուած էին Չինաստանի գերմանական դեսպանին կողմէ, որ իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ։ Պայմաններէն մէկը այն է որ Չինաստան լիովին գործակցի համայնավարութեան դէմ, ճափոնական զօրքեր տեղաւորուին չինական ընդարձակ տարածութիւններու վրայ եւ Ճափոն անսահմանափակ անարգել մուտք ունենայ Չինաստանի մէջ։

Ճափոնի հետապնդած քաղաքականութեան մասին որոշ գաղափար կուտայ Գ. Շիրաթորի, որ վաղուան արտաքին նախարարը կը համարուի։ Անոր կարծիքով, Չինաստան բանակի պէտք չունի, քանի որ Ճափոն զայն պիտի պաշտպանէ, եթէ օտար ուժ մը յարձակի։ «Ճափոն երեւութապէս Չինաստանի դէմ կը կռուի, բայց իրականին մէջ կը կռուի այն ազդեցութեանց դէմ որ կանուխէն կ'առաջնորդեն զայն։ Ճափոնի համար միայն մինչեւ Հանքէու եւ Քանթոն յառաջանալը անիմաստ պիտի ըլլայ, մինչեւ որ չխորտակուին այդ ծածուկ ազդեցութիւնները։ Ճափոն կ'ուզէ միախոնարի մը դերը կատարել, կայսրութեան գաղափարները հաստատելու համար առ հասարակ։ Ցակաւին մեծ աշխատանք պիտի մնայ Ասիոյ զանազան ցեղերը ազատելու համար, երբ 400.000.000 Չինացիները փրկուին»։

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին Ա. Նիստը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Յունուար 12ին տեղի ունեցաւ Խ. Միութեան խորհրդարանին բացումը, Մոսկուա, Քրեմլինի պալատին մէջ։

Նախ գումարուեցաւ Միութեան Խորհուրդը, իրիկուան ժամը 4ին, Ներկայ էին Սթալին, Մոլոթով, Վորոշիլով, Միկոյեան, մէկ խօսքով՝ կառավարութեան բոլոր անդամները։ Առժամեայ նախագահ ընտրուեցաւ երիցագոյն անդամը, ակադեմական Ալէքսիս Նիկոլայեւիչ Պախ, 81 տարեկան, որ արտասանեց բացման խօսքը։ Ետքը ընտրուեցաւ բուն նախագահը՝ Անդրէյ Անդրէյեւ, անդամ Քաղաքական Բիւրոյին։ Իսկ իբրեւ փոխ - նախագահներ ընտրուեցան Փրոֆ. Վիչէնկօ (անկուսակցական), 39 տարեկան եւ Էկիզլյեւ, վարչապետ Ուզպէկիստանի։ Այնուհետեւ կարդացուեցաւ օրակարգը։

Իսկ Ազգութեանց Խորհուրդը գումարուեցաւ ժամը 8.30ին, ի ներկայութեան նոյն երեւելիներուն։ Բացման խօսքը արտասանեց երիցագոյն անդամը, Խաքայա։ Նախագահ ընտրուեցաւ Զվերնիկ, իսկ փոխ - նախագահներ՝ Տիկին Զիմնայ Աստախովա՝ ուսուցչուհի (Բաղուէն) եւ Լեվիցկի։

Երկու ժողովներուն ալ ներկայ էին բոլոր դեսպանները։ Սթալին ծափահարուեցաւ տասնական վայրկեան, իբրեւ հայր բարեգութ եւ առաջնորդ հանճարաւոր...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԷՇԹԱՅԻ ժողովը վերջացաւ հետեւեալ համաձայնութեամբ.— Աւստրիա եւ Հունգարիա պիտի աջակցին Իտալիոյ, հակաբոլշեւիկ պայքարին մէջ.— Պիտի ճանչնան զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը,— իբրեւ «միակ օրինաւորը Սպանիոյ համար».— Պիտի առաջարկեն որ բարեփոխուի Ազգաժողովը, որպէսզի իրենք ալ չհարկադրուին քաշուիլ, ինչպէս Իտալիա.— Աւստրիա եւ Իտալիա կ'ընդունին թէ Հունգարիա պէտք է հաւասար իրաւունքներ վայելէ վերազինման համար։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հաղորդեց անգլիական կառավարութեան թէ՝ վերջերս տրուած որոշման մը համաձայն, այսուհետեւ ամէն պետութիւն այնքան հիւպատոսութիւն կրնայ ունենալ իր երկրին մէջ որքան ունի խորհրդային իշխանութիւնը։ Այս վերջինը միայն մէկ հիւպատոսութիւն ունի որ կը գտնուի Լոնտոն. մինչդեռ Անգլիա մինչեւ այսօր ունէր երկու հիւպատոսութիւններ, մէկը Լէնինկրատի, միւսը Մոսկուայի մէջ։ Նոր քաղաքականութեան հետեւանքով, հաւանական է որ Անգլիա փակէ առաջինը։

ԳԱՒԱԹ ՄԸ ՋՈՒՐ ուզած էր գրագէտ մը, Պարիի մէջ (Իտալիա), բայց չորս եղբայրներ մերժեցին։ Ասոր վրայ կռիւ ծագեցաւ եւ գիւղացի մը քարկոծուելով մեռաւ, ուրիշ երկու հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesm PARIS (13')Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի Salle D սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ը. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽՇՈՒՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիոյ խօսքը»։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» եւ «Կարին» խումբերու ընկերները 15 Յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական տեղը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 16 Յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 16 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Ռամակ» Ակումբին մէջ։

ՓՈՆԹԷՅԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ընկեր Մկրտիչ Գաբրիէլեանի բնակարանը։ Սէն Մաթուրէնի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

ՀԱՐԲԷԼԵԱՆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ, յառաջիկայ Կիրակի, 16 Յունուար, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 69, Rue Louis - Blanc, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ իրենց հանգուցեալ հօր՝ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱՐԲԷԼԵԱՆԻ մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։ Այց կիւրօթիէնի գերեզմանատանը ժամը 2.30ին։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ԿՈՉ ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ամերիկայի Քղիի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան հրահանգին համաձայն, պիտի կազմենք Ֆրանսայի մէջ բնակող Քղեցիներուն մարդահամարը։ Կը խնդրենք բոլոր այն հայրենակիցներէն որոնք իրենց բնակած վայրը Մասնաճիւղ չունին, որ տեղեկացնեն իրենց պարագաները, անուններով, տարիքով։ Միութեանս հասցէն՝ A. Ayvazian, 19 Rue des Petits Maries, Marseille։

Յ. Գ. Այս տօնական օրերուն չմոռնանք մեր չքաւոր հայրենակիցները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի Մ.ճիւղի Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 32 Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ Կոպլէն։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը, 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Խրիմեան» դպրոցի սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրի Հայրենակցական Միութեան տարեկան Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբը, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ. Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր Վարչութեան։

ՆՊԱՍՏԱԿԱՆՈՒԹ

Նոյ 29 — Դեկտ. 12

ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկին Աբ.— 40։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 300։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Պօլ.— 50։
ԼԻՈՆ, Գործ.— 797։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ք.— 150։
ԹՈՒՆՈՒԶ, Վ. Ե.— 50։
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Տէյ.— 35։
ՓԱՐԻԶ, Օ. Ս.— 40։
ԼԻՈՆ, Թիֆ.— 75։
ՊԱՆԵԷՕ, Մազ.— 75։
ՎԻԷՆ, Գործ.— 400։
ՆԻՍ, Յար.— 75։
ԼԱՓՐԻԹ, Նաճ.— 40։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 275։
ՓԱՐԻԶ (7) Ղազ.— 100։
ՔԼԵՐՄՈՆ ՖԷՐԱՆ, Լ. Թ.— 150։
ԼԸ ՓԷՐԷՕ, Եազ.— 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Զ.— 40։
ԼՈՆՏՈՆ, Մ. Գ.— 1 անգլ.։
ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բ.— 40։
ՌՈՄԷՆՎԻԼ, Բոխ.— 110.
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շալ. եղբ.— 140։
ՕՐԼԷԱՆ, Ռ. Մ.— 75։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կօթ.— 140։
ԳՐԵՆԱՆՔՈՒՌ, Բ. Հ.— 50։
ԹԱՐԱՐ, Ա. Գ.— 75։
ԼԷ ՎԱՆ, Պազ.— 75։
ԿԱՐՏԱՆ, Մարկ.— 50։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կօբ.— 14։
ՓԱՐԻԶ (18), Օր. Գ.— 75։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԼԱՆՍԷՅԻ Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Տիկին Մ. Նազարէթեան 25 ֆրանք, Գ. Գեարոս Մութաֆեան ու Ո. Յակոբեան 20ական, Տիկիններ Ն. Նազարէթեան, Ա. Մութաֆեան, Շ. Օհանեան, Մ. Զատիկեան, Պարոններ Օ. Խանէտանեան, Ս. Զէյլալեան, Քէսաէկեան, Ս. Զատիկեան, Յ. Շահինեան, Մ. Նազարէթեան 10ական, Գ. Վ. Քչիկեան 7, Տիկին Տէրաէքեան, Գրն. Գ. Օհանեան, փոքրիկներ Յարութիւնեան եւ փոքրիկ Մաքրուհի Ժամկոչեան 5ական ֆր. Գումար 192 ֆր.։ Շնորհակալութեամբ ստացած ենք Գ. Կ. Քէսաէքեանէ 4 քիլօ մանտարին փոքրիկներուն բաժնուելու համար։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ SAMEDI 15 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ – 14e Année No. 3629 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԼԵԿՈԾ ՖՐԱՆՍԱՆ

Ճիշդ այն պահուն երբ գերագոյն փորձ մը կատարուէր ելմտական – տնտեսական վերակազմութիւնը եւ ընկերային խաղաղութիւնը ապահովելու համար, կ'իյնայ Շօթանի դահլիճը, գիշերային փոթորիկէ մը վերջը:

Իր նախորդը, Լէօն Պլում զոհ գնաց «իմաստուններու» ժողովին՝ Ծերակոյտին, որ մերժած էր տալ պահանջուած լիազօրութիւնները: Շօթան կ'իյնայ բուն իսկ իր կուսակիցներուն՝ ժողովրդական ճակատին ձեռքով: Եւ կ'իյնայ շատ աւելի ծանրակշիռ պարագաներու մէջ:

Կազմուած՝ 1937 յունիս 22ին, Շօթանի դահլիճը կը հակէր աւելի չափաւոր քաղաքականութեան մը: Ընկերվարական ղեկավարութիւնը անցած էր արմատական ղեկավարութեան, թէեւ ժողովրդական ճակատը կը մնար անխախտ: Փոխուած էր ոչ միայն վարչապետը, այլ մանաւանդ ելմտական նախարարը, ընկերվարականի մը փոխարէն (Վէնսան Օրիոլ) նշանակուելով արմատական մը (Ժ. Ժորժ Պոնէ): Այս վերջինը, դեսպան, յատկապէս հրաւիրուած էր Ուաշինկթընէն, եւ այս առթիւ չծածկեց թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, նոյն ինքն նախագահ Րուզվէլթ կը բաղձայ որ հաւասարակշռուի Ֆրանսայի ելեւմուտքը:

Նոր կամ աւելի ճիշդ՝ վերակազմուած դահլիճը երեսփ. ժողովին ներկայացաւ յունիս 29ին, եւ վստահութիւն շահեցաւ 142ի դէմ 393 ձայնով: Միեւնոյն ատեն լիազօրութիւն ստացաւ 206ի դէմ 374 ձայնով, գլուխ հանելու համար ելմտական վերակազմութիւնը: Իր առաջին հոգը եղաւ ապահովել ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը, կատարելով զանազան կրճատումներ ու խնայողութիւններ, ինչպէս եւ հաստատելով նոր տուրքեր, մօտ 7 – 8 միլիառ ֆրանք:

Այդ օրէն ի վեր, բաւական հարթուած էր ճամբան, թէեւ ընդհարումներ միշտ ալ կը պատահէին, ժողովրդական ճակատի միւս երկու թեւերուն հետ:

Երկրին եւ արտասահմանի վստահութիւնը գրաւելու համար, կառավարութիւնը հարկադրուած էր կարգ մը շեղումներ կատարել ժողովրդական ճակատի ծրագրէն, ինչպէս եւ աւելի չխօսիլ «դադար»ը, որ հաստատուած էր Լէօն Պլումի օրով:

Դահլիճին կազմութիւնը զուգադիպած ըլլալով ընկերվարականներու համագումարին, այս վերջինը բաւական դժուարութիւն քաշեց, իր դիրքը ճշդելու համար: Ձախակողմեանները հակառակ էին աջակցութիւն ընծայելու, իսկ ծայրայեղները կը պահանջէին թունդ ընկերվարական կառավարութիւն մը: Ի վերջոյ Պ. Լէօն Պլում եւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Պ. Փօլ Ֆօռ միջամտելով, յաջողեցան քուէարկել տալ աջակցութեան բանաձեւը:

Համայնավարները աւելի մեծ դժկամակութեամբ համակերպեցան նոր դահլիճին, բայց մինչեւ վերջը մնացին անոր կողքին, վախնալով որ կը քանդուի ժողովրդական ճակատը:

Լէօն Պլում երբ իր դահլիճը կը կազմէր, մասնակցութեան հրաւէր ուղղեց նաեւ համայնավար կուսակցութեան, ինչպէս եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան: Երկուքն ալ մերժեցին, աջակցութիւն խոստանալով հանդերձ: Առաջինը կը նախընտրէր վարել «զանգուածներու նախարարութիւնը», իսկ միւսը կ'ուզէր պահել արհեստակցական ազատութիւնը:

Երբ Լէօն Պլում հրաժարեցաւ, համայնավարները սկսան նոր եղանակ մը հնչեցնել,— Պատրաստ ենք նախարարական պատասխանատուութիւններ ալ ստանձնելու:

Շօթանի դահլիճը չէր կրնար ընդունիլ այս առաջարկը, քանի որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտէր ապահովել քաղքենի դրամատիրական շրջանակներու եւ հոսանքներու վստահութիւնը:

Շօթանի դահլիճին ամէնէն մեծ յաջողութիւնը եղաւ քիչ-շատ հաւասարակշռել ելեւմուտքը եւ տարուան փակումէն առաջ քուէարկել տալ նախահաշիւը, որ ընդհանրապէս կը քաշքշուէր, ուրիշ կառավարութեանց օրով:

Անոր երկրորդ մեծ յաջողութիւնը պիտի ըլլար Աշխատանքի նոր սահմանադրութեան քուէարկումը,— բայց հինգշաբթի գիշերուան փոթորիկը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան:

Կը թուի թէ վարչապետը եւ ելմտական նախարարը ժամանակը եկած կը սեպէին քիչ մը աւելի ազատ գործելու, թօթափելով ծայրայեղ ձախերու ճնշումը: Մանաւանդ այս տրամադրութիւնը կը վերագրուէր Պ. Պոնէի, որ դժուարութիւն կը կրէր թէ իր ելմտական ծրագիրը գլուխ հանելու եւ թէ համայնավարներուն հաճելի ըլլալու համար:

Կրակին վրայ իւղ լեցուցած եղան վերջին գործադուլները, եւ Գործատիրական Դաշնակցութեան բացակայութիւնը՝ վարչապետին նախաձեռնութեամբ սարքուած խորհրդակցական ժողովին մէջ:

Դահլիճը տեսակ մը անելի մատնուած էր քանի մը օրէ ի վեր: Միջին ճամբաները այլեւս չէին զօրեր, եւ, հինգշաբթի օր, բացառիկ նիստ մը գումարուեցաւ, ճշդելու համար վերջնական քաղաքականութիւնը:

Իրապէս ալ համաձայնութիւն գոյացած էր, բայց արդէն ամպեր կուտակուած էին երեսփ. ժողովին մէջ, եւ փոթորիկը պայթեցաւ կէս գիշերէն վերջը:

Ինչպէս կ'երեւայ հրատարակուած տեղեկութիւններէն, դահլիճին հրաժարումը փութացուցած են ընկերվարականները: Անոնց կարծիքով, նոր կացութիւն մը ստեղծուած էր, քանի որ համայնավար խմբակցութիւնը կը մերժէր քուէարկել մեծամասնութեան հետ, իսկ վարչապետն ալ «ազատութիւն կուտար» համայնավարներուն, այսինքն պարզապէս կը ճամբէր զանոնք: Ուրեմն խախտած էր ժողովրդական ճակատը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՕԹԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԱՆՑԸՆԵԼՈՎ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Նախ խաչուեցան ընկերվարական նախարարները

Հինգշաբթի գիշեր յուզումնալից նիստ մը գումարեց երեսփ. ժողովը: Ցերեկին բացառիկ նիստ գումարած էր դահլիճը, ճշդելու համար իր դիրքը՝ օրուան տագնապին առթիւ: Այս ժողովին մէջ որոշուեցաւ որ վարչապետը հանդիսաւոր կոչ մը ուղղէ երեսփ. ժողովին եւ ազգին, Ֆրանքին պաշտպանութեան եւ ընկերային խաղաղութեան համար: Այդպէս ալ եղաւ: Նախ համերաշխութեան եւ միութեան կոչ մը ուղղեց երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էրրիօ: Յետոյ երկու անգամ խօսք առաւ Պ. Շօթան, մէկը՝ կէս օրէն վերջը, միւսը՝ գիշերը: Առաջին ճառէն դժգոհ մնացած էին ոչ միայն համայնավարները, այլեւ ընկերվարականները: Վարչապետը հարկադրուեցաւ բացատրութիւններ տալ: (Մանրամասնութիւններ կարդալ քիչ անդին):

Առտուան ժամը 2ին, կացութիւնը անորոշ էր տակաւին: Բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան քուէարկուելիք բանաձեւի մասին: Ընկերվարականները պահ մը խորհրդակցութեան հրաւիրեցին նաեւ վարչապետը, բանաձեւին խմբագրութեան համար: Ի վերջոյ միջին ճամբայ մը գտնուեցաւ, որպէսզի դահլիճը կարենայ շարունակել իր քաղաքականութիւնը:

Խորհրդակցութեան պահուն, ընկերվարականները յանձն առին քուէարկել վստահութեան բանաձեւին մէկ մասը, իսկ համայնավար խմբակցութեան ներկայացուցիչը յայտնեց թէ կ'ուզեն պահել իրենց ազատութիւնը, ոչ վստահութիւն յայտնելով, ոչ ալ դէմ քուէարկելով: Ասոր վրայ Պ. Շօթան յայտարարեց

— Պ. Ռամէթ (համայնավար ներկայացուցիչը) ազատութիւն կը պահանջէ: Իր իրաւունքն է, կուտամ իր ուզած ազատութիւնը, բայց ես ալ կը պահեմ իմ ազատութիւնս:

Այս յայտարարութիւնը մեծ յուզում պատճառեց ժողովին մէջ եւ նիստը ընդհատուեցաւ պահ մը: Շատ չանցած, լսուեցաւ թէ ընկերվարական նախարարները հրաժարած են, մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը կատարելէ վերջ: Ժամը առտուան 4.30 էր:

Ժամը 6ին Պ. Շօթան դահլիճին հրաժարականը կը ներկայացնէր հանրապետութեան նախագահին:

Վարչապետին ուժգին կոչը Ֆրանքին պաշտպանութեան եւ խաղաղութեան համար

Ինչպէս ըսինք, նախարարական խորհուրդին որոշման համաձայն, Պ. Շօթան ուժգին ճառ մը խօսեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, պարզելով կառավարութեան ելմտական եւ ընկերային քաղաքականութիւնը եւ վստահութեան քուէ պահանջելով: Ճառը տեւեց 45 վայրկեան: Վարչապետը մանաւանդ շեշտեց կացութեան ծանրութիւնը եւ կոչ ուղղեց բոլորին՝ թէ Ֆրանքին պաշտպանութեան եւ ընկերային խաղաղութեան համար: Իրմէ առաջ, երեսփ. ժողովին նախագահը կոչ մը ուղղած էր եւ այս առթիւ յուշեց նաեւ օտարականներու խնդիրը — «Ֆրանսա, որ կ'ուզէ մնալ ապաստանութեան երկիրը, պարտաւոր է ծայրայեղ ուժգնութեամբ իր հողը պաշտպանել անբաղձալիներու արշաւին դէմ: Ներքին խաղաղութիւն, արտաքին խաղաղութիւն, — չունինք աւելի ստիպողական ծրագիր մը: Ամէն դժուարութիւն կը հարթուի իմաստութեան հաւաքական կամեցողութեամբ մը»:

Պ. Շօթան իր ճառը սկսաւ լաւատես տեղեկութիւններ հաղորդելով երկրին ելմտական կացութեան մասին: «Քանի մը օրէ ի վեր յուզումնալից զրոյցներ շրջան կ'ընեն, ինչ որ ազդեց դրամներու ընթացքին վրայ: Ոչ եւ է պատճառ չարդարացներ այդ վրդովիչ լուրերը: Ելմտացոյցը հաւասարակշռուած է, գանձը ի վիճակի է գոհացնելու ներամսեայ շրջանի պէտքերը»:

Այս առթիւ բացատրեց թէ ճիշդ է որ պետութիւնը հինգ միլիառ ֆրանք փոխ առած է Պանք տը Ֆրանսէն, բայց այդ գումարը յատկացուած էր անգլիական փոխառութիւնը վճարելու եւ չի նշանակեր թէ Ֆրանքը ինկած է: Ետոյ դիտել տուաւ թէ տագնապին մէկ պատճառն է սաստկացումը ընկերային խլրտումներուն, ինչպէս եւ չահագործումը այդ խլրտումներուն: Դէպքեր ծանուցուեցան, գործադուլ եւ ապստամբութեան խօսքեր եղան: «Ինծի համար ըսին թէ երկդիմի դիրք մը բռնած եմ, երեւութապէս վճռական երեւալով եւ գաղտնապէս անձնատուր ըլլալով: Վճռապէս կը հերքեմ այս զրպարտութիւնները: Ես չեմ հանդուրժեր որ հանրային ապահովութեանց պաշտօնեաները ըմբոստանան ազգին դէմ»:

Խօսելէ ետք վերջին գործադուլներու եւ իրաւարարական վճիռներու մասին, վարչապետը յայտարարեց թէ աշխատաւորները իրենց իրաւունքներուն հետ պարտականութիւններ ալ ունին: «Ես կը պահանջեմ որ անոնք ետ կենան բռնութեան եւ ապօրինութեան բոլոր ձեւերէն, ինչքան ալ արդարանալի ըլլան երբեմն: Իմ պարտականութիւնս է վճռապէս ըսել որ եթէ ոմանք շարունակեն խանգարել քաղաքացիական խաղաղութիւնը, օրէնքին ուժը պիտի իյնէ իրենց գլխուն: Այս կոչը պէտք է լսեն բոլորն ալ: Դրամագլուխը ինք ալ պէտք է հայրենասէր ըլլայ եւ պայծառատես»:

Պ. Շօթան խօսեցաւ նաեւ Գաղտնի Կոմիտէի գործերուն վրայ: Այդ պահուն զանազան կանչեր արձակուեցան աջէն եւ ձախէն, եւ լսուեցան «մարդասպաններ» խօսքեր: Վարչապետը յայտարարեց.

— «Ես պատճառ չունիմ սպառնալու այս մարդոց, որովհետեւ անոնք ձերբակալուած են արդէն: Բայց կը ցաւիմ որ միաձայնութեամբ չի գնահատուիր նախարար մը որ իր պարտականութիւնը կը կատարէ եւ միաձայնութեամբ չեն դատապարտուիր այդ ոճրագործները: Ուրեմն կը գտնուինք բարոյական հիւանդութեան մը առջեւ,— անհաւատութիւն հայրենիքի ճակատագրի մասին»:

Վերջապէս ջերմ կոչ մը ուղղելով, Պ. Շօթան վստահութեան քուէ պահանջեց: Իր ճառը գնահատուեցաւ չափաւորներէն, բայց պաղ ընդունելութիւն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹԻ 500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ է ԲԺՇԿԱՊԵՏԻՆ ԻՐ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԻՆ՝ ԱՄԱՍԻՈՅ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԵԾ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Երէկ հաղորդած էինք թէ թրքական չորս դրամատուններու տնօրէնները Լոնտոն պիտի գան այս ամսու վերջը, ի խնդիր մեծագումար փոխառութեան մը:

Գոյնէն Լոնտոնի թերթերուն կը գրեն թէ այս այցելութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն շարժած է եւ լայն տեղ կը գրաւէ թրքական մամուլին մէջ: Բոլորն ալ կը յուսան թէ այս այցելութեան շնորհիւ, Մեծն Բրիտանիա սերտօրէն պիտի գործակցի Թուրքիոյ ճարտարագործական եւ հանքային ապագայ ձեռնարկներուն: Այդ գործակցութիւնը կրնայ ըլլալ ընդլայնելով ճարտարագործական վարկերը, հետեւողութեամբ այն պայմանագրին որուն համաձայն անգլիական մեքենագործական հաստատութեանց խմբակ մը կը շինէ Թուրքիոյ պողպատի մեծ գործարանը: Տակաւին կան ելեկտրական հաստատութեանց եւ նաւահանգիստի շինութեանց ընդարձակ ծրագիրներ:

Թուրքիոյ երկրորդ հնգամեայ ճարտարագործական ծրագիրը կը նախատեսէ շինել քիմիական գործարաններ, որոնք ճարտարագործութեան էական պահանջները լրացնելէ զատ, զինուորական նպատակներու ալ պիտի ծառայեն: Նախապէս Գերմանիա առաջին տեղը կը բռնէր, իբրեւ հայթայթիչ ճարտարագործական մեքենաներու, բայց Թուրքիա այժմ իր աչքերն ուղղած է դէպի Անգլիա, իր պահանջները գոհացնելու համար:

Հիթլէր՝ պաշտպանութեան համար

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ապահովութեան վարչութիւնները այժմէն միջոցներ կը խորհին, ի նախատեսութիւն Հիթլէրի յառաջիկայ այցելութեան: Իտալիոյ մէջ ուշադրութեամբ կը ճշդուին եւ կը ցուցակագրուին գերման փախստականները եւ բոլոր կասկածելի օտարականները: Ոչ մէկ բան բախտին պիտի ձգուի: Նոյնիսկ հետազօտութիւններ կը կատարուին օտար մամուլի ընկերակցութեան մէջ, որուն իւրաքանչիւր անդամին հարցարան մը յանձնուած է:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Կը պահանջուի վտարել փաստաբանները

Պուքրէշէն Լոնտոնի թերթին կը հեռագրեն թէ Ռումանիոյ ծայրայեղ ազգայնական տարրերը կը պահանջեն աւելի արագ եւ աւելի ծաւալուն միջոցներ ձեռք առնել Հրեաներուն դէմ: Կառավարութիւնը ծանուցած ըլլալով թէ առ այժմ պիտի յետաձգուի հրեայ փաստաբաններու ընդհանուր վտարումը, քրիստոնեայ փաստաբաններու ընկերակցութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց դատական նախարարին: Այս վերջինը որոշած է նախարարական հրամանագիր մը հրատարակել, անմիջապէս գործադրելու համար արդէն դատապարտուած հրեայ փաստաբաններու վտարումը: Բայց այս որոշումն ալ գոհ չձգեց քրիստոնեայ փաստաբանները, որոնք կը պահանջեն անմիջապէս վտարել իրենց հրեայ պաշտօնակիցները Պուքրէշի դատարաններէն: Եթէ այս պահանջը գործադրուի, բացը պիտի մնան մօտ 1500 փաստաբաններ:

Զանազան նախարարութեանց պաշտօնեաներուն յանձնարարուեցաւ տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց ազգութեան եւ ազգականութեան մասին: Միջոցներ ձեռք առնուած են օփերայէն եւ ազգային թատրոններէն վտարելու համար «օտար կամ հրէական» ծագում ունեցող արուեստագէտները, արհեստագէտները եւ վարչական պաշտօնեաները:

Պատրիարքին բուռն յօդուածը Հրեաներուն դէմ

Ռումանիոյ օրթոտոքս պատրիարքը յունուար 12ին բուռն գիր մը հրատարակեց Հրեաներուն դէմ, «Ֆրոնթուլ» թերթին մէջ, որ օրգանն է Ռումանիոյ կէս - ֆաշական կազմակերպութեան: Ըսելէ վերջ թէ պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջը Հրեաները Ռումանիա խուժեցին [illegible] եւ արեւելեան Եւրոպայի զանազան մասերէն, պատրիարքը դիտել կուտայ թէ այս գաղթականները «եկած են վտանգել մեր գոյութիւնը իբրեւ Ռումանացիներ եւ քրիստոնեաներ»: Ետոյ կ'ըսէ թէ անոնք ձեռք անցուցած են եւ խարդախութեամբ կը պահեն երկրին հարստութիւնները, թէ իրենք իրենց մէջ զօրացնելով համերաշխութիւնը, կը փորձեն պառակտել ազգը: «Քաղաքներ եւ նոյնիսկ ամբողջ շրջաններ կան ուր ոչինչ մնացած է բացի անհուն աղքատութենէ եւ թշուառութենէ… Ազգային եւ հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է մենք մեզ պաշտպանել Հրեաներուն դէմ, եւ ոչ թէ հակահրէականութիւն»:

Եզրակացնելով, պատրիարքը կ'աղաղակէ թէ թուլութիւն եւ ստորնութիւն պիտի ըլլայ, եթէ այժմ չկրնան փրկել երկիրը:

*** Պուքրէշի պատասխանատու շրջանակներուն մէջ կը խորհուի մինչեւ հոկտեմբեր կամ անպայման ժամանակով յետաձգել երեսփոխանական ընտրութիւնները:

ՍԵՐԲ ՏՂԱՅ ՄԸ ԱՊՏԱԿԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ մահմետական աղջիկ մը՝ Պոսնայի Փրիէտոր գիւղին մէջ, 500 գիւղացիներ կռիւի բռնուեցան: Իրարու հետեւանք, վեց հոգի սպաննուեցան, 60 հոգի վիրաւորուեցան:

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 422.000 հոգի աւելցած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, ընդհ. գումարը բարձրացաւ 995.000ի: Անցեալ տարի այս ատեն 1.479.000 էր:

ՊԱՊԸ ունկնդրութեան ընդունելով 60 իտալացի եպիսկոպոսներ եւ 2000 քահանաներ թելադրեց որ միջոցներ ձեռք առնեն, որպէսզի դաշտային աշխատանքի համար Գերմանիա գացող իտալացի մշակները զրկուին կրօնական մխիթարութենէ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ քննելով խորհրդային արհեստակցական միութեանց խնդրագիրը, մերժեց անոնց միացումը, դիտել տալով թէ անոնք անկախ չեն:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՑԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Սրբազան պատերազմը Իսլամին համար կրօնականէն աւելի քաղաքական եւ զինուորական արժէք ունի։ Ամէն Իսլամ պարտաւոր է « իր բազուկով, իր դրամով եւ աղօթքով» պաշտպանել իր կրօնական հայրենիքը եւ հալածել հերետիկոսները, այսինքն քրիստոնեաները։ Մեծ պատերազմը լաւագոյն առիթն էր «սրբազան պատերազմի» մը։ Գերմանիան ջանաց լայնօրէն օգտագործել այդ եւ Իսլամները Հնդկաստանի վրայ քալեցնել, Անգլիան հարուածելու համար։

Հօկայ գումարներ ծախսեց, բայց մեծ արդիւնքի մը չհասաւ։ Ցեղային ռազմական համայնավարութիւնը նոյն մեթոտները որդեգրեց եւ աւելի շօշափելի արդիւնքներու հասաւ։ Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի մէջ խրամէ Անգլիան մեծ դժուարութիւններու բախեցաւ։ Ուիլսընեան հանրածանօթ բանաձեւը, — ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը— նուազ դեր չխաղաց այս շարժումներու ընթացքին։ Մեծամասնական քաղաքութեան շնորհիւ էր, որ քէմալական Թուրքիան ծառացաւ Դաշնակիցներուն դէմ եւ դեռ մինչեւ այսօր Անգլիան դիւանագիտական մեծ ճիգեր կը թափէ Թուրքիան խլելու Խորհ. Միութեան գրկէն։ Տակաւին մեծ արդիւնքներու չէ հասած թէեւ, բայց աստիճանաբար Ճէլալ Պայարի դահլիճը կը հակի դէպի Անգլիա։ Խ. Միութեան հայազգի երբեմնի դեսպան Գարախանի անկման մէջ նուազ դեր չէ խաղացած նաեւ այս պարագան։

Իսլամական «ճիհատներու» արժէքը, ոչ ոք կրցած է աւելի լաւ ճանչնալ ու ճաշակել, քան հայութիւնը։ Մեծ պետութեանց համար առիթ կը ծառայէր քաղաքական թղթախաղի մը, մինչդեռ մեզի համար ֆիզիքական գոյութեան հարց մըն էր։ Անոնք զուարճէն կը հրահրէին։ Մենք ներքէն կը բնաջնջուէինք։ Մանաւանդ իսլամական հակաադրապաշտութիւնն ու մոլեռանդութիւնը քրիստոնեայ արեան միջոցով դրախտի դռներ կը բանար իր «ընտրեալներուն» առջեւ։

Եւրոպացիներուն համար անշուշտ, Իսլամին բարոյականը շատ նախնական կը թուի, որովհետեւ ան չուզեր մարդը ինքնիրմէն աւելի բարձրացնել եւ խոշալը մարդկային կեանքէն վեր նկատել, այլ զանոնք կեանքին մէջ տեսնել։ Իսլամութիւնը կանացի կրօն մը չէ։ Ան կը զիջէ աւելի տղամարդոց, քան կիներուն։ Կարծես արական սեռի կրօն մըն է։

Իսլամական բարոյականը միաժամանակ առողջապահական հրահանգներու կանոնագիր մըն է։ Արգիլուած են ալքօլով պատրաստուած խմիչքներ եւ բախտախաղը։ Ամենօրեայ մաքրութիւնը անհրաժեշտ է նկատուած։ Բայց միւս կողմէ իսլամական բարոյականը թոյլատրած է բազմակնութիւնը։ Կրնան չորս օրինական կիներ ունենալ։ Նաեւ բազմաթիւ ապօրինի կիներ եւ սիրուհիներ։ Քաղաքակրթուած Իսլամներու մօտ սկսած է անհետանալ այդ սովորութիւնը։ Իսկ Մ. Քէմալ, Թուրքիոյ մէջ, կնոջ՝ մարդուն հաւասար իրաւունքներ շնորհեց։ Ներկայ տնտեսական տագնապներու շրջանին Իսլամը չէր ալ կրնար ինքզինքը նուիրել այդ հարեմական շռայլութեան, բացի բարեկեցիկներէն։

Ամուսնալուծումն ալ Իսլամին համար դիւրին գործ մըն է։ Անարգանք մը եւ ամուսնական կարգապահութեան խախտում մը, բաւական են՝ կինը իր հօր տունը ղրկելու։ Թուրքիան այդտեղ ալ փոխուած եւ ընդունած է զուիցերիական օրինագիրքը։

Իսլամութիւնը մեծ յարգանք ունի մօր հանդէպ։ Երկինքին մէջ Իսլամները իրենց «մօր ծունկերուն վրայ» կը գտնուին, կ՚ըսէ Գուրանը։

Կինը պարզապէս գերի մը նկատելով, մահմետականութիւնը անոր շնորհեց միայն սեփականութեան հնարաւորութիւնը, բայց արգիլեց մզկիթ մտնել եւ ընդհանուրին հետ աղօթքընել։ Տակաւին շատ մը իսլամ երկիրներու մէջ, կինը քօղի մը տակ ծածկուած է։ Թուրքերն էին որ առաջնութիւնը շահեցան այդ մարզին մէջ եւս, եւ բացումը կատարեցին կնոջ երեսին։ Կինը թէեւ մզկիթ չի կրնար մտնել, բայց ընտանիքի մէջ արհամարհուած չէ։ Ցաճախ լաւ կրթութիւն ալ կը ստանայ եւ կը մտնէ քաղաքական կեանքին մէջ։ Վերջին պատերազմի առթին իսլամ կինը բերած է լայնօրէն իր աշխատանքի բաժինը։

Իսլամութիւնը աստիճանաբար փոխած է դիմագիծը այն ժողովուրդներուն, որոնք դիմած են իրեն եւ դարձած գերազգային կրօն մը։ Իսլամութեան ամբողջ ուժը հոս է կեդրոնացած։ Ան կրցած է ցեղամիջեան տարաձայնութիւնները գրեթէ խեղդել։ Իսլամականութիւնը աւելի միակամ է քան քրիստոնէութիւնը։ Թուրքն ու Պարսիկը, Թաթարն ու Արաբը իրար շատ աւելի մօտ կը զգան շնորհիւ մահմէտականութեան, քան օրինակ, Ֆրանսացին ու Գերմանացին, Անգլիացին ու Իտալացին եւայլն։

Անշուշտ իսլամական կրօնն ալ հերձուածներ ունի, ինչպէս քրիստոնէութիւնը եւ պրահմանականութիւնը։ Երկու մեծ շերտաւորումներ կան.—

Առաջին՝ Սիւննիներ, որ կապուած են հին աւանդութեանց հետ եւ ուղղափառ Իսլամներ են։ Կ՚ընդունին չորս Խալիֆաները եւ անոնց յաջորդները՝ իբրեւ մահմետական առաջին վեհապետներ։

Երկրորդ՝ Շիաներ, որ կապուած են Ալիին եւ յաջորդներուն։ Ասոնք կը հաւատան թէ իրենց վերջին Խալիֆան՝ Հիւսէյնի յաջորդը, տակաւին մեռած չէ եւ օր մը աշխարհ պիտի գայ։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս քրիստոնեայ աշխարհը կը հաւատայ դեռ Յիսուսի երկրորդ անգամ գալուստին՝ (մեսիականութիւն)։

Իսլամներու ուխտագնացութիւնը դէպի Մէքքէ կրօնական սուրբ պարտականութիւն մըն է եւ պէտք է ոտքով երթալ, Մարգարէին արժանի ըլլալու համար։ Այժմ կ՚երթան երկաթուղիով եւ նաւերով։ Իսլամները Մէքքէ կ՚երթան նախ երկրպագելու Քահապայի տաճարը, Մուհամմէտէն առաջ կառուցուած, եւ ապա Մուհամմէտի գերեզմանը տեսնելու։ Հոն կը գտնուի նաեւ Զեմ-զեմ հրաշագործ աղբիւրը, որ իբրեւ թէ կը բուժէ հաւատացեալները այլազան հիւանդութիւններէ եւ տկարութիւններէ։

Մինչեւ 1914 Թուրքիոյ սուլթանը Մէքքէի տէրն էր եւ Խալիֆան իսլամական աշխարհի։ Այսօր Մէքքէի Շէրիֆն է այդ կրօնապետը։

Իսլամութեան մէջ կրօնական եւ քաղաքացիական օրէնքները սերտօրէն կապուած են իրարու եւ ստեղծած աստուածպետութիւն մը։ Կրօնական իշխանութեան անմիջական շարունակութիւնը կը նկատուի աշխարհական վարչութիւնը, որ խորունկ դրոշմ կը դնէ իսլամ ընկերային կեանքին վրայ։ Անշուշտ, Գուրանն է այս բոլորին աղբիւրն ու հեղինակութիւնը։ Օրէնսգէտները Գուրանէն կը հանեն իրաւագիտական կանոնները։

Իսլամական աշխարհի ամբողջ դժբախտութիւնն այն է եղած, որ ուրիշ կրօնի պատկանողները նկատուած են օտար տարրեր եւ «կեավուրներ»։ Արեւելքի ազգամիջեան ամբողջ ողբերգութիւնը Գուրանի տառական ըմբռնումն էր, որ հոգեւոր դասը կը ներշնչէր իսլամ խուժանին։ Եւրոպական միջամտութիւնները, «քափիթիւլասիոն»ները եւ արեւելեան ժողովուրդներու ազատագրութեան հարցը ծագեցան մահմետականութեան այդ յաւակնոտ եւ անհիմն ըմբռնումէն։ Իսլամը, առհասարակ, մենախօսիկ է։ Աղմկալից բերան ունի, բայց մասին չափազանցող է եւ չըրած ալ իրականութեան վերածող։ Ջարդի ախորժակները Գուրանի այս տրամադրութեան տակ ինկած են, եւ ատոր համար ալ Թուրքերը անշեղ ու վայրագ գործադրած են եւ դեռ կը գործադրեն, եթէ առիթը ներկայանայ։

Խալիֆայութեան ջնջումը կրնար իսլամ աշխարհի ներքին երկպառակութեան պատճառ ըլլալ, եթէ տեղական կրօնապետներ չլրացնէին այդ պակասը։

Առաջ վէճը սուր համեմատութիւն էր առած, որովհետեւ մէկ մասը կը պնդէր Շէրիֆներու ցեղէն՝ այսինքն մարգարէի յաջորդներու բնատանիքէն ընտրել Խալիֆան, իսկ միւս մասը՝ դրսէն։ Նախ մէկ խալիֆայութիւն կար, յետոյ վերածուեցաւ չորսի, երբ ժառանգական դարձաւ։ Գոլիօ, Պաղտատ, Քորտովա եւ Եգիպտոս այդ խալիֆայութեանց կեդրոններն էին։

ԺԶ. դարուն խալիֆայութիւնը թրքական սեփականութիւն դարձաւ։ Բացի Ասիայէն գրեթէ բոլորը ճանչցան անոր հեղինակութիւնը, բայց Ափրիկէի մէջ Մարոքի սուլթանը, նոյնպէս նկատուեցաւ Խալիֆա։ Այսօր Մ. Քէմալի շարժումէն վերջ, Իսլամութեան «տիեզերական» խալիֆայութիւնը ջնջուեցաւ, մնաց Ափրիկէին եւ Մէքքէի Շէրիֆները, որ Անգլիացիները կրօնապետ դարձուցին։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յըստակ եւ մելանով։

Ի ՊԷՏՍ ՅԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Իրաւունք ունիս.— Փոքր «թափառում» մը մեր դասարաններն, Ողբին վերնատունը պահիկ մը գաղրեցնելով։ Մանաւանդ այն մասին, ուր հասանք, խմատը կը յարմարի արդի աշխարհի։ Գիտի տեսնէք որ Խորենացին մարգարէ է, եւ քար կը հանէ Երեմիային հետ ողբ խաղալու տանն։ Գիտի տեսնենք։— Ինչպէս յաճախ փորձը տուած ենք, «թափառում մը»… բանաստեղծական լարի վրայ կը կատարենք, երկինքին եւ երկրին միջեւ կախուած, առանց հաստատուն գետնի, ինչ որ նկարագիրը կը կազմէ բանաստեղծութեան.—

Քաղ ընենք, նոր օրինակներով եւ ընդլայնումով. Հայերէնի սիրուն միանգամայն քնքուշ յատկութիւններէն մին է՝ բառեր ունենալ, գրեթէ նոյնիմաստ, ձայնաւոր կամ, նոյնիսկ, բաղաձայն գիրերու փոփոխութեամբ։ Դժուարէն սկսելով՝ կափուցանել, (արուն արմատը, կափուցում, տեսնենք անցեալ անգամ Ողբին մէջ), կը նշանակէ գոցել (անկէց՝ կափարիչ, նաեւ, Թերեւս, կափոյլ, որ կը նշանակէ ծուղակ)։… Բանաստեղծականէն օգտուելով, կրնա՞նք արդեօք ի բաղաձայնը Յ կիսաձայնաւորին փոխուած նկատել յափուցանել բային մէջ, որ կը նշանակէ ծարաւը անցընել (զովել), նաեւ արգիլել։ Եւ այս երկուքին արմատական ճանչնալ ափ (ձեռքի, որմէ նաեւ, ինչպէս գիտենք արդէն, ծափ)։ Թմբել — Զփոփոխելով Թ գիրը, կ՚ըլլայ դմբել, որ միեւնոյն բանը կը նշանակէ։ Հին գրականէն առնելով դարձեալ յաշտ (զոհ), չե՞նք կրնար միթէ նկատել զայն հաշտ (զոհը առիթ կամ նշան հաշտութեան)։ Երբ բանաստեղծութեան ծանծաղուտին մէջ կոխենք միայն, կարելի է հոս մը գտնել, գլուխանանք ուրեմն խորերը երթալէ։ Բայց ինչո՞ւ սա խորը նոյն չգտնենք փորին, հորին, ձորին, եւ այս վերջինն ալ ծործորին հետ, ինչպէս ծմակը եմակին (հովիտ) հետ։ Քանիներ հիմա գոհ պիտի ըլլան նախորդ դասերուն այս ընդլայնուած քաղուածէն։ Ծուխ, մուխ, թուխ նոյն են գիրերու փոփոխութեամբ, որ իմաստի երանգներ եւ թեթեւ տարբերակներ միայն կը պատճառէ։ — Քանի որ, սիրելի Արազ, այսօրուանը «թափառում» համար է, կրնամ դասարանին եթէ ոչ հաւանութիւնը, գէթ ուշադրութիւնը հրաւիրել սա երեւոյթին վրայ.— լծել բային հականիշը կ՚ըլլայ լուծել, լուծանել, փոփոխելի ձայնաւորի կամ երկբարբառի(Ը, ՈՒ) տարբերութեամբ։ Տարակոյս չկայ, թէ երկուքին ալ արմատականը նոյն է — լուծ եւ լուծ», մին լծել, միւսը լուծել։ Անշուշտ, յատկանշական է իմաստի այս «հակառակութիւնը» միեւնոյն արմատով ակոսի մը վրայ։ Եզը կը լծենք, յետոյ կը …լուծենք (կը քակենք լուծը)։ — Գամ եւ գում (ըլլալ) բայերը ձայնաւոր գիրի մը փոփոխութեամբ գործածուած են իբրեւ հոմանիշ — Եւ յաղթող ի դասուն գաս (գաս, այսինքն՝ կ՚ըլլաս, դուն ես — դասելու մէջ յաղթող ես, կամ կ՚ըլլաս)։ Ֆրանսերէնի մէջ քաջավարժները պէտք է յիշեն venir բային ալ « ըլլալ » ձեւով գործածուածները։ Հետեւաբար յաւակնութիւն չըլլար գամ եւ գոմ նոյնաձեւ նկատել, ինչպէս հում կ՚ըլլայ խամ (հոմանիշ համանուն), ինչպէս՝ մախիր — մախիր, ինչպէս՝ յանդգնութիւն չէ հալիլ բային արմատը ալֆ ընդունիլ, որմէ ալիր, ծալր, ինչպէս՝ Եղի բառէն կ՚ընդունինք հեղգ (թալ, յալլ, ծալլ), հեղուկ. Դիւրին է, կարծեմ, մակաբերել, թէ չար բառը Զ գիրով բարդ եղած է, զչարիլ։ Ունինք քանի մը գիրեր, որոնցմէ Զ, որոնք արժանի են «բառաշէն» տիտղոսին, իրենց պատրաստակամ ծառայութեան համար։ Ահա նոր օրինակ մը — մոզգայլել, որուն բուն արմատականը կը թուի ըլլայ գայլ։ Տեսնուած մը մրմռայ բային ձեւն է, որ առաջ կուգայ բիթէն բերնէն ելած ձայնէն, երբ գայլի պէս կը յարձակի մարդ — անասունը իր որսին վրայ, անյապաղաբար պատառելու, յօշոտելու եւ արիւնը ծծելու վայրագաբար։ Հոս ուրեմն կը տեսնէք Զ գիրին դերը, որ սաստկութիւն կը բերէ իմաստի — հեղուլ — զեղուլ, հարկանել — զարկանել, թմբել — զմբել (տես վերը), հատանել — զատանել, հով — զով (ծով) եւն.։ Որպէսզի աւելի չխճողենք, կը բաւէ ըսել, թէ գիրերու այս տեսակ սղումով, կարճառումով (կրճատումով) իմաստին նշանակալորումը հայ լեզուին յատկացութիւնը կ՚ապացուցանէ, ի բաց առեալ արիականը, նաեւ սեմական — արաբական լեզուին հետ, եւ գիտելի է որ այս մարզին մէջ ալ մեր նժոյգը դոյզ կ՚ընթանայ անոր կիւղ, բայց գլոյշ հզաւծութեամբ, պահելով տրամաբանական լրջութիւնը, առանց չափազանցելու տրուած ազատութիւնը։

ՏԱՐԱԶ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Առջի օր հաղորդած էինք երաժշտագէտ Յարութիւն Սինանեանի մահը, 65 տարեկան հասակին մէջ։ Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները.—

Իր հայրը, Գրիգոր Սինանեան, մանուկ հասակին մէջ որբ մնալով, եօթը տարեկանին մօրաքրոջը հետ Անգարայէն Պոլիս կը գաղթէ։ Տասներկու տարեկանին ջութակի կը սկսի եւ քիչ ատենուան մէջ այնքան կը յառաջդիմէ որ այլեւս իրեն իբրեւ ասպարէզ կ՚ընտրէ ջութակահարութիւնը եւ Վարդովեանի խումբին մէջ կը մտնէ, — եւ առաջին Հայը ըլլալով հայկական փոքրիկ նուագախումբ մը կը կազմէ։ Սորված ըլլալով նաեւ դաշնակ, մինչեւ իր մահը — 65 տարեկան— ջութակի եւ դաշնակի դասատւութեամբ կը զբաղի։

Իր հինգ զաւակներէն անդրանիկը, Յարութիւն, իր հօրը օրինակին հետեւելով, 9 տարեկանին ջութակի եւ 11 տարեկանին ալ դաշնակի կը սկսի, իբրեւ ուսուցիչ ունենալով իր հայրը։ Աւելի յետոյ կ՚աշակերտէ գերմանացի ջութակահար Գրասէրին, իսկ Տիգրան Զուհաճեանէն ալ կը ստանայ դաշնակի եւ «առմօնի»ի դասեր։ Աշակերտած է նաեւ Մաքսիմօ Բուռէլիային, «առմօնի»ի մասին ունեցած ծանօթութիւնները ընդլայնելու համար։

Այդ շրջանին Մնակեան իր թատերախումբով փայլուն յաղթանակներ կը տանէր Պոլսոյ բեմերուն վրայ։

Յարութիւն Սինանեանին կազմած նուագախումբը որ «Օրքէսթր Սինանեան» կամ «Հայ խումբ» անունով կը ճանչցուէր, երկար տարիներ կը մասնակցի Մնակեանի ներկայացումներուն, ուր առիթը կ՚ունենայ նաեւ ղեկավարելու ի մէջ այլոց «Լա Պէլ Էլէն», « Լա Մասքօթ» եւ «Քարմէն» երաժշտական թատերգութիւնները։

16էն մինչեւ 22 տարեկան, Սինանեան կը կառավարէ իր այս փոքրիկ խումբը, ամէնուն սիրելին դառնալով։ Եւ այդ ժամանակամիջոցին մէջ, Սինանեան, բնաւ նկատի չառնելով ունկնդիր հասարակութեան երաժշտական ճաշակէ զուրկ ըլլալը, եթէ ոչ բարձր դասական, գոնէ այն ատեն ուսան ճանչցուած ու ընդհանրացած օփերաներէն կամ օփերէթներէն հատուածներ նուագելով, զանոնք ճանչցուցած ու ծանօթացուցած է ժողովուրդին։ Այնպէս որ, «Քարմէն»ի, «[illegible]»ի, «Այտա»ի եւն.ի նման օփերաները, ունկնդիրները լուռ ու մունջ մտիկ կ՚ընէին։ Մնակեանի խումբը ցրուելէն յետոյ, երկու տարի Մեծ կզգի Գլիւպը ու ապա Բերա Փալաս, կամ [illegible] երկար տարիներ կը նուագէ, սակայն միեւնոյն ժամանակ իր շուրջը բոլորուող ստուար աշակերտութիւնը պատճառ կ՚ըլլայ որ ամբողջովին նուիրուի ուսուցչ. ասպարէզին։ Իր այս բազմազբաղումներուն մէջ ատեն կը գտնէ նաեւ կարդալու եւ ուսումնասիրելու բազմաթիւ գիրքեր, որով ինքնաշխատութեամբ առաջ կը տանի նաեւ իր մտային զարգացումը։

Իր կեանքի ընթացքին մէջ պէտք է մասնաւորաբար յիշատակել հետեւեալ պարագան, որ ցոյց կուտայ թէ որքան գնահատուած էր իր երաժշտական կարողութիւնը ինչպէս հայ, նոյնպէս թուրք եւ օտար շրջանակներուն կողմէ.—

1917 թուականին, մինչ ընդհ. պատերազմը իր տագնապալի օրերը կ՚ապրէր, Սինանեան ծովային նախարարութեան կողմէ հրաւէր կը ստանայ Հէյպէլիի ծովային վարժարանին աշակերտութեան դաշնակի, ջութակի եւ «սոլֆէժ»ի ուսուցչութիւնը ստանձնելու, ինչպէս նաեւ նոյն վարժարանին մէջ պարբերական նուագահանդէսներ սարքելու։ Աւելցնենք նաեւ թէ, Փրոֆ. Լանկէ պէյ նոյն նախարարութեան երաժշտական ընդհ. քննիչն էր, բայց եւ այնպէս Սինանեան պաշտօն կը ստանայ մշակելու երաժշտական բարենորոգման ծրագիր մը որ նոյնութեամբ կ՚ընդունուի եւ կը գործադրուի։ Մինչեւ պատերազմին վերջաւորութիւնը ան կը շարունակէ իր այդ պաշտօնը։ Հոն, նմանապէս, իր միջնորդութեամբ, իբրեւ ջութակի ուսուցիչ պաշտօնի կը կոչուի նաեւ իր աշակերտներէն Գ. Վահրամ Միւհէնտիսեան։

Յ. Սինանեան հանրածանօթ եղած է նաեւ իբրեւ երգահան, իր 70է մօտ հեղինակութիւններով։ Գրած է մարշեր «վալսեր», «մազուրքաներ» եւն. որոնք հակառակ իրենց կէս ժողովրդական սեռին, գեղեցիկ ու գունագեղ դաշնաւորում կը պարունակեն։ Իր գործերուն մէջ մասնաւորաբար պէտք է յիշատակել «Ֆանթէզի Օրիանթալ»ը, որ վերջին անգամ նուագեց Գ. Միւհէնտիսեանի նուագախումբը։ Ասիկա արեւելեան պատկերներու շարք մըն է՝ միացած եւրոպական թեքնիքի մը։ Խիստ ինքնատիպ ոճով գրուած այս հեղինակութիւնը տարիներ առաջ, քանիցս նուագուած է Իզմիրի, Գահիրէի, Փարիզի, Ժընեւի մէջ, միշտ ծափահարուելով ու գնահատուելով։

Զինադադարի շրջանին ղեկավարած

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ …

ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻ՛ՒՆ, ՁԻՒՆ Է ԵԿԵՐ

Ժամանակին, ողորմած հօգի հայրս, լոյս իջնէ գերեզմանին վրայ, լեռը կ՚երթայ (կը պատմէ հայրս), Քիւրտերը գերեզման մը կը ցուցնեն, ես բաժ երեք արշէն, դուն ըսէ չորս, ես ալ ատանկները շատ տեսեր եմ, մէջը պառկողներուն ոսկորներն բանացուցանք, ծունկէն վար ոսկորը մինչեւ իմ անուկս չափեր եմ, ահա ատ գերեզմաններուն մէջէն բերած էր… ոսկի արծաթ թղթեր, մագաղաթներ, անոնց մէջ հէքիմագիրք ալ կար։ Օրին մէկը պատկեր հանող մը կուգայ մեր տուն հիւր կը մնայ շաբաթներով, խնդրով ու արհեստով մարդ, թէ կը կարդայ թէ կը գրէ, մէկ կողմէն ալ մեզի կը բացատրէ։ Անկէ է մնացեր շատ գրքեր։

— Քանի մը բաներ ըսէ մտիկ ընենք…

— Ըսեմ։ Ուրկէ՞ սկսիմ։

Գլխու ցաւի դեղ.— Երբ [illegible] որդերը, խլխաղողին այրուածով ալ ակռաներդ քաշ։

Աւետարանն ալ օգուտ չընէ, դուն կուզաս կամ մը մտնած կը ձգես լուլէ պատկի պէս ու մէկ կողմէն կը դարձնես ճակտիդ շուրջը, արիւնը կը կենայ ու ցաւը կ՚անցնի։ Մօծրակը կ՚ածիլես, այրուկ կը թողուս եւ վերջը քացախով ծեծուած սխտոր կը դընես վրան, բայց գարնան։

Աչքերդ ցաւի՝ սինդիւրլի արմատը հացած ձէթի մէջ, անկէ քանի մը կաթիլ, աչքիդ ցաւը կ՚անցնի։

Աչքին վրայ ճերմակ ըլլայ, լափէնի (նապաստակ) նոր ծնած, դեռ մօրմէն չծծած ձագին փորը պանիրի պէս բան մը կ՚ըլլայ, չորցուր, փոշին աչքի ճերմկուցը կը տանի։

Երեսդ տաքուկ եթէ ելլէ, կորկոտը ծամէ ձիւթ չընէ, վրան դիր, տեղն իսկ չի մնար։

Ակռաներուդ մէջ որդ եղած ատեն կը փորեն կը սեւցնեն, քիչ մը իշխողոզ չորցուր այրէ, ծուխէն կը թափին որդերը, խլխաղողին այրուածով ալ ակռաներդ քաշ։

Տամադ (քիմք, թերեւս նշիկներ) եթէ «իյնայ», բթամատդ կաքաւ ըսէ ու ծնօտիդ երկու կողմերը վերցուր խնկայ ակռաներուն վրայէն։

Կոկորդիդ վրայ դուրսէն կոշտ (խոյլ) ելլէ, կէկէուկի (եղինճ) արմատը ծեծէ, վրան դիր կ՚անցնի։ Իսկ եթէ հասած է, մոլոշի խոյլ դիր, կը բացէ կ՚աղէկնայ։

Խոյլ, կածուկի (չիպան) վրայ, մաքուր օճառ, հաւկիթի ճերմկուց խառնէ ու դիր, կը հասուցնէ. խորուած ստին ալ լաւ է։ Աղամաթուզի տերեւ խաշէ, վրան դիր, կը ծակէ կը մաքրէ։ Հա, մոռցայ ըսելու՝ հաւկիթի դեղնուցը շատ լաւ է աչքի խոցոտուքով ցաւի համար, աչքին մէջն ալ երթայ վնաս չի տար։ Աղջիկ մօր կաթն ալ լաւ է, քանի մը կաթիլ աչքին մէջը։

Ջերմդ բանէ, պճեղ մը սխտոր ծեծէ պղտիկ դաւաթ մը օղիին մէջ լեցուր, խմէ երեք առտու։ Գդալիկներուն ջերմը կը փախցնեն՝ տաք ջրով լոգցած ատեն դոյլ մը պաղ ջուր գաղտնիկորէն լեցնելով։ Դղմուկի (դդումի ցօղուններով ու տերեւներով եւ ընկոյզի պէս դդմուկներ վրան.հասունցած ատեն երբ մտնենա, կուտերը կը թըռչին մէջէն) ջուրէն կաթիլ մը դաւաթ մը ջուրի մէջ լեցուր խմէ երեք առտու, կաթիլէն աւելին մահացու թոյն է։

Հաւկուր ըլլաս, աչքի դեղնութիւն, սալը խաշէ, ջրով լոգցիր, հատը կեր շաբաթ մը, կ՚անցնի։

Հազի համար, առտուն կանուխ սոխ մը մեղր ու կարագ իրար խառնէ կեր։ Սեւ բողկը մանրէ, վրան շաքար (նէօպէթ) լեցուր, ջուրը խմէ։

Շիշտի (թանթրուենի) ծաղիկ, մանիշակ, բազուկ, թէյի պէս եփէ խմէ, հազդ կ՚անցնի։

Փորի ցաւի համար, եթէ պորտինկեր է, պղտիկ պտուկով պորտդ վերցուր, կռնակդ չէշ քաշելու պէս տաքը բամպակի տեղ լաթի մը մէջ լեցուր աղ, ծալքը մօտ քաշ ու վառէ, պորտիդ երկու կողմը չէք։

Ձեռք եթէ ունիս, հողի ճճիները հանէ (երկրամայր) ծեծէ, պորտիդ վըրան կապէ, բոլորը կը թափին։ Մարսուելը հասունցած ատեն շաղէ չորցուր, առտուն կանուխ կեր։ Դդումի կուտը հանէ, մէջինը մեղրով խառնէ կեր։

Տէրսիմցիները երբ կը զարնուին ու գնդակը մարմնոյն մէջ կը մնայ, մուկը ողջ ողջ փորը կը բանան, ծակին վրայ կը դնեն, գնդակը կը քաշէ կը հանէ։ Մեռնիմ Աստուծոյ ուժին, մուկը իսկ դարման է ստեղծեր մեզի համար։

Մուկի դեռ աչքերը գոց, լերկ ձագերը շիշ մը ձէթի մէջ արեւը կախէ, կը հալին, առաջին կարգի դեղ է վէրքի համար, մանաւանդ կարուածներու։ Թրախոմը չորցուր (զըլըճ օթու) փոշին լեցուր վէրքին վրայ ու կապէ։ Դղմուկի տերեւը հասուն վէրքը կը մաքրէ, ճերմակ կողմը դուրսը։ Սմբուկի ատեւի մասը որ շատ մը մանարիկներ կը նետեն, չորցուր, աղնծէ (խարկէ սուրճի պէս) ու փոշին կեր ամէն առտու պղուրի գդալ մը, թութքի (մայասըլ) առաջին դեղն է։ Դեղին ծաղիկ մը կայ, տերեւները թրախոմի պէս, խաշէ, ջուրով թութքը լուա, կ՚անցնի։

Դեռ շա՞տ, ո՞րը ըսեմ, ո՞րը էտ քու հէքիմաթղթերէդ մեր գիւղը առեն չէր որ չունենար, դեռ ի՜նչ մագաղաթներ, ոսկի արծաթէ թղթեր, մասունքներուն հաշի՞ւը կար, խելք ալ րինք գոց սորվէինք, տարինք ժամուն պատին վստահեցանք, մեր մէջ անոնք որ դեռ խաւարին մէջ կը պահեն անուած անոնց… անէծքը զրած կ՚ըլլայ մէջը, վայ ծախողին, վա՜յ գնողին։

Իսկ ձե՞ն զուլումի տարին, հազա՞ր… ո՞ր թուականին էր, թշնամին ճղիկ բղիկ ըրաւ առանք, գզիկ բղիկ ըլլալ ցեղով ծնունդով։

— Ամէ՞ն։

Քիչ մը ձօ՞ւն բեր, կնի՛կ, … սիրտս բան մը կ՚ըլլայ, օ՜խ սիրտս … վացաւ, մեղրն ի՞նչ ըսեմ, մեղրէ … դուդ կը բաւէ, կեանք կուտայ ձիւնը կեանք…

Կէս գիշերը շատոնց անցեր է ու … պիտակ լռութիւն մը իջած մեր գի… դին վրայ։

Աքաղաղները իրարանցումի մէջ ու Արշալոյսը հեռու չէ…։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԵԱՆ

(8)

է «Արուեստասէր» երաժշտական միութեան նուագախումբը, Ներշնչելով անոր անդամներուն արուեստին ոգին, տալով նոր զարկ մը այն առ ոգին, երիտասարդութեան որ իր վարպետին ձեռքին տակ մարզուեցաւ ու դաստիարակուեցաւ։

Մամուլը եւս, իր կարգին, արձագանգը եղած է իր գտած յաջողութիւններուն, ներբողական տողեր նուիրելով անոր։

«Հարի Թիւրքիւէ» Մէհմուտեան, իր 1926ի Մայիսի թիւին մէջ «Մեր երաժիշտ արուեստագէտներէն մէկը» խորագրին տակ կը գրէ —

«Երկար ժամանակ ծովային նախարարութեան եւ ծովային վարժարաններու մէջ իբրեւ երաժշտութեան ուսուցիչ մեր հայրենիքին ծառայութիւններ մատուցած ըլլալով, Ց. Սինանեան մեր անզուգական կարող երգահան մըն է։ Իր ուսուցչութեան շրջանին բարեկարգած ու կազմակերպած է ծովային վարժարաններու երաժշտական բաժինը, միշտ սիրուելով ու գնահատուելով»։

ԳՐԻԳՈՐ ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ

Վերջերս Աղեքսանդրիոյ մէջ մեռաւ ուրիշ վաստակաւոր մը, Գրիգոր Մէհտէրեան, որ ծանօթ էր իբրեւ երաժշտապետ Պոլսոյ Մայր եկեղեցւոյ։

Հանգուցեալը 72 տարեկան էր, բնիկ Պոլսեցի։ Ամբողջ 38 տարի մայր եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնավարելէ վերջ, 1924ին գնաց Աղեքսանդրիա, իբրեւ երաժշտապետ Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ։ Դաշնաւորած է կանական չարականներ եւ տաղեր,— «Վասն սուրբ շնորհեան», «Եղիցի Տեառն օրհնեալ», «Արփն եւն.»։ Հեղինակած է նաեւ հայերէն, թուրքերէն եւ ֆրանսերէն եղանակներ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻ՛Ց, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ ԸՍԵԼԷ ԱՌԱՋ ՔԻՉ ՄԸ ԽՐԱՊԱՇՏ ՉԷ՞ՆՔ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

Այս խորագրի տակ, թուրք ծանօթ գրող Ագակիւնդիւզ կը գրէ թուրքերէն «Թան»ի մէջ, Մաղնիսայի Երեսփոխան Գ. Սապրի Թոփրաքի Ազգային Մեծ Ժողովին ներկայացուցած եւ թուրքերէն խօսիլը պարտաւորիչ դարձնող օրինագծին առթիւ.—

Սիրելի Պայ Թոփրաք, «Հայրենակից, թուրքերէն խօսէ» որո՞ւ կ'ըսենք եւ որմէ՞ կը պահանջենք։

Ցոյնէ՞ն, Հայէ՞ն, Հրեայէ՞ն, Արաբէ՞ն, Անատոլուէ՞ն, Պոշնակէ՞ն, Չէրքէզէ՞ն, Թուրքէ՞ն։

Շատ օգտակար պիտի ըլլայ նախ եւ առաջ ասիկա ճշդելը։

Նշուած անուններու վերջինէն սկսինք.

ԱՌԱՋԻՆ.— Մենք ասիկա ամէնէն առաջ Թուրքէն պիտի պահանջենք։ Թուրքը՝ յունարէն կը խօսի, ալպաներէն կը խօսի, արաբերէն կը խօսի, պուլկարերէն կը խօսի, քրդերէն կը խօսի։ Խօսողները կունդակունդ, տուները չարք չարք համրելու պէտք չկայ։ Դուք ալ շատ լաւ գիտէք։

Եւ դարձեալ շատ լաւ կը յիշէք որ՝

— Թուրք եղբայրներ, թուրքերէն խօսեցէք... ըսող երկու Թուրք երիտասարդները, թուրքերէն չխօսող իրենց Թուրք եղբայրներուն կողմէ զարկ յարձակումներու ենթարկուած էին։

Թերթերու գրածին համաձայն, եթէ ճիշդ է որ ձեր առաջարկ-օրէնսգիծով կը պահանջէք որ պատիժ տրուի թուրքերէն չխօսողներուն, մեր այս եղբայրներուն տրուելիք պատիժները պէտք է որ լեզուներնին ըլլան, ծանրացուցիչ պարագայի պատճառաբանութեամբ։ Իրենց տուներուն մէջ թուրքերէն խօսիլ չուզող Թոշակաւորները կը ճանչնա՞ք։ Ես կը ճանչնամ։

Այս անտարբերութեան վարժութիւն է չենք կրնար ըսել։

Փոխանակութիւնը 15 տարի եղաւ։ Հոս ծնողները 15 տարեկան, 5 տարեկան եկողները 20 տարեկան, 10 տարեկան եկողները 25 տարեկան եղան, Գարոն Հայերը եւ Տիկին մայրերն ալ 15 տարիէ ի վեր Թուրքիոյ մէջ եւ Թրքութեան խնկութեանը մէջ կը գտնուին։ Եթէ տակաւին իրենց վարժութենէն չհրաժարողներ կան, այս աստիճան վարժ լեզուները «վանտուզ» ընելէ տարբեր դարմանի միջոց չկայ։

Մնաց որ, մայր հայրենիքին մէջ այլալեզուներէն աւելի հին ապրողներ կան, անոնց ալ «վանտուզի» տեղ մարզադետնի մկրատ պէտք է։

Այս փոքրիկ գնդասեղին ծայրը մեր լեզուին քիչ մը խոթելէ յետոյ, այլեւս կրնանք մեր ուզած չափով «շուալ-ալով» գործածել։

ԵՐԿՐՈՐԴ.— Չէրքէզէն պիտի պահանջենք. նախ բացարձակօրէն հայրենիքի նոյնութիւն մը եւ կրօնի նոյնութիւն մը կայ։ Ասիկա մէկ կողմ ձգենք։ Չէրքէզը թուրք պատմութեան, թուրք հողին, թուրք քաղաքականութեան, թուրք ընտանիքին, թուրք արիւնին հետ այնքան նոյնացած է որ, ինչ իրաւունքով եւ խստութեամբ Թուրքէն կը պահանջենք թուրքերէն խօսիլ, անկէ ալ նոյնքան իրաւունքով եւ խստութեամբ պէտք է պահանջենք։

ԵՐՐՈՐԴ.— Պոշնաքն ալ այսպէս է։ Պոշնաքը ազգ մը չէ, Պոսնացի ըսել է։ Դարերէ ի վեր մեր կրօնքին, լեզուին, պատմութեան, քաղաքականութեան հետ այն աստիճան նոյնացած է որ, այսօր Պոսնայի Պոշնաքին ներկայ անունը Թուրք է, «Թուրչին» կը կոչեն։ Եւ անոնք այս փառաւոր անունը կրելնուն համար զոհ եւ երջանիկ են։ Թողունք ուրիշ տեղերը, այս վայրկեանիս Անգարայի փողոցներուն մէջ թուրքերէն չգիտցող մինի մինի փոքրիկներ կը շրջագային։ Թուրքէն մեր պահանջածը Թուրք եղողէն ալ պահանջելու ենք։

ՉՈՐՐՈՐԴ.— Երկու տեսակ Ալպանացի կայ, մէկը «Անատոլուին Անատոլուսը», միւսը՝ Թուրքին կլիմային, ջուրին, հողին, պատմութեան եւ ճակատագրին հետ նոյնացած Թուրքիոյ Թուրք Անատոլուն է։ Առաջինին ճաշակն ու հպատակութիւնը տարբեր է. անկէ ասիկա չենք կրնար պահանջել։ Երկրորդը ինքն է, մերիններէն է. ասիկա անկէ ալ կը պահանջենք։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.— Թուրքիոյ մէջ արաբ հաւաքականութիւն մը, արաբ ազգ մը գոյութիւն չունի, արաբերէն խօսող Թուրքեր կան։ Արաբահպատակ Արաբի մը իր լեզուն խօսիլը իրաւունք մըն է։ Մենք արաբերէն խօսող Թրքահպատակ Թուրք Արաբէն է որ մեր իրաւունքը կը պահանջենք։

ՎԵՑԵՐՈՐԴ.— Քիւրտ կոչուած եղբօր պարագան ալ նոյնն է արաբախօս Թուրքին հետ։ Ինչո՞ւ համար անոնց առաջին կարգի վրայ [illegible] սոնց հետ կայ նաեւ կրօնի նոյնութիւնը։ Կրօնքը քաղաքական եւ երկրային պզտիկ մը չէ։ Ինչ լաւ հարուածով մը զայն բաժնեցինք։ Բայց հակառակ ատոր, կրօնքը բարոյական եւ հոգեկան կապ մըն է։ Իրականութիւն մը զոր բացատրել երկար կը տեւէ։ Արդէն անկիւնս ալ շատ նեղ է։

(Շարունակելի)

ԻՏԱԼԻԱ ՔԱՐԻՒՂ ԿԸ ԳՆԷ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ

«Լ'Էօվր»ի քաղաքական խմբագիրը ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագաները —

Ռումանիա առաջնակարգ դեր մը կը խաղայ Իտալիոյ պարէնաւորման մէջ։ Արդարեւ, Մարմարայի դրամատան միջոցաւ՝ Ռումանիայէն ապսպրուած եգիպտացորենէն զատ, Իտալիոյ ցամաքային եւ ծովային բանակներու ընդհ. մատակարարը «Փէթրոլ Պոլէ» ընկերութենէն խնդրած է հայթայթել 8000 թոն քարիւղ՝ օդագնացութեան սպասարկութեան համար, 24.000 թոն քարիւղ զրահագնացութեան սպասարկութեան համար, ինչպէս նաեւ 30.000 թոն ծանր քարիւղ։ Այս ապսպրանքները պէտք է յանձնուին մարտ ամսուան վերջը։

Այս քանակին կրկինը ապսպրուած է այս տարուան երկրորդ եռամսեային համար, այսինքն մինչեւ յուլիս։ Այս ապսպրանքներուն առաջինը պէտք է յանձնուի Պալէարեան կղզիներուն մէջ, (հեղինակաւոր մարմիններու կարծիքով՝ այս ապսպրանքը կապ ունի այն նոր արշաւախումբի հետ, որ զրկուեցաւ վերջերս)։ Ռումանական քարիւղի այս ապսպրանքները Իտալիոյ կ'արժեն 2ուկէս միլիոն սթերլին։ Իտալիա պիտի վճարէ շինելով երկու թորփիլահալածներ, որոնք պիտի ունենան 21.000 թոն տարողութիւն։ Իտալիա, անկէ զատ, Ռումանիոյ պիտի տայ քանի մը սուզանաւ 8000 թոն տարողութեամբ (արագութիւնը 32 հանգոյց, զինուած 4 թնդանօթով եւ 5 թորփիլարձակ փողով)։

Միւս կողմէ, Իտալիա առանց ժամանակ կորսնցնելու՝ կը զինէ Ռումանիան ընդդէմ Խորհ. Միութեան։ Այսպէս Լոյտ Թրիէսթինոյի առեւտրական տորմիղին 80 առ հարիւրը շուտով պիտի համախմբուի Քոսթանցայի առջեւ (Սեւ ծովու վրայ)։ 15 յունուարէն վերջ, Քոսթանցա պիտի հասնին իտալական նաւատորմին հարստաբազէտները, ինչպէս նաեւ նաւահանգիստի շինութեան իտալացի մասնագէտներ, որոնք ոչ միայն պիտի ընդարձակեն Քոսթանցայի նաւահանգիստը, այլեւ պիտի շինեն երկու նոր նաւամարաններ եւ նաւային նորոգութեանց աշխատանոցներ։ Իտալական ծովուն նաւարանը որ այս տարի երկար մնաց Վիկոյի մէջ եւ վերջերս խարիսխ նետած էր Պրինտիզիի առջեւ, մեկնեցաւ արդէն Սեւ ծովուն ուղղութեամբ։

Այսպէս, իտալա-գերմանական համաձայնութեան պահանջով, Քոսթանցան կը դառնայ կարեւոր խարիսխ մը այն ջրօղանաւերուն համար, որոնք Ռումանիոյ կը տրուին Գերմանիոյ կողմէ։

Փետրուարին, իտալական զինուորական յանձնախումբ մը, իր գլուխն ունենալով ծովակալ Պալլոն, պիտի այցելէ Պուքրէշ, Կէօրինկի ճամբորդութենէն ետքը։ Այս վերջինը Պուքրէշ կը հասնի 15 յունուարին, միասին տանելով ծրագիր մը ռումանական նաւատորմը զօրացնելու մասին, եւ մանաւորապէս ծրագիր մը կատարելապէս վերակազմելու ռումանական օդանաւային ուժերը։

Լուր առինք թէ Պուքրէշի ռուսական դեսպանը, Օսթրովսքի, հրաժարած է, — ըստ մեր տեղեկութիւններուն, Օսթրովսքի կը հրաժարի խօսիւ բաղդէլէ վերջ որ Քոսթանցան կը վերածուի պատերազմական նաւահանգիստի մը, որ կը սպառնայ Սեւ Ծովու եւ Միջերկրականի նաւահանգիստներուն միջեւ ազատ նաւարկութեան։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԻՍԻԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 11 յունուար (Յառաջ) — Մենք ալ տօնեցինք «Մանուկներու օրը» կիրակի կէսօրէ վերջ. Կ. Խաչի Երիմեան դպրոցի սրահին մէջ։ Կանխաւ չէր ծանուցուած թերթին մէջ, նկատելով որ դպրոցի աշակերտներու թիւը արդէն հարիւրը կ'անցնի եւ եթէ աշակերտներու ծնողներն ալ ներկայ ըլլան եւ իրենց հետ բերեն նաեւ ոչ-դպրոցական մանուկներ, կ'ունենանք հոծ բազմութիւն մը։ Ուստի հինգշաբթի օր հաղորդուած էր դպրոցի աշակերտներուն։ Դժբախտաբար դպրոցի մանուկներուն կէսը բացակայ էր, իսկ մնացած կէսին ալ ծնողներուն մէկ մասը կը բացակայէր։ Երեւի տունը նստիլ կամ սրճարանը «պլօթ» խաղալը աւելի հաճելի բաներ են, քան գալ տեսնել իրենց ձագուկներուն հայերէն երգելը։ Ասպրէ Կապոյտ Խաչը որ յարատեւօրէն կը շարունակէ իր աշխատանքը, առանց վհատելու։

Հանդէսը սկսաւ ժամը 3ին, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Ս. Սվաճեանի։ Աշակերտները նախ յոտնկայս երգեցին «Մեր Հայրենիքը»։ Յետոյ եղան մանուկներու կողմէ արտասանութիւններ եւ խմբերգներ, «Հայկ ու Վարդանին», «Իզէն Հայերը», «Ակոռիի կարասին», «Արեւ ծագեց», «Գիշեր յուշեր»։ Մանուկներուն բաժնուեցաւ նախընթրիք, նարինջ, եւ խաղալիկներ։ Ամէնէն վերջ երգուեցաւ «Յառաջ Նահատակք» եւ հանդէսը փակուած յայտարարուեցաւ։ Դպրոցի մանուկներէն Թագուհի Կէրմէզլեան ջութակի վրայ մեղեդի նուագեց, իսկ Շավիլէն փոքրիկն Շարապխանեան արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր»ը։

Թղթակից

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Հայ արիներն ալ ունեցան իրենց Կաղանդը Մարք Սանիէի սրահին մէջ։

Խումբ մը սկաուտներ վրան մը եւ խմբակներու դրօշակներով կայմ մը պատրաստած են բեմին վրայ, իսկ աջ կողմի սեղաններու վրայ, տղաքը իրենց ձեռական աշխատանքները ցուցադրած էին, ուր աչքի կը զարնէին շարժանկարի մեքենայ մը եւ մանուկանց երկու երեք տախտակեայ նուրբ օդանաւեր, մետաղէ առարկաներ եւն.։ Այս բոլորին վրայ կը հսկէ Անդրանիկի նկարը եւ թուղթէ եռագոյն մը։ Չէր մոռցուած նաեւ ներկայ Հայաստանի գունաւոր քարտէսը։

Շրջանային պետ Սերոբ Աւետիսեանը ցերեկոյթին բացումը կատարեց քանի մը խօսքով։ Յետոյ խօսք առաւ ընդհ. պետը, պարզելով Միութեան 12 տարուան գործունէութիւնը։

Ներկայ 60է աւելի սկաուտ եւ գայլիկները ապացոյց մը կը կազմէին ցերեկոյթի յաջողութեան։ Ունէինք բաւական բացականեր։ Բանախօսութենէն վերջը, ամէնքս ալ երգեցինք «Մեր Հայրենիք»ի երկու առաջին տունները։ Յետոյ իրարու յաջորդեցին երգ, պար, զաւեշտներ եւն.։

Վերջապէս սկաուտ եւ գայլիկներու զուարթ աղաղակներուն մէջ Կաղանդ պապային գալը յայտնուեցաւ։ Բոլորս ալ մէկ մէկ ծրար ստացանք։

«Ցուլ» խումբը առաջին հանդիսանալով, առարկաներու ցուցադրութեանց մէջ, սկաուտական դրօշակ մը նուէր ստացաւ։ Ցերեկոյթի վերջաւորութեան ներկայ էր նաեւ Գ. Մարք Սանիէ։ Արիները բաժնուեցան ճամբարի աշխոյժ քայլերգով, Նոր Տարին շնորհաւորելով իրենց ծնողներուն, Արի եղբայրներուն եւ հաւատարիմ բարեկամներուն։

Ք. Ֆարչեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

ՊՈՄՌՆ, (Յապաղած) — Թաղականութիւնը ի նպաստ դպրոցին Ամանորի առթիւ կազմակերպած էր հանդէս մը որ տեղի ունեցաւ յունուար 3ին, Հ. Յ. Դ. Վարանդեան սրահին մէջ։ Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս բոլորովին ձրի տրամադրուած էր սրահը։

Ժամանակէն շատ առաջ կը թաւէր հասարակութիւնը եւ ծնողները եկած խռնուած էին, այնպէս որ այդ սրահին մէջ ոտք դնելիք տեղ չէր մնացած։ Բեմին աջ կողմը դետեղուած էր տօնածառը, իսկ անոր շուրջ ու ամբողջ բեմին վրայ շարուած էին մօտ 60 փոքրիկներ։

Հանդէսը բացուեցաւ ֆրանսական քայլերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ապա երգուեցաւ «Հայ եղբայրներ»։ Յետոյ տեղի ունեցան խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւններ եւ զանազան անակնկալներ, ֆրանսերէն եւ հայերէն։

Առանց բացառութեան բոլոր աշակերտներն ալ իրենց բաժինը ունէին եւ իրենց սահուն առոգանութեամբ ջերմ ծափերու արժանացան։ Գնահատանքի արժանի է մանկավարժուհի Տիկին Մարի Սվաճեանի եւ օգնական Տիկին Սիրվարդ Դարբինեանի՝ չորս ամսուան կարճատեւ շրջանի մը մէջ ձեռք բերած արդիւնքը, գնահատելի է նաեւ Թաղ. խորհուրդը, որ ոչ մէկ դժուարութեանց առջեւ կանգ չառներ եւ իր բոլոր կարելի միջոցներով կ'աշխատի 20 հազար ֆրանքի պարտքը վճարել եւ միեւնոյն ժամանակ եկեղեցիին քով առանձին դպրոց մը շինել։ Արդէն իսկ աշխատանքի լծուած է։ 15 օր առաջ ներկայացում մը տուաւ, «Պատուի համար», որ շատ յաջող անցաւ, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Կը մնայ շրջանիս հասարակութեան թեւ ու թիկունք հանդիսանալ, որպէսզի թաղականութիւնը կարենայ իրականացնել իր վրայ դրուած յոյսերը։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան նախագահը, փոխանորդ Զգոն վարդապետ, որ շատ գեղեցիկ օրինակներով մեր հանեց հայ գրականութեան արժէքը եւ անոր կատարած դերը։ Մենք, ըսաւ, արտասահմանի մէջ Հայը Հայ պահելու համար երկու յենարան ունինք,— դպրոցը եւ եկեղեցին, մանաւանդ դպրոցը, առանց առաջինին երկրորդը անիմաստ կը դառնայ։ Ուստի կոչ ուղղեց բոլոր ծնողներուն որպէսզի իրենց զաւակները նախքան տեղական դպրոցը՝ ղրկեն հայկական դպրոց։ Ի վերջոյ տօնածառը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ 900 ֆրանք։ Փոքրիկն Յարութիւն Յարութիւնեան հանդէսի ընթացքին մէջ ընդ մէջ ջութակի վրայ նուագեց «Կռունկ»ը, «Մայր Արաքսի»ն եւ ուրիշ կտորներ։

Կ. Կարապետեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՁՕՐԱՆՈՑԷՆ

ԳՈՒՎ (Քորէզ).— Սիրելի «Յառաջ», քաղաքի զօրանոցին մէջ մենք հինգ հայ զինուորներ ենք, երկուքը հին, իսկ միւս երեքն՝ ես Վիէրզոնէն (Շէր), երկու ընկերներս՝ Փարիզէն։ Բոլորս միասին եղբայրաբար կ'ապրինք, եւ կը կատարենք մեր զինուորական պարտականութիւնը։ Ինչպէս միւս հայ եղբայրները, մենք ալ շատ լաւ սիրուած ենք մեր վրայ հսկող բոլոր սպաներէն։ Ծնունդին եւ Նոր Տարուան առթիւ փառաւոր սեղաններ սարքուած էին ամէն տեսակ աղանդերներով եւ գինիներով։ Տօնական արձակուրդին խրախճանքները մեր բնակած քաղաքները վերադարձանք, շատ լաւ ընդունելութիւն գտնելով մեր հայ եւ ֆրանսացի բարեկամներէն։ Գ. Rayer մինչեւ կայարան եկած էր։ Այդ 7 օրուան ընթացքին, ամէն օր մէկուն տունը կը հիւրասիրէին, գլխ՝ Տէր եւ Տիկին Խամէրեան, Տէր եւ Տիկին Աղաճանեան (Վիէրզոն) Տէր եւ Տիկին Գասպարեան, ընկեր Վարդան՝ Պուրժ։ Հայկական սեղանի մը շուրջը բոլորուած, իրար կը ներշնչէինք։ Անշուշտ անտարբերներ ալ կան, ինչպէս ամէն տեղ։

Կ. Սարաֆեան

ՄՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 37, հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Հարբուխ (Տոքթ. Ծ. Այվազեան), — Ինչո՞ւ կը թափին մազերս (Տոքթ. Լ. Գրիգորեան), — Հաւկիթ ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Յ. Սիվրիսարեան) — Ի՞րբ եւ ի՞նչ լուծողական առնել (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան). — Մանուկներու փորհարութիւնը (Տոքթ. Ա. Աշճեան),— Պատասխան բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն եւ առողջապահական գիտելիքներ։

Թիւ 38, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Մանանեխ (Տոքթ. Ծ. Այվազեան) — Մտային - հոգեկան առողջութիւն (Փայլակ Սանասար).— Ինչո՞ւ կը դողդի դաշտանը (Տոքթ. Գ. Սերոբեան).— Պայքարը ծերութեան դէմ (Տոքթ. Բ. Նազարեան).— Ջղային վիճակներու ծագումը եւ դարմանը (Տոքթ. Զ. Գէորգքճեան). — Հոգ տարէք փորին (Տոքթ. Վիքթոր Փօչէ).— Ամուսնանալէ առաջ մտածեցէք (Տոքթ. Լուի Քէյրա).— Այրուածքի դէմ դեղ (Արամ Հայկազ). — Խազի միս (Փրոֆ. Ա. Գէրպէքեան). — Պատասխան բաժանորդներու բժշկական հարցումներու եւ առողջապահական գիտելիքներ։

ՄԱՄՈՒԼԻ տակ են թիւ 39 եւ 40.— Յունուարի թիւը Ամիբոռվլանթի նուիրուած (այս թիւը պիտի տպուի երկու հազար օրինակ)։

Բաժանորդագրութիւնը չորրորդ տարուան համար.—

Ֆրանսա 30 ֆրանք, արտասահման 35 ֆրանք, (Անգլիա, Իտալիա, Ամերիկա 40 ֆրանք)։ Դիմել Տոքթ. Ծ. Այվազեանի, 17, Rue Damesme, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԽԻՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Նա այդ աչքերը կը ցանկար յաւիտեանս փակել եւ չտեսնել լոյս աշխարհը, որ այժմ խաւար էր նրա համար, ինչ դժբախտութիւններ տեսաւ, ինչքան նա, ինչ չարչարանքներ չհամբերեց նա. Նա կորցրեց հայր, եղբայրներ, հարուստ տուն, ազգականներ,— բոլորը, ինչ որ թանկ էր նրա համար, ինչ որ սիրելի էր նրան։ Իսկ այժմ օտար երկրում, անտէր, անպաշտպան յանձնուած դառն ճակատագրի կամքին, թափառում էր նա դռնից դուռ։ Իր միակ նեցուկը, իր միակ պաշտպանը, որի վրայ յոյս էր դրել նա, այժմ հիւանդ էր. գուցէ այսօր, գուցէ վաղը կը մեռնէր նա, ի՞նչ կ'լինէր այնուհետեւ իր վիճակը, ո՞վ կը պահէր անբախտ մօր անբախտ զաւակներին։ Գոնէ ինքը առողջ լինէր, գոնէ կարողանար աշխատել, այն ժամանակ ամէն բան կ'անէր, ամէն տեսակ ծանր աշխատութիւն յանձն կ'առնէր եւ կը պահէր որբիկներին։ Բայց ինքը նոյնպէս ուժից ընկած, նոյնպէս թոյլ եւ տկար, օրըստօրէ հալուելով եւ մաշուելով, սպասում էր իր ըղձալի օրհասին, որ ուշանում էր մօտենալ իրան։— Այս տխուր մտածութիւնների մէջ ալեկոծւում էր թշուառ աղջիկը եւ արտասուքի ջերմ կաթիլները գլորւում էին նրա գունաթափ երեսի վրայ, երբ դրսից մի ճիչ բարձրացաւ եւ մի կոպիտ ձայն աւելի խռովեց նրա անհանգստութիւնը։

Երկու երեխաները խուցի դրան մօտ փոքրիկ տնակներ էին շինում եւ զւարճանում էին։ Այդ միջոցին անցաւ նրանց մօտից մի հաստափոր արեղայ, սեւ վեղարով, սեւ փարաջայով եւ սեւ դէմքով— սպիտակ նրա մէջ ոչինչ չկար։— Տեսնելով երկու փոքրիկներին, նա կատաղի կերպով գոռաց.

— Ներս կորէք, լակոտներ, ինչո՞ւ էք փճացնում գետինը։

Երեխաները ուշ շարժուեցան, եւ արեղան յարձակուելով նրանց վրայ քիչ էր մնում, որ պիտի երկուսին էլ ջարդուփշուր անէր իր ոտների տակ, եթէ նրանք աղաղակելով ներս չփախչէին խուցը։ Զաւակների աղաղակը ուշքի բերեց անզգայացած մօրը։ Նա գրկեց երկուսին էլ, սկսեց հանգստացնել, առանց գիտենալու նրանց լացի պատճառը։ Այդ միջոցին խուցի շէմքի վրայ երեւաց արեղայի գաժան կերպարանքը։

— Այս րոպէիս դուրս կորէք այստեղից, գոչեց նա բարկացած ձայնով,— քանի օր է ասում եմ, որ ձեզ համար տեղ ճարէք եւ հեռանաք այստեղից. դուք էլի մնում էք։

Ո՞ւմ էր ասում այդ խօսքերը, հիւանդ մայրը ոչինչ չէր լսում, նա միայն գրկած ունէր իր զաւակներին, որոնց կարծես, առաջին անգամն էր տեսնում։ Երկու ամբողջ օր գտնւում էր նա խորին ուշաթափութեան մէջ. այժմ սիրելի զաւակների ձայնը արթնացրեց նրան։ Ո՞ւմ հետ էր խօսում արեղան։ Այս խուցի մէջ ոչ ոք նրան լսել եւ հասկանալ կարող չէր։ Մա-կահասակ աղջիկը նրա ձայնից սոսկաց, սարսափեցաւ եւ միեւնոյնժամայն կորցրեց իրան։ Իսկ փոքրիկ երեխաները երկիւղից ծածկուել էին իրանց անբախտ մօր գրկում, եւ դողդողում էին։

Արեղայի բարկութիւնը ընդհատեց մի այլ ձայն.

— Այդ ի՞նչ շանթեր ես արձակում, հայր սուրբ։

— Բարով, պարոն բժշկապետ, ի՞նչպէս էք, լա՞ւ էք, ի՞նչպէս է ձեր քէֆը, ասաց արեղան ժպտելով, եւ աւելի խաղաղ կերպարանք ընդունելով։

— Իմ քէֆը հալա թող մի կողմը կենայ, պատասխանեց բժշկապետը ուղիղ հայրսուրբի աչքերի մէջ նայելով— դու այն ասա՛, էլ ի՞նչ ֆանդեր ունես, հայր սուրբ, ինչո՞ւ էիր նեղացնում այդ խեղճերին։

— Քո արեւը վկայ, ոչինչ ֆանդեր չկայ, ես միայն ասում էի, որ իրանց համար տեղ ճարեն եւ հեռանան այս տեղից։ Քեզ յայտնի է, որ կարգադրել են երկու օրից աւել չպահել պանդխտականներին վանքում։ Ամէն օր նոր գաղթականներ են գալիս. պէտք է հները գնան, որ նորերը նրանց տեղը բռնեն։

— Ո՞ւր գնան, դու տեսնում ես որ մեռնում են։

— Ես ի՞նչ անեմ, ինձ այդպէս է հրամայուած։

Հայր սուրբը վանքի հիւրընկալն էր, մի խեղկատակ եւ շողակրատ արեղայ, որի հետ ամէն մարդ թոյլ էր տալիս իրան հանաքներ անել, առաւելապէս պարոն բժշկապետը, որ մի առանձին համակրութիւն ունէր պարսաւել կղերին։

— Այդ խօսքերով ինձ չես խաբի, ասաց նա,— դրուստն ասա՛, հայր սուրբ, ի՞նչ փորձացաւ ունես։ Աղջկայ աչքերում լոյս կայ, հա՞։

— Է՜հ, թող տուր, հէյբօրհնած, ինչե՞ր էք խօսում։

— Կատարուէ՛ք դուք, կատարուէ՛ք... ասաց բժշկապետը եւ մտաւ խուցի մէջ։

Բժշկապետի այցելութիւնը մի առանձին մխիթարութիւն ազդեց թշուառ ընտանիքին, երբ նա հարկաւորուած դեղերը եւ պատուէրները տալուց յետոյ, յայտնեց, թէ ինքը կարգադրել է, որ շուտով նրանց կը տեղափոխեն մի առանձին բնակարան, ուր կը գտնեն նրանք ամէն յարմարութիւններ թէ՛ կացութեան եւ թէ՛ ապրուստի համար։

— Միայն շուտ, եթէ կարելի է, շատ շուտ, խնդրեց հիւանդ մայրը շնորհակալութեամբ լի ձայնով։

— Անհոգ կացէք. մի քանի րոպէից յետոյ կը տանեն ձեզ, պատասխանեց բժշկապետը եւ դուրս եկաւ, վանքի մէջ գտնուող միւս հիւանդներին նայելու համար։

— Լալա՛, տեսնո՞ւմ ես, զաւակս, դարձաւ հիւանդը դէպի մանկահասակ աղջիկը, որ աչքերը բռնած հեկեկում էր,— Աստուած դժբախտութեան ամենադառն րոպէներում դարձեալ չէ մոռանում թշուառներին եւ ուղարկում է իր հրեշտակը նրանց մխիթարելու համար։ Մի՛ լար, զաւակս, փոթորկալից եւ խաւար գիշերին յաջորդում է լուսապայծառ առաւօտը։ Կը գայ մի օր, որ դու կրկին կը գտնես քո ուրախութիւնը...

— Այդ բոլորից յետո՞յ, սիրելի Սառա, այդ բոլորից յետոյ ինձ մնում է մեռնել միայն...

Խուցի դռնից ներս մտան երկու մարդ, Սառայի եւ Լալայի խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

գրաւ ժախերուն կողմէ ։ Միայն արժատական կուսակցութիւնը ձեռնպահ մնացած էր։

Ցետոյ ընդհատուեցաւ նիստը, որպէսզի խմբակցութիւնները կարենան խորհրդակցիլ. Այդ միջոցին Պ. Լէօն Պլում մասնաւորապէս խնդրեց իր ընկերներէն որ շարունակեն աջակցիլ դահլիճին, չխախտելով թէ պարագաները նպաստաւոր չեն փոխելու դրամական քաղաքականութիւնը (հակողութիւն փոխանակութեանց «շանժ»ի վրայ)։

Ցակնատը վերսկսաւ կէս գիշերէն վերջ

Գիշերուան նիստին մէջ, ընկերվարական խմբակցութեան ներկայացուցիչը ճառ մը խօսեցաւ, թէ քննադատելով Պ. Շօթանի կարգ մը յայտարարութիւնները եւ թէ վստահութիւն յայտնելով։ Պ. Շօթան նորէն բեմ ելաւ, եւ անհրաժեշտ բացատրութիւններ տալէ վերջ, յայտարարեց.

— « Անոնք որ կը խանգարեն ընկերային խաղաղութիւնը, միայն մէկ կողմը չեն գտնուիր։ Աչքի առջեւ ունիմ հեռագիր մը՝ դիկտատորական երկրէ մէ որ կ'ըսէ թէ համայնավարները նոր գրոհ մը կը պատրաստեն այսօրուան համար իսկ։ Օտար գործակալութիւններ ի՞նչպէս կրնան այսպիսի լուրեր տարածել։ Մնաց որ, խնդիրը յանձնուած է դատական իշխանութեան։ Կը կրկնեմ կոչս։ Երկիրը կուտայ աշխատանքի եւ կարգապահութեան օրինակը։ Օգնեցէք կառավարութեան, որպէսզի կարենայ շարունակել իր գործը եւ այն ատեն կրնանք պահել մեր վստահութիւնը երկրի ճակատագրի մասին »։

Այս յայտարարութեան վրայ, նիստը փակուեցաւ եւ ձախակողմեան խմբակցութիւնները մասնաւոր ժողովներ գումարեցին, բանաձեւը խմբագրելու համար. Այս առթիւ էր որ բուռն վէճեր ծագեցան, ժողովը շարունակուեցաւ մինչեւ լոյս, եւ ի վերջոյ դահլիճը հրաժարեցաւ։

*** Աւելորդ է ըսել թէ կացութիւնը մեծապէս ազդեց սակարանին վրայ։ Ուրբաթ օր անգլիականը 149.50էն բարձրացաւ 151.82ի իսկ տոլարը՝ 30.40ի։ Որիկուան դէմ աւելի շեշտուած էր անկումը, երբեւ հետեւանք դահլիճին հրաժարման։

Ալեքսանտրէթի խնդրութիւնները եւ Թուրքիա

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած յանձնախումբը, որ Ալէքսանտրէթի առաջին ընտրութիւններով կը զբաղի, յունուար 13ին անակնկալ նիստ մը գումարեց Ժընեւի մէջ։

Ինչպէս կը յիշուի, տեղին վրայ քննութիւն մը կատարելէ վերջ, մասնագէտներ դեկտեմբեր 10էն ասդին էին ընտրութեանց նախապատրաստական ուսումնասիրութիւնները, Ժընեւի մէջ։ Աւելի վերջը, Թուրքիա կարգ մը վերապահումներ յայտնեց, եւ հարկ եղաւ խնդիրը Ա. Դ. խորհուրդին օրակարգը անցընել։ Արդ, Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած ըլլալով երկուշաբթի օր, յանձնախումբին մասնագէտները անհրաժեշտ համարած են ժողով գումարել, Թուրքիոյ վերապահումները քննելու համար ։

*** Լ'Էօվր, արմատական պաշտօնաթերթը, կը գրէ իր Ժընեւեան աշխատակցին ստորագրութեամբ, խօսելով Ազգաժողովի յառաջիկայ նիստին վրայ.

« Օրակարգին վրայ կը մնայ Սանճաքին խնդիրը։ Այս անգամ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ ճշմարիտ մերձեցում մը պիտի հաստատուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Ազգաժողովի այս նստաշրջանին մէջ, եւ թէ արդէն կնքուած համաձայնութեան վերջին տրամադրութիւնները պիտի ճշդուին մի նիւ մէջ, Թ. Ր. Արասի եւ Պ. Տէլպոսի միջեւ։ Արտաքին նախարարին ենթիւրի կատարելիք այցելութեան ընթացքին, գործերը կրնան վերջնական ձեւ մը առնել. ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԱՆԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԳԻՆ ՄԸ ՈՒՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՄԱՐ։ Մանաւանդ ներկայ ճգնաժամուն երբ խելացնոր արագութեամբ Հռոմ - Պերլին - Թոքիօ առանցքին կը քսուին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ բոլոր բարեկամներն ու զինակիցները։ Ատոր համար իսկ աւելի մեծ արժէք ունի ենիիւրիի բարեկամութիւնը»։

ԽՄԲ.— Դահլիճի հրաժարած ըլլալով, Պ. Տէլպոսի այցելութիւնն ալ իմաստը կ'ելլայ ։

Խորհրդարանական յանձնաժողովներ Խ. Միութեան մէջ

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը իր երկրորդ օրուան նիստին մէջ զբաղեցաւ զանազան յանձնաժողովներու ընտրութեամբ։ Հոչակաւոր Բերիան, որ Ստալինի փոխանորդն է Կովկասի մէջ, առաջարկեց կազմել արտաքին գործերու յանձնաժողով մը։ Այս առթիւ պարզեց միջազգային կացութիւնը եւ քննադատեց ժողովրդավար պետութեանց չարիզանց հաշտարար քաղաքականութիւնը Փաշական յարձակումներու հանդէպ (անտարբերութիւն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի)։ Ցետոյ փառաբանեց կարմիր բանակը։ Արտաքին գործերու յանձնաժողովը ընտրուեցաւ անդամակցութեամբ նոյնինքն Բերիայի եւ ուրիշ 6 - րեւելեաններու ։

Օրակարգի քննութեան առեն, առաջարկուեցաւ որ ժողովը երբեմն ցերեկները գումարուի, որպէսզի պատգամաւորները կարենան թատրոն եւ սինեմա երթալ։ Միակ առաջարկն էր որ մերժուեցաւ առաջին օրը ․

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ միտումներ սկսած են երեւալ Իտալիոյ մէջ ալ, ուր ուշադրութեամբ կը հետեւին Ռումանիոյ նոր դահլիճին քաղաքականութեան. « Լավօրօ Ֆաշիստա» թերթը առջի օր խմբագրական մը հրատարակեց երեք սիւնակի վրայ, շնորհաւորելով Պ. Կոկայի հակահրէական քաղաքականութիւնը։ Խմբագրականէն կը հետեւի թէ Իտալիա եւս ձեռք պիտի առնէ այս խնդիրը, որպէսզի պետութեան եւ հանրային կեանքի մէջ բոլոր փափուկ պաշտօնները գտնուին քրիստոնեայ Իտալացիներու ձեռին մէջ ։

ՃԱՓՈՆ նորէն հաշտութեան պայմաններ առաջարկեց Չինաստանի, գերմանական դեսպանին միջոցաւ, պայմանաժամ նշանակելով։ Եթէ Չինաստան մերժէ, պատերազմը պիտի շարունակուի անողորմաբար։— Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց ամրացնել Ծայր. Արեւելքի սահմանագլուխները։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը Պերլին գնաց, տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծային այս տեսակցութեան, քանի որ լեհ նախարարը Պերլինէն անմիջապէս պիտի անցնի Ժընեւ, մասնակցելու համար Ազգաժողովին։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն երկու հոգի եւս ձերբակալուեցան։ Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը կասկածի թէ ռուս տնտեսագէտ Նավաշինի սպանութիւնն ալ այդ կոմիտէին անդամներուն կողմէ կատարուած է։ Քննութիւնները յառաջ կը տարուին մեծ գաղտնապահութեամբ ․

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 15 Թուսեր գնդակահարուեցան Քուիպիշեւի Գերագոյն Ատեանին կողմէ, իբրեւ «վնասարարներ»։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՐԼԱՆՏԱ բանակցութիւններ պիտի կատարեն երկուշաբթի օրէն սկսեալ, բոլոր վիճելի խնդիրները լուծելու եւ Իրլանտայի երկու մասերուն պաշտպանութիւնը ապահովելու համար։ Բանակցութեանց նախաձեռնութիւնն առանձնած է իրլանտացի վարչապետը, Տէ Վալէրա, որ սկիզբէն ի վեր անհաշտ դիրք մը բռնած է Անգլիոյ հանդէպ ։

ՌՈՒՍԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtes ՄԷՋ 10 Rue Lancry, ՄԵԹՐՕ Lancry ԿԱՄ République

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. ՎԵՀԱՊԵՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին հանդէսի երկրորդ մասին մէջ։

կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. ԳՕՑԱՃԵԱՆ (ջութակ), Տիկին ԴՈՒԻԹԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Յ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (երգ), Օր. Ի. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ԳԱՐԲԻՒԹԵԱՆ (արտասանութիւն), կը պարէ փոքրիկն ՆԵԼԼԻ ՄԵՐՈՒԺԵԱՆ ընկերակցութեամբ ջութակահար ԳԱՐԵԳԻՆԻ, դաշնակ PLEYEL.—Մուտք՝ 10, 5 եւ 3 ֆրանք։ Տոմսերու համար դիմել Ամասիոյ Հայր. Միութեան ատենադպրին, Պ. Տէօքմէճեան-ին, 17 Rue des Envierges, Paris (20) եւ հանդէսին օրը կէշէն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 15 յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի Salle D սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ՆՇԽՈՒՆԵԱՆ

Նիւթ՝ « Միջազգային կացութիւնը եւ Թուրքիոյ խօսքերը»։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» եւ «Կորիւն» խումբերու ընկերները 15 յունուար, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական տեղը։ կարեւոր օրակարգ։

ԳՈՒԼԳԱՐ ՈՑՑՈՑԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 16 յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական ժամադրավայրին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 16 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Ռամկ» Ակումբին մէջ։

ՓՈՆԹԷՏԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 15 յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ընկեր Տիգրանի Գաբրիէլեանի բնակարանը։ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

Դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի հերթական դասախօսութիւնը 19 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, յանձնախումբի անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։ կը դասախօսէ Ընկ. Յ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԳԱՄՕՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՄԻԱՀԻ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ. 5 Rue l'Eclipse, Մարսէյլ։

16 Յունուար, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Գամօն «Վարանդեան» սրահին մէջ, 10 Bld. des Marguerites

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. Ղազարեանի եւ մասնակցութեամբ դերասանուհի Տիկին Սիրուշի, Օր. Անժէլ Վարժապետեանի, Պ. Վ. Տէր Վարդանեանի եւ Պ. Հ. Համբարձումեանի։

կը ներկայացուի Յ. Թումանեանի «ԱՆՈՒՇ»ը, հայկական օփերէթ 5 արար։ Երգեցիկ խումբ 15 հոգիէ բաղկացեալ։ Երաժշտութիւնը կը ղեկավարէ Պ. Ս. Զէօրէքճեան։

Մուտք՝ խիստ ժողովրդական գիներով։

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Հրայր» խումբի կողմէ իր կազմութեան տասներորդ տարեդարձին առթիւ

16 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 9

Սալ տէ Նօսի մէջ, Մարսէյլ։ ՄՈՒՏՔ 7 Ֆր.

Ընկերական մեծ խնջոյք

Կազմակերպուած Սէնթ Անթուանի Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի կողմէ, 16 Յունուար, Կիրակի ժամը 2ին Օթէլ Թէրմինիւսի մէջ (27 Թիւ հանրակառքի վերջաւորութեան)։

կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ներկայ պիտի ըլլան տեղւոյն Ընկերվարական հատուածի ներկայացուցիչները։ Մասնակցութեան համար 5 ֆր.։ (ուտելիք եւ խմելիք մէջը ըլլալով)

Բազմաթիւ խնդրանքներու պատճառաւ ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ԵՆ ԱՅՍ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՆ «Հայ Թատերական Ամբոխի Ցոյցեալ 3 ներկայացումները։ Նոր թուականները կը հաղորդուին շուտով մամուլի թերթերուն եւ «Յառաջ»ի միջոցաւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

ՀԱՐԵԼԵԱՆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ, յառաջիկայ Կիրակի, 16 Յունուար, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 69. Rue Louis - Blanc. տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ իրենց հանգուցեալ հօր՝ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ս. ՎՐԴ. ՀԱՐԵԼԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ։ Այց Նիւթօթիէրի գերեզմանատունը ժամը 2.30ին։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Գրիգոր Փիրեն - եան, Սահակ Ղազարեան եւ Մեսրոպ Ալթունեան Մասնաւ «Յառաջ»ի Վարչութենէն։

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի Մ.-ճիւղի Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 32 Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ Կոպլէն։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը, 15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Մերիի սրահին մէջ, 2 Թիւ աբլա Տէֆանս։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէյթունի Հայրենակցական Միութեան տարեկան Ընդհ. ժողովը 16 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբը, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

16 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Salle Horticulture-ի մէջ

84 RUE DE GRENELLE. Metro Rue de Bac

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է մանուկներու նուագներով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով։

կը ներկայացուի ուրախ թատերգութիւն մը «ԳԱՂՏՆԻՔԸ»։

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ կը բաժնէ բոլոր մանուկներուն նախընծաներ եւ անակնկալ նուէրներ։

Մուտքը՝ փոքրերուն ձրի, մեծերուն 4 ֆրանք

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, 150 Ռիւ տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ, ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

15 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ 7 Ռիւ Վանթիւր, Սալօն Ֆլորիտի շքեղ սրահին մէջ։

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԳԵՐ. Տ. ԳԷՈՐԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ԵՒ ՓՈԽ ԱՌԱՋՆՈՐԴ Տ. ՋԳՕՆ. Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ .

Բացման խօսք Միութեան ատենապետին կողմէ։

կը խօսի Պ. Յ. ՇԱԼՃԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին՝ Օր. ՄԱՌԻ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Պիտի ներկայացուի զաւեշտ մը Գուլվար Օտոոյի սիրողներու կողմէ, երգեր, արտասանութիւններ եւն.։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կէս գիշերէն յետոյ կովկասեան եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս, փամանակցութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԱԼԱԵԱՆԻ նուագախումբին։

Մասնաւոր Կովկասեան պար եւ նուագ Պ. ՁՈՐԳԱՃԵԱՆՆԵՐՈՒ կողմէ։ Մուտքը 3 ֆրանք

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER AGOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

DIMANCHE 16 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ 16 JANVIERE 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3630 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ»...

Տօնակատարութիւն մը եւս,— Հինգհարիւրամեակ բժշկապետ Ամիրտովլաթի, նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան։

Մարդն ու իր գործը ներկայացուած են արդէն, առանձին գրութիւններով։ Մեզի կը մնայ գրի առնել կարգ մը խորհրդածութիւններ, այս տօնակատարութեան առթիւ, որ կը կազմէ գեղեցիկ ցոյց մը՝ ինքնաճանաչման եւ ներշնչումի։

Ինչո՞ւ ծածկել,— բաղդատաբար տժգոյն, սակաւ է եղած այս գիծը, մեր հանրային կեանքին մէջ։ Եւ կամ հակառակն։

Երբեմն կը խանդավառուինք կասկածելի արժէքներով, իսկ յաճախ կ'անճրկինք՝ իրական վաստակներու եւ պարծանքներու առջեւ։

Քրքրեցէք մեր պատմութիւնը, հին թէ նոր, եւ պիտի տեսնէք միամիտ, չտես պանծացումը զանազան պատրիարքներու եւ կաթողիկոսներու, ինքնակոչ սուրբերու կամ սնամէջ երեւելիներու։ Եւ անոր հետ՝ անտեսումը այնպիսի դէմքերու որոնք նոր ակօս մը բացած, հետք մը ձգած, ճառագայթ մը արձակած են։

Մեծ պատերազմէն առաջ, տարիներով լսած չե՞նք ամիրաներու չափազանց կենսագրութիւնները, անոնց հագուստ – կապուստէն մինչեւ առասպելներ իրիկուան ճաշերը, կամ արեւելեան «բէյֆ»երը՝ Վոսփորի «գեղածիծաղ» ափերուն վրայ։

Այսօր ալ, անհնարին փլուզումէն տարիներ վերջը, նոյն հոգեբանութիւնը չէ՞ որ գրիչ բռնել կուտայ շատ - շատերուն, «անդրուականներ» եւ «պանծալի»ներ ցուցադրելով, իբրեւ չարժանիք։

Երբեք չափազանցութիւն չէ պնդել, թէ տակաւին չունինք վաւերական պատմութիւնը հայկական մշակոյթին։ Աւելի շատ ունինք երեսներ, դրուագներ, հատուածներ, քան ամբողջական ուսումնասիրութիւններ։

Այս ճամբուն վրայ, մասնաւորապէս ետ կը մնայ արեւմտահայ գրոց – բրոցը։

Օրինակ, ո՞վ փորձեց գրել եթէ ոչ լրիւ, գէթ վաւերական պատմութիւնը սահմանադրական սերունդին,— անոնց որ վերածնութեան փայլուն շրջան մը բացին Թուրքիոյ մէջ, բարբարոսական լուծի մը տակ, 1850 - 60ական թուականներուն։

Ցետոյ, ունի՞նք վերլուծական պատմութիւնը արեւմտահայ հրապարակագրութեան, որ միեւնոյն ատեն կը ներկայացնէ պատկերը՝ արդի աշխարհաբարի եւ առհասարակ մշակոյթի զարգացման եւ որուն դիզած, մշակած գանձերն են որ կը մաշեցնենք այսօր։

Լէօ երեք հաստափոր հատորներ թխեց եւ դեռ անբաւական կը գտնէր, ներկայացնելու համար Գրիգոր Արծրունին։ Իսկ մեր ոչ թէ նոր, այլ միջին սերունդն անգամ շատ բան չի գիտեր Պոլսոյ «Մասիս»ներու, «Արեւելք»ներու, «Հայրենիք»ներու հիմնադիրներուն եւ աշխատակիցներու մասին, անոնց բացած ճամբուն եւ արտադրած վաստակի մասին։

Այսպէս եւ մշակոյթի միւս ճակատներուն վրայ, գիտականէն մինչեւ գեղարուեստականը։

Այնպէս որ, Ամասիոյ Հայր. Միութիւնը կրկնապէս շնորհաւորելի է, իր նախաձեռնութեան համար։

Մասնագէտներ կրնան վճռել Ամիրտովլաթի բուն արժանիքներու մասին։

Բայց, անոնք պիտի չկրնան ժխտել մէկ բան,— Ամասիացի բժշկապետը այս հալածական ժողովուրդի անսպառ տաղանդին մէկ շողը, բոցը արձակեց խաւարակուռ Ասիոյ մէջ, մօտ հինգ հարիւր տարի առաջ։ Եւ այնպիսի պարագաներու տակ որոնք անըմբռնելի կը համարուին այսօր։

Բարի քրիստոնեայ, որ «Փառք քեզ Տէր եւ Արարիչ»ով կը բանայ իր կենսագրութիւնը, ան թուիչք մը ունեցաւ դէպի գիտութեան ոլորտները, փորձեց կորզել անոր գաղտնիքները։ Եւ մէջտեղ դրաւ արտադրութիւն մը որ կը դիմանայ դարեր վերջն ալ։ Ոչ միայն իր բժշկական գիտելիքներով ու դեղերով, այլեւ բառերով։ Ու ոչ միայն հայերէն, այլ «հինգ լեզուաւ»,— «ի Հայոց, եւ ի Յունաց, եւ յԱրապկայ, ի Պարսից, եւ ի Թուրքաց, քիչ Լատինայ»։

Տեղական սեփականութիւններ չեն ինչպէս գրագէտն ու հերոսը, նոյնպէս գիտունը։ Անոնք ծաղիկները, ճառագայթները կամ աստղերն են միեւնոյն ժողովուրդին, ծլած ու ծաղկած այս ու այն արեւին տակ։ Տաղանդներ, երբեմն ալ հանճարներ, որ կը պոռթկան պարբերաբար։ Ուրիշ խօսքով՝ զանազան արտայայտութիւնները անսպառ եւ ստեղծագործ երկունքի մը։

Եւ սակայն, ներկայ պարագաներուն մէջ, ներելի, գոնէ հասկնալի պէտք է համարել «տեղական»ը, երբ կը ծառայէ վառ պահելու գիտակցութեան եւ արդար հպարտութեան կրակը։

Ըսել կ'ուզենք,— թող շատ չտեսնեն, եթէ Ամասիան ալ կը փորձէ Ամիրտովլաթով պահպանել կապը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, ինչպէս ուրիշներ՝ իրենց գրագէտ - բանաստեղծներով ու հերոսներով, իսկ ամէնը մէկ՝ աշխարհահռչակ զարհուրանքներով։

Բոլորս ալ կը կարօտինք ներշնչման եւ ինքնագործունէութեան աղբիւրներու։ Եւ ամէնուս ճիտին պարտքն է թոյլ չտալ որ ցամքի որ եւ է աղբիւր։

Այս չէ նշանակեր կառչիլ հին փառքերու կախարդանքին, մաշեցնելով զանոնք եւ խրելով անշարժութեան մէջ։ Այլ՝ ըմպել մայրենի աղբիւրէն, կազդուրուելու, թեւ առնելու եւ աւելի յառաջ, աւելի վեր սլանալու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եւս. Ժ. Պոնէ ձախողի, Սառօ

Երէկ մանրամասնօրէն պարզած էինք դահլիճին հրաժարման պարագաները։

Պ. Շօթանի հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, Հանրապետութեան նախագահը խորհրդակցութեան հրաւիրեց երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահները։ Ցետոյ նոր դահլիճին կազմութիւնը առաջարկեց նորէն Պ. Շօթանի, որ մերժեց։ Մերժողական պատասխան տուաւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարն ալ, Պ. Տալատիէ։ Այն ատեն նախագահը հրաւիրեց Պ. Ժորժ Պոնէն, ելմտական նախարարը, որ սկզբունքով յանձն առաւ, եւ իր վերջնական պատասխանը պիտի տար երէկ։ Կը խօսուի նաեւ Սառոյի մասին։

Դահլիճին կազմութիւնը այս անգամ աւելի դժուարացած է անոր համար որ, ընկերվարականները կ'ուզեն իրենց առանձնել իշխանութիւնը, միշտ ժողովրդական Ճակատի հիման վրայ։ Արդ, հրաժարեալ դահլիճին մէջ Պոնէ առժամ դիրք մը բռնեց ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն դէմ, եւ Պ. Շօթան ալ իր կողմը բռնեց, երեսփ. ժողովի ուրբաթ գիշերուան փաթթորիկին մէջ։ Պ. Պոնէ մասնաւորապէս կ'ընդդիմանար օտար դրամներու փոխանակութիւնը (շանժ) հսկողութեան տակ առնելու քաղաքականութեան, պատճառաբանելով թէ այդպիսի քայլ մը պիտի խզէ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ կնքուած համաձայնութիւնը։

Դահլիճին անկումէն անմիջապէս վերջը, սակարանը տակնուվրայ եղաւ։ Անգլիականը բարձրացաւ մինչեւ 153 — 154ի։ Բայց երբ Հանրապետութեան նախագահը նորէն չափաւոր դէմքի մը յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, ֆրանքը սկսաւ բարձրանալ Նիւ Եորքի եւ Լոնտոնի մէջ։

Պ. Պոնէ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լէօն Պլումի հետ, նոր դահլիճին կազմութեան համար։ Իր ծրագիրն էր ապահովել ոչ միայն ընկերվարականներուն, այլեւ կեդրոնի խմբակցութեան աջակցութիւնը։ Այս վերջին խմբակցութեան նախագահն է նախկին վարչապետ, Պ. Ֆլանտէն։ Ամբողջավին արմատական դահլիճի մը կազմութեան մասին ալ կը խօսուէր, բայց ներկայ պարագաներուն մէջ հաւանական չէ որ երկար ատէ այդպիսի կառավարութիւն մը։

Կուսակցութեանց դիրքը նոր դահլիճին հանդէպ

Երեսփ. ժողովին ընկերվարական խմբակցութիւնը, որուն մէջ կը գտնուին նաեւ Պ. Լէօն Պլում եւ հրաժարած ընկերվարական նախարարները, անմիջապէս ժողով գումարելով յայտարարութիւն մը հրատարակեց, աղդարարելով թէ վճռած է աւելի քան երբեք անվթար պահել ժողովրդական Ճակատի միածամանութիւնը, համաձայն 1936 մայիսի ընտրական ծրագրին։ Այս առաջադրութեամբ ալ, նոր կառավարութեան «ղեկավարութիւնը բնականաբար պէտք է յանձնուի մեծամասնութեան ամէնէն զօրաւոր խմբակցութեան»։

Կուսակցութեան Վարչական Ժողովն ալ առանձին յայտարարութեամբ մը «իր անխախտ հաւատարմութիւնը կը յայտնէ Ժողովրդական Ճակատի ծրագրին եւ քաղաքականութեան»։ Ցետոյ մերժելով որ եւ է պատասխանատուութիւն ուրբաթ գիշերուան միջադէպերուն մէջ, կը յայտարարէ թէ առաջնային լուծումը պէտք է փնտռել «Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան մը մէջ, ընկերվարական ղեկավարութեամբ»։

Համայնավար կուսակցութիւնն ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որուն մէջ ձաղկելով «դրամատիրական տակաւպետութեան խաղերը», գիտել կուտայ թէ Պ. Շօթան «թշնամական ծանրակշիռ յայտարարութիւններ ըրաւ բանուոր դասակարգին եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան դէմ։ «Վարչապետը յարձակեցաւ աշխատաւորներուն վրայ, բայց ոչինչ ըսաւ ելմտական խուճապի կազմակերպիչներուն եւ ընկերային օրէնքներու խափանարարներուն դէմ։ Շօթան - Պլում կառավարութեան հրաժարումէն վերջը, սադրանքները եւ ապամախտիր պիտի բազմապատկուին, ժողովրդական Ճակատը խախտելու եւ անգամ մը եւս ծախողեցնելու համար ընդհանուր քուէարկութեամբ արտայայտուած կամքը։ Համայնավար կուսակցութիւնը, իբրեւ թարգման ժողովուրդի կամքին, կը յայտարարէ թէ չի կրնար ընդունիլ կառավարութիւն մը որուն անդամներուն մէջ գտնուին 1935 յուլիս 14ի երդումին չմասնակցող կուսակցութիւններ եւ մարդիկ»։ Եւ միութեան կոչ մը կ'ուղղէ բոլոր ձախակողմեան կուսակցութեանց, որպէսզի կազմուի կառավարութիւն մը՝ «համաձայն Ժողովրդական Ճակատի պատկերին»։

Դալով արմատականներուն, կուսակցութիւնը ժողով գումարելով յայտարարեց թէ համաձայն է որ դարձեալ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն մը կազմուի։ Չափաւոր տարրերը աւելի զօրացած են այս կուսակցութեան մէջ։ Պաշտօնաթերթը, «Լ'Էօվր»ը երէկ հետեւեալ պատգամութիւնը դրած էր առաջին էջին վրայ. «Նախասիրութիւններու ժամանակը չէ, այլ պատասխանատուութեանց»։

Ցածնային պայքար մը Անգլիոյ մէջ

Անգլիական կառավարութիւնը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Ֆրանսայի նախարարական տագնապին։ Թերթերն ալ լուսաբանութեան չեն կացութեան մասին։ «Թայմզ» գիտել կուտայ թէ անկարելի է որ գործերը բացուին եւ արտադրութիւնը աւելնայ, եթէ դրամագլուխը եւ աշխատանքը եկք մը չգտնեն գործակցելու համար։ «Տագնապը թէ դրամական է եւ թէ ելմտական։ Ֆրանքի տագնապ է։ Բայց միեւնոյն ատեն ընկերային պառակտումներն են որ կը խափանեն որ եւ է գործակցութիւն հասարակաց բարիքին համար»։

Ուրիշ պահպանողական թերթ մը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ», բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը, կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ են կարուի միջոցներ, վստահութիւն ներշնչելու համար դրամատէրներուն։ Երրորդ թերթ մը վախ կը յայտնէ որ ներքին պառակտումները տկարացնեն Ֆրանսայի ազդեցութիւնը՝ միջազգային հարցերու մէջ։ Իսկ աշխատաւորական օրկանը կը գրէ թէ անգլիական կառավարութիւնը վերջերս նորէն յանձնարարած է Ֆրանսայի որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ԸՆԿՐԿԵԼՈՒ

Անցեալ իրիկուն, ընկեր Ներսէս գիտ առաջնորդեց սրահ մը։

Կը կարծէի հոն գտնել քանի մը երիտասարդներ միայն։

Փարիզի մէջ գրական դասախօսութիւն մը,— այն ալ՝ հո՛ս հասակաւորուած եւ հո՛ս ուսած հայ երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ — ինծի ենթադրել կուտար թէ շա՛տ սեղմ շրջանակ մը կրնամ գտնել հոն։

Անշուշտ, անիկա այն սրահներէն չէր, որոնցմէ յաճախ մենք կ'ունենանք Պալքանի մէջ,— հոծ ու «քիթ-քիթի» բազմութեամբ մը։

Այսուհանդերձ, խորհեցայ թէ, այս բուռ մը արտցաւ երիտասարդներուն ճիգը,— որ բաւական թիւով ունկնդիրներ բերեր էր հոն — աւելի ուշադրաւ էր։ Փարիզին աւելի դժուար է՝ քան նման ձեռնարկներ այն գաղութներուն, ուր «միջավայր»ը շատ փոքր է իր առօրեայիներով, իսկ Հայերու թիւ՝ շա՛տ՝ այդ պզտիկ տարածութեան համեմատութեամբ։

Զրոյց. տակաւին, թէ նիւթը, զոր ընտրած էր երիտասարդ դասախօսը, Շանթի «Հին Աստուածներ»ն էր։

Հասանք ուշ,— վերջաւորութեան մօտ։ Ու չեմ գիտեր թէ մեր գրականութեան յաջող գործերէն մէկուն վերլուծումը ի՛նչ ձեւով եղաւ։ Ձիս հետաքրքրողը, սակայն, շրջանակն էր,— տաք ու հետաքրքիր։

Ուրեմն, շաղշողուն պողոտաներէն անջատ, ու հակառակ անոնց կախարդանքին, այս լուսեղէն քաղաքին մէջ կան համրուած թիւով հայ երիտասարդներ, որոնք համեստ սրահի մը մէջ «մեծասքանչ լեզու»ն եւ ազգային գրականութիւնը կը պանծացնեն։ Կը վիճին։ Կը վերլուծեն։ Կ'ոգեւորուին։

Այս պատկերը ինծի յիշեցուց Պուլկարիոյ ազգային գրագէտին՝ Իվան Վազովի մէկ խօսքը՝ իրենց տառերու «գիւտ»ին առթիւ.

— «Այսօրուընէ սկսեալ՝ պուլկար զանգուածը պատմութիւն կ'ունենայ եւ կը դառնայ ազգ»։

Ուրեմն, դուք ալ անոնցմէ, որոնք, իրենց ուսերը իրարու տուած, կը ձգտին վեր պահել մեր «ճկուն ու բարբառ» լեզուն, որ, ինչպէս կ'ըսէ Չարենց, «վառուած է երով անշէջ կարկեռում հին»։

Դարերէն փոխանցուած այդ լեզուն ու մշակոյթը ու անոնց մէջ թաքնուած ոգին պահենք անշէջ՝ կանգուն պահելու համար հոգեւոր հայրենիքը։

Մանաւանդ այս երի՜ցս դժբախտ օրերուն, երբ Արեւմտեան հայրենիքը նոր ու ահաւոր ողբերգութիւն մը կ'ապրի, եւ Քրէմլին երկաթէ թաթը հայ շունչն ու հայ միտքը կը հարուածէ՝ հայ զանկեր յանձնելով հայ եղին...

Vide lupum,— կը տեսնեմ գայլը...

Երէկ գորշ էր այդ գայլը։ Այսօր՝ կարմիր...

Զրնկլլինք, սակայն։ Նոր զոհերը նոր բռնկումներ են հայրենիքի խորանին առջեւ։ Ու արծարծումը՝ միշտ նո՛յն ոգին։

Անշէջ պահենք այդ ոգին՝ հաւատալով ու երկրպագելով Հի՛ն Աստուածներուն...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԱՆՐԷՆԵՐՈՎ «ԻՏԻ ՄԱՔՐԷԻ» ԴԻՒԱՃԱՆՆԵՐԸ

Զանազան նոր ձերբակալութիւններ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը նոր ծալք մը եւս բացաւ Գաղտնի Կոմիտէի գործերուն մէջ։

Հաստատուած է թէ Կոմիտէն ահաբեկչական խմբակ մը ունէր, ոչնչացնելու համար դաւաճանները Սպանութիւնը պիտի կատարուէր մանրէներով կամ ուրիշ թոյներով։ Տեղեկատու մը, որուն անունը գաղտնի կը պահեն, օգնեց երեւան հանելու մահացու թոյներու եւ մանրէներու ամբողջ զինարան մը, Փարիզ, ճարտարապետի մը տան մէջ։ Ամբաստանեալը անմիջապէս ձերբակալուեցաւ։ Խորհրդաւոր տեղեկատուն, որ նախապէս անդամ էր Գաղտնի Կոմիտէին, պատմեց թէ մաս կը կազմէր «սպանութեան խմբակին» եւ թէ անցեալ փետրուարին օրուան մը մանրէ առաջ իր պետէն, սրճարան մը հրաւիրելու եւ մեռցնելու համար դաւաճան մը, Ժիւլ Սալ։ Իրեն պատուիրած էին սրուակը պարպել ըմպելիքի մը մէջ, սուրճ կամ ուրիշ բան։ Եւ ազդարարած էին որ եթէ չգործադրէ պատուէրը, Սալ պիտի սպաննուէր ուրիշի մը՝ Փօլ Գիյըօյի կողմէ։ Սալ, որ այժմ կը դարմանուի Զուիցերիոյ մէկ ապաքինարանին մէջ, հեռաձայնով հաստատեց այս տեղեկութիւնները։ Միեւնոյն ատեն ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Գիյըօն, որ խոստովանեցաւ թէ ներկայ էր երբ իրենց պետը վկային յանձնեց սրուակը, բայց հերքեց թէ ատրճանակ մը տուած էին իրեն, Սալը սպաննելու համար։ Այս խոստովանութեան շնորհիւ կարելի եղաւ գտնել «պետը», բայց երբ իր տունը գացին, մարդը փախած էր։ Հոն գտան մեծ քանակութեամբ մանրէներ, որոնք անմիջապէս յանձնուեցան քաղաքապետութեան քիմիագէտին։ Այս վերջինը առաջին առթիւ յայտնեց թէ սրուակները կը պարունակէին զանազան թոյներ, մասնաւորապէս բծաւոր ժանտատենդի համար (թիֆիւս) որոնք եթէ կլլուէին, հետեւանքը մահացու է։ Անծանօթ վկան իր խոստովանութեան ընթացքին ըսաւ թէ ձեռքը դողացած էր վերջին պահուն, թոյնը ըմպելիքին մէջ լեցնելու համար, բայց այս պարագան ծածկելով, յայտնած էր թէ թոյնը լեցուց, սակայն արդիւնք չունեցաւ։

*** Հետզհետէ կը զօրանայ այն կասկածը թէ ռուս տնտեսագէտ Նավաշինն ալ զոհ գացած է Գաղտնի Կոմիտէին, ինչպէս եւ Իտալացի գաղթականի՝ Օրթուբօ, որ սպաննուեցաւ Մեթրոյին մէջ։ Այս կինը կասկածելի համարուած էր, իբրեւ լրտես։ Կը հաստատուի թէ նոյն կոմիտէին կողմէ սպաննուած է նաեւ ձենթապայ Ֆակօ։

Առջի օր չորս հոգի եւս ձերբակալուեցան, իբրեւ գործօն մեղսակիցները Գաղտնի Կոմիտէին։ Միեւնոյն օրը դէմ դիմաց հանուեցան Լոքիւթի, Մէթէնիէ եւ կոմս տը լա Մէզօ, որոնք էթուալի դէպքին հեղինակներն են։ Վերջին երկուքը հերքեցին իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւնները։ Լոքիւթի պնդեց, մանրամասնօրէն պատմելով ամբողջ դաւադրութիւնը։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1938 յունուար 8ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 380.938, որոնց 274.811ը այր, 106.127ը կին։ Անցեալ շաբթուան գումարն էր 365.452, որով աւելցած են 15.486 հոգի։ Անցեալ տարի նոյն ժամանակաշրջանին գործազուրկներու թիւն էր 420.448, ինչ որ կը նշանակէ թէ այս տարի 39.510 նպաստընկալներ պակաս են։

Սէնի նահանգին մէջ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 193.430, միւս նահանգներուն մէջ՝ 187.507։ Յունուար 3էն 8 Ֆրանսա մտած են 46 օտար աշխատաւորներ, իսկ երկրէն հեռացած են 608 հոգի։

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Հայ մեծ բժշկապետը, Ամիրտովլաթ, ծնած է ԺԵ. դարուն սկիզբը Ամասիոյ մէջ, որ հայ բժշկութեան հին օջախն է, այնքան հռչակաւոր որքան Միհրդատեան։ Արդարեւ Ամասիա տուած է երկու հայ բժիշկներ, Ամիրտովլաթը եւ Գալուստը, ինչպէս Սեբաստիան՝ Պունեաթը, Պարխուդարը, Ճէլալ Ասար, որդին՝ բժիշկ Պետրոսը։

Այն կարծիքը թէ Ամիրտովլաթ հայկական անուն մը չէ ընտրած՝ ըղձունչանալու համար հալածանքներէ կամ դիւրացնելու համար իր վիճակը,— սխալ է։ Ամիրտովլաթ միշտ կը պարծի իր Հայու ծնունդով, յետոյ մեզի ծանօթ չէ որեւէ յիշատակութիւն որ տուած ըլլայ բժշկական գործ մը օտար լեզուով,— պայման մը որ կրնար նպաստաւորել իր վիճակը։ Տարբեր բան կ'ըսէ մեր անուններու պատմութիւնը,— յիշենք մեր պարթեւական անունները Արշակունեաց շրջանին, արաբական անունները՝ Բագրատունեաց շրջանին։ Ամիրտովլաթի «գեղուղէշ» եւ նորահաս զաւակըն ալ կը կրէ օտար անուն,— Ամիրխոյլ։ Վերջապէս Ամասիացի բժշկապետէն վերջ կուգան Սեբաստիոյ հայ բժիշկները, նոյնպէս օտար անուններով։ Բայց ո՛րքան հայեցի է Եղիա անունը,— այդպէս կը կոչուէր Ամիրտովլաթի հայրը։

Ճիշդ է որ Ամիրտովլաթ մեծ ազդեցութիւն կը կրէ Ամասիոյ մէջ, իր շրջապատէն, որ կը հանդիսանար, այդ շրջանին, օջախ մը սէլճուքեան մշակոյթի։

Պէտք է ենթադրել որ ապագայ մեծ բժշկապետը Հիպպոկրատի գիտութեան հետ իր առաջին հաղորդութիւնը կատարած է Ամասիոյ մէջ, բայց [illegible] հեռացած ծննդավայրէն՝ անցնելու համար Պոլիս, ուր իրեն դիւրին պիտի ըլլար գտնել բժշկական օտար գիրքեր։ Ստոյգ է որ Ամիրտովլաթ բացակայ էր ծննդավայրէն, երբ կատաղի ճակատամարտներ կը մղուէին պոնտական կայսրութեան երբեմնի մայրաքաղաքին՝ Ամասիոյ շուրջ։

Հայ բժշկական գրականութիւնը պրպտելէ եւ ուսումնասիրելէ վերջ, կը ծանօթանայ օտար հեղինակութիւններու։ Միաժամանակ կը գործէ իբրեւ բժիշկ եւ վիրաբոյժ, մեծ համբաւի կը տիրանայ, այնքան որ Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի պալատին դուռները կը բացուին իր առջեւ։ Իրեն կը տրուին ճառահպաշի (վիրաբուժապետ) եւ պօստանճըպաշի (անձնապահներու տիտղոսները,— «վերջին տիտղոսը կը տրուէր ոչ միայն արքունի պալատան պահապան զօրաց պետին, այլ եւ Կ. Պոլսոյ կուսակալին» (Կ. Ց. Բասմաջեան)։

Այսպէս բժշկական հայ եւ օտար գրականութեան ծանօթանալէ, երկար տարիներու փորձառութիւն ամբարելէ վերջ՝ Ամիրտովլաթ կը մշակէ մեծ ծրագիր մը,— ճիշդ ինչպէս փրոֆէսէօր մը՝ դասագիրքի ձեւով շարք մը աշխատութիւններ կը պատրաստէ ի պէտս... «անգիտաց», որոնք կ'ուզեն ուսանիլ բժշկական արուեստը։

Ամիրտովլաթ, այս աշխատութիւններով, կը ստեղծէր բժշկական գրական դպրոց մը,— կարելի է ըսել՝ կը հիմնէր առաջին հայ բժշկական վարժարանը.— «Եւ ես, անպիտան ծառայ ծառայիցն Աստուծոյ, ի յայս արուեստս շատ աշխատեցայ, աստուեցի կրկին կրկին, որ հեշտութեամբ յիմանան, եւ ուսանողացն հեշտ լինի եւ դիւրութեամբ ուսանի եւ հասկանայ զծածուկ արուեստն»։

Ամիրտովլաթի գործերն են.—

1— Օգուտ բժշկութեան, զոր սկսած է գրել 1466ին եւ աւարտած՝ 1469ին, Փիլիպպոպոլսոյ մէջ։

2— Անգիտաց անպէտ, զոր սկսած է 1478ին եւ աւարտած՝ 1482ին, Կոստանդնուպոլսոյ մէջ։

3— Ախրապատին, զոր գրած է 1481ին, Կ. Պոլսոյ մէջ։

4— Գիրք ռամլական, զոր գրած է 1474ին, Կ. Պոլսոյ մէջ։

Հիմա առնենք Օգուտ բժշկութեան գործը։ Իր խորագիրը տարտամ կը մնայ՝ եթէ ընդունինք բառական նշանակութեամբ,— իմ կարծիքովս խորագրին առաջին բառը համազօր է արդի դասական բացատրութեան (Traité)։ Արդարեւ, ինչպէս աշխատութեան բովանդակութիւնը կը վկայէ, Ամիրտովլաթ ուզեր է այդ գիրքով տալ դասագիրք մը Մարդակազմութեան, Առողջապահութեան, Ախտաբանութեան (որ աւելի կը նմանի Thérapeutique Cliniqueի եւ Diététiqueի),— գրեթէ բժշկական ուսումն ամբողջ՝ համաձայն իր դարաշրջանի գիտութեան։

Առնենք Ախրապատինը,— Դասագիրք մը եւս այս, որ բժշկական արդի վարժարաններու մէջ՝ ծանօթ է դեղագործութեան անունով։

Իսկ Անգիտաց անպէտը, եթէ դասագիրք մը չէ, կրնանք կոչել Mémento մը՝ արդի իմաստով,— բժշկական բառարան մը, որ «ձեռաց գիրքի» տեղ պիտի ծառայէր բժիշկներուն։

Վաստակաւոր բժշկապետը, ինչպէս իր ձեռագրին մէջ կը կարդանք, այսքանով լրացուցած չէր իր ծրագիրը, բայց թէ գործադրա՞ծ է իր խոստումը, թէ կորսուած են միւս աշխատութիւնները,— չենք գիտեր։

Կը մեռնի 1496ին։

Մահէն վերջ՝ իր ձեռագիրներէն կ'օգտուին հայ բժիշկներն ու քահանաները։ Բայց հետզհետէ պիտի մոռցուէր անունը՝ եթէ բարի ձեռքեր չփրկէին ձեռագիրները։

1881ին առաջինը «Բազմավէպ»ի յաւելուածութեան կը տանի Ամիրտովլաթի անունը՝ հրատարակելով հատուածներ Ամասիացի բժշկապետին ձեռագիրներէն. Աւելի Ամիրտովլաթի գործերուն հետաքրքրութեամբ կը զբաղին Կ. Ց. Բասմաջեան (Երկրագունդ, 1884, Պոլիս), Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան (Արեւելք, 21 Յունիս 1890), Ա. Տէրրիկեան (Արեւելք, 24 Յուլիս 1890), Հ. Ղեւոնդ Ալիշան (Հայբուսակ, 1895, Վենետիկ), Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան (Հետազօտութիւնք Նախնեաց Բժշկութեան վրայ, 2 հատոր, 1897, Վիեննա), դարձեալ Տօքթ. Վահրամ Թորգոմեան (Ներբողեան Ամիրտովլաթ Ամասիացի բժշկին, 1922, Կ. Պոլիս)։ Այս վերջինը Ամիրտովլաթի մասին զեկոյց մը դրկած է Բժշկ. պատմութեան համաժողովին (Լոնտոն, 1913), իսկ Բասմաջեան՝ ֆրանս. բժշկագրութեան (1926)։

Եւ վերջապէս, 1926ին, Վիեննայի Մխիթարեանց տպարանէն լոյս կը տեսնէ «Անգիտաց Անպէտը» Բասմաջեանի քրտինքով։ Վաստակաւոր բանասէրը այժմ կը պատրաստուի տպագրութեան յանձնել նաեւ Ամիրտովլաթի մէկ ուրիշ ձեռագիրը, նոյնքան թանկագին։

***

Փառք Ամասիացիներուն, որոնք գիտցան կենդանացնել եւ ժողովրդականացնել այս հայ մեծ բժիշկը։

Ճիշդ է որ Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը երկիցս,— անգամ մը տասը տարի, յետոյ չորս տարի առաջ,— տօնած է Ամիրտովլաթի յիշատակը, բայց հիմա է որ մեծ Ամասիացին կը դառնայ ժողովրդական պարծանքի առարկայ։

Միայն թէ հայ բժշկական գրականութեան այս արժէքաւոր դէմքը պանծացնելու ժամանակ՝ պէտք չէ տեղի տալ սխալ գնահատումներու,— եթէ սխալ է տօնել Ամիրտովլաթի ծննդեան 500ամեակը (որովհետեւ չենք գիտեր թէ ո՞ր թուականին ծնած է), սխալ է նոյնպէս ըսել թէ Ամիրտովլաթ հայրն է հայ բժշկագիտութեան։

Հայ բժշկագիտութիւնը շատ հին պատմութիւն մը ունի,— առանց ծագման վէճ յարուցանելու, արձանագրենք միայն որ Ամիրտովլաթէն առաջ ունեցած ենք բազմաթիւ գրող բժիշկներ. «Մեծն Մխիթար բժիշկն, եւ Ահարոն բժիշկն, եւ որդին նորա՝ Ստեփանոս բժիշկն, եւ տոհմն նոցա՝ Յոլլին բժիշկն, եւ Սարգիս բժիշկն, եւ Յակոբ բժիշկն, եւ Դեղին բժիշկն, եւ Սիմէոն բժիշկն, եւ Վահրամ բժիշկն, որ շատ գրեանք շինեցին էին վասն դեղերուն զօրութեանն եւ աւգտութեանն»։

Ժամանակն է, ուրեմն, վերաքննելու եւ արդար գնահատումի ենթարկելու Ամիրտովլաթի աշխատութիւնը

Նախնական քննութիւնը սխալ կարծիքներ դրաւ հրապարակ.

1.— Ամիրտովլաթ գէշ հայերէն մը կը գրէ (տառասխալներու եւ օտար բառերու պատմութիւն)։

2.— Ամիրտովլաթ թարգմանութիւն կը կատարէ արաբերէն բժշկական գիրքերէ։

Անմիջապէս պատասխանենք, որ Ամիրտովլաթի անունով մեզի հասած ձեռագիրները անվթար չեն,— չենք կրնար մեծ Ամասիացիին վերագրել այդ ձեռագիրները ամբողջութեամբ։

Նախ ընդօրինակողներուն մեղքը.— Ձեռագիրներու ընթերցումը դժուար գործ է, ամէնէն վարժ ընթերցողն իսկ սխալ կը կարդայ (մանաւանդ երբ երկաթագիր է ձեռագիրը, ինչպէս դիտել կուտայ եւ կը հաստատէ Նորայր Բիւզանդացի,— «հա թէ ինչո՛ւ Ամիրտովլաթի մահուան թուականն սխալ գրուեցաւ սկիզբը եւ վե՛րը միայն ճշդուեցաւ Լոնտոնի մատենադարանին ձեռագրով)։ Թէ տառասխալները պէտք չէ վերագրել Ամիրտովլաթի, կը հաստատուի անմիջապէս երբ յիշենք թէ Մեծ Ամասիացիին անունը ձեռագիրներուն մէջ կը գրուի զանազան ձեւերով.— Ամիրտովլաթ, Ամիրտոլվաթ, Ամիրտոլուաթ։ Կարելի՞ է ըսել թէ Ամիրտովլաթ չէր գիտեր իր անունն ալ ճիշդ կամ միաձեւ գրել։ Յետոյ իր մէկ աշխատութեան խորագիրը Ախրապատին գրուած է «Ախրապատին», «Աղրապատին»,— մեծ գիտնակա՞նն էր, որ հազար ու մէկ բժշկական բառեր սորվելէ վերջ պիտի մոռնար սովորական բառի մը միաձեւ ուղղագրութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Ամիրտովլաթ գէշ հայերէն մը կը գործածէ։ Բայց գիտա՞ծ էք, «Անգիտաց Անպէտ»ի հեղինակը Նարեկացիին գործերն իսկ պրպտած է բուն հայերէն բառը տալու համար մեզի,— եւ ի՛նչ գեղեցիկ բառեր։ Պէտք է ընդունիլ, որ Ամիրտովլաթ աշխատած է ռամկօրէն գրել, հասկնալի դառնալու համար ամէնուն, զի «ամենայն մարդ չկարէ քերական կարդալ»։ Բայց թէ ընդօրինակողները լեզուն աւելի եւս ռամկացուցած կամ խաթարած են, [illegible] իրողութիւն է, եւ բանասէրներուն պարտքն է ճշդել։

Եւ կը մերժեմ նաեւ երկրորդ կարծիքը, զոր հրապարակ նետեցին՝ չփորձելով այն յիշատակութեանց, ուր Ամիրտովլաթ ինքզինք կը կոչէ «թարգմանող»։

Նախ «Թարգմանող»՝ տիտղոս մըն է, որ կը տրուի անոնց որ կը հետեւէին Cryptographie կոչուած ուսումներու (ինչպէս էր բժշկութիւնը, զոր Ամիրտովլաթ կ'անուանէ «ծածուկ արուեստ»), մեկնելու եւ բացատրելու վարժութեամբ։ Արդարեւ, Ամիրտովլաթ, որ կը հետեւէր նաեւ աստղաբաշխութեան (աւելի ճիշդ՝ կախարդագիտութեան, ինչպէս էր իր «Գիրք ռամլական»ը), կը մատնէ նոյն ձգտումը,— ժողովուրդին «թարգմանել» (հասկնալի դարձնել) բժշկական գիտութիւնը, ճիշդ ինչպէս հին առեն եբրայական քաբալիւմներու հեղինակները կ'աշխատէին հասկնալի դարձնել Աստուածաշունչի լեզուն, որ այլեւս անհասկնալի դարձած էր ժողովուրդին։

Իսկ եթէ դիտել պիտի տրուի, որ Ամիրտովլաթի ձեռագիրներուն մէջ կան հատուածներ, որոնք քաղուած են օտար հեղինակներէ եւ հայերէն ձեռագիրներէ,— այդ խառնակութեան մէջ յաճախ մեղաւոր են դարձեալ ընդօրինակողները, բժշկագործ քահանաները, որոնք փորձած են «յաւելուլ» եւ «հոխացնել» օրինակ մը ունենալու Ամիրտովլաթէն։ Այդ իրողութիւնը հաստատած եմ ՀԱՅ-ԲՈՅԺի Յունուարի թիւին մէջ։

Կ'եզրակացնեմ,— Ամիրտովլաթ «շարունակող եւ տաղանդաւոր բժիշկ մըն է, որ ծանօթ է հայ եւ օտար բժշկական գրական աշխատութիւններու, (արդէն կը յիշատակէ զանոնք՝ երբ տեղը կուգայ), բայց ինքնատիպ է եւ կը պատկերացնէ ոչ միայն հայ պատմական բժշկութիւնը, մեր ժողովրդային միտքին արդասիքը, օտար դարաշրջանի ժամանակակից նուաճումները, այլեւ գիտնականի իր փորձերուն արդիւնքը,— այս վերջին բաժինը մեծ է եւ խարիսխը կը կազմէ իր գործին։

Ամիրտովլաթ կղզիացեալ գիտուն մը չէ, ան հաղորդակից է իր դարաշրջանի միջազգային միտքին հետ։ Իր բժշկական խորաթափանց պրպտումներուն մէջ՝ յաջողած է հասնիլ այնպիսի բարձունքներու, որոնց վրայէն կարելի է դիտել մեր դարաշրջանի նուաճումները (վկայ Հիւթաբուժութեան իր փորձերը)։

Ուրեմն փա՜ռք իր անունին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԺՇԿԱՐԱՆ ՊԻՏԱՆԻ ԱՄԷՆ ՄԱՐԴՈՒ

Երբ կարդացի Գերմանիայի հեռաւոր անկիւնը Ցառագի յայտարարութիւնը Ամիրտովլաթի ծննդեան 500ամեակի հանդէսին, միտքս գնաց հին-հին ժամանակներուն եւ բաղդատեցի մեր ներկայ վիճակին հետ — Նկատի ունեցայ «Անգիտաց անպէտ»ի պէս հոյակապ գործը եւ մեր իրականութիւնը այս մարզին մէջ։ Տեսայ մեր հայ անուանի բժիշկներու փաղանգը հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը։ Արքայական պալատներէն մինչեւ պարզ խրճիթները իրենց գիտական ծառայութիւնը ի սպաս դնող, այլ մանաւանդ ազգասէր եւ ժողովրդասէր մեր հայ բժիշկները։

Շատ գեղեցիկ միտք մըն է Ամիրտովլաթի յիշատակումը, եթէ անով կարելի պիտի ըլլայ նորոգել գիտութեան ոգին եւ յարգանքը մեր ժողովուրդին մէջ։ Իսկապէս, հայ ժողովուրդը ոչ միայն հոգեւորականներ եւ մշակոյթի գրական մարդիկ ականյայտնի դէմքեր տուած է մարդկութեան, այլ գիտութեան մարդիկ, ճարտարապետներ, օրէնսդէտներ, լեզուագէտներ եւ բժիշկներ շատ մեծ թիւով։ Հազարաւոր անուններ կորսուած են ժամանակի փոշիին տակ եւ համեստութեան պատճառով։ Շատերէն քիչեր միայն յիշուած են յիշատակարաններու մէջ, անոնց ալ հատուածները միայն մեզի հասած են։

1608ին ընդօրինակուած ձեռագիր մը, (որ սեփականութիւնն է Սուրիա բնակող Բարգէն քհնյ. Յակոբեանի եւ զոր լոյս ընծայած է Հալէպի առաջնորդ Արտաւազդ արք. իր «Մանր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց» Բ. հատորին 37 — 39 էջերուն մէջ՝ համառօտ յիշատակումով), կ'իմանանք անունները այն առեններու անուանի բժիշկներուն։

Յարմար կը դատենք որոշ մաս մը արտատպել անկէ, գաղափար մը տալու համար մեր նախահայրերու գիտութեան ընծայած կարեւորութեան եւ յարգին։ Նաեւ Ամիրտովլաթի գործին եւ անձին հնագոյն ծանօթագրութիւնը համառօտագոյն ձեւով կը տեսնուի անկէ.—

«Ահէ Սողոմոն թէ գիտութիւն լոյս է եւ անգիտութիւն խաւար է։ Աստուած լոյս է եւ սատանայ խաւար է եւ ով որ դուռամն ունի, գլայան ունի, եւ այս բժշկութեան արհեստ ի գիտնականութեանն մասն է, եւ հանապազ զմարդոյն կենդանութիւն առողջ կ'ուզէ։ Եւ որ չէ առողջ մարմնով, ոչ կարէ ծառայել Աստուծոյ հոգւով, եւ ի յայս բանիցն առին առաջին բժշկապետքն մեր մեծն Միխիթար բժիշկն, եւ Ահարոն բժիշկն, եւ որդին նորա Ստեփանոս բժիշկն, եւ տոհմն նոցա Յոլլին բժիշկն, եւ Սարգիս բժիշկն, եւ Յակոբ բժիշկն եւ Դեղին բժիշկն, եւ Սիմէոն բժիշկն եւ Վահրամ բժիշկն, որ շատ գրեանք շինեցին էին վասն դեղերուն զօրութիւն եւ օգտութիւն կարճառօտ էին արել. եւ թէ գրնութեամբ կու գիտէաք, նա զէութիւն չի գիտէաք, եւ թէ զօրութիւն կու գիտնայաք, գրնութիւն չէաք գիտնալ. եւ կար որ զանուանքն գիտէաք եւ զինքն չի գիտէաք, եւ կար որ ոչ զանունն գիտէաք եւ ոչ զինքն եւ ոչ զիր փոխանն, եւ ի վերայ այսր հանապազ մեզի պակասութիւն կար, վասն դեղերուն, եւ այս պատճառաւն այլ ազգեաց կարօտէաք։

Եւ յետոյ գնացաք ի շուրջ եկաք բազում քաղաքներ, եւ գծովն անցաք, եւ շուրջ եկի զաշխարհն Մակեդոնացւոց, եւ եկայ բնակեցայ ի մայրաքաղաքն Կոստանդինուպօլիս, եւ հաւաքեցաք շատ գրեանք ի յայլ ազգացն, եւ աշխատեցաք, եւ բառերն եւ զանուանքն, ազգի ազգի, եւ զփոխանն ի [illegible] լեզուաւ, կամօքն Աստուծոյ։

Գիտացիր որ զամէն լեզու. Ա. Ա. նշանագիր արարաք, որ է այս նշանոքն. յարաբերէն՝ Յ. պարսկերէն՝ Պ. Թուրքերէն՝ Թ. հայերէն՝ Հ. հռոմերէն՝ Հռ. ասորերէն՝ Աս. լաթին՝ Լ. ֆռանկն՝ Ֆ.։ Զայս անոր համար գրաւ արարաք, վասն խրթնութեան համար, որ չի շատաբանի։ Եւ այլ անուանք բժշկապետաց, այս են. Բու. Բաղարատն. Գո. Գեղիանոսն. Սին՝ Սինայ որդին, Դո. Դիոկրիտոսն. Իպն՝ Իպնիպատարն, Գա՝ Գաւանէին, վասն այնորիկ կարճառօտ լինի, եւ այս բժշկապետաց անուանքն որ պիտի յիշվի դեղերուն զօրութեանց ի մէջն ամէն։

Եւ գիտացիր որ ի աշխարհս ինչ որ՝ արարիչն Աստուած, ստեղծել է, Գ. ցեղ իրք է. կամ կերակուր է, կամ դեղ է՝ որ մարմնոյ օգտութիւն կայնէ, և կամ վնասակար է, որ զմարդուն բնութիւն կու փոխէ եւ կու սպանէ»։

***

Այս պատեհ առիթով կ'ուզէինք հարց տալ մեր բժիշկ մտաւորականներուն թէ՝ ժամանակը եկած չէ՞ գոնէ գործնական արուեստի գործադրումի կամ ինքնագոյն մտաւորականի պատուհանէն դուրս ելլելու։ Ժամանակը չէ՞ եկած առօրեայէն անցնելու, մնայուն կատարեալ գործի՝ արժանաւորապէս յաջորդած ըլլալու համար Ամիրտովլաթներու եւ հայերէն նոր բժշկարանով ծառայելու հայ բժշկութեան եւ հայ ժողովուրդին։ Եթէ բժշկութիւնը սորված են իբր գիրերն ապրուստի արհեստ մը միայն, ինչ տարբերութիւն պարզ մէկէն։ Մանաւանդ գաղթաշխարհի մէջ, ուր չեն կրնար իրենց արուեստը ի սպաս դնել իրենց ժողովուրդին, ինչ մեծ դժբախտութիւն պէտք է զգան անոնք, եթէ կրնան ամէն հայ տունէ ներս տարածել բժշկական գիտելիք։ Այն ատեն [illegible] հայ ժողովուրդը իրաւամբ պիտի կրնայ հպարտանալ թէ՝ այսօր ալ հայ բժիշկներ ունինք...։ «Անգիտաց անպէտը» ժամանակիտական էր, հինգ դար առաջ, երբ գրող-կարդացողը եւ բանէ հասկցողը քիչ էր, այսօր ամէն մարդ կը հետաքրքրուի բժշկական եւ առողջական դէթ տարրական գիտելիքով։ Պէտք չէ տեսնենք յիշել եւրոպական, մանաւանդ գերմանական բժշկարաններ, «տունի բժիշկներ» խնամուած դասաւորումով եւ պարզօրէն տրուած բացատրութիւններով։ Յարմարագոյն ձեւը եւ ուղղութիւնը մեր բժիշկները աւելի լաւ կրնան ընտրել. մանաւանդ որ ունինք գիտական պաշարով լեցուն եւ փորձառու բժիշկներու կարգին գրագէտներ եւ բանասէրներ ամէն տարիքէ։ Անձնապէս նախապատուութիւն կուտանք երիտասարդներուն եւ զանոնք է որ ասպարէզ կը հրաւիրենք, նախաձեռնարկ ըլլալու, ջանալու, նոյնիսկ անկարելին փորձելու. եւ աւելի լաւ եթէ ապահովուի տարիքներու ալ գործակցութիւնը։

Գիտեմ միեւնոյն ատեն թէ որքան դժուար պիտի ըլլայ գիտական հայերէնի կազմութիւնը, բայց միթէ նոյնը չէ՞ր հինգ դար առաջ, երբ Ամիրտովլաթ կ'ըսէ —

Զօրս տարի գտի եւ զգիշեր աշխատեցայ,
Ի բազում օրինակաց աւարտի սայ.
Գրեցի կատարեցի զինչ բան որ կայ.
Ի բարից բժշկութեան զինչ որ գտայ.
Աւարտիմ զսա եւթն լեզուաց զինչ որ ուսայ.
Ի Հայոց եւ ի Յունաց եւ յԱրապկայ,
Ի Պարսից եւ ի Թուրքաց ինչ Լաթինայ։

Եզրափակելու համար ըսենք որ այլեւս ժամանակ է հայերէն նոր բժշկարանի մը կազմութեան եւ հրատարակութեան. եւ օրուան պահանջ է ոչ թէ «Անգիտաց անպէտ» այլ «Բժշկարան պիտանի ամէն մարդու»։

Գ. ՖՐՈՒՆՋԵԱՆ

ԱՄԱՍԻԱ ԵՒ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ

Պոնտական հարստութեան երբեմնի այս հռչակաւոր մայրաքաղաքը, Ամասիա՝ Իրիսի չքնաղագեղ ափերուն վրայ թառած է, եւ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, հայաշատ կեդրոն մը եղած է։ Քիչ քաղաքներ իրեն պէս իրենց պատմական սկզբնական անունը անայլայլ պահած են դարերու ընթացքին, Փոքր Ասիոյ մէջ։ Ներսի քաղաքին կուշտն ի վեր բարձրացող միջնաբերդը եւ շրջակայ ժայռերուն աւերակները խօսուն կերպով կը պատմեն անոր հարուստ անցեալի մասին։ Ամէն դարաշրջանի պատկանող յիշատակներու պիտի հանդիպինք հոն, սկսեալ նախապատմականէն, Ասորական, Իրանեան, Հիթիթեան, Յունահռովմէական, Բիւզանդական, Սելճուք եւ Օսմանցի Թուրքերու տիրապետութեանց հետքերուն, այս վերջիններուն հոյակապ մզկիթներուն, թիւրպէներուն եւ սուլթան Պայազիտի կառուցանել տուած չքնաղագեղ մզկիթին։

Քաղաքը անվթար մնացած է, եւ յար եւ նման է այսօր իսկ, այն նկարագրութեան, զոր մեզի թողած է իր ծննդավայրի մասին Ստրաբոն աշխարհագէտը, երկու հազար տարիներ առաջ, երբ այլեւս ան մաս կը կազմէր հռոմէական նահանգի, Միհրդատներու Հռոմի դէմ մղած երկարատեւ մաքառումներէն յետոյ։ Փոխնիփոխ մայրաքաղաքը եղած է տիրապետողներուն, ի վերջոյ, առեն մը եւս՝ Օսմանցի Թուրքերուն։ Հոն ամէն քայլափոխի պիտի հանդիպիք պատմական յիշատակներու, որոնք ա՛յնքան սերտ կապ մը ունեցած են հռոմէական կայսրութեան եւ նորածին քրիստոնէութեան ծաւալման հետ։ Ժողովուրդը դեռ երէկուան պէս կը յիշէր Մեծն Միհրդատ, Մեծն Տիգրան, Պոմպէոս եւ Կեսարի անպարտելի լեգէոններուն տարանցքը, քրիստոնէութեան ընդհանրացումը՝ առաջին դարերէն իսկ սկսած, Բիւզանդիոնի եւ Սելճուք Թուրքերու ոգորումները, Անիի աւերումէն յետոյ գաղթող հայ թագաւորներու եւ իշխաններու հոն եւ շրջակայքը՝ խուռներամ ապաստանումը, Թուրք իշխաններու իրարու դէմ մղած պայքարները։ Բայց դրէք մը պէս կարելի էր կարդալ այս ամէնը, քիչ մը մօտէն զննելով եւ ուսումնասիրելով, ժամանակին խնայած իր աւերակներն ու յուշարձանները։ Իրիսի արգաւանդ հովիտը շատ հին ժամանակներէ ի վեր եղած է քաղաքակրթութեան փայլուն կեդրոն մը, մանաւանդ հելլենական ազդեցութեան եւ տիրապետութեան շրջանին, թրքական ամենափայլուն շրջանին իսկ, Ամասիան, որ Թուրք մշակոյթի ամենահին կեդրոններէն մին եղած է, իր մզկիթներով, իր ծոցին մէջ սնուցած իսլամութեան ազանդներով եւ Սուլթան Պայազիտի բազմահարուստ մատենադարանով անոր շուքն անգամ չի ներկայացներ։

Գրեթէ հինգ դար առաջ, Ամասիա կը ծնէր Ամիրտովլաթ հայ բժշկապետը, երբ դեռ թրքական մշակոյթ գոյութիւն չունէր, եւ կը [illegible] պարսկական, արաբական գրականութեամբ եւ գիտութեամբ, երբ Թուրք արքայածին ընտանիքներ եւ դահաժառանգները անգամ կ'ապրէին հոն։ Ամիրտովլաթ, իր նախնական ուսումն առած է հոն եւ համայնական ծանօթութեամբ զօրացուցած է իր բժշկական արուեստը, արտագրելով այդ մարզին մէջ բազմաթիւ գործեր որոնք աւագին նիւթ կը մատակարարեն ուսումնասիրելու համար այդ շրջանի՝ Միջին դարու մեր լեզուն ինչպէս նաեւ գիտական շահագրգռութիւնը զոր ցոյց տուած է մեր ցեղը։

Հայերու բնակութիւնը Ամասիա եւ շրջակայքը, շատ հին էր թուի, հոն համաձայն պատմական աղբիւրներու Միհրդատի օրով՝ Հռոմէական լեգէոններուն դէմ մարտնչող զինուորներ մեծ մասով Հայեր էին։ Բիւզանդական շրջանին, Սելճուքներու եւ Լենկթիմուրի արշաւանքներէն առաջ իսկ, մանաւանդ Անիի աւերումէն յետոյ, առատաբաթիւ Հայեր, [illegible], Մեծ Հայքի մէջ եղած արշաւանքներու, կոտորածներու եւ սովերու պատճառով, եկած ապաստանած էին հոն, բազմացնելով այդ տեղացի հայ բնակչութիւնը։ Այսպէս [illegible] մէջ կազմակերպուած ամենամեծ կեդրոններէն մէկն էր Ամասիա-Մարզուանը, որուն առաջնորդներուն մէջ կը հանդիպինք յաճախ մեծ թիւով նախկին հրաժարեալ Պատրիարքներու։

Հայերը մինչեւ տասնեւիններորդ դարու սկիզբը գրաւած էին Թուրքերու հետ իրենց բարի դրացիներ, եւ համեմատաբար նուազ ճնշիչ պայմաններու տակ քան Մեծ Հայքի մէջ։ Իրենց գլխաւոր զբաղումը եղած է առեւտուրը, պարտէզներու եւ այգիներու մշակութիւնը, ամէն տեսակ արհեստներ եւ ճարտարարուեստ, մանաւանդ մեքենագիտութիւնը զոր վերջերս [illegible] կատարելագործութեան հասցուցած էին։ Թուրքերը դեռ մինչեւ վերջերս, քանի մը մանր արհեստներով միայն կը զբաղէին, այն ալ [illegible] կասաթիւ, եւ մեծ մասամբ կ'ապրէին հաստատութեամբ եւ իրենց կալուածներու եկամուտներով, զորս [illegible] սողներն ալ մեծ մասամբ Հայեր էին։ Սըվազի նահանգին մէջ միւթեսարրֆութիւն մըն էր, իր չորս հազար [illegible] նակ մը հարուստ գիւղերով, որոնց բնակչութեան մեծ մասը ոչ թէ [illegible] թիւն Թուրքեր, այլ Գըզըլպաշներ, Թաթեր եւ Յոյներ էին։ Առեւտրական [illegible] մրցելի կեդրոն մը եղած է ան, [illegible] հանդիսան ունենալով Սեւ ծովու [illegible] բայ՝ Սամսոնը, եւ ըլլալով [illegible] Պաղտատի պողոտային։ Առեւտրականներու եւ արհեստաւորներու [illegible] ղաք մըն էր, եւ ունէին գրեթէ Փոքր Ասիոյ ամէնէն կարեւոր քաղաքներու մէջ, թէ առեւտրական տուներ եւ արհեստանոցներ։ Ամբողջ Թուրքիոյ մէջ շատ քիչ քաղաքներ ունեցած են անոր արժէքի եւ պատուոյ արդիւնաբերութիւնները, ամէն տեսակ [illegible] տուղ, ափիոն, ցորեն, Թիֆթիք, [illegible] թեղէն եւն. եւն.։ Զանոնք արտածողներուն մէջ ոչ մէկ Թուրք կար։ [illegible] պական ամէն տեսակ ապրանքներ ներածումն ալ մի՛միայն Հայերու Յոյներու ձեռքով տեղի կ'ունենար։ Մատի վրայ կարելի էր համրել [illegible] մը Թուրքեր, որոնք [illegible] թեամբ կը զբաղէին վերջերս, Հայ կերակիցներու հետ, գլխաւորա[illegible] անոնց աշխատակցութեամբ։ [illegible] մօտաւոր պատկերը Ամասիոյ՝ [illegible] կան չարաչուք սահմանադրութեան վաղորդայնին...

***

Առհասարակ, Փոքր Ասիոյ գրեթէ բոլոր հայաբնակ քաղաքներու պէս Հայերն ու Թուրքերը անջատ, [illegible] համախումբ թաղեր կը բնակէին [illegible] Շուկան եւ առեւտրական հրապարակ[illegible]

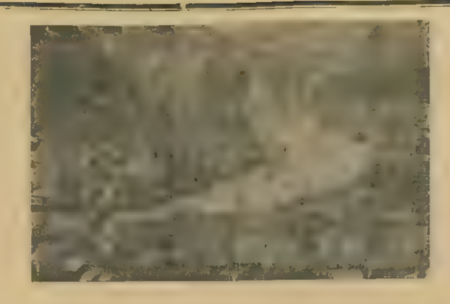

ՆՈՐԻՍ ԳԵՏԸ ՆՐԿՈՒԹԻ ԿԸ ԲԱԺՆԷ ԱՄԱՍԻԱՆ

ԱՂՋԿԱՆՑ ՊԱԼԱՏ ԿՈՉՈՒԱԾ ՔԱՐԱՅՐՆԵՐԸ (ԱՄԱՍԻԱ)

...էին չայ եւ թուրք տարրերուն փոխադարձ յարաբերութեանց եւ չփման գլխաւոր կայաններէն: Հաղուստ կը գլխաւորի կայաններու: Հաղուստ կուտայ ընդհանուր ցեղային տարբերութիւն կ'ընէր ցեղային տարբերութիւն, շուկային մէջ, Թուրքերը ... իրենց մզկիթներով, եւ Հայերը իրենց եկեղեցիներով հարեւր էր ճանչնալ: Հայկական կեանքը կ'ապրէր, իր ... շուրջը, իր արքաժայրերուն ... ու վանքերուն եւ գերեզմաննոցներուն ... եւ ապա դպրոցներու շուրջ, մանաւանդ ազգային սահմանադրութենէն վերջ: Ամասիացիները կրնան ... մեծ մասամբ՝ իրենց ունեցած աշակերտներով, որոնց մէջ կարեւորագոյնը եղած է Զմիւռնիացի Արքեպիսկոպոսը, որ իր ճիգերով 1800—1805) եւ ժողովրդական անձնուէր գործակցութեամբ, Ամասիոյ երեք թաղերու մէջ կանգնել տըւած է երեք հոյակապ եկեղեցիներ: Այդ շրջանին եկեղեցի կառուցանել դիւրաւ գործ մը չէր, այլ գրեթէ հերոսական: Դպրոցներն ալ ինչպէս միշտ, եկեղեցիներուն բակին մէջ կառուցուած են: Ազգային սահմանադրութենէն յետոյ է որ հոն ալ զարկ տալ սկսած են կրթական գործին Պոլսոյ հետ մշտապէս շփումը ... նպաստ եղած է: Ամասիացի ուսանողներ կը գտնենք Պոլիս, բարձրագոյն կրթարաններու մէջ: 1848էն ասդին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած ամէն շարժում, կրթական թէ քաղաքական, իր անդրադարձումը ունեցած է հոս: Քանի մը կարկառուն Ամասիացի դէմքեր գործօն մասնակցութիւն ունեցած են Պոլսոյ ազգային կեանքին մէջ:

Թուրք պաշտօնական վիճակագրութիւնները Ամասիոյ Հայոց թիւը անփոփոխ կը ներկայացնէին որ անհամապատասխան էր իրականութեան: Հայոց թիւը կը հասնէր 16—17 հազարի, Հայ կաթոլիկները եւ բողոքականները հաշիւի տակ չէին անցներ: Զուտ հայկական գիւղեր չկային: Ղրիմի պատերազմէն, 1870ի Փրանսական պատերազմէն յետոյ միայն կը տեսնենք կարեւոր դերծանական զարգացում մը, մեծ զբաղումներով: Անոնք սկըսած են չինել լուցկի եւ մետաքսի գործարաններ, աղօրիքներ եւայլն, բայց չեն կրցած երկար ատեն տոկալ: Շատ յանդուգն՝ տեղացի Հայերու ձեռնարկութեան առջեւ նահանջած են, այնպէս որ կամ մեկնած են եւ կամ լուծուած են հայ ընտանիքներու մէջ: Երբեմն հայ-գերման ընտանիքներու քանակն նշանակելի թիւ մը կար: Ամասիան կիսալով մը դպրոցներու քաղաք կարելի է անուանել: Բացի յարանուանական դպրոցներէն, կարեւորագոյններն էին երեք մեծ թաղերու դպրոցները: Ուսանողներ կը դրկէր մեծ թիւով, Պոլիս, Մարզուան, եւրոպական կարգ մը համալսարաններ, Կարին եւ Պրուսա, եւ Ամերիկա: Հազուադէպ չէր հանդիպիլ հոն ինքնազարգացումով յառաջացած անձերու, որոնք միջնակարգին բաղդատմամբ, շնորհքով ալ մասնագէտներ ունէին: Կրթական գործին ամէնէն աւելի մեծ զարկ տուած է հայ վաճառական մը, Կարապետ Սարաճեան, զոր Սարաճ կ'անուանէին, իր նախաձեռնութեամբ սաներ դրկելով Վենետիկ եւ Կարին, Վենետիկի շրջանաւարտներէն Բարունակ Բարսեղեանով (ապա Տօքթ. Բարունակ Ոսկի) եւ Միսաք Շամլեան (ապա Տօքթ. Շամլեան), կրթական ամէնէն

փայլուն շրջանը կը սկսի, 1890էն: Յեղափոխութեան շրջանին, ուսուցիչներուն բանտարկութեան պատճառով ատեն մը կասեցաւ այդ շարժումը, որ սակայն ամենամեծ թափ մը առաւ նորէն 1908 Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին...

***

Մինչեւ մասնագէտ բժիշկներու երեւումը գաւառներու մէջ, Ամիրզուլլաթի բժշկարանները ծառայած են իբրեւ ուղեցոյց՝ բժշկութեան: Միայն Սըվազի նահանգին մէջ կարելի էր հանդիպիլ Ամիրզուլլաթի երեսուն էն աւելի բժշկական ձեռագիրներուն, որոնցմէ կ'օգտուէին ալքթարները, դարմանելու համար իրենց դիմող հիւանդները: Կային ընտանիքներ որոնք ժառանգաբար, սերունդէ սերունդ, հէքիմութիւն կ'ընէին: Անոնց մէջ արժանիքի եւ կարողութեան տէրերն ալ չէին պակսեր: Ժողովուրդին մեծ մասը անոնց կը դիմէր առեւտուր իր հիւանդները, ցաւագարները դարմանել տալու համար, քան վկայեալ բժիշկներուն, որոնց թիւը տարուէ տարի կ'աւելնար: Բոյսերու, բուժիչ տունկերու կիրարկումն էր գըլխաւորաբար, տեսակ մը ժողովրդական փորձարկուածբժշկութիւն, որմէ անբաժան էր նաեւ Նարեկի եւ Աւետարանի կարգ մը գլուխներու ընթերցումը, հիւանդներու եւ տկարներու գլխուն... Ամիրզուլլաթ իր մահէն տարիներ վերջն ալ, իր ծննդավայրին մէջ անաղարտ պահած էր, իր բժշկապետի արժանաւոր համբաւն ու հայրութիւնը:

***

1908ի Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին անօրինակ գործունէութեան մը լծուեցաւ երիտասարդութիւնը: Անլայնող ուժգնութեամբ՝ զարկ տուին կրթական գործին, լաւագոյն ոյժերով օժտելով դպրոցները, բանալով զանազան ակումբներ, լսարաններ, մէկէ աւելի տպարաններ եւ թերթեր ալ հրատարակելով: Հարիւրաւոր ուսանողներ Պոլիս եւ այլուր բարձրագոյն ուսմանց կը հետեւէին: Կուսակցական պայքարները երբեմն ծայրայեղութեան կը տանէին թէեւ, բայց ամէնուն ալ միահամուռ ձգտումն էր իրենց քաղաքը օժտել արդիական բարեմասնութիւններով: Հայր Քաջունիի միջոցաւ, եւ ժողովուրդին գործակցութեամբ, բացուեցաւ Արուեստանոց մը, ուր հարիւրաւոր մանկամարդ Հայուհիներ, աեղնագործութիւն կ'ուսանէին: Ամէն դասակարգ իր նիւթական առատ աջակցութիւնը կը բերէր հանրօգուտ ձեռնարկներու, հիմը դնելով նաեւ ազգային հիւանդանոցի մը: Քանի մը տարուան մէջ, քաղաքը կերպարանափոխուած էր, անճանաչելի բլլալու աստիճան, բայց 1915ին, քաղաքին տուներն անգամ պիտի չմնար, այդ կենսուրախ ու կենսախայտ հայութենէն քանի մը բեկորներ ձգուեր էին... Քաւմեկէյի վայրագութեամբ Թուրքերը քաղաքին մէջ իսկ կոտորեցին հազարաւոր երիտասարդներ եւ կիներ, որոնցմէ հազիւ քանի մը հարիւր խրակներ ողջ մնացին, հուրէն եւ սուրէն անցնելով: Հայաբնակ թաղերու բոլոր տուները այսօր, եկեղեցիները, հանրային շէնքերը, գործարանները, աղօրիքները, հողին հաւասարած են, հայկերտ ամէն ինչ: Ու ամէն ինչ ամայք է հիմա...

***

Ամասիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական խնամակալ գնդեցին գաղափարը ունեցած է ոգեկոչելու համար իր մեծ հայրենակցին՝ Ամիրզուլլաթի ծննդեան հինգհարիւրամեակը: Համեստ ընկերակցութիւն մը, որ իր շուրջ համախմբուած տեսնել կը ցանկայ իր ծննդավայրին բեկորները, անոնց յիշեցնելով անոր փառայեղ անցեալը եւ ցոյց տալու պարտականութիւնը որ կ'իյնայ իրենց, այս առիթով վրայ: Որքան ալ համեստ ըլլան իր միջոցները, գործադրելու համար իր առաջադրութիւնները, չմոռնալ յիշատակները զիրենք ծնող միջավայրին՝ ամէն գովեստէ վեր է, եւ ամէնուն ալ խորապէս յարգանք կը պարտադրէ: Վերապրող սերունդները չեն կրնար անտարբեր իրենց ուղին դառնալ, առանց իրենց մեծ մեռելներէն, անոնց անցեալէն ներշնչուելու: Արտասուք է մանաւանդ անոր համար, որ այսպէս Ամասիոյ կարիքը կազմող տարրն է ան, անապատներէն դարձած, եւ հազիւ իր տնտեսութիւնը կարգի դրած, հրապարակ կուգայ իր կարգին, իր ինքնութիւնը պարտադրելու, հետեւելով իր հայրենակիցներու աւանդութեանց: Ամասիան եւ իր անցեալը ներշնչումի անսպառ աղբիւր մըն են անոնց համար, ծրագրելու համար լաւագոյն պայմաններու մէջ ինչ որ իրենց նախնիքները ի դուր փորձեցին իրենց դժբախտ ծննդավայրին մէջ:

Սէնի առիթուն վրայ տեղի ունեցած

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԺԻՇԿԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԸ

ԽՄԲ. — Նմոյշ մը տալու համար Ամիրտովլաթի լեզուէն, հատուած մը ուր կը տեսնուի Ամասիացի բժշկապետին խղճմտութեան եւ բարոյական նկարագրին ապացոյցը. —

Եւ այլ իմացիր որ դայս բժշկութիւնս պատեհ է որ ամենայն մարդ ուսանի, այն պատճառին համար որ քան զայն փառաւոր ուսումն չկայ, որ համապատ մարդոյն զառողջութիւն կ'ուզէ: Տէր Աստուած քան զմարդ փառաւոր եւ պատուական իրք չէ ըստեղծի: Եւ գրած է ի հին կտակարանըն՝ թէ Մովսէս հիւանդացաւ, եւ եկին նորա սիրելիքն եւ ասացին թէ Դեղ արա քեզ: Եւ նա ասաց թէ Որ ինձ զայս հիւանդութիւն եհատ, նա զդեղն եւ զառողջութիւնն այլ ինքն տայ: Եւ ձայն եղեւ ի վերուստ թէ Դեղ արա քեզ, զի զդեղն այլ ես եմ ստեղծել, եւ առողջութիւն այլ իմ հրամանաւն է: Եւ դեղ արա քեզ, եւ ես տամ զառողջութիւն ամենայն դեղոց, եւ ցաւոց տուողն Աստուած է, ամենայն ցաւոց դեղ է ստեղծի, զարդ զմահն որ դեղ չկայ:

Այլ ասացեր են բժշկապետքն թէ բժշկութեան արուեստն օգուտ է անձինն որպէս աղօթքն եւ ողորմութիւնն օգուտ է հոգւոյն: Եւ այլ պատճառ այն է որ յառաջն մարդոյն անձն առողջ լինի եւ ապա աղօթէ առ Աստուած. եւ որ չլինի առողջ մարմնով՝ ոչ կարէ ծառայել Աստուծոյ հոգւով: Եւ այդ պատճառով այս բժշկութեան արուեստս պատուական եւ փառաւոր եղաւ.

Եւ գիտացիր որ առաջին այս ուսումն Հելլենացուց եղաւ, եւ յետոյ ուսան ի նոցանէ Հնդիկքն, եւ յետ անոր ուսան Հոռմոց իմաստասէրքն: Եւ ի Հնդկաց մէջն այս այս ուսումն քիչ էր եւ նըւազ եւ վատուժ, եւ շատ չարչարանօք ուսանէին. եւ բայց Հոռմոց իմաստասէրքն հեշտ արարին եւ աղէկ ուսան եւ ուսուցին ամենայն ազգին. եւ նոցա բնութիւնն աղէկ եւ նմանութիւն էր այս արուեստիս, եւ աղէկ կարգային եւ կատարէին:

***

Եւ Թագաւորաց եւ մեծունաց պատեհ է որ իմաստուն եւ ճարտար արուեստաւոր ի մօտն պահէ. այնոր համար որ յորժամ պիտենայ՝ տեղացմն այլ չի փնտռտեն, կամ այլ երկրէ բերեն, եւ համապատ մարդն առողջ չի կենար: Եւ դարձեալ ասացին իմաստասէրքն թէ Թագաւորաց սահմանքն է որ զօրք կալցէն ժողովեն, եւ տուն շինեն եւ ի մէջն դնեն զսլեհնին եւ պահեն այն աւուրն համար որ թէ չար կամն յայտնի դիպցոմն՝ նա բանան զայն տունն որ սլէհն կայ ի ներս, եւ հանեն զսլէհն եւ բաժնեն հեծելին. թէ չարկամ չլինայ՝ այն սլէհնին մընայ ի այն տունն, եւ համաշյայ այն սլէհներուն տեսնել պէտք է եւ պահել այն աւուրն յորժամ պիտոյ լինի:

Եւ հաքիմն այլ կու պիտի որ ... ասումն եւ իմաստութիւն ունենայ եւ ճարտար լինենայ ի յիր արուեստն, եւ գուշն եւ վատուժ եւ ննջասէր եւ սխալիբար չի լինայ: Շատ գրեանք լինի տեսել եւ ի վարպետէ հարցացել, եւ իր մտացն շատ առածումն լինի փարձել. եւ բարեմիտ եւ խրատասէր լինայ, եւ կծնի եւ զօդի եւ զանձառէր եւ զամաչի չի լինի, եւ տղքատաց իրք չընէ, եւ Աստուծոյ սիրայն համար դեղ առնէ: Եւ թէ այսպէս որ գրեցի՝ չի լինի եւ հակառակն լինի, լաւն այն է որ զայնպիսի բժիշկն չի տանին առ հիւանդն եւ դեղ չառնէ հիւանդին, այն պատճառին համար որ մարդն քաղցրմն է, եւ բնութիւնն թագաւոր է քաղաքին, եւ ցաւն հիւանդին որպէս չարկամն է քաղաքին, եւ ժիր կ'ուզէ որ զքաղաքն տիրէ, զի դեղուն բնութիւնն զէտ սլէհ է, ո՞ր կուվուն ժամն, հաքիմն որպէս սլէհատր է: Բայց կու ... որ ... եւ ... եւ գիտուն, եւ զառնեն աչէ, յորժամ թագաւորին կուայ ժամն ինչ կու պիտի յիմանայ: Եւ թէ չարկամն ի թագաւորէն հեռի լինի եւ թագաւորն սլէհ ուզէ՝ պատեհ է որ սլէհտարն նետ եւ աղեղն տայ. թէ չարկամն այլ ի մօտի գայ՝ բուռմը տայ, թէ հանց որ ի թագաւորն կցի՝ նա թուր տայ: Թէ այսպէս չանէ սլէհտարն՝ դհակառակն անէ, եւ թուրիր կուվոյն աւերի եւ չարկամն յաղթէ զթագաւորն եւ զօրանայ: Եւ բժիշկն այսպէս պատեհ է որ զամէն իրք յատենն տայ եւ ի մատուցեամբ առնէ եւ ճարտարութեամբ, եւ զամենայն իրաց զատենն տեսնու եւ տայ: Հանց որ մէկիմն որ յուծման դեղ պատեհ լինայ՝ նա վե. բարերութեան դեղ չտայ, եւ յորժամ զարէջրոյր պատեհ լինի՝ մուզավարայ չտայ. եւ զինչ որ հիւանդին տալու է՝ ատենն տայ եւ ի վերայ ուժին եւ ի վերայ հիւանդին տայ, եւ թէ հանց որ հակառակն անէ՝ աւերէ զթոպիրն եւ զբնութիւնն, ցաւն աւելանայ, եւ հիւանդին մեռնելուն թոպիրն ի բժշկին անգիտութենէն լինայ: Բայց բժիշկն կու պիտի որ գիտուն եւ իմաստուն լինի եւ հանց որ թագաւորն զորս խօսքն ընդունի: Եւ յորժամ թագաւորին կերակուրն ուտէ՝ նա բժիշկն ի խէշն լինայ եւ աչէ ի կերակուրն, եւ նայի ի մօտն, թէ կերակուրն մնասակար եւ զէնարար լինի իրք, որ անկից զէն հասնի թագաւորին՝ նա չթողու որ ուտէ, այնոր համար որ թագաւորաց եւ մեծունաց չարկամն շատ է:

այս տօնակատարութիւնը մեզի կը տանի այսօր դէպի Իրիսի չքնաղ ափերը, ուր քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ, շէն ու բարգաւաճ հայութիւնը կ'ապրէր դեռ, եւ որուն ստանդական խլեակները՝ անոր յուշերով կ'ապրին հիմակ. անոր վերածնունդին սպասելով բախտաւոր օր մը.

ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱԳԻՇԵԱՆ

ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ

Կ'արթըննամ կանուխ: Մերթ ատղեր
 փոկ կան
Երկընքին վրրայ.
Երբ օդը զով է. հովն առ՞ջշ այնճան,
Սայասուներ կուտայ:

Կը թօթվեն իրենց տըրեխները հին
Ու կը հագնին լուռ:
Մեծ բաղաքներու վայելքներէն սին
Հեռու են՝ անյուր:

Կը լուան անոնք արեւէն խանձած
Երեսնին թուխ:
Կը խաչակնքեն եւ աղօթք մը ցած
Կ'ըսեն աբրտաբուխ:

Նայեծէք խաղա՞ղ են, զո՞ն են, երջանի՛կ,
Նանօթ չե՞ն լացի,
Երբ որ ուսերէն կախեն՝ ուռուցիկ
Տոպրակը հացի:

Առջեւը ծրզած զոյգ մը լծկան եզ
Կ'երթան դէպի արտ.
Արփին ճամբանուն ոսկեթել բեհեզ
Փռած է հանդարտ:

Կը հերկեն հողը, անդուլ կ'աշխատին,
Խանում, ծերքնայոյզ.
Վըրտինքո՞վ կ'օծեն՝ արտերն ու այգին,
Մինչեւ վերջալոյս:

Կը դողա՞ն միա՛յն հունձքերուն համար,
Ո՛հ, չըլլա՛յ երաշտ.
Ցորդի խըմարով, ձըմեռ թէ ամառ,
Ամէ՞ն տունի տաշտ:

Խնչքա՞ն խոր սիրով, յոյսո՛վ կը նային
Արտերուն կանանչ,
Եւ կը սպասեն որ հասկերը հագնին
Ոսկեգոյն ճաճանչ:

Երբ ամառուան հուր արեւը կըրակ
Կը մաղէ վերէն,
Գիւղացիները ժիր ու զուարթ՝
Կը հընձեն ցորեն:

Հասկերը առատ կամը կը ճըմլէ
Ու կուտան հովին,
Սայլը բեռնաբարձ միշտ կը ճռռընչէ՝
Ջաղացքի ճամբին:

Միրգեր բաղցրաբոյր եւ արեւահաս
Կը քաղեն ծառէն,
Կը կըթեն խաղող, կը խըմեն թա-
 թառ՝
Քաղցուն հընձանէն:

Ձըմեռը ձիւնին կը սպասեն փակուած
Տան մէջ անձկագին,
Անձրեւին զարնան, արեւին, ու բաց
Կապոյտ երկընքին:

Սուրբ աշխատանքի հերոսնե՞րը այդ,
Փըլտիքի մարդիկ.
Կը մընան բուտէպ, անըրշան, անյայտ
Եւ ապերջանիկ...:

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ Հ[...]ՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Եկուորները պարոն բժշկապետի ծառաներն էին, որոնք բերում էին իրանց հետ հաց եւ կերակուրներ, բացի դրանից, մի կապոցի մէջ նրանք բերել էին Լալայի եւ Սառայի համար, այլ եւ երեխաների հագուստներ երկու փոքրիկների համար: Սառան եւ Լալան չմօտեցան կերակուրներին, նրանք ուտելու ախորժակ չունէին, բայց երկու փոքրիկները վրայ պրծան եւ սկսեցին ագահութեամբ ուտել: Սառաները դըրում սպասեցին, մինչեւ վերջացաւ ճաշը:

Լալան ինքն հագնուեցաւ եւ նոյնպէս փոխեց Սառայի ցնցոտիները, հագնուեցան եւ երկու կիսամերկ փոքրիկները, այնուհետեւ կերպարանափոխուած ընտանիքը դուրս եկաւ վանքի ապականուած մթնոլորտից, եւ սկսեց դիմել բժշկապետի պատրաստած բնակարանը:

ԼԸ.

«Լուսաւորչի քամին» բարձրացաւ եւ ցերեկուայ դժոխային տօթը տեղի տուեց երեկոյեան զովութեանը: Այդ բարերար քամին ոչ միայն Վաղարշապատի, այլ ամբողջ Արարատեան գաւառի կենսատու ոգին է, որ ամառնային օրերում չարունակ փչում է ամէն երեկոյ: Եւ զուր չէ ասում ժողովրդական աւանդութիւնը, որ մեր Լուսաւորիչ հայրը նրան սահմանեց իր ժողովուրդը հիւանդութիւններից ազատ պահելու համար:

Վանքի աբեղաները կէսաւուր հանգիստ քնից յետոյ, դուրս էին եկել իրանց որջերից եւ զոյգ-զոյգ զբօսնում էին Ներսէսի լճի շուրջը, գեղեցիկ ծմակիքների մէջ, որ հովանաւորուած էին ծառերի խիտ կամարների ներքոյ: Իսկոյն աչքի էր զարկում, որ զբօսնող հայրերը չէին կազմում խումբեր, այլ բաժանուած էին առանձնացած զոյգերի. կամ բոլորովին միայնակ ման էին գալիս: Դրանք նըմանում էին այն արարածներին, որոնք իրանց հեռու են պահում ընկերական կեանքից, այն պատճառով միայն, որ վախենում են միմեանց մօտենալ: Կասկածը, անմիաբանութիւնը, անհաւատարմութիւնը առանձնացրել էին նրանց,— եւ այդ կոչւում է վանական եղբայրութիւն:

Լիճը գտնւում էր մի արհեստական բարձրաւանդակի վրայ, որ կառուցուած էր կոփածոյ քարերից: Նրա բարձրութից մինչեւ Գայիանէի վանքը տարածուած էր հին գերեզմանատուն: Մի քանի տեղ փորում էին նոր գերեզմաններ, մի քանի տեղ հողով ծածկում էին արդէն փոսերի մէջ դըրած մարմինները: Թիերը եւ բրիչները գործում էին: Քահանան փիլոն-թալով, աղօթքներ կարդալով, ճիչդ ասած՝ ոչինչ չկարդալով, մի գերեզմանից դէպի միւսն էր վազում եւ կատարում էր թաղման խորհուրդը: Այդ բոլորը գործւում էր խորին լռութեան մէջ: Ոչ բարեկամի լացը, ոչ ազգականի արտասուքը չէին առաջնորդում հանգուցեալներին դէպի ագիների աչխարհ. կարծես, նրանք շատ ուրախ էին, որ թըլսառ մարդիկ, ազատուելով տաժանական կեանքից, գերեզմանի մէջ վերջապէս պէտք է հանգստութիւն գտնէին: Թաղւում էին Ալաշկերտցի գաղթականներին:

— Ո՞րքան շատ մեռնում են, ասաց աբեղաներից մէկը իր հետ ման եկող ընկերին:

— Միեւնոյնն է, պատասխանեց ընկերը սառնասրտութեամբ,— այնտեղ Քրդերը եւ Թուրքերը պէտք է կոտորէին, այստեղ գոնէ իրանց մահով են մեռնում:— Բայց մենք հեռացանք հարցից, շարունակեց նա ընդհատուած խօսակցութիւնը,— կրկնում եմ քեզ, որ նրան պէտք չէ հաւատալ: Նա մօտենում է մեզ, իրան բարեկամ եւ մտերիմ է ձեւացնում, համակրութիւն է ցոյց տալիս, եւ ուրիշ հազար ու մէկ օյիններ է հանում, բայց այդ բոլորը կեղծ է, նա այսպիսով աշխատում մեզանից գաղտնիքներ որսալ եւ յայտնել, ուր որ հարկն է: Նա լրտես է, կատարեալ լրտես: Եւ այդ պատճառով այնքան լաւ ընդունուած է «Ի վերին Երուսաղէմի մէջ»: Շատ հաւանական է, որպէս ինքը յոյս ունի, շուտով եպիսկոպոս կը դառնայ եւ մի հարուստ թեմի առաջնորդ կը լինի:

— Բոլորը, ինչ որ ասեցիր ուղիղ է, բայց վերջին երկուսը չի ստանայ: «Զօրրորդը» խոստանալու համար իհար առատաձեռն է, բայց կատարելու մէջ չափազանց ժլատ: Կամենում են միայն առժամանակ այդ տխմարի գլուխը թափ տալ, որքան իրանց պէտք է, յետոյ պոչը կը կապեն եւ բաց կը թողնեն. նրա պաշտօնը աւելի յարմար մէկին յանձնելով:— Տես, երկու նոր մեռելներ եւս հիմա բերեցին...

— Թող տուր, թէ Աստուած կը սիրես, այդ քո մեռելները,— բայց նա այն տեսակ ազուէսներից չէ, որ շուտ խաբուի.

— «Ծնկացի աղուէսը երկու ոտքով էլ թակարդի մէջ է ընկնում»:

— Կամաց, թող անցնեն...

Ճեմելիքի հակառակ կողմից յայտնուեցան երկու ուրիշ աբեղաներ, որոնք մօտենալով առաջիններին, նոյնպէս դադարեցրին իրանց խօսակցութիւնը: Դրանք երկուսն էլ սինոդի անդամներ էին: Երբ փոքր ինչ հեռացան, դարձեալ շարունակեցին խօսակցութիւնը:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

հակոզութեան ասկ չանէ դրամներու փոխանակութիւնը, առարկելով թէ այդ քայլը կը հակառէ եռանդամ համաձայնութեան :

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ ալ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ֆրանսայի տագնապին, անշուշտ մեծ ըլլալով ժողովրդապետական կարգուսարքին վրայ :

Արհեստակցական ճակատին ձախողումը

Ինչպէս հաղորդած էինք, Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութիւնը մերժեց Մոսկուայի առաջարկը՝ միացեալ ճակատի մասին։ Այս մերժումը ծանր անակնկալ մը եղաւ Ժ. Ժուհոյի համար, որ վերջերս Մոսկուա գացած եւ սամաժամեայ համաձայնութիւն մը ստորագրած էր։ Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը մէկդի դնելով չարք մը սկզբնական գործեր, վաղեց արհեստակցական միութեան ժողովին, եւ ուժգնօրէն պաշտպանեց միացեալ ճակատը, բայց Ուոլթըր Սիթրին՝ Անգլիոյ ներկայացուցիչը եւ միւս անդամները վճռապէս մերժեցին։ Վիճաբանութիւնը երթալով կը տաքնար, բայց անօգուտ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գործադիր կոմիտէին անդամներէն միայն մէկը թեր քուէարկած է միացման, երկուքը ձեռնպահ մնացած են, իսկ չորսը դէմ քուէարկած են, անընդունելի գտնելով Մոսկուայի պայմանները։ Ամբողջ խնդիրը Արհեստակցական Միութեանց ընդհ. ժողովին քննութեան պիտի յանձնուի յառաջիկայ մայիսին, բայց յոյս չկայ որ արդիւնքը աւելի նպաստաւոր ըլլայ։ Հաւանական է որ Ժ. Ժուհօ շարունակէ իր պայքարը ի նպաստ միացման :

Եգիպտոսի բանակին կազմութիւնը

Եգիպտական կառավարութիւնը չկշռելու համար իր բանակին անկախութիւնը՝ անգլիական պաշնագրին վերձագրութեան առթիւ, ընդհ. քննիչ նշանակեց Զօր. Ազիզ Ալի փաշան։ Մինչեւ հիմա առանց բացառութեան Անգլիացիներ կ'ըլլային ընդհ. քննիչները։

Պատերազմէն առաջ Զօր. Ազիզ Ալի փաշա իբրեւ օսմանեան սպայ ծառայած է Մակեդոնիա, Ալպանիա, Եէմէն եւ Տրիպոլիս, ուր նշանաւոր հանդիսացաւ կազմակերպելով արաբական դիմադրութիւնը Իտալացիներուն դէմ, Իր յաջողութիւնները եւ ազդեցութիւնը ենվէր փաշայի նախանձը շարժեցին, եւ Ազիզ Ալիի կեանքը վտանգուեցաւ։ Պատերազմի ընթացքին Անգլիացիներ կարեւոր պաշտօններ յանձնեցին անոր, արաբական երկիրներու մէջ։ Զօրավարը գործօն եւ խիստ կարգապահ սպայ մըն է եւ իր անուանումը բարենշան կը համարուի եգիպտական բանակին բարեկարգութեան համար :

Սուտանի ռազմական յանձնաժողովին անգլիացի ընդհ. քննիչին տեղ ալ Եգիպտացի մը նշանակուեցաւ :

Եգիպտական կառավարութիւնը կը խորհի զինագործարան մը շինել Գահիրէի մօտ, ոչ թէ անոր համար որ անգլիական ռազմանիւթերը պակաս կուգան, այլ ի նախատեսութիւն պատերազմի մը, երբ կրնան խանգարուիլ անգլիական փոխադրութիւնները :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԻՉ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԻՆ գինը, որ 2.60 էր Սեպտ. 3էն ի վեր, 2.70ի պիտի ծախուի երկուշաբթի օրէն սկսեալ :

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշած ըլլալով փակել խորհրդային հիւպատոսարանները, Մոսկուայի կառավարութիւնն ալ փոխադարձաբար պիտի փակէ Խ. Միութեան թրքական հիւպատոսութիւնները։ Ինչպէս կը յիշուի, Մոսկուա միեւնոյն գիրքը բռնած է միւս պետութեանց հանդէպ, հիւպատոսութիւններ ընդունելով միայն մայրաքաղաքին մէջ, եւ փոխադարձաբար :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, մէկ օր ալ աւելի մնալով Պերլինի մէջ։ Երէկ Պերլին գնաց նաեւ Ռումանիոյ վարչապետը, Պ. Սթոյատինովիչ։ Այս այցելութիւնները մեծ ուշադրութիւն գրաւած են Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ :

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ նստաշրջանին բացումը յետաձգուեցաւ, Ֆրանսայի նախարարական տագնապին հետեւանքով :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ամուսնութիւնը տեղի պիտի ունենայ հինգշաբթի օր, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ։ Խրախճանքները պիտի տեւեն երեք օր երեք գիշեր։ Առաջին արքայական հարսնիքն է այս, Փարուքներու օրէն ի վեր. Թագաւորը 18 տարեկան է, հարսնցուն՝ 17։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, Հովանաւորութեամբ Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին :

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի Քաղաքապետարանի փառաւոր Լաւիլի շէնք սրահին մէջ, 5, բիւ տէ գ'ըէօլ, Քրէմլէն Պիսէթր :

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre :

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, կէսգիշերէն վերջ եւրոպական պար մինչեւ առաւօտ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով :

Մուտք 6 ֆրանք

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

Այսօր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին
Salle Horticultureի մէջ
84 RUE DE GRENELLE. Metro Rue de Bac

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է մանուկներու նուագով, երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով։

Կը ներկայացուի ուրախ թատերգութիւն մը «ԳԱՂՏՆԻՔԸ»

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ կը բաժնէ բոլոր մանուկներուն նախընթրիք եւ անակնկալ նուէրներ։

Մուտքը՝ փոքրերուն ձրի, մեծերուն 4 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սոֆիայի մէջ վախճանած Այրի տիկին Աղաւնի ԵՐԱՄՕԶ - ԱՎԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ, իր զաւակներուն խնդրանքով, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, այսօր, կիրակի, 16 յունուար, ժամը 11ին, Ս. Պատարագի արարողութիւնէն վերջը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԷՆ (Մարսէյլ) Պ. Պ. Արտաշէս եւ Բարսեղ Գամպուրեան եղբայրները իրենց ընտանիօք ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց ասանահօր Յակոբ Զաքարեանի, իր անկնոյ մահուան առթիւ։

ԽՆՆԴԵԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՕՐ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը տօնուի Փարիզի մէջ 1938 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16ին Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Grande Salle des Fêtesի մէջ 6 **Rue Lancry**. Մէթրօ **Lancry** կամ **République**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին համդէսի երկրորդ մասին մէջ։

Կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻԶԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. ՊՕՑԱՃԵԱՆ (ջութակ), ՏԻԿԻՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Յ. ՏԷՕՔՄէՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ԳՐԻԱՆՃԵԱՆ (երգ), Օր. Ի. ՊԻԽԼԻՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), կը պարէ փոքրիկ ՆԷԼԼԻ ՄԵՐՈՒԿԵԱՆ ընկերակցութեամբ թառախաղ ԳԱՐԵԳԻՆԻ, դաշնակ PLEYEL.—Մուտք՝ 10, 5 եւ 3 ֆրանք։ Տոմսերու համար դիմել Ամասիոյ Հայր. Միութեան ատենադպիրին, Պ. Տէօքմէճեան-ին, 17 Rue des Envierges, Paris (20) եւ հանդէսին օրը կիշէին։

Դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

ՓՐՈՖԱՆՆԵՆՏԻ Ցանձնախումբի հերթական դասախօսութիւնը 19 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Յանձնախումբի անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը դասախօսէ Ընկ. Յ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊՈՄՕՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

16 Յունուար, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Պօմօնի «Վարանդեան» սրահին մէջ, 10 Bld. des Marguerites

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. Ղազարեանի եւ մասնակցութեամբ դերասանուհի Տիկին Սիրուշի, Օր. Անժէլ Վարժապետեանի, Պ. Վ. Տէր Վարդանեանի եւ Պ. Հ. Համբարձումեանի։

Կը ներկայացուի Յ. Թումանեանի «ԱՆՈՒՇ»ը, հայկական օփերէթ 5 արար։ Երգեցիկ խումբ 15 հոգիէ բաղկացեալ։ Երաժշտութիւնը կը ղեկավարէ Պ. Ս. Չէօրէքճեան։

Մուտք՝ խիստ ժողովրդական գիներով։

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սարսէլի «Հրայր» խումբի կողմէ իր կազմութեան տասներորդ տարեդարձին առթիւ

16 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 9 Սալ տէ Նօսի մէջ, Սարսէլ։ ՄՈՒՏՔ 7 Ֆր.

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՅ Ը. ՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

16 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Ցան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԳՆԴ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Տեղի պիտի ունենայ Միութեանս պաշտօնական դրօշակի յանձնումը

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը ներկայացուի Ա. Անտոնեանի «ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը

Մուտք՝ 2 Ֆրանք

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ
ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ՏՕՆԵԼՈՒ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Յունուար 22 Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս ԼՈՒՍԻԷՆԻ չքեղ սրահին մէջ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

13 — 23 Դեկտ. 1937

ՎԻԷՆ, Լ. Տ — 110:
ՔՈԼՈՆՊ, Օ. Ե — 150:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ս. Տ. Մ — 80 :
ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ, Զ. Գ — 150
ՓԱՐԻԶ (8), Շ. Ս — 150
ԱՆԹՈՆԻ, Բիւր — 150:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Եղբ — 110:
ԹՈՒՐԷԹ, Յ. Ս — 40:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ս. Տ — 110:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ս. Պ — 145:
ԿԱՔ, Վարդ — 75:
ՓԻՐԷՕ, Օ. Ե — 100:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա — 100:
ԼԱՆՍԷՑ, Ս. Զ — 150:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Մամ — 50:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Մաս — 40:
ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊ, Գ. Յ — 75:
ՓԱՐԻԶ, Ն. Ա — 140:
ԱԼԺԵՐ, Գասպ — 150:
ԹԷՀՐԱՆ, Վ. Մ — 215:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս — 150:
ՇՕՏԸՑՈՆ, Նէվ — 265:
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա — 40:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Դ. Գ — 100:
ԼԻՈՆ, Պապ — 200:
ՇԱԼԷԹ, Մ. Մ — 50:
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Ղար — 75 :
ՇԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Օ. Ղուկ — 150:
ԻՍՍԹԻ, Գ — 110:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ս. Տ. Մ. — 80:
ԼԻՈՆ, Պետ — 150:
ԱՆԻԷՌ, Օր. Թ — 100:
ՔՐԱՎԱՆՇ, Սամս — 75:
ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Խ. Փ — 70:
ԹՐԱՆ, Վ. Զ — 105:
ՓԱՐԻԶ (11), Յ. Խ — 75:
ՓԱՐԻԶ (9) — Մին — 40:
ՔԱՇԱՆ, Յ. Խանչ. — 100:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայր. Միութեան Վարչութիւնը հրաւիրում է Ղարաբաղցի եւ Զանգեզուրցի բոլոր հայրենակիցներին Ընդհանուր ժողովի, որ տեղի է ունենալու 21 Յունվարի Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9.30ին, 81 Rue de la Faisinderie, Փարիզ (16), մէթրօ Dauphine եւ Fompe։ Օրակարգ՝ համարատուութիւն եւ ընտրութիւն նախագահի, վարչական անդամների եւ ուրիշ հարցեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վարչութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները անխտիր, 17 Յունուար, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse։ Օրակարգ՝ Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն, Վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր եւ կարեւոր տեղեկութիւններ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14 – 20։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2 - 7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անգուգական, Անմրցելի, Անխառն։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժելիք, պատրաստուած զուտ չամիչէն ձոյլ Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ԿԱՖԷ ԴԸ ՖԼՈՐ

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն or Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՍՈՒՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 07-77 07-71

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Յոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր զեղչ։ Անոնք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օղի՝ առատ ալանդերներով մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՕՖՈՒՐԱ պատրաստուած կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով, իսկ գաւաթի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ։ Կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖ եւ սեր։ Ամէն երեկոյ արեւելեան քամանի նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՖԻՐԷ հանգիստ ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր։ Մեկ այցելութիւն բաւական է մեր անւական յաճախորդը դառնալու համար։

Le Gérant H. STEPHAN
17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER HAGOPIAN

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամէնուն կողմէ գնահատուած

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մամնաւոր խնամքով եւ ան չի պարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ։ Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ։

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները։

ALBERT BACRI, Agent général

19Rue Turbigo, Paris (2), Tél. Central 83-17

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ.—Mre. Cotton. 68 Av. Galline. Villeurbanne (Lyon)
Mr. Simondis, 33 cours Devellier, Marseille

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	205 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 18 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3631

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐԸ ՄԷԿ ՈՏՔԻ ԵԼԱՆ...

Արդէն իսկ աշխատանքի ձեռնարկած է խորհրդային խորհրդարանը, իր երկու առանձին ժողովներով,— Միութեան Խորհուրդ եւ Ազգութեանց Խորհուրդ։

Հեռագիրը ամէն օր տեղեկութիւն մը կը հաղորդէ անոր «գործունէութեան» մասին, որ սկսաւ դղրդագին ծափերով,— տասնըվեց վայրկեան՝ միայն Սթալինի համար — եւ կը շարունակուի բանաձեւեր քուէարկելով յոտնկայս եւ միաձայն։ Վկայականներու քննութիւնն անգամ ձայն-ծպտուն հանել չէ տուած, քանի որ բոլոր երեսփոխանները չատոնց նշանակուած, եւ մէկ անգամէն «ընտրուած» էին, միշտ միաձայնութեամբ։

Ինչպէս յայտնի է, Միութեան Խորհուրդը կը բաղկանայ 369 անդամներէ, իսկ Ազգութեանց Խորհուրդը՝ 574 պատգամաւորներէ. համագումար՝ 1143, որոնց 184ը կիներ են։ (Իւրաքանչիւր 300,000 քաղաքացի կ'ընտրէ մէկ պատգամաւոր)։

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, երկու Խորհուրդներուն մէջ ալ պետական եւ կուսակցական պաշտօնեաները կը ներկայացնեն գերակշիռ դիրք։

Այսպէս, Միութեան Խորհուրդին մէջ պաշտօնեաներու համեմատութիւնն է 47 առ հարիւր։ Զինւորական պաշտօնեաները կը կազմեն 8 առ հարիւր, սպաները՝ 7ուկէս առ հարիւր, «բանուորներն ու գիւղացիները» 30ուկէս առ հարիւր։ (Ինչպէս գրուած կուսայ թերթերէն մը, այս բանուորներն ալ պաշտօնեաներ են, իսկ ինչ որ գիւղացի կը կոչեն, աւելի քան մէկ երրորդով նախագահներն են հաւաք. տնտեսութեանց)։ Մնացեալ 7 առ հարիւրն ալ կը կազմեն գիտնականներ, հեղինակներ, դերասաններ եւ «հերոսներ» օդագնացութեան, ճարտարագործութեան, հողագործութեան ենթակայաններէն։

Ազգութեանց Խորհուրդն ալ նոյն պատկերը կը ներկայացնէ։ Սահմանադրութեան տրամադրութեամբ, ոչ-Ռուսերը պէտք է գերակշռէին այս ժողովին մէջ. բայց նորէն Ռուսն է որ կը տիրապետէ (144 պատգամաւոր)։ Բոլոր դաշնակցային հանրապետութեանց ղեկավարները կանխաւ եւ խմբովին գլխատուած ըլլալով, «ընտրած են» Ռուսեր կամ ռուսացած Հրեաներ։ Միւս կողմէ, մասնաւորապէս Հայաստանի գլխուն փաթթած են ոչ-Հայեր,— Ռուս, Թաթար, Հրեայ եւն.։

Միակ «մխիթարական» պարագան այն է որ, երիտասարդները մեծամասնութիւն կը կազմեն, նշանակուած եւ պարտադրուած ըլլալով հեղքանէն։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ հաստատած մաքրագործումը — բուն բառով՝ ջարդ — աւլեց մաքրեց, «հողմացրիւ ոչնչացուց» հասունցած ղեկավարները, կուսակցական թէ պետական։ Պերճախօս փաստ մը,— Վերջին համագումարէն ընտրուած կեդր. Կոմիտէի 71 անդամներէն 32ը միայն արտօնուած էին թեկնածու ներկայանալու, իսկ կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (Նախկին խորհրդարան) անդամները աւլուած էին կէս առ կէս։ Եօթը նախագահներէն մնացած էին միայն երկուքը։ Եւ դեռ մաքրագործումը կը շարունակուի։ (Ո՞վ կրցաւ սաուգել բանտարկեալներուն եւ աքսորականներուն թիւը...)։

Այս՝ խորհրդարանին ֆիզիքական պատկերն է։ Քիչ մըն ալ քրքրենք հոգեկանը.

Կարգ մը լաւատեղեակ թղթակիցներ նկարագրելով խորհրդարանին անցուդարձը, կը գրեն թէ կեդր. Ասիոյ եւ Ծայր. Արեւելքի շրջաններուն երեսփոխան կիները մասնաւորապէս կը յորդէին խանդավառութեան ցոյցերով։

«— Մեր աչքին զարկաւ երեսփոխանուհի մը, որ երեք անգամ ոտքի ելաւ, մեզի համար անհասկնալի լեզուով մը եւ բուռն շարժումներով ջերմագին ծափեր արձակելու որոնց վերջին բառը միշտ Սթալինն էր։ Այս կիները ակներեւ հաճոյք մը կը զգան ծափահարութեանց ազդանշանը տալով, եւ մասնաւորապէս ազմկալի զուարթութեան մթնոլորտի մը մէջ է որ տեղի կ'ունենան Ազգութեանց խորհուրդին վիճաբանութիւնները»։

Անշուշտ շատ քիչեր բան կը հասկնան այս բաբելոնեան տեսարաններէն։

Ցիշենք աւելի յատկանշական պարագայ մը։ «Թան»ի թղթակիցն է որ կը պատմէ.— երբ լիագօրագրերու յանձնախումբին տեղեկաբերը արտասանեց Նիքոլա Եէժովի անունը, բոլոր երեսփոխանները ոտքի ելան եւ սրահը թնդաց խանդավառ ծափերու մէջ։

Հասկնալի է,— Նախ «մարդկութեան հանճարեղ առաջնորդ»-ը, Սթալին, յետոյ անոր Չեկային վարիչը՝ Եէժով։

Ուրիշ ոչ մէկ վկայութիւն պիտի կրնար այնքան յստակօրէն պատկերացնել կարմիր խորհրդարանին խեղութիւնը, որքան այս պարագան։ Կարելի էր հատորներ գրել այս մասին, բայց այս մէկ հատիկ իրողութիւնը հազար պատմութիւն կ'արժէ։

Խորհրդարա՞ն մը որ մէկ մարդու պէս, լարուած զսպանակի մը նման ոտքի կը ցատկէ, ողջունելու համար հազարաւոր պաշտօնական գնդակահարութեանց եւ հարիւր հազարաւոր անյայտ սպանութեանց ոճրին վարիչը, Խորհրդարա՞ն մը ուր ոչ իսկ տասը քաջեր կը գտնուին, գոնէ իրենց տեղը գամուելու, այդ անունը արտասանուած ատեն, հոգ չէ թէ ձայն—ծպտուն չհանեն, Խորհրդարա՞ն մը որ 1143 բերաններով ու ձեռքերով կը նուիրագործէ աշխարհասասան սպանդը եւ անոր արիւնարբու վարիչները, անշուշտ օրէնութիւն չէ որ պիտի ցանէ Խ. Միութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ, անոր անհամար ժողովուրդներու գլխուն։

Եւ երեւակայել որ բոլորն ալ ողջոյնի եւ զղրդագին ծափերու այս հերոսներէն ամէն մէկը չի կրնար կասկածիլ՝ թէ վաղը կարգը իրեն պիտի գայ «ժողովուրդի թշնամի» հռչակուելու, կը բաւէ որ Սթալին ծուռ նայի եւ Եէժով թղթածրար կազմէ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ՊՈՆԷ ՁԱԽՈՂԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ Պ. ՊԼՈՒՄԻ

Ազգային միութեան դահլիճ ալ քանի մինչեւ թոյլնելներ

Ելմտական նախարար Պ. Ժոռժ Պոնէ չարաթ եւ կիրակի օր ամէն միջոց փորձեց նոր դահլիճը կազմելու համար, սակայն յուսահատեցաւ, ընկերվարականները թշնամական դիրք բռնած, իսկ իր կուսակցութիւնը (արմատական) պառակտուած ըլլալով։ Նախկին նախարարը կիրակի իրիկուան դէմ Ելիզէի պալատը գնաց եւ իր հրաժարականը ներկայացուց հանրապետութեան նախագահին, որ անմիջապէս իր մօտ հրաւիրեց Պ. Սառօ եւ Պ. Լէօն Պլում։ Ընկերվարական կուսակցութեան պետը իր ընկերներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ, յանձն առաւ կազմել նոր դահլիճը, նոր հիման մը վրայ։ Այս առթիւ նոյն ալ յայտարարութիւնն ըրաւ, կէս գիշերին

— «Այս իրիկուն իմ բնակարանիս մէջ ընդունեցի Պ. Տալատիէն, Պ. Փօլ Ռէյնօ, Մորիս Թորէզը եւ Ժագ Տիւքլօ (վերջին երկուքը համայնավար)։ Այցելեցի Պ. Պ. Իվօն Տէլպոսի եւ Շօթանի։ Պիտի տեսնեմ նաեւ Պ. Ալպէր Սառօն։ Գիտէք արդէն որ ձեռնարկած եմ դժուարին եւ յանդուգն փորձի մը։ Անելորդ է բացատրել պատճառները։ Կը կարծեմ թէ ներկայ պարագաներուն մէջ անհրաժեշտ է ընկերային խաղաղութեան ապահովութիւն մը ձգել ներսը, արտաքին ուժի ապահովութիւն մը՝ դուրսը։ Ահա թէ ինչու կը փորձեմ գլուխ հանել տեսակ մը Մաթինեօնի քաղաքական համաձայնութիւն։ Կ'ուզեմ ազգային համախմբում մը կատարել Ժողովրդական Ճակատին շուրջը, ինչ որ գործնապէս կը նշանակէ Ժողովրդական Ճակատի բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն միացնել այնպիսի քաղաքացիներ որոնք մինչեւ հիմա ընդդիմադիր եղած են, սակայն փարած կը մնան ժողովրդապետական ազատութեանց։ Ազգային միութեան փորձ մը կը կատարեմ այնպիսի պայմաններու մէջ որ չվնասէ հանրապետական ազատութեան եւ ընկերային յառաջդիմութեան, նոյն իսկ որ եւէ մտահոգութիւն չպատճառէ այդ մասին»։

Փոխ-վարչապետ հայեւ գործի ձեռնարկած, իր առջեւ ցցուեցաւ առաջին դժուարութիւնը։ Պ. Փօլ Ռէյնօ, նախկին ելմտական նախարարը, որուն աջակցութեան դիմած էր Պ. Լէօն Պլում, առաջարկեց որ ազգային միութեան մաս կազմէ նաեւ Պ. Լուի Մառէնի խմբակցութիւնը, որ երեսփ. ժողովին ծայրագոյն աջ թեւը կը կազմէ։ Այդ պարագային ազգային միութիւնը իրականացած պիտի ըլլար հարիւրին հարիւր։ Բայց այս առաջարկը անընդունելի էր Լէօն Պլումի համար, որ միեւնոյն ատեն կ'ուզէ ապահովել համայնավարներուն եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան գործակցութիւնը։

Միւս կողմէ, իր կուսակցութիւնը եւ արմատականներն ալ մեծ դժուարութիւններ կը յարուցանեն։ Այս վերջինները նեղացած են որ ընկերվարականները պատճառ եղան Շօթանի դահլիճին տապալման։ Ամէն պարագայի մէջ, թէ արմատականները եւ թէ համայնավարները բացառիկ ժողովներ գումարեցին երէկ, վերջնապէս ճշդելու համար իրենց դիրքը։

Կը թուի թէ Պ. Լէօն Պլում հանդուրժեալ Մաքտօնըլտի փորձը կ'ուզէ կատարել, թէեւ 1936ին պաշտօնի ձեռնարկած ատեն, ազդարարեց թէ երբեք Մաքտօնըլտ մը պիտի չըլլայ»։

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ԱԼ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ արմատականները մերժած ըլլալով համայնավարներուն մասնակցութիւնը նոր դահլիճին մէջ, Պ. Լէօն Պլում հրաժարեցաւ եւ հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Շօթանի, որ ընդունեց։

Սակարանը բաց էր երէկ, գործառնութիւնները ազատ ձրգուած ըլլալով։

Ինչո՞ւ ձախողեցաւ Պ. Պոնէ

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Պ. Ժոռժ Պոնէ լրջօրէն գործի ձեռնարկած էր, նոր դահլիճը կազմելու համար, ի հարկին ամբողջովին արմատական տարրերէ։ Ընկերվարականները առաջին առթիւ բացասական դիրք բռնեցին իրեն դէմ, բայց Պ. Պոնէ կը շարունակէր իր ձեռնարկները։ Կիրակի իրիկուն Պ. Պոնէ խորհրդակցութեան հրաւիրելով իր կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը, պարզեց կացութիւնը եւ մասնաւորապէս ընկերվարականներուն գործակցութեան մերժումը։ Ժողովը նախ միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ ցաւ կը յայտնէր ընկերվարական կուսակցութեան բացասական դիրքին առթիւ, ընդդէմ իր անդամներէն մէկուն։ Ետքոյ քուէի դրուեցաւ Պ. Պոնէի փորձը շարունակելու խնդիրը։ Թեր քուէարկեցին 32 հոգի, դէմ՝ 26, իսկ ձեռնպահ մնացին մօտ 40 ժողովականներ։ Ասոր վրայ Պ. Պոնէ հանրապետութեան նախագահին ներկայանալով, յանձնեց իր հրաժարականը։

Կիրակի օր, թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ թէ համայնավարները առանձին յայտարարութիւններ հրատարակեցին, ազդարարելով թէ միայն ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան մը կրնան մասնակցիլ։ Այնպէս որ, մթնոլորտը կրկնապէս թանձրացած էր։ Միւս կողմէ, երկու կուսակցութիւններն ալ հակառակ են Պ. Պոնէի ելմտական քաղաքականութեան, որ Շօթանի դահլիճին տապալման գլխաւոր պատճառը կը կազմէ։

Եւ վերջապէս, պաղ հովեր կը փչեն ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ։ Վերջինները կը մեղադրեն թէ ընկերվարական նախարարները լքեցին ճակատը, փութացնելով Շօթանի անկումը։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը մերժեց այս մեղադրանքը, պնդելով թէ իրենք այդ քայլը առին փրկելու համար ժողովրդական Ճակատը, մանաւանդ որ, Պ. Շօթան հաւատութիւն առած էր համայնավարներուն։

(Նախընթաց շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲՈՇԱՆ ՓԱՇԱ ԿՈՉԵՑԻՆ, ԱՄԷՆԷՆ ԱՌԱՋ ՀԱՅԸ ԿԱԽԵՑ

Ես պատմեմ, դուք դատեցէք։ Աղբիւրս՝ «Ալիք», Էնկիւրիի երբեմնի «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ն (28 դեկտ).

1937 դեկտեմբեր 24ին, Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովը օրինագիծ մը կը քուէարկէ, որուն համաձայն ծովային դրամատուն մը պիտի հաստատուի, «Տէնիզ պանք» անունով։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, պատմալեզուաբանական յանձնաժողովի անդամներէն փրոֆ. Մաքսուտ Սաարի դիտել կուտայ թէ բացատրութիւնը չի համապատասխաներ թուրքերէն լեզուի կանոններուն եւ կ'առաջարկէ դրամատունը կոչել «Տէնիզ պանքասը»։

Ցաջորդ Օսմին, Խամայիլ Մուշ-բաք ճառ մը կը խօսի եւ կը հաւնեցնէ թէ բացատրութիւնը ճիշդ է։ Եւ ժողովը կը վաւերացնէ «Տէնիզ պանք»ը։

Հակառակ այս յաջողութեան, բանավէճը կը շարունակուի անթեյով, եւ սաստուած կանոն արբենցող քար մը կ'արձակէ Մաքսուտ Սաարիի դէմ։

Քննադատողներէն մէկը, ճախորդ վարչապետ Խմէթ Ինէօնիւի դիւանապետը, այնքան յառաջ կ'երթայ որ, Մաքսուտ Սաարին կը կոչէ «ողորմելի մը», որուն պատմագիտութիւնը թուրքական կրկնութիւններէն անդին չանցնիր»։

Կծու սաստ մը եւս.

— «Պայ Սաարի Մաքսուտի, եթէ դասերէդ առաջ թուրքերէն սորվիս եւ հասկնաս անոր անուշութիւնը, պիտի հրաժարիս թուրքերէն խօսելէ»։

Ո՛րիկէ ուր, այս թրքավարի բանավէճին կը խառնուի նաեւ հայազգի մէկը մը, Յակոբ Մարթայեան, որ իր պատիւին հետ անունն ու մականունն ալ վրայ տալով, այժմ դարձեր է «Տիլաչար»։ Կեֆաւորութեամբ Աթաթիւրքի։

Իբրեւ անդամ Թուրքիոյ լեզուական ուսումնասիրութեան յանձնաժողովին, մեր փախուկը իր կարգին կ'անցնի անթեյին գլուխը, կը խարազանէ Սաարի Մաքսուտին, եւ ի լուր աշխարհի կը ծանօթացնէ իր հանգամանքը.

— «ԵՍ ԹՈՒՐՔ-ՀԱՅ ԿՈՉՈՒԱԾ ՑԵՂԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ (զավալէ) ԹՈՒՐՔ ԶԱՒԱԿՆ ԵՄ։ Ընդհանուր պատերազմին աշխատեցայ Աթաթիւրքի հրամանին տակ, Թուրքիոյ եւ թրքութեան համար։ Ետոյ յափշտակուելով թրքութեան մեծ առաքինութիւններէն, Եւրոպայի մէջ լրացուցի թրքաբանական ուսումնասիրութիւններս։ Թուրքերէնի դատախօս եղայ պոլսական համալսարանին մէջ։ Այսօր բարեբախտ եմ որ կ'անդամակցիմ թուրք լեզուական յանձնաժողովին եւ օգնական դատախօս եմ Էնկիւրիի պատմական-լեզուական համալսարանին մէջ»։

Ուրեմն, Բօլլոր Քոլէճի այս վիժուկը, որուն ամբողջ արժանիքը իր դիզած բազմալեզուեան մտանմտանյանն է, աղաց, դողաց, ոլորուեցաւ, պլորուեցաւ, եւ փտաւ իր բուն կերպարանքը,— խաստրակ ճճի մը։

Եւ անշուշտ առաջին ապտակը սիլաւ ուտէ Թուրքէն, շատ պատկերալից բառով մը — Ալչա՛ք։

Հին ժամանակներու ամէնէն հաւատարիմ եւ անարգ էֆէնտիներն անգամ այսքան իջած, իջացած չէին։

Պետրոս Զէքիները հազար անգամ աւելի բարձր էին։ Իսկ առածի կարգ անցած բոշաները շատ աւելի պարկեշտ։

Ի՞նչքան կարճ է այս պոռնիկներուն յիշողութիւնը...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԵՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՕՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Բարերար Հայր. Միութենէն (Մարսէյլ) Հայրենակից Տիգրան Թեւանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի	50
Յունուար 12ի գումարը	1585
Ընդհ. գումար՝	1635

Ի՞ՆՉ ՏԱՐՐԵՐԷ ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Տեղեկութիւններ կը պակսին Հայերու մասին

Խ. Միութեան Խորհուրդին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Ձերպակով, լիազօրագրերու յանձնախումբին նախագահը, շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդեց խորհրդարանի կազմի մասին։ Ժողովին մէջ կան 77 կին պատգամաւորներ, 113 կուսակցական եւ 170 կառավարական պաշտօնեաներ, 54 ազգ. տնտեսութեան եւ 66 ընկերային ապահովութեանց պաշտօնեաներ, 59 բանուորներ, 51 կոլխոզներ, 48 մտաւորականներ, 68 զինուորականներ։

Ծքանչան ստացած են 253 պաշտօնեաներ, այսինքն 42 առ հարիւր։

Ազգագրական տեսակէտներով, ժողովին անդամներէն 338ը Ռուս են, 80ը Ուկրայնացի, 35ը Հրեայ, 15ը Սպիտակ Ռուս, 12ը Վրացի, 11ը Ուզպէկ, ութը Թաթար, ութը Խազախ, 7ը Ազէրի, չորսը Չուվաշ, երեքը Գերման։ (ԽՄԲ.— Անշուշտ Հայերու թիւն ալ յիշուած է, բայց «Թան»ի թղթակիցը, որմէ կը քաղենք այս տեղեկութիւնները, չի խօսիր այդ մասին)։ 276 պատգամաւորներ միայն տարրական կրթութիւն մը ստացած են, 168ը երկրորդական վարժարանէ անցած են, իսկ 110ը բարձրագոյն կրթութիւն ստացած են։

Պատգամաւորներուն մեծ մասը երիտասարդներ են։ Հինգը՝ 20 տարեկան, 34ը՝ 20 — 25 տարեկան, 75ը՝ երեսուննոց, 134ը գրեթէ 35 տարեկան, 140ը կը մօտենան քառասունի, իսկ 183ը 40էն վեր են։

Տեղեկարարը չյիշեց թէ ժողովուրդը քուէ տուած է ներքին գործավարութեան բազմաթիւ պաշտօնեաներու (չէկիստ, թիւով 45)։ Եւ երբ արտասանեց Չեկայի նախագահին՝ Եէժովի անունը, բոլորը մէկ ոտքի ելան եւ խանդավառ ծափերով թնդացուցին սրահը։ «Թան»ի թղթակիցը այս տեղեկութիւնները հաղորդելով, կ'ըսէ թէ Սթալինէն վերջը Եէժովն էր որ համակրանքի ամէնէն աղմկալի ցոյցերուն արժանացաւ։

Ազգութեանց խորհուրդին մէջ ալ, տեղեկութիւնները հաղորդուեցան ժողովի կազմի մասին։

Այս ժողովին պատգամաւորներէն 144ը Ռուս են, 34ը Ուկրայնացի, 15ը Սպիտակ Ռուս, 33ը Վրացի, 17ը Ուզպէկ, 15ըՀրեայ, 9ը Գերման եւն.։ (Հայերը նորէն չեն յիշուած)։ Ընկերային տեսակէտով, պատգամաւորներէն 88ը կուսակցական պաշտօնեաներ են, 161ը կառավարական, 34ը ազգային տնտեսութեան, 31ը ընկերային կազմակերպութեանց, 70ը բանուոր, 97ը կոլխոզական, 52ը մտաւորական, 41ը զինուոր, երկուքը ապայ։ Կիներու թիւն է 110։ Անդամներէն 409ը համայնավար են, 165ը անկուսակցական։

Երկու ժողովներուն մէջ ալ վկայականները ամբողջովին օրինաւոր հռչակուեցան եւ վաւերացուեցան միաձայնութեամբ (միշտ միաձայնութեամբ)։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԴԱՒԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՇՈՒՐՋ

«Հայոց Մօշը կրկին ալեկոծ է ։ Ազգաժողով, քննիչ մարմին, սահմանադրութիւն, ընտրական նախապատրաստութիւններ,— այս բոլորը անզօր եղան խաղաղեցնելու Միջերկրականի այդ պղտորած անկիւնը ։

Ի՞նչ է, վերջիվերջոյ, այս աղմուկին պատճառը ։ Թուրքիա ի՞նչ կը փնտռէ հոն ։ Սուրիան կրնա՞յ պարտադրել ինքզինքը ։ Ու Ֆրանսան, մանաւանդ, տեղի կուտա՞յ, արդեօք, Թըրքական յարաճուն ճնշումներուն առջեւ՝ առատ մը յանկարծ պարպելով «Տաւրոսի երկրին» այդ մասն ալ ։ Կամ՝ կը գրաւէ Թուրքիան՝ զիջելով չէնքի ...

Ահա հարցումներ, որոնք ինքնաբերաբար ծնունդ կ'առնեն ։ Մանաւանդ որ, ինչպէս ըսինք, օր օրի կը խառնուի Սանճաքը, ձերբակալութիւններ, ցոյցեր, նոյնիսկ յարձակումներ տեղի կ'ունենան ։

Ծանօթ է, որ նոյեմբեր 20էն սկսեալ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին նոր սահմանադրութեան գործադրութիւնը՝ համաձայն Ազգաժողովի որոշման ։ Անկէ վերջ, իրաւասու մարմին մը տեղւոյն վրայ քննութիւններ կատարեց ընտրութեանց համար ։

Այդ յանձնախումբը նոյեմբերի վերջաւորութեան մեկնեցաւ ։ Անորոշէն դէպի մնաց, ձեռնարկել վերջ խորաքանչիւր վարչական շրջանի քուէարկութեան պայմանները ուսումնասիրութեան եւ նախնական գործողութեանց, — մարդահամար, ընտրական ցանկ եւայլն ։ Այդ մասին պատրաստեց նաեւ ծրագիր մը՝ ընտրական ձեւակերպութեանց համար, զայն ենթարկելով Ազգաժողովին վաւերացման ։ Նոյն յանձնախումբին յանձնարարուած էր յունուարին վերադառնալ Սանճաք ։ Իսկ ընտրութիւններու թուական նախատեսուած էր 1938 մարտ 28 առաջին աստիճանի, իսկ Բ. աստիճանի՝ 12 ապրիլ ։

Դեռ շաբաթ մը առաջ էր, որ Էնկիւրիի կառավարութիւնը Ազգաժողովին ուղղուած հեռագրով մը իր վերապահութիւնը՝ յայտնեց ընտրական յանձնախումբի կարգադրութեանց մասին ։ Իսկ յանձնախումբը ժխտեց այդ ամբաստանութիւնները ։

Անջատ այս բոլորէն, Սանճաքին մէջ տեղի ունեցան, կ'ըսէինք, կարգ մը դէպքեր, որոնք ոչ միայն բարենշան չէին, այլեւ, ընդհակառակն, օր օրի կ'արմատացնէին այն կասկածը թէ վճռական բախում մը անխուսափելի կրնայ դառնալ ։

Մէկդի դնելով այս բոլոր առեղծուածային դէպքերը», որոնց թելերը կը գտնուէին Փարիզ, Էնկիւրի ու Դամասկոս — կ'ուզէինք յիշել կարգ մը պարագաներ, որոնք կրնան օգնել մեզ՝ գտնելու համար վերէն տրուած հարցումներուն պատասխանները ։

Այսպէս, Սուրիոյ խորհրդարանը, անցեալ տարուան նստաշրջանին, Սանճաքի խնդիրը քննութեան առնելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը մերժէր Ալեքսանտրէթի նոր կանոնագրութիւնը ։ Մարզպանը ազդարարեց թէ «Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին ընդունումը ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ չի կրնար սկսիլ, մինչեւ որ Սուրիա պաշտօնապէս չճանչնայ Ժընեւի Համաձայնագիրը՝ Ալեքսանտրէթի մասին» ։ Դամասկոս դասաւ ձեւը, — դահլիճը իր յայտարարութեան մէջ ընդունեց կատարուած իրողութիւնը, իսկ խորհրդարանը վստահութեան բանաձեւ մը քուէարկեց ։

Անկէ յետոյ էր որ Մէնէմէնճիօղլու, Թուրք արտաքին գործավարութեան խորհրդականը, Սուրիա կատարած այցելութեան առթիւ, Սանճաքի հիմնական օրէնքի մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով բառ առ բառ կ'ըսէր

Ազգաժողովը արձակեց իր վճիռը ։ Այլեւս խօսք չի կրնար ըլլալ նոր բանակցութեանց մասին ։ Սահմանադրութիւնը մեքենաբար գործադրութեան ճամբուն մէջ կը մտնէ նոյեմբեր 20ին ։

Ատիկա նոյեմբերի առաջին օրերուն էր ։ Դեկտեմբերի վերջին օրերուն, Սուրիոյ վարչապետը, Էնկիւրիի մէջ, «արտաքին եւ ներքին գործավարներու կողմէ հիւրասիրուած ատեն, ճաշարանին մէջ, խմիչքի պեցաւ Աթաթիւրքի, տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, երկու երկիրները շահագրգռող բոլոր խնդիրները քննուեցան եւ որոշուեցաւ յառաջիկային գործել ներդաշնակութեամբ» ։

Հակառակ այս «սիրալիր տրամադրութիւններուն», սակայն, Սանճաքը կռուախնձոր մըն է դարձեր՝ մանաւանդ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ միջեւ ։

Այնքան, որ Թուրք մամուլը սկսեր է, կրկին, բուռն արտայայտութիւններ ունենալ ։ Իսկ Պոլիս միթինկներ կը սարքէ ...

«Ճիւմհուրիէթ», օրինակ, չէր վարաներ Սանճաքը չափանիշ նկատել Ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեանը, իր խմբագրականին վերեւ իբրեւ խորագիր դնելով,— Կը հարցնենք Ֆրանսայի՝ բարեկա՞մ ենք թէ ոչ ...

Ու կը գրէր.

«Ֆրանսայի սանճաքեան պաշտօնեաները, զարմանալի անփութութեամբ մը, բռնեցին ուղի մը որ ճեղք կը բանայ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ։ Անոնց այս սխալ քայլը խորունկ ազդեցութիւն մը կ'ունենայ Թուրքիոյ հանրային կարծիքին վրայ, որ Հաթայի խնդիրին կը հետեւի մեծ շահագրգռութեամբ ։ Բայց, այս ճամբան չի կրնար տեւել ։ Ֆրանսա կա՛մ պիտի հրաժարի այդ ուղիէն եւ Թուրքիոյ հետ բարեկամ պիտի ըլլայ, եւ կամ, քալելով այդ սխալ ճամբէն, Թուրքիոյ բարեկամներու ցանկէն դուրս պիտի գայ ։ Ֆրանսայի կը մնայ լաւ մը չափել ձեւել, մտածել եւ իր որոշումը մեզի հաղորդել» ։

C'est ça! ..

Նուազ յանդուգն չէ Թուրքերէն «Թան»ը ։

— «Մեր աչքերը Հաթայէն չեն բաժնուիր» կը գրէ ան, ու կը շարունակէ.

— «Ֆրանսա ատեն ատեն աչքերը կը բանայ, մէկ երկու լաւ քայլեր կը նետէ, բայց, դեռ մինչեւ այսօր չկրցաւ գտնել շիտակ ու հարթ ճամբան» ։

Թօթելու այս Թըքավարի ձեւը իր մէջ ունի, անշուշտ, հիմնական սպառնիք մը է հաշիւ այն նպատակին, զոր Էնկիւրի կը հետապնդէ ։

Որպէսզի պարզ ըլլայ այս պարագան, կ'արժէ յիշեցնել թէ քամալական Թուրքիան դեռ առաջին օրէն դժգոհ էր եղած Ֆրանսայի հետ կնքուած 1921ի դաշնագրէն, որ նախկին Օսմ. կայսրութեան այդ շրջանները կը դնէր հոգատարութեան տակ ։ Այն օրերուն, Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին մէջ բուռն բողոքներ բարձրացան (անշուշտ կառավարութեան թելադրութեամբ) եւ երեսփոխաններ չվարանեցան յայտարարել թէ «Թուրքիա այդպիսի դաշնագիրներ միայն ձեռքով կը ստորագրէ» ։

Թուրք կառավարութիւնը թոյլ տըւաւ որ այդ աղմուկը շարունակուի ու տարածուի՝ ի հաշիւ ապագայ ծրագիրներու. Այդ շրջանին այլեւս «համաթըրքական» ծրագիր չկար ։ Որով եւ՝ Հաթայի դատը դարձաւ ազգային դատ մը ։ Անկէ իվեր,— մամուլ, քաղաքական շրջանակներ, երեսփոխանական,— բոլորը «անզիջելի Սուրիոյ» մասին կը բարբառէին՝ Էնկիւրիի կառավարութեան համաձայնութիւնը ... զիջողութիւն մը նկատելով ։

Անկէ յետոյ, Էնկիւրի երբեք «աչքերը չհեռացուց» Սանճաքէն ։ Սահմանային նպաստաւոր պարագաները լաւագոյն կերպով օգտագործեց, աշխատեցաւ միշտ իր շունչին տակ պահել տեղւոյն Թուրք տարրը, ամէն նպաստաւոր առիթ օգտագործեց՝ այդ գծին վրայ ու այդ գծէն ներս Հայերու կեդրոնացումները արգիլելու համար, անպակաս ըրաւ իր գործակալները, ճարպիկ կերպով օգտուեցաւ Ֆրանսական իշխանութեան «սիրալիր ներողամտութենէն՝ ներելի ու աններելի բոլոր միջոցներով Հաթայը «թրքացնելու» համար, եւ, Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի նորոգման առթիւ Սանճաքի հարցը դրաւ մէջտեղ ։

Եթէ վայրկեան մը մոռնենք անկէ յետոյ Էնկիւրիի ցոյց տուած փութկոտութիւնը, ըրած զիջումները, մամուլին բարձրացուցած աղմուկը, սահմանին վրայ՝ զօրքերու կեդրոնացումը եւ Աթաթիւրքին ու սպայակոյտի պետ Ֆեվզի Չաքմաքի հանդիսումը, պարզ կը դառնայ, որ ան կ'աշխատի, ամէն զոհողութեանց գնով, Սանճաքը միացնել իրեն ։

Նախապէս, երբ դեռ Ժընեւը տիրական էր, Էնկիւրի կը ջանար զա՛յն գրաւել նախ, յետոյ՝ անով՝ Հաթայը իւրացնելու համար ։

Այսօր, Ազգաժողովը «ի զօրու» չէ նոյնիսկ Թուրքիոյ կարծիքով ։

Քանի մը օր առաջ, մեր թերթին մէջ թարգմանաբար տուինք Հիթլէրի օրկանին՝ Ֆէօլքիշէր Պէօպախթէրի մէջ լոյս տեսած ամփոփումը ։

«Թուրքիոյ մէջ սկսած են հասկնալ թէ, կը գրէ ան. Ազգաժողովը այլեւս ի վիճակի չէ աշխարհի խաղաղութիւնը պահպանելու ։ Նեղուցներու խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ Ժընեւի շրջանակէն դուրս, իսկ այժմ կ'ենթադրուի թէ Սանճաքի հարցին վերջնական լուծումն ալ կրկին Ժընեւէն դուրս պիտի ըլլայ ...: Եթէ այժմու կացութիւնը աւելի բարդանայ, կ'ենթադրուի թէ Թուրքիա պիտի օգտագործէ իրեն տրուած իրաւունքը, Սանճաքի մէջ կարգը պահպանելու մասին» ։

Ուրիշ խօսքով՝ Թուրքիա զէնքով պիտի լուծէ այդ հարցը,— ըստ Գեր-յինեան օրկանին ։

Նման քայլ մը կ'առնէ՞ Թուրքիան, կը հարցնէինք մեր յօդուածի սկզբնաւորութեան, ու Ֆրանսա տեղի կուտա՞յ,— ինչպէս կ'ենթադրեն նոյնիսկ պետական օրկաններ ։

Փորձենք պատասխանել այս հարցումներուն ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ կը ներկայացնէ իսլամ աշխարհը իբրեւ թիւ ։

Վիճակագրական տեղեկութեանց համաձայն Իսլամներու ընդհանուր թիւն է 224 միլիոն, այսպէս բաժնուած. 15 միլիոն Եւրոպայի եւ Ռուսիոյ մէջ, 7 - 8 միլիոն Պոսնայի, Մակեդոնիոյ, Պուլկարիոյ եւ Թրակիոյ մէջ. 2.700.000 Ափրիկէի. Հիւս Ափրիկէի, Սուտանի, Հասարակածային Ափրիկէի մէջ. Զանզիպար կղզիէն սկսած ։ 55.000 Ամերիկայի մէջ, 18.000 Ովկիանոսի, 158 միլիոն ցրուած Ասիոյ մէջ՝ Արաբիա, Անատոլուի, Միջերկրականի, Սուրիոյ, արաբական թերակղզիի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի մէջ ։ Հնդկաստանի մէջ եւս նուազ չէ Իսլամութեան հետեւորդներու թիւը ։ Միայն Չինաստանի մէջ կը հաշուեն 12 միլիոն ։ Ճավայի 44 միլիոն բնակչութեան մէջ 32 միլիոնը Իսլամ են ։ Փիլիպպեան կղզիներուն մէջ նմանապէս ։ Սիւննիները շուրջ 214 միլիոն են, իսկ Շիաները հազիւ 10 միլիոն, ցրուած Իրանի, Կովկասի եւ Հնդկաստանի մէջ ։

Ինչպէս գիտել տուինք Իսլամութիւնը ոչ մէկ տարբերութիւն կը դնէ հանրային եւ կրօնական օրէնքներուն, այսինքն Կեսարի եւ Աստուծոյ միջեւ ։ Երկու իշխանութիւնները զուգորդուած են ։ Թուրքիոյ երբեմնի Սուլթանը իբրեւ կրօնապետ չէր ճանչցուած Ալժերիոյ եւ Մարոքի մէջ ։ Ալժերիոյ մէջ տակաւին մինչեւ այսօր աղօթք կը կատարուի առաջին չորս Խալիֆաներու անունով, իսկ Մարոքի Սուլթանը կը ճանչցուի իբրեւ կրօնապետ ։ Պատերազմի ատեն Թուրքիոյ Սուլթանին հեղինակութիւնը ինկած էր եւ սրբազան պատերազմի կոչը ձախողած ։ Անկէ վերջն էր, որ գերմանական դրամով հիւսուեցաւ ուրիշ երփներանգ գորգ մը,— համաթուրանականութիւնը,— իբրեւ քաղաքական եւ կրօնական տեսիլք, համիսլամութենէն վերջ ։

Իրականութեան մէջ Իսլամ միապաղաղ պետութիւն գոյութիւն չունի ։ Իսլամին տենչն է գործադրել Գուրանի հետ կապուած հաւատքը եւ օրինաւորապէս կապուիլ պետութեան մը հետ ։ Եւ արդէն իսլամ հոկայական զանգուածներ օտարներու միջոցաւ կը կառավարուին ։ Ազգայնական շարժումը, որ ծայր է տուած գրեթէ իսլամ բոլոր երկիրներուն մէջ, կրնայ նսեմացնել եւ վտանգել իսլամական միութեան գաղափարը եւ կգիացնել աստիճանաբար ։ Կրօնական եւ ազգային շարժումներու հակադրութիւնը, անտարակոյս պիտի պառակտէ իսլամ աշխարհը ։ Եւ օտար թելադրութեանց ձգտումն ալ այդ հակամարտութիւնները խորացնելու եւ իրենց ենթարկելու ճիգին կը ծառայէ, Մէքքէի Շէրիֆը Անգլիոյ թելադրութեամբ որքան ալ Իսլամներու կրօնապետ նկատուի, խալիֆայական կշիռ ու հեղինակութիւն չունի ։ Այժմ իսլամական աշխարհը կը համախմբուի համաձայն իր կրօնական բնազդին եւ ազգային տողորումներուն ։ Իսլամ ազգայնական շարժումները նոյնքան միութեան կը ձգտին, որքան կրօնը զանոնք միացուցած եւ եղբայրացուցած էր ։

Ի՞նչ է իսլամական կրօնի ապագան եւ ի՞նչ է վիճակած քաղաքական շարժումներու եւ համախմբումներու ժամանակ ։

Գ. Կոտֆրուա Տըմօմպին իր «Իսլամական հաստատութիւններ» գրքին մէջ, հետեւեալ եզրակացութեան կը յանգի.—

«Եթէ քննենք իրողութիւնը եւ դատապարտել ուզենք Իսլամութիւնը անցեալին համար, կրնանք ըսել որ ան տարածած է ժողովուրդներուն մէջ անիշխանութիւն եւ չէ կրցած դառնալ անհրաժեշտ օղակը, որուն վրայ կարելի ըլլար պետական մեքենայ մը հաստատել ։ Ոչ մէկ տեղ Իսլամութիւնը չէ խորտակած մարդկային միտքի եւ արուեստի թռիչքները ։ Արաբ մշակոյթը ատոր ապացոյցները տուած է ։ Ընդհակառակն, ան տուած է հին կարգապահութեան մը վարժ ժողովուրդներուն համար, կեանքի համ ու հոտ ։ Եթէ Իսլամութիւնը քաղաքական խառնակութեանց մէջ նետուեցաւ, ատիկա 19րդ. դարու տնտեսական անկումին ու եւրոպական յաղթանակութեանց հետեւանքն էր ։ Եւրոպան Իսլամներուն հետ յարաբերելով, տեսաւ ճահճացած կրօն մը, անկենդան եւ անխախտ բանաձեւերով լեցուն, Իսլամական ընկերային կեանքը փոխուեցաւ Եւրոպայի ազդեցութեան տակ ։ Այժմ անկարելի է նախատեսել թէ իսլամ երիտասարդ աշխարհ ի՞նչ ձեւով պիտի որդեգրէ Եւրոպային հետ գործակցութեան միտքը ։ Արեւելքը Արեւմուտքէն կը ստանայ առհասարակ թերութիւններ ու տկարութիւններ ։ Շփումը վատասողջ գետնի վրայ կը կատարուի ։ Իսլամական Արեւելքը մանաւանդ իր ճաշակը ցոյց է տուած անօգուտ շատախօսութեամբ, վանդակաւորութեամբ, թէ ինչ տարած է տնտեսական անիշխանութիւն մը, միայն մերթ ընդ մերթ խզուած բռնապետական սխրագործութիւններով ։ Մտաւոր շարժման մէջ Իսլամութիւնը կը տեսնէ անձնական նուիրական զոհացում ։ Ան միայն մակերեսն է, որ կը շօշափէ առանց խորանալու ։ Այնպէս կը կարծուի թէ փոխանակ նոր յաղթութիւններ ստանալու, Արեւելքցիները պիտի դիմեն ծպտաղէմ [illegible] տումի մը, որ կարելի չէ առաւելութիւն նկատել ։ Եւ շատեր կը մտածեն ձգել հին իսլամական աշխարհը իր ներդաշնակ մահուան անկողնին մէջ, փոխանակ զայն արթնցնելու գործարաններու ժխորով ։ Անշուշտ ատիկա բանաստեղծական եւ ստահակ կարծիք մըն է ։ Եւրոպական քաղաքակրթութիւնը պէտք է գիտակցի վտանգին եւ պէտք չէ նուաստ հասանքն ի վեր ։ Ան պէտք է հին Իսլամութեան շրջանակին մէջէն իմաստուն մեթոտներով կազմէ նոր իսլամական ընկերութիւնը, զարգացնելով եւ ընդլայնելով անոր միտքը» ։

Եւ այժմ իսլամական աշխարհը մըտած է զարգացման այդ փուլին մէջ. Իսլամականութիւնը իբրեւ հին քաղաքական զարթօնք մը կ'ապրի, որուն պիտի հետեւի նաեւ մշակութային զարթօնքը ։ Որքան ալ մենք թէ բաղձանք ըլլանք իսլամական աշխարհի վերանորոգչական ճիգերուն համակիր եւ անոնց ապագան մասյլ գիծերով ներկայացնենք, անուրանալի փաստ մըն է, որ բան մը փոխուած, Դանիոյ թագաւորութեան մէջ ։

Հայ ժողովուրդի ստուար զանգուած մը կ'ապրի իսլամութեան ուղղակի եւ անուղղակի գործակցութեան մէջ ։ Խորհ. Հայաստանի անմիջական կապակցութեան մէջ կը գտնուի Ատրպէյճանը ուր 300.000 հայութիւն ապաստան է գտած ։ Իր անմիջական սահմաններուն վրայ, Հարաւէն Թուրքն է կանգնած, ուր տակաւին 60—70.000 հայութիւն կը գտնուի իբրեւ մնացորդ մը երբեմնի Տաճկահայաստանի հոծ հայ ազգաբնակչութեան ։ Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Իրաքի Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի մէջ ունինք մօտաւորապէս 250.000 հայութիւն մը ։ Եւ վերջապէս Իրանի մէջ ունինք շուրջ 70—80.000 հայութիւն մը, որ երկար տարիներէ ի վեր դարձած իրական յենարան մը Իրանի բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան ։

Իսլամ ազգային շարժումները անտարակոյս անդրադարձումներ պիտի ունենան մեր այս բազմութեանց վրայ ։ Այնտեղ, ուր ազգային գիտակցութիւնն է արթնցած, հոն հայութեան պիտի ենթարկուին խտրականութիւններ ։ Ազգային շարժումներու բնական ընթացքը դէմ է փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն ։ Իսլամական հողերանութիւնը, արդէն իր կրօնական ըմբռնումով անհանդուրժող է այլատարր փոքրամասնութեանց, եթէ նոյնիսկ իր երկրին գոյութեան ճակատագիրը կախեալ ըլլայ անոնցմէ ։

Ահա այս կացութենէն կը բխի փոքրամասնութիւններու յարգ [illegible] քաղաքականութիւնը իսլամական աշխարհին մէջ, որ կը կոչէր մեր ազդեցութիւններու եւ հովանաւորութիւններու ոյժին ։ Այս քաղաքականութիւնը ունի իր դրական եւ բացասական կողմերը ։ Դրական է, երբ տար ոյժը իրապէս տեղաւորուած անսայթաք եւ աննահանջ ձեւով կարելի է յոյսեր դնել ։ Բացասական է, երբ հովանաւոր իշխանութիւնը [illegible] ժամանակէ մը վերջ կ'ուզէ [illegible] դաշնագիրներու [illegible], երբ տեղական իսլամական զանգուածները ազատ ասպարէզ կը գտնեն [illegible] մեղքերը [illegible] եւ հայութեան [illegible] քաղաքականութիւն մը վարելու, ինչպէս Թուրքիոյ մէջ ։

Քաղաքական գիրքի վերադասաւորութիւն մը անհրաժեշտ կը դառնայ հոս եւ մեր հայրենակիցները [illegible] թէ ակամայ պիտի ուղղուին երկրին բուն տէրերուն, իսլամ բազմութիւններուն ։ Ոչ մէկ ժողովուրդ պատմական այնքան փորձ ունի իսլամական զանգուածներու հոգեբանութիւնը ճանչնալու, որքան մենք ։

Արեւելքը կ'արթննայ իր գարաւոր թմրիրէն ու կրօնական կապանքներէն եւ կ'ուզէ ազգային քաղաքական գաղափարով [illegible] ճամբան գտնել ։

Մեր ֆիզիքական գոյութեան [illegible] հանգը պայմանաւորուած է այդ շարժումներուն հետ, որոնց պէտք է [illegible] տեսքերով հետեւինք ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Ա.

Վանքը բնակիչ չունի ։ Ինքը իրմով ։ Մինակ ու լռապաշտ ։ Ու, կ'արժէ երբեմն այդ մինակութիւնն ու լռակեցութիւնը ։ Ի՞նչ պէտք խառնուիլ կամ մօտենալ քաղաքներու փոշիին, կեղտին, ժխորին, հազար եւ մէկ բարբառներու ։ Ահա՛, հինգհարիւրամեայ, մինչեւ իսկ հազարամեայ վիթխարի ու բարձր ծառեր ։ Մէկը գիւղացին կտրեց եւ՝ զպրոցին ամբողջ առիքը ծածկեց ։ Այնքա՛ն երկար եւ հաստաբուն են անոնք ։ Եւ այնքա՛ն [illegible] իրենց տրամադրով ։ Ահա, ին կուզենիներ, որոնք, դալար, նորահաս եւ ծաղկուն մրտեններու հետ, անուշ բուրմունքներ կը տարածեն չորս բոլորտիքը մենաստէր ու մենազեղ վանքին ։ Դափնիները, կաղնիները եւ բարտիները, անհամբերութեան վրայ խիտ առ խիտ մէկտեղուած՝ սքանչելի զօրագունդի մը տեսքն ունին կարծես ։ Եւ, սա ժայռերը ահարկու, որոնց վրայ նոյնիսկ վայրի ծառեր, թփիկներ եւ ծաղիկներ են հասակ նետեր ։ Մառերու դեղնած տերեւները թափելով թափելով, գետնի վրայ փռեր են մեծածաւալ տերեւագորգեր՝ կակուղ եւ բուրումնալից ։ Արծիւներն ու բազէները, որ ամէն օր կը սաւառնին անտառին ու լեռներու ամենաբարձր կատարներուն վրայ ։ Թռչուննե՜րը երգասաց, ցայգային, արշալուսային եւ իրիկնային իրենց գմայլելի խմբերգներով, մեներգներով ։ Աղբի՜ւրը, որ վարը, վանքին տակ, ժայռերու եւ ծառերու մէջէն պուտ պուտ կը կաթկթի, հանելով ձայն մը այնքա՜ն բանաստեղծական ։ Ամառնային ամենատաք օր մը, առէ՛ք անոր գուռէն բաժակ մը ջուր ։ Պիտի տեսնէք իսկոյն, որ ամբողջ բաժակը քրտնած է այդ սառ ջուրի շոգիով ։

Դարեր են եկեր ու գացեր եւ վանքը միշտ մինակ է եղեր այսպէս ։ Ինքը իր ծառերուն, ժայռերուն, աղբիւրին, թռչուններուն ու վառ արեգակին հետ ։ Նստեր է ան իրմէ քիչ մը հեռուն, գիւղակին դիմաց՝ զարմանալի ու հմայիչ մենութեան մը գիրկը ։ Ու, իր բնակավայրի տարօրէն գեղեցկութիւնը՝ մէկն է բովանդակ աշխարհի գեղեցկագեղ վայրանկարներուն ։ Այնտեղ, դուք կը մտածէք իսկոյն, ամբողջ գաղտնիքն ու իմաստը Նարեկացիի անձին ու քերթողութեան՝ խորհրդաւոր, մեծ եւ կատարեալ ։

Քաղաքի ժամերուն մէջ, ես երբեք ալ չեմ կրցած, չեմ ալ կրնար աղօթել ։ Որպէսզի մարդ աղօթէ, պէտք է անսահման լռութեան մը մէջ ըլլայ ։ [illegible] Աստուծոյ մը հանդէպ իմ ունեցած սէրս ես յայտներ եմ [illegible] ու անպիղծ բնութեանը եւ Հայոց վանքերու մատուռներուն մէջ ։ Այն աղօթքները՝ որ ես ըրեր եմ Հայրենական գիւղիս վանքերուն, եւ գիւղիս դրկից գիւղերու մատուռներուն մէջ, ես երբեք չեմ մոռնար, եւ անոնց նըման աղօթք դեռ մինչեւ այսօր ալ չեմ ըրած, չեմ կրնար ընել ։ Բնութիւն եւ բաց կապուտակ երկինք ։ Արեգակ ունկի, արդար եւ աստուածամաքուր ։ Հազարագոյն եւ բազմաբուրեան անուշ ծաղիկներով, ծառերով պճնազարդ երկի՛ր հրաշալիք՝ ա՜յսպէս ։ Իսկ հո՛ն՝ հոգիներու եւ բնավայրի աստուածայնութիւն եւ կեղծիք ։ Սրտի անսահման կեղտ ու ապականութիւն ։ Բարձրապատ բնակարաններ ։ Ծուխ ու փոշի ։ Գոց մութագոյն երկինք, եւ ծառ ու ծաղիկներու աղքատութիւն ։

Ու, վանքը, ամբողջ տարին, բոլորովին մինակ չէ ։ Ժողովուրդը՝ իրմէ վար ու հեռու գիւղերուն՝ այնքան ալ պերախա ու անշնորհ մը կարծէք ։ Ահաւասիկ, եկեր է Օգոստոս 15ը ։ Սրբուհի Աստուածամայր - Աստուածածինը ։ Իմ սրտիս՝ մեր տօներէն ամենաշատ սիրածը՝ ոչ Զատիկն է, ոչ ալ Ծնունդը ։ Սիրեր եմ ես Աստուածածինը ։ Զատիկ ու Ծնունդ՝ համայնական հարազատ տօներ չեն ։ Աստուածածն — ինչպէս կը կոչէր իմ գիւղը, Բագաւանէն, Աշտիշատէն, Երիզայէն եւ Արմաւիրէն մեզի հասած ։ Զատիկ, Ծնունդ, մեզի հասեր են Երուսաղէմներու սեմական երկրէն ։ Օտարը մեզ երբեք չէ սիրեր ։ Կ'ատեմ այդ օտարը ։

Աստուածածինը կուգայ այն ամսուն, երբ գիւղացին ծանր եւ վաստակաբեր աշխատանքի մէջ կ'ըլլայ արդէն ։ Ա՜հ, այդ աշխատանքը՝ ամէնէն սուրբը ու նուիրականը, ամէնէն արդարն ու մաքուրը ։

Այդ ամսուն՝ գիւղը պարպուած կ'ըլլայ իր բնակիչներէն ու կենդանիներէն ։ Աւելի ճիշդ, գիւղը մարդիկներու, պալիկներու, մանչերու եւ աղջիկներու գերիշխանութեան տակ կ'անցնի ։ Վասնզի, բոլոր ձեռք բռնող երիտասարդ տղայ ու աղջիկ, հարս եւ էրիկմարդ, հասու եւ կես մանգաղներով, ցորեանի հասուն անուշահոտ արտերը կ'երթան ։ Մշակները՝ արդարաշահ եւ բարի, առողջ եւ հուժկու, երկու ամիս իրենց անկողին կ'ունենան զարմանազան ծաղիկներու քաղցր բոյրերովը խնկուած արտերը ծովատարած ։ Իրբեւ ճրագ՝ լուսինն ու աստղերը ունին, որոնք երբեք ալ քաղաքներու լուսնին եւ աստղերուն չեն նմանիր ։ Ցորեկները, կաքաւներու եւ տատրակներու կարկաչին, նաեւ թռչուններու եւ մեղուներու երաժշտութեան ձայն տալով, փեթակներու խորտաքաշ եւ նորահաս մեղրի նըման ցորեանի արտը արտերը կը քաղեն բուռ բուռ ։ Մեր քաղցրագուշակ եւ պաշտելի մայրերը, մեզ ծնած են այդ ամենազեղ աշխատանքներու պահուն, երբ առուն կը կարկաչէ կաքաւներու կարկաչին հետ, երբ մեղուները պարս են եղած արդէն, եւ երբ արտերու ոսկին անուշ ու թեթեւ զեփիւռ մը թեւերով կ'օրօրուի ։

Ու, երբ կուգայ Աստուածածինը, արտաքայի ամենատօնական եղանակին, տեսէք դուք անհաւատալի, անբացատրելի խանդավառութիւնը, որ կ'ունենան [illegible] երիտասարդները, տղայ թէ աղջիկ [illegible] Անոնք, արտերու բուրմունքն ու [illegible] նուիրականութիւնը իրենց հետ, [illegible] կարմիրը իրենց դէմքերուն, [illegible] միութեանման եւ [illegible] բոյր քրտինքը ճակատներուն, [illegible] դաղները ուսերուն, երկար եւ [illegible] տակարեր բացակայութենէ մը [illegible] գեղ կը վերադառնան կարօտով, [illegible] րօտո՛վ ։ Ա՛հ, այդ վերադարձի կարօ՛տը ։ Վերադարձ՝ Աստուածածնի տօնին առթիւ ։ Կարօտ՝ գիւղին [illegible] մար ։

Անդին, շաբաթ մը առաջ [illegible] ներն ու զուրբը մաս մաքուր [illegible] կ'աւլեն, կը սրբեն ։ Վանքն ալ իր [illegible] շա՛տ վեր կը բանէ ։ Կը հպարտանայ [illegible] կը գեղեցկանայ, շէնշող, զուարթ [illegible] ուրախ կը դառնայ ։ Գիւղը հիմա [illegible] նախանձի անոր ։ Վասնզի, իր բնակ[illegible]ները ամբողջ, թողեր են զինքը [illegible] մինակուկ, ու եկեր ուխտի են գացեր [illegible] ։ Ուխտի կ'երթան միասին թէ [illegible] խնկաղին զոհերով ու նուէրներ[illegible]

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

(1)

(Շարունակելի)

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ ԸՍԵԼԷ ԱՌԱՋ ՔԻՉ ՄԸ ԽՐԱՏԱՏ ՉԷ՞ՆՔ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

Շաբաթ օր հրատարակեր էինք թուրք երեսփոխան - հրապարակագիր Եալչընի յօդուածաշարքին առաջին մասը: Ահաւասիկ շարունակութիւնը (Թուրքերէն Թան, 9 Յունուար).—

Մենք ազգայնական ենք եւ մեզի համար գոյութիւն ունեցող նուիրականութիւններու գլուխը կը գտնուի լեզուն: Բայց մենք որքան հաւատարիմ եւ նախանձախնդիր ենք մեր նուիրականութիւններուն համար, նոյնքան ալ արդարամիտ ենք ուրիշներու մասին եւ ինչ որ մեր ազգին չենք թոյլատրեր, նոյնքան թոյլատու չենք ուրիշներու համար: Յոյները՝ հելլէն ազգայնութեան գլխաւոր ճիւղերէն մէկն են: Անոնք ալ մշակոյթ եւ պատմութիւն ունեցող, դարաւոր կեանք եւ նուիրականութիւն ունեցող ազգ մըն է, որոնց գլուխը կը գտնուի լեզուն:

Զգենք Լօզանը, փոքրամասնութիւնը, քաղաքականութիւնը եւ իրականութիւնը ձեռք առնենք. Քանի որ ազգայնական ենք, մեր հայրենակից Յոյնէն թուրքերէն խօսիլ պահանջելու չափ, կ'ուզենք որ իր մայրենի լեզուն գիտնայ եւ խօսի: Պատմութիւնը մեզի մէկ հայրենիքի մէջ միացուցած է եւ մեր ամէնէն մեծը՝ Աթաթիւրք միեւնոյն պատմութեան մէջ երջանիկ ըրած է մեզի:

Յոյնը Թուրքերէն սորվելու պարտաւոր է բնական կերպով եւ կեանքի հարկադրութեամբ: Բայց եթէ բացի Թուրքերէնէ ուրիշ լեզուով չի խօսիր՝ տակաւ միեւնոյն դրօշին տակ ապրելու իր առաւելութիւնը եւ գերապանցութիւնը ցոյց կուտայ:

Յոյնը որքան որ պարտաւոր է ճանչնալու Եօնուս Էմրին եւ Ֆարուք Նաֆիզը՝ պէտք է նոյնչափ ճանչնայ նաեւ Հոմերոսը եւ կամ Աղեքսանդրը: Թերմոփիլէն որչափ որ գիտէ, Աթաթիւրքը եւ Տարտանէլը աւելի պէտք է գիտնայ: Գիտական, պատմական եւ կեանքի հմտութեամբ օժտուած Թուրքը ուրիշ ազգերու համար ալ այդպէս կը խորհի:

Անցան Աղեքսանդրը, Բիւզանդիոնը, բայց յաւիտենական Իսթամպուլը եւ Թրքութեան դրօշին տակ ապրող Յոյնը ատոնք շատ լաւ գիտէ, — ատոնք գիտնալը չի նշանակեր հեռանալ իր ազգութենէն, ասիկա պնդելը պզտիկութիւն է: Թուրք հայրենակից ըլլալ, Յոյնը իր ազգութենէն հեռացնել չի նշանակեր

Մենք անկախ, զօրաւոր, պատուաւոր, ազատ եւ արդարասէր կառավարութիւն մըն ենք եւ մեր ծոցը բացած ենք: Մէջ եւ լեզուի հմտութիւն, երկու գիրին բաներ, որոնց վրայ չարժեր երկար կենալ: Ես կ'ուզեմ որ մասնուկներն ալ մնան՝ իրենց վիճակին մէջ:

Չեմ կրնար ըմբռնել թէ ժողովական ընկերներէս Ահմէտ Զիհնին ինչո՞ւ Քօզամար եւ Քէրէսթէճեանը Թիւրքէր եղած են, ընդհակառակն յարգելի ընկերներէս Թափթասին Թափթաս մնալը աւելի պատշաճ է իրականութեան:

Մաքուր եւ հարազատ հայրենակիցը եթէ Փէթրօ ալ մնայ, մաքուր է, հարազատ ալ մնայ մաքուր է, Մէհմէտ ալ մնայ մաքուր է: Գլուոր հայրենակցի մը եթէ դոհարազարդ զգեստ ալ հագցնենք, մարգարտահիւս մականուններ ալ տանք, գարշելի մութ եւ աղտոտ կը մնայ:

Ուրիշ տարբերէ հայրենակիցներ չունի՞նք, որոնք երբեք լաւ հայրենակիցներ չեղան, Խոհիզ, Քէմալ, Զէքի եւ Ֆէրիտ անունները կրելով: Իրականութիւնը նոյնն է Հայ ազգին պատկանող, Թրքահպատակ հայրենակիցներու համար ալ:

Բայց գործը կը փոխուի Հրեայ հայրենակիցներու մասին, որոնց մասին պիտի խօսինք վաղը:

*** Նոյն թերթին մէջ Ֆէլէք խօսելով այս նիւթին վրայ, կ'ըսէ թէ կոկորդէ խօսուած լեզուներ ալ կան, Սատանան իրենց տէրերուն շնորհէ օրինակի համար հայերէնը, որ 1500 տարուան գրականութիւն մը ունի եղեր: Լաւ, բայց մեր Հայ հայրենակիցները թող ներեն ինծի եթէ հայերէնը ներդաշնակ լեզուներու կարգին չդասեմ:

Թողունք օտար երկիրները: վերադարձող Թուրքերը եւ փոքրամասնութեանց դառնալով, Հայերը իրենց իրենց մէջ Թուրքերէն խօսելու սկսան: Ուրիշներու մասին հաստատական բան մը ըսել կարելի չէ, Թուրք գաղթականները հաւասարապէս իրենց բնակած տեղին մէջ, իրենց գիտցած օտար լեզուով խօսիլը աւելի դիւրին կը գտնեն: Այս վիճակին մէջ երկիրը իր լեզուին պէտք եղած յարգը եւ յարգանքը ընծայելու միջոցը պէտք է խորհի եւ այս նախ եւ առաջ կրթական գործ է եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու մէջ Թուրքերէնի ուսուցման զարկ պէտք է տանք: Իսկ օրէնքը պիտի դրուի ոչ դպրոցականին համար: Ես ալ համամիտ եմ ասոր, միայն թէ պատմական մասին գործադրութիւնը դժուար կը գտնեմ:

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ԱՆԿԷՆ. — Այս տարի եւս, յունուար 9ի կիրակին, Բազգատ տիւ Լաքի սրահին մէջ տօնեցինք «Մանուկներու Օրը»: Համախմբուած էին մօտ 50 մանուկներ, չորս տարեկանէն սկսեալ, ինչպէս եւ աւելի մեծ թիւով ծնողներ եւ համակիրներ, իբրեւ նահապետական բազմանդամ ընտանիք մը, իրենց ծերերով, հարսերով, զաւակներով եւ թոռներով:

Եւ պայծառ արեւ մըն ալ վերջին բոլոր օրը խնդակից մանուկներուն:

Մեծերն ալ, նոյնիսկ անտարբերները, մանկական հոգիներու խնկաբոյր հմայքէն ցնցուած՝ կը ճառագայթէին, յիշելով թերեւս իրենց ալ մանկութեան օրերը, հայրենի տան մէջ, իրենց ծննդավայրը, իրենց լեռները, մէկ մէկ հսկաներ, իրենց խաղերը, եւ օրհնութիւնը մեծերուն եւ իրենց արեւին:

Կապոյտ Խաչի Անկէնի վարչութեան կողմէ հանդէսին բացումը կատարեց Տիկին Է. Կիւլպօյեան, պարզելով այլասերման ահարկու վտանգին դէմ արիաբար պայքարելու իրական միջոցները: Կապոյտ խաչականները կը ջանան նաեւ մասամբ դարմանել անհոգութիւնը այն ծնողներուն որոնք, կամայ թէ ակամայ՝ կ'անգիտանան թէ իրենք են մեծագոյն դերակատարները՝ ապազգայնացման դէմ մաքառելու համար: Այս առթիւ վարչութեան սրտագին շնորհակալութիւնը ուղղեց Տիկին Հ. Բաբերդեանի որ, ինչպէս միշտ՝ այս անգամ եւս ինքնայօժար ստանձնած էր ներկայացում մը սորվեցնել մեր պզտիկներուն:

Մանուկներն էին օրուան տէրը ու դերակատարները, սիրուն արտասանութիւններով եւ շատ հաճելի ներկայացումով մը, «Բժշկուհին», ուր մայրիկը՝ Օր. Այտա Զահրէճեան եւ իր զաւակներն ու թոռնիկները՝ Սեդա Գազիկեան, Սօնա Հանէսեան, Անահիտ Բաբերդեան, Արման Կիւլպօյեան, Արման Զահրէճեան եւ Ժիրայր Բաբերդեան այնքան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերը, արժանանալով ներկաներու հիացման:

Ցետոյ հայրենաշունչ ոգեւոր արտասանութիւններու շարք մը, սիրուն մանչուկներ ու աղջիկներ, «Ո՞րը չի՞ լեր», Մկրտիչեան քոյրիկնե՞րը, Մովսէսեա՞նը, Մուրատեա՞նները, Թադեւոսեա՞նները, Քէօրօղլեանե՞րը, փոքրիկ Գարբիթ՞ը, Հանէսեաննե՞րը, Ժիրա՞յրն ու Անահիտը, եւ ամէնէն փոքրիկը՝ Տէրպալեա՞նը, հապա Խիինէն եկած այն երկու փոքրիկնե՞րը:

Ամէնքն ալ բան մը ունէին ըսելու, ամէնքն ալ հայերէն, իրենց մայրիկէն կամ մեծ մայրիկէն սորված, լաւ արտասանելու բուռն ճիգով մը եւ հպարտօրէն: Եւ աննկարագրելի էր հրճուանքը մեծերուն, երբ կը լսէին հայ երկիրը, հողը, ջուրը, հայ Երկինքն ու ծաղիկները եւ հայ ազատատենչ ոգին երգող եւ անմահացնող արտասանութիւնները իրենց հարազատ զաւակներու բերնէն:

Փոքրերու խանդավառութիւնն աւելի հրահրուեցաւ երբ Արամիկ Սարգիսեան, կաղանդ Պապան, խրախոյսներով եւ բարի յորդորներով տօնածառին նուէրները բաժնեց իրենց եւ վերջն ալ նախընթրիք տրուեցաւ:

Մեծերն ալ իրենց խառն երգերով աւելի եւս ոգեւորեցին անոնց հրճուանքը: Գ. Ս. Տէր Թովմասեան գեղեցիկ ճառով մը թելադրեց ներկաները զօրավիգ հանդիսանալ այսպիսի փրկարար եւ օգտակար ձեռնարկներու, յանուն հայապահպանման վսեմ գործին, բաժնելով աշխատանքի դժուարութիւնները եւ անձնուիրութիւնները: «Թուրքէ մը խուսափիլէ աւելի պէտք է խուսափիլ այն հայ մայրերէն որոնք օտարացումէ չեն փրկեր իրենց զաւակները»:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7ին: Փոքրիկներն իրենց մաքուր եւ յանկուցիչ ձայնով ստեղծեր էին հարազատ մթնոլորտ մը, կրկին քանի մը ժամ Հայ ապրելով, հայ խօսք, հայ սէրը եւ հայ երգը միայն լսելով:

Թաղեցի մը

ՎՐԻՊԱԿ

Հ. Յ. Դ. Թանգարանին եղած նուէրներու ցանկին մէջ սպրդած են հետեւեալ վրիպակները (Յառաջ, 12 յունուար)

Վահան Ներսէսեան պիտի ըլլայ՝ Հիւսիսեան, ինկած նկրուներ կարդալ՝ նկրոսարար, Դաւիթ Դուրինեանը կարդալ՝ Դաւիթխանեան, Տիկին Խին 20 ֆրանքը ճշդել՝ 25 ֆրանք:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կոկիկ բազմութեան մը առջեւ, անցեալ ուրբաթ երեկոյեան տեղի ունեցաւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբի նոր տարեշրջանի Երկրորդ ընկերական դասախօսութիւնը:

Դասախօսն էր՝ ակումբի անդամ եւ քարտուղար Նուպար Նիկողոսեան՝ նիւթ ունենալով Շանթի «Հին Աստուածները»:

Առաջին անգամ ներկայ ըլլալով այսպիսի երիտասարդական մշակութային հաւաքոյթի մը՝ խորապէս ազդուեցայ անդամներու ջերմ փափաքէն մերձենալու հայ գրականութեան, պատմութեան, եւ արուեստին: Ես ալ տարուած այդ ընդհանուր հայկական մթնոլորտէն, վայրկեան մը ապրեցայ երիտասարդ Հայորդիներուն հետ եւ զգացի որ այդտեղ կը պատրաստուին վաղուան ռահվիրաները:

Եկած էին այդ գիշեր բան մը սորվելու՝ եւ յուսախաբ չեղան, որովհետեւ դասախօսը շատ պայծառօրէն ներկայացուց իրենց՝ հայ գրականութեան ամէնէն փայլուն էջերէն մէկը:

Նիկողոսեան Սեւրի Մուրատեան վարժարանի 1934ի շրջանաւարտներէն է: Հոն սորված է հայերէնը, Հայոց ոսկեդարն ու փառապանծ անցեալը: Այդ հայաշունչ վառարանէն իր մէջ մուտ գտան կայծեր որ ներշնչեցին եւ մղեցին զինքը գործօն դեր մը ստանձնելու երիտասարդական կազմակերպութիւններուն մէջ:

Թէեւ շատ կարճ ժամանակուան մէջ պատրաստած էր իր նիւթը, սակայն դասախօսը լիովին գոհացուց ունկնդիրները: Արդէն սկիզբէն առաջ յայտնեց որ իր դասախօսութիւնը ուսումնասիրութիւն մը չէր, այլ պարզապէս կ'ուզէր «Հին Աստուածներ»ուն նիւթը ներկայացնել եւ քանի մը գաղափարներ յայտնել:

Նախ ակնարկ մը նետեց Շանթի կեանքի եւ գրական գործունէութեան վրայ, եւ բացատրեց այն տեղը զոր գրաւած էր այս համաշխարհային կոթողը հայ թատրոնին մէջ: Համառօտեց նիւթը եւ ամփոփ պատկեր մը տուաւ անձերու հոգեկան այլափոխութեան: Պարզեց թէ Շանթի այս երկը վանական կեանքի մանրամասն քննադատութիւն մը կամ արեղայի յատուկ կացութեան ներկայացում մը չէր, այլ երկու վարդապետութիւններու պայքարը, մէկը հիմնուած արուեստական եւ միւսը կենցաղապաշտ բարոյականութեան վրայ: Նիկողոսեան ուշադրութեան հրաւիրեց թէ այս կտորը խորհրդանշական գործ մը ըլլալով, ամենալաւ արտայայտութիւնը վանական միջավայրէն կը քաղէ, ուր արուեստական արգելքները շատ խիստ են վայելքի մասին:

Ցետոյ ցոյց տուաւ գրքի կեդրոնական գաղափարին նիւթապաշտ բնոյթը, որուն համաձայն մարդ պէտք է բռունցքի ուժով իր տեղը գրաւէ կեանքի սեղանին շուրջ: Ցիշեց թէ ինչպէս Հին Աստուածներէն ցոլացող գաղափարը կարելի է մօտեցնել Ֆօյերպախի ամենակարեւոր արտայայտութեան — «մարդ իր ամէնէն ազնիւ եւ բարձր յատկութիւնները կը դնէ իր Աստուծոյն ըմբռնման՝ կրօնքի մէջ, ու պէտք է այդ յատկութիւնները վերադարձնէ, ամփոփէ բնութեան մէջ որուն մէկ մասնիկն է»:

Կտորներու յաջող ընտրութիւնով մը՝ Շանթի բոլոր գրական բնորոշ յատկութիւնները երեւան բերաւ երիտասարդ դասախօսը: Դասախօսը լաւ տպաւորութիւն ձգեց իր սահուն լեզուով եւ նոր ոճով եւ բաժնուեցանք սպասելով Հայ Երիտասարդաց Ակումբին յաջորդ ձեռնարկին:

*** Դասախօսութենէն վերջը Թատերգութեան փիլիսոփայական խորքի մասին վիճաբանութիւն մը ունեցան Գ. Գ. Ս. Վրացեան եւ Կ. Մհեան:

Ե. ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ԹՐՔԱՆՊԱՍՏ ՑՈՅՑ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի Կրէյթ Պրիթէյն էնտ Իսթ թերթը կը գրէ.—

Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի ընկերութեան ժողովին մէջ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին, դեկտեմբեր 24ի, արդիական Թուրքիոյ նուաճումներու մասին տրուած տեղեկութիւնները: Ժողովը տեղի ունեցաւ Երնըսթ Պէնէթի նախագահութեամբ: Այս ընկերութիւնը տարիներէ ի վեր կ'աշխատի անգլօ-թուրք մերձեցման համար:

Առաջին բանախօսն էր երիտասարդ Թրքուհի մը, որ այժմ կ'աշխատի բրիտանական ձայնասփիւռի կազմակերպութեան մէջ: Ան խօսեցաւ արդի Թուրք կնոջ մասին: Ցետոյ գնդապետ Թրէյսի Ֆիլիփս խօսեցաւ «Նոր Թուրքիա — կամուրջ երկու աշխարհներու միջեւ» նիւթին շուրջ: Ան ընդգծեց նախագահ Աթաթիւրքի ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնը եւ մանրամասնօրէն պարզեց [illegible] Իսմէթ Ինէօնիւի հրաժարման մասին, ըսաւ թէ՝ մինչ զօրավար Ինէօնիւ հակում ունէր նայելու դէպի Արեւելք, Աթաթիւրք, ընդհակառակն, վճռեց նայիլ դէպի Արեւմուտք եւ Անգլիոյ մէջ գտնել իր բնական զինակիցը: Բանախօսը եզրակացուց թէ Թուրք ազգերը, ցրուած՝ Չինաստանէն մինչեւ Միջերկրական եւ Եւրոպա, կը կազմեն—գոնէ իրենց արեւմտեան զանգուածներով— անհրաժեշտ կապ մը երկու երկրամասերու միջեւ: «Նոր վարչապետով, — ըսաւ—. իր արեւելեան ճակատին վրայ տակաւին ոչ - թշնամի ռուս դիկտատուրայով, կռնակը՝ ասիական ուխտով մը՝ ընդդէմ ամէն նոր եւրոպական թափանցումի դէմ, արեւմտեան եւ հիւսիսային կողմը՝ պալքանեան ուխտով մը, եւ շահերու նոյնութեամբ մը՝ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ Անգլիոյ հետ, Թուրք հանրապետութեան նախագահը մօտերս ծրագծած է իր երկրին քաղաքականութիւնը: Հիմա, Թուրքերը կը պայքարին խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար՝ ոչ թէ յանուն Իսլամին ու մանաւանդ որ եւ է համիսլամութեան, այլ՝ յանուն Թուրքիոյ, եւ կամ՝ ինչ որ աւելի յատկանշական է, յանուն Թուրք ազգերու:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ. — Մեր դպրոց մանկապարտէզն ալ կատարեց ամանորի հանդէս մը յունուար 9ին, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին Սալ Կալժանի մէջ: Զաւակ ունեցող կամ ոչ, եկած էին տեսնելու եւ լսելու ապագայ սերունդը հայեցի դաստիարակութեան արդիւնքը եւ հոգեպէս կ'ազդուէին:

Վարագոյրը բացուեցաւ եւ 45 — 50 աշակերտ աշակերտուհիներ բեմին վրայ երգեցին ամանորի երգը:

Նախագահուհին՝ Տիկին Շ. Կալաֆաթեան երկու խօսքով բացատրեց, դպրոցի պահպանման եւ հայ լեզուի ուսուցման անհրաժեշտութիւնը: Ցետոյ խօսքը տուաւ ուսուցչուհի Օր. Ն. Տէր Ղեւոնդեանի որ բացատրեց ուսման պէտքը ոչ միայն հայ լեզուի, այլեւ մարդկային ընկերութեան եւ քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեան համար:

Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ, եւ հինգ փոքրիկ ներկայացումներ, յատուկ հայերէնով: Ուրախ էին բոլորը եւ մանաւանդ հանդիսատեսները, տեսնելով հայեցի դաստիարակութեան արդիւնքները.— Ներկայացուեցաւ Կաղանդ Պապան, որ խաղալիքներ բաժնեց բոլորին: Իրարանցում բեմին վրայ: Հանդիսականները ուրախ էին մէկ ընտանիքի նման:

Տօնածառը, խաղալիքները եւ բիսկուիտն հացն ու չօքօլան նուիրած էր Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, իսկ Տիկնանց Միութիւնը եւ ուսուցչուհին ջանք չէին խնայած հանդէսին յաջողութեան համար: Կեցցէ հայ կինը որ աւելի նախանձախնդիր է իր զաւկին հայեցի դաստիարակութեան: Արդարեւ, ներկաներուն մեծ մասը կիներ էին, իսկ շատ մը այրեր նախամեծար համարած էին թղթախաղի սեղանը:

Երգեցին պարոններ Միսաքեան եւ Մ. Ուսպոյեան: Նախագահուհին խօսքը տուաւ օրուան բանախօս Գ. Ա. Զօպանեանի որ չեշտեց թէ պանդխտութեան մէջ ամենակարեւոր գործերէն մէկն է լեզուն եւ գրականութիւնը: Պէտք է պահենք եւ ջանք չխնայենք այդ ուղղութեամբ: Մենք շատ հարուստ ենք գրականութեամբ: Այս առթիւ յիշեց Ֆրանսացի գիտնականի մը խօսքը — «Հայեր, պէտք է հպարտ ըլլաք ձեր ազգով եւ գրականութեամբ»: Մենք երեք պատճառներ ունինք մեր լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը պահելու: Ա. Հայրենիքէն դուրս ենք, ցրուած աշխարհի չորս կողմը, կապը լեզուն է եւ գրականութիւնը: Բ. Պէտք է Հայ մնանք, որպէսզի կարենանք օգտակար ըլլալ մեր հայրենիքին եւ մեր ազգին: Գ. Եղեռնական դէպքերէն վերջ որ մեզի արժան է մէկ միլիոնէ աւելի զոհ, պէտք է յաջորդ սերունդին հասցնենք աւանդը: Եւ կոչ ըրաւ բոլորին հայերէն եւ մաքուր հայերէն խօսիլ պզտիկներու հետ, եւ ոչ թէ ֆրանսերէն, որովհետեւ մեր աղքատ ֆրանսերէնով պատճառ կ'ըլլանք տղուն ֆրանսերէն լեզուն մաքուր եւ կանոնաւոր չսորվելուն.

Անակնկալ հիւր մը, ընկեր Ց. Տօնեցեան 200 ֆրանք նուիրեց դպրոցին, — եւ ըսաւ. — «Որքան ուրախ եւ երջանիկ եմ այսօր տեսնելով իմ փոքրիկ հայրենակիցներուս հայերէն խօսիլն ու երգելը, եւ ես համոզուած եմ որ մեր ազգը պիտի չկորսուի, քանի ունինք այն գիտակցութիւնը ինչպէս միւս քաղաքակիրթ ազգերը, պահել իրենց լեզուն ու գրականութիւնը»:

Նախագահուհին բոլորին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Գ. Վ. Եղմաճեանին եւ իր խումբին որ եկած էին նուագելու եւ հանդէսին փայլը աւելցնելու հայկական եւ եւրոպական կտորներով:

Երկու աղաւնիներ աճուրդի դրուելով գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Հանդիսականները մեկնեցան գոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ, մաղթելով աւելի մեծ յաջողութիւններ:

Ց. Ճ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Աճուրդը հիմա պէտք է նշանակել տալ, այժմ ամենայարմար ժամանակն է:

— Ինչո՞ւ:

— Նրա համար որ, մեզ յայտնի է, թէ այդ եկեղեցական կալուածները ովքեր են կապալով վեր առնում: Պարոնները՝ Ն... Մ... եւ Խ... որոնք միշտ այդ կալուածների կապալառուներն են եղել, այժմ իրանց առանձին գործերով գնացել են մէկը՝ Ալեքսանդրապօլ, միւսը Իգդիր, երրորդը աստուած գիտէ, թէ որ ջհաննամը: Դրանց բացակայութիւնից մենք կարող ենք օգուտ քաղել: Եթէ աճուրդը այժմ նշանակել կը տանք, շատ պարզ է, որ կապալը կը մնայ Սաղաթէլեանի վրայ, որ իր անունով կը վեր առնի, ի հարկէ, մեզ հետ գաղտնի ընկերութեամբ:

— Բայց, որքան ինձ յայտնի է, Պ. Սաղաթէլեանը այնքան պատրաստի փող չունի, որ կարողանայ գրաւական ներկայացնել:

— Այդ ես էլ գիտեմ, բայց դրանով գործը չի խանգարուիլ, գրաւականը մենք կը տանք, նա իր կողմից կը ներկայացնէ:

— Դու պատրաստի փող ունե՞ս:

— Տոկոսաբեր արժեթղթեր ունեմ:

— Միեւնոյնն է: Ուրեմն էգուց ժողովի մէջ աճուրդի հարցը բարձրացնենք: Բայց ես վախենում եմ, որ «վերեւից» կը խառնեն գործը:

— Չեն կարող, միթէ այդ «հասնողները» իրանք միեւնոյնը չե՞ն անում, ինչ բանի վրայ որ մտածում ենք մենք: Եթէ «փոքր դեւը» մասը կը խառնի, ես նրա աչքերին մի բան կ'ածեմ, եւ իսկոյն կը լռէ:

Այսպէս ոմանք միաբանութեան մէջ կատարեալ [illegible] վրայ էին խօսում, ոմանք իրանց գաղտնի սպեկուլացիաների վրայ էին խօսում, բայց ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում, թէ ի՞նչ է կատարւում իր շուրջը, ոչ ոք չէր մտածում այն բանի վրայ, թէ ի՞նչպէս Ալաշկերտցին, զրկուած բնիկ երկրից, պանդուխտ, անտէր եւ անխնամ, ճանճերի նման կոտորւում էին: Ոչ ոք չէր հետաքրքրւում այն հարցով, թէ ինչ էր եղել այդ թշուառների գաղթականութեան պատճառը կամ ի՞նչ կը լինի նրանց վախճանը մի օտար, անծանօթ երկրում:

Մի քանի արեղաներ, հաւաքուած միասին, իրանց ամենօրեայ երեկոյեան սովորութեան համեմատ, նստել էին տնտեսում, գեղեցիկ պարսկական խալիչաների վրայ եւ թէյ էին վայելում: Մանկահասակ փոքրաւորները, նրանցից սակաւ ինչ հեռու, միմեանց հետ քրթմնջալով, ծիծաղելով եւ հանաքներ անելով, կարգի էին դնում թէյի անհրաժեշտ պատրաստութիւնը: Այնտեղ կար սեր, կարագ, սպիտակ հաց, ռոմ եւ ամէն ինչ: Երեկոյեան զովը եւ անտառի մաքուր օդը բաց էին արել սուրբ հայրերի ախորժակը: Նրանք խմում էին, ուտում էին, ուրախանում էին, առանց մտածելու, որ նոյն անտառի ծառերի տակ, խոնաւ գետնի վրայ, այժմ ընկած էին հարիւրաւոր քաղցած ընտանիքներ

— Այդ ռոմը շատ լաւն է, ինչ գեղեցիկ հոտ ունի, ո՞րտեղից ստացաք, հայր սուրբ, հարցրեց արեղաներից մէկը խորին զմայլութեան մէջ ճաշակելով ռոմով խառնուած թէյի բաժակը:

— Ո՞րտեղից ստացայ - կրկնեց հայր սուրբը, որի խուցից բերուել էր անուշահոտ ըմպելին,— դու չե՞ս իմանում, որ իմ խուցը այն ուխտատեղիներից է, ուր մտածողը իր ուզածն է գտնում (1)...

— Իմանում եմ... լաւ է այսպիսի ձգողական զօրութիւն ունենալ:

Արեւը մտել էր արդէն: Անապատի մէջ մութը հետզհետէ թանձրանում էր, թէեւ ոսկեզօծ ամպերը տակաւին վառւում էին արեւակի վերջին ճառագայթներից: «Լուսաւորչի քամին» փոքր ինչ մեղմացել էր եւ ծառերի տերեւները հազիւ շարժւում էին մի թոյլ, կախարդական սօսափիւնով: Անտառի խորին լռութիւնը երբեմն ընդհատւում էր տխուր հառաչանքներով: Գիշերը մօտենում էր: Խաւարի մէջ աւելի շատ զարհուրելի էին դառնում յիշողութիւնները: Բացօթեայ, գետնատարած, մերկ եւ անօթի Ալաշկերտցին մի սարսափելի երազից սթափած մարդու նման, դեռ նոր սկսել էր զգալ իր վիճակի դառնութիւնը: Նա մտածում էր, որ հարստութիւն ունէր, իսկ այժմ ստիպուած է մուրացկանութեամբ ապրել: Նա մտածում էր, որ տուն եւ օթեւան ունէր, իսկ այժմ բաց երկնքի տակ է ապրում: Նա մտածում էր, որ զաւակներ ունէր, իսկ այժմ չկան նրանք. ո՞րտեղ կորան, ո՞վ տարաւ, ի՞նչ եղան,— ինքն էլ չգիտէր: Բոլորը կորան մի խառնաշփոթ եւ սոսկալի խռովութեան մէջ, երբ մայրը որդուն մոռացել էր, երբ եղբայրը մոռացել էր իր քրոջը, երբ ազգականը կորցրել էր ամուսնին,— երբ ամէն մարդ, հալածուած Թուրքի սրից եւ հրից, աշխատում էր իր գլուխը միայն ազատել,— Ամէն մարդ սրտում մի անդարմանելի վէրք ունէր, ամէն մարդ կորցրել էր մի բան, որ նրա համար աշխարհի բոլոր բաներից թանկագին եւ անփոխարինելի էր: Այս էր պատճառը, որ ամբողջ Վաղարշապատը այս գիշեր թնդում էր գաղթականների հառաչանքներով, որոնք կատարում էին մի ընդհանուր սուգ, որի համար մխիթարութիւն չկար...

Այդ միջոցին մի պարթեւանձնեայ տղամարդ, անցնելով անտառի ծառերի միջով, հետաքրքիր աչքերով նայում է գաղթականների վրայ, մօտենում էր նրանց, խօսեցնում էր եւ դարձեալ շարունակում էր իր ընթացքը: Տխուր, մռայլոտ կերպարանքը այդ տղամարդի, երեսի [illegible] արտայայտութիւնը, համարձակ, անձնավստահ շարժմունքը ակամայ ուշադրութիւն էին դարձնում իր վրայ: Նա դուրս եկաւ անտառից, անցաւ Գայիանէի վանքը եւ կանգնեց գերեզմանատան մօտ: Այստեղ դեռ աշխատանքը չէր վերջացել... դեռ թաղում էին...

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

(1) Ամայի եւ ժողովրդից մոռացուած տեղերում գտնուած կիսաւեր մատուռների եւ վանքերի մասին աւանդութիւններ կան, որ նրանց տօնի օրերում վայրերի անասունները իրանց յօժարութեամբ գալիս են նրանց դուռը, եւ անասունի հովիւները բռնելով մատաղ են անում:

Վարչական փոփոխութիւններ կարգ մը նաւապետութեանց մէջ

Շաբաթ օր առաջին անգամ միասին նիստ գումարեցին Միութեան Խոր-հուրդը եւ Ազգութեանց Խորհուրդը, կազմելով Գերագոյն Խորհուրդ (Խոր-հրդարան)։ Ժողովը տեւեց չորս ժամ եւ ամբողջովին զբաղեցաւ սահմանա-դրութեան կարգ մը կէտերու փոփոխութեամբ, որ առաջարկուած էր երեսփո-խան Կորկինի կողմէ. Ինչպէս կայ ունի կարգ մը նաւապետութեանց վար-չական բաժանումներու հետ. Կարգ մը շրջաններ Գերմանիոյ կամ Զուիցերիոյ չափ տարածութիւն ունենալով, նոր բաժանումներ կրեցին, վարչութիւնը դիւ-րացնելու համար։ (ԽՄԲ.— Մանրամասնութիւններ կը պակսին այս շատ կա-րեւոր հարցի մասին)։ Գերագոյն խորհուրդը վաւերացուց նաեւ երեք նոր գոր-ծավարութեանց հաստատումը (մեքենաներու շինութեան, ծովային եւ մթե-րումի)։ Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Գ. Մոլոթով, իբրեւ վարչապետ, ման-րամասնօրէն արդարացնելով ծովային - զինուորական գործավարութեան մը հաստատումը։ Ահաւասիկ ամփոփումը ․

— « Մեր երկիրը շատ մեծ է. ունի շատ երկար սահմաններ։ Ստիպուած ենք չորս նաւատորմիղներ պահել Պալթիկ ծովուն, Սեւ ծովու, Հիւսիսային ծովուն եւ Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Մեր պաշտպանելիք ծովային ճակատը շատ ընդարձակ է եւ պէտք է հզօր նաւատորմիղ մը ունենանք։ Աշխարհակալ պե-տութիւնները չեն կրնար համաձայնիլ նաւային սպառազինութեանց կրճատման վրայ. Ճափոն մերժեց ենթարկուիլ որ եւ է սահմանափակման, նոյնիսկ քա-նակութեամբ։ Մենք պարտաւոր ենք նկատի առնել այս պարագան։ Իտալիա կը յաւակնի տիրապետել Միջերկրականի մէջ։ Այս պարագան ալ նկատի պէտք է առնենք։ Գալով Գերմանիոյ, ան ծովային համաձայնութիւն մը կնքած է, բայց պիտի ուզէինք առուգել իր առողջութիւնը։ Այս բոլորը մեզի կ'ըսեն թէ պէտք ունինք հզօր տորմիղի մը։ Մեր երկիրը պէտք է անմատչելի դառնայ թշնամիներուն։ Մեր նոր գործարանները դէշ չեն գործեր։ Մեզի պէտք են մեծ մարտանաւեր, նաւային ծանր հրետանի, ծովային օդատորմիղ եւն.։ Ատոր համար ալ անհրաժեշտ է նոր գործավարութիւն (նախարարութիւն)։

ՆՈՐ ԶԻՆԱՊԱՀԵՍՏ ՄԸ ՈՐ ՊԻՏԻ ԲԱՒԷՐ 540 ՀՈԳԻ ԱՊԱՌԱԶԻՆԵԼՈՒ

Համազգեստները ծախած էր Հայ մը, Ասլանեան

Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը կիրակի առտու նոր զինապահեստ մը երե-ւան հանեց Սէն Լազար փողոցի 93 թիւ շէնքին մէջ։ Ցարկարաժինը նախապէս ժամանչուած ըլլալով, բազմաթիւ ոստիկաններ պաշարեցին շէնքը։ Բնակա-րանը վարձուած էր, բայց մարդ չէր բնակեր, ուստի դարբին մը կանչեցին եւ բացին դուռը։

Հարեւանցի քննութենէ մը վերջը, երեւան հանուեցաւ կատարեալ զինա-րան մը, որ պիտի բաւէր զինելու երեք վաշտ կամ 540 հոգի։ Երեւան հանուե-ցաւ նաեւ արդիական արհեստանոց մը, օժտուած՝ նորագոյն գործիքներով, զէնքեր, ռումբեր լեցնելու, նորոգելու եւն. համար ։

Ցարկարաժինը, որ կը գտնուի երրորդ յարկին վրայ, ունի չորս սենեակ-ներ։ Երեքը լեցուած էին զէնքերով, ռազմամթերքով եւ զինուորական հան-դերձանքով։ Գտնուեցան երեք Հոչքիս գնդացիր, 18 գնդացիր - հրացան՝ գեր-մանական եւ 18 հատ ալ իտալական, 20 որսի հրացան, 18 մաուզէր հրացան, 40 պարկ լեցուն փամփշտակալ, 20.000 փամփուշտ գնդացիրի համար, պայթու-ցիկներ՝ ռումբի համար, զինուորական գօտիներ, հսագոյն նշանակներ, ուսնոցներ՝ իւրաքանչիւր դունդի թիւերով եւն.։ Ուրիշ սենեակի մը մէջ գտ-նուեցան քսան սնտուկներ, իւրաքանչիւրը 32 ձեռնառումբով եւ պայթուցիկ-ները լեցնելու յատուկ նիւթերով։ Ձեռնառումբերուն թիւն է 700։

Ցարկարաժինը վարձուած էր անցեալ հոկտեմբերին, Լուտովիչ անունով։ Քանի մը օր վերջը մէկը ներկայանալով դռնապանին եւ ցուցնելով վարձակա-լութեան ընկալագիրները, բանալիները կը պահանջէ։ Ետքոյ ուրիշներ կուգան կապոցներ բերելով եւ տեղաւորելով. Բուն վարձակալին համար կ'ըսեն թէ գաղթավայրերը կը գտնուի եւ շուտով պիտի դայ ։

Բռնուած զէնքերը անմիջապէս փոխադրուեցան պետական զինարան, իսկ պայթուցիկները քիմիական քննութեան ենթարկուեցան ։

*** Շէնքին դռնապանը Գաղտնի Կոմիտէին անդամ ըլլալով, ձերբակալ-ուեցաւ ։

Դժբախտաբար Հայու մը անունն ալ խառնուած է այս գործին մէջ։ Տեղա-կան թերթերը կը գրեն թէ համազգեստները ծախած է Ասլանեան անուն Հայ մը, առօրէն Աէմփլէքս մաձառատուն Ասլանեան ․․․ յաջողութիւնն բրած է ․

— « Ոստիկանութիւնը արդէն լսած է զիս։ Ես յայտնեցի ինչ որ գիտէի։ Ես կաշիէ եւ նման նիւթերէ հագուստներ կը շինեմ, ինչպէս եւ անթափանցելի տաբատներ։ Երբ մեծ ապսպրանք մը կը ստանամ, ինծի չիյնար յաճախորդին հարցնել թէ ինչ պիտի ընէ։ Գինը կը վճարեն, կը յանձնեմ։ Ամբողջ գիտցածս այն է որ անցեալ ապրիլին, մայիսին եւ յունիսին իմ յաճախորդներէս Տէքէ-քէրի յանձնեցի հազարի չափ վերարկուներ, նման անոնց որ բռնուած են։ Գա-լով տաբատներուն, ես երբեք այդքան ապսպրանք ստացած չեմ։ Կրնայ ըլլալ որ մեր վաճառատան պիտակները (էթիքէթ) գողցած եւ ինծի չպատկանող ապրանքներու վրայ փակցուցած են։ Կը յիշեմ թէ Տէքէքէր կ'ըսէր որ ապրանք-ները յատկացուած են Սպանիոյ ազգայնական բանակին »։

Թերթ մը հակասութիւններ գտնելով այս պատմութեան մէջ, գիտել կու-տայ թէ Ասլանեան «հետզհետէ կը կորսնցնէ իր յիշողութիւնը» ։

*** Գաղտնի Կոմիտէին անդամներէն չորս հոգի եւս ձերբակալուեցան Քլէրմոն Ֆէռանի մէջ։ Միայն այս քաղաքին կալանաւորներուն թիւը կը մօ-տենայ 15ի։ Կը կարծուի թէ դաւադիրներուն կեդրոնը այս քաղաքն է ։

*** Ապահովութեան տնօրէնութիւնը հարցաքննեց վկայ մը՝ Լըռուա, որուն յանձնարարուած էր մանրէներով մեռցնել դաւաճան համարուած անդամը՝ Սալ։ Մարդը խոստովանեցաւ թէ անդամներ կը հաւաքէր Գաղտնի Կոմիտէին համար եւ արդէն գտած էր 7—8 հոգի։ Բուն ամբաստանեալը, այն որ մանրէ-ները կը պատրաստէր եւ որ կը կոչուի քիմիագէտ Ռուասօ, անհետացած է ։

Թուրքերէն չխօսողները պատժելու օրինագիծը մերժուեցաւ

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի երկու յանձնաժողովներու կողմէ քննուե-լով մերժուեցան Մագնիսայի երեսփոխան Սապրի Թօփրաքի այն երկու առա-ջարկ - օրինագիծերը, որոնցմէ մէկը կը վերաբերէր Թուրքիա գալիք գաղթա-կաններու հարցին, իսկ միւսը կ'առաջարկէր պատժել Թուրքերէն չխօսողները։

Թուրքերէն խօսիլը պարտադրող օրինագծին ներքին յանձնաժողովին մէջ քննութեանը միջոցին, ներկայ եղած է նաեւ ներքին գործավար Շիւքրիւ Գա-յա. Նկատելով որ, հիմնական օրէնքին մէջ իսկ Թուրքիոյ մէջ միայն Թուր-քերէն խօսիլը հրահանգող տրամադրութիւններ կան, պէտք չէ տեսնուած այս մասին նոր օրէնք մը ընդունելու եւ միաձայնութեամբ մերժուած է օրի-նագիծը ։

Նոյնպէս պէտք չէ տեսնուած Սապրի Թօփրաքին Թուրքիա հրեայ գաղ-թականներու դէմ առաջարկած օրինագծին, նկատելով որ այս մասին իրաւա-սու է կառավարութիւնը. որով արտաքին յանձնաժողովն ալ մերժած է այս երկրորդ առաջարկ — օրինագիծը ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԲՈԼՈՐ ԱՇԽԱՐՀԷ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ դադրեցուց իր վճարումները խոտա-լական տուներու, առարկելով թէ անոնք չեն յարգեր իրենց յանձնառու-թիւնները՝ տրուած ապսպրանքներու մասին ։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ — 1.— Ճափոն պիտի շարունակէ իր «պատմական առաքելութիւնները» Չինաստանի մէջ։ 2.— Այլեւս պիտի չճանչնայ Չինաստանի հակաճափոնական կառավարութիւնը 3.— Կատարեալ աջակցութիւն պիտի ընծայէ ժամանակաւոր կառավարութեան։ 4.— Պիտի պաշտպանէ օտարականներու շահերը եւ իրա-ւունքները։ Կարճ խօսքով, Ճափոն պիտի շարունակէ Չինաստանի նուաճումը, առանց պատերազմ հռչակելու ։

ՊՈԼՍՈՅ ՍԱՀԱՐԱՆԸ փակուեցաւ երեք տարուան համար։ Նոր սահարան մը պիտի բացուի Ենիկիւղի մէջ, յառաջիկայ ապրիլէն սկսեալ ։

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԵՐԼԻՆ երթալով, արժանացաւ ջերմ ըն-դունելութեան մը, ինչ որ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջա-նակներու մէջ։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը ճաշ մը սարքեց, ուր սի-րալիր բաժակաճառեր փոխանակուեցան։ Պալքանեան հիւրը երէկ ունկնդրու-թեան ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ ։

Դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի Ներթական դասախօսութիւնը 19 Յունուար, Զորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրա-հին մէջ. Յանձնախումբի անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը դասախօսէ Ընկ. Յ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի « Եգիպտացի » կոմիտէին ։

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապե-տարանի Փաթրօնաժ Լաիքի շէնք սրահին մէջ, 5, րիւ տէ գ'Էֆօլ, Քրէմլին Պի-սէթր ։

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ըն-կերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre ։

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, կէսգիշերէն վերջ եւրոպական պար մինչեւ առաւօտ, ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով ։

Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Զ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ։ ԼԻՒՍԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, րիւ տ'Իսի, Պիյեանքուր, մէթրօ Մարսէլ Սեմպա։

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Գ. Արժակոնի կողմէ։

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճազ։ Ճոխ պիւֆէ ․

Մուտք 7 ֆրանք ․․․ հայ զինուորներու ծրի ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Փայլածու Թեւանեան եւ զաւակունք եւ Թեւանեան ընտանի-քը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որ ան-ձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկե-պսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղ-բօր, հօրեղբօր եւ պապականին՝ ՏԻԳ-ՐԱՆ ԹԵՒԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահ-ուան առթիւ ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Կեդր. Վարչու-թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Գ. Գրիգոր Թեւանեանէ 50 Ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, իր հօրեղբօր՝ Տիգրան Թեւանեանի մահուան առ-թիւ ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան Վար-չութիւնը շնորհակալութեամբ ստա-ցած է այրի Տիկին Փայլածու Թեւան-եանէ 112 Ֆրանք, Գ. Գրիգոր Թեւան-եանէ 70 Ֆրանք, իրենց սիրելի ա-մուսնոյն եւ հօրեղբօր Գ. Տիգրան Թե-ւանեանի մահուան առթիւ ։

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Յ. Կ. Խաչի Վարչութիւնը, փոխան ծաղկեպսակի ստացած է Տիգրան Թեւանեանի մահ-ուան առթիւ Գ. Ց. Զղրկանեանէ 20 Ֆրանք, Գ. Գրիգոր Թեւանեանէ 50 Ֆրանք։

ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Ընկեր Լեւոն Տօնիկեան (Պանեէօ), 15 Ֆրանք կը նուիրէ Վէթերաններու Յօնարին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիգ-րան Թեւանեանի մահուան առթիւ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բաբերդի Հայր. Միու-թեան Վարչութիւնը իր անդամնե-րուն եւ հայրենակիցներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ, իր հայրենակից Գ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՒԱՆ-ԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր եղբօր՝ Գ. Եփրեմ Թեւանեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն։ Փո-խան ծաղկեպսակի 50 Ֆրանք կը նը-ւիրէ Նոր Սեփի (Պէյրութ) Լուսինեան դպրոցի որբ եւ չքաւոր աշակերտնե-րուն։

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄ.

ՆԵՐ Ընկերութեան Քարտուղարու-թիւնը կը փութայ յայտարարել, որ իր մատենաշարին թիւ 1 հատորին (Ռուբէն Զարդարեանի Արձակ էջեր եւ Հէքեաթները) շատ քիչ օրինակներ մնացած ըլլալով, եկած խնդրանքնե-րուն գոհացում պիտի տրուի, երբ ամբողջ մատենաշարը ապսպրուի ։ Այլապէս դիմումներն անպատասխա-նի պիտի մնան։

ԾԱԽՈՒ Է

Տէր Շաւարշ Քհնյ. Թէրզեան Գօմօնի մէջ, La Rosière, 93 Bld de la Figon, իր ունե-ցած 10 փիքէնոց տունը— որ ու-նի ջուր, կազ, ելեկտրականու-թիւն եւ 300 մէթր տարածու-թեամբ պարտէզ, կը ծախէ կահ-կարասիով եւ առանց սահմանափակութեան 85,000 Ֆրանքի։ Գնել փափա-քողները կրնան այցելել շէնքը։

Դիմել՝ Père Terzian, 13 Bld Clair Isnard, St. Jérôme, Marseille.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Domrémy — PARIS (13)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ

Տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ 26 Ave. de Tokio։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճազ. Պիւֆէ։

Մէթրօ Alma - Marceau

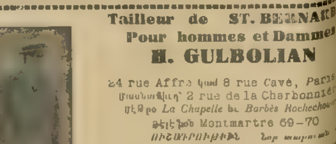

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 19 JANVIERE 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3632
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ»

Եղանակ մը, որ տարիներէ ի վեր կը հնչէ Թուրքիոյ մէջ, իբրեւ չափանիշ հայրենասիրութեան :

Երբեմն մեղմ, երբեք ուժգին, պարբերաբար կը նորոգուի ազդանշանը, պաղ քրտինք մը հոսեցնելով փոքրամասնութեանց կռնակէն :

Անշուշտ կառավարութիւնն է որ արծարծել կուտայ խնդիրը: Եւ նորէն ան է որ կը քաշէ սանձը, երբ մոլեռանդներ ծայրայեղութեանց կը դիմեն, ամբոխավարական կոչերով կամ փողոցային ցոյցերով :

Այս անգամ նորէն հրատապ հանգամանք առաւ խնդիրը, երբ երեսփոխան մը, պայ Սապրի Թոփրաք, օրինագիծ մը առաջարկեց, հետեւեալ տրամադրութեամբ .

— «Այն թրքահպատակները որոնք սովորութիւն ըրած են իրենց ազգային ու ցեղային լեզուէն տարբեր լեզու մը գործածել, երբ իրենց բնակարանէն դուրս, իրենց ընտանեկան անդամներուն կամ ուրիշ հայրենակիցներու հետ թուրքերէնէ տարբեր լեզուով կը խօսին, 24 ժամէն մինչեւ մէկ շաբաթ բանտարկութեան կամ տասը ոսկիէն մինչեւ 100 ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին: Գանձուած գումարին կէսը կը յանձնուի լրատուին, իբրեւ պարգեւ»:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Թուրքիոյ ազգ. ժողովի ներքին յանձնախումբը միաձայնութեամբ մերժեց այս օրինագիծը, լսելէ վերջ ներքին գործավարը, որ բացատրեց թէ սահմանադրութիւնը արդէն նախատեսած է այս պարագան: Այդ առթիւ, մերժուեցաւ նոյն երեսփոխանին ուրիշ մէկ օրինագիծը, որ կ'արգիլէր Հրեաներու ներգաղթը :

Օրինագծին լուրը հազիւ հրապարակուած, Թուրք մամուլը նորէն ձեռք առաւ խնդիրը: Եւ, զարմանալի երեւոյթներ պարզուեցան :

Այսպէս, գրագէտ երեսփոխան մը, Ագակիւնտիւզ, չորս յօդուածներ հրատարակեց Թուրքերէն «Թան»ի մէջ, ապացուցանելու համար թէ ... ամէնէն առաջ Թուրքերն են որ Թուրքերէն չեն խօսիր :

— «Հայրենակից, թուրքերէն խօսէ»ն որո՞ւ կ'ըսենք եւ որմէ՞ կը պահանջենք: Մենք ասիկա ամէնէն առաջ Թուրքէն պիտի պահանջենք: Թուրքը յունարէն կը խօսի, արաբերէն կը խօսի, ալպաներէն կը խօսի, պուլկարերէն կը խօսի, քիւրտերէն կը խօսի: Խօսողները գունդագունդ, տուները շարք շարք համրելու պէտք չկայ»: (Տես Ցառաջ յունուար 15, 18 եւ շարունակութիւնը) :

Եւ կարգով նոյնը կը պահանջէր Թուրքիա հաստատուած Արաբէն, Ալպանացիէն, Պոշնաքէն, Չէրքէզէն, Քիւրտէն, բոլորն ալ համարելով լրացուցիչ մասերը Թրքութեան :

Անցնելով ոչ - Թուրք փոքրամասնութեանց, Թուրք հրապարակագիրը կ'ընէ կարգ մը խորհրդածութիւններ որոնք ուշագրաւ են իրենց նորութեամբ :

Անշուշտ միամտութիւն պիտի ըլլար արժէք տալ բառերուն եւ հաւաստիքներուն: Բայց, այդ խորհրդածութիւնները կը պարունակեն երկու հիմնական տեսակէտներ:

Առաջին՝ յօդուածագիրը երբեք չի հանդուրժեր որ Թուրքիա մնացած Հրեաները Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսին :

Երկրորդ՝ շնո՞րհ կ'ընէ որ Ցոյները եւ Հայերը շարունակեն սորվիլ ու գործածել իրենց մայրենի լեզուները .

Ագակիւնտիւզ խիստ է Հրեաներուն հանդէպ, այն պատճառաբանութեամբ թէ չունին սեփական լեզու, եւ ո՛ւր որ իյնան, նոյն միջավայրին լեզուն կը գործածեն :

Աւելի յառաջ երթալով, Թուրք յօդուածագիրը կը պահանջէ որ Հրեաները կա՛մ համակերպին—միայն Թուրքերէն սորվին ու խօսին — եւ կամ ձգեն երթան: Եւ հարցին լուծումը կը յանձնէ նախ ոստիկանութեան, որպէսզի հետապնդէ հրեայ «կոմիտէճի»ները, յետոյ կրթական գործավարութեան, որպէսզի «բոլոր հրէական դպրոցները ջնջելով, դպրոցներ բանայ եւ մէջտեղէն վերնան բոլոր ազդակները »:

Այսպէս փակելով «հրէական հարցը», մէջտեղը կը մնան միայն Հայերը եւ Ցոյները, որոնց գլխուն լախտը միշտ պատրաստ է, քանի որ թէ դպրոցները եւ թէ ազգային բոլոր եկամուտները կը գտնուին կառավարութեան ձեռքը:

Արդարեւ, կրթական գործավարութիւնը օրէնքներու, հրահանգներու եւ քննիչներու ցանցով մը օղակած է այդ փոքրամասնութեանց դպրոցները: Էվգաֆն ալ իր կարգին ձեռք առած ըլլալով ազգ. կալուածներու եւ եկամուտներու մատակարարութիւնը, աչք բանալ չի տար: Իսկ ոստիկանութիւնը եւ գոյնզգոյն լրատուներ — յաճախ Հայեր եւ Ցոյներ — կը լրացնեն պակասը :

Այս առթիւ, ուշագրաւ պարագայ մը եւս.- Թուրք հրապարակագիրը բնական կը գտնէ որ Ցոյները իրենց լեզուին հետ, իրենց գրականութիւնն ու պատմութիւնն ալ սորվին, եւ ալ աւելի՝ Թուրքերէնը, Թուրքիոյ պատմութիւնն ու գրականութիւնը: Իսկ Հայերու մասին խօսած ատեն, կ'անտեսէ՞ այս վերջին «մանրամասնութիւնը»:

Այլապէս ուշագրաւ պարագայ մը,— Ագակիւնտիւզ շատ զարմանալի կը գտնէ որ Պերճ Քէրէսթէճեան «Թիւրքէր»ի վերածեր է իր մականունը, յոյն երեսփոխան Աթամաթն ալ «Զիհնի»ի :

Թշնամի ձեռքով արձակուած այս ապտակը չէ՞ պատշաճիր նաեւ անոնց որ կը պարծենան իբրեւ «Թուրք - Հայ կոչուած ցեղախումբի մը Թուրք զաւակը»...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ՇՕԹԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱԶՄԵԼԻՔ ԴԱՀԼԻՃԻՆ

Գիշերային ժողով մինչեւ առաւօտեան ժամը 5

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, վերջին պահուն, Պ. Լէոն Պլում ալ ձախողած ըլլալով, հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Շօթանի, որ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց :

Նախորդ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին

— « Հանրապետութեան նախագահին պնդումին վրայ եւ նկատի առնելով տագնապին երկարաձգումը, սկզբունքով ընդունեցի ինծի առաջարկուած պաշտօնը, երկրորդ անգամ ըլլալով: Գտնել պիտի փորձեմ ելքի մը յանգիլ: Իր կատարած փորձի ընթացքին, բարեկամս՝ Լէոն Պլում մէջտեղ դրաւ ժողովրդական ճակատի ընդարձակման գաղափարը, ազգային գետնի վրայ: Այս ծրագիրը կարելի չեղաւ իրագործել նախատեսուած ձեւով: Իմ կարծիքով, անհրաժեշտ է առաւելագոյն չափով Ֆրանսական բարեկամեցողութիւններ համախմբել, ընդհանուր քուէարկութեամբ հաստատուած էական սկզբունքներուն շուրջ: Այս նպատակին պիտի նուիրեմ ջանքերս: Քանի մը օր առաջ ընկերային խաղաղութեան կանոնագիր մը խմբագրեր էի: Պիտի փորձեմ խորհրդարանին ներկայացնել քաղաքական խաղաղութեան կանոնագիր մը: Կ'ըմբռնեմ թէ հարկ է անյապաղ վերջացնել տագնապ մը որ արդէն շատ երկար տեւեց: Բայց որովհետեւ ես ինքս եմ որ իմ պաշտօնակիցներուս հետ կը վարեմ հրաժարեալ դահլիճին փոխանորդութիւնը, պաշտօնակիցներ որոնցմէ շատեր պիտի մտնեն նոր նախարարութեան մէջ, աճապարելու պէտք չեմ տեսներ: Պէտք է ամուր հիմեր ապահովել բոլոր փոթորիկներուն դէմ »:

Այս յայտարարութենէն անմիջապէս վերջ Պ. Շօթան տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Պ. Էռիոյի, Տալատիէի եւ Լէոն Պլումի հետ :

Այս վերջինը ձախողած էր, որովհետեւ Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ երեսփոխանական խմբակցութեան թեկնածու կը համարուէր նոր դահլիճին մէջ, մերժած էր մասնակցիլ, եթէ ազգային միութիւնը չտարածուէր ծայրագոյն ձախէն՝ համայնավարներէն մինչեւ ծայրագոյն աջը (Լուի Մառէնի խմբակցութիւն): Լէոն Պլում չէր կրնար ընդունիլ այս պայմանը, քանի որ համայնավարները պիտի չընդունէին, ֆաշական համարելով Մառէնի խմբակցութեան շատ մը անդամները:

Ուրիշ դժուարութիւն մըն ալ կը կայանար Լէոն Պլումի,— արմատականները կ'ընդդիմանային համայնավարներուն մասնակցութեան: Այս ժխտական դիրքին վրայ էր որ Լէոն Պլում հրաժարեցաւ: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ .

— « Փորձեցի գլուխ հանել ձեռնարկ մը զոր ես ինքս յանդուգն կոչեր էի: Արդարեւ այդպէս էր, քանի որ չյաջողեցայ: Ժողովրդական Ճակատը կը պարունակէ երեք գլխաւոր կուսակցութիւններ,— ընկերվարականները, արմատականները եւ համայնավարները: Արդ, արմատական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը երէկ իրիկուն ժողով գումարելով, առաջ ընդդիմութիւն մը յայտնեց համայնավարներու մասնակցութեան դէմ: Այս պայմաններուն մէջ, ուրիշ բան չէի կրնար ընել եթէ ոչ ետ կենալ ինծի յանձնուած պաշտօնէն: Աւելորդ սեպեցի աւելի երկար յամառիլ. չեմ ուզեր որ երկիրը մէկ օր, նոյնիսկ մէկ ժամ կորսնցնէ իմ անձնական գոհունակութեանս համար »:

Բոլշեւիկները աթոռ կը պահանջեն

Իր հրաժարումէն վերջը, Լէոն Պլում երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան ներկայանալով, բացատրութիւններ տուաւ: Ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց :

Երբ հանրապետութեան նախագահը նորէն Պ. Շօթանի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, պարզ էր որ պիտի չհրաւիրէր համայնավար նախարարներ, ոչ ալ աջակողմեան: Այս հեռանկարին առջեւ, ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը բացառիկ ժողով մը գումարեց, որ տեւեց մինչեւ երեքշաբթի առտու ժամը 5:

Շատ յուզումնալից էր ժողովը, խօսք ուզած էին բազմաթիւ ժողովականներ : Նախ լսուեցաւ Լէոն Պլումի մանրամասն զեկուցումը, որ կը թելադրէր բացորոշ պատասխան տալ Պ. Շօթանի: Հակառակ չափաւոր տարրերու յորդորներուն, ժողովը մերժեց մասնակցիլ Շօթանի դահլիճին, ինչ որ շատ ծանր տպաւորութիւն ձգեց: Իբրեւ հետեւանք այս որոշման, Պ. Փօլ Ֆօռ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, հրաժարականը ներկայացուց :

Մասնակցութեան բանաձեւը ներկայացուցած էր Լէոն Պլում, բայց մերժուեցաւ 4035ի դէմ 4155 ձայնով, ուրեմն 120 ձայնի մեծամասնութեամբ : 18 տարուան մէջ առաջին անգամ էր որ ընկերվարական կուսակցութեան վարիչները փոքրամասնութեան մէջ կը մնային :

Պ. Լէոն Պլում իր զեկուցման մէջ կրկնեց թէ արմատականները ուժգնօրէն կ'ընդդիմանան համայնավարներու մասնակցութեան: Այս յայտարարութեան առթիւ զանազան կասկածներ յայտնուած ըլլալով, Լէոն Պլում կէս գիշերին ստիպողական զեկոյց մը հրապարակեց, ուր կը յայտնէ թէ պատրաստ է ժողովրդական ճակատի ներկայացուցիչներուն առջեւ ապացուցանել իր բառերուն ճշմարտութիւնը: Այս առթիւ իբրեւ վկայ կը ներկայացնէ Պ. Պ. Տալատիէն, Շօթանը, Էլպէլը եւ Տէլպոսը (արմատական), ինչպէս եւ իր ընկերները՝ Վէնսան Օրիոլ եւ Անտրէ Պլումէլ :

*** Համայնավարները անհամբեր սպասումի մէջ են, ապահովելու համար իրենց մասնակցութիւնը նոր դահլիճին մէջ: Անցեալ օր հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ, ուր խօսեցան Մարսէլ Քաշէն, Թորէզ եւ ուրիշներ Բոլորն ալ յայտարարեցին թէ «Ֆրանսայի բուն ժողովուրդը կ'ուզէ որ համայնավարները մասնակցին կառավարութեան »:

Պ. Մորիս Թորէզ, որ համայնավարներուն առաջին թեկնածուն է նախարարութեան համար, յայտարարեց .

— Պ. Շօթան կէսօրէն վերջը ընդունելով ընկերներ Ժիթոնը եւ Ժագ Տիւքլօ, յայտնեց թէ համայնավարներ չուզեր իր դահլիճին մէջ, բայց կը խնդրէ որ աջակցին: Արդ, մենք այդ աջակցութիւնն ուղղամտօրէն ընծայեցինք նախընթաց երկու կառավարութեանց... Այս անգամ կը պահանջենք մասնակցութիւն: Մենք ունինք 350.000 անդամ, 100.000 երիտասարդներ, 20.000

(Շարունակութիւնը Դ. կողմը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԱՆԿ ՄԷՋ ՄԸ ԴԱՐՁՆԷ՛ԻՆՔ...

Արագ անցեալ տարուան խմբագրատուն մտաւ քիթը կախ ու երեսը տրտմագունած :

— Ողջո՜յն պարտեալ ազգին զաւակներուն

— Խեր ըլլայ, Արա՛գ, կէս օր չեղած հասակդ ցոյց տուիր այսօր, կ'երեւի թէ...

— Երեւցածը մէջտեղն է...

— Ի՞նչ. միլիոնը շահած չըլլա՞ս...

— Նորէն քանի՝ անցեր է, վրայ բերաւ տրտմութեամբ, մեզի կը մնայ հառաչը միայն ...

— Կամ՝ ... Ցառաջը, իր առօրեայ այլագրութիւններով, օրը օրին մտահոգութիւններով, իր թերթերու դէզերով եւ յոյսերով...

— Անցեալ անգամ թիւով մը փախցուցինք միլիոնը, այս անգամ՝ երեք տոմսակներն ալ մէկ մէկ թիւով կը կորսնցնեն մէկը մէկ միլիոն, միւսները 50 հազարական ...

— Աստուած տունը տայ՝ տունը խնդացնէ, կը մնայ որ... մեղեդի մը երգենք այս տխուր առթիւ :

Այսպէ՞ս է բախտը .

Ես վայն կը տեսնեմ երբեմն զազրելի տեսքով ու ակռայլիկ պառաւի մը նման .

Երբեմն պճնազարդ գեղուհիի մը երեւոյթով :

Հերիք չէ որ տասնամեակներէ իվեր անոր ժպիտովը կ'ոգեւորուինք եւ սպառանքներ կը հիւսենք՝ իր նայուածքին յոյսէ թելերովը .

« Հայաստան»ը որքա՞ն օրօրուեցաւ այդ թելերուն վրայ: Վիպական մեր էութեամբ՝ հաւատացինք նոյնիսկ այն ատեն, երբ նոյն այդ բախտ կոչուած պչրուհին իր քառաձի կառքը կ'անցընէր մեր կռնակին վրայէն

Այսօր տարբեր չէ պատկերը :

Հիւսիսէն իջած արջը, մայկ հագած ու կարմիր գդակ գլխուն, գարշապարը դրեր է մեր կուրծքին՝ բայց ... դեռ կը հաւատանք որ ան պիտի պարգեւէ մեզի մեր սպասածը:

— Միւս անգամ ա՛լ կը շահիմ .

Այս ալ՝ միւս երեսը մեր խառնուածքին:

Թող փչէ քամին
Պաղ պաղ երեսիս,
Ցուրտ եմ վաղ ուշ
Գարունը կուգայ ...

— Ա՜յս սանկ մէջ մը ձեռքս առնէի *լոթըրիին* անիւը ու դարձընէի ուզածիս պէս, ի խորոց սրտի տենչ մը արձակեց Արագ՝ աթոռը գրաւելով :

Այո՛: Սանկ մէջ մը...:

Ա՛, եթէ այդ հզօր ու անզուսպ տենչանքէն վարակուէր՝ մեր, մեզմէ առաջ ու մեզի հասնող սերունդներուն գոնէ մէկ մասը՝ նաեւ մեր ճակատագրին անիւը իր ձեռքն առնելու եւ *իր* ուզածին պէս դարձնելու համար զայն . .

Այն ատեն, կը հաւատամ ե՛ս ալ, որ մե՛նք բախտին կը «զարնենք» փոխանակ հանդուրժելու որ ան շարունակէ ... զարնել մեզի :

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ԶՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Միհրան Մինասեան (փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Աղաւնի Սվաճեանի մահուան առթիւ)	50
Սասփազարի Հայր. միութիւն	200
Ե. Վարժէմէզեանէ (ընտանեկան շրջանակի մը մէջ հաւաքուած)	50
Մ. Ալթունեան (Այրի Տիկին Իսգուհի Սարգիսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի)	25
Գումար՝	325
Յունուար 18ի գումարը	1635
Ընդհ. գումար՝	1960

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քալինին նախագահ Խ. Միութեան

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ սահմանադրութեան 10րդ յօդուածին մէջ աւելցուած է նոր տրամադրութիւն մը, որուն համաձայն խորհրդարանի նախագահութիւնը կրնայ «պաշարման վիճակ հրատարակել մեկուսացեալ վայրերու կամ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, հանրային բարեկարգութիւնը եւ պետութեան ապահովութիւնը ամրապնդելու համար »:

Ուրիշ հատուած մը կ'ըսէ թէ նախագահութիւնը կրնայ պատերազմ հռչակել Խ. Միութեան դէմ յարձակում կատարուելու պարագային, «կամ եթէ հարկ ըլլայ գործադրել միջազգային համաձայնութիւններէ բխած յանձնառութիւններ՝ իբրեւ փոխադարձ պաշտպանութիւն ընդդէմ նախայարձակման »:

*** Քալինին յունուար 17ին միաձայնութեամբ նախագահ հռչակուեցաւ Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին: Այս առթիւ խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան: Բոլոր ժողովականները յոտնկայս ողջունեցին նոր «Վեհապետը», ինչպէս կը կոչեն հեռագիրները

Միխայիլ Իվանովիչ Քալինին, որ 63 տարեկան է, զուտ Ռուս է: Մետաղագործական բանուոր էր, երբ 1895ին միացաւ յեղափոխականներուն: Բոլշեւիկեան շարքերուն մէջ գործած է Փեթերսպուրկ, Թիֆլիս, Մոսկուա: Քանիցս բանտարկուած եւ աքսորուած է :

*** Գերագոյն Խորհուրդի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ Արհեստակցական Միութեանց քարտուղարը առաջարկեց ամսական 1000 ռուբլի (մօտ 200 տոլար) վճարել իւրաքանչիւր երեսփոխանի, ինչպէս եւ օրական 150 ռուբլի (30 տոլար), երբ Խորհուրդը նիստի մէջ է: Երեսփոխանները ձրի պիտի ճամբորդեն Խ. Միութեան բոլոր երկաթուղիներուն վրայ. Երկու Խորհուրդներու նախագահներուն տարեթոշակը պիտի ըլլայ 300.000 ռուբլի (մօտ 60.000 տոլար):

*** Գերագոյն Խորհուրդի 11 փոխ - նախագահները կը ներկայացնեն 11 հանրապետութիւններն ու ինքնավար շրջանները: Հայաստանի ներկայացուցիչ ընտրուած է Պապիոն, Վրաստանի՝ Մախարաձէ, Ատրպէյճանի՝ Գասումով, Թիւրքմէնիստանի՝ Պապայեւ, Տաճկաստանի (Տաճիկիէ) Շախտաւայեւ եւն.: Ընդհ. քարտուղարն է Ալեքսանդր Կորքին: Նախագահութիւնը կը բաղկանայ 24 անդամներէ, գլուխն ըլլալով Սթալին :

*** Խորհրդային մամուլը արծարծելով Մոլոթովի ճառը, կը շեշտէ զօրաւոր նաւատորմի մը անհրաժեշտութիւնը: «Փրավտա» այս առթիւ կը յիշէ թէ «Մեծն Պետրոսի օրով ռուսական տորմիղը կրցաւ ամենածանր պարտութեան մատնել Շուէտացիները, որոնք առաջնակարգ տորմիղ մը ունէին այն ատեն : Չէշմէի եւ Սինոպի մէջ, մեր նաւազները պսակուեցան անկորնչելի փառքով մը »: Թերթը կը փառաբանէ նաեւ ռուս նաւազներուն քաջութիւնը Սեւաստապոլի հերոսական պաշտպանութեան ատեն: Ցետոյ պարզելով աշխարհի վիճակը եւ «ֆաշական գիշատիչներուն» պատերազմական պատրաստութիւնները, կ'եզրակացնէ .— « Մեր կենսական շահերը կը պահանջեն ունենալ հզօր նաւատորմիղ մը, կարող՝ ոչ միայն պաշտպանելու մեր երկիրը, այլ եւ ի հարկին յարձակման անցնելու եւ ոչնչացնելու թշնամին իր իսկ ջուրերուն մէջ»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԷՆ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ 1937ԻՆ

ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԷ (Սելանիկ) — Անցնող տարեշրջանին ալ գաղութը չկրցաւ ունենալ իր ազգային կանոնաւոր օրկանները, սահմանադրական իմաստով: Յունահայ կեդրոնական մարմին մը ստեղծել դժուար էր անցեալին մէջ, երբ այնքան կրքոտ պայքարներ կը մղուէին ճակատէ ճակատ: Կարելի էր Նոր (Մակեդոնիոյ - Թրակիոյ) եւ Հին (Աթէնք եւ կղզիներ) Յունաստանի երկու շրջաններն ալ օժտել կեդրոնական մարմիններով, ամուր կապերով իրարու միացուած: Լուրջ ջանքեր ալ չթափուեցան այս ուղղութեամբ:

Տարիներէ ի վեր, Աթէնքի մէջ կը գործէ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն անունով մարմին մը: Այս մարմինը տարիներ շարունակ չէ արժեցուցած իր գոյութիւնը: Ինչպէս յաճախ, անցնող տարուան ընթացքին ալ շարունակ փոփոխութիւններ կրեց: Այժմու կազմը ունի ներկայացուցչական հանգամանք, որովհետեւ կը գործէ բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ: Հակառակ իր այս հանգամանքին, սակայն, յարաբերութիւնները թոյլ եղած են իր շրջանի թաղային մարմիններու հետ, եւ իր կապը դանդաղաշարժ՝ յարաբերական գործերու մէջ: Բարեբախտաբար, կարգ մը արտաքին անձերու մուտքը, ենթադրել կուտայ մեզի, թէ այսուհետեւ գաղութը հետաքրքրող խնդիրները պիտի մտնեն աւելի ճամբու մը մէջ:

Նոր Յունաստանի շրջանն ալ չունի իր կեդրոնական մարմինը, որուն կապուէին շրջաններու թաղային մարմինները: Թեսաղոնիկէն ունի իր ընտրուած թաղային խորհուրդը, որ չորս տարիէ ի վեր աշխուժօրէն կը վարէ ազգային, եկեղեցական եւ կրթական գործերը: Իր յարաբերութիւնները Աթէնքի Կեդր. Վարչութեան հետ եղած են պաշտօնական, այն ալ գլխաւորաբար կրթական տագնապի շրջանին: Գրեթէ կապ չէ պահած իր շրջանի Թաղ. մարմիններու հետ:

Նոր Յունաստանի Առաջնորդական աթոռը դեռ կը մնայ թափուր: Ջանքեր կատարուած են Էջմիածին եւ Երուսաղէմ, յարմար կրօնական մը ճարելու համար, ինչ որ, համաձայն մեր քաղած տեղեկութեանց, շուտով պիտի իրականանայ:

Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մնացեալ ութ հայաշատ քաղաքներն ալ ունեցած են իրենց առանձին Թաղ. Խորհուրդները, որոնք զբաղած են եկեղեցիով եւ դպրոցով: Այս մարմինները ստեղծուած են իրենք իրենց համար միայն. ոչ մէկ յարաբերութիւն իրարու, ինչպէս եւ Թեսաղոնիկէի կամ Աթէնքի մարմիններուն հետ:

Այսպէս ուրեմն, Յունաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող մեծ ու փոքրազգ. մարմինները տակաւին չեն հասած այն վիճակին ուր յայտնի ըլլան գլուխն ու թեւերը, իրարու օղակուած ներդաշնակ գործակցութեամբ մը, ինչ որ մեծապէս պիտի դիւրացնէր շատ մը կենսական խնդիրներու լուծումը:

Հիմա որ նախկին պայքարները դադրած են, եւ նպաստաւոր մթնոլորտ մը կը տիրէ, պէտք է օր առաջ իրականանայ միացեալ ուժերով գործելու գրութիւնը, բոլոր այն հոսանքներուն մէջ որոնք անկեղծ են եւ մտահոգութիւնը ունին այս ժողովուրդին ցաւերուն դարման մը գտնելու: Այսօրուան զինադադարը կրնայ սկիզբ մը ըլլալ կիրքերու մեղմացման.— ճամբայ հարթել դէպի բաղձալի համագործակցութիւնը:

Այս առթիւ աւելցնենք նաեւ, որ անցնող տարեշրջանին, երկրին կառավարութիւնը որ միշտ առիթներ տուած է իր բարեացակամութիւնը ցուցնելու, նպաստաւոր առաջարկներ ըրած է Աթէնքի Կեդր. Վարչութեան, պահանջելով կարգ մը թիւեր, տեղեկութիւններ եւայլն յունահայութեան կացութեան մասին: Կը խորհուի հանգամանքներու վերջնական ճշդումներ ընել եւ կազմական կանոնագիր մը հաստատել, հիմնական ձեւ մը տալու համար մեր գաղութի ազգային, կրթական եւ եկեղեցական խնդիրներուն:

⁂

Ճիշդ է որ, տարիներէ ի վեր կրթական հարցը յունահայ գաղութին համար դարձած էր պարբերական տագնապ, բայց անցնող տարուան ընթացքին տագնապը առաւ շատ սուր հանգամանք:

Ներկայ կառավարութիւնը ամբողջ Յունաստանի կրթական գործը ամուր հիմերու վրայ դնելու, եւ նոր սերունդը ազգային աւանդութիւններով դաստիարակելու համար, պատրաստեց նոր ծրագիր մը որ մաս կը կազմէ իր ներքին քաղաքականութեան եւ պարտաւորիչ է անխտիր բոլոր վարժարաններուն: Այս ծրագրին գործադրութեան ընթացքին, մենք չէ որ բացառութիւն պիտի համարուէինք:

Կրթական խորհուրդը հայկական դպրոցներուն համար ալ մասնաւոր որոշումներ առաւ, եւ հաղորդեց կրթական քննիչներուն՝ առ ի գործադրութիւն: Տրուած որոշումները մեկնուեցան մեզի համար շատ աննպաստ, եւ պատճառ դարձան որ կարգ մը դպրոցներ ժամանակ մը չվերաբացուին: Ընդհանուր վհատութիւն մը տիրեց: Տրուած որոշումները լուսաբանելու կամ բարեփոխելու համար հարկ եղած աշխատանքը չկատարուեցաւ ժամանակին: Եւ ամիսներ անցան, մինչեւ որ կրթական նախարարը յայտարարեց թէ, հայկական դպրոցներու հայերէնի պահերը ոչ թէ շաբաթական երկու պահեր են, իւրաքանչիւր դասարանի համար, այլ օրական երկու պահեր, ինչ որ մեծապէս կը փոխէր կացութիւնը:

Անշուշտ ազգային դպրոցները կը վերածուէին անհատականի, յոյն ուսուցչութեան թիւը կ'աւելնար, եւ նոյն համեմատութեամբ կը պակսէր հայ ուսուցիչներու թիւը. պիւտճէն կը բարձրանար, որովհետեւ պետական սակով պիտի վճարուէին օտար ուսուցիչները, հասոյթի աղբիւրները նախկինը չէին մնար, իբր հետեւանք անհատականի վերածուելուն եւայլն:

Բայց, ներկայ պայմաններու տակ, հայերէնի դասաժամերու այս նպաստաւոր մեկնաբանումը կը նկատուի բարեացակամութիւն, եւ հետեւաբար գոհացուցիչ: Այս հիման վրայ, յունահայ բոլոր դպրոցներն ալ վերաբացուեցան, քիչ շատ իրենց ժամանակին: Հայ ուսուցիչներէն շատ քիչ մաս մը դուրսը մնաց, շնորհիւ զանազան կարգադրութիւններու, Ազգ. մարմինները նուիրուեցան եռանդուն աշխատանքի, որպէսզի Ս. Մեսրոպի գիրերը չմաշին յունահայ մանուկներու յիշողութեան մէջ:

Երբ կազմուի յունահայ կանոնագիրը, հաւանաբար ուրիշ դիւրութիւններ ալ տրուին հայկական դպրոցներուն, բարեփոխելով ներքին վարչական ձեւերը, եւ պիւտճէի մանրամասնութիւնները:

Այն ատեն, յունահայ 5000 աշակերտներ, կարելի եղածին չափ պիտի կրնան սորվիլ իրենց մայրենի լեզուն:

⁂

Անցնող տարուան ընթացքին յունահայ գաղութը չունեցաւ ուշադրաւ մշակութային կեանք: Զանազան երիտասարդական միութիւններ իրենց հանդէս - ներկայացում - հաւաքոյթներով հազիւ զգացուցին իրենց գոյութիւնը: Անշուշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պէս քանի մը աշխոյժ միութիւններ արդարացուցին իրենց վրայ դրուած յոյսերուն մէկ մասը, բայց ընդհանուր կերպով աղօտ պատկեր մը պարզեց յունահայ մշակութային կեանքը: Այս ոչ - մխիթարական վիճակին պատճառն այն է, որ համանման միութիւններ իրարու բոլորովին անհաղորդ եղած են: Ոչ թէ Հին կամ Նոր Յունաստանի, կամ նոյն շրջանի, այլ շատ անգամ նոյն քաղաքին մէջ գտնուող երիտասարդական միութիւններ անտարբեր են իրարու հանդէպ եւ շատ անգամ խուսափած են իրարու ձեռնարկներ: Ասկէ յառաջ եկած է ընդհանուր տկարութիւն եւ սահմանափակ գործունէութիւն մը:

Աթէնքի մէջ կազմուած Հայ Մտքի Տունը, որ երկու ամիսէ ի վեր իր ներկայանալի օրկանն ալ ունեցաւ, «Արեւագալը», ծրագրած է ամբողջ Յունաստանի երիտասարդական — մշակութային միութիւնները հաւաքելու մէկ ներդաշնակ ծրագրի մը շուրջ, յառաջ բերելու համար երիտասարդական կուռ կազմակերպութիւն մը իր կեդրոններով եւն.:

Յուսալի է որ գործնական քայլեր առնուին մօտաւոր ապագային, որովհետեւ համագործակցութեան ջատագով երիտասարդ ղեկավարները յոյս կը ներշնչեն, ծրագրուած գործը գլուխ հանելու համար:

Մաղթելի է որ 1938ը ներքին կազմակերպութեան գեղեցիկ շրջան մը բանայ մեր գաղութին համար, միացեալ եւ համերաշխ գործակցութիւն մը հաստատելով բոլոր ճակատներուն վրայ.

ՎԱՀԱԳՆ

ՄՌԱՒԵԱՆԷՆ ՄԻԿՈՅԵԱՆ

Հայ մեծամասնականների մէջ Ասքանազ Մռաւեան, իբրեւ հազուագիւտ բացառութիւն, անցաւ իր կեանքի ուղին առանց կուսակցական առյթագումների ու վարկաբեկման: Հայաստանի խորհրդայնացման առաջին օրերից ի վեր, մօտ ութ տարի, նա վարեց հանրային կրթութեան գործակալի եւ երբեմն նաեւ վարչապետի տեղակալի պաշտօնները՝ զերծ մնալով իր շատ ընկերների փոփոխական ճակատագրից, որոնց Մոսկուայի բռնակալութիւնը մերթ ժպիտներ ու մերթ ժանիքներ ցոյց տուեց:

Մռաւեան անդամ էր 1921ի Փետրուարեան ապստամբութեան պատճառ դարձած Կասեան - Աւիս - Դովլաթեան - Դիլբանդարեան զազրելի Ցեղկոմի: Ապստամբութեան զսպումէն յետոյ, Ցեղկոմի բոլոր անդամներին յաջորդեցին նոր մարդիկ եւ հիները հեռացուեցին Երեւանից, բացի կրթական գործակատարէն, որ Արարատեան դաշտի գիւղացիութեան պարտադրուած քառամսօրեայ քաղաքացիական կռուից յետոյ կրկին իր պարտականութիւններին անցաւ ու մինչեւ մահ աշխատեց, կարելի է ասել բարեխղճօրէն, իր համեստ կարողութիւնների սահմաններում: Նրա անունը հայ մեծամասնականները այսօր յիշում են յարգանքով: Մօտ 20 մշակութային, խնամատարական ու արդիւնաբերական հիմնարկութիւններ Հայաստանում նրա անունն են կրում:

Անկասկած, եթէ Մռաւեան վաղաժամ գերեզման չիջնէր, հայ ժողովրդի դաշնակ, ազգայնական ու տրոցկիստ թշնամիների թիւը մէկով աւելի կը լինէր: Սակայն փաստ է, որ ոչ «ինքնասպանութեամբ», այլ դեռ եւս չգրուած բնական ճանապարհով այս աշխարհից հեռացած կուսակցական մեծ ու փոքր գործիչների մասին խորհրդային իշխանութիւնը սիրում է թոյլ տալ ներբողներ հիւսել: Պատճառը հասկանալի է, հնարաւորութիւն չունենալով նրանց սխալը քաշել, յանցանքներ խոստովանեցնել, իրենց իսկ շրթունքներով ու գնդակահարել, ժողովուրդների բռնակալն աւելի նպատակայարմար է գտնում ընդմիշտ լռածներին իր հաւատարիմների մէջ հաշուել ու մեռած հոգիներով սրանց թիւն աւելացնել:

Դեկտեմբերի 11ի ճառում Ստալին մի անգամ եւս փառաբանեց իր նախորդին եւ թուելով նրա գերմարդկային յատկութիւնները, ութ անգամ հրաւէր կարդաց «հետեւել Լենինին»: Մինչդեռ վերջինիս այրին Տիկին Կրուպսկայի կարծիքով Լենին եթէ չմեռնէր 1924ի Յունուարի 21ին, այժմ պիտի փտէր Ստալինի բանտերից մէկում: Նոյնը կարելի է կրկնել համայնավարական Պանթէոնի այլ հերոսների, օրինակ Չեկայի հիմնադիր Ջերժինսկու կամ Օրջոնիկիձէի մասին, որոնք անպայման կ'երթային իրենց գնդակահարուած օգնականների՝ Եագոդայի եւ Պետրովսկու հետեւից, եթէ մահը նրանց չանմահացնէր:

Մռաւեանն էլ Խորհրդ. Հայաստանի սուրբերի նոր շարքը մտաւ, որովհետեւ ծանր հիւանդութիւնը կանխեց չեկիստի ատրճանակին:

Ժամանակին «Զարիա Վոստոկա» թերթը մի էջ նուիրեց հայ գործչի մահուան եւ տուեց նրա կենսագրութիւնը: «Ասքանազ Մռաւեան ուսանողական տարիքից պայքարել է մեծամասնական գաղափարների համար, ցարական բռնակալութեան ժամանակ նա հսկայական աշխատանք է թափել Երեւանի, Գանձակի, Թիֆլիզի ու Բագուի բանւորական զանգուածների մէջ՝ հրահրելով յեղափոխական կրակը: Համայնավարութեան յաղթանակը նրա կեանքի միակ նպատակն էր եւ իր ամբողջ էութեամբ փարած էր այդ նպատակին»: Այս մի քանի տողերը խառնուած են չորս սիւնակնոց նոյնիմաստ գովասանական քառահեղեղի, որ վիճելու ընդունակութիւնը մեծամասնական խմբագիրների մենաշնորհն է:

Եզակի բան է, երբ վիշտն ու ծիծաղը խառնւում են միմեանց: Թիֆլիզի պաշտօնաթերթի յիշեալ համարը կարդալիս ես ապրեցի ճիշդ այդ հոգեբանական վիճակը: Ասքանազի հետ մենք դասընկերներ ենք եղել: Ցաւալի էր իմանալ թէկուզ մեծամասնական ու ջարդարար Ցեղկոմի անդամ մի դասընկերոջ մահը, բայց եւ դժուար էր չծիծաղել այնքան փայլուն եւ ճռճռան սուտերի դիմաց մի մարդու մասին, որի կեանքը հոսել է աչքիդ առջեւ եւ քո կեանքին զուգընթաց:

Մռաւեանի ամբողջ «յեղափոխական» աշխատանքը մինչեւ գործակալի պաշտօնը եղել է Դաշնակցականների հետ վիճել եւ բացարձակապէս ոչ աւելին: Նրա տեսած բանւորներն Էջմիածին, Երեւան, Թիֆլիզ եւ այլուր եղել ենք մենք, իր հասակակից մոլեռանդ դաշնակցական աշակերտներս ու ուսանողներս: Թիֆլիզում մենք երկուս միաժամանակ հիւր լինելով այլ ընկերների մօտ, վէճի բռնուեցինք մինչեւ ուշ գիշեր: Յրուեցինք միայն տանտիրուհու պահանջով ու վէճը շարունակեցինք փողոցում: Հանդիպելով մի հայ գիշերապահի, խնդրեցինք լսել մեզ եւ դատաւոր լինել, կարծիք յայտնելով «անհատի դերի մասին պատմութեան մէջ»: Լոռեցի գիւղացին մեր ճառերը լսելուց յետոյ, այն կարծիքը յայտնեց, թէ այսքան ուշ ժամին անհատի դերն է, եթէ նա գիշերապահ չէ, անկողնում լինել եւ ոչ թէ վիճաբանութեամբ զբաղել:

«Մռաւեան ուսանողութեան տարիներում ամենակենդանի մասնակցութիւն ունեցաւ Պետրոգրադի բանւորական շարժումների մէջ (Յեղափոխութիւնից առաջ), իբրեւ մեծամասնական գաղափարախօս եւ տեւականօրէն աշխատակցեց անլեգալ կուսակցական «Բորբա» թերթին», գրում է «Զարիա Վոստոկան»: Մինչդեռ, անհերքելի փաստ է, նա ուսանող էր եւ ի մէջ այլոց դպրութիւն էր անում Պետրոգրադի Հայոց եկեղեցում եւ ապրում էր նրանից ստացած նպաստով: Աստծուն օրհներգելուց եւ հոգեկան գիտութեանց ճեմարանի դասապատմութիւններից յետոյ եթէ ազատ ժամեր էր ունենում, նրանց էլ նուիրում էր իր սրտի որոնումներին: Նրա սիրտն այնքան զգայուն էր դէպի գեղեցիկ սեռը, որ նա չէր կարող յեղափոխական գործով զբաղել: Նոյն ճեմարանի նախկին ուսանողները կարող են վկայել ասածներիս ճշմարտութեանը: «Բորբա» թերթում նա մի տող անգամ չի գրել. եթէ գրէր, մեր ականջները կը խլացնէր, իր յօդուածի մասին խօսելով:

Հայաստանը նոր էր խորհրդայնացել. 1920 Դեկտեմբերի առաջին օրերին մէկի հետ գնացինք Կառավարութեան Տունը ընկերաբար Մռաւեանին տեսնելու եւ նրան պարզելու կացութիւնը: Բացակայում էր, բայց հեռանալիս հանդիպեցինք փողոցում:

— Օհ, որքա՜ն կ'ուզեմ ձեզ տեսնել, դարձէք, ասաց նա:

Մեր դիմացը մի տիկին եկաւ:

— Ներեցէք, ընկերներ, տիկնոջ հետ տեսակցութիւն եմ նշանակած:

— Դու նոյնն ես, չես փոխուել:

— Վաղը կը սպասեմ ձեզ, այս ժամին:

Բաժանուեցինք, այլեւս երբեք չտեսնուելու որոշումով:

Ես հեռու եմ անպարկեշտ ցանկութիւնից արատաւորել մի մեռածի յիշատակ, բայց «Զարիա Վոստոկա» թերթի հէքեաթը Մռաւեանի մասին օրինակ է, թէ ինչպէս այսօր էլ, աւելի քան անցեալում մեծամասնական խմբերայ պրօպագանդն ու մամուլը ճգնում են ոչնչութիւնների մասին «կենսագրութիւններ» հնարել եւ նրանց մեեեեծ (չորս Ե-ով) ներկայացնել, Ստալինեան լուծը ուղղակի տեղ հրամցնել չթեթեւցած ժողովուրդին, պարզ այն պատճառով, ինչպէս հաղորդում էլ անգամ կրկնում են, որ նրանք հաւատարիմ են Առաջնորդին այսինքն ցատկող լուեր չեն, այլ սողացող:

Սրանց թւում է եւ մի Հայ — Միկոյեան, սննդեղէնի արդիւնաբերութեան գործակալը, Մոլոտովի տեղակալ, Համայնավար կուսակցութեան կենտկոմիտէի Փոլիտ Բիւրոյի անդամ, այս ամպագոռգոռ տիտղոսների տակ թաղնուած է մի զէրօ:

Մասնաւոր պատրաստութիւն կամ գործնական ընդունակութիւններ որ եւ է տարրական չափով չի տուել նա մինչեւ օրս: Մի կուռ տող գրած չունի. արտասանել է մի քանի ճառեր իր վարչական շրջագայութիւնների մէջ, բայց անկասկած նրանք գրուած են եղել ենթակայ պաշտօնեաների ձեռքով, որովհետեւ ինքը մասնագէտ չէ սննդեղէնի արդիւնաբերութեան. Քանի նա չէր հետաքրքրւում Հայաստանով եւ մոռանում էր հայերէն լեզուն, մենք էլ մոռացել էինք նրա գոյութեան մասին այնպէս, ինչպէս անցեալ տարեայ անձրեւի մասին: Միկոյ - եան էր նա թէ Միկո փաշա մեզ համար միեւնոյնն էր: Մենք գիտէինք, որ զտարիւն Ստալինեան համայնավար-ձեանոյների մէջ նոյնքան Հայ կայ, որքան ձուկերի մէջ երգիչ: Բայց վերջերս կարծես պէտք զգացուեց մի անկիւն տալ Միկոյին, որպէս զի նա այնտեղ «կենսագրութիւն» շարէ իրեն համար եւ ցոյց տայ, թէ քանի տարի «մարդկանցից մեծագոյնի» պոչը լինելով, գոնէ մի քիչ ազդուել է նրա մարդակերութեան հանճարից: Այդ դժբախտ անկիւնը Հայաստանն եղաւ: Միկոյեան նրան օրհնեց. եւ սա առաջին անգամը չէ, բաց «Իզվեստիայի» «Միկոյեան 1920ին Կիրովի եւ Օրջոնիկիձէի հետ միասին, 11րդ. բանակի գլուխ անցած «ազատեց» (չակերտները մերն են) Անդրկովկասի ժողովուրդները Մենշեւիկների եւ Դաշնակների լծից: Այս տարի անգնահատելի ծառայութիւն մատուցեց հայ ժողովուրդին քարուքանդ անելով աւելի լրտեսներին, տրոցկիստներին եւ Դաշնակներին, որոնք թափանցել են Խ. Հայաստանի ղեկավարութեան մէջ»: Ընթերցողը կը հասկանայ, թէ ինչ ողբերգութիւն է թաղնուած այս բառերի տակ: Երեւանում Միկոյեան խօսք առնելով «ցոյց է տուել, որ հակայեղափոխական Դաշնակները աւերում էին երկիրը (Թուրքերը գոյութիւն չունեին ալ, խորհում), ազգային թշնամութիւն էին սերմանում հարեւան ժողովուրդների մէջ (այսինքն համարձակւում էին պաշտպանել հայ ժողովուրդի վերջին մնացորդները բնաջնջումից), Դաշնակները, հայ ժողովրդի կատաղի թշնամիները, լուծում էին ազգային հարցը մահով եւ արիւնով (խե՞ղճ Թալէաթ եւ Էնվէր...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Ուխտի կ'երթան ձիերը կարմրուկ հինայով, նաշխուն եւ ժեռաքեար չորերով, փայլուն զէնքերով, փող ու թմբուկով Ուխտի կ'երթան կարօտով ու հաւատքով, աստուածային խանդով եւ ուրախութիւնով: Ու, անոնք կ'երթան ուխտավայր, իրենց յարկերու, հի՜ն հի՜ն իշխաններու, թագաւորներու եւ սուրբ զօրավարներու քաղցր եւ անմոռանալի յիշատակներով...

Այս վանքին օծապտոյտ, փոշոտ եւ քարոտ ճամբան դեռ երէկ անմոռանալի, այսօր գեղջկամաքուր: Ո՜վ է մարդը, ալեր: Գիւղի աղջիկներուն ձեռքերը դալար: Աստուածամայրը իրենց աղօթք նշանաձեւ տայ: Իրենց ուխտը ըլլայ կատար...

Դեռ կիրակի չէ լուսցած: Շաբաթ իրիկուընէ արդէն ուխտաւորները տեղ են բռներ վանքի անտառին երկայնքը: Անոնք գիշերը պիտի լուսցնեն առանց իրենց աչքերը խփելու: Վաղուան մատաղի պատրաստութիւնները կը տեսնեն արդէն սանտիկիններըː Կարիճ երիտասարդներ՝ եւ անզուսպ ու խանդավառ պատանիները աստղերու եւ լուսնի լոյսին տակ, ժենտաստանի դաշն առաջքը երկինք բարձրացող խարոյկ կը վառեն: Ու, արեւակարմիր եւ բարեկամ բոցին շուրջ, սուրբեր մերկ, եւ վեր բռնած, գիւղի այդ անմահ աղջիկ կը պարեն ու կ'երգեն: Իրենց ոտքերը ուժեղօրէն վար կը զարնեն, գետինը կը դղրդացնեն: Այդտեղ է, որ նշանուած աղջիկներ, զգաստագոյն՝ ծածուկ, իրենց սիրածները կը գիտեն յուզումով, կրակ ու բոց սրտով, սարսուռով: Մէջը իրենց սրտեր կը զառնայ երբ կարիճ պարուհիները խումբին է որ կ'երգէ —

Սիրակա՛ծ Եար
Վարդի պէս վառվռան...
Աստուածածի՜ն, Աստուածածի՜ն
— Զուխտ մը մոմ առնի՜—
Բարեւ տար իմ սիրածին...
Ն'ուշանար,
Մ'ուշանար,
Սիրակա՛ծ Եար,
Քեզմէ զատ մնալը
Չէ իմ քաշելու բանը...

Այդ պահուն է որ, խանդավառութիւններն ու երեւակայութիւնները եփ կ'ելլեն, եւ իրենց սիրավառ սրտին վրայ դրուած կափարիչները մէկդի կը նետեն աղջիկները մատաղահաս, եւ հարսները նորապսակ: Ահա՛, անոնք, որ շուրջպար են բռներ: Ա՜հ, յարուա՛ծը անոնց: Ես զայն կը նշմարեմ կլորակ ու նոր ռակիի: Իրենց պարը ռակի, իրենց ռակի: Այդպէ՛ս են աղջիկներն ու հարսները մեր Հայաստան աշխարհի:

Ահա, Սաթօն, ամէն ալ փայլուն, խումբին առաջնորդն է եղեր, կ'երգէ սարի պէս բարձր ձայնով, եւ ձայն կուտան ընկերուհիները.

Ուխաբը պէր է եկեր,
Սրտամ կար կըխմ,
Իմ եարը Անա է բերեր.
Երեսը տեսնեմ...

Այդ պահուն, ճակատ գաղղիներու տուէքն՝ աչքե՛րը անոնց՝ որոնք ալ թեւերը երկու ձայնով: Ո՜վ է որ երգած է —

Հայոց աղջիկներ,
Հայոց աղջիկներ,
Ձեր հոգո՜ւն մեռնիմ...

Վանքի այդ մատուռը, արեւմտեան ծնծղայի մը հնչիւնին քաղցրութիւնը ունի կարծես: Եւ աւելի կը գեղեցկանայ, երբ կը շրջապատուի լուսածիծաղ ուխտաւոր - ուխտաւորուհիներով:

Մենատանի նոճիները, սօսիները, արեգակի լոյսին տակ նոր հարսի մը քօղին կը նմանին: Դիմացի դալարագարդ սարերն ալ ասգի են եղեր, եւ կարծես միանալու կ'ուզեն գալ ուխտավայրի ուրախութիւններուն, երգու խաղերուն, պար ու ծիծաղին, պատարագին....: Այդ պատարագը:

Գիւղը ամէն կիրակի պատարագ չունենար: Ան ամենամեծ եւ նշանաւոր տօներուն միայն պատարագի կ'ունենայ: Իսկ վանքը, տարին հազիւ մէկ երկու անգամ: Ամէն օրուան տեսնուածը, (տարեկայ կամ անէ), ձանձրալի կը դառնայ: Մինչ հազուադիւտը, քիչ տեսնուածը, եւ քիչ ապրուած բաներն են, որ սիրելի կ'ըլլան մեզի: Այդպէս է եւ վանքի պատարագը: Ըստօց, ռամկական տօներու պատարագը՝ նոր հոգի ու մաջիկ ժամ չեն երթար: Հիմա, վանքի պատարագը աւելի շահեկան եւ քաղցր է, վանքի նոր հարսներ ու մատաղահաս աղջիկներն ալ հոն են: Ու, գիւղի կամ վանքի պատարագը այն չէ ինչ որ է քաղաքներունը: Բնականութիւն, հարազատութիւն, անկեղծութիւն՝ տուէք առաջինին Արուեստականութիւն, անհարազատութիւն եւ կեղծիք՝ տուէք երկրորդին:

Մեր տօնական պատարագները բանաստեղծութիւններ են իսկական, յուզիչ եւ վերացնող: Անոնց մէջ ոչ թէ ցեղի մը, այլ եւ բովանդակ մարդկութեան պատկերը կը կարդացուի: Ու կը կարդացուի հաւատքով, ապրումով եւ սարսուռով: Հայը աւելի աղօթած է մարդկութեան քան իրեն համար: Մարդկութիւնը երբեք չէ աղօթած Հայուն համար:

Ուխտի օրերու պատարագը եւս կը նմանցնեմ բացուած կարմիր վարդերու, եւ հասուն պտուղներով ծանրաբեռ պարտէզի մը գիւղական: Կը նմանցնեմ զայն ա՛յն հովիւին՝ որ հարսը կուտայ իր առաջին մանկիկին: Վանքի պատարագը հայ տանտիկնոջ ձեռքով պատրաստուած սեղ է, որուն վրայ մեզ դրուած է: Այդ պատարագը՝ երկա՛ր թշնամութեան մը յետոյ հաշտուած սիրտ է, որ կը խօսի, կ'անուշնա՜յ, կը մոռնա՜յ.

Պատարագէն վերջ, անմոռանալի պարզ ու ծիրանի ակրոտէրը սարի մատուռը կը բանայ: Այդ նշխարը արծաթակերտ խաչի մը կեդրոնը դրուած է: Խունկ փաթթուած է, հազար եւ մէկ մետաքսահիւս, գոյներ, թափանցիկ շղարշներով, թանկարժէքներով: Տէրտէրը շրջապատուած է լոյսերով, դպիրներով: Ուխտաւորներու բազմութիւնը ծով է: Անոնց հետաքրքրութիւնը ամենամեծ օր ու արեւ է:

Կ'երգուին հոգեւոր մեղեդիներ սուրբին նուիրուած գովասանական տաղեր: Ու, հիմա, նուիրական սունկի շղարշներուն հանգոյցներէն մէկ առ մէկ կը քակուին ակրոտէրը, դողդողան մատներուն տակ: Կը բացուին ծանր, խորհրդաւոր արարողութեամբ: Այդ պահուն ուխտաւորներու բազմութիւնը ծունկի է եկած: Ու կը խաչակնքէ, կ'երկրպագէ, հոգիին խորէն ձայներ կը հանէ ամէն անգամ երբ, նոր հանգոյց մը կը քակէ տէրտէրը:

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

(2)

(Շար.)

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ ԸՍԵԼԷ ԱՌԱՋ ՔԻՉ ՄԸ ԻՐԱՒԱՑԻ ՁԵ՞ՆՔ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

ԽՄԲ.— Թուրք երեսփոխան - իրաւարակագիրը, Ազգակիւնետից կը շարունակէ իր տեսութիւնները, այս հարցին շուրջ. Ստորեւ՝ իր երրորդ գրութիւնը (թուրքերէն «Թան») —

Երէկ ըսած էի թէ Հայրենակիցներու մէջէն Հրեաները տարբեր կացութիւն մը կը պարզեն: Թուրքիոյ Հրեաներու այս կացութիւնը, իրենց հաշւոյն, ինչպէս շատ տխուր կացութիւն մըն է:

Ցոյնը իր ազգային լեզուն ունի կը խօսի իբր պետական լեզուն կայ զոր կը խօսի: Հայը իր ազգային լեզուն ունի կը խօսի. պետական լեզուն ալ կայ զոր աւելի շատ կը խօսի: Նոյնիսկ կարգ մը հայ զանգուածներու մէջ թուրքերէնը իբր իրենց ազգ. լեզուն դարձած է:

Բայց խեղճ Հրեայ հայրենակիցը ազգ. լեզու չունի որ խօսի. պետական լեզուն չի գիտեր, չէ սորված որ խօսի: Ասոնց փոխարէն ինչ որ գայ բերանը կը խօսի: Ասիկա, աւելի տխուր, աւելի ցաւալի երեւոյթ մըն է, որովհետեւ իր խօսած բոլոր օտար լեզուները զարմանք պատճառելու աստիճան աղաւաղելով կը խօսի:

Հրեաները գիտական եւ ընկերային խառնուրդ ազգ մը ըլլալէ աւելի ժողովուրդ մըն են: Իրենց ժողովրդային եւ կրօնական լեզուն եբրայեցերէնն է: Իսկ զայն կրնան ազգ. լեզու նկատել, եթէ խօսին: Այստեղ են: Բայց ան ալ չգիտնալու դժբախտութիւնը ունին: Իսկ գոնէ Երուսաղէմի ռաբբիական լեզուն գիտնային, արդիւնքի առաջարկ-օրինագիծին պէտք չէր մնար

Մեր Հրեաները սպաներէնին աղաւաղեալ եւ շատ մը տեղերը սպաներէնի չնմանող արտասովոր լեզու մը կը խօսին:

Հրեաները՝ Ռուսիոյ մէջ ռուսերէն, Պերլինի մէջ «հիթլէրերէն», Համի մէջ «տաւչերէն», Դամասկոսի մէջ սուրիական լեզուն, Փարիզի մէջ «ֆրանսերէն», Լոնտոնի մէջ «Թայմսերէն» կը խօսին: Իրենց ապրած երկրին լեզուն իբր իրենց ժողովրդային լեզուն կը նկատեն: Ի՞նչ ընեն, չունին իրենց ընկերային լեզուն:

Բայց մեր երկրին մէջ, ողջ ըլլան, միմիայն Թուրքերէն չեն խօսիր Թէեւ ամէն լեզուով կը խօսի, բայց չուզեր Թուրքերէն խօսիլ. Ասիկա ոչ ես կ'ըսեմ, ոչ մենք: Անցեալի թերթերը կարդացած էք անշուշտ, իրենց համայնքին պետը ուղղամտօրէն եւ ազնուօրէն չէ՞ր ըսած միթէ.— Մերիններս սիրով, ուզելով, թելադրութիւնով եւ այլ բաներով Թուրքերէն չեն խօսիր: Անոնց օրէնքի ուժ պէտք է:

Դարձեալ երբ համայնքի երեւելիներուն բաժին նայինք, Եւրոպա տեսած կարգ մը երիտասարդներ, իրենց միջեւ «Թուրքերէն խօսելու դէմ միութիւն» մը կազմեր են: Շատ դժուար է հաւատալ ասոր: Բայց ինչ օգուտ որ, կեանքն ու դէպքերը մարդուս գլուխը հարուածելով հարուածելով.— Հաւատա, կ'ըսեն:

Մինչդեռ Միլասի, Ֆէթհիէի, Պօտրումի, Հոռոսի Հրեաներէն շատ մը բարեկամներ ունիմ որոնք մեր դպրոցները ուսած են եւ ինծմէ շատ լաւ Թուրքերէն կը խօսին, ինքզինքնին Թուրք ընկերութեան անդամ կը նկատեն:

Ուրիշ երկիրներու Հրեան ինչո՞ւ իր ապրած երկրին լեզուն իբր իր լեզուն կը սեպէ, եւ երբ մեզի գայ ոչ միայն չուզեր խօսիլ, այլ սորվիլ իսկ չուզեր: Այս հանգոյցը ոչ մենք կրնանք քակել, ոչ ձեր օրինական առաջարկը եւ ոչ ալ խախամապետը:

Ասիկա այնպիսի ցաւագին հանգոյց մըն է որ, մեզի չինար ցաւիլը:

Ահա այս պատճառներով է որ, երբ խնդիրը Հրեայ հայրենակիցներուն գայ, բոլորովին կը տարբերի կացութիւնը ըսած էի: Այս կէս քննութենէն հետեւեալ եզրակացութիւնը կրնանք դուրս բերել.— Հրեայ հայրենակիցն, եթէ հարազատ Թուրքին պաշտպանուած խառնութեամբ Թուրքերէն կ'ուզենք: Սպաներէնը Հրէական լեզու չէ: Անոնք որքան լաւ գիտնան Թուրքերէնը եւ որքան առատ խօսին զայն, այնքան ի պատուի կ'ըլլան: Եթէ երբեք Թուրք հայրենակից ըլլալը իրենց արժանապատուութիւնը չի վիրաւորեր

Դարձեալ բուն նիւթին դառնանք: Հայրենակից Թուրքերէն... խօսէ ըսելէ առաջ իրապաշտ ըլլանք. որովհետեւ ձեր դատը բաւական ակար կ'երեւայ ինծի:

«1917 թւին Անաստաս Միկոյեան ապրում է յեղափոխականի փոթորկոտ կեանքով, Թիֆլիզ եւ Բագու պայքարում է մուսաւաթիստների եւ Դաշնակների դէմ»: Որքա՞ն նման է սա Մասեանի կենսագրութեան: Նմանութիւնը պահում է կատարեալ, երբ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը յիշեցնում է, որ յեղափոխութիւնից առաջ «ընկեր Միկոյեան Էջմիածնում կազմակերպում գաղտնի մեծամասնական մարմին եւ առաջին անգամ տաճարի հինաւուրց կամարների տակ հնչեցնում է — պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացէք»:

Հաւանաբար տերացութիւն անել է, հրա երգած «Տէր ողորմեա»նի տեղ կենսագրութիւն շտկողները այսօր դնում են «պրոլետարներ, միացէք կանչը»:

Հ. ԵՐԵՒԱՆՑԻ

ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԿՈՒՄԸ

(Ամփոփում՝ անգլիական նոր վէպէ մը)

1452ին Նոյեմբերի վերջերը բիւզանդական կայսրութեան ազնուապետական աւագանին զգլխ ու յղփացած կեանք մը կ'ապրէր Պոլսոյ ծովահայեաց, մարմարեայ շքեղ պալատներուն մէջ: Գինին կը հոսէր ջրվէժի պէս ու թանկարժէք սեղանները կը կքէին ամանակներու, ոսկեղէն, արծաթեղէն սպասներու բեռան տակ ...

Թրքական վտանգը, որ սկսած էր սպառնալ յրջօրէն բիւզանդական կայսրութեան, կարծես չէր հետաքրքրեր զիրենք. Թուլութիւն մը պատած էր հոգիները ու մեղկօրէն յառաջ կը տարուէին գինարբական, պալատի ուտեստեղէնի պատրաստութիւնները: Սակաւաթիւ ընիկ զինուորներէն զատ Պոլսոյ մէջ կը գտնուէր նաեւ արեւմտեան օտարազգի փոքրիկ բանակ մը, Ճենովացի զօրավարի մը հրամանատարութեամբ: Վոսփորն ու Ոսկեղջիւրը ինքնապաշտպանութեան բնական առհմաններ ըլլալով, առանց մոռնալու այն հսկայ շղթան որ կ'երկարէր Սարայ Պուրնուի առջեւէն, հաւանաբար յարձակման առաջին կէտը պիտի կազմէր ցամաքային մասը որ եզերուած էր չորսուկէս մղոն երկարութեամբ պարիսպով մը՝ շրջապատուած իր կարգին արտաքին խրամով:

Եւ ահա 1453 տարուան ապրիլ 6ին ուրբաթ առաւօտ մը մահիկը կ'երեւայ Պոլսոյ պարիսպներուն առջեւ: Հսկայ քարաձիգ թնդանօթներ կը գոռան գիշեր ցորեկ: Նետերու, աղեղներու, պատրուգատր հրացաններու որոտական ընկոյզի խոշորութեամբ կապարներու տեղատարափ մը ամէն կողմ: Մինչ թրքական նաւատորմը տիրած էր արդէն Վոսփորի:

Օրեր եւ շաբաթներ կ'անցնին առանց ռեւէ յաջողութեան մէկուն կամ միւսին ի նպաստ: Ցունական պաշարն ու ռազմամթերքը կը սկսի նուազիլ, Կոստանդին մտահոգ էր, լուռ կը ձմէր, սպառնացող խմորումներ դանեկին մէջ. Ճենովացիները որոնք խոստացած էին օգնել, կ'ուշանային... Նոյնիսկ կղերական, դաւանանական երկպառակութիւն մը կը տիրէր Պոլսոյ մէջ...

Ու ահա վերջապէս Մարմարայի բաշերը կը նշմարուին օգնութեան փութացող սակաւաթիւ Ճենովական մարտանաւեր:

Թաղմային յաջողութիւններու առաւելութեան սեւակէտով անոնք կը գըբաղանցէին Թրքականները: Սուլթանական նաւերը կը կրակեն Աստուածութիւն, ժխոր եւ աղմուկ ու հետզհետէ Ճենովական նաւերը, թէեւ մասամբ վնասուած, պանդագօրէն կը մտնեն Ոսկեղջիւր:

Մեծ էր ուրախութիւնը ժողովուրդին: Կայսրը որ պատշգամէն հեւ ի հեւ կը հետեւէր կռիւներուն՝ խոր յուզումով կը ծնրադրէ...: Թուրքերը մասամբ պարտուած էին: Ցուսահատած օրուան անյաջողութենէն ու համաճարակէն որ սկսած էր ծայր տալ թրքական ուժերու մէջ, փաշաները՝ հաւաքուած թանկագին գորգերով ու մետաքսեայ վարագոյններով զարդարուն Սուլթանական վրանին տակ, կը խորհրդակցին: Ոմանք կ'առաջարկեն լքել դիրքերը որոշ վերապահութեամբ, ուրիշներ կ'որոշեն շարունակել: Եւ ահա հանճարեղ գաղափար մը — որոշ թիւով նաւեր փոխադրել Ոսկեղջիւր:

Մէհմէտ Բ.ի աչքերը կը փայլին, առաջարկը խելքի մօտիկ էր, թէեւ դժուար, սակայն ոչ դրամը կը պակսէր եւ ոչ ալ միջոցը:

Ու յաջորդ առաւօտուն մօտաւորապէս այսօրուան Պէշիկթաշի առջեւ 50 հազար մարդիկ հայ երկրաչափներու ղեկավարութեամբ գործի կը լծուին: Քաանէշորս ժամէն ամէն ինչ պատրաստ պէտք էր ըլլար մարտանաւերու փոխադրութեան համար: Ու ակնթարթի մէջ նաճիները կը գլտորին, բլուրները կը հարթուին, կիրճերը կը լցուին ու ճարպով օծուն տախտակներ կը շարուին ճամբուն ամբողջ երկայնքը:

«Սուլթանը Նժոյգին վրայ նստած, բարձրէն կը դիտէր անհուն հրճուանքով, կարծես Աստուած ալ կը ժպտէր: Պայծառ էր ու կապոյտ երկինքը, մեղմ ու հաճելի սիւք մը կը փայփայէր Վոսփորը, ոսկեզօծ գմբէթներն ու արծաթապատ կամարները կը փայլէին արեւուն ճառագայթներուն տակ»:

Գիշեր է ու ամէն ինչ պատրաստ, ահա 50 եզներ լծուած հսկայ նաւերուն ցռուկին դանդաղօրէն կը շարժին: Անասուններու բառաչն ու մարդկային աղաղակները կ'արձագանգեն խոր գիշերուան մէջ, շղթաները կը կոտրին ու կը նորոգուին, գոռոմ գոչում, աղմուկ, ժխոր, մինչեւ գագաթը բարձրանալը, ուրկէ նաւերը դիւրութեամբ կը սահէին դէպի Ոսկեղջիւր:

Ցաջորդ առտու Վոսփորը մասամբ լքուած էր, մինչ ութսուն թրքական նաւեր կը ծփային Ոսկեղջիւրի վրայ: Բիւզանդական կայսրութիւնը իր վերջին օրերը կ'ապրէր: Բանակցութիւնները կը ձախողին, աւելի ճիշդ՝ Կոստանդին չուզեր տեղի տալ որոշ կէտերու շուրջ ու կը գոհուի վեհափառօրէն, հուրն ի ձեռին ...

Արեւմուտքը չուզեց օգնել կամ չկրցաւ օգնել պէտք եղած չափով: Ուշ էր որ տիրապետեց եւ կը տիրապետէ մինչեւ այսօր ...

ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Կրթական գործավարութիւնը որոշած է հիմնական քննութենէ մը անցընել Պոլսոյ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարանները: Այս նպատակով Պոլիս եկած են գործավարութեան ընդհ. քննիչներէն Հալիլ Վէհապ եւ Մէհմէտ Գաճրի: Քննիչները իւրաքանչիւր դպրոց քանի մը շաբաթ մնալով, մինչեւ հիմա տեղի չունեցած լուրջ քննութիւն մը պիտի կատարեն եւ մանաւորաբար պիտի զբաղին արձանագրութիւններով ու թղթածրարներով:

Ասկէ զատ, քննիչները մանրամասն տեղեկութիւններ ձեռք պիտի բերեն այս վարժարաններուն մէջ պաշտօնավարող Թուրք ուսուցիչներու մասին, որովհետեւ կրթական գործավարութեան մօտ գտնուած անոնց թղթածրարները թերի մնացած ըլլալով, իրենց մասին կատարել համոզում մը չունի գործավարութիւնը եւ այս պատճառաւ իրաւազրկուած են:

Կրթական գործավարութիւնը այս վարժարաններուն ուսուցիչներուն համար կարեւոր որոշում մըն ալ տուած է:

Այս որոշման համաձայն, ինչպէս կ'ըլլար մինչեւ հիմա, դպրոցներու վարչութիւններն ու կրթական տեսչութիւնները պիտի չկրնան իրենց ուզած ատենը վերջ տալ այս վարժարաններու ուսուցիչներու պաշտօնավարութեան: Այսպէս, ինչպէս իրենց պաշտօնի կոչուելու, նոյնպէս ալ պաշտօններէն վերջ տրուելու որոշումը կրթական գործավարութիւնը պիտի տայ, նկատի առնելով իր մօտ գտնուած թղթածրարները:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Գ. Միլիէր Ազազարեանի եւ երգչուհի Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ յունուար 27ին, Սալ Շոփէն, ճոխ յայտագրով: Ջեռչեալ գնով տոմսակներ կարելի է ճարել «Ցառաջ»ի խմբագրատունէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՐ ԵՒ ԼԵԶՈՒ

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 յունուար).

— «Եթէ ժամանակակից պետութիւնները՝ դրագիտութեան արժէքին գիտակցութեամբ՝ իրենց պարտականութիւնը կը նկատեն տարածել զայն ժողովրդեան զանգուածներու մէջ, ապա հանրային - ղեկավար տարրերու համար կարեւորագոյն առաջադրութիւնը կը հանդիսանայ այդ զանգուածներու՝ ոգեկան - քաղաքական դաստիարակութիւնը. վասնզի յաջատեւ դարձնել ժողովուրդին բարոյական կորովը, ուրեմն եւ ապահովել անոր ազգային միութիւնը կարելի է այն ատեն միայն, երբ իրեն մէջը կը յղեցուի իր ազգային - քաղաքական խուլը.

Այդ նպատակին կը ծառայեն մամուլը, հանրային հաւաքոյթներու մէջ եղած բանախօսութիւնները կամ տարբեր նիւթերու շուրջ կատարուած դասախօսութիւնները: Եւ սակայն ատոնցմէ աւելի հիմնական է գրականութիւնը, որուն մէջ կ'արտայայտուին ու տեւականօրէն կը պահպանուին ազգի մը ոգեկան կուլթուրի տարրերը, ինչպէս նաեւ երեւան կուգան անոր աշխարհայեցային սկզբունքները: Եւ այդ՝ մանաւանդ այն գրական երկերու մէջ, ուր կերպաւորուած են ժողովուրդի մը ցեղային - հոգեկան ույժերը, եւ արծարծուած այդ կենդանացման համար մղուած մեծ պայքարները.

Այսպէսով, խնդիրը հոս կը վերաբերի ոչ միայն նոր, այլեւ մանաւանդ նախնի գրականութեան, վասնզի այս վերջինին մէջ է, որ ցեղը կը ցոլանայ անմիջականօրէն, իր սկզբնական յատկութիւններով եւ ձգտումներով:

Գրականութեան հզօրագոյն զէնքը լեզուն է: Աւելին. ազգերու պատմութեան նախնական շրջաններու մէջ լեզուն նոյնիսկ կարեւոր չէ, քան գրականութիւնը, վասնզի բանաւոր ստեղծագործութեան մէջ գրականութեան համապատասխան տեղ մը եղած էր «Բանն»: Իսկ «բանը»՝ լեզուն է, ոգին երեւութական պատկերը: Ու եթէ հայերէնի մէջ «բանը» այսօր փոխարինուած է «խօսք»ով, ուրիշ եւրոպական լեզուներու մէջ այդ երկու ըմբռնումները նոյնացած են եւ կ'արտայայտուին միեւնոյն բառով:

Եւ իրաւամբ, լեզուն սոսկ գործիք մը չէ գաղափարներ արտայայտելու, ան ոգին իսկ է գրականութեան: Արդարեւ, այն ատեն, երբ գոյութիւն չունէր գրականութիւն ժամանակակից իմաստով, լեզուի մէջ էր որ արտայայտութիւն կը գտնէին ժողովուրդի հոգին, անոր բոլոր զգացումներն ու մտածումները: Երկար դարերու մէջէն լեզուն կը կրէ այն ամէնը, ինչ որ քերթողներ եւ խորհողներ վստահած են իրեն: Լեզուի միջոցով կը հնչէն ժողովուրդի երգերն ու կը պատմուին հին առասպելներն ու հեքիաթները, ու նաեւ լեզուի միջոցով մայրը առաջին խօսքը կ'ըսէ իր մանկան եւ առաջին թոթովանքը կը լսէ անկէ:

Կարճ՝ այն ամէնը, ինչ որ ապրած ու խորհած են մեր նախնիքը, կը շարունակէ ապրիլ մեր լեզուի մէջ, եւ մեր լինելութեան եւ պատմութեան ամէն մեծ շրջանն իր անջնջելի հետքերը ձգած է մեր լեզուի բառագանձին մէջ:

Ասկէ կը տեսնուի, որ լեզուն կաղապար չէ, եւ իր պարզացումը երբեք չէր կրնար կանգ առնել. ան յարաշարժ վիճակ մը կ'ապրի եւ մշակոյթի ու թէքնիքի զարգացման հետ կ'աճի եւ իր ուժականութիւնը: Գրականութիւնն ու մամուլը, վերացական ու գործնական գիտութիւններ հրապարակ կը նետեն միշտ նորանոր գաղափարներ, որոնք իրենց արտայայտման միջոցները կը փնտռեն լեզուի մէջ: Եւ որքան աւելի կ'աճի լեզուի կարեւորութիւնը, այնքան աւելի կը մեծնայ մեր պատասխանատուութիւնը անոր հանդէպ: Մեր վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ՝ ոչ միայն անաղարտ պահել մեզի կտակուած անգին գանձը, այլեւ, իբրեւ երախտագէտ ժառանգորդներ, բազմացնել զայն:

Եւ սակայն ճիշդ հոդ է լեզուին սպառնացող վտանգը. Դժբախտաբար, մեզմէ շատեր ոչ միայն իրենք իրենց իրաւունք կուտան «նորաստեղծ» կամ օտար բառերով խճողելու մեր սքանչելի բարբառը, այլեւ իրենք զիրենք ձեռնհաս կը նկատեն «սրբագրելու» զայն, կամայականօրէն աղաւաղելով ու փոփոխելով ինչպէս առանձին բառեր ու ձեւեր, այնպէս ալ ամբողջ դարձուածներ:

Իրաւ է, նոր բառերու կազմութիւնը, նկատի առնելով ժամանակի պահանջը, այլեւս անհրաժեշտութիւն դարձած է: Բայց ատոր համար պէտք է ոչ միայն յատուկ կարողութիւն, այլեւ ճաշակ: Ու յետոյ — եւ այդ նուազ կարեւոր չէ — միշտ նկատի ունենալու է այն բարձր նպատակները, որոնց կը ծառայէ լեզուն, եւ բառ այնմ ալ ջանալու է, որ ան ըլլայ մաքուր, յստակ եւ արտայայտիչ»:

ԱԹԷՆՔԻ ՁԵՏԵՂՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

Նէա Իզմիրնիի (Աթէնք) մէջ հայ գաղթականներու համար կառուցուելիք տուներու մասին, մեր հարցումին պատասխանելով. Հ. Բ. Ը. Միութեան ատենապետ Գ. Ա. Գալֆաքեան հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց.

— Տուներու շինութեան գործը յապաղումի ենթարկուեցաւ, որովհետեւ մեզմէ պահանջուեցաւ պատկան ապարանքութենէն, Նէա Իզմիրնիի վերաբերեալ օրէնքի մը համաձայն, ամէն տուն 400 արշինի վրայ կառուցանել: Այս հիման վրայ ալ նոր յատակագիծներ պատրաստուեցան: Քանի մը օր առաջ քաղաքս եկած էր Նանսէնեան գրասենեակի պաշտօնատարներէն Գորոնիս պէյ, եւ երկրաչափ Սուլիսի մասնակցութեամբ, ճշդեցինք բոլոր մանրամասնութիւնները: Պատրաստուած նոր յատակագիծը Գորոնիս պէյ իր հետ տարաւ, շուտով վաւերացնել պիտի տայ մինչեւ Ցանձնախումբին եւ պիտի վերադարձնէ մեզի: Փետրուարի սկիզբը կը յուսանք շինութիւններու սկսիլ: Առաջին աթիւ պիտի կառուցուին 133 տուներ, որոնց ծախքը մօտ երեք միլիոն դրախմի պատրաստ է: Ցառաջիկային կը յուսանք մինչեւ հինգ հարիւր ընտանիքներու զետեղումը ապահովել Նէա Իզմիրնիի հողերուն վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Նրա ականջին զարկեց երգի ձայն.

«Բուլբուլն է հագնր ի յոտին կոշիկ,
Ջվարդն կը փնտռէ սիրով անուշիկ»...

— Կոտորուէք դուք, ասաց իր մտքում անծանօթ աղամարդը եւ շարունակեց ճանապարհը. Երգի ձայնը լսվում էր անտառի խորքից, ուր այժմ արեգները, ռումից սասացած ազատութիւնից յետոյ, կատարում էին իրանց գիշերային արշաւանքները:

Անծանօթ աղամարդը մօտեցաւ լճին. Այստեղ նոյնպէս մի քանի արեգներ սեւ ուրուականների նման դեռ դժնում էին: Բայց մէկը նստած էր անշարժ, միայնակ, որպէս առանձնացած սգաւոր, որ իր մխիթարութիւնը գտնում է այն դրութեան մէջ, երբ ոչ ոք չէ հարցնում նրանից մի բան, եւ երբ ոչ ոք չէ դիպչում նրա սրտի վէրքերին: Արեւից այրուած, ծռայլոտ դէմքը եւ հնամաշ հագուստը ցոյց էին տալիս, որ այդ արեգան պէտք է պանդուխտ եւ աղքատ լինի: Վանքի քնքուշ եւ կոկիկ հագնուած միաբաններից ոչ ոք չէր մօտենում նրան, կարծես, վախենում էին պղծուել նրա հագուստներից. Թէեւ այդ պարզ, հովուական հագուստների մէջ ծածկուած էր մի մարմին, որ կրում էր իր մէջ գեղեցիկ եւ ազնիւ յատկութիւններ: Անծանօթ աղամարդը կիսախաւարի միջից նկատելով անծանօթ արեգային, մօտեցաւ նրան:

— Ա՛խ, Ցովհաննէս հայր սուրբ, դո՞ւք էք:

— Ա՛խ, Վարդան, գոչեց արեգան եւ գրկեց նրան:

Արեգան սուրբ Ցովհաննու վանքի վանահայրը եւ միեւնոյն ժամանակ Ալաշկերտի առաջնորդն էր, որ գաղթականների հետ եկել էր Ռուսաց հողի վրայ, չկամենալով բաժանուել իր ժողովրդից:

Վարդապետը եւ Վարդանը նստեցին մի քարի վրայ, որ լճի մօտ ծառայում էր որպէս նստարան:

— Ե՞րբ եկար, հարցրեց վարդապետը:

— Այսօր, հէնց այս ժամիս, պատասխանեց Վարդանը իր շուրջը նայելով որ նրան լսեն:

— Ոչ ոքի՞ չտեսար:

— Դեռ ոչ ոքի:— Այդ խառնիճաղանճ բազմութեան մէջ ո՞ւմը կարելի է գտնել: Ես շատ կը ցանկանայի տեսնել Մելիք - Մանսուրին, լսեցի, որ նա էլ գաղթականների մէջն է:

— Ես նրան տեսայ երկու օր առաջ, պատասխանեց վարդապետը,— այժմ պէտք է Երեւանում լինի. կարծեմ, այնտեղ պէտք է տեսնուէր մի քանի պարոնների հետ, որոնք մտածում են մի մասնաժողով կազմել գաղթականների վիճակի համար հոգ տանելու:

— Թիֆլիսում արդէն կազմուել է մասնաժողով:

— Երեւանը պէտք է նրա մի ճիւղը լինի:

— Այստեղ ինչպէ՞ս են գնում գործերը:

— Շատ վատ, պատասխանեց վարդապետը տխուր ձայնով,— մի ամբողջ շաբաթ է, որ այստեղ վեր ընկած եմ. Ղազարապատի մի անկիւնում տեղ են տուել. ոչ ոք ինձ վրայ չի նայում, ոչ ոք չի էլ ուզում հարցնել, թէ ի՞նչ եւ որպիսի՞ հանգամանքներ բերեցին ինձ այստեղ: Ինձ խոստացան, թէ կը տանեն վեհափառի եւ այնտեղ հարցմունքներ կ'անեն: Սարսափեցայ գրաւոր կերպով ներկայացնել թշուառ ժողովրդի գաղթականութեան բոլոր պատմութիւնը, եւ յոյս ունէի, որ դրանից յետոյ կը կանչեն ինձ եւ բերանացի բացատրութիւններ կը պահանջեն: Այդ փորձը նոյնպէս մնաց ապարդիւն: Մի՞թէ կարելի է մինչեւ այն ատեն սպասել եւ մինչեւ այս ատեն անգործ լինել: Ես ցուցակը ունեմ, որ 3000 ընտանիքից մինչեւ այսօր 1500 հոգի մեռել են, որը հիւանդութիւնից, որը քաղցածութիւնից: Մնացածները, անտարակոյս, նոյնպէս կը մեռնեն, եթէ նրանց վիճակը այսպէս կը շարունակուի:

Վերջին տեղեկութիւնները որքան եւ ցաւալի լինէին, այնուամենայնիւ, մի առանձին տպաւորութիւն չգործեցին Վարդանի սրտի վրայ. Նա այդ բոլորը շատ բնական էր համարում. Նա առաջուց գիտէր այս տեսակ գաղթականութիւնների կործանաբեր հետեւանքները:

— Բոլոր գաղթականները այստե՞ղ՝ Վաղարշապատում են միայն զետեղուած, հարցրեց նա:

— Ոչ, Իգդիրից եկան Վաղարշապատ եւ այստեղից տարածուեցան դէպի ամէն կողմեր: Այժմ Սուրմալուի գաւառից սկսած, գաղթականները ցրուած են մինչեւ Նոր Բայազէդ, մինչեւ Հին Նախիջեւան. ամէն տեղ, ամէն գիւղերում կարելի է գտնել նրանց:

—Ժողովուրդը ի՞նչպէս է վերաբերւում դէպի իր պանդուխտ եղբայրները:

— Ժողովուրդը խիստ մարդասիրաբար է վարւում, օթեւան է տալիս, կերակրում է, հագուստ է տալիս, եւ չի խնայում, ինչ բանով որ կարող է օգնել: Պէտք է ասած, որ այստեղի ժողովուրդը ինքն էլ սաստիկ կարօտութեան մէջ է. պատերազմի պատճառով այժմ ամէն ինչ թանգացել է: Բայց գաղթականներին աւելի բժշկական օգնութիւններ են հարկաւոր, քան թէ հաց, զանազան հիւանդութիւններ անխնայ կոտորում են:

Գիշերային մութը բոլորովին պատել էր վանքի շրջակայքը: Արեգաները քաշուել էին իրանց խուցերը. բայց խորհրդաւոր երգի ձայնը կրկին լսելի եղաւ անտառի խորքից.

«Բլբուլն է հագնր ի յոտին կոշիկ,
Ջվարդն կը փնտռէ սիրով, անուշիկ»...

— Դու այժմ ո՞ւր պիտի գնաս, հարցրեց վարդապետը Վարդանից, ոտքի կանգնելով:

— Ինքս էլ չգիտեմ...

— Գնանք ինձ մօտ:

— Ես չէի ցանկանայ, որ այստեղ ինձ տեսնէին.

— Վանքում այժմ քեզ ոչ ոք չէ կարող ճանաչել:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

աղջիկներ, ինչպէս եւ երիտասարդ հողագործներ որոնք իրենց առաջին քայլերը կ'առնեն։ Մէկ խօսքով, խաղաղասէր բանակ մը համայնավարական դրօշին տակ։ Բայց բաւական չէ այս։ Պէտք է որ Լէնինի եւ Սթալինի համայնավարական Միջազգայինի խորհրդանշանը ծածանի ամէն տեղ »։

Հրեաները Ռումանիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հրեաներու խնդիրը հաւանաբար Ա. Դ. Ժողովոյն առջեւ պիտի հանուի այս շաբթու։ Երկու հանրագրութիւններ հասած են այս մասին, մէկը՝ Իսրայէլեան Տիեզերական Դաշնակցութենէն, միւսը՝ Հրէական համաշխարհային ժողովէն։ Կը կարծուի թէ երկուքն ալ պիտի քննուին ստիպողութեան կարգով, իբրեւ փոքրամասնութեանց հարց։ Ընդհանրապէս հանրագրութիւնները պիտի հաղորդուին ռումանական կառավարութեան, որ երկու ամիս ժամանակ պիտի ունենայ, դիտողութիւններ ընելու համար։ 1933ին Ազգաժողովը իբրեւ ստիպողական խնդիր քննեց հրէական բողոքը Հիթլէրի հակահրէական օրէնսդրութեան դէմ, գերմանական վերին Շլեզիոյ մէջ։

Հրէական համաշխարհային ժողովը կը յիշեցնէ թէ 1919 դեկտեմբեր 9ի յայտարարութեամբ, ռումանական կառավարութիւնը յանձն առած է յարգել 850.000 Հրեաներու իրաւունքները։ Այս Հրեաներէն 550.000ը Ռումանիոյ բաժին ինկան իբրեւ հետեւանք հաշտութեան դաշնագրին, որով նոր հողեր կը սահմանէր Ռումանիա։

*** Պ. Կոկա, Ռումանիոյ վարչապետը, ունկնդրութեան ընդունելով «Յէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, հետեւեալ յայտարարութիւններն բրաւ.

— Բոլորովին անհիմն են փոքրամասնութեանց դաշնագրի բռնաբարման մասին շրջած զրոյցները։ Անոնք որոնց այլեւս աշխատելու արտօնութիւն չեմ կրնար տալ եւ որոնց դէմ միջոցներ ձեռք առնելու հարկադրուած եմ, այն Հրեաներն են որոնք մեր երկիրը թափեցան յաջորդական խուժումներով, պատերազմէն ի վեր։ Շատ բազմաթիւ են անոնք։ Մեծ մասը եկած է Կալիցիայէն, ռուսուկրաինական բոլշեւիզմէն վերջ, եւ Հունգարիայէն, երբ գաղթական միջոցներ ձեռք առնուեցան, իբրեւ հետեւանք Պէլա Քունի համայնավարական իշխանութեան։ Անշուշտ կան շատեր ալ որոնք աւելի վերջերս եկան Գերմանիայէն։ Ես այնքան խիստ առարկութիւն չունիմ այս վերջին գալու մասին։ Բայց եւ այնպէս Ռումանիոյ քաղաքացիները պէտք է պաշտպանուին այս օտար արշաւանքներուն դէմ։ Շատերը անանցմէ որոնց մասին խօսեցայ մեր երկիրը եկած են առժամեայ արտօնագիրներով։ Մենք մարդասիրաբար թոյլ տուած ենք որ սահմանը անցնին, բայց անոնք չեն կրնար հոս մնալ յաւիտեան։ Ուրիշ հազարաւորներ մտած են խարդախութեամբ եւ զանազան հնարքներով։ Կան բազմաթիւ բախտախնդիրներ ալ։ Ասոնք եւս պէտք է հեռանան։ Ազգաժողովը զանգատելու պատճառ մը չունի. ընդհակառակն մենք տրտունջելու պատճառներ ունինք։ Ազգաժողովը պէտք է օգնէ մեզի այս խնդիրը լուծելու, միջազգային ծրագիր մը կազմակերպելով մեր չուզած Հրեաներուն տեղաւորման համար։ Մենք մօտ 500.000 կը հաշուենք այս կարգի Հրեաներուն թիւը։

ԴԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Նոր զինապահեստ մը եւս գտնուեցաւ

Երէկ հաղորդած էինք ուր Սէն Լազարի մէջ երեւան հանուած զինապահեստին մանրամասնութիւնները։

Ոստիկանութիւնը շարունակելով իր քննութիւնները, յայտնեց թէ զինարանատիրոջ վարձակալն էր Ռէյմոն Կոռէն, 55 տարեկան, հովանոցավաճառ։ Դռնապանը այս առթիւ պատմեց թէ եկողը կեդծանուն մը կ'արտասանէր եւ հրահանգներ կուտար, բանալիները յանձնելու եւ կապոցները տեղաւորելու համար։ Կոռէն անմիջապէս ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ։ Դռնապանին դաղտնապահութիւն պարտադրուած էր մահուան գնով։

Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը նոր եւ աւելի կարեւոր գործողութիւններ կը ծանուցանէ։ Զինապահեստին բուն կազմակերպիչը կը համարուի Ժաք Քորէգ, բանտարկեալ Տրյոնցլի քարտուղարը, որ փախած է։ Դռնապանը երբ տեսաւ անոր լուսանկարը, անմիջապէս ճանչցաւ եւ յայտնեց թէ պատուիրած էր որ բառ չարտասանէ, ապլապէս դուն ալ, կինդ ալ, զաւակդ ալ իրենց գլուխը վրայ կուտան »։

Սօմի նահանգին մէջ ալ խուզարկութիւններ կատարուած ըլլալով, նոր զինարան մը երեւան հանուեցաւ, — գնդացիր, հրացան, փամփուշտ, ատրճանակ, սուին եւն.։

*** Բանտարկեալներէն Զօր. Տիւսէնեօր առջի օր կրկին հարցաքննուելով, խոստովանեցաւ թէ տեղեկութիւն ունէր զինեալ խմբակցութեանց գոյութենէն, բայց իր կազմակերպութիւնը բոլորովին անվախ էր։ «Ես ոչ արտասահմանի գործակալն եմ, ոչ ալ պետք զինեալ կազմակերպութեան մը»։ Ետոյ խոստովանեցաւ թէ Սպանիա եւ Իտալիա գացած է, ուզած է տեսակցիլ Մուսոլինիի հետ, բայց ունկնդրութեան պատասխանը ուշ առած ըլլալով, Փարիզ վերադարձած է։ Իր ամբողջ գործունէութիւնը ուղղուած էր համայնավարներուն դէմ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնէ արձակուած է Բորիս Շումիացկի, խորհրդային շարժանկարին վարիչը, որ նախապէս եղած է դեսպան Թէհրանի մէջ, յետոյ վերատեսուչ սթալինեան համալսարանի։ Երկար ատենէ ի վեր ծանր քննադատութիւններ կ'ըլլային իրեն դէմ։ Աչքէ ինկած է նաեւ Քերժենցեւ, արուեստի վարչութեան նախագահը, որ կ'ամբաստանուի թէ ուշադրութեամբ ականջ տուած չէ զանգուածներու ձայնին եւ չէ հետաքրքրուած Լէնինկրատի թատրոնին կացութեամբ։ Այս ալ հին բոլշեւիկ մըն է եւ եղած է դեսպան Հռոմի մէջ։ 1936էն ի վեր նախագահն է արուեստի վարչութեան եւ գործավարի (նախարար) աստիճան ունի։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԷՆ պաշտօնական պատուիրակութիւն մը հասաւ Լեհաստան, հրամանատարութեամբ Զօր. Լիպմանի եւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան։ Պիտի մնայ մինչեւ շաբաթ։

ԻՏԱԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ առեւտրական յարաբերութեանց խանգարումը լրջօրէն կը վնասէ երկու երկիրներուն ալ։ Հռոմէն կը հերքեն Մոսկուայի ամբաստանութիւնը թէ իտալական տուները չեն կատարած իրենց վճարումները եւ կ'ըսեն թէ պարտք չէ մնացած քարիւղի հաշիւներէն։ Իսկ Մոսկուայի մէջ կ'ըսարկեն թէ կարելի չէ մէջտեղ հանել իտալական պարտաւորութեանց ամբողջ ծաւալը։ Իտալիա տարիներէ ի վեր աժան քարիւղ կը գնէ Խ. Միութենէն, ինչպէս եւ արմտիք եւ փայտ, իսկ Խ. Միութիւնը փոխադարձաբար կը գնէ գործուած ապրանքներ, չափաւոր գիներով։

ՆՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, որ 160 հոգինոց սեղան մը սարքեց, ի պատիւ հիւրին։ Պերլինի մէջ կ'աշխատին համոզել Նուկոսլավիան թէ Փարիզը այլեւս դիւանագիտական կեդրոն մը չի կազմեր։ Այս այցելութեան շնորհիւ պիտի աւելնան երկու երկիրներուն առեւտրական գործառնութիւնները։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախարարական տագնապը վերջացաւ հողագործական եւ ներքին նախարարներուն հրաժարումով։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ թերթերը կը գրեն թէ Լիբանանի կառավարութիւնը պատուանշաններ տուած է ընկերներ Կարօ Սասունիի եւ Գասպար Իփէքեանի, գնահատելով անոնց ծառայութիւնները.

ԹՈՒՐՔԵՐՈՅ աղգ. մեծ ժողովը վաւերացուց արեւելեան դաշինքը, որ կնքուած էր 1937 օգոստոս 8ին, Թէհրանի մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԾԷՕ ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ։

Դասախօսութիւն Մարսէյլի մէջ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի հերթական դասախօսութիւնը 19 Յունուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ցանձնախումբի անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը դասախօսէ Ընկ. Յ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի «Եղիպատցի» կոմիտէին։

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապետարանի փոքրիկ Լաֆէի շէնք սրահին մէջ, 5, բիւ տէ զ'էֆօլ, Քրէմլին Պիսէթր։

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre :

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Դաղաչեան (Հայկ. եւ Կովկ. պար) Թառիստ Գարեգինի ընկերակցութեամբ, Պ. Պ. Ա. Քէշիշեան (երգ), Ժան Պէրժէ (դաշնակ), եւ Գ. Խմբէճեան (արտասանութիւն)։

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ։

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ աժան գիներով։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Փօրթ տ'Իթալի, օթօպիւս թիւ 125, իջնել Mairie du K. Bicêtre :

Մուտք 6 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ, 23 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3 — 8, Փլաս Կոընէի թիւ 6 սրճարանին վերնայարկը։

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, նուագ, եւն. եւ կերուխում։

Մուտքը ազատ է

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ։ Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական դէմքերը»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի երեկոյ, 20 Յունուար, ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին՝ 8 Rue Bossuet, Paris։

Կը դասախօսէ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, նիւթ՝ «Միսաք Մեծարենց, իր կեանքն ու գործը»։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Մ. Ը. ԴԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ։ ԼԻՒՄԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, բիւ տ'Իսի, Պլիսամբուռ, մէթրօ Մարսէլ Սամպա։

Նոր եւ գուարճալի անակնկալներ Պ. Արմակոնի կողմէ։

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճաշ։ Ճոխ պիւֆէ։

Կը խօսի Ընկ. Տ. ՔԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ» (3 արար)
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Մուտք 7 ֆրանք [illegible] հայ զինուորներու ձրի։

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգչուհի) — Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ
ՍԱԼ ՇՕՓԷՆԻ ՄԷՋ. 8 Rue Daru, ՓԱՐԻԶ
Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով
Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ԾԻԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ փարիզահայ բեմական ընտրագոյն ուժերու 20 Փետրուար Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Սօսիէթէ տէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, 8 Rue Danton. Մէթրօ Odéon առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրէ «ՎԵՂԱՐՈՒՈՐ ՏՕՆ ԺՐԻԱՆԸ» (կատակերգութիւն 4 արար)

Մանրամասն նաւթիւնները մօտ օրէն

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Զմիւռնիացի ծանօթ առեւտրական ողբացեալ Ղուկաս Եսայեանի մահուան քառասնօրեակին առթիւ, հանգիստեան Ս. Պատարագի մատուցմամբ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ՝ յառաջիկայ 24 յունուար, երկուշաբթի օր։

Հանգուցեալին յիշատակը յարգող-ներ կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեան »։

Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը 10ին, հոգեհանգստեան պաշտօնին ժամը 11.15ին։

Հոգաբարձութիւն
Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ

ՄԱԽՈՒ Է

Տէր Շաւարշ Քհնյ. Թէրզեան Փօմօնի մէջ, La Rosière. 93 Bld. de la Figon. իր ունեցած 10 փիլանոց տունը — որ ունի ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ 300 մեթր տարածութեամբ պարտէզ, կը ծախէ կահկարասիով եւ առանց առարկութեան 85,000 ֆրանքի։ Դնել փափաքողները կրնան այցելել չէնքը։

Դիմել՝ Père Terzian, 13 Bld. Clair Isnard, St. Jérôme, Marseille.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՅԱՌԱՋԻ

24 Դեկտ. — 30 Դեկտ. 1937

ԼԻՈՆ, Շիմ — 70։
ՓԱՐԻԶ, Հ. Զ — 50։
ՌՕՆԻ Սու ԲՈՒԱ, Օր. Աճ — 116։
ՃԻՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հ — 150։
ՓՕՆ ՏԸ ՇԵՐԻԻԻ, Գործ — 146։
ԼԻՕՆ, Գործ — 800։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն — 150։
ՄՕՆՓԻԼԻԷ, Գոյ — 30.
ԼԱ ՖԱՎԻԷԹ, Թ. Պ — 75։
ՊԱԼԱՆՔՈՒԹ, Ն. Ծ — 145։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 338։
ԽՕԱՆ, Խ. Մ — 5։
ՌՕԱՆ, Մ. Թ — 5։
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն — 75։
ՓԱՐԻԶ (7), Աղա — 90։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Տիկ. Է. Է — 169։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օր. Մ — 37.50։
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, Ս. Պիւլ — 100։
ԱՐԼ, Կիւլ — 150։
ՄԻՒՐԷ, Անդր — 75։
ՎԻՎԻԷ, Մ. Ա. 75։
ՓԱՐԻԶ (12), Տիար — 60։
ԼԱ ՌՈՇԷԼ, Ա. Ա — 80։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ե. Տ — 50։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ.
«ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԱԿՈՒՄԲԻ
ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ս. Ժամկոչեան 150 ֆրանք, Տ. Գասպարեան եւ Թ. Ընտրիկեան 100-ական, Ա. Ճապուրեան, Յ. Պօ...սըգեան, Յ. Սարգիսեան, եւ Ա. ...միրճեան 50ական, Մ. Կէզիրեան, Ս. Ընտրիկեան 30ական, Հ. Տէ...ճեան, Թ. Ղազարեանց. Ընտրիկ..., Մ. Մուսեղեան, Կ. Քէչէճեան, Դուլուաճեան 20ական, Գ. Մա..., եան եւ Գ. Յովնանեան 15ական, Սաճեան, Գ. Մարգարեան, ...րիկեան, Ա. Արէլեան, Ե. Աս..., Ս. Աղոյեան, Դ. Միքայէլեան, Մանուկեան, Հ. Գասպարեան, Մազմանեան, Յ. Գուպաթեան, Պալթաեան, Գ. Ոսպիկեան, Յ. Բարեան, Պ. Փափազեան, ...րէքճեան, եւ Բ. Միքայէլեան ...կան, Գ. Կէհարեան, Զ. Գա...եան եւ «Վարուժան» խումբ ... ֆրանք, Վ. Զուլէֆեան 8 կամ ... (Վարուժան» գրադարանին ... գումարը համբելու կնքահայր Ընտրիկեան 55 ֆրանք։ Գումար ֆրանք։ (Տես «Յառաջ» 1 Յուն...)

Մեր խորին շնորհակալութիւն բոլոր նուիրատուներուն

Հ. Յ. Դ. ...

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ JEUDI 20 JANVIERE 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3633

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՇՐՋԱՆ

Առածի կարգ անցած են Ֆրանսայի նախարարական տագնապները, որոնք ընդհանրապէս երկար կը տեւեն: Վերջինն ալ տեւեց հինգ օր:

Տեղական թերթ մը պատմութիւն քրքրելով, դիտել կու տայ թէ տասը տարիէ ի վեր պատահած նախարարական տագնապներու միջին տեւողութիւնը եղած է չորս օր:

Ամէնէն երկար տագնապը ծագեցաւ 1929 հոկտեմբեր 23ին, երբ ինկաւ Բրիան, եւ իր յաջորդը՝ Թառտիէօ, հազիւ կրցաւ նոր դահլիճ մը կազմել նոյեմբեր 3ին: (11 օր):

Ուրիշ երկար տագնապ մը ծագեցաւ 1930 դեկտեմբեր 5ին, Թառտիէօյի անկումէն վերջը, տեւելով ութ օր: Անգամ մըն ալ՝ 1932 փետրուար 16ին, երբ Լավալ ինկաւ եւ նոր դահլիճը կազմեց Թարտիէօ, փետրուար 22ին (7 օր): Միւս տագնապները տեւած են 2-3-4-5 օր:

Տասը տարուան ընթացքին, Ֆրանսա ունեցած է 23 դահլիճ,— Շոթանի նոր (չորրորդ) կառավարութեամբ՝ 24:

Միեւնոյն ժամանակաշրջանին մէջ եւ աւելի առաջ ալ, դահլիճներու տեւողութիւնը եղած է միշտ անկայուն:

Ամէնէն երկար կրցած է դիմանալ Փուանքարէ, 1926 յուլիս 23էն 1928 նոյեմբեր 11 (երկու տարի, 3 ամիս, 18 օր): Յետոյ կու գայ Լէոն Պլում, 1936 յունիս 15էն 1937 յունիս 21 (մէկ տարի եւ վեց օր): Երրորդ՝ Լավալ, 1931 յունուար 27էն մինչեւ 1932 յունուար 12 (11 ամիս եւ 16 օր): Այնուհետեւ կու գան ու կ'երթան,— 9, 8, 7, 6, 4, 3, 2 ամիսներու տեւողութեամբ: Մէկ մէկ ամիս եւ քանի մը շաբաթ կամ օր տեւած են չորս դահլիճներ: Իսկ միայն համրանքով օրեր ապրած են երեք դահլիճներ,— Տարտիէ՝ 1934 յունուար 27էն փետրուար 7 (10 օր), Պուիսոն՝ 1936 մայիս 30էն յունիս 4 (5 օր), Շոթան՝ 1930 փետրուար 27էն մարտ 2 (3 օր):

Դարձեալ, այս երկրին մէջ տեսակ մը աւանդութիւն դարձած է դահլիճ տապալելու մարզանքը կամ փառքը: Ճակատ մը, որուն վրայ մրցանիշը կոտրեց «Վագր»ը, Քլէմանսօ, կոչուելով «Դահլիճ ձգող»:

Այնպէս որ, անակնկալ մը չեղաւ, երբ Շոթան կ'իյնար գիշերային փոթորիկի մը պահուն, առանց քուէարկութիւն մը կատարուած ըլլալու: Եւ մարդիկ պիտի չզարմանան, եթէ իր նոր դահլիճն ալ տապալի, իր ծրագիրը պարզած ատեն, կամ նոր փոթորիկի մը հետեւանքով:

Անշուշտ անառողջ է այս վիճակը եւ դժբախտութիւն մը՝ Ֆրանսայի համար, որ ամէն բանէ առաջ կը կարօտի տեւական եւ ազդու իշխանութեան մը: Մանաւանդ այսօր, երբ այնքան սուր տագնապներ կը մթագնեն հորիզոնը, ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ:

Կարելի էր ըսել թէ Ֆրանսա կը գտնուի անելի մը առջեւ, իբրեւ հետեւանք 1936ի ընտրութեանց:

Այդ պատճառով ալ, թէեւ դահլիճ մը կազմուած է, բայց շատ քիչեր կը հաւատան անոր տեւականութեան:

Արդարեւ, նոր դահլիճը չի կրնար վստահիլ հաստատուն մեծամասնութեան մը, ինչպէս նախորդ երկուքը: (Լէոն Պլում ինկաւ Ծերակոյտին անվստահութեամբ):

Երբ առաջին անգամ գործի ձեռնարկեց, Շոթան իր յոյսը դրած էր նախ իր կուսակցութեան՝ արմատականներուն վրայ (111 ձայն). յետոյ՝ ընկերվարականներուն (156) եւ վերջապէս ձախակողմեան զանազան խմբակցութեանց վրայ:

Արդ, ընկերվարականները մերժեցին մասնակցիլ իր կազմելիք դահլիճին, եւ իրենց խոստացած «նպաստաւոր ընդունելութիւնը» շատ առաձգական բան մըն է: Լաւագոյն պարագային, եթէ դէմ ալ չքուէարկեն, կրնան ձեռնպահ մնալ, վեր ի վայր շրջելով ամէն բան: Մանաւանդ որ, համայնավարները յայտնապէս թշնամական դիրք բռնած են արդէն, եւ այժմէն կը պատրաստուին պայքարելու, թէ երեսփ. ժողովին մէջ (73 ձայն) եւ թէ դուրսը:

Այն միւս տարրերը որ ուժ պիտի տան դահլիճին — բացի արմատականներէն — կուռ մեծամասնութիւն մը չեն կազմեր: Ջէ՞ որ կառավարութիւնը պիտի փորձէ գործել համաձայն Ժողովրդական Ճակատի ծրագրին. իսկ այդ հոսանքները նոյն ծրագրին հակառակ են, ընդհանրապէս: Կառավարութիւնը չի կրնար այնքան առաջ երթալ, առանց խրտչեցնելու այդ հոսանքները: Միւս կողմէ հարկադրուած է գոհացում տալ բուն ձախակողմեան կուսակցութեանց, մասնաւորապէս ընկերվարականներուն, որոնք շատ գաղջ դիրք մը բռնած են, ինչպէս բացատրեցինք:

Այս իրողութիւնները եւ ուրիշ երեւոյթներ կը հաստատեն թէ Շոթանի նոր դահլիճը պիտի ջանայ փոխանցման շրջան մը բոլորել, մասնաւորապէս ձգտելով մեղմացնել կիրքերը, փրկել Ֆրանքը եւ քիչ-շատ վստահութիւն ներշնչել արտասահմանի, որ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի այս երկրի ներքին տագնապներուն:

Դժբախտաբար շատ ծանր են այս տագնապները, միանգամայն բարդ:

Միայն տնտեսական տագնապը (առեւտրական կշիռը 18 միլիառի բաց մը կը ցուցնէ 1937ին), ելմտացոյցին բացը, յարաճուն սղութիւնը եւ ընկերային խլրտումները կը կազմեն ահաւոր հանգոյց մը, որ ջիղ կը մաշեցնէ: Դեռ չենք խօսիր արտաքին հոգերու մասին, որոնք նոյնպէս վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՈԹԱՆ ՅԱՋՈՐԴԵՑ ՇՈԹԱՆԻ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՔՍԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ 18Ը ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐ ԵՆ

Ընկերվարականներ "նպաստաւոր", համայնավարներ՝ բացասական

Գ. Շոթան յաջողեցաւ լուծել հինգօրեայ նախարարական տագնապը, կազմելով դահլիճ մը որուն 20 անդամներէն 18ը իր կուսակցութեան կը պատկանին (արմատական): Վարչապետը ուրիշ ելք չէր գտած, քանի որ իր կուսակցութիւնը հակառակ էր համայնավարներու մասնակցութեան, իսկ ընկերվարականները մերժած էին մասնակցիլ, հակառակ Գ. Գ. Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի յորդորներուն: (Այս պատճառով ալ Փօլ Ֆօր հրաժարեցաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարութենէն, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ).

Ահաւասիկ նոր դահլիճին անդամները — վարչապետ Գ. Շոթան, փոխ-վարչապետ եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար՝ Գ. Տալատիէ, անպաշտօն նախարարներ՝ Ժորժ Պոնէ եւ Լ. Ֆրոսար (նախկին ընկերվարական, որ պիտի վարէ վարչապետական գրասենեակի գործերը), դատական՝ Քամփէնքի, ելմտական՝ Մառշանտօ, արտաքին՝ Տէլպօս, ներքին եւ հիւսիսային Ափրիկէի գործերու նախարար՝ Ալպէր Սառօ, ծովային՝ Ու. Պէրթրան, օդանաւային՝ Կի Լա Շամպր, կրթական՝ Ժան Զէյ, հանրօգուտ շինութեանց՝ Քէօյ, առեւտրական՝ Փիէռ Քօ, որ օդանաւային նախարար էր նախորդ դահլիճին մէջ, հողագործական՝ Շապալ, աշխատանքի՝ Ռամատիէ, գաղթային՝ Սթէկ, հանգստեան թոշակներու՝ Լասալ, առողջապահութեան՝ Ռիւքառ, թղթատարական՝ Ժանթէն, առեւտրական նաւատորմի՝ Էլպէլ: Ընտրուած են նաեւ 13 խորհրդականներ, որոնց մէկը՝ կցուած վարչապետութեան, ՊԻՏԻ ԶԲԱՂԻ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐՈՎ: (Այս առթիւ «Մաթէն» գոհունակութեամբ կը ծանուցանէ թէ նոր կառավարութիւնը խիստ հսկողութեան տակ պիտի առնէ օտարականները):

Ի՞նչ տարրերէ կը բաղկանայ նոր դահլիճը

Ուրեմն, Շոթանի նոր (չորրորդ) կառավարութիւնը կը բաղկանայ 20 նախարարներէ եւ 13 խորհրդականներէ, համագումար 33 անդամ, մինչ նախորդը կը բաղկանար 21 նախարարներէ եւ 14 խորհրդականներէ: Նոր դահլիճին փոխ-վարչապետը, Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարն է, մինչ նախորդին փոխ-վարչապետը՝ Լէոն Պլում անպաշտօն նախարար էր: Նախորդ կառավարութիւնը ունէր երեք անպաշտօն նախարարներ, նորը ունի միայն երկու, Պոնէ, որ սակայն պիտի զբաղի տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան կարգաւորումով, եւ Ֆրոսար (երբեմն աշխատանքի նախարար):

Նոր դահլիճին անդամներէն հինգը ծերակուտականներ են, գլուխն ըլլալով վարչապետը, 28ը երեսփոխաններ: Նախորդին մէջ կային հինգ ծերակուտականներ եւ 29 երեսփոխաններ:

Ասպարէզի տեսակէտով, նոր կառավարութեան անդամներէն վեցը հրապարակագիրներ են (Սառօ, Ֆրոսար, Տէլպօս, Մարք Ռիւքառ եւ Թէյսան), 13ը փաստաբաններ, գլուխն ըլլալով վարչապետը, երեքը նախկին բարձր պաշտօնատարներ, երկուքը՝ հողագործներ, մէկը՝ հողաչափ, մէկը՝ գործարանատէր, մէկը՝ մեքենագէտ

Ընկերվարական ազգ. խորհուրդին ժխտական պատասխանէն վերջը, արմատական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը ժողով գումարելով, անհրաժեշտ գտաւ ընկերվարականներուն բարոյական աջակցութիւնը: Իսկ իբրեւ ծրագիր թելադրեց Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը, «սակայն զգուշանալով այն խնդիրներէն որ կրնան չէզոքել ժողովրդական համախմբումի անդամներուն միջեւ եղած տարակարծութիւնները»: Այս որոշումներուն վրայ, խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութիւնը ժողով գումարելով, որոշեց «նպաստաւոր» դիրք բռնել «Ժողովրդական համախմբումի մէկ անդամին կողմէ կազմուած կառավարութեան հանդէպ»: Իսկ համայնավար կուսակցութիւնը յայտնապէս բացասական դիրք բռնած է, եւ հեգնութեամբ դիտել կու տայ թէ ընկերվարական խմբակցութիւնը 24ի դէմ 86 ձայնով որոշած է նպաստաւոր դիրք բռնել, «Լէոն Պլումի յորդորանքին վրայ»: Եւ շեշտելէ վերջ թէ Շոթանի կառավարութիւնը «երկրին պատասխան չէ», կը պահանջէ «Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն մը, կռթնած Ժողովրդական Ճակատի մեծամասնութեան մը վրայ, Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը գործադրելու վճռականութեամբ»: Այս առթիւ կը քննադատէ Գ. Շոթանի յայտարարութիւնը, չգտնելով անոր մէջ «հաւատարմութիւն ժողովրդական ծրագրին, ոչ ալ «որ» եւ է ակնարկ Ժողովրդական Ճակատի գոյութեան մասին, ոչ իսկ պարզ անունը պայքարի այն կազմակերպութեան որ կը պահանջէ հաց, խաղաղութիւն եւ ազատութիւն»:

[illegible] կը կարծեն թէ Ժողովրդական Ճակատը գոյութիւն չունի այլեւս:

Նոր վարչապետին յայտարարութիւնները

Գ. Շոթան իր դահլիճը հանրապետութեան նախագահին ներկայացնելէ առաջ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Ուրախ եմ որ յաջողեցայ վերջ տալ երկար եւ փափուկ տագնապի մը: Կառավարութիւնը պիտի ջանայ գոհացնել յոյսերը ժողովուրդի մը որ նոյնքան ծարաւի է բարենորոգումներու եւ ընկերային արդարութեան որքան քաղաքացիական խաղաղութեան եւ ապահովութեան: Ծանր պարտականութիւններ կը սպասեն մեզի. կառավարութիւնը պիտի կատարէ զանոնք ընդհ. քուէարկութեամբ յայտնուած կամքը արժեցնելու եւ զայն ազգային փրկութեան պահանջներուն հետ հաշտեցնելու կրկնակ նպատակով: Մեր ելեւմուտքը հաւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՃԵՑԷՔ, ԲԱԶՄԱՑԷՔ ԵՒ...

Խոր մտահոգութեան մէջ է Վոլթէրի երկիրը, որովհետեւ ժողովուրդը չաճիր:

Արդարեւ, ինչպէս ըսուած է, «մէկ հատիկներու երկիրն է» Ֆրանսան,— ամէն ընտանիք կը գոհանայ զաւակով մը: Այդ «մէկ հատիկը» յաճախ կը դառնայ մայրիկին պուպրիկը, խաղալիկը կամ... հովանոցը: Առաջ ֆրանսական ընտանիքները «մէկ հատիկ»ն ալ «էլէլ» կը գտնէին եւ կը գոհանային... հովանոցով մը: Հայրիկն ու մայրիկը, կիրակի կամ տօն օրով մը իրենց կնքահօր այցելութեան գացած ատեն, հովանոց մը կը կախէին իրենց ետեւէն՝ երեխային ձեռքէն բռնելու ձեւով: Այդ շրջանին Ֆրանսա կը կոչուէր «հովանոցաւոր հայրիկներու երկիր»:

Բայց կը թուի թէ շուտով Ֆրանսա պիտի կոչուի... գերեզմանատուն, որովհետեւ «մէկ-հատիկաւոր» հայրիկներն ալ սկսած են նուազիլ Ֆրանսայի մէջ: Քանի մը թիւեր տանք.—

1931ին, 2 միլիոն կը հաշուէին այն այրերը որոնք 20 — 40 տարեկան ըլլալով հանդերձ՝ կը հրաժարէին կնութեան առնելէ Եւային թոռները: Թերեւս ըսէք որ այդ ամուրիներէն շատեր, տուէք, ծերեցին կամ ընտրեցին բարձրիկներ մը կամօք Աստուծոյ եւ յօժարութեամբ քահանային: Բայց մտիկ ըրէք,— 10.000 ամուրիներէն 1935ին ամուսնացած են միայն 780 հոգի: Մեր վիճակագրութեան հեղինակը կ'ըսէ թէ 1871էն ի վեր առաջին անգամն է որ Ֆրանսա այսքան քիչ հարսանիք է տեսած:

Ու դարմա՞ն,— կը պոռան թերթերը: Կ'իմանամ որ Ֆրանսացի երեսփոխան մը պիտի առաջարկէ օրինագիծ մը քուէարկել վարկ բանալու համար անոնց որ կ'ուզեն ամուսնանալ: Ամուսնութիւնները քաջալերելու այս մեթոտը կու գայ Շուէտէն, Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն: Ամէն երիտասարդ որ գտած է նշանածը բայց չունի հարսանիքին ծախքը, պետութենէն պիտի ստանայ 6000 ֆրանքի փոխառութիւն մը, վճարելի 9 տարիէն: Միայն թէ տրուած դրամը երիտասարդական հարսանիքի համար չծախսուի, տրամադրելի 6000 ֆրանքին փոխարէն ամուսնացողներուն պիտի տրուի բնակարան կամ ալիւմինիումէ փայլուն աման ու պնակներ, դգալներ ու պատառաքաղներ: Ի հարկին՝ ներմակեղէն: Քաջալերելու նպատակով նաեւ ծնունդները՝ փոխառութիւն օրօրոցները շատցնելու համար:

Երբ այս տեղեկութիւնները կարդացի, միտքս ինկաւ գիրք մը, զոր վերջերս լոյս ընծայեց Մանուէլ Տէվալտէս: Այս գիրքը, որուն խորագիրն է *Պատերազմ իբրեւ հետեւանք գերաճումի*, դասեր կը հանէ [illegible] վերջին պատերազմէն ու կ'եզրակացնէ որ «պատերազմին գլխաւոր պատճառը ժողովուրդներու գերաճումն է, եթէ դէմ էք պատերազմի՝ շատ մի աճիք»:

Կ'ենթադրեմ որ ճշմարտութիւն մը կայ այս դասին կամ եզրակացութեան մէջ: Փաստ՝ Հայերս.— Մենք շատ կը կոտորուինք, նոյնիսկ ներքին պատերազմներ կը մղենք անոր համար որ շատ կ'աճինք:

Բայց քանի որ Ֆրանսացիները կ'ուզեն աճիլ ու բազմանալ, թող հետեւին մեզի՝ աչք առնելով պատերազմները:

Տեսէք թէ Հայը ի՛նչպէս կ'աճի.—

Մանրէական աշխարհին մէջ **Karyokinèse** կոչուած երեւոյթ մը կայ,— բջիջները, քիչ մը մեծնալէ վերջ, երկուքի կը բաժնուին, երկուքը չորսի եւ այսպէս կը բազմանան արագապար, անհունօրէն: Հայերն ալ *քարիոքինէզ* կ'ընեն: Հոկը երկուքի կը բաժնուի, կ'ըլլայ բողոքող Հոկ եւ Հայաստանեան Հոկ: Հայրենակցական Միութիւնները կ'ըլլան՝ վերաշինաց եւ Արտասահմանեան: Եւ այսպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որուն հետեւորդներէն ոմանք, կարծելով թէ վերի չորս տառերը կը նշանակեն Հօրդ Մօրդ Ըսածը Մ'ըներ, մտիկ չեն ըներ Կեդրոնին եւ առանձին խմբակցութիւն կը կազմեն: Ո՞ր հայկական Միութիւնն է, որ երկուքի բաժնուած չէ,— մեր բոլոր գիւղերը, քաղաքները, դպրոցները, կաթողիկոսները, գաղութները երկուքի բաժնուած են, աճելու եւ բազմանալու համար:

Եւ որովհետեւ Տէվալտէս կ'ըսէ թէ աճումը պատերազմի կը յանգի, Հայերն ալ բազմանալով՝ իրար կ'ուտեն ամէն օր:

Ֆրանսացինե՛ր, հետեւեցէք Հայերուն՝ եթէ կ'ուզէք... պատերազմ:

ԱՐԱՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պրիւքսէլէն կը գրեն մեզի.

Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր Կոմիտէն նիստ հրաւիրուած էր Պրիւքսէլի մէջ, քննելու համար միջազգային կացութիւնը եւ ընթացիկ հարցեր:

Ժողովը տեղի ունեցաւ յունուար 16—17: Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ կը մասնակցէր ընկեր Վ. Համբարձումեան:

Քաղաքական տարագիրներու պաշտպանութեան եւ Խ. Միութեան մէջ կատարուած գնդակահարութեանց առթիւ, ընկեր Վահան եւս խօսք առնելով, ըսաւ.

— «Ամբողջ ժողովրդապետական աշխարհը սարսուռով կը կարդայ խորհրդային նախճիրները: Թերթերուն մէջ վաղը, միւս օր եւ դեռ երկար ատեն անձկութեամբ պիտի կարդանք այդ գլխատումներու մասին:

Ընկեր Տանի խօսքէն վերջ, ես կը սահմանափակուիմ միայն Խորհրդային Հայաստանի դէպքերով: Հայկոմկուսի ընդհ. քարտուղար Ա. Խանջեան, անցեալ տարի իբրեւ թէ ինքնասպան եղաւ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ: Այդ ինքնասպանութեան յաջորդեցին խմբական ձերբակալութիւններ եւ բանտարկութիւններ: Գրագէտ, ուսուցչապետ, արուեստագէտ, հրապարակագիր խումբ առ խումբ ձերբակալուեցան իբրեւ Թրոցքիական, հակայեղափոխական եւ «Դաշնակ», այսինքն այն կուսակցութիւնը զոր հոս կը ներկայացնեմ: Անցեալ տարի անդամատետրերու փոփոխութեան առթիւ կուսակցութենէն վտարուեցան մօտ հազար հոգի: Վերջերս կարդացինք թերթերու մէջ Հայաստանի ութ գործավարներու եւ բարձր պաշտօնատարներու գնդակահարութեան լուրը: Ուրիշ բազմաթիւ մտաւորականներ զրկուած են անյայտ ուղղութեամբ:

Մենք կարծեցինք թէ 12 դեկտեմբեր 1937ի ընտրութիւններէն վերջ պէտք է դադրէին այդ գլխատումները, սակայն ընդհակառակն, աւելի սաստկութեամբ կը շարունակուին: Այս բոլորը խոր անդրադարձումներ կ'ունենան 800.000 Հայ տարագիրներու վրայ որոնք տակաւին ջերմ զգացումներ կը տածեն իրենց Հայրենիքին հանդէպ եւ կը պահեն իրենց վերադարձի յոյսերը: Վրդովուած է անոնց խիղճը: Ինծ կը թուի թէ եկած է ժամանակը որ Միջազգայինը իր բողոքի ուժեղ ձայնը բարձրացնէ տրամադրելի միջոցներով եւ վերջ մը դնէ այս անասելի ջարդերուն»:

ՇԱՄԷՆ (Իզէր) մեզի կը հաղորդեն թէ իր աշխատած գործարանին մէջ արկածի մը զոհ գացած է ընկեր Մանուկ Յովհաննէսեան, առանց մէկ բառ արտասանելու: Անոր կը մնան այրին եւ չորս անչափահաս զաւակներ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԿԸ ՊԼԱՆՇԱՑՆԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Լոնտոնի «Սընտէյ Թայմզ» թերթի խմբագիրը Էնկիւրի գնաց վերջերս, տեսակցելու համար Թուրքիոյ վարիչներուն հետ։ Ահաւասիկ իր տպաւորութիւններն ու խոստովանութիւնները։ Թրքական հիւրասիրութիւնը գործի վրայ է շարունակ։ Ինչ կը վերաբերի «արտագին բարեկամութեան», որուն մասին կը խօսի յօդուածագիրը, ակամայ կը յիշեցնէ այն միւս «բարեկամները», որոնց զոհ գացին Հայերը, Յոյները, Հալէշները եւ դեռ շատ ուրիշներ.—

Մուսթաֆա Քէմալ Աթաթիւրք Անգլիացիներուն յաղթեց Տարտանէլի մէջ, կռուեցաւ Գաղէատինի ճակատին վրայ եւ Կազի տիտղոսը ստացաւ պատերազմէն վերջ, պարտութեան մատնելով Յոյները։ Եւ սակայն 1924-ին Թուրք հանրապետութեան հռչակումէն առջեւ էր որ արտաքին աշխարհը հասկցաւ թէ ան ոչ միայն զինուոր մըն էր, այլ եւ պետական դէմք մը։ Թերեւս աւելի ապացոյցը տուաւ երբ որոշեց մայրաքաղաք մը հիմնել Էնկիւրիի մէջ։

Այդ օրերուն Անգլիոյ սերտ բարեկամը չէր ան, ինչպէս է այսօր։ Երբ ձեռնարկեց Էնկիւրիի վերաշինութեան, մայրաքաղաք մը չէր միայն որուն հիմը կը դնէր։ Աթաթիւրք մոռցաւ պատերազմի տխուր յիշատակները եւ հիմնեց արդիական Թուրքիան, ինչպէս նաեւ արեւելեան կայսրին քաղաքականութիւն մը ի սպաս մեր երկրին։ Եթէ Մեծն Բրիտանիոյ դեսպանը (Սըր Փըրսի Լորէն) բարձրացուց մեր հեղինակութիւնը Թուրքիոյ մէջ այն մակարդակին ուր կը գտնուէր «Մեծ Էլչիի» օրերուն, Աթաթիւրքի հանճարն էր որ դիւրացուց այդ յաջողութիւնը։

Հաւանաբար Աթաթիւրք Եւրոպայի ամէնէն վարպետ պետական մարդն է այսօր։ Անսարակոյս ամէնէն համարձակը եւ ինքնատիպը։ Եւ սակայն, որքան նուազ է համբաւը այն Անգլիացիներուն որոնք իրապէս կը ճանչնան զայն. ու որչափ դժուար է տեսնել արդար գնահատումը պատմական այն շարժումին զոր ան սկսաւ։ Անկարելի է մէկ յօդուածով տալ Թուրքիոյ ներկայ պատմութիւնը որ գանց առնուեցաւ ամբողջ տասներկու տարի։ Ուստաւելն կրնանք չիման քանի մը կէտեր հաստատել Անգլիոյ ներկայ քաղաքականութեան եւ այն յոյսերուն միջեւ զորս վերածնող Արեւելքը կը փայփայէ այսօր։

Էնկիւրին մայրաքաղաք դարձնելու ընտրութիւնը բանալին է Աթաթիւրքի քաղաքականութեան։ Ինչո՞ւ համար իսլամներուն այս նոր Կոստանդիանոսը նախընտրեց Փոքր Ասիոյ խորը նետուած այդ վայրը — 350 մղոն հեռու Պոլսէն, երկու ցամաքամասեր իրարու կապող այդ փառայեղ կամուրջին զոր արուեստը, բնութիւնն ու դրամը կրնային Եւրոպայի ամէնէն գեղեցիկ մայրաքաղաքին վերածել։ Զինուորական պատճառներ կային, բայց ոչ այնքան կարեւոր։ Ամէնէն գլխաւոր շարժառիթը քաղաքական էր։

Թուրքիա պատերազմէն եւ Գերմանիոյ հետ կնքած իր աղետալի գինակցութենէն յետոյ կորսնցուց իր կայսրութիւնը։ Բայց 1923ին արդէն Աթաթիւրք պատերազմի վճիռը յեղաշրջելէն աւելի մեծ խոյալ մը յղացած էր իր հայրենիքին համար։ Այդ վճիռին համակերպելով հանդերձ, ան աշխատեցաւ նոյն ինքն պարտութենէն ձեռք բերել բարգաւաճում մը զոր Թուրք ժողովուրդը տեսած չէր իրբեք

Պոլիսը իբր խորհրդանշան կայսրութեան մը եւ վարկաբեկ վարչաձեւի մը՝ շատոնց աչքէ ինկած էր եւ չէր կրնար մայրաքաղաք դառնալ հանրապետական Թուրքիոյ։ Թրքական գերբոյմ չունէր ան։ Ուրեմն նոր մայրաքաղաքը պէտք հիմնուէր Անատոլուի մէջ, ուր ոչ միայն Աթաթիւրքի հետեւորդները աւելի ջերմեռանդ էին— կը խօսինք տասներկու տարի առաջուան մասին երբ տակաւին անիկա ազգին հերոսը չէր— այլեւ Թուրք ցեղը աւելի զտարիւն էր. Աթաթիւրք կը ճանչնար իր ժողովուրդին ուժը, կը ճանչնար նաեւ անոր տկարութիւնները, կարող ցեղ մը չէր ան ինչպէս Յոյները, յարատեւօրէն ու ժրաջան կ'աշխատէին. Պոլսոյ մէջ պէտք ըլլային հասարակ երկրագործներ, պէտք կաշառուէին կամ պէտք կորսուէին միջազգային առեւտուրի եւ դրամատիրութեան բարդութեանց մէջ։

Թուրքիան մեծ եղած էր մեքենայի դարէն առաջ։ Երբ փորձեց յառաջդիմել, անձնատուր եղաւ օտարներուն որոնց կառավարութիւնները քաղաքական նպատակներու ծառայեցուցին իրենց այն ազգակիցները որոնք մենաշնորհ կը փնտռէին Թուրքիոյ մէջ։ Նոր Թուրքիան պէտք խուսափէր այդ վտանգէն. ժամանակի կարօտ էր արագութիւնը. ինքն իր միջոցներով պէտք ապահովէր իր ապագան։ Այս միտքերն էին որ ստիպեցին Աթաթիւրքը Էնկիւրին նախընտրել Պոլսէն՝ իբրեւ մայրաքաղաք։

Աւելի լաւ էր վերսկսիլ նոր հիմերով քան թէ կարկտել ու նորոգել հին կայսերական տունը։ Պոլսոյ կարգն ալ պէտք գար աւելի ուշ, երբ Թուրքիան կանգնած ըլլար հաստատուն հիմերու վրայ։ Հաւանական է որ զինուորականի մը միտքը այնքան իրատես ըլլայ։ Աթաթիւրք կ'ըմբռնէ ու ճշմարիտ աշխարհակալութիւնը ներսէն կը սկսի, այսինքն իր ժողովուրդին երջանկութենէն ու ազատութենէն։ Անիկա ընտելացած չէ քաղաքական ոչ մէկ տեսութեան։ Բայց ունի միտք մը որ ինքնաբերաբար կը վերառէ անպատեհը եւ կը մօտենայ որ եւ է հարցի խորքին։ Բացարձակօրէն զերծ է ան անհաշտելի երեւոյթները ներդաշնակելու հասարակ տկարութենէն։ Ընտրութիւնը կը կատարէ ինքնիրեն եւ անզթօրէն կը հետապնդէ զայն, մինչեւ իր տրամաբանական վախճանը։

Բայց սեփական մայրաքաղաքի եւ արտասահմանեան կայսրութենէն զրկուած աղքատ երկիր մը ի՞նչ միջոցներով կրնար զարգանալ, առանց օտար դրամագլուխի օժանդակութեան։ Պետութիւնը պէտք ըլլար դրամատէրը, ան պէտք շահէր դրամը եւ հետզհետէ պէտք ուժեղանար, ըլնորհիւ իր ձեռնարկներուն, ինչպէս փոքր առեւտրականը Եւրոպայի մէջ։ Անիկա չէր նշանակեր ընկերվարութեան անտեսական սկզբունքներուն գործադրութիւնը։ Անհատական սեփականութիւնը ազատ է Թուրքիոյ մէջ եւ կրնային փոխառութիւններ կնքել արտասահմանի մէջ։ Բայց պետութիւնը մէկ պայմանով կ'ընդունէր օտար դրամագլուխին մուտքը —վարկ արտածումներուն համար։ Համաձայն էր ազգայնացման գաղափարին, բայց դրամ շահելու եւ նոր ձեռնարկներ կատարելու համար միայն։

Շատ դիւրին էր Աթաթիւրքին համար փոխառութիւններ կնքել Եւրոպայի մէջ — ինչպէս կ'ընէին Եգիպտոսի խտիւները — եւ յառաջդիմական ցնկավարի համբաւ մը շահիլ։ Եւ սակայն ան հակառակ էր այդ քաղաքականութեան, ոչ միայն անոր համար որ օտար փոխառութիւնը երկիրը հակակշիռի կ'ենթարկէր, այլ անոր համար որ Աթաթիւրք չէր ուզեր գնել որ եւ է բան զոր կարելի պէտք չըլլար վճարել Թուրքիոյ սեփական հասոյթներով։

Դժուարահաճ սկզբունք արդարեւ, Թուրքիոյ նման աղքատ երկրի մը համար։ Տուրքերը ծանր են. խոշոր դրամագլուխներ չկան. ամբողջ դրամը պետութեան ձեռքն է. անոր կը պատկանին առեւտրական բազմաթիւ կարեւոր հաստատութիւններ. Ածուխ կայ Սեւ Ծովու ափերուն վրայ ու պղինձի եւ ուրիշ հանքեր Անատոլուի մէջ։ Սակայն եւ այնպէս, Թուրքիան պէտք մնայ փոքր գիւղացի սեփականատէրերու երկիրը։ Աթաթիւրք գիտակցօրէն ընտրած է բարգաւաճման ամէնէն դժուար միջոցը, թէեւ ուշագրաւ յառաջդիմութիւն մը կարելի է տեսնել արդէն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— Պուլկարահայ գաղութը աղքատ է եւ թշուառութիւնը տեղ տեղ կը հասնի անտանելի վիճակներու։ Պալքանի ժողովուրդի յատուկ ճակատագրականութեամբ մը, քիչ գործ ունի, քիչ շահ՝ եւ հետեւաբար վարած կեանքն ալ նախանձելի չէ։ Մատի վրայ համրուած հարուստներն ալ աղքատ են հոգիով եւ մտքով, ինչպէս ամէն բանի մէջ, հոս ալ յարգելով բացառութիւնները։

Շատ ու շատ հայրենակիցներ ունինք որոնք կ'աշխատին 25 — 30 լեւա օրականով։ Ասոր եւ յոգնեցուցիչ աշխատանք որուն վարձատրութիւնը կը բաւէ իր ծխախոտին, սուրճին կամ ուրիշ մանր մունր ծախքերու։ Ուրիշներ աս ալ չեն կրնար գտնել սակայն։ Ասոր վրայ աւելցուցէք պաշտօնական արգելքը, ոչ-հպատակներու գործ չտալ կամ գործի ըլլողները հեռացնել։ Այս սեղմումէն ծնունդ առաւ հանրավաճառութիւնը փողոցէ փողոց կամ շուկաներու անկիւնն ու տօնավաճառներու մէջ։ Սակայն, աս ալ արգիլուեցաւ, եւ հազիւ կարելի եղաւ վեց ամսուան պայմանաժամ ստանալ կառավարութենէն։

Ե՞լքը։ Վախճա՞նը։

Ո՞վ կրնայ պատասխանել։ Երբ մանաւանդ կը տեսնես որ փչոտ ճամբան կը տանի քեզ... Թող լրացնէ ընթերցողը։

Այսպիսի անգործ, աղքատ գաղութ մը, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ իրագ. հաստատութիւնները մատակարարէ կանոնաւոր կերպով։

Մինչդ. այս է պատճառը որ, գրեթէ առանց բացառութեան, պուլկարահայ բոլոր վարժարանները բաց ունին եւ ուսուցիչները՝ առնուազն քանի մը ամսական պահանջ։ Ալ չենք յիշեր Սոֆիայի Նորաշէն եկեղեցիին պարագան։

Սիրտդ կ'արիւնի, երբ կը տեսնես որ արհեստները լեցուն են քարէն ջուր հանող հայրենակիցներով, երիտասարդ եւ առոյգ, որոնք ստիպուած են գլխահակ մտածել՝ թէ վերջը վերջը ո՞ւր պէտք յանգի այս ողբերգութիւնը։

Հպատակութիւնը օրինական ճամբան է աշխատանքի, բայց արդէն նիւթապէս քամուած եւ հիւծած աշխատաւորը ուրկէ՞ հայթայթէ 9 — 10 հազար լեւա։

Ամէն պարագայի մէջ, տնտեսական տագնապը մէկ կողմէն, միւս կողմէն ալ աշխատելու արգելքը՝ կազմած են երկաթեայ օղակ մը հայ գաղթականին բարակ վզին շուրջը։ Եւ օղակը երթալով կը սեղմուի։

Արտասահմանի մէջ, ինչ որ ալ ըլլար, մեր ցաւն ու տառապանքը կը մեղմանար մեր հայրենիքի մշտավառ աւրով։ Հայաստանն էր մեր յուսատու եւ լուսատու ջահը։ Մեր անգործ հայրենակիցները դէպի երկիր դառնալու եւ հոն հայրենիքը շէնցնելու երազ մը ունէին։ Հայաստանի վերջին դէպքերը եկան այդ յոյսն ու երազը փշրելու։

Գաղթահայ կեանքը անմխիթար, հայրենիք վերադառնալու յոյսը շատ տկար...

Ինչ դառն ճակատագիր վիճակուեցաւ մեզի։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ.— Պարզ է որ տնտեսական այս անձկութենէն վերջ, սիրտ չի մնար կուսակցական փոթորիկներ յարուցանելու։ Եւ պուլկարահայ գաղութը մէկ երկու տարիէ ի վեր խաղաղած է։ Արդեօ՞ք ընտրութիւններ չկան, եւ այդ ալ կարեւոր ազդակ մըն է։ Ոչ մէկ կասկած։ Բայց, ինչ որ ալ ըլլայ, կիրքերը շատ հանդարտած են եւ համերաշխ գործունէութիւններ տեղ տեղ, քով քովի բերած են բոլոր տարրերը։

Հօկերու լուծումը նոյնպէս օժանդակեց պուլկարահայ կեանքի խաղաղութեան։ Թէեւ վերջերս Հօկը դարձեալ վերահաստատուեցաւ, բայց, իրենք ալ գիտեն որ առաջուան տեսքանդ գործունէութիւնը չեն կրնար ունենալ եւ պետական հսկողութեան տակ են։ Միւս կողմէ, չէ՞ որ Երեւան ինք լուծեց Հօկի կազմակերպութիւնը։

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ «Միացեալ» խնամիներու միջեւ պայքար կայ։ Այդ կռիւը կը շարունակուի թերթերու սիւնակներէն, եւ քիչ կը պատահի որ գործը եղէ բերա ոյժի։

Այս գաղութը որ պայքարի շատ փոթորկոտ շրջաններ է ապրած ու տեսած, այս օրերու պզտիկ հովերուն կարեւորութիւն չի տար։

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ.— Նանսէնեան միջազգային գրասենեակը փակուելէ յետոյ, պուլկար կառավարութիւնը Նանսէնեան անցագիր ունեցողներուն համար մշակեց մասնաւոր օրէնք մը։ Ամէն հայութիւն ձեռնակայ կ'այդ օրէնքին։ Ի հարկէ որոշ եւ նպաստաւոր կէտեր կը պարունակէ կանոնագիրը, բայց հիմնական հարցը, հպատակութեան պարագան, կը մնայ նոյնը։ Պուլկարահայերը միջազգային Նանսէնեան չեն այլեւս, այլ պուլկարական Նանսէնեան, եւ կը վայելեն պուլկար պետութեան կարգ մը աջակցութիւններն ու հովանաւորութիւնը, բայց երբ աշխատանքի գայ խնդիրը, օրէնքը կ'ըսէ որ նախ պուլկարահպատակին գործ կը տրուի եւ յետոյ միայն պուլկարական Նանսէնեանին։

Օտարացման սանձ ճամբաներ են ասոնք։ Եւ կ'երեւի այդ է պատճառը որ շատցած են օտարներու հետ հայ երիտասարդներու ամուսնութիւնները։ Օտարուհին տուն տեղ ունի, երբեմն քիչ մըն ալ դրամ, յետոյ աշխատելու իրաւունք եւ տունին օգտակար ըլլալու, ապրուստը դիւրացնելու միջոց։

Եւ հայ գաղթական երիտասարդը ստիպուած է «յարմարիլ»։ Սոֆիայի աւագերէցութեան, 1936ի ամուսնութիւններուն համար, վիճակագրութիւն մը հրատարակեց, եւ մենք ցաւով տեսանք որ այդ տարուան ընթացքին կատարուած 18 ամուսնութիւններէն 12ը կատարուած է օտարներու հետ։

Անիկա այնպիսի պատկեր մըն է որ խորհրդածութեան պէտք չունի։ Ան ալ Սոֆիայի մէջ։ Աւելի մեծ հետքե՞րը...

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ.— Հակառակ այս տխուր պատկերներուն, ազգ. կեանքը նորէն կը շարժի։ Հանդէսներ, երեկոյթներ, ներկայացումներ, դասախօսութիւններ անպակաս են։ Հոս է որ երեւան կուգան մեր չորքաշ ու տոկուն ցեղի հզօր կամքն ու հարուածներուն կուրծք տալու արիութիւնը։

Րաֆֆիի հարիւրամեակը, կարելի եղած շուքով, տօնեցին արդէն Ֆիլիպէն ու Ռուսճուքը։ Յոբելեանական յանձնախումբեր կազմուած են Սոֆիայի, Վառնայի, Սլիվէնի մէջ։ Շուտով այս քաղաքներուն մէջ ալ, այս ամսուան ընթացքին, կը կատարուին պատշաճ հանդէսներ։

Ֆիլիպէի եւ Ռուսճուքի մէջ տեղի ունեցած հանդէսները մեծ տպաւորութիւն ձգած են ներկայ խուռն բազմութեանց վրայ։ Ռուսճուքի մէջ, հանդէսի մուտքէն գոյացած զուտ հասոյթով, որոշուած է գնել Րաֆֆիի հեղինակութիւններէն կարեւորագոյնները եւ նուիրել գաղութի գրադարաններուն, որպէսզի գաղութական աղաքկարդան եւ ներշնչուին Րաֆֆիի ազատասիրական եւ հայրենասիրական գաղափարներով։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. վարչութիւնը, Պուլկարիոյ շրջանի մասնաճիւղերուն հրահանգած է տօնակատարել ազգ. հերոս Անդրանիկի մահուան տասնամեակը։ Այս առթիւ Անդրանիկի գանձ կիսանդրին կը վաճառուի ամէն կողմ։

Ռուսճուքի մէջ Անդրանիկի մահուան տասնամեակը տօնուած է արդէն «Տօքթ. Գ. Սայեան» ակումբին մէջ, եւ բանախօսած է Օ. Զարմունի։ Հանդէսին ներկայ եղած են, իրենց համազգեստով, Օտրինո-Մակեդոնեցի կազմակերպութեան անդամներէն 15 — 20 հոգի, որոնց մէն դրաւոր ճառ մը կարդացած է, դրուատելով Անդրանիկի կատարած գործը, Պալքանի պատերազմին։

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

ԳԷՄ ԳՐՈՇԱՐԻՆ ՄԵՂՔԵՐԸ

[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Կը յուրին խնդղուած փաքրիկ աղաղակներ, հեծկլտուքներ։ Ս. Գէորգը, Աստուածամայրը, Ս. Յակոբը ամենազօր փրկիչներ են, բուժիչներ եւ արդարադատ դատաւորներ։ Բացուած մատուռը համբուրելէ առաջ՝ մէկը կը խնդրէ իր անբուժելի հիւանդութեան դարման։ Ուրիշ մը, որ կոյր է, կ'աղաչէ սրտապատառ, որպէսզի իր աչքերուն լոյսը վերստին բացուի։ Միւսը՝ իր սիրելին ունի տանդուխտ։ Հեռաւոր աշխարհ։ Կը պաղատի սուրբին, հրաման ընէ, շուտ վերադառնայ կէսը իր կեանքին։ Թարմաղեղ նոր հարսերը կը ցանկան որ մանչ զաւակ մը ունենան անպատճառ։ Ամուլ կիներ արցունքը իրենց աչքերուն՝ «Հազար կարմիր մոմեր կը վառենք քեզ համար, սուրբ խորանիդ մատաղ։ Տասը ոչխար, տասը այծ, տասը զառ, տասն ալ ուլ մատաղ կ'ընենք քեզի, Աստուածածա՛ծ, ի՞նչ կ'ըլ-ար, խոխի աստկինէ, Էռջիդ մեռնիմ, մեզի ալ խնդացնէիր երկիրի մէջ...»

Ծաղկած նշենիներու, եւ կարմրած սինձ անուշաբոյր խնձորի աղուորութեամբ սիրատենչ աղջիկներ, Աստուածամօր հետ, զաղտնածածուկ եւ երկչոտ, խօսքի են բռնուեր...։ Անոնց ալ խնդիրքն ու փափաքը՝ նշանած մըն է, որ ըլլայ քաջ, ուժեղ եւ աղուոր։ Ու կուղայ մատուռը համբուրողներէն վերջինը։ Անիկա ծերունի բայց դեռ յաղթահասակ կաղնիի մը տեսքն ունի։ Նախնի նահապետի տիպար։ Զուտ հայկական մարդու օրինակ մը՝ տարազով թէ ոգիով։

— «Տէ՛ր, Տէ՛ր... Մե՞նք ալ մեռնինք պիտի Հայաստան չազատուած։ Մե՞զ ալ դերեզման տանի պիտի մեր տէրտէրը Հայաստանի թագաւոր չտեսած...։ Տէ՛ր, Տէ՛ր... Հայերուն թագաւոր, թագը գլխուն, սուրը մէջքին, նստած վրան ճերմակ ձիուն, պիտի տեսնե՞նք... Ե՞րբ, ե՞րբ...։ Տեսնէինք, վերջը հոգինիս առնէիր...։ Տէ՛ր, ինչ կ'ուզես կուտանք քեզի, մէյ մը տեսնէինք մեր թագաւոր, մէյ մը տեսնէինք...»։

Դուրսը տաւլ-զուռնան սկսեր է արդէն։ Ուխտաւորներու խառնուրդ բազմութիւնը հոն է հիմակ։ Կանանչ խոտերու վրայ, քարամայրերու տակ, կաղնիներու շուքին, ընդհանուր եւ մասնաւոր շարժում կայ։ Տանտիկիններ՝ պատկառելի հասակով ու մարմնով, տխրժելի նայուածքով, ու խօսուածքով, եւ օրինակելի խորին անտեսագիտութեամբ, անաշխատանքի հմուտ փորձառութեամբ գործի են ելեր։ Մատաղները մեծկակ խալկիններու մէջ կ'եփին։ Մատաղին, սեւերն, գաթային, մեղրին, պանիրին, փիլաւին, գինիին եւ հալուէին բոյրերը ամբողջ մենաստանն ու աւելի հեռուն են բռներ։ Աղուէսներ մինչեւ գիւղացի բլուրն են եկեր, հոտ են առեր...։ Մանչ ու աղջնակներ, երեխաներ՝ տանտիկիններուն փէշերէն են բռներ, աչքերնին եփուող կերակուրներու բոլորտիքն են անկեր...

— Քը՛, ապա՛յ, կեցի՛ր, համբերէ քէհի մըն ալ, հիմա՛, հիմա՛...

Նանի՛, ի՞նչ կ'ըլլայ, պատի՛կ մը, պո՛սա մը...

Բազմադարեան ծառերու շուքին, իրենց լայնկեկ կռնակը տուած կայծքարէ բարձրանիստ ժայռին, ծալապատիկ նստեր են անգէն, գիւղին իշխանները ու մեծերը։ Հագեր են ճերմակ բրդէ լայն շալվար, կապեր են երկայն կարմիր գօտի, իրենց ոտքերուն ունին թթուած թանի մէջ կաթի պէս ձերմկցուած արծուեքիթ տրեխներ։ Գլուխները դրեր են թաղիքէ կամ գառան մորթէ գլխարկ։ Ու, իրենց զգուշը կ'իջնէ մինչեւ մէջքը։ Համբիչը՝ խոշորահատիկ, սեւ խաղողի պէս սեւ սաթէ՝ ձախ ձեռքերուն մէջ, սուրճի տաշտիկը՝ աջ ձեռքերուն մէջ, երկայն չիբուխին ալ բերանները, անոնք, գիւղին մեծերը կը խօսակցին ծանր, լուրջ, հանդիսաւոր ձեւով, կէս ուրախ կէս մռայլ արտայայտութեամբ։

Պզտիկ ու վառ աղաք, քիչ մը հեռուն կեցած մարիկ կ'ընեն հետաքրքրութեամբ իշխաններու խօսակցութիւնները։ Ցանկալով կը ցանկան, որ շուտ լրացնեն սուրճի տաշտիկները, որպէսզի երթան գտնեն վերցնեն եւ անոնց յատակը մնացած սուրճը աղուոր մը լիզեն...։ Նաեւ, այդ պզտիկները, անդադար կը խորհին թէ՝ ե՞րբ պիտի հասնի այս կամ այն իշխանի գլանիկին թուղթը, որպէսզի անոր գունաւոր, պատկերազարդ կողքը առնեն։ Հետաւոր գիւղի խոնարհագոյն

[illegible]

ԱՄՍԷՆ ԱՇԽ...

(3)

(Շար.)

ՄԽԹԱՐԱՆՔ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Ռէփիւպլիքի Քաղին լաւագոյն թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէսը, զոր կազմակերպած էր Փարիզի Ամասիոյ Հայր. Միութիւնը՝ մեծարելու համար հայ բժշկապետին՝ Ամիրտովլաթի յիշատակը։

Սրահը լեցուն էր։ Միութեան վարչութիւնը, Քաղբ փոսթաղներու վրայ ...ած ըլլալով Ամասիոյ զանազան ... դրած էր հանդիսա... տնօրինութեան տակ։ Վարչութիւնը հանդիսականներուն կը ... նախ « Հայ - Բոյժ »ի բացառիկ թիւը, որ ամբողջովին նուիրուած էր Ամասիացի բժշկապետին կեանքին ու գործին։

Հանդէսին նախագահը, Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան, բանալով հանդէսը, ըսաւ թէ Մխիթարեան հայ ...

...

Թէեւ ոչ խմբագիրներուն, գոնէ գրաշարներուն ներողմէ, մանաւանդ որ ... ձեռքով չարող գրողներին համբերութիւնը չունի եւ յաճախ իր վրէժը կը լուծէ... անճանաչելի դարձնելով ձեր գրածը, կամ սպառելով խմբագրին համբերութիւնը։

ՔԱՐՄԱՆԻ

...

Նուէցաւ « Հայ - Բոյժ »ի եւ «Յառաջ»ի խմբագրութեանց, որոնք բացառիկ թիւեր նուիրած էին Ամիրտովլաթի։ Իսկ Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան եւս շնորհաւորեց երկու թերթերը եւ «Յառաջ»ի խմբագրականը եւ յայտարարեց թէ Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը, այս առթիւ, 200 ֆրանք կը նուիրէ Ամասիոյ Հայր. Միութեան։

Սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, որ շատ ճոխ էր։ Ցաւակցաբար պէտք է յիշատակել Օր. Գրլանկըճեանը, որ ... ձայնով մը եւ հայկական դրոշմով երգեց Վ. Սարգսեանի «Հոյնար»ը եւ ... « Քէլէ - քէլէ »ն, արժանանալով բուռն ծափերու, (իրեն կ'ընկերակցէր Օր. Մրաըըեան՝ դաշնակով)։ Ցետոյ ջութակի վրայ նուագեց Գ. Գ. Գոյաճեան երկու եւրոպական կտորներ, որոնց դաշնակով կ'ընկերակցէր Օր. Գրլանկըճեան։ Տիկին Դաւիթեան դաշնակի վրայ ...

...

Զարենցի « Հայաստան »ը եւ Նալբանդեանի «Ազատն Աստուածը», ամէնէն դժուարին բառերն անգամ արտայայտելով շատ յաջող։ Երկրորդը պարեց Թաթուլ Գարեգինի նուագով, ...ինքան կենդանի եւ կատարեալ, որ կարծես մեծ արուեստագիտուհի մը մանուկի հասակ էր առեր հրաշքով։ Նէլլի արտասանութիւն մըն ալ ըրաւ արտայայտիչ դէմքով մը,— փառաբանելով զէնքին տեղ միտքը, բռնութեան տեղ մշակոյթը։

Ներկայ մը

ԱՇՈՒՂ ՌՈՒԲԷՆ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ, 12 յունուար — Միրուն ...նակնկալ մը եղաւ մեր գաղութին համար Աշուղ Ռուբէնի գալուստը երկու շաբաթ առաջ։ (Գիտակցաբար չեմ գործածեր «ջենտլի...» բառը, որ ոչ միայն հայկական չէ, այլեւ հեռու է որակելու արուեստագէտը։ Աւելի յարմար պիտի ըլլար Ռուբէնի նուագարանը վին անուանել եւ զինքը՝ վնահար։ Այս առաջարկն ուրիշներն ալ ըրած են արդէն)։

Մեր երիտասարդական միութիւնը, յատկապէս իր նախագահ Աղասի Վարդեանի եւ քարտուղարին (ձեր ինղթակիցը) ջանքերով՝ անմիջապէս նուագահանդէս մը սարքեց, գաղութիս վարչութեան հովանաւորութեամբ։ Մեր նպատակն էր բնականաբար անգամ մը լսել Ռուբէնը եւ միաժամանակ զինքը Վիէննայի մամուլին ու երաժշտական հասարակութեան ...

...

անթելի ընկերութիւնը Ռուբէնը հրաւիրեց իրեն համար նուագելու։ Այս առթիւ չորս կտորներ (Միրանի ծառ, Կ. Վարդապետի, Աշուղական կտոր - Ճիր՝ Սայաթ Նովայի, Նազ պար՝ Ս. Բարխուդարեանի, Հայկական հովուերգ՝ Ռուբէնի) ժապաւէնի առնուեցան։ Անթելի ընկերութեան մօտ ձեռք բերուած այս յաջողութիւնը մեր նախագահ Աղասի Վարդեանի կը պարտինք։

Թերթերու արտայայտութիւններն ուրիշ առթիւ պիտի հաղորդեմ, յունուար 19ին մեծ նուագահանդէս մը սարքուած է Ուրանիայի մեծ սրահին մէջ։ Այս հաստատութիւնը Վիէննայի ամենանշանաւոր մշակութային գեղարուեստական տուներէն մէկն է, որ մեր վնահարն հրաւիրեց համաշխարհային յայտագրով նուագահանդէս մը տալու։ Նուագահանդէսին բացումը պիտի կատարուի գերմաներէն բանախօսութեամբ մը, ներկայացնելով Ռուբէնի արուեստը եւ տալով պատմական ու մշակութային տեղեկութիւններ Հայաստանի մասին։ Դասախօսութիւնը ճոխացած է լուսապատկերներով։

Արփիար

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

Ց. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ շաբթու կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդած էինք երաժշտագէտ Ցարութիւն Սինանեանի մասին, քաղելով Պոլսոյ թերթերէն, այս առթիւ իրազեկ մը մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ լրացումները.—

Հանգուցեալը երկար տարիներ իր նուագախումբին հետ այխատեցաւ ...., ... զանազան ... հետեւանքով, միայն դասերով կը զբաղէր։ Երկար տարիներ երեք եղբայրները (Թրիօ Սինանեան) մասնակցած են զանազան նուագահանդէսներու։ Մեր որ ազգ. հանդէսի մը հրաւիրէին, Ց. Սինանեան երբեք չէր մերժեր։ Առեն մը ջութակի դասերը եղբօրը կը ձգէ եւ միայն դաշնակի դասերով եւ իր հեղինակութիւններով կը զբաղի։

...

Անկէ զատ, տարիներով իր օրագիրը պահած է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՎԱՐԿԵՐԸ ԲԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ

Անցեալ տարի, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ օրէնքով մը կառավարութեան իրաւասութիւն տրուած է 21 ուկէս միլիոն ոսկիի յանձնառութեան տակ մտնելու, զօրացնելու համար մեր օդային ուժը։

Այս օրէնքին կցեալ նոր օրինագիծ մը եւս պատրաստուելով, վերջերս ներկայացուած էր Ազգ. Մեծ Ժողովին։

Նոր օրինագծին համաձայն, կառավարութիւնը օդային ուժերու զօրացման համար 7ուկէս միլիոն ոսկիի վարկ մը եւս ուզած էր։ Այս գումարին մէկ միլիոնը պիտի տրուի 937ի նիւթացոյցէն, իսկ 6 միլիոնը 938էն։

Գահանջուած վարկին 5 միլիոնը օդային պաշտպանութեան վերաբերեալ նիւթերու, իսկ 2 միլիոնը շինութեանց պիտի յատկացուի։

Նոր օրինագծին մէջ կ'առաջարկուի որ այս մասին արտօնութիւն տրուի ազգ. պաշտպանութեան գործավարին ...

...

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

ԽՄԲ.— Գոհացնելու համար բազմաթիւ ընթերցողներու ուղղակի կամ անուղղակի հետաքրքրութիւնը, ստորեւ «Հայրենիք»էն կ'արտատպենք «Պոսթընի Մարդաս» տեսակցութիւն մը, զոր ընկեր Մ. Վերածին ունեցած է փաստաբան Ս. Աբգարեանի հետ, եւ որ կը ներկայացնէ ոչ միայն կտակին պատմութիւնը, այլ եւ դատին ընթացքը.—

Այնքան հակասական, շփոթ եւ տարօրինակ տեղեկութիւններ, լուրեր եւ կցուցաղութիւններ երեւցան հայ մամուլին մէջ Էմիրխանեան կտակի մասին, որ ընթերցող հայ հասարակութիւնը չկրցաւ քիչ շատ ճշգրիտ գաղափար մը կազմել թէ վերջապէս ի՛նչ է ճշմարտութիւնը այս համբաւաւոր կտակի խնդրոյն մէջ։

...

թիւն ունեցած է։ Եւ եթէ այո՛, ի՞նչ է իր ծագումը։

Պատասխան. Այո՛։ Ցեղեալ Էմիրխանեանին ծնողքը Գարսկաստանէն եկած էին։ Անոնք գաղթած են Կարին (Էրզրում), յետոյ՝ Կեսարիոյ կողմերը։ Ինքը Էմիրխանեանը իր շատ երիտասարդ հասակին գաղթած է Հնդկաստան եւ 45 երկար տարիներ ապրած եւ բնակավայրհաստատած է Բրիտանական Հնդկաստանի մէջ։

Հ.— Ուրեմն ի՞նչ է պատճառը որ ազգային իշխանութիւններ թէ Հնդկաստանի մէջ եւ թէ այլուր կ'անգիտանան հանգուցեալ Էմիրխանեանին գոյութիւնն իսկ։

Պ.— Այո։ Մաս մը անգիտացումներ կրնան գիտումնաւոր ալ նկատուիլ։ Եւ սակայն իրականութեան մէջ պէտք ...

...

(1) (Շար.)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ Հ ՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

›››› • ‹‹‹‹

ԼԹ.

Ցովհաննէս հայր սուրբի կացարանը գտնւում էր Ղազարապատի վերի յարկի սենեակներից մէկի մէջ։ Վարդանը ...

...

վրայ կրկին նայելը զղուանք եւ սոսկում էր ազդում նրա մէջ։

Վարդանի ակամայ խռովութիւնը չէր կարող չնշմարել Ցովհաննէս ...

...

սեց ինքը խմել։ Տաք ըմպելին կազդուրեց երիտասարդի վրդովուած ջիղերը։

Երկար երկու կողմից եւս տիրում էր մի տաղտկալի լռութիւն։ Յօսակցութիւնը չէր պատրաստւում, մինչեւ նա դարձաւ այն առարկային, որ երկուսի օրանն եւս խիստ մօտ էր։

—Այստեղ ինչպէ՞ս են նայում ազգերին վրայ, հարցրեց Վարդանը։

— Մի կարճ պատմութիւնից դու կարող ես հասկանալ բոլորը, պատասխանեց հայր սուրբը.— ...

...

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

տատուն վիճակի մը մէջ պահելու, ընկերային օրէնքներով գրամագլուխի եւ աշխատանքի խաղաղ գործակցութիւնը ապահովելու թէ հայրենիքին ապահովութիւնը եւ անկախութիւնը պաշտպանելու համար, մենք այս մեծ պարտականութեանց պիտի տրամադրենք մեր բովանդակ խաղաղասիրական նուիրումը:

Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, քաղաքական շրջանակներու մէջ համոզում չունին որ դահլիճը կարենայ երկար տեւել: Իր պատած մեծամասնութեան մեթիւը այնքան մեծ չէ որքան Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեանց մեծամասնութիւնը: Համայնավարները արդէն իսկ բացասական դիրք բռնած ըլլալով, դահլիճը պիտի ապաւինի իր կուսակցութեան, եւ կարգ մը ձախակողեան խմբակներու, ինչպէս եւ կեդրոնի քուէներուն: Ամէնէն անստոյգը ընկերվարականներուն դիրքն է, քանի որ կրնան թէր կամ դէմ քուէարկել, համաձայն պարագաներուն:

Ալեքսանդր Բեգզադեան գնդակահարուա՞ծ է

Հունգարական թերթ մը, «Փէշթի Նափլօ» դիւանագիտական լուատեղեակ աղբիւրներէ քաղելով, կը ծանուցանէ թէ Փէշթայի խորհրդային դեսպանը, Ալեքսանդր Բեգզադեան անցեալ շաբթու գնդակահարուած է Մոսկուայի մէջ: Գ. Բեգզադեան Թուրքիայէն գացած էր քանի մը շաբաթ առաջ, իր արձակուրդը անցընելու համար, համաձայն նոյն աղբիւրին:

*** Սթոքհոլմի թերթերը կը գրեն թէ Օսլոյի խորհրդային դեսպանը, Եաքուպովիչ, նոյնպէս գնդակահարութեան վտանգի մէջ կը գտնուի: Եաքուպովիչ Մոսկուա կանչուած էր, եւ սոխալեցաւ համակերպիլ, իմանալով որ իր զաւակները վար դրուած են իբրեւ պատանդ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ՖՐԱՆՍԱՆ ..

"Ֆրանսախորհրդային դաշինքը գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ,,

«Իզվեսթիա» երէկ նկարագրած էր Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդին յունուար 18ի նիստը, ուր երեսփոխան Ժտանով բուռն ճառ մը խօսած է Ֆրանսայի դէմ, արտաքին քաղաքականութեան առթիւ: Ահաւասիկ ամէնէն կարեւոր մասերը.

— «Զեմ հասկնար այս միջոցին ի՛նչ կ՛անցնի կը դառնայ Ֆրանսայի մէջ: Ի՞նչպէս բացատրել թէ երկիր մը որուն հետ մենք սերտ յարաբերութիւններ կը պահենք, իր հողին վրայ թոյլ կուտայ կազմակերպութիւններ որոնք ահաբեկչութիւն կը քարոզեն եւ կը կազմակերպեն Խ. Միութեան դէմ: Մենք փոխադարձ օժանդակութեան դաշինք մը կնքած ենք այդ պետութեան հետ, եւ այդպիսի կազմակերպութեանց գոյութիւնը իր հողին վրայ՝ ուրիշ բանի չի ծառայեր եթէ ոչ մասնաւորապէս եւ գիտակցաբար խրախուսել ուժեղ եւ բշնամական գործունէութիւնը ամէն տեսակ ռուս եւ օտար սրիկաներու: Տեղն է հարցնել թէ մեր կնքած դաշնագիրը իրապէս գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ»:

Եզրակացնելով, երեսփոխանը պահանջեց ազդու միջոցներ ձեռք առնել:

*** Նոյն նիստին մէջ, ժողովը քննելով կառավարութեան կազմութեան խնդիրը, Մոլոթովի յանձնեց այդ պաշտօնը: Որոշումը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ եւ դղրդագին ծափերով, ինչպէս միշտ:

Երկու Հայ երիտասարդներ անհետացած

Վերջերս խորհրդաւոր անհետացումներ տեղի կ՛ունենան Սուրիոյ մէջ: Քանի մը շաբաթ առաջ անհետացած էր հայ երիտասարդ մը, Դամասկոսի մէջ, շատ խորհրդաւոր պայմաններու տակ: Հակառակ եղած փնտռտուքներու ցարդ չէ գտնուած անոր հետքը: Անկէ քիչ վերջ անհետացած էր նաեւ ուրիշ քրիստոնեայ երիտասարդ մը եւ օրեր վերջ գտնուած իր դիակը:

Պէյրութի վերջին թղթարերէն կ՛իմանանք թէ հայ երիտասարդ մը եւս անհետացած է շաբաթէ մըն վեր: Հետքը չէ գտնուած տակաւին: Այս անհետացումները սկսած են մտահոգութիւն պատճառել Սուրիոյ մայրաքաղաքի քրիստոնեաներուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ օրուան մարդն է Պերլինի մէջ: Առջի օր այցելեց Քրուփի զինագործարանները, ուր իրեն ցոյց տրուեցան Գերմանիոյ վինարուեստին յաղթանակները: Այս այցելութեան առթիւ առեւտրային համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ, որուն տրամադրութեամբ Գերմանիա ամէն տարի 150.000 տոննար փայտ պիտի գնէ Եուկոսլավիայէն: Կնքուեցաւ նաեւ մամուլի համաձայնութիւն մը, աւելի սերտացնելու համար երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

ՃԱՓՈՆ ետ կանչեց իր դեսպանը Զինաստանէն: Թոքիոյի չինական դեսպանն ալ մեկնեցաւ. ինչ որ կը նշանակէ դիւանագիտական յարաբերութեանց խզում, առանց պատերազմի յայտարարութեան: Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին յարաճուն ուժգնութեամբ: Ճափոնի վարչապետը նոր յայտարարութեամբ մը կ՛ըսէ թէ իրենք չինացի ժողովուրդին դէմ չեն կռուիր, այլ հակաճափոնական վարչութեան մը դէմ եւ վճռած են գլուխ հանել իրենց բոլոր նպատակները:

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն երեք հոգի եւս ձերբակալուեցան: Նոր ձերբակալութեանց եւ խուզարկութեանց կը սպասուի, եղած խոստովանութեանց վրայ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ լուծուեցաւ յունուար 18ին: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին փետրուար 20ին: Այս առթիւ ընտրական նոր օրէնք մը պիտի պատրաստուի, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ մեծամասնութիւն շահիլ:

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ: Կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական դէմքերը»:

ՏՕՆԱԾԱՌ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

150 Րուբ տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զափածոյ տեսլախաղը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն:

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, աւուր պատշաճի տաղեր եւ անակնկալներ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՁԷՑ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Վալանս

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբի ընկերահամախմբական դասախօսութիւնը, 22 յունուար, շաբաթ երեկոյ, ժամը 7ին Վարուժան Ակումբին մէջ, 2. Rue Pourvieux: Կը խօսի ընկ. Ս. Ընտրիկեան: Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մեր դիրքը:

ՍԷՆ ԼՕՒԻ «Զկնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի «Եզնկայի» կոմիտէին:

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի Քաղաքապետարանի Փաթրօնաժ Լաիքի շէնքի սրահին մէջ, 5, րիւ տէ գ'էֆօլ, Քրէմլին Պիսէթր:

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Գալպաքեան (Հայկ. եւ Կովկ. պար) Թառախա Գարեգինի ընկերակցութեամբ, Պ. Պ. Ա. Քէչէճեան (երգ), Ժան Պէրժէ (ջութակ), եւ Գ. Էմրէճեան (արտասանութիւն):

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ:

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ աժան գիներով:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի, օթօպիւս թիւ 125, իջնել Mairie du K. Bicêtre:

Մուտք 6 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ, 23 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3 — 8, Փլաս Կորնէյի թիւ 6 սրճարանին վերնայարկը:

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, նուագ, եւն. եւ կերուխում:

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի երեկոյ, 20 Յունուար, ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին՝ 8 Rue Bossuet Paris:

Կը դասախօսէ՝ Գ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ. Նիւթ՝ «Միսաք Մեծարենց, իր կեանքն ու գործը»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, 21 Յունուար երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Րիւ. Պոսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ Վ. ՏԷՐ ԴԱՒԻԹԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ մեծ պատերազմը»:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինօյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ: 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ: ԼԻՒՍԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, րիւ տ'Իսի, Պիյանքուր, մէթրօ Մարսէլ Սամպա:

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Պ. Արմաշոնի կողմէ:

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճազ: Ճոխ պիւֆէ:

Կը խօսի Գնդ. Տ. ԹԱՂԴԻՍԱՐԵԱՆ
Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ» (3 արար)
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք 7 ֆրանք — Հայ զինուորներու ձրի:

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած՝ 14 քաղաքական, ազգային եւ հայրենակցական միութեանց կողմէ, ընտրուած յանձնախումբի:

Շաբաթ (22 յունուար), երեկոյեան ժամը 8.30ին, հայկական սրահը: 13, Rue Boucherie: Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Կ՛երգեն՝ Օր. Երանուհի Ընքալալեան, Տիկին Վեհանուշ Մարգարեան, Պ. Պ. Յակոբ Զօրթեան, Աւետիս Զէքիմեան եւ Տիկին Ս. Բերգիկեան:

Կ՛արտասանեն՝ Մաթէոս Պոլըրեան, Շահան Զօրեան, Կիրակոս Կարապետեան, Մ. Սէմէրճեան, Օր. Տէր Սարգիսեան եւայլն:

Յանձնախումբին կողմէ կը խօսի՝ Հաճընի նախկին կառավարիչ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՔԻՐԷՃԵԱՆ: Կը բանախօսէ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ:

Մուտք 2 Ֆրանք.

ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 22ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, 8 Rue Bossuet, Փարիզ. Հ. Բարեգործ. Տան մէջ տեղի կ՛ունենայ սգահանդէս ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԴԵՐԱՍԱՆ ՅՈՎՀ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ յիշատակին: Խօսք կ՛առնեն Տիկ. Ա. ԲՕՒԴԱՂԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ Ց. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ: Մուտքը ազատ է: Ծախսերու մասնակց. 2 Ֆր.:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

31 Յունուար
ՌԸՆԱԺ, Պ. Տ. Մ — 75:
ՓԻԷՌՖԷՕ, Վարդ — 50:
ՊԵԼՖՈՐ, Կ. Գ — 75:
ՍԷՆԹ ՕՊԱՆ, Յ. Զաւ.— 150:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Մով.— 100:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ — 378 ?
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ս. Նէկ.— 177:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Ա. Թ — 40:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը շնորհակալութեան կը յայտնէ իր անդամներէն Տիկին Արաքսի Մկրտիչեանի, որ Անկէնի «Մանուկներու Օրհնուած հանդէսին 60 հատ մառլէն (խմորեղէն) նուիրած է.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ Ակումբի Վարչութեան ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8.30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին խորհրդարանին մէջ, 15 Rue Jean Goujon:

Վ. ԻՋԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն — Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում:

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր.— Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet:

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09:

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԱՐԻՍՏՈՎԼԱՑ ԱՐՍԵՆԵԱՆԻ

Մահուան տասնամեակի առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայ Միութեան կողմէ, 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕԻ ՄԷՋ, 88 ՌԻՒ Տ'ՕՊԱՆԵԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ծնդասատ Ամերիկեան Քոլէճի ամբողջական երկերու հրատարակութեան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. ԱՐԶՈՒԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը մասնակցին յայտնի երգչուհի Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ (երգ), Օր. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Գ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (ջութակ), Ջութակահար Գ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆի աշակերտները: Մարսէյլի տրամ-օփէրէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆի «ԱՆՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ»:

Մուտք՝ 8 եւ 5 ֆրանք

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Կապոյտ Խաչի «Արմենեան» դպրոցի նորոգութեան առթիւ եղած նուիրատուներու ցանկը.—

Պ. Եղիազար Սերոբեան 25 Ֆրանք, Պ. Պ. Զաւէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան եւ Խորէն Սըրըգճեան 20-ական, Պ. Խորէն Մարքսեան, 12, Պ. Պ. Յովսէփ Գալուստեան, Յ. Կիրակոսեան, Կարապետ Ալիքսանեան, Կարապետ Քիրթոսեան, Կարապետ Ղուկասեան եւ Յակոբ Դանիէլեան 10ական, Տիկին Հռիփսիմէ Պալապանեան եւ Պ. Արսէն Տէրտէրեան 7ական, Պ. Պ. Հրանտ Տէրտէրեան, Անդրանիկ Հաճընեան, Աւետիս Պըտոյեան, Տիկիններ Մարինոս Շիրվանեան, Պալապանեան, Ալպանեան 5ական, զանազաններէ 32 Ֆրանք: Գումար՝ 233: Նոյեմբեր 17ի գումար՝ 3763: Ընդհ. գումար՝ 3996 Ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Արմենուհի Ինճէեան (ծնեալ Տէրտէրեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մկրտիչ Տէրտէրեան, որ կը գտնուէր Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս) 1933էն ի վեր հետքը կորսուած է. ... մացնել Mme. Arménouhi Indjéian, Rue Tarantaize, St. Etienne (Loire) France: Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթէն արտատպել:

— Տիկին Սաթենիկ Սիւրմէնեան (Երզնկացի, ծնեալ Պչագճեան), ... անուն՝ Դանիէլ, մօր անուն՝ Ազնիւ, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Ազնիւ, ... խեր, Նարդուր Պչագճեանները որոնք ... տարագրուած են մինչեւ Խարբերդ. Կը փնտռէ նաեւ իր քրոջ եւ եղբօր ... ջիկները՝ Հայվարդ, Գեղվարդ ... մօղլեանները. Նմանապէս ... զաւակները՝ Մանուկ, Գեղեցիկ, Վարդուհի, Աշխէն Սրապեանները ... հասցէն գիտցողներէն, մանաւանդ ... պէս Սուրիաբնակ մեր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Mme Surmenian, 25 Rue de Belle Image, ... lence, (Drôme) France.

La Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

L3 PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ա յլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ
21
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
[redacted]
21 JANVIER
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3634

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԳԱԶԱՆԱՅԻՆ ԿԵՂԾԻՔԸ

Մօտաւորապէս տասը տարի առաջ, երբ հաւաքական տնտեսութեան (կոլխոզ) ծրագիրը կը գործադրուէր ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, այնպիսի բարբարոսութիւններ կատարուեցան, որ ի վերջոյ «Հանճարափայլ»ը ինք հարկ զատեց հրապարակաւ ճաղկել «գլխէկէօզ»ները :

Այս առթիւ կը յիշէր ոչ միայն քստմնելի, այլ եւ զաւեշտական իրողութիւններ, որոնք շատ կը յիշեցնէին Թրքական հետապնդումներն ու տեղահանութիւնները: (Միայն Հայաստանի մէջ տասնէ աւելի գիւղեր, պարզապէս տեղահան եղած էին աւելի քան հազար գիւղացիներ, իբրեւ «կուլակ», ինչպէս գրուեցաւ այդ օրերուն) :

Այնուհետեւ ալ կեդրոնը բազմաթիւ ծրագիրներ պարտադրեց, պետական թէ կուսակցական, եւ ենթակաները գործադրութիւնը գլուխ հանեցին «հարուածային կարգով»: Եւ նորէն այնպիսի տեսարաններ պարզուեցան, որ Սթալին հարկ զատեց քաշել սանձերը, «ի բուժումն գլխապտոյտ մտաց»:

Այժմ նոյն խեղկատակութիւնն է որ կը փորձուի, բոլորովին տարբեր, արիւնաթաթախ ճակատի մը վրայ :

Մօտ երկու տարիէ ի վեր անխնայ «մերկացումներ» եւ «մաքրագործումներ» կը կատարուին: Սթալին ինքն էր որ արձակեց հրամանը, յանձնարարելով աւելի եւ աւելի «արթնութիւն» եւ անխնայ հետապնդում, երեւան հանելու համար քօղարկուած դաւադիրները, հակայեղափոխականները, վնասարարները, գծէն շեղածները, ահաբեկիչները եւն. : Մէկ խօսքով՝ «ժողովուրդի թշնամիներ»:

Եւ Զեկան գործի ձեռնարկեց զարհուրելի կատաղութեամբ, Մոսկուայէն մինչեւ Խ. Միութեան յետին գիւղը, լեհական սահմանագլուխէն մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոս, Սառուցեալ ծովէն մինչեւ Արարատի ստորոտը:

Ամէն տեղ, լիրծուն տարրեր, պաշտօնական եւ անպաշտօն լրտեսներ, կուսակցական եւ պետական գործիչներ, այր թէ կին, առանց ազգի, ցեղի եւ տարիքի խտրութեան՝ ասպարէզ նետուեցան, «թշնամիներ» որսալու համար :

Մատնանշումները, «մերկացումները» ու «մաքրագործումները» կը կատարուէին ոչ միայն գաղտնի թղթածրարներով, այլ եւ հրապարակային ժողովներով:

Առատուն կանուխ արթնցողը սեւ ցանկ մը կը կարդար, հին ու նոր հէքեաթներ կը պատմէր, ամբաստանեալին մինչեւ եօթը պորտը կը քրքրէր, նոյնիսկ այր-կին իրար կը խածնէր: Եւ ժողովը «միաձայնութեամբ» կ'արձակէր վճիռը,— վտարում, որ ընդհանրապէս կը նշանակէ ձերբակալութիւն եւ դատ, իսկ այս վերջինն ալ՝ գնդակահարութիւն կամ «փոխադրութիւն անյայտ ուղղութեամբ»:

Այսպէս էր որ տասնեակ հազարաւորներ վտարուեցան կուսակցութենէն եւ զրկուեցան իրենց պաշտօններէն, դատապարտուելով անօթութեան, ինչպէս այժմ կը հաստատէ կեդր. կոմիտէն ինք :

Մոսկուայի «արթուն աչքը», կոտլիարով, որ Թղթակցի պաշտօնը նոյնացուցած է հասարակ լրտեսի աղտոտ արհեստին հետ, կը գրէր 1937 մայիսին, կուսակցական թուղթերու վերաքննութեան առթիւ, (սկսած՝ շուրջ մէկուկէս տարի առաջ).

— «Այդ ժամանակամիջոցին ոչ մի մարդ չի ընդունուել: Դրա փոխարէն վտարուել են (միմիայն վերջին տարում) աւելի քան հազար հոգի»: (Փրավտա, 1937 մայիս 7, 17 եւ 26: Խ. Հայաստան, մայիս 27) :

Եւ լրտեսը գոհ չէր տակաւին: Այլ կ'ողբար.— «Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնն աղտոտուած է խորթ մարդկանցով, որոնք սողոսկել են նոյն իսկ Հայաստանի Կ. (բ) Կ. կենտկոմի ապարատը »:

Ո՞վ հաշուեց 1937 մայիսէն մինչեւ այսօր կատարուած «զտումներ»ն ու վտարումները…

Իսկ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ կատարուած «մերկացումներ»ուն միայն թիւը կրնայ գլխու պտոյտ պատճառել:

Մերկացումներուն յաջորդեցին գնդակահարութիւնները, երբեմն հրապարակային դատավարութեամբ, իսկ աւելի յաճախ՝ ծանօթ մեթոտներով: (Իրազեկ թղթակիցներ մինչեւ 4800 — 5000 կը հաշուեն պաշտօնական գնդակահարութիւնները, միայն անցեալ տարուան ընթացքին): Ամէնէն բախտաւորն ալ անշուշտ բանտարկուեցաւ կամ աքսորուեցաւ, քանի որ կը հռչակուէր «ժողովուրդի թշնամի »:

Արդ, կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն՝ որ մօտ երկու տարիէ ի վեր անդադար իւղ կը լեցնէր կրակին վրայ, ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստեցնելով նա՛եւ անոնք որ թոյլ վարուած էին (լրտեսութիւն չէին ըրած), դեռ նո՞ր կ'արթննայ, աղդարարելու համար թէ… անիրաւութիւններ կատարուած են :

Տակաւին աչքի առջեւ չունինք հրատարակուած որոշումը, բայց ինչ որ կը հաղորդեն այսօրուան հեռագիրները, բաւական է ըմբռնելու համար յետին անբանը :

Կրնա՞ք չափել խորութիւնը այս գազանային կեղծիքին,— Կեդր. Կոմիտէն նկատելով որ բազմաթիւ արտաքսումներ կատարուած են առանց քննութեան, դատի կամ հիմնական պատճառի, կը յանձնարարէ փութացնել վերաքննութիւնները եւ վերահաստատել անիրաւեալներուն վարկը, աշխատանք ալ ճարելով :

Իսկ այն հազարաւորնե՞րը որ գնդակահարուեցան, խեղկատակ դատավարութիւններով, քնարեր հէքեաթներու, սուտ վկայութեանց եւ անճոռնի «խոստովանութեանց» հիման վրայ,— ի՞նչպէս պիտի վերահաստատեն անոնց գլուխները …

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Մեծամասնութեան խնդիրը միշտ անորոշ

Շօթանի չորրորդ դահլիճը Խորհրդարանին կը ներկայանայ այսօր, ուրբաթ: Ծրագիր - յայտարարութիւնը, որ վերջնական ձեւ առած էր երէկ, պիտի կարդացուի միաժամանակ, երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին առջեւ.

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ արդէն իսկ մեծամասնութիւն մը ապահովուած է երեսփ. ժողովին մէջ, իսկ ծերակոյտը շատ աւելի նպաստաւոր տրամադրութիւններ ունի: Կեդրոնի եւ աջակողմեան կարգ մը խմբակցութիւններ ժողով գումարելով, բարեացակամ բանաձեւեր քուէարկեցին: Համայնավարները կը մնան ընդդիմադիր, իսկ ընկերվարականները պիտի կատարեն իրենց «նպաստաւոր ընդունելութեան յանձնառութիւնը»: Մամուլը առ հասարակ բարեացակամ կ'երեւայ :

Նոր կառավարութեան կազմը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց նիւթանսական շրջանակներու վրայ: Ֆրանքը ամուր է առ այժմ, գտած ըլլալով տագնապէն առաջ եղած վիճակը: Ուրիշ նպաստաւոր պարագայ մը կը համարուի այն որ փոխադրութեանց գործաւորները եւ բանուորները ընդունած են Շօթանի իրաւարարական վճիռը: Տրուած որոշման համաձայն, աշխատավարձքի յաւելում պիտի կատարուի 8.5 առ հարիւր համեմատութեամբ :

*** Ժողովրդական Համախմբումի ազգ. խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը յիշեցնէ յունուար 15ի միաձայն որոշումը — «Միայն ժողովրդական Ճակատէն բխած եւ անոր ծրագիրը գործադրել վճռած կառավարութիւն մը կրնայ համապատասխանել երկրին յայտնած բացորոշ կամքին»: Հետեւաբար, ազգ. խորհուրդը կը յուսայ թէ նոր կառավարութիւնը «յանձն պիտի առնէ երեսփ. ժողովին մէջ կռթնիլ ժողովրդական Ճակատի մեծամասնութեան վրայ, ժողովրդական Համախմբումի ծրագիրը գործադրելու համար»: Այս առթիւ, նկատի առնելով «Փաշական դաւադրութեան» պատճառած յուզումը, Ազգ. Խորհուրդը կը յուսայ թէ պատասխանատուութեանց պրպտումը, «ինչ որ ալ ըլլան, եւ մեղսակցութիւնները, ինչ որ ալ ըլլան, յառաջ պիտի տարուի նոյն վճռականութեամբ ինչպէս տագնապէն առաջ»: Վերջապէս, Ազգ. Խորհուրդը կ'որոշէ իր գործունէութիւնը «յառաջ տանիլ անդուլ անդադար, յարատեւ արթնութեամբ, ձեռք բերելու համար ժողովրդական կամքին իրականացումը, եւ պահպանելու համար ժողովրդական Ճակատը, առաջացած իրաւունքներու եւ յառաջդիմութեանց ապահովութեամբ »:

*** Արտասահմանի մէջ ապատողական դիրք մը բռնած են նոր դահլիճին հանդէպ: Անգլիական մամուլը կը կարծէ թէ դահլիճին տեւողութիւնը կախում ունի վարչապետին եւ իր պաշտօնակիցներուն վճռականութենէն, լուծելու համար բազմաթիւ խնդիրներ: «Հիմնական խնդիրն է ընկերային խաղաղութիւնը». Ընկերվարականներուն դիրքը բարենշան չի համարուիր նոր դահլիճին տեւականութեան տեսակէտով :

Գերմանական մամուլը գոհունակութիւն կը յայտնէ որ նոր դահլիճին մէջ չեն գտնուիր «մարքսեաններ», եւ մանաւանդ մեծամասնութենէն դուրս ձըգուած են համայնավարները: «Ժողովրդական Ճակատի վախճանին սկիզբն է այս», կը գրէ հիթլերական պաշտօնաթերթը: Միւս թերթերն ալ կը շեշտեն կատարուած փոփոխութիւնը եւ կ'ըսեն թէ սխալ է ժողովրդական Ճակատի երրորդ դահլիճը նկատել Շօթանի նոր կառավարութիւնը: Իտալական թերթերը աւելի վերապահ են :

Մոլոթով ալ կը փչէ Ֆրանսայի դէմ

Գերագոյն Խորհուրդի յունուար 19ի նիստին մէջ, վարչապետ Մոլոթով ալ ճառ մը խօսելով արտաքին քաղաքականութեան մասին, հաստատեց երեսփոխան Ժտանովի մեղադրանքները Ֆրանսայի դէմ եւ յայտարարեց .

— «Ճիշդ է որ այս միջոցին, հակառակ մինչեւ հիմա տիրող բարեկամական յարաբերութեանց, կարգ մը «պարոններ» եւ կազմակերպութիւններ որոնք յայտնապէս ահաբեկչական եւ քանդիչ հանգամանք ունին եւ կը գործեն Խ. Միութեան շահերուն դէմ, ապաստան կը գտնեն Ֆրանսական հողին վրայ եւ կը ջանան ընդլայնել իրենց գործունէութիւնը Խ. Միութեան դէմ: Ուրե՞ւ շահերուն կը ծառայէ քաջալերել այս ռուսածին եւ ոչ-ռուս պարոնները, եւ այս պարագան ի՞նչպէս կը հաշտուի կնքուած դաշինքին հետ»:

Վարչապետը այս առթիւ բսաւ թէ արտաքին գործավարը նկատի պիտի առնէ Ժտանովի քննադատութիւնները: Ետքոյ հաստատեց թէ ճիշդ է որ կարգ մը հիւպատոսներ հակախորհրդային անթոյլատրելի արարքներ կը կատարէին եւ լրտեսութիւն կ'ընէին: Եւ աւելցուց .

— «Արդէն կարգ մը միջոցներ ձեռք առնուած են: Նովորոսիսկի եւ Օտեսայի Յունական, Խարքովի եւ Թբիլիսիի (Թիֆլիս) լեհական, Խարքովի, Լէնինկրատի, Թբիլիսիի, Վլատիվոստոքի եւ Օտեսայի գերմանական հիւպատոսարանները փակուած են: Արտաքին գործավարութիւնը պիտի շարունակէ ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները»:

*** Գերագոյն Խորհուրդը այն նիստին մէջ «միաձայնութեամբ» վաւերացուց կառավարութեան կազմը, որ շատ քիչ փոփոխութիւններ կը ներկայացնէ: Իբրեւ ընդհ. դատախազ վերընտրուեցաւ հռչակաւոր Վիշինսկին, որ արդէն երեք տարիէ ի վեր կը վարէր այդ պաշտօնը եւ որ արձակեց Զինովիեւ եւ ընկ. եւ միւս երեւելիներու մահավճիռները: Տխրահռչակ հայազգին, Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեան, կը մնայ փոխ-վարչապետ, ուրիշ երկու բոլշեւիկներու հետ, բայց արձակուած է պարենաւորման գործավարութենէն :

ՃԱՓՈՆԸ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ հաշտեցնելու համար միջնորդի դեր կատարած էր Գերմանիա, իր դեսպաններուն միջոցաւ: Այժմ գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնական դեկոյցով մը կը յայտնէ թէ այդ փորձը ձախողած ըլլալով, այլեւս շուզեր միջամտել :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ …

Հեռաւոր Թաւրիզէն ընթերցող մը կը գրէ .

— «Օրը Օրին»ի բաժնին մէջ կըրնա՞ս քանի մը տող գրել նաեւ այն մասին թէ ինչո՞ւ Յառաջը չըսեր «Ֆրանսայի խորհրդարանը» (Պարլամենտ), այլ կը գործածէ Երեսփ. ժողով, որ չեմ գիտեր որքան ճիշդ եւ եպատայայտիչ է: Ամերիկայի «պետական քարտուղար»ի մասին գրեցիր, բացատրելով թէ կը նշանակէ «արտաքին գործերու նախարար»: Կ'ուզենք լսել նաեւ «Երեսփ. ժողով»ի մասին»:

Պատասխան.— Երեսփ. ժողովը խորհրդարանին մէկ թեւն է միայն, միւսն ըլլալով ծերակոյտը: Երկուքը միասին են որ կը կազմեն բուն խորհրդարանը:

Այսպէս նաեւ բոլոր այն երկիրներուն մէջ ուր սահմանադրութեամբ հաստատուած է երկու ժողովի դրութիւնը, իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ անուանակոչումներով:

Օրինակ, Մեծն Բրիտանիա ունի «Համայնքներու պալատը (տունը) կամ ժողովը» եւ Լորտերու ժողովը: Առաջինը՝ նոյն ինքն երեսփ. ժողովն է եւ պէտք է այդպէս թարգմանուի, ոչ թէ բութակտար. երկրորդը՝ Լորտերու ժողովն է, Աւագաց ժողով կամ Ծերակոյտ, թէեւ բոլորովին տարբեր հանգամանքով: Երկու «Տուն»երը (ժողովները) միասին կը կոչուին խորհրդարան :

Նոյնը՝ Մ. Նահանգներուն մէջ, որ ունի «Ներկայացուցչական ժողով» (երեսփ. ժողով) եւ Ծերակոյտ: Երկուքը միասին կը կազմեն խորհրդարանը, ամերիկեան բացատրութեամբ՝ Քոնկրէս

Վերջին օրինակը կուտայ Խ. Միութիւնը :

Նոր սահմանադրութեամբ, կազմուեցան երկու ժողովներ, — Միութեան խորհուրդ եւ Ազգութեանց խորհուրդ: Երկուքը միասին կը կոչուին Գերագոյն խորհուրդ, ինչ որ համանիշն է մեր գիտցած խորհրդարանին:

Կան երկիրներ որ միայն մէկ ժողով ունին, ինչպէս Թուրքիա եւ Իրան (Ազգ. Մեծ ժողով եւ Մէճլիս): Առանք ինքնին կը կազմեն խորհրդարան:

Քանի որ կարիքը ձեռք առի առանց վարժապետ եղած ըլլալու, քանի մը «գոհարներ», պատահաբար աչքիս հանդիպած :

Տեղական թերթ մը թարգմանաբար ներկայացնելով մէկուն առողջական վիճակը, գրած էր «ՔՆՆԱԴԻԱՏԱԿԱՆ»: Անշուշտ ֆրանսերէն Critique բառն է, որ այս պարագային կը նշանակէ «տագնապալի» եւ զոր Կովկասի մէջ կը յամառին կոչել «կրիտիկական»:

Առջի օր, Պէյրութի թերթերէն մէկուն մէջ հանդիպեցայ զգայացնո՛ղ բառի մը. իբրեւ շարժանկարի ծանուցում,— «ՊԱՐՈՆ ԿԱՇԵՓԱՐՉՆԵՐԸ»:

Անմիջապէս յիշեցի որ սա «Ronds de Cuir»ն է: Թարգմանիչը բառարանը բացեր եւ առաջին հանդիպած բառը քշեր է :

Գիտնալով հանդերձ բառին իմաստը, ես ալ բացի Լուսինեան բառարանը եւ կարդացի.— «Կաշեբարձ. աթոռի վրայ դրուած կաշիէ բարձ եւ վերան նստած պաշտօնեայ»:

Մարդ Ալլահի, ըսէ պարզապէս պաշտօնեայ: Եւ կամ, աւելի խօսուն, ԱԹՈՌԱԿԱԼ: Ո՞ւրկէ գտար եւ մարդուն շալակը տուիր կաշին:

Դեռ ի՞նչ գիտեր, ի՞նչ կուտեր…

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՄԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փ. Մանուկեան, Վիէն	15
Գ. Մանուկեան, Վիէն	15
Գ. Զօրեան, Վիէն	10
Ն. Խաչիկեան, Վիէն	10
Գումար՝	50
Յունուար 19ի գումարը	1960
Ընդհ. գումար	2010

"ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ" Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վտարեցին, յաւեցին, առեցին, եւ հիմա…

«Թան»ի թղթակիցը Մոսկուայէն կը հեռագրէ յունուար 19 թուականով.

— Կեդր. Կոմիտէն հրամանագիր մը հրատարակեց մեր կարծիքով շատ կարեւոր հրամանագիր մը, որ փոփոխութիւն մը կը նշէ «մաքրագործումներու» գործին մէջ: Այդ հրամանագիրը, որուն «նկատելով»ները «Փրավտայ»ի երկու էջերը կը գրաւեն, կը թուէ բազմաթիւ անարդարութիւններ եւ չեղումներ՝ տեղական կազմակերպութեանց կողմէ կուսակցութեան անդամներուն հանդէպ: Ասոնք վտարուած են առանց հիմնաւոր պատճառի, առանց լուրջ քննութեան, պաշտօնէ արձակուած են առանց դատի: Կեդր. Կոմիտէն կը յայտարարէ թէ այս գործերը կատարուած են անխիղճ բախտախնդիրներու, անամօթ գրպարտիչներու կողմէ որոնք կ'ուզեն ասպարէզ շինել, բազմապատկելով մատնութիւններ կատարել, երբ ամսուան մէջ քննել վտարեալ անդամներու վերաքննութեան դիմումները, իրենց որոշումները հրատարակել մամուլին մէջ, պատժել զրպարտիչները. վերահաստատել այս սուտ ամբաստանութիւններուն զոհերը, երբ իրենց պաշտօններէն չհանել կուսակցութեան անդամները, քննութեան եզրակացութենէն առաջ եւ յետոյ նոր պաշտօններ տալ անոնց:

Այս հրամանագիրէն առաջ, որ մեր կարծիքով դարձակէտ մը կը յայտնէ «մաքրագործում»ի քաղաքականութեան մէջ, «Փրավտա» հրատարակեց Միխայիլ Կոլցովի երկու գրութիւնները զրպարտիչներուն եւ բախտախնդիրներուն դէմ, անշուշտ վերէն ներշնչուած :

*** Հավասի թղթակիցը աւելի մանրամասնօրէն հաղորդելով այս տեղեկութիւնը, կը յիշէ կարգ մը փաստեր, Կեդր. Կոմիտէի հրամանագրէն.— Օրինակ, Բոլշէ Զեռնիկովի շրջանին կոմիտէն «ժողովուրդի թշնամի» հռչակած է 50 բոլշեւիկներ, կազմակերպութեան 250 անդամներուն վրայ, մինչդեռ ներքին գործերու վարչութիւնը (Զեկա) որ եւ է հիմ չէ գտած այդ վտարեալներու 43ին ձերբակալութեան համար: Քուիպիշեւի վերատեսիչ յանձնաժողովին առջեւ երեւցած են բազմաթիւ անդամներ որոնք արտաքսուած են իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ»: Ամբաստանեալները պահանջած են կամ ձերբակալել զիրենք, եւ կամ ետ առնել այդ «վարկաբեկիչ խարանը»:

Դարձեալ, Սմոլենսկի շրջանին մէջ, 1937 նոյեմբերին կուսակցութենէն արտաքսուած եւ պաշտօնէ արձակուած են 36 ուսուցիչներ, ուրիշ 42 հոգի ալ նոյն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ՉԻ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻՐ

Հայ մամուլը պարբերաբար կ'արձանագրէ գանգատ եւ ողբ, ճանչնալով հասարակութեան անտարբերութիւնը հայ գրքին հանդէպ։

Իմ կարծիքով, ճիշդ չէ միայն ընթերցողը մեղադրել։

Ինչո՞ւ է որ մեր հասարակութիւնը ընթերցասէր չէ։

Մեր ժողովուրդին եկած ճամբէն անցնող ուրիշներ առնուազն անգրագէտ պիտի ըլլային։ Հակառակ մեր կրած տնտեսական եւ բարոյական ծանր պայմաններուն, քանի մը պարբերաթերթեր եւ օրաթերթեր կ'ապրին մեր մէջ, ինչ որ նշան է թէ կայ ընթերցողներու որոշ շրջանակ մը։

Մեզմէ շատ աւելի բարձր եւրոպական ժողովուրդներու մէջ, որոնք տնտեսապէս, բարոյապէս եւ թէ ուսումնապէս բոլոր հնարաւորութիւնները ունին ազատ ասպարէզ տալու իրենց ընթերցասիրութեան, կացութիւնը աւելի նպաստաւոր չէ։

Աշխարհի երեսին ցրուած 100 միլիոն Ֆրանսախօսներու մէջ՝ օրինակ, ակադեմական Տիւհամելի մը գիրքերու տպագրութեան թիւը 370.000ը չանցնիր, ինչ որ կ'ընէ հազիւ մէկ օրինակ 200 ընթերցողի եւ կամ շաբաթաթերթերու համար նոյն համեմատութիւնը կը կազմէ հազիւ 2 առ հարիւր։ Մեր մէջ, պահելով համեմատութիւնները՝ ընթերցանութեան չափը աւելի գէշ չէ։

Սակայն՝ երբ կը խօսինք ընթերցողին մասին, պէտք է որոշ զանազանութիւններ ընել։ Ամէն ընթերցող ամէն բան չի կարդար։

Կան զարգացած ընթերցողներ, բարձրագոյն ուսում տեսած եւ կամ երկրորդական վարժարանը աւարտածները։ Ասոնք՝ հայ գիրքին մէջ պիտի փնտռեն այն զոր չեն կրնար գտնել օտար գրութեանց եւ գրքութեանց մէջ։ Այն է՝ ազգային նիւթեր։ Հայ մատենագրութեան, պատմութեան, գեղարուեստին եւ ազգային շարժումին շուրջ գրուածքներ։ Հայ համալսարանականը եւ մտաւորականը հայերէն պիտի չկարդայ Գէրկսոնը, Այնշթայնը, Փօլ Վալէրին, երբ անոնք օտար լեզուով ունի մատենադարաններ, փիլիսոփայական, գիտական նիւթերու շուրջ։ Թերեւս 30 տարի առաջ դեռ այս ընթերցումները հայերէն կրնային ըլլալ, այն ատեն օտար լեզուները մեր մէջ տարածուած չէին մայրենի լեզուին չափ։

Ուրեմն, հայ մտաւորականին խնդրածն է ազգային նիւթեր։ Այս է պատճառը՝ որ մեր քանի մը ամսագիրները կը գտնեն յարաճուն յաջողութիւն մը, տարիներէ ի վեր։

Բայց մտաւորական փոքրաթիւ հասարակութեան քովն ի վեր, կայ հրակայ զանգուած մը ժողովրդական խաւերու, որուն ուսումնական մակարդակը հազիւ թէ նախակրթարանը անցնի։ Տարիներ շարունակ հայ գրականութիւնը ոչինչ է տուած անոնց համար։

Տէմիրճիպաշեաններ, Ալիշաններ, Զրաքեաններ եւ նոյնիսկ Սիամանթօներ ու Վարուժաններ մնացած են անոր համար անհասկնալի եւ ապա, ուրեմն ան վհատած, ձեռք է քաշած հայ գիրքէն եւ գրականութենէն։

Օրինակ՝ փոքր հասակէն Ֆրանսա ինկած եւ այժմ հանքի մը մէջ չարչարուող Հայորդին, որ հազիւ ատեն ունեցեր է կարդալ գրել մը սորվելու, ճիշդ Առիւծ Գէորգի հրաշալի պատմութիւնը կարդալու եւ հասկնալու չափ, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ չվհատի՝ հայերէն ընթերցանութենէն, ի տես մեր գրական եւ գեղարուեստական պարբերաթերթերու բովանդակութեանց։

Եւ այսպէս խրտչած ընթերցողները մեր մէջ կը կազմեն ստուար բազմութիւն մը, զոր ընտելացնելու համար չունինք ոչ եւ է հրատարակութիւն, քիչ մը աւելի համեստ՝ իր գրական եւ գեղարուեստական խոյանքներուն մէջ։ Ապա ուրեմն աւելի մարսելի հայ հասարակութեան ստուար մասին։

Այս երկու կարգի ընթերցողներուն քովն ի վեր կան եւ ընթերցողուհիները։ Ասոնք ալ մտաւորական երկու բաժանումներէն մէկուն պատկանելով հանդերձ, ունին ինքնայատուկ գրական սեռի մը պէտքը։ Կանացի, ընտանեկան գրականութիւն մը, որ անպատճառ բանաստեղծութեան եւ գեղարուեստի բարձր ոլորտներուն չի հպիր, բայց, կուտայ ընթերցողին առողջ զուարթութիւն, հեռու իմաստակութենէ։

Ի զուր կը թղթատեմ գրական եւ գեղարուեստական մեր հրատարակութիւնները, ոչինչ կը գտնեմ միջին դասին համար։

Եւ կուլանք թէ հայ գիրը կարդացող չկայ, թէ հայ հասարակութիւնը անտարբեր է։

Մինչ շատ աւելի բարձր մակարդակի մը վրայ գտնուող ազգերու մէջ, ուր բարձրագոյն ուսումով անհատներու համեմատութիւնը աւելի բարձր է, գրական բարձր հրատարակութեանց քովն ի վեր լոյս կը տեսնեն շատ մը ժողովրդական գրութիւններ։

Այստեղ կը ծագի ուրիշ հարց մը,— Հոս արդէն՝ ստիպուած կ'ըլլանք քննել մեր հասարակութեան երկրորդ եզրը, հրատարակիչը և հրատարակութիւնները։

Ամէն անգամ որ, հայ հրատարակիչի մը հետ խօսած եմ այս մասին, միշտ ստացած եմ նոյն պատասխանը,— Նիւթական միջոցի պակաս։ Ասիկա ալ մեր մէջ եղած է տեսակ մը «ազգային նշանաբան»։

— Նիւթական միջոցի պակաս։

Վերջերս «Յառաջ»ի մէջ Գ. Զորմիսեան շատ բանիմաց յօդուածներու շարքով մը եզրակացուց թէ հիմնաւոր չէ մեր առեւտրական ազգի յաւակնութիւնը։

Այս պարագան մասնաւորապէս աչքի կը զարնէ մեր գրական հրատարակութեանց գործին կազմակերպութեան մէջ։ Իբրեւ թէ ժանգոտած ըլլար մեր աշխոյժը, չենք կրնար գտնել նոր հնարքներ, մեր հրատարակութիւնները աւելի սպառելու։

Անգամ մը՝ հայ հրատարակիչի մը կը թելադրէի փորձել Զուիցերիոյ մէջ գործածուած այդ հնարքներէն մին։ Մարդը մէկ անգամէն կտրեց խօսքս.

— Զըլլար, ճանըմ, ատանկ բան ակնուած չէ։

Եւ յետոյ, սա ոյժերու ցրուումը։ Փոխանակ բազմաթիւ եւ այլազան հրատարակութեանց, ինչո՞ւ չունենալ նիւթական համախումբ, լուրջ ոյժերու վրայ հիմնուած հրատարակութիւններ, ուր կարենան աշխատակցիլ միեւնոյն մտաւորականները։

Կայ նաեւ հոգեբանական պարագան։ Եթէ ընթերցողներու ուսումնական դասը հրատարակութեան մը պարունակութիւնը կը փնտռէ ամէնէն առաջ, միւս խումբը՝ հասարակութեան ստուար մասը չի տարբերիր տղայէ մը։ Անոր պէտք է ներկայացնել գունաւոր կազմով պատկերազարդ մագազիններ որոնց գինը մեղմ, նախ՝ գնելու եւ յետոյ կարդալու։ Տեսէք թէ ինչպէս կը վարուին ուրիշ ժողովուրդներ։ Անոնք այնքան ալ ողբ չեն կարդար ժողովուրդին, այլ կը ջանան զայն հրապուրել սիրուն հրատարակութիւններով։

Քանի մը խօսք ալ այժմ մեր գրավաճառներուն մասին։

Մեր գրավաճառանոցները լեցուն են զանազան նիւթերու վրայ գրուած հայերէն ճոխ գիրքերով, վկայ՝ սա գրացուցակը որ սեղանիս վրայ է։ Սակայն նորէն գնորդները կը պակսին։ Անցեալները՝ այս թերթին մէջ կ'այպանէին անոնք որ հայերէն գիրքեր չէին գներ, մինչդեռ օտար լեզուով մատենադարաններ ունին կազմած։ Ուրեմն հայ հասարակութեան մէջ գիրք գնելու փափաքը չէ որ մեռած է, այլ մեր գրավաճառները իրենց առեւտրական պայմաններով գնորդը հեռու կը պահեն իրենց խանութներէն։

Հոս նորէն մէջտեղ կուգայ հայ վաճառականին հիմնական թերութիւնը,— հայ գնորդը նկատել զանցառելի քանակութիւն մը եւ չզբաղիլ անով։

Հայ վաճառականին համար, հայ գնորդին բան մը ծախելը շնորհ մը ընելու պէս բան մը կուգայ։ Հայ գրավաճառութիւնը այս օրէնքէն բացառութիւն չի կազմեր։

Հայ գրավաճառը իր գիրքը ծախելու համար ոչ մէկ ջանք կը տանի։ Օրաթերթերու մէջ՝ երբեմն տրուած ծանուցում մը նկատողութեան առնուելիք ճիգ մը չէ։ Եւրոպացի գրավաճառներուն եւ մասնաւորապէս Զուիցերիացիներու նման, ոչ մէկ ճիգ՝ հասարակութիւնը տեսակ մը ստիպումի տակ դնել գիրք գնելու համար։

Եւրոպացի գրավաճառները ամէն միջոց կը գործադրեն հաւանական ընթերցողին ուշադրութիւնը այս կամ այն հրատարակութեան վրայ դարձնելու համար։

Տօնական օրերուն՝ մեր նամակատուփերը խճողուած են գրավաճառներու ցանկերով, ծանուցումներով, վճարման լաւագոյն պայմաններով։

Եօթը տարի առաջ, պատահմամբ գրատունէ մը գիրք մը գնած էի։ Այդ օրէն ի վեր ամէն վեց ամիսը մէկ կը ստանամ նոյն գրավաճառին նոր գիրքերու ցանկը ձրի, (հայ գրավաճառը իր գրացանկն ալ կը ծախէ)։ Այսքան հոգածութիւն զիս կը ստիպէ կրկին իրեն վերադառնալու։ Ուրիշ գրավաճառ մը՝ որուն ամսական կանոնաւորաբար կը վճարեմ փոքր գումար մը եւ փոխարէն կը հայթայթէ ուզած գիրքերս, ինծի պատեհութիւնը տալով մատենադարան մը կազմելու, ի փոխարէն ինքը իր դրամագլուխը հարիւրին 10 տոկոսի դրած կ'ըլլայ այս կերպով։ Ուրիշ մը կայ որուն հաշուեցոյցը երեսուն օրէն վճարելի է։ Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այս պայմաններուն մէջ մարդ չփորձուի անոր ցուցափեղկին մէջ տեսնուած հետաքրքրական գիրք մը գնել, քանի որ անմիջապէս ստիպուած չէ գրպանէն դրամ հանելու։

Գնորդին հոգեբանութեան պէտք է թափանցէ վաճառականը եւ մասնաւորապէս գրավաճառը եւ պէտք է միշտ ընդ առաջ երթայ իր յաճախորդին տալու համար ամէնէն լայն դիւրութիւնները, առանց՝ իր շահը վրայ տալու։ Այսօր վաճառականութիւնը եղած է գիտութիւն մը, մտնելով նոյն իսկ համալսարաններէն ներս, ուր մասնաւոր ամպիոններ հաստատուած են։

Երբեմն էր որ հասնողը կ'ըլլար վաճառական, այսօր վաճառականութիւնը կը պահանջէ բազմակողմանի գիտութիւն։

Քանի մը ծանօթներու կ'ուզէի հայերէն գիրքեր նուէր տալ, տարեմերջի առթիւ, դիմեցի հայ գրավաճառի մը վճարման պայմանները հարցնելով, պատասխանը նպաստաւոր չէր։

Բոլոր անոնք որ մօտէն թէ հեռուէն կը զբաղին այստեղ յուզուած հարցերով, լաւ կ'ըլլայ որ խորհին անգամ մը եւ ջանան հանել պէտք եղած օգտակար եզրակացութիւնները, որպէսզի հայ գիրը տարածուի հայ հասարակութեան մէջ, այնպէս ինչպէս որ արժանի է։

ԳԵՐՃ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Թաւրիզի երեք հայ դպրոցները վերաբացուած են եւ դասաւանդութիւնները կը կատարուին ըստ կրթ. նախարարութեան ընդհ. դպրոցական ծրագրին։ Այդ երեք դպրոցները ունին մօտաւորապէս 1200 աշակերտ եւ կը պահուին հայ համայնքին միջոցներով եւ պետական օժանդակութեամբ։

Բաւական թիւով հայ աշակերտներ կ'ուսանին նաեւ Ամերիկացւոց, Կաթոլիկներու եւ պետական միջնակարգ դպրոցներու մէջ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 63.634 ՀՈԳԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Հելլէն ազգ. գրամատան կողմէ հրատարակութեան տրուած 1936ի տարեգրքին մէջ տպուած վիճակագրական ուսումնասիրութենէ մը կը պարզուի որ, 1936ին Յունաստանի մէջ հայերէն կը խօսին 63.634 հոգի։

Յունաստանի բնակչութեան թիւը 1936ին 6.839.950 հոգի էր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Բ.

Անցնելով քաղաքական գործերուն, պէտք է ըսել որ բռնի ուժը տիրական գիծն է Աթաթիւրքի քաղաքականութեան, եւ առանց անոր ոչ մէկ իշխանութիւն կրնայ երկար դիմանալ Թուրքիոյ մէջ։ Անհամար պատմութիւններ շրջան կ'ընեն իր մասին, այդ պատմութիւններէն մէկը լաւագոյն կերպով կը բացատրէ թէ ուժը ինչպէս կրնայ երբեմն ծառայել ժողովրդապետութեան։ Տաք-գլուխ Թուրք տղոց խմբակ մը կը նախատէ, իրիկուն մը, գործարանի մը նուագախումբը։ Յաջորդ օրը դարձեալ այնտեղ կ'երթան, բայց այս անգամ Աթաթիւրքն ալ հոն էր. մէկ կարգի վրայ շարել կուտայ տղաքը եւ կը հրամայէ որ նուագախումբին անդամները իրարու ետեւէ ապտակեն զանոնք։

Աթաթիւրք իսկապէս ռամկավար մըն է։ Իրաւ է թէ տնտեսական պայմաններն էին որ նպաստեցին հարէմին ջնջումին, կիներու ազատագրման եւ ֆէսին անյայտացումին, բայց այդ բոլորը անկարելի պիտի ըլլային, եթէ անոր իշխանութիւնը ժողովրդապետական չըլլար։ Դասակարգային պայքար գոյութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ, հին ազնուականութիւնը ոչ եւս է եւ դասակարգերու խառնութեան աւելի նուազ ապացոյցներ կան այնտեղ քան Անգլիոյ մէջ։ Շատ բնական է բեռնակիրի մը ձեռքը թօթվել։

Կրնանք երկու օրինակներ տալ։ Թուրք սահմանադրութեան առաջին սկզբունքը կը պահանջէ որ բոլոր Թուրքերը խալքճի ըլլան։ Այս յայտնութիւնը նացիականութեան մասին մտածել կուտայ, բայց իրականին մէջ ան է որ փարատած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած երկպառակութեան հին պատճառները։ Հիմնական պատճառը Կլէտսթընի bag and baggage-ի (քաղաքականութեան բեռները ժողվել քաշուիլ Եւրոպայէն)— որ տակաւին բնազդական է Լոյտ Ճորճի նման յեղափոխական ազատականներու մօտ.— հետեւանք էր այն բռնապետութեան որուն ենթարկուած էին հպատակ ազգութիւնները։ Այդ բռնակալութիւնը չկայ այսօր, որ եւ է հպատակ, քրիստոնեայ թէ իսլամ, Յոյն թէ Հայ, Թուրք է։

Օտար հողամասերու կորուստը ինչպէս նաեւ իսլամ եւ քրիստոնեայ ժողովուրդներու փոխանակութիւնը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ նպաստեցին բուժելու ցեղային այն սարսափելի ատելութիւնը, որ պատճառ եղաւ Կլէտսթընի հեղեղանման պերճախօսութեան։ Զարգերով կառավարելու սիսթէմը հին վարչաձեւին մոլութիւնն էր ու որքան կարելի է տեսնել, ցեղերու համերաշխութիւնը նոր սահմանադրութեան մէջ, հաստատուն է եւ պիտի տեւէ։ Ազատականներու հինցած հակաթուրք քաղաքականութիւնը մեռած է այլեւս։

Ի հարկէ ոչ ոք կրնայ ըսել թէ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Անոնք փոխանակ նստելու մեր խողին վրայ, կամ այդ հողին անմիջական սահմաններուն վրայ բնակելու, Թէյմսի, Սէնի, Դանուբի եւ հեռաւոր Նոր Աշխարհի անհաշուելի ափերու վրայ [illegible] կը խաղան, եւրոպական գիրք ու թերթ կը կարդան եւ բեմերու վրայ կուլան...։ Ու, քիչ են հերոսները՝ որ կան։ Երիտասարդութի՛ւն «Սրտա՛մ գեղ Հայոց Աշխարհ»։ Մարդուն մեծութիւնը՝ իր ուզել եւ չուզելու կարողութեանը մէջ փնտռեցէք, պէտք է ուզել կամ չուզել։

— Ի՞նչ կ'ուզես, հայ երիտասարդութիւն

— Կ'ուզեմ պարասրահ, սմօքինկ, ներկուած աղջիկ, ազուոր ամսական։

– Ուրիշ բան չէ՞ս ուզեր։

— Ինչպէ՞ս չէ։ Կ'ուզեմ սորվիլ Ֆրանսերէն, գերմաներէն, ռուսերէն, իտալերէն, անգլերէն, արաբերէն, չինարէն եւ ճափոներէն։

— Փարիզեաններու լեզուն չէ՞ս ուզեր սորվիլ։

— Մենք արդէն փարիզ ենք։

Ու, մոռցե՞ր է, թէ չուզեր տեսնել այս երիտասարդութիւնը, իր ազգային եռի փառապանծ արժէքները, մեծութիւնները։ Կ'ուզէ՞ թէ չուզեր Արմէններու նորանոր պատրաստութիւնները յանուն նոր յաղթանակներու, նոր նուաճումներու...

Այս երիտասարդութեան դիմաց կան քիչերը, որ կ'ուզեն։ Անոնք կ'ուզեն հողը՝ որ մերն է եղած, մե՛րը պիտի ըլլայ անպայման։ Անոնք փշրեր են իրենց սեփական եսի ուրախութեան ոսկի բաժակները, եւ վեր են բռնած դրօշ մը, որ կարմիր է ամբողջ, եւ որուն վրայ երեք մեծագոյն ոսկի տառեր կան։

***

...Երբ իշխանը անցնէր ճամբէն, հոն նստած երիտասարդը կամ լաճը, հարսը կամ աղջիկը, նոյնիսկ ծերունի պապիկն ու մամիկը ոտքի պիտի ելլէին ի նշան յարգանքի, պատիւի, հնազանդութեան։

Ու, հիմակ, հրամանը իշխանապետէն կուգայ,—

— Գրգօ՛, ան երգը՝ որ դուն աղէկ գիտես, երգէ տեսնեմ։

Գրգօն, առիւծի պէս տղայ, իսկոյն ձայն կուտայ, ալ ձեռքը ականջին։ Ու, իր ձայնը այնքան հնչեղ, զօրաւոր, այնքա՜ն սրտայոյզ եւ քաղցր է, որ, դիմացի ապառաժ սարերն անգամ կը լսեն կարծես զայն, կը շարժին իրենց տեղերէն։

Ախ, Հայրենի՛ք, Հայրենիք,
Օդդ սիրուն, ջուրդ սիրուն, դո՛ւն սիրուն,
Պէս պէս գոյնով ծաղիկներդ դալարուն...

Հիմակ ուխտավայր արձան է կըրէր.

Տանտիկինները կը մտնան խոհանոցներուն տակ փայտ դնել։ Հարսն ու աղջիկ կը մտնեն այս կողմ։ Պարը կը դադրի։ Աղջնակներն ու լաճերը որ գացեր էին հեռակայ բլուրը ծաղիկ կամ վայրի սալոր, լեռան խաղող, [illegible], գառ եւ հաւկիթ հաւաքելու, եղնիկի արագութեամբ կը վազեն կուգան։

Ջուակներդ քեզ երգել
Չեն դադրիր օրն ի բուն...

Իշխանները, մեր այդ խորապէս հայրենապաշտ մեծերը, կը հանեն իրենց գունաւոր թաշկինակները։ Կ'ուլան անոնք։ Ու իրենց լացը յուզիչ է տարօրէն։ Ու կուլայ նաեւ բազմութիւնը, տէրտէրը.

Բազմութեան ետեւ, հեռուն քիչ մը, ծառի մը տակ նստած կին մը կայ։ Անոր չորս երիտասարդ տղաքը, 17 տարիէ ի վեր հեռու աշխարհ պանդուխտ են եղեր։ Աղօթք, ժամ, պատարագ, մատաղ, մոմ ու խունկ՝ օգուտ մը չըրեր։ Անոնք երբեք չվերադարձան, տուն չեկան։

— Գրգօ՛, Գրգօ՛, ջան տղա՛յ, հերի՛ք է, հերի՛ք, դո՛ւն ալ մայր ունիս, մեղքցիր քիչ մը աչուըներուս...

Յետոյ տղաքը կը պարեն բերդապարը, թրապարը, մենապարը։ Կիները կը պարեն շուրջպարը։ Հետաքրքիր է, երբոր երկու հարսներ, կամ աղջիկներ դէմ դիմաց կանգնած, նախ պարելով ետ ետ կ'երթան մինչեւ 8—10 քայլ, յետոյ կրկին առաջ կուգան զանազան սիրուն ձեւերով, մարմնի կառքառուքներով, ճկուն դարձուածքներով, ձեռք ձեռքի զարնելով։ Աղուոր է նաեւ, երբոր մօտ 25-30 հարս ու աղջիկ մէկ գծի վրայ շարուած, ձեռք ձեռքի, մէկ ալ կ'երթան մէկ ձախ, երգելով, ծափ զարնելով։

Արեւը, իր կէսօրուան սկաւառակը վանքի բարձր սարերուն վրայ դրաւ։ Կանանչ մարգագետինները, առատաբուխ աղբիւրներուն մօտիկ, ճաշարաններու փոխուեցան։ Նրբահամ եւ ընտիր ընտիր կերակուրները՝ վերջապէս մէջտեղ բերուեցան։ Կերան, խմեցին, ապրեցան եւ պարն ու երգերը մրցումներուն հետ շարունակուեցան մինչեւ իրիկուն։

Իրիկունը եկաւ։ Եկաւ հեռուէն։ Եկաւ գիշանոյշի մը թեթեւաշարժութեամբ։ Վանքին կոչնակը զարնուեցաւ։ Լռութի՛ւն։ Քահանան՝ քուրմի մը նման զգեստաւորուեցաւ եւ երկու ձեռքերով մասունքը վեր բռնած, ձայնաւորներով, դպիրներով, խաչով ու մոմերով եւ ամբողջ ուխտաւորներով մատուռին շուրջը եօթն անգամ դարձաւ։

Երբ թափօրը կը դառնայ եօթն անգամ մատուռին շուրջը, ճամբան կը ծածկուի ծաղիկներով, [illegible]. Այդ ատեն է որ մատուռին վրայ վարդաջուր կը սրսկեն, որմէ կ'օգտուի նաեւ ժողովուրդը։ Այդ ատեն է որ, կ'երգուին հայ եկեղեցական ամենասիրուն, ամենահարուստ եւ յուզիչ շարականները։ Բայց, վերջին անգամն է։ Վերջալոյս։ Վերադարձ ուխտաւորներու։ Իշխաններն ու տէրտէրը ունին իրենց խումբը։ Մանչ ու աղջնակներ՝ իրենց խումբերը։

Տանտիկինները միշտ միատեղ են։ Եւ ահա, պատկերը անմոռանալի։ Հարս ու աղջիկ, ձեռք ձեռքի, մէկ գծի վրայ, պարելով, պարելով եւ զանազան գեղջուկ երգեր երգելով, վերջապէս կը հասնին գիւղ։ Խումբը հազիւ թէ գիւղ է հասած, ահա անդիէն ձիաւոր կտրիճ ուխտաւորները, զէնքով ու սուրերով, քառարշաւ, շղթայ կապուած, պարուհիներու դիմացը կ'ելլեն, ու հոս երկու խումբերը միանալով, իրար խառնուելով, խիստ բարձր աղաղակներով, ուրախութեան անսահման ճիչերով ու ծափերով գիւղ կը մտնեն։ Կը հասնին յետոյ փոքրերն ու պառաւները, տանտիկինները եւ ին վերջը՝ իշխաննե՛րը,— գիւղի ծերը։

Աստուածածնայ այս ուխտացութիւնները դէպի մեր վանքերը ... պեղուած եւ լոյսին հանուած գա... րու հնութիւններ են մեծարժէք խիստ թանկագին։ Այս ուխտացութիւնները,— ամբողջ ժողովրդով, մեծով պզտիկով, ... նախանձէն մինչեւ իշխանները ու ... գեղջուկները,— մեր հնաւանդ ... աւանդական անոր շարունակութիւն են, եւ ոչ ուրիշ բան։ Աստղիկը ... հիտը փոխուեր են Աստուածածին ... Աշտիշատի, Բագաւանի, Արտաշատ... եւ Երիզայի մեհեանները՝ վանքերու ... Ձեւը եւ անունի խնդիր։ Ոգերը ... գին նոյնն են։

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄ...

(Վերջ)

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

Անգարայի «Ուլուս» թերթի ... համաձայն, Աթաթիւրքի ու անոր ... րած յեղաշրջումի մասին օտար ... գրուած ու միայն Ֆրանսերէն եւ ... մաներէն հրատարակուած գործե... թիւը կը հասնի մօտ 630ի. Անոնց ... դուրս կը մնան թերթերու եւ ... րականներու մէջ հրատարակուած ... թիւ գրութիւնները։

ՆԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

Երկու հանդէս մէկ օրուան մէջ եւ միեւնոյն ժամուն։ Մէկը՝ նուիրուած բժշկապետ Ամիրտօվլաթի, միւսը՝ հայ մանուկներու։

Քանի մը օրէ ի վեր մտածում մը կը չարչրկէր միտքս։

— Ի՞նչպէս ընել, որ կարենամ վայելել այս երկու գնահատելի ձեռնարկներն ալ։

Վերջապէս վճռեցի երթալ ու ծափահարել մեր ծաղուկները։

Ու գացի Օրթիքիւլթիւրի սրահը։

Հանդէսը նկարագրելու պարտականութիւնը իրենց թողլով, պահ մը պտտինք սրահին մէջ։

Սրահը որ եռացող կաթսայի մը երեւոյթն ունի, կ'արձագանգէ աղմուկներու տեղատարափէն։ Կը նայիմ չորս կողմս, ուր՝ հազիւ երկու հարիւրի մօտ գլուխներ կ'երեւին, որոնք խելօք մը աթոռներուն վրայ գամուած, լուռ կը փսփսային։

Բայց ուրկէ՞ կուգային այս ձայները։

Նախ կը յառաջանամ դէպի ձախ, յետոյ, կը դառնամ աջ ու, վերարկուս թիկնաթոռի մը մէջ տեղաւորելով՝ ուշադրութիւնս կը լարեմ սրահի միջանցքներուն։ Ու յանկարծ, ո՞վ զարմանք, կը տեսնեմ որ այդ հաստափոր աթոռները իրենց խորշերու խոռութեամբ լեցուած են մանուկներով։

Մերթ բարձր, մերթ ալ ցած այդ բզզիւնները, պահ մը գիս կարծել տուին մեղուանոցի մը մէջ։

Հանդէսին նախագահը բեմին վրայ։ Յանկարծ բոլորին շրթները կը կարուին։ Լռութիւն։ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի սաներն ու սանուհիները, ընկերակցութեամբ Գ. Սահակի կ'երգեն «Մեր Հայրենիքը», «Ով մեծասքանչը» եւ «Նար տոյ տոյ» արտակարգ յաջողութեամբ ու, կը վերջացնեն որոտընդոստ ծափերու մէջ։

Տիկին նախագահը արդար հպարտութեամբ կը պարզէ Կ. Խաչի աշխատանքները եւ, իբրեւ փաստ կը կարդայ շրջանաւարտներու անունները։ Ցոյց կուտայ սրտով, մտքով եւ մարմնով առողջ մանուկները որ հեռզհեռէ կը թեծուին, մաղուած սիւները դառնալու համար։

Եւ ահա կը սկսին արտասանութիւններու, երգերու եւ պարերու շարքերը։

Ամէնէն առաջ աղջնակ մը, հազիւ 6—7 տարեկան, յաջողութեամբ արտասանեց Զօպանեանի «Մօրս»ը։ Ուրիշ տղեկ մը մարդուած զինուորի մը պէս կուրծքն ուռած՝ «Իմ հայրենիքս», Երրորդ մը «Հայրենիքի կարօտը»։ Ու շարքը երկարեցաւ, երկարեցա՜ւ, երկարեցա՜ւ։

Ինչ մեղքս պահեմ, հազիւ չորս տարեկան աղջնակի մը արտասանութիւնը ուրախութեան արցունքներ խլեց աչքերէս։ Ու քանի՞ այսպէս չորս տարեկաններ թեւեր տուին ինծ, յոյս աչ-ւյն, սէր տուին, հաւատք տուին, ուժ տուին ըսելու՝

— Այս ժողովուրդը պէտք ապրի, պիտի գործէ եւ պիտի յաղթէ։

Դիմացս բազմաթիւ մայրերով ծերունի մը ուրախութեան կանչեր կ'արձակէր։ Մայրեր գորովալի մաղթանքներ կ'ընէին։ Ու այդ օր, այդ սրահին մէջ ոչ ծեր կամ տժգոյն մարդ չտեսայ։ Բոլորն ալ երիտասարդացեր էին։ Բոլորին դէմքերուն վրայ ուրախութեան ժպիտ մը կը խաղար։ Բոլորին սրտին մէջ նոր լոյսեր եւ յոյսեր կը ծնէին։

Հապա պարե՞րը, մէկը միւսէն յաջող։ Աչք պէտք էր դիտելու, սիրտ պէտք էր հրճուելու համար։ Պար որ կ'ըսեմ, արեւելեան ոստոստումները չհասկնաք, այլ հայկական առողջ մարզանքներ, որոնց ամէն մէկ շարժումներուն տակ հոգի մը կար, անուշութիւն մը, հարազատութիւն մը կար։

Հապա «Գաղտնիքը» թատերգութի՞ւնը, ո՞վ մտքէն կ'անցընէր թէ այդ թիզ մը փոքրիկները այդքան յաջող պիտի վերջացնէին խաղը։

Շատերուն պէս իմ աչքերս ալ բեմին գամուած մնացին։ Ու միտքս կ'իյնայ Վիքթոր Հիւկոյի խօսքը.

— «Պզտիկի մը շրթներէն մարդկային հոգիի մը թոթովանքէն աւելի վսեմ երգ մը չի կրնար ըլլալ աշխարհի վրայ»։

Այս ամբողջ յոգնութիւններէն վերջ, Կաղանդ հայրիկը երեւցաւ։ Պէտք էր տեսնել մանուկներուն ուրախութիւնը։ Եւ իւրաքանչիւրը կատարեալ կարգապահութեամբ առաւ իր նուէրը։

Հանդէսը վերջացած էր։ Սրահը բակուռ եռալ։ Կարծես մէկ մէկ թռչնիկներ ըլլային պզտիկները։ Կը ճռուողէին, կը ցատկէին եւ կ'երգէին։ Ուրախութիւն անսահման։

Ապրի՛ Կապոյտ Խաչը, եւ ապրի՜ն հայ ժողովուրդին հարազատ զաւակները։

ՓԱՐՄԱՆԻ

խնդրէ մեզմէ, եւ մեզի շնորհներ ընծայելու միտք չունի։ Բայց իբրեւ ժողովրդավար ու յառաջադէմ երկիր, կը փափաքի շահիլ համակրութիւնը ոչ միայն պաշտօնական Անգլիոյ, այլ եւ համակրութիւնը անգլիացի ժողովուրդին զոր կը նկատէ իր քաղաքական առաջնորդը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ ԸՍԵԼԷ ԱՌԱՋ ՔԻՉ ՄԸ ԽՐԱՊԱՇՏ ՉԷ՞ՆՔ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

ԽՄԲ. — Ահաւասիկ չորրորդ եւ վերջին մասը [illegible] յօդուածաշարքին։ Յունուար 18ի թիւին մէջ (Գ. էջ Ա. սիւնակ) վրիպակ մը սպրդած է.— վարէն վեր, 11րդ տող, «Ես կ'ուզեմ որ մանուկները մնան իրենց վիճակին մէջ»— կարդալ՝ ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐԸ.—

Ոչ Յոյները, ոչ Հայերը կ'ըսեն թէ «Թուրքերէն չպիտի սորվինք»։ Թուրքն թէ ակնյայտնի նման պնդում մը չունին, որովհետեւ պետական օրէնքը այս խնդրին նախակրթարանէն կը սկսի։ Նախակրթարաններէն ձեռք բերուած արդիւնքը ոչ քիչ է, ոչ ալ գէշ։ Եթէ այսպէս ըլլար, կրթական գործավարութիւնը անմիջապէս շարժման անցնելով միջոցներ ձեռք կ'առնէր։ Նոր տառերը գործադրութեան դրուած առեն ալ կարգ մը մտահոգութիւններ առաջ եկած էին։ Բայց տեսանք որ ութ տարի յետոյ հիները գիտցող չմնաց։

Նախակրթարաններէ ձեռք բերուած այս արդիւնքը, եթէ միջնակարգ վարժարաններու եւ լիսէներու մէջ ալ ջանք թափուի, մեր ուզածը աւելի իրական դէմքի մը վրայ ձեռք բերուած կ'ըլլայ։ Կը բաւէ որ այս ջանքը անուշ լեզուով եւ գաղափարական եղանակով թափուի։

Գալով գործէ դուրս դասուածներուն.— Յոյներուն 100էն 99ը հայերէն չիգիտեր, Հայուն հետ թուրքերէն կը խօսի։ Հայերուն մէջ յունարէն գիտցողներ շատ քիչ են։ Յոյներուն հետ թուրքերէն կը խօսին։ Եւ երկուքն ալ Թուրքին հետ թուրքերէն կը խօսին։ Կ'ուզե՞նք որ հանրային կեանքին մէջ ալ տարածուի ասիկա։ Անշուշտ կ'ուզենք. անոնք ալ «ոչ» չեն ըսեր։ Հանրային կեանքի մէջ ալ ամէն օր աւելի շատ արդիւնք կարելի է ձեռք բերել։ Երբ ուշադրութեամբ հետեւինք, ինչո՞ւ ձեռք չբերուի։ Կը բաւէ որ այս ուղղութեամբ մեր ջանքերը անուշ լեզուով եւ գաղափարական ձեւով մը կատարուին։ Հոս «չիֆթ միմ» մը դնելէ յետոյ, շարունակենք։

Աստուած գիրենք ապահովութեան մէջ պահէ, այսպէս չեն հրեայ հայրենակիցները։ Ամէնը չըսեմ, բայց մեծ մասը Յոյնին, Հայուն եւ ուրիշ օտարահպատակի հետ, նոյնիսկ պաշտօնատուններու նրբանցքներուն մէջ թուրքերէն չեն խօսիր։ Եւ Թուրքերուն հետ, Թուրքին կերպարանքին համաձայն կը խօսին։ Ֆրանսերէնով կը սկսի, գերմաներէնի, անգլիերէնի կ'անցնի, բոլոր լեզուներով կը փորձէ, եւ երբ համոզուի թէ պատասխան չի առներ — ստիպուած ալ Մովսէս ըսելով — թուրքերէնի կ'անցնի։

Այս գէշ վարժութիւնը ո՞րկէ փոխանցուած է։ Բացարձակ է որ Թուրքիոյ Հրեաները իրենք չստեղծեցին ասիկա։ Այս գէշ վարժութիւնը հրեայ «Ալիանս»ներու կողմէ պատուաստուած է անոնց։ Այո, ինչպէս որ ատենօք Մակեդոնական կոմիտէ, էթնիքի էթէրիա կոմիտէ, Դաշնակ կոմիտէ կար, նոյնպէս Հրեայ կոմիտէ մըն ալ մէջտեղ ելած էր, ինչպէս յիշեալ կոմիտէները քիչ թէ շատ վնաս պատճառեցին իրենց ազգերուն, անոնք ալ իրենց ժողովուրդին վնասակար եղած են եւ կ'ըլլան։ Անոնք բեմէն հեռացան, մինչ ասոնք բեմին վրայ կը շարունակեն աւելի թափ տալ։

Կը բաւէ վերջ տալ Թուրքիոյ մէջ գէշ գործունէութեան լծուած այս «կոմիտէճի» երիտասարդներուն, որոնք կ'աշխատին պետութիւն մը կազմել Պաղեստինի մէջ։ Այսպէսով թէ խելօք հայրենակիցները իրենց գլուխները հանդարտեցուցած կ'ըլլան եւ թէ թուրքերէնի օրէնքին պէտք չի մնար։

Այս գործը ամէնէն իրական կերպով կատարել Թուրք ոստիկանութեան եւ Թուրք կրթական գործավարութեան պաշտօնն է։ Մէկը թող չի տար իր գունդը ծախել Թուրքիոյ մէջ, միւսը բոլոր հրեայ դպրոցները ջնջելով, Թուրքիոյ Հանրապետութեան վարժարաններ կը բանայ եւ մէջտեղէն կ'անհետանան բոլոր աղմուկները։ Այս կերպով ոչ իրարու սիրտ վիրաւորած կ'ըլլանք, ոչ ալ պարզ գործ մը խնդիր ընելով կը մեծցնենք։ Հոս ալ «միմ» մը դնելով շարունակենք։

«Էլվանթէն»ներու մասին ի՞նչ կը խորհիք, սիրելի ընկերս Գայ Թոփրաք։

Գիտէք թէ ինչ է «էլվանթէնը»։ Ան կը գտնուի աշխարհի ամէն կողմը։ Ոչ մէկ հայրենիք իբր իր հայրենիքը, ոչ մէկ ազգ իբր իր ազգը չընդունող տարօրինակ մարդկային տեսուած մը կայ։ Ասոնցմէ մեր մէջ գտնուողները ի՞նչ պիտի ըլլան։ Անոնք՝ որ իրենց փասլթի, թան, փաթափոֆ, հօլիվուտ, խոզ եւ նման ամէն ազգէ անուններ կուտան բայց ոչ մէկ ազգի չեն պատկանիր։ Անոնք՝ որ Թուրքիոյ տեղական լեզուներուն բոլորին ալ ծանօթ ըլլալով հանդերձ, մինչեւ որ շատ նեղը չմնան, անոնցմէ ոչ մէկը կը գործածեն։ Անոնք՝ որ երիտասարդ լրագրողի մը կամ գիտողի համար նիւթի անսպառ գանձ մըն են։ Անոնք՝ որոնք իրենց անունները ոչ մէկ եկեղեցւոյ կամ սինակոկի մը տետրակին մէջ արձանագրել կուտան։ Անոնք՝ որոնք իրենք գիրենք իբրեւ Հանրապետութեան հպատակ «Ֆրէնկ» ցոյց կուտան մարդահամարի տախտակներուն մէջ։

Ահա անոնք են որ կուտան այն գաղափարը թէ «թուրքերէն չկայ» Թուրք հայրենիքին մէջ։ Եւ անոնց այս ըրածը չարագործութենէ տարբեր բան մը չէ։ Այս չարագործութիւնը միայն մեր մօ՞տ կը կատարեն։ Ոչ։ Ամէն տեղ կը կատարեն։ Նոյնիսկ Պերլինի մէջ այս պահուս գործողները անոնք են։ Ինչ չեն ըներ որ — պետութենէն տուրք կը փախցնեն, երկրէն դրամի լուրեր կը փախցնեն, «տովիզ» կը փախցնեն, իբրեւ դատախազուհի իրենց մօտ գործած ընտանիքներուն բերնին համը, երջանկութիւնը կը փախցնեն։ Եւ վերջապէս, ինչպէս իմ, մարդուն համբերութիւնը կը փախցընեն։

Առ այժմ այսքան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 16 յունուար Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կատարեց Փռովանս բաժակի մրցումին հինգերորդ շրջանը, U. S. Malemortի Ա. խումբին դէմ եւ յաղթեց 2—0ով։

Հակառակորդը կը պատկանէր 3րդ դասակարգին, որով մեծ վտանգ չէր սպառնար Հ. Մ. Ը. Մ.ի, սակայն մրցումը կատարուելով Ֆրանսական խումբին դաշտին վրայ, Մալըմորթ, մէջ որ Մարսէյլէն մօտաւորապէս 90 քիլոմեթր հեռու է, կը վախցուէր որ մեր տղոց երկար ճամբորդութիւնը յոգնեցնէ եւ չկարենան յուսացուած արդիւնքը տալ։ Հակառակորդ խումբը ունէր նաեւ, իր դաշտին վրայ եւ իր ժողովուրդին առջեւ խաղալու առաւելութիւնը, որ յաճախ շատ նպաստաւոր է։

Առաջին կիսախաղը սկսաւ եւ վերջացաւ չափազանց արագ խաղարկութեամբ, տիրապետութեամբ հակառակորդ խումբին։ Մերինները եղան շատ պաշտպանողական, եւ անթերի խաղացին պաշտպանողական գեղեցիկ խաղարկութիւն մը որ հիացում պատճառեց հինգ հարիւրի մօտ Ֆրանսացի հանդիսատեսներուն։

Անոնք ջերմապէս քաջալերեցին երկու խումբերն ալ, երբեմն իրենց վրդովումը յայտնելով դատաւորին, երբ անտեղի որոշումներ կուտար ի վնաս մերիններուն։

Միայն մրցումին վերջին վայրկեաններուն էր որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջքը վերագոյն ճիգով մը նշանակեցին յաղթական երկու կէտերը։ Այս յաղթութեամբ անոնք բաժակին վեցերորդ մրցումը պիտի կատարեն, 200 խումբերէն մինչեւ այժմ յաղթական ելած ութ խումբերէն մէկուն դէմ խաղալով բաժակի մէկ չորրորդ վերջաւորութեան մրցումը, ինչ որ, մեծ նշանակութիւն ունի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին արժէքի տեսակէտով։

Շնորհաւորութեան արժանի են Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր խաղացողները իրենց խաղարկութեան եւ մանաւանդ կատարեալ կարգապահութեան համար։

Կը յուսանք որ, կիրակի 23 յունուար, իր դաշտին վրայ կատարելիք ախոյեանական մրցումէն ալ մեր խումբը պիտի շահի նոր յաղթութիւն մը։

Նոյն օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը գեղեցիկ խաղարկութենէ մը յետոյ 2—2 հաւասար մնաց U. S. Leverier խումբին դէմ. նոյնպէս փոքրիկներուն (Minime) խումբը հաւասար մնաց U. S. Aubagne փոքրիկներուն դէմ։

Վ. Քիւփէլեան

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

Եւ կ'աւելցնէր որ իր ժամանակին մի ոմն Կուլթիկճի եւ Ալեքսանդրիաբնակ Մարօ Ճանիկեան անուամբ կեղծ պահանջատէրի մը դէմ ալ պատկան դատարանի մօտ բողոք բարձած էր։

Դատարանը բարեհաճած էր Շէրիֆի գրասենեակին միջոցաւ ինծի ծանուցանել վերոյիշեալներու (ժառանգորդներու՞. Մ. Վ.) գիտաւորութիւններն ու պահանջքը։

Այնուհետեւ ինծի թելադրութիւն եղաւ Մատրաս գալու եւ անձամբ վարելու այս դատական խնդիրը։

Դատը դրկուեցաւ հնդիկ դատաւոր Լաքսմանա-Աասի առջեւ 1935 յուլիս 23ին, սակայն թերի ձեւականութեանց պատճառաւ յիշեալ ադերսագիրը չնդեալ (dismiss) համարուեցաւ ի նպաստ ինծի՝ դատական ծախքերով միասին։ Ներփակ կը գտնէք դատական ազդի մը օրինակը։

Մեր հակառակորդը (Իմայիլ Սրտագր պէյ) վերանորոգեց (restoration) իր ադերսագիրը եւ դատը կրկին տեսնուեցաւ 1935 սեպտ. 5ին։ Սեղանի առջեւ եկաւ ադերսագրի սրբագրուած ձեւը եւ կազմուեցաւ նոր տարէջ մը (Թիւ 8)։

Այնուհետեւ դատը երկու եւ կէս տարի փորձառութեան եւ վիճաբանութեան շրջան մը բոլորեց իմ եւ հակառակորդ փաստաբաններու միջեւ։

Կարգ մը վարչական խոչընդոտներ պատճառ դարձած էին ձգձգումի։

Եւ վերջապէս 1937 օգոստոս 18ի օրը տեղի ունեցաւ վերջնական ունկնդրութիւնն ու դատին որոշումը։ Դատը բացաւ անգլիացի դատաւոր Նորին Մեծապատուութիւն Գ. Ուստգուորթհի առջեւ։

Դատական ձեւակերպութիւնները ամբողջական եւ կանոնաւոր յայտարարելով, կողմերուն արտօնութիւն արուեցաւ իրենց թեր եւ դէմ վերջին փաստարկութիւններն, առարկութիւններն ու պաշտպանողականներն ընելու։

Հ.— Բայց ի՞նչ են ձեր հակառակորդ փաստաբանին փաստարկութիւնները ձեր կողմին դէմ։

Պ.— Հակառակորդս շատ ճարպիկ եւ նախապատրաստուած անձ մըն է։ Ծրագրով եւ զէնքերով ասպարէզ իջած է եւ որպէս փաստաթուղթ հետեւեալները կը ներկայացնէր.

1. Իլամը շէրիէ մը՝ Իսկիւտարի դատարանին կողմէ տրուած 1933 թուականին

2. Ֆէրմաթ չէքիէ մը, որ մօտ 100 տարի առաջ Թուրք խալիֆայի մը կողմէ շնորհուած է ոմն Նզիա Էմիրխանեանի անուան։

3. Անուանական կտակ մը որ իբր թէ Նզիա Էմիրխանեանի կողմէ գըրուած է իր ենթադրեալ (alleged) եղբօր Կանչօ (Gancho) Էմիրխանեանի։

4. Մատակարարութեան հրամանագիր մը յիշեալ Շաքոյի, Խաչիկի եւ Աթլասի անունով՝ Դելհիի Աֆղանական հիւպատոսարանին։

5. Զանազան երկիրներէ փաստաթուղթեր։

Ահաւասիկ այսպիսի ծանրակշիռ փաստաթուղթերով հրապարակ կ'իջնէր իմ հակառակորդս։ Այս պայմաններուն տակ ինծի կը մնար հրաժարիլ եւ քաշուիլ գործէն եւ կամ խիզախօրէն լծուիլ դատին։ Ինծի կը սպասէր փառաւոր յաղթանակ մը եւ կամ չարաչար պարտութիւն մը։

Մատրասի բարձրագոյն դատարանի նախկին ընդհ. դատախազը իր չորս խորհրդականներով միասին կը ներկայացնէր հակառակորդ կողմը։

Իսկ ես կը ներկայացնէի պաշտպան կողմը, ինծի օժանդակ ունենալով միմիայն խորհրդատու մը։

Հ.— Ուրիշ ի՞նչ հիմերու վրայ կը կանգնէր ձեր հակառակորդ Իսմայիլ Սրտգր պէյ։

Պ.— Հակառակորդներս, հիմնուելով Լօզանի դաշնագրին դատական արտօնագրութեանց վրայ, նաեւ Թըրքական դատարանի ամբողջական իրաւասութեան վրայ եւ առաջ քշելով Իսկիւտարի դատարանին անձեռնմխելիութիւնը, կը պահանջէին այդ դատարանին (Իսկիւտարի) վճռին գործադրութիւնը։

Եւ իրականին մէջ կացութիւնը այս ուղղութեամբ ինծի համար թէ՛ լուրջ եւ թէ աննպաստ էր։ Թէպէտ՝ որպէս անհատ՝ հակառակորդներս չէզոքացնել հեշտ էր, համաձայն իմ ունեցած վկայութեանցս եւ փաստաթուղթերուս, բայց Լօզանի դաշնագրին վերաբերեալ հատուածը զօրաւոր նիզակ մըն էր ուղղուած դէպի զիս եւ պաշտպանած դատս։ Ուստի ինծի համար փրկութեան միջոց մը կը մնար ամէն գնով եւ ամէնէն առաջ իրաւասութեան խնդիրը ջլատել հետեւեալ հիմերուն վրայ.

1. Թէ՝ հանգուցեալ Էմիրխան 45 տարիներ ապրած է բրիտանական Հնդկաստանի մէջ, ուր մեռած է, եւ երբեք արտասահման անցած չըլլալով՝ ինքնաբերաբար բրիտանական հպատակ եղած է։

2. Թէ՝ ադերսարկուները չունին փաստեր որ ապացուցանէին թէ Էմիրխանեան թրքահպատակ մեռած կամ մնացած է։

3. Թէ՝ Էմիրխանեանի շառաւիղները բազմազգի հպատակներ են։

4. Թէ՝ Letter of Administration շնորհելու իրաւունքը միմիայն կը պատկանի բրիտանական Հնդկաստանի բարձրագոյն դատարաններուն։

5. Թէ՝ յաջորդական վկայութիւններ (successive evidences) կը պակսին խնդրոյ առարկայ ֆէրմանին՝ հանգուցեալ Էմիրխանեանի պատկանելուն։

6. Առանց արձանագրումի (registration) կտակին վաւերականութիւն կասկածելի է։

(2) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ Տ.ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Այստեղ ձգնում են հաւատացնել, թէ Ներսէսը եւ իր աբբանեակները, բոլորը չարլատաններ են, թէ նրանք խաբում են ազգին, թէ նրանք Հայի համար չեն մտածում եւ (մտածելու էլ ասիթ չկայ), թէ նրանք եւրոպական այլ եւ այլ պետութիւնների ներկայացուցիչների ձեռքում անարգ գործիքներ են, որ աշխատում են նրանց քաղաքական շահերի համար, որպէս զի, խեղճ Թիւրքիայի գլխին աւելի մեղքեր փաթաթեն.

Այստեղ ծիծաղում են նրանց թեթեւամտութեան վրայ, որոնք Ներսէսի «ձեռնածութիւններից» մի լաւ բան են սպասում։ Այստեղ ասում են, թէ Թուրքերից մի նոր բան պահանջելը կատարեալ յիմարութիւն կը լինէր Հայերի կողմից, թէ Թուրքը տուել է հայ ժողովրդին ինչ որ պէտք է, որից աւելին նա արժանի չէ։ Եւ եթէ մի բան թերի է մնացել, ասում են, Թուրքը այնքան բարի է, որ ինքը կը բարեհաճէ շնորհել,— էլ ի՞նչ հարկ կայ ձանձրացնել ողորմած կառավարութիւնը։

— Մի՞թէ ամբողջ միաբանութիւնը այդ սոսկալի տրամադրութեան մէջ է գտնւում, գոչեց երիտասարդը բարկութեամբ։

Հայր սուրբը իսկոյն չպատասխանեց, սենեակից դուրս եկաւ, նայեց դէպի դրսի խաւարի մէջ, եւ ներս մտնելով, նստեց իր առաջուան տեղը, եւ բաւական մեղմ ձայնով ասաց.

— Մենք բաւական անզգոյշ ենք խօսում, այստեղ պատերն էլ ականջ ունեն, վանքի հիւրընկալը կենում է հարեւան սենեակում, սատանայի հասարակութիւն ունի, եթէ մի բան լսեց, առաւօտեան խաբարը կը տանէ...

— Ես հարցրի առհասարակ միաբանութեան տրամադրութիւնը, կրկնեց Վարդանը, առանց ուշադրութիւն դարձնելու հայր սուրբի վերջին խօսքերի վրայ։

— «Հօռհօռները» միայն բացառութիւն են կազմում, թէ չէ, ամբողջ միաբանութիւնը թրքամոլ չէ։ Նրանց մէջ կան ազնիւ մարդիկ ազնիւ ցանկութիւններով, եւ գուցէ պատրաստ կը լինեն ամէն զոհաբերութիւն յանձն առնել Թիւրքիայի Հայի արտասուքը սրբելու համար, եթէ...

— Եթէ «հօռհօռները» թոյլ կը տան։

— Այո՛։ Ի՞նչ անեն խեղճերը. նրանք այն աստիճան կաշկանդուած են, խօսելու անգամ իրաւունք չունեն, ո՞ւր մնաց գործելու։ Այստեղ կայ մի Մանկունի, մի կատարեալ հրէշ, որ իր ծանրութեան ներքոյ ճնշում, խեղդում է բոլորին։

— Ես զարմանալ չեմ հասկանում, այս ի՞նչ [illegible] քաղաքականութիւն է՝ տեսնել մի ամբողջ ժողովուրդ Թիւրքիայի բռնակալութեան ներքոյ ճնշուած, որ մօտ է ոչնչանալու,— եւ դարձեալ պաշտպանել ոչնչացնողին։

— Ինձ համար էլ կատարեալ հանելուկ է այդ, ես էլ չեմ հասկանում, պատասխանեց հայր սուրբը շուարած կերպով.

— Բայց ինչո՞վ են բացատրում Ալաշկերտցոց գաղթականութիւնը կամ Բայազէտի Հայերի կոտորածը։— Ինչո՞վ են բացատրում Վանի հրդեհը։

— Թուրքին արդարացնելու համար նրանք միշտ պատրաստի եւ սերտած բառեր ունեն իրանց բերանում։ Մեղքը դցում են Հայերի վրայ, ասելով, թէ Հայերը մի անհանգիստ, դժգոհ, անշնորհակալ ժողովուրդ են։ Ասում են, «գայլը մեղաւոր չէ, երբ գառը նրան բարկացնում է»։ Եւ Ալաշկերտցոց գաղթականութեան մէջ տեսնում են՝ ոչ թէ Թուրքի եւ Քրդի հուրն ու սուրը, որ ստիպեցին մի ամբողջ ժողովրդի թողնել իր հայրենիքը,— այլ աշխատում են ցոյց տալ մի գաղտնի եւ զօրեղ ձեռք, որ դուրս քաշեց թշուառ ժողովրդին իր հայրենիքից։ Թէ որքան սխալ է այդ, քեզ աւելի պէտք է հասկանալի լինի, Վարդան, դու սկզբից մինչեւ վերջը գործի միջումն ես եղել...

— Այս բոլորից յետոյ, ինձ դարձեալ անհասկանալի է, թէ դու ի՞նչ յոյսերով ես այստեղ մնում, հայր սուրբ,— ասա՛, խնդրեմ, ի՞նչ պաշտպանութիւն կամ ի՞նչ օգնութիւն կարելի է գտնել դրանցից։

— Ոչինչ, ես ինքս էլ համոզուած եմ— ոչինչ։ Բայց ի՞նչ ճար ունեմ, ո՞ւմը դիմեմ, ո՞ւր գնամ, մնացել եմ շուարած։

— Դիմեցէք հայ հասարակութեանը։

Հայր սուրբը ոչինչ չպատասխանեց եւ բաւական մտածութիւնից յետոյ ասաց, կարծես, ինքն իր հետ խօսելով.

— Այժմ դժուար է բոլորը պարզել... բայց կը գայ մի օր, երբ ժամանակը կը մերկացնէ խայտառակ իրականութիւնը...

Կարծես, արեան հետ դուրս բխեցան այդ խօսքերը անբախտ աբեղայի սրտից։ Նա այն աստիճան յուսահատուած էր, այն աստիճան զայրացած էր, որ իրան զսպել չկարողացաւ։ Եւ ի՞նչ հարկ կար Վարդանի մօտ ծածկամիտ լինել։ Վարդանը օտար մարդ չէր նրա համար։ Վարդանի հետ նա գործել էր. Վարդանի հետ խորհուրդի մէջ մասնակից էր եղել։

Խօսակցութիւնը կրկին դարձաւ գաղթականների վրայ։ Ալաշկերտցոց առաջնորդը պատմում էր իր վտարանդի ժողովրդի թշուառութիւնները, նկարագրում էր, թէ որպիսի տառապանքներ են կրում նրանք, առաջարկում էր միջոցներ, որոնցմով կարելի կը լինէր պահպանել նրանց կատարեալ ոչնչանալուց։

— Ինձ շատ զարմացնում է, որ այդքան անհագին թուով հիւանդներ կան գաղթականների մէջ, կտրեց երիտասարդը հայր սուրբի խօսքը— այդ հաշուով կէսից աւելին հիւանդ է։ Ինչի՞ց առաջ եկաւ այդ։

— Եթէ լսելու լինես գաղթականութեան սարսափելի մանրամասնութիւնները, կը զարմանաս, որ այդ թշուառները դեռ ինչ կարողացել են կենդանի մնալ։ Դա մի հրաշք է, կատարեալ հրաշք։ Բայց ինձ մօտ ոչ այնքան յիշողութիւն է մնացել եւ ոչ այնքան լեզուի զօրութիւն, որ կարողանամ բոլորը պատմել քեզ։ Ես միայն կը տամ մօտաւոր մի քանի տեղեկութիւններ։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

վիճակին պիտի ենթարկուէին։ Այս պատճառով, շատ մը գիւղեր զրկուած են պատմութեան, սահմանագրութեան, ռուսերէնի, ուկրայներէնի եւ օտար լեզուներու դասաւանդութենէն։ Խարքովի մէջ բանւորուհի մը ճամբուեր է «Թրոցքիականներու հետ կապ ունենալուն համար», որովհետեւ իբրեւ վկայ ներկայացած էր դատավարութեան մը, ուր քեռայրն ալ նոյն պատճառին արժանացած է։

Ադրբէջանի վերատուգիչ յանձնաժողովը ջնջած է 101 վարժարաններ, 160 անդամներու վրայ որոնք վերաքննութեան դիմած էին։

Կեդր. Կոմիտէն այս առթիւ գրել կուտայ թէ վարժարանները անմիջապէս կը զրկուին աշխատանքէ, ինչ որ «վնասակար է եւ անարդար», եւ կը յանձնարարէ բոլոր կազմակերպութեանց՝ գիմումներ կատարել կառավարական օրկաններուն, փետրուար 15էն առաջ, աշխատանք ճարելու համար անոնց որ զրկուած են այս պայմաններուն մէջ»։

Այ գնացած մնա՞ց ու ես կաթցնեմ...

Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը, Վինոկրատով, յանկարծ մեկնեցաւ իր պաշտօնավայրէն, խորհրդային կառավարութիւնը հո կանչած ըլլալով զինքը։ (Դեսպանը՝ Դաւթեան, շատոնց հո կանչուած էր, եւ մարդ չի գիտեր թէ ի՛նչ եղած է)։ Կը կարծուի թէ գործակատարը ձերբակալուած է։ Խորհրդային շրջանակներու մէջ չեն գիտեր թէ պիտի վերադառնա՞յ, բայց կ'ակնյնեն թէ ցնոր անօրինութիւն գործերը պիտի վարէ Պ. Լիստոպաս։

Ուրեմն, երեք ամսուան միջոցին հո կանչուած է Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատան բարձր պաշտօնէութիւնը, գլուխն ըլլալով դեսպանը՝ Դաւթեան։

*** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Սթոքհոլմի թղթակիցը կը գրէ թէ Նաքուապովիչ, Օսլոյի նախորդ դեսպանը, 1200 մղոն ճամբայ կտրած է, Մոսկուա վերադառնալու համար, մահը աչք առնելով։ Նաքուապովիչ Նորվեկիոյ դեսպանն էր, երբ Թրոցքի հոն կը գտնուէր եւ ամբաստանուած է թէ գաւեր կը սարքէր անոր հետ։ Ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ դեսպաններ, ինքն ալ հո կանչուեցաւ, քանի մը շաբաթ առաջ, բայց մերժելով հրաժարեցաւ պաշտօնէն։ Շատ չանցած, լուր առաւ թէ իր երկու որդիները ձերբակալուած են եւ պիտի գնդակահարուին, եթէ հայրը չվերադառնայ։ Տաժանելի տագնապ մը անցընելէ վերջ, դեսպանը որոշեց վերադառնալ, երկու զաւակները փրկելու համար։ Եւ այր ու կին երկուշաբթի օր ճամբայ ելան Նորվեկիայէն, իսկ երէկ օգանաւ հասան Հէլսինկֆորսէն (Ֆինլանտա)։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ յառաջիկայ ժողովը պիտի գումարուի փետր. 9ին, Էնկիւրիի մէջ, նախագահութեամբ Ցուկոսլավիոյ վարչապետին՝ Ստոյատինովիչի։ Ցուկոսլաւիոյ վարչապետը Էնկիւրի պիտի հասնի ժողովին բացումէն քանի մը օր առաջ, խորհրդակցելու համար Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին հետ։ Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ ժողովէն քանի մը օր առաջ կը սպասուի, Թուրքիոյ արտաքին գործավարին հետ խորհրդակցելու համար։ Պալքանեան Միութեան տնտեսական խորհուրդը պիտի գումարուի փետրուար 23ին, Պուքրէշի մէջ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները ամէն օր կրակ տեղացին Պարսելոնայի վրայ, սպաննելով աւելի քան 100 հոգի։ Զոհերուն մէջ կան շատ մը կիներ եւ մանուկներ։ Նիւթական կորուստներն ալ շատ ծանր են։ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ապստամբական օդանաւերը կրակի բռնած են նաեւ մայրաքաղաքը՝ Վալենցիան, հասցնելով աւելի մարդկային կորուստներ պատճառելով։ Կ'ըսուի թէ անգլիացի 6—7 երեսփոխաններ հազիւ ազատած են մահէն։ Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Թէրուէլի շուրջը։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն մէկն ալ, ճարտարագէտ Շօշ, ձերբակալուեցաւ Քլէրմօն-Ֆէռանի մէջ։ Առով 19ի կը հասնի միայն այդ քաղաքին մէջ ձերբակալուած ամբաստանեալներուն թիւը։ Երեւան հանուեցաւ նաեւ «խարտիշահեր կինը», որ կը կոչուի Օր. Պլոնտ։ Հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ հռչակաւոր գործարանատէր Միշլէնի փեսան, Քայլ, որ հրաժարական տուած էր։

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած՝ 14 քաղաքական, ազգային եւ հայրենակցական միութեանց կողմէ, ընտրուած յանձնախումբի։

Շաբաթ (22 յունուար), երեկոյեան ժամը 8.30ին, հայկական սրահը։ 13, Rue Boucherie: Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Օր. Երանուհի Ընքապալեան, Տիկին Վեհանուշ Մարգարեան, Պ. Պ. Յակոբ Զորթեան, Աւետիս Չէքիմեան եւ Տիկին Ս. Բերզիկեան։

Կ'արտասանեն՝ Մաթէոս Պոլըգեան, Շահան Զօրեան, Կիրակոս Կարապետեան, Մ. Սէմէրճեան, Օր. Տէր Սարգիսեան եւայլն։

Յանձնախումբին կողմէ կը խօսի՝ Հաճընի նախկին կառավարիչ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՔԻՐԷՃԵԱՆ։ Կը բանախօսէ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ։

Մուտք 2 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԵԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Կիւսմէօ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, 22 յունուար, շաբաթ երեկոյ, ժամը 7ին Վարուժան Ակումբին մէջ, 2, Rue Pourvieux: Կը խօսի ընկ. Ս. Ընտրիկեան։ Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մեր գիրքը։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Միհրան Եսթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի «Եդիպատգի» կոմիտէին։

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի քաղաքապետարանի փառաւոր Լափէի շքեղ սրահին մէջ, 5, բիւ տէ գ'Էգօլ, Քրէմլին Պիսէթր։

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Meneguux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Գազազեան (Հայկ. եւ Կովկ. պար) Թառահար Գարեգինի ընկերակցութեամբ, Պ. Պ. Ա. Քէչէճեան (երգ), Ժան Պէրժէ (դաշնակ), եւ Գ. Եմրէճեան (արտասանութիւն)։

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ։

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ առատ գիներով։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի, օթօպիւս թիւ 125, իջնել Mairie du K. Bicêtre:

Մուտք 6 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 23 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—8, Փլաս Կոընէյի թիւ 6 սրճարանին վերնայարկը։

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, նուագ, եւն. եւ կերուխում։

Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Վալանսի կոմիտէին կողմէ, 23 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Միհրանեան» ակումբին մէջ։

Կը նուագէ Պ. Յ. Ջաղացպանեան։

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, 21 Յունուար երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ. Գօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Ս. կումբի անդամ Վ. ՏԷՐ ՂԱՒԹԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ մեծ պատերազմը»։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ: 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ: ԼԻՍԻՆԷՆԻ սրահին մէջ 13, բիւ տ'Իսի, Պիյեանքուռ, մէթրօ Մարսէլ Սամպա:

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Պ. Արմաւենի կողմէ։

ՆԻՇՕ - ՊԻՇՕ Արժանթինեան ճազ։ Ճոխ պիւֆէ։

Կը խօսի Ծնդ. Տ. ՔԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ» (3 արար)

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Մուտք 7 ֆրանք ... հայ զինուորներու ձրի։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

նուիրուած երեկոյթը

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կրընոպլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի կողմէ, 23 յունուար, ժամը 2.30ին, դպրոցի սրահին մէջ։

Պիտի խօսի՝ ընկերուհի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ։

Գարահիսար—թէյասեղան Վիեննի մէջ

Կազմակերպուած՝ Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Վերաշ. Հայր. Միութեան վարչութեան կողմէ։ 22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, Ռ. Ա. Կ. Ակումբի սրահին մէջ։

Վարձուած է մասնաւոր ճազ։ Սիրով կը հրաւիրենք Վիէնի հայ հասարակութիւնը։

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի հայ կաթոլիկ հասարակութեան Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ Ամեն. Գրիգոր - Պետրոս Աղաճանեան՝ կաթողիկոս Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ, բաց հրաւէրովՓարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Վէրտիէի հայրապետական հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ, կիրակի 23 յունուար, ժամը 10ին, Փարիզի Նոթրը Տամ Աթոռանիստ եկեղեցին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ առաջնորդական փոխանորդ Գր. Զգօն Ծ. վարդապետ Տ. Յակոբեան պիտի պատարագէ եւ քարոզէ 23 յունուար կիրակի օր Սէն Ժէրոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյն մէջ։ Արարողութեանց պիտի մասնակցին դպրաց դասի անդամները ղեկավարութեամբ Պ. Հ. Համբարձումեանի։ Կը խնդրուի Մարսէյլի եւ արուարձաններու ժողովուրդէն ներկայ ըլլալ։ Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ՝ 9.30, քարոզ 11։ Առնել հանրակառք՝ թիւ 5։

Թաղական խորհուրդ

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԲԺՇԿԱՊԷՏ ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Մննդեան հարիւրամեակը Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայր. Միութեան կողմէ, 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՍԱԼ ՄԱՋԸՆԵՕԻ ՄԷՋ, 88 ՌԻՒ Տ'ՕՊԱՆԵԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ի նպաստ Ամիրտօվլաթի ամբողջական երկերու հրատարակութեան,

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. ԱՐՁՈՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը մասնակցին յայտնի երգչուհի Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐՁԻՊԱՇԵԱՆ (երգ), Օր. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ)։ Պ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (ջութակ), Ջութակահար Պ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆի աշակերտները։ Մարսէյլի տրամ-օփէրէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ «ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ»։

Մուտք՝ 8 եւ 5 ֆրանք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայր. Միութեան Վարչութիւնը հրաւիրում է Ղարաբաղցի եւ Զանգեզուրցի բոլոր հայրենակիցներին ընդհանուր ժողովի, որ տեղի է ունենալու 21 Յունվարի Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9.30ին, 81 Rue de la Faisinderie, Փարիզ (16), մէթրօ Dauphine եւ Pompe։ Օրակարգ՝ համարատուութիւն եւ ընտրութիւն նախագահի, վարչական անդամների եւ ուրիշ հարցեր։

ԿՈՉ ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Լա - Վիսթի մեր համակիրներէն Պ. Պ. Յ. Այվազեանի եւ Մ. Թորոսեանի եւ իրենց պարագաներուն, իրենց պատահած ու բկածին համար։

1938, Յունուար 13

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Գաւ. Միութեան նոր տարուայ առթիւ սարքած վիճակախաղէն շահած են 18, 61, 68, 144 եւ 232 թիւերը։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Ուսանողական Տան Միութեան պարահանդէսը, յունուար 23, ժամը 16էն 23, Cité Universitaireի կեդրոնական տան սրահներուն մէջ, 19, Bld. Jourdan, նուագախումբ Oscar Falkenstein։

Մուտք 15 ֆրանք

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ (Մարսէյլ)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդդէմ Le Verrier Ա. խումբին, 23 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Գօմոնի սեփական դաշտին վրայ։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

1—7 Յունուար 938

ՄԻՐԱՆՏ, Ռ. Ս.— 100։
ՍԷՆ ՄԱՐԹՈՐԻ, Գ. Քէօ.— 200։
ԼԷ ՄԷ, Խաչ.— 150։
ԼԷ ՎԱՆ, Մ. Պ.— 75։
ԼՈՑ, Ա. Ա.— 110։
ՇԱՍ, Պ. Ա.— 25։
ՔՈԼՈՆԳ, Տիկին Ա.— 75։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Յ.— 75։
ՌՕՄԱՆ, Գօյ.— 215։
ՖՈՒԺԵՌ, Ս. Տ.— 75։
ԼԻՈՆ, Թ. Ա.— 75։
ՏԷՍԻՆ, Գ. Պ.— 150։
ՆԷՍ, Ա. Գ.— 40։
ՖԵՍ, Մ. Ս.— 150։
ՓԱՐԻԶ (12), Ռէյիզ.— 150։
ՊՈՆՏԻ, Մ. Մ.— 75։
ՓԼԷՍԻՍ, Ռոպէնսոն, Լ. Գ.— 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Ս.— 150։
ՓԱՐԻԶ, Թ. Այվ.— 75։
ՇԱՄՊԵՐԻ, Աժտ.— 150։
ԼԻՈՆ, Մովս.— 40։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Ան.— 75։

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Օտար երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 22 ՅՈՒՆՈՒԱՐ SAMEDI 22 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3635

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՓՈՍԵՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ...

»»»» • ««««

Նոր հեռագիր մը աւելի բացորոշ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ պոլշեւիկեան Կեդր. Կոմիտէի հրամանագրի մասին, զոր ամփոփեր էինք երէկ: (Զարմանալի է որ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», կարճ կը կապէ այսպիսի լուրերը, կամ չոր ու ցամաք երկտող մը սահեցնելով, եւ կամ բոլորովին անտեսելով, ինչպէս Հայաստանի գնդակահարութիւնները: «Իւմանիթէ»ն աւելի՞ ուղղափառ է քան Մոսկուայի «Փրավտա»ն ...):

Ի՞նչ կ՚ըսեն նոր տեղեկութիւնները, բոլորն ալ հիմնուած Մոսկուայի պաշտօնաթերթին ութ սիւնակնոց գեկոյցին վրայ.—

1. Բուն «մաքրագործում»ը չի դատապարտուիր եւ ընդհակառակն պիտի շարունակուի, «ժողովուրդի թշնամիներ» որսալու համար:

2. Անցեալ (1937) փետրուարէն ի վեր, մաքրագործումներու առթիւ կատարուած «քէլլէկէօղութիւնները» հետեւանք են սաստ- րագրաւ պաշտօնեաներու անհասկացողութեան կամ չարամտութեան: Անոնք են որ «կամաւ խեղաթիւրած են Քրէմլինի բարի գիտաւորութիւնները»:

3. Մատնանշուած անարդարութեան օրինակները կը վերաբերին համեստ կուսակցականներու, գաւառներու մէջ: «Որ եւ է յիշատակութիւն չկայ նախորդ վարիչներու կամ բարձր պաշտօնատարներու մասին որոնք արձակուած կամ գնդակահարուած են»:

4. Հրահանգներ չկան այն ոչ – կուսակցական քաղաքացիներու մասին որոնք անիրաւաբար հալածուած են:

5. Մայրայեղութեանց պատասխանատուները ոչ թէ կուսակցութեան վարիչներն են, այլ... «Փաշական գործակալները», որոնք ջանացեր են այն տպաւորութիւնը ձգել թէ «ամէն տեղ թշնամիներ կան եւ անտեղի կասկածներ սերմանած են կուսակցական կազմակերպութեանց մէջ:»

Այս բոլորին թաղ ու պսակն ալ՝ «Փրավտա»յի խմբագրականը, որ կատարուած մաքրագործումը կը հռչակէ ամենամեծ յաղթանակը դրամատիրական աշխարհին վրայ...

Ուրեմն, Քրէմլինը նորէն կը լուայ իր ձեռքերը, արիւնաթաթախ չահատակութեանց մեղքը ձգելով խեղճուկրակ պաշտօնեաներու, աշկերտներու եւ «զօլամ»ներու վրայ, որոնք անհարեկ՝ համատարած ահուսարսափէն, փորձեր են իրենց մեծաւորներուն աչքը մտնել:

Ի՞նչ տարակոյս որ այս եզրակացութիւնը դուռ պիտի բանայ նոր եւ նոյնքան քստմնելի «մերկացումներ»ու եւ «մաքրագործումներ»ու:

Այս անգամ ալ Սթալինի հրամանները տառապէս գործադրող թչուառներն ու թչուառականներն են որ սեւ ցանկը պիտի անցնին: Եւ այսպէս անվերջ իրարու պիտի յաջորդեն թատերական տեսարանները, որպէսզի ժողովուրդը միշտ «արթուն» մնայ եւ ուրիշ հոգ չունենայ եթէ ոչ փրկել իր գլուխը, վարագոյրը բանալով ուրիշներու գլխուն վրայ...

Ա՛յս է որ կը կոչուի «յեղափոխական զգաստութիւն կամ զգօնութիւն», մեր հայերէնով՝ արթնութիւն:

Երէկ՝ «Փաշականներ» էին որ իրենց գլուխը վրայ տուին, անլուր մեղքերու տակ, Փիզիքական մահէն առաջ մահանալով բարոյապէս, կամ դառնալով կենդանի դիակներ: Վաղը ուրիշ Փաշականներ պիտի նետուին նոյն արիւնազանգ ճամբուն վրայ, զանազանած չըլլալով թշնամին ու բարեկամը: Մոնկոյեան մարդանք մը, որ սահմանուած է անվերջ տորրելու եւ ոչնչացնելու որ եւ է մարդկային դիծ՝ վերէն վար: Առանց ազգի, սեռի կամ տարիքի խտրութեան:

Եւ երեւակայել որ Կեդր. Կոմիտէի նոր հրահանգը բառ չարտասաներ արդէն տեսած – գործադրուած վճիռներու մասին, հազարաւոր մահավճիռներու մասին, կուսակցութեան եւ պետութեան ամենազգի վարիչներու, հիմնադիրներու եւ կազմակերպիչներու դէմ սարքուած քնարեր զրպարտութեանց մասին:

Պատկերաւոր օրինակ մը՝ հազարներու մէջէն.—

Երեւանի վերջին դատավարութեան առթիւ, որ վերջացաւ ութ ականաւոր գործիչներու գնդակահարութեամբ, ամբաստանեալներէն Ենգիբարեան, համայնավար վերատեսուչը, կը յայտարարէ՝.

— «Հայաստան գալուց յետոյ, Խանջեանը հիանալի գիտենալով իմ տրոցկիստական, նացիոնալիստական հակայեղափոխական հայացքների մասին, հաղորդեց ինձ, որ Հայաստանում իր ղեկավարութեամբ գործում է հակայեղափոխական կազմակերպութիւն, որն իր առաջ նպատակ է դրել խորհրդային Հայաստանի անջատումը Խ. Միութիւնից, բռնի ուժով խորհրդային իշխանութեան տապալումը Հայաստանում եւ կապիտալիզմի հաստատումը»:

Ուրիշ մըն ալ, նախորդ գործավար Մամիկոնեան, կը կրկնէ նոյն պատմութիւնը, քիչ մը աւելի գունաւորելով,— 1933ին Թիֆլիսի մէջ կը հանդիպի նախկին վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի, որ Խանջեանի միջոցաւ ծանօթացած ըլլալով իր հակայեղափոխական տրամադրութեանց, կ՚առաջարկէ գործի ձեռնարկել, Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու եւ օտար՝ դրամատիրական պետութեան մը թեւարկութեան տակ դնելու համար...

«Հազարումէկ գիշերները» շատ աւելի խելքի մօտ են, բաղդատելով այս զարշելի ցնդաբանութեանց հետ:

Եւ սակայն, ազա՜տ Արտասահմանի մէջ անգամ ունինք ապուշներ եւ սրիկաներ, որ կը խնդան տրաքական հէքեաթներուն վրայ, բայց կը հաւատա՛ն մոսկովեաններին, եւ պատի՛ւ կը սեպեն տարածել ու տարփողել...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ազգային պաշտպանութեան զօրացումը

– – ○ –

Շօթանի նոր կառավարութիւնը երէկ՝ ուրբաթ, ներկայանալով Երեսփոխանին, կարդաց իր ծրագիր - յայտարարութիւնը, որ մեծ փոփոխութիւններ չի յայտներ: Կառավարութիւնը մասնաւորապէս կ՚ուզէ պահպանել դրամական ազատութիւնը, համաձայն եռանդամ պայմանագրութեան (Ֆրանսա, Անգլիա եւ Մ. Նահանգներ). Ցետոյ կը յայտնէ թէ յառաջիկայ շաբթու խորհրդարանին պիտի ներկայացուի աշխատանքի նոր կանոնագիրը, գլուխ հանելու համար ընկերային խաղաղութիւնը: Միեւնոյն ատեն կը ծանուցանէ թէ խիստ հսկողութեան տակ պիտի առնուին օտարականները Ֆրանսայի մէջ: Գալով արտաքին քաղաքականութեան, Ֆրանսա պիտի շարունակէ հաւատարիմ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ իր պինակիցներուն:

Յայտարարութեան ամէնէն կարեւոր մասը կը կազմէ ազգային պաշտպանութեան խնդիրը:

Հինգշաբթի օր նախարարական խորհուրդը նիստ գումարելով, որոշեց որ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Պ. Տալատիէ, ընդհանուր վարիչն ըլլայ բոլոր զինեալ ուժերուն: Անոր իշխանութեան տակ պիտի ըլլան բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը, սպառազինութեանց գործարաններով եւ բոլոր արհեստագիտական սպասարկութիւններով: Նախարարը ինք պիտի որոշէ սպառազինութեանց քանակն ու որակը, ինչպէս եւ անհրաժեշտ վարկերը: Այս ծրագրին համաձայն, զօր. Կամլէն, սպայակոյտին պետը, պիտի դառնայ ընդհանուր սպարապետը ամբողջ ազգային պաշտպանութեան

Յայտարարութիւնը ցաւ յայտնելով որ կարելի չեղաւ ազգ. միութեան դահլիճ մը կազմել, բոլոր հանրապետական կուսակցութեանց մասնակցութեամբ, ջերմագին կոչ մը կ՚ուղղէ, որպէս զի բոլորը համախմբուին կառավարութեան շուրջը, գլուխ հանելու համար խաղաղութեան, ելմտական եւ տնտեսական վերակազմութեան գործը. Անխախտ պիտի մնան ընկերային բարենորոգումները, եւ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի, ծեր աշխատաւորներու ապագան ապահովելու համար:

*** Ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակութիւնը բացառիկ ժողով մը գումարելով, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կ՚արձանագրէ վարչապետին յայտարարութիւնները՝ արմատական խմբակցութեան առջեւ՝ թէ իր ծրագիրը պիտի ըլլայ նախորդ կառավարութեան ծրագիրը, կ՚արձանագրէ նաեւ արմատական խմբակցութեան յայտարարութիւնը, թէ «կառավարութիւնը ծրագիրը տարակարծութիւններ չի կրնար ստեղծել Ժողովրդական Ճակատի կուսակցութեանց միջեւ», եւ միաձայնութեամբ կ՚իւրացնէ Ժողովրդական Համախմբումի ազգ. խորհուրդին բանաձեւը (տես երէկուան «Յառաջ»ը)

Շատ կարեւոր թուղթեր թռցուցած

Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը խուզարկութիւններ կատարելով աւետարանական հաստատութեան մը բժիշկին՝ փախստական Տոքթ. Մարթէնի բնակարանին մէջ, շատ կարեւոր թուղթեր բռնեց, որոնք նոր լոյս մը կը սփռեն Գաղտնի Կոմիտէի անդամներուն գործունէութեան վրայ: Բժիշկը պետն էր գաղտնի կազմակերպութեան տեղեկատու գիւանին, ինչ որ մասնաւոր արժէք մը կու տայ բռնուած թուղթերուն: Նախապէս բռնուած փաստաթուղթերը կը լուսաբանէին Գաղտնի Կոմիտէին կազմակերպութեան ընդհանուր ծրագիրը, ինչպէս եւ կարեւոր անուններ եւ հասցէներ: Նոր խուզարկութիւնները կը հաստատեն թէ կազմակերպութիւնը միայն մարտական ուժեր եւ զինապահեստներ չունէր, այլեւ ռազմիկանական ճիւղ մը եւ գաղտնի տեղեկութեանց դրասենեակ մը, ինչպէս եւ անհարեկչական անհարկու կազմակերպութիւն մը, ինչպէս հաստատեց մանրէներու պատմութիւնը: Արդ, գաղտնի տեղեկութեանց բաժնին վարիչն էր Բժ. Անրի Մարթէն, որ փախաւ, երբ Ապահովութեան պաշտօնեաները կը պատրաստուէին ձերբակալել:

Խուզարկութեանց առթիւ հաստատուեցաւ թէ բժիշկը բազմաթիւ այցելուներ կ՚ընդունէր: Գիշերուան այցելուները աւելի շատ էին, 30 — 40 հոգի, որոնք իրարու ետեւէ կուգային ժամը 9էն սկսեալ եւ կը մեկնէին ժամը 2ին: Բժիշկը արտաքնապէս գնաց ատեն մը, բայց այցելուները նորէն կուգային, ընդունուելով իր քարտուղարին կողմէ: Միւս կողմէ, թղթատարը ամէն օր բազմաթիւ նամակներ կը յանձնէր, մասնաւորապէս Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն: Բժիշկը երկու հասցէ ունէր, ուր որ Պիւգարէսա եւ Վիքօ - Քոյոմպիէ:

*** Երկու հոգի եւս ձերբակալուեցան Քլէրմօն Ֆէռանի մէջ, 21ի բարձրացնելով միայն այդ քաղաքի ամբաստանեալներուն թիւը:

Խարտիչահեր գեղուհին, Օր. Պլոնտ, 18 տարեկան, անձամբ ռուսիկանութեան ներկայացած ըլլալով, դէմ դիմաց հանուեցաւ ճարտարապէտ Լոքիւթիի հետ եւ հաստատեց անոր յայտարարութիւնները՝ էթուալի դէպքի մասին: Խոստովանեցաւ թէ Լոքիւթիի հետ միասին ճաշեցին էթուալի դէպքին օրը: Օրիորդը կը ճանչնայ նաեւ Գաղտնի Կոմիտէին զանձապահը, Մեթէնիէ, որուն հետ խզուած էր վերջերս:

Գերագոյն Խորհուրդին նստաշրջանին փակումը

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը չորեքշաբթի օր մեծ նիստ մը գումարեց, որմէ վերջ փակուեցաւ ներկայ նստաշրջանը, տեւելով ճիշդ մէկ շաբաթ (յունուար 12 — 19): Փակման արարողութեան առթիւ, բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին բոլոր ճիւղերէն պատուիրակներ անցք մը կատարեցին Քրէմլինի Գահոյից դահլիճին մէջ, որահին խորէն մինչեւ նախագահական ամպիոնը, ի յարգանս Գերագոյն Խորհուրդին: Երիտասարդ հարիւրապետ մը եւ նաւաստ մը ճառեր խօսեցան բուռն ռուսական պերճախօսութեամբ, փառաբանելով կարմիր բանակն ու նաւատորմիղը եւ մեծ խանդավառութիւն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԷ

Ընկեր մը, որ ուշադրութեամբ կարդացած էր թուրք թերթերու յօդուածաշարքը, «Հայրենակից, թուրքերէն խօսէ», դիտել կու տար առջի օր.

— Միայն այս պարագան բաւական պիտի ըլլար բարի նախանձ շարժելու եւ մայրենի լեզուին ուժ տալու: Ըսել կ՚ուզեմ թէ բանի որ այնտեղ կը նեղեն, կ՚ուզեն հետզհետէ մոռցնել, բազմապատկե՛նք մեր ջանքերը այստեղ եւ ամէն տեղ, աւելի զօրացնելու, տարածելու, պարտադրելու համար մեր լեզուն: Դժբախտաբար ես այդպիսի տրամադրութիւն չեմ տեսներ, եւ կը բաւէ թէ անհրաժեշտ է որ ազգանշան մըն ալ մեր մէջ արձակուի, — «Հայրենակից, հայերէն խօսէ»: Եւ այդ ազդանշանը պէտք է մանաւանդ ուղղուած ըլլայ հասուն երիտասարդներուն, որոնք շատ մը բաներու հետ«մայրենին»ալ ջուրին տուած են:

Այս առթիւ, իբրեւ «չուկացի», ըսելիքս պատմեց զարմանազան պատմութիւններ, որոնք թէեւ նորութիւններ չեն, բայց սիրտ կը խառնեն, բաց մնացած վէրքի մը պէս:

— Թուրք թերթերը իրաւունք ունին, երբ կ՚ըսեն թէ Հայերը արտասահմանի մէջ ալ թուրքերէն կը խօսին...

Անշուշտ քիչ մը շատ սեւ կը տեսնէ ընկերս:

«Գաղափարներու զուգորդութեամբ», միտքս կ՚իյնան այստեղ ծնած մանուկները, իրենց հայկական թոթովանքներով: Զօրս - հինգ տարեկան ազջիկներ ու տղաք, որոնք «Ես իմ անուշ»ը, «Իմ Հայրենիք»ը կամ «Ազատն Աստուած»ը կ՚արտասանեն, ծափեր խլելով, ինչպէս Ամիրտովլաթի հանդէսին կամ Մանուկներու Օրուան առթիւ:

Ի՞նչպէս կ՚ըլլար, եթէ Մանուկներու Օր մըն ալ չափահասներուն համար հաստատէինք, պարգեւներով եւ սեղմապատ ծափերով: Պարգեւ եւ ծափ եւ հաւասար՝ պարզապէս հայերէն խօսելու համար:

Եւ ո՞ւրկէ ուր, միտքս կ՚իյնայ Տէսինը, ուր Կալոյտ հայց դպրոց կը պահէր քանի տարի ի վեր, հայերէն սորվեցնելով 100 — 120 մանուկներու, բայց այս տարի կէս ճամբան մնաց, որովհետեւ կարելի չէ եղած գտնել վարժապետ մը կամ վարժուհի մը, որ բարեհաճէր շարունակել դասընթացքը: Այն ալ վճարումով:

Զօրս - հինգ հազարնոց համրանք մը ունինք Լիոնի մէջ, երբ հազար ալ՝ Տէսին: Եւ սակայն կը սպասեն որ դուրսէն ճարուի վարժապետ կամ վարժուհին...

Անշուշտ այս ալ հայկական առաքինութիւն է, ինչպէս միւսը,— իրար խառնել հայերէնն ու թուրքերէնը:

ՎԱՀԷ

ՔՐԷՄԼԻՆԻ ՄԻՏՔԸ ԲԱՐԻ ԷՐ, ԲԱՅՑ. .

Նորէն փաշականներն են պատասխանատուն...

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, Կեդր. Կոմիտէի վերջին հրահանգին առթիւ, զոր հաղորդած էինք երէկ.—

Կեդր. Կոմիտէին ութ սիւնակնոց հրամանագիրը, որ հրատարակուեցաւ այսօր (19 յունուար) եւ որ կը հրահանգէ պատժել անոնք որ «չարամիտ ծայրայեղութիւններ» գործած են մաքրագործումներու առթիւ, վերջին տարիներու ամէնէն հետաքրքրական եւ նշանակալից փաստաթուղթերէն մէկն է: Հրամանագրին մէջ չկայ մէկ հատիկ բառ՝ իբրեւ քննադատութիւն բուն մաքրագործումին, զոր յանձնարարեց Պ. Սթալին անցեալ տարուան փետրուարի ճառին մէջ: Ընդհակառակն, բացորոշապէս կը յայտարարուի թէ ժողովուրդի թշնամիներու դէմ յարձակումը պիտի շարունակուի:

Հրամանագիրը հիմնուած է այն առանդութեան վրայ թէ Քրէմլինը երբեք սխալ չի գործեր եւ թէ իր քաղաքականութիւնը երբեք չի կրնար բայց ի բաց փոխուիլ: Մայրայեղութեանց բոլոր մեղքը կը նետուի ստորադաս պաշտօնեաներու վրայ որոնք «կամաւ խեղաթիւրած են Քրէմլինի բարի դիտաւորութիւնները»:

Հրամանագրին մէջ ուրիշ դիտելի կէտ մըն ալ այն է որ խստօրէն կը սահմանափակուի կուսակցութեան այն անդամներուն վրայ որոնք անիրաւաբար վտարուած են կուսակցութենէն: Ան չի քննադատեր գաղտնի ոստիկանութեան պատժական գործերը, ոչ ալ որ եւ է վերաքննութիւն կը թելադրէ արդէն տրուած վճիռներու մասին: Անարդարութեան բոլոր այն օրինակները որ կը յիշուին, կը վերաբերին համեստ կուսակցականներու՝ գաւառներու մէջ: Որ եւ է յիշատակութիւն չկայ նախորդ վարիչներու կամ բարձր պաշտօնատարներու մասին որոնք արձակուած կամ գնդակահարուած են:

Միւս կողմէ, հրահանգներ չկան այն ոչ - կուսակցական քաղաքացիներու մասին որոնք անիրաւաբար հետապնդուած են, թէեւ կուսակցականները հազիւ լուկէս առ հարիւր կը կազմեն ամբողջ բնակչութեան:

Թէեւ հրամանագիրը բացորոշապէս կ՚ըսէ թէ մաքրագործումը պիտի շարունակուի, բայց նշաններ կան թէ Սթալին կը խորհի քիչ մը թուլցնել ճնշումը, հիմա որ խորհրդարանը ընտրուած է:

Այսօրուան «Փրավտա»ն լուսաբանական խմբագրականի մը մէջ կ՚ըսէ թէ անմեղ կուսակցականներու հետապնդումներուն մէջ եղած ծայրայեղութիւնները հետեւանք են փաշական գրգռութեան: Մայրայեղ արթնութեան դիմակին տակ, Փաշականութեան թշնամիները կը ջանան ջախջախել մեր պոլշեւիկեան վարիչ խաւերը: Ժողովուրդի այս թշնամիները կը ջանան այն կարծիքը տարածել թէ թշնամիներ կան ամէն տեղ եւ կը ջանան անտեղի կասկածներ սերմանել մեր կուսակցական կազմակերպութեանց մէջ: Այսպէս անոնք կը խաբեն կարգ մը փտած վարիչներ որոնք չեն տեսներ որ թշնամին, թէեւ չար, զանցառելի է իր կառավարութեան մէջ: Այսպիսի փտած վարիչներ կը ծառայեն թշնամիներու դատին, չմերկացնելով եւ չհետապնդելով զրպարտիչները: Առով կը քաջալերեն աթոռակէր համայնավարները որոնք կը յուսան աստիճանի բարձրացում ստանալ ուրիշները վտարելով կուսակցութենէն»:

Պաշտօնաթերթը ընդունելով հանդերձ որ կատարուած մաքրագործումները ամենամեծ յաղթանակն են դրամատիրական աշխարհին դէմ, կը խոստովանի թէ այդ յաղթանակը աւելի կատարեալ պիտի ըլլար, եթէ, իրենց շարքերը Փաշական գործակալներէ մաքրած ատեն, տեղական կազմակերպութիւնները աւելի ուշադիր ըլլային, թշնամիները բարեկամներէն զանազանելու համար:

»»»» • ««««

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ միշտ խառնակ է: Անգլիական ոստիկանութիւնը 16 հոգի ձերբակալեց, անգլիացի հնախոյզի մը սպանութեան հետեւանքով: Այս առթիւ մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ բռնուեցաւ: Նաբլուսի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց Արաբ մը, որ զէնք արձակած էր ոստիկանի մը վրայ:

Ի՞ՆՉ ԳՈՐԾ ԸՆԵԼ

Անհատի եւ հաւաքականութեան առջեւ դրուած ամէնէն հիմնական հարցը, որուն տրուած պատասխանն է որ կը ճշդէ արժէքը կեանքին: Հարցը չի դրուիր ըստ կամս, ժամանակի եւ պայմաններու համաձայն եւ ոչ ալ մարդոց մէկ մասին համար միայն, այլ միշտ եղած է ու պիտի ըլլայ եւ բոլորի համար: Անոնցմէ ալ չէ որոնց կրնաս պատասխան մը չտալ, անկարողութեամբ կամ անփութութեամբ: Ապրողը կուտայ հարկադրաբար անոր պատասխանը: Պարզ է որ հարցին լուծում մը գտնելը շատ դիւրին չէ: Շատ քիչեր կան որ մտածուած, չափուած ու գոհացուցիչ լուծում մը կըրցած են տալ: Հակառակ հարցին դուռ անհատական հանգամանք ունենալուն, մարդոց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անոր լուծման մէջ շատ քիչ բան դրած է իր կողմէ: Ժամանակը, պէտքերը, արտաքին պայմանները, պատահարը առանց ենթակայի շատ անգամ ինքնաբերաբար լուծած են խնդիրը: Քանի՞ հոգի կայ, որ կրնայ յանդգնիլ յայտնելու թէ իր ըրածը իր ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

(Գ. Ու. վիքթիմ մօտ)

Այս համակրութիւնը ոչ միայն Թուրքիոյ երաւունքն է, այլ անհրաժեշտութիւն մը՝ եթէ չենք ուզեր ըստեղծել նոր վտանգներ սխալ հաշիւմը ընելով Մերձաւոր Արեւելքի գործերուն մէջ: Ոչ ոք կրնայ շատ հեռուները տեսնել այսօր, բայց Աթաթիւրքի նպատակն ու, արդարեւ, իր ձեռնարկներուն յաջողութեան միակ պայմանը խաղաղութիւնն է: Թուրքերը կ՚ըսեն թէ քաղաքի կամ ուռելի տարիներու պէտք ունին, իրականացնելու համար իրենց ծրագիրները:

Խաղաղութիւնը զօր մեր բարեկամութիւնն ու նաւային ուժը կրնան երաշխաւորել արեւելեան Միջերկրա...

պայմանութեանց, որովհետեւ սուտ են կամ անկարեւոր:

Ամէն մարդ, Պոլսոյ կամ Էնկիւրիի մէջ, կը ճանչնայ զայն, ու հէքեաթներ կը հիւսուին իր մասին, որքան ատեն որ իշխանութեան գլուխը կը գտնուի: Մարմնեղ է, հասակը՝ սովորական բարձրութեամբ: Կապոյտ են իր աչքերը եւ վառվռուն: Ցոյցերը բանեցնել չէ որ կ՚արտայայտէ, այլ լռութեամբ: Շատ համակրած էր Ուինզըրի դուքսին, երբ ան այցելութիւն տուաւ իրեն իբրեւ Թագաւոր եւ կ՚ըսեն թէ անոր հրաժարումէն յետոյ երկու օր մարդու հետ չէ խօսած:

Եռանդուն բնաւորութիւն ունի եւ ...

ԱՐՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ շաբաթ օր տեղի ունեցաւ «Ցառաջ»ի աշխատակցին՝ ընկեր Վ. Իշխանեանի դասախօսութիւնը Թուրքիոյ մասին, նախաձեռնութեամբ Ց. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին Սոսիէթէ Սավանթի D սրահը ամբողջովին լեցուած էր ընկերներով, քաղաքացի եւ արուարձաններէն: Կը նախագահէր Շ. Միսաքեան, որ քանի մը խօսքով ներկայացուց դասախօսը, իբրեւ հին կուսակցական գործիչ եւ հրապարակագիր:

Ընկեր Իշխանեան նախ արագ ակնարկ մը նետեց ընդհ. պատերազմէն ... քայքայուած Օսմ. կայսրութեան, ինչպէս նաեւ անկէ յետոյ ...

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Վերջերս Պուլկարիոյ մէջ մեռաւ ընկեր Մկրտիչ Միքայէլեան, Սեբաստիոյ Խորոխոն գիւղացի, որ մեծ պատերազմին եղած է անմոռանալի Մուրատի զինակիցը: Ողբացեալ ընկերը մահէն առաջ իր յուշերը հրատարակած ըլլալով «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, կ՚արտատպենք ստորեւ, իբրեւ վաւերական դրուագ մը այդ շրջանէն: —

Ցուշատետր պահած էի մեծ եղեռնի օրերուն:

Զինադադարէն յետոյ, երբ հայ-վրացական պատերազմը սկսաւ, Թիֆլիսի մէջ ձերբակալուեցայ: Վրացիք գրաւեցին բոլոր թուղթերս, մէջն ըլլալով նաեւ յուշատետրս, զոր չվերադարձուցին: Այժմ կրկին կը գրեմ յիշողութեամբ:

...

(Մնացեալը յաջորդով)

ալ Էլլայ, Թուրքիոյ համար պիտի դառնայ անհնարին։

Դասախօսը յիշելով բազմաթիւ փաստեր եւ օրինակներ, եզրակացուց թէ արդէն իսկ անյաջողութեան մատնուած են քեմալական Թուրքիոյ երկու հիմնական սկզբունքները,— խաղաղութիւն երկրէն ներս եւ դուրս եւ ներքին ու արտաքին անկախութիւն։

Դաշնակցական

ԽՆՋՈՅՔ - ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, — Կիրակի օր, 16 յունուար կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Սէնթ Անթուանի «Գառ Թերմինիւսի» մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի կազմակերպած խնջոյք - բանախօսութիւնը։

Ընկերներու եւ համակիրներու բազմութիւնը ժամանակէն առաջ փութացած էր լեցնել սրահը։

Ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ ընկեր Միւճէքճեան հանդէսը բացուած յայտարարելով, յայտնեց՝ թէ օրուան բանախօսը ընկեր Վ. Համբարձումեանի բացակայութեան պատճառաւ պիտի խօսի ընկեր Ազգին։

Ապա սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ն. Մանուկեան, որուն հրաւէրով ներկաները յոտընկայս երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը։ Այնուհետեւ, սկսան երգեր, արտասանութիւններ եւ ուրախ պատշաճ խօսքեր, բաժակաճառեր եւն.։

Շատ չանցած երեւան եկաւ հարազատ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը, որուն մէջ բեմ բարձրացաւ բանախօսը, ընկեր Ազգին։

Ընկերը փաստերով ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուժը, անոր բոլոր երկիրներու մէջ ունեցած կազմակերպական օղակները, օրինակելի կարգապահութիւնն ու քաղաքական գաղափարականութիւնը։ Թուեց Դաշնակցականի յատուկ արժանիքները եւ առաքինութիւնները։ Մեր կուսակցութեան մօտ կէս դարու հոյլ ու հերոսական ձեռնարկները, եւ անոր անմիջական եւ ամենազօրեղ մասնակցութիւնը Հայաստանի անկախութեան հիմնադրութեան համար։ Ցայտնեց թէ վերջին յիսնամեակի ընթացքին հայ ժողովուրդը իր ամէնէն տագնապալի ժամերուն, միշտ ալ յոյսը կապած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, որ ջանացած է արդարացնել զայն։ Ընկերը խօսելով Հայաստանի մէջ տիրող խժդժութեանց եւ չարաբաստիկ մաքրագործումներուն մասին, դատապարտեց Ֆրանսահայ գաղութի մէջ բոյն դրած «Հօկ»եան մանկլաւիկները, որոնք չնական անամօթութեամբ կը ճգնին արդարացնել ներկայ Հայաստանի մէջ տիրող բռնակալութեան պաշտպանները եւ հայ ժողովուրդի Հայաստանեան ղեկավարութեան բնաջնջման հեղինակները։

Ի վերջոյ շեշտեց հայկական միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը մեր գաղութի բոլոր ազատասէր, ողջմիտ ու անկեղծ Հայերու հետ, խօսք ուղղելով նաեւ մեր համակիրներուն, թէ՝ ժամանակը հասած է, որ բոլոր մեզի պէս մտածողները իրենց զգացումներն ու զոհողութիւնները աւելի արժեւորելու համար մտնեն մեր շարքերը։

Քանի մը կարեւոր տեղեկութիւններ ալ հաղորդելէ վերջ, ընկերը իր խօսքը վերջացուց բուռն ծափերու մէջ, կրկնապատկելով խանդավառութիւնը։

Մէկ ժամու երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ՝ ընկեր սեղանապետը խօսք տուաւ Ս. Պօյաճեանի, որ կարգ մը խնդիրներու շուրջ տեղեկութիւններ հաղորդելէ ետք, գեղեցիկ եւ օգտակար հարցեր շօշափեց։

Սեղանապետի սեղանի վրայ հետզհետէ դիզուիլ սկսան սեղանակիցներու կողմէ տեղացող տոմսակները, որոնք զանազան ընկերներու եւ համակիրներու ունեցած յատկութիւնները կը մատնանշէին։

Միահամուռ ու խրոխտ, մինչեւ ուշ ատեն երգուեցան «Կարկուտ տեղացաւ», «Լուսին չկար», «Դարձեալ փայլեց», «Արագի ափին», «Վէրքերով», «Կռուեցէք տղերք» եւ ուրիշ բազմաթիւ երգեր։ Հայ ժողովուրդն ու Դաշնակցութիւնը ե՞րգ չունին։

Ընդհանուր ուրախութեան մէջ, ընկերներու սրտաբուխ առաջարկներով, բաժակաճառեր խօսուեցան ընկ. Ա. Ահարոնեանի եւ Ամերիկայի մէջ բանտարկուած մեր անմեղ ընկերներու մասին եւ բաժակներ պարպուեցան անոնց արեւշատութեան համար։

Միաձայնութեամբ թելադրուեցաւ Ենթակոմիտէի վարչութեան՝ ցաւակցական նամակ մը գրել վերջերս արկածի հանդիպած եւ հիւանդանոց ինկած ընկեր Յարութիւն Պօյաճեանի եւ իր պարագաներուն, եւ ապաքինում մաղթել։ Օրիորդ Պօլոյեան քանիցս հայրենասիրական բանաստեղծութիւններ արտասանեց, ջերմ ծափեր խլելով։ Ու մինչեւ ուշ ատեն, համարեա բոլոր սեղանակիցները, որոնց կարգին նաեւ պատանի Մանուկ Պօյաճեան, երգեցին, արտասանեցին եւ ուրախ պատշաճ խօսքեր ըսին։ (Թող ներողամիտ ըլլան որ կարելի չէ իրենց անունները մի առ մի յիշատակել)։ Ի վերջոյ խօսք առաւ հին հայդուկ մը, Յարութիւն Գալթայեան, որ իր սրտաբուխ խօսքերէն ետք, յայտարարեց թէ՝ կը փափաքի անդամագրուիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան (Ծափեր)։

Ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ թելադրեց երգել «Մշակ բանուոր»ը, որ երգուեցաւ նոյնպէս յոտնկայս։

Խնջոյքէն յետոյ, մեկնումի պահուն, ուրիշներ ալ փափաք յայտնեցին մեր շարքերը մտնելու համար եւ այս խնդրանքները յղուեցան պատկան մարմնոյն։

Ա — Ն

ՏԻՐՈՒՆԻ

Պոլսոյ թերթերը կը հաղորդեն մահը ծանօթ արուեստագիտուհի Տիկին Զապէլ Հէքիմեանի

Հանգուցեալը Թուրքիոյ Թուրք եւ հայ բեմին աստղերէն էր եւ Մնակեանի «Օսմանլը Տրամ Գումփանեասը»ի թատերախումբին մէջ կը փայլէր կարեւոր դերերով։ Համբաւ շահած էր որպէս իր ժամանակին «Գամելիազարդ Տիկինը»։

Քաղաքապետական Թատրոնի բեմադրիչ Էրթուղրուլ Մուհսին, մօտէն ծանօթ ըլլալով հայ արուեստագիտուհիին իրական արժէքին, անձամբ հոգած է յուղարկաւորութեան կարգադրութեանց։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 յունուար — Զարմացած չեմ ըլլար վերի խորագիրը դնելով։

Երրորդ տարին է որ այս բազմահայ քաղաքը լուռ մնջիկ կը քալէ իր ազգային կեանքի ուղին։

Դադրած են վէճերն ու թռուցիկներու միջոցաւ հալածանքը ազգային - եկեղեցական կեանքի մէջ։

Այս արդիւնքը մեծ մասով կը պարտինք Գարեգին Արք. Խաչատուրեանին, որ եկաւ լուռ - մնջիկ, համեստ եւ ժպտադէմ իր վարդապետին՝ Եղիշէ Դուրեանի ոգիով զօտեպնդուած։

Եւ իր գիրը, «Ծառայութիւնը» իր բառով, գործադրեց երեք տարիի մօտ ժամանակով մը, ու կը մեկնի ուրիշ աւելի մեծ եւ նորահաստատ գաղութ մը, հնազանդելով զինուորի մը պէս՝ իր պետին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրահանգին։

Մարսիլիոյ հայ գաղութը, բառին լայն եւ իրական առումով, հաւաքուած էր շաբաթ երեկոյ, Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահն սրահը վերջին յարգանքի մը արտայայտութեան եւ իր զգացումը պարզելու անոր առջեւ՝ ողջերթի մաղթանքներով։

Հոն էին Երեսփոխանական, ինչպէս եւ Ազգային Վարչութեան, Փրատոյի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ, Հ. Բ. Ը. Միութեան, Աղքատախնամի, Կ. Խաչի, Եկեղեցասէր Տիկ. Ընկերութեան, Երիտասարդաց Միութեան, Հայ Մշակոյթի Միութեան, Հայ Բարեկամներու Միութեան, Դպրաց Դասի, Հայ Երաժշտական Միութեան, Դպրոցասէր Տիկ. Ընկերութեան եւն. ներկայացուցիչները։ Անշուշտ կը բացակայէին Սթալինի աշկերտները, իրենք զիրենք պոկած ըլլալով հայկական կեանքէն։

Ամէնէն առաջ խօսք առաւ երեսփ. ժողովի ատենապետ Գ. Հիւսեան եւ բացաւ հանդէսը, թուելով Գարեգին Արք.ի կատարած աշխատանքը եւ ձեռք բերած գեղեցիկ արդիւնքը։

Կարգով խօսք առին, Գ. Գ. Խ. Հալաճեան՝ ազգ. վարչութեան, Ա. Թէքքեան, Փրատոյի եկեղեցւոյ կողմէ, Յ. Պօշնաքեան, Հ. Բ. Ը. Մ. կողմէ, Ա. Սիլեան, աղքատախնամի կողմէ, Տիկին Ն. Քիւրքճեան՝ Կ. Խաչի կողմէ, Ս. Փափազեան՝ Հայ Մշակոյթի միութեան կողմէ, Մաշոյեան Երիտ. Միութեան կողմէ, Մ. Կիւմշեան՝ Հայ Բարեկամներու կողմէ, Յ. Մալաքեան՝ Դպրաց Դասի կողմէ, իսկ Մարսիլիոյ հին գաղութին կողմէ խօսք տրուեցաւ Յ. Սահաթճեանի եւ Գ. Շահրամեանի, եւ նոր գաղութէն՝ Ռ. Շալճեանի։ Իբրեւ վերջին խօսք Գ. Ենովք Արմէնին վիճակուեցաւ փակումը՝ յանուն կազմակերպիչ մարմնին։

Բոլորն ալ կարծէք միեւնոյն զգացումով եւ միեւնոյն գնահատական խօսքերով արտայայտուեցան, ամէն մէկը շեշտելով իր պատկանած կազմակերպութեան հանդէպ՝ առաջնորդին ընծայած բարոյական աջակցութիւնը

Բոլորն ալ վաւերացուցին անոր համեստութիւնը, լուռ ու մունջ աշխատանքը, անշահախնդրութիւնը, անկողմնակալութիւնը, գաղութին խաղաղումը եւ ազգային գործերու կարգ - կանոնի մտնելը։

Առաջնորդին գրական եւ հնագիտական կարողութիւններուն վրայ եւս անդրադարձան քանիներ, վեր հանելով անոր քարոզներուն իմաստասիրական արժէքները։

Արդարեւ, ցաւով կը բաժնուի հայ գաղութը իրմէ եւ բարի նախանձով կը նայի հեռու Ամերիկայի թեմին որ Գարեգին Սրբ.ի պէս բազմակողմանի յատկութիւններով առաջնորդ մը պիտի ունենայ իր նորակազմ թեմին համար։

Այս առթիւ լաւատես յոյսերով դիմաւորուեցաւ Առաջնորդ. փոխանորդ Զգօն վրդ. Ա. Եակոբեանը (Երուսաղէմէն), որ եղած մաղթանքներուն պատասխանեց գեղեցիկ ճառով մը։

Խօսքը Գարեգին Արք.ինն էր։

— «Ես ամերիկեան սովորութեամբ ճեպ զուարթ արտայայտութիւն պիտի ունենամ։ Մտիկ ըրի ձեր բոլորին խօսքերը, եւ քիչ մը չափազանցուած գտայ ձեր ինծի վերագրածները։ Ես ինչ որ ըրի, ձեր աջակցութեամբ եւ ձեր բարեկամեցողութեամբ ըրի, եւ արդէն շատ մեծ բաներ մըն ալ չըրի կը կարծեմ։ Խոստովանիմ որ ինմէ առաջ հիմը դրուած էր այստեղի ազգ. եկեղեցական կեանքին, իմ նախորդս հարթած էր ճամբան, ես ալ այդ հիմին վրայ փոքր բան մը աւելցուցի ։ Իմ վրայ ձեր տեսածները կը պարտիմ այն կայծին, որ մեր մէջ դրաւ մեր անմոռանալի ուսուցիչը Եղիշէ արք. Դուրեան։ Կը յուսամ եւ վստահ եմ որ իմ փոխանորդս Զգօն վրդ.ն ալ նոյն այդ կայծէն եւ պիտի կրնայ քալել նոյն ճամբով, եթէ իրեն եւս տաք այն աջակցութիւնը ինչպէս ինծի »։

Եւ իր «Մնաք խաղաղութեամբ»ը ըսելով փակեց հանդէսը ։

Սրահէն շուրջկալով հեռացան ներկաները, տանելով իրենց հետ հերքումը՝ «Հայը անմիաբան է» առածին ։

Հայ մը

Յ. Գ.— Յառաջիկայ երկուշաբթի Երիտ. Միութեան սրահին մէջ պիտի խօսի Գարեգին Արք.՝ Վահան Թէքէեանի գործերուն վրայ, իսկ քանի մը օր վերջն ալ Հայ Մշակութային Միութեան սրահին մէջ պիտի ունկնդրենք զինք ։

Գալ շաբաթ կը մեկնի Փարիզ, ուրկէ շոգենաւ պիտի նստի դէպի Հարաւ. Ամերիկա ։

Նոյն

ՀԱՅ «ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ»

ՏԷՍԻՆ, 17 յունուար, (Յառաջ) — Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղի «Ռազմիկի» օրուան առթիւ կազմակերպուած հանդէսը — նուիրուած Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին — տեղի ունեցաւ յունուար 16ին, կիրակի ցերեկ, Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ։ Ժամը 3ին աթոռները գրաւուած էին ընտրեալ հասարակութեամբ մը։ Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, որոնց անմիջապէս տակը (բեմին վրայ) պատուոյ պահակ կանգնած էին մէկ մէկ սկաուտներ, հանդէսի ամբողջ տեւողութեան։

Օրուան նախագահ ընկեր Վ. Հիւսեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները երգեցին միաձայնաբար եւ յոտնկայս ։ Ապա քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսի նպատակը, եւ հրաւիրեց ներկաները, մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել հայ ազատագրութեան դաշտերու ընթացքին ինկած բոլոր հերոսներու յիշատակը ։

Ներկայացուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը յաջողութեամբ ։ Կը մասնակցէին օրիորդներ՝ Աստուրեան (Գոհար), Գէորգեան (Տիրուհի), Գ. Տէր Պօղոսեան (Տէր Սարգիս), Վ. Հիւսեան (Թաթուլ), Մ. Խորէնեան (բէկ) եւ Ա. Խորէնեան (Քիւրտ մը)։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին՝ Օր. Ա. Աստուրեան, սկաուտ Մ. Ալեքսանդրեան, փոքրիկն եւ Տիկին Հ. Յակոբեանները արտասանութիւնով. իսկ Օր. Տ. Թաթուլեան, Տիկիններ՝ Հ. Գրիգորեան, Շ. Թաշճեան եւ Գ. Տէր Պօղոսեան մեներգով, որոնք բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ դոկ. Տ. Բաղտասարեանը, որ իր մէկ ժամուան բանախօսութեամբ նկարագրեց Շապին Գարահիսարի հերոսամարտը, մանրամասնօրէն թուելով դէպքերը եւ դիւցազնական դրուագները։ Բանախօսութիւնը կ՚ընդհատուէր ջերմ ծափերով։ Յետոյ կոչ ըրաւ միութենէն դուրս մնացած մարտիկներուն եւ կամաւորներուն, որ գան ամրացնեն մարտիկներու միութեան շարքերը։ Գրնգալեւոր իմաստալից խօսքերով հայկական եռագոյնի արժէքն եւ իմաստը ներբողելէն յետոյ, բեմ հրաւիրեց մասնաճիւղի պետը եւ նախագահ ընկ. Փիլոսը, քանի մը ընկերներով։ Ապա վերցնելով միութեան պաշտօնական դրօշը (եռագոյն), յանձնեց զայն ընկ. Փիլոսին, թելադրելով որ զայն միշտ բարձր պահել գիտնան։ Ընկեր Փիլոս առնելով եռագոյնը, ըսաւ.— «Կ՚ուխտենք եւ կ՚երդնունք որ մինչեւ մեր կեանքի վերջը հաւատարիմ մնալով անոր, պատրաստ ենք ամէն ատեն, երբ ժամը հնչէ եւ պէտք տեսնուի, այս նուիրական եւ պաշտելի եռագոյնին տակ, մեր կեանքը զոհաբերել Հայաստանի ազատագրութեան եւ անկախութեան Սրբազան դատին համար» (Անվերջ ծափեր)։ Հանդէսին ներկայ էր Les Médailliés Militairesի մասնաճիւղի քարտուղարը Գ. A. Bertrand, եւ իր տիկինը, որոնց մօտ նստած էր ընկ. Ս. Առաքելեանը եւ կը թարգմանէր բոլոր խօսուածները։

Հանդէսը փակուեցաւ նախագահի շնորհակալութեան խօսքերով։ Ներկաները գոհունակութեամբ մեկնեցան սրահէն, գոհ սրտով եւ արդար հպարտութեամբ։

Վիհունի

ՀԱՅ ԵՐԳԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 16 յունուար.— Այսօր, կիրակի, ընկեր Մ. Տէր Գէորգեանի եւ Օր. Ծովինար Տէր Գէորգեանի հետ պատիւ ունեցայ ներկայ ըլլալու ֆրանսական մտերմիկ շրջանակի մը մէջ՝ ուր Օր. Ծովինարը հրաւիրուած էր երգելու։ Ցերեկոյթը կազմակերպուած էր Լիոնի երկրորդ թաղապետարանի Ֆրանս. նախկին պատերազմիկներու կողմէ։ Ներկայ էին բազմաթիւ քաղաքական եւ զինուորական դէմքեր, որոնց կարգին Լիոնի քաջածանօթ երաժիշտ ուսուցչապետ Գ. Թամպօ, իր համակրելի Տիկինը եւ Լիոնի երաժշտանոցի լաւագոյն երգիչները։

Ցերեկոյթի ընթացքին երգեցին

ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ՕՆՊԱՇԵԱՆ

եւ

ԳԱՌՆԻԿ ԹԻՒՖԷՆԿՃԵԱՆ

Նշանուած

16 Յունուար 1938

Կրընոպլ Մարսէյլ

բազմաթիւ կարող արուեստագէտներ, ինչպէս եւ Օր. Ծովինար։ Իր առաջին ֆրանսերէն երգէն վերջ, մեր սեղանակից Ֆրանսացիներու (արուեստագէտներու սեղանը) փափաքով, երգեց Վ. Սրուանձտեանցի «Ծայղալոյս»ը խոր տպաւորութիւն ձգելով եւ ջերմ ծափեր խլելով։ Ցերեկոյթին նախագահը, բանախօսները, կազմակերպիչները, փրոֆէսէօր Գ. Թամպօ եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան անձեր եկան մեր սեղանը եւ ջերմօրէն շնորհաւորեցին օրիորդը, ինչպէս եւ իրենց հիացումը յայտնեցին հայ երգին ու երաժշտութեան։

Երբ սեղանակիցներէն մէկուն հարցուցի թէ երգուած հայերէն երգին բառերը խորթ չէ՞ն հնչեր, պատասխանեց ժպտագին.— Այստեղ երգին բառերը չէ որ կը փնտռուին, այլ եղանակը եւ կառուցուածքը։ Առանց վիճաբանութեան կրնամ ըսել որ, ձեր երաժշտութիւնը իր արուեստով երբե՛ք ետ չէ մերինէն»։

Իրիկուան դէմ մեկնեցանք, գոհ - նալ ջերմ գնահատանքներով։

Այս առթիւ, անգամ մը եւս համոզուեցայ թէ մեր երգն ու արուեստը կրնան աւելի կենդանի հետքեր ձգել օտարներուն վրայ, քան կարգ մը երկարապատում ճառեր։

Մ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ, Փարիզի եւ շրջանի Հայ Երիտասարդական Միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, անցեալ դեկտեմբեր 13ին հրաւիրուած էին խորհրդակցական ժողովի մը, ուր փութացած էին ներկայ ըլլալ տասնի չափ զանազան Միութիւններ, համագործակցութեան որոշ ծրագիր մը մշակելու եւ զայն գործադրելու առաջադրութեամբ։

Սոյն ժողովը նկատի առնելով հետապնդուած նպատակին կարեւոր հանգամանքը, ինչպէս նաեւ յառաջիկային գործադրութեան դրուելիք ծրագրին շուրջ ուսումնասիրութիւնը եւ սկզբունքով համաձայն գտնուելով համագործակցութեան գաղափարին, որոշեց երկրորդ ժողով մը գումարել, յունուար 24ին, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, 8, Rue Bossuet, Paris ։

Ուստի, կը խնդրուի վերոյիշեալ ժողովին ներկայ գտնուող այն բոլոր Միութիւններէն, ինչպէս նաեւ անոնց շաղրութեամբ մնացած ուրիշ Երիտասարդական Միութիւններէն, որպէսզի հաճին իրենց ներկայացուցիչները ղրկել, յունուար 24ին տեղի ունենալիք երկրորդ ժողովին ։

Դիւան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Բայազէդի պաշարումից յետոյ, որի մանրամասնութիւնները քեզ յայտնի են, գեներալ Տէր-Ղուկասովը ստիպուեցաւ յետ քաշել Ռուսաց զօրքերը։ Այդ միջոցին նա կատարեց երկու մեծ քաջագործութիւններ։ Մի կողմից իր փոքրաթիւ գունդերով նա պէտք է պատերազմէր Թուրքերի բազմաթիւ զօրքերի հետ (ի հարկէ, նահանջման դիրք բռնելով), միւս կողմից նա պէտք է ազատէր Ալաշկերտի եւ Բայազէդի գաւառների հայ բնակիչներին Թուրքերի կոտորածից։

Այդ երկուսն էլ ռազմագիտական մեծ ճարպիկութիւնների կարօտ էին, որոնց մէջ գեներալը ցոյց տուեց իր հանճարը. Նա այնքան ժամանակ կարողացաւ բռնել Թուրք զօրքերի սարսափելի հոսանքի առաջը, որ մինչեւ նրանց հասնելը, Հայերը յաջողեցին գաղթել։ Բայց ժամանակը խիստ նեղ էր եւ ժողովուրդը բոլորովին անպատրաստ էր գաղթականութեան համար։ Ցանկարծ լուր տուեցին, թէ Ռուսաց զօրքերը պէտք է թողնեն այդ երկիրը,— գաղթեցէք, փախէք այդ երկրից, եթէ մնալու լինէք, Թուրք զօրքերը ձեզ կը կոտորեն։ Այդ լուրը կայծակի արագութեամբ անցաւ բոլոր գաւառների մէջ։ Սարսափը եւ տագնապը տիրեց ժողովրդին։ Թշնամին կանգնած էր նրա գլխին։ Այլեւս հեռանալ կամ յապաղել անկարելի էր, պէտք էր թողնել սիրելի հայրենիքը։ Ինձ դժուար է նկարագրել այն սոսկալի գիշերը, երբ ժողովուրդը բաժանւում էր իր անտային օջախից։ Մի զարհուրելի խառնակութիւն, մի աղմկալի իրարանցում տիրել էր ամբոխին։ Մի գիշերուայ ընթացքում պէտք է գաղթէին։ Անասունների մեծ մասը մնացին՝ դաշտումը, ոչխարը ժամանակ չունեցան բերելու։ Հայրը չգտաւ որդուն, որ տնից բացակայ էր։ Եղբայրը մոռացաւ եղբօրը։ Տների կարասիքը եւ ծանրութիւնները կամ մնացին իրանց տեղերում, կամ տէրերը կրակ տուեցին եւ այրեցին։ Մայրերը չալակեցին փոքրիկներին, իսկ հայրերը, բեռնաւորուած մի քանի անհրաժեշտ իրեղէններով, բռնեցին իրանց որդիների ձեռքից եւ դուրս եկան։ Խիստ սակաւ բնակիչներ սայլեր ունէին, որովհետեւ սայլերը տարել էին պատերազմական մթերքներ փոխադրելու։ Սպասելու ժամանակ չկար, որովհետեւ թշնամին ետեւից հալածում էր։ Ով մնաց, զոհուեցաւ բարբարոսի անգթութեանը։ Ով եկաւ, կարծեց, թէ ազատուեցաւ։ Բայց այստեղ եւս հանդիպեցան նոր դժբախտութիւնների, որ աւելի անողորմ էին քան թէ Քուրդը եւ Թուրքը,— ինչպէս են քաղցածութիւնը եւ հիւանդութիւնը։

— Եւ այդ հիւանդութիւնը հետեւանք էր այն դառն չարչարանքների, որ կրեց ժողովուրդը իր գաղթականութեան ժամանակ։ Ամբողջ շաբաթների ճանապարհը նա պիտի անցնէր մի քանի օրուայ մէջ, առանց հանգստանալու եւ առանց մի տեղ կանգ առնելու։ Կին, աղջիկ, երեխայ, ծեր ու մանուկ, բոլորը գալիս էին ոտով. խիստ սակաւները գրաստ ունէին։ Շատերը նուաղեցան, թուլացան եւ մնացին կէս ճանապարհի վրայ։ Ամենին տիրել էր մի ընդհանուր խառնակութիւն. ամէն մարդ կորցրել էր թէ սիրտը եւ թէ զգացմունքը։ Աւելացրէք դրա վրայ քաղցը, ծարաւը եւ օտար երկրի անսովոր կլիման, եւ դուք հիւանդութիւնը շատ բնական կը գտնէք։ Թշնամուն չհանդիպելու համար մեզ բերեցին այնպիսի սառնադայական եւ լեռնային ճանապարհներով, որ շատ դժուար էր կիների եւ երեխաների համար անցկենալ։ Եւ այդ էր պատճառը, որ մի քառորդ մասը գաղթականների մնացին ճանապարհների վրայ եւ բոլորովին ոչնչացան։ Կարճ ասած՝ Շահ-Աբասի Սպահան տարած հայ գերիների պատմութիւնը, որ այնքան սարսափելի գոյներով նկարագրում են մեր պատմագիրները,— այս գաղթականութեան հետ համեմատելով մի շատ հասարակ դէպք պէտք է համարել։

Հայր սուրբի ցաւալի պատմութեան ժամանակ Վարդանի միտքը զբաղուած էր բոլորովին այլ առարկայով. նա համարեա չէր լսում նրան.— նա մտածում էր իր սիրելի Լալայի մասին։ Ախար նա էլ այդ գաղթականների մէջ պէտք է լինէր. նա էլ ենթարկուած պէտք է լինէր նոյն աղէտներին։ Թէեւ Ջաւօն պատմել էր նրան, թէ քուրդ բէկի կնոջ՝ Խուրշիդի կարգադրութեամբ Լալան տարուեցաւ Ռուսաց երկիրը, բայց նրա ծառաները խօ չէին կարող անցնել Ռուսաց սահմանից, որովհետեւ իրանք Քուրդ էին եւ թշնամի պետութեան հպատակ։ Ուրեմն, Լալային իր եղբօր կնոջ Սառայի հետ պէտք է թողած լինէին գաղթականների խմբի մէջ։ Բայց ի՞նչպէս գտնել նրանց, արդեօք կենդանի՞ են,— այդ հարցերը սկսեցին տանջել անբախտ երիտասարդին։

— Հայր սուրբ, դու ոչինչ չգիտե՞ս ծերունի Խաչօի ընտանիքի մասին, հարցրեց նա, իմ կարծիքով, նրանք եւս պէտք է գաղթականների մէջ լինեն, ո՞րտեղ կարելի է գտնել նրանց։

— Գտնել փոքր ինչ դժուար է ձեզ համար, որովհետեւ գաղթականները զանազան տեղերում ցրուած են։ Բայց նրանց հետ եկել են իրանց քահանաները եւ տանուտէրները, ես յանձնել եմ այս վերջիններին կազմել իրանց ժողովուրդի անուանական վիճակագրութիւնը, թէ որքան թուով ո՞րտեղ են բնակւում, որպէսզի նրանց դարմանելու համար հոգածութիւն լինի։ Այդ ցուցակներից հեշտ կը լինի գտնել, թէ գաղթականների ո՞ր խմբի մէջն է գտնւում ծերունի Խաչօի ընտանիքը։

— Ե՞րբ կը բերեն ցուցակները։

— Գուցէ վաղը. կամ միւս օրը, ճիշտը չգիտեմ։

Այդ «վաղը» կամ «միւս օրը» մի անսահմանութիւն էր խեղճ Վարդանի համար, այս պատճառով նա այն գիշեր անցկացրեց անտանելի տանջանքների մէջ։

Խ.

Վանքի զանգակների մեղմ եւ չափաւոր հնչիւնները՝ ծանուցին առաւօտեան ժամը։ Աւելի բախտաւոր աբեղաները դեռ քնած էին փափուկ սենեակներում, իսկ աւելի անբախտ աբեղաները շտապեցին Աստուծոյ տաճարը աղօթելու համար ։

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

պատճառելով։ Ցետոյ երեսփոխանները դիմեցին բանուորներու թափոր մը Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, սպասուած է պատիւ իրենց ։

*** Կեդր. Կոմիտէի Քաղաքական Բիւրոյին նոր անդամներն են — Սթալին, Մոլոթով, Վորոշիլով, Քալինին, Քականովիչ, Անդրէյեւ, Միկոյեան, Ժտանով, Եժով եւ Խրուշչով (վերջին երեքը միայն իբրեւ «հաստատուած թեկնածուներ»)։

Թրքական բանակին զօրացման համար

»»» • «««

Պոլսէն կը հեռագրեն յունուար 20 թուականով —

Կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուց ազգ. ժողովին, 1.500.000 անգլ. ոսկի պահանջելով զինուորական օդատորմիղին զօրացման եւ արդիացման համար։ Նախապէս ալ 3.500.000 ոսկի քուէարկուած էր միեւնոյն նպատակով ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ղատական նախարարը յուսաբանութիւններ հաղորդեց մամուլին, ապօրինաբար ստացուած հպատակութեանց վերաքննութեան հրամանագրին առթիւ։ Հաւաստեց թէ վախնալու որ եւ է պատճառ չունին այն Հրեաները որոնք Ռումանիոյ հին կամ նոր մասերուն մէջ հաստատուած են պատերազմէն առաջ։ Հրամանագիրը կը վերաբերի միայն ապօրինաբար ստացուած հպատակութեանց։ Գալով հրեայ փաստաբաններուն, նախարարը յայտարարեց թէ եղած իրաւունքները պէտք է յարգուին։ «Օրէնքի շրջանակէն դուրս ոչ մէկը կրնայ փաստաբանական ասպարէզէն վտարուիլ փաստաբաններու միութեան կողմէ, որովհետեւ միութիւնը իրաւասու չէ այդպիսի միջոցներ ձեռք առնելու»։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ առեւտրական յարաբերութիւնները աւելի բարդացած են, իբրեւ հետեւանք փոխադարձ մեղադրանքներու։ Իտալիոյ արտաքին Նախարարութիւնը գեկոյց մը հրատարակեց, որ կը հերքէ Մոսկուայի ամբաստանութիւնները։ Կը վախցուի որ առեւտրական յարաբերութիւնները խզուին երկու երկիրներուն միջեւ ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀԱՐՍՆԻՔԸ տեղի ունեցաւ հինգշաբթի օր, աննախընթաց շքեղութեամբ։ Հարսը, Ֆէրիտէ Զիւլֆիքար, 17 տարեկան, անկախ Եգիպտոսի երկրորդ թագուհին կ'ըլլայ Կղէոպատրայէն ի վեր։ Իսլամական օրէնքին համաձայն, թագուհին ներկայ չեղաւ բուն արարողութեան, եւ փոխանորդ կարգեց իր հայրը, յայտարարելով, վկաներու առջեւ,— « Հայր, փոխանորդ կը նշանակեմ ձեզ, զիս ամուսնացնելու համար Ն. Վեհափառութեան Ֆարուք Թագաւորին հետ»։ Ամբողջ Գահիրէն կը լողար լոյսերու, ծաղիկներու եւ դրօշներու մէջ։ Հարսին հայրը հարցուց.— « Ձեր Վեհափառութիւնը կ'ընդունի՞ կնութեան առնել աղջիկս»։ Թագաւորը պատասխանեց. — «Կ'ընդունիմ»։ Եւ այսպէս վերջացաւ արարողութիւնը։

62 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Իրաքի սահմանագլուխին վրայ, կռիւ մը ծագած ըլլալով երկու ցեղախումբերու միջեւ։ Նախապէս զրկուած զինուորներ յարձակման ենթարկուեցան եւ քաշուեցան։ Հարկ եղաւ նոր զօրք զրկել 40 ինքնաշարժներով, եւ մեծ դժուարութեամբ զսպուեցան երկու ցեղերը ։

200 ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ փորձեցին ցամաք ելել Հայնան կղզին, որ կը գտնուի Թոնքինի դիմաց (Ֆրանսական գաղթավայր)։

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ ԳԵՂԵՑԻԿ եւ վայելուչ դարձնելու համար, երիտասարդական ճակատի վարիչը որոշեց որ 17 — 21 տարեկան աղջիկներ այսուհետեւ նոր խմբակցութիւն մը կազմեն, «Հաւատք եւ գեղեցկութիւն» անունով։ Բոլորն ալ մասնաւոր դասեր պիտի առնեն մարզանքի եւ պարի համար եւ պարտաւոր են խնամք տանիլ մարմնին եւ արտաքին երեւոյթին։ «Երիտասարդ Գերմանուհիները պէտք է ըլլան գեղեցիկ, հպարտ եւ ինքնավստահ», կ'րսէ հրահանգը։ Նոր համազգեստ մը պիտի շինուի Հիթլէրական աղջիկներուն համար ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Ց. Դ. Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ենթակոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ իր ընկերներէն՝ ԼԵՒՈՆ ՆԻՏԵԼԵԱՆի դառնաղէտ մահը, եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

Հայրապետական հանդիսաւոր պատարագ

Ամեն. եւ Գերշ. Տէր Գրիգոր - Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ, ըստ հրաւէրի Փարիզի արք. վեհ. ծիրանաւոր Վերտիէի, եւ կրօնական ընկերակցութեան Oeuvre d'Orientի, հայրապետական հանդիսաւոր Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ, կիրակի 23 յունուար, ժամը 10ին, Փարիզի Նոթըր Տամ Աթոռանիստ եկեղեցին, եւ հինգշաբթի, 27 յունուար ժամը 10ին, Փարիզի Մատլէն եկեղեցին ։

Փարիզի լաւագոյն ուժերով կազմուած արական խումբ մը բազմաձայն պիտի երգէ Կոմիտասէն, Եկմալեանէն եւ Ա. Քէչէճեանէ։

Ղեկավար՝ Ա. Քէչէճեան, երգեհոնով կը մասնակցի՝ Jean Berger

Տ Օ Ն Ա Ծ Ա Ռ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՅԱՐՈՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԵՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

150 Բուլ տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զաւեշտ, տեսարանաւոր երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, « Սերունդ Արմենական » իբրեւ խմբական արտասանութիւն ։

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, աւուր պատշաճի տաղեր եւ անակնկալներ ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱՔԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄՃԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ Փարիզի երիտասարդ հայուհեաց եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեանց

կիրակի, 23 Յունուար ժամը 16—24, HOTEL MODERNE (Place de la République) շքեղ սրահներուն մէջ

ՄՈՒՏՔ՝ 10 ֆրանք։ Հայուհեաց, Հայ Երիտասարդաց Միութեանց անդամներուն եւ ուսանողներու համար 7 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Գուսան

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, 22 յունուար, շաբաթ երեկոյ, ժամը 7ին Վարուժան Ակումբին մէջ, 2, Rue Pourvieux: Կը խօսի ընկ. Ս. Ընտրիկեան։ Նիւթ՝ Հայաստանը եւ մեր գիրքը։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի « Եդիպտոսի » կոմիտէին ։

22 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Քրէմլէն Պիսէթրի Քաղաքապետարանի Փաթթուած Լոժի շքեղ սրահին մէջ, 5, բիւ տէ գ'էօլ, Քրէմլին Պիսէթր ։

Կը ճախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղւոյն ֆրանսական ընկերվարականներու մարմինը, որոնց կողմէ խօսք պիտի առնէ Camarade F. Menegaux, Secrétaire administratif du Parti S. F. I. O. de K. Bicêtre ։

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Օր. Հ. Գալստեան (Հայկ. եւ կովկ. պար) Թառիստ Գարեգինի ընկերակցութեամբ, Պ. Պ. Ա. Քէչէճեան (երգ), Ժան Պէրժէ (դաշնակ), եւ Գ. Խմբէժեան (արտասանութիւն)։

Կէս գիշերէն վերջ մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ ։

Ծոփ եւ ընտիր պիւֆէ աժան գիներով ։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի, օթօպիւս թիւ 125, իջնել Mairie du K. Bicêtre ։ Մուտք 6 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 23 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3 — 8, Փլաս Կոռնէի թիւ 6 սրճարանին վերնայարկը ։

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պար, նուագ, եւն. եւ կերուխում ։

Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Վալանսի կոմիտէին կողմէ, 23 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Միամանթօ» ակումբին մէջ։

Կը նուագէ Պ. Յ. Զաղացպանեան։ Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Զ. ԳՈՐԾ ՀԻՍՈՒՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ։ 22 Յունուար շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ։ ԼԻՒՍԻԷՆԻ սրահին մէջ 13, բիւ տ'Իսի, Պիյեանքուռ, մէթրօ Մարսէլ Սամպա։

Նոր եւ զուարճալի անակնկալներ Պ. Արժականի կողմէ։

ՆԻՇՕ - ՓԻՇՕ Արժանթինեան ճազ։ Ճոխ պիւֆէ ։

Կը խօսի Պնդ. Տ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ» (3 արար)

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Մուտք 7 ֆրանք հայ զինուորներու ձրի ։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կըրնոպլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի կողմէ, 23 յունուար, ժամը 2.30ին, դպրոցի սրահին մէջ։

Պիտի խօսի՝ ընկերուհի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ։

Հ Ո Գ Ե Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

ՏԻԿԻՆ Օ. ԱԴՈՆՑԻ մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի 23 Յունուար Կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Թիւ Ժան Կուժօն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ եւ իր պարագաներուն ընկերոջ պատահած ԱՐԿԱԾԻՆ համար եւ կը մաղթէ արագ ապաքինում ։

ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Պետրոս Ֆրունճեան (Պերլին), 20 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Թանգարանին։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Ուսանողական Տան Միութեան պարահանդէսը, յունուար 23, ժամը 16էն 23, Cité Universitaireի կեդրոնական տան սրահներուն մէջ, 19. Bld. Jourdan, նուագախումբ Oscar Falkenstein ։

Մուտք 15 ֆրանք

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ (Մարսէյլ)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդդէմ Le Verrier Ա. խումբին, 23 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պօմոնի սեփական դաշտին վրայ ։

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին ՏՕՔԹ. ՍԱՐԳԻՍ ԱԹԹԱՐԵԱՆ (Մարսէյլ), կը ծանուցանեն թէ 1938 Յունուար 6ին ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆՆԵՐՈՒ բնակարանին մէջ (Փարիզ) տեղի ունեցաւ իրենց որդւոյն՝ ՀՐԱՆՏԻ նշանախօսութիւնը ընդ ՕՐ. ԲԵՐԿՐՈՒՀԻ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ առաջնորդական փոխանորդ Գր. Զգօն Ծ. վարդապետ Տ. Յակոբեան պիտի պատարագէ եւ քարոզէ 23 յունուար կիրակի օր Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցիին մէջ։ Արարողութեանց պիտի մասնակցին դպրաց դասի անդամները ղեկավարութեամբ Պ. Հ. Համբարձումեանի։ Կը խնդրուի Մարսէյլի եւ արուարձաններու ժողովուրդէն ներկայ ըլլալ։ Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ՝ 9.30, քարոզ 11։ Առնել հանրակառք՝ թիւ 5։

Թաղական խորհուրդ

ԾԱԽՈՒ Է

Տէր Շաւարշ Քհնյ. Թէրզեան Պօմոնի մէջ, La Rosière, 93 Bld. de la Figon. իր անձնական 10 փիէսնոց տունը— որ ունի ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ 300 մէթր տարածութեամբ պարտէզ, կը ծախէ կանխիկ եւ տասնը ամսական 85,000 ֆրանքի։ Դիմել փափաքողները կրնան այցելել հոն։

Դիմել՝ Père Terzian. 15 Bld. Clair Isnard. St. Jérome. Marseille.

La Gérant : S. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dunois — PARIS (13)

Ծ Ա Խ Ո Ւ Է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է Լիոնի Հայկական թաղամասի մէջ, հանրակառքի գիծին վրայ, 101 Rue Moncey, սրճարան մը, որ ունի երկու սենեակ բնակութեան համար առաջին յարկի վրայ եւ սրճարանին ետեւը ժողովարան։ Տեւական յաճախորդ։ Մանրամասնութեանց համար գրել սեփականատիրոջ՝ Պ. A. VERCELLIի 101 RUE MONCEY, Lyon կամ «Յառաջ»ի գործակալ ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆի, 45 Rue de Bonnel, Lyon ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 23 JANVIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3636

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

«ՓՈՇԻԱՑՆԵԼ, ՀՈՂՄԱՑՐԻ ԱՆԵԼ»...

Դեռ նոր մեր ձեռքն անցան Երեւանի վերջին թղթարերը, «Խ. Հայաստան» 1937 դեկտեմբեր 22—30, եւ «Գրական Թերթ», 30 դեկտեմբեր, — եւ ինչ որ կրցանք աչքէ անցընել, հազիւ թէ կարենայ գաղափար տալ ահաւոր ողբերգութեան մասին:

Հարկ է ծայրէ ծայր, սիւնակ առ սիւնակ, տող առ տող կարդալ այս ինը թերթերը, գոնէ աղօտ պատկեր մը գծելու համար:

Հարկ է, մանաւանդ, կարդալ ու վերլուծել ութ մահապարտներուն դէմ սարքուած ամբաստանագիրը, իրենց բառով՝ «Մեղադրական Եզրակացութիւն», որ բռնած է Խ. Հայաստանի դեկտեմբերի 24 թիւին երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ էջերը ամբողջութեամբ, — ճիշդ 18 երկար սիւնակ: Ստորագրողը՝ ոմն Ա. Ցարութիւնեան, «Հայկական ԽՍՀ դատախազ»:

Դատավարութեան առթիւ սարքուած խեղկատակ ժողովներ, այդ առթիւ «քուէարկուած» բանաձեւերը, միայն անոնց խորագիրները բաւական են ցնցելու ամէնէն բթամիտ «բարեկամը», եթէ ուզէք ըմբռնել:

Հատուած մը՝ «Գրական Թերթ»ի խմբագրականէն, որ կը կրէ հետեւեալ խորագիրը.— «Ժողովրդի երիցս արգահատելի թշնամիներն ստացան իրենց արժանի պատիժը»: (30 դեկտեմբեր 1937):

— «Հայ ժողովրդի երդուեալ թշնամիներ՝ երիցս զարշելի խանջյանի, Տէր-Գաբրիէլյանի, Օթյանի, Երզնկյանի, Ամատունու, Ակոպովի, Գուլոյանի, Մուղդուսու, եւ նրանց շայկայի՝ աջդէն լիկվիդացիայի ենթարկուած ֆաշիստական բանդայի դեկավարութեամբ գործող այդ նողկալի սրիկաները, մասնագիտացած անլազործի ցինիկ արտայայտութիւններով թուարկեցին Դաշնակցական-տրոցկիստական վնասարարական այն ակտերը, որ նրանք կատարել են սոցիալիստական շինարարութեան բնագաւառում մեր ժողովրդի հանդէպ:

Դատարանի առաջ ժողովրդի թշնամիները նողկալի ցինիկութեամբ խոստովանեցին, որ իրենց բանդայի նպատակն է եղել խորհրդային Հայաստանը խորհրդային մեծ Միութիւնից անջատել, վերականգնել բուրժուազիայի իշխանութիւնը եւ ստեղծել բուրժուական իրաւակարգ օտարերկրեայ պետութիւններից մէկի հովանաւորութեան տակ եւ այդ իրէշաւոր նպատակին հասնելու համար գործադրել են բոլոր տեսակի ստոր, դիւային միջոցներ»:

— «Տրոցկիստական—Դաշնակցական բանդիտները, գերմանո-ճապոնական ֆաշիզմի գործակալները, օտարերկեայ զինուած ուժերի վրայ յոյս դնող սրիկաները ժողովրդի արդար պահանջով, մեր ժողովրդի սրբազան կամքը արտայայտող դատարանի որոշմամբ ստացան իրենց արժանի պատիժը — դատապարտուեցին մահուան: Նոյն անողոքութեամբ ու վճռականութեամբ կը ոչնչացուեն մեր ժողովրդի թշնամիների բոլոր մնացորդները: Սոցիալիստական հասարակութեան վեհ զաւակների սրբազան հայրենասիրութիւնից թող սարսափեն մեր թշնամիները»:

«Խ. Հայաստան»ն ալ (29 դեկտեմբեր) երկաթագիր խորագրի մը տակ աւետելով թէ «Ժողովրդի կամքը կատարուած է», այժմէն կ'ազդարարէ գալիքը.

— «Հակայեղափոխական կազմակերպութեան ձերբակալուած միւս անդամների, ժողովրդի այդ ոխերիմ թշնամիների նկատմամբ, աշխատաւորութիւնը միահամուռ կերպով պահանջում է կիրառել նոյնպիսի անողոք դատավճիռ - գնդակահարութիւն»:

Ուրեմն, շարքը չէ վերջացած տակաւին: Դեկտեմբեր 28ի ութ մահավճիռները կը կազմեն պարզապէս «սկիզբն երկանց», ինչպէս որ Լոռիի երեք մահավճիռները սկիզբն եղան այս ութին:

Անշուշտ ձեւի համար չէ որ ամիսներէ ի վեր իրարու ետեւէ կը շարեն հետեւեալ անունները,— Խանջեան, Տէր Գաբրիէլեան, Երզնկեան, Ամատունի, Ակոպով, Գուլոյեան, Մուղդուսի, Գումեդին «եւ միւսները»: Այս ութ ամբաստանեալներէն «անձնապան» եղած է միայն Աղասի Խանջեանը: Միւսները, շատոնց բանտարկուած, կարգի կը սպասեն, իրենց կարգին ճամբան տալու համար նոր շարքի մը:

Եւ ասոնք «օրինապէս» դատեալներն են, (ենթադրելով որ տակաւին դատապարտուած չեն): Հապա «միւսնե՞րը», որ բռնուեցան Խանջեանի ոչնչացումէն անմիջապէս վերջը, նոյն ինքն Ամատունիներու եւ Գուլոյեաններու օրով, եւ որոնց անունները չեն լուիր այլեւս: Եւ դեռ «միւսներուն միւսնե՞րը», որոնց մասին այնքան չարաշուք գրոյցներ կը հրջին, ամիսներէ իվեր... (Թիֆլիսի պաշտօնաթերթը՝ Զարիա Վոստոկա (թիւ 282) եւ Վրաստանի «Կոմունիստ»ը (թիւ 285) ծանուցանելով խումբ մը փրոֆէսէօրներու, գրագէտներու, ճարտարագէտներու ոչնչացումը, 14 անուններ շարելէ վերջ, կ'աւելցնէ, — «եւ ուրիշներ»: Բռնամահ ոչնչացած մարդիկն անգամ դարձան «եւայլն», անարժան՝ նոյնիսկ անուններու յիշատակութեան):

Մնացեալը դուք եզրակացուցէք:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք հաղորդելու լրացուցիչ մանրամասնութիւններ, ինչպէս եւ ամբողջ դատավարութիւնը, որ կըրնար տասը հատոր նիւթ ներշնչել, «Մարդկային Կատակերգութեան» նորագոյն շարքի մը:

Եւ, ո՜վ սարսափ, այս բոլորը ոչ իսկ հասարակ ոճիր-արկածի մը պատմութիւնը կը գործեն ազա՛տ արտասահմանի մէջ, առանց ազգի խորութեան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ. 501—1

Համայնավարները ալ խուռ ցուրն

Կառավարական յայտարարութիւնը կը յիշէ նաեւ օտարականները

Շոթանի դահլիճը աննախընթաց մեծամասնութիւն մը շահեցաւ ուրբաթ օր, 501 քուէ՝ մէկի դէմ, ինչ որ աննախընթաց կրնայ համարուիլ: Այս գրեթէ միաձայն քուէարկութեան մասնակցեցան բոլոր հոսանքները, համայնավարներէն, ընկերվարականներէն, արմատականներէն մինչեւ աջակողմի և կեդրոնի կարգ մը խմբակցութիւնները: Ձեռնպահ մնաց միայն Լուի Մառէնի թունդ աջակողմեան խմբակը, իսկ դէմ քուէարկեց միայն մէկ հոգի, Կաստոն Պէրժըրի, նախապէս ձախ արմատական, այժմ անկախ ձախակողմեան (ճակատական), որ իրեն յատուկ տեսակէտներ ունի:

Դահլիճին յայտարարութիւնը, զոր կարդաց Գ. Շոթան, ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառեց իր բովանդակութեամբ եւ ոգիով, մանաւանդ ձախակողմեան տարրերուն, որոնք հաստատեցին որ նոր կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ ժողովրդական ճակատի քաղաքականութեան:

Յայտարարութիւնը կը բացատրէ թէ վերջին տագնապը հետեւանք էր «ժողովուրդին օրինաւոր տենչերը ազգային հրամայական շահերուն հետ հաշտեցնելու դժուարութեան: Ցետոյ կ'արդարացնէ ժողովրդական ճակատին գոյութիւնը, իբրեւ արտայայտութիւն մը ժողովրդապետական բնազդի, «այնպիսի առեն մը երբ արիւնալի դէպքեր կը սպառնային վարչաձեւի մը որուն խորապէս փարած է ազգը»: «Ժողովրդական ճակատը ունի կրկնակ նշանակութիւն,— վճռական կամք՝ պաշտպանելու հանրապետական կարգ ու սարքը եւ ջերմ բաղձանք՝ հաստատելու ընկերային արդարութիւն: Երկուքն ալ կը պահեն իրենց բովանդակ արժէքը մեր աչքին»:

Վերջին դաւադրական ձեռնարկներուն առթիւ, յայտարարութիւնը կ'ըսէ.

— «Այդ եղեռնական ձեռնարկները կ'ապացուցանեն թէ տակաւին զինաթափ չէ եղած ատելութեան հրէշային ոգի մը: Կառավարութիւնը վճռած է երեւան հանել բոլոր յանցաւորները եւ օրէնքի վճռին յանձնել զանոնք առանց թուլնալու: Բոլոր անկարգութեանց դէմ, բոլոր խռովարարներուն դէմ, կարգ մը կասկածելի օտարականներու բոլոր արարքներուն դէմ՝ հանրապետական օրէնքին անխախտ գործադրութիւնը պէտք է ապահովէ հանրային անդորրութիւնը, ինչպէս հայրենիքին անկախութիւնն եւ ապահովութիւնը»:

Գալով ընկերային արդարութեան, յայտարարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ «բանուոր դասակարգին տալ ամբողջական վստահութիւն՝ թէ որ եւ է մնաս պիտի չհասնի այն ընկերային առաւելութիւններուն զորս ստացաւ օրինաւորապէս: Հետու՝ սահմանափակելէ կամ յապաւելէ առաջ իրականացած բարենորոգումները, հարկ է զանոնք պատշաճեցնել ազգային կեանքին եւ անընկրել շարունակել ժողովրդավար յառաջդիմութեան գործը, հետզհետէ աւելի լայն մասնակցութիւնով ազգին, ինչպէս եւ բարեկարգութիւնը եւ քաղաքացիական խաղաղութիւնը պահպանելու կամեցողութեամբ: Այս տրամադրութեամբ, կառավարութիւնը երեքշաբթի օր պիտի ներկայացնէ իր հիմնական ծրագիրը՝ գործատիրութեան եւ աշխատանքի յարաբերութեանց մասին, որ միանգամայն պիտի ապահովէ գործատիրոջ օրինաւոր հեղինակութիւնը եւ բանուորին իրաւունքը: Կառավարութիւնը վճռած է պահանջել բոլոր քաղաքացիներէն, գործատէր թէ բանուոր, յարգել պայմանագրութիւնները, օրէնքները եւ հանրային բարեկարգութիւնը»:

Ծրագրուած բարենորոգումներու կարգին, յայտարարութիւնը անգամ մը եւս կը յիշէ օտարականներու խնդիրը: Ցետոյ կը յիշեցնէ թէ կառավարութիւնը վճռած է պաշտպանել Ֆրանքը՝ հաւասարակշռելով նիւթացոյցը, մերժելով օտար դրամներու փոխանակութեան հսկողութիւնը եւ աւելցնելով արտադրութիւնը: Ազգային պաշտպանութեան զօրացման համար ձեռք առնուած նոր միջոցներն ալ պարզելէ վերջ, յայտարարութիւնը յայտնելով կառավարութեան տեսակէտները՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին, ջերմագին կոչ մը կ'ազդէ ազգային համերաշխութեան: «Կոչ կ'ուղղենք բովանդակ ազգին՝ գիտակցիլ իրեն սպառնացող չափազանց իրական վտանգներուն եւ ըմբռնել այն անպարտելի ուժը զոր ունի իր մէջ՝ զանոնք յաղթահարելու համար»:

Յայտարարութեան ընթերցումէն վերջը խօսք առին միայն երկու հոգի, մէկը համայնավար, զանազան բաղձանքներ յայտնելով: Ամէնէն վերջը խօսեցաւ Գ. Շոթան, նոր լուսաբանութիւններ հաղորդելով: Մասնաւորապէս դաւադրական գործերու առթիւ ըսաւ.

— «Երեւան հանուեցան ոճիրներ որոնց դրդիչը օտար անձնաւորութիւններ եղան. եւ կը խնդրեմ բոլոր Ֆրանսացիներէն խորհիլ այս մասին: Երեւան հանուեցաւ մարդկային կեանքը ոչնչացնելու ամէնէն վատ միջոցը,— մահացու մանրէներ տարածել: Ուրեմն կը գտնուինք չարագործներու ընկերակցութեանց առջեւ որոնք կը պատրաստուէին հանրապետական ազատութեանց դէմ գործելու: Կառավարութիւնը ուժգնօրէն պիտի շարունակէ նախորդ կառավարութեան սկսած գործը, բայց կ'ուզէ որ գոնէ այս մասին իրականանայ ֆրանսական միաձայնութիւնը, այպանելու համար այդպիսի ոճիրները»:

*** Արտասահմանի եւ մասնաւորապէս Լոնտոնի մէջ շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց դահլիճին յայտարարութիւնը: Անգլիականը, որ յանկարծ 153 ֆրանքի բարձրացած էր առջի օր, նախարարական խորհուրդի նիստէն առաջ, իջաւ 150.90ի: Տէպա կը կարծէ թէ 20.000.000 սթերլինի ոսկի կամ օտար դրամ ծախսուած է այս շաբթու, ֆրանքին գինը պահելու համար:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեսփ. ժողովը վիթխարի գումար մը, 553.266.484 տոլար քուէարկեց, նաւատորմին յաւելման համար: Նախագահ Րօզվէլթ կը պահանջէ 20 առ հարիւր աւելցնել նաւատորմը, յանձնարարելով 100 նոր մարտանաւերու շինութիւնը: Մասնաւորապէս պիտի շինուին երկու վիթխարի զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 43—45.000 թոն տարողութեամբ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

400 ՖՐԱՆՔԻ ՊԱՐԳԵՒ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ «ՅԱՌԱՋ» ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլ ծնած ուշիմ պատանին, Լեւոն Ղեւոնդեան, որուն երկու գրութիւնները հրատարակած էինք վերջերս, ուզելով քաջալերել իր տարեկից դպրոցականներու հայրենասիրական ոգին, մասնաւոր նամակով մը կ'առաջարկէ «Յառաջ»ի խմբագրին.

— «Որոշած եմ, ձեր թոյլտուութեամբ իմ կարգիս քաջալերել այն պատանիները որոնք թերեւս իբրեւ Ֆրանսացիներ կը տեսնեն, բայց իբրեւ Հայեր կը մտածեն: Ասոր համար, կ'ուզեմ կազմակերպել, ձեր թանկագին աջակցութեամբ, ՄՐՑԱՆԱԿ ՄԸ, ԻՄ ԿՈՂՄԷ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼՈՎ 400 (ՉՈՐՍ ՀԱՐԻՒՐ) ՖՐԱՆՔ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի: Դրամը եւ մնացեալը ձեզի պիտի ղրկուի երբ որ ուզէք եւ դուք միայն, իբրեւ Ատենապետ ժիւրիին, պիտի բաժնէք չորս տարբեր պարգեւները, առաջին եւ լաւագոյն շարադրութեանց»

Յանդուգն պատանին իր նամակին կցած է մրցումին պայմանները.— իբրեւ նիւթ առաջարկելով «Հայրենիքս» (La Patrie), որ պիտի գրուի ֆրանսերէն: Մասնակցողները պիտի ըլլան Ֆրանսայի մէջ ծնած հայ տղաք, մանչ թէ աղջիկ, եւ աշակերտ ֆրանսական դպրոցի մը:

ՅԱՋՈՐԴՈՎ՝ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ

«Փոշիացնել փաշիզմի լկտի շներին»

Ժամանակին հաղորդած ենք Երեւանի մէջ սարքուած «դատավարութիւնը», որու ընթացքին մահուան դատապարտուեցան ութ ականաւոր վարիչներ, գործավար (նախարար), բարձր պաշտօնատար եւն.: «Խ. Հայաստան»ի դեկտեմբեր 30ի թիւէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք հետեւեալ մահավճիռը, որ արձակուած է դեկտեմբեր 28ին, Երեւանի մէջ, համաձայն քրէական օրէնագրքի 67 — 1,68 եւ 64 յօդուածներուն.—

1. Վարդան Ալեքսանի Մամիկոնեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ:

2. Միքայէլ Աւետիսի Երզնկեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ:

3. Արշակ Ստեփանի Շահնազարեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ:

4. Գավրիլ Յարութիւնի Քալանթարեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ:

5. Թորոս Մկրտիչի Թորոսեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ:

6. Շաւարշ Միքայէլի Տէր-Աւագեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ:

7. Արամ Յակոբի Մելքոնեանին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ:

8. Աշոտ Աստուրի Մադաթովին — պատժի բարձրագոյն չափի՝ գնդակահարութեան, նրան պատկանող անձնական ամբողջ գոյքի բռնագրաւմամբ:

Վճիռը վերջնական է եւ բեկման ենթակայ չէ:

Նախագահ՝ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Անդամներ՝ ԱԲԱՋԵԱՆ, ԴՐԵՈՒԿՈՎ:

×

Ինչպէս հաղորդած ենք օրը օրին, հեռագիրներով, դատավարութիւնը սկսած է Երրորդական Ծնունդին, 1937 դեկտեմբեր 25:

Յաջորդ օրն իսկ «Խ. Հայաստան» եւ միւս թերթերը մասնաւոր խմբագրականներ հրատարակած են, պահանջելով «ՄԱՀ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ»:

«Խ. Հայաստան»ի դեկտեմբեր 26ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ խորագիրները, որոնք կցուած են դատավարութեան Ա. նիստի նկարագրութեան.—

— «ՈՉ ՄԻ ԹՇՆԱՄԻ ՉՊԻՏԻ ԽԱՆԳԱՐԷ ՏԵՍՆԵԼ ՄԵՐ ԱՐԵՒԻ ԼՈՅՍԸ» (Միթինգ Երեւանի համալսարանի ուսանողներու եւ գիտական աշխատաւորներու: «Դատապարտել պատժի գերագոյն չափի՝ գնդակահարութեան»):

— «ՈՉՆՉԱՑՆԵԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ» (Սինթետիկ Կաուչուկի գործարանի բանուորներ, ճարտարագէտներ եւ մասնագէտներ):

— «ԲՆԱՋԻՆՋ ԱՆԵԼ ՖԱՇԻԶՄԻ ՎՈՀՄԱԿԸ», (Հայկական Թնդանօթաձիգ գունդի մարտիկներ):

— «ՓՈՇԻԱՑՆԵԼ ՖԱՇԻԶՄԻ ԼԿՏԻ ՇՆԵՐԻՆ»: (Թալինի շրջանէն, հեռաձայնով): «Աշխատաւորութիւնը միահամուռ կերպով պահանջում է գնդակահարել ժողովուրդի անարգ թշնամիներին, ֆաշիզմի այդ լկտի շներին»:

— «ՀՈՂՄԱՑՐԻ ԱՆԵԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ» (Մարտունի շրջանի Գէօլ գիւղէն, հեռագրով):

— «ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ» (Երեւանի խճուղիներու, ճանապարհի (ճամբաներու?) եւն. վարչութիւն):

— «ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎԱՃԱՌՈՂ ՀԱՆՈՂ ՍՐԻԿԱՆԵՐԻՆ» (Աշտարակի շրջանէն):

Դատավարութեան նկարագրութեան ընդհանուր խորագիրն է.— ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ԱՋ-ՏՐՈՑԿԻՍՏԱԿԱՆ, ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏԱԿԱՆ-ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՎՆԱՍԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»:

Յաջորդ թիւերուն մէջ ալ, երբ դատավարութիւնը դեռ կը շարունակուի, կը վխտան նոյն խորագիրները.—

«Բնաջնջել բոլոր թշնամիներին» (հեռագրով՝ Բասարգէչարէն).— «Զայրոյթի միտինգներ Երեւանի գործարաններում».— «Անեղ է ժողովրդի ցասումը».— «Մահ հայրենիքի դաւաճաններին»: (27 դեկտ.):

Երեւանի «Գրական Թերթ»ն ալ իր դեկտեմբեր 30ի թիւին մէջ կ'աւետէ, խմբագրականով.— «ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԵՐԻՑՍ ԱՐԳԱՀԱՏԵԼԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՆ ՍՏԱՑԱՆ ԻՐԵՆՑ ԱՐԺԱՆԻ ՊԱՏԻԺԸ»:

ԷՋ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

Տօքթ. Միսաք Սարգիսեանի յիշատակին

Այս ամառ [illegible] տարելիցն է իր մահուան,— ես ուշ իմացայ իր մահը, ամիսներ վերջ միայն, բայց ո՛րքան յուզեց զիս։

Հա՛յր կը կոչէի զինք, որովհետեւ ինծի այնքան մօտիկ ճանչցայ, Աստափազարի մէջ, մեր պատմութեան ամէնէն սեւ օրերուն,— ընդհ. աքսորին։

**

Գիւղին լայն տերեւի մը նման՝ Աստափազարը կը փռուի դաշտին վրայ։ Ես ինչպէ՞ս եմ մտեր, առաջին անգամ, իր մեծ դռնէն, որ ճամբայ մըն է դէպի Արմաշ։ Գրիմակի մը պէս կոյզգոյն կը թուէր Օզանլարը, Նուագարանի պէս երգեցիկ տուներու պատուհաններէն վար կը թափէին չահոքրամի եւ նարկիսի ծաղիկներ, մինչ ս յծտերեւին վեր կը բարձրանար հովին սարսռալով։ Փողոցին անկիւնը, Թրքական լքուած գերեզմանատան պատին մէջ աղբիւր մը, վրան ուռենի։

Այնտեղ, մենք, գիւղացիներս, կը լուայինք մեր ոտքերը եւ երեսները՝ ջաղացպանի մը պէս ճամբու փոշիէն ճերմկած, ու կը մտնէինք քաղաք, ժամ մտնողի յուզումով։

Իմ Հոգիս,— պատանի մը որ լեռնէն նոր կ'իջնէ քաղաք, փողոցներուն մէջ կարճ տարատով տղաք՝ երբ ինք վարտիք կը հագնէր— իմ Հոգիս երկինքնե՞ր կը բանայ յանկարծ, վերջալոյսներ կը չինէ աննման գեղեցկութեամբ։ Գիւղին դպրոցը նոր էի աւարտեր, կուգայի քաղաք՝ Կեդրոնական Վարժարան մտնելու։

Օր մըն ալ, պրիմակներու մէջէն տեսնուած այդ ճամբուն վրայ պիտի գտնէի ինքզինքս՝ կոնակիս վրայ 20—30 օխանոց ճիւփէ մը, լեցուն՝ գետնախնձորով կամ սմբուկով։

Կոտրեր էր պրիմակս,— քրմական Հոգիով ուսանողը քաղաք կը մտնէր, ընդհ. պատերազմին մէջ, այս անգամ իբրեւ բեռնակիր։ Անո՞նց նմանելու համար էր արդեօք, որ, երբ դեռ ուսանող Կեդր. Վարժարանի, ամէն գերեկ կ'երթայի դիտել, Թաղինոյին մօտ, Թուրք բեռնակիրները, որոնք իրենց գլխէն զարնուած, լուանտ, կ'իջնային աղբիւրին առջեւ ու կը տապլտկէին՝ փրփուրը իրենց շրթներուն, պանիրով հացը պինդ բռնած։

Հիմա ես ալ բեռնակիր մըն էի անոնց նման։

Այն օրը, երբ Պուլկարիա կը մասնակցէր պատերազմին, փախչելով Սեւ Ծովուն եզերքներէն՝ Աստափազար կը մտնէի, օր մը անընդհատ քալելէ վերջ։ Գիշերեցի Հայոց լքուած տուներուն մէջ, այլ մանաւանդ ախոռներուն մէջ, որոնք աւելի տաք կ'ըլլային,— ձմրան համար փառաբանի փայտ կտրեցինք Հոռմոնցին մէջ, պատիչ (տեսակ մը արմաւ) հաւաքեցինք Հայնոցին տնական պարտէզներէն ու ծախեցինք շուկան, տապրակ կարեցինք քթանէ հիւսուած կերպասներով ու տարինք ծախելու գետնախնձորի Թուրք վաճառականներուն, բեռ կրեցինք Արիֆիէէն (Պոլիս-Տաւրոս գծին կայարանը) մինչեւ Աստափազար, պահ մը հարկադրուեցանք փախչիլ քաղաքէն մինչեւ Արմաշի լեռները, ուր սառա էր մուշմուլան ինչպէս վայրի խնձորը, յետոյ վերադառնալու համար «աստուածային քաղաքը», ուր ճաշարաններու մէջ ամանները պիտի լուայի, մինչեւ որ տասուտ մը հայ վաճառականի մը, բողոքականի հանգամանքով աքսորէ զերծ կացուցուած, իր մօտ «պաշտօնավարելու» կանչէր զիս,— ալիւր ու ցորեն կը ծախէր ան, հաւկիթ ու կաղամբ, գետնախնձոր ու, նոյնիսկ, երշիկ։ Փազարի տասուտները քաղաքին դուռները կը ղրկէր զիս՝ հաւկիթ գնելու, ուրիշ տասուտներ՝ պարտէզէն կաղամբ, սմբուկ կամ գետնախնձոր բերելու, Ճիւփէն կռնակիս։ Երբեմն, Ժմոոը, կը գիշերէի պարտէզին խրճիթին մէջ, առտուն կանուխ պրասը հանելու, սառած ջուրին մէջ պրասին սառած գլուխները մաքրելու համար,— վա՜յ մատներուս.... Կամ, գիշերը, քաղաքին մէջ, երշիկի համար մեքենայով միս աղալու, փարաւոններու գերիներուն նման՝ լեզուս դուրս ինկած։ Կ'ենթադրեմ որ լաւ «կը պաշտօնավարէի»,— մեծխօսիկ վաճառականս զիս կը ներկայացնէր իբրեւ իր գրագիրը ու սափրիկանները հանդիսատ կը ձգէին զիս։ Առա՛վ ալ կը վարձատրուէի, երբեմն ալ աւելիով՝ քանի մը ղրուշ, որ եթէ հասնէր՝ եգիպտացորեն կը կարմրցնէի սաճի մը վրայ,— ի՜նչ հաճոյք էր առ։ Հայ զինուորի մը ընտանիքը, ինծ ալ ազգական, պահուըտեր էր լքուած տունի մը մէջ, ուր պատսպարան կը գտնէի ես ալ ամէն գիշեր,— այնտեղ էր որ եգիպտացորեն կը կարմրցնէինք, իբրեւ ճրագ՝ գաւաթ մը լեցուն ձէթ, որուն վրայ կը ծփար խիցի մը կտոր, վեր բռնելու համար խոնջանի մը ծայրը։ Եգիպտացորենները պայթելով կը ցատկէին պատէ պատ, կամ տեղ-քայլ կ'ընէին եւ իրար կը հրէին, ոմանք հրթիռ կը դառնային ձեղունէն ի վեր, ու քիչ վերջ սաճը կը ճերմկէր ձիւնի փաթիլներու կամ սպիտակ աստղերու նման բացուած եգիպտացորենի հատիկներով,— տաք տաք կ'ուտէինք ու կը հրճուէինք երջանիկ մանուկներու պէս։

Առաւօտուն նորէն բեռնակիր, երբեմն պրիմակով դիտուած ճամբուս վրայ, 20—30 օխանոց Ճիւփէն կռնակիս։

Իրիկուն մը, մեր վաճառականին խանութը եկեր էր Տօքթ. Նաւասարդը, Հարիւրապետի համազգեստով։ Կեդր. Վարժարանին մէջ առողջապահութեան ուսուցիչս էր ան։ Վաճառականին խուցին մէջ՝ խոստովանանքի ձայնով կը պատմէր ջարդերը որ տեղի ունեցեր էին Այաշի մօտ։ 3—4 հոգի էին,— ականջս լարած՝ մօտիկ կ'ընէի դուրսը, բաց դրան տակ։ Տօքթ. Նաւասարդը տեսաւ զիս, ուրախացաւ որ կը գտնէր զիս այնտեղ։ Կանչեց ներս ու ներկայացուց միւսներուն։ Հոն, առաջին անգամ ըլլալով, կը հանդիպէի Տօքթ. Միսաք Սարգիսեանի, Թաղապետական բժիշկ Աստափազարի։

Դուրգուրանքը զոր ցոյց տուաւ Տօքթ. Նաւասարդ, փոխեց կացութիւնս,— բժիշկը յաճախ իրիկունները զիս կը կանչէր իր մօտ, ինծի կը կարդար իր իմաստասիրական խորհրդածութիւնները, զորս գրի առած էր Ֆրանսերէն։ Օր մըն ալ յանձնարարեց Տօքթ. Միսաք Սարգիսեանի, որ գրագիր [illegible]։

Յաջորդ օրը, գեղագործ Վահէ, Թաղապետական բժիշկին աներորդին, իրենց տունը կը ղրկէր զիս ու քոյրը, Տիկին Զապէլ, կռնակս կ'անցընէր բուրդէ տաք վերարկու մը,— ի՜նչ քաղցր է, երկար տարին հովէն ու ցուրտէն սառած կռնակի մը համար, ջերմութիւնը զոր տաք վերարկուն կուտայ. նախ տաք աւելք մը կը բարձրանայ ողնաշարէդ վեր, նոր կերպասին անուշ հոտով կը լեցուին ռունգերդ, վերջապէս մարմինդ անգամ կը սկսի բուրել թեթեւ քրտինքին հոտով, զոր մոռցած էիր։ Իսկ երբ ոտքերս ալ տաքցան Տիկ. Զապէլի տըուած նոր կօշիկով, աշխարհ փոխուեցաւ կարծես։

Փոխած էի, սկսայ վերականգնամանալ, բուսնիլ ու ծաղկիլ։ Մարդու կարգ անցայ։

Շաբաթ մը վերջ, Տօքթ. Միսաք Սարգիսեան զիս կը նշանակէր օստաբի՝ Թաղապետական բժիշկի իր պաշտօնատեղիին։ Այլեւս... պետական պաշտօնեայ էի,— ամսական ունէի եւ ազդեցիկ անձնաւորութեան մը պաշտպանութիւնը կը վայելէի։ Հետզհետէ դարձայ քարտուղար, բժիշկին տեղեկագիրները օրինակելու կամ խմբագրելու համար։ Ցետոյ առողջապահական պաշտօնեային օգնական, կատարելու համար բանակէն եւ ղրկուած Թուրք փրանկախօսուոր զինուորներու ներարկումները։ Ի վերջոյ՝ առողջապահական քննիչ (officier sanitaire), պտըտելու համար Թրքական գիւղերը, ստուգելու [illegible] մը ընկերակցութեամբ։ Ամսական կը ստանայի Թաղապետութենէն, գիւղերը շրջած միջոցիս՝ օրական կ'առնէի կառավարութենէն եւ ճամբու ծախք։ Եւ այս ամէնը բժիշկն էր որ կը յաջողցնէր,— առանց ինծի բան մը խոստանալու, բայց կարծես ծրագրով։

Ինծի ծանօթ չէ ուրիշ հայ մը, որ այնքան խոր ճանչնայ Թուրքերու հոգեբանութիւնը,— գիտէր թէ ի՛նչպէս կը վարուին անոնց հետ։ Քաղաքային գայմագամը, օր մը, հեռագրով կը պահանջէր Աստափազարի գայմագամէն բռնել եւ իր մօտ ղրկել զիս՝ իբրեւ փիրարի։ Այս բանին կռահած՝ բժիշկը փրկեց զիս,— Աստափազարի գայմագամին ներկայացաւ բժիշկին հետ, որ ցոյց տալով անձնագիրս (Նուֆուս թէզքէրէսի) հաստատեց թէ փախստական չէի, (թէեւ հեռագիրը աքսորավայրէս փախչելուս համար էր գրուած), քանի որ զինուորական տարիք չունէի տակաւին։ Ցետոյ հայու զինուոր էր եւ ես շատ կարեւոր աշխատանք մը կը կատարէի Թաղապետական բժիշկին մօտ։ Փրկուա՜ծ էի։

Բայց խնդոք չէի։ Ինքզինքս այլեւս ապահով զգալով՝ աջ ու ձախ նամակ կը գրէի, մինչեւ Գոնիա, մինչեւ Մէսքէնէ, գաղտնի նշաններով տեղեկացնելու համար թէ Կարինը ինկած է, Ռուսերը Երզնկա հասած են։ Որքա՜ն վախցած է ուսուցիչս Վահան Գուլումճեան՝ երբ նամակներով զինք փնտռել կուտայի Գոնիայի մէջ։ Օր մըն ալ Աստափազարի դրացնիները բռնեցին զիս,— կանչեցին եւ ծակը դրին։ Պաշտպանս քաղաքէն կը բացակայէր, Պոլսի մէջ կը գործէր պատերազմական ատեանը, որ բազմաթիւ Հայերու գլուխը կերաւ։ Երկու օր վերջ հասաւ պաշտպանս, ու գնաց գտաւ ընդհ. դատախազը, որ իր մօտիկ բարեկամն էր։ Ազատ արձակուեցայ Պոլիս չղրկուած։ Իրիկուն մը, ընդհ. դատախազին տունը տարի բղուղով մեղր, զոր բժիշկը գիւղէն բերած էր։ Ընդհ. դատախազը դաս մը տուաւ.

— Ես Թուրք եմ, ըսաւ, բայց պատերազմի այս շրջանին՝ կը զգուշանամ ամէն բանի մասին խօսելէ, ամէնուն հետ թղթակցելէ։ Խելքդ գլուխդ ժողվէ՛ եւ լաւ կեցիր, խելքէ պակասն է որ շատ կը խօսի, շատ կը գրէ։

Ձայն չհանեցի, ժպտեցայ։ Այն օրէն սաղին՝ նամակի թշնամի եմ։

Բժիշկը իրիկունը երկար դասախօսութիւն մը տուաւ ինծ,— լռակեաց մարդ մըն էր, քիչ կը խօսէր, պատասխան չէր տար ամէն հարցումի։ Խօսելու լռակեցութեան մասին,— ամբողջ փիլիսոփայութիւն մըն էր իր դասախօսութիւնը։ Արեւելքը իր անապատային ժողովուրդներով եւ հոգեբանութեամբ, հարստահարուած ազգերու կեանքը լռութեան մէջ իրենց աշխատանքով։

Այսպէս պաշտպանուած՝ այլեւս իր ընտանիքին անդամը կը ճանչցուէի գրեթէ։ Օր մը օրանց դուրգուրալից բառ մը չէ ըսած ինծ, բայց կը զգայի, իր լռութեան մէջ իսկ կը տեսնէի, որ հօր մը նման կը գուրգուրար վրաս։ Փորձանքի օրերուն՝ իր տունը կը ղրկէր զիս - Գնա. պարտէզին ծաղիկները ջրէ։ Ու կ'երթայի ժամանակ անցընել տունը գոց պարտէզին մէջ, խաղալու Վերգինին եւ Ալիսին հետ, ու դրացիին ցանկապատին վրայէն սալոր գողնալու (ի՜նչ ջրոտ սալոր էր), կեռաս թափելու, թուզ ու կաղին ժողվելու։ Գիտէի որ զիս տուն կը ղրկէր՝ հեռու պահելու համար թշնամի աչքերէ։ Տօնական օրերուն՝ անպայման սեղանակից պիտի ըլլայի իրեն։ Կը նշմարէի գգուանքը իր խոր աչքերուն մէջ, բայց բան մը չէր ուզեր արտայայտել իր գգուանքէն, կարծես վախնալով շփացնել զիս։ Անգամ մը ուզեցի որ Իզմիթ երթամ, փոխադրելու համար բժշկական կարգ մը նիւթեր,— թոյլ չտուաւ եւ պաշտօնակից մը ղրկեց։ Ուրիշ անգամ մը, միասին եւ ժանտարմաներու ընկերակցութեամբ, առողջապահական քննութիւն կատարելու գացինք Սապանճայի գիւղերը. վերադարձի համար ժամադրութիւն տուաւ չէրքէզ գիւղի մը մէջ։ Ուշացայ ժամադրութեան եւ ինք մինակ վերադարձաւ Աստափազար,— ո՜րքան բարկացած էր՝ երբ հասայ յաջորդ օրը, բայց բառ մը չըսաւ։ Վախցեր էր որ Իզմիթ գացած կ'ըլլամ։

Վերջապէս ինքն էր որ փրկեց զիս զինուորութենէ, երբ «տալշոյին» քերոնց ալ կը տանէին։

Ես հօր մը դուրգուրանքը տեսայ իր մօտ։ Բայց անոր սիրտը լեցուն էր նաեւ բարութեամբ եւ ազգասիրութեամբ։ Ո՜րքան ուսանողներ գիտեմ, որոնց նպաստած է նիւթապէս։ Իսկ երբ, Զինադադարէն, Աստափազարի մէջ կը հիմնուէր ժողովրդային հիւանդանոց մը, տարիներ իր ջանքերով միայն կառուցուեցաւ, մինչ իր տիկինը, իբրեւ Կ. Խաչի հրեշտակ մը, տունէ տուն կը պտըտէր վերադարձող աքսորականներուն կարիքները հոգալու համար,— Աստափազարցին շատ մեծամեծ է, չի սիրեր խոստովանիլ իր աղքատութիւնը, եւ տիկինը կը բանար անոնց դարակները, որպէսզի օգնութեան հասնի չունեւորին, որ ինքզինք կ'ուզէր ունեւոր ցոյց տալ։ Եւ այս խնամատարական գործին վարիչն ալ դարձեալ ինք՝ բժիշկն էր։

Այս լռակեաց, աշխատասէր եւ համեստ բժիշկը կը սիրէի հօրս պէս, ահա թէ ինչո՞ւ այնքան քա՜ղցր է ինծ իր անունը։

Թող պայծառ եւ պանծալի մնայ իր յիշատակը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹԻ ՀԵՏ

Հայազգի հեղինակ բժշկապետ Ամիրտովլաթի ծննդեան հինգհարիւրամեակին առթիւ, Ամասիոյ հայրենակցական միութիւնը գնահատելի գաղափարը ունեցած էր հանդէսով մը լուսաբանելու մեծ Հայուն յիշատակը։

Ես ալ՝ գեղեցիկ գաղափարը ունեցայ, քանի մը բարեկամներով ու բարեկամուհիներով, բոլորուիլ ընկուզենիի սեղանի մը առջեւ, վրան դրած թէյ մը օղի եւ աղանդերներ, ու ոգեկոչել մեծ «հէքիմ»ը՝ Ամիրտովլաթը՝ լսելու համար իր վերջին խօսքը բժշկութեան, առողջապահութեան ու գեղերու մասին։

Մեր հրաւէրին անմիջապէս պատասխանելով՝ Ամիրտովլաթի հոգին ներկայացաւ մեզի ու մեր հարցումներուն պատասխանեց հաճոյքով եւ իմաստութեամբ.

Նոյնութեամբ կը ներկայացնենք մեր հարցումները եւ ընդունած պատասխանները։

— Մեծ բժիշկ Ամիրտովլաթ, այդ դո՞ւ ես ...

— Մեծ կոնծարան ու մեծ հիւանդ, այդ ալ դո՞ւ ես...

— Ինչպէս հիւանդին բժիշկ պէտք է՝ նոյնպէս բժիշկին հիւանդ պէտք է։ Ի՞նչ է իմ հիւանդութիւնս, ո՞ւր է ան, բուժելի՞ է թէ անբուժելի..

— Հիւանդութիւնդ անբուժելի է, անիկա վրադ տասը տեղ է եւ անունը անկուշտութիւն է։ Բոլոր գրպաններդ վարակուած են։

— Գէ՞շ հիւանդութիւն է։

— Ընդհանրական։ Ուշ գիր։ Ո՛վ որ իր դրամը կ'աւելցնէ՝ իր հոգն է որ կ'աւելցնէ։ Մանաւանդ դրամներու անկուշտ սա շրջանին։ Ու հոգը առողջութիւնը հարուածող մեծագոյն թշնամին է։ Դրամը կեղտ է։ Ջանացէք կեղտոտ ըլլալ, այլ մաքուր՝ բաց պահելով ձեր մարմինին ու դրպանին ծակտիքները։ Դրամ դիզողը խող մըն է որով անմաքուր եւ հակամէտ հիւանդութեանց։ Դրամը կ'անբարոյացնէ ու անբարոյականները շուտով կը կորսնցնեն իրենց առողջութիւնը՝ շուայտութեամբ եւ գեղխութեամբ։ Բարոյական՝ այսինքն աղքատութեամբ։ Բարոյական՝ այսինքն աղքատութիւն ունեցէք՝ առողջութիւն ունենալու համար։

— Վայ ես քու հոգիդ միջուկը ուտեմ, Ամիրտովլաթս, այդ ի՜նչ լաւ բան կը խօսիս։ Միայն թէ մենք, մոլութերապէս տասը տարէ ի վեր տընտեսական տագնապի մը մէջ կը տապլտկինք։ Քիչ ուտելով եւ քիչ խմելով չե՞նք կրնար վնասուիլ ...

— Անհոգ եղէք։ Միշտ տնտեսական տագնապներու առեն մարդիկ աւելի առողջ կ'ըլլան։ Պատճառը քիչ ուտելն է ու քիչ խմելը։ Ստամոքսը թեթեւ մնալով կը հանգչի ու աղիքի, փայծաղի, արիւնի ու մորթի հիւանդութիւնները ինքնին կը բուժուին։ Տարին քանի մը օր անօթի մնալը անգամ խիստ օգտակար է։ Ըսէ քու ծանօթներուդ որ ստամոքսին պարապութենէն չվախնան։ Վտանգաւորը հոգիի եւ միտքի պարապութիւնն է։

— Արեւուն տակ՝ անօթութիւնը եւ անօթին միշտ նախատինքի ենթակայ են։

— Հովիներուն առջեւ կուշտերն են որ աւելի ենթակայ են նախատինքի։ Դիտեցէք կենդանական աշխարհը։ Որո՞նք են միշտ կուշտ կենդանիներ։ Ամէնէն զզուելիներն են անոնք,— ձերը, որդերը, խլուրդները, մակաբոյծները, խոզերը ...

— Իսկ Հայոց մէջ որո՞նք են կուշտերը ...

— Բարեգործականները եւ ... կավառները, աղաները եւ փաշաները եւ անոնց պնակալէզները.... Հեռու անոնց շրջանէն։ Զի անոնց մթնոլորտը լի է բորբոսով, անհամութեամբ եւ մերթ թոյնով։ Անոնք զուրկ են ... ծին, ֆոսֆորէ եւ կենսահիւթէ (վիթամին)։ Գոնէէրվա են։

— Ի՞նչ դեղ կը յանձնարարես ... նոյյ.

— Ոսկեթան, ոսկապուխտ, ոսկի ջուր, ոսկերչիկ եւ մէյմէկ հատ ... կեխնձոր (փոմ տ'օր ...

— Դառնանք կարեւոր հարցի մը։ Ի՞նչ պէտք է ընել երկար ապրելու համար։

— Բերանը բանալ օդին ..., ուտել, ջուր խմել եւ հով կլլել։

— Ուրի՞շ, ուրի՞շ ...

— Եղէք արեւու պէս ուրախ, ... պէս վճիտ եւ հովի նման շարժուն։ Ծնդացէք ու երգեցէք ...

— Ի՞նչ բանի վրայ խնդանք։

— Ժպտեցէք Ասիոյ վրայ նայելով, ծիծաղեցէք Եւրոպայի վրայ նայելով, խնդացէք Ափրիկէի վրայ նայելով, զուարճացէք Ամերիկայի վրայ նայելով, ուրախացէք Ովկիանիոյ վրայ նայելով եւ քրքջացէք աշխարհի ... բոլոր մասին վրայ նայելով։ (Ձեզ ... ունելիք բան չէ մնացած)։

— Ի՞նչ ուտել լաւ է։

— Կերէք Պոլսեցիի պէս ..., Վանեցիի պէս ժամիկ եւ Երեւանցիի պէս տըժուժիկ ու գինի խմեցէք ... կումիկ։ Ցետոյ՝ երգեցէք

— Միասին երգե՞նք, բուժելու ... մար անկուշտութիւնս։

— Ինչո՞ւ չէ ...

ԻՆՔՍ

(Մայաթ - Նովայի սիրոյ
Տաղին եղանակ...)

Ի՞նչ կանեմ հէ ֆիմըն, Ամիրտօվլա...
Քու տուածըն ուրիշ դիղ է, ուրիշ դի...
Նեակեր է գրպանըս, պատռեր է յար...
Քու տուածըն ուրիշ դիղ է, ...

ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹ

Բոլոր իմ դիղէրէն ֆիգ չի կայ ...
Հայ ազգի գրողըն միշտ էլ բշտա...
Առածըդ խօսք ա, տուածըդ բառ ...
Քու սառծըն ուրիշ տիղ ա, ուրիշ ...

ԻՆՔՍ

Ատ ինչ հէքիմ ես, մըխյամ չես տա...
Հայ գըրողի ցաւըն մարդ չէ իմա...
Հավ, օղ շատ հաֆ կըլլեր՝ էլ չեմ ...
մանում
Քու տուածըն ուրիշ տիղ պուլիշ ...

ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹ

Թագաւորի կեանքին ես այս բան ...
իմ
Բըժըշկութեան միջ էլ վերջին ...
իմ
Ամենուն համար էլ ես մեծ հէքիմ ...
Հայ գրողի ցաւին դեղ դիղ ...
չիմ

ԻՆՔՍ

Քու խօսքերըն իմին, խուլիկ ա...
վարդ
Դիղ մը գըտիր, գի՛դ՝ Հայերն ...
մարդ ...
Հայ դուրսարքն հոգու արժուն ...
զարդ
Բըժըշկէ հայ ազգըն՝ որ թերթ ...
գիրք կարդ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍԷԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

(Երկրորդ եւ վերջին մաս)

Այս տեսակ մահու կենաց բռնկէի մը, եթէ Հնչակեանները գործակցած ըլլային Դաշնակցականներուն, եւ ժողովուրդը քիչ մը իմաստուն եւ հեռատես եղած ըլլար, եւ ինքնապաշտպանութիւնը ու զինադրական կռիւը աւելի ընդարձակ գետնի մը վրայ տեղի ունենային, առանց չափազանցութեան կրնամ ըսել, որ Սեբաստիան Մուրատի պէս առաջնորդի մը ղեկավարութեան տակ այնպիսի անուն մը պիտի հանէր, որ նոյնիսկ Վանի հերոսամարտէն աւելի փառաւոր պատմութիւն մը պիտի կերտէր։ Սակայն, բացասական այդ տարրերու գործունէութիւնը, եւ անունով միայն «յեղափոխական» Հնչակեաններու այդ ընթացքը ջլատեց միութիւնը եւ վիժեցուց ամէն ծրագիր։

Շատ քիչ ժամանակ անցած՝ այդ մարդիկ շա՛տ զղջացեր էին, բայց աւա՜ղ, ուշ էր, եւ Թուրք կառավարութիւնը հալածանքը խստացուցած էր, քաղաքի կեդրոնական, գիւղ ունեցող տուները գրաւած էր զինուորներով, եւ զինուորական շղթան աւելի կը սեղմէր։

Խորոխոնցի Հնչակեան Մուրատ Տէրտէրեանը եւ ուրիշ յայտնի երեք Հնչակեաններ եւ Դաշնակցական ծանօթ դէմքեր ձերբակալուած էին, Խանծառցի Բարուզն ու երկաթագործ Կովտունցի Համբարձումն ալ առանց խումբին հետ բանտը դրուած եւ յետոյ մահուան դատապարտուած էին։

1915ի Մարտի կէսին, Մուրատն ալ յանկարծակի ձերբակալել ուզած էին, դաւադրութեամբ։ Այս պարագան մանրամասնութեամբ Մուրատի կողմէ արդէն պատմուած է։ Ան, Թուրք կառավարութեան լարած ծուղակը ի դերեւ հանած, եւ քաջութեամբ լեռ բարձրացած էր իր փոքր խումբով։

Թուրք կառավարութիւնը սոսկալի կատղած էր, որ ձախողած էր Մուրատը ձերբակալելու փորձին մէջ։ Զինուորներ եւ պաշիպօզուքներ կը վխտային հայ գիւղերու մէջ։ Մանաւանդ Տուզասար, Կուռա, Խորոխան եւ շրջակաները։ Աւելի քան 450 հոգինոց Թուրք զինուորական ուժ մը տրամադրուած էր, որ հայ գիւղերուն վրայ յարձակի, պաշարէ եւ չարչարէ գիւղացիները։

12 զինուած չէթէ-ոստիկաններ ալ հասած էին մեր գիւղը՝ Խորոխոն եւ մեր տան սենեակները գրաւած էին։ Մեր գիւղի Մեսրոպ Անտոնեանի տունը մէջ՝ Պոլսեցի Մէհմէտ Զաւուշ անուն անձի մը ղեկավարութեան տակ զինուած խումբ մը իջեւանած էր։ Մեսրոպ Անտոնեանին ոտքին մատները պակաս էին, եւ ան Մուրատին միջոցաւ զինուորութենէ ազատուած էր։ Մեր գիւղին մէջ լուր կը տարածուէր, որ Մուրատ իր միջոցով Խորոխոնի մէջ զէնք բաժնել տուեր է, եւ հաւանական է որ Մուրատ ալ մեր տունը պահուած ըլլայ։

Այս լուրին վրայ Թուրք զինուած բոլոր չէթէները մեր գիւղէն տարտամած կը փախչէին։ Կը տեղեկացնեն մեր շրջանի հազարապետին, որ աւելի մեծ քանակութեամբ զինուած ոյժով մը կուգայ մեր գիւղը եւ կը մտնէ մեր տունը, կը բռնէ մօրս, որպէսզի Մուրատին պահուած տեղը յայտնէ, եւ կը խոստանայ զինք ալ հալածանքէ զերծ պահել։ Ոչ մէկ արդիւնք։ Տունները կը խուզարկեն, յետոյ այրել կուտան։

Այդ միջոցին այրեցին մեր տունը, Հնչակեան Ցարութիւն Նիկողոսեանի տունը եւ Արմենակ Շէխիկեանի տունը։ Գնօշս ոտքին պայտ զարնել փորձեցին։ Եւ գիւղացիներուն տեսակ տեսակ չարչարանքներ տուին։

Առով ալ չգոհացան։ 15 տարեկանէն վեր եղող բոլոր այրերը ձերբակալեցին եւ տարին Ղոչասար։ Իսկ կիները եւ անչափահասները ու ծերերը հաւաքելով՝ եկեղեցին լեցուցին եւ՝ թիթեղ մը քարիւղ բերին՝ եկեղեցիին մէջինները այրելու համար։ Բայց ի՜նչ անցաւ դարձաւ, չենք գիտեր, եկեղեցին այրելու փորձը յետաձգեցին, ժողովուրդը յետոյ զանգուածօրէն տարագրելու համար։ Ինչպէս որ գործադրուեցաւ 1915ի գարունը եւ ամառը։

Աւելի քան 100 հոգինոց Թուրք ձիաւորներու խումբ մը՝ Կուռայի ամարանոցները պաշարեց։ Հոն յանկարծակիի եկան Խորոխոնցի յայտնի Հնչակեան Ցարութիւն Նիկողոսեանը(1), Լեւոն Թոփալեանը եւ տեղն ու տեղը սպաննուեցան։

Ես ալ մէկ օր առաջ անոնց հետ էի։ Շատեր կը խորհէին, որ ես ալ զարնուածներուն մէջն եմ։ Մինչդեռ ես եւ ուրիշ 17 հոգիներ որպէս փախստական անհետացած էինք նոյն օրը։

Մեր գիւղին մէջ Ղարա Խաչիկ անունով անձ մը կար։ Ան 16 ոսկի կը խոստանայ չէրքէզ շաւուշի մը, որպէսզի մեզ՝ 18 Խորխոնցիներս՝ որպէս զինուորական փախստականներ՝ եւ «իրենց ազատ կամքով» կառավարութեան յանձնուողներ ներկայացնէ եւ մենք անպատիժ զինուորութիւն ընէինք։ Միամտութեամբ 18 հոգիներս յանձնուեցանք Մարտ 18, 1915ին։ Ըիշեալ Զաւուշը՝ Ղոչասար տեղեկագրեց թէ՝ «սոսնք կամաւոր կերպով յանձնուած են» եւ «իրենց պետերը սպաննուած են»։

Զինուորական հսկողութեան տակ՝ Ղոչասար հասանք Մարտ 20, 1915ին, Թուրք հարիւրապետ մը ... մասին գրուած թուղթ մը ... յետոյ, «այս այրերը ինչո՞ւ ... բերիք», ըսաւ։ Մեզ բանտ նետեցին ... Բանտին մէջ, աջ կողմի սենեակ... ւանք Կուռայի Մազմանեան ... նան։ Մօրուքը փետտուած էր ... բաստանութեամբ թէ Մազմանեան ... հանայ եւ Մուրատ միասին լուա... կարուած են։ Ձախ կողմի սենեակ... մէջ տեսանք Ղոչասարցի Դաշնակ... կան Հրանդը, որ նախապէս կառա... րական պաշտօնեայ էր եւ արդ ... զուտանի կենդանիի մը նման կը ... սենեակին մէջ. ոտքերուն տապա... րը (ներբան) կրակով այրած էր ... տոր համար ոտքի վրայ չէր ... կենալ կամ շիտակ քալել։ Աւանք ... նելով՝ ողջ-ողջ մեռանք։

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼ...

(1) Ցարութիւն Նիկողոսեանը Ամերիկայէն եկած էր եւ լեռ բարձրացած էր՝ Մուրատի խումբին միանալու համար, բայց այդ աղէտին առաջքը, ծուղակն ինկաւ։

ԱՐՁԱԿ ՏԱՂԵՐ

ՀՈՂԸ

Արգաւանդ մայր ցորեանի ։

Կենսատարրերու ակ, բերքերու, միր-գերու, կանաչի ու ծաղկի ։

Թագուհի՛ աւատարաչի, գահակալ յաւերժական, Թագակիր ադամանդա-կուռ եւ ոսկեղէն ։

Խորհրդաւոր կերպաւորիչ, եւ պա-հապան՝ անխմանալի ։

Պատերազմի եւ չարիքի մեկնակէտ ։

Ջրի եւ արեւի անյաղթելի ալք ։

Թանկագին մեռելներու Թանգարան ու նաեւ, ծածկոց՝ գարշելի մարդոց ։

Ով հող, քու գանձերով, շնորհնե-րով բազմախորհուրդ, ի՛նչ հեղինու-թիւն, ինչո՞ւ այսպէս, ուշքի կորուստ եւ ամէնուն ։

ԱՐԵՒ ՈՒ ՑԵԽ

Արեւ, կեանքի աղբիւր, բարդ ան-հասնելիութեան նրբամիտ եւ անըմբռնե-լի վարիչ ։

Բարիքի եւ օրհնութեան սերմնա-ցան ։

Գոյներու կախարդիչ վարպետ ։

Երբ կը ծածկուիս ամպերու ետեւ, կ'ըլլայ մութ ու խոնաւ, անձրեւ կու գայ, կ'ըլլայ ցեխ ։

Ցե՛խ

Անչափելի բարձրութենէդ, պէտք է նայիս վար, ոսկեփայլ ճառագայթնե-րուդ թափես ցեխերու վրայ, եւ դուն սրբես ճամբաները քու չքեղ լոյսով ։

Արեւ կապոյտ երկնքի, դուն մաք-րէ երկրի ցեխերուն ։

Ի՛նչ ողբերգութիւն

ԳԱՐՆԱՆ ՄԷՋ ՁԻՒՆ

Հայելիին մէջ, ես չեմ ճանչնար քին ճերմակ մազս, ու կարծէք ծաղ-կած գարունիս վրայ ձիւն իջաւ ։

Տխրեցայ, ու ներսիդիս չէնքեր փլ-լան ։

Դեռ երէկ չէ՞ր որ կուլայի վէգի համար ։

Վախցած եմ ես ու չփոթած ։

Հայելիին մէջ, ես չեմ ճանչնար ինքզինքս ։

Դեռ պարապ է հոգիս կեանքէն-կամ լեցուն է միայն դառնութեամբ ու մա-խիրով ։

Ճերմակ զուժկան, գիս ցնցեցիր մի-այն քու տեսքով ։

Նոր աչքերս, յոյսերս պերճ, միշտ մնացին մթին երազ ։

Ի՛նչ ես եկեր, գարուն գլխիս ձիւն կը մաղես, ալիտակ մազ ։

ԿԱՐՄԻՐ ԹՈՒԽՍ

Կեանքի բեռը ճերմակ թուխս ըրաւ կարմիր ։

Հիմա, համբիչի մը հատիկներուն պէս, կը քաշեմ օրերս ու կը լսեմ փոր-ուող փոսիս բրիչին ձայները ։

Աչքերուս գինին հատաւ եւ անոնք ալ կը նմանին պարպուած գաւաթնե-րու ։

Առանց ցաւի, պառկէի ու մեռնէի մէկէն ։

Մերթ կ'ընդվզիմ սակայն. ինչո՞ւ նորածագ արեւը յանկարծ արեւա-մուտ ըլլայ ու կորսուէր ։

Բայց, այս գարունն ու արեւը, կա-նաչներն ու ծաղիկները եւ թռչուննե-րուն երգերն ուրախ, կը տխրեցնեն զիս ։

Թէեւ անզօր, բայց հպարտ եմ, ա-ղօթք չունիմ ։

Կարմիր թուխս գայրոյթով կը նե-տեմ վեր, կապոյտին, արարիչ ու գը-թառատ Աստուծոյ երեսին ։

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԵՐԷՑԿՆՈՋ ԱԿԸ

(ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

«Ո՞ւր այն գիւղին որ ակունք չունի
Ո՞ւր այն գիւղակին, որուն եովխա-
նըրէն ջուրի կարկաչ չի լսուիր...»։

(ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: Ծ. Նորդունի)

Հին դարերէն մնացած պզտիկ եւ սիրուն գիւղ մըն էր Ալփունարը, Տիգ-րանակերտի արեւմտեան մեծ ճանա-պարհին ձախ ափը, 30 վայրկեան հե-ռաւորութեամբ ։ Մեր չէն օրերուն հոն կը կանգնէր Ս. Աստուածածին եկեղե-ցին վանքի մը ձեւով ։ Անոր ընդարձակ բակը կը շրջանակուէր գաւիթներով եւ երկյարկանի մաքուր եւ օդաւոր սենեակներով, որոնք լեցուն էին ուխտաւորներով, գարնան սկիզբէն մինչեւ ուշ աշուն ։ Սակայն բազմութիւնը անհամեմատ կը խռնուէր Վերափոխման տօնին ։ Այն ա-տեն բացի մնայուն անւորներէն, ամ-բողջ չարաթ մը, չարան չարան քա-ղաքի հեռաւոր ծայրերէն ուխտի կու գար այդ հաւատաւոր ու սրտաբուխ ժողովուրդը, մեծ մասով կիներ ։ Որ-քան սրտագրաւ էր այս ուխտագնա-ցութիւնը ։ Անոնք կ'արթննային շատ կանուխ աստղերով ճամբայ կ'իյնա-յին, եւ կը վերադառնային այնքան ուշ, որ օգոստոսի տօթագին արեւ ուսկաւին պարիսպներէն չէր բարձրա-ցած ։ Հուգար կիրակին, կ'օրհնուէր մօտակայ այգիներէն բերուած խաղո-ղը, ու կը սկսէին գիւղական պարերը տավուլ - զուռնայով, եւ եկեղեցիին գիմացը տարածուող ընդարձակ հար-թավայրը ասեղ ձգելու տեղ չէր մը-նար ։ Երկսեռ բազմութիւն մը ամէն կարգէ, որոնք կ'ուտէին կը խմէին եր-գելով ու պարելով ։ Ալփունար, ի՛նչ յի-շատակներ ծածկուած են քու աւերակ-ներուդ տակ ։

Այս գիւղը կայանն էր Ամերիկա ե-կող գացողներուն ։ Ճամբորդը իր ուխ-տի վերջին մօմը Աստուածածնի պատ-կերին առջեւ կը վառէր եւ իր ար-ցունքներուն վերջին կաթիլը անոր սե-մին վրայ կ'իյնար ։ Ի՛նչ կաթոգին ող-ջագուրումներու, ի՛նչ սրտակեղէքրա-ժանումներու ականատես չէր եղած մայր Աստուածածինը ։

Դպրոցականներու հաւաքական պը-տոյտի գրօսավայրն էր նաեւ. մենք կը ճանչնայինք գիւղը իր բոլոր անկիւն-ներով, եւ ամէն տարի գարնան չքեղ օրերուն կը կրկնէինք մերհետազօտու-թիւնները ։ Ալփունար գիւղը ունէր իր նուիրական ակը ։ Գիւղին մուտքին ճամբուն վրայ, զուլալ ու սառնորակ ջուր մը կը բխէր լոյսի պէս անարատ, գոյնզգոյն ու պսպղուն խիճերու մէ-ջէն ։ «Երէցկնոջ Ակը» կը կոչէին զայն. երբեմն կապոյտ խոշոր ձուկ մը կը դառնայ շրջան ընելով ակին խո-րը, երէցկինն է ան, որ բոլոր ամուլ կիներուն սրտին բաղձանքը կը կատա-րէ երբ կը լոգնան իր ջուրովը ։ Մենք բոլորս ալ գիտէինք «Երէցկնոջ Ակին» սրտայոյզ աւանդութիւնը, որ դարերը ճեղքելով եկած հասած էր մեզի, եւ չփոթացողներուն կը պատմէինք այս-պէս ։

∴

Մայիսի կապոյտ միջօրէ մըն էր այդ օրը, արտերը մարգահատակ բարձրացեր էին, այգիներու ցանկա-պատերուն վրայ ինկած վարդերը մուշկ ու յամպարի բուրումներով լե-ցուցեր էին մթնոլորտը, նշենիները կոճկուեր էին, բնութեան մէջ լուռ եւ հանդարտ քաղցրութիւն մը կ'իջնէր ։ Գիւղին եզերքը հողէ մեծկակ տուն մը կը կենար ։ Ան մեծ դուռ մը ունէր լայն փեղկերով, որոնք բաց կը մնային միշտ ։ Ցողնած ու քաղցած ճամբորդ-ներու հիւրընկալ օթեւանն էր ան, քահանայի տունը, ուր կ'ապրէր բարի եւ աստուածավախ տէրտէրը իր երէց-կնոջ հետ ։

Գեղեցիկ էր երէցկինը, կարմիր թուշերով, սեւ նշաձեւ աչքերը կ'ե-գերուէին երկայն խիտ թարթիչնե-րով, կամար յօնքերը իր անկնճիռ ճակտին վրայ, սրբազան քաղցրու-թեամբ մը կը լեցնէին երէցկնոջ ան-ձը ։ Տէրտէրը ներշնչեր էր անոր Աստ-ուածաշունչի ոգին ։ Ան հնազանդ էր Սառայի պէս, աշխատասէր էր Հռու-թի պէս, միամիտ էր աղաւնիի պէս ։ Անոր սիրտը գրաւուած էր Աստուծոյ անսահման սիրովը ։ Ա՜հ, այդ օրը, ծաղիկները գլուխ գլխի կ'արբենային արեւուն գինովցնող լոգանքին մէջ, գիւղին գառները ծաղիկ կ'որոճային նշենիներու ստուերներուն տակ ։ Այ-գիներուն եզերքները, բնութեան մէջ լուռ եւ խաղաղ օրհնութիւն մը կ'իջ-նէր ։ Երբ ձիաւոր մը ներս մտաւ տէր-տէրին տունէն, կը կարծուէր թէ հեռաւոր երկրէ մը կուգար ան եւ յոգ-նած երեւոյթ մը ունէր, երբ ձիէն վար իջաւ, կը տեսնուէր որ թիկնեղ էր եւ կորովի ։ Ճակատը լայն էր եւ արեւա-գոյն ։ Իր ընդհանուր երեւոյթը ազնիւ էր եւ տիրական ։ Երէցկինը ներքնա-տունէն դուրս եկաւ ։ Ան վարժուած էր ամէն օր նորանոր ճամբորդներու ։ Հետիոտն կամ ձիաւոր, ռամիկ կամ մեծատուն, ծեր կամ երիտասարդ բո-լորը մէկ էին իրեն համար ։ Եւ ող-ջունեց ճամբորդը ։

Երէցկնոջ երեւոյթը անօրինակ դո-ղով մը լեցուց անծանօթին սիրտը ։ Ան մոռցաւ բոլորովին թէ ինչ բանի հա-մար իջած էր այդ բարեպաշտ օթեւա-նը. դիտեց երէցկինը, որ կեցած էր անոյշ ու բարի նայուածքով մը ։ Անոր թափիչ այտերը հովիտներու շուշանին պէս ցօղաթուրմ էին, եւ գոգաւոր բե-րանը կակաչի բաժակ մըն էր ։ Այն ա-տեն, անկարելի տենչանքի մը սար-սուռը համակեց անծանօթ մարդուն հոգին ։ Քայլ մը առաջ ձօնեցաւ եւ շնչասպառ խօսեցաւ.

— Աստուծոյ սիրոյն, պաղ մը ջուր ինծի ։

— Աստուծոյ սիրոյն, չշնչաց երէց-կինը եւ ժպտեցաւ ։

Անծանօթը համբուրեց երէցկինը, ցատկեց ձիուն վրայ եւ հեռացաւ ։

∴

Երէցկինը իր տնական աշխատանք-ները չաւարտեց ։ Թոնիրը վառեց, եւ սկսաւ գնդիկներ շինել, որպէսզի իրիկուան հացը խմորէ ։ Իրիկուան դով հովը ելած էր ։ Տէրտէրը տուն ե-կաւ, նստաւ իր սովորական տեղը, թոնրան մօտ, թաղիքին վրայ, եւ հարցուց օրուան անցքերու մասին ։ Ե-րէցկինը սովորականին պէս պատմեց առանց քաշուելու, թէ ինչպէս ան-ծանօթ ձիաւոր մը իջեւանած էր ի-րենց եւ Աստուծոյ սիրոյն պաղ մը ու-զած էր իրմէ ։

Տէրտէրը չարացաւ, սիրտը թփր-տաց եւ արիւնը գլուխը խուժեց ։

— Ի՛նչ, եւ տուի՞ր տուիր անծանօ-թին, հարցապնդեց տէրտէրը ։

— Աստուծոյ սիրոյն ըսաւ, տէր-տէր, պատասխանեց երէցկինը ան-խռով ։

— Ես ալ հիմա կ'ըսեմ քեզի, գոռ-գոռաց տէրտէրը, չուտով աս թոնիրը մտիր, Աստուծոյ սիրոյն ։

Երէցկինը առանց երկմտելու ակն-թարթի մը մէջ բոցավառ թոնիրը մը-տաւ. եւ բոցերը իրենց բոսոր թեւե-րով գրկեցին անոր աղուոր մարմինը ։

Այն ատեն հրաբորբ թոնիրը մշտա-հոս ակի մը եւ երէցկնոջ ամփոփած մարմինը խոշոր կապոյտ ձուկի մը փոխակերպուեցաւ ։

∴

Ալփունար գիւղը աւերակ է հիմա, անորՍ. Աստուածածինը քար ու քանդ եղած է, բայց Երէցկնոջ Ակը իր կա-պուտակ ձուկովը կայ ու կը մնայ, իբրեւ կենդանի վկայ Ալփունարի դա-րաւոր ու փառաւոր անցեալին ։

Հայոց աշխարհը հարուստ է ակե-րով ու ակունքներով, որոնք կը ցոլա-ցնեն ցեղինկենսունակութեան անմահ ոգին, դարերուն մէջէն ։ Ջուրը անմա-հութեան խորհրդանիշն է ։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՋՐՀԵՂԵՂ...

Բոլոր վտարեալն

Այս արտասուքի աշխարհին մէջ ցանցառ
չէ թիւը անոնց ,
Որ երկնամիտ, անխորդմնաբար, ուրիշ-
ներուն ի վրէժու,
Կը տապալեն սակր ի ձեռին խրճնդրեն-
նին գեղեցիկ,
Որպէսզի լոկ իրենք ուտեն ծառին
պըտուղն անուշակ ։

Կան որ ծառին վառ գործն անոնց, որ
այս յամառ ճիշերով
Իրագործին, ինչ որ իրենց երդմնակն
էր վերջապէս ։
Ապրի՛ք ուրեմն, ո՛վ չարեր դուք —
ա՛յս է պատկան ձեր անուն,
Քանի որ դուք կ'ուզէք տեսնել ձեր քի-
թին ծայրը միայն ։

Անցեալը գայ մեր խուլէն, մեզ կը
դատէ ապագան ,
Ուշ կամ կանուխ մեր գործերը իրենց
արդիւնքը կուտան ,
Ամէն մէկն իր չարիքներուն հաշիւն
անշուշտ պիտի տայ ։

Չարին ի՞նչ փոյթ ։ Անոր համար —
«Ինձմէ վերջը ջրհեղեղ»...
Կը պատռեն սակայն երբեմն որ շուտ
կուգայ ջրհեղեղ
Ու մեր չարերն անոր խորքին մէջ կը
գլորին կեծկռտալով ...

Թարգմ. Յրեւ.Է ***

ԱՍՏԱՑԱՆՔ

ՎՐԱՍՏԱՆԸ ՀԻՒՄԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ (հին օրերէն մինչեւ մեր օ-րերը) ։ Գրեց՝ Դաւիթ Վաչնաձէ (Վը-րացի) ։ Ռուսերէնէ թարգմանեց՝ Վ. Մասիսեան ։ Գին 3 ֆրանք ։ Կը ծախ-ուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊԷՐՆԸՐՏ ՇՕՅԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իրլանտացի մեծ գրագէտը, Պէր-նըրտ Շօ, վերջերս սկսաւ պատմել իր կեանքը շրջան առ շրջան, իբրեւ յա-ռաջաբան ընելու համար իր վերհրա-տարակուած գործերուն սկիզբը ։

Այդ կենսագրական - յառաջաբան-ներէն մին գրուած է իր երիտասար-դութեան շրջանին գրած մէկ վէպին (Immaturity) *սկիզբը, միւսը՝ իր ամ-բողջական գործերու ժողովածուին մէկ հատորին սկիզբը ։ Այս վերջին գիրքը հաւաքածոյ մըն է երաժշտա-կան քննադատութիւններու, զորս Շօ գրած էր* 1888 — 1889 *թուականնե-րուն, Սթար թերթին մէջ, Քօրնօ տի Պասսէթթօ ծածկանունով ։ Շօ կը գրէ թէ յատկապէս առած էր այս ա-նունը, որպէսզի խալացի երաժշտա-գէտի մը պատրանքը ստեղծէ ։*

Շօ ծագումով պրոլետար մը չէ, կը պատկանի իրլանտական փոքր ազ-նուականութեան, առիկա արդիւք մը չէ սակայն որ չկանգնի պրոլետար-ներու կողքին, միանգամայն պարծե-նալով որ Լէնինէն առաջ կարդացած է Մարքսը ։ Շնորհքով կրթութիւն մը չէ ստացած, զարգացած է ընթերցում-ներով եւ ինքնաշխատութեամբ ։ Հայ-րը խման մըն էր, մայրը արուեստա-գիտուհի՝ բայց կեանքէն յուսախաբ, այնքան որ ժամանակ մը կ'անցնի Անգլիա, միասին տանելով երկու աղ-ջիկները, որոնց մին կը մեռնի հիւ-ծախտաւոր ։ Այնտեղ մայրը կ'ապրի երաժշտութեան դասեր տալով ։

Տըպլինի մէջ, Շօ իր երիտասարդու-թիւնը կ'անցընէ քիչ մը շատ յանձնա-պաստան, — չափազանց յաւակնոտ էր ։ Բայց ճիշդ է, որ պզտիկուց երա-ժշտական կրթութիւն մը ստացաւ իր ականջը, ոչ միայն մայրն էր երա-ժիշտ, այլեւ նուագածու էր հօրեղ-բայրը, որ իբրեւ բեմ՝ բարձր աթոռի մը վրայ նստելով գալարափող կը փը-չէր իրիկուններ ։ Պէտք է խոստովա-նիլ որ բոլոր Շօերը կը հաւնային նուագել, ընդհանրապէս «փչող» ։

Շատ վեհերոտ էր նկարագրով, ա-ռանց սակայն ծածկելու մեծ փառա-սիրութիւններ, — նախ կ'երազէր աշ-խարհահռչակ նկարիչ մը դառնալ, Միքէլ Անճէլոյի պէս, զոր շատ կը սի-րէր ։ Ցետոյ կ'ըսէր թէ պիտի գոհա-նար հաւասարելով Շէյքսփիրի ։ Այս մեծախօսիկութիւնը շատ կը զուար-ճացնէր Անգլիացիները, բայց հակա-ռակ անոնց հեգնանքին՝ եթէ Շօ մեծ երաժիշտ կամ մեծ նկարիչ չեղաւ, ե-ղաւ մեծ թատերագիր մը ։ Քսան տա-րեկան էր երբ Տըպլինէն եկաւ, նախ «գնա - եկուր» եղաւ վաճառատան մը մէջ, յետոյ հաշուակալ ։ Այդ շըր-ջանին էր որ գրեց իր առաջին հինգ վէպերը, ամէն օր գրելով որոշ թիւով էջեր, (երբ օրուան որոշուած չափը լրանար, կը կենար՝ նոյնիսկ կիսատ ձգելով նախադասութիւնը) ։ Լոնտոնի մէջ, մինչ մայրը երաժշտութիւն կ'ու-սուցանէր, ինք ալ Մարքսի գաղա-փարները կը փողհարէր, — թերեւս այդ շրջանի իր աղքատութիւնն էր որ զինք դարձուց «ծնունդով ազնուա-կան, գաղափարով յեղափոխական »։ 1925ին կը ստանայ Նոպէլի մրցանա-կը, երբ այլեւս վերջ գտած էր աղքա-տութիւնը — վեհանձնօրէն մրցանա-կը յատկացուց շուէտական գրակա-նութեան լաւագոյն գործերուն վեր-հրատարակութեան ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԾԱՂԿՈՑԸ

ԱՆՃԱՐԱԿԸ ՃԱՐԱԿ

(ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՌԱԿ)

Օր մը կատուն՝ յէնց տեղ, տուն,
Որսի սիրոյն գնաց եռուն ։
Մինչեւ իրկուն թռչուն մրջիւն
Ըրաւ թառմառ խենթ ու խելառ
Ափառ թափառ հասաւ անտառ ,
Հոն դէմն ելաւ վագր մը փառվառ ։
Սրտի վախէն ճարք ամէն
Անցաւ մտքէն, ձգեց իր ձէն
Քնքուշօրէն շուշօրալէն.

— «Բարեւ Քեռի, մեծ ամեհի,
Վերի գեղի մեր եռմայնքի
Խոր յարգանքի ընծան բերի »։
—« Առ ի՛նչ խօսքեր գլուխէդ վեր
Մի անարգեր ու փառտ մը բեր
Մենք ամվեհեր, դուք միշտ խեղճեր
Երբէ՞ն ի վեր Քեռին ենք ձեր »։
— «Դուն ալ իլնաս «ընտելանաս»
Չար պատուհաս մարդուն քով գաս,
Դեռ ըլլաս «կատու» դառնաս ։
— «Ո՞ւր է վառն այդ կ'ընեմ մեծ
ջարդ ,
Մէկ ակնթարթ՝ փշրեմ շղթադ
Արբեմ արատ, ըլլաս ազատ »։

Խօսք մէկ ըրին ելան գացին ։
Իրենց բախտին քիչ մը անդին
Մարդ մը ձեռքին մի սուր կացին
Փայտ կը ճեղքէր ու անհամբեր
Ջուր կը սպասէր որ գար ընկեր
Իրեն օգնէր, սեպը հանէր ։
Քաջ վագրը մեր գլուխը վեր
Դէմը կեցեր ու կը ծաղրէր
Մարդն ալեհեր, բայց անվեհեր ։

— « Խելացնոր այդ դուն ես, որ՝
Աս սեւաւոր խմ խեղճ քաւոր
Ըրիր ստոր, անկարեւոր »։
— « Արքայ ընտիր, թաթդ հաս դիր
Սեպը հանէ, քաշէ նետէ,
Վերջը ուշ դիր եւ մեզ դատէ »։

Համոզուեցաւ վագրը, սրտցաւ,
Գործի անցաւ ու դժուարաւ
Ճեղքը բացաւ, սեպն ալ թռաւ ։
Սեպը ինկաւ, վագրը անբաւ
Զգաց սուր ցաւ, թակարդն ինկաւ՝
Խեղճը եկաւ ։ Կատուն փախաւ ։
Գիւղէն մարդ, կին, շուտ վազեցին
Զարկին գլխին անխնայ վագրին
Ու քրքջելով կաշին տարին ։
Խիզախ ու վէս վագրը այսպէս
Անհեռատես շատ մարդոց պէս
Կատուն լսեց, կերաւ իր գլուխը ։

Խ. ԱՐԱԾԱՆԻ

Պէրնըրտ Շօ, որ այսօր 82 տարեկան է, իր համաշխարհային փառքին ճամ-բան կը սկսի նախ հրապարակագրու-թեամբ, երաժշտական քննադատու-թեամբ, յետոյ վէպով ու թատերա-գրութեամբ ։ Գաղափարով՝ հանրա-պետական է եւ ընկերվարական, թըշ-նամի Աստուծոյ եւ կրօնքի ։ Կատարի հակառակորդ մըն է նաեւ Փարիզի, բսելով թէ այս քաղաքը «իրեն կը քա-չէ ամերիկացի ապուշները եւ անգլիա-ցի փըշտացիները, իր խոհանոցով եւ լաւ հագուած կիներով ։ Զիս չի քա-չեր, որովհետեւ ամերիկեան եւ անգ-լիական արուեստի մարդը չեմ, — Փարիզ վիժած քաղաք մըն է, Մո-ցարթ առիկա ըսած է հարիւր տարի առաջ, իսկ Վակնէր՝ կէս դար առաջ, ես կը ցաւիմ կրկնելու նոյն բանը այսօր ալ »։

Մէֆիսթոֆէլէսը ոգեկոչող այս գրագէտը, իր ոճով եւ նկարագրով, շատ կոշտ է, անհանդուրժելի եւ կըռ-ուազան ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

›››› • ‹‹‹‹

Յովհաննէս Հայր սուրբը այս առա-ւօտ խիստ վաղ զարթնեց, եւ թողնելով Վարդանին քնած, ինքը դուրս ելաւ կացարանից ։ Նա չէր գնում աղօթե-լու, այլ սովորութիւն ունէր ամէն ա-ռաւօտ այցելել վաղարշապատում գտնուած գաղթականներին եւ տես-նել, թէ ինչ դրութեան մէջ են նրանք ։ Այս առաւօտ տեսած թշուառութիւն-ները այն աստիճան սիրտ կոտրատող էին, որ նա այլեւս ոյժ չունեցաւ բո-լոր անբախտների այցելութիւն տա-լու ։ Ամէն տեղ նկատում էր սարսա-փելի տեսարաններ, ամբողջ ընտանի-քը հիւանդ, անխնամ, ընկած էին այս եւ այն սեփականատէր անմաքրութիւն-ների մէջ, գոնէ մէկը առողջ չէր մնա-ցել, որ միւսներին հոգ տանէր ։

Տխուր յուսահատութեան մէջ դառ-նում էր նա վանքը, եւ մտքին գցած ունէր, այսօր, ինչ հնարքով եւ լինի, մտնել վեհափառի եւ մահամերձ ժողո-վրդի համար չուտափոյթ օգնութիւն խնդրել ։ Այդ միջոցին անցաւ նրա մօ-տից մի Փայտօն, նստողը, տեսնելով արեգային հրամայեց կանգնել ։

— Լա՛ւ խաբար, ասաց նա ժպտեսա-լով — Երեւանի նահանգապետը հաւ-աստեց գաղթականներին օգնելու հա-մար կազմուած յանձնաժողովը, ան-դամներ ընտրուեցան բաւական հաւա-տարիմ անձինք. Թիֆլիսից նոյնպէս ուրախալի լուրեր ստացուեցան, այն-տեղի յանձնաժողովը եռանդով գոր-ծում է. խոստանում են չուտով փո-ղեր եւ բժշկական զարմաններ ուղար-կել ։

— Ուրախալի է, պատասխանեց ա-բեղան ։— Այստեղ էլ մտածում են հը-րամաններ գրել հոգեւոր իշխանու-թեան գործակալներին, նուիրատուու-թիւններ հաւաքելու ։

— Մ՞րտեղից պիտի գրեն ։

Աբեղան ձեռքերը պարզեց դէպի վանքը ։ Երիտասարդը, սկսեց ծիծա-ղել ։

— Այդ ոչինչ նշանակութիւն չի կա-րող ունենալ, պատասխանեց նա, — Նրանց հաւաքածը Ալաշկերտցու փո-րը չի մտնի...։

Եկուորը Մելիք - Մանսուրն էր ։

— Դու ինձ ուրախացրիր բերած լուրովդ, ասաց աբեղան.— ես էլ քեզ պիտի ուրախացնեմ ։

— Ինչո՞վ ։

— Վարդանը այստեղ է ։— Իմ սեն-եակումս ։

— Ի՞նչ, ո՞րտեղից դուրս ընկաւ այդ աստուածն. ես չէի հաւատում, որ միւս աշխարհից մարդիկ կարող են վերադառնալ ։ — Գնանք ։

Երկուսն էլ սկսեցին դիմել դէպի վանքը ։

Ճանապարհին Մելիք - Մանսուրը հարցրեց աբեղայից.

— Դու լաւ ճանաչո՞ւմ ես Վարդա-նին ։

— Հինգ տարուց աւել կը լինի, որ ես նրա հետ ծանօթ եմ ։ Մեր կողմե-րում նա յայտնի է որպէս մի քաջ կանտրաբանտիստ ։ Բայց երկար ժա-մանակ ոչ ոք չէր հաւատալ, հակա-ռակ, որ նրա պարապմունքը չահաս-բական նպատակ չունի ։ Նա միայն գէն-քեր էր տեղափոխում եւ շատ անգամ ձրի բաժանում էր գիւղացիներին. եւ եթէ պատահում էր երբեմն ապրանք-ներ բերել, այդ անում էր նա իր բուն վաճառքի հետքերը թաքցնելու հա-մար ։ Նպատակը շատ բարի էր, բայց տխուր հանգամանքները բոլորը ա-պարդիւն արեցին...

— Ես մի քանի անգամ միայն կա-րողացայ տեսնել նրան, պատասխա-նեց Մելիք - Մանսուրը,— բայց մին-չեւ այսօր ոչ մի մարդ իմ համակրու-թիւնը այն աստիճան չէ գրաւած, որ-պէս այդ եռանդոտ երիտասարդը ։ Ես տեսայ, որքան քաջ, որքան անդուլ է նա արիւնոտ գործերում, այնքան ա-ւելի ազնիւ, բարի եւ հաւատարիմ է բարեկամութեան մէջ ։

— Բացի դրանից, Վարդանը նշա-նաւոր է եւ իր ատտամայական խել-քով. նա իր կեանքում կատարել է շատ բան, որքան հազիւ կարող էր կա-տարել մի լաւ գործիչ հարիւր տար-ւայ ընթացքում ։ Միայն նա խիստ հա-մեստ է իր գործունէութեան մէջ եւ սիրում է միշտ ծածկուել հասարակ մարդու կեղեւի մէջ ։

Վարդանը առաւօտեան զարթնելով, գտաւ իրան հայր սուրբի սենեակի մէջ մենակ ։ Արեգակի ճառագայթնե-րը ներս էին ծագել խուցի նեղ լուսա-մուտներից եւ լցրել էին նրան խիստ պայծառ լոյսով ։ Բայց առաջացած օ-դը խեղդելու չափ անտանելի էր ։ Նա մտաբերեց լուսամուտներից մէկին եւ բաց արեց.դրսի թարմ եւ հովասուն օդը ախորժ հեշտանքով զարկեց նրա բորբոքուած երեսին ։ Բայց մի բան, կարծես, ծանրացել էր նրա սրտի վը-րայ, մի բան դարձեալ խեղդում էր նրան ։ Մի փոքր սպասեց, մինչեւ իր հիւրընկալը կը վերադառնար ։ Բայց ուշացաւ նա. Վարդանը այժմ խիստ անհամբեր էր դարձել. նա դուրս ե-կաւ մի փոքր աղատ օդ շնչելու ։ Եւ ո-րովհետեւ չէր ցանկանում, որ վան-քում տեսնէին կամ ճանաչէին նրան, այս պատճառով եռեւի դռնից դուրս եկաւ դէպի լճի կողմերը ։ Այնտեղ գը-տաւ մի ծերունի եպիսկոպոս, որին խելքին ճանաչեց ։— Դա վանքի նշա-նաւոր հնութիւններից մէկն էր ։

Բարով, պապի ։

Ամբողջ միաբանութիւնը նրան «պապի» էր կոչում ։

Պապին նստած էր ամառնային արե-գակի այրող ճառագայթների հանդէպ եւ տաքացնում էր իր սառած անդամ-ները ։ Նա նմանում էր հնդկական ֆա-գիրներին, որոնք չեն լուացւում, չեն սանրւում, եղունգները չեն կտրում եւ լաւ չեն հագնւում, որովհետեւ մեղք են համարում ։ Լսելով երիտա-սարդի ձայնը, նա ձեռքը դրեց ճակա-տի վրայ, որ աչքերից արգելէ լոյսի ուղիղ ճառագայթները, եւ վեր նա-յելով, ասաց.

— Ձայնդ ծանօթ է գալիս, որդի, բայց աչքերս չեն ջոկում, թէ դու ո՞վ ես, որդի ։

— Ես Վարդանն եմ ։

— Շատ ապրես, որդի, եկ, համ-բուրեմ քեզ — ո՞րքան մեծացել ես, որդի ։

Վարդանը թոյլ տուեց իրան համ-բուրել ։

— Նստի՛ր, որդի, այստեղ, ինձ մօտ,— ահա այսպէս լաւ է.— Ի՛նչ լաւ տղայ ես դարձել, որդի ։— Միտդ գալի՞ս է, որ կատուի նման մտնում էիր իմ խուցը եւ միրգ էիր գողա-նում ։ Այն ժամանակ պզտիկ էիր, շատ պզտիկ ։

(Շար.) ԲԱՖՖԻ

Հայ Հռոմէականներու Կաթող. Պատրիարքը Փարիզի մէջ

Անցեալ օր Հռոմէն Փարիզ հասաւ հայ - հռոմէականներու կաթող. պատրիարքը, Գերյ. Գրիգոր - Պետրոս ԺԵ. Աղաջանեան: Տեղական թերթերը հաղորդելով այս ժամանումը, ներբողական տողեր կը հրատարակեն անոր կեանքին եւ գործին մասին: «Թան» այս առթիւ կը գրէ թէ կաթող. պատրիարքը իր ընդհանուր հմտութեան եւ բարձր ուսմանց գասաւանդութեան ընդունակութիւններուն շնորհիւ յաջողապէս եղաւ դասախօս փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան՝ Հռոմի Կրօնամատակման (փրոփականտա) համալսարանին մէջ: Գիտէ շատ մը լեզուներ,— մանաւանդ հայերէն, լատիներէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, անգլերէն եւ ռուսերէն (ծնած է Ախալցխա, Կովկաս, 1895ին): Զանազան բարձր պաշտօններ վարելէ վերջ, 1930ին նշանակուեցաւ վերատեսուչ Հռոմի Լեւոնեան հայկական կղերանոցին: Անոն մը եղած է նաեւ գաղտնի սենեկապետ Պապին: 1933ին առաքելական այցելու նշանակուելով Զմմառի, բարձրացաւ եպիսկոպոսութեան: Իսկ Կաթող. Պատրիարք ընտրուեցաւ 1937 նոյեմբեր 28ին, Պէյրութի մէջ, եւ աթոռը գրաւեց դեկտեմբեր 5ին, յաջորդելով հանգուցեալ Արփիարեան արք.ի:

Ինչպէս ծանուցուած է, կաթող. պատրիարքը այսօր, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին պիտի պատարագէ Նոթր Տամի մէջ, իսկ հինգշաբթի օր՝ Մատլէնի եկեղեցին, հայկական բազմաձայն երգեցողութեամբ: Այսօր ժամը 4ին ի պատիւ կաթող. պատրիարքին ընդունելութիւն մը պիտի կատարուի Փալէ տ'Օրսէի դահլիճին մէջ, ուր հրաւիրուած է նաեւ «Յառաջ»ի խմբագիրը:

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ ահաբեկչութեան զաղումը կը շարունակուի մեծ խստութեամբ: Երուսաղէմի զինուորական ատեանը նոր մահավճիռ մը արձակեց: Ոստիկանութիւնը որոշեց ձերբակալել գործակցական ընկերակցութեանց արաբ քննիչը, Ռասէմ էլ Խալդի:

Արաբները կը շարունակեն իրենց ընդդիմութիւնը Պաղեստինի բաժանման ծրագրին դէմ: Արաբական Գերագոյն Խորհուրդը նոր յայտարարութեամբ մը վճռապէս կը մերժէ բաժանման որ եւ է ծրագիր, ինչ ձեւով ալ ըլլայ:

Երկարատեւ խռովութեանց հետեւանքները զգալի են նաեւ գործադրկութեան մէջ: Այսպէս, Թէլ Ավիվի մէջ 3200 կը հասնի թղթատարութեան մասնաւած ուսանողներու թիւը: Պատճառը այն է որ իրենց ծնողները չեն կրնար աշխատիլ: Վերջերս հազար ոսկի նպաստ բաժնուեցաւ ատոնց: Միւս կողմէ, գործադուլ հռչակած են հրեայ ուսուցիչները, ամիսներէ ի վեր թոշակ ստացած չըլլալով:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ երկու կարեւոր զինապահեստներ գտնուած են Անդրյորդանանի մէջ, Պաղեստինի սահմանին վրայ, հաւանաբար պահուած թուրք բանակին կողմէ՝ մեծ պատերազմի ընթացքին: Պահեստին մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ գերմանական հրացաններ եւ երկու ամառուկներ, որոնց իւրաքանչիւրը կը պարունակէ տասը հազար թրքական ոսկի (ոսկեդրամ):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ գործերուն առթիւ, նոր ձերբակալութիւն մը կատարուեցաւ Քլէրմոն Ֆէռանի մէջ, որով 22ի բարձրացաւ միայն այդ քաղաքի ամբաստանեալներուն թիւը: Նատօրէն կը փնտռուի Բժ. Մարթէն, Կոմիտէին գաղտնի տեղեկութեանց բաժնին վարիչը, որ փախած է: Կը կարծուի թէ պահուած է Փարիզի մէջ: Գլխաւոր վարիչներէն Խօժէն Տըլոնջլ կրկին հարցաքննուելով, ուրացաւ որ եւ է մասնակցութիւն՝ էթուալի դէպքին մէջ, բայց խոստովանեցաւ թէ անձամբ յարաբերած է դոր. Ֆրանքոյի եւ իտալացի ֆաշականներու հետ: Նոր յայտնութիւններ կը սպասուին մանրէներու գործին առթիւ:

ՊՈՒԽԱՐԷՇԻ խորհրդային դեսպանը, Օստրովսկի, նկատելով որ Ռումանիոյ նոր վարչաձեւին առթիւ աւելորդ կը դառնայ իր պաշտօնը, Մոսկուա վերադարձաւ: Դեսպանատունը պիտի վարէ գործակատար մը, ցնոր անորոշութիւն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ստացուած լուրերու վրայ հիմնուելով, Պերլինի հիթլերական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ ձերբակալուած է փրոֆ. Լէվին, Քրէմլինի մասնաւոր բուժարանին տնօրէնը, իր օգնականին՝ Տոքթ. Մէյսի հետ: Այս երկու գիտնականներն էին որ կազմեցին Օրժոնիկիձէի դիազննութեան տեղեկագիրը, իսկ մահը տեղի ունեցած էր խորհրդաւոր պարագաներու մէջ:

«ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ»ՈՒ առթիւ Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէին տուած որոշումներուն ամփոփումը երէկ հրատարակուած էր «Իւմանիթէ»ի մէջ: Որոշմանց առաջին յօդուածը կը յանձնարարէ վերջ տալ «զանգուածային արտաքսումներուն» (կուսակցութենէն) եւն.: Որոշմնագրին տասը կէտերն ալ կը վերաբերին կուսակցութեան եւ խօսք չկայ ոչ - կուսակցականներու դէմ գործուած անիրաւութեանց մասին: ը յանձնարարուի նաեւ գործ ճարել:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ դնդակահարուեցան ութ զօրավարներ, իբրեւ անկարող: Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին նոյն ուժգնութեամբ:

ՏՕՆԱԾԱՌ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԷՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԵՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

150 Րուբ տ'Օրլէան, 23 Յունուար, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,

«ԾՆԱՒ ՆՈՐ ԱՐՔԱՅ»

Զաւեշտ տեսարանը երկու պատկեր եւ նոյն հեղինակին մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սերունդ Արմենական» իբրեւ խմբական արտասանութիւն:

Նուագ, մեներգ, խմբերգ, ուրախ պատշաճ տաղեր եւ անակնկալներ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ ՊՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԸՓԵՄՃԵԱՆԻ**

Մասնակցութեամբ Փարիզի Երիտասարդ Հայուհեաց եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեանց

Կիրակի, 23 Յունուար ժամը 16—24, HOTEL MODERNE (Place de la République) Ճոխ սրահներուն մէջ

ՄՈՒՏՔ 10 ֆրանք: Հայուհեաց, Հայ Երիտասարդաց Միութեանց անդամներուն եւ ուսանողներու համար 7 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain

Մանրամասնութիւնները յաջորդով.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹ ԱՄԱՍԻԱՑԻ

Ծննդեան ծիսեգամեակի տօնակատարութիւն Մարսէյլի մէջ

Նախագահութեամբ Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայր. Միութեան կողմէ, 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ. ԿԻՐԱԿԻ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕԻ ՄԷՋ. 88 ՌՈՒ Տ'ՕՊԱՆԵԷ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ի ներկայութեան Ամիրտօվլաթի ամբողջական երկերու հրատարակութեան.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏՕՔԹ. ԵՐԶԸՐԵԱՆ**

Խօսք կ'առնեն Պ. Ե. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը մասնակցին յայտնի երգչուհի Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ (երգ), Օր. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Պ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (ջութակ). Ջութակահար Պ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ աշակերտները: Մարսէյլի արամ-օփէրէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ «ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ».

Մուտք՝ 8 եւ 5 ֆրանք

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգչուհի)

Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍԱԼ ՇՕՓԷՆԻ ՄԷՋ. **8 Rue Daru**, ՓԱՐԻԶ

Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով

Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIX-ի ճոխ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ, խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր: Կը նուագէ ՄԱԹԻԿՕՅԻ հռչակաւոր ՈՒՕՆԱՅԸՐ ճազը:

ԾԻԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ փարիզահայ բեմական ընտրագոյն ուժերու

20 Փետրուար կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Սօսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, 8 Rue Danton մեթրօ Odéon առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրէ «ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՏՕՆ ԺՈՒԱՆԸ» (կատակերգութիւն 4 արար)

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԻԿԻՆ Օ. ԱՆՌՆՑԻ մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի 23 Յունուար կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Ուսանողական Տան Միութեան պարահանդէսը, յունուար 23, ժամը 16էն 23, Cité Universitaire-ի կեդրոնական տան սրահներուն մէջ, 19, Bld. Jourdan, նուագախումբ Oscar Falkenstein:

Մուտք 15 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ծանօթներուս, հայրենակիցներուս, բարեկամներուս եւ ընկերներուս որ անմխիթար չձգեցին զիս, հոգեկէս մը խիթարեցին, նիւթապէս օգնեցին Մարսէյլ Փրատոյի Կարմիր Խաչի Քլինիքին մէջ, ուր դժբախտութեան հետեւանքով ալ երիկամունքս հանեցին դեկտեմբեր 9ին:

Ռուբէն Յովակիմեան

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՄՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԾԱԽՈՒ Է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ թաղամասի մէջ, հանրակառքի գիծին վրայ, 101 Rue Moncey, արհեստանոց մը, որ ունի երկու սենեակ բնակութեան համար առաջին յարկին վրայ եւ արհեստանոցին ետեւը մարզարան: Տեւական յաճախորդ: Մանրամասնութեանց համար գիմել սեփականատիրոջ՝ Պ. A. VERCELLI 101 RUE MONCEY, Lyon կամ «Յառաջ»ի գործակալ ՆՆԿԻԿ ԿԻՆՃԵԱՆԻ, 45 Rue de Bonnel, Lyon:

La Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
37, Rue Daguerre — PARIS (13)

ԿՈՒԶՈՒԻ՝ գործ նորեկող հայ աղջիկներ (16—19 տարեկան), ուսուցչութեան՝ շաբաթը 60 ֆրանք: Ներկայանալ իրենց ծնողքին հետ, Պ. Ա. Աչճեանի, 172 Fbg. St. Honoré Թէլ Elysée 38 25:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 25 JANVIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3637

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՏԱ՞Ղ ԿԸ ԲԱԺՆԵՆ...

Ընթերցողները պարբերաբար կը կարդան «Նանսէնեան գրոշմաթուղթի հասոյթի բաշխման» ցուցակները, որոնք ժամուլին կը հաղորդուին յատուկ յանձնախումբին կողմէ :

Ցուցակ մըն ալ այսօր հրատարակած ենք, պատկառելի գումարով մը,— 129,054 Ֆրանք 45 սանթիմ, արդիւնք 1937ի երկրորդ եռամսեայի, որ կը զուգադիպի անձնագիրներու (ինքնութեան թուղթ) նորոգման ժամանակամիջոցին :

Ըսենք, անմիջապէս, որ մենք հարեւանցի տեղեկութիւններ ունինք այս բաշխումի գործողութեանց մասին: Գիտենք, միայն, որ յանձնախումբին կ'անդամակցին վեց անդամներ, երեքը՝ Հ. Հ. Օֆիսէն, միւս երկուքը՝ Գաղթ. Յանձնաժողովի օֆիսէն, նախագահութեամբ Նանսէնեան գրասենեակի Ֆրանսայի պատուիրակին՝ Ք. Փանի :

Յետոյ, եթէ չենք սխալիր, որ եւ է կազմակերպութիւն կրնայ օգտուիլ միայն այն ատեն, երբ գոյութիւն ունի եւ կը գործէ երեք տարիէ ի վեր, համաձայն վաւերական տեղեկութեանց: Ու վերջապէս, որ եւ է Միութիւն կրնայ նոր նպաստ ստանալ, երբ կը ներկայացնէ նախապէս տրուած գումարին գործածութեան մանրամասնութիւնները :

Անշուշտ այս տեղեկութիւնները բաւական չեն, ամբողջական գաղափար կազմելու համար կատարուած գործողութեանց մասին, որոնք մեզ կը դնեն զանազան հարցումներու առջեւ:

Այսպէս, երկրորդ անգամն է որ կը հանդիպինք հետեւեալ անունին,— «Ս. Խաչ ընկերակցութիւն ի նպաստ հայ հիւանդներու եւ կարօտեալներու, Փարիզ», որ այս անգամ ալ ստացած է խոշոր գումար մը, 7000 Ֆրանք:

Քիչ շատ ծանօթ ըլլալով միւս նպաստընկալներուն, առաջին անգամ հարցուցինք թէ ո՞րն է այս «Ս. Խաչ ընկերակցութիւնը», եւ պատասխան չստացանք :

Այսօր նոյն հարցումը կ'ուղղենք դարձեալ հրապարակաւ, սպասելով հրապարակային լուսաբանութեան :

Ո՞ւր էր կամ ի՞նչ անուն կը գործածէր այս «Ընկերակցութիւնը», նախընթաց բաշխումներու ատեն, քանի որ օրինական երեք տարին լրացուցած չի կրնար ըլլալ: Ի՞նչ է այդ ընկերակցութեան գրասենեակը, եւ որո՞նք են անոր վարչութեան անդամները :

Հարցումը բնական է մանաւանդ անոր համար որ, միւս երկու «Խաչերը» ծանօթ են արդէն, իրենց անուններով եւ հասցէներով,— մէկը՝ Կարմիր, միւսը՝ Կապոյտ: Եւ երկուքին ալ անունները կ'երեւան ցանկին վրայ, ինչպէս նախորդ ցուցակներուն մէջ:

Ուրիշ հարց մը,— Ֆր. Կապոյտ Խաչը կը հաշուէ 8 - 1000 անդամ: Ան բազմակողմանի կազմակերպութիւն մըն է, խնամատարական եւ կրթական օրկաններով, ծաղկոցներով եւ բուժարաններով,— եւ պարբերաբար կը հրատարակէ իր գործունէութեան տեղեկագիրներն ու հաշիւները: Ունի, վերջապէս, օրինական ժողովներ, ուր կը քննուին բոլոր հարցերը եւ գործունէութեան ուղեգիծը :

Արդ, մինչ այս կազմակերպութիւնը մէկ բաժին կը ստանայ, իբրեւ մէկ մարմին (8000 Ֆրանք), Փարիզի «Տիկնանց»Միութիւնը կը գանձէ երկու բաժին, մէկը՝ իբրեւ «Որբերու օգնութեան մասնաճիւղ» (5000 Ֆրանք), միւսը՝ իբրեւ Հ. Կարմիր Խաչի օգնամասնաճիւղ» (դարձեալ 5000 Ֆրանք):

Մեզի համար կարեւորը մէկուն - միւսին աւելին կամ պակասը չէ, այլ սկզբունքը: Երկուքն ալ բարենպատակ հաստատութիւններ են, եւ իրաւունք ունին օգտուելու: Բայց, արդարութիւնը կը պահանջէ նկատի առնել իւրաքանչիւրին կազմակերպական տարողութիւնն ու կատարած գործը, եւ ոչ թէ անուններու հմայքը : Կարելի՞ էր իմանալ «Տիկնանց»ին բովանդակութիւնը, քանի որ իր կուժը կը լեցուի երկու աղբիւրէ :

Երրորդ խնդիր մը,— կը թուի թէ յանձնախումբը մասնաւոր տկարութիւն մը ունի եղած - չեղած գումարը աջ ու ձախ բաժնելու սպառելու, բոլորին ալ սիրտը չէն պահելու համար :

Կը հարցնենք,— մատա՞ղ է որ կը բաժնեն, թէ քննած - ուսումնասիրած են իւրաքանչիւրին պահանջները:

Բնական է որ այս տեսակ բաշխումներ փորձութեան կ'ենթարկեն նաեւ շատ մը նպաստընկալներ: Անոնք ալ իրենց կարգին կը փորձուին ստացուած գումարը բաժնել աջ ու ձախ, սպառելով կալիքին :

Օրինակ, այս անգամ 30,000 Ֆրանք յատկացուած է Մարսէյլի Աղքատախնամին, 38,000 ալ՝ Փարիզի Աղքատախնամին, (8000ը՝ նորակազմ «Ցիչէ» յանձնախումբին): Ն. Յանձնախումբը արդ. տեղեկութիւններ ունի՞ Մարսէյլի Աղքատախնամի մասին, որ, եթէ չենք սխալիր, դուրս կը մնայ Ազգ. Վարչութեան իրաւասութենէն :

Յետոյ, իրապէս գոյութիւն ունի՞ Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն մը, եւ ի՞նչպէս բաժներ են մինչեւ հիմա տրամադրուած գումարները :

Դեռ կրնայինք երկարել հարցումները, բայց կը բաւէ այսօրուան համար :

Մենք կը կարծենք թէ այս ամբողջ գործը կը կարօտի լուրջ վերաքննութեան մը: Եւ ամէնէն առաջ՝ ուսումնասիրութեան մը:

Յանձնախումբը չի կրնար պնդել թէ իր միակ պաշտօնն է տրամադրելի գումարը բաշխել եւ ձեռքերը լուալ: Կառավարութիւններն անգամ, երբ վարկեր կը բանան, ամէն բանէ առաջ կը քննեն, կը պրպտեն թէ ի՛նչ բանի պիտի գործածուի, եւ կամ հիմնաւո՞ր է պահանջը :

Կը խօսինք տակաւին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ 100ՐԴ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին 100րդ նստաշրջանը, որ յետաձգուած էր Ֆրանսայի նախարարական տագնապին հետեւանքով, կը բացուի այս շաբթու :

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ շատ կարեւոր որոշումներ պիտի տրուին այս ժողովին մէջ: Ֆրանսայի կողմէ պիտի մասնակցի Պ. Իվօն Տէլպօս, Անգլիոյ կողմէ Պ. Իտըն: Երկու արտաքին նախարարները նախապէս պիտի խորհրդակցին, միացեալ ճակատով գործելու համար: Օրակարգին վրայ կը գտնուին հետեւեալ երեք շահեկան խնդիրները —

1.— Իտալիոյ թագաւորին ճանաչումը իբրեւ կայսր Եթովպիոյ :

2.— Տնտեսական եւ նիւթական կազմակերպութեան ծրագիր մը, որուն պիտի մասնակցին ոչ - անդամ պետութիւններ ալ :

3.— Հաւաքական հրաժարում Ազգաժողովի ուխտին 16րդ յօդուածէն, որ պատժական տնօրինութիւններ կը տրամադրէ նախայարձակ պետութեանց դէմ :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, փոքր պետութիւններ, որոնք արդէն ճանչցած են Եթովպիոյ գրաւումը, հետեւաբար եւ իտալական կայսրութիւնը, պիտի փորձեն իրենց տեսակէտը ընդունիլ տալ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ: Բայց Անգլիա վերապահ դիրք մը բռնած է եւ չուզեր խանգարել իր յարաբերութիւնները Մ. Նահանգներուն հետ: Ամերիկայի արտաքին նախարարը վերջերս վիժեցուց Իտալիոյ հետ սկսած առեւտրական բանակցութիւնները՝ ճիշդ այս հարցին հետեւանքով: Միւս կողմէ, Անգլիոյ յարաբերութիւնները պղտորած են Իտալիոյ հետ, հականգլիական քարոզութեանց պատճառով: Այնպէս որ, Անգլիա սպասողական դիրք մը պիտի բռնէ Ժընեւի մէջ: Անգլիական շրջանակներու մէջ այն կարծիքն ունին թէ Ազգաժողովը փոխանցման շրջան մը կը բոլորէ այս միջոցին, հետեւաբար նախընտրելի է զայն պահել իր եղած վիճակին մէջ, որչափ ալ անկատար ըլլայ, սպասելով աւելի նպաստաւոր պատեհութեան մը՝ գործնական բարենորոգումներ կատարելու համար: Առայժմ, Անգլիոյ նախարարները ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն որ Ազգաժողովը գաղափարական պայքարի ճակատ մը չդառնայ ֆաշական եւ հակաբոլշեւիկեան պետութեանց հանդէպ :

*** Ուրիշ տեղեկութեան մը համաձայն, Անգլիա, Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ ուրիշ կարգ մը պետութիւններ հրապարակաւ պիտի յայտնեն իրենց հաւատարմութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան: Միւս կողմէ, հաւանական է որ փոքր պետութիւնները բացասական դիրք բռնեն 16րդ յօդուածին դէմ: Այս տեսակէտէն մասնաւորապէս ուշագրաւ է Զուիցերիոյ դիրքը: Այդ փոքրիկ երկիրը կ'ուզէ բացարձակապէս չէզոք մնալ Ազգաժողովի պայքարներուն մէջ եւ այս առաջադրութեամբ ատենէ մը ի վեր կը բանակցի մեծ պետութեանց հետ:

Պ. Լիթվինով, որուն համար նախապէս կ'ըսէին թէ պիտի չմասնակցի նոր նստաշրջանին, Մոսկուայէն ճամբայ ելաւ դէպի Ժընեւ, ուր կը գտնուի արդէն իր օգնականը՝ Պ. Շթայն, դեսպան Հռոմի .

Գերմանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ բարեկամութիւնը

Պ. Ստոյատինովիչ, Եուկոսլավիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը, որ Պերլին կը գտնուէր մէկ շաբաթէ ի վեր, Պելկրատ վերադարձաւ յունուար 23ին եւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան մը: Մեկնելէ առաջ, վարչապետը հեռագիր մը ուղղեց Հիթլէրի, իր խորին երախտագիտութիւնը յայտնելով եղած ընդունելութեան համար:

«Վրէմէ», Պելկրատի կիսապաշտօնական օրկանը, իր թղթակցին միջոցաւ փառաբանելով Գերմանիոյ ճարտարապետութիւնը, զինարուեստը (որ [illegible] յօժար ցոյց տրուեցաւ Պ. Ստոյատինովիչի ինչ որ չէ եղած ուրիշներուն), քիմիագիտութեան զարգացումը եւայլն, այդ երկիրը կը ներկայացնէ «հանդարտ կղզեակ մը եւրոպական ալեկոծ ծովուն մէջ»: Եւ իր տեսածներէն կ'եզրակացնէ թէ «շիտակ է մեր արտաքին քաղաքականութեան բռնած ճամբան : Գերմանիոյ մէջ Եուկոսլավիան կը նկատեն երիտասարդ եւ հզօր երկիր մը, իրաւունքներով հաւասար՝ միւս բոլոր երկիրներուն: Պերլինի մէջ որ եւ է առաջարկ չներկայացուցին Եուկոսլավիոյ, ոչ ալ որ եւ է ճակատ: Այստեղ ձգեցին զայն իր յարաբերութեանց մէջ՝ Ազգաժողովին հետ: Չթելադրեցին միանալ հակաբոլշեւիկ ճակատին, գիտնալով որ Եուկոսլավիա շատոնց ճշդած է իր դիրքը բոլշեւիկ Ռուսաստանի հանդէպ »:

*** Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը կը խորհի նոր հիւպատոսութիւններ հաստատել Միւնիխի եւ Համպուրկի մէջ, աւելի սերտացնելու համար երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները »:

Փոխադարձաբար կը ռմբակոծեն բաց քաղաքները

Սպանիոյ Հանրապետական կառավարութիւնը նկատելով որ ազգայնականները կը ռմբակոծեն բաց քաղաքները, Պարսելոնա, Վալենսիա եւայլն, իր կարգին կրակի բռնեց Սալամանքան եւ ուրիշ ազգայնական քաղաքներ: Ասոր վրայ ազգայնականները առջի օր կրակ տեղացին Քաթալոնիոյ ափերուն վրայ: Տասնըմէկ ռումբեր ինկան ֆրանսական հողին վրայ, Փէրփինեանի մօտ: Միայն մէկ վայրի մէջ 30 հոգի սպաննուեցան եւ 40 հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան :

Կիրակի օր հինգ ազգայնական մարտանաւեր ռմբակոծեցին Վալենսիան: Թերթերը կ'ըսեն թէ մարտանաւերէն երկուքը իտալական են, որոնք վերջերս զօր. Ֆրանքոյի նաւատորմին կցուեցան, սպանիական անուններով :

ՍՊԱՆԻՈՑ օտար կամաւորները ետ կանչելու համար, ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը նոր ժողով մը գումարեց Լոնտոնի մէջ: Այս առթիւ հաշիւ եղած է որ 3.000.000 անգլ. ոսկի պէտք է այս գործին համար եւ ատոր 400.000 ոսկին բաժին կ'իյնայ Անգլիոյ: Խնդիր է թէ Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Խ. Միութիւնը պիտի ուզե՞ն իրենց համաչափական բաժինն ստանձնել :

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱ ԾՆԱԾ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պարգեւ մը 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» կը տրամադրէ

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, Մարսէյլ ծնած եւ ֆրանսական դըպրոցի մէջ կրթուած պատանի մը, Լեւոն Ղեւոնդեան, որ ֆրանսերէն յօդուածներ կը գրէ հայկական շունչով, 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» դրած է մեր տրամադրութեան տակ, մրցում մը հաստատելու համար:

Տղան կարդացած ըլլալով Ֆրանսախօս հայ պատանիներու մասին գրութիւններ՝ «Յառաջ»ի մէջ, որոնց կը հաւաստայ թէ «հայրենասիրական նոր թափ մը ծնած է արտասահմանի հայկական անկայուն նոր սերունդին մէջ, այն Հայերուն մէջ որ պարտաւոր են յարգել հիւրընկալ երկիրը եւ պաշտել իրենց նախահայրերուն հայրենիքը: Անոնք կրնան ապացուցանել իրենց հայրենասիրական զգացումները, բայց պէտք է օգնել եւ բարոյական նեցուկ ընծայել »:

Ուրեմն 400 ֆրանքը եւ երկու տարեկան «Յառաջ»ը տրամադրուած են այս առաջադրութեամբ

Պատանին միեւնոյն ատեն մշակած է մրցման պայմանները —

1.— Մրցումին նիւթը պիտի ըլլայ փոքր շարադրութիւն մը հայրենիքի մասին (Patrie), (անշուշտ հայկական հայրենիք) :

2.— Մրցումին մասնակցողները պէտք է ծնած ըլլան Ֆրանսա (նշանակել քաղաք եւ Նահանգ), 17 տարեկան եւ աւելի պակաս :

3.— Պէտք է աշակերտ ըլլան որ եւ է ֆրանսական դպրոցի (յիշել անունը) եւ ի հարկին ներկայացնեն դպրոցին տեսչութեան վկայականը :

4.— Մրցումին կրնան մասնակցիլ մանչ թէ աղջիկ: Գրել անուն, մականուն, հասցէ, ինչպէս եւ ծնողքին հաւանութիւնը :

5.— Ձեռագիրները պէտք է գրել գրիչով, թուղթի մէկ երեսին վրայ, եւ երկու օրինակ, մէկը ղրկելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, միւսը՝ հետեւեալ հասցէին.— **Ghévontian Léon, 7a. Rue des Petites Maries, Marseille** :

6.— Ձեռագիրները կ'ընդունուին մինչեւ **25** մարտ **1938**:

7.— Քննիչ յանձնախումբը (ժիւրի) պիտի կազմուի նախագահութեամբ «Յառաջ»ի խմբագրին :

8.— Սահմանուած պարգեւները (**400** ֆրանք եւ երկու տարեկան«Յառաջ») պիտի բաժնուին հետեւեալ ձեւով.—

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ.— **200** ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ»:

Բ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— **150** ֆրանք: Գ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— **50** ֆրանք: Դ. ՄՐՑԱՆԱԿ. — Մէկ տարեկան «Յառաջ»: (Այս վերջինը ամէնէն փոքր եւ ընդունակ թեկնածուին):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ

Կիրակի օր հրատարակած էինք Երեւանի ութ ամբաստանեալներուն դէմ արձակուած պաշտօնական մահավճիռը:

«Խ. Հայաստանի» դեկտեմբեր 30 թիւին կենսագրական տեղեկութիւններէն կ'երեւայ որ երկուքը Թրքահայեր են,— մէկը՝ Թորոս Մկրտիչի Թորոսեան, ծնած 1898ին, «Բաշքէօյ գիւղացի» (Թուրքիա): Կրնա՞ք իմանալ թէ ո՞ր տեղացի է այս դժբախտը, «բարձրագոյն կրթութեամբ»: Կենսագրականը կ'ըսէ թէ ամուսնացած է եւ ծառայած՝ «ցարական եւ Դաշնակցական բանակներուն»: Միւսը՝ Արամ Յակոբի Մելքոնեան, ծնած է 1886ին, «Վրթանէս գիւղացի» (Թուրքիա): Դարձեալ անորոշ կը մնայ ծննդավայրը, առանց քաղաքի կամ նահանգի: Կենսագրականը կ'ըսէ թէ ունէր բարձրագոյն կրթութիւն, եղած է անդամ Խս-Եր կուսակցութեան, մինչեւ 1920, ամուսնացած է եւ անկուսակցական :

Քանի մը տեղեկութիւններ ալ՝ միւս վեցի մասին.— Վարդան Ալէքսանի Մամիկոնեան ծնած է 1898ին, Թիֆլիս: Եղած է հողային գործավար 1934էն 1936, ձերբակալութենէն առաջ՝ տնօրէն պետական դրամատան, ամուսնացած: Միքայէլ Աւետիսի Եղիազարեան ծնած է 1902ին, Աշտարակի Բիւրական գիւղը: Եղած է նախկին վարիչ գիւղատնտեսական բաժնի : Արշակ Ստեփանի Շահնազարեան ծնած է 1901ին, Սիսիանի Բռնակոթ գիւղը, նախկին պետ Անասնապահական վարչութեան: Գաւրիլ Յարութիւնի Քալանթարեան ծնած է 1898ին, Ատրբէջանի Մինքենդ գիւղը, նախկին պետ անասնապահական վարչութեան եւ փոխ - գործավար հողագործութեան եւն.: Շաւարշ Միքայէլի Տէր Աւագեան ծնած է 1896ին, Միկոյեանի շրջանի Այար գիւղը, նախկին վարիչ անասնապահական վարչութեան ծրագրի բաժնին, նախկին Դաշնակցական, յետոյ անկուսակցական, ամուսնացած: Աշոտ Ասատուրի Մադաթով ծնած է 1896ին, Թիֆլիս, 1918ին ծառայած է Դաշնակցական բանակին մէջ, նախկին վարիչ հողային գործավարութեան ծրագրի բաժնին :

Յաջորդով՝ «դատավարութեան» մանրամասնութիւնները :

Մէկ պաշտօնեայ ամբողջ երկրին համար

Ինչպէս հաղորդած էինք, Շօթանի կառավարութեան առաջին գործերէն մէկն եղաւ ամբողջ ազգ. պաշտպանութեան համար նշանակել մէկ սպարապետ, զօր. Կամըլէն: Լոնտոնի մէջ մասնաւոր նշանակութիւն կուտան այս տնօրինութեան, զայն վերագրելով միջազգային կացութեան ծանրութեան: Իբրեւ նախագահը միացեալ սպայակոյտին, զօր. Կամըլէն փաստօրէն կը դառնայ ընդհ. սպարապետ՝ պատերազմի պարագային: Այսպէս կը գրաւէ ճիշդ այն դիրքը ինչ որ մարաջախտ Պատոլիօ Իտալիոյ մէջ, բայց քիչ մը տարբեր՝ մարաջախտ Պլոմպէրկի դիրքէն (Գերմանիա):

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի զինուորական խմբագիրը, զօրավար մը, այս առթիւ դիտել կուտայ թէ Ֆրանսայի մէջ միշտ զգուշացած են չափէն աւելի լիազօրութիւններ տալ զինուորի մը: Կառավարութիւնը քանի դէպի ձախ գնաց, այնքան զօրացաւ այս տրամադրութիւնը:

Այնպէս որ, միայն բացառիկ պարագաներ կրնային հարկադրել այս պաշտօնին հաւատալու Զօր. Կամըլէնը: Առանձին օդատորմիղի մը ստեղծումը Ֆրանսայի ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ պատճառ եղած է որ բանակը եւ օ -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԱՓԵՐԷՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Այն պահուն, երբ Սուրիոյ անկախութեան շուրջ Ֆրանքօ-սուրիական բանակցութիւնները կը կատարուէին Դամասկոս, Պէյրութ ու Փարիզ, Թուրքիան իր դաւերուն նոր թափ տալով՝ պաշտօնապէս կրկէս իջաւ Սանճաքը իւրացնելու:

Սուրիական պատուիրակութիւնը դեռ Փարիզէն չվերադարձած՝ Թուրք գործակալներ Սանճաք խուժեցին, Մայր Հայրենիքին մօտալուտ վերադարձը աւետելու, այդ աղմկութեամբ իրենց ցեղակիցները խանդավառելու ու կազմակերպելու եւ սուրիական հայրենիքին դէմ դաւելու համար:

Անարգել շրջեցան Սանճաքին չորս կողմերը, մուտք գործեցին ժողովրդային խաւերուն մէջ, տեսակցութիւններ ունեցան զանազան ամբոխներու եւ դիւրահամոզելի դէմքերու հետ, եւ ունկնդիրներ ունեցան դժբախտաբար Հայերէն ալ:

Ասոնց ամէնէն ճարպիկն եղաւ «Ճէմհիւրիէթ»ի շրջուն թղթակից Գանտէմիր, որ պզտիկ յօդուածներ գրեց իր թերթին ու ջանալով շահագրգռել նաեւ Սուրիոյ հաւատարիմ հայ ժողովուրդը, որ իբր թէ «Թրքական դատին կապուած է»:

Գործակալներուն փափաքն էր հանրային կարծիք պատրաստել, կողմ շահիլ, Սանճաքը Սուրիայէն անջատելու դիտաւորութեամբ, եւ ատոր իրականացման համար ամէն միջոց գործածել:

Այս ճարպոտ աշխատանքին մէջ ամէն կարգի օժանդակողներ ունեցան: Այդ օրերուն, «Ճառագայթ»ի մէկ խմբագրականը (21 10—36), որ կոչ կ՚ընէր Հայերուն Արաբներուն միացնել իրենց ճակատագիրը, պատճառ կ՚ըլլայ որ իր մէկ հրապարակային ընթերցողը՝ Սարգիս Հարկալեան միւտիրին պաշտօնատեղին կանչուելով հարցաքննութեան պահուն ապտակուի, եւ իբր «խռովարար» դատարան յանձնուի: Կը ճարուին երկու վկաներ ալ:

Դատավարութիւնը տեղի կ՚ունենայ Անտիոք, Դեկտեմբեր 8ին:

— «Ամբաստանուած էք, կ՚ըսէ, հաշտարար դատաւորը, թէ դաշնակ «Ճառագայթ» թերթը ձեր ձեռքն առած՝ հրապարակաւ կը կարդաք, կառավարութեան դէմ քարոզութիւն կ՚ընէք»:

— «Այո՛, կը պատասխանէ Հարկալեան, այդ թերթը կարդացի սըրճարանը, ուրիշներու առջեւ, բայց անոր մէջ կառավարութեան դէմ խօսք չկար: Մեզի կը թելադրէր Արաբներուն հետ ըլլալ, եւ արդէն մեր շահն ու քաղաքացիական պարտականութիւնն ալ այդ կը պահանջէ»:

Արաբ դատաւորը պարտականութիւնն ու զգացումը միացնելով, անշուշտ, յանցաւոր չի գտներ ամբաստանեալը:

Ահա այս մթնոլորտին մէջ է, որ 1936 Նոյեմբերին երեսփոխանական ընտրութիւններու թնճուկը բարդացաւ, եւ անկէ ի վեր Սանճաքը կը նմանի եռացող ջուրի կաթսայի մը:

Օրուան պատուիրակը, որ երկար ամիսներ պաշտօնավարութեամբ տեղւոյն հոգեբանութեան մասնագէտ էր դարձեր, պարապ տեղը չէր որ կ՚ըսէր ազգայնական խմբակցութեան ներկայացուցիչներուն.

— «Եթէ թեկնածուներու այս ցանկը չէք ընդունիր, ապագայ դէպքերուն պատասխանատուն չեմ»:

Ու ազգայնական խմբակը երկար խորհրդակցութիւններէ, երթեւեկներէ եւ զատումներէ վերջ տեղի տուաւ:

Թուրքերը միակամ եւ միաձոյլ, մասնակցող չեղին բացառութիւններէ զատ, պոյքոթ հռչակեցին ընտրութեանց դէմ, չուզելով պատգամաւոր ղրկել Սուրիական Երեսփ. Ժողովին: Իսկ Արաբներուն մէկ մասը ձեռնպահ մնաց, ընտրութիւնները ազատ չըլլալուն համար: Իւրաքանչիւր ճակատ իր ընդունած եւ կամ հասկցած ձեւով բողոքի հեռագիրներ ղրկեց առ որ անկ է:

Ու ընտրութիւնները կատարուեցան ճնշումի նոպայի եւ ընդհանուր խառնաշփոթի մէջ, Նոյեմբեր 30ին: Երեկոյեան Անտիոք կ՚ալեկոծուէր: Կարգ ու կանոնը պահելու հոգը զինուորական իշխանութեան յանձնուեցաւ: Թուրքերը յարձակումներ կատարեցին եւ կրակեցին Թուրք երեսփոխաններու՝ Մուհամմէտ Աշալի եւ Մուսթաֆա Գօսէյրիի բնակարաններուն վրայ: Երկու երեսփոխաններուն տուներն ալ զինուորական պաշտպանութեան տակ առնուեցան: Հակառակ ատոր, ամբոխը յարձակեցաւ Մուսթաֆա Գօսէյրիի բնակարանին վրայ, որ պաշտպանուած էր զինուորներու եւ հրասայլերու շղթայով մը: Թուրքերը ունեցան երկու մեռեալ եւ տասնեակ մը վիրաւորներ: Ժողովուրդին զայրոյթէն ազատելու համար, Թուրք երեսփոխանները՝ Աշալին եւ Գօսէյրին՝ Հալէպ ապաստանեցան:

Անտիոքի դէպքը չափազանցեալ կռնաւորումներով արձագանգ գտաւ Թուրքիա: Թուրք ուսանողախումբեր սուրիական հողը մտան Հաճելարի կողմէ, Դրբրխանի [illegible]: Հոգատար պետութիւնը արագ շարժեցաւ եւ այսպիսով առաջքը առնուեցաւ ծաւալուն դաւադրութեան մը, որ կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնել կ՚ուզէր Ֆրանսան եւ Սուրիան:

Թէեւ Թուրք զինուորը չեկաւ, բայց Թրքական ռազմանիւթը առատօրէն Սանճաք հոսեցաւ, եւ Թուրք դիւանագիտութիւնը խոշոր յաղթանակ մը տարաւ Ժընեւի մէջ, Անգարայի 1921ի դաշնագրին բաց դուռէն մտնելով եւ Սանճաքի անկախութիւնը պահանջելով:

Իրերու այս դժնդակ կացութիւնը մեծապէս զայրացուց Սուրիացիները, որոնք բողոքի հեռագիրներ ղրկեցին ժողովրդապետութեան, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Ազգաժողովին:

Այս թղթավարի իրադարձութեանց ընթացքին էր որ Ազգաժողովը դիտորդներ ղրկեց Սանճաք: Անոնք Յունուար 11ին հասան եւ Մարտ 2ին վերադարձան, շրջելով Սանճաքին ամէն կողմերը: Մտիկ ըրին բոլոր ժողովուրդներու ներկայացուցիչները, տեսան, հարցուցին, քննեցին իրականութիւնը: Անոնց տրամաբանական եզրակացութիւնը Թուրքիոյ նպաստաւոր չէր կրնար ըլլալ: Բայց Ժընեւի մէջ ուրիշ ջաղացքներ կը բանէին: Մինչ դիտողները Ռէհանիյէ կը գտնուէին և ականատես կ՚ըլլային Թրքավարի արիւնոտ ահաբեկումներու, ատեանը կը հաղորդէր Ժընեւի վճիռը, Յունուար 27ին:

Սանճաքին ճակատագիրը որոշուած էր:

Թուրքիան դիւանագիտական ամենազօրաւոր ատուներ ունէր խաղը շահելու, եւ շահեցաւ: Մինչդեռ սուրիական պատուիրակութիւնը, որ երկրին համատարած տագնապին եւ զայրոյթին մէջ հապճեպով ճամբայ կ՚ելլէր դէպի Ժընեւ, պաշտօնական ունկնդրութեան մը իսկ չարժանացաւ:

Ժընեւի չարաշուք վճիռը ցնցեց բովանդակ Սուրիան, մէկ ծայրէն միւսը: Սանճաքին արաբական խանութները եւ Հալէպի ու Դամասկոսի բոլոր շուկաները օրերով փակ մնացին, իրբեւ բողոք: Միթինկներ ամէն կողմ, հեռագիրներ աջ ու ձախ: Բազմահազար Արաբներ Ազգաժողովի դիտողներուն առջեւ պոռացին,— «Անկցի՛ Ժընեւի համաձայնութիւնը», «Կեցցէ՛ արաբական Սանճաքը»: Արաբական մամուլը ի զուր կը փաստէր թէ Սանճաքը պատմականօրէն, ցեղագրականօրէն, աշխարհագրականօրէն եւ տնտեսական տեսակէտով արաբական է եւ անբաժանելի Սուրիայէն:

Թուրքերը կը կազմակերպուէին ու կը զինուէին Սանճաքէն ներս եւ Անգարան իր դիւանագիտական հրետանին ուղղած էր խարխուլ Ազգաժողովին, որ Մայիս 21ի նիստին մէջ ամբողջացուց եւ վաւերացուց Յունուար 27ի որոշումը, Սանճաքը բաժնելով Սուրիայէն:

Թուրքիա յաղթանակը տարած էր: «Հաթայցիներու» ուրախութիւնը սահման չէր ճանչնար: Պէյլանի մէջ ոստիկաններ կը հալածուէին եւ [illegible] կը շրջապատուէր Թուրքերու կողմէ: Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն Թուրքերը աւելի յանդգնելով, Անտիոքի Արաբներուն վրայ կը յարձակէին, եւ երկուստեք բազմաթիւ վիրաւորներ կ՚ըլլան: Օրերով հաղորդակցութիւնները դադրեցան: Արաբական ակումբը խուզարկութեան ենթարկուեցաւ, բայց բան չգտնուեցաւ, իսկ Թուրքերու ակումբէն գտնուեցան զէնքեր եւ կարեւոր թուղթեր, որոնց մէջ զէնքերու ցուցակներ եւ զինուորական յատակագիծ մը, զօրանոցին, կայարանին եւ քաղաքին ուրիշ կարեւոր կէտերուն վրայ յարձակելու, մինչեւ որ սահմանէն Թրքական բանակը հասնէր:

Դէպքերու այս սրընթաց զարգացման մէջ՝ Թուրքիան իր քարոզութիւնները աւելի զօրացնելու համար երկու հիւպատոսներ ղրկեց Սանճաք: Անտիոք հաստատուեցաւ ընդհ. հիւպատոսը, պայ Ֆէրուզ Գէյիմ, որ իր մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը Սուրիա անցուցած ըլլալով՝ արաբերէնի քաջ տեղեակ է: 1923էն ի վեր յաջորդաբար հիւպատոսական պաշտօններ վարած է Փորթուկալ, Հոլանտա, Նորվէկիա եւ վերջին երեք տարիներն ալ Փարիզ: Թուրքիա բնականաբար կը ճանչնար իր ներկայացուցչին յատկութիւնները: Քանի մը շաբթուան ընթացքին՝ պայ Ֆէրուզ դարձաւ Սանճաքին ամէնէն զօրաւոր անձնաւորութիւնը: Պաշտօնականներ, դատաւորներ, ոստիկաններ եւ տարածեց Թրքական շարժումը:

Այս պայմաններուն տակ ահա գործադրութեան սկսաւ դրուիլ վարչակարգին 12րդ. յօդուածը որ կ՚ըսէ.

«Սանճաքի քաղաքացիի հանգամանքներ կրնայ ձեռք բերել —

1. Ամէն անձ որ Սանճաքի հողամասին վրայ ծնած է:

2. Ամէն անձ որ վարչակարգի կիրարկութեան սկսած պահուն 21 տարեկանէն վար է եւ որուն հայրը Սանճաքի մէջ ծնած է»:

Սանճաքի կանոնագրին այս տրամադրութեամբ՝ Թուրքիայէն ներգաղթը սկսած է դէպի Սանճաք: Մէկ ամսուան մէջ եկողներուն թիւը 3000ի հասնեցաւ, որ հետզհետէ 7—8000ի պիտի բարձրանայ կը հաւաստէր Թուրք պաշտօնաթերթ «Եէնի Կիւն»ը, աւելցնելով թէ 8000ը, իրենց պարագաներով 35,000 պիտի ըլլան:

«Եկողներուն մէջ կան, կ՚աւելցնէր նոյն թերթը, հարիւրաւոր ծանօթ առեւտրականներ, հռչակաւոր փրոֆէսէօրներ, զօրավարներ, [illegible] տոհմի անդամներ, երկրաչափներ, փաստաբաններ, բժիշկներ եւ գեղագործներ»:

Թուրքերու թիւը որ ըստ Թրքական աղբիւրներու 80,000 կը հաշուուէր, նորեկներով 16,000 աւելցած է, որուն վրայ բարդելով Թուրքիայէն գալիք 35,000ը, կ՚ունենանք, Սանճաքի մէջ կլոր թիւով 130.000 Թուրք:

Եկողներուն մեծ մասը Կիլիկիա ապրող Ալէվիներ են, որոնք կուգան իրրեւ «Թուրք»: «Մենք կուգանք ստիպման տակ, կը յայտարարեն շատեր, քուէարկելու Թուրք թեկնածուներուն համար: Եթէ այդպէս չընենք, մեր պարագաներն ի՜նչ կ՚ըլլան Թուրքիոյ մէջ»:

Եկողներէն շատեր, պատերազմէն առաջ հեռացած են Սանճաքէն, եւ հոս ոչ մէկ կապ ունին: Անոնք չեն յիշեր նոյնիսկ իրենց Սանճաքին մէջ ծնած ըլլալը: Բայց այդ ըլլայ 12րդ. յօդուածը, որ Սանճաքի քաղաքացիութիւնը կը շնորհէ իրենց: Բոլորն ալ մէկ տարուան անցագիր ունին, լաւ հագուած եւ նուազագոյն օրական 15 Ֆրանք կը տրուի իւրաքանչիւրին ապրուստի համար, համաձայն իրենց աստիճանին եւ կենցաղին: Մինչդեռ Սանճաքաբնակ գիւղացի մը օրական հազիւ 3 Ֆրանք կը շահի: Թուրքիոյ՝ իրենց ընտանիքներն ալ կառավարութեան բարեխնամ հոգածութեանը կը կայեն:

«Քուէարկելու համար» ղրկուած այս գաղթականը, որուն թիւը մինչեւ Յունուար 20ը 4.500ի պիտի հասնի, կը գրէ «Եէնի Կիւն», ցրուած է՝ բացի Ճէպէլը Մուսայի եւ Քէսապի հայկական աւաններէն՝ Սանճաքի ամէն կողմը, մանաւանդ Անտիոքի գաւառին մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ բոլորն ալ 20 տարեկանը լրացուցած են եւ զինուորական ծառայութիւնը կատարած:

Ուրեմն 13.000նոց զունդ մը ահա, բերդը ներսէն գրաւելու պատրաստ, առանց հաշուելու տասնապատիկ տեղացի գաղափարակիցները, որոնց կորովը շատ բարձր է:

Եկողներուն մէջ կան 12 բժիշկներ որոնց թիւը 56ի պիտի բարձրանայ Հիպոկրատի այս աշակերտները, անոնց արտօնութիւն տրուած ըլլալով բժշկութիւն կ՚ընեն: Ամէն ինչ ձրի է, դեղն ալ:

«Եէնի Կիւն», կը գրէ իր Դեկտ. 29ի թիւին մէջ.— «Երկար տարիներ ի վեր Հարաւային Ամերիկա հաստատուած Հաթայցիներն ալ կը պատրաստուին հայրենիք վերադառնալու Յունուարի վերջերը անոնց ժամանում կը սպասուի:»

Կը պատմեն թէ, Թուրքիան 6 միլիոն Ֆրանք տրամադրած է Սանճաքի [illegible] գործին համար:

ՎԻՐԱՄ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՑԵՐ

Ալժերիոյ ամէնէն մեծ եւ բանուկ նաւահանգիստներէն մին է Ալժէն, ուր բացի պատերազմական գրահաւորներէն բազմաթիւ առեւտրական մեծ ու պզտիկ նաւեր կ՚երթեւեկեն զանազան ուղղութեամբ, մանաւանդ դէպի Մարսէյլ, Թուլոն ու Նիս:

Ընկերային նոր օրէնքներու եւ մասնաւորաբար միջազգային ցուցահանդէսի առիթով պզտիկ գիւղաքաղաքներու վերածուած էին գրեթէ բոլոր նաւերը, մանաւանդ անդրատլանտեան ընկերութեան երկու հսկաները, «Ville d'Alger» եւ «Ville d'Oran»: Այս երկու նաւերուն մէջ 7—8 ամիս երթեւեկելով ունեցայ յիշատակելի հանդիպումներ

Ըստ նաւաստիներու սովորութեան, պարապոյ ժամերուս կը շրջիմ կամրջակներուն վրայ, կը դիտեմ ճամբորդներու խումբերը, ծանօթ մը կամ հայրենակից մը տեսնելու յոյսով:

Յուլիսի տաք կիրակի մըն է, մօտ երկու հազար ճամբորդներ— խառնուրդ զանազան ազգութիւններու, հրաժեշտի թաշկինակներ կը շարժեն:

Կը յիշեմ ներգաղթի վերջին կարաւանին մեկնումը «Սինայիա» շոգենաւով, երբ իմ հայրենակիցներս կ՚երթային իրենց հայրենիքը շինելու ու շէնցնելու, իսկ ասոնք փարթամ ոստաններու մէջ դրամ վատնելով կեանքը վայելելու:

Բազմաթիւ ճամբորդներ կամրջակին ձողերուն կրթնած կը դիտեն պատանի բնիկները որոնք մակոյկներու մէջ պատրաստ կը սպասեն ծովուն խորը մխրճուելու, զուարճացնելով մեկնողներու կողմէ նետուած սանթիմները հաւաքելու համար:

— Ա՜խ, շատ կը վախնամ, սեւ ամպեր սկսած են կուտակուիլ հորիզոնին վրայ, դիտե՞ս շատ կ՚ազդուիմ ծովէն:

— Ես ալ շատ շուտ կը բռնուիմ ծովախտէ, սակայն այս նաւը շատ մեծ է, պզտիկ ալեկոծութիւններէ չազդուիր

— Մի վախնաք, ըստ նաւապետի յայտարարութեան ծովը խաղաղ պիտի ըլլայ, կ՚ըսեմ, ընդմիջելով խօսակցութիւնը այս զոյգին

Երկուքն ալ ապշած զիս դիտելէ վերջ, կինը կը յարէ՝

— Դուք Հա՞յ էք. բայց ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ, Ֆրանսական նաւուն վրայ հայ նաւաստի՞...

— Հայ նաւաստի, այո՛ եւ դուք ալ հայ ճամբորդներ Ալժերիացի, այնպէս չէ.

— Ո՛հ ոչ, ես Ալժերիացի եմ, սակայն քոյրս Ամերիկացի է, քանի մը ամիս է իմ մօտս էր, հիմա կ՚երթանք Փարիզ, ցուցահանդէսը այցելելէ վերջ քոյրս պիտի մեկնի Նիւ Եորք, իսկ ես կը վերադառնամ Ալժէ:

— Խնդրեմ պարոն, «Ճառագայթ» ունի՞ք ձեր մօտ, եւ կամ կրնա՞ք ինձ ըսել թէ ինչ եղաւ Լեւոնը, կ՚ըսէ տիկինը մտերմօրէն, կարծես հին ծանօթներ ըլլայինք:

— Երեք թիւ «Ճառագայթ» ունիմ քովս, վերջը կը բերեմ, բայց ո՞ր Լեւոնի մասին է ձեր խօսքը,

— «Զարթօնք» վէպին հերոսը, Լեւոնը որ Վանի Այգեստանին մէջ կը հալածուի Թուրք ոստիկաններու կողմէ:

Ակամայ ծիծաղ մը ունեցայ դէմքիս վրայ եւ յայտնեցի թէ Լեւոնը ողջ ապաստանած է Սոնայի մօտ

Պզտիկ ընդմիջումներով մինչեւ Մարսէյլ խօսեցանք մեզ հետաքրքրող քաղաքական, ազգային եւ կրթական խնդիրներու շուրջ եւ պարզուեցաւ թէ քոյր ու եղբայր իրար կը գերազանցէին հայրենասիրութեան մէջ:

Ուրիշ անակնկալ մը: Հայ որբուհի մը նշանուելու նպատակով Միլանօ կ՚երթայ իր խնամակալուհիին հետ: Հայր ու աղջիկ մը Փարիզ կ՚երթան ցուցահանդէսին համար: Թէքիրտաղցի երիտասարդ ատամնաբոյժ մը [illegible] կ՚երթայ իր ազգականներուն միանալու համար: Եւ ահա Ափրիքա հաստատուած Պոլսեցի վաճառական մը երկրորդ կարգի ճամբորդներու մէջ, Փիլիպէ երթալու...

— Կը շնորհաւորեմ, պարոն, որովհետեւ շատ քիչ են օտարականներ, մասնաւորապէս Հայեր, որ այս տեսակ գործերու տիրանան: Թուրքերը սպաննեցին միլիոնաւոր Հայեր, բայց չկրցան ու չպիտի կրնան սպաննել նոր աշխատասիրութիւնն ու ձեռներէցութեան ոգին:

Կենդանի շարժանկար մըն է նաւը. այլազան ցեղերու պատկանող այրեր, կիներ ու մանուկներ կուգան եւ կ՚երթան: Երկու օր ծովու վրայ, օր մը Ալժէ, օր մը Օրան եւ չարու-

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՈՒԳԱՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկերային շատ կարեւոր հարց մը, որ հասարակ մահկանացուէն զատ մեծ չափով կը հետաքրքրէ նաեւ բոլոր միտքի աշխատաւորները: Երբ խորհինք որ այս վերջիններուն հանճարէն, փորձառութիւններէն կախուած է մեծապէս ընկերային կեանքին պայծառացումն ու աստիճանական բարելաւումը, շատ դիւրաւ կրնանք ըմբռնել կարեւորութիւնը սա հարցին.— Մարդուն մէջ ի՞նչպէս կուգայ աշխատութեան տրամադրութիւնը

Կ՚ուզես աշխատիլ: Ժամանակը կը ներէ, բայց տրամադրութիւնդ տեղը չէ: Յայտնի հիւանդութիւն ալ չունենալով: Նոյնիսկ զուտ մեքենական աշխատութիւնը, որ մտաւոր յոգնութիւն ալ այնքան չի պահանջեր, տառապանք մը կ՚ըլլայ, ու երբ անհրաժեշտ գործ մըն ալ ունիս ի կատար հանելու, ջղային դրութիւնդ կ՚ըմբոստանայ — գեղարուեստական եւ գիտական ինչ գործունէութեան վըրայ ալ ըլլայ խնդիրը: Ո՛հ, կը պակսի, չկայ այն անսահմանելի հեղուկը՝ որուն անունն է տրամադրութիւն:

Արդ, ի՞նչ կերպով մարդուն մէջ կը սրուի այս տրամադրութիւնը, ի՞նչպէս կը բարձրանայ տրամադրութիւնը: Հոգեբուժակներ, Ջղախտաբոյժներ, ընկերաբաններ զբաղած են այս խնդրով եւ նոր փորձերով հասած են ինչ ինչ եզրակացութիւններու, ոչ թէ սակայն այն իմաստով որ դեղ ու դարմանը գտած են տրամադրութիւնները բարձր պահելու, այլ զանազան արհեստներու եւ արուեստներու հետեւող դասակարգին սովորութիւնները ուսումնասիրած, ընդհ. կանոններու հաստատութեան կողմը գացած են: Ի՞նչպէս կը բորբոքի կայծը, ի՞նչպէս կը տեղափոխուի հեղուկը կամ տրամադրութեան ծորակն, ի՞նչ ներքին ու արտաքին ազդակներ գրգիռ ու տենդ առաջ բերած են, եւ հըրակայ աշխատութիւններով կարելի եղած է ընդարձակել մարդկային գործունէութեան սահմանները:

Եթէ ամէն աշխատաւոր — ըլլայ մեքենական, ըլլայ մտաւոր դասակարգի աշխատաւոր — ուշի ուշով քննէ իր ունակութիւնները, պարապոյ ժամու մը, այս մասին պիտի կրնայ աւելի կամ նուազ պայծառօրէն հասու ըլլալ թէ ի՞նչ է, ո՞րն է գրգիռը կամ տենդը, որ կը մղէ զինքը, որ տրամադրութիւն կ՚արթնցնէ աշխատելու:

×

Շատ մարդոց մէջ աղմուկը կամ ժխորը կը գործէ իբրեւ տարր աշխատութեան տրամադրութեան: Առաջնակարգ մաթեմատիկոս մը պատմած է, թէ իր ամէնէն դժուար ու վերացական խնդիրները կրցած է լուծել յաճախ մեծ քաղաքի մը ամէնէն աղմկալից փողոցին մէջ: Օգուտ քաղած է ղալմաղալէն, եւ ինչ որ կը վրդովէր ցրուէր իր ուշադրութիւնը, կը կեդրոնացնէր դիւրաւ ժխորի բովերուն: Փողոցին բազմաձայն, շփոթ, բզզուն կամ շառաչուն ժխորը իբրեւ գրգիռ կը նկատէր ու կը զգար, եւ ոչ թէ իբրեւ արգելք կամ խանգարում:

Ոչ սակաւ արուեստագէտներ իրենց ներշնչումին համար պէտք ունին երաժշտութեան, զուռնի զոչուն երաժշտութեան: Այսպէս, հանրածանօթ նկարիչ մը իր պատկերները ախորժով ու դիւրաւ կը պատրաստէ՝ ճազի ժխորին մէջ, մէկ խօսքով ի ձայն թմբկի եւ քնարի, եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Երաժշտական գործիքները որքան աւելի գոռան, ճչեն, ճչան, այնքան արագ կուգան իր ներշնչումները, դէմքերու եւ պատկերներու կենդանութիւնը կ՚աշխուժանայ: Ձայները ուղիղ կը լծուին պատկերներուն: Երբ ներշնչումը դադրի, արուեստագէտը կը փոխադրուի գնչուներու երաժշտութեամբ ծանօթ փողոցը, վերանորոգուելու համար: Նիցչէ կը յայտնէ, թէ ամէնէն աւելի անդիմադրելի կերպով հրդեհուած կը զգայ ինքզինքը եւ թեւեր կը հագնի կարծես, այն ատեն երբ «Գարմէն»էն զոյգ մը նուագ ածուի իրեն մօտ:

×

Ինչ որ մէկուն համար աղմուկ է, ուրիշին համար լռութիւն է: Համբաւաւոր գրագէտի մը աշխատութեան ձայնազերծ սենեակը ժամանակ մը Վիէննայի մէջ առակի կարգ անցած էր: Այդ աշխատութեան սենեակին մէջ, որուն պատերուն գամուած էին [illegible] ծածկոյթներ, մայրաքաղաքին ժխորը կը թափանցէր իբրեւ տեսակ մը հեռաւոր խլրտուք [illegible], մանաւանդ որ բանաստեղծին ամարանոցը փողոցէն պարտէզով մըն ալ բաժնուած էր:

Թէ աղմուկը շատ մը գրագէտներու ջիղերուն ինչ դիւրազգածութեամբ կը հակազդէ, եւ նոյնիսկ ամենաթեթեւ շշուկը տրամադրութիւնը խանգարելու պատճառ մը կ՚ըլլայ, այս մասին զուարճալի պատմութիւններ լսուած են վերջերս մեռնող տիկինի մը բերանէն, որ քանի մը նշանաւոր հեղինակներու մօտ գրագրի պաշտօն վարած է շարունակ եւ, այսպէս, շատ մօտէն տեղեակ դարձած է անոնց առանձնայատկութիւններուն:

Վարպետին թելադրել ըրած միջոցին, խեղճ կինը հազիւ կը համարձակէր շունչ առնել, իսկ դիպուածով հազալ կամ փռնգտալը պարզապէս... աղէտքի մը ձեւը կ՚առնէր: Իր համբաւաւոր «ցաւագարներէն» մին — որովհետեւ իսկապէս, կ՚արժէ այսպէս որակել զանոնք — պահանջեց անգամ մը որ գրագրուհին իր արձանագրութեան տետրակը առնէ եւ երթայ կենայ կամ նստի դարակի մը մէջ, որպէսզի … ցուածքը այն պատրանքը ունենայ թէ սենեակին մէջ ինք մինակ է, … կարծես փղոսկրէ աշտարակի մը մէջ, եւ որպէս թէ թելադրութիւն չէ որ կ՚ընէ, այլ … մենախօսութիւն: Վիէննայի արհեստագիտական թանգարանին քիմիական աշխատանոցին մէջ այս միջոցիս կ՚աշխատին գտնել հնարել աղմկախափան գործիք մը, զոր գրագէտները պիտի կրնան զետեղել իրենց աշխատութեան սենեակը:

×

Այսպէս, մին կը ներշնչուի մեծ քաղաքին ժխորէն, միւսը գիւղական առանձնութենէն: Զօլա տեղ մը նկարագրած է, թէ ինչպէս իրեն մէջ աշխատութեան տրամադրութիւն կը բերէր յանկարծ ճեպընթացի մը համադարկ կլոյթը: Այն ատենէն արագ կուգային կը վազէին իր մտածումները այդ միջոցին որ չէր կրնար հանել կարգ դնելու անոնց մէջ: Այդ տպաւորութենէն վերջ, իր դրամները կարգի դնելու համար Հարաւային Ֆրանսայի մէկ կողմը կ՚երթար, անտառներուն տեսքէն հմայուած, վայելելով դալարագուարթ մենութիւնը:

Յատկանշական երեւոյթ մըն է որ, չէ՞: Ճեպընթացին համադարկ կայարաններու ժխորին, ճամբորդութեան ղալմաղալին եւ անծայրածիր պուրակի մը հանդիսաւոր ու … սրսփումին անմիջական հակադրութ… իր Զօլայի վրայ կը ներգործէր իբր… խթան ջիղերուն եւ իբրեւ գրգռիչ երկարաշունչ աշխատութեան, … րական իր կերպերէն բոլորովին … բեր:

×

Միայն Զօլայի վրայ տեսնուած ներհակներու կամ հակապատկերներու այս մոգական ազդեցութիւնը … րոյշ բնանկարներ կրնան … գործ ույժը բոցավառել, ամէնէն … ռաջ դիտենք սակայն Նիցչէն: … ցրս կը նկարագրէ ան, թէ երկու … նալարներ կան որ կը ներշնչեն զինք — իտալական բիւրեղային լոյսը … շամբանեայի նման արբեցուցիչ … րին օդով տոգորուած … բարձրահայեաց հովիտը, նաեւ … յուզիչ ակնարկը դէպի ծով, Նիս … ջակայքը:

Ամբոխայոյզ շշուկներէ շրջապատուած, բայց միեւնոյն ատեն … անջատուած լռութեան զգօնի … — ահա այսպէս կ՚ապրին Նիցչէ… լից միակամութեամբ երկու … արձանագրածներ իրենց ամ… տարիները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՀՐԱՅՐԻ» ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՍԱՐՍԷԼ — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարսէլի «Հրայր» խումբը վեղեցիկ պարահանդէս մը կազմած էր իր հիմնադրութեան տասնամեակի առթիւ կազմակերպելու խնջոյք մը, յունուար ամսոյն կիրակին, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին Սալ տէ Նոսի սրահին մէջ: Ներկայ էին աւելի քան 130 հոգի: Հանդէսը գեղավարելու համար ձեռնարկ մը, ընտրուեցաւ ընկեր Օ. Կարապետեան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց նպատակը եւ առաջարկեց ամենայն երգել «Մշակ բանուորը»: Հանդիսութիւնը իւր ամբողջ օրուան բանախօսը, ընկեր Ս. Թորոսեան, որ պարզեց մեր դարաւոր տառապանքը Սրբեւելքի բարբարոսներու լուծին. Պատմեց թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը կրցաւ պահել իր ազգային դիմագիծն ու գոյութիւնը մինչեւ մեր օրերը, շնորհիւ իր ընդունակութեան եւ հայրենասէրներու տքնաջան աշխատանքին: Պատկերացնելով ներկայ կացութիւնը, ընկերը ըսաւ թէ, այսօր, կը գտնուինք ոչ նուազ ճնշիչ պայմաններու տակ: Մեր ժողովուրդի մէկ մասը պոկուած է իր հայրենիքէն ու ցրուած զանազան երկիրներու մէջ, ենթակայ այլասերումի վտանգին, իսկ միւս մասը որ կ'ապրի փոքրիկ Հայաստանի մէջ՝ կը գլխատուի իր գեղավարութեամբ, պետական ու կուսակցական վարիչներէն մինչեւ գրական հին ու նոր տաղանդները: Անհայրենի զժնդակ պայմաններու մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ կ'իյնայ մասնակի պարտականութիւն կ'իյնայ մտածել ու գործել երկու կարեւոր ուղղութեամբ.— առաջին՝ ամէն կերպով ուժ տալ հայկական մշակոյթին զարգացման եւ հնարաւոր չափով նոր սերունդը զերծ պահել այլասերումի վտանգէն ու մայրենի լեզուն գործածել անոր դաստիարակութեան մէջ եւ երկրորդ՝ օգտագործել հնարաւոր բոլոր միջոցները, հայկական հայրենիքն ու հայ ժողովուրդը ազատելու ամէն տեսակի բռնակալներու լուծէն, եւ օր մը այս ազատագիր բազմութիւնները առաջնորդել իր վերջնական հայրենիքը: Մինչ այդ, հայ ժողովուրդին կը մնայ ուժ տալ Դաշնակցութեան եւ ամէն կերպով քաջալերել անոր ձեռնարկները:

Ներկաներէն երկու հոգի, Գ. Գ. Վաչէ Ճիհանեան եւ Մանուկ Կոլոպաշեան փափաքեցան անդամակցիլ Դաշնակցութեան: Այս առթիւ ընկեր Թորոսեան խօսքը ուղղելով նորագիրներուն, ըսաւ.

— Սիրելի նորեկներ, մեր կուսակցութեան անդամակցողը պէտք է ըլլայ ծայր աստիճան զոհաբերող ու կարգապահ: Բաւական է ակնարկ մը նետել մեր կէս դարու պատմութեան վրայ, համոզուելու համար այս ճշմարտութեան: Ուրեմն գիտակցեցէք ձեր պատասխանատուութեան, ձեր օրինական երդումը կատարելէ առաջ: Դուք հոգեպէս պիտի վարձատրուիք այն ատեն միայն, երբ կատարուած կ'ըլլայ մեր երազը, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան: Նորագիրներու համաձայնութեան վրայ ներկաները յոտնկայս «Մեր հայրենիք» երգելով բաժակներ պարպեցին:

Սեղանապետին առաջարկով խօսեցան նաեւ ուրիշներ: Ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան ամփոփ եւ իմաստալից կերպով ներկայացուց մեր կուսակցութեան նպատակն ու կատարած աշխատանքը եւ կոչ ըրաւ ներկաներուն իրենց աշխատանքի բաժինը բերելու Դաշնակցութեան:

Խօսեցան նաեւ ընկեր Ճիհանեան եւ Գ. Ա. Վարդանեան որ, շնորհակալութիւն յայտնեց «Հրայր» խումբի անդամներուն որ առիթ ստեղծեցին այսպիսի ջերմ մթնոլորտի մը:

Մէջ ընդ մէջ եղան հայկական պարեր, խմբերգ, զգայուն արտասանութիւն մը Սիամանթոյէն Գ. Հայկ Դաւիթեանի կողմէ: Մայրենի լեզուով արտասանութիւններ ըրին նաեւ քանի մը փոքրիկներ: Հաճելի մթնոլորտ ստեղծեցին Գ. Գեարիկեանի, Տիկին Շաքէ Գարաբէկեանի եւ Օր. Աղաւնի Գօզոսեանի մեներգները: Անակնկալ էր ընկեր Գօզոսեանի քնարէն երգը Գէորգ Չաւուշին ձօնուած:

Տիկին Արուսեակ Գումրուեանի պատրաստած բլիթը ամերիկեան աճուրդի դրուելով, 205 ֆրանք ապահովեց:

Շնորհիւ կազմակերպիչներու թափած ջանքերուն, տպաւորութիւնը անթերի էր եւ ամէն ինչ առատ, որով հանդէսը անցաւ յաջող եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ, գիշերուան ժամը 9ին:

Սարսէլի մէջ կան բաւական թիւով երիտասարդներ որոնք, դժբախտաբար անտարբերութեան մէջ կը տառապին: Անշուշտ «Հրայր» խումբը աւելի եռանդով պիտի գործէ այսուհետեւ, փարատելով զանազան թիւրիմացութիւններ.

Վռամ

նախարար, ու ես այս շարժանկարին մէջ կը փնտռեմ իմ հայրենակիցներս, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս հովերուն, իբրեւ «հայմաթլոս»:

Անհաւատալի Ալժէն ուր կարելի է հաշուել հազիւ 10—12հայ ընտանիք:

Առաջին անգամ ծանօթացայ երիտասարդ չքնաղ լուսանկարիչի մը, Գ. Համբարձումի: Անծանօթ այցելուն նաւահանգստի երկաթէ ցանկապատներէն զուրս ելլելէ վերջ երբ կը բարձրանայ զարգարձիկ քարէ սանդուխներէ վեր, կառավարական ընդարձակ հրապարակը կը գտնէ ինքզինքը, ուր տանիքներով բնիկներու յաճախ խերթ կը ծախեն, կօշիկ կը ներկեն կամ դրամ կը մուրան: Այս հրապարակին մէջ անկիւնը կամ քիչ մը վեր երկրորդ փողոցի մը սրճարանին առջեւ կը տեսնես լուսանկարի մեքենայ մը, որ կը պատկանի Գ. Համբարձումին:

Եռանդուն եւ ազատատենչ երիտասարդ մըն է: Իր հայ կամ օտար ընկերներուն հետ երբ քաղաքական վիճաբանութեան բռնուի, կը պաշտպանէ հայածական ժողովուրդները ու եզրակացնելով կ'ըսէ.— Ափրիկէն Ափրիկէցիներուն, Հայաստանն ալ Հայերուն:

Համբարձումի միջոցաւ ես ու տիկինս կը շրջինք Ալժէի կարեւոր վայրերը ու կը ծանօթանանք մէկէ աւելի հայ ընտանիքներու: Նախ կ'այցելենք Ղազար ախպարին, որ խմիչքի բաւական կոկիկ խանութ մը ունի.

— Ես, կ'ըսէ, քիչ մը նեղանալով, Ալժերիացի Հայերուն մեծ ազբարն եմ, կը ցաւիմ որ տանիքնիս օր է հոս կը գտնուիք, եւ դեռ նոր կը ճանչնանք իրար:

Հոն կը ծանօթանանք նաեւ ճարտարապետ Վ. Մուրատեանի, որ ստանձնած է նորակազմ ազգային վարչութեան ատենապետի պաշտօնը ու անմիջապէս ձեռնարկած է Ալժէի ու շրջականներու Հայերուն մարդահամարը կազմելու դժուարին գործին: Ալժէի մէջ ծանօթ են նաեւ երեք սրտցաւ ընտանիքներ, Աղնաւուրեան, Տէրտէրեան եւ Յակոբեան:

Ինչպէ՞ս կարելի է մոռնալ նաեւ Տիգրանակերտցի Գ. Կարապետեանը, որ Ալժէ հաստատուած է երեսուն տարիներէ ի վեր: Ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ, բայց մնացած է Թուխ հայրենասէր: Հայերէն կարդալ գրել չի գիտեր, կը խօսի թոթովելով: Ունի մանչ զաւակ մը, Անդրանիկ:

— Լսեցի որ Ֆրանսայէն բաւական Հայեր Հայաստան մեկնած են, կ'ըսէ՝ ուսալ մը տեղական օղի խմելով, կ'ուզէի ես ալ երթալ, կինս պատրաստ էր ինծի հետեւելու, միայն թէ իմ հայրենիքս ըլլար ազատ ու անկախ, մանաւանդ ծննդավայրս Տիգրանակերտն ալ անոր սահմաններուն մէջ...

Ա. ՆՈՒՐՀԱՆ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԳՐՈՇԱԹՈՒՂԹԻՆ ՀԱՍՈՅԹԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Ստացած ենք հետեւեալ գիրը.—

Նանսէնեան գրոշմաթուղթի հասոյթին հայկական բաժնին բաշխման յանձնաժողովը նիստ գումարեց 1937 դեկտեմբեր 22ին Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսի Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Գ. Մ. Փանի:

Յանձնաժողովին բաշխելիք գումարն էր այս անգամ 129.054.45 ֆր., արդիւնք 1937ի երկրորդ եռամսեային:

Այս տրամադրելի գումարը բաշխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.— Աղքատախնամ եւ Որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի 30.000 ֆրանք, 2— Աղքատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց (մէջն ըլլալով 8000 ֆր. իր կազմած «Ցիչէ» յանձնախմբին համար, ի նպաստ հայ գինուորներուն եւ անոնց ընտանիքներուն) 38 հազար, 3.— Ս. Խաչ Ընկերակցութիւն ի նպաստ հայ հիւանդներու եւ կարօտեալներու, Փարիզ 7000, 4.— Լիոնի հայ աղքատներուն 6000, 5.— Հայ Աղքատախնամ Միութիւն Վալանսի 3000, 6.— Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. մասնաճիւղ 5000, 7.— Փարիզի Հայ Տիկ. Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. մասնաճիւղ 5000, 8.— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի վարչութիւն 8000, 9.— Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն 2000, 10.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւն 3000, 11.— Անարատ Յղութեան Քոյրերու Որբանոց 3000, 12.— Բուսահայ Տիկնանց Միութիւն 2000, 13.— Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութիւն 2000, 14.— Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւն 2000, 15.— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն 2000, 16.— Զափահասս Որբերու Միութիւն 2000, 17.— Ֆրանսական Բանակի հայ կամաւորներու միութիւն, Փարիզ 2000, 18.— Ֆրանսական Բանակի հայ կամաւորներու միութիւն, Մարսէյլ 1500, 19.— Նիսի Հայ Աղքատախնամ Մարմին 750, 20.— Լա Սիօթայի Հայ գաղութի յանձնախումբ 750, 21.— Սեւրի Մուրատեան վարժարանի բարեկամներու միութիւն, աղքատ աշակերտներու համար 2000, 22.— Նախագահին տրամադրութեան ներքեւ՝ նահանգապետներէ եւ քաղաքապետներէ իրեն եղած անհատական կոչերուն համար 2054.45 ֆր., գումար՝ 129.054.45 ֆրանք:

Յանձնաժողովը նորէն զբաղեցաւ Լիոնի հայ աղքատներուն ցաւալի հարցով: Լիոնի հին եւ նոր Աղքատախնամները, փոխանակ համերաշխութեան գետին մը գտնելու եւ այնպէս ներկայանալու յանձնաժողովին, ինչպէս հրապարակաւ կոչ եղած էր իրենց, չարունակած են իրարու նկատմամբ կարգ մը ամբաստանութիւններ ուղղել Փարիզ եւ Ժընեւ. իրարանցումը պահանջած է որ Նանսէնեան դրամը իրեն միայն ղրկուի: Յանձնաժողովը, նկատելով որ կարելի չէ աւելի երկար ատեն երեսի վրայ թողուլ Լիոնի հայ չքաւորներուն շահերը, որոշեց որ յատկացուած 8000 ֆրանքի գումարը, որ մինչեւ հիմա առկախ կը մնար, անդէպ վրայ բաշխուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի տեղական մասնաճիւղին կողմէ, եւ հետեւաբար անորինեց որ յիշեալ գումարը այս մարմնոյն ղրկուի, լաւագոյն եղանակաւ գործածուելու համար իր նպատակին:

Փարիզ, 20 յունուար 1938

ԽՄԲ.— Կարգալ այսօրուան խմբագրականը:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հաճոյքով կ'արձանագրենք համեստ բայց տաղանդաւոր արուեստագիտուհի Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանի մեծ յաջողութիւնը.

Օրիորդը կը հետեւէր իբրեւ ունկնդիր աշակերտուհի Փարիզի պետական երաժշտանոցի compositionի ճիւղին:

Օրինաւոր աշակերտուհի դառնալու համար մասնակցեցաւ compositionի մուսայի քննութիւններուն մեծ յաջողութեամբ:

Իբրեւ մրցումի նիւթ Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան ներկայացուց իր հեղինակութիւններէն երկու կտոր, Le Rossignol est mort, բանաստեղծութիւն Զօպանեանի, Նկուշէ, բանաստեղծութիւն Թէքէեանի:

Այս երկու կտորներուն մեկնութիւնը (interprétation) ստանձնած էր Հայկանուշ Թորոսեան, որ երգեց զանոնք Ֆրանսացի մեծագոյն երաժշտապէտներէ բաղկացած ժիւրիի մը առջեւ, նախագահութեամբ Henri - Rabaudի, տնօրէն Փարիզի պետական երաժշտանոցի:

Ունկնդրութիւնը ձգեց խոր տպաւորութիւն ու Գոհարիկ Ղազարոսեան ընդունուեցաւ օրինաւոր աշակերտուհի Ռոժէ Տիւքասի դասարանը, ժիւրիին միաձայնութեամբ:

Մեծապէս գնահատելի է մեր հայրենակցին այս յաջողութիւնը, նկատի առնելով Փարիզի պետական երաժշտանոցի մուտքի խիստ դժուար պայմանները:

Գ. Հ.

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

7. Թէ՝ համաձայն իմ ունեցած վկայութեանց, ամբաստանութիւնները կեղծ եւ առասպելական են (false and ficticious):

Հետեւաբար յիշեալ 1, 2, 3, եւ 4 կէտերու հիման՝ կիրարկելի կրնան ըլլալ միջազգային օրինաց տրամադրութիւնները, ուստի Թրքական դատարանին վճիռը հարկադրական (binding) չի կրնար ըլլալ, մանաւանդ որ Թրքական դատարանը իրականին մէջ իր իրաւասութենէն դուրս ոտնձգութիւններ ըրած է համաձայն միջազգային օրինաց:

Ուրեմն Թրքական դատարանին վճիռը թերի, անկատար եւ արդիւնք է անպատշաճ պահանջներու եւ կեղծ փաստերու կամ վկայութեանց:

Ուստի այս պարագաներու տակ բարձր դատարանին կը մնար խապառ մերժել յիշեալ ենթադրեալ ամբաստանութիւններու ապօրինի պահանջները եւ ոտնձգութիւնները, որոնց նպատակն է նախապատրաստուած ծրագրով մը ջանալ խաբել պատկառելի դատարանը եւ խլել իրաւունք մը՝ յօգուտ խաբեբաներու:

Այս հիմերուն վրայ դատը տեղի ունեցաւ 1937 օգոստոս 18էն մինչեւ օգոստոս 24: Դատին մանրամասն նկարագրութեան ծանօթանալու համար պէտք պիտի ըլլար «Հայրենիք»ի մէջ շարթուած թիւերը գրաւել:

Հպարտ կը զգամ «Հայրենիք»ի միջոցաւ ծանուցանելու որ ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը վերջապէս յաղթանակեցին ի նպաստ մեզի, ինչպէս պիտի տեսնէք պաշտօնաթերթին նիւթակ րիփորթի օրինակէն:

(Այս րիփորթի մասին մեր կարեւոր դիտողութիւնը պիտի ընենք այս գրութեան վերջը: Մ. Վ.):

Հ.— Ի՞նչն էր պատճառը այս ձգձգումին: Մի՞թէ դատարանական դժուարութիւն կամ անբարեացակամութիւն կար:

Պ.— Ձգձգումներն ու դժուարութիւնները առաջ կուգային հակառակորդներու անպատշաճ քայլերէն եւ յարուցած միտումնաւոր դժուարութիւններէն: Դատարանը, դատաւորները եւ նոյնիսկ ամենայնէ պաշտօնեաները մեզի բարեկամ ու բարեացակամ գտնուած են:

Հ.— Դուք ո՞րքան կը խորհիք որ պիտի տեւէ այդ դատավարութիւնը եւ ե՞րբ վերջ կը գտնէ այն:

Պ.— Պէտք չէ խնդիրը նկատել դիւրին եւ հեշտ: Իմ նախատեսութիւնը հինգ տարուան համար էր: Եւ կարծեմ որ սխալած չեմ: Անշուշտ բաւական ժամանակ պիտի խլէ Ֆուլ Գէնշին եւ Փրինչի Քաունսիլին առջեւ վերաքննութիւնը:

Հ.— Քանի՞ հոգի եւ որո՞նք են ժառանգորդները:

Պ.— Մօտ 200 հոգի ներկայացած են իբր պահանջատէր: Ասոնցմէ, սակայն, ի վերջոյ հազիւ երեք տասնեակ անձեր կարելի եղաւ օրինաւոր փաստաթուղթերով եւ օրինական կերպով դատարան ներմուծել որպէս պահանջատէրեր: Ասոնցմէ տասնեակ մը ամերիկեան քաղաքացի են եւ կը գտնուին Նիւ Եորք ու այլ քաղաքներ:

Հ.— Համոզուա՞ծ էք որ Հնդկաստանի բրիտանական կառավարութիւնը պիտի թոյլատրէ պատկառելի հարստութեան մը փոխանցումն իրաւատէրերուն:

Պ.— Այո՛, ինչո՞ւ չէ: Ես ամուր հաւատք ունիմ: Ճշմարտութիւնը պիտի չխաթարուի ոեւէ կերպով: Անգլիական արդարութիւնը, դատարաններն ու դատաւորներն անկաշառ են: Զանոնք կաշառելու ենթարկել՝ անհասկացողութեան եւ տկարութեան արդիւնք է: Ժամանակի եւ պատեհութեան առջեւ ամէն խոչընդոտ կը փշրուի: Խնդրոյն ամէնէն նուրբ պարագան այն է որ մարդ կարենայ օգտուիլ, միջամտութեան ունենալ եւ լեզու գտնել: Հասունցած պտուղը ծառին վրայ չի մնար անշուշտ:

Այս մասին իմ ապագայ ծրագիրը եւ գործունէութեան եղանակը այժմ ինծի կը վերապահեմ:

Հ.— Ի՞նչ փաստեր ունիք Էմիրխանի կամ անոր թոռներու մասին: Ունի՞ք Էսփինթը կամ լուսանկարները:

Պ.— Անշո՛ւշտ: Առանց նախապատրաստութեան եւ տուեալներու, ի պաշտօնէ մէկու մը համար իբրեւ յիմարութիւն պիտի ըլլար այսպիսի բարդ խնդրոյ մը ձեռնամուխ ըլլալ: Այս դատական խնդիրը 1923էն ի վեր իմ մասնագիտական լուրջ ուսումնասիրութեան տակ կը գտնուի: Այնուհետեւ համեստ զոհողութիւններով եւ զոյգն օժանդակութեամբ աշխատած, ուսումնասիրած եւ յաջողած եմ ի ձեռին ունենալ հարկ եղած օրինական տուեալներն ու փաստերը: Եւ լծուած եմ խնդրին դատաւարման ու համակարգման:

Ցետոյ զօրաւոր ինքնամզումի ազդեցութեան տակ, հակառակ մեծամեծ արգելքներու եւ խոչընդոտներու, ուխտեալ հետապնդողը եղած եմ Էմիրխանեանի կտակային դատին:

Հ.— Արդեօք փափաքելի պիտի չլինէ՞ր որ մաս մը փաստեր եւ լուսանկարներ «Հայրենիք»ի միջոցաւ հրատարակուէին առ ի գիտութիւն հանրութեան:

Պ.— Առայժմ ինծի համար փափաքելի է նկարներ չտալ, որովհետեւ՝

1. Խնդիրը ո՛չ ազգային եւ ոչ հանրային է, այլ մասնաւոր: Իմ եւ յաճախորդներուս պատկանող խնդիր մըն է:

2. Ճշմարիտ եւ իրական ժառանգորդները միայն գիտեն այն բանը ինչ որ իրենք պէտք էին գիտնալ: Հետեւաբար՝ տակէ աւելին գիտնալ եւ իմանալ անպատեհ է: Իսկ երրորդի մը գիտութիւնը երբեք թոյլատրելի չէ:

3. Այսուհետեւ ճամբու վրայ սունկի պէս բուսնող ժառանգորդներ եւ իմաստակներ չեմ ուզեր:

4. Գործը իմս է եւ ես ալ գործին: Անձնական զոհողութիւններովս մինչեւ այս կէտին հասցուցած եմ գործը:

5. Ի պաշտօնէ պարտաւոր եմ խնդրոյն մէջ արհեստիս պահանջած գաղտնապահութիւնն ունենալ:

6. Սկզբունքի եւ միանգամայն օրինաց տրամադրութեանց ի սպառ հակառակ է:

7. Ցահուած յաղթանակին յաջորդութիւնը յաւէտ գաղտնապահութենէն եւ լռութենէն կախեալ է:

(3) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՕՆԸ (115)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Միտս գալիս է, Պապի, պատասխանեց Վարդանը խորին հառաչանքով — ես գողութիւնը այստեղ սովորեցայ...

— Ո՞վ չէ գողանում, հիմա ամէնքը գողանում են: Արդարութիւնը ծիծեռնակի կաթն է դարձել, ոչ մի տեղ չես գտնի. Երկու օր չկայ, որ անիծեալները իմ խուցէն գողացան մի քանի հարիւր րուբլի: Հոգուս համար էի պահել: Ինչպէ՞ս գտան. — ես չեմ հասկանում. սատանան էլ չէր կարող գտնել: Դրել էի առաստաղի տախտակամածի եռեւը:— Բայց սատանաները դրանցից պէտք է դաս առնեն... Ա՛խ, նզովեալներ, նզովեալներ...

Պապիի սենեակից փողեր գողանալը այնպիսի մի սովորական բան էր, որ շատ չէր կարող հետաքրքրել Վարդանին: Այդ մօտ հարիւր տարեկան ծերունին իր ամբողջ կեանքում ոչինչ չէր ծախսել, եւ ձեռք ընկածը հաւաքելու ու պահելու սովորութիւն ունէր: Երբ նրա դանձը հարիւրների կամ հազարների կը հասնէր, յանկարծ մի աներեւոյթ ձեռք կը յափշտակէր եւ կը տանէր բոլորը: Բայց վերջին ժամանակներում յաճախ կրկնուող գողութիւնները պապիին բաւական վարպետ չինեցին: Նա իր սենեակում հարիւրաւոր ծակուծուկ ունէր, եւ փողերի ամէն մի մասը մի ծակում էր պահում: Եւ այս պատճառով, երբեք չէր պատահում, որ նրա գանձը մի անգամով յափշտակուէր, թէեւ ինքը սովորութիւն ունէր երդնուլ եւ հաւատացնել, թէ բոլորը տարան:

Պապին խիստ տխրական ժլատներից էր. եւ Վարդանը ճանաչում էր նրան իր մանկութեան ժամանակից, նրա ժլատութիւնը միաբանութեան մէջ լեգենդական նշանակութիւն էր առացել: Պապին համարւում էր հարուստ աբեղաներից մէկը, այն զանազանութեամբ միայն, որ ուրիշները իրանց հարստութիւնը գիզել էին աւելի մթին ճանապարհներով, իսկ Պապին սատանիկ խնայողութեամբ:

— Փող չաս ես սիրում, Պապի, ի՞նչ պիտի անես այդքան փողը:

— Ի՜հ, որդի, «ազուէս կայ, որ ուզում է կուլ տալիս, բայց գայլի անունն է խայտառակ»: Հիմա ո՞վ չէ սիրում փողը, հիմա փողի բազար է, բոլորը փողի համար են աշխատում:

Նա դողդոջուն ձեռքով ծոցից հանեց քթախոտի տուփը, բաց արաւ, տեսաւ, որ դատարկ էր: Դուցէ հարիւր անգամ նա այսօր բաց էր արել այդ դժբախտ տուփը եւ ամէն անգամ տեսել էր, որ դատարկ է, բայց զարմանալ չէր հաւատում իր աչքերին, եւ կարծում էր, թէ գուցէ մի հրաշքով լցուած կը լինի:

— Անիծուի Սիմոն վարժապետը,— դու խօ ճանաչում ես նրան,— քանի կոպէկ տուեցի, թանիքայէ դուքն էլ տուեցի, որ տանէ քաղաքից բերենթի առնէ, տարաւ, համ փողը կերաւ համ դուքնը:— Դու բուրնոթի չունի՞ս, Վարդան:

— Ես չեմ գործ ածում, Պապի:

Պապիի բախտին փոքր ինչ հեռու ընկած էր մի կիսաքարշ պապիրոս: Նա տեսաւ, եւ վերկենալով, մօտեցաւ, վեր առեց պապիրոսի կտորը, եւ թղթէ փաթաթը պատառելով, մի կողմը գցեց, այնուհետեւ սեւացած ծխախոտը փշրեց ափի մէջ, դողդոջուն մատներով մանրեց, եւ կծու փոշին քաշեց պնչածակերի մէջ:

Մի՞թէ այդպէ՞ս են պահում քեզ, պապի, որ բուրնոթու փող էլ չեն տալիս:

— Ի՜հ, որդի, աշխարհս փոխուել է, ո՞ւր են Ներսէս Վեհափառի ժամանակները: Այն ժամանակ սէր կար, միաբանութիւն կար. այն ժամանակ մեծ կար, փոքր կար: Իսկ հիմա ամէն բան տակնուվրայ է եղել: Ով որ ճարտար սուտեր խօսիլ գիտէ, ով որ խելացի կերպով խաբել գիտէ, նա է առաջ ընկնում: Մեր նմանների սենեակն ո՞վ է նայում: «Հիմա նոր հաւեր են եկել, ու երկաթէ ձուաներ ածում»:

Պապին Ներսէսի ամենաջերմ պաշտպաններից մէկն էր. այդ յաւիտենական յիշատակի արժանի կաթողիկոսի անունը նրա լեզւում սրբութեան նշանակութիւն ունէր: Ամէն մի գեղծում տեսնելու ժամանակ, երբ նրա սիրտը վշտանում էր, նա միշտ սովորութիւն ունէր յիշել Ներսէսի ժամանակները, որ նրա համար էջմիածնի ոսկեդարն էր:

Պապին այժմ մի առանձին հոգեզմայլութեամբ դարձաւ յիշեց ոսկեդարը: Նա ցոյց էր տալիս գեղեցիկ լիճը, բացատրում էր, թէ ինչ նպատակի համար էր շինել տուել այդ մեծ ծարքը այդ գեղեցիկ լիճը: Ցոյց էր տալիս լճի մօտ մի աւերակ, որ պէտք է թղթի գործարան լինէր, որ վանքը ուրիշ տեղից թուղթ բերել չտար, իսկ այժմ այնտեղ վանքի գիւղացիները լուանք էին կապում: Ցոյց էր տալիս լճի հանդէպ մի ուրիշ աւերակ, որ պէտք է մետաքսի գործարան լինէր, որի համար անկել տուեց Վեհափառը անտառի մի ահագին մասը, որ բաղկանում է թթենիներից: Ցիշելով անտառը, նա չկարողացաւ իր արտասուքը զսպել, եւ պատմեց, թէ Վեհափառը իր տնկել տուած ծառերը այնքան էր սիրում, որքան հայրը կը սիրէ իր զաւակներին: Երբ գնում էր անտառը, միշտ մի փոքրիկ կտրոց իր մօտ ունէր եւ իր ձեռքով կտրատում էր ծառերի աւելորդ ճիւղերը: Եւ նա բոլոր ծառերը ճանաչում էր, եւ գիտէր, թէ տարուայ մէջ որը որքան է մեծացել: Այդ տեսնելով Վեհափառը ուրախանում էր, որպէս հայրը, նայելով իր մանուկի աճող հասակին ուրախանում է եւայլն:

Վարդանը նկատելով, որ այդ պատմութիւնը երկար կը ձգուի, կամենում էր հեռանալ:

— Ականջդ մօտ բեր, Վարդան, ասաց Պապին:

Վարդանը ականջը մօտ տարաւ, եւ լսեց հետեւեալ խօսքերը.

— «Շուտ հեռացիր այստեղից, որդի, քեզ վրայ խորթ աչքով են նայում»:

— Ինձ այստեղ դեռ ոչ ոք չի տեսել, պապի:

— Բաւական է, որ մէկը տեսել է: Ես վատ բաներ լսեցի քո մասին:

— Ձեր ականջները խօ լաւ չեն լսում, պապի, ի՞նչպէս լսեցիք:

— Պապիի ականջները այն ժամանակ միայն վատ են լսում, երբ խօսքը իրան ձեռնտու չէ, բայց պէտքական խօսքը նա իսկոյն լսում է:

Վարդանը ծիծաղեց եւ հեռացաւ, Պապին նրա ետեւից կանչեց.

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

դատարմիզը բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունենան խաղաղանչիւրի դերի մասին՝ ապագայ պատերազմի մը մէջ։ Այժմ օդարապետի մը անուանումը վերջ կուտայ այդ անստուգութեան։ Անոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ վճռել թէ ի՞նչպէս պիտի դասաւորուի օդատորմիղը։

Զօր. Կամլէն ծնած է 1872ին եւ փայլուն ասպարէզ մը բոլորած։ Մարաջախտ Ժոֆրի հրամանին տակ էր Մառնի ճակատամարտին ատեն։ Կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է նաեւ Սուրիոյ եւ Մարոքի մէջ, պատերազմէն վերջը։ Մեծ վստահութիւն կը վայելէ բանակին մէջ։

*** Գերմանիոյ մէջ ալ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց միակ հրամանատարի դրութեան հաստատումը, ինչ որ բնականաբար պիտի առաջնորդէ բանակին վերակազմութեան եւ զօրացման։

Ի՞նչ է Ճափոնի ուզածը

Պ. Հիրոթա, Ճափոնի արտաքին նախարարը, ճառ մը խօսելով խորհրդարանին մէջ, յայտարարեց.

— «Ճափոն հողային տենչեր չունի, ոչ ալ կ'ուզէ հիւսիսային Չինաստանը բաժնել երկրի մնացեալ մասէն։ Ճափոն ուրիշ բան չի պահանջեր Չինաստանէն եթէ ոչ գործակցութիւն՝ յօգուտ երկու երկիրներուն բարօրութեան։ Նոյնիսկ ներկայ թշնամութեանց սկիզբէն ի վեր, Ճափոն կը սպասէ Չինաստանի գործակցութիւնը, ապահովելու համար խաղաղութիւնը արեւելեան Ասիոյ մէջ։ Շնորհիւ գերմանական կառավարութեան բարեխօսութեան, Ճափոն վերջին պատեհութիւն մը ընծայեց չինացի ազգայնականներուն, առաջարկելով հետեւեալ պայմանները.— 1. Դադրեցնել Չինաստանի բոլշեւիկեան, հակաճափոնական եւ հակամանչուրիական քաղաքականութիւնը, ինչպէս եւ գործակցիլ Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ հետ, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։— 2. Ապազինեալ գօտիներ հաստատել Չինաստանի մէջ։— 3. Տնտեսական համաձայնութիւն մը ստորագրել Ճափոնի, Չինաստանի եւ Մանչուրիոյ միջեւ։— 4. Հատուցանել Ճափոնի պատերազմական ծախքերը»։

Նախարարը յետոյ բարեկամական հաւաստիքներ ընծայեց Մեծն Բրիտանիոյ, ինչ որ լաւ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ։

Այս առթիւ վարչապետն ալ խօսք առնելով, յիշեցուց թէ Ճափոն հարկադրուած է այսուհետեւ շատ աւելի մեծ զոհողութիւններ կատարելու քան մինչեւ հիմա։

*** Յաջորդ օրը նիւթական նախարարը յայտարարեց թէ Ճափոն պատրաստ է մինչեւ 262 միլիառ փրանք ծախսելու, (1160 — 1750 միլիոն անգլ. ոսկի) պատերազմին համար, առանց տկարացնելու ազգային եկամուտները։ Նախարարը չուզեց աւելի բաց խօսիլ այս վիթխարի գումարին աղբիւրներու մասին։

Հրեական խնդիրը Ռումանիոյ մէջ

Պ. Կոկա, Ռումանիոյ վարչապետը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Պերլինի լրագրական գործակալութեան թղթակցին.

— «Մեզի համար միայն մէկ միջոց կայ վերջնապէս լուծելու հրէական խնդիրը,— բոլոր Հրեաները տեղափոխել տակաւին ազատ մնացած երկիր մը եւ իրենական պետութիւն մը հիմնել։ Մեզմէ կարելի եղածին չափ հեռու։ Եթէ Հրեաները չյաջողին ապացուցանել թէ կրնան իրենց աշխատանքով ապրիլ, ապացուցած պիտի ըլլան թէ արժանի չեն ապրելու»։

Վարչապետը միեւնոյն ատեն կ'ըսէ թէ «համայնավարութիւնը ամենածանր վտանգն է Ռումանիոյ համար». Հետեւաբար հակապատասխան միջոցները ձեռք պիտի առնուին։ Կառավարութիւնը որ եւ է խտրական տնօրինութիւն պիտի չընէ հունգարական փոքրամասնութեան դէմ։ Պ. Կոկա այս առթիւ ջերմապէս գովեց գերմանական փոքրամասնութիւնը։

*** Ռումանիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց յունուար 22ին, ստացական հպատակութեանց մասին։ Այս հրամանագրին համաձայն, պիտի վերաքննուին 1918 դեկտեմբեր 1էն ի վեր ստացուած հպատակութիւնները։ Բոլոր քաղաքապետները պարտաւոր են 30 օրուան պայմանաժամի մը մէջ ցուցակագրել հպատակ դարձած բոլոր Հրեաները, անհրաժեշտ մանրամասնութիւններով։ Իրենց իրաւունքները արժեցնելու համար, ցուցակագրուած անձերը դատարաններուն պիտի ներկայացնեն փաստաթուղթեր՝ ապացուցանելով թէ ռումանական հողի վրայ ծնած են, կամ իրենց զինուորութիւնը Ռումանիոյ մէջ կատարած են եւն.։ Հակառակ պարագային, հպատակութիւնը պիտի ջնջուի։

Նորութիւններ Կարմիր բանակին մէջ

Քրասնայա Զվէզտա, կարմիր բանակին պաշտօնաթերթը, յօդուածով մը կը բացատրէ նոր կանոնագիրը, որ պիտի յաջորդէ 1924ի ժամանակաւոր կանոնագրին։

Նոր կանոնագրութեան համաձայն, «իւրաքանչիւր զօրական պարտաւոր է զինուորական գաղտնիքը պահել միշտ, ամէն տեղ եւ ամէն պարագայի մէջ», համաձայն Ստալինի պատուէրին որ կ'ըսէ.— «Ցորչափ գոյութիւն ունի դրամատիրական շրջապատը, գոյութիւն պիտի ունենան նաեւ քանդիչ խափանարարներ եւ ահաբեկիչ լրտեսներ, ղրկուած՝ օտար պետութիւններու լրտեսական կազմակերպութեանց կողմէ»։

Կանոնագրին 6րդ յօդուածը կը տրամադրէ.—

«Զինուորը պէտք է առանց վիճաբանութեան կատարէ իր պետերուն հրամանները, բացի այն պարագայէն երբ այդ հրամանները յայտնապէս եղեռնական են։ Զինուոր մը եթէ յայտնապէս եղեռնական հրաման մը ստանայ, պէտք է անմիջապէս տեղեկացնէ աւելի բարձրաստիճան պետի մը եւ զինուորական լիազօրին»։

24րդ յօդուածը պարտաւորիչ կը դարձնէ յոգնակի խօսակցութիւնը։ 33րդ յօդուածը կը պատուիրէ ձին նկատել «իբրեւ զէնքի ընկեր մը եւ խնամել իբրեւ ազգային թանկագին սեփականութիւն մը»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու իր կինը, Թէրէզ, որուն հետ ամուսնացած էր եօթը տարիէ ի վեր։ Հանգուցեալը շատ զարգացած կին մըն էր, եւ մեծ պատերազմին եղած է հիւանդապահ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ ԿԱԽՈՒԵՑԱՆ երկու Արաբներ, որոնք զէնք պարպած էին անգլիացի ոստիկաններու վրայ։— Երուսաղէմէն վեց քիլոմեթր հեռու, կրակ մը մոխիր դարձուց Մոցայի հրէական գաղութին կղմինտրի գործարանը. Նիւթական վնասը՝ 10,000 ոսկի։ Կը կարծուի թէ դիտմամբ ձգուած է հրդեհը։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշած ըլլալով միայն մէկ հիւպատոսութիւն պահել Անգլիոյ մէջ, այս վերջինն ալ որոշեց ինքն Մոսկուայի հիւպատոսութիւնը եւ միայն ընդհ. հիւպատոս մը պահել Լէնինկրատի մէջ։

ԿՐԱԿ ՄԸ ՈՉՆՉԱՑՈՒՑ Հանքէուի խորհրդային դեսպանատունը (Չինաստան)։ Կը կարծուի թէ չարամտութեամբ ձգուած է հրդեհը։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ դէմ կատարուած հետապնդումներու շնորհիւ, մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 53 ամբաստանեալներ, առժամապէս ազատ ձգուած են 14 հոգի, իսկ փախած են 9 հոգի։ Հաստատուած է թէ կոմիտէին անդամները նշանառութեան փորձեր կը կատարէին Փարիզի շրջակաները։ Խուզարկութեանց հետեւանքով երեւան հանուած են 16 գնդացիր, 250 հրացան-բատ, 400 թրադօտի եւն. եւն.։ Կը կարծուի թէ տակաւին շատ աւելին կը փամփուշտ, 175 քիլօ պայթուցիկ, 900 կաշիէ բաճկոն, 200 անջրանցիկ վեր-

բատ, 400 քօղաղօտի եւն. եւն.։ Կը կարծուի թէ տակաւին շատ աւելին կը գտնուի դաւադիրներուն քով, մանաւանդ գաւառի մէջ։

ՍԱՏԱՆԱՅԻ կղզիէն արձակուած ըլլալով Փարիզ հասան 63 թիապարտներ։ Դեռ ուրիշներ ալ պիտի գան եւ այլեւս թիապարտներ պիտի չղրկուին այդ հեռաւոր աքսորավայրը։ Շատերը ժամանակէն առաջ ծերացած, այլանդակուած են։

22 ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ խեղդուեցան Դանուբի մէջ, երբ շոգենաւային պտոյտ մը կը կատարէին։ Բոլորն ալ 8 — 10 տարեկան էին։ Կ'ըսուի թէ ուսուցիչն ալ խեղդուած է եւ միայն նաւավարը կրցած է ազատիլ, ռումանական ջուրերէն լողալով դէպի Եուկոսլավիոյ ափերը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՌՈՍՏՈՄ եւ ԽԵՒԱՆ ենթակոմիտէներու եւ ՎԱՀԱԳՆ խումբի բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի (26 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին «Հայրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՔՐԵՄԼԻՆ-ԲԻՍԷԹՐԻ «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕՐՆՆԷՂԻԱԶԱՐԵԱՆ» խումբի ժողովը 27 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական վայրը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
Salle de Géographieի մէջ
184 Bld. St. Germain
Մանրամասնութիւնները յաջորդով.

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 27 Յունուար Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ։ Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգչուհի) — Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակահար)
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ
ՍԱԼ ՇՈՓԷՆԻ ՄԷՋ **8 Rue Daru**, ՓԱՐԻԶ
Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով
Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ
GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIXի շքեղ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière
Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արտիստներու կողմէ։ Խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ ՄԱԹԻԷՕի հռչակաւոր ՌԻՕՆՑԸՐ ճազը։ Մուտք 12 ֆր.։

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*Ի
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
Տեղի կ'ունենայ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ժամը 17ին
SALLE PRATԻ ՄԷՋ, **150 Rue Paradis**

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
Տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 Փետրուար, ժամը 16էն սկսեալ FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճազ. Պիւֆէ։
Մեթրօ Alma - Marceau

ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ

8 — 14 Յունուար

ԱՆԻԷՌ, Յ. Աղ. — 50:
ՔՈԼՈՆՊ, Փաչ — 40:
ՊՕՐԸՓՕՌ, Հ. Աճ. — 40:
ՁՐԷԺԻՒՍ, Վ. Գ. — 75:
ՄՕՐԷՍԹԷԼ, Գար. — 40:
ՓԻՒԺԷ, Տիկին Ս. Գ. — 150:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Գեւոր. — 75:
ՎԵՋԻՆ, Գեւ. — 77:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա. — 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Հ. — 150:
ՌՈՒՍԷ ՎԱՍԷ, Յ. Գ. — 150:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Տէր. Գ. — 158:
ԼԱՆՍԷՅ, Աւ. — 40:
ՊՈՒԼՕՆԷԸ, Դ. Գար. — 150:
ՓԱՐԻԶ (16), Գաբ. — 75:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Սպ. — 150:
ՊՈՒՐԿ, Զէք. — 75:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Վ. Հ. Միութ. — 50:
ՆԻՍ, Գաղ. — 70:
ՖԱՎԻՐԵՕՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գ. — 40:
ՖԱՎԻՐԵՕՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Գ. Գ. — 40:
ՊԼԱՆ ՄԵՆԻԼ, Գասպ. — 155:
ՎԵՋԻՆԻ, Մամ. — 37.50:
ԱՆԻԷՌ, Բար. — 75:
Սու ՊՈՒԱ ՄԷՕՊԷՕԺ, Լար. — 150:
ԼԻՕՆ, Զ. Փիլ. — 75:
ՔԱՆ, Ս. Ա. — 40:
ՄՈՆՍԹՐՈԼ, Մ. Աբ. — 75:
ԼՈՆՏՈՆ, Կիւմ. — 250:
ՁՐԷԺԻՒՍ ՓԼԱԺ, Ա. Ե. — 100:
ԹՐԻՓՈԼԻ, Հ. Ա. — 84.90:
ՊԷՐ ԼԱ ՊԱՍԿ, Գ. Վ. — 75:
ՊՈՐՏՕ, Գործ. — 366.80:
ՌԻԱՐՁԱՋԱՔ, Գալ. — 50:
ՄԷՕՏԷՕՆ, Ռէյ. — 75:
ԷՓԻՆԷՅ, Ա. Տէր Յ. — 110:
ԹՈՒԼՕՏԻՒՌ, Գօլ. — 100:
ՍԻՆԿԻՆԿ, Թադ. — 220:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ծանօթներուս, հայրենակիցներուս, բարեկամներուս եւ ընկերներուս որ անձամբ չկրցին գալ, հաւասարապէս մը- խիթարեցին, նիւթապէս օգնեցին Մարսէյլ Փրասսի հայկական Ուայէ Քըլինիքին մէջ, ուր դժբախտութեան հետեւանքով ալ երկրաւոր հանդէս- ցին դեկտեմբեր 9ին։

Ոսկան Ցավակիմեան

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI
26 JANVIER
1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3638

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ՀԱՐՑԵՐ ԵՒ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

Հարցումներուն հետ, կարգ մըն ալ խորհրդածութիւններ՝ Նանսէնեան գրոշմաթուղթի հասոյթներու բաշխման առթիւ :

Երէկ ըսինք թէ լրիւ տեղեկութիւններ չունինք յանձնախումբին իրաւասութեանց եւ բաշխումի գործողութեանց մասին :

Ինչպէս պայմա՞ն է որ յանձնախումբը անմիջապէս եւ աջ ու ձախ բաժնէ եռամսեայէ եռամսեայ գոյացած հասոյթները : Եւ նպաստընկալներն ալ միայն իրենց ստացած գումարները բաշխելու, սպառելու պաշտօ՞ն ունին :

Եթէ այդպիսի պայման ալ դրուած ըլլայ, չի կրնար տրամաբանական ըլլալ :

Տարրական տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ յանձնախումբը մատակարար մարմին է, եւ ոչ թէ նպաստաբաշխ մեքենայ :

Այս վերջին գործին համար պէտք չկար վեց հոգինոց ժողով մը կազմելու : Իսկ երբ զայն համարինք մատակարար մարմին, տրամաբանօրէն կը ծագին հետեւեալ հարցերը.—

1. Յանձնախումբը պարտաւոր է ի պահ դնել իր ստացած գումարները, եւ անոնց բաշխումը կատարել՝ նախ ուսումնասիրելով պահանջները :

2. Այդ ուսումնասիրութիւնը կը պահանջէ պրպտել - ստուգել թէ ինչպէս օգնութեան պէտք ունի՞ այսինչ կազմակերպութիւնը, եւ ո՞րքան գումարի, այս անգամ :

Իրողութիւն է որ շատ մը կազմակերպութիւններ առանց Նանսէնեան նպաստին ալ կը պահէին իրենց գոյութիւնը եւ գործունէութիւնը : Իսկ հիմա որ յոյս ունին չօշափելի գումար մը ստանալու ամէն եռամսեայի, բնականաբար իրենց աչքերը այդ աղբիւրին կ'ուղղեն, երեսի վրայ ձգելով իրենց սեփական միջոցներն ու աշխատանքը : Իսկ ուրիշ Միութիւններ ալ կեղծ գոյութիւն մը կը քաշքշեն, պարզապէս այդ նպաստը ապահովելու համար. ինչպէս որ զանազան թերթեր լոյս կը տեսնեն, տարին քանի մը թիւ, ամէն երկրի մէջ ալ, որպէսզի կարենան ծանուցում - նըպաստ (սիւպվանսիօն) դանձել :

3. Եթէ ընդունուի մատակարարութեան սկզբունքը, ոչ միայն բաշխումը մասայի կամ աւարի ապաւորութիւն չի գործեր, այլ եւ ուրիշ գաղութներ ալ կ'օգտուին, եւ պէտք է որ օգտուին :

Թող « օրէնքէ դուրս » չհամարուի այս տեսակէտը :

Կարօտութիւնները, կարօտութիւնները, պահանջները կը տարբերին երկրէ երկիր եւ գաղութէ գաղութ : Եթէ այս երկրին իշխանութիւնը հարկ գտած է ֆրանսահայ ժողովուրդի վիզին փաթթել Նանսէնեան գրոշմաթուղթի տուրքը, այդ չի նշանակեր թէ անոր ամբողջ եկամուտը պէտք է վայելեն միայն այս գաղութին գոյնզգոյն, երբեմն անվաւեր կամ անարժան կազմակերպութիւնները : Մենք այս անօրինութեան մէջ կը տեսնենք փոխադարձ օգնութեան սկզբունք մը : Գեղութիւնը կը գանձէ ունեցողէն, օգնելու համար չունեցողին :

Արդ, չունեցողները շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն Ֆրանսայէն դուրս : Անոնք իրաւունք ունին սպասելու որ, երբեմն իրենց ալ բաժին հանուի, գոհացնելէ վերջ մեր գաղութին բոլոր անհրաժեշտ եւ ապացուցուած պահանջները :

Օրինակ, ինչո՞ւ կարելի չէր այս անգամուան պատկառելի գումարէն, 129,054 Ֆրանք, 5 — 10,000 Ֆրանք ալ բաժին հանել Սուրիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ կամ Հեռաւոր Իրաքի կարօտեալներուն, գոնէ դպրոցներուն համար :

Փարիզի Աղքատախնամին «Ցիչէ»ն կրնա՞ր երազին մէջ 8000 Ֆրանք ճարել մէկ անգամէն, իբրեւ կաղանդչէք բաժնելու համար զինուորներու, որոնք թէ կաղանդ եւ թէ տօնածառ ունեցան շնորհիւ երկրին իշխանութեան, մինչ անդին հազարաւոր աշակերտներ դպրոցական տետրակի մը կամ գրիչ — մելանի կարօտ կը քաշեն :

Այս անգամ խղճոտ գումարներ ստացած են 22 միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ, ամբողջ տրամադրելի գումարը մէկ անգամէն սպառելու առաջադրութեամբ : Կարելի չէ՞ր մէկ մասէն 2000, երկրորդ մասէ մը հազարական, երրորդ չարքէ մը 500ական վար դնել եւ պահել, նեղ օրուան համար, և կամ աւելի կարօտ շըրջանի մը համար : Եւ այսպէս ամէն եռամսեայի :

Այս խորհրդածութիւնները գրի առած ատեն, գիտենք որ յանձնախումբը սովորութիւն չունի ոչ քննադատութեանց պատասխանելու, ոչ ալ հրապարակային լուսաբանութիւն հաղորդելու : Ան ինքզինքը պատասխանատու կը զգայ իր նախագահին՝ Պ. Փանի առջեւ, որ ինչքան ալ չփում ունեցած ըլլայ հայկական կեանքին հետ, չի կրնար ամբողջովին ծանօթ ըլլալ անոր բոլոր մանրամասնութեանց :

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, մեր պարտքն է ուշադրութեան յանձնել յուզուած հարցերը, որոնք միայն նիւթական — հաշուական արժէք չունին, այլ եւ բարոյական :

Չափազանց երկար տեւեցին այս տխուրի մեթոտները, եւ եթէ չունինք իրաւասու, կեդրոնական իշխանութիւն մը որ բացարձակութիւն պահանջէ, այդ չի նշանակեր թէ լռութիւնը իմաստութիւն է :

Յանձնախումբին հետ, անշուշտ պատասխանատուութիւններ ունին նաեւ այն նպաստընկալ կազմակերպութիւնները որ կանոնաւորապէս կը ստանան իրենց սահմանուած բաժինները, բայց պարտականութիւն չեն սեպեր յիշել նաեւ իրենց պարտքը :

Անոնց ամէն մէկը պարտաւոր էր քննութիւն մը կատարել ինքն իր մէջ, հաստատելու համար թէ ունի՞ արդարացուցիչ պատճառներ, ամէն եռամսեայի չէք մը գանձելու համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՎՏԱՐԷ ՕՏԱՐ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐԸ ԻՆՔՆ ԱԼ ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ ՊԱԿՍԵՑՆԵԼՈՎ

Ինչպէս հաղորդած ենք, Խ. Միութիւնը հետզհետէ կը նուազեցնէ օտար հիւպատոսութիւնները, միայն մէկ հատ ձգելով իւրաքանչիւր պետութեան համար, եւ հաւասարութեան հիման վրայ : Այս առաջադրութեամբ, Մոսկուա պահանջած էր որ մինչեւ երկու ամիս փակուի Լէնինկրատի անգլիական հիւպատոսարանը, բայց անգլ. կառավարութիւնը նեղսրտելով, փոխանակ Լէնինկրատի, փակեց Մոսկուայի հիւպատոսական բաժինը, ինչ որ զարմանք եւ տհաճութիւն պատճառեց : Մոսկուայի անգլիական հպատակները այժմ հարկադրուած են 400 քմղոն ճամբայ կտրելով Լէնինկրատ երթալու, որպէսզի անցագիր ստանան :

Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ կարելի եղածին չափ օտար աչքէ հեռու պահել Լէնինկրատը : Այնպէս որ, իրաղեկներ կը կարծեն թէ ամէն օրինական միջոցի պիտի դիմէ, այդ քաղաքին անգլիական հիւպատոսութիւնը Մոսկուա փոխադրելու համար : Արդարեւ, կը հաւատեն թէ Սթալին ինք հրամայած է փակել որ եւ է օտար հիւպատոսութիւն Լէնինկրատի մէջ :

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը այնքան անհամբեր է օտար հիւպատոսները ճամբելու որ, Իրանը գոհացնելու համար հաւանած է իր տասը հիւպատոսութիւններէն պահել միայն մէկը, փակելով միւս բոլորը, ինչ որ շատ զարմանալի է, երբ նկատենք թէ Ռուսաստան 40 տարիէ ի վեր ամէն ճիգ կը փորձէ խաղաղ թափանցումի համար :

*** Էսթոնիա, Լեթոնիա, Շուէտ եւ Նորվեկիա հիւպատոսութիւններ ունին Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ, բայց երեւի պիտի կրնան պահել միայն մէկ մէկ հատ : Ֆրանսայի համար խնդիր չկայ, քանի որ միայն մէկ հիւպատոսութիւն ունի Մոսկուայի մէջ, ինչպէս որ Խ. Միութիւնն ալ մէկ հատ՝ Փարիզի մէջ

*** Խորհրդային իշխանութիւնը փակեց Մոսկուայի լեթոնական թատրոնը եւ ակումբը եւ խափանեց այդ քաղաքին լեթոներէն թերթը : Կ'ըսեն թէ բազմաթիւ Լեթոնիացիներ ձերբակալուած են :

Թուրքիա դուռ՞ը կը տարիէ Կովկասի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, արդէն իսկ փակուած են մօտ 15 գերմանական, իտալական, ճափոնական եւ լեհական հիւպատոսութիւններ, հաւասարութեան հիման վրայ : Բարեկամ թրքական կառավարութենէն ալ պահանջուած է փակել Պաթումի, Բագուի, Երեւանի, այսինքն Կովկասի բոլոր թրքական հիւպատոսութիւնները : Այդ պարագային Թուրքիա պիտի ունենայ միայն երկու հիւպատոսութիւններ, մէկը՝ Օտեսայի, միւսը՝ Լէնինականի մէջ (Ալեքսանդրապոլ) : Իսկ Խ. Միութիւնը ունի երեք հիւպատոսութիւններ Թուրքիոյ մէջ, Պոլիս, Իզմիր եւ Կարս

«Թան»ի թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կ'աւելցնէ —

Այս առթիւ կը յիշուի թէ անցեալ տարուան ընթացքին զանազան դատավարութիւններ երեւան հանուեցան Վրաստանի, Ազրպէյճանի, Հայաստանի (?), Աբխազիոյ, Աճարիոյ հանրապետութեանց մէջ, որոնց բոլորին ալ նպատակն էր, համաձայն խորհրդային թերթերուն, այդ հանրապետութիւնները անջատել Խ. Միութենէն, զանոնք դնելու համար օտար ազգի մը թեւարկութեան տակ : Այս հանրապետութեանց կացութիւնը ենթադրել կուտայ թէ այդ պետութիւնը կինար ըլլալ Թուրքիան : Նոյն շրջաններու, ինչպէս եւ Թիւրքմէնիստանի, Քըրկըզիստանի եւ ուրիշ հանրապետութեանց մէջ, որոնց ժողովուրդները Թուրք-մոնկոլ են կամ քաղաքակրթութիւնը իսլամական է, մամուլը յաճախ կը գրէ թէ արտասահմանէն վարձուած խռովարարներ քարոզութիւն կը կատարեն ի նպաստ համաթուրանական շարժման :

Օտար առեւտրականները Ռ. Ամանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն.— Գաղթային յանձնաժողովը որոշեց մերժել բնակութեան արտօնութիւն տալ այն բոլոր օտարահպատակ առեւտրականներուն որոնք առեւտր. անենակին մէջ արձանագրուած են 1930էն վերջը : Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն անոնց որոնք երկրին համար օգտակար գործ մը կը կատարեն :

Սանճաքի խնդիրը եւ "Իւմանիթէ,,

Համայնավար պաշտօնաթերթը՝ « Իւմանիթէ », երէկ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէր իր քաղաքական քրոնիկին մէջ, Սանճաքի հարցին առթիւ.

« Սանճաքի մասին եղած կարգադրութիւնը ցաւալի ազդեցութիւն գործեց Սուրիոյ եւ Լիբանանի ժողովուրդներուն վրայ : Կոկծալի է արձանագրել որ անկախութեան առաջին արդիւնքը եղաւ Սուրիոյ համար իր իշխանութեան կորուստը՝ իր երկրի մէկ մասին վրայ : Պէտք չէ աւելի հեռուն երթալ : Ֆրանսա իրաւունք չունի մոռնալու թէ ֆաշական դիկտատուրայի ենթարկուած Եգիպտոսի մը կողքին, Իրաքի յետաշրջական շարժումէն վերջը, Սուրիա Մօտաւոր Արեւելքի միակ պետութիւնն է որ կրնայ բարեշրջուիլ դէպի ժողովրդապետութիւն : Ֆրանսայի պարտականութիւնն է օգնել այդ բարեշրջումին, արագօրէն վաւերացնելով ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը եւ վճռապէս ընդդիմանալով Սուրիոյ իրաւունքներուն որ եւ է նոր կրճատման : Եթէ տարբեր կերպով շարժի, Պալատը Ֆոն Շիրախ (Գերմանիոյ Երիտասարդական Ճակատին վարիչը) կրնայ պարծենալ թէ պարապ ժամանակ անցուցած չեղաւ Սուրիա ճամբորդելով վերջերս : Եւ Ֆրանսայի ազդեցութիւնը շուտով պիտի զգացուի ափրիկեան ափերուն վրայ ուր կը հսկէ Մուսոլինի : Կ'ուզե՞ն հակաֆրանսական քարոզութեան նոր նիւթեր ճարել ատոր Պարիզի ազգարարին » :

ՅԱՌԱՋ — Այս բոլորը լաւ. բայց «Իւմանիթէ»ի խմբագրութիւնը չի՞ գիտեր որ Սանճաքի հարցին մէջ ամէնէն գրգռիչ եւ գիշատիչ դիրքը բռնած է Խ. Միութեան գինակիցը՝ Թուրքիա ...

*** Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Հեռնհասս իշխանութիւնը արտօնած է « Սանճաք »ին հետ գործածել նաեւ «Հաթայ» անունը, ինչպէս կը պահանջէր Թուրքիա

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂԸ, ԹԸՌԻՐ, ՆԻՍՆՈՒՆԱԿ, ԾԸՆԱԾ ՏՆՂԸՍ ԱՇՏԱՐԱԿ ...

Ծիծեռնակը թռա՜ւ, թռա՜ւ, գնաց մինչեւ Կովկաս, անցաւ Երեւան, իջաւ Աշտարակ, ու երբ աչքս աչքին լուր մը կը սպասէի, ածղանիս վրայ Ընտեց թղթիկ մը :

Բացի կարդացի.— կտոր մը «Խ. Հայաստան»էն, 26 դեկտ. 1937.

— « Երէկ Աշտարակի շրջանի ողջ աշխատաւորութիւնը հաւաքուեց միտինգի . .

Քննեց ժողովրդի անարգ թշնամիներ Մամիկոնեանի, Գ. Քալանթարեանի, Մ. Ենգիբարեանի, Ա. Շահնազարեանի, Թ. Թորոսեանի, Ա. Մաղաթովի եւ միւս ոճիրների ...

Միտինգում հաւաքուած հազարից աւելի կոլտնտեսականները, բանուորները, ծառայողները, խորհրդային ինտելիգենցիան մէկ մարդու պէս պահանջում են մահուան դատապարտել ժողովրդի անարգ թշնամիներին, որոնք ...

Բազմամարդ միտինգն իր սէրն ու նուիրուածութիւնը յայտնեց ժողովուրդների իմաստուն առաջնորդ, մեր հայր Ստալինի նկատմամբ որի անմիջական օգնութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մերկացուեցին ու հողմացրիւ են արւում հայ ժողովրդի թշնամիները : Աշտարակի աշխատաւորութիւնն իր միտինգի բանաձեւում ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ ՆԱԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՆԱՐԳ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐ, ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖԱՇԻԶՄԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ ԱՄԱՏՈՒՆՈՒՆ, ԱԿՈՊՈՎԻՆ, ԳՈՒՄԵԴԻՆԻՆ, ՄՈՒՂԴՈՒՍԻՆ եւ այդ վոհմակի միւս բոլորին » :

Խնդրեցի ծիծեռնակէն՝ նոր շրջան մը կատարել եւ ուրիշ լուր մը ճարել :

Ծիծեռնակը թռաւ, գնաց եկաւ, Ըռբէն կտոր մը «Խ. Հայաստան» (27 դեկտեմբեր).

— « Դեկտեմբեր 25ին Բասարգեչարի շրջանի 39 գիւղերում տեղի ունեցան բողոքի միտինգներ ...

Բոլոր միտինգներն էլ պահանջում են գնդակահարել ոչ միայն դատարանի առջեւ կանգնած Փաշիկեաններին, այլեւ հայրենիքի միւս ստոր դաւաճաններին՝ Գումեդինին, Ակոպովին, Ամատունուն, Գուլոյեանին, Մուղդուսուն եւ միւսներին » :

— Ա՜յ բոյնդ չքանդուի, ծիծեռնակ, դո՞ւն ալ վայրերան բու դարձար ...

— Այս անգամ շիտակ Երեւան կ'իջնեմ եւ ուրախ լուրեր կը բերեմ քեզ աղբիւրէն :

Երրայն ու գալը մէկ եղաւ, Ըռբէն Խ. Հայաստանի կտոր մը՝ կտուցին, այս անգամ խմբագրական (26 դեկտեմբեր).

— « Հայաստանի աշխատաւորութիւնն իր ջերմ սէրն ու շնորհակալութիւնն է յայտնում աշխատաւոր մարդկութեան հոգատար հայր, սիրելի Ստալինին — հայ աշխատաւորութեանը ցոյց տուած իր անսահման հոգատարութեան համար : Հայաստանի ողջ աշխատաւորութիւնն իր ջերմ շնորհակալութիւնն է յայտնում մեծ Ստալինի լաւագոյն զինակից եւ բարեկամ Անաստաս Միկոյեանին, որի անմիջական օգնութեամբ մերկացւեցին հայ ժողովրդի լկտի խժերը : Հայաստանի ամբողջ աշխատաւորութիւնն իր անհուն սիրոյ զգացմունքն է արտայայտում պանծալի չէկիստներին եւ նրանց մարտական ղեկավար ընկեր Եժովին, որի անմիջական ձեռքով բնաջնջւում են խորհրդային հողի երեսից ժողովրդի թշնամիները » :

Ծարախտ փակեցի պատուհանս :

Վ.Ա.Հ.

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅ-ԿԱԹՈԼԻԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Կիրակի առաւօտ Փարիզի Նոթր - Տամի մայր եկեղեցիին մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատոյց կաթողիկէ Հայոց նորընտիր կաթողիկոս - պատրիարքը՝ Գերերջ. Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաջանեան : Կը նախագահէր Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Վէրտիէ : Արտաքին գործերու նախարարին կողմէ ներկայ էր Պ. Քանէ, իսկ խորհրդականՖրանսուա տը Թէսանի կողմէ՝ Պ.Գրիւնօ : Ներկաներուն մէջ էին Ֆրանսայի զօրավարներ, քաղաքական դէմքեր, ու Փարիզի ու արուարձանի հայութենէն հազարաւոր բազմութիւն մը : Նոթր Տամի եկեղեցիին համար բացառիկ երեւոյթ էր այնքան բազմութիւն ունենալ : Տեղացիներէն շատեր անտեղեակ անցուդարձէն, կը զարմանային օտար լեզու մը լսելով իրենց մայր եկեղեցիին մէջ : Կին մը կ'ըսէր թէ կաթոլիկ եկեղեցին մէկ լեզու միայն ունի — լատիներէնը, ու չէր կրնար ըմբռնել թէ կարելի է ուրիշ լեզուով ալ կաթոլիկ պատարագ մատուցանել

Արարողութիւններուն կը մասնակցէին նաեւ Գեր. Պահապանեան արք. եւ Մարտինի եպիսկոպոս Պաթանեան գերապայծառ, որ Հռոմէն կուղայ պատրիարք - կաթողիկոսին հետ : Կը սպասարկէին Սէվրի Ս. Մուրատեան վարժարանի Մխիթարեան հայրերը, Փարիզի ժողովրդապետ Հ. Լեւոն վրդ. Քէչէճեան եւ ուրիշներ : Երգեցողութիւնները կը վարէր Պ. Աւետիս Քէչէճեան 20 հոգինոց խումբով մը : Արարողութենէն վերջ, հանդիսաւոր թափօր մը տեղի ունեցաւ ժողովուրդին մէջէն :

Ներկայ էին նաեւ ֆրանսական թերթերու թղթակիցներ, որոնք երկուշաբթի առտուան թերթերուն մէջ հրապարակեցին արարողութենէն պատկերներ եւ մանրամասնօրէն նկարագրեցին հայկ. պատարագը, մանաւանդ «Էքօ տը Փարի»ն, որուն թղթակիցը՝ Հիւպէր-Կօթիէ Ֆլօրէն՝ մինչեւ վերջ հետեւեցաւ արարողութեանց :

Կէսօրէն վերջ ժամը 4ին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Փալէ տ'Օրսէի մէջ, կազմակերպուած Փարիզի հայ - հռոմէական համայնքին կողմէ ի պատիւ կաթողիկոս - պատրիարքին : Այս վերջինին երկու կողմերը նստած էին կարտինալ Պօտրիյար եւ մոնսէնիօր Շափթալ : Ներկայ էին քանի մը հարիւր հրաւիրեալներ, զանազան կազմակերպութիւններէ, որոնց մէջ Հ. Հ. պատուիրակութեան նախագահ Ալ. Խատիսեան, իսկ «Յառաջ»ի կողմէ ներկայ էր Հրանտ - Սամուէլ :

Ուղերձներ կարդացին գեր. Գրիգոր արքեպիսկոպոս Պահապանեան (ֆրանսերէն), Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ Պ. Լ. Կ. Կերտան (ֆրանսերէն), Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կողմէ Պ. Լ. Բաշալեան (հայերէն), Փարիզի Հայոց Հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպիսկ.ի եւ եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ՝ Պ. Ս. Սաղրեան (հայերէն), հայ- կաթոլիկ համայնքին կողմէ (հայերէն) եւայլն :

Կաթողիկոս - պատրիարքը նախ սահուն ֆրանսերէնով մը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ ֆրանսացի եւ հայ հիւրերուն, յետոյ մաքուր հայերէնով մը եւ արեւելահայ հնչումով խօսեցաւ հայրենասիրական ճառ մը : Իրեն համար եղած բոլոր պատիւները վերագրեց ո՛չ թէ իր անձին, այլ իր ազգին, որ միշտ մեծ եղած է եւ պիտի ապրի յաւիտեան : «Ներկայ օտարները չեն հասկնար, ըսաւ, մեր ասկեղինիկ ու հիանալի լեզուն, այդ պատճառով ալ երկար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿՈՒ ՄԻՋՈՑ.— ՄԷԿ ՆՊԱՏԱԿ

(ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

Ենթադրաբար՝ ի՞նչ կրնայ ըլլալ, ուրեմն Ֆրանսայի վերջնական դիրքը,— կը հարցնէինք նախորդ յօդուածով,— կը լքէ՞ Սանճաքը, թէ կը պաշտպանէ զայն։

Այս հարցումին պատասխանը գտնելու համար, անհրաժեշտ է վերյիշել պատմութիւնը։

Եւրոպական բոլոր պետութիւններուն մէջ, Ֆրանսայի «արեւելեան քաղաքականութիւնը» ամենահինն է։ Վենետիկը, իր ժամանակաւոր նուաճումներով, հարկ է զանց առնել։ «Ֆրէնկ» բառը, որ Արեւելքի ու մասնաւորապէս Թուրքերու կողմէ տրուած է առհասարակ բոլոր Եւրոպացիներուն, կը յայտնէ թէ Ֆրանսան՝ այդ շրջանի ժողովուրդներու մտքին մէջ՝ շփոթուած է Եւրոպայի հետ։

Այդ թափանցումին կամ քաղաքականութեան փաստերը ունինք նաեւ մենք՝ Հայերս։ Կիլիկիան, որուն մէկ մասին համար է Ֆրանքօ-Թուրք այժմու վէճը, երկար ատեն կրած է այդ քաղաքականութեան կնիքը։

Այդ քաղաքականութիւնը, սակայն, ունեցած է երկու երես։

Երեսներէն առաջինը «խաչակրութիւնն» է,— զէնքի ուժով կամ բանակային արշաւանքով նուաճումը։

Պարզ է, որ ուժով թափանցումի ձեւը կիրարկուած է այն ատեն, երբ Ֆրանսան ուժ ունեցած է եւ այդ վայրերու իշխանութիւնները եղած են պակաս ուժեղ քան ինք։ Այդ արշաւանքներուն շարժառիթը եղած է, յաճախ, «ազատագրումը Թուրքերու բռնութեան տակ տրորուող ազգերուն»։ Բայց քաղաքական այդ նշանաբանը ծառայած է պատմուճան, ընդհանրապէս, պետական-տնտեսական մեծ ծրագիրներու, որոնք յաճախ յաջողութիւն գտած են։

Երկրորդ երեսը կազմած է առանձնաշնորհներու (capitulations) ձեւը, որ անզէն ու խաղաղ թափանցումն է, եւ որ կը ձգտի միեւնոյն նպատակին,— քաղաքական ու տնտեսական տիրակալութեան։

Օսմ. կայսրութեան վերջին շրջանի առանձնաշնորհներու գոյավիճակը ժառանգութիւնն էր հինէն սկսած այդ քաղաքականութեան։ Նոյն այդ քաղաքականութիւնն էր զոր կիրարկեց Ֆրանսուա Ա.ը։ Իր գերութենէն յետոյ, Գերմանիոյ դէմ ելլելու եւ «քաղաքական հաւասարակշռութիւնը» պահպանելու համար զինակցեցաւ Սուլթան Սիւլէյմանի հետ, որովհետեւ տկար կը զգար ինքզինքը։

Ուրեմն, թափանցումի քաղաքականութեան այդ երեսը, առաջին երեսի ճիշդ հակառակն ըլլալով, տկարութեան քաղաքականութիւն մըն է։ Բայց, ա՛ն եւս, ինչպէս ըսինք, չի հրաժարիր քաղաքական-տնտեսական շահեր հետապնդելէ։

Անկէ յետոյ, Լուի 14րդ.ը կ'օժանդակէր Վենետիկցիներուն՝ Թրքական ուժը խորտակելու համար, եւ, այդ օրերուն, կրկին զօրացած Ֆրանսան, ուժ կը ղրկէր Արեւելք՝ իր առեւտրական շահերը վերստին ապահովելու համար։

Բոնափարթ, իր կարգին, Եգիպտոսի արշաւանքէն զատ, Թուրքիոյ կ'առաջարկէր հարուածել Օսմանեան կայսրութիւնը եւ Ֆրանսայի ապահովել ընդարձակ հողամաս մը։

Անկէ մինչեւ «մեր օրերը» պատմութիւնը ծանօթ է։ Իթթիհատի շրջանին, մինչեւ նոյնիսկ պատերազմի նախընթաց օրերը, Ֆրանսա ամէն ճիգ թափեց Օսմանեան կայսրութեան հետ իր կապերը ամուր պահելու։ Բայց՝ «տկարութեան» քաղաքականութեամբ։

Եկաւ Զինադադարը, իր դաշնագիրներով, երբ այլեւս զէնքը տիրական էր կրկին, եւ Ֆրանսա կիրարկեց իր ուժեղ օրերու քաղաքականութիւնը,— մըտաւ ու տեղաւորուեցաւ Սուրիա։

Ասիկա միայն աշխարհակալութիւն մը չէր, անշուշտ։ Այլ՝ Ֆրանսայի ներկային ու մանաւանդ ապագային հետ սերտօրէն կապուած անհրաժեշտութիւն մը։ Իբրեւ Միջերկրականեան պետութիւն՝ նախ, եւ՝ երկրորդ՝ իբրեւ պետութիւն մը, որուն թեւը կ'երկարի մինչեւ իր Հնդկաստանը։

Միջերկրականը, բայց մանաւանդ անոր արեւելեան մասը, աւազանն է «միջազգային առեւտրական հոսանքին»։ Թուրքիոյ անկումէն վերջ, երբ ինք՝ Ֆրանսան եղաւ այն բախտաւորներէն որոնք պատերազմը վերջացուցին ոչ միայն «ոտքի վրայ» մնացած, այլ եւ «զէնը ի ձեռին», պիտի ուզէր, բնականաբար, բոլոր կարելիութիւնները օգտագործել՝ դէպի Արեւելք ամրօրէն տեղաւորուելու համար։

Մինչ այդ քաղաքականութեան հետեւանքն է, որ Ֆրանսա, հակառակ Սուրիոյ հետ կնքած իր դաշինքին, իր բանակը չի հեռացներ անկէ, հակառակ անոր որ Մերձաւոր Արեւելքի այդ մասը, ինչպէս կը գրեն ֆրանսական թերթեր, նիւթական ծանր բեռ մը եղած է իրեն։

Նախապատերազմեան Ֆրանսան իր գանձերուն ուժովը ուզած էր ապահովել Արեւելքի մէջ իր ազդեցութիւնն ու շահերը։ Ասիկա մերձաւոր երէկն էր։

Այսօր, հաստատուած հոն զէնքով, ու խրատուած այդ «տկարութեան քաղաքականութեան» հետեւանքներէն, ան պարտաւոր է շարունակել ուժով ինքզինքը պարտադրելու քաղաքականութիւնը։

Այս քաղաքականութիւնը աւելի հըրամայական կը դառնայ կարգ մը պատճառներով։ Թուենք զանոնք.

Առաջին,— Գերակայութեան հզօր պայքար մը սկսած է ընդհանրապէս Միջերկրականի եւ մանաւորապէս արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Ըստ երեւոյթին՝ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ կը մղուի ան։ Բայց, իրականին մէջ, Արեւելքի այդ մասին մէջ տեղաւորուելու ու մանաւանդ հոն անխախտ կամ անվտանգ մնալու խնդիրը Ֆրանսայի առջեւ նոյն դրուած է ճիշդ այն ձեւով՝ ինչ ձեւով որ դըրուած է Անգլիոյ առջեւ։

Երկրորդ,— Ֆրանսա փաստօրէն տեսաւ, որ Սանճաքի խնդրին մէջ հակաթուրք Իտալեան Էնկիւրիի հետ է։ Այն պահուն երբ Հաթայի մասին կը վիճէին Ազգաժողովին մէջ, Չիանօն թեւ ու թիկունք կ'ըլլար Ռիւշտիւ Արասի։

Երրորդ,— Ալէքսանտրէթը ռազմագիտական մեծ արժէք ունի։ Մեծն Աղեքսանդր, դեռ դարեր առաջ, ռազմագէտի իր հանճարը ապացուցած է, նաեւ տեղով,— զայն խարիսխ դարձնելով դէպի Արեւելք իր արշաւանքին։ Եւ յետոյ, Ալէքսանտրէթը նաւահանգիստն է Սուրիոյ։

Չորրորդ,— Փոքր Ասիոյ ափը՝ Իզմիրէն մինչեւ Ալէքսանտրէթ՝ իր վերջնական ճակատագիրը չէ գտած։ Իտալիոյ ցանկութիւնները ծանօթ են։ Բանի կարգադրութեան մը պարագային, Սանճաքը մեծ ու նոյնիսկ վճռական դեր կրնայ կատարել՝ թէ՛ ծովէն (իբրեւ ծոց եւ խարիսխ) եւ թէ ցամաքէն՝ իբրեւ անմիջական մասը Ատանայի շրջանին։ Իրականին մէջ ուրեմն, Սանճաքը կռուախնձոր է «այսօր» ի հաշիւ վաղուան։ Կարելի՞ է մտածել, որ, Ատալիոյ վրայ իտալական յարձակումի մը պարագային, Ֆրանսա պիտի չուզէ վերանորոգել 1918ի պատմութիւնը՝ իր կարգին անմիջապէս տեղաւորուելով Ատանայի մէջ— նոյնիսկ պաշտպանողի ձեւին տակ— տնտեսական; հողային եւ քաղաքական նպատակներով։ Չէ՞ որ պայքարը, ճաշէս, մեծերուն միջեւ է, կ'ըսէինք։ Ու պայքար մըն է տիրակալութեան։

Իտալիան ուժ կուտայ Թուրքիոյ՝ Սանճաքի հարցին մէջ՝ ի հեճուկս Ֆրանսայի,— աւելի զօրեղ հակառակորդին։ Այդ կերպով, կը խորհի, Ֆրանսան կը հեռացնէ ոչ միայն Սանճաքէն, այլ եւ՝ Ատանայէն։ Ատալիոյ թեւ զարնելու ուժն ու կարելիութիւնը ունեցող Հռոմը— հնարաւոր պարագային— կրնայ թեւ զարնել նաեւ Սանճաքի՝ եթէ ան ալ Թուրքիոյ պատկանի...։ Իսկ Սանճաքը դուռն է Սուրիոյ։ Կարելի՞ է մտածել, դարձեալ, իտալական ցանկութիւնները նաեւ այդ հողամասին վրայ։

Ու ճիշդ հոս է, կրկնենք, Սանճաքին արժէքը՝ Ֆրանսայի համար, Սուրիոյ ապագայի տեսակէտէն,— իրը պահելու համար զայն։ Իսկ հակառակ պարագային՝ Իտալիոյ առջեւ բաց չձգելու համար։

Ահա, ուրեմն, պատճառներէն մէկը այն միօրինակ ձեւին, որով, կ'ըսէինք, արեւելեան Միջերկրականի հարցը դրուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի առջեւ հաւասարապէս։

Հինգերորդ,— Ֆրանսան գաղթային կայսրութիւն է։ Ասիական թէ Աֆրիկեան գաղթավայրերու մէջ ազգային ձգտումները օրէ օր թափ եւ յանդգնութիւն կը ստանան։ Մեծերու մրցակցութիւնը հասած է մինչեւ հոն, որ անոնք իրարու դէմ կը լարեն տիրապետեալ ցեղերն ու ժողովուրդները։ Սանճաքը լքել՝ պիտի նշանակէր ստեղծել նախընթաց մը, նախ, եւ, երկրորդ, յաչս Ֆրանսայի ենթակայ ժողովուրդներուն հարուածել անոր զինուորական ու քաղաքական հեղինակութիւնը։ Նոյնը եւ ամբողջ Արեւելքի մէջ։

Վեցերորդ,— Չինաստանի վրայով ծաւալող Ճափոնը, Խաղաղական ովկիանոսի հաւանական ալեկոծումը, եւ Հռոմ-Պերլին-Թոքիօ առանցքը, ամենալուրջ պատճառներ են, որ Ֆրանսա իր ոտքը չհեռացնէ Սանճաքէն։

Եթէ ուշադրութեամբ հետեւինք Ֆրանսայի ընթացքին, պիտի տեսնենք որ ան զիջումներ կ'ընէ տնտեսական, վարչական գետնի վրայ եւ նոյնիսկ դրօշի ընտրութեան մէջ, բայց՝ ո՛չ զինուորական։ Աչք կը գոցէ, մինչեւ անգամ Թրքական ամէն տեսակ թափանցումներուն։ Բայց, երբ Էնկիւրի ուժ կը կեդրոնացնէ, կը կեդրոնացնէ նաեւ ինք....։

«Թուրքիոյ բարեկամութիւնը մեզի համար թանկագին է»— կը գրէր անցեալ օր, Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը։ Նոյնը կարող է յայտարարել նաեւ որեւէ մէկ վարչապետ։

Ինչո՞ւ, սակայն, թանկագին է այդ բարեկամութիւնը,— Ֆրանսօ-գերմա՞ն սահմանին, թէ արեւելեան այդ մասին համար։ Անշուշտ՝ վերջինին։ Այդ պարագային, Ֆրանսական բանակը աւելի վստահելի չէ՞, Փարիզին համար, Սանճաքի մէջ, քան Թրքականը, որ կրնայ վաղը ուրիշին եւ միշտ ինքն իրեն ծառայել...

Ֆրանսական այս դիրքին դէմ, ի՞նչ կրնայ ըլլալ դիրքը Էնկիւրիի, սակայն։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴՐՕՇԱԿԸ

Ամէն դարու ու բոլոր ժողովուրդներու մէջ գործածուած են նշաններ թէ կանոնաւորելու համար զինուորներու երթը եւ թէ ցուցնելու անոնց ուղղութիւնը։

Հին ժողովուրդներ երբ կը քալէին դէպի յաղթական ճակատամարտ, իրենց հետ ունէին խորհրդանշաններ։ Բնականաբար այդ խորհրդանշանները միատեսակ չէին եւ իւրաքանչիւր ցեղ ունէր իր մասնայատուկ խորհրդանիշը։ Սակայն ներելի է ենթադրել որ աքաղաղը եւ վարազը եղան անոնց գլխաւոր խորհրդանշանները, որովհետեւ այն ժամանակուան միտքը պարտաւորուած կը զգար ինքզինքը կամ աւելի ճիշդը կը նախընտրէր իր զինուորական ուժը ներկայացնել գազաններու խորհրդանիշերով, իբրեւ արտայայտիչը կռուող կենդանիներու։ Բայց ուղղութիւնը որուն հետեւեցան այս ցեղերը, հետզհետէ բարեփոխուեցաւ։ Անհրապոյր եւ արիւնարբու ցեղերը տեղի տուին ներդաշնակ եւ նշանակալից գոյներով կտաւի մը, որ կոչուեցաւ դրօշ։

Ի՞նչ է ուրեմն դրօշ մը։

Դրօշը հայրենիքին նկարն է, անոր խորհրդանիշը ամենաբնական եւ ամենափայլուն, անոր ցոլքը ամենամաքուր եւ ամենահաւատարիմ... Հեռաւոր վայրերու մէջ զինուորները, անհուն ովկիանոսին մէջ՝ նաւաստիները, բոլորը՝ հայրենիքէն հեռու կամ անկէ դուրս, տեսնելով իրենց ազգայնական գոյները, յիշատակներով կը լեցուին, եւ զգացումներու անզրպետ մը պահուն, իրենց սիրտերը կը բաբախեն։

Դրօշը գիւղին զանգակն է, որ կը պաշտպանէ հայրենակիցը, եւ այս վերջինը կ'ապրի անոր շուքին տակ։ Դրօշը իր պանծալի ծալքերուն մէջ կը պարունակէ հայրենիքին պատիւը։ Անիկա լուսաւոր կէտն է, ուր բոլոր նայուածքները կը հանդիպին իրարու։ Ընտանիքէն եւ հայրենիքէն հեռու, ան կը յիշեցնէ ընտանիքը եւ հայրենիքը, մէկ խօսքով, դրօշը մասունքն է, խորհրդանշական ծառը հայրենասիրութեան։

Կրօնքը եկեղեցիին պէտք ունի եւ փոխադարձաբար եկեղեցին իր քարոզիչին։ Մարդը իր զաւկին պէտք ունի եւ նոյնպէս հայրենիքը իր դրօշին։ Բնական օրէնք է այս, մէկը միւսին կապուած է, նոյնիսկ մահը՝ կեանքի շունչին... Արդ՝ դրօշը այն է, որ կը պատասխանէ հայրենիքի պահանջներուն, նոյն դրօշակն է որ ծածանելով ամբոխներու կատարներէն եւ սրտի խորքերէն, կը պարունակէ բոլոր յոյսերն ու խոյանքները անցնող եւ եկող սերունդին, ժողովուրդի մը՝ որ կը տեսնէ ու չի մոռնար, որ կը զգայ եւ չի դաւեր...

Զինուորին համար դրօշը վերախմբումի նշան մըն է։ Ճակատամարտի մը պահուն, երբ հրամանատարին մարած ձայնը թնդանօթներու սուլոցէն եւ թնդանօթներու ահաւոր ձայնէն չի կրնար ինքզինքը լսելի դարձնել զինուորներուն, զօրագունդին դրօշն է որ հպարտօրէն կը ծածանի ծուխին մէջէն, իւրաքանչիւրին իր տեղը եւ պարտականութիւնը ցուցնելով։ Ուր որ է ան, հոն են զինուորները, եթէ յառաջանայ՝ զինուորները կը հետեւին անոր պայքարին, եթէ նահանջէ, անոնք կ'ընկերանան անոր։ Անոր՝ շուրջն է որ կը համախմբուին վերջին բեկորները բանակին, անոր ծալքերուն տակ է որ մեծ փլուզման ատեն կուգան պատսպարուելու՝ պարտուած բանակին վերապրողները, մտածելու եւ ուժ վերստանալու համար, վերակազմուելու եւ պատրաստուելու փառայեղ ճակատամարտի մը։ Անճար հրամանատարի մը պատասխանատուութենէն փախուստի մատնուած զինուորներուն, ոչ պարտականութեան զգացումները, ոչ սպառնալիքները եւ ոչ խորհուրդները կրնան պարտականութեան հրաւիրել զինուորները, բայց երբ այդ իրարանցումի մխորին մէջէն՝ խորհրդաւոր ձայն մը «դրօշակը, դրօշակը» կը պատռէ միջոցին ամբողջը, փախստական զինուորները կը կենան, այն ատեն անոնք իրենց աչքերով կը փնտռեն հոյակապ դրօշը, որուն համար ուխտած են պաշտպանութեան մինչեւ իրենց վերջին շունչը։

Գետին ինկած զինուորի մը պարտականութիւնն է, յանձնումի պահուն, շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ որ խնայուած է դրօշին եւ ինք անոր տեղը գետին ինկած է։ Այս հերոսական ճիգին մէջէն է որ զինուորը կը տեսնէ իր անցեալը եւ երիտասարդութիւնը։

Այս դրօշակը հայրենիքին ճիշդ նըկարն է։ Ան մեզի կը յայտնէ իր ուրախութիւնները եւ դառնութիւնները, ան մեզի կը պատմէ իր յաղթութիւններուն հետ պարտութիւններն ալ։ Երբ բարձր եւ հպարտ է ան իր փայլուն գոյներուն մէջ, հայրենիքը ուրախութեան մէջ է, երբ կը խոնարհի սեւերով շրջապատուած, հայրենիքը սուգի մէջ է։

Տեսէք թէ ինչ յարգանք կը մատուցուի դրօշին զօրանոցին մէջ, զինուոր մը ամբողջ զօրագունդին անունով կը հսկէ անոր վրայ։ Գնացքի եւ ճակատամարտի պահուն՝ սպայ մըն է զայն կրողը, ուղեկից ունենալով պաշտօնակալներ։ Անոր տողանցքի մը պահուն երեւցած ատեն, հարիւրապետը եւ սպաները կը բարեւեն զայն, իրենց սուրերուն ծայրը գետին խոնարհեցնելով, եւ զինուորները անոր կը ներկայացնեն իրենց զէնքերը, փողերը կը հնչեն, թմբուկը կը զարնէ եւ նուագը զինուորական փողերգը կ'արձակէ որովհետեւ զինուորները հասկցած են որ այս կտաւի կտորը սուրբ եւ խորհրդաւոր բան մըն է, որ աւելի վեր է քան զէնքը, քանի որ նոյնինքն ազգն է։

Պատիւը օրէնք դարձուցած զինուորին յարգել դրօշակը, զայն սիրել եւ հաւատարիմ մնալ անոր։ Զինուորը պարտաւոր է տալու դրօշակին անսահման նուիրում մը եւ պատրաստ ըլլալու զոհելու իր շահերը, իր գորովները։ Ըլլալ հաւատարիմ անձնուէր դրօշին, զայն երբեք չձգել կը նշանակէ, անոր ընկերանալ ամէն տեղ ուր որ կը ծածանի ան, գնդակներու եւ ռումբերու տակ, կը նշանակէ չդաւաճանել անոր։ Դրօշակը իր մէջ կը պարունակէ պատիւը եւ հայրենիքը։ Վարանիլ մեռնիլ անոր համար՝ կը նշանակէ տկարութիւն, կը նշանակէ մեղանչել հայրենիքին դէմ։ Դրօշակը աւանդ մըն է, որ հայրենիքը կը վստահի զինուորին։ Զինուորը պարտաւոր է այս աւանդը պահել իր հոգիի բոլոր ուժովը... Զօրագունդի մը համար չկայ աւելի նուաստացում քան կորսնցնել դրօշակը, չկայ աւելի մեծ յաղթութիւն, քան թշնամիին մէկ հատ գրաւել։ Հռոմի մէջ դրօշակը կորսնցնող զօրագունդը՝ բանակէն կը վտարուէր։ Օսթէրլիցի յաղթանակէն վերջ (2 դեկտեմբեր 1805) Նափոլէոն իր բանակին տողանցքի պահուն, նկատեց որ զօրագունդ մը առանց դրօշի էր— «զինուորներ, ըսաւ, զինուորներ, ի՞նչ ըրիք դրօշակը՝ զոր ես ձեզի վստահեցայ»։

Հարիւրապետը մօտենալով անոր առանց բառ մը արտասանելու, վեց դրօշներ կը ներկայացնէ, գրաւուած Ռուսերէն եւ Աւստրիացիներէն.

— «Այս կը նշանակէ որ դուք [illegible] չէք, կը շարունակէ Նափոլէոն, բայց այս վեց դրօշները չեն փոխարիներ իմ արծիւս»։

Այս խօսքերէն վերջ, Նափոլէոն կը պատուիրէ որ զօրագունդը քանի մը օր սուգ պահէ, կորսուած դրօշակին համար։

Նոյն Նափոլէոնը աւելի վերջը կը գրէր իր «Յուշերուն» մէջ — «Զինուոր մը օտար տեղ չէ երբեք իր դրօշակին մօտ, որովհետեւ դրօշակին [illegible]ուած տեղը հայրենիքն է»։

Արդ, անդամահատուած դրօշին ցեղին, յիշէ որ սերունդ մը [illegible] սանձուած, մխիթարուելու կարօտ հազար սրտեր պաշտպանուելու [illegible] ժանի... իսկ մենք կ'երդնունք [illegible] մեր յաւիտենական հաւատարմութիւնը եւ անսպառ յոյսերը։

Լ. ՂՇԽՈՒՆԻ

(Մարսէյլ ծնած պատանի)

ՀՐԷԱԿԱՆ արտակարգ ժողով [illegible] գումարուեցաւ Երուսաղէմի մէջ։ Ներկայ էին՝ Փ. Վայցման՝ նախագահ [illegible] Սիոնական միութեան եւ Հրէական գործակալութեան, ազգային խոր[հ]ուրդին եւ գործադիր յանձնախումբին անդամները եւ Երուսաղէմի հրէական համայնքներու մարմինները. [illegible] ժողովը քուէարկեց կոչ մը՝ աշխարհի քաղաքակիրթ ազգերուն։ Կոչին [illegible] կը յիշուի այն թշուառութիւնը [illegible] րուն մատնուած են Գերմանիոյ, [illegible] մանիոյ եւ Լեհաստանի Հրեաները [illegible] օժանդակութիւն կը խնդրուի [illegible] մը գտնելու համար հալածեալներուն [illegible]

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՈՒԳԱՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քարէ, խարակի քծուարներէն դուրս չուող երիցուկներու հովանիին տակ բարձրացող Ակրոպոլի վրայ կը կանգնի Փիդիաս, զոլոցելով զգեստաւորուած, եւ կը նայի վար դէպի ծովը, որուն մէջ կը հայլիանայ Ատտիկեան երկինքին [illegible]։ Բայց խորքէն դուրս կը խուժէ դէպի վեր քաղաքին ժխորը, կալկալներէն նըւագ եւ ցուցք, խնդիր ու խնճոյ, ամբոխավար ղալմաղալը Աթէնքին։ Եւ ինչպէս որ Փիդիաս ժխորին եւ մենաւոր զմայլանքին այս հըրաշալի միաւորումէն արարչական ղեկերու ձուլումին շունչը քաղեց, շատ դարեր ետքն ալ նոյնը Ռոտէն։ Փարիզի վիմարդեայ ծովուն մէջ կանանչ կղզիները կազմող հանրային պարտէզներէն մէկուն մէջ, Ռոտէն որոճաց իր անրջանքները։ Թռչուններու ճռուողիւնէն եւ աղաւնիներու [illegible] ոգեւորուած պարտէզին լռութիւնը կը պարուրէ զայն իբրեւ առանձնակեաց խուց մը։ Բայց անդին հզօր քաղաքին մարմնաւոր մռմռութիւնը կը զգացուի անլսելի։ Ամենուստ կը վայրաբերեն ձայներու կոչը, թնդիւնը, զուռը Ռոտէնի վերեւ, զոր թեթեւ ընդարմացումի պայծառակերպ կայքի մը մէջ փոխադրած է լռութեան եւ ժխորի անօրինակ հիւսուածքը։

×

Հիմա գանք այն դրդուիճներուն, որոնք մասնաւորապէս կը սիրուին իբրեւ ռահվիրայ աշխատանքի տրամադրութեան։ Մարդ սիկարէթ մը կը խմէ, յետոյ հատ մըն ալ, մտախոհ կը նայի ամպիկներուն կամ գալարներուն եւ ինքզինքը կը զգայ բացուած եւ գրգռուած, ինչ որ նախանշանն է աշխատութեան։ Կը խմէ իր «Քէֆէն» կամ «Թրքականը», որ խմողին մտքին առջեւ կը բերէ Սամարղանտի կաթողներուն, գմբէթներուն, ջրուղիներուն եւ մինարէներուն տեսիլքը, եւ կը զգայ թէ ինչպէս արգելքները կը հալին եւ խնդիրները կը լուծուին, ինչպէս կեանքը յանկարծ աւելի թեթեւ աւելի պարզ կ'երեւայ։ Այդպիսի զգածումը մը կ'ունենայ մարդ, գինի ալ խմելով։

Ամէն պարագայի մէջ, սակայն, մարդ միշտ քիչ մը անվստահ կ'ըլլայ այնպիսի աշխատութեան մը հանդէպ, որ այդ գրգռիչներուն ազդեցութեան տակ կը կատարուի։ Համաշխարհային գրականութեան ոչ սակաւ գլուխ գործոցներուն մէջ ուրոյն մասեր կան, զոր կարդալով մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ, թէ զանոնք ստեղծագործողը ա եւ է բան իրեն օժանդակ ունեցած է իր այդ ներշնչումին համար։ Պատկերներ եւ նմանութիւններ, որոնք հետզհետէ կը ստուարանան, կ'ուռին, արդիւնք են խիստ զօրաւոր դայլայլիի մը, ներքին պոռթկումի։ Նոյնիսկ անգլիագրական ճարտարարուեստին մէջ օրինակներ կան պոռթկացող կիրքի մը, որ վարպետին թեւը կը վարէ, իբրեւ ազդեցութիւն արբշիռ զմայլումի մը, որ կը վերացնէ վարպետը։ Պօտլէր [illegible] միջոցաւ կը փոխադրուէր իր տեսակ մը ցնորած տրամադրութեան մէջ, երբ դժուարաւ կրնար իր ներշնչումին ծայրը չթողուլ, կը զգար իր բռնկիլն ու մարիլը, մինչեւ որ դըրգռումի բուռն միջոց մը չգար կրկին խթանել զինք։

×

Ինչ ինչ դեղեր, որոնց գրգռիչ ազդեցութիւնը արգահատելի կարգ մը մարդոց աշխատութեան ընդունակութիւնը խթանելու կը ծառայէ, պատճառ կ'ըլլան այդ խեղճերուն մաշեցումին եւ փճացումին։ Դեռ ամէնուն յիշողութեան մէջ է մեծանուն գերասանուհիի մը մահը, անոր որ առանց քօքայինի չէր կրնար խաղալ եւ իր այս մոլութեան զոհ գնաց։ Ոչ սակաւ գեղարուեստագէտներ եւս մորֆինի ստրուկ եղան։ Ասոնց մահաբեր գործունէութեան ա եւ է անբնական գրգռում, որ առաջ կուգայ թոյնով, կը փոխարինուի բացարձակ թուլութեամբ, որ կեանքին ալ սուղի կը նստի — նոյնը չէ՞ միթէ ձիարշաւի մրցումներուն մէջ եղածը, երբ խեղճ ձիերուն զանազան դեղեր կը ներարկեն անկշռան, անբնական վազք առաջ բերելու համար, եւ առով կը փճանան այդ կենդանիները։

×

Առատ ու անսպառ ստեղծագործող անձնաւորութիւններ անբնական գըրգռումի պէտք չունին։ Անշուշտ է որ անոնք ալ պարտաւոր են քննել դիտել, թէ ինչ պայմաններ իրենց աշխատութիւնը կ'ընեն աւելի դիւրին, աւելի ազատ եւ աւելի արդիւնաշատ։ Ազատ օդի մէջ շարժելու վարժուած մարդ մը, զոր օրինակ, երբ զրկուի այդ յատկութենէն, մասնաւորապէս կ'ըլլայ ամուլ, սահմանելով սենեակի մէջ աշխատիլ։ Պէթհօֆէն, որ ձեռքերը կոնակը, ինքզինքը բնութեան տըուած, տեսակ մը անգիտակից նայուածքով կը վազէր անտառին մէջ,— Շօփընհաուըր, որ ձեռքերը սաստիկ հոս ու հոն շարժելով եւ բարձրաձայն ինքն իրեն խօսելով, ամէն օր իր զանգրահեր շունին հետ Ֆրանքֆուրթի շրջակայքը երկար ու հեռաւոր պտոյտներ ընելով գործի կը լծուէր— ասոնք այնպիսի մարդիկ են, որոնց պտոյտի համար չէ որ այսպէս կ'ը[նեն] այլ պտոյտ ընելով կ'աշխատէին։

×

Ինչ որ ճշմարիտ է արուեստագէտներու համար, նոյնը կ'ըլլայ նաեւ իւրաքանչիւր մտաւորականի համար։ Ամէն մարդ լաւ գործ տեսած կ'ըլլայ ինքզինքը դիտելով, թէ ինչպէս է աշխատութեան տրամադրութիւնը, թէ ինչ պայմաններու մէջ իր [illegible] ծունէութեան ընդունակութիւնը սրուի։ Շատ մարդիկ առատ ճաշէ [illegible] երկու ժամ վերջ ա եւ է խոր աշխատութեան կարող չեն դառնար։ Մարդիկ կան որ նախ պէտք է ածիլուին [illegible] սկսելէ առաջ։ Ուրիշ մը պէտք [illegible] անոյշ հոտ քսելու, տրամադրութիւնը տեղը բերելու համար։ [illegible] պակսիր նաեւ մարդիկ, որոնք [illegible] խատանքի լծուելէ առաջ տրամադրութիւն առաջ բերող նախապատրաստական արարողութեան կը կարօտին [illegible] այսպէս ընելով հանդերձ, բան մըն [illegible] չեն կրնար արտադրել։ Կայ [illegible] թիւն մըն ալ, որուն դէմ [illegible] ձախապէս անզօր են բոլոր [illegible] ները։

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Թուրք հրապարակագիր Ագահիւն, ենիզ. որուն չորս յօդուածները՝ Թուրքերէն խօսելու մասին, արտատպած էինք «Յառաջ»ի մէջ, կը պատմէ նոր գրութեան մը մէջ (Թուրքերէն «Թան»)։ —

Այս դարը մեր սերունդին երիտասարդութիւնն է որ հրապարակ գրած է։ Անոր սիրոյն որքան նշանաւոր տունկեր վար առինք, որքան սպակիներ կոտրեցինք, ինչքան կզակներ փշրեցինք, ինչքան ակռաներ թափեցինք։ Մեր այս բռածներուն բոլորն ալ գաղափարական եւ քիչ մըն ալ անպատասխանատու երիտասարդութեան անխառն, անկեղծ պոռթկում-ներն էին։

Այս զգացումի եւ գաղափարի յոր-դումները չէին կրնար յանցանք նկատուիլ եթէ նկատուէր իսկ, պէտք է որ անձեղ եւ ներելի նկատուէր։ Ինչպէս որ այնպէս ալ եղած էր։

Բայց երբ տարիները անցան, «դէպքերն ու արարքները» իրարու վրայ բանուորուած՝ կեանքը փոխուեցաւ, ամէն ինչ վերակենդանացաւ, Թարմացաւ, նորընոր հոսանք մը սկսաւ։ Գործերը բոլորովին փոխուեցան։ Նոյնպէս փոխուեցան մտայնութիւնները եւ այս մտայնութեանց ընկերային կենցաղին մէջ գործադրութեան ձեւերը։

Օր մը, մարդ մը, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, մեռաքանայ ծով. գ. գորշ կարմիր ֆէսը «արհամարհոց» բանելով կորսնցուցի ինքզինքս։ Եթէ ընկերս՝ Սիւլէյման Քէմալ Թէյիս չըլլայինք, այդ մարդուն գլխուն վրայ ծակ մը պիտի բանայի. թէպէտեւ քիչ յետոյ բացուելիք ուրիշ ծակի մը մէջ ալ ես պիտի մտնէի։ Ինչո՞ւ։

Ֆէսը արհամարհելուն համար։

Այսօր դժուարաւ ինքզինքս կը զըսպեմ ատելութեան յանձնելէ բոլոր անոնք որ դէպի իրենց ծոծրակը կը դարձնեն իրենց Եաւէթին արեւի համար պրուած առաջամասը։

Մէկը չըլլուած իրականութիւնն էր, իսկ միւսը բուն իրականութիւնը։

Մահմուտ Մուհթար փաշայի Իզմիրի կուսակալ եղածատենն էր։ Առաւօտուն պալատ հոն եկած էր։ Առաջին Գորտոնէն ինքնայատուկ կերպարանքով երիտասարդ զէյպէկ մը կ'անցնի եղեր։ Օտարական մը առաջին անգամն է որ կը տեսնէ, կամ զարմանալի կամ հաճելի կը թուի իրեն, կը խընդայ։ Դո՞ւն ես խնդացողը։ Զէյպէկը անմիջապէս կը փարի մէջքը գտնուած դաշոյնին, եւ իր ծնրակալի պատիւը փրկելու համար, քիչ մնաց պիտի մեռցնէ եղեր օտարականը։ Այդ շրջանի աւանդաշնորհումները կատղած վիճակ մը ունէին։ Քաղաքական հարց մը դարձաւ այս դէպքը եւ ինչքան քըրտինք թափուեցաւ փակելու համար զայն։

Այդ երիտասարդ զէյպէկը, 26 տարի յետոյ, Իզմիրի բարձր դասու արահի մը մէջ տեսայ։ Չկրցայ ճանչնալ։ Ան զիս ճանչցաւ։ Ջահահաս, արդիականացած Պայ մը դարձեր էր։ Հիմա կը ծափահարէ այն զէյպէկներըրունք իրենց ծնրակալերը կը նետեն, իսկ զեռ չնետողներուն ալ կը թելադրէ նետել զանոնք։

Հանրակառքի մէջ կիներու տեղը բաժնող վարագոյրը ախալմամբ բացուեց ըսելով մարդու մը կերած հաւաքական ծեծը եթէ Գարակէօզի էջը ու-տէր, անմիջապէս ուտելը կը տեսէր։

Այսօրուան տաղոջապաշտական օրէնքը կը վերցնէ պատուհաններուն վանդակներն ու փեղկերը։

Այսօրուան նորահաս սերունդը հին տաւերը ոչ առանձին առանձին, ոչ ալ խմբովին կը ճանչնայ։ Սղագրութեան կեցծը կը կարծէ զանոնք։

Թուրքերէնը Թուրք աշխարհագաղափարի մտաւորականները չէին խօսեր, կոյտ լեզու է բսելով։

Ասոր համար հարազատ Թուրքերէնին «Լիսանը Օսմանի», «Նահվի Օսմանի», «Սարֆի Օսմանի» անունները տրուէին։ Այսօր գիտենք թէ մեր լեզուն մայրն է լեզուներուն։

Թուրքերէնը այնքան ծաղկած, գեղեցկացած, այսինքն իր իսկութեան վերադարձած է որ, օր պիտի գայ որ ուրիշները ինքնին պիտի սորվին եւ ինքնաբերաբար խօսիլ պիտի ուզեն։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Շաբաթ (Յունուար 15) երեկոյ «Քէ Վանթիւրի» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Վասպուրականի Հայր. Միութեան հանդէսը։ Սրահը լեփ-լեցուն էր։

Վարչութեան ատենապետի բացման խօսքէն ետք, Նուագախումբը նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։

Օրուան բանախօս Գ. Ց. Շալճեան Միութեան շուրջ խօսիլ վերջ, կարգ մը օգտակար թելադրանքներու շարքին, յորդորեց վառ պահել հայրենի ոգին, սովորոյթներն ու աւանդութիւնները, համերաշխ ըլլալ եւ չծուլիլ հայրենակցական միութեան շինարար աշխատանքներու։

Թէ ատենապետը եւ թէ բանախօսը չմոռցան հայերէնի գիշերային դասընթացքներ բանալու անհրաժեշտութիւնը։

Երգերէ, արտասանութիւններէ եւ նուագէ մը վերջ, խօսք տրուեցաւ ականաւոր վարդապետի, որ իր եւ Երուանդեմ գոմուող Վասպուրականցի երիտասարդ վարդապետներու կողմէ ողջունեց Մարսէյլի հայրենակիցները, իր ուրախութիւնը յայտնեց եւ հակիրճ ճառով մը չմոռցաւ հայրենի ոգիպահպանման անհրաժեշտութիւնը եւ համերաշխութեան կարեւորութիւնը, նկարագրեց պատմական քանի մը արժէքաւոր դրուագներ եւ ազգօգուտ խնդիրներ շօշափեց։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Վասպուրականցի Օր. Լ. Հացագործեանը դաշնակով, Օր. Եղիշեան եւ քոյր ու եղբայր Աճէմեանները արտասանութեամբ։

Երիտասարդներէն Գ. Գ. Զօրպաճեան (Վանեցի) բեմի վրայ նուագեց բնիկ եղանակներ։

Կէս գիշերէն վերջ, սկսան եւրոպական եւ հայկական պարեր։ Ասեղնագործ սեղանները լեցուեցան համադամ կերակուրներով եւ աղանդերներով եւ ըմպելիներով։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ Գ. Ց. Հացագործեան։ Ու կէս գիշերէն մինչեւ լոյս սրահը թնդաց ազգային, ժողովրդական երգերով, նուագով, ուրախ բացականչութիւններով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« ԱՆՈՒՇԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ »

ՄԱՐՍԷՅԼ — Երկու ներկայացումներ Մարսէյլի մէջ, «Յառաջ»ն էր որ կը յայտարարէր քանի մը օրէ ի վեր, եւ կը հրաւիրէր հասարակութիւնը, քաջալերել նախաձեռնողները, որոնց իրենց կարգին լծուած էին ժրաջան աշխատանքի ոչ թէ անպայման քանի մը տոմս աւելի ծախելու, այլ, որպէսզի հասարակութիւնը գայ սիրայօժար եւ մեկնի լաւագոյն տպաւորութեամբ։

Այնիսկ պատճառով, նիւթական եւ բարոյական մեծ զոհողութեան մը տակ մտնելով, ընտրած էր ընտիր կըտոր մը, զգացնելու համար կարգ մը տարրերու թէ «Աբեչին մալալան» եւ «Աշուղ Ղարիբի» նման տափակութիւններէ վեր, կայ իրական գեղարուեստ, որուն պէտք է ծանօթանալ եւ վարժուիլ ձիշդ այդ մտահոգութեամբ էր որ Գոմոնի մեր ընկերները «Անուշ»ի ազգերը բաժնեցին բոլոր Հայերու դուռները։ Եւ չխաբուեցան իրենց ենթադրութեան մէջ։

Շաբաթ իրիկուն, 15 յունուար, «Շահբիկեան» սրահն ենք, աթոռ չի բաւեր, քանի մը վայրկեան, արդէն նոր աթոռներ եկած են։ Ժամը ճիշդ 9ին վարագոյրը կը բացուի, ներկաները լուռ եւ երկիւղած կը հետեւին խաղին, եւ այսպէս մինչեւ վերջ։ Խաղին նկարագրութիւնը կը գտնեմ աւելորդ, քանի որ ծանօթ է շատերուն, իսկ դերակատարները, բոլորն ալ առանց բացառութեան իրենց դերին մէջ։ Մասնաւորելով գլխաւոր դերակատարները, կրնանք յայտարարել որ Օր. Անժէլ Վարժապետեան, Անուշի իր դերին մէջ իր երգելու արուեստին միացուցած նաեւ դերասանի խոստումնալից ընդունակութիւնները, հանդիսականներու ուշադրութիւնը մինչեւ վերջ կեդրոնացուցած պահեց իր վըրայ։ Խաղին ղեկավարներն էին Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, որոնց այս գործին մէջ ունեցած օգտակար գործունէութեան մասին կ'ուզեմ գրել առանձին։ Գ. Վարդապետ Տէր Վարդանեան «Սարօ»ի դերին մէջ, ինչպէս շատ մը ուրիշ դերերու մէջ մինչ ու. նեցած է գնահատելի յաջողութիւն եւ սիրուած բոլորէն, իր զգայուն խաղարկութեամբ։ Գ. Համ. Համբարձումեան Մոսիի դերին մէջ, եկաւ հաստատելու մեր համոզումը թէ մեր հանդէսներուն համար փնտռուած իր երգչի ընդունակութիւնէն զատ, ունի նաեւ դերասանի լաւագոյն ձիրքեր։

Չենք կրնար մոռնալ նաեւ Գ. Վարդգէս Քէչէճեանի օգտակարութիւնը մեր թատերական ձեռնարկներու մէջ, հոգ չէ թէ Անուշի ներկայացման մէջ իրեն բաժին ինկած էր ամէն բանի հասնելու ապերախտ աշխատանքը։

Ըստ եղած կարգադրութեան՝ յաջորդ օրը կիրակի իրիկուն, Գոմոնի «Վարանդեան» սրահն ենք։ Ժամը 7ուկէսն է բայց արդէն դժուարաւ մարդ կարելի է տեղաւորել։ Ժամը 8ին մեր ընկերները եւ իրենց պարագաները շատ բախտաւոր պիտի ըլլային եթէ անկիւն մը կանգնելու տեղ գտնէին։ Ժամը 9ին կը սկսի ներկայացումը։ Նոյն յաջողութիւնը եւ նոյն խանդավառութիւնը։ Օր. Անժէլի երգերը եւ խաղարկութիւնը գերած են բոլորը, որոնց կարգին եւ «Վարանդեան» սրահի վարչութիւնը, որ իրրեւ շնորհակալութեան արտայայտութիւն նուիրեց ծաղկեփունջ մը համապատասխան ժամադրութեամբ։ Հանդէսը վերջացած է, գոհ են նախաձեռնողները, գոհ է մասնաւոր ինքը հասարակութիւնը եւ դժուարաւ կը բաժնուի սրահէն։

Ապրիք ընկերներ, աշխատեցէք, եւ ձեր աշխատանքով ու եռանդով խանդավառեցէք այս ժողովուրդը, որ չափազանց կարօտ է խանդավառութեան, այս օտար եւ անհարազատ երկինքներու տակ։ Այս բոլորին յաջողութեան մէջ տեղ ունի Գ. Գ. Սարգիս Ջէօրէքճեանի եւ Սեւոն Շէքմանեանի նուագախումբը, որուն համար մեր սրտագին շնորհակալութիւնները։

Մեր շնորհակալութիւնները Սէն Լուի եւ Պուլվար Օտտայի հայրենակիցներու եւ ընկերներու։ Անոնք սիրայօժար տրամադրած էին իրենց օթոբիւսները, որոնց դերը մեծ էր հանդէսի յաջողութեան համար։ Մասնաւորապէս Տիկին Քնարիկ Արզումանեան մեր խնդրանքին ընդ առաջ երթալով, յանձն առած էր աղջիկները ղեկավարելու դժուարին աշխատանքը։ Մեր շնորհակալութիւնը նաեւ հայ հասարակութեան որ կրցաւ գնահատել մեր աշխատանքը եւ հոծ բազմութեամբ եկաւ քաջալերել մեզ։

Ց. Տ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ԼԻՈՆ — Մանուկներու ամիս մը կազմեցին վերջին շաբաթները, գրեթէ ամբողջ Ֆրանսայի, մասնաւորաբար Լիոնի գաղութին համար։ Բարեգործական դպրոցին մէջ տրուեցաւ աչուղ Բուրէնի նուագահանդէսը՝ յատկապէս մանուկներու եւ պատանիներու համար։ Ցեռայ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի ու Համազգայինի ամավերջի հանդէսը, ու վերջապէս Հայկական դպրոցի հանդէսը, յունուար 15ին, Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ։

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր ծնողքներով որոնք եկած են լսելու իրենց զաւակներուն հայերէն արտասանութիւնները, մենախօսութիւնները, երգերն ու պարերը։

Նախագահ Գ. Հրանդ Թադէոսեան քանի մը խօսքով տեղեկութիւններ հաղորդեց դպրոցի աշխատանքներու մասին։ Անկարելի է 120ի մօտեցող աշակերտներու անունները մի առ մի յիշել, բոլորն ալ տոտիկ-կայտառ, բոլորն ալ սահուն եւ յաջող՝ իրենց արտասանութիւններով։

Ահա խմբերգները որոնք աշխատանքն են ծանօթ մանկավարժուհի Տիկին Շահինեանի։ Այս անխոնջ Տիկինը յոգնիլ չի գիտեր, երբ գործը մանուկներու դաստիարակութեան համար է, ներկայ է հոն ուր մանուկներու համար կազմակերպուած գործ մը կայ, կը վազէ ամէն տեղ, գիշերը ցորեկին խառնած։ Երեւութապէս խիստ, բայց սրտանց կը գուրգուրայ բոլորին վրայ։ Այնքան գոհ է երբ կարենայ մանուկ մը եւս աւելցնել իր դաստիարակած խումբին վրայ, կը բաւէ որ անոնց գրել կարդալ, արտասանել ու երգել լսէ, գանոնքնայ մեծցնէ...

Հանդէսին պարերը կը ղեկավարէր Տիկին Քիլարճեան, որ միեւնոյն ատեն կապուած է դաստիարակչական աշխատանքին, ինչպէս նաեւ Գ. Գ. Հ. Թադէոսեան եւ Գառնիկ Քիլարճեան։ Այս վերջինը նախ ֆրանսերէն եւ ապա հայերէն տեղեկութիւններ տուաւ դպրոցի աշխատանքներու մասին, կոչ ըրաւ բոլոր ծնողքներուն, որպէսզի լուրջ ուշադրութեան դարձնեն հայերէն դաստիարակութեան գործին, եթէ չեն ուզեր օտարացած տեսնել իրենց զաւակները։ «Մեր նախահայրերը այնքան գուրգուրանքով այս սերունդը բերած յանձնած են մեզի, եթէ չենք ուզեր որ պատմութիւնը սեւ արատ մը քսէ մեր ճակատին, նոյն գուրգուրանքով պէտք է այդ սէրը ներշնչենք մեր մանուկներուն, դժբախտաբար մեր մեծերուն անհամերաշխութեան ու անմիաբանութեան երեսէն տուժած ենք ամէն ատեն»։

Բոլոր այս կարծիքը ունեցողներուն մենք կ'ըսենք որ Դաշնակցութիւնը ամէն տեղ պատրաստ է երկարելու իր ձեռքը, երբ խնդիրը այսպէս համազգային գետնի վրայ տարուած աշխատանքներու կը վերաբերի։

Ցաւօրդ տարեկրճանին պէտք է միացնել ճակատով տարուելու այսպիսի աշխատանքներ։ Պէտք է ամիս մը յատկացնել միայն մանուկներուն, ամբողջ Ֆրանսայի գաղութին համար։ Ամէն տեսակ աշխատանք պէտք է տարուի ծանօթացնելու համար մեր մանուկները մեր պատմութեան, մշակոյթին ու արուեստին։

Մ. Տէր Գէորգեան

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

Հ. — Ի՞նչ է դատին այժմու վիճակը։

Գ. Հակառակորդները չհաշտուեցան իրենց չարաչար պարտութեան հետ եւ կը ջանան վերաքննութեան դիմել։ Սակայն ոչ իսկ հիմ ունին։ Բայց ժամանակ շահելու եւ իմ յառաջիկայ գործունէութիւնը ատենի մը համար կասեցնելու նպատակաւ ջանքեր չեն խնայեր։

Երկու անգամ է որ վերաքննութիւն իրենց դիմումը մերժուեցաւ։ Միայն ժամանցումի յենթարկելու համար պայմանաժամ առնելով գոհացան։ Սակայն, այն ալ սահման մը ունի, որ վերջ պիտի գտնէ անշուշտ.

Եւ ինչ որ ալ լինի, եւ անոնք ինչ որ ալ ընեն՝ ես բացարձակապէս կարող եմ յաղթանակս պաշտպանելու եւ յաւէտ իմս պահելու։

X

Մեր կողմէ եղած հարցումներուն պատասխանելէ ետք, փաստաբան Գ. Սեդրակ Արզարեան կը խնդրէ «Հայրենիքը»ի միջոցաւ սա յայտարարութիւնն ընել.—

Վերջին երեք տարուան ընթացքին հասցէիս շատ մը բամբասանքներ եղան եւ կարգ մը մարդիկ մինչեւ անգամ զիս արկածախնդիր կոչելու ատոնճան առաջ գացին, առանց խնայելու դիրքիս ու արժանապատուութեանս։

Կը յայտարարեմ աշխարհին թէ խիստ համեստ պայմաններով պարտկուած եմ։ Ուղղակի կամ անուղղակի գոյքն աճեցութիւն չեմ վայելած։ Սէնթ մը իսկ չեմ ստացած՝ բացի մի քանի ինքնագիտակից եւ ինքնաբուխ ժառանգորդներէ, որոնք Ամերիկա կը գտնուին եւ ինքնաբերաբար ղրկած են։ Եւ այս երեք տարուան ընթացքին այդ ղրկուած դրամներուն գումարը 500 տոլարը չանցնիր, մինչ ես ծախսած եմ մօտ 5,000

անգլիական ոսկի։

Ահա այս է իմ հաշուետուութիւնը։ Հաւատալ կամ չհաւատալ տրամաբանութենէ կամ դատողութենէ կախեալ է, բայց փաստը եւ ապացոյցը մէջտեղն է։

X

Տեղ տալէ ետք Գ. Սեդրակ Արզարեանի այս շահեկան եւ հետաքրքրական յայտարարութեանց, յաջորդով իր եւ հանրութեան ուշադրութեան պիտի յանձնենք մէկ քանի էական կէտեր, որոնք կարօտ են լուսաբանութեան, առանց որուն կարելի պիտի չըլլար Էմիրխանեանի դատին արդի վիճակի մասին ունենալ ուղիղ եւ լըրացուցիչ պատկեր մը։

Այս առթիւ պիտի ընենք նաեւ մեր խորհրդածութիւնները։

X

Նախընթաց յօդուածներէն ընթերցողը կրցաւ ընդհանուր, բայց աւելի յստակ եւ աւելի պատկերաւոր գաղափար մը կազմել Էմիրխանեանի կտակային դատի մասին, որ ինչպէս մատնանշած ենք, վերջին տարիներս մանաւանդ գրաւեց ու տակաւին պիտի գրաւեցնէ հայ թէ Միջնաւոր Արեւելքի մամուլը։

Մեր եզրակացութիւնները հետեւեալներն են.

Ա. — Գ. Սեդրակ Արզարեանի յայտարարութիւնները եւ Մատրասի մամուլը վճռականօրէն կուգան հաստատել որ Էմիրխանեանի մը գոյութիւնը տարակուսելի չէ, եւ անոր թողած հարստութեան գումարը առասպելական թիւերու կը հասնի այսօրուան արժէքներով։

Ըստ Էմիրխանեան, կ'ըսէ «Մատրաս Մէյլ» իր 1937 Օգոստոս 26ի թիւով, 1865 թուականին մեռած էՄատրասի մէջ (թողլով ընդարձակ կալուածներ, շարժուն եւ անշարժ, Մատրասի եւ Մոֆուսիլի, ինչպէս նաեւ Կալիֆորնիայի մէջ»։

Թէհրանէն կը հաղորդեն թէ այս հարստութիւնը 25 միլիոն անգլիական ոսկիի կամ մօտ 125 միլիոն տոլարի կը հասնի։

Բ. — Ցայսօր ապացուցութիւն մը կար թէ ժառանգորդներուն մէջ թուրքեր ալ կային։ Այս ապացուցութիւնը հիմ չունի։ Հարց կը ծագէր թէ Էմիրխանեանի ժառանգորդներէն մաս մը 1865էն առաջ կամ վերջը իսլամացած էին, որ այժմ որպէս իսլամ ժառանգորդներ կը ներկայանային Հնդկաստանի դատարանին։ Տրամաբանական է ենթադրել որ ժառանգորդի մը կրօնափոխութիւնը չի մերժեր անոր այդ իրաւունքը, եթէ այդ մասին կտակային արամադրութիւն մը չկայ։ Մնաց որ Էմիրխանեան մասնաւոր կտակ թողած ալ չէ, ինչպէս կը յայտնեն բացայայտ տեղեկութիւնները։ Հետեւաբար ներկայ դատին մէջ Էմիրխանեանի թէ՛ քրիստոնեայ եւ թէ «իսլամ» ժառանգորդները կրնային ներկայանալ որպէս ժառանգորդներ իրենց մեռած ազգականին հարստութեան։

Բայց Շահօ, Խաչիկ եւ Աթխաս Էմիրխանեաններ քրիստոնեայ են։

Արդ, հրատարակուած յօդուածներէն կրնանք հետեւցնել, որ Եղիա Էմիրխանեան մինչեւ իր կեանքին վերջը քրիստոնեայ մնացած չէ եւ յայտնի ալ չէ թէ ան մնած է որպէս քրիստոնեայ։

(4) (Շար.)

«ՅՈՒՍԱՅԻ ԹԵՐԹՕՆԸ» (116)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Լսիր, Վարդան, եթէ քաղաք գնալու լինես, չմոռանաս ինձ համար մի քիչ բուրնօթի ուղարկել։ Դու խօսա՞մ, որ տուփս դատարկ էր։

Այդ միջոցին յայտնուեցան Մելիք-Մանսուրը Ցովհաննէս հայր սուրբի հետ։

— Ի՞նչ էիր խօսում պապիի հետ, հարցրեց վերջինը։

— Նա միակ ազնիւ մարդն է այստեղ, պատասխանեց Վարդանը, եւ դառնալով Մելիք-Մանսուրին, ասաց.

— Ես կը ցանկանայի ձեզ հետ առանձին խօսել, դուք ունի՞ք այստեղ մի եւ էջն ծանօթ տուն։

— Ունեմ։

Վարդանը ոչ թէ պապիի խօսքերից կասկածի մէջ ընկաւ, այլ առհասարակ աշխատում էր իրան հեռու պահել վանքից։ Բացի դրանից, նա անհանգիստ էր Լալայի մասին, պէտք էր գտնել նրան, պէտք էր մի տեղեկութիւն ստանալ նրա մասին։ Նա խնդրեց Ցովհաննէս հայր սուրբից որ նա հաղորդէ իրան, եթէ որեւիցէ տեղեկութիւն ստանալու կը լինի քահանաներից։

— Ես լսել ստացայ, որ այսօր մինչեւ ճաշը կը գան քահանաները եւ ցուցակները կը բերեն, ասաց հայր սուրբը,— անմիջապէս քեզ իմաց կը տամ։

— Գիտէք մեր տեղը, հարցրեց Մելիք-Մանսուրը։

— Գիտեմ։

— Ուրեմն գնանք, Վարդան։

Այդ միջոցին հրապարակի վրայ երեւաց մի փոքրիկ խումբ, որ դանդաղ կերպով շարժվում էր դէպի գերեզմանատունը։ Մի քանի Ալաշկերտցիներ տանում էին մի դագաղ։ Քահանայ չկար, որովհետեւ քահանայ յին կարող էին պատրաստ գտնել գերեզմանատունը։ Նա այնտեղից չէր հեռանում, ի նկատի ունենալով, որ ամէն բոպէ նոր դագաղներ կարող էին բերուել։ Մի կին, յենած երկու ուրիշ կանանց թեւքերի վրայ, գնում էին դագաղի հետ։ Նա լաց չէր լինում, եւ ոչ արտասուք էր երեւում նրա ցամաքած աչքերում։ Նա գտնըւում էր մի տեսակ սարսափելի շուարման մէջ, որ յատուկ է հոգու այն տրամադրութեան, երբ բոլոր զգացմունքները խորտակւում են մի ծանր եւ անակնկալ հարուածի ներքոյ։ Երեւում էր որ այդ կինը հանգուցեալի մօտ ազգականը պէտք է լինի։ Նրա փէշերից քարշ էին ընկած երկու փոքրիկ երեխաներ. դրանք լաց էին լինում։ Վաղարշապատցիներից ոչ ոք չէր գնում դագաղի հետ, բացի մեղ ծանօթ բժշկապետից, որ առաջնորդում էր այդ աղքատ կիսամեռ խումբի մէջ։

Վարդանը եւ Մելիք-Մանսուրը հեռուից տեսան այդ թշուառ յուղարկաւորութիւնը բայց ուշադրութիւն չդարձրին։ Ամէն օր, ամէն բոպէ հանդիպում էին այսպիսի տեսարանների, որոնք արդէն սովորական երեւոյթների կարգն էին անցել։

XII.

Վարդանը տանելով Մելիք-Մանսուրին, կարծես, առժամանակ մոռացաւ գաղթ ցաւը, որ այնքան սաստիկ կերպով մաշում էր նրա սիրտը։ Բացի դրանից, Ցովհաննէս հայր սուրբի տուած յոյսը, թէ գաղթականների հետ եկած քահանաներից եւ տանուտէրներից կարելի է տեղեկանալ ծերունի Խաչօի ընտանիքի ո՞րտեղ լինելու մասին,— ուրախալի յոյսը բաւական հանգստացրել էր նրան։ Նա մտածում էր, թէ այդ տեղեկութիւններով կարող է գտնել Լալային, եւ իր սիրով կը թեթեւացնէ նրա պանդխտութեան տառապանքները։

Բայց այդ՝ սիրո խոցոտող կսկիծների առժամանակեայ թեթեւութիւնն էր միայն, երբ վիշտերը դուլանում են. եւ սրտի վէրքերին տիրում է բոպէական թմրութիւն։

Տունը, ուր տանում էր նրան Մելիք-Մանսուրը, գտնւում էր Վաղարշապատի հին փողոցներից մէկի մէջ։ Շինուածքները թէեւ մանր էին եւ խիստ աղքատ, բայց որպէս առհասարակ Վաղարշապատի տները, ունէին ընդարձակ բակեր, որ հովանաւորուած էին պտղատու ծառերով։

— Դու շատ գոհ չես լինի, ասաց ճանապարհին Մելիք-Մանսուրը,— եթէ գիտենաս, թէ ո՞րտեղ եմ տանում քեզ։

— Ինձ համար միեւնոյն է, պատասխանեց Վարդանը անփոյթ կերպով։— Ես միայն ցանկանում էի մի քանի տեղեկութիւններ ստանալ Գ. Սալմանի մասին։ Այնտեղ խօսել խանգարող չի լինի։

— Ոչ ոք։

Փոքր դրան մուրճը զարկեցին. մի պառաւ կին բաց արեց դուռը։ Նրանք ներս մտան եւ դուռը կրկին փակուեցաւ նրանց ետեւից։

— Ա՛յ նանի, քեզ համար մի նոր հիւր եմ բերել, ասաց Մելիք-Մանսուրը։

Պառաւը մի խորամանկ հայեացք ձգելով Վարդանի երեսին, պատասխանեց.

— Աչքիս վրան...

— Դէ շուտ նանի, մեզ համար մի շիշ գինի, սաստիկ ծարաւ ենք, ասաց Մելիք-Մանսուրը։ Ես մտածելով աւելացրեց.— Հոգիդ կը հանեմ, եթէ մի ուրիշ մարդ ներս ես թողել։

Պառաւը խորհրդաւոր կերպով գըլուխը շարժեց եւ հեռացաւ։

Երկու երիտասարդները մտան մի փոքրիկ, բայց բաւական մաքուր սենեակ, որ կահաւորուած էր կիսասիական եւ կիսաեւրոպական ճաշակով, եւ նստան փոքրիկ սեղանի մօտ, միմեանց հանդէպ։ Քանի բոպէից յետոյ մի մանկահասակ կին յուշիկ քայլերով ներս մտաւ եւ լռութեամբ դրեց սեղանի վրայ մի շիշ գինի, երկու բաժակի հետ, եւ նոյնպէս լռութեամբ հեռացաւ։ Նրա գլխի հայկական պաճուճանքը բոլորովին քօղարկել էր դէմքը, երեւում էին միայն զոյգ սեւորակ աչքերը աղեղնաձեւ յօնքերի հետ։ Բայց ինչ որ երեւում էր, այդ էլ բաւական էր փոքր ի շատէ հասկացողութիւն կազմելու նրա գեղեցկութեան մասին։

Մելիք-Մանսուրը բաժակները լըցնելով, մէկը ինքը խմելով, միւսը Վարդանին տալով, ասաց.

— Ես միշտ ուրախ եմ, որ մեր վանքերը շինուած են բաւ մեծի մասին մարդկային բնակութիւնից հեռու, լեռների, ձորերի եւ անապատների մէջ։ Ոչ մի տեղ չկայ այնքան ուրիկայ եւ անբարոյական պատանիներ, որքան Վաղարշապատում։ Ոչ մի տեղ չկան այնքան թեթեւ վարքի տէր կիներ, որքան այստեղ։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

պիտի չխօսիմ։ Սխալ է ըսել թէ կրօնքը թշնամի է հայրենասիրութեան։ Ընդհակառակն, հայրենասիրութիւնը միշտ զուգընթաց կ'երթայ կրօնքին հետ եւ անկէ կը ներշնչուի »։

Մաղթեց որ մեր հայրենիքը դառնայ վերականգնի, Հայաստան կրկին վերածնի եւ ազատ հայութիւնը վերադառնայ իր հայրենիքը։

Վաղը, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին կաթողիկոս-պատրիարքը պիտի պատարագէ Մասլէնի եկեղեցիին մէջ։ Իսկ հինգշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 4ին Մխիթարեան հայրերը ընդունելութիւն մը կազմակերպած են ի պատիւ պատրիարքին, Սէվրի վարժարանին մէջ։

Շաբաթ օր կաթող. պատրիարքը ընդունուեցաւ արտաքին գործերու նախարար Իվոն-Տէլպոսի կողմէ եւ կիրակի Թերթերը Նախարարին հետ մէկտեղ իր լուսանկարը հրատարակեցին։ Շրջանն թղթակից

Ա. Գ. Խորհուրդին բացումը

Այսօր, չորեքշաբթի, տեղի կ'ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան Խոր-հուրդին 100րդ նստաշրջանին բացումը։

Ինչպէս գրած էինք, բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ կան սեղանի վրայ։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզ հանդիպելով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իվոն Տէլպոսի հետ։ Երկու պետութիւնները համաձայն յայտարարու-թիւն մը պիտի չընեն ի նպաստ Ազգաժողովին, նկատի առնելով փոքր պետու-թեանց տրտունջները։ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր, ճշդելու համար կառավարութեան դիրքը։ Կ'ըսուի թէ Հոլանտա, Լեհաստան եւ Շուէտ իրենց անունէն քաշելով ուրիշ փոքր ազգեր, պիտի պահանջեն ընել Ազգաժողովի ուխտին 16րդ յօդուածը, որ պատժական անօրինութիւններ կը սահմանէ նախայարձակ պետութեանց դէմ։

Նոր դաւադրութի՞ւն Ռուսիոյ մէջ

Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ Ջեկային երբեմնի ամենազօր վարիչը՝ Եաkոտա, պիտի դատուի մօտերս։ Ամբաստանեալը կը գտնուի Ջեկային բանտը, քանի մը ամիս հիւանդանոցին մէջ անցընելէ վերջ։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Եակոտա դաւ մը սարքած է Ստալինի եւ Վորոշիլովի դէմ, քանի մը ոստիկաններու մեղսակցութեամբ։ Կ'ըսէ նաեւ թէ իւրացուցած է միլիոնաւոր ռուբլի՝ հան-րային դրամներէն, ինչպէս եւ թանկագին առարկաներ, գոհարեղէններ եւ ոսկի-ներ որ կը պատկանէին իր գնդակահարած քաղաքական յանցաւորներուն։ Վերջապէս, կ'ըսուի թէ Եակոտա ոչ միայն արտասահման փախցուցած է օտար դրամներ եւ արժեթուղթեր, այլեւ ինքն ալ փորձած է փախչիլ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ խորհրդարանին յանձնուեցաւ երէկ։ Քննութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ երեքշաբթի։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ պահանջեց ամերիկեան կառավարու-թիւնը Ճափոնէն, ամերիկեան թնդանօթակիրի մը խորտակման առթիւ։ Ծանու-ցագիրը կ'ըսէ թէ հատուցումը պատժական հանգամանք չունի, այլ արժէքն է թնդանօթակիրին, ինչպէս եւ մարդկային եւ նիւթական կորուստներուն։

ԴԱՒԱԴՐԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Ցունաստանի մէջ։ Ա-թէնքի գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ ջնջուած կուսակցութեանց կարգ մը ան-դամները կ'ուզէին ըմբոստացնել ժողովուրդը եւ թէ թռուցիկներ ցրուած էին։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ պատերազմական եւ ներքին նախարարները հրաժարած ըլ-լալով, անմիջապէս յաջորդ նշանակուեցան Զօր. Տասքալով եւ Պ. Նիքոլայեւ։ Կրթական նախարար նշանակուեցաւ Փրոֆ. Մանեվ։ Առեւտրական նախարարն ալ հրաժարեցաւ։ Պատճառը երեսփոխանական ընտրութեանց խնդիրն է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ եկամուտը եղած է, 1937ին, 37.839.526.700 ֆրանք, ինչ որ աւելի քան հինգ միլիառի յաւելում մը կը ցուցնէ 1936ի վրայ։

ՍՊԱՆԻՈՅ սահմանագլուխին մօտ, ֆրանսական հողին վրայ ռումբ նետ-ուած ըլլալով, Ֆրանսական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Զօր. Ֆրանքոյի։ Այսուհետեւ կրակ պիտի բացուի որ եւ է զինուորական օդանաւի դէմ որ կը սաւառնի ֆրանսական հողին վրայ։ Սպանիական օդանաւ մը երկու ռումբ նետեց ֆրանսական թորփիլանաւի մը վրայ։

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱՒՔ մը անդունդն ի վար գլորելով շոգեկառքի գծին վրայ ինկաւ Պրզանսոնի մէջ եւ ջախջախուեցաւ։ Վեց զինուորներ մեռան, ու-րիշ վեց հոգի վիրաւորուեցան։

ԵՐԵՔ ԻՏԱԼԱՑԻ ՕԴԱՉՈՒՆՆԵՐ որոնց մէկը Մուսոլինիի տղան, Հռոմէն ճամբայ ելան դէպի Ռիօ տը Ժանէյրօ (Հարաւ. Ամերիկա)։ Առաջին հանգրուա-նըն էր Սահարայի անապատը։ Շաբաթներէ ի վեր գաղտնի կը պահուէր այս թռիչքը։

Պ. Սարգիս Ճէպպար, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Սամուէլեան եւ զաւակունք, Օրիորդ Բերկրուհի Ճէպպար, Այրի Տիկին Նուէրիկ Եղեսեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Աղաւնի Սամուէլեան ինչպէս նաեւ Գութըկէլեան, Գարաեան, Քէօսէ-եան, Համբարձումեան եւ Մաղաքեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր, մօրեղբօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ԱԼԻՔՍԱՆ ՃԷՊՊԱՐԵԱՆԻ

ցաւնագին մահը, որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր իր բնակարանը, 6, Place Carnot, Rosny - sous - Bois (Seine)։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը հինգշաբթի, 27 Յունուար, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին հանգուցեալին բնակարանը եւ մարմինը պիտի փո-խադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Շոգեկառք՝ Gare de l'Estէն 13.54, օթոպիւս 118a, Républiqueէն եւ Porte de Vincennesէն, 121 Mairie de Montreuilէն, իջնել Rosny Eglise։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգչուհի) — **Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ** (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍԱԼ ՇՕՓԷՆԻ ՄԷՋ **8 Rue Daru**, ՓԱՐԻԶ

Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով

Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԷՆ ՓՈՒԷՄԻ ՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

կը ներկայացուի «ԿՈՌՆԱԿ»ը Մ. Պէշիկթաշլեանի «Արարատ» թատերախումբին կողմէ, 29 Յունուար Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Պ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՔՐԷՄԼԻՆ-ՊԻՑԷԹՐԻ «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕՆՆԵՂՐԵՍԵԱՆ» խումբի ժողովը 27 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական վայրը։

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒՌ ԲՈՂԱՆԳԻ «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէի ժողովը 28 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս Ավընիւ տ'Արժանթէօյ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գուլլար

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ԹՈՒՑՈՄ եւ ԻՏԻԱՆ ենթակոմիտէներու եւ ՎԱՀԱՆ խումբի բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի (26 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին «Ճաֆֆրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain

Մանրամասնութիւնները յաջորդով.

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 28 Յունուար Չորեքշաբ-թի երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ։ Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Հայաստանի Հանրա-պետութիւնը»։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIXի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ, խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ ՄԱԹԻԷՕի հռչակաւոր ՈՒՕՆՑԸՐ ճազը։ Մուտք 12 ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Յ. Կ. Խաչի Անիէռ Գուռ Բողոնեի Մասնաճիւղին կողմէ

29 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, SALLE FOYER SOCIALISTE, 149 bis Avenue d'Aargenteuil, Անիէռ. կը ներկայացուի «ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ» (օփէրէթ 5 արար) Աքֆորվիլի սիրողներու խումբին կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ։ Առաջնակարգ նուագ։

Մուտք 5 ֆրանք, անդամներու 3, փոքրիկներու 1 ֆրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԺԱՆԴԱԿ ԵՒ ՍՆՏՈՒԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 13 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր

AÉRO CLUB DE FRANCEի սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée (Métro Boissière)

Օրքեսթրը Fernand Bouillon՝ Սթրաքսիոն, պրիճ

ՄՈՒՏՔ 15 ֆրանք, ուսանողներու՝ 10 ֆրանք

ՊԱՅՐԱՄՅՈՒԽՆՑԷՔ. Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան երեկոյթ պարահանդէսին Փետր. 27ին։

Յ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը

1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ԻՆ

կը խնդրուի չխաչաձեւել

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Ազատ Բերել	3 »
ԶՕՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Այլասերումը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագին ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ԳՐԱԿ. ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (թարգ. Լ. Զ.) Սոցիալիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայրերգներ	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքեր	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գուլօյեան եւ Յ. Աղբիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Թուատատանում	2 »
ՖՐԻՑ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ սատանը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՍՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԲԱԼԿԱՆԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Պատուէրները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

ԼԵՒՈՆ ԱԼԻՇԱՆ

Ամսագրին Դեկտեմբերի թիւը (10), որով կը փակուի տարեշրջան, Բացուած է ԱԻԹԵՐՈՐԴ տարուան բաժանորդագրութիւնը.

Ֆր. Իսա եւ գաղութներ, տարեկան՝ 40 ֆրանք

Միւս երկիրները 50 ֆրանք

Հակառակ ներկայ տագնապին, խմբագրութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է նոր շրջանին ալ ամսագիրը լոյս ընծայել նոյնքան կանոնաւորութեամբ եւ բովանդակալից, ինչպէս մինչեւ այսօր։

Ամէն գրասէր հայու անհրաժեշտ եղող գրական-գեղարուեստական այս ամսագիրը մեծ զոհողութիւն մը չի պահանջեր իր ընթերցողներէն։ Բաժանորդներուն ցուցաբերած աջակցութիւնը խմբագրութիւնը պիտի ազատէ թղթակցութեան աւելորդ բեռէ մը։ Անոնք որ վերջին տարուան բաժնեգինը չեն վճարած տակաւին, կը խնդրուի որ անյապաղ։

Բաժանորդագրուելու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot. Paris (9)։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Զատուորները ժամադրութեամբ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գործ նորոգող հայ աղջիկներ (16—19 տարեկան) սկզբնաւորութեան՝ շաբաթը 60 ֆրանք։ Ներկայանալ իրենց ծնողքին հետ, Պ. Ա. Աշճեանի, 172 Fbg. St. Honoré. Թէլ. Elysée 38-25։

ՃԱՇԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

71, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՉՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — **ORIENT LLOYD**

48 rue de la République — **7 rue Auber, Paris**

Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51 — Tél Opéra 07-77 07-71

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ինքնաշարժ փոխադրութիւններ աշխարհի ամէն կողմ

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ (Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օդի՝ առատ աղանդերներով։ Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով, իսկ գաւնուշ միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ։ Կիրակի օրեր ԽՄԻՐ ՊԱՍՏԸՐՄԱ եւ սուճուխ։ Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ԶԱՖԻՐԷ խանըմի։ Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր։ Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր սեւական յաճախորդը դառնալու համար.

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐՋԱՆԵԱՆի

6, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճոխ ճաշացուցակ մը։ Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։ Գոյնական օղի՝ եւ ընտիր աղանդերներով անվիճելի փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ ճաշացուցակներու համար կը տրամադրուի սրահ, անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մոնփէլիէի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր անդամներէն՝ Տէր եւ Տիկին Մարգարեանի, իրենց զաւակին՝ ՀԱՅԿի ծնունդին առթիւ։

Վարչութիւն

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Համազգայինի նկրբ. Վարչութեան վիճակահանութենէն շահող 861, 990, 998 թիւ-րուն նուէրները առնելու համար դիմել Մասնաճիւղին։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷՆ

Գործ կը փնտռէ Հայ երիտասարդ օրիորդ մը, տնական աշխատանքներու կամ փոքրիկներ նայելու համար։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի Վարչութեան։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԾԱԽՈՒԻ Է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ թաղամասի մէջ, կառքի գիծին վրայ, 101 Rue Moncey, ճաշարան մը, որ ունի երկու սենեակ բնակութեան համար առաջին յարկին վրայ եւ սրճարանին ետեւը ... Տեղական յաճախորդ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել ... կանատիրոջ՝ Պ. A. VERCELL... RUE MONCEY, Lyon կամ «Յառաջ»ի գործակալ ՄՆԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆի, ... de Bonnel, Lyon։

Ժամացոյցի եւ զարդեղէնի վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Նոր հրատարակութիւն՝ «ՄԵՂ...

...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ բոլոր երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
27 JANVIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3639

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԻՐ ՆՈՐ ՃԵՂՔԵՐՈՎ

Տեղական թերթի մը խմբագրապետը երէկ հետեւեալ խորագիրը կը գործածէր, ծանուցանելով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին 100րդ նստաշրջանին բացումը.

— « Ժընեւի հարիւրերորդ ներկայացումը. իսկ ե՞րբ վերջինը»:

Ու պարզելով Ազգաժողովին անանկութիւնը, կ'եզրակացնէր.

—«Որքան շուտ վերջ տրուի այս խամմնելի կատակերգութեան Ժընեւի ներկայացումներուն, այնքան լաւ ամբողջ աշխարհի համար »:

Միակ յոռետես օրգանը չէ այս թերթը: Փարիզի, Լոնտոնի եւ ուրիշ մայրաքաղաքներու մէջ ալ նոյն բացասական տրամադրութիւնները կը տիրեն: Կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ, որ զսպելով, հաշուելով կը շարէ իր խմբագրականին բառերը, չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը, եւ յոյսը դրած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ գործակցութեան վրայ, «բոլոր թիւրիմացութիւնները հարթելու» եւ պանազան միջադէպերու «ուղղակի եւ անուղղակի հետեւանքները» փարատելու համար :

Ինչ կը վերաբերի պետական եւ քաղաք. շրջանակներու տրամադրութեանց, կը բաւէ յիշել միայն մէկ օրինակ, հաստատելու համար անոնց անձկութիւնը:

Նստաշրջանին բացումը հազիւ ծանուցուած, Փարիզ եւ Լոնտոն գլուխ գլխի տուին, միասնաբար գործելու եւ չարը խափանելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, անոնք ոչ միայն հոս կեցած են հանդիսաւոր յայտարարութենէ մը, այլեւ ամէն ճիգ պիտի փորձեն, յետաձգելու համար վիճելի խնդիրները, որոնք սուր հանգամանք առած են այս անգամ :

Վիճելի խնդիրներուն մէջ, ամէնէն ծանրակշիռը կը համարուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդուածին ջնջումը, որուն գլուխը անցած են շարք մը միջին եւ փոքր պետութիւններ :

Ինչպէս յայտնի է, այդ յօդուածը կը տրամադրէ պատժական անօրինութիւններ ձեռք առնել, նախայարձակ պետութեանց դէմ (տնտեսական, ելմտական եւ զինուորական):

Յօդուածը տիրապար գործադրուեցաւ Իտալիոյ դէմ, Եթովպիոյ արշաւանքին առթիւ, մասնակցութեամբ յիսուն պետութեանց: Իտալիան տեսակ մը պաշարման ենթարկուեցաւ, նոյնիսկ բրիտանական տորմիղը դիրք բռնեց Միջերկրականի մէջ: Բայց, Մուսոլինի փոխանակ ձեռնթափ ըլլալու, լարեց իր բոլոր ուժերը, շարժման մէջ դրաւ բոլոր միջոցները, զինուորական, տնտեսական, ելմտական, եւ գրաւեց Եթովպիան :

Կը մնար վերջին միջոցը,— միջամտել զինու զօրութեամբ: Մեծերը, գլուխն ըլլալով Մեծն Բրիտանիան, վարանեցան այս հեռանկարին առջեւ, որ կրնար յանգիլ ընդհանուր պատերազմի մը: Եւ Եթովպիան դարձաւ իտալական գաղթավայր.— խարխուլ համէական կայսրութեան :

Այս դէպքէն վերջը, փախստական Նէկիւսը ի զուր օգնութիւն աղաղակեց: Միակ օգնութիւնը այն եղաւ որ անգլիական կառավարութիւնը մարտանաւ մը տրամադրեց, ամբողջ արքունիքը Երուսաղէմ, յետոյ Լոնտոն փոխադրելու եւ «հիւրընկալելու» համար:

Այնուհետեւ, շատ մը պետութիւններ յաջորդաբար ճանչցան իտալական կայսրութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ Եթովպիոյ կցումը: Ուրիշներ ալ կը պատրաստուին ճանչնալու, իսկ Ֆրանսա եւ Անգլիա դեռ կը ձգձգեն, իրաւական ճանաչումը կապելով Իտալիոյ հետ ծրագրուած բանակցութեանց: Եթէ Իտալիա գոհացում տայ ուրիշ խնդիրներու եւ մասնաւորապէս Միջերկրականի հարցին մէջ, իրաւական ճանաչումը կը դառնայ պարզ ձեւակերպութիւն մը. (Առաջին անգամ չէ որ ակարները կը դառնան քաւութեան նոխազ: Յիշեցէք մեր պատմութիւնը եւ բաղդատեցէք այսօրուան անգլիեթուրք յարաբերութիւնները՝ 1914 — 1921ի շրջանալից հաստատիքներուն հետ):

Արդ, հաւաքական ապահովութիւնը եւ պատժական անօրինութեանց քաղաքականութիւնը սնանկացած ըլլալով հանդերձ, Ֆրանսա եւ Անգլիա առ այժմ կ'ընդդիմանան Ազգաժողովին բարենորոգման եւ 16րդ յօդուածին վերացման : Այդ պիտի ըլլայ անձնասպանութիւն, կ'ըսեն անոնք, մինչդեռ առեն թեւ տալով այն պետութեանց որ ունին միահեծան իշխանութիւն (Իտալիա, Գերմանիա եւ Ճափոն, երեքն ալ հրաժարած՝ Ազգաժողովէն): Անոնց գլխաւոր նպատակն է ժամանակ շահիլ, թիւրիմացութիւնները հարթելու եւ «փախստականները» դարձի բերելու համար:

Մենք յիշած եղանք տագնապին քանի մը գլուխները միայն: Իրականին մէջ, աշխարհ կը գտնուի կատարեալ անանկութեան մը առջեւ, թէ քաղաքական եւ թէ բարոյական տեսակէտով:

Սահմանուած՝ խաղաղութեամբ լուծելու միջազգային վէճերը եւ խափանելու պատերազմը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ամէն բանէ առաջ դարձաւ մրցահանդէս մը մեծերուն կամ յաղթականներուն համար: Եւ ազդեցութեան պայքարին հետեւանքները կրեցին անճարներն ու տկարները :

Ան չկրցաւ նոյնիսկ մէկ մարտանաւ կամ թնդանօթ պակսեցնել, զսպել արգիլել քիմիական պատերազմը: Եւ այսօր զինարշաւի անհուն համեմատութիւններ առած է ամէնէն աւելի ա՛յն երկիրներուն մէջ որ զինաթափութեան ծրագիրներ կ'որոճային (Մեծն Բրիտանիա եւ Խ. Միութիւն, իսկ ոչ-անդամներէն՝ Մ. Նահանգները, Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն եւն.):

Միւս կողմէ, տարուէ տարի նոր ճեղքեր բացուեցան Ժընեւի ժողովին մէջ.— եւ կան պետութիւններ որ իրենց անդամատուրքերն անգամ չեն վճարեր ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Թուրքիա եւ ալ պիտի փակէ Երեւանի, Լենինականի, Բաթումի եւ Օտեսայի հիւպատոսարանները

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն.— Խորհրդային կառավարութիւնը հրամայեց փակել Թուրքիոյ իր չորս հիւպատոսարանները, Կարսի, Տրապիզոնի, Իզմիրի եւ Մերսինի: Միայն Պոլսոյ ընդհ. հիւպատոսութիւնը պիտի պահուի: Փոխադարձաբար Թուրքիան ալ պիտի փակէ Երեւանի, Լէնինկրատի, Բաթումի եւ Օտեսայի հիւպատոսարանները, պահելով միայն Պաթումի հիւպատոսութիւնը :

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առաւ, հեռացնելու համար Լէնինկրատէ բոլոր օտար հիւպատոսները: Ազդարարութիւններ եղած են Սկանտինաւեան պետութեանց, որպէսզի անմիջապէս հոն կանչեն իրենց հիւպատոսները: Հաւանաբար նոյն պայմանը պիտի դրուի նաեւ Անգլիոյ համար, որ փակելով Մոսկուայի դեսպանատան հիւպատոսական բաժինը, հիւպատոսութիւնը փոխադրեց Լէնինկրատ

Լոնտոնի մէջ շատ լաւ կ'իմացուի թէ խորհրդային կառավարութիւնը ինչո՛ւ չուզեր որ եւ է օտար պաշտօնական հաստատութիւն Լէնինկրատի մէջ: Երկար ատենէ ի վեր յայտնի է թէ վիթխարի ամրութիւններ ծրագրուած են Ռուսաստանի արեւմտեան գլխաւոր նաւահանգստին պաշտպանութեան համար :

400,000,000 ոսկի ծախս պատերազմի համար

Ճափոնական կառավարութիւնը մանաւոր յիշատակագիր մը կազմած է, չինական պատերազմին ծախքերը հոգալու համար, որքան ալ երկար տեւէ: Ներկայ ելմտական տարեշրջանին համար որ կը սկսի ապրիլ 1էն, պատերազմական եւ ծովային նախարարութիւնները կը նախատեսեն 250 միլիոն անգլ. ոսկի: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել սովորական ծախքը, որ յառաջիկայ տարեշրջանին համար կը հասնի 170 միլիոնի :

Պատերազմին սկզբնաւորութենէն ի վեր (1937 յուլիս) Ճափոն ծախսած է աւելի քան 140.000.000 ոսկի, զինուորական գործողութեանց համար: Նոյնիսկ եթէ նախահաշիւի սահմաններուն մէջ մնայ, Ճափոն իբր 400.000.000 ոսկի ծախսած պիտի ըլլայ մինչեւ 1939 մարտ :

Ելմտական նախարարը պատասխանելով զանազան հարցումներու, յայտարարեց թէ Ճափոն ի վիճակի է տոկալու զինուորական աւելի խոշոր ծախքերու: «Ես վստահ եմ թէ երկիրը յաջողութեամբ պիտի դիմանայ նոյնիսկ տարեկան 30.000.000.000 եէնի ծախքի (աւելի քան 1.500.000.000 ոսկի):

Ճափոն կը սպառնայ Անգլիոյ

Ճափոնի Աւագաց Ժողովին մէջ, պարոն Սոլոտա ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— « Հակառակ Ճափոնի բարեկամական հաւաստիքներուն, Անգլիա այժմ զէնք կը հայթայթէ Չինաստանի, պարզապէս եսասիրական նպատակներով Եթէ Անգլիա անարգէ Արեւելքի ցեղերը, եթէ նկատի չառնէ Ճափոնի դիրքը Մայր Արեւելքի մէջ, մեր երկիրը այլեւս ի վիճակի պիտի չըլլայ երաշխաւորելու բրիտանական իրաւունքներու պաշտպանումը Չինաստանի մէջ: Անգլիա պէտք է զգուշանայ Ճափոնի ժողովուրդը գրգռելէ: Լաւ կ'ըլլայ որ դադրի անգլիական մարտանաւերու առաքումը դէպի Մայր Արեւելք (ակնարկութիւն Սինկափուրի նաւահանգստին բացման եւ բազմաթիւ մարտանաւերու առաքման):

Արտաքին նախարարը պատասխանելով այս ճառին, ըսաւ.

— « Կարգ մը վէճեր ունեցանք Մեծն Բրիտանիոյ հետ, չինաճափոնական ընդհարումէն ի վեր, բայց ես չեմ կարծեր որ Մեծն Բրիտանիա կարճատես քաղաքականութեան մը հետեւի: Կրնայ ըլլալ որ դէպքերը հարկադրեն պատերազմ հրատարակել Չինաստանի դէմ :

Կասկածելի է որ այն ատեն երրորդ պետութիւն մը համարձակի խառնուիլ այս վէճին: Բայց եթէ որ եւ է ազգ վճռէ հակաճափոնական տարրերուն կողմը անցնիլ, երկարաձգելու համար ներկայ կացութիւնը, իր ընթացքը պատճառ պիտի դառնայ ցաւալի դէպքերու, ոչ միայն արեւելեան Ասիոյ, այլ ամբողջ աշխարհի համար »:

*** Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան ներկայացուցիչները վարչապետին դիմելով, պահանջեցին վերջ տալ Մայր Արեւելքի պատերազմին, արգիլելով սեղանաւորական գործողութիւնները,— փոխառութիւն, վարկ եւայլն ի նպաստ Ճափոնի, ինչպէս եւ ճափոնական ներածումները եւ պատերազմական նիւթերու արտածումը :

*** Նախագահ Ռուզվէլթ կոչ մը ուղղեց երկրին, յանձնարարելով տասնուան մէկ միլիոն տոլար հանգանակել կարմիր խաչին համար, որպէսզի կարենայ օգնութեան հասնիլ այն Չինացիներուն որ տուժած կամ վիրաւորուած են պատերազմին հետեւանքով: Առաջին անգամ է որ այսպիսի կոչ մը կ'ուղղուի, մեծ պատերազմէն ի վեր :

Աշխատանքի նոր կանոնագիրը

Գ. Շօթանի ծրագրած աշխատանքի նոր կանոնագիրը, որուն մշակումը յանձնուած է Գ. Ֆրոսարի (պետական նախարար), կը բաղկանայ վեց օրինագիծներէ: Առաջինը կը վերաբերի բանուորներու արձանագրութեան եւ արձակման, երկրորդը՝ բանուորական պատուիրակներու իրաւասութեանց, երրորդը՝ գործադուլներու կանոնագրին, չորրորդը՝ հաւաքական պայմանագրութեանց. հինգերորդը՝ իրաւարարութեան. վեցերորդը՝ անգաւորման դրամանենակներու: Վարչապետը այսօր ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի, բացատրելով աշխատանքի նոր կանոնագրին իմաստը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ԿԱՂՆԻՆԵՐԸ

Մեր խմբագրապետը ներս կը մըտնէր. երէկ, կէսօրէ վերջ, ձեռքը քարտէս մը, զուարթ եւ ընդարձակ,— արդի Թուրքիան է:

Կը բանանք, կը փռենք ու վրան կը կախուինք,— Համբարձումեան կը փնտռէ իր Սեբաստիան, Կարօ՝ իր ծովը, Նշան՝ Կիլիկիան, իսկ ես՝ իմ աղուորիկ գիւղս: Եւ ո՜վ զարմանք, կը տեսնեմ որ փոխած են անունը:

Ընդհ. պատերազմին ալ՝ փոխած էին անունը եւ կոչած Սուլթան - Թէփէ,— արդարեւ իմ գիւղս բլուր մըն է որ առւլթանի մը պէս կը նստի ուրիշ բլուրներու մէջտեղը: Հիմա կոչած են Արմէնչէ ...

Մինչդեռ որ, իր հին անունն ալ հայերէն չէր, կ'ըսէին թէ սկզբնական Արմաղան - Շահ անունին աղաւաղում կազմուած էր Արմաշ (Թուրքերը, մինչեւ վերջը, Արմըշա կը կոչէին): Եթէ վըրիպակ մը չէ, Արմէնչէ նմանօրէն կերտուած անուն մըն է, ճիշդ ինչպէս Տիարպէքիրը հիմա կը կոչեն Տիար - պաքըր :

Աւելցնենք որ Արմաշ սահանքի կաղնիներ (մէշէ) ունի,— գաղացքին ետեւ փառապանծ կաղնի մը կար, բազմաօրական սեղանի մը նման բեւեռուած: Ճիւղերէն կախօրրաններ կը կախէինք եւ կ'օրօրուէինք երգելով ու կանչելով: Անոր բունին մէջ, տարի մը, բոյն դրած էր իշտահեղուներու ընտանիք մը,— ի՜նչ փոյթ, սակայն, ճագցը էր մախիրի մէջ եփուած բամպակով պանիրը, վրայէն մէկ տոլ պաղուկ ջուր ծորեցերեայ աղբիւրէն, յետոյ մէկ ժամ քուն՝ դաշտերու ծաղիկն ու անանուխը հոտուըտալով :

Կը յիշե՞մ որ Իզմիթի քամբուն վրայ կային Չոյգ - կաղնիներ,— տասներեքը տուն կրնար հարանիք բանալ անոնց թեւերուն տակ: Երբ քիչ մըն ալ վեր երկնային. կը տեսնուէր Իզմիթի ծովուն կապոյտ չուանը հորիզոնէ հորիզոն պրկուած: Սկիզբները ես կը կարծէի թէ աշխարհ կը վերջանար Չոյգ -կաղնիէն անդին, Պաղտատի չափ հեռու կը թուէր ինծի, մինչ վաճիին սիրամարգին ձայնը օրը տասըն անգամ կ'երթար ու կուգար Չոյգ կաղնիէն մինչեւ մեր գիւղը :

Վիթխարի կաղնի մըն ալ ունէինք գիւղին տակը,— Մայիս 7ին ուխտի կ'երթայինք այդ ծառին որ «Մարիամ մարին ծառը» կը կոչուէր: Մեզի կ'ըսէին թէ առտուն շատ կանուխ գացողը կրնայ տեսնել աղուորիկ հրեշտակ մը, ծառին գագաթը թառած: Մինչեւ իսկ կը պատմէին թէ առտու մը, հրեշտակ մը կախօրրան էր ձգեր սաստուածան ցօղերէն ուլունքի պէս շուան հիւսելով ու կ'օրօրուէր դեռ, ու թեթեւ Աստուածամօր աղան կ'օրօրէր,— եւ ո՛րքան ալ կանուխ գացի, հրեշտակը չտեսայ, միայն ցօղերը տեսայ, բախի՛ր էին գետին :

Ու վերջապէս ի՜նչ աղուոր կաղնիներ ունէինք դպրեվանքին ազարակին մէջ,— կ'ըսեն՝ Տօրք - Անգեղեան զինուորներ: Ու դեռ կաղնիներ մեր լեռներուն մէջ ամէն կողմ, տեսակ մը կար փշոտ եւ մշտադալար, տեսակ մըն ալ որուն տերեւներուն վրայէն ժիզոր կը ժողվէինք՝ ազուռի հաւկիթի մեծութեամբ «պտուղներ» ու կը խաղայինք մեր վիզերէն կախելով, կամ գետինը գլտորցնելով :

Ա՜խ, լեռնե՛ր, հայրենի լեռներ, ինչպէս մոռնալ ձեզ, երբ ծառերուդ տերեւներուն վրայէն մանանայ լզելով եմ կերակրուեր ու մեծցեր :

Կ'ըսեն թէ կաղնին Ռուսիական ծառ մըն էր եթթանեոնական դարաշրջանին եւ ընծայուած՝ Աստուածահօրն Արամազդի: Քուրմերը անոր սօսափիւնին մէջէն կը կարծէին լսել աստուածներու պատգամները :

Ինչու թէ տրուէր ինծի, իմ անուշի՜կ Արմաշս, կաղնիներուդ սօսափիւնին մէջէն շո՜ւտ լսել պատուհասը զոր պիտի ուզէիր թափել անոնց վրայ որոնց սիրտը եւ ուղեղը մէջէ ստուերով է շինուած,— չէ՞ որ ջարդեցին կին ու մանուկ՝ առանց սարսռալու, քանդեցին գիւղ ու քաղաք՝ առանց երկնչելու, մէջէ չէին ի՞նչ էին :

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փոքրիկն Արայ	50
Մարսէյլի Նօթր Տամ տը լա Քոնսոլասիոնի աշակերտներէն (Տէօ Նամակը)	33
Շահպազեան պզտիկներէն,— Ներսէս, Թաթօ, Սեդա, Գերճ, Ժիրայր եւ Մլքէ Ազգանատեան (Մարսէյլ)	24
Արտաշ Մուրատեան, Պէլմօն-Շամանօզ	20
Գ Ա. Գլխօս ջփախան ծաղպաւկի երիցուհի Բերուզ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ,	20
Մարսէյլէն, Տիկին Աննա Յ. Շալճեանի միջոցաւ	500
Գումար՝	647
Յունուար 21ի գումարը՝	2010
Ընդհ. գումար՝	2657

Մարսէյլի 500 ֆրանքին մանրամասնութիւնները.—

Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը 150 ֆրանք, Սէն Ժէրոմի եւ Նօթր Տամ Քոնսոլասիոնի ենթամասնաճիւղը 100, Պուլվար Օտտոյի ենթամասնաճիւղը 100, Սէնթ Անթուանի ենթամասնաճիւղը 50, Սէն Լուի ենթամասնաճիւղը 30, իսկ ընկերուհիներ՝ Արուսեակ Գէորգեան, Վիքթորիա Միքայէլեան, Մառի Սամուէլեան, Զիպուքեան քոյրեր, Երանուհի Վարժապետեան 10ական, Արմենուհի Պալեան 15, Լուսնթագ Պանդիկեան 5 ֆրանք: գումար՝ 500 ֆրանք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի « Յառաջ »,

Մենք Կարմիր Խաչի Սէն Ժէրոմի Նօթր Տամ տը լա Քոնսոլասիոնի գիշերային դպրոցի աշակերտներս, շատ զգածուեցանք երբ մեր վարժուհին (Տիկին Քիպրիթճեան) «Նոր Սիսի Լուսինեան» դպրոցի մասին բացատրեց մեզ: Ուստի որոշեցինք հաղանդի մեր պտուղներէն մաս մը խնայելով ղրկել «Յառաջ»ի միջոցաւ մեր եղբայրներուն.—խումբ մը հայորդիներ

ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ԻՋՆԱՅ ՖՐԱՆՔԸ

Երեքշաբթի օր ծանր անկում մը ունեցաւ ֆրանքը: Տոլարը բարձրացաւ 30.88ի, իսկ անգլիականը 149.95էն ցատկեց 154.35ի: Իրիկուան դէմ տոլարը իջաւ՝ 30.48ի անգլիականը՝ 152ի, (Նիւ Եորքի մէջ 30.44 եւ 152.13):

Իրազեկներ այս անկումը կը վերագրեն այն մտավախութեան թէ ծայրայեղ ձախակողմը բանուորական նոր խլրտումներ պիտի յարուցանէ. մանաւանդ որ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանային ժողովին մէջ, ձախերը քննադատած էին Լէոն Պլումի չափաւոր քաղաքականութիւնը եւ Շօթանի դահլիճը: Այս ժողովին մէջ էր որ Մարսօ Փիվէռ, ձախերուն առաջնորդը, բացագանչեց — « Ժողովրդական Ճակատը մեռաւ, կեցցէ՛ յեղափոխական ճակատը»: Ճառախօսը դիտել տուաւ թէ նոր կառավարութիւնը պատերազմ կը պատրաստէ, մէկ մարդու (Տալատիէ) յանձնելով ազգ. պաշտպանութեան ամբողջ ղեկավարութիւնը: Եւ յեղափոխական միջոցներ առաջարկեց.— մերժել զինուորական վարկերը, կրճատել զինուորութեան շրջանը եւ ճամբան հարթել յեղափոխական կառավարութեան մը համար .

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՌԱՋԻՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Խորհրդային Միութեան «նորըն-տիր» օրէնսդրական մարմնի՝ Գերագոյն Խորհրդի երկու բաղկացուցիչ մասերը— Միութեան եւ Ազգութիւնների Խորհուրդներն, առանձին առանձին, սկսան իրենց նիստերը Յունուարի 12ին, Կրեմլի պալատում։ Լիազօրագրերու յանձնաժողովների գեկուցումները կարճ էին— հաստատել բոլոր պատգամաւորների ընտրութիւնը։ Նախագահութիւնների ընտրութիւններն ալ տեղի ունեցան համաձայն արմատացած սովորութեան. «առաջարկւում են... քուէարկւում են միաձայն...»։ Այնուհետեւ երկու Խորհուրդները հաստատեցին երեքական յանձնաժողովներ— արտաքին գործերի, օրէնսդրական առաջարկների եւ նիւթական, իսկ մնացած ազատ ժամերը նուիրուեցան սովորական ինքնագովութիւնների՝ «այս ունինք, այն ունինք» եւ մի քանի տասնեակ անգամ յոտնկայս, բուռն ծափերով եւ բազմալեզու բացագանչութիւններով Ստալինին ողջունելու։

Յունուար 15ին երկու Խորհուրդները միասին ժողով գումարեցին իբրեւ Գերագոյն Խորհուրդ եւ մի քանի փոփոխութիւններ մտցրին Նախ Սահմանադրութեան այն յօդուածների մէջ, որ վերաբերում են բուն եւ Սպիտակ Ռուսաստանի, Ուկրայնայի եւ Միջին Ասիական հանրապետութիւնների ներքին շրջանային կազմին. շրջանները փոքրացուեցին եւ երկու կամ աւելի մասերի բաժանուեցին, որպէսզի կեդրոնական վարչութիւնները բազմանալով կարողանան աւելի ձեռնհասօրէն վարել տեղական գործերը։ Ապա Գերագոյն Խորհրդի Նախագահութեան լիազօրութիւնների յօդուածում (49) մտցուեց նաեւ Միութեան որեւէ երկրամասը կամ ամբողջութիւնը զինուորական վիճակի ենթարկելու իրաւասութիւնը՝ նըկատի ունենալով «Փաշական յարձակման հնարաւորութիւնները»։ Մի օրինագծով հաստատուեցան երեք նոր գործավարութիւններ, որոնց մէջ կարեւորագոյնն է Ծովային Ռազմանաւատորմիղի գործավարութիւնը։

Ճապոնական կառավարութեան ո-րոշումը՝ երկու եւ իտալական՝ մէկ դրեդնաուղների շինութեան, իւրաքանչիւրը 42,000 թոն տարողութեամբ (միջազգային դաշնագիրը թոյլ է տալիս միայն 35.000 թոն) պարտադրում զօրքէ՞ ... մեծ պէտք ունենալ իր շահերին եւ կշռին համապատասխան ծովային եւ ովկիանոսային ռազմատորմիղ» (Մոլոտովի Յունուար 15ի ճառից)։

Գերագոյն Խորհրդի երրորդ նիստը նուիրուեցաւ Նախագահութեան ընտրութիւններին, Նախագահ ընտրուեց Կալինին. 11 օգնականների թւում է Հայաստանի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահ Մացակ Պապեան եւ պարզ անդամների թւում Ստալին։ 37 հոգուց բաղկացած այս մարմինը ձեւականօրէն երկրի բարձրագոյն ներկայացուցչութիւնն է։ Համամիութենական Գործավարների Խորհրդի հրաժարականը յանձնելուց եւ անմիջապէս, աննշան փոփոխութիւններով, նոյն կազմը Մոլոտովի վարչապետութեամբ հաստատելուց յետոյ, Յունուար 19ին, Խորհրդարանը փակեց իր նստաշրջանը անորոշ ժամանակով։

Ահա աւելի քան մի տարւայ ահռելի զոհեր ու դոյումից յետոյ հռչակուած Գերագոյն Խորհրդի գործը, որին համբողջ երկիրը հետեւում էր լարուած ուշադրութեամբ. Աշխատաւորների սրտերը լիքն էին հպարտութեամբ իրենց խորհրդարանի համար, նրանք հրճւում էին տեսնելով այն միաձայնութիւնն ու վճռականութիւնը, որով պատգամաւորները լուծում էին օրէնսդրական ամենաբարդ հարցերը»։

Երբեք այնքան դիւրին չի եղել ասել «լեռը մուկ ծնեց», որքան այս դէպքում։ Բայց դա մի մուկ է, որ մժեղից աւելի մեծ չէ. եւ Գերագոյն Խորհուրդն ուրիշ բան էլ ծնել չէր կարող, որովհետեւ «դեռ այն ժամանակ, երբ պատգամաւորները ճանապարհւում էին Մոսկուա, նստաշրջանին մասնակցելու, ընտրողները (հասկացիր կուսակցական քարտուղարները) տուին նրանց պարզ եւ հրամայական պատուէր մնալ իրենց պարտականութիւնների բարձրութեան վրայ եւ պետական աշխատանքները վարել համաձայն ընկեր Ստալինի ցուցմունքների»։ («Իզվեստիա» 17 յունուար)։ Պարզ է։ Երբ Ստալինը կայ, Գերագոյն Խորհուրդը, վստահելի ստալինականներից կազմուած, ուրիշ բանի չի կարող ծառայել, քան միաձայնութեամբ քուէարկելու եւ խանդավառ ցոյցեր կատարելու «Մեծին» ու մի քանի մեծիկների հասցէին։ Լաւագոյնը կը լինէր նրան Գերմանիայի Խորհուրդ անուանել ու դադարել աշխարհը խաբելուց։ Բայց ճշմարտութիւն խոստովանելու հրաշքը մեր դարում չի կատարւում, մանաւանդ բռնակալութիւնների տակ հեծող երկրներում, եւ խորհրդային արքունի ժամուլը շարունակում է իր ստերը «պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած իսկական ժողովրդական ռամկավարական խորհրդարանի մասին»։ Իբր ապացոյց դրան բերում է թիւեր, որոնք անկասկած հարիւրին ինսուն չինծու են (բացի պատգամաւորների սեռը ճշդող թւից) ու արժէքից զուրկ։ Ապատօրէն դատողին խորհրդարանի կազմի թիւերը չեն, որ զարմացնում են, այլ Նրա Տօրիչէլեան դատարկութիւնը, այնուամենայնիւ Ստալինեան պրոտոտախոսներին բռնակալութիւն պատճառելու համար բերենք նրանցից մի քանիսը։

Միութեան խորհուրդ - 569 պատգամաւորներից կուսակցական են 461 (18 առ հարիւր) անկուսակցական ։ (ընդամէնը 108 կամ 19 առ հարիւր)։ Բանուոր 247, գիւղացի 1-30, մտաւորական եւ պաշտօնեայ 169 հոգի։ 77 կին։ 110 հոգի լրիւ կամ թերի բարձրագոյն կրթութիւն ունին, շքանշան ստացած են 242, իսկ 18 «Միութեան հերոս» կոչում։ Բանուոր պատգամաւորները բոլորն ալ «ստախանով-եան» են, գեր - արտադրող։ Մինչեւ 20 տարեկան 5 հոգի, 20 — 30 տարեկան 64, 30 — 40էն վեր 183 հոգի, 35 ազգութիւններ ներկայացուած են։

ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ. 574 պատգամաւորներից կուսակցական են 409 հոգի (71 առ հարիւր), 165ը անկուսակցական (29 առ հարիւր)։ Բանուոր՝ 218, գիւղացի՝ 200, մտաւորական եւ պաշտօնեայ՝ 156։ 110 կին, որոնց երկու երրորդն անկուսակցական է։ Մինչեւ 20 տարեկան 8 հոգի, 20 — 30 տ. 164 հոգի, 30 — 40 տ. 273 հոգի, մնացածը 129 հոգի 40էն վեր, 7 հոգի 60 տարեկանից անցնում են։ Ըստ ազգութիւնների, Ռուսներ՝ 146, Ուկրաինացիներ՝ 34, Սպիտակ Ռուսներ 15. Ազերիներ 34, Վրացիներ՝ 33, Հայեր՝ 30, Թուրքմէններ՝ 17, Ուզբէկներ՝ 26, Ղըրղըզներ՝ 17, Թաթարներ՝ 15, Հրեաներ՝ 15 եւայլն։ Կայ եւ մէկ Քիւրտ պատգամաւոր։

Մենք չենք վերլուծում այն հարցը, թէ որքան «բանուոր» կոչուածները բանուոր են կամ «գիւղացիները» գիւղացի, Ազգ. Խորհուրդի 218 բանուորներից միայն 70 հոգին են արդիւնաբերութեան մէջ, իսկ 148 ինչ պատճառով են բանուոր կոչւում, չի հասկացւում, նոյնը եւ մնացեալ դասերը։ Թերեւս աւելի լաւ է արտայայտւում Ազգ. Խորհուրդի կազմի դրաղումների ցուցակը, կուսակցական գործիչներ 88, խորհրդային աշխատաւորներ (անորոշ որակում) — 161, հաւանաբար չէկիստները սրանց մէջն են, տնտեսութիւնների աշխատաւորներ — 34, ընկերային կազմակերպութիւններ — 31, արտադրութեան 70, կոլխոզային 97, ապա մտաւորականներ 52, զինուորականներ 41 հոգի։ «Իզվեստիա» գրում է — «Ազգութիւնների Խորհուրդում ներկայացուած են 54 ժողովուրդներ։ Ո՞ր խորհրդարանը այնքան միջազգային է, ո՞րտեղ, ո՞ր երկրում գոյութիւն ունի այնպիսի բարեկամութիւն ժողովուրդների մէջ, որպիսին գոյութիւն ունի մեր հայրենիքում»։ Բայց, ասացէ՛ք, ո՞րը, վերջապէս ե՞րբ թոյլ կը տրուի, Խ. Միութեան իսկ սահմաններում, որ եւ է մէկին հարց տալ հըրապարակով՝ պարոն խմբագիրներ—թէ ճի՞շդ է որ այս կամ այն ազգին պատկանող պատգամաւորներն իրօք ներկայացնում են այդ ազգերը։ Արդեօք, 30 հայ պատգամաւորները 30 Չինացիներից աւելի՞ հարազատօրէն են արտայայտում հայ ժողովրդի հրամայական կամքը,— ճշմարտապէս տէր դառնալ իր հայրենիքին, բոլոր Հայերի ազատ Հայաստանին. .

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ առողջապահական նախարարութիւնը կոչ մը հրատարակած էր, մարմնակրթանքի ծաւալման մասին։ Բազմաթիւ եկեղեցիներու քարոզիչները, հետեւելով այդ կոչին, քարոզներ խօսեցան ի նպաստ մարմնակրթանքի։ Լոնտոնի հովիւը իր քարոզին մէջ բաղդատեց պարտադիր մարմնակրթանքի միջոցաւ Գերմանիոյ մէջ ձեռք ձգուած արդիւնքը եւ Անգլիոյ մէջ տիրող ներկայ վիճակը։

— «Մենք պարտաւոր ենք խորհիլ թէ, ըսաւ, ազգ մը որ500 միլիոն ոսկի կը մսխէ դրամի համար, իսկ 240 միլիոն՝ ըմպելիի, միշտ ի վիճակի պիտի ըլլա՞յ դիմադրելու ուրիշ ազգի մը, որ գրեթէ տարր հաւասար գումար մը կը ծախսէ՝ ֆիզիքապէս առողջ մնալու համար»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՖՐԱՆՑ ՇՈՒԲԵՐԹ

(ՎԻՏՕՒՆ ՎԱՐԳԵՏԸ)

Մինչ Պէթհովէն իր վերջին գործերը կը յօրինէր՝ ուրիշ հանճարեղ երաժշտագէտ մը, Ֆրանց Շուպէրթ, «Լիտ»ին այնքան համեստ ձեւն ընտրելով՝ մինչեւ այդ ատեն չտեսնուած քէլէ մշակուած այս սեռին մէջ կ'արտադրէր անխպառ գլուխ - գործոցներ որ մէկէն ի մէկ անոր կուտային համբաւ կամ օտարոտի հաւասար կարեւորութիւն մը։

«Լիտը»- դուտ գերմանական է։ Նոյնիսկ բառը իր համարժէքը չունի միւս լեզուներուն մէջ։ Լիտը երգ մըն է, բայց—Քէեւ գոյութիւն ունին աքխուր ինչպէս նաեւ ծանր երգեր, երգ բառը մեզի աւելի մտաբերել կուտայ թեթեւ ու զուարթ քան խորազգեցիկ կտոր մը գաղափարը։ Ընդհակառակն Լիտը նոյնքան յաճախ, թերեւս աւելի յաճախ տխուր, ծանր, խորազգեցիկ եւ յուզիչ է քան զուարթ կամ զուարճալի։

Այն որ գերմանական Լիտին ինքնատպութիւնը կը կազմէ՝ քերթուածին ու երգին սերտ միութիւնն է։ Հոս խօսքերը երաժշտութեան իբրեւ պատրուակ չեն ծառայեր միայն, անոնք պարտին ունենալ իրենց ուշադրութիւնը գրական մեղեդիին չափ, որուն դերը կը կայանայ քերթուածին ամբողջ յուզական արժէքը աւելի զգալի ընել մէջ։ Ուստի՝ մինչ քանի երգահաններու կողմէ ամէն քերթուած երաժշտագրուելու առակ կը նկատուէ՝ կը տեսնենք որ Շուպէրթ մը կամ Շումանն մը երաժշտապէս մեկնաբանելու համար կ'ընտրեն իրենց ամենասիրած բանաստեղծներուն գլուխ - գործոցները։

Լիտը երաժշտական սեռ մըն է ժողովրդական ծագումով, ու երկար ժամանակ մնաց տարամերժօրէն ժողովրդական. Արուեստագիտական սեռի կարգն անցնիլ սկսաւ ԺԸ. դարուն վերջերը։ Միայն Շուպէրթով է որ ան կը հասնի իր զարգացումին, իր ճոխութեան գագաթնակէտին, որ կը պատշաճի բանաստեղծական ամէնէն այլազան նիւթերուն, որ կը դառնայ երաժշտական քերթուած մը ուր երկու արուեստներու համաձուլումը կը գործադրուի վերջնական ու անթերի կերպով մը։

Ֆրանց Շուպէրթ ծնաւ Վիէննայի մերձակայ Լիխթէնթհալի մէջ, 31 յունուար 1797ին ու մեռաւ Վիէննայի մէջ, 11 նոյեմբեր 1828ին, երեսուն - երկու տարեկան հասակին մէջ։ Հայրը՝ վարժապետ Լիխթէնթհալի մէջ՝ ունեցաւ 19 զաւակներ, որոնց 9ը մեռան ծաղկահասակ։ Իր փոքրիկ Ֆրանցին երաժշտական ընդունակութիւնը նշմարելով՝ կանուխէն ջութակի դասեր տուաւ անոր, յետոյ՝ անոր առիթ տալով երգելու ձայնը նշմարելով՝ պալատին մատրան մէջ մտցուց զայն։ Միաժամանակ Ֆրանց ուսումն առաւ գոլեճիանքին մէջ։ Ռուէցինկըր երգեհոնահարը դաշնահարութեան, իսկ Սալիէրի՝ նուագախմբութեան դասեր տուին իրեն։ Բայց ամէնէն աւելի ինքն իր վարպետը եղաւ՝ ուսումնասիրելով Հայտընի, Մոցարթի ու մանաւանդ իր հիացումին առարկայ Պէթհովէնի գործերը։

Տասնըվեց տարեկանին՝ ձայնին փոխուելուն պատճառով՝ մատուռէն քաշուեցաւ՝ հրաժարելով իր նուագախմբի աշխատանքը շարունակելու թոյլատրելու համար իրեն շնորհուած թոշակէն։ Շատ հաւ չէր առներ արհեստագիտական մարզանքներէն։ Թող որ իր հրաշալի բնազդը թոյլ կուտար իրեն գուշակել՝ առանց երբեք խորագննելու՝ իր արուեստին բոլոր գաղտնիքները։

1813էն 1816ին՝ Ֆրանց քովը մնաց իր հօր, որուն կ'օգնէր իր ուսուցչական պաշտօնին մէջ։ Մինչ այս մինչ այն՝ արդէն կը յօրինէր մէկ քանին իր ամենաչքեղ լիտերէն, Տէր Էրլքէօնիկ, Տէր Վանտէրէր, Ան Շվակէր Քրոնոս։

Պարզաբարոյ, խանդակաթ, համեստ՝ անձնատուր իր երազին ու բարեկամներուն — Շուպէրթ քիչ կը մտահոգուէր կեանքի պատահարներով։ Դրամի մասին անուցած անտարբերութիւնը, որ եւ է ստրկութեան հանդէպ ունեցած ատելութիւնը շուտով վհատեցուցին իրեն համար լաւագոյն դիրք մը փնտռել ցանկացող եւ նիւ-թապէս իրեն աջակցող բարեկամներուն ամէնէն ազդեցիկները։ Իր տպագրիչները կրնային զինքը շահագործել ըստ հաճոյս։ 15 ֆրանք ստացաւ Ձմեռնային ճամբորդութեան վեց լիտերուն իբրեւ փոխարժէք։ Մոցարթին պէս աղքատ մնաց մինչեւ իր կեանքին վերջը։

Շուպէրթ գրած է 457 լիտեր, որոնցմէ հարիւրեակ մը Կէօթէի, միւսները Շիլլէրի, Հայնէի, Ռէլշտապի, Ռիւքէրթի եւ ուրիշներու քերթուածներուն վրայ։ Ահա մէկ մասին անունները.— Կրիչէն ճախարակին առջեւ, Առաջին վիշտը, Թիւլէի արքան, Հանգիստն ես, Մահն ու երիտասարդուհին, Գեղանի աղօրեպանուհին ու Ձմեռնային ճամբորդութեան երկու շարքերը, հուսկ ուրեմն յետ մահու տպուած Կարապի երգ հաւաքածոյին մէջ Հայնէի ոտանաւորներէն՝ ներշնչուած սա սքանչելիքներուն շարքը, Սիրոյ պատգամ, Ցայգերգ, Ատլասը, Իր պատկերը, Քաղաքը, Ծովափը։

Շուպէրթի անմահ լիտերը իր գործին ամենագեղեցիկ միանգամայն եւ ամենաինքնատիպ մասը կը կազմեն անշուշտ։ Սակայն ան իր պատուաւոր տեղը կը գրաւէ համերգութեան ու սենեկային պատմութեան մէջ։

Շուպէրթ ձգած է բազմաթիւ Պատարագներ ու կարգ մը՝ անյաջող Օփերաներ։ Բայց իր համերգութիւններն ու սենեկանուագային երաժշտութիւնը պիտի բաւէին իր նուագատեղծի փառքը կերտելու։

Իր 10 Համերգութիւններուն 2ը կորսուած են։ Մնացած 8 համերգութիւններուն ամէնէն նշանաւորներն են Անաւարտը եւ Տասներորդ համերգութիւնը։ Կարծես նախզգալով իր կեանքին խիստ կարճատեւ ըլլալը՝ ան կը շտապէր իր ուղեղէն պոկելու երաժշտական ներկայացող գաղափարները։ Ան կը գրէ «բոլորովին դասական ամբողջութեամբ, ունի գիտուն եւ չափազանցուած մտածումներ, որոնք պերճօրէն կ'երփնազարդեն իր նուագախմբային երանգապնակը», ճարտարօրէն կը վարէ ձայնագրութիւնները, իր զուգադրութիւնները ունին «մասնաւոր համեղութիւն մը, հնչականութեան երեւելի որակ մը»։ Շուպէրթի մեղեդին ճոխ, յորդառատ, բնական ու նոր է, ներշնչումն ալ ինքնաբուխ։ Բայց յառաջացումը զուրկ է տրամաբանութենէ, համեմատութիւնները կը պակսին։

Իր 24 լարային քառեակներուն ամէնէն ուշագրաւներն են րէ մինէօր, լա մաժէօր ու լա մինէօր քառեակները։ Երկու թաւ ջութակով հնգեակը [...]նեկանուագային երաժշտութեան [...] մենահօրինակ գործերէն մէկը կը համարուի։

Յիշատակենք ջութակ ու դաշնակ[...] իր երեք սոնատները, իր երկու [...]եակները եւ դաշնակի իր 15 սոնատ[...]ըը, որոնց ամենանշանաւորն է [...] հովարար Փ. Սոնատը, որուն [...] ջապէս քովը դնել պէտք է դաշնակ[...] իր երկու փանթէզիները, մանաւանդ առաջինը՝ իր որքան զարմանալի [...] բիթներուն նոյնքան իր ձեւի ճոխութեան համար։

Շուպէրթ ձգած է նաեւ մանրա[...]թիւ կտորներ դաշնակի չորս ձեռքի[...]րու յատուկ։ Սոյնօրինակ գործեր[...] մէնէն աւելի ու ամենակատարելապէս [...] արտադրող նուագատեղծն է [...] վարպար։

Շատ յաճախ Շուպէրթ Պէթհովէն[...] կը յիշեցնէ մեզի։ Անոր կը նմանի «յուզումի խորութեան, արտայայտութեան զօրութեան, ոգեկոչող[...] վսեմութեան» տեսակէտով։ Պէթ[...]վէնէն աւելի բանաստեղծ է ան [...] ներկայութեան Կէօթէի մէկ բնագ[...]րին՝ աւելի լաւ կ'ըմբռնէ անոր բ[...] երանգները։ Իր աւելի շարժուն հոգ[...] «կեդրոնական յուզումի մը կ'ընկե[...]ցնէ այլազան տպաւորութիւններ[...] ւելի խոշոր քանակ մը»։

Մինչ Պէթհովէնի նուագատեղծ[...] մեզի կը ցուցնեն զայն իբրեւ իր [...] խափորձերը սրբագրող, այլափոխ[...] մոլեգին աշխատանքի մը զինովն [...] այն արդիւնքի հասնող մը՝ Շուպէ[...] յանկարծ երգահան մըն է գերզանց[...]պէս։ Զաչխատիր երբեք։ Անպատ[...] իր ներշնչումը, եւ կ'անգիտանա[...] վերյարդարումները։ Ահա իր հանճա[...]րէն գիծ մըն ալ որ լիտին կը նախ[...] սահմանէր զինքը։ Միայն կարճ կտ[...]ներուն մէջ է արդարեւ որ յանկ[...] ծերգաստեղծութիւնը ազատ [...]րէզ կը գտնէ։

Իր լիտերուն մէջ է ուրեմն [...] Շուպէրթը պիտի գտնենք համա[...] Բնաւ յղացումը չկայ իր [...] ինչպէս Պէթհովէնի մօտ։ Առաջի[...]րէն իսկ իր հանճարին բովանդակ[...]փը տուած է ան։ Երկար մաքառո[...] հոգն է որ Պէթհովէն նուաճած է [...] արուեստին տիրապետութիւնը, [...]ցած է վերանորոգուիլ անընդհատ[...] Շուպէրթ ծնած էր լիտին պահանջ[...] բոլոր բարեմասնութիւններով, [...] ուչինչ կրնար նուաճել։ Թող որ կը [...] չակէր երաժշտական այնպիսի սեռ[...] որուն մէջ վերանորոգուիլը ամէն[...] նուազ անհրաժեշտ եւ նոյնիսկ ամ[...] նանուազ կարելի պայման մըն է։

«Շուպէրթ ռոմանթիկ է Պէթհով[...]նի չափ ու անկէ աւելի —կ'ըսէ Վ[...] տորմի։ Բնութեան զգացումը [...] մօտ աւելի զարգացած կամ դէթ [...]լի նրբացած է։ Ի ներկայութեան [...]վուն, գետին, լերան՝ անհունօրէ[...] ւելի երանգաւորուած տպաւոր[...] թիւններ կը կրէ ան»։

Շուպէրթ ունի գերբնական ըմ[...] նում մը որուն տէր չէր Պէթհովէ[...] Այս վերջինին չափ տրամաթի[...] նոյնիսկ աւելի բեմական, որով[...] իր երաժշտութիւնը հրաշալիօրէ[...] թարգմանէ ձիուն արշաւը, [...] րուն սոսափիւնը, փոթորիկը, [...] բեմայարդարանքը եւ ամբողջ [...]

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր թիւրիմացութեամբ վրիպած նկատեր էինք սղրագեալ ընկեր Մկրտիչ Միքայէլեանի յուշերը։ Ստորեւ՝ շարունակութիւնը։ (Ա. եւ Բ. մասերը տեսնել «Յառաջ»ի Յունուար 22 եւ 23 թիւերուն մէջ).—

Բանտին մէջ մեզ տարբեր սենեակ մը տարին։ Այստեղ ալ վար դրած էին Կաւռացի Հաճի Սարգիս անունով անձ մը, որ հարուստ էր1)։ Թուրքերը կ'ուզէին նախ անոր դրամները կողոպտել, զայն չարչարելով մեռցնելէ առաջ։

Գիշերը քանոն անցուցինք։ Հետեւեալ առաւօտ, Մարտ 25, 1915ին, մեզ զինուորական հսկողութեան տակ Սեբաստիա քաղաքը տարին։ Ղոչասարի մէջ մեզ չըչարչարեցին, որպէսզի ուրիշ փախստականներ ալ լսէին եւ մեզ նման միամտօրէն գային եւ յանձնուէին Թուրք կառավարութեան։

Սեբաստիա պետական շէնքի մը մէջ հանդիպեցանք Մուրատին կնոջ հօրեղբօրը, որ զինուորական գրագիր էր։ Զիս եւ ուրիշ երկու Խորոխոնցիներ «Մէնզիլ Ղօլի» ոչխարներուն վրայ հովիւ արձանագրեց։ Մեզ «Քիւ-չիւք Խանը» տարին։ Մեզ հետ կային ուրիշ 74 Հայեր։

Խանին մէջ կէս մը բանտարկուած էինք։ Ցետոյ Թուրք հարուստներուն «ծառայ» եղանք։ Շատ չանցաւ, մեզ ճամբայ շինող «ամէլէ թապուրներ»ուն մէջ տարին։ Սեբաստիոյ քաղաքին մէջ ժամանակ մը աշխատեցանք։ Օր մըն ալ յանկարծ մեզ Կաւռա ղրկեցին։ Ցետոյ Կամիս գիւղը տարին։ Անկէ յետոյ ալ Ղոչասարի եւ Ծորուարի մէջտեղերը ճամբաներուն վրայ աշխատցուցին։ Գրեթէ կզզիացած էինք։ Անցուղարձերէն բնաւ տեղեակ չէինք։

Օր մըն ալ հրաման եկաւ, որ 35 գործաւորներ պիտի երթանք Կաւռայէն Կովտուն՝ ճամբաները նորոգելու։ Փախչելու համար յարմար առիթ մըն էր ասիկա։

Կաւռա երթալ կը փափաքէի։ Հոն երկու հատ տասնոց ատրճանակ պահած էին մեր ընկերները։ Կրնայի ձեռք ձգել եւ լեռը ելլել։ Նոյնպէս Խանձարի մէջ քննելու՝ Գաբրիէլ Դաբրիէլեանը՝ 2 խոշոր հրացան պահած էր եւ ասիկէ զատ ատկաւէն ալ ռումբիշ երկու տեղեր եւս, մեր Խորոխոնի լեռներուն մէջ զէնքեր պահուած էին, եւ տեղերը ինծի ծանօթ էին։ Մեծ հաւանականութիւն կար ատոնց ձեռք ձգելու։

Կամիսցի Արամ անունով չաւուշ մը ունէինք։ Ըսաւ թէ՝ «Տղաք, մի փախչիք, քէչիւոր էք, վտանգաւոր է»։ Մտիկ չըրի։ Ես գնացի, եւ հետս եկաւ նաեւ Յաղթեցի «Քիւրտ-Հայրէկ»ը։ Քանի մը օր Կաւռայի ճամբաները «աշխատեցանք»։

Կաւռայի մէջ պահուած զէնքերուն տեղը գտանք։ Զէնքերը Թուրքերը գտեր եւ գրաւեր էին։ Բացուած տեղերէն յայտնի էր ամէն բան։ Խանձարն ալ չկրցինք երթալ։

Կամիս-գիւղէն կաւքեր ղրկուած էին Կաւռա, որ մեզ՝ զինուորներս Կամիս պիտի տանէին։ Ես վտանգ մը նշմարեցի։ Եւ Կամիս երթալու կողմնակից չէի։ Քիւրտ-Հայրէկին ըսի, որ փախչինք։ Ան մերժեց։

Հետեւեալ առաւօտ «Զաւուշէն» հըրաման տուաւ, որ Ղոչասար երթամ, իբր թէ գործեր ունէի կարգադրելիք եւ իրենց Կամիս մեկնելէն առաջ, պիտի վերադառնայի եւ պիտի միանայի իրենց։

Ղոչասար գացի։ Ամբողջ ունեցածներս հոն ձգեցի։ Թի մը, վերարկու մը եւ տոպրակ մը առի եւ, մեկնելէ առաջ, ինծի ծանօթ անձի մը հանդիպեցայ, Կամիսի ազդայոց մասին լուր մը առնելու համար։

Տեղեկացայ որ Կամիսի բոլոր ազգայինները Ղոչասար բերեր են հսկողութեան տակ եւ բոլորը բանտարկեր են։ Այլեւս այն համոզման եկայ, որ անոնց ալ գործը լմնցած էր։ Ուստի այդ ծանօթիս մօտէն քէէ մը հացի պաշար առնելով, փախանակ Կաւռա վերադառնալու, քալեցի ուղղակի դէպի Խորոխոնի քարայրները։

Այդ օրը Յունիս 10, 1915 էր։ Հոն պահուած զէնքերն ալ չկային։ Ցաքորդ ցերեկը պահուած մնացի, իսկ գիշերը լերան բարձունքը հասայ։ Հոն գտայ տասնոց ատրճանակ մը, 200 փամփուշտ, փամփշտակալով մը միասին։ Եւ այս անգամ ներքնապէս աւելի զօրացած, հեռուն՝ Զայքուրտի Ղաչ կոչուած լեռնային բարձունքը մագլցեցայ։

Երեք օր մինակս անցուցի։ Չորրորդ օրը գիշերանց եղջէնի Թուրք գիւղին Չրաղացքին մօտերը երեք օր մնացի։ Գիշերանց եկայ Զայքուրտի Չրաղացքը։ Անկէ քիչ մը պաշար ձեռք ձգեցի եւ գացի դարձեալ Խորոխոնի լեռը։

Քանի մը օր յետոյ, գիշերանց, մեր գիւղին մէջ մտայ աղքատ ընտանիքի մը տունը, որ ինծի նախապէս ծանօթ էր։ Մեր գիւղին մօտ կային 7 ջրաղացներ, որոնց 4ը գիւղին մէջ էին։ Ինծի ծանօթ ջրաղացպաններ կային։ Լուր ղրկեցի որ ինծի ուտելիք հայթայթեն։ Եւ իրաւ ալ երկու ջաղացպաններ ուտելիքներով եկան որոշեալ տեղ մը։

Խորհրդակցութիւն ըրինք եւ կարգադրեցինք, որ ինծի ծանօթ վայրի մը մէջ, յաճախ ուտելիք առնին եւ գնեն։ Խորոխոնի մէջ Գէորգ Տա[...] եանին տանը մօտերը ոտիկնական[...] կայան եղած էր։ Այդ պատճառ[...] միշտ խուսափեցայ գիւղը մտնել[...]

Դուրացի տարիքոտ օրիորդ[...] կար, Հաճի Մանուշակ Գոյեան[...] յաճախ Սեբաստիա քաղաքը կ'եր[...] կուգար եւ մեզի համար ուտելիք[...] կը դնէր կը կատարէր։ Նամակ[...] բազիր մը ղրկեցի Սեբաստիոյ մէ[...] մերիկուհի Միս Մէյրի Կրէֆ[...] որ կայ պահած էր Սեբաստիոյ [...] ները բարձրացած զանազան տղ[...] եւ խումբերուն հետ եւ զարմ[...] միջոցներ հնարած էր՝ անոնց դ[...] մական եւ ուտելիքի վերաբերեալ[...] ժանդակութիւններ հասցնելու [...] մար։ Անգամ մը կացութիւնս պատ[...] լով՝ հեռագիրակ մը խնդրած էր [...] ոսկինոց հեռագիրակ մը ղրկած [...]

Սուրհանդակը շատ կանոնաւոր[...] կը կատարէր։ Դրամական եւ այլ[...] տոյեներ կը ստանայինք անոր մի[...] ցով։ Այլեւս ամէն բան կարգին[...] էս ապահով եւ ազատ էի։ Միակ [...] բախտութիւնս՝ առանձին մնալ[...] լեռներուն մէջ։ Եւ այսպէս ամ[...] 45 օր։

(Շար.)

1) Այս Հաճի Սարգիսն ալ Մուրատին հետ Սախստու լեռը բարձրացած էր։ Երբ լսեց, որ իր եղբայրը՝ Մարգարը եւ հօրեղբօրորդին՝ Վարազդատը սպաննուած են Թուրքերու կողմէ, իսկոյն Մուրատի յորդորներուն, նոււս գիւղը գնաց։ Հոն ձերբակալուեցաւ եւ բերուեցաւ Ղոչասարի բանտը։

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱ ԾՆԱԾ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պարգեւի մը 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» կը տրամադրէ

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, Մարսէյլ ծնած եւ ֆրանսական դպրոցի մէջ կրթուած պատանի մը, Լեւոն Ղեւոնդեան, որ Ֆրանսերէն յօդուածներ կը գրէ հայկական շունչով, 400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ» դրած է մեր տրամադրութեան տակ, մրցում մը հաստատելու համար:

Ցգան կարդացած ըլլալով Ֆրանսախօս հայ պատանիներու մասին գրութիւններ «Յառաջ»ի մէջ, որոնց կը հաստատ թէ «Հայրենասիրական նոր խումբ մը ծնած է արտասահմանի հայկական անկայուն նոր սերունդին մէջ, այն Հայերուն մէջ որ պատրաստ են յարգել հիւրընկալ երկիրը եւ պաշտել իրենց Նախահայրերուն Հայրենիքը: Անոնք կրնան ապացուցանել իրենց հայրենասիրական զգացումները, բայց պէտք է օգնել եւ բարոյական նեցուկ ընծայել»:

Ուրեմն 400 ֆրանքը եւ երկու տարեկան «Յառաջ»ը տրամադրուած են այս առաջադրութեամբ

Պատանին միեւնոյն առեն մշակած է մրցման պայմանները.—

1 - Մրցումին նիւթը պիտի ըլլայ փոքր շարադրութիւն մը հայրենիքի մասին (Patrie), (անշուշտ հայկական հայրենիք):

2 - Մրցումին մասնակցողները պէտք է ծնած ըլլան Ֆրանսա (Նշանակել քաղաք եւ Նահանգ), 17 տարեկան եւ աւելի պակաս:

3 — Պէտք է աշակերտ ըլլան օր եւ է ֆրանսական դպրոցի (յիշել անունը) եւ ներկայացնեն դպրոցին տեսչութեան վկայականը:

4 - Մրցումին կրնան մասնակցիլ մանչ թէ աղջիկ: Գրել անուն, մականուն, հասցէ, ինչպէս եւ ծնողքին հասցէն:

5 — Ձեռագիրները պէտք է գրել գրիչով, թուղթի մէկ երեսին վրայ, եւ երկու օրինակ, մէկը զրկելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, միւսը՝ հետեւեալ հասցէին — **Ghévontian Léon, 7a. Rue des Petites Maries, Marseille**:

6— Ձեռագիրները կ'ընդունուին մինչեւ 25 մարտ 1938:

7— Քննիչ յանձնախումբը (ժիւրի) պիտի կազմուի նախագահութեամբ «Յառաջ»ի խմբագրին:

8 Սահմանուած պարգեւները (400 ֆրանք եւ երկու տարեկան «Յառաջ») պիտի բաշխուին հետեւեալ ձեւով.—

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 200 ֆրանք եւ մէկ տարեկան «Յառաջ»:

Բ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 150 ֆրանք: Գ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— 50 ֆրանք: Դ. ՄՐՑԱՆԱԿ.— Մէկ տարեկան «Յառաջ»: (Այս վերջինը ամենէն փոքր եւ ընդունակ թեկնածուին).

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքիոյ Ազգ. կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակը բացառիկ նիստ մը գումարեց յունուար 17ին:

Գոյունի երեսփոխանը Իսմայիլ Հագգը Ուզմա խօսք առնելով պարզեց կուսակցութեան առած իր քայլերը, յայտնելով որ Պուլկարիոյ Թուրք փոքրամասնութեան հանդէպ կը շարունակուին հալածանքները որոնք անհանդուրժելի վիճակ մը առած են: «Հազարաւոր Թուրք ընտանիքներ իրենց ունեցածը չունեցածը ծախելով Թուրքիա գալ կ'ուզեն, պարզելով բարոյապէս եւ նիւթապէս թշուառ վիճակ մը: Անոնք ոչինչ գնով ձեռքէ հանած են իրենց գոյքերը եւ հողերը ու կը սպասեն գաղթի»: Այս առթիւ հարցուց առողջապահական եւ ընկերային գործավարին եւ արտաքին գործավարին թէ ինչ միջոցներ ձեռք առնուած են զանոնք փրկելու համար այս դառն կացութենէն:

Առողջապահական եւ ընկերային օժանդակութեան գործավարը Տօքթ. Խուլուսի Ալաթաշ ըսաւ թէ մինչեւ հիմա գնեղման եւ գաղթականական գործերը պիւտճէի կարելիութեան համաձայն գլուխ կը հանուին եւ վիճակագրական բացատրութիւններ տըւաւ գնեղուած գաղթականներուն առողջապահական եւ տնտեսական կացութեան մասին: Յետոյ խօսք ելաւ արտաքին գործավարը, Տօքթ. Արաս ու ամփոփելէ վերջ Պուլկարիոյ Թուրքերուն եւ թրքական դպրոցներուն կացութիւնը եւ ներգաղթի վերջին տարիներու բոլոր փուլերը, կատարուած ձեռնարկները եւ առնուած խոստումներուն շատ փոքր արդիւնքները, աւելցուց թէ այժմու պուլկար վարչապետը հրամայած է որ Թուրք դպրոցներուն մէջ Թուրքերէն տառերը պարտաւորիչ պիտի ըլլան, իսկ կամաւոր՝ արաբական տառերը:

Յետոյ ըսաւ թէ այժմու պուլկար կառավարութիւնը մեր դանգատներուն աւելի լաւ ընդունելութիւն մը կ'ընծայէ, միայն թէ պաշտօնական դիրքի մէջ ենք հիմա գործադրութեանց դեռի վրայ: Գործավարը յայտնեց թէ՝ արդիւնքները եղածին պէս պիտի պարզէ կուսակցութեան: Յամենայն դէպս, ըսաւ, Թուրքերուն հանդէպ ցոյց տրուելիք գործողութիւնը հիմ մը պիտի կազմէ այն որոշ ազդակներուն որոնք պիտի ազդեն մեր յարաբերութեանց վրայ այս դրացին հետ:

Ներգաղթի խնդրի մասին ըսաւ թէ պատկանեալ գործավարութեան նոր քննութիւններով ձեռք բերուելիք արդիւնքներուն համաձայն, այդ գործը հնարաւոր պիտի ըլլայ ու պիտի դիւրացուի հիմնական պայմաններով: Նախապէս դաշնակից Ռումանիոյ հետ խօսք դարձած է այդ մասին. ուստի պարտք համարեց այդ բանը կուսակցութեան յայտնել:

Ազգ. Մեծ Ժողովի Խալքի խորհրդարանական խմբակը արդար գտնելով կառավարութեան ընթացքը ու մտահոգութիւնը այդ խնդրին մասին, որոշեց յառաջիկայ մարտի գումարման մէջ հիմնական խորհրդակցութիւններ կատարել:

ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ - ՓԻՒԼՓԻՒԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Միջազգային արժէք ներկայացնող ջութակի վարպետները — Աղաջարեան մէկն է անոնցմէ—հազուադէպօրէն կը բաժնեն իրենց փառքը՝ բեմին վրայ՝ արուեստակցի մը հետ:

Այդ հազուադէպ տեսարանն է որ պիտի ներկայանայ այս գիշեր (հինգշաբթի), Սալ Շոփէնի բեմին վրայ, երիտասարդ ջութակահար Աղաջարեանի եւ շնորհալի երգչուհի Փիւլփիւլեանի միաժամանակ երեւումով:

Երկու արուեստագէտներուն կազմած յայտագիրը ճոխութեան եւ պէսպիսութեան տիպար մը կարելի է համարել:

Առանց մանրամասնութիւններու՝ կ'ուզեմ նշանակել միայն որ Աղաջարեանի ճպոտին տակ պիտի լսենք նոր կտոր մը՝ միայն ջութակի համար, Հալէկուէթթօ է Փոկաթօ, ստորագրւած Մարգար - Աղաջարեան, ուրկէ ծորած հրապոյրին եւ հաճոյքին առջեւ ոչ ոք պիտի կրնայ անտարբեր մընալ:

Երեկոյթին գրաւիչ պահերէն մէկն ալ պիտի ըլլայ անշուշտ Շուպէրթի «[illegible]», երգուած Օր. Փիւլփիւլեանի կողմէ՝ ընկերակցութեամբ Աղաջարեանի ջութակին.

Երկու արուեստագէտներն ալ իրենց բաժիններուն մէջ դրած են հայ հոգիներուն խօսող կտորներ, ինչպէս Կոմիտասի եւ Ալէմշահի հեղինակութիւնները՝ Թումանեանի եւ Զօպանեանի բանաստեղծութիւններուն վրայ, երգուած Օր. Փիւլփիւլեանէ, կամ Աղաջարեանի այնքա՜ն զգայուն ու շնորհալի «Օրօր»ը եւ «Հայկական մեղեդին», որոնց վերարտադրութեան մէջ ամէն անգամ վարպետը կը գտնէ իր առաջին ներշնչումի թանկագին զգայնութիւններէն ոսկի կայծ մը:

Յայտագրին մէջ կը հանդիպինք նաեւ ակնածելի անուններու. ինչպէս Ֆօրէ, Մոցարդ, Փաթէրէվսքի, Գըրանհա, Սարազաթ, Տիրրարք եւն.:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

դութիւնը: Սակայն մեզ յուզելու առաւել բոլոր այս միջոցներուն դէմ աւելցնել պէտք է ձայնական չեզոքին եւ նուագարանային գոյնին մէջ որոշ նկարագիր մը խորհրդաւոր, որ մեզի կ'օգնէ մտաբերելու հիւանդ մանուկի մը պակուցիչ տեսիլները եւ անդուտ ժխտանքները, պարիկներու եւ չար ոգիներու աշխարհը»:

Լիտոյն վարպետն է Շուպէրթ: Մինչեւ հիմա ոչ ոք գերազանցած է զինքը, եւ շատ քիչեր իրեն հաւասարած են մերթ:

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն իր երիտասարդ ընկեր Ն. Փապուճեանի մահէն վերջ, նորէն սուգ հողին յանձնեց, Շաբաթ օրը, ընկեր Լեւոն Նիախեանը:

Ընկերը 1908 թուականներէն մտած է դաշնակցական շարքերուն մէջ, սիրայօժար կատարելով իր պարտականութիւնները:

Յուղարկաւորութեան ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը, նոյնիսկ արտասահմաններէն: Եկեղեցիին մէջ դամբանական մը խօսեցաւ ենթակոմիտէի կողմէ ընկեր Վաղարշ Ուրբաթեան, ներբողելով հանգուցեալ ընկերոջ պարտաճանաչ դաշնակցականի կեանքը, իսկ գերեզմանատան մէջ խօսեցաւ ընկ. բժիշկ Կիլիկեցի: Ծաղկեպսակներ բերած էին Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն հայկական եռագոյն ժապաւէնով, Ջէնկիլէշի Հայր. Միութիւնը եւ Տէր Խաչատուրեան ընտանիքը: Պսակները կարգով կրեցին Սանուց Միութեան պատանիները:

Տրնային աշխատութեամբ համեստ գործի մը ձեռնարկած էր ողբացեալ ընկերը, բանալով նպարավաճառի խանութ մը: Կը թողու երեք անչափահաս մանչ զաւակներ եւ հալծուած մայր մը, յիշատակ մեծ պատարագէն:

⁂ Տեղւոյս Հ. Յ. Դ. կազմը Նազարի եւ Լեւոնի յիշատակները յարգելու համար, յարգանքի երկու բացառիկ ժողովներ սարքեց: Այս առթիւ որոշեց մէկ տարեկան «Վէմ» եւ «Հայրենիք» ամսագիրները նուիրել Պատ. Միութեան, անոնց յիշատակին:

Վիտակիր

«ՄԱ՜Հ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ»

Գերմանիոյ հակահրէական օրկանը, որու հրատարակութիւնը առժամապէս դադարման դատապարտուեցաւ, հրատարակած է մասնաւոր թիւ մը, որուն մէջ կը պահանջէ «մահուան պատիժ՝ ցեղը պղծողներուն դէմ»: Թերթին այդ թիւին վաճառումը արգիլուեցաւ Պերլինի եւ Գերմանիոյ միւս մեծ քաղաքներուն մէջ: Բայց, զայն բաշխած են գաւառները: Թերթը երկու տեսակ պատիժ կը նախատեսէ «ցեղը պղծողներուն»,— ցմահ բանտարկութիւն եւ մահ:

Թերթը, Հիթլէրի «Իմ պայքարս» գիրքէն հատուածներ յիշելով, չափազանց բուռն կերպով կը յարձակի Հրեաներուն վրայ: Կ'ըսէ թէ մարքսականներ կրնան շահել իրենց սխալները եւ կրկին վերահաստատուիլ գերման ժողովուրդին մէջ եւ Ֆրանմասոնները փրկել իրենց ամրութիւնը, բայց «Հրեայի մը կողմէ պղծուած Գերմանուհի մը միանգամ ընդմիշտ կորսուած է»: Համաձայն նոյն թերթին, Գերմանիոյ դատարանները 1936ին 358 վճիռներ արձակած են «ցեղը պղծելու» ոճիրներուն դէմ, առանց հաշուելու արդարութենէն ճողոպրած պղծումները:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՑԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

Գ. Արզարեան մեր երկրորդ հարցումին պատասխանած ատեն կը խօսի Էմիրխանեանի «ճշմարիտ լուսաւորչական դաւանանքով ապրած չըլլալու եւ «հայազգի ինքնութեան անծանօթութեան» մասին:

Եթէ Էմիրխանեան «ճշմարիտ լուսաւորչական դաւանանքով ապրած չէր», բողոքակա՞ն եղած էր, կաթոլի՞կ եղած էր թէ ընդունած էր Հնդկաստանի կրօններէն մին:

Հաւանականութեան ծանրութիւնը կ'իյնայ իսլամութեան վրայ: Էմիրխանեան «իրեն յատուկ նկատումներով եւ գիտումներով» իսլամացած էր: Եւ գուցէ այս հիման վրայ ալ Գ. Արզարեան կ'ըսէ. «առայժմ այս մասին խորը թափանցել խիստ անպատեհ է»:

Այս կէտը կրնայ բացատրել թէ ինչո՛ւ Իսմայիլ Հագգը պէյ անուն փաստարանը, ի ձեռին ունենալով Շէրիի կամ իսլամ կրօնական դատարանի եւ այլ թուղթեր, նաեւ ֆէրման մը գացած է Մատրաս, յանուն քրիստոնեայ ժառանգորդներու հետապնդելու դատը:

Գ.— Մեզի ամէնէն կարեւոր երեւցող պարագան «Մատրաս Մէյլ»ի մէջ լոյս տեսած նկարագրականն է. 1937 Օգոստոս 23ին դատաւոր Ուոնուրթի առջեւ տեսնուած դատի մասին, որուն անգամ մը անդրադարձանք «Հայրենիք»ի այս տարուան Հոկտեմբեր 12ի թիւով:

Այս հատուածին այն մասը որ կը վերաբերի Իսմայիլ Սըտգը պէյին, դատի ելքի տեսակէտէն համապատասխան է Գ. Արզարեանի գրածին: Բայց դատաւորին վճիռը նպաստաւո՞ր է Գ. Արզարեանի կողմին: Հոս է որ կը ծագի շփոթութիւնը:

Ինչպէս կը տեսնուի վերի հատուածին ստորագծուած մասէն, դատաւոր Ուոտուրթ Նաեւ անարժէք եւ ոչ-հարկադրական գտած է Պէյրութի դատարանին դատավճիռը:

Ինչպէս Հոկտեմբերին Նիւ Եորքէն մեզի զրկուած կտրօնին վրայ այս Beirut բառին վրայ Usgudar գրուած էր (կ'ենթադրենք Գ. Արզարեանի կողմէ), այնպէս ալ այս անգամ մեզի ղրկուած կտրօնին վրայ Գ. Արզարեան Beirut բառը ջնջելով ձախ անկիւնին վրայ գրած է Türkish

ԱՄՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ենկիւրիէն կը հաղորդեն թէ՝ Թուրք կառավարութիւնը կը խորհի վերահաստատել ամուրիներու տուրքը: Այդ միջոցը պիտի կիրարկուի, որովհետեւ վերջին տարիներու ընթացքին ամուսնութիւններու թիւը զգալապէս պակսած է: Պոլսոյ նահանգին մէջ 25 — 40 տարեկան պաշտօնեաներուն մեծ մասը ամուրի կը մնայ:

ՃՇԴՈՒՄ

«Յառաջ»ի 1936 յուլիս 28ի թիւին մէջ յօդուած մը գրած էի Հերոս Կորիւնի մասին, ուր թիւրիմացութեամբ յիշեր էի Յարդխոնք գիւղի, պէտք է կարդալ Ցամրան գիւղ:

Յարդխոնք գիւղի վարդապետը ոչ միայն մեծ հայրենասէր մըն էր, այլ եւ հօրս եւ մեր ընտանիքի մտերիկ բարեկամը:

Մշեցի

Այս փոփոխումը հիմնովին կը փոխէ ոչ միայն դատին ելքը, այլ եւ կը խառնէ դատին իմաստը եւ տրամաբանութիւնը.

Եթէ սխալ չենք հասկնար անգլերէնը, դատաւորը թէ՝ Իսմայիլ Սըտգը պէյի եւ թէ Գ. Սեդրաք Արզարեանի թուղթերը անարժէք եւ ոչ-հարկադրական նկատած է, մինչ Գ. Արզարեան իր հակառակորդին համար անընպաստ եւ իրեն համար նպաստաւոր ցոյց կուտայ դատին ելքը:

Եւ հոս է որ պէտք ունինք Գ. Արզարեանի լուսաբանութեան: Ինչո՞ւ Պէյրութ բառին վրայ մէկ անգամ Իւսկիւտար եւ միւս անգամ Թըրքիշ կը գրէ, թէեւ երկու բառերուն իմաստը ըստ էութեան կրնայ նոյնը եղած ըլլալ:

Դ.— Էմիրխանեանի ժառանգական դատը ճիշդ է որ անձնական հանգամանք ունի, բայց նոյն ատեն առարկայ է հանրային շահագրգռութեան: Դատեր կան, որոնք սովորական, ամէն օր տեսնուող դատերուն չեն նմանիր: Էմիրխանեան դատը այս տեսակէն է: Եթէ այդ դատը տեսնուէր աշխարհագրօրէն աւելի մատչելի վայրի մը մէջ, անտարակոյս աւելի մեծ տեղ պիտի գտնէր հայ եւ օտար մամուլին մէջ:

Հայ ժողովուրդին մէջ սա տպաւորութիւնը կայ, հիմնաւոր թէ անհիմն, որ Հնդկաստանի մէջ կը թաղուին հարիւրաւոր միլիոն անգլիական ոսկիի հասնող հայկական հարստութիւններ, որոնց ժառանգորդները այս կամ այն պատճառներով կրցած չեն տիրանալ իրենց իրաւունքներուն:

Ոչ ոք պիտի ուզէր Գ. Արզարեանէն իմանալ այնպիսի գաղտնիքներ, որոնք պէտք չէ ըսէ: Մեր ամբողջ ուզածը լուսաբանութիւն մըն էր, առանց որ Գ. Արզարեան մեղանչէր իր տպարէգին եւ դատի կենսական շահերուն:

Եւ շնորհակալ ենք որ Գ. Արզարեան սիրայօժար պատասխանեց մեզի:

Մեր տպաւորութիւնն այն է որ Գ. Արզարեան նախաձեռնութեան ոգիով օժտուած անձ մըն է: Թոքաթցի, ծնած Նիկսար գաւառին մէջ 1895ին, շառաւիղներէն է Աբգար դպիրին, որ 1565ին առաջին Սաղմոսը տպագրած է Վենետիկի մէջ: Իր ուսումը առած է նախ հայ ազգային վարժարաններու մէջ եւ ապա Կ. Պոլսոյ օսմ. իրաւաբանական համալսարանը:

Մեծ պատերազմին ծառայած է օսմանեան բանակին, որպէս սպայ հեծելազօրաց: Գտնուած է Տարտանելի եւ Քիւթ - էլ - Ամարայի ճակատները: 1922էն վերջ Կ. Պոլսէն փոխադրուած է Պէյրութ եւ այժմ Հնդկաստան՝ Էմիրխանեանի դատով:

Բնականաբար ամէն Հայ պիտի ուզէր որ Գ. Արզարեան շահէր Էմիրխանեանի կտակային դատը: Ատիկա նիւթապէս եւ բարոյապէս օգտակար պիտի ըլլար շատ մը հայ ընտանիքներու եւ անհատներու, որոնք իրապէս ժառանգորդներն են Էմիրխանեանի: Փափաքելի պիտի ըլլար, սակայն, որ Գ. Արգարեան լուսաբանէր մութ մնացած կէտերը:

Մենք վստահ ենք թէ ան սիրով պիտի տայ այդ լուսաբանութիւնները:

Մ. ՎԵՐԱՏԻՆ

(Վերջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ահա այդ գեղեցիկ կինը, որ այնպէս համեստ եւ ամօթխած կերպով ներս մտաւ եւ իսկոյն հեռացաւ, մի աբեղայի սիրուհին է: Վանքը, ես մըտածում էի, գոնէ պահպանում է կրօնական ջերմեռանդութիւնը, բայց այստեղ մարդիկ ոչինչի չեն հաւատում: Աբեղաների վարքը պատճառում է ժողովուրդի մէջ դայթակղութիւն եւ թերահաւատութիւն: Այստեղ արդէն սկսուել է բորբոքուել բողոքականութիւնը: Անցնելով փողոցներից, ի հարկէ, դու տեսար բաւական գեղեցիկ տներ, եթէ քննելու լինես, թէ ովքեր են նրանց տէրերը, կը տեսնես, որ համարեա բոլորը աբեղաների հեռու կամ մերձաւոր ազգականներն են, որոնք առաջ աղքատ են եղել եւ յետոյ վանքի շնորհիւ հարստացել են: Ես, իրաւն ասեմ, տանել չեմ կարողանում, երբ նկատում եմ, որ այստեղ հարիւր հազարներ են վատնւում. երբ այժմ, մեր ամէն մի կոպէկը մեծ արժէք ունի մեզ համար: Հազար ու մէկ պէտքեր ունենք, ամէնի համար փող է պահանջւում: Կ. Պոլսում ազգային սնտուկը դատարկ է: Պատրիարքը գրօշ չունի մեր շատ անհրաժեշտ ծախքերը լրացնելու համար: Բայց նրա վրայ այժմ ծանրացած են այնպիսի գործեր, որոնց յապաղումը, որոնց յետաձգումը յաւիտենական կորուստ պիտի համարուի ազգի համար: Այնուամենայնիւ, ես չեմ նկատում Կ. Պոլսի պատրիարքանի եւ Հայոց Մայր Աթոռի մէջ համերաշխութեան մի նշոյլ անգամ: Մանկունին Կ. Պոլսում քաղցած եւ հինգ հազար կորցրեց կոնսոլիտների մէջ, եւ որպէս լսում եմ, երեսուն հազար այս մօտ օրերում ուղարկուած է, սատանան գիտէ, ինչ գժտութեան նպատակների համար, բայց Հայոց պատրիարքը, մեր միակ գործունեայ մարդը, գրօշ չունի...

— Այդ գինին փոքր ինչ թթուած է երեւում, ընդմիջեց Վարդանը:

— Դու չէ՞ր լսում ինձ, գոչեց Մելիք - Մանսուրը վշտացած ձայնով:

— Լսեցի, պատրիարքը գրօշ չունի..

— Այդպէս չի կարելի խօսել...

—Ի՞նչ խօսել, ես միայն մի բան գիտեմ,— ինչ ազգ որ յոյս դրել է միայն եկեղեցականների վրայ, նրա կործանման օրերը մօտ է վախճանին:

Մանկահասակ կինը կրկին ներս մըտաւ, յուշիկ քայլերով մօտեցաւ սեղանին եւ դրեց նրա վրայ մատուցարանի մէջ դարսած նախաճաշիկը: Այս անգամ երեսի քօղի ծալքը, որից առաջ երեւում էին աչքերը եւ յօնքերը միայն,— այս անգամ բաւական յետ էր քաշուած, եւ գուցէ էին նայում նրա վարդագոյն նուրբ շրթունքը:

— Մեզ համար մի ուրիշ շիշ գինի բեր, միայն դրանից չլինի, ասաց Մելիք - Մանսուրը:

Կինը դարձեալ անխօս հեռացաւ:

— Ես զարմանում եմ, որ դու այսպիսի մի էշեան ընտրեցիր քեզ համար, հարցրեց Վարդանը:

— Եթէ ուզում ես լաւ ճանաչել աբեղային, բարեկամացիր նրա սիրուհու հետ, պատասխանեց Մելիք-Մանսուրը ծիծաղելով:— Բացի դրանից, այստեղ ամէն գիշեր հաւաքւում է մի հասարակութիւն, որոնք ինձ բաւական հետաքրքրական տեղեկութիւններ են հաղորդում:

— Ի հարկէ, գլխաւորապէս վանքի վրայ, աւելացրեց Վարդանը հեգնական կերպով:— Բայց թողնենք առժամանակ վանքը եւ խօսենք մեր գործի վրայ: Ես կը ցանկանայի քեզանից տեղեկանալ, թէ ի՞նչ վախճան ունեցաւ Գ. Սալմանը, եւ ինչե՞ր պատահեցան իմ բացակայութեան ժամանակ: Ես դեռ ոչինչ չգիտեմ, թէեւ Յովհաննէս հայր սուրբը հաղորդեց շատ բան, բայց ինչ պէտք էր ինձ, նա ինքն էլ չգիտէր:

Կարծես մի սեւ թուխպ անցաւ Մելիք - Մանսուրի ուրախ դէմքի վրայ եւ նրա կապտագոյն շրթունքը սկսեցին դողդողալ, երբ յանկարծ յիշեց տխուր անցքերը, որ առժամանակ մոռացութեան էր տուել: Նա վեր առաւ իր առջեւ դրած լիքը բաժակը եւ մի անգամով խմեց:

— Կը պատմեմ, ասաց նա խռովեալ ձայնով,— քեզ պէտք է գիտենալ եւ բոլորը գիտենալ, թէեւ այդ չի ուրախացնի քեզ:— Գ. Սալմանը կալանաւորուեցաւ գիշերը. ես այդ իմացայ նոյն գիշերուայ առաւօտը: Մատնիչը գործը այնպէս էր սարքել, որ մինչեւ անգամ տանուտէրը ոչինչ չէր հասկացել, ուր նա այն գիշեր իջեւանել էր: Ինձ յայտնեց երիտասարդի ծանօթներից մէկը, որ պատահմամբ տեսել էր նրան տանելիս: Իմ առաջին հոգսը եղաւ հաւաքել մեր մտերիմներից մի քանի ձիաւորներ եւ յարձակում գործել: Գուցէ կը յաջողուէր մեզ ազատել նրան, եթէ ճանապարհին կը հանդիպէինք. Բայց նրան տարել էին ուրիշ ճանապարհով, որի մասին մենք դժբախտաբար չիմացանք: Ինձ հետ կային քսանից աւելի ձիաւորներ, որոնք պատրաստ էին ամէն տեսակ գործողութեան: Երկար հարցուփորձից յետոյ ես կարողացայ գտնել այն գիւղաքաղաքը միայն, ուր այն ժամանակ գտնւում էր զինուորական գործակատար փաշան, որի մօտ տարել էին խեղճ երիտասարդին: Տեղեկացայ, որ տարածին պէս խեղդել էին: Ինձ չյաջողուեցաւ մինչեւ անգամ գտնել անբախտ երիտասարդի մարմինը: Թէ որպիսի բարբարոսութեամբ էին վարուել նրա դիակի հետ,— այդ կարող են անել միայն գազանները: Միայն այդ եղեռնագործութիւնը լըցրեց իմ սիրտը կատաղի վրէժխնդրութեամբ եւ անմեղ զոհի արիւնով կընքուեցաւ այն ուխտը, որի համար երդուել էինք մենք:

— Գ. Սալմանից յետոյ, որպէս քեզ յայտնի է, կալանաւորուեցան ծերունի Խաչօն իր երկու որդիների՝ Հայրապետի եւ Ապոյի հետ: Դրանց անմիջապէս չսպանեցին, այլ պահում էին բանտում, սպասելով հետեւողութեան ներքոյ: Որպէս երեւում է, աշխատում էին հարուստ տանուտէրի պահած բոլոր ոսկիները առնել եւ յետոյ սպանել: Բայց խեղճերը երկար չկարողացան դիմանալ անտանելի չարչարանքներին, եւ երեքն էլ մեռան բանտի մէջ:

— Այդ բոլորից յետոյ ես հասկացայ, թէ ի՞նչ վիճակ է սպասում O... գիւղին եւ անմիջապէս դիմեցի Իսմայիլ փաշայի մօտ, որին յանձնուած էր Բայազէդի կողմերի զօրքերի հրամանատարութիւնը: Նա բաւական խելացի մարդ է, եւ վստահութիւն ունէի, թէ իմ տեսակցութիւնը ապարդիւն չի մնայ:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

Մինչ այս մինչ այն, թանուորական վէճերը հետզհետէ կը հարթուին։ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը եւ Սէնի նահանգային ժողովը խառն նիստ մը գումարելով, կարգադրեցին հանրային սպասարկութեանց պաշտօնէութեան թոշակի յաւելման վէճը, որ պատճառ եղած էր ընդհանուր գործադուլի մը, 1937 դեկտեմբեր 30ին։ Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Գ. Ֆրոսարի բանաձեւը ։

*** Գ. Ֆրոսար երէկ կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ գործատիրական միութեան հետ, անոնց տեսակէտները լսելու համար աշխատանքի նոր կանոնադրի մասին, որ միեւնոյն ատեն պիտի դառնայ աղբակ մը ընկերային խաղաղութեան ։

Ազգաժողովին ժամը տագնապը

Երէկ տեղի ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին 100րդ նստաշրջանին բացումը։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները երկար խորհրդակցութիւններ կատարած էին նախորդ օրը, միացեալ ճակատով գործելու համար։ Երկուքը միասին պիտի ջանան յետաձգել Ազգաժողովին բարենորոգման խնդիրը եւ ուրիշ փշոտ հարցեր (Իտալիոյ կայսրութեան ճանաչումը, 16րդ յօդուածին ջնջումը եւայլն)։ Խորհրդակցութեանց կը մասնակցի նաեւ Գ. Շօթան, իսկ Անգլիոյ կողմէ Փարիզի դեսպանը ։

Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան մը, 16րդ յօդուածին ջնջումը եւայլն)։ Խորհրդակցութեանց կը մասնակցէին նաեւ են փոքր պետութիւնները։ Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ այդ յօդուածին ջնջումը մահուան պիտի դատապարտէ Ազգաժողովը։ «Թանն կը խոստովանի թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը «ծանր տագնապ մը կ'անցընէ» եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ միջոցներ ձեռք առնուին, եթէ կ'ուզուի փրկել «վէճերը խաղաղութեամբ լուծելու սահմանուած միակ հաստատութիւնը »։ 16րդ յօդուածին (պատժական տնօրինութիւններ) ջնջումը կը պահանջեն Լեհաստան, Ռումանիա եւ Զուիցերիա, որոնց կողքին կանգնած են Աւստրիա, Հունգարիա, Եուկոսլաւիա, Հոլանտա եւ Շուէտ ։

Չորս հոգի սպաննուեցան 200 ֆրանքի համար

Չորեքշաբթի գիշեր քանըչորս ժամուան մէջ չորս հոգի սպաննուեցան Լա Ֆլէշի մօտ (Լը Մանս), ագարակի մը մէջ, 200 ֆրանքի տուրք մը գանձելու համար։ Զոհերն են՝ այրի տիկին Քօրնիւէլ, 24 տարեկան տղան, ոստիկան գինուոր մը եւ 19 տարեկան դարբին մը ։

Այս ընտանիքը տուրքի պարտք մը ունէր, 200 ֆրանք, որ անվճար մնացած ըլլալով, հարկահաւաքը եկած էր գոյքերը գրաւելու։ Տնեցիները դուռը փակելով գիրք բռնեցին ներսը։ Ոստիկանութիւնը դարբին մը կանչեց, որ երբ կը փորձէր բանալ դուռը, անկենդան գետին փռուեցաւ հրացանի գնդակով մը, որ ճիշդ սրտին դպած էր։ Ագարակը բաց դաշտի մէջ գտնուելով, կարելի չէր մօտենալ, առանց նոր զոհեր տալու։ Ոստիկան - գինուոր մը յաջողեցաւ սանդուղ մը դնել, բայց անօգուտ։ Այն ատեն փոխ - նահանգապետին հետ խորհրդակցելով, չորս արտասուաբեր ռումբ, շէնտիք, ծծումբ եւ ուրիշ նիւթեր ճարեցին, պաշարեալները անձնատրութեան մղելու համար ։

Յարձակումը սկսաւ կէսօրէն վերջը ժամը 2ին։ Երկու հարիւր ոստիկան - գինուորներ կը հսկէին բարեկարգութեան։ Երկու ոստիկաններ սանդուղէն բարձրանալով ներս նետեցին պայթուցիկները, ծծումբը եւ քլորինը։ Մէկ ժամ անցաւ առանց որ եւ է արդիւնքի։ Այն ատեն շէնտիք գրուեցաւ երեք դուռներուն տակ, պայթեցնելու համար։ Կազի եւ ծծումբի ծուխերը լրջապատած էին տունը։ Հաստատուեցաւ որ երեք պաշարեալները (մայրը եւ երկու զաւակները) յարակից ախոռը քաշուած են։ Ցինապետը սկսաւ յորդորներ ուղղել, բայց անօգուտ։ Ցինապետը երբ կը փորձէր շէնտիքով պայթեցնել ախոռը, գնդակ մը ստացաւ կուրծքին եւ մեռաւ քանի մը ժամ վերջը։ Ժամը 5.30ին ոստիկան գինուորները կրակի տուին ախոռը, բայց պաշարեալները կը շարունակէին դիմադրել։ Ժամը 9ին, երբ շէնքը պաշարուած էր բոցերով, տղաքներէն մէկը դուրս ելլելով փախաւ - իսկ մայրը եւ միւս տղան անմիջապէս սպաննուեցան։ Մայրը երբ ամէն դուրս կ'ելլէր, մազերը եւ հագուստները կրակ առած էին արդէն եւ օգնութիւն կ'աղաղակէր։ Պատասխանը եղաւ գնդակ մը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ռումբերէն մաս մը Վիլժիւիֆի քաղաքապետական տարրալուծարանը փոխադրուած ատեն, պայթեցան եւ շէնքը կործանեցաւ։ Առաջին առթիւ երեւան հանուեցան 12 դիակներ ։

ՀԱՄԲՈՒՐԿԻ պատժական ատեանը երեք ամսուան քննութենէ մը վերջ տասը տարի բանտարկութեան եւ 300 000 մարք տուգանքի դատապարտեց հրեայ վաճառական մը, Մորից Քայզէր, ամբաստանելով թէ խախտած է օտար դրամներու օրէնքը։ Դատապարտեալը արտասահման կը գտնուի։ Ուրիշ փախստական առեւտրական մը, Եակոպի, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 100.000 մարք տուգանքի։ Չորս հրեայ առեւտրականներ ալ դատապարտուեցան երկուքէն հինգ տարի բանտարկութեան եւ մեծագումար տուգանքներու, ամբաստանուած ըլլալով թէ Հոլանտա փախցուցած են իրենց դրամագլուխները ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը՝ Թ. Ր. Արաս, Ժընեւ գացած ատեն կանգ առնելով Պելկրատի կայարանին մէջ, կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Եուկոսլաւիոյ վարչապետին հետ ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ելմտական նախարարը կը խորհի 3.000.000 ոսկիի նոր տուրքեր հաստատել, իր ելմտացոյցին մէջ որ առաջինը պիտի ըլլայ, օտար առանձնաշնորհներու ջնջումէն ի վեր։ Նախարարը չուզեր աճապարել եւ ուսումնասիրութիւններ կատարել պիտի տայ օտար շրջանակներու մէջ։

ԻՏԱԼԻՈՅ Փաշական քարտուղարը կը ծանուցանէ թէ այժմ 7.000 000 մանուկներ կը գտնուին կուսակցութեան մարտական կազմակերպութեանց մէջ, 6էն 21 տարեկան ։

ՀԱՅ Հռոմէականներու կաթողիկոս - պատրիարքին Գրիգոր Պետրոս Ժե. Աղաջանեանի պատարագը՝ Մառլէնի եկեղեցիին մէջ (այսօր, հինգշաբթի, առտուան ժամը 10ին), ձայնասփիւռով պիտի հաղորդուի Լիւքսէնպուրկի կայանէն ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը հաղորդեն թէ ափ մը զինուորներ, իբր 40 հոգի, կը շարունակեն դիմադրել աւերակ վանքի մը մէջ, պատրաստ՝ մինչեւ վերջին փամփուշտը կռուելու եւ մեռնելու։ Անոնք յաջողեր են գիր մը հասցնել Զօր. Ֆրանքոյի ։ Իսր ազգայնական օդանաւեր նորէն ռմբակոծեցին Պարսելոնան, 150 հոգի սպաննելով եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ձգելով ։

ԵՐԵՔ ԻՏԱԼԱՑԻ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԷՆ երկուքը (մէկը Մուսոլինիի տղան) յաջողեցան Րիօ տը Ժանէյրօ հասնիլ Տաքքարէն, 5200 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 13 ժամ 57 վայրկեանէն (միջին հաշուով ժամը 370 քիլոմեթր)։ Երրորդը հարկադրուեցաւ Նաթալ իջնել, մեքենան խանգարուած ըլլալով ։

ԹԵՐԼԻՆԻ խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան պետը, Նոպովկանաքի, ետ կանչուած է, կը գրեն գերմանական թերթերը։ Իրեն պիտի յաջորդէ Գ. Դաւիթով ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ խորհրդարանին ելմտական յանձնաժողովին առջեւ ճառ մը խօսելով, ներքին նախարարութեան ելմտացոյցի տեղեկաբերը յայտնեց թէ կառավարութիւնը անդադար կոչեր կ'ուղղէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, որպէսզի թոյլ տան որ լեհ հրեաները իրենց գաղթավայրերը տեղաւորուին։ Այս առթիւ բացատրեց թէ Լեհաստանի ժողովուրդը միշտ կ'աճի եւ հողը անբաւական կուգայ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՔՐԷՄԼԻՆ-ԲԻՍԷԹՐԻ «ՄԿՐՏԻՉ ԽԹՆՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» խումբի ժողովը 27 Յունուար, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական վայրը։

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒՌ ԳՈԼԱՆԳԻ «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէի ժողովը 28 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 պիս, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երք. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՌՈՍՏՈՄ եւ ՒՇԽԱՆ ենթակոմիտէներու եւ ՎԱՀԱԳՆ խումբի բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի (26 Յունուար) երեկոյեան ժամը 9ին «Շաֆրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունուար, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զաքարեան» գրադարանը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Դ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Ինչու՝ մասնաւոր ... [illegible]

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի կողմէ, Սեդաստացի ՄՈՒՐԱՏի մահուան յիշատակին, 30 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արմէնեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ։ Մուտք 7 ֆրանք։

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Դ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, եւ ՎԻՇԱՊԵԱՆ.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ **GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIX**ի շքեղ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ, խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ ՄԱԹԻԷՕի հռչակաւոր ՈՒՕՆՅԸՐ նուագը։ Մուտք 12 Ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Յ. Կ. Խաչի Անիէռ Գուռ Քոլոմպի Մասնաճիւղին կողմէ

29 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, SALLE FOYER SOCIALISTE. 149 bis Avenue d'Aargenteuil, Անիէռ։ Կը ներկայացուի «ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ» (օփերէթ 5 արար) Այֆորվիլի սիրողներու խումբին կողմէ։ Ձայն պիւֆէ։ Կը նուագէ CARIO CANTI նուագախումբը, Մուտք 5 ֆրանք, անդամներու 3, փոքրիկներու 1 ֆրանք։

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի. ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆ (երգչուհի) — Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակահար)

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍԱԼ ՇՕՓԷՆԻ ՄԷՋ **8 Rue Daru**, ՓԱՐԻԶ

Հայկական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով

Գիներ՝ 25, 20 եւ 10 ֆրանք

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄ -

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆԻ

2 Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100 Rue Richelieu. Մեթրօ Richelieu - Drouot կամ Bourse։

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. Հ. ՓԱՍՏԸՐՄԱՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի տնտեսական զարգացումը»

(«Le developpement économique de l'Arménie»)

Մուտք 2 ֆրանք — Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, 28 Յունուար երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօպլէ, Փարիզ։ Կը խօսի Ակումբի անդամ Հ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայկական հարցը 1914էն մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը».

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ"Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ *MR. HENRI TASSO*Ի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Տեղի կունենայ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ժամը 17ին

SALLE PRATԻ ՄԷՋ, **150 Rue Paradis**

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 Փետրուար, ժամը 16էն մինչեւ գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ. Պիւֆէ։

Մեթրօ Alma - Marceau

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ. Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւղով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ՛Ն զորգ նորոգող հայ աղջիկներ (16—19 տարեկան), սկզբնաւորութեան՝ շաբաթը 60 ֆրանք։ Ներկայանալ իրենց ծնողքին հետ, Գ. Ա. Աչճեանի, 172 Fbg. St. Honoré Թէլ. Elysée 38—25։

ՅԱՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

91, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը ղրկենք ամէն նոր արժեցողական անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովակ բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, ալիւրեղէններու եւայլն։

Ամենայն ապահովութեամբ բացառաբար գեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գրելամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասի եւ ... գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ․ ամէն տեսակ խնդիրներու։ Արկածի դատեր, ամէն ըմբռնումով թազամաւորութիւններ։ Նախիմպամիկագործութիւն օրինական ձեւակերպութիւններ եւ ամուսնութեան փաստաթղթեր, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծումը։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ քրեական պաշտպանութիւն։ Ժառանգութիւններու խմբագրութիւն։ Փողոցային արկածներու ենթարկուած հաշուառուներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդութեան։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ Գործերու Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանիս հայ փոքրիկներու ծնողքը ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 30ին, Կիրակի, ժամը ճիշդ 2.30ին Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ, Անիէռ։

Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Շավիլի Մ․ճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ - անդամուհիները տարեկան Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ 29 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի դպրոցի սրահը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եէնիճէյի (Թրակիա) Սփրեմ Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբէթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աբրահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, ... տարեկան հասակին, բռնի առած ... իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ։ Ի վեր լուր չկայ իրմէն։ Փոքրիկը ... նօթ էր իրենց ապաստարին որուն ... նուան էր նշան։ Իր առողջ հասցէ տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Դիմել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արութեան 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône. Rhône, France։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ Հայ երիտասարդ օրիորդ մը, տնական աշխատանքներու կամ փոքրիկներ նայելու համար։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի Վարչութեան։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Համազգային Կեդր. Վարչութեան վիճակահանութենէն շահող 861, 990, 998 թիւերուն նուէրները ստանալու համար դիմել Մասնաճիւղին.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

15—20 Յունուար

ՎԻՎԻԷ, Գ. Ք. — 150:
ԼԻՈՆ, Գործ — 783.20:
ԿՐԱՆԻԹ, Սեթի, Հ. Ա. — 10 տոլար:
ՓԱՐԻԶ (15), Տիկին Բեգ — 150:
ԻՒԺԻՆ, Լուս — 75:
ՍԵՎՐԱՆ, Հ. Խոյ. ք<ն; — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Եազ — 150:
ՆԻՍ, Մ. Գուլ — 150:
ՍԹՆՈՒՎԻԼ, Տ. Կար — 160:
ԼԻՈՆ, Ե. Գ. — 150:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ա. Ա. — 150:
ՎԵՐՋԻՆ, Փափ — 40:
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Երամ — 110:
ԳՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՕԼ, Ս. Ս. — 80:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Գամ — 40:
ՍՆԿԷՆ, Տիկին Ջահր — 115:
ՎԻՐԻ ՇԱԹԻՅԵՈՆ, Սթան — 197:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաք — 75:
ՎԻԷՆ, Գործ — 515:
ՓՕ, Գ. Ն. — 150:
ԳՈՒՐԺ, Հ. Եազ — 150:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Գար — 40:
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Կ. Գ. — 250:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Ո. Յ. — 75:
ԼԱՊԵԿԻՐՏ, Ս. Թ. — 215:
ՍԷՎՐԱՆ, Վ. Ք. — 40:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Ժամացոյցի եւ զարդեղէնի վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

...

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 28 JANVIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3640

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Այսպէս կը կոչուի Շօթանի կառավարութեան մշակած սահմանադրութիւնը, որ երէկ նախարարական խորհուրդին կողմէ վաւերացուելէ վերջ, յանձնուեցաւ երեսփ. ժողովին :

Վարչապետը ճայնասփիւռ ճառ մըն ալ խօսեցաւ հինգշաբթի իրիկուն, պարզելով կառավարութեան տեսակէտները եւ մասնաւորապէս շեշտելով ընկերային խաղաղութեան ստիպողութիւնը :

Ինչպէս յայտնի է, կանոնագիրը կը բաղկանայ վեց առանձին օրինագիծներէ. — 1. Բանուորներու արձանագրութիւն եւ արձակում. — 2. Բանուորական պատուիրակներու իրաւական վիճակը. — 3. Գործադուլի կանոններ. 4. Հաւաքական պայմանագրութիւններ. — 5. Իրաւարարութիւն. 6. Տեղաւորման գրասենեակներ :

Խորհրդարանին գործը դիւրացնելու եւ ապագայ տագնապներ կանխելու համար, առջի օր վարչապետարան հրաւիրուեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ գործատիրական Դաշնակցութեան նախագահը, եւ առանձին տեսակցութիւններ ունեցան Պ. Ֆրօսարի հետ, որուն յանձնուած են այս կարգի խնդիրները : Երկուքն ալ վերապահ դիրք մը բռնեցին, յայտնելով թէ օրինագիծները պիտի քննեն, երբ ժամանակը հասնի :

Անշուշտ այս չէր կառավարութեան սպասած պատասխանը : Մանաւանդ որ, նախապէս ալ խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրուեցան երկու կողմերը, եւ Գործատիրական Դաշնակցութեան վարիչ մարմինը մերժեց մասնակցիլ :

Այսպէս կամ այնպէս, կառավարութիւնը վճռած է գլուխ հանել իր ծրագիրը : Անոր նախնական քննութիւնը պիտի կատարէ երեսփ. ժողովին աշխատանքի յանձնախումբը, այնպէս որ բուն ժողովին քննութիւնը կրնայ ուշանալ մինչեւ փետրուար 8:

Նոր կանոնագրին հիմնական նպատակն է աւելի հաստատուն վիճակի մը վերածել ժողովրդական Ճակատի առաջին կառավարութեան հաշակած օրէնքները (1936 յունիս):

Մէկուկէս տարուան փորձը ցոյց տուաւ որ շատ մը պարագաներ նախատեսուած չէին, այդ օրէնքներուն հռչակման ատեն : Միւս կողմէ, հակառակ անգնահատելի առաւելութեանց, միշտ ալ վէճեր կը ծագէին, նոյն այդ օրէնքներուն առթիւ : Գործատէրերը տարբեր, բանուորները տարբեր կ'մեկնէին այս կամ այն յօդուածը : Եւ կը շարունակուէին «նստուկ գործադուլները», (բանագրաւում գործարաններու), հակառակ աշխատանքի ազատութեան եւ վարչական ազդարարութեանց կամ պետական միջամտութեան :

Մէկ խօսքով, յարաբերութիւնները այնքան յարուած էին, որ փոխադարձ բռնութիւնները եւ ընդհարումները հետզհետէ անխուսափելի կը դառնային :

Քիչ մնաց որ արիւնահեղութիւն մը ծագէր Կուտրիչ գործարանի գործադուլին առթիւ, երբ ներքին նախարարը հանրապետական պահակներ ղրկեց, հաստատութիւնը պարպելու համար, իսկ տասնեակ հազարաւոր աշխատաւորներ բանթողներուն կողմը բռնեցին :

Շատ աւելի ծանրակշիռ հանգամանք մը ունէր Փարիզ քաղաքի եւ շրջանին հանրային սպասարկութեանց գործադուլը, որ ամբողջ օր մը ջլատեց քաղաքին կեանքը :

Իր մշակած կանոնագրով, կառավարութիւնը կ'ուզէ վերջ տալ այսպիսի դէպքերու եւ տագնապներու, որոնք լրջօրէն կը վտանգեն երկրին տնտեսական եւ ընկերային խաղաղութիւնը :

Այսպէս, կանոնագրին կամ սահմանադրութեան առաջին շարքը մանրամասնօրէն կը ճշդէ տասը աշխատաւորներէ աւելի բանեցնող հաստատութեանց իրաւունքներն ու պարտականութիւնները՝ բանուորներու արձանագրութեան եւ արձակման մասին :

Սկզբունքով, անոնք պիտի կրնան դիմել տեղաւորման հանրային կամ անհատական գրասենեակներու, բանուոր ճարելու համար : Անհատական գրասենեակները պիտի շարունակեն բանիլ մինչեւ 1942, պետական հսկողութեամբ, եւ այնուհետեւ պիտի գործեն միայն նահանգային գրասենեակներ : Յարգելով հանդերձ գործատիրոջ հեղինակութիւնը եւ սեփականութեան իրաւունքը, օրէնքը որոշ տրամադրութիւններ կը պարունակէ, քմահաճ կարգադրութիւնները խափանելու համար :

Շատ կարեւոր նորութիւն մը կը պարունակէ գործադուլի օրինագիծը :

Անոր տրամադրութեամբ, այսուհետեւ կարելի պիտի չըլլայ որ եւ է գործադուլ հռչակել, առանց գաղտնի քուէարկութեան, որուն պէտք է մասնակցին բոլոր վարձու աշխատաւորները : Քուէարկութեան պիտի նախագահէ հաշտարար դատաւորը, աջակցութեամբ գործատիրոջ եւ պաշտօնէութեան պատուիրակներուն : Եթէ մեծամասնութեամբ գործադուլ որոշուի, հաստատութիւնը պիտի չէզոքացուի, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին : Եթէ գործադուլ հռչակուի հակառակ մեծամասնութեան կամքին, օրինական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին դրդիչներուն դէմ : Այս տնօրինութեամբ կառավարութիւնը կը յուսայ վերջ տալ զանազան բռնութեանց եւ կամայականութեանց :

Ամէն պարագայի մէջ, նոր էջ մը եւս կը բացուի Ֆրանսայի ընկերային - աշխատաւորական պատմութեան մէջ :

Նախորդ բարենորոգումները խորապէս յեղաշրջեցին այս երկրին ընկերային կերպարանքը, միեւնոյն ատեն ազդելով ուրիշ երկիրներու վրայ : Արդիական կանոնագիրը կը ձգտի լրացնել եւ ամրապնդել այդ նուաճումները :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ 6000 ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՊԱՅԹԵՑԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԶԻՆԱՐԱՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ ԱՏԵՆ

Ահռելի [illegible] Վիլժուիֆի մէջ

Ջարդուփշուր մեռան 14 հոգի, առանց հաշուելու վիրաւորները

Երէկ երկու տողով հաղորդած էինք թէ Գաղտնի Կոմիտէին (Փիլնաւոր - ներ կամ Վեղարաւորներ) ռումբերէն մաս մը պայթեցաւ Վիլժուիֆի մէջ եւ թէ 12 դիակներ հանուեցան առաջին առթիւ :

Իրականին մէջ շատ աւելի ծանր հանգամանք ունի արկածը : Ոչ թէ ռումբերուն մէկ մասն էր որ պայթեցաւ, այլ մօտ վեց հազար ձեռնառումբեր, որոնք դաւադրական կազմակերպութեան զինապահեստներէն բռնուելով, ամբարուած էին Վիլժուիֆի քաղաքապետական լուծարանին մէջ, քննուելու եւ պետական զինարանը փոխադրուելու համար :

Ռումբերը տեղաւորուած էին 197 սնտուկներու մէջ (իւրաքանչիւրին մէջ 32 հատ) : Տարրալուծարանին վերատեսուչը՝ Փրոֆ. Քլէնկ իր քննութիւնները վերջացուցած ըլլալով, սնտուկները պիտի փոխադրուէին Վերսայլի Թնդանօթարանը, ոչնչացուելու համար :

Արդ, չորեքշաբթի առտու ժամը 9.45ին, երբ մասնագէտներ եւ զինուորներ փոխադրութեան գործով կը զբաղէին եւ դատական պաշտօնատան լուսանկարիչներն ալ ռումբերուն լուսանկարները կը քաշէին, յանկարծ ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ : Եւ իրարու ետեւէ, կառքերու մէջ դրուած կամ տակաւին գետինը գտնուած ռումբերը պայթեցան, աջ ու ձախ նետելով պաշտօնեաներուն եւ զինուորներուն մարմինները, — գլուխ մը հոս, ոտք մը անդին, երկու թեւեր՝ աւելի հեռուն եւայլն : Մէկ խօսքով՝ կատարեալ ռազմադաշտ : Ցնցումը այնքան ուժգին էր, որ կը լսուէր քանի մը քիլոմեթր հեռուէն (եւ «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ) : Քիմիական լուծարանին բոլոր շէնքերը կամ քանդուեցան եւ կամ խախտեցան, ցնցումին ուժգնութենէն : Շատեր կարծեցին թէ օդանաւեր ռումբ կը նետեն քաղաքին վրայ, եւ խուճապի մատնուեցան : Ուրիշներ այն տպաւորութիւնը կրեցին թէ թնդանօթներ են որ ռումբ կը նետեն. մանաւանդ որ քաղաքին ազդարար սուլիչներն ալ կը հնչէին միեւնոյն ատեն : Զոհերէն մէկուն դիակը գտնուեցաւ մօտ հարիւր մեթր հեռաւորութեան վրայ : Անհամար պատուհաններ ջարդուփշուր եղած էին մինչեւ 3 — 400 մեթր տարածութեան վրայ :

Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, զոհերուն թիւն է 14 հոգի, — Պ. Քլէնկի օգնականը՝ քիմիագէտ Շմուց, ուրիշ երկու քիմիագէտներ, երկու դատական քննիչներ, պահակ մը, սպայ մը, չորս զինուորներ եւ երեք բանուորներ : Կան նաեւ բազմաթիւ վիրաւորներ : Փոխադրութեան յանձնուած պաշտօնեաներէն միայն մէկ հոգի կրցեր է ազատիլ : Արկածէն քանի մը վայրկեան առաջ, ան քիչ մը հեռացած էր եւ կը գտնուէր պատի մը տակ : Պատը փլաւ, ինք ալ գետին ինկաւ, ցնցումին ուժգնութենէն, բայց այնքան սարսափահար էր որ, չկրցաւ նկարագրել աղէտը :

Տակաւին չէ ճշդուած արկածին պատճառը : Կարծողներ կան թէ սխալ կամ անզգոյշ շարժում մը կատարուած է, սնտուկները լուծարանէն փողոց փոխադրուած, գետին դրուած եւ կամ բեռնակառքերուն մէջ տեղաւորուած ատեն : «Իւմանիթէ» կը կասկածի նաեւ դաւադրութենէ մը : Ռումբերուն հետ միասին պայթած է նաեւ 150 քիլօ մելինիթ : Երկար ատենէ ի վեր դիտողութիւն կ'ըլլար թէ անխոհեմութիւն է այսքան մեծ քանակութեամբ ռումբ եւ պայթուցիկ ամբարել բազմամարդ թաղի մը մէջ :

Արկածէն անմիջապէս վերջը, ներքին նախարար Պ. Սառօ անձամբ քննութիւն մը կատարել տալով, առ այժմ այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ պայթիւնը դաւադրութեան հետեւանք չի կրնար ըլլալ, այլ փոխադրիչներէն մէկուն անվարժութեան կամ անզգուշութեան :

*** Թղթակից մը նկարագրելով աղէտին տեսարանը, կ'ըսէ թէ նախ աչքի կը զարնէին երկու զինուորական կառքերու աւերակները, բոլորովին անճանաչելի դարձած : Դիակի հետք չկար. միայն երկու մարմիններ գրեթէ ամբողջ մնացած էին եւ ճանաչելի : Միւսները ջարդուփշուր՝ օդին մէջ նետուած էին ամէն ուղղութեամբ, կտոր կտոր, ահռելի յօշոտումներով : Հարկ եղաւ նոյն իսկ ծառերու կամ տանիքներու վրայ բարձրանալ, մարդկային մարմնի, միսի եւ ոսկորի կտորներ կամ ածխացած հագուստներ գտնելու համար : Արկածի վայրէն 50 մեթր անդին, պատի մը ետին գտնուեցաւ գլխատուած մարմին մը : Տուներու կղմինտրներն անգամ փողոց նետուած էին, իսկ շատ մը տուներու պատի ժամացոյցները կանգ առած էին ժամը ճիշդ 9.45ին :

Գերագոյն Խորհուրդին որոշումները

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահական կազմին (դիւան) առաջին նիստը տեղի ունեցաւ յունուար 24ին, Մոսկուայի մէջ : Ժողովը որոշեց դաշնակից հանրապետութեանց բոլոր լեզուներով հրատարակել սահմանադրութեան բնագիրը, որուն մէջ փոփոխութիւններ եւ յաւելումներ կատարուած էին : Որոշուեցաւ հրատարակել պաշտօնաթերթ մը, իբրեւ տեղեկատու Գերագոյն խորհուրդին եւ վերակազմել «Իզվեսթիա» թերթը, զայն դարձնելով տեղեկատու օրկանը Խ. Միութեան, երեսփոխաններու, եւ աշխատաւորներու : Վերջապէս, տօնելու համար կարմիր բանակին եւ նաւատորմին քսանամեակը, Նախագահութիւնը որոշեց մասնաւոր շքանշան մը հանել : Միեւնոյն ատեն հրամանագիր մը ստորագրուեցաւ զինուորական ընդհ. ներումի համար :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԻՒՍԻՍԱՅԳ մը առջի օր փառաւորապէս լուսաւորեց ոչ միայն հիւսիսային երկիրները, այլեւ Ֆրանսան, Զուիցերիան եւ Աւստրիան : Աստղագէտներ կը կարծեն թէ նորէն պիտի երեւայ մինչեւ երկու շաբաթ, ինչ որ բարենշան չի համարուիր ...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ՄԱՍԻՆ

Խ. Միութիւնն է, անշուշտ, այդ «Թանկագին Հայրենիքն»ը :

Արդ, նոյն այդ հայրենիքի մասին, անցեալ տարի, Մոսկուայի մէջ տպագրուած ռուսերէն դասագիրք մը հետաքրքրական «ճշմարտութիւններ» կու տայ մեզի :

Գիրքին խորագիրն է «Կարճ պատմութիւն Խ. Միութեան» : Իսկ սկզբնաւորութեան՝ «Մեր Հայրենիքը» խորագրին տակ գրուած է.

— «Հոն կը գտնուի ամէն բան, որ անհրաժեշտութիւն է կեանքին համար» :

Բայց, գիրքը չէ յիշած որ կը պակսի, «աշխարհի մեծագոյն երկրին» մէջ, — ապահովութիւնը նոյն այդ կեանքին ..

— «Ամէն տարի, կը շարունակէ գիրքը, մեր երկրին մէջ կ'աւելնայ թիւը գործատուններու, զինագործարաններու, դպրոցներու, թատրոններու, շարժանկարի սրահներու եւ..» :

Եւ ... գերեզմաններո՞ւ, — աւելցնենք մեր կողմէ՝ յանուն ճշմարտութեան :

Յետոյ կը յիշուի Մեծն Պետրոսը՝ իբրեւ «ռուսական կայսրութեան մեծ ստեղծիչը», Պուշկինը՝ «ստեղծիչը ռուս գրականութեան», եւ, ուշադրութի՛ւն պարագայ, 1877 — 78ի ռուսեւթուրք պատերազմը, երբ «ռուսական զօրքը կրկին չյաջողեցաւ տիրանալ Նեղուցներուն» :

Փոյթ չէ՛ : Կարմիր Քրեմլը լրացուց նաեւ այդ պակասը : 1920ին՝ Արաքսի վրայ կամուրջ շինեց, Էրզրումի հետ ձեռք ձեռքի, հայ դիակներով, ու անոնց վրայով մինչեւ Տարտանէլ ղրկեց իր մարաջախտ, Վորոշիլով, այսօր, սակայն, իր աչքը փակուած տեսնելու համար նոյն այդ Նեղուցները ..:

Գիրքին երկրորդ մասը յատկացուած է «Լենինի յայտնութեան» — «ղեկավարը բանուորական դասակարգին եւ հիմնադիրը բոլշեւիզմի», — յանգելով մինչեւ Ստալինեան սահմանադրութիւնը : «Թրոցկիի քաղաքականութիւնը, կը շարունակէ գիրքը, պիտի տկարացնէր կուսակցութիւնը» :

Այս ալ ճշմարտութիւն մըն է, զոր Ստալին կրցաւ պատմութեան մէջ արձանագրել արիւնով այն ղեկավարներուն, որոնք զօրութիւնը կը կազմէին կուսակցութեան : «Դաւաճան Թրոցկին» մեղադրուած է նաեւ ուրիշ բանով մը, — Պրեստ Լիթովսկի դաշնագրին ստորագրութեան համար : «Այդ դաշնագիրը ստորագրուեցաւ, որովհետեւ ռուսական բանակը քայքայուած էր» : Ու՝ ա՛յդքան : Պատճա՞ռը այդ քայքայումին : Ստալին մասը շրթներուն դրած է հոդ՝ կ'ներեւի իբրեւ հանրածանօթ ... «ճշմարտութիւն» :

Լսենք, սակայն — «Այն ատեն կարմիր բանակը ստեղծուած չէր, իսկ ապագային ան (կը լսէ՞ք, կարմիր բանակի մասին է — Ս. Տ.) կրկին ձեռք պիտի ձգէ այդ կորուստները» : Մանաւանդ որ «Լենինն ալ բնաւ չէր կասկածեր այդ մասին» :

Կ'ապրինք՝ կը տեսնենք, ուրեմն : Մինչ այդ՝ այս տողն ալ արձանագրենք իբրեւ ... «ռուսական հայրենիք»ի հեռանկար մը՝ միշտ մեր կռնակին վրայ :

Գիրքին մէջ Թրոցկին, Զինովիեւը, Քամէնեւն ու միւս «Լենինեան Պահակներ»ը նկարագրուած են այնպէս՝ ինչպէս ծանօթ է իբրեւ ուրիշ «նոր ճշմարտութիւն մը» — լրտես, դաւաճան եւ հայրենիքի թշնամի : Իսկ Վորոշիլովը՝ իբրեւ «ամենաքաջ բոլշեւիկը եւ Լենինի ու Ստալինի ամենալաւ աշակերտը», — զոյգ տնօրինութիւն, անշուշտ :

Գիրքը ունի նաեւ ուրիշ «ճշմարտութիւն» մը, — «Խ. Ռուսիան խաղաղասէր է» : Ի հարկէ՛ : Ատոր ապացոյցն են երկու տասնամեակներու ընթացքին իր հրահրած խառնակութիւնները բազմաթիւ երկիրներու մէջ : Ու նաեւ այն, որ ինք «աշխարհի ամենազօրաւոր պետութիւնն է», բայց յարձակումի սարսափը կ'ապրի տեւականօրէն :

Այս է «Խ. Միութեան» պատմութեան նոր դասագիրքը :

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ

Բարեկամութեան դաշնագիր մը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ

Ժընեւէն կը հեռագրեն Փարիզի թերթերուն. — Կարելի է ըսել թէ վերջ բաղձանք կը տեսնէ երկու կողմէն ալ, արդար եւ օրինաւոր ձեւով մը հարթելու համար Սանճաքի ընտրական դժուարութիւնները : Դեռ իրարու նախարարները իրարու հետ չտեսնուած, չորեքշաբթի առտու թրքական շրջանակներուն մէջ կը ծանուցանէին թէ հարցը լուծուած է գործնապէս : Կ'ըսուէր թէ չէզոք յանձնախումբը, որուն ընտրական կանոնագրին դէմ վերապահումներ յայտնած էր Թուրքիա, նորէն ժողովի հրաւիրուելով, Ֆրանսացի եւ Թուրք մասնագէտներու օգնութեամբ պիտի շտկէ կարգ մը կէտեր : Ամէն պարագայի մէջ, այժմէն կը հաւաստեն թէ հարցը կորսուած է իր սուր հանգամանքը Ֆրանսական եւ Թրքական կառավարութեանց համար :

*** Արմաստական «Լ'Էօվրը», որ արտաքին նախարարութեան բերանն է, կը գրէ իր քաղաքական բաժնի խմբագրին ստորագրութեամբ (Տիկին Ժ. Թապուի, որ այժմ Ժընեւ կը գտնուի) —

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին գումարման առթիւ, օրուան մեծ դէպքը եղաւ Պ. Ռիւշտի Արասի այցելութիւնը Պ. Տէլպոսի : Մեծ կարեւորութիւն չունէր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած վէճը : Թուրքերը կը կարծէին թէ Ալէքսանտրէթի Սանճաքին ընտրական կանոնագիրը, որուն սկզբունքները հաստատուած էին քանի մը ամիս առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, յառաջիկայ ընտրութեանց համար, պէտք եղածին պէս նկատի չէր առած այն պայմանները որոնց հետեւանքով կարգ մը բնակչութիւններ ցրուած էին : Մինչ այս մինչ այն, Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը ամրապնդուած եւ լրացուած էր շարք մը ճարտար եւ արդիւնաւոր բանակցութիւններով որ տեղի ունեցան Սուրիոյ վարչապետ Պ. Ճէմիլ Մէրտամի եւ արտաքին նախարարութեան խորհրդական Պ. տը Թէսանի միջեւ :

Այդ երկարատեւ բանակցութեանց ընթացքին, որոնց շնորհիւ կարելի եղաւ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին կցել էական բաժին մը, Սուրիոյ վարիչները կրցան ըմբռնել թէ Ֆրանսա միտք չունէր զոհելու իրենց ամենափոքր շահը եւ թէ կը մնար իրենց հաւատարիմ բարեկամը : Ուստի հաւանեցան ընդունելու ինչ որ արդար է թրքական պահանջներուն մէջ, ինչպէս ընտրութեանց խնդիրը : Ուրեմն դիւրացած եղաւ Ֆրանսայի գործը :

Այսօր Անգլիոյ եւ Ազգաժողովի տեղեկարարին կատարեալ հաւանութեամբ որոշուեցաւ որ Ֆրանքօ-թուրք ընտրական յանձնախումբը նոր ժողով մը գումարէ եւ քննէ հասած խնդրագիրները : Կանխաւ մեզի կը հաւաստեն թէ կարելի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՐԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԵՐԸ

Հրէական հարցը միայն Պաղեստինեան՝ տեղական հարց մը չէ, որովհետեւ Հրեաները վաղուց լքած են «Աւետեաց Երկիր»ը եւ դարձած տեսակ մը միջազգային ազգ։

Աւստրիացի հրապարակագիր Գուստէն Հօֆէ Քայլէրկի (Ցուռափ, 29 Դեկտ.) կ՚ըսէր.— «Հրէական խնդիրը ոչ միայն պատմական ու հոգեբանական երեւոյթ մըն է, այլ եւ քաղաքական խնդիր մը, հրատապ այժմէութեամբ եւ վճռական կարեւորութեամբ, ըլլայ Հրեային, ըլլայ ոչ-Հրեային համար»։

Եւ իսկապէս հրէութիւնը իր հարցին տուած է միշտ միջազգային կշիռ ու արժէք, շատ դիւրըմբռնելի կերպով։

Փորձենք պատկերացնել հրէութիւնը իր ազգային տենչերով, կրօնական հաւատալիքներով ու միջազգային միջավայրով։

Հին օրերէն մինչեւ այժմ, հրէութիւնը պահպանուած է անվթար։ Ան գերագանցապէս եղած է հոգեկան եւ կրօնական ներքին զգացում մը։ Ազգային հաւաքական գիտակցութիւնը այդ պայմանի մէջ միշտ անխախտ է եղած, եւ ազգային միակամ դիմագիծ բնաւ չէ ներկայացուցած։

Շատ առիթներ են եղած, ուր Հրեայ հոգեւոր ազգը, հալածական եւ աստանդական, կրցած է ցեղային շէշտ դնել այս կամ այն երեւոյթին վրայ։ 1891—92 թուականներուն, Տրէյֆիւսի դատը, Ֆրանսայի մէջ շարժման մէջ դրաւ ամէնէն ընտիր մտաւորականները եւ հռչակաւոր էմիլ Զոլան արտասանեց իր «J'accuse»ը (Կ'ամբաստանեմ)։ Ասիկա հրէութեան միջազգային դիրքի եւ կշիռի ապացոյցներէն մէկն էր։

Վիճակագրական կարգ մը տեղեկութիւններու համաձայն, ամբողջ աշխարհի մէջ Հրեաներու թիւը կը հասնի 14–15 միլիոնի։

Քրիստոսէ առաջ արդէն, Հրեաները ցրուած էին Ցանաստան եւ Միջագետք։ Ամէնքն ալ դրեթէ առեւտրականներ էին։ Նոյնիսկ Երուսաղէմի մէջ Հրեաները կը խօսէին բազմաթիւ լեզուներ։

Այսօր Ռուսաստանի, Լեհաստանի, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ մեծ թիւով Հրեաներ են կեդրոնացած։ Մասնաւորապէս արեւելեան Եւրոպայի մէջ անոնք հսկայ թիւ մը կը կազմեն։ Բոլոր ադտա սադայքէն երբ անցած են անոնց ձեռքը եւ միջին դար մը ստեղծած։

ԺԹ. դարուն Հրեաները իրենց աչքերն ուղղեցին դէպի արեւմտ. Եւրոպա եւ Ամերիկա. Ամերիկա դանոնք դիւրութեամբ ներս չէր առներ։ Անոնք նախ պէտք էր հանդիպէին Լոնտոն, անգլիահպատակ դառնային եւ յետոյ միայն Ամերիկա եւ մասնաւորապէս Նիւ Եորք հաստատուէին։ Անգլիա ի նպաստ հրէական ներգաղթման, հրավարտակ մըն ալ հանեց գիւղացիներու համար անոնց դաշտը։

Ահա մօտաւոր թիւերով Հրեաներու վիճակագրական պատկերը.—

Անգլիա՝ 250.000, Ամերիկա 4 միլիոն, Ֆրանսա 450.000, (Գերմանիայէն Հիթլերական բէժիմի որով Ֆրանսա ապաստանածներու թիւը նկատի չէ առնուած), Ռուսաստան 5 միլիոն, Լեհաստան 3 միլիոն, Ռումանիա 1.300.000, Պաղեստին 400.000, Հունգարիա Աւստրիա, Չեխոսլովաքիա եւ այլուր 750.000 — 1.000.000, ընդհանուր գումար՝ 15 միլիոն։ Երկիր մը ուր Հրեայ չկայ, այն ալ Հայաստանն է։ Հազիւ մէկ երկու ընտանիքներ գտնուին, անոնք ալ գրեթէ հայացած են։

Հրէութիւնը ցեղային ընտանեկան կրօն մըն է եւ ոչ-Հրեաներու համար արգիլուած։ Ան առաքական կրօն մը չէ, ինչպէս քրիստոնէութիւնը եւ մահմետականութիւնը։ Հրէութեան հաւատացեալը պէտք է ի ծնէ Հրեայ ըլլայ։ Իրենց կրօնը միաստուածեան է, այսինքն՝ «Ցաւիտենական Աստուած է, եւ Ցաւիտենականը մէկ է»։ Հրեաները կը հաւատան հոգիի անմահութեան։ Անոնք չունին մեր Արայ Գեղեցիկի առասպելը, որ Հայ մարդու եւ Հայ ընտանիքի բարոյական ըմբռնումներու խտացումն է։ Անոնց համար խօսքերն ու աւանդութիւնները բարոյական չունին։ Եւ այն շարժումները, որ կը գտնուին անոնց ուղղակի ազդեցութեան տակ, խիստ առաւօտական են։ Մէկէն միւսը կարելի է դիւրաւ ուսուցանել։ Բոլշեւիզմի անբարոյութիւնը հրէութեան խոր դրոշմը կը կրէ։ Խ. Միութեան մէջ մարդ արարածը պարպուած է իր բարոյական հասկացողութիւններէն։ Կարծես դարձած է մարմին մը՝ առանց հոգիի։

Հրեայ բարոյական օրէնքը կը կոչուի «Թորա», որ աւելի մարմնական եւ առողջապահական օրէնք մըն է, քան հոգեկան կառուցուածք մը։ Հրեաները խոզի միս չեն ուտեր, այլ կ՚ուտեն այն անասուններու միսը, որոնց սպանութեան առեն արիւն կը ժայթքէ։ Այս պարագան պատճառ դարձած է հրէական հալածանքներու, որովհետեւ մոլեռանդ շրջաններու մէջ Հրեաները իբրեւ թէ մանուկներ ալ կը զոհեն եւ անոնց արիւնէն կը պատրաստեն իրենց նշխարական հացը։ Քրիստոնեայ աշխարհը կը մեղադրէ զանոնք, որ սպաննած են Յիսուսը։

Թալմուտը իրենց սրբազան գիրքն է եւ երկու տեսակ է։ Մէկը Բաբելոնի Թալմուտն է, իսկ միւսը Կ. Պոլսոյ։ Վերջինը ԺԷ. դարուն Թորանէն կազմուած եւ դարձած է հրեայ օրէնսդրութիւնը։ Ամէնէն կարեւորը Բաբելոնի Թալմուտն է։ Ան երկու մասերէ կը բաղկանայ,— Օրինագիրք եւ Մեկնաբանութիւն։ Օրինագիրքը շատ մը հակասութիւններ ունի եւ ատոր համար Հրեաները զանազան վայրերու մէջ զանազան մեկնութիւններ կուտան, սինակոկներու բեմէն։ Այս պարագան ծնունդ է տուած երկու ուղղութեանց, մէկը ուղղափառ, միւսը վերանորոգչական։ Այս վերջինը մեծ ծառայ, տուողն է Մով-ոէս Մանտէլսոհն, հռչակաւոր երաժշտագէտի մեծ հայրը, ԺԷ. դարու վերջերը փորձեր բրաւ հաշտեցնելու Հրեաներն ու Քրիստոնեաները։

Երկար ատեն Սպանիոյ Հրեաները կը համարուէին ազգի գլուխը։ Այսօր քաղաքական տեսակէտով Լեհաստանի եւ Ամերիկայի Հրեաներն են դարձած իսկական ղեկավարները։ Գերմանիոյ մէջ, երբեմն համայնավարական շարժման առեղծողն ու ղեկավարները Հրեաներն են եղած։ 1860ի Դամասկոսի հրէական ջարդերու առթիւ, Ֆրանսայի մէջ, իտէին Մանուէլը եւ Քրէմիէօն, երկուքն ալ ծանօթ դրագէտներ, դարձան հրէական միջազգային կազմակերպութեան մը հիմնադիրները — Հրէական Միջազգային Դաշնակցութիւն — որուն նպատակն էր Հրեաներուն քաղաքացիական հաւասարութիւն շնորհել բոլոր պետութեանց մէջ։ (Տես Ռընէ Փինոն)։ Բայց Գերմանիոյ, Ռուսաստանի եւ Ամերիկայի Հրեաները գտան այդ շատ նեղմիտ եւ զուտ ֆրանսական։ Սակայն սիոնիզմը իր ծագումն առաւ այս շարժումէն։

Թէոտոր Հէրցլ, ծնած 1860ին Փէշթայի մէջ, հիմնադիրն եղաւ սիոնականութեան, որ սատրճանաքար ծաւալեցաւ աշխարհի բոլոր անկիւններ։ Հէրցլ, 1891ին իբրեւ թղթակից «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի Փարիզ եկաւ եւ տեսաւ որ հակահրէական պայքարը շատ սուր կերպարանք մըն է առած Տրէյֆիւսի դատի առթիւ։ Սիոնականութիւնը կերպարանք առաւ այդ օրէն։ Նպատակն էր,— տալ Հրեաներուն հայրենիք մը եւ ազգային գիտակցութիւն։ Եւ Իսրայէլի զաւակները ազգային զգացումով կապել իրարու՝ հրեայ պետութեան մը ստեղծումով։

Հէրցլի միտքերը հրէական ստուար զանգուածներու կողմէ ընդունելութիւն չգտան։ Բախեցան վաղեմի դարաւոր սովորութիւններու եւ հարուստ Հրեաներու ընդդիմութեան։ Հէրցլ անվհատ հսկայ քարոզչութիւն մը կազմակերպեց եւ մասնաւորապէս հող գտաւ Անգլիոյ մէջ, մանաւանդ որ Տիզրայէլին եւս (Լորտ Պիքընսֆիլտ) կը տարածէր այն միտքը թէ Երուսաղէմէն պիտի ծնի նոր մեսիականութիւն մը, որուն անձկագին կը սպասէ բովանդակ մարդկութիւնը։ Լոնտոնի հարուստ Հրեաներուն մէջ մասնաւորաբար, Հէրցլ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ։ Իսրայէլ Ցանկուէլ, որ այնքան գեղեցկօրէն նկարագրած է Հրեայ թաղերը եւ սովորութիւնները, Հէրցլի արժէքաւոր գործակիցը դարձաւ։ Սիոնականութիւնը տարածուեցաւ ամէն տեղ։ Արժանթինի հանրապետութեան մէջ նոյն իսկ հրեայ խմբակներ ստեղծուեցան։ 1897ին Պալի խորհրդաժողովը գումարուեցաւ առաջին անգամ եւ ճշդուեցաւ սիոնականութեան իրական նպատակը։ Այդ ժողովին մէջ որոշուեցաւ ստեղծել հրէական ազգային օճախ մը։

Այդ օճախի կազմութեան համար Հէրցլ կանգ չառաւ նոյն իսկ Աբտիւլ-Համիտի հետ բանակցելու, Պաղեստինը 46 միլիոն ֆրանքով իբրեւ ստացուածք գնելու։ Չկրցաւ այդ գումարը հաւաքել, թէեւ Հրեայ առաջնակարգ ռէէ հարուստ միայնակ կրնար արտամարել։ Մեռաւ 1904 յուլիս 3ին, հազիւ իր գործին պատկեր մը առած։ Սիոնականները որոշեցին իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացնել Պաղեստինի վրայ եւ հազիւ հոն տեղաւորեցին քանի մը տարագիր ընտանիքներ։ 1914ին միայն 50000 Հրեաներ հաստատուեցան եւ թարեկեցիկ վիճակ մը ստեղծեցին։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼԻՈՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1937ԻՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ — Լիոն քաղաքը ըլլալով այս երկրին ամենամեծ ճարտարարուեստի քաղաքը, շատ բնական էր որ տասնեակներով շարքով պիտի ազդուէր ընդհանուր տագնապէն։ Վերջին տարուան ընթացքին ծագած ընկերային շարժումները, անհաշիւ խլրտումները, եւ անվերջանալի գործադուլները բնական ծանր անդրադարձումներ ունեցան այս քաղաքին աշխատաւոր զանգուածին վրայ։

Քառասուն ժամուան աշխատանք, հաւաքական պայմանագրութիւն, աշխատաւորներու սակի միանուագ յաւելում, վճարովի արձակուրդ եւն. տանելի վիճակ մը ստեղծած պիտի ըլլային աշխատաւոր զանգուածին համար, եթէ կարգն ու կանոնը մնային իրենց բնական վիճակին մէջ եւ եթէ կեանքի սղութիւնը յարգէր իր խոստումը։

Շատեր կը դանդատին թէ նախապէս ժամական 4 — 5 ֆրանք ստացող բանուորը շատ աւելի նպաստաւոր վիճակ մը ունէր քան այժմ, որ 7էն 8 ֆրանք կը ստանայ։ Գիներու անխախտ բարձրացումը անելի մատնած է ոչ միայն աշխատաւոր դասը, այլ եւ միջինը, մանր առեւտրականները։

Պարագայ մը եւս որ կը խանգարէ բնականոն վիճակը, — բանուորին եւ գործատիրոջ միջեւ բացուած անդրադարձը։ Երկուքը դէմ դէմի ցցուած կը պայքարին յամառ, անհաշտ, միշտ պատրաստ ընդհարելու։

Պայմանագրութիւնները որ կնքուած են, եւ կամ կը կնքուին գործաւորներու եւ գործատիրոջ միջեւ, այնքան ալ հիմնական արժէք չեն ներկայացներ։ Բացայայտ է որ, գործատէրը կը չարժի իր ուզած ձեւով եւ զանազան պատրուակներով ճամբու կը դնէ «անբաղձալիները»։

Միւս կողմէ, բազմազան միջոցներով աշխատանք կը տարուի բանուոր զանգուածը «ճակատներու» բաժնել։ Այս ճամբուն վրայ, պայքար տանողները բաւական արդիւնք ձեռք բերած են։ Աշխատաւորական ընդհ. դաշնակցութենէն եւ քրիստոնէական սէնտիքաներէն դուրս այժմ զանազան մանր մունր սէնտիքաներու կողքին, կազմուած է նոր միութիւն մը, «Սէնտիքա Փրոֆէսիոնէլ Ֆրանսէզ», մասնակցութեամբ աշխատաւորներու եւ պաշտօնեաներու։

Շատ զգալի փոփոխութիւններ չըկան մեր հայրենակիցներու կացութեան մէջ, բաղդատելով նախորդ տարիներուն հետ։ Քարէն հաց հանող է այս ժողովուրդը, ինչ որ պատիւ մըն է իրեն համար։ Ի հարկէ, մենք ալ իբր այս երկրի բնակիչներ, կը ցնցուինք տեղի ունեցած բոլոր շարժումներէն, բայց այսպէս կամ այնպէս օրերը կ՚անցնին։

Նպաստաւոր վիճակ ունին անոնք որ գործարաններու մէջ կ՚աշխատին. Ու դժբախտ են անոնք որ բոլորովին անգործ են։

Լիոնը իր շրջաններով կը հաշուէ մօտ հօթը հազար հայութիւն։ Մեր հայրենակիցներու մեծագոյն մասը արդէն աշխատաւորներ են (դերձակ, սափրիչ, կօշկակար, կահագործ, եւայլն) եւ քիչ շատ տանելի վիճակ ունին։

Կան բազմաթիւ առեւտրականներ, նպարավաճառներ, շրջուն վաճառորդներ, նոյնիսկ քանի մը գործարանատէրեր։ Ունինք երկու բժիշկներ, տասնեակ մը ղեկավարողներ եւ ատամնաբոյժներ, որոնցմէ ոմանք նպաստաւոր դիրքեր ստեղծած են։ Բայց մեծագոյն մասը քաշուած է իր պատեանին մէջ, հեռու հայկական կեանքէն։

Անգործները կը նեղուին մասնաւորապէս անոր համար որ գիներու բարձրացման հետեւանքով, պետական նպաստը անբաւական կուգայ։

Այս բաժինը փակելէ առաջ ըսեմ որ, բազմաթիւ փոքր գործարաններ, «աթելիէ»ներ հաշուեյարդարի կ՚են-թարկեն իրենց գործերը, վերջնական օրէն փակելու համար իրենց դուռնե-րը։ Դժբախտաբար հայ հայրենակիցներ ալ ունինք անոնց բանուորներուն մէջ։ Փակագիծ մըն ալ,— քանի մը կարմրած չուշուններ որոնք գործարաններու մէջ «աղտոտի եւ «ծուլլիի համբաւին տիրացած են, կարգ մը շրջաններուն մէջ մեր ընկերները եւ հայրենասէրները կը վրկարտեն իբրեւ «ֆաշիստներ»։ Լրբութիւն մը որ ամէն բանէ առաջ իրենց զոհերութիւնը կ՚ապացուցանէ։

ԱԶԳԱՅԻՆ — Անցնող տարուան ընթացքին, տեղի ունեցաւ արժանագրելի՝ Լիոնի Ազգ. Միութեան ընտրութիւնը։ Երկար ժամանակ Լիոնի գաղութը անկերպարան կեանք մը ապրելէ վերջ, 1936ի դեկտեմբերին, ձեռնարկեց Ազգ. Միութեան ընտրութեան։ Իր առնենն մանրամասնութիւնները գրած ենք «Յառաջ»ին, բայց, յետադրութիւնները թարմացնելու համար հասկացող մը ընենք։ Ընտրութիւններու նախօրեակին, կուսակցութեանց եւ բազմաթիւ միութիւններու մասնակցութեամբ քանի մը խորհրդակցական ժողովներ տեղի ունեցան որոնց մէջ, ամէնքը անխտիր համերաշխութիւնը փառաբանեցին, Ու իւրաքանչիւր միութիւն, կամ կազմակերպութիւն նոյն հոգիէն մղուած՝ այդ ուղղութեամբ միտք պատրաստեց իր շարքերուն մէջ, բայց, ընտրութիւններէն մինչ շաբաթ մը առաջ, յանկարծ խումբ մը «ծանօթ» դէմքեր «Միացեալ Ճակատ» անուան տակ մեծկակ թռուցիկներով հրապարակ իջան։ Անոնց դէմ բնականաբար ստեղծուեցաւ «Ազգային Ճակատ»ը, եւ այս վերջինը չահեցաւ քուէներու մեծամասնութիւնը։ Անկից ասդին գաղութը բաւական խաղաղ վիճակ ունի ու ազգային գործերը քիչ շատ կանոնաւորուած են։

Ազգ. Միութիւնը երբ պաշտօնի ձեռնարկեց, մօտ երկու հազար ֆրանքի պարտք մը ունէր եկեղեցին, այժմ, ինչպէս կը հաւաստեն իրենք, ոչ միայն փակուած է այդ պարտքը, այլեւ տեղին վարձքը, պաշտօնավարող քարոզիչի մը եւ երկու քահանաներու ամսականները (մօտ 2500 ֆրանք) կանոնաւորապէս կը վճարուին։ Այժմ Ազգ. Միութիւնը գործի լծուած է Լիոնի թեմը եւ հայկական դպրոցները կանոնաւոր վիճակի մը մէջ դնելու համար։

Դիտողութիւն մը, այս առթիւ։ Ազգ. Միութեան ամարդի սակարկութիւնը տնտեսագիտութեան մը առթիւ անշուշտ շատ բան պակսեցուց իր վարկէն։

ԿՐԹԱԿԱՆ — Այս տարի մխիթարական է վիճակը։ Ազգային միութեան հովանաւորութեամբ կազմուած կրթական մարմինը եռանդով գործի լծուած է։ Իր հովանաւորած ազգային «Հայկազեան» դպրոցը կանոն... աւորապէս կը յաճախեն 120 աշակե... ներ։ Դասաւանդութիւնները ... կ՚ունենան շաբաթը երեք օր, ... երկու պաշ (Զորեքշաբթի, ... երեկոները, իսկ կիրակի՝ առաւ... ները)։

Գովելի է ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու տարած աշխատա... (Թիւով չորս հոգի, Տիկին Մարի... հինեան որ 9 — 10 քիլոմեթր հեռ... րութենէ մը կուգայ դասաւանդ... բոլորովին անվճար, Տէր եւ Տիկի... Քիլարճեան, եւ Պ. Հ. Թաղուհ... Զօրմն ալ եռանդով գործի լծուա... եւ իրենց ժամն ու ժամանակը կը ... բամարդին առանց սանթիմ մը ակ... կալելու։ Աւելցնեմ որ, այս ... զամասին մէջ գտնուած համայ... նի զոյգ դպրոցներու աշակերտ... երկուստեք կատարեալ համերաշ... թեամբ միացուած են ազգային «Հ... կազեան» դպրոցին։ Անդին կայ ... մազգային Բիւ տիւ Պէկէնի դպրո... 25 հոգի, որ շրջանէն հեռու գտն... լուն համար հին վիճակովը կը ... րունակուի։ Այս տեղի դասատու ... Պ. Կարապետ Ցովակիմեան։ Անտ... զուրս տակաւին կայ Բարեգործակ... նի դպրոցը, իր 55 — 60 աշակերտ... րով, բողոքականներու դպրոց... աշակերտներով։ Բարեգործական... դպրոցին ուսուցիչն է Պ. Մամա... րաչամեան, իսկ բողոքականներու... Տիկին Պարսամեան։

Այսպէս ուրեմն Լիոնը իր 6էն 7... համրանքով ունի — մօտ 250 ... կերտ, համեմատելով գաղութին ... ւին հետ, աննշան է այս քանակ... բայց մխիթարական՝ նախորդ տար... ներու վրայ։

Ցակաւին կայ Պօնի հայաբնակ... ջանը։ Անցեալ տարի Համազգայի... ջանքերով դասաւանդութիւնները ... րունակուեցան։ Այս տարի տեղացի... ները կը հաւաքուին, աշակերտնե... կ՚արձանագրեն ու կը դիմեն Բարե... գործականին որ նիւթապէս օգնէ ... րենց։ Բարեգործականը քանի մը ... րիւր ֆրանքի նպաստ մը կը ... Լիոնի իր մասնաճիւղին Պօնի ... մար, բայց կը թելադրէ չտալ մի... որ տեղացիները Բարեգործակա... մասնաճիւղ մը չկազմեն։ Ինչ... կ՚իմացուի, տեղացիները կ՚ընդդի... նան Բարեգործականի մասնաճ... մը կազմութեան եւ նպաստը չի ... ուիր ... Այն ատեն Պօնցիները ... րենք իրենց գլխուն ճարը կը նա... Մէկը ձրի սրահ կը տրամադրէ. ... երկու հոգի գրենական պիտոյ... կը հոգան, ուրիշներ ալ դասատ... լու հոգը կը ստանձնեն։ Ու գործը ... ռանդով կը շարունակուի։

Զմոռնամ յիշել որ, յառաջի... տարուան համար, ազգային միութի... նը համախորհուրդ Կրթական Մարմ... նին հետ, լայն ծրագիր մը կը մշ... բոլոր դպրոցները մէկ յարկի ... տակ հաւաքելու համար։

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵ... ՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — Առաջին անգամ ... րելի է տալ Ֆր. Կապոյտ Խաչին ... բողջ տարին մեղուի նման աշխա... ցաւ, հասաւ ուր որ պէտք էր. ... պեց ուր որ անհրաժեշտ էր։ Ու ... օր ալ կ՚աշխատի կարելի սահմա... րուն մէջ հասնելու, ուր որ պէտք ... օգնելու ինչքան որ կրնայ։

Միրգաղութի գլխուն այս ... փորձանք մը եղաւ «Աղքատախնամ... Համաձայն սահմանադրութեան, ... քատախնամ,-Տիկնանց միութիւն ...

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Դուրսա հայ գիւղի բոլոր հայ ջրաղացպանները ցրուած էին Սեբաստիոյ սահմանի շրջանին մէջ, թուրք գիւղերուն մօտակայ ջրաղացներուն մէջ, որպէսզի Հայոց տարագրութենէն յետոյ թուրք գիւղացիութիւնը ալիւրէ չնեղուի եւ անօթի չմնայ։ Դուրսացի ջրաղացպանները այն համոզումն ունէին, թէ Ռուսիան, երդումը դրժելէ յետոյ, Սեբաստիա պիտի գայ։ Ուստի, անոնցմէ ոմանք 6 պարկ յոր հաց (պաքսիմատ) մեր գիւղին քարայրը բերին։ Այսպէսով եւ ալ բաւական պաշար ունեցայ. Մեր գիւղին 10 վայրկեան հեռու բազմաթիւ քարայրներ կային, որոնք յարմար թաքստոցներ էին։

Ալ ուտելիքի մասին խորհելու պէտք չունէի. Դուրսացի ջրաղացպանները ուրիշ փախստականներու ալ մեծագոյն օժանդակութիւններ կ՚ընէին ուտելիքի մասին։

Նամակ առնել տալու կանոնաւոր դրութիւն մը ստեղծեցինք. Կը սառցքէի նամակներս «Մկրտոն» կեղծ անունով։ Զիս «Զէրքէզ-Զաւուշ»ն՝ անուանէին։ Նամակները որոշուած տեղը կը դրուէին, եւ հետեւեալ օրը պատասխանը կը ստանայինք։

Այդ օրերուն նամակ մը ստացայ, թէ կարգ մը հայ փախստականներ, լսելով որ ես ալ լեռ բարձրացած եմ, կ՚ուզեն գիս գտնել եւ ինծի ընկերանալ։ Տեղ մը որոշուեցաւ, եւ գիրար գտանք։

Եկողներն էին՝ Նշան Տէյիրմէնճեան, Խորոխոն գիւղէն, Գրիգոր Թագըլճեան, Կամիս գիւղէն, եւ Կարապետ Տէր Օհանեան, Կուրա գիւղէն։ Քանի մը օր միասին մնացինք։

Լուր առինք, որ Կամիսէն ուրիշ տղաքներ ալ լեռներուն մէջ փախստական են։ Գրիգոր Թագըլճեանը եւ Կարապետ Տէր Օհանեանը Կամիսցի տղոց քով գացին։ Ես եւ Նշան Տէյիրմէնճեանը մնացինք Խորոխոնի լեռներուն մէջ։ Ջրաղացպանները մեզի հրացաններ ալ հայթայթեցին։ Այլեւս անվախ էինք։Ցերեկները կը պահուէինք, եւ գիշերները «որսի» կ՚ելլէինք»

Լեռները թուրք փախստական զինուորներով լեցուն էին։ Այս ժամանակամիջոցին մէջ 27 թուրք զինուորներ «որսացինք»։ Դրաւեցինք անոնց վրայի զինուորական «ինքնութեան թուղթերը», «կնիք», «համիտիյէ»։ Ինչ որ գտանք, գրաւեցինք։ Երբ որեւէ տեղ վտանգաւոր բան մը ընէինք, այդ թուղթերէն հատ մը հոն կը ձգէինք, այն տպաւորութիւնը ձգելու համար թէ թուրքերը ըրած կ՚ըլլային։ Մօտակայ խումբերուն հետ ալ հաղորդակցութիւն հաստատեցինք եւ կարելի օժանդակութիւններն ըրինք փոխադարձաբար։

Միս Մէյրի Կրէֆըմին դրամական օգնութիւնները կը շարունակուէին։ Ինչպէս որ խումբերը իրենց բոլոր պակասները կամաց կամաց լրացուցին։ «Տայիշն արբանակ մը տուած էր Կամիսցիներու խումբին։ Նոյնպէս Բրաբերդցի Հ. Տէրտէրեանը հրացան մը հայթայթած էր։ Միս Կրէֆըմէն եկած դրամի միջոցով քանի մը զէնք եւս հայթայթեցինք Կամիսցիներու խումբին։ Ջրաղացպաններն ալ միշտ կ՚օժանդակէին մեզ։

Մեզ հետ միշտ կապ պահեցին եւ օժանդակեցին Միս Մէյրի Կրէֆըմը, որ 1921ին Սեբաստիոյ մէջ մեռաւ, Բրաբերդցի Հ. Տէրտէրեանը, Աղաճանը, Սահիմոր, Խորոխոնցի Գէորգ Տագէսեանը, Դուրսացի Սիմոնը, որ Խորոխոնի մէջ ջրաղացպան մնացած էր։ Նոյնպէս Նշանը, Եղիան եւ անոր մօրաքոյրը՝ Օր. Մանուշակ Պօյեանը։

Խումբ մը կար Շարգըլլայի եւ Կէմէրէկի շրջանին մէջ։ Աղ-Տաղի խումբ կը կոչուէր եւ կը բաղկանար 12 հոգիներէ։ Այս խումբն ալ միւսներուն նման սարսափ ձգած էր իր այդ շրջանին մէջ։ Այդ խումբին խմբապետն էր Մանուկ Զաւուշը, զոր տարիներ յետոյ բոլշեւիկները գնդակահարեցին.

Իսկ Թէճէրի խումբը 12 հոգիներէ կը բաղկանար։ Տիվրիկցի Ցարութիւն Տէյիրմէնճեանը ղեկավարն էր խումբին։ Ամառները այս խումբին կ՚ընկերանային նաեւ Սեբաստացի Զիլ-Միրիճանը եւ ուրիշ երկու տղաքներ։

Ցիշեալ խմբապետ Ցարութիւնը զինադադարէն յետոյ Մարզուանի մէջ զոհ գնաց Թօփալ Օսմանի Լազ-չէթէներու աւազակախումբին։

Խումբին մնայուն առաջնորդը՝ Ուլաշցի քաջ երիտասարդ մըն էր Վարդան անունով։ Այդ խումբին մէջ էին Եղիան, Մաղարացի Պօղոսը եւ Զէվիրմէցի Անդրանիկը։

1916ի աշունը Թուրքերու հետ ընդհարման մը պահուն այս խումբէն 5ը մահացու կերպով զարնուեցան։ Ուլաշցի Եղիան ձախ ձեռքէն եւ Մաղարացի Պօղոսը ձախ ոտքէն վիրաւորուած, Թրքական պաշարման շղթան ճեղքելով, եկան միացան Խորոխոնի խումբին։

Բաբերդցի Տէլի Սարգիսի Թոռ՝ Գրիգորն ալ ուրիշ պզտիկ խումբով մը Ղոչասարու շրջակայքը սարսափ ձգած էր։

Թօզասի եւ Ենիխանի մէջտեղ եւս խումբ մը կար Զըրըլ-Ղաւրացի Թօփալ Մկրտիչի խմբապետութեան տակ։

Զինադադարէն յետոյ այս խումբը, Քէմալի չէթայական խումբերէն անպահով զգալով, իր խումբին մէջ տուաւ Կովտունցի Ոսկիհանը, Սեբաստացի Մխիթարը եւ ուրիշներ եւ անցաւ Հալէպ։

Խումբերը զատ զատ շրջաններու մէջ կը գործէին։ Միշտ զգուշ կը մնային։ Լրատարներ՝ միշտ որպէսահիւրս կ՚ունենայինք, եւ իրարու հետ հաղորդակցութիւնը երբեք չկտրուեցաւ։

Ձմեռը մօտեցած էր։ Կամիսցիներու խումբը առաջարկեց, որ ձմեռուան շրջանին իրենց քարայրը երթանք, քանի որ իրենց քարայրը ... լի յարմարութիւններ ունէր։

Միս Կրէֆըմը Կամիսցիներուն ... օժանդակութիւնը շարունակեց ... չոյին կառքով, Հ. Տէրտէրեանին ... ղրկուէին պիտոյքները։ Ան ալ ... մար կերպերով ու միջոցներով ... կեանքը վտանգելով կը հասցնէր ... գի՝ լեռը գտնուողներուս։

Կամիսցիներուն քարայրը գեղ... օրէնքիս, բաւական ալիւր եւ պաշ... մառ ունէինք փոխադրելու։ Բարբ... ցի Հ. Տէրտէրեանը երկու կառք ... տուաւ։ Գիշերանց, ընկերոջս՝ Ն... Տէյիրմէնճեանին եւ Կամիսցի երկ... տղայոց հետ, մեր բոլոր ունեցածը ... րը բեռցած կառքին եւ տարին թէ... լի քարայրը։

Մինակս լեռը մնացի։ Միս ... մին նամակ գրեցի՝ խնդրելով ... լիւրի եւ զէնքի դրամ ղրկէ։

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շար...

ներկայ են Ազգային Միութեան։ Ազգ. Միութեան ընտրութեններէն վերջ, մինչեւ երեք ամիս համերաշխօրէն գործակցեցան, յետոյ երբ Ազգային Միութիւնը Նանսէնեան ճպտոսի հա-ֆիլը պահանջեց, անոնք առին քաշուեցան։ Ազգ. միութիւնը լուծուած համարելով Աղքատախնամը, նոր մը կը հիմնէ։ Բայց եւ այնպէս, հին Աղքատախնամը կը շարունակէ գործել։

Այս պատճառով ալ Նանսէնեան Նըպաստէն Լիոնի ինկած բաժինը չէին պաշտէր։ Բայց Ազգ. Միութեան կրկնակի դիմումներուն վրայ, վերջին եռամսեան ղրկեցին Բարեգործականի անաճիւղին, որ Ազգ. միութեան հետ համախորհուրդ եկած գումարը բաժնեց չքաւորներուն։

Հայրենակցականները խոր քունի մէջ մտած են։ Վերաշինացներուն ալ «մոտան» անցաւ։ Այժմ նոր նշանախօսքեր կը փնտռեն, նոր միութիւններ կազմելու համար։ «Հօկեր» այս տարի «Թրքած հաւ» դարձեր է։ «Աղջկնալու յոյս չկայ» կ'ըսեն թմիչկները։ Համազգայինը եւ Զափահաս որբերու միութիւնը այս տարի շատ քան չաւելցուցին իրենց գործունէութեան վրայ։

Կուսակցութիւններէն, Ռամկավարները ձուլուած են Բարեգործականին մէջ, ինչպէս Հնչակեանները՝ կարմիր բժիշկներու կամ Հօկին մէջ։ Դաշնակցութեան մասին կը բաւէ ըսել որ այսօր աւելի քան անոր շուքը կը փնտռեն, անոր անունովը կը խանդավառուին, ու բազմութիւնները մանաւանդ այս օրերուն կարօտ են անոր ոգիին ու խօսքին։

Քանի մը խօսք ալ գինուորութեան մասին։ Ինչ աղմուկ, ինչ դարմաղալ այն օրերուն, երբ մէջտեղ դրուեցաւ ինքիր Հասարակ բախտախնդիրներ ոսպնելով իջան, յուակնելով սատանէնել «երիտասարդներու դատին պաշտպանութիւնը»։ Խօսեցան, գրեցին, հանեցին ճղուեններու պէս։ Օրէնքը նկատ ամէն ինչ հարթեց, ու, իրենք ալ բարձրախօս մունետիկները, լռեցին, մինչեւ Փարիզ «պատղամաւորներ» ղրկելէ վերջ (ձրի ճամբորդութիւն)։ Գացին Փարիզ, եկան, չենք գիտեր թէ ինչ բերին իրենց հետ, նոյնպէս չենք գիտեր թէ ի՞նչ եղան այն «մուտքի գումարները» որ հաւաքեցին այն օրերուն ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պոլսոյ Եվգաֆի վարչութիւնը հսկողութեան տակ առած էր Սկիւտարի եկեղեցապատկան կալուածները՝ 1600 ոսկիի «իճարէի տուրքը եւ հասոյթները 5 առ հարիւրը գանձելու համար։ Տրուած բացատրութիւններուն վրայ՝ հասկցուած է թէ հաշուակալութեան դիւանը սխալած է եւ խոստացուած է վճարել եկեղեցիին վաքըֆին իրաւունքը։ Իսկ 100ին 5ի տուրքը վճարած է Թաղ. խորհուրդը։

*** Սամաթիոյ խանը, որուն սեփականութեան դատը տարիներ տեւեց, այժմ յանձնուած է Ապահովութեան Տնօրէնութեան։ «Սան Փոստան» այս առթիւ կ'ըսէ թէ «անոր վրայ Թրքական դրօշ մը կը ծածանի եւ դրօշին տակ կը սպասէ Թուրք ոստիկան մը։ Այսօր Թուրք ոստիկանութիւնը այդ շէնքին հողին ալ փոխից եւ այդ շէնքին ամէնէն թանկագին զարդը Թրքական դրօշն է»։ (ԽՄԲ. — Զինադադարին եղած է պաշտօնատուն միջազգային ոստիկանութեան։)

ԱՖՐԻԿԷ

Կէտարիֆի (Սուտան) հայ գաղութը միակ տարրն է որ առեւտուրով կը զբաղի։ Հոն առաջին անգամ հաստատուած է Գ. Ֆիլիբ Գալբագեան, որ այժմ լաւ դիրք ունի եւ միշտ կ'օժանդակէ Հայերուն։ Իր ջանքերով էր որ Սուտանի կառավարիչը հայ գաղութին նուիրեց 1200 քլ. մեթր տարածութեամբ գետին մը՝ ազգ. վարժարան մը շինելու համար։ Արդէն ձեռնարկուած է շինութեան։ Ծախք նախատեսնուած է 500 եգիպ. ոսկի, որուն կէսը նուիրած է Գ. Ֆ. Գալբագեան։ Գաղութին բոլոր անդամները մասնակցած են հանգանակութեան։ Գաղութը կը բաղկանայ քառասունէ (իբր 100 հոգիէ)։ Դպրոցը ունի քսանի չափ աշակերտներ։

ՍՈՒՐԻԱ

Ալեքսանտրէթէն կը տեղեկացնեն թէ քաղաքին եւ Անտիոքի ազգ. մարմինները, Առաջնորդարաններու շուրջ համախմբուած, կը ջանան բոլոր հոսանքներու միջեւ համաձայնութիւն մը յառաջ բերել՝ Սանճաքի յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ մէկ ցանկով եւ միացեալ ուժերով պայքարի մտնելու համար։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնքի հայ գաղթականներու գետեղման գործը կարգ մը դժուարութիւններու կը բախի։ Ծանօթ է որ տնտեսութիւնը ձրի հող տրամադրեց հայ գաղթականներուն եւ յանձնախումբեր կազմուեցան՝ գործը ղեկավարելու համար։ Բայց, խուլ պայքար մը սկսաւ առաջնորդին, Բարեգործականին եւ դրամով գնուած եկող հոգեբու ներկայացուցիչներուն միջեւ՝ գործի ղեկավարութեանը համար։ Այդ պատճառով ալ կարգ մը սխալ քայլեր առնուեցան, ինչ որ վնասած է տեղաւորման գործին։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Խրիմեան Հայրիկի մահուան երեսնամեակը տօնուած է Պուքրէշի մէջ, 19 դեկտեմբեր, կիրակի օր, «ոգեկոչելու համար յիշատակը մարդու մը՝ որ աւելի քան կէս դար հայ ժողովուրդին հոգեւոր առաջնորդը եղաւ՝ մերթ գաւառը փորձելով արթնցնել իր թմբիրէն, մերթ հայկական դատը արծարծելով մարդոց մէջ եւ մերթ ալ հայ ժողովուրդը դրդելով ապաւինիլ իր սեփական ուժերուն»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՋՈ՞Ի ՊԻՏԻ ՋՆԽԵԼ, գրեց՝ Բժ. Իս. Տէրաէլրեան։ Տպ. Թէհրան։ Հասցէ — Խիարան Շահ, Թէհրան (Իրան)։ Գինը՝ 2.50 րիալ։

ՍԻՖԻԼԻՍԸ ԵՒ ՆՐԱ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ — (Վեներական հիւանդութիւններ Ա. հատոր)։ Նոյն հեղինակէն։ Տպ. Մոդերն, Թէհրան։ Գին 10 րիալ։ (Թարգմանուած է նաեւ իրաներէնի)։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.
«ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ գիշեր Գիւէթըի քաղաքապետութեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի երեկոյթ - պարահանդէսը, փայլուն յաջողութեամբ։ Ներկայ էին հարիւր յիսունէ աւելի հայրենակիցներ, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն էր այս նորակազմ շրջանին համար։

Ժամը 9.30ին նախագահ ընկեր Հ. Սամուէլ որուն քով նստած էին Քրէմլէն Գիւէթըի ընկերվ. կուսակցութեան քարտուղար ընկեր Մենեկօ. Ս. Տէր Թովմասեան, երեկոյթը բացուած յայտարարեց եւ ըսաւ.— «Այս իրիկուն մենք կը տօնենք տարեդարձը այն երիտասարդ խումբին, որ մէկ տարի առաջ եկած խմբուած է Հ. Յ. Դ. մեծ կազմակերպութեան մէջ։ Հայ երիտասարդութիւնը տոգորուած ազգային ոգիով, եկած է իր խօսքը ըսելու իր հարազատ ժողովուրդին թէ՝ ես կամ եւ կը մնամ, եւ քու դատդ կորսուած չէ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բոլոր ազգային ու միջազգային պայքարներու դէմ ամուր կեցած, ջերմ պաշտպանը կը հանդիսանայ հայ ժողովուրդին եւ անոր ազատագրութեան դատին, մինչեւ Միացեալ անկախ Հայաստան»։

Յետոյ ֆրանսերէնով իր շնորհակալութիւնը յայտնեց ընկվ. ներկայացուցչին, իրենց բերած մասնակցութեան համար։ Ու պատմական ակնարկ մը նետեց հայ եւ ֆրանսական բարեկամութեան վրայ, թուելով Ֆրանսացի այն ականաւոր ընկերվարականները, որոնք հայ ժողովուրդի դատին պաշտպան կանգնած են Ֆրանսայի խորհրդարանի եւ բազմաթիւ հրապարակային բանախօսութեանց մէջ։ «Շնորհիւ Բ. Միջազգայինի մեր գործօն մասնակցութեան՝ այդ կապը միշտ ամուր է եւ մեր բարեկամութիւնը տեւական»։

Յետոյ խօսք առաւ ընկեր Մենեկօ, որ յանուն իր ընկերներուն շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց եղած պատիւին համար։ «Ըսաւ թէ՝ կարդացած եմ ձեր պատմութիւնը եւ ձեր տարած ընկերվարական պայքարները, Թուրք սուլթանութեան եւ ցարական բռնակալութեանց դէմ, մինչեւ անոնց վերջնական խորտակումը, եւ չեմ կրնար ծածկել իմ հիացումս»։ Յետոյ խօսեցաւ Սուլթան Համիտի, Երիտասարդ Թուրքերու, 1918 Հայաստանի Հանրապետութեան եւ մինչեւ արտագաղթը, Հ. Յ. Դ. կատարած դերին եւ տարած աշխատանքներու մասին, որոնք դժբախտաբար չպսակուեցան համապատասխան չափով։ Թելադրեց չյուսահատիլ եւ հաւատքով սպասել հայ ժողովուրդի երջանիկ ապագային։ Ու յայտարարեց թէ ինքը եւ իր ընկերները պատրաստ են որ եւ է ատեն իրենց աջակցութիւնն ընծայելու որ եւ է դիմումի եւ խնդրանքի մը որ կը կատարուի հայ ընկերներու կողմէ։

Վերջին բանախօսն էր ընկեր Ս. Տէր Թովմասեան որ գեղեցկօրէն բացատրեց Դաշնակցութեան դերը՝ իբրեւ ընկերվարական եւ իբրեւ ազգային կուսակցութիւն։ «Ինչո՞ւ համար շատ արդար եւ բնական կը համարուի, երբ ֆրանսացի ընկերվարականը նախ կ'աշխատի իր երկրին ու ժողովուրդին համար, իսկ Դաշնակցութեան նման քայլը պէտք համարուի նեղ ազգայնական կամ նոր բառով՝ Ֆաշական։ Ինչո՞ւ համար երբ Մոսկուան եւ համայնավար կուսակցութիւնը իրենց երկրին ու ժողովուրդին համար կը դաշնակցին իրենց վարչաձեւին ոսոխ բոլոր պետութեանց հետ, այդ քայլը կը համարուի արամաբանական, իսկ Դաշնակցութեան որ եւ է մէկ ձեռնարկը կամ գործակցութիւնը որ եւ է բարեկամ երկրի հետ, կը նկատուի թշնամական՝ հայ ժողովուրդի եւ ընկերվարութեան։ Եւ ինչո՞ւ համայնավար Թուրքիա մը ձեռք կ'երկարէ մինչեւ կաթոլիկ եղբայրները, ծափով ու ծնծղայով կ'ընդունուի, իսկ Դաշնակցութեան նոյնքան Միացեալ ճակատի կոչը կը խծբծուի նոյն մարդոց կողմէ»։ Եւ թելադրեց մտիկ չընել պատուական խօսքերը եւ սերտ շարքերով քալել Դաշնակցութեան հետ՝ հայ ժողովուրդի եւ հայ հայրենիքի համար մինչեւ անոնց վերջնական ազատագրումն ու անկախութիւնը»։

Քրէմլէն Գիւէթըի փոխ-քաղաքապետ ընկեր Քրիսթիան՝ քիչ մը ուշ եկած ըլլալով, ընկեր նախագահը անոր ալ խօսք տուաւ, որ քանի մը բառով իր ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը յայտնեց հայ ընկերներու մէջ գտնուելուն համար։

Բոլոր բանախօսներն ալ ծափահարուեցան մեծ խանդավառութեամբ։

Բանախօսութիւններէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Թառի վրայ նուագեց Գարեգին, «Կռունկն» եւ «Միրուհիս քեզ համարձը»։ Երգեց Գ. Ա. Քէչէճեան «Ռանչպարի երգը» Կարօ Զաքարեանի, եւ Մասնէէն կտոր մը։ Ժողովուրդին ծափերուն վրայ ստիպուեցաւ երգել նաեւ Աղատ Մանուկեանի «Աշխարհով մէկ»ը։

Ցաջող կերպով արտասանեց Գ. Խմբէժեան՝ Վարանդեանի «Հերոսները» եւ ֆրանսերէն «Le travailleur»ը։

Դաշնակի վրայ նուագեց Գ. Ժան Փերժէ՝ Ռամօէն կտոր մը։

Ամէնէն վերջ հայկական տարազով եւ թառի ընկերակցութեամբ բեմ եկաւ Օր. Հ. Գազազեան եւ իր շնորհալի ու համաչափ շարժուձեւով պարեց հայկական եւ կովկասեան երեք պարեր, ընդհանուր խանդավառութիւն ստեղծելով։

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ լոյս։

Անդին՝ պիւֆէին մօտ՝ Դաշնակցական եւ համակիր երիտասարդներ մինչեւ առաւօտ խանդավառ տրամադրութեամբ յեղափոխական երգերով սրահը կը թնդացնէին։ Ֆրանսացի հիւրերն ու բանախօս ընկերներ հիւրասիրուեցան ըմպելիներով եւ մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։ Առաւօտեան ժամը 5ն էր երբ սրահը պարպուեցաւ եւ բոլորը յայտնեցին իրենց անկեղծ գոհունակութիւնը։ Ներկայ էին նաեւ Քաչանի ընկերները։

Դաշնակցական

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն եւ մելանով։

ՈՒՐԻՇ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

ԽՄԲ. — Խ. Հայաստանի 1937 դեկտեմբեր 26, 27, 28 եւ 29 թիւերէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ԱՋ-ՏՐՈՑԿԻՍՏԱԿԱՆ, ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏԱԿԱՆ - ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՎՆԱՍԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» (այս է խորագիրը), իբրեւ ճիւթ պատմութեան։

Ինչպէս յայտնի է, դատավարութիւնը սկսաւ 1937 դեկտեմբեր 25ին (Ծնունդ), Երեւանի մէջ, իսկ մահավճիռը արձակուեցաւ դեկտեմբեր 28ին (ուր հոգի)։

ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏ (25 Դեկտ.)

Երէկ երեկոյեան Երեւանում սկըսուեց հայկական ԽՍՀ Ներքգործժողկոմատի կողմից յայտնաբերուած ու լիկվիդացիայի ենթարկուած Հայաստանի հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - Դաշնակցական կազմակերպութեան մասնակիցների դատավարութիւնը։

Մեղադրական աթոռի վրայ են ժողովրդի նողկալի թշնամիներ — Հայկական ԽՍՀ նախկին հողժողկոմ Վարդան Մամիկոնեանը, ՀԿ(բ)Կ Կենտկոմի գիւղատնտեսական բաժնի նախկին վարիչ Միքայէլ Ենգիբարեանը, Հողժողկոմատի Անասնապահական Վարչութեան նախկին պետ եւ հողժողկոմի նախկին տեղակալ Արշակ Շահնազարեանը, Հողժողկոմատի Անասնապահական վարչութեան նախկին տեղակալ Գաւրիլ Քալանթարեանը, Հողժողկոմատի Անասնապահական վարչութեան նախկին պլանավիկ Շաւարշ Տէր Աւագեանը, Հողժողկոմատի Անասնաբուժական վարչութեան նախկին պետ Թորոս Թորոսեանը, Հողժողկոմատի Անասնապահական վարչութեան խորհտնտեսային բաժնի նախկին վարիչ Արամ Մելքոնեանը եւ Հողժողկոմատի պլանային - ֆինանսական բաժնի նախկին վարիչ Աշոտ Մատաթովը։

Դատարանի եւ հասարակութեան առաջ են ժողովրդի երդւեալ արդահատելի թշնամիները, որոնք թագցնելով իրենց հակախորհրդային կեղտոտ անցեալն ու հայեացքները, սողոսկել էին մեր կուսակցութեան շարքերը, խորհրդային ապարատը եւ տարիներ շարունակ սոսր, քայքայիչ, խլրդային աշխատանք էին կատարում ժողովրդի դէմ, ամէն կերպ ու բոլոր միջոցներով ձգտելով անջատել Խորհրդային Հայաստանը Խորհուրդների Մեծ Միութիւնից, տապալել խորհրդային իշխանութիւնը Հայաստանում եւ վերականգնել մեր երկրում Փաշիզմի արիւնոտ բռնապետութիւնը։

Դիմակը պատռուած է։ Իրենց հակայեղափոխական կեղտոտ անցեալով ու գործերով մէկը միւսին գերազանցում են այդ սրիկաները։

Գործը լսում է հայկական ԽՍՀ Գերագոյն դատարանի յատուկ կոլեգիան — դռնբաց նիստում —հետեւեալ կազմով. Նախագահ Գերագոյն Դատարանի յատուկ կոլեգիայի նախագահ ընկեր Մեսրոպ Յովհաննիսեան, անդամներ — յատուկ կոլեգիայի անդամներ ընկեր ընկեր Հ. Արաջեան եւ Գ. Դրիւկով։ Պետական մեղադրանքը պաշտպանում է Հայկական ԽՍՀ դատախազ ընկեր Արամ Ցարութիւնեանը։

Հրապարակւում է մեղադրական եզրակացութիւնը։ Մէկուկէս ժամ անընդհատ թւարկւում են ժողովրդի ոխերիմ թշնամիների զազիր եւ հրէշային ոճիրները։ Հայաստանի հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - դաշնակցական վնասարարական կազմակերպութիւնը, որ ղեկավարուելիս է երդւեալ ժողովրդի մերկացուած թշնամիներ Խանջեանի, Տէր Գաբրիէլեանի, Օթեանի, Երզնկեանի, Ամատունու, Գուլոյեանի, Ակոպովի ու միւսների կողմից, իրեն նպատակ էր դրել խորհրդային իշխանութեան բռնի տապալումը, Հայաստանի անջատումը Խորհրդային Միութիւնից եւ բուրժուա-կապիտալիստական պետութեան ըստեղծումը — կապիտալիստական պետութիւններից մէկի հովանաւորութեան տակ։

Մեղադրական եզրակացութեան մէջ մէկ առ մէկ թւարկւում են վնասարարութիւնների, խլրդային քայքայիչ աշխատանքի այն բազմաթիւ փաստերը, որ կատարել են ժողովրդի արիւնը ծծող այդ իժերը, իրենց հակայեղափոխական սոսր նպատակներին իրագործելու համար։

Դատական նիստին ներկայ գտնւող Երեւանի գործարանների եւ հիմնարկութիւնների աշխատաւորների, մի շարք շրջաններից եկած կոլտնտեսականների նողկանքն ու ցասումն ընդունում է չտեսնուած չափեր ժողովրդի թշնամիների հանդէպ, երբ ընթերցւում են մեղադրական եզրակացութեան այն տեղերը, որտեղ յիշատակւում է, թէ ինչպէս ժողովրդի թշնամիները կանգ չեն առնել ոչ մի միջոցի առաջ — հարուածներ հասցնելու մեր երկրի աճող կոլտնտեսութիւններին ու խորհտնտեսութիւններին, թունաւորել են մարդկանց, ապանել են տասնեակ հազարաւոր անասուններ, հօտերն ու նախիրները վարակել են հիւանդութիւններով, սրգելակել են բերքատւութեան բարձրացումը, տարիներ շարունակ փորձել են մեր աշխատաւորութեան մէջ դժգոհութիւն սերմանել խորհրդային կարգերի դէմ։

Մեղադրական եզրակացութեան ընթերցումից յետոյ, պատասխանելով դատարանի նախագահի հարցին, մեղադրեալներն իրենց լիովին մեղաւոր ճանաչեցին։

Դրանով փակւեց դատարանի առաջին նիստը։ (Խ. Հայաստան 26 դեկտեմբեր)։

(Շար.)

*** Անհող երիտասարդութեան վախճանը կարօտ ծերութիւնն է։

*** Ամուսնութիւնը թակարդ մըն է, զոր բնութիւնը մեզի դէմ կը լարէ։

*** Ազատութիւնը գեղեցիկ վարդ մըն է, որ միշտ փուշերու մէջ պահուած է։

*** Ժան Ժաք Ռուսօ կ'ըսէ.— «Ազատ ժողովուրդներ, յիշեցէք սա կանոնը, դուք կրնաք շահիլ ազատութիւնը, բայց երբեք չէք կրնար վերստանալ զայն, եթէ անգամ մը կորսնցնէք»։

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (118)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ես ամենեւին չթագցրի նրանից այն պարտաւորութիւնները, որ կատարել էին իմ եւ իմ ընկերների ձեռքով։ Ես յայտնեցի, թէ ժողովուրդին բաժանուած են, այո՛, մի նշանաւոր քանակութեամբ զէնքեր։ Բայց այդ պատրաստութիւնը, ասացի, ոչ թէ ապստամբութեան նպատակ ունի, որպէս սխալ հասկացրել են ձեզ, այլ անձնապաշտպանութեան։ Մանաւանդ այդ կատաղի մոլեգնութեան ժամանակ, որ վառել էր նրա մէջ խոլամի հոգեւորականութիւնը, ասացի նրան,— կարող է բոլորովին գոհ գնալ քրիստոնեայ տարրը, եթէ նրան միջոց չտրուի պաշտպանուելու։ Այդ անհրաժեշտութեան մասին, աւելացրի, ինքը կառավարութիւնը պէտք է նախապէս հոգ տանէր, եթէ չէ ցանկանում, որ այստեղ նոյնպէս կրկնուէին Բուլղարիայի սոսկալի անցքերը, որոնք Թիւրքիային մեծ պատասխանատուութեան տակ ձգեցին։ Ուրեմն, կառավարութիւնը պէտք է շատ գոհ լինի, որ մենք նրա հոգսերը յեթեւացրինք,— կատարեցինք այն, ինչ որ նրա պարտքն էր անելու, մենք քրիստոնեաների ձեռքը զէնք տուեցինք, մահմեդականների մոլեռանդութիւնից պաշտպանուելու համար։

— Թորամանեան փաշան մեծ համակրութիւն ցոյց տուեց, խոստացաւ, որ ինքն էլ ամէն հնար գործ կը դնէ, որ Հայերին վնաս չհասնի. խոստացաւ, որ նրանց թէ կայքի եւ թէ կեանքի ապահովութեան համար պէտք եղած բոլոր միջոցները առանց յետաձգութեան կործադրուած կը լինեն։ Այդ ժամանակ Ռուսաց զօրքերը յետ էին դառնում։ Եւ լսում էր, թէ Հայերը ցանկանում են Ռուսաց զօրքերի հետ գաղթել։ Փաշան յանձնեց ինձ համոզել ժողովրդին, որ իրանց տեղից չը շարժուեն։ Ես ուրախութեամբ յանձն առայ։ Բայց ինձ ճանապարհ գնելէն յետոյ, հէնց ինքը ծածուկ հրաման տուեց քուրդ Ֆաթթահ բէկին, որ իր աւբինարբու հրոսակներով եկաւ Օ... գիւղը կրակ տուեց, այրեց եւ բնակիչների մեծ մասը կոտորեց։ Այդ անցքը տարաւի ձգեց ամբողջ գաւառի վրայ եւ աւելի խստացրեց գաղթականութիւնը։ Թէ՛ իմ եւ թէ համախոհներիս բոլոր ջանքերը ի զուր անցան երկիւղով պաշարուած ժողովրդին պահել իրենց հայրենի հողին վրայ։ Օրինակը արդէն աչքի առջեւ էր։ Այնուհետեւ, եթէ երկնից հրեշտակի ձայն եւս լսէին, դարձեալ չէին հաւատայ, թէ Օ... գիւղի պատուհասը չէր հասնի բոլոր ժողովրդին։

— Բայց նենգաւոր փաշայի խարեւլը ինձ աւելի համոզեց այն կանխակալ կարծիքի մէջ, թէ Թուրք պաշտօնատարները կողմնակի կամ անուղղակի միջոցներով, իրանք են նպաստում քրիստոնեայ տարրի ոչնչանալուն եւ Հայաստանի Հայերից դատարկուելուն

— Իմ եւ համախոհներիս բոլոր ջանքերը կարողացան ժողովրդի միայն մի մասը պահել հայրենի հողի վրայ,— բայց շատ աննշան մասը։ Այն ժամանակ Իսմայիլ փաշան թոյլ տուեց Թուրքաց թշնամի Ռուսաց կողմը գիտող Հայերի վրէժը մնացած Հայերի վրայ թափել։ Այդ միջոցին Քրդերը գործ դրեցին իրանց բոլոր անգթութիւնները, եւ զանազան տեղերում սկսուեցաւ սարսափելի կոտորածը...

— Ես մինչեւ այսօր համոզուած եմ, որ եթէ ժողովուրդը տեղից չշարժուէր, կարող էր պաշտպանել։ Թուրքաց կանոնաւոր զօրքերը, շատ հասկանալի է, որ չէին յարձակուի հնազանդ եւ խաղաղ ժողովրդի վրայ։ Տեղային իշխանութիւնը մինչեւ այդ ատեններ անկերեւ բարբարոսութիւն չէր անի, մանաւանդ, որ այդ ժամանակ Ալաշկերտի եւ Բայազէտի կողմերում լինում էին անգլիական աղէնտներ եւ եւրոպական լրագիրների թղթակիցներ։ Տեղային իշխանութիւնը կ'անէր այն, ինչ որ արեց։— Այսինքն՝ ծածուկ Քրդերին կը գրգռէր Հայերի դէմ եւ ինքը մտաների միջից կը նայէր գործուող բարբարոսութիւնների վրայ։ Բայց Քրդերի դէմ պաշտպանուելը շատ դժուար չէր լինի։ Մի փոքրիկ, բայց խիստ նշանաւոր դէպք կապացուցանէ, որ իմ ենթադրութիւնը սխալ չէ։ Ես համառոտ կերպով կը պատմեմ քեզ։

— Գաղթականութիւնից յետոյ, երբ Ռուսաց զօրքերը բոլորովին թողեցին Բայազէտի եւ Ալաշկերտի գաւառները, այսինքն, երբ այդ երկիրները կրկին անցան Թուրքաց ձեռքը,— այն ժամանակ, որպէս պատմեցի, Քրդերը սկսան կողոպտել, կոտորել եւ տանջել մնացած Հայերին։ Այդ միջոցին մի քանի հարիւր բնտանիք թողեցին իրանց բնակութիւնները եւ ամրացան լեռների մէջ։ Երեւակայեցէք մի քանի հազար Քրդեր, մի քանի շաբաթ շարունակ կռւում էին այդ մի բուռը քաջերի հետ, որոնք ոչ միայն յանձն չառեցին անձնատուր լինել, այլեւ մի քանի յաջող յարձակումներ գործելով, կարողացան խլել թշնամուց հարուստ աւար եւ պատերազմական պատրաստութիւններ։ Իմ սիրտը եռ այս բոպէում թնդում է մի անսահման ուրախութեամբ, երբ մտաբերում եմ այն անմոռանալի օրերը։ Կռւում էին ոչ միայն երիտասարդները, այլ եւ ծերերը, այլ եւ կիները։ Ես այժմ համոզուած եմ, որ սարկութիւնը չէ կարող խլել մի ժողովուրդի քաջութիւնը, որ նախնիքը թափել էին նրա երակների մէջ։ Սարկութիւնը կարող է միայն ժամանակաւորապէս ճնշել եւ խեղդել քաջագնական ոգին, բայց բնաջնջել— ո՛չ։ Զարկեց յաջող ժամը, նա կրկին կը զարթնի իր վաղեմի ուժով եւ աւելի սաստիկ զօրութեամբ։ Ես այդ տեսայ իմ աչքով։ Եւ միակ ուրախալի երեւոյթը, որ վերջին աղէտների մէջ կարող է մխիթարել մեզ,— այդ է։

Վարդանի մռայլուած դէմքը փոքր ինչ պայծառացաւ եւ նա իր տխուր աչքերը ուղղեց դէպի վեր, կարծես, աղօթում էր, կարծես, փառք էր տալիս Վերին Նախախնամութեանը։

— Ինչո՞վ վերջացաւ, հարցրեց նա։

— Երկար պատսպարուել անմատչելի լեռների մէջ, թէեւ շատ դժուար էր, բայց դարձեալ կարելի էր, եթէ մենք գործ ունենայինք միայն Քրդերի հետ։ Բայց շուտով պաշարեցին մեզ կանոնաւոր զօրքեր։ Այդ վերջիններին նոյնպէս կարելի էր ընդդիմադրել. մեր կողմն էր մի անընկճելի զօրութիւն,— Հայաստանի լեռները, որ այնքան խնամքով պահպանում են իրանց մէջ ապաստանողներին։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

պիտի ըլլայ գտնել լուծման եղանակ մը որ գոհացնէ թէ Թրքական եւ թէ Ֆըրանսական կառավարութիւնը ։

Վերջապէս, ինչ որ ամենաբարձր նշանակութիւն ունի, եւ որուն պիտի անդրադառնանք այս օրերս, այն է որ ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՋԱՑՆԷ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՅՍ ՇԱՐՔԸ ԵՒ ՊԻՏԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՋԱՑՆԷ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔՈՒԻՐԱԳՈՐԾ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ։ Նկատի առնելով այն մեծ բարեկամութիւնը որ նմանապէս իրարու կը կապէ Էնկիւրին, Լոնտոնը եւ Մոսկուան, կարելի է գնահատել այս Ֆրանքօ-թուրք դաշնագրին բերելիք մեծ նպաստը՝ աշխարհի խաղաղութեան պահպանման համար ։ Գ. Տէլպոս անձամբ Էնկիւրի պիտի երթայ պատեհ ժամուն, ստորագրելու համար դաշնագիրը ։

Հիթլէրական Գերմանիան եւ Հրեաները

Մինչ Գերմանիոյ նացիները կը պատրաստուին տօնել հիթլէրական իշխանութեան հնգամեակը, որ կը լրանայ կիրակի օր, 30 յունուար, Հրեաները կը վախնան նոր հալածանքներէ ։

Թէեւ հակահրէական նոր օրէնքներ հրատարակուած չեն 1935ի Նիւրէնպէրկի համագումարէն ի վեր, բայց վերջին շաբաթներս նոր խստութիւններ կը նշմարուին ոչ-արիականներու հանդէպ ։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հրեաները հետզհետէ կը զրկուին իրենց անցագիրներէն եւ նոր անցագիր կը տրուի միայն անոնց որ կը հեռանան երկրէն ։ Այս դրութիւնը արդէն կը տիրէր Գերմանիոյ կարգ մը մասերուն մէջ. այժմ կը գործադրուի ամբողջ երկրին մէջ ։

Իբրեւ հետեւանք նոր կարգադրութեանց, Հրեաներու թիւը մեծապէս նուազած է Գերմանիոյ մէջ ։ 1933ին 560.000ի կը հասնէր անոնց թիւը, իսկ 1937ի վերջը իջած էր 360.000ի ։ Կառավարութիւնը հակահրէական օրէնքները նոյն խստութեամբ կը գործադրէ նաեւ վերին Շլեզիոյ մէջ, փակելով հրէապատկան պանդոկներն ալ, ինչ որ նախատեսուած չէր ։ Տոքթ. Շախտի հրաժարումը տնտեսական նախարարութենէն՝ ծանր հարուած մը եղաւ հրեայ առեւտրականներուն համար ։ Նոր հրամանի մը համաձայն, 10 առ հարիւր կրճատուած է հում նիւթերու հայթայթումը հրէական գործարաններու ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց մարտական ընկերակցութեանց կազմութիւնը։— Քրիստոնեայ փաստաբաններու ընդհ. միութիւնը որոշեց դիմում կատարել Ռումանիոյ փաստաբանական բոլոր սենեակներուն, որպէսզի հպատակութեանց վերաքննութեան հրամանագիրը հիմ բռնելով, բոլոր հրեայ փաստաբաններուն արգիլուի գործել, մինչեւ որ քննուի իրենց հպատակութեան խնդիրը ։ Միւս կողմէ, Ռումանիոյ հրէական կազմակերպութեանց վարիչները ժողով գումարելով, որոշեցին խնդրել անգլիական կառավարութենէն որ արտօնէ յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին 40.000 Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախարարական խորհուրդը, նկատի առնելով գիւղացիներու վիճակը, որոշեց մէկ միլիոն ոսկի զեղչել հողային տուրքը ։ Ամէնէն փոքր հողատէրերը կէս առ կէս պիտի օգտուին այս զեղչէն ։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը մօտերս հրամանագիր մը պիտի հրատարակէ, որուն համաձայն 2.000.000 թոն տարողութեամբ նոր շոգենաւեր պիտի շինուին, յառաջիկայ տասը տարիներու ընթացքին ։ Այս նաւերը ամէնէն արդիական կատարելագործութիւններով օժտուած՝ պիտի ըլլան Եւրոպայի մէջ ։

ԲՈԼՈՐ ԿԱԹՈԼԻԿ երիտասարդական կազմակերպութիւնները լուծուեցան Պաւարիոյ մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ հակապետական գործեր կը կատարեն ։ Միւս կողմէ հետապնդումները կը շարունակուին հռոմէական կղերին դէմ ։ Նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան այս օրերս ։

ԱՆԳԼԻՈՅ պատերազմական նախարարութիւնը շարունակելով բանակին վերակազմութիւնը, ջնջեց ծառայ - զինուորներու դրութիւնը ։ Այն սպաներ որ այդպիսի զինուորներ ունէին իրենց տրամադրութեան տակ, հաւանական պիտի ստանան, որպէսզի կարենան քաղաքացի ծառաներ վարձել ։ Այս բարենորոգման նպատակն է տրամադրելի զինուորներ ունենալ գործօն բանակին համար ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Լոնտոնի թերթերուն հասած լուրերու համաձայն, յունուար 25ին ձերբակալուած են 37 երիտասարդ սպաներ, ամբաստանուելով թէ մահափորձ մը սարքած են Սթալինի դէմ ։ Մասնաւոր լրտեսներ առնէ մը ի վեր կը հսկէին այս սպաներուն վրայ եւ յաջողած էին մտերմանալ անոնց հետ ։ — Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ձերբակալուած են բազմաթիւ պաշտօնեաներ՝ Լէնինկրատի չարժանկարի գործարանէն (Լէնֆիլմ), գլուխն ըլլալով ընդհ. տնօրէնը՝ Թօզէնպլաթ ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ խորհրդային գիտական խումբը (չորս հոգի), որ կայան մը հաստատած է 1937 մայիսէն ի վեր, արտօնուեցաւ Մոսկուա վերադառնալու փետրուար 1ին ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք Արաբներ կախուեցան Ակրայի մէջ, իբրեւ ահաբեկիչներ ։ Տասը Հրեաներ Երուսաղէմէն Թէլ Ավիվ գացած ատեն յարձակում կրեցին Արաբներէն եւ ծանրապէս վիրաւորուեցան ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

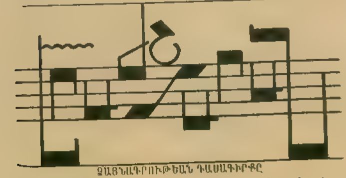

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

Իր տեսակին մէջ առաջին այս ձեռնարկը կոչուած է Նոր - Երաժշտութեան դասաւանդութիւնը մեր վարժարաններու եւ մանկապարտէզներու մէջ դնելու բոլորովին նոր եւ արդիական հիմերու վրայ, պահելով միաժամանակ հայ ժողովրդական երգի ոգին ու ճաշակը ։

120է աւելի ոտանաւոր, ձայնամարզի եւ լսողութեան վարժութիւններ ։ Բազմաթիւ մանկական եւ դպրոցական նոր երգեր ։ Ընդարձակ բացատրութիւններ դասատուներու համար ։ Օժանդակ ձեռնարկ նաեւ երգի, նուագի, հետեւողներու համար ։ Ճոխ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն ։

Գինը 12 ֆրանք դպրոցներու համար (մեծաքանակ) 10 ֆրանք ։

Դիմել՝ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Paris, իսկ արտասահմանէն՝ հեղինակին՝ A. Patmagrian, Communauté Armenienne, Alexandrie:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ՊՈԻՌ ՔՈԼԱՆԲԻ «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէի ժողովը 28 Յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ. 149 պիս. Ավընիւ տ'Արժանթէօյ։ Կարեւոր օրակարգ.

Կեդր. ՄԱՄ

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. «Զարդարեան» գրադարանը։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀՐԱԶԴԱՆ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Կ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ։

«ՔԵՌԻ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։

«Վ.ՐԷԺ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԽՐԱՏ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle de Géographieի մէջ

184 Bld. St. Germain

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ԲԱԼԷՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Ինչու՝ ատենգուած ենք մեր հայրենիքի ազատագրման։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի կողմէ Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի մահուան յիշատակին, 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արմէնեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի-Լէ-Մուլինօ։ Մուտք 7 ֆրանք։

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, եւ ՎԻՇԱՊԵԱՆ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIXի շքեղ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ, խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ ՄԱԹԻԷՕի հաշակաւոր ՈՒՈՆՑԸՐ նուագ։ Մուտք 12 Ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոմպի Մասնաճիւղին կողմէ

29 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, SALLE FOYER SOCIALISTE, 149 bis Avenue d'Aargenteuil, Անիէռ կը ներկայացուի «ՂԱՐԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ» (ողբերգ 5 արար) Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին կողմէ։ Ժամ պիւֆէ։ Կը նուագէ CARIO CANTI նուագախումբը։ Մուտք 5 ֆրանք. անդամներու. 3. փոքրիկներու 1 ֆրանք։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, 28 Յունուար երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Ակումբի անդամ Հ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայկական հարցը 1914էն մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը»։

Թատերական ներկայացում Վիէնի մէջ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԷՆ ԿՈՂՄԷ

30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռ. Ա. Ակումբին մէջ Ղեկավարութեամբ Դերասան ԹԻԱԳՕՇի կը ներկայացուի «ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ»

Երգ, պար եւ նուագ

Մուտք 5 եւ 4 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ՅԱՅ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Կը ներկայացուի «ԿՈՒՆԱԿ»ը Մ. Պէշիկթաշլեանի «Արարատ» Թատերախումբին կողմէ, 29 Յունուար Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Գ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Եէնիճէցի (Պրուսա) Եփրեմենց Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբէթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Արքահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, չորս տարեկան հասակին, բռնի առած են իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէն։ Փոքրիկը ծանօթ էր իրենց պարտէզին որուն անունն էր Նշան։ Իր սատոյգ հասցէն առաքողին 1000 ֆրանք նուէր ։ Իմացնել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արուբեանի, 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône, Rhône, France:

Մեզի եղած խնդրանքներուն գոհացում տալու համար, կը խնդրուի «Գոյամարտ» օրացոյցի այն գործակալներէն որ չծախուած օրացոյց ունին, հաճին անմիջապէս վերադարձնել։ Ծախուած օրացոյցներու փոխարժէքը եւս շուտով փոխադրել հետեւեալ հասցէին, Mr. G. Djarayan, 17 Rue des Petites Maries, Marseille:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը հայրենակից՝ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ամուսնութեան առթիւ իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Լեւոն Նէտրլեան ղասաղէտ մահուան առթիւ, իր անմխիթար կենոջ՝ ընկերուհի Վարդխաթուն Նէտրլեանի եւ զաւակներուն, ընկերուհիներ Մարիամ Նէտրլեանի, Մաքրուհի Փապուճեանի, Գոհարիկ Տէր Վարդանեանի եւ բոլոր պարագաներուն։ Այս առթիւ 50 ֆրանք կը նուիրէ չքաւոր բնտանիքի մը։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ պատուաւոր կին մը տնական աշխատանքներու համար, այցելութեամբ, կամ ճաշարանի խոհանոցային աշխատանքներու համար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ Գործերու Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանիս հայ փոքրիկներու ծնողքը ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 30ին, Կիրակի, ժամը ճիշդ 2.30ին Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ, Անիէռ.

Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն ։

Մուտքը ազատ է ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Շավիլ Մ.ճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ - անդամուհիները տարեկան Ընդհանուր ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ 29 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահը։

Զ. Ո. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Երեքշաբթի 1 Փետր., երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, շրջաբերականի ընթերցում եւ խիստ կարեւոր հարցեր։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան վիճակահանութենէն շահող 861, 990, 998 թիւերուն նուէրները ստանալու համար դիմել Մասնաճիւղին ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ հայ երիտասարդ օրիորդ մը, տնական աշխատանքներու կամ փոքրիկներ նայելու համար։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի Վարչութեան։

Ի ՆՊԱՍՏ ՎԻԷՆԻ Կ. ԽԱՉԻ Դ[...]

(Դեկտ. 26ի հանգէսին առթ[իւ])

Գ. Մուրատեան 50 ֆրանք, [...] ճարեան 25, Ծ. Ծատուրեան [...] Զաքարեան 15ական, Կ. [...] Գ. Գ. Ալոյեան, Դանիէլեան, [...] հաննէսեան, Զարդարեան, [...] բարեան, Փէհլիվանեան, [...] եան, Ն. Մուրատեան, [...] Տիկին Մանուկեան, Գր. Ահա[...] Տիկին Ք., Լուսին Գալայճեան [...] րոններ Մանուկեան, Մագա[...] Մ. Կարապետեան, Ա. Յով[...] եան, Ս. Մաթոսեան, Ա. Փ[...] Ս. Գալուստեան, Գ. Մանո[...] Ոմն, Գ. Խաչատուրեան, [...] Յ. Մկրտիչեան եւ Տիկին Մ[...] 10ական, Պարոններ [...] Կարապետեան, Լ. Քէշիշ[...] եան, Մալխասեան, Մ[...] Խաչատրեան, Պէրպէրեան, [...] Փալոյեան, Երեմեան, [...] եան, Տօլմաճեան, Դ. Կարապ[...] Ա. Կարապետեան, Մ. Կոշ[...] Զ. Տայեան, Ա. Ալէքսանեան, Մկրտիչեան, Տիկիններ Յով[...] եան, Իսկիւլեան, Արթինեան [...] հիտ, Յուկոյեան, Զպուլեան, Մէկէնէճեան, Տիկին Գ[...] 5ական ֆրանք։ Գումար 540 [...] (Տես «Յառաջ» 4 յունուար)։

Le Gérant : H. STEPHA[N]

Imprimerie A. DER (AGOP[IAN])

17, Rue Damesme — PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 29 JANVIER 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3641 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

Շոթանի ճառը ձայնասփիւռով

Հինգշաբթի գիշեր, վարչապետ Շոթան ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ ամբողջ երկրին առջեւ, ներկայացնելով կառավարութեան կազմած աշխատանքի նոր օրինագիծը.—

Սիրելի հայրենակիցներս,

Կառավարութիւնը Երեսփ. Ժողովին յանձնեց օրինագիծ մը, կազմելու համար աշխատանքի արդիական օրինագիրք մը եւ վերահաստատելու համար ընկերային խաղաղութիւնը։

Ներկայացնելու համար այդ օրինագիծին նպատակը եւ կազմութեան պատճառները, խօսք փոխանակ ուղղելու խորհրդարանի անդամներուն՝ ինչպէս սովորութիւն է, երբ կ՚ուղղեմ համայն ազգին, պատճառն այն է որ մեր ազգային կեանքին վերաբերեալ շատ կարեւոր աքթ մը կը կատարուի։ Որովհետեւ ընկերային խաղաղութիւն հաստատելու մեր ճիգը կը դիտուի բոլոր անոնց կողմէ, որոնց նայուածքը ուղղուած է մեզի դուրսէն, իբրեւ բախտորոշ նշանը աշխատանքի եւ համերաշխութեան ուղիով վերականգնումի Ֆրանսական կարողութիւններուն։

Ուստի եռանդագին կը մաղթեմ որ բոլոր քաղաքացիները, վերջ դնելով իրենց անհամաձայնութեանց, կառավարութեան ընծային իրենց վստահութեան թանկագին նպաստը։ Ջերմէ իւրաքանչիւրէն չենք պահանջեր կոյր եւ ամբողջական գնահատութիւն մը ներկայացուած օրինագծին մասին, որ մշակուած է հանրային շահերուն ծառայելու միակ մտահոգութեամբ եւ, կը խորհինք թէ ընկերային խաղաղութեան պահանջներուն համապատասխան է։ Ճիշդ է որ դեռ պիտի լրացուի եւ ամբողջացուի այն վիճաբանութիւններով, որոնք պիտի ծագին խորհրդարանի յանձնաժողովներուն մէջ։ Գործատիրական եւ բանուորական կազմակերպութիւնները եթէ կը փափաքին, այդ օրինագծին մասին, ներկայացնել թելադրանքներ որոնք կը բխին իրենց ճարտարարուեստական կեանքի փորձառութիւններէն, անաչառութեամբ եւ համակրանքով պիտի ընդունուին մեր կողմէ։

Բայց կը խնդրեմ մեր բոլոր հայրենակիցներէն, մասնաւորաբար արդիւնաբերող դասակարգէն, բանուոր թէ գործատէր, որ մէկդի դնեն իրենց կիրքերն ու նախապաշարումները եւ ընդառաջ երթան կառավարութեան անկեղծ կոչին՝ յանուն համերաշխութեան եւ ընկերային խաղաղութեան։ Եթէ գիտնանք աշխարհի առջեւ, որ հանդիսատեսի պէս մեզ կը դիտէ, ցոյց տալ Ֆրանսան, ամբողջովին միակամ՝ աշխատելու եւ արտադրելու խաղաղութեան եւ օրինապահութեան մէջ ինչպէս հանրապետական օրէնքներու հովանաւորութեան տակ, անիկա պիտի կազմէր մեծ յաղթանակ մը, որ պիտի ծառայէր մեր երկրին ապահովութեան եւ հեղինակութեան։

Ի՞նչ էին պատճառները, որ մեզ մղեցին մշակելու նոր օրէնք մը, կանոնաւորելու համար գործատիրական եւ բանուորական դասերու յարաբերութիւնները։

Ծագումն ու նշանակութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ միտքով ետ երթալ մինչեւ 18 ամիս, մինչեւ յունիս 1936։ Դեռ նոր դուրս կ՚ելլէինք տնտեսական երկար եւ ցաւագին տագնապէ մը, որ նեղ կացութիւն մը ստեղծած էր թէ բանուորներուն եւ թէ գործատէրերուն համար։ Յանկարծ, քաղաքական յաղթանակի մը գինովութեան մէջ, բանուորներուն աչքին առջեւ սկսաւ փայլիլ ընկերային տեսակ մը կերպարանափոխութեան յոյսը։ Անոնք իրենց պահանջները արտայայտեցին հրամայական ձեւով, աղմուկին մէջ կանգուածային գործադուլներու, որոնք եթէ, բարեբախտաբար, տեղի չտուին բռնութեանց, կատարուեցան այնպիսի եղանակներով, որոնք հակառակ էին օրէնքներուն եւ վտանգաւոր ձեւով մը կը սարսէին ընկերային վարչաձեւին ամրութիւնը։

Ահա այդ առեն էր որ, իմ նախորդիս եւ բարեկամիս՝ Լէոն Պլումի հովանաւորութեան տակ, գործատիրական եւ գործաւորական դասերուն ներկայացուցիչները պայծառատեսութիւնն ունեցան հաւաքուելու եւ, ընկերային պայքարին տեղ, մշակելու պայմանագրութիւն մը։ 12 Յունիսին ստորագրուեցան Մաթինեոնի հռչակաւոր պայմանագրութիւնները.

Կարգը վերահաստատուելէ, աշխատանքը վերսկսուելէ ետքը, խորհրդարանը քուէարկեց շարք մը օրինագիծեր, որոնք բանուորներուն կը շնորհէին որքան մեծ, նոյնքան օրինաւոր առաւելութիւններ։ Այսպէս կը ստեղծուէր աշխատանքի նոր օրինակարգ մը։

Փորձառութեան լոյսին տակ, ի՞նչ անաչառ դատաստան կարելի է կատարել այժմ աշխատանքի նոր օրինակարգին մասին։

Ընկերային ընդունուած բարեփոխութիւնները, ինչպէս հաւաքական պայմանագրութիւն, վճարովի արձակուրդ, աշխատանքի ժամերու կրճատում, անուրանալի է որ բարելաւում մը յառաջ բերին բանուորական կեանքի պայմաններուն մէջ։ Կատարուած այդ բարեփոխութիւնները այլեւս կը կազմեն վերջնապէս ընդունուած իրաւունքներ, զորս ոչ ոք կրնայ վերաքննել այսուհետեւ, արդէն ոչ ոք կը խորհի վերաքննել զանոնք։

Գալով պարտադիր իրաւարարութեան մասին մշակուած օրինագծին, կարելի չէ ուրանալ որ նպաստեց խաղաղ լուծում մը տալու բազմաթիւ վէճերու։

Սակայն ի՞նչպէս չզարմանալ, որ տակաւին կը տեւեն հակամարտութեան բազմաթիւ եւ ծանրակշիռ պարագաներ, հակօրինական դէպքեր, ինչպէս եւ ընդհանուր գրգռութիւն մը, որ կը տարածուի բանուորներու եւ գործատէրերու մտքին մէջ։

Այս կացութեան առջեւ՝ պէ՞տք է դատապարտել ամէն ճիգ, որ կը կատարուէր, 18 ամիսէ ի վեր, հաշտարար ձեւով լուծելու համար աշխատանքի պայքարները։ Դրուած հարցերը անհունապէս բարդ էին, իսկ մշակուած օրէնքները կը վերաբերէին միլիոնաւոր մարդոց, որոնք ցրուած էին երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ, այնպէս որ ճակատագրական էր անցնիլ փորձի եւ խարխափումի շրջան մը։ Բայց եւ այնպէս ողջմտութիւնը, պարտականութեան զգացումը կը պահանջեն չյուսահատիլ, հաւատք ունենալ ընկերային գործակցութեան մասին, կատարելագործել խաղաղութեան գործիքը եւ ոչ թէ քանդել զայն։ Այդպէս ներշնչուած է կառավարութիւնը մշակելով աշխատանքի արդիական օրինագիծը, տարբերաբար վերլուծելով կարգ մը ձախողութեանց պատճառները, փնտռելով ամէնէն յարմար միջոցները՝ նախատեսելու եւ կանխարգելելու համար աշխատանքի վէճերը, կամ, հակառակ մեր բոլոր ճիգերուն վէճ ծագած պարագային՝ արգիլելու համար որ անկարգութեան չյանգին։

Ի՞նչ օրէնքներ մշակուած են

Յետոյ վարչապետ Շոթան, շարունակելով իր ճառը, անցաւ աշխատանքի մշակուած օրինագիծին.—

Մեր մշակած օրինագիծները վեց հատ են։

Տրամաբանական կարգով՝ այդ օրինագիծները կը ներկայացնեն բանուորական կեանքին բոլոր երեսները։

Նախ, անհրաժեշտ էր դարմանել բանուորին առաջին մտահոգութիւնը, — աշխատանք գտնել։ Շատ կը յեղյեղուի թէ աշխատանքի իրաւունքը նուիրական է։ Պէտք էր բարեբախտ իրականութեան մը վերածել այդ իրաւունքը։ Այդ նպատակով՝ առաջարկեցինք ամուր եւ արդար հիմերու վրայ դնել աշխատանքի զետեղման գրասենեակները։

Աշխատանքի նահանգային հանրային գրասենեակին շուրջ, որ կը կազմէ աշխատանքի նոր օրինակարգին էական բջիջը, թոյլ տուինք որ գործեն արհեստակցական զետեղումի ձրի կազմակերպութիւնները որոշ հսկողութեան տակ։

Երկրորդն է գործաւոր առնելու եւ գործաւոր արձակելու հարցը, որ ամիսներէ ի վեր վիճաբանութեան նիւթ դարձած է։ Այստեղ հարկ էր հաշտեցնել երկու յարգելի սկզբունքներ։ Մէկ կողմէ, գործատէրը, իբրեւ պատասխանատու իր արդիւնաբերական ձեռնարկին, կ՚ուզէ իր հակակշիռը ի գործ դնել աշխատակիցներու բարոյական եւ արհեստագիտական կարողութեանց վրայ։ Միւս կողմէ, բանուորները կ՚ուզեն որ պաշտպանուի իրենց սենտիքայական իրաւունքը՝ երբ գործատէրը կը մերժէ գործաւոր առնել։ Ուզեցինք գոհացնել երկու պահանջներն ալ, գործաւոր առնելու պարագան մեր հակակշիռին տակ պահելով.

Գալով գործէ արձակելու խնդրոյն, կը ներկայացնէ երկու երես,— հաւաքական ձեւով գործէ արձակել համաձայն արդիւնաբերական ձեռնարկին պահանջներուն, կամ անհատական ձեւով գործէ արձակել՝ իբրեւ հետեւանք արհեստագիտական անկարողութեան կամ սխալի։

Առաջին պարագային՝ գործատիրոջ իրաւունքն է ճշդել եւ պահել իր գործաւորներուն թիւը։ Բայց շատ անգութ հետեւանքներ կրնայ ունենալ գործատիրոջ այդ իրաւունքը, որուն համար արդարութեան երաշխիքներ ապահովեցինք։ Անհրաժեշտ էր հաւաքական պայմանագրութեամբ, կամ ներքին կանոնագրութեամբ մը՝ առաջուընէ ճշդել այն եղանակները, որոնց համաձայն միայն պիտի կատարուի գործէ արձակումը։ Այսպէս, պայմանաժամ տալ գործէ արձակելէ առաջ, նկատի առնել մարդկային զգացումներ (գործաւորին աւագութիւնը, տարիներէ ի վեր աշխատիլը, ընտանեկան բեռը, արհեստագիտական կարողութիւնը, վեց ամիս վերջ գործի առնելու պահանջ ներկայացուած առեն՝ նախընտրել գործէ արձակուածը)։

Անհատական սխալներու պարագային՝ գործի վարիչները իրաւունք ունին ապահովելու աշխատանքի կարգապահութիւնը, առանց անտես առնելու մարդկային անձին սրբութիւնը։

*** Շոթան, յետոյ, ընդհանուր ձեւով ներկայացուց աշխատանքի արդիական օրինագիրքին միւս գլուխները, որոնց պիտի անդրադառնանք՝ երբ վիճաբանութեան դրուին խորհրդարանին մէջ։

Ամէնէն վերջ կոչ ըրաւ, որ բոլոր Ֆրանսացիները միանան, որպէսզի արտաքին աշխարհը իր աչքովը տեսնէ եւ հաստատէ թէ այս երկիրը գիտէ միակամ կանգնիլ երբ վտանգ մը կը սպառնայ։ Ֆրանսա կ՚անցընէ իր պատմութեան ամէնէն փափուկ շրջանը, բայց ան վստահ է իր ուժին վրայ,— այդ ուժը նախ իր սքանչելի բանակն է, որուն ոչ մէկ խնամք կը զլանայ կառավարութիւնը։

Կռփամարտ՝ պելճ Խորհրդարանին մէջ

Պելճիքայի խորհրդարանին մէջ աննախընթաց տեսարան մը պարզուեցաւ առջի օր։

Ծերակոյտին մէջ ռէքսիստ անդամ մը, կոմս տը Կրիւն, նախատական ձեւով խօսած ըլլալուն համար ներքին նախարարին դէմ, նախագահը արգիլեց իրեն խօսիլ եւ հրաւիրեց դուրս ելլել։ Մարդը ընդդիմացաւ, ժողովը դադրեցաւ եւ վերակազմած առեն զինեալ պահակներ արգիլեցին ռէքսիստին մուտքը ժողովէն ներս։

Երեսփ. Ժողովին մէջ աւելի ծանր եղաւ դէպքը։ Ռէքսիստ երեսփոխան մը ամբաստանեց նախկին երեք նախարարներ թէ օգնաւ ծախուած են հանրապետական Սպանիոյ ինչ որ հակառակ է չէզոքութեան։ Այդ նախարարներէն մին՝ Պ. Հասպաս առանց պատասխանելու խնդրին՝ «սուտ խօսող» պոռալուն համար իրարու վրայ յարձակեցան եւ ահա աջն ու ձախը սկսան գերկենդխառն կռփամարտ մը։ Դրիչ, կաղամար, աթոռ ինչ որ կար շարժական՝ իրարու գլուխի նետուեցան եւ ռէքսիստները լաւ ծեծ մը կերան, քանի որ փոքրամասնութիւն էին։

Ծառով ճառ

Ազգաժողովի հարիւրերորդ նիստը տեղի ունեցաւ առջի օր ուր գործէ առնելի ճառախօսական մրցում մը տեղի ունեցաւ։ Տասնըչորս պատուիրակներ խօսեցան իրենց քաղաքականութեան համաձայն։ Պ. Տէլպոս փառաբանեց, իտալին չափաւոր շեշտով մը նոյնը կրկնեց, իսկ Լիթվինով երգիծական շեշտով մօտեցաւ, Պելճիքա, Լեհաստան եւ միւսները երկտողի ուղղութեամբ մը քալեցին, մինչ Չինաստանի խեղճ ներկայացուցիչը ի զուր Ճափոնի բռնագրաւումները կը թուէր։

Ճափոնական նոր ապտակ մը

Նոր միջադէպ մը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ։ Նանքինի ամերիկեան հիւպատոս Պ. Ալիսըն որ միանգամայն ամերիկեան դեսպանատան Գ. քարտուղարն է, Նանքինի մէջ ապտակուեցաւ ճափոն զինուորի մը կողմէ։ Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները փութացին ներողութիւն խնդրել եւ... փակել խնդիրը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ ՄԱԴԼԷՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի առաւօտ, Փարիզի Մադլէն եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ, «Էօվր տ'Օրիանի» նախաձեռնութեամբ, հայկական պատարագը։ Ընդարձակ եկեղեցին, վարով ու վերով, ամբողջովին լեցուն էր։ Ներկայ էին Կարտինալ Վերտիյէ, պապական նուիրակը, արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ Պ. Քանէ, որ եկած էր արտաքին նախարար Պ. Տէլպոսի խնդրանքով, ինք Փարիզէն բացակայ ըլլալուն, Պ. Պրիւնօ՝ արտաքին նախարարի խորհրդական Պ. Թէսանի կողմէ, «Էօվր տ'Օրիանի» կեդրոնական վարչութեան անդամները՝ նախագահ Պ. Էօժէն Տըլըրուի ընկերակցութեամբ, նախկին նախարար Պ. Լուի Մարէն, բանակին կողմէ՝ զօրավարներ Քասթէլնօ, Թրէնթինեան, Մարկօ, Պրէմօն եւ Շարտինեի, Բանակի Ընդհ. Քննիչ բժիշկ Էմիլի, նաւատորմի կողմէ՝ ծովակալներ Կէփրաթ, Մոռնէ, Ամէ, Ժուպէռ, Գազէր, Կիւռ տը Թէօռ, փոխ-ծովակալներ՝ Քուէտիք, Վալա, Տիւֆուռ տը լա Թիւյըրի, գնդապետ Փամէս, գնդապետ Լամուշ, նախարար Պ. Մառէն, խորհրդարանի կողմէ՝ Պ. Պ. Փինէլլի, Վիէտման-Կուատան, Գիւզալ, կոմս տը Լէնս, ծերակուտական տոքթ. Ռոպէր, Պ. Փայեան եւ ակադեմիի ուրիշ անդամներ։ Փարիզահայ գաղութի եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։ Մասնաւոր հրաւէրով ներկայ էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագիրներէն մին։

Կը պատարագէր հայ հռոմէականներու կաթողիկոս-պատրիարք Աղաճանեան, իսկ արարողութեանց կը մասնակցէին Տէր Գահապանեան արք. եւ Մարտինի եպիսկոպոս Գաթանեան վերապայծառ։ Կը սպասարկէին Սէվրի Մուրատեան վարժարանի Մխիթարեան Հայրերը, իսկ երգեցողութիւնները կը վարէր Պ. Աւետիս Քէչէճեան։ Երգեցողութեանց կը մասնակցէր նաեւ Օփերայի երգիչներէն Պ. Նարսոն։ Պատարագի ընթացքին Ֆրանսացի քահանայ մը մէկ ընդ մէկ ծանօթութիւններ կուտար արարողութեանց մասին։ Պատարագի կիսուն գեղեցիկ քարոզ մը խօսեցաւ Նօթր Տամ եկեղեցւոյ քարոզիչ Հ. Փինաո տը լա Պուլայէ։ Ան, ի մէջ այլոց, խօսեցաւ հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի մասին, «որուն յաղթանակը մեծ է եղած՝ ինչպէս դժբախտութիւնը, եւ որ, ցրուած աշխարհի չորս մասերուն վրայ, ուշադրութիւնը կը գրաւէ քրիստոնեայ աշխարհին»։ Ու յիշեց, իրենց թուականներով, հայկական ջարդերը՝ Սասունէն ու Ատանայէն մինչեւ 1915ի մէկ միլիոնը եւ, խօսքը ուղղելով կաթողիկոս պատրիարքին, հաւաստիք տուաւ թէ «իր ազգը երբեք պիտի չանտեսուի քրիստոնեայ Ֆրանսայի կողմէ։» Հայ ժողովուրդի յաղթական ու ջանադիր վերակենդանութիւնը՝ այդ ջարդերէն վերջ՝ այդ ժողովուրդին կ՚ապահովէ մեծ ապագայ մը»։

Արարողութիւնները, ինչպէս նաեւ քարոզը բազմահազար հասարակութեան կողմէ կ՚ունկնդրուէին մեծ ուշադրութեամբ։

*** Կէս օրէ վերջ, Սէվրի Մուրատեան վարժարանի մէջ ի պատիւ կաթողիկոս-պատրիարքին ընդունելութիւն մը սարքուած էր Մխիթարեան Հայրերու կողմէ, վարժարանի թատերասրահին մէջ։ Հրաւիրեալներէ զատ, ներկայ էր նաեւ երկսեռ բազմութիւն մը։

Հանդէսին բացումը կատարեց վարժարանի երգեցիկ խումբը, «Հայկական Ցեղ» երգով։ Մխիթարեան Հայրերու կողմէ բարձրաստիճան հիւրին բարի գալուստ մաղթեց Հ. Ս. Տէր Մովսէսեան ու շնորհակալութիւն յայտնեց՝ պատուած ըլլալուն համար «այս յարկը որ համեստ է, բայց հայ ցեղային շունչով տաք»։ Թուեց արժանիքները նորընտիր կաթողիկոսին ու, «թոյլ կուտամ ինքզինքիս, ըսաւ, բոլոր հայրերու բաղձանքը յայտնել, խնդրելով որ ձեր բարձր դիրքը օգտագործէք՝ մեր մեծարժէք ժողովուրդին զաւակին ի նպաստ, որովհետեւ տեսաք թէ մեծերու եւ փոքրերու նայուածքներու մէջ ապառաժնոտ բոց մը կայ»։ Ոտանաւորներ կարդացին երկու աշակերտներ, իսկ ուրիշներ ներկայացուցին երաժշտ. խաղ մը։ Աշակերտ մը արտասանեց Վարուժանի «[illegible]»։ Ի վերջոյ խօսք առաւ կաթողիկոս-պատրիարքը։ Իր հրճուանքը յայտնեց հայ շրջանակի մէջ գտնուելուն համար, Մխիթարեան Հայրերու արժանիքներէն ամէնէն բնորոշը նկատեց հայ ըլլալնին, յիշեց թէ Հռոմի մէջ եւս մեծ հանդիսութիւններ սարքուած են իր ընտրութեան առթիւ՝ ինչպէս հոս, եւ չմոռցաւ մեծ հետաքրքրութիւնը որ կը տեսնուի վերջերս Հռոմի թէ Փարիզի մէջ։ «Վատիկանի քահանայապետը ինծմէ խնդրեց հաղորդել անխտիր ամբողջ հայ ժողովուրդին թէ իր եկեղեցին ու ինք կը հետաքրքրուին հայ ժողովուրդի ապագայով, որ, հաւատացած է ինք, լաւ ու յաղթական պիտի ըլլայ։ 1917ին ալ, պապն էր, գործեալ, որ միեւնոյն ատեանին վրայ դրաւ Լեհաստանի եւ Հայաստանի դատերը։ Ուրեմն, երբեք անյոյս չըլլանք մեր ապագայի մասին։ Ճիշդ է Հայաստան մը ունինք այսօր, բայց հայ ժողովուրդի մեծ մասը դուրս է անկէ։ Վստահ ըլլանք որ օր մը հայրենի դրօշ մը կը ծածանի Արարատի գագաթը եւ մեզ բոլորս կը հաւաքէ իր ծալքերուն տակ։ Մինչ այդ՝ թումբեր կանգնինք ուծացման դէմ։ Նոյնիսկ այս Լոյս-Քաղաքներուն մէջ երբ մեզի հարցնէին թէ վերստին աշխարհ գալու պարագային ինչ կ՚ուզէիք գալ, պիտի պատասխանէինք — Հա՛յ»։

Հանդէսը փակեցին աշակերտները՝ «Ո՛վ Անդրանիկ» երգով։

Պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովը

Պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովը, ինչպէս գրեր էինք, տեղի պիտի ունենար 9 փետրուարին, Էնկիւրիի մէջ։ Պաշտօնական տեղեկագրութեան մը համաձայն, խորհրդաժողովը յետաձգուած է 15 փետրուարին։ Խորհրդաժողովին պիտի նախագահէ Յունաստանի վարչապետը՝ Մեթաքսաս։ Անիկա Էնկիւրի պիտի մեկնի 12 փետրուարին, անցնելով Պոլսէն, ուր պիտի սպասէ Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարներուն։ Խորհրդաժողովը պիտի տեւէ երկու օր միայն։

Տնտեսական վերակազմութեան ծրագիր մը

Պելճիքայի նախկին վարչապետ Վան Զէլանտ, ինչպէս յայտնի է, յանձնառութիւն առած էր Եւրոպայի տնտեսական վերակազմութեան մասին ծրագիր մը պատրաստել։ Այս առթիւ շրջեցաւ բոլոր երկիրները եւ իր ուսումնասիրութեան արդիւնքը հրատարակեց երէկ։ Այդ ծրագիրը կ՚առաջարկէ մաքսային սակերը չափեցնել, մաքսային պաշտպանութեան անուղղակի միջոցները մեղմել, ճարտարարուեստական քոնթէնժանը եւ սակերու վրայ հակակշիռը ջնջել, եւ կնքել դրամական ու տնտեսական աշխատակցութեան համաձայնութիւններ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՐԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Միօնականութիւնը երբ ստեղծուե-ցաւ, բաւական ժամանակ մնաց ա-ռանց Սիոնի եւ Իսրայէլի զա-ւակներուն. Աստիճանաբար սկսան հոն տեղաւորուիլ եւ այժ տալ հին եր-բայեցերէնին, որ մեռած լեզու մըն էր։ Անշուշտ այս վերադարձումը կրնայ հետաքրքրական ըլլալ լեզուի պատմութեան համար, որովհետեւ ...

... տնտեսական դիմագծի հարցն էր։ Հրեաները նուէրտաչէս առելի բարեկե-ցիկ ըլլալով, Պաղեստինի տնտեսա-կան բոլոր երակները առին իրենց տի-րապետութեան եւ ազդեցութեան տակ։ Հրէական ներգաղթը՝ ներ-գաղթն էր միաժամանակ հրէական դրամագլուխին։ Արաբ ժողովուրդը զուրկ է այն հնարաւորութիւններէն, որոնցմով օժտուած է Հրեան։ Հրէա-կան փոքրամասնութիւն մը աւելի ու-ժեղ է, քան Արաբ մեծամասնութիւն մը։ ...

... Լացի պատը Հրեայ եւ Ա-րաբ ժողովուրդներու միջեւ դարձու-ցած պատ մը։ 1924էն ի վեր արաբ եւ հրեայ բազմութեանց միջեւ ծայր առին արիւնահեղ ընդհարումներ։ Անշուշտ, այս ընդհարումներու պատ-ճառը զգացական երեւոյթները չեն, որովհետեւ Հրեան զգացումներու հետ շատ գործ չունի։ Հիմնական պատճառը ներգաղթի եւ Պաղեստինի ...

ՌՈՒՍ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1937 ԴԵԿՏ. 25—28)

Բ. ՆԻՍՏ

Երեւանի «Գերագոյն Ատեան» ին Բ. նիստը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 26ի առտու։ Առաջին անգամ հարցաքննուեցաւ Վ. Մամիկոնեան, նախկին գործավար (նախարար) երկրագործու-թեան։ (Խ. Հայաստան, 27 դեկտ.)։

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Դուք ե՞ղել էք հա-կայեղափոխական աջ-տրոցկիստա-կան, նացիոնալիստական-դաշնակ-ցական վնասարարական կազմակեր-պութեան անդամ։ ...

... հաղորդեց, որ հակայեղափոխական կազմակերպութեան անդամներ են հանդիսանում Խանջեանը, Գուլոյեա-նը, Ստեփան Ակոպովը։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ենգիբարեանն ասաց արդեօ՞ք այն մասին, որ ինքը եւս հանդիսանում է հակայեղափոխական կազմակերպութեան անդամ։

ՄԵՂԱԴՐԵԱԼ.— Այո։ Մեր հակա-յեղափոխական կազմակերպութեան հիմնական նպատակն էր Խորհրդային Հայաստանի անջատումը Խորհրդային Միութիւնից եւ կապիտալիզմի վերա-կանգնումը Հայաստանում։ Այս խնդ-րին էր ենթարկուած ժողովրդական տնտեսութեան եւ կուլտուրական շի-...

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեր գիւղէն որպէս որմնադիր ողջ մնացած Խորոխոնցի Գէորգ Տաքէս-եանը գրամով ալիր յանձնել խոստա-ցած էր մեր միացեալ խումբին։ Գա-ցած էր մեր միացեալ խումբին։ Գա-միօցիններէն երկու հոգի եւ ընկեր՝ Ն. Տէյիրմէնճեանը դարձեալ գացին Հ. Տէրտէրեանէն կառք մը բերին։ Ձո-ղայ մը եւս ընկերացաւ իրենց։ Ձոր-ը միասին եկան Խորոխոն եւ ալիրը սարի քարայրը։

... եւ հիմա ալ մեզի մօտ եկեր էին։

Անոնք՝ այս շրջանի գիւղերուն ան-ծանօթ՝ Ղոչասարի մօտ քարայր մը կը հասնին գիշեր ատեն։ Ցերեկները այդտեղ կ'անցընեն, իսկ գիշեր ժա-մանակ դարձեալ տեղերնին կը փո-խեն։ Զանազան վայրեր պահուելով, կը մտնեն Խորոխոն գիւղին։ Ի-րենցմէ երկու հոգի գիւղ կը մտնեն՝ ծպտուած որպէս ջրաղացպան։ Այս երկուքը միասին առի, մնացած ութ թէճէլցիներն եւս գանելով՝ 11 հոգի ...

Ասաւօտեան ժամերուն էր, չորս Թուրքեր ուղիս հետքերը տապնդելով՝ մօտեցան ինծի։ ... ցուցին. «Ո՞րտեղացի ես»։ Ըսի՝ զինուորական փախստական եմ ... տեղացի ես», կրկնեցին։ «Ենի-խանցի եմ», ըսի։ «Հոս չե՞ս վախնար, հայ փախստականներ կան, ըսին, այս շրջանին մէջ»։ «Դուն Հայ ես այս շրջանին մէջ», ըսի։ «Դուն ես», հարցուցին։ «Ո՞վ ըսաւ թէ ... եմ»։ «Զէնքդ եւ գլխարկդ Հայու ... ըսին։ «Զէնքս Հայու մը ձեռքէն առած եմ, եւ տէրը սպաննած եւ գլխարկը գլուխս դրած եմ», ըսի։ ... Նի որ այդպէս է, ինչո՞ւ չես թող... որ քեզի մօտենանք»։ Ըսի թէ ... չորս հոգի էք, ես մին-մինակ եմ փախստական զինուոր եմ, ... վրայ քննի՞չ էք, ի՞նչ էք», ... ուղղեցի դէպի իրենց կողմը։

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(5)

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՄԻՐԱՑԻ «ՏՕՆԱՄԱՌԻ ՕՐ»Ը

ՔԱՇԱՆ.— Յունուար 23 կիրակի օր, յաճախուած եւ իբրաւանցուած թաղին մէջ։ Հայ մանուկներ խումբ խումբ կը դի-մեն Գանէյօ - Քաշանի ծանօթ սրա-հը։

Տօնածառը պճնուած է գեղեցկօ-րէն. Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւ-ղին նուէրները զետեղուած են անոր վրայ, պզտիկները ակնարկ մը կը նետեն ժպիտով եւ կը չարուին նստա-րաններու վրայ, բոլորն ալ անհամ-բեր իրարու վզին կը փաթթուին եւ իրենց ուրախութիւնը արտայայտելու համար ձեւեր կ'առնեն։ Հարցում-պատասխան մը։ Ի՞նչ հաճոյքով կը ... տուած հարցերը հայե-րէն խմբովանքներով։ Անոնց արտա-յայտութիւնը, շեշտերը եւ մտածումի արտայայտութեան եղանա-կը կ'ապացուցանեն լաւ աշխատուած դպրոցի մը արդիւնքները։ Սրա-հը ինչպէս միշտ այս անգամ եւս լե-ցուն է։

Հանդէսը կը բացուի, վարչութեան կողմէ Գ. Ս. Գարակէօզեան Յառաջ-դիմասիրացի եռամեայ գործունէու-թեան պատկերը կուտայ. աշակերտ-ներու թիւը հետզհետէ կը շատնայ։ Միութեան անդամները միշտ լաւ տրա-մադրուած են։ Նախորդ ընդհա-նուր ժողովի որոշման համաձայն, դպրոցի ի նպաստ «Կաղանդչէքի Օր»ը կազմակերպուած է, բոլոր ժողովուր-դը սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տը-ւած է այս ձեռնարկին եւ գումարը հասած է գրեթէ 700 ֆրանքի։

Կը յիշատակուին այս երեք ամսը-ւան ընթացքին մահացող անդամ եւ անդամուհիներու անունները Գ. Յով-հաննէս Զպուրեանեան, Տիկին Իւ-դաբէր Սարգիսեան, Տիկին Գալիկ-եան Օր. Մազմանեան, Գ. Տիգրան Թեւանեան, որոնք միշտ կանգնած են Յառաջդիմասիրացի կողքին եւ աջակ-ցած են անոր բարոյապէս եւ նիւթա-պէս։

Գ. Տ. Թեւանեանի մահուան առթիւ Միութիւնը ստացած է նուէրներ՝ Տի-կին Փայլածու Թեւանեան 112 ֆրանք Գ. Գ. Թեւանեան 70 ֆրանք, իսկ Գ. Գ. Ա. Ունկուեան, Գալայճեան, Փա-շաեան 50ական ֆրանք։

Զանազան երգեր եւ օրուան յարմար նոր պատրաստուած արտասանու-թիւններ կը յաջորդէին իրարու։

Մանաւանդ Գ. Գէշիկթաշլեանի «Ներունդ Արմենական» խմբական արտասանութիւնը կը թնդացնէր սը-րահը։

Հայ աղջիկը կ'ըսէ. —

Ռանտեաւ ականց շարժում է կանգում

Հայ մանչը կը գոչայ. —

Մեր գետերում պէս չարժում,
Մեր լանձերում պէս տոկում,
Մեր երկնի պէս կապտում,
Գիւղին պէս աստղատում։

Խումբը — «Հայութիւն»։

Եւ այսպէս արմենական սերունդը ուժգնօրէն կ'արձակէր իր հոգիին աղաղակը։

Աւելի մեծ անակնկալը «Մնաւ նոր Արքայ» տեսլախաղն էր, որուն հեղի-նակին Գ. Նշան Գէշիկթաշլեանին ջը-նարհրդութեան լարը տասնեակ տա-րիներէ ի վեր լռած էր. յանկարծ Յա-ռաջդիմասիրացի հանդէսի մը առթիւ տեսիլով մը յափշտակուած, կը վե-րադառնայ քերթուածի անմահ աղ-բիւրին եւ այս անգամ տաղաչափ-ուած քերթողական երկ մը կը ստեղ-ծէ, սահուն լեզու, իւրաքանչիւր վանկ, խօսք, տող քնարի պէս կը թր-թռային մեր ականջներուն։ «Մի՛ մե-ծաւ զանիչ» լեզուն բիւրեղեայ տար-սուռներ կը թափէր մեր հոգիներուն մէջ։ Պատկերներու ներդաշնակութիւ-նը, տողերու համաչափութիւնը, ի-րար յաջորդող գիւտերու հմայքը, քրիստոնէական բարձրագոյն գաղա-փարականի սաւառնումը, տեղական մթնոլորտի մը ստեղծած էին մեր շուրջը։

Երեք մոգերը, Արիս Գավէզեան, Կ. Գապասայեան, Կայծիկ Պետրոս-եան կ'երեւան իրենց նուէրներով, ա-նոնց կըյաջորդեն հովուուհիները՝ Ալիս Գէորգեան, Ալիս Աճէմեան, Սօնա Կարապետեան, ահա հովիւները Ժ. Զատէեան, Ե. Տէմիրճեան, Շահպազ-եան, բեմը կը լեցուի խորհուրդով եւ կրօնական գեղեցկութիւնով։ Կը բաց-ուի խորքի վարագոյրը, Մարիամը, Մատրլէն Աճէմեան, Տ. Տօնիկեան, Յովսէփ մսուրին շուրջ նստած են, հոգեցունց խօսքեր, տաղեր կը կրկ-նուին նուագի ընկերակցութեամբ։ Երկու հայ արբներ, Գ. Խաչիկ Զա-թուրեան եւ Գ. Յարութիւն Քէչեան ամբողջ խաղին տեւողութեան ջութա-կահարեցին Ծնունդի տաղեր եւ մեղ-միկ մեղեդիներ։ Հանդէսը կը վերջա-նար գնահատական բացագանչութիւն-ներով։ Անվերջ ծափերով կ'ողջունէին հեղինակը, Յառաջդիմասիրացի գե-րասան եւ դերասանուհի աշակերտնե-րը եւ Գ. Վաղինակ Ալթունեանը՝ որ այնքան ճարտարօրէն դիմայարդա-րած էր օրուան խաղացողները։

Կապոյտ Խաչի մրաջան անդամու-հիները նուէրները բաժնեցին բոլոր պզտիկներուն, մենք ներկաներս գոհ էինք որ հայ մանուկը կ'ապրէր «Տօ-նամառի Օր»ը հայկական չէնշող մթ-նոլորտի մէջ։

Թղթակից

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Յունուար 23ին, կի-րակի կէսօրէ վերջ, Պրիւսէլի անկլի-քան եկեղեցիին մէջ պատարագեց Զա-րեհ վարդապետ։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս եկեղեցական երգեցողու-թիւնները ներդաշնակօրէն կատար-ուեցան երաժշտագէտ Գ. Վարդան Սարգսեանի ղեկավարութեամբ։

Պատարագէն յետոյ, Աթրիօմի սրա-հին մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ - պա-րահանդէս մը, որ կազմակերպուած էր նախաձեռնութեամբ Գերմիոյ Գաղ-թականաց վարչութեան, որուն մրա-ջան նախագահն է Տօքթ. Մուրատ-եան։

Խումբ մը երիտասարդներ ներկա-յացուցին հայկական գեղջուկ հարսա-նիք մը, որ բեմադրուած էր Տիկին Կորկանովի կողմէ։ Հարսանեկան տա-րազները, խնջոյքը, երգերն ու պարե-րը շատ յաջող անցան, եւ մեծ խան-դավառութիւն առաջ բերին սրահին մէջ։ Զանազաններու կողմէ արուած նուէրները վիճակահանութեան դըր-ուելով, բաւական գոհացուցիչ ար-դիւնք մը տուին։

Ներկայացումէն յետոյ սկսան պա-րերը եւ տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր, տաք ու հաճելի մթնոլորտ մը ստեղ-ծելով։

Գարահանդէսը իր ժողովրդական հանգամանքով եւ անթերի կազմակեր-պութեամբ գոհ ձգեց բոլոր ներկա-ները։ Այս առթիւ մասնաւոր գնահա-տութեան արժանի են Գաղթ. Վար-չութեան օժանդակ տիկիններուն եւ օրիորդներուն անձնուէր ջանքերը։

Փափաքելի է որ նման հաւաքոյթ-ներ աւելի յաճախ կրկնուին, համա-գործակցութեան մղելու համար երկ-սեռ երիտասարդութիւնը եւ վառ պա-հելու անոր մէջ հայկական ոգին։

Հ. Տ.

ՁԱՅՆԵԼ ԳԱՐԱԲԵՆ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Գրած էի թէ «Համազ-գային» ընկերութեան Վալանսի մաս-նաճիւղի վարչութիւնը՝ հրաւէր ուղ-ղած էր բոլոր ազգային, քաղաքա-կան, մշակութային եւ հայրենակցա-կան միութիւններու, Րաֆֆիի ծննդ-եան հարիւրամեակին առթիւ հանդէս մը սարքելու համար։ Հրաւէրին պա-տասխանած էին 9 կազմակերպու-թիւններ։ Երկրորդ հրաւէր մը եւս ուղղուեցաւ բացակայ միութիւննե-րուն, առաջին ժողովէն ընտրուած յանձնախումբին անունով, եւ մաս-նակցողներուն թիւը բարձրացաւ 14ի։

Կը մասնակցէին Հ. Յ. Դաշնակցու-թիւնը, Թ. Ա. կուսակցութիւնը, «Համազգային»ը, Կապոյտ Խաչը, Զամր, Մալաթիոյ հարազատ միու-թիւնը, Կեսարիոյ եւ Սեբաստիոյ Վե-րաշինաց, Աղքատախնամ, Շապին Գարահիսար եւ ուրիշներ։ Բոլոր ո-րոշումները անցան համերաշխ։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ գի-շեր, յունուար 22։ Օրուան նախա-գահ՝ Գ. Անդրանիկ Նալպանտեան, գրաւոր գեղեցիկ ճառով մը կատարեց բացումը։ Բնագիրը կը գրէմ «Յա-ռաջ»ի։

Յանձնախումբի կողմէ խօսեցաւ Գ. Արմենակ Քիրաճեան, որ փառաբանե-լով Րաֆֆին, թելադրեց ներկաներուն, կարդալ մեր բոլոր Րաֆֆիները։

Արտասանութիւններ բրին՝ փոք-րիկներ, Տէր Ալէքսանեան՝ «Րաֆֆիի գագաթին վրայ», Ալիս Գալուստ-եան «Հայրենի կարօտ»։ Գ. Մամբրէ Սէմէրճեան, Օր. Նոյեմի Տէր Սար-գիսեան Րաֆֆիէն կտորներ արտա-սանեցին յաջող կերպով։

Գեղեցկօրէն երգեցին՝ Օր. Երա-նուհի Ընջապալեան, Տիկին Վեհա-նոյշ Մարգարեան, Գ. Աւետիս Ջէ-քիմեան եւ «Զոմ» երկչախումբի ղե-կավար՝ Գ. Յակոբ Զօրթեան։

Յետոյ խօսք առնուեցաւ՝ օրուան բանախօս Գ. Արշակ Չօպանեանի, որ մօտ մէկուկէս ժամ տեւող բանախօ-սութեամբ մը, վեր հանեց Րաֆֆիին «տեսնելու, լսելու եւ արտադրելու ձեռ-յատկութիւնները»։ Սխալ է, ըսաւ, «այն միտքը թէ Րաֆֆին եղած է մեր յեղափոխութեան եւ ինքնապաշտպա-նութեան առաջին արտայայտիչը։ Մենք ունեցեր ենք Խ. Աբովեանը, Մ. Նալպանտեանը, Ալիշանը եւ ուրիշ-ներ որոնք Րաֆֆիէն առաջ մեր ժո-ղովուրդին մէջ արթնցուցին ազատու-թեան եւ ինքնապաշտպանութեան բը-նազդը»։

Յետոյ խօսելով Րաֆֆիի լեզուի մասին, բացատրեց թէ ան օրաթեր-թերու նիւթ հասցնելու համար գրած է չափազանց հապճեպ, առանց սըր-բագրուելու եւ զտուելու, որոնց հե-տեւանքով ունի շարադրական եւայլ անճշդութիւններ՝ որոնք մեծ մա-սամբ սրբագրուեցան իր վերջին եր-կով։ (Սամուէլ։ Ճառը վերջացուց Խենթին երազով, «Րաֆֆիի երազը այսօր թէ իրականացած է եւ թէ չէ իրականացած։ Չէ իրականացած, ե-թէ նկատի առնենք անոր վէպին թա-տերաբեմը՝ Արեւմտահայաստանը, որ քարուքանդ եղած է, իսկ եթէ ներ-կայ Հայաստանին կապենք անոր ե-րազը, այո այսօր ունինք հայրենիք մը։ Ճիշդ է վերջերս հոն բաւական մխուր բաներ տեղի կ'ունենան։ (Այս-տեղ զգացինք որ Գ. բանախօսը չէր ու-զեր խօսիլ Հայաստանի վերջին հրէ-շային դէպքերու մասին)։

Հանդէսի ընթացքին ծախուեցաւ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ հրատարակուած գիրքը։

ՄԵՐ ԽՆՋՈՅՔԸ.— Յաջորդ օրը, կիրակի, կէսօրէ վերջ, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին խնջոյքը, «Սիա-մանթօ» ակումբին մէջ որ լեցուած էր ընկերներով եւ համակիրներով։

Օրուան նախագահ՝ ընկեր Ղուկաս Մարտիրոսեան խնջոյքը բացուած յայտարարելէ վերջ, պարզեց մեր տե-սակէտները կարգ մը տեղական եւ ազգային գործերու մասին։ Յետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Բոմանի ընկերներէն՝ Անդրանիկ Գօյաճեան, որ յաջողութեամբ վարեց իր պաշ-տօնը։

Հանդէսի ընթացքին՝ շնորհալիօրէն երգեցին Տիկին Վեհանոյշ Մարգար-եան, Տիկին Փափազեան եւ իր քոյրը, Տիկին եւ Օր. Գալուստեան, Տիկին Գասեան եւ ուրիշներ։ Բաժակաճառեր խօսեցան ընկերներ, Գասեան, Տէր Սարգիսեան, Օշին Երանդունի,Շահան Զօտեան, Դաւիթ Մարգարեան եւ ու-րիշներ։

Խնջոյքի ամբողջ տեւողութեան, սրահը կը թնդար ազգային, յեղափո-խական եւ գեղջկական երգերով։ Ե-ղաւ նաեւ նուիրատուութիւն, եւ տա-սը վայրկեանին մէջ 275 ֆրանքի գու-մար գոյացաւ։ Խնջոյքը վերջացաւ ուշ ատեն։

Շ. Սեւան

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ԿՐԸՆՕՊԼԸ, 25 յունուար.— Կիրա-կի, 23 յունուար, տեղի ունեցաւ թէ-յասեղան մը ի նպաստ Կ. Խաչի դըպ-րոցին, Օր. Հ. Միքաճեան, որ այժմ Նիս հաստատուած է, խօսեցաւ Կ. Խաչի գործունէութեան մասին եւ գո-հունակութիւն յայտնեց տարուան աշ-խատանքին առթիւ։ Թելադրեց որ ըն-կերուհիները շարունակեն գործը համ-բերութեամբ եւ համերաշխութեամբ, իսկ ծնողներուն յանձնարարեց հայե-ցի դաստիարակութիւն տալ իրենց զա-ւակներուն, տունէն ներս թէ դուրս։

Եղան խմբերգներ դպրոցի աշակեր-տուհի կողմէ, եւ անակնկալներ՝ չափա-հասներէն։ Ներկաներուն բաժնուե-ցաւ թէյ ու պիսքիթ։ Այս առթիւ նը-ուէրներ ալ եղան, որոնցմէ գոյացաւ կլոր գումար մը։ Կ. Խաչի վարչու-թիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ անոնց որ կ'օգնեն միութեան, նիւթապէս թէ բարոյապէս։

Ղարիպ

«ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ» ԻՍԻԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ, 25 Յունուար (Յառաջ).— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը շաբաթ գիշեր կազմակեր-պած էր Հայ Ռազմիկի Օրը, նուիր-ուած Շ. Գարահիսարի հերոսամար-տին, Լիւսիէնի շքեղ սրահին մէջ (Պիյեանքուր)։ Սրահը լեցուած էր եւ շատեր ոտքի վրայ մնացին. հակառակ անոր որ նոյն գիշերը Իսիի մէջ Պետ. Կ. Խաչը եւ Հ. Բ. Ը. Մ. կրթական մասնաճիւղը միասնաբար սարքած էին պարահանդէս մը։

Ժամը 9ին հանդէսին բացումը յայ-տարարեց Գ. Ա. Գօյաճեան եւ բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, դոկ. Տ. Բաղդասարեան որ համառօտակի ներկայացուց Շ. Գարահիսարի հերո-սամարտը, մեր օրերու նոր «Վարդա-նանցը»։ Բանախօսը նկարագրեց զա-նազան դրուագներ այդ գոյամարտէն որ Շ. Գարահիսարի ժողովուրդը մը-ղեց սուղ ծախելու իր արիւնը։

Բանախօսութենէն վերջ Կապոյտ Խաչի «Երիվան» դպրոցի աշակերտ-ներէն խումբ մը հայկուհիներ պարե-ցին հայկական պարեր։ Ս. Կարմիր-մօրուքեան արտասանեց «Հայ դրօշի-նը» եւ Ս. Շահինեան «Մօրս»։ Յետոյ ներկայացուեցաւ Ա. Շիրվանեանի «Անդրանիկը»։ Խաղին մէջ Անդրա-նիկի դերը ստանձնած էր Գ. Հ. Եա-փուճեան։ Բոլոր դերակատարները յաջող էին, երբեմ սկսնակներ։ Ներ-կայացումէն անմիջապէս վերջ Գ. Ար-մաւոն կատարեց զանազան անակըն-կալներ։ Ժամը արդէն 12ը անցած էր, երբ սկսան պարերը, տեւելով մինչեւ առաւօտ։

Սիրելի «Յառաջ», հոս տեղն է ըսել որ մեր շատ մը հեղինակները եւ նոյն-իսկ թատերագիրները առիթ ունեցած են անձամբ տեսնելու եւ լսելու Անդ-րանիկը, Մուրատը, Գէորգ Չաւուշը, Հրայրը եւ ուրիշ հերոսներ, բայց ոչ մէկը չէ փորձած գրել թատերախաղ մը որ ներկայացնէ անոնց կեանքը։ Ա. Շիրվանեանի «Անդրանիկ»ը շատ թերի է եւ իրականութեան չի համա-պատասխաներ։ Յուսանք որ եւ ամէն օր կը տեսնենք թէ թատրոնը եւ չար-ժանկարը ինչ դեր կը կատարեն ժո-ղովուրդներու կեանքին մէջ։ Մեր նոր սերունդը պէտք ունի ծանօթանալու Անդրանիկներու, Մուրատներու, Հը-րայրներու, Արաբոներու, Գէորգ Չա-ւուշներու։

Կամաւոր

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը յաղթութիւն մը եւս աւելցուց այս կիրակի, այս տարուան բազմա-թիւ յաջողութիւններուն վրայ 3 — 0 յաղթելով A. S Leverrierի Ա. խում-բին։ Այս անգամ աւելի մեծ ճիգ թա-փել պէտք եղաւ։ Ֆրանսական խումբը ըլլալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի դասակարգի ակար խումբերէն, հայկական խում-բին պարտութիւնը օրուան ամենամեծ անակնկալը պիտի ըլլար, մեծ վիշտ պատճառելով մարզասէր երիտասար-դութեան։

Մրցումին միայն վերջին վայրկեան-ներն էին որ հետաքրքրական եղան։ Այդ պահուն մեր խումբը նշանակեց իր յաղթական կէտերը։ Խաղին երկրորդ մասին մերինները եղան տի-րապետողը, սակայն կարգ մը ան-հասկացողութեանց եւ անկապակից խաղարկութեան հետեւանքով այդ մի-ջոցին չկրցան որ եւ է կէտ նշանակել։ Երեւի հակառակորդին տկարութիւնը վստահութիւն կը ներշնչէր իրենց։ Այսպիսի պարագաներու մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խաղացողներուն կը յանձնա-րարենք որ նկատի ունենան կրկային եւ ճագարին առակը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին շարունա-կական յաղթութիւնները իմանալով, գաւառներէն ֆրանսական խումբեր, հայկական խումբը կը հրաւիրեն մըր-ցելու իրենց հետ։ Այս խումբերուն մէջ աչքի կը զարնեն Աւիթի, Թուլոնի, Իէռի, Վալանսի եւ Ապի ֆրանսական խումբերը, սակայն մինչեւ ապրիլ տեւող ախոյենական մրցումներուն հետեւանքով, Հ. Մ. Ը. Մ.ը դրեթէ ազատ թուական չունենալով, ստիպ-ուեցաւ բացի Վալանսէն, մնացեալ-ները առ այժմ մերժել։

Վալանսի խումբը՝ ստիպողաբար խնդրած եւ յանձն առած ըլլալով հո-գալ նիւթական անհրաժեշտ ծախսե-րը, գոհացում տալու համար պէտք եղաւ դիմել մարզական դաշնակցու-թեան (F. F. F. Aին) որպէսզի, ազատ թուական մը տրամադրէ մեր խում-բին։ Որոշուեցաւ փետրուար 20ին։

Նոյն օրը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խում-բը պարտուեցաւ C. A M.ի Բ.էն 4—1, փոքրիկներուն (Minime) խումբը, գա-ւառօրէն անարդար որոշումներու հե-տեւանքով Andoume, փոքրերէն յաղ-թուեցաւ 1—0, իսկ պատանիներուն խումբը չմրցեցաւ։

Վ. Ք.

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՅԿ. ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ ՄԸ

Մուրատ Թափալէլեան նախկին սա-ներու միութիւնը, որ այս տարի բազ-մաթիւ նորերու յաւելումով սկսած է երիտասարդական եռանդուն գործու-նէութեան մը, չէ անտեսած նոյնպէս մարզական ճիւղը, եւ թատերական եւ ուրիշ խումբերու կողքին կազմած է առնազնդակի խումբ մը։ Զունենալով սեփական դաշտ, Մ. Թ. նախկին սա-ները միացած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ եւ անոր անունով մրցումներ պիտի կատարեն ամէն կիրակի Փարիզի մէջ կամ շրջակաները։

Խմբապետն է Ա. Գալէնտէրեան, որ Ն. Լաչինեանի հետ ստանձնած է նոյն-պէս խումբին հոգատարի պաշտօնը։ Կը պակսին շատ մը անհրաժեշտ պի-տոյքներ, որոնք կը յուսանք հետ-զհետէ կը ստացուին Միութեան եւ իւրաքանչիւր անդամի ջանքերով։ Խումբին կազմութիւնը դեռ վերջնա-պէս որոշուած չըլլալով, յաջորդ ան-գամ կը հաղորդենք։ Բոլորն ալ Սեւրի Մուրատեան վարժարանէն կամ Վե-նետիկի դպրոցէն շրջանաւարտ, 20էն 25 տարեկան երիտասարդներ են։

Մխիթարեան նախկին սաներու նո-րակազմ խումբը այս կիրակի կատա-րեց իր Ա. մրցումը «Շրմինօ տը Փա-րի»ի պահեստի խումբին դէմ եւ հա-կառակ իր անպատրաստ վիճակին, յաղթեց 2—1։ Շահողները եղան Լ. Տանտրիկինեան եւ Վ. Գարկըճեան։ Շնորհաւորելի էր խմբապետը մասնա-ւորապէս եւ բոլոր տղաքը որ իրենց միակ հանգստի օրը կը նուիրեն մար-զանքին, փոխանակ սխտոր հա-ճոյքներու։

Հ. Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բայց պաշարի եւ ուտեստի պակա-սութիւնը վրայ հասաւ, որպէս մի ... , որին յաղթել անկարելի էր։ ... երբեմն գիշերով մերայինք իջ-նում էին լեռներից, եւ յարձակուելով Քրդերի մերձակայ գիւղերի վրայ, պաշար էին բերում, բայց խիստ սա-կաւ անգամ յաջողւում էր, աւելի այն պատճառով, որ Քրդերի գիւղերը դատարկ էին եւ բնակիչները իրանց անասունների հետ գնացել էին հեռա-ւոր արօտատեղիներ։ Ի հարկէ մեր այդ դրութիւնը երկար շարունակուել չէր կարող, երբ մեր շրջակայքում չէր մնացել ոչ մի հայաբնակ գիւղ, որտեղից կարողանայինք օժանդակու-թիւն գտնել, գոնէ պաշարի կողմից։ Բայց թշնամին հետզհետէ մօտենում էր։ Այդ ժամանակ մերայինք կատա-րեցին մի հրաշալի քաջագործութիւն։ Մի գիշեր պատառելով պաշարող շրղ-թան, անցան թշնամու ահագին բա-նակից. Երեւակայեցէք, որ դրանք կռուող ազամարդիկ չէին միայն, որոնց հետ կարելի լինէր մի այս տե-սակ յանդուգն ձեռնարկութիւն, այլ իրանց հետ ունէին ամբողջ ընտանիք-ներ, կին, աղջիկ եւ երեխաներ։

— Յետոյ ո՞ւր գնացին, անհամբե-րութեամբ հարցրեց Վարդանը։

— Անցան Թուրքաց սահմանից եւ գնացին Գարսկաստան։ Բայց ճանա-պարհին ոչ սակաւ վտանգների դէմ ստիպուած էին պատերազմել։

— Ուրեմն դու Գարսկաստանի՞ց ե-կար այստեղ։

— Այո՛, Գարսկաստանից։

— Այժմ դու ի՞նչ դիտաւորութիւն ունես այստեղ, հարցրեց Վարդանը։

— Ես միայն մէկ դիտաւորութիւն ունեմ, եւ կարծեմ, դու էլ կը համա-ձայնուես ինձ հետ, պատասխանեց Մելիք-Մանսուրը, աւելի լուրջ դէմք ընդունելով, — Պէտք է աշխատել, որ այստեղ եկած գաղթականների կեան-քը պահպանուի եւ նրանք խուսափ չա-րչչանաց քաղցածութիւնից եւ հի-ւանդութիւնից։ Ես հաւատացած եմ, որ Թուրքերը կը հաւաքեն իրանց ու-ժերը եւ կրկին կը տիրեն թողած եր-կիրները։ Այն ժամանակ այն կողմե-րում խաղաղութիւն կը տիրէ, եւ այն ժամանակ պէտք է աշխատել, որ Ալաշկերտցիք եւ Բայազէդցիք վերա-դառնան իրանց հայրենիքը։ Եթէ ոչ, Հայաստանի ապագայի համար մեծ դժբախտութիւն կը լինի, եթէ այդ երկու սահմանակից գաւառները, որ-պէս են Ալաշկերտը եւ Բայազէդը, բոլորովին կը դատարկուեն Հայերից եւ նրանց տեղը կը բռնեն վայրենի Քրդերը։

— Դու կարծում ես, որ այդ գա-ւառները մի՞շտ Թուրաց ձեռքը կը մնան։

— Դիցուք թէ պատերազմից յե-տոյ, երբ խաղաղութեան դաշինք կը կապուի, այդ գաւառները կրկին կ'անցնեն Թուրքաց ձեռքը։ Բայց այն ժամանակ հանգամանքները կը փոխ-ուեն, եւ միւս անգամ չի կրկնուի այժմեան անկարգութիւնները. — Ջարդուած Թուրքը խելքը գլուխը կը հաւաքէ… Ես դեռ մի ուրիշ յոյս էլ ունեմ…

Այդ միջոցին ներս մտաւ պառաւը, յայտնեց թէ մի օտարական քահանայ խնդրում է տեսնուել։ Վարդանը մը-տածելով, թէ դա Յովհաննէս հայր սուրբի խոստացած քահանաներից մէկը պէտք է լինի, հրամայեց ներս թողնել։

Ցայտնուեցաւ O… գիւղի քահա-նայ Տէր Մարուքը։

ԽԲ.

Նախաճաշիկը վերջացել էր եւ մի քանի չէր գինի դատարկուել էր, երբ յայտնուեցաւ քահանան։ Վարդանի խիստ ծանր էր թւում միւս անգամ հանդիպել այդ մարդուն, որ O… դիւղում այնքան անախորժութիւն-ներ եւ այնքան հոգսեր էր պատճառել թէ՛ իրան եւ թէ իր բարեկամ Գ. Սալ-մանին։ Բայց հանգամանքները ակա-մայ հաշտեցնում են մարդուն հին թշնամու հետ։ Քահանայի ողորմելի դրութիւնը, նուաղած կերպարանքը, մաշուած եւ քրքրուած հագուստը, որ աւելի նմանեցնում էին նրան մի մուրացկանի, քան թէ Աստուծոյ սա-ճարի սպասաւորի,— բերեց մարդու այդ բոլոր թշուառութիւնները մոռա-նալ տուեցին Վարդանին հին ատելու-թիւնը։ Բացի դրանից, այդ մարդու բերանից պիտի լսէր Վարդանը տեղե-կութիւններ այն ընտանիքի մասին, որի վիճակը իրան սաստիկ հետաքրքր-րում էր։

— Ձեզ Յովհաննէս հայր սո՞ւրբը ուղարկեց, հարցրեց Վարդանը քա-հանայից, խնդրելով նստել։

— Այո՛, Յովհաննէս հայր սուր-բը… պատասխանեց նա եւ տեղաւոր-ուեցաւ փոքրիկ սեղանի մօտ, որի վը-րայ դեռ մնացել էր մի չէշ գինի։ Վարդանը լցրեց բաժակը եւ տուեց քահանային, որը օրհնելով, խմեց։ Ոգելից ըմպելին, կարծես, կազդուրիչ ցօղ լինէր, որ թափուե-ցաւ տօթից թառամած խոտաբոյսե-րի վրայ։ Քահանայի անշարժ դէմքը փոքր ինչ զուարթացաւ։ Մելիք-Ման-սուրը նկատելով այդ, հարցրեց.

— Կը կամենայի՞ք, մի բան ուտել։

— Երէկուանից ոչինչ չեմ կերել, պատասխանեց քահանան այնպիսի մի ողորմելի ձայնով, որ չէր կարելի չխղճալ։

Նա ձայն տուեց պառաւին նախա-ճաշիկ բերել աւերակի համար։

Վարդանը դժուարանում էր սկսել խօսքն հարցումներ։ Նրա դրութի-նը նմանում էր այն անբախտին, որի բացակայութեան ժամանակ, գողերը մտան տունը, կողոպտեցին ու տարան բոլորը, ինչ որ ունէր։ Վերադառնա-լով տուն, գտնում է նրան մերկ ու դատարկ։ Բայց մի տեղում թաղցրել էր նա իր գանձը, դեռ յոյս ունի, որ չարագործների ձեռքը այնտեղ հա-սած չի լինի։ Մօտենում է խորհրդա-ւոր պահարանին, եւ սիրտը դողդո-ղալով կանգնում է նրա առջեւ, բայց չէ համարձակւում նայել։ Նախապէս պաշարւում է նրան մի կանխակալ սոս-կում, մտածում է,— ի՞նչ կը լինի իր դրութիւնը, եթէ գանձարանը դա-տարկ կը գտնէ, նա խո կը զրկուի իր վերջին յոյսից, իր միակ մխիթարու-թիւնից։

Այսպիսի մի անվճռականութեան մէջ օրօրւում էր, տարուբերւում էր Վարդանը։ Նա դեռ յոյս ունէր, որ կը գտնի Լալային։ Եւ այդ քահանայի մի խօսքիցն էր կախուած նրա բախ-տը եւ ցմահ անբախտութիւնը։ Արդ-եօք ունէ՞ր այնքան ոյժ եւ այնքան սրտի զօրութիւն, որ կարողանար դի-մանալ քահանայի բօթաբեր խօսքին։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ՋԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ գաղտնի աշխատանոց մը երեւան հանեց ոստիկանութիւնը եւ ձերբակալեց քառասունէ աւելի մեղսակիցներ: Ասոնք ընկերութիւն մըն էին որ քանի մը հարիւր ֆրանքով ապանչելի կերպով կեղծուած անցագիրներ կը ծախէին Փարիզի, Լոնտոնի եւ Ամսթերտամի մէջ:

ԱԼԲԱՆԻՈՅ Զոկոս թագաւորին ամուսնութիւնը հունգար կոմսուհի Կէրալտին Ապոնեիի հետ կը հաստատուի: Թագաւորին նշանածը արդէն Թիրանա ժամանած է:

ՎԻԼՃԻՒԻՖԻ պայթումի մասին կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան թէ աղէտը արդիւնք է արկածի: Կառավարութիւնը որոշեց պետական ծախքով կատարել զոհերուն յուղարկաւորութիւնը որ տեղի պիտի ունենայ այս առտու Նօթր Տամի մէջ:

ՖՐԱՆՔԸ նոր անկում մը կրեց առջի օր, ապշութեան մատնելով հասարակութիւնը, այնպէս որ, նոյնիսկ աջակողմեան թերթեր կը գանգատին որ եթէ եռանդամ համաձայնութիւնը ի վնաս Ֆր.ին պիտի ըլլայ, չարժեր չարունակել: Միւս կողմէ, Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն թէ Միացեալ Նահանգները պիտի օգնեն Ֆրանքին որպէսզի սակերու վրայ հակակշիռ չհաստատուի Ֆրանսայի մէջ:

„ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ”Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ-ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ MR. HENRI TASSOի
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
Տեղի կունենայ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ժամը 17ին
SALLE PRATի ՄԷՋ, 150 Rue Paradis

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի 6 փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio: Գեղարուեստական բաժին: Ճաշ. Պիւֆէ:
Մեթրօ Alma - Marceau

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

Իր տեսակին մէջ առաջին այս ձեռնարկը կոչուած է Երգ-Երաժշտութեան դասաւանդութիւնը մեր վարժարաններու եւ մանկապարտէզներու մէջ դնելու բոլորովին նոր եւ արդիական հիմերու վրայ, պահելով միաժամանակ հայ տոհմիկ երգի ոգին ու ճաշակը:

120է աւելի Ռիթմիքի, ձայնամարզի եւ լսողութեան վարժութիւններ:

Բազմաթիւ մանկական եւ դպրոցական նոր երգեր: Ընդարձակ բացատրութիւններ դասատուներու համար: Օժանդակ ձեռնարկ նաեւ երգի, նուագի, հետեւողներու համար: Շքեղ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն:

Գինը 12 ֆրանք դպրոցներու համար (մեծաքանակ) 10 ֆրանք:

Դիմել՝ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Paris, իսկ արտասահմանէն՝ հեղինակին՝ A. Patmagrian. Communauté Armenienne. Alexandrie:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻՒԵՐԻ ԿՐԹԱԿԱՆ Գործերու Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանիս հայ փոքրիկներու ծնողքը ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 30ին, Կիրակի, ժամը ճիշդ 2.30ին Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Ավընիւ տ'Արժանթէօյ, Անիէռ:

Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ընկերութեան Շավիլ-Մ.-ճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ-անդամուհիները տարեկան Ընդհանուր ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ 29 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի դպրոցի սրահը:

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Երեքշաբթի 1 Փետր., երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, շրջաբերականի ընթերցում եւ խիստ կարեւոր հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան Ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 30 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 23 Պուլվար Տիւկոնիէ, Պառ Փրթի Փուսէթ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ Վասպուրականցիները: Օրակարգ՝ Միութեան բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն: Վարչութեան ընտրութիւն: Ընթացիկ հարցեր: Սոյն Ընդհանուր ժողովը սովորականէն ըլլալով ամէն անդամի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եէնիճէյի (Պրուսա) Եփրեմենց Գաբրիէլին հարսը՝ Տիկին Եղիսաբէթ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աբրահամ, որ տեղահանութեան միջոցին, չորս տարեկան հասակին, բռնի առած են իր ձեռքէն եւ տարած Մուսուլ: Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէն: Փոքրիկը ծանօթ էր իրենց սպասաւորին որուն անունն էր Նշան: Իր տեղը հասցէն տուողին 1000 ֆրանք նուէր: Դիմել՝ Տիկին Եղիսաբէթ Արութեանի, 17 Rue de la Quarantaine Villefranche s/Saône. Rhône, France:

— Տիկին Յուլիանէ Ալապեան (Ռաֆայէլեան) կը փնտռէ քոյրը՝ Ալիս, եւ եղբայրը՝ Մուշեղ Ռաֆայէլեան: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալապեանի՝ 114, Ave. Henri Barbusse, Arnouville - les - Gonesse. (S. et O.):

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գալեանէ 50 ֆրանք, իրենց փոքրիկին՝ Ժանինի ծննդեան [illegible] տարեդարձին առթիւ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Վ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ.

«ՔԵՌԻ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ԲԷՕՍԼԵԱՆ.

«Վ.ԻԷՖ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ պիտի ըլլայ Ը.կ. Յ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
Salle de Géographieի մէջ
184 Bld. St. Germain
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ԲՕԼՍՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ Ինչու՞ մահապատժ եմ մեր հայրենիքի ապագայով:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Մասիս» խումբի կողմէ Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՑի յիշատակին, 30 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ռէփիւպլիք, Իսի-լէ-Մուլինօ: Մուտք 7 ֆրանք:

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, եւ ՎԻՇԱԳԵԱՆ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆԻ
2 Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100 Rue Richelieu. Մեթրօ Richelieu - Drouot կամ Bourse:
Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Պ. Հ. ՓԱՍՏԸՐՄԱՃԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի տնտեսական զարգացումը»
(«Le developpement économique de l'Arménie»)
Մուտք 2 ֆրանք — Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴԻՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ GRAND HOTEL DU LOUVRE ET DE LA PAIXի շքեղ սրահներուն մէջ, 53 La Canebière

Գեղարուեստական խնամուած բաժին կարող արուեստագէտներու կողմէ, խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր: Կը նուագէ ՄԱԹԻԼԷՕի հայակազմ ՈՒՕՆՏԸՐ ճազը: Մուտք 12 Ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուա Քոլոմպի Մասնաճիւղին կողմէ
29 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, SALLE FOYER SOCIALISTE. 149 bis Avenue d'Aargenteuil, Անիէռ: Կը ներկայացուի «ՂԱՐԲՍՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ» (օփերէթ 5 արար) Ալֆորվիլի սիրողներու խումբին կողմէ: Ճոխ պիւֆէ: Կը նուագէ CARIO CANTI նուագախումբը:
Մուտք 5 ֆրանք. անգործներու 3. փոքրիկներու 1 ֆրանք:

Թատերական ներկայացում Վիէնի մէջ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
30 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռ. Ա. Ակումբին մէջ
Ղեկավարութեամբ Դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի
«ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ»
Երգ, պար եւ նուագ — Մուտք 5 եւ 4 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԷՆ ԺԵՐՍԷՆԻ Հ.Յ.Ե. ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ
Կը ներկայացուի «ԿՈՌՆԱԿ»ը Մ. Պէշիկթաշլեանի «Արարատ» թատերախումբին կողմէ, 29 Յունուար Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Պ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԼԻՈՆԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Հայ Հռոմէականներու Կաթող. Պատրիարք Գրիգոր-Պետրոս ԺԳ. Աղաճանեան Լիոնի Կարտինալ Ժէռլիէի հրաւէրով հայկական ծէսով հայրապետական հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Լիոնի Ոսկի արձանի յարակից Fourvière Մայր եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, 30 Յունուար 1938 ժամը 10ին: Լիոնի Յիսուսեան հայրերը պիտի երգեն Եկմալեանի քառաձայն պատարագը բուն հայկական եղանակով եւ երաժշտութեամբ: Կը հրաւիրուի ամբողջ հայ գաղութը:

Մեզի եղած խնդրանքներուն գոհացում տալու համար, կը խնդրուի «Գոյամարտ» օրացոյցի այն գործակալներէն որ չծախուած օրացոյց ունին, հաճին անմիջապէս վերադարձնել: Ծախուած օրացոյցներու փոխարժէքը եւս չուտով փոխադրել հետեւեալ հասցէին, Mr. G. Djarayan, 17 Rue des Petites Maries, Marseille:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
12, Rue Duméame — PARIS (13)

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ
(9 տարեկան) ձայնագրած երկու երգերը՝ « LE COUCOU »
ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ
Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6):

Վ. ԻՋԳԱԼԱՅԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ
Հաշիւներու արձանագրութիւն — Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում:
Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)
Ընդունելութեան ժամեր.— Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մեթրօ Cadet:
Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մեթրօ Belleville եւ Pyrénées
Հեռաձայն Mel - 50—09:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—51, 77—22
Ոսկի դրամներու փոփոխութիւն: Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ամէն տեսակ դրամներ:
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue. Chaville
Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ
Կ'ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

Alimentation „TREVISE"

Իր անմահական սուրճովը
Café "HAREM„
Ամէնէն հոյս եւ աժան մթերանոց
արեւելեան ընտիր նպարեղէններու
5 ԱՌ 1 ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
խնուեթպաններու համար սուրճի 16 ֆրանք... ձերմակ պանիր Թիթիզով 11—14 ֆր. ... ձիթապտուղ, բաշբաշլը եւ չոր մրգեղէն, անմրցելի գիներով, յանձնուի hors d'oeuvre
Tél. Taitbout 40—63
30. Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գործ նորոգող հայ աղջիկներ (16—19 տարեկան) ... շաբաթը 60 ֆրանք: ... իրենց ծնողքին հետ, Պ. Ա. Աշճեանի, 172 Fbg. St Honoré, Թել. Elysée 38—25:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
71, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

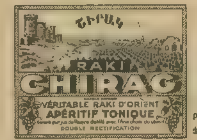

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին ...
Անզուգական: Անմրցելի ...
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ...
րեր, պատրաստուած ...
է ով: Հայ ատենական սեղանին ...

ՃԱՊՈՆԱՍՏԱՆԷՆ ԵՒ ՈՒՍ-ԱՍՏԱՆԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 15էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեզեղչական ... ֆրանսական եւ չնչին ... բարեկամներու, ... նիւթ, ... Թրիգօթաժի, ... լուրերու ...
... բազմաթիւ ... գեղչուած գիներով
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գրամեքենաներ, ... զրահներ ...
Փափաքողներուն կը ղրկենք կերպասի նմոյշները եւ գիները
Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ
ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ Restaurant Diamantaire

60 Rue Lafayette, Paris (9) Մեթրօ Cadet եւ Pelletier
Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի՝ առատ ազանդերներով: Մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՄՓՍՕՆ ... պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լօլիկով, իսկ ... միւս պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով ... բոլոր ծաշարաններուն ... կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԳԱՏԱՅԻՖ ... Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՅԻՐԷ ... ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր. Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր տեւական յաճախորդը դառնալու համար

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette. Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68 ...

ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու ... արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն կրաւական ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն տեսակ ժառանգութիւններ: Նաթիւրալիզացիոն ... օրինական ձեւակերպութիւններ եւ ամուսնական փոփոխութիւն, ... Թիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն ... Ֆրանսական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: ... դատախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փաղաքային արխիւներու ... լեզուներուն ... եւ միջնորդէք: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 3—7:
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Օտար երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 30 JANVIER 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3642 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ԿՆՏՆՏՈՑՈՎ ՍԱԶ ՉԻ ՆՈՒԱԳՈՒԻՐ...

Պալքանեան Ուխտի խորհրդաժողովը, ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, տեղի պիտի ունենայ 15 փետրուարին, Էնգիւրիի մէջ։

Որ եւ է տեղեկութիւն հրատարակուած չէ օրակարգի մասին ։ Հարկ ալ չկայ։ Ըստ երեւոյթին՝ պարբերական հանդիպում մըն է։ Իրականին մէջ, սակայն, Պալքանեան Ուխտի չորս պետութեանց ներկայացուցիչները Էնգիւրի պիտի հաւաքուին տրամադրութիւններով եւ նպատակներով, որոնք ո՛չ այդ «Ուխտ»էն կը բխին, եւ ո՛չ ալ «Պալքանեան» են ։

Կասկած չկայ, որ խորհրդաժողովը պիտի սկսի հանդիսաւոր գիմաւորումներով ու պիտի փակուի խանդավառ ճառերով։ Ու Էնգիւրին, որ երբեք առիթ չի փախցներ ցոյցեր սարքելու, կրկին պիտի նշէ – իմնէ՝ երկրէն ներս ու երկրէն դուրս տպաւորութիւններ թողելու ցանկութեամբ ։

Աւելորդ է ըսել, որ Պալքանեան Ուխտը ընդհանրապէս, ու յառաջիկայ խորհրդաժողովը մասնաւորապէս՝ մեզ կը հետաքրքրեն միայն այն չափով, ինչ չափով որ անոնք կապուած են Թուրքիոյ ։

Ու ճիշդ ատոր համար ալ՝ բացառապէս հետաքրքրական է փետրուար 15ի հանդիպումը։

Ուխտին պատմութիւնը ծանօթ է ։ Անոր առանցքը եղաւ Թուրքիան։ Իսկ մղիչ ազդակը՝ վերաքննական ձգտումը, որ տարիներ առաջ սկսած էր երեւան գալ պարտեալներուն մօտ ։

Այսօր այդ չարժառիթը գոյութիւն չունի ։

Գոյութիւն չունի նաեւ հին ճակատը։ Իրենք՝ յաղթականներն են որ ճակատ ճակատի են այլեւս ։

Ու քաղաքական կեանքի մէջ, վերջնապէս դադրած են գոյութիւն ունենալէ երկու հիմնական առաջադրութիւններ,— հաշտութեան դաշնագիրներու պահպանում եւ հաւաքական ապահովութիւն ։

Ուշադրութեան յանձնեցինք այս պարագան, որովհետեւ Պալքանեան Ուխտը իր ծնունդն ու գոյութիւնը կը պարտէր մասնաւորապէս այդ առաջադրութիւններուն։

Պերլին - Հռոմ – Թոքիօ առանցքը հիմնովին քանդեց այդ պատնէշը։ Աւելին,– յամառ ու աննահանջ թափանցումով մը, նոյն այդ առանցքը, իր շղթային օղակեց Ռումանիան, իր ստուերին տակ քաշելէ վերջ Եուկոսլաւիան ։

Դիրքերու այս նոր ճշդումէն վերջ, միամտութիւն կ՚ըլլար, անշուշտ, խորհիլ թէ Պալքանեան Ուխտը գոյութեան հիմք եւ հաւաքարար հետապնդելիք նպատակ ունի։ Մանաւանդ որ, նոյն այդ ուխտը, երբեւ անմիջական կամ սահմանակցային նպատակ՝ կը ձգտէր Պուլկարիան անխիլբ պահելու, իսկ այսօր Եուկոսլաւիա Պուլկարիոյ հետ աւելի սերտօրէն կապուած է, քան իր Պալքանեան երեք զինակիցներէն որ եւ է մէկուն հետ ...

Այս պայմաններուն մէջ , հասկնալի է, անշուշտ, որ Էնգիւրիի յառաջիկայ խորհրդաժողովը իր օրակարգին վրայ չի կրնար ունենալ հարց մը, որ՝ քաղաքական գետնի վրայ՝ միատեսակ ձեւով շահագրգռէ նոյն այդ ուխտին պետութիւնները։ Ինքը՝ Ուխտը, ակամա ցուցատախտակ մըն է այլեւս։ Նոր խմորումներուն կամ նոր դիրքերու ճշդումին ծառայեցնելու համար է, որ դեռ կը շարունակեն, փոխադարձ լուռ համաձայնութեամբ, առանց մէկ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք պտտցնել՝ զայն տալով իրենց արտաքին նախարարներուն կամ վարչապետներուն ձեռքը ։

Առնեն մը զայն պտտցուցին Եֆթիչ, Թիթուլէսքու, Բ. Արաս եւ Վէնիզէլոսն ու Քոնտիլիս։ Եֆթիչը ինկաւ՝ իրեն հետ տանելով նաեւ իր Ֆրանսասէր քաղաքականութիւնը։ Դէպքերն աւելցին նաեւ ոչ միայն միշտ Մաքիանի թեւը մտած Թիթուլէսքուն, այլեւ՝ իր յաջորդը։ Իսկ Կոկան՝ գահակալին բացորոշ ու վճռական կարգադրութեամբը, իշխանութեան եկաւ՝ իր ձեռքը երկարելով Պերլինի եւ Հռոմի։ Ճիշդ է որ Յունաստան դեռ կ՚օրօրուի իր ջուրերուն պէս ու իր ջուրերու պատճառաւ, բայց, իր իրաւակարգն ու Մեթաքսասի տրամադրութիւնները կը վկայեն թէ այդ երկիրը եւս տրամադիր չէ նախկին շաւիղէն քալելու։

Էնգիւրիի մէջ, ուրեմն, խորհրդաժողով պիտի գումարեն «զինակիցներ», որոնք, ինչպէս կ՚ըսէինք, ոչ միայն նախկին միօրինակ առաջադրութիւնները չունին, այլ, ընդհակառակն, արդէն իսկ հաստատած են կապեր կամ ճշդած են դիրքեր, որոնք անկարելի կը դարձնեն գործակցութիւն մը քաղաքական թէ զինուորական գետնի վրայ ։

Եւ, սակայն, փետրուար 15ի հանդիպումը պիտի ծառայէ, ապահովաբար, նոր գետիններու պատրաստութեան։ Աւելի քան տարի մըն է, որ Էնգիւրի եւ Պելկրատ կը խօսին իրարու հետ Հռոմի յուշարարութեամբ։ Պուքրէշ խորհրդաժողովին պիտի երթայ, անտարակոյս, միեւնոյն աղբիւրէն ջուր առած։ Եւ, հաւանաբար, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչները պիտի աշխատին Թուրքիան եւս տրամադիր դարձնել դէպի Հռոմ - Պերլին առանցքը ։ Ու հոս է, կը խորհինք, Պալքանեան Ուխտի յառաջիկայ խորհրդաժողովին կարեւորութիւնը։ Ուրիշ խօսքով՝ այն հակադիր ճամբաները, որոնց միջեւ կանգնած է Թուրքիան։ Անգլիա Չէշմէ է։ Իտալիան՝ Երկոտասաններու վրայ։ Իսկ Հռոմ - Պերլին առանցքը՝ Քոնսթանցա է իջած ։

Թերեւս կանխահաս է ըսել թէ «վերմակի մասին է» պայքարը։ Բայց, երկու զօրաւոր օղակներ օր օրի կը սեղմուին Թուրքիոյ շուրջ ու ան, հարկադրաբար, ստիպուած է հակիլ կողմերէն մէկուն կամ միւսին ։

Որովհետեւ, Էնգիւրին, ալաթուրքա ըլլայ թէ ալաֆրանքա, անկարող է այլեւս երկու կնտնտոցով սազ նուագել ...

Կ. Զ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱ՛ՆՐ Է ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԻ ԾՈՎԵՊԻՆԴ

»»»» • ««««

Միացեալ - Նահանգներու նախագահը, Ռուզվէլթ, պատգամագիր մը ղրկելով ամերիկեան ծերակոյտին՝ պահանջեց հակէ երկրին պաշտպանութեան վրայ, պաշտպանել Միացեալ - Նահանգներու շահերը աշխարհի ո՛ր ծայրին վրայ որ ըլլան,— այդ նպատակով առաջարկեց զօրացնել եւ աւելցնել ազգային պաշտպանութեան ուժերը ։

Պատգամագիրը կ՚ըսէ —

« Իբրեւ խաղաղասէր պետութիւն, չենք ուզեր հրաժարիլ եւ պիտի երբեք չհրաժարինք մեր ճիգերէն, որոնց նպատակն է համաձայնութեան մը գալ բոլոր պետութիւններուն հետ՝ սահմանափակելու համար սպառազինութիւնները, խափանելու համար ամէն յարձակողական ձեռնարկ, բայց եւ այնպէս, մինչեւ նման համաձայնութեան մը կնքումը, պարտաւոր ենք մտածել մեր երկրին ապահովութեան մասին ։

Մեծ ցաւով է որ ձեզի կը հաղորդեմ թէ ներկայիս ամէն երկիր սպառազինումը յառաջ կը տանի աննախընթաց եւ խուճապային արագութեամբ մը ։ Աշխարհի բնակչութեան մէկ քառորդը կը տառապի անօգուտ կռիւներու հետեւանքով ։ Քաղաքներու բնակիչները, հարկադրուելով լքել իրենց տուները, խոյս կուտան դէպի ապահով վայրեր, մինչ օդանաւերը կը հալածեն զանոնք անխնայ ։

Եւ համաշխարհային քաղաքական կացութիւնը այնքան պրկուած է այս միջոցիս , որ ծանրակշիռ մթնոլորտ մըն է ստեղծուած ։

Այս իսկ պատճառով, որուն իբրեւ հետեւանք՝ այլ պետութիւններ կ՚աւելցնեն իրենց նաւային եւ օդային սպառազինումը այնպիսի համեմատութեամբ մը, որ վտանգ մը կը կազմէ խաղաղութեան համար, Ծերակոյտէդ կը պահանջեմ յաւելուածական վարկեր բանալ ազգային պաշտպանութեան համար »։

Նախագահին պահանջած յաւելուածական վարկերը կը նախատեսեն.

Ա.— 8 միլիոն 800,000 տոլար օդային սպառազինութեան համար։

Բ.— 450,000 տոլար ի պէտս պահեստի բանակին։

Գ.— Վեց միլիոն 80,000 տոլար ճարտարարուեստական զօրաշարժի պատրաստութեան համար ։

Դ.— Երկու միլիոն տոլար ռազմանիւթի պատրաստութեան համար ։

Ե.— Հարիւրէն քան յաւելեալ նաւային շինութեանց յատկացուած վարկերու ։

Զ.— Անհրաժեշտ ծախքերը երկու զրահաւորի եւ երկու յածանաւի շինութեան համար ։

Է.— 15 միլիոն տոլար նորատիպ մարտանաւերու շինութեան համար ։

Չինաստանի օգնութիւն կ՚ուզէ.— Ազգաժողովը տկարանէ կը դողէ

Չին եւ ճափոնական վէճը ժընեւի մէջ քննութեան առնուած միջոցին, չինական ներկայացուցիչը առաջարկեց պետութեանց՝ եթէ ոչ հաւաքաբար, գէթ մասնակի քայլեր առնել ընդդէմ Ճափոնի։ Նախ պահանջեց պատժամիջոցներ ձեռք առնել,— մերժեցին։ Յետոյ նիւթական եւ նիւթական օգնութիւն ուզեց, — ռազմանիւթ, ուտեստ, դրամ։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները ընդդիմացան առաջին առաջարկին, իսկ գալով երկրորդ առաջարկին՝ նախ ուզեցին առնել Միացեալ - Նահանգներու նախագահին կարծիքը,որ կը հանի վաղը։ Մինչ այդ, ժընեւ հրաւիրեցին Պեռնի ամերիկեան դեսպանը, միաժամանակ հեռագրով խորհրդակցութիւն կատարեցին Փարիզի եւ Լոնտոնի հետ։ Պեռնի ամերիկեան դեսպանն ալ ճրահանգ պիտի ուզէ Նիւ - Եորքէն, մեծ պետութեանց կողմէ միասնաբար քայլ մը առնելու համար Ճափոնի դէմ, տընտեսական կամ նիւթական,— Տէլպոս առաջարկեց իրենց որոշումներուն մէջ չընել որ եւ է բառ, որ գրգռէ Ճափոնը եւ աւելի յարձակողական դարձնէ Ճափոնի համակիր կառավարութիւնները ։

Զօր. Մեթաքսաս դիկտատո՞ր պիտի հաստատէ

Աթէնքէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն որ վարչապետ Զօր. Մեթաքսաս տրակոնական միջոցներու կը դիմէ արմատէն քանդելու համար ընդդիմադիրներուն օջախը։ Կարգ մը շրջանակներ վախ կը յայտնեն որ Մեթաքսաս դիկտատուրա կը հաստատէ։ Ընդդիմադիր բոլոր երեսփոխանները ձերբակալուած եւ աքսորուած են հեռաւոր կղզիներ, ուր հսկողութեան տակ պիտի պահուին, — յիշենք Սոֆուլիսը (ազատականներու պետը), Թէոտոքիս (ազգայնական միապետականներու պետը), Քաֆանտարիս (յառաջդիմական-ներու պետը), Միխալաքոփուլոս (անկախ հանրապետականներու պետը)։

Աթէնքի թերթերը հետեւեալ լուսաբանութիւնը կուտան՝ բացատրելու համար այս խառնութիւնները.—

Վարչապետին նոր քաղաքականութիւնը ըմբռնելու համար՝ պէտք է ետ երթալ մինչեւ օգոստոս 1936։ Զօր. Մեթաքսաս տեսաւ որ երկիրը կը գտնուի ընդհ. գործադուլի մը վտանգին առջեւ։ Խափանելու համար այդ վտանգը՝ լուծեց խորհրդարանը, պատերազմական վիճակ յայտարարեց եւ խիստ գրաքննութիւն մը հաստատեց։ Այլեւս չվերահաստատուեցան այդ իրաւունքները ։

Ընդդիմադիր կուսակցութեանց պետերը, անցեալ օր, հաւաքաբար յայտարարութիւն մը հրատարակելով բողոքեցին յանուն բռնաբարուած իրաւունքներուն, խստիւ քննադատեցին Զօր. Մեթաքսասը եւ կոչ ուղղեցին ժողովուրդին որ ոտքի կանգնի տիրանալու համար իր իրաւունքներուն ։

Զօր. Մեթաքսաս պատասխանեց՝ աքսորելով ընդդիմադիրները։ Այս առթիւ, յանուն կառավարութեան, յայտարարութիւն մըն ալ ղրկեց մամուլին...

« Անոնք որ երբեք չհասկցան թէ ի՛նչ է համագործակցութիւնը, անոնք որ երբեք չյաջողեցան այնքան ուժ ունենալ որ կարենային կառավարութիւն մը կազմել, հիմա միացեր են իրարու հետ որպէսզի քանդեն եղածը։ Մեթաքսասի տիրական կառավարութիւնը կը մտնէ խառնութեանց նոր շրջանի մը մէջ, որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՃՊՈՏ...

Հոգիս փոթորկա՞ծ է տարօրէն կերպով։ Ու մրրիկ մը, թեւերը տարածած, երակներուս մէջ ռազմերգ, մեղեդի ու *սէրէնատ* կ՚երգէ...

Առջի իրիկուն ուխտի գացինք Մոնմօրանսի։ Գացինք, երկիւղա՞ծ, մեր մարտիկ ու վեթերան ընկերներուն անշունչ հոգիներովը հաղորդուելու ։ Տխուր էր ու վսեմ պահը։ Էութիւնս լեցուեցաւ սարսուռով եւ հպարտութեամբ։ Կանգնած իրենց միջեւ, այդ սրբազան պահուն, ես ի՛մ մէջ զգացի բոլորը անխտիր, — անոնք որ իրենց նայուածքներովը կայծեր, կամ իրենց բառերովը նետեր գրին մեր պատմութեան վերջին յիսնամեակին ու «վասեցին խարոյկը»։ Հայ Բազուկը ու Հայ Խօսքը ի՛նչքան ներդաշնակ էին հոն ու ի՛նչքան խօսուն։ Հա՛րկ է որ գրեմ։ Հա՛րկ է որ պզտիկ փոթորիկը, որ դեռ կը խռովէ էութիւնս ամբողջ եւ որ կ՚երգէ մէջս երգը Պայքարին ...

×

Յաջորդ առաւօտ, մեր խմբագրապետը հրաւիրատոմս մը յանձնեց ինծի՝ Իսպահան պատարագին՝ *Ցառաջը* Շնորհաւորելու համար։

Մատղէնի եկեղեցւոյ կամարներուն տակ, ուր Աստուած կ՚իջնէ, իջած չէր, անշուշտ, ճախորդ գիշերուան յաղթերգող փաղանգը մեր։ Հոն խոյանք կար։ Հոս՝ պաշտամունք։ Բայց, հո՛ն թէ հոս՝ Հաւատքը կար։ «Հաւատամք ի մի Աստուած »,— լսեցինք հոս։ «Մեզ վարանումներ չեն հարկաւոր, այլ՝ հաւատ» — կը պատգամէր գիշերը մեզ՝ Քրիստափոր ։

Եւ, վերջապէս, հոն ռազմերգ կար։ Հոս՝ մեղեդի։ Մեղեդի՞ն մեր առանձնական եկեղեցւոյ,— ինքնատիպ, խաղցրաշունչ, վերացնող ու, եթէ կ՚ուզէք, անփոխարինելի ... ։

Պահը վսեմ էր նաեւ հոս։ «Հայաստանի յաղթանակը այնքան մեծ եղաւ, որքան տառապանքը »— կ՚ըսէր Նոթր Տամի քարոզիչը։ Ցան ու ցրիւ, խաչածական, անխարխուլ, հազար եղ կոտրակուած բէեւ՝ մեր ցեղին ընդիրքներէն բխող հաւատքի երգը, մեր պատմութիւնն ու մեր հոգին տարածեց պաշտօնական Ֆրանսային առջեւ։ Առջի գիշերուանը մեր սուրին յաղթանակն էր։ Ասիկա՝ մեր խաչին։

×

Շոփէնի սրահն էնք։ գացեր էի վայելելու մեր *վերթիւօզը* , — առանց յամառ ըլլալու գալն, բայց շատ լսած ըլլալով իր մասին ։

Ո՛չ սուր ունէր Աղզարեան, ո՛չ ալ խաչ։ Բայց, ինչ որ կար իր մօտ՝ մէկն էր այն պիւֆներէն, որուն ամբողջութեան — ծովո՛ւն — հայ ժողովուրդ անունը կուտան։ Առտուն, եկեղեցիին մէջ, ունկնդիր Ֆրանսայի առջեւ ներկայացուած ջախջախուած մնացորդաց մը ինքն ալ՝ իր սերունդին նման։ Բայց «իր տառապանքին չափ մեծ՝ իր յաղթանակը»՝ կեանքին վրայ ։

Իր ջութակը ոչ սուր ունէր, ոչ ալ խօսք։ Թրթռումնե՛ր միայն,— երբեմն խորունկ, երբեմն մեղմ, երբեմն ծպտուն, երբեմն խռովիչ, բայց միշտ տիրական։

Հայ Բազուկէն ու Մտքէն, եւ հայ Հաւատքէն յետոյ, պահն էր հայ Հոգիին։

Կամ՝ սուրին ու խաչին յաղթանակներէն վերջ՝ յաղթանակը հայ Արուեստին ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԵՏ

Նախապէս տրուած ժամադրութեան մը համաձայն, ուրբաթ օր «Յառաջ»ի կողմէ այցելեցի հայ հռոմէականներու կաթողիկոս-պատրիարք գեր. Աղաջանեանին, Օթէլ Լիւթէսիա, ուր իջեւանած է։ Շատ սիրալիր կերպով ընդունեց զիս ու, մտերմիկ խօսակցութենէ մը վերջ, անցայ հարցումներուս ։

— Որո՞շ հրաւէրո՞վ մը այցելեցիք Փարիզ, թէ ձեր ցանկութեամբ ։

— Ո՛չ. իմ այցելութիւնը որ եւ է պաշտօնական հանգամանք չունի։ Բայց, Ֆրանսական իշխանութիւնը տեղեկանալով Փարիզ այցելելու որոշումիս, Հռոմի իր դեսպանին միջոցաւ ինծ հաղորդեց թէ տրամադրած է մասնաւոր վակոն մը։ Պ. Թէզան, յանուն Ֆրանսական պետութեան դիմաւորեց կայարանը, յայտնելով թէ Ֆրանսական կառավարութեան հիւրն ենք։

— Որ եւ է շփում ունեցա՞ք պետական անձերու հետ ։

— Շաբաթ օր այցելեցի արտաքին նախարար Պ. Տէլպոսի, որ շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ ։

— Անտարակոյս խօսք անցաւ նաեւ գոնէ Ֆրանսայի հայ գաղութի մասին։ Կարելի՞ էր գիտնալ թէ ի՞նչ է իրենց տրամադրութիւնն ու տպաւորութիւնները ։

— Շա՛տ լաւ։ Թէ՛ Պ. նախարարին եւ թէ ուրիշ պետական ու կրօնական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու յայտնեցի թէ Փարիզի մէջ մենք անցեալին մէջ ունեցած ենք ընտրեալ գաղութ մը եւ թէ այժմ Ֆրանսայի մէջ կ՚ապրին հոծ թիւով մեր ազգակիցներէն։ Կարտինալը եւ Պ. նախարարը ինծ յայտնեցին իրենց համակրանքը ոչ միայն Ֆրանսայի գաղութին, այլեւ ամբողջ հայ ազգի նկատմամբ։ Նոյնիսկ, Պ. Տէլպոս իր ջերմ յայտարարութեան մէջ չմոռցաւ ըսել ինծ թէ իր համակրանքը կը տարածուի բովանդակ հայութեան՝ «ինչպէս դուք չէշտեցիք» աւելցնելով, ակնարկելով իմ այն կրկնակի յայտարարութեանս թէ ըլլալով հանդերձ հայ կաթոլիկներու կաթողիկոս, իմ խնդրանքներս կը վերաբերին ամբողջ հայ ժողովուրդին ։

— Ի՞նչ տպաւորութիւն ունիք Փարիզահայ գաղութէն ։

— Շատ, շա՛տ լաւ։ Մանաւանդ երէկուան ընդունելութենէն՝ Սէվրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, ուր կը տիրէր հայ շունչը եւ հայ ոգին ։

— Այդ ընդունելութեան առիթով ձեր խօսած ճառը յափշտակեց յուսադրիչ էր մեր ժողովուրդի ապագայի մասին։ Կը թուի թէ գոնէ փոքրիկ յոյսերու առեւայներ ունիք ։

Կը ժպտի։ Կը խորհի երկվայրկեան մը։

— Գիտէք, կը յարէ, ես դեռ նոր մըն եմ աթոռիս վրայ։ Առ այժմ բաւարարուինք ըսելով որ հայ դատը՝ իբրեւ արդար դատ մը՝ կը հաւատանք թէ անպայման կը յաղթանակէ ։

— Մտադի՞ր էք ուրիշ վայրեր այցելելու ։

— Կը մեկնիմ, ինչպէս գիտէք, Սուրիա։ Անկէ կ՚անցնիմ Լիոն՝ վաղն իսկ։ Հոն, տեղւոյն կարտինալ Ժէռլիէի հրաւէրով կը մնամ երկու օր ու կը պատարագեմ։ Յետոյ Մարսէյլ։ Մարսէյլէն , երեքշաբթի, Աղեքսանդրիոյ վրայով կ՚անցնիմ Սուրիա ։— Վ.

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ հարցին մասին, Ազգաժողովը լսեց Տէլպոսի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչին տեսակէտները, ինչպէս նաեւ ընտրական յանձնաժողովին նախագահը, յետոյ պաշտօն տուաւ ընտրական յանձնաժողովի նախագահին, օժանդակ ունենալով Թուրք եւ Ֆրանսացի մէկ - մէկ փորձագէտ, քննել այն քանի մը փոփոխութիւնները, որոնք պիտի կատարուին քննիչ յանձնաժողովին ներկայացուցած բնագրին մէջ։ Ալեքսանտրէթի ընտրութեանց թուականը կը մնայ անփոփոխ,— 15 ապրիլ ։

ՏԷՔԱՐԹ,— ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Գ.

«Երիտասա՛րդ, թոյլ չեմ տար քեզի՝ քննադատել մեր գործը, եթէ երկիր մտած չես»,— Անդրանիկ այսպէս կը գրէ իր Ցուշերուն վերջը։ Իսկ Պղատոն, իր Փիլիսոփայութեան ակադեմիային մուտքին, կը յայտարարէ.— «Թող ոչ ոք մտնէ (իմ գործքս) ներս, եթէ երկրաչափ չէ»։ Շարլ Ադամ, ուզելով այս յայտարարութիւնը պատշաճեցնել Տէքարթի գործին, արգելքը կ'ընդարձակէ աւելցնելով.— «Ոչ ալ մաթեմաթիքոս կամ ֆիզիքոս»։

Այսուհանդերձ վերապահութեան ոգին, զոր ժամանակը մէկ դարէ՛ կ'առնէ եւ կուտայ միւսին, կ'անցունէ արգելքը եւ կը մտնէ նախագծուած սահմաններէն ներս։ Այսպէս, Փ. Քլոտէլ արհամարհանքով խօսեցաւ Տէքարթի գործին մասին՝ առանց երկրաչափ ըլլալու կամ ֆիզիքոս, թէեւ քննութեան առաւ միայն Ճառ մեթոտի մասին գործին լեզուն ու վարդապետութիւնը։ Լեզո՞ւն,— բայց Լանսոն, աւելի առաջ քան Քլոտէլ, «հարթեցց» եւ նոյնիսկ, բաղդատելով ժամանակակիցներուն հետ, մէկ սերունդով յառաջ համարեց։ Իսկ վարդապետութեան հանդէպ գերազանցօրէն կաթոլիկ Փօլ Քլոտէլի դիրքը կը զարմացնէ զիս, երբ կը խորհիմ որ Տէքարթ գիտցաւ իր փիլիսոփայութիւնը հաշտ տանիլ ԺԶ. դարու կղերապետութեան՝ «հոգւոյ անմահութեան» իր մեկնման լարելով Հայր Մէրսէնի տեսակէտներուն հետ դաշնընթաց, մինչ ըմբոստ Իտալացին, Գալիլէ, կը խիզախէր ընդդէմ conformismeին։

Ինչ որ ալ ըսուի, Տէքարթի գործը դեռ երկար ատեն պիտի զբաղեցնէ մարդկային միտքը։

Երբ, մեր կարգին, կը զբաղինք այդ գործով, անհրաժեշտ կը գտնենք բաժնել ինչ որ զուրս կ'իյնայ բուն փիլիսոփայականէն,— մաթեմաթիքա, մեքենագիտութիւն, նոյնիսկ բնախօսութիւն, որքան ալ մեզի կարելի է դիտողութիւններ արժանագրել գէթ վերջին աշխատութեան մասին, (պէտք է ըսել որ այդ աշխատութեամբ մեզի տրուած «գիւտերը» չեն պատկանիր ամբողջովին Տէքարթի, որուն կարգ մը կարծիքները ծիծաղելի են այսօր,— Հիւսիսի Թագուհին իսկ անհիթեթ կը գտնէր դրել թէ արտմութեան եւ վիշտի մէջ ախորժակը կ'աւելնայ, այնքան որ Տէքարթ ստիպուեցաւ սրբագրել, ինչպէս եւ տեսակէտը թէ հոգին իրեն «բնակարան» ընտրած է ուղեղային առանձին յօրինուածութիւն մը, որ այժմ կ'ընդունուի իբրեւ միայն գեղձ, իր փորձառապէս ճշդուած բնախօսութեամբ)։

Տէքարթի փիլիսոփայութիւնը, գէթ այն վարդապետութիւնը, որուն երեքհարիւրամեակը տօնուեցաւ վերջերս, կը հիմնուի այն մեկնութեանց վրայ, որոնք կը բխին աս խօսքէն.— «Կը մտածեմ, ուրեմն գոյութիւն ունիմ»։ Արդարեւ հակայ գրականութիւն մը ստեղծուած է այդ երջանիկ եզրաբանութեան վրայ (enthymème),— տեսէ՞ր էք ժայռեր, կազմուած խեցիներէ, մին կը փակի միւսին վրայ՝ աւելցնելով ծաւալը։ Փօզոսականութիւնը, որ ծանօթ է քրիստոնէութեան անունով, այսօր դարձած է զանգուածեղ վարդապետութիւն մը շնորհիւ ստուածաբաններու առած յանձնառական մեկնութեանց։ Այնպէս եւ Տէքարթի վարդապետութիւնը,— ի՛նչ քան մեկնաբանութիւններ, վերլուծումներ, մեկնութիւններ, որոնք դիզուելով իրարու վրայ՝ Տէքարթի ծանօթ եզրաբանութեան սկզբնական պարզ իմաստին վրայ կառուցած են փիլիսոփայական բարդ գրութիւն մը։

Ինչպէս գրեցինք նախապէս, Տէքարթի այդ եզրաբանութիւնը վերյիշում (réminiscence) մըն է Ս. Օգոստինոսէն,— բայց այս մեծ հեղինակը, Փօղոսի պէս՝ նախ հեթանոս, յետոյ քրիստոնեայ, իր հետ կը բերէր նաեւ հին հելլենական փիլիսոփայութեան աւանդութիւնները, (ան շարունակ կը յիշէ Ելլադայի մեծ երգիչները եւ մտածողները)։ Ի՞նչ հարկ, սակայն, Տէքարթը տանիլ Օգոստինոսի պատմուճանը հագած պեղիչ մը հելլենական մտածման դաշտերուն մէջ, ԺԷ. դարը արդէն կը կատարէր նոյն աշխատանքը օր ցերեկով։ Միջին-Դարը հելլենական մտածման պատմութեան ծանօթ էր արաբերէնէ լատիներէն կատարուած թարգմանութիւններով, ԺԷ. դարը տեսաւ որ շա՛տ խաթարուած էին այդ թարգմանութիւնները եւ յետոյ Արիստոտէլի հեղինակութեան դէմ այս անգամ կ'երեւէր Պղատոնի հասակը։ Եւ այսպէս, քանդելով Արիստոտէլի տրուած յարգանքը, կը հիմնէին ԺԷ. դարու dualismeը, ինչպէս քսան դար առաջ (Ե. դար, Ն. Ք.), ներդաշնակելով Հերակլիտէսի եւ Պարմենիդէսի վարդապետութիւնները՝ Պղատոն պիտի հիմնէր իր dualismeը։ Ըստ Հերակլիտէսի՝ յարաշարժ է տիեզերքը, ամէն ինչ կը փոխուի,— կարելի չէ տեսնել նոյն վարդը նոյն կարմրութեամբ։ Ընդհակառակն, Պարմենիդէս կը պնդէր թէ իրականութիւնը անփոփոխելի է եւ մէկ,— այսպէս կ'աշխատէր հաստատել էակին միութիւնը կամ յաւիտենականութիւնը։

Պղատոն կը հաշտեցնէ երկու վարդապետութիւնները ընդունելով որ գոյութիւն ունին երկու աշխարհներ,— զգացական աշխարհ եւ իմացական աշխարհ։ Զգացական աշխարհին մէջ, որուն վրայ կը պատշաճեցնէր Հերակլիտէսի վարդապետութիւնը, իրերն ու էակները անհունապէս այլայլուն են եւ յարափոփոխ։ Ուրեմն պատրանքի մը պէս է զգացական աշխարհը, կը բազմապատկուի, կը սահի կ'անցնի, շարունակ կը փոխուի։ Իմացականութիւնն է որ որոշ կայունութիւն կամ խարիսխ կուտայ զգացական աշխարհին՝ շնորհիւ «ընդհանուր գաղափար»ին, որ մէկ է եւ անփոփոխելի։ Եթէ ձիերը, որ կ'անցնին, պատրանք են, իրականութիւն է ձիուն գաղափարը, որ մէկ է եւ տեւական, վասնզի միշտ միեւնոյնը, միշտ անփոփոխ։ Հոգին, միանալէ առաջ մարմնոյն հետ, երկար ատեն ապրած է գաղափարներու աշխարհին մէջ,— զգայական իրերու հետ հաղորդակցութիւնը իր մէջ կ'արթնցնէ յիշատակներ։ Այս մեքենականութեամբ՝ գիտակցութիւնը կը դառնայ երեւոյթ մը վերյիշումի։

Տէքարթ կ'ընթանայ dualiste վարդապետութեան այս ճամբով։ Իր դարը յագեցած է բնազանցական աշխարհի մշուշով, փորձառական աշխատանքներու կէրքը ծարաւ մը կը մատնէ բանապաշտիկ։ Կ'ուսումնասիրէ, կը պրպտէ, կ'որոնէ, բայց որովհետեւ հաւասարակշռուած միտք մը չէ, նկարագրով վարանոտ՝ կը յայտարարէ մտածման գերազանցութիւնը, առանց խորտակելու իր կապը dualismeին հետ, առանց բոլորովին իւրացնելու matérialismeին, առանց վերջացնելու բնազանցութեան։ Կ'օրօրուի երկու վարդապետութիւններուն միջեւ։ Ահա թէ ինչո՛ւ ժամանակակից համայնավարներու առաջին սերունդը կ'ուրանայ զինք, մինչ երիտասարդ համայնավարները կը պարծենային որ այժմէական գարձուցին Տէքարթը։ Եւ սակայն, պէտք է խոստովանիլ որ նոր դարը շատ բան կը պարտի Տէքարթի վարդապետութեան (իմ կարծիքովս՝ անոր աշակերտներուն,— յիշեցէք Քրիստոսի փառքին վրայ Փօղոսի հիւսած ոսկեզօծ դրամանգները)։ Հիներու յարգանքը վերցաւ, մտածումը մարդկայնացաւ, ընկերային եւ դրական կեանքը նորոգուեցաւ (կարդալ Լանսոնի եւ Ֆակէի տեսութիւնները՝ Տէքարթի ազդեցութիւններու գրականութեան վրայ)։

Հետաքրքրական է ուսումնասիրել, հայ միտքի պատմութեան մէջ, ուղեգիծը որուն վրայով կ'անցնի մեր իմացական զարգացումը։

1924ին, երբ Նուպարեան մէջ, խօսելով իմ նախասիրութեանս մասին, կը փառաբանէի մտածման գերազանցութիւնը եւ, դրական վերլուծումներու մէջ, աւելի վերջ, կ'որոնէի մտածման գիծը, տակաւին տեղեակ չէի որ մտածման եւ զարգացման պայքարը հին է նաեւ մեր մէջ։

Յառաջիկային, երբ գրեմ Գալուստ Կոստանդեանի Մէթոտի վրայ աշխատութեան մասին, առիթ կը ստեղծուի շօշափելու այս շատ կարեւոր հարցը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Վերջ)

Յ. Գ.— Ջուիցերիայէն եւ Ֆրանսայէն երիտասարդներ նամակով խնդրեցին որ աղբիւրները տամիրենց՝ Տէքարթի այս ուսումնասիրութեան մէջ օգտագործուածները յիշելով։ Ահա գլխաւորները.—

1.— Ch. Adam.— Descartes, sa vie, son oeuvre.

2.— J. Maritain.— Trois Réformateurs.

3.— J. Maritain.— Le Songe de Descartes.

4.— Maxime Leroy.— Descartes, le philosophe au masque (լաւ գործ է, թեթեւցուր ոճով)։

5.— H. Gouhier.— Essais sur Descartes.

6.— Etudes Sur Descartes.— ստուար հատոր մը աշխատակցութեամբ միջազգային հեղինակաւոր դէմքերու (Alcan)։

7.— Lénine.— Matérialisme et Empiriocriticisme.

8.— P. Janet et G. Séailles.— Hist. de la philosophie.

Ինչպէս նաեւ Հոֆտինկի (2 հատ.) Պրէհիէի (3 հատոր) եւ Ա. Ֆույէի Փիլիսոփայութեան պատմութեան գործերը։

Տէքարթէն մասնաւորաբար կարդալ Discours de la Méthodeը եւ Traité des Passionsը։

Մեր այս յօդուածաշարքին մէջ յիշած ենք ուրիշ հեղինակներ ալ, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ որոշ չափով։

ԶԱՊԷԼ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պոլսահայ թերթերը հաղորդեցին մահը դերասանուհի Զապէլ Հէքիմեանի։

Զապէլ Հէքիմեան կը մեռնի խոր ծերութեան մէջ, 82 տարեկան, (ծնած Կ. Պոլիս, 1856ին) կեանքին կէսը անցուցած բեմի վրայ։ Իրապէս վաստակաւոր արուեստագիտուհի մը։

Ահա քանի մը գլխաւոր գիծերու մէջ իր բեմական կեանքին ուրուագիծը։

1879ին առաջին անգամ բեմ ելած է Զ. Հէքիմեան՝ Յակոբ Վարդովեանի թատերախումբին մէջ։ Այդ թուականին Վարդովեանի խումբը իր վերջին տարին կը բոլորէր։ Վերջալուսային շրջան մըն էր։ Առաջնակարգ ուժերը հեռացած էին Վարդովեանի քովէն ու մնացած էին միայն երկրորդականներ եւ սկսնակներ։ Խումբը փտաւոր անցեալէ մը վերջ՝ մահացու անկումի մը մէջ էր։ Վարդովեան ստիպուած էր ինք կատարել գլխաւոր դերերը։ Հազիւ կարելի կ'ըլլայ, վերջին պահուն, երկու բացառիկ ուժեր առնել (Մառի-Նուարդ եւ Դուիթ Թըրլանց)։ Այդ ատենն է որ խումբին մէջ կը մտնեն երկու շատ օժտուած սկսնակներ՝ Զապէլ Հէքիմեան ու Ցաւութիւն Ալիքսանեան։

Զապէլ նախապէս կ'երեւի փոքր դերերով։ Զորս ամիս վերջը, սակայն, իրեն կը վստահուին պատասխանատու դերեր, մեծ մասով առաջին սիրուհի։ Այս անակնկալ բարձրացումին պատճառ կ'ըլլայ որքան խումբին տկարութիւնը՝ նոյնքան ալ իր յատկութիւնը ու անվհատ աշխատասիրութիւնը։ Այս սկսնակ դերասանուհին անմիջապէս կը մտնէ իրեն յանձնուած դերերուն մէջ եւ կը վաւերացնէ իր տաղանդը։ Համբաւի կը տիրանայ «Տիկին Սէնթրոփէզ»ի գլխաւոր դերով մանաւանդ։ Զապէլով կը գոցուի խումբին բացերէն մէկը։

Կէտիկ Փաշայի մէջ քանի մը ամիս գործելէ վերջ, միշտ Վարդովեանի հետ, կ'անցնի Սկիւտար՝ Տագէսի թատրոնը, բոլորելով ամառնային շրջան մը։ Զ. Հէքիմեան կը յաջողի իր փայլը աւելցնել, թէեւ Մառի-Նուարդի նման մեծ ուժի մը դիմացը կը գտնուէր։ Մառի-Նուարդ կ'անձնաւորէր բացարձակ հերոսուհիի դերեր, իսկ Զ. Հէքիմեան միշտ առաջին սիրուհի էր։

Միջագիւղի մէջ (Օրթագէօյ), 1882ին, ճեղք մը կատարուեցաւ։ Մազաքեան խումբը վերակազմելու եւ վերապրելու նոյն թաղին անցեալի թատերական ոսկեշրջանը։ Այս ձեռնարկին մայրութիւնը կը պատկանի Հրաչեայի, որ նոր էր վերադարձած Կովկասէն։ Միսաք ալ կապուեցաւ այս խումբին, ինչպէս մայրենի լեզուին նախանձախնդիր բոլոր դերասանները։

Զապէլ Հէքիմեան կարճ բայց կարեւոր շրջան մը բոլորեց այդ խումբին մէջ, կատարելագործուելով Մազաքեանի ու Հրաչեայի ձեռքերուն տակ։ Տիկին Հրաչեայ մանաւանդ իր ուժգին արուեստով եւ իր դերուսոյցի կարողութիւնով մեծ ազդեցութիւն գործեց Զապէլի վրայ։ Երկու արուեստագիտուհիները մտերիմներ եղած էին։ Զ. Հէքիմեան միշտ պարծանքով կը յիշէր այդ քաղցր ու արժէքաւոր բարեկամութիւնը։

Նոյն խումբով մասնակցեցաւ նաեւ Պէշիկթաշի ու Բերայի մէջ (Ֆրանսական Նոր Թատրոն) տրուած ներկայացումներուն։

Այդ շրջանին ալ անմոռանալի առաջին սիրուհիի դերեր, ինչպէս՝ Մարկերիտ (Նէլի աշտարակը), Սօֆի (Թոպէրդ ասպետականպետը), Մարիան Տիւմալ (Հօյր Զօրապետը), Մառի-Ժանն (Մառի-Ժանն)։ Խումբին խաղացանկին մէջ կային նաեւ «Քաթէբին Հովուաբար» եւ «Լիոնի սուրհանդակը» թատերախաղերը։

1883ի թատերաշրջանը անցուցած է Շահզատէ Պաշի եւ Սկիւտար։

1884ին, վեց ամիս, գտնուած է Պէնկլեանի գուսանախաղի (operette) խումբին մէջ որ կը գործէր Բերա, Քրուասանի թատրոնին մէջ։

1885ին Պէնկլեան 36 հոգինոց գուսանական խումբով մը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Եգիպտոս։ Ահաւասիկ գլխաւոր դերասաններուն եւ դերասանուհիներուն ցանկը.— Մ. Մնակեան, Գ. Թրեանց, Միքայէլ Զափրաստ, Օննիկ Կիւրեղեան, Միհրան Գույումճեան, Միչէլ Պէրպէրեան, Տիգրան Սանճագճեան, Տիգրան Մաոթէոսեան, Սիրանոյշ, Երանուհի եւ Վերգինէ Կարագաշեան քոյրեր, Գոհարիկ Շիրինեան ու Զապէլ Հէքիմեան։ Խումբին խաղացանկին մէջ կային Տիգրան Զուհաճեանի գործերէն«Լէպլէպիճի», «Քէօսէ Քէհեա», «Արիֆ», ինչպէս նաեւ օտար գուսանախաղեր՝ «Ժիրօֆլէ-Ժիրօֆլա», «Պէլ Էլէն», «Լը Փրիկան»։

Ցոյց տալու համար այս խումբին խանդավառ ընացքը դէպի փառաւորներու երկիրը, կ'արժէ յիշատակել շոգենաւին մէջ պատահած մանրադէպ մը։ Արքիպեղագոսի բացերը կը սկսի ուժգին փոթորիկ մը։ Ծովը յուզուած է եւ մեծազանգուած ալիքներ կը յարձակին նաւուն կողերուն վրայ ու կը փշրուին կամրջակներէն անդին։ Հետզհետէ կը սաստկանայ ալեկոծութիւնը։ Շոգենաւը կը ծառանայ ու կ'իջնէ ջուրերուն ակօսներուն մէջ։ Եւ սակայն, հայ դերասանուհիներն ու դերասանները՝ ամփոփուած վերնայարկը, անսպասելի եռանդով կ'երգեն«Լէպլէպիճի»էն եւ «Քէօսէ-Քէհեա»էն մասեր։ Անգլիացի նաւապետը, երաժշտասէր ծեր ճէնթլմէն մը, կը հիանայ երգողներուն ձայնին ու ոգեւորութեան եւ կ'որոնէ կը հրաւիրէ շոգենաւին հանդիսասրահը, ուր մեկնողները կը ներկայացնեն«Լէպլէպիճի»ի ամբողջ երկրորդ արարը։ Դուրսը փոթորիկը իր բոլոր սանձերը արձակած էր ու կը պայթէր մոլեգնութեամբ։ Ցանկարծ, մեղրամոմի գոյն կը ստանան երգիչներուն դէմքերը, դաշնակը մէկէն կը դադրի Տիգրան Զուհաճեանի քաշուելով եւ դերասան-դերասանուհիներ ծովախտէ բռնուած կը ցրուին։

Նաւապետը, որ յափշտակուած էր այդ գեղեցիկ ու երգեցիկ տեսիլէն, ցասումով դէպի ծովը կ'ուղղուի ու կը թքնէ պոռալով.

— Անե՞ծք գայ... քիչ մը չէի՞ր կրնար սպասել....

Պէնկլեան 1885ի ձմեռնային թատերաշրջանը կ'անցընէ Գահիրէ, Խետիվիէի պարտէզի թատրոնին մէջ, ունենալով աննկարագրելի յաջողութիւններ։

Զապէլ Հէքիմեան 1886ին կը վերադառնայ Պոլիս։

Մնակեան, յաջորդելով Վարդովեանի, հիմնած էր «Օսմանեան տրամի խումբը», ընկերակցութեամբ Տիգրան Թօսպաթեանի որ քիչ վերջ բաշուեցաւ բեմական կեանքէ։ Զապէլ կը մտնէ Մնակեան խումբին մէջ։

Մառի-Նուարդի մահէն վերջ Զապէլի կը մնան կանացի գլխաւոր դերերը։ Իր ամբողջական համբաւը այս խումբին մէջ է որ կը շինուի։ Բազմաքեանի եւ Հրաչեայի հետ անցուցած կարճատեւ շրջանէն՝ պարագաները այնպէս մը բերած են որ իրր կամայ-ակամայ ստիպուի թուրքերէն ներկայացնել։ Առաւելապէս թուրք թատրոնին կը պատկանի այլ հայ արուեստագիտուհին։ Մնակեան խումբին հետ գացած է Իզմիր եւ Վառնա։

Եղած է կուռք մը թուրք թատրասէրներուն համար։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

Տարի մըն ալ գլորեցաւ։ Դարեր ու ամիսներ, մեքենաներու մխորը, ամէն ինչ որ մարդուս արտաքին պահանջները գոհացնելու անհրաժեշտ գործունէութիւնը կը կազմէ, կը խլացնէ, կը շմորէ մարդը, որ այդ հաշուի կարողութեան սխալ համեմատութիւններ տալու փորձութեան կ'ենթարկուի, բաղդատմամբ իր ներքին կեանքին։

Մեծ քաղաքին այնքան գործունեայ եւ այնքան աղմկարար տարրերը շահեկանութեան իրական համեմատութիւնները կրնան տեղափոխել շատ անգամ։ Կը տարուինք համոզուելու թէ, անոնց առջեւ, մենք՝ իբրեւ թէ հոգեկան բոլոր գոհացումներու առջեւ կը կտրուինք։ Սակայն այդ խորհուրդը ոչ ոք կը պահէ երկար ատեն։

Մարդկային կեանքին մէջ կարողութեան ժամեր կուգան, արդիւնք դէպքերու, ընդհանուր կամ անձնական պատճառներու հետեւանք, այդ ժամերուն մեր գոյութեան քննութիւնը անհրաժեշտ կը դառնայ։ Բաղդատութիւններու ընթացքին, կեծակի պէս, տեսանք կ'ունենանք անտեսած ըլլալու կամ չճանչնալու ինչ որ մեր կեանքի արշալոյսին բացարձակօրէն շահեկան կը թուէր։

Ըսել կ'ուզեմ թէ աշխատանքի վերջումին ու մտատանջութեան մէջ,— աշխատանքին՝ անհրաժեշտ միջոց ապրելու պատիւով ու արժանիքով մեր նմաններուն մէջ — ազդո՛ւյց պէտք չէ մոռնանք որ աշխատանքը առանձին, կեանքին նպատակը չէ, խիստ յաճախ կը սխալինք այդ մասին։

Զգայականութիւն... վերադարձնենք այս գեղեցիկ բառին իր լիակատար, վեհ, ազնուագոյն նշանակութիւնը, ու պահանջենք իրենց պատասխանատուութեան գիտակից մարդոց որ մեր յիշողութեան մէջ գեղեցիկ վերատին մեր բարոյական կեանքին արժէքներու եւ օգուտի համեմատութիւնները։

Այդ պաշտօնին համար մտաւորականները, գիտուն, բանաստեղծ, արուեստագէտ, ընտրած ենք, կեանքի ճշմարիտ ըմբռնումը պահելու եւ առանձնաշնորհեալ ձիրքի պարգեւած գերճախոսութեամբ նոր կերպարանքներ տալու համար անմահ ճշմարտութիւններուն, որոնց իմաստը քիչ մը շատ գործնական բանաձեւերու բաղմիցս կրկնումով նսեմացաւ։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Փախան։ Ես ալ ճամբաս փոխեցի եւ հեռանալ սկսայ։ Կռնակէս հրացանով կրակեցին։ Քիչ մնաց որ ձախ ականջէս զարնուէի։ Կրակը փոխադարձեցի։ Երեք գիւղերու՝ Բրաբերդի, Խորոխոնի եւ Ղոչասարի մէջտեղն էի։ Բաւական հեռաւորութեան վրայ էին։ Երբ կրակ բացի, սկսան վախկոտ շուներու նման փախչիլ։

Զմելիով մօրուքս կտրեցի։ Մօտաւորապէս տարի մըն էր, որ չէի ածիլուած։ Եթէ զիս հետապնդողթուրքերը, փախան հեռանալու, յարձակէին վրաս, ազատում չունէի։

Ձիւն ձմեռ էր։ Գիշերը չէր քնացած եւ շատ տկար էի։ Ճամբան մնացած սեղս անզգալաբար քնացեր էի։ Արթնցայ։ Ցրտած էի։ Երեկոյ եղաւ։ Ուղղակի Ղոչասար մտայ։ Հայու մը տունն իջեւանեցի։

Երկու ցերեկ եւ մէկ գիշեր հոն մնացի։ Կէս գիշերին Ալիս գեօր ճեղքելով՝ դժուարութեամբ հասայ Կամիսի քարայրը։ Հոն մնացի 42 օր։ Ուտելիքի համար երբեմն Տուզասար (Ցաղթ) գիւղը կ'երթայինք։ Հոն Բաբերդցի Աղաճանը մեզի այլիւր կը հայթայթէր։ Նոյնպէս Հ. Տէրտէրեանը։

Լսեցինք որ Բրաբերդի քարայրի մեր ընկերները պաշարուած են։ Կամիսի քարայրի մեր ընկերները երեք խումբի բաժնուեցան։

Թէճէրի լեռը ապաստանած 10 Թէճէրցի ընկերները կրկին Թէճէրի լեռը ապաստանեցան, ուր տարի ու կէս առաջ Սեբաստացի Հերոս Մուրատ յաղթական կռիւներ մղած էր թուրք պաշարող զինուորներուն դէմ։ Կամիսցի ընկերները կրկին մնացին Կամիսի շրջանը։ Իսկ մենք վեց հոգինոց խումբով մը հասանք Սախառի լեռը։

Մեր խումբը կը բաղկանար հետեւեալ անձերէն.— Նշան Տէլիրմէնեան, Խորոխոնցի, Գրիգոր Կոփիկեան, Կաւռացի, Կարապետ Մհ. Օհանեան, Կաւռացի, Արշակ, Զառացի, Սարգիս, Ցաղթեցի եւ ես։

Այս վեց ընկերներով, մինչեւ մեր թրքական սահմանն անցնիլը (օգոստ. 1917), այս շրջանին մէջ 58 հոգոց ունեցանք, կարգաւ գործ տեսանք։ Ատոր ուտելիք ունեցանք։ Միշտ հիւրեր ունեցանք։ Ատոնք փախստական կամ տեղացի Հայեր էին։

Մեր վեց հոգինոց խումբը թառած էր Սախառու լերան վրայ։ Այլեւս ազատ օդի մէջ, ազատ կը շնչէինք։ Չէրքէզ Զավուշի խումբ կ'անուանէինք մենք մեզ։ Մեր շրջանի եւ Գըրլար Օվայի շրջանին 15-20 գրըգլպաշ գիւղերը մեր վեց հոգինոց խումբին ձեռքէն շատ բան քաշեցին։

Մեր՝ Սախառ բարձրանալէն երեք օր վերջ, Դարըը գիւղացի Գըզըլպաշ ծիւրտ փախստական զինուոր մը բռնեցինք։ Տեսանք, որ ան մեզի շատ օգտակար պիտի ըլլար։ Անոր գիւղը գացինք։ Տունը սորվեցանք եւ օգտագործեցինք։ Մեր ունեցած աւելորդ միսը, իւղը, բուրդը կը ղրկէինք անոր տունը, իր ծառայութեան փոխարէն։ Նոյնպէս հագուստներ կը ղրկէինք մեր գիւղին մէջ վերապրող Հայերուն։

Մեր ընկերներէն Կաւռացի Գրիգոր Կոփիկեանին զէնքը ատրճանակի կերպով տուած էինք Բրաբերդցի Հ. Տէրտէրեանին։ Սախալել զէնքի մը եւս պէտք ունէինք, որ ատրճանակաւ տուած զէնքը տեղը կատարէինք։

Ապաստանած էինք Ղոչասարի եւ Խորոխոնի մէջտեղը Արազանց (Արար Փունար) ըսուած վայրին մէջ։ Գէորգ Տաքէսեանը(1) ամէն հինգշաբթի օրերը անկէ կ'անցնէր՝ մեզ տեսնելու եւ դրամ առնելու, որ ջրաղացպաններուն տար։ Գ. Տաքէսեանի հետ կար նաեւ որմնադիր արհեստաւոր Մեսրոպ Անտոնեանը, որ լրտես մը դարձա եղաւ։

Մենք որոշած էինք մօտ ատենէն հեռանալու այս շրջաններէն։ Վեց ոսկի Գէորգին տուինք։ Ան ըսաւ որ դըրամը յանձնենք Մեսրոպին։ Գէորգը Մեսրոպ Անտոնեանէն կը կասկածէր։ Մենք ալ ստիպուած՝ դրամը Մ. Անտոնեանին տուինք՝ զէնք մը բերել տալու համար։

Օրը որոշեցինք, որ երթանք զէնքը առնելու համար։ Ընկերս՝ Նշան Տէլիրմէնեանը միշտ կ'ուզէր որ այս Մեսրոպին հաշիւը զէնքով մաքրէինք, հակառակ անոր որ ան իր ազգականն էր։ Ես արգելք եղայ։

Նշան կ'ըսէր. «Այս օձը մէջտեղէն մաքրելը վարձք է»։ Ընկերս ճիշդ խորհած էր։ Ես էի որ սխալած էի։

Երեք անգամ զէնքը առնելու գացինք։ «Այսօր-վաղը» ըսելով երեք-ցուց, եւ վերջն ալ ըսաւ թէ՝ «պահած տեղէն գողցեր են»։ Լուր ղրկեցինք որ կամ զէնքը տայ, կամ դրամը ետ վերադարձնէ։ Պատասխանած էր թէ՝ «Այս շրջաններէն հեռացէք, եթէ ոչ՝ ընելիքս գիտեմ»։ Մեսրոպ կ'ուզէր մեզ մատնել։

Սեբաստիայէն լուր եկաւ, որ քաղաքին մօտերը, որոշուած վայրի մը մէջ, զալիք փախստական ընկերները պիտի սպասէին մեզի, եւ պէտք էր որ երթայինք եւ մեզի մօտ՝ լեռը բերէինք։

Մեր խումբէն հինգ հոգի գացին, որպէսզի զանոնք բերեն։ Ես ալ մեզի հետ եղող Ղարլու գիւղացի Ղըզըլպաշին հետ Խորոխոն գիւղը գացի ջրաղացպանները տեսնելու։ Նամակ մը գետեղեցի որոշեալ ծանօթ վայրին մէջ, եւ ցերեկին պահուըտեցանք։

Երեկոյին գացինք։ Նամակին տեղն առնուած էր, եւ, սակայն, տեղը ուրիշ նամակ չկար։ Ստիպուեցանք գիւղին մէջ մտնել։ Գիւղին շուրջը քանի մը տեղեր կրակներ վառուած էին։

Ընկերս Ղըզըլպաշը ըսաւ թէ «գիւղը զինուոր կամ ոստիկան լեցուած է. լաւ է որ ներս չմտնենք»։ Քիւրտ ընկերս տարի գիւղին գերեզմաններէն բաւական հեռու ծառերու մէջ։ Ըսի անոր՝ «սպասէ հոս»։ Ես մինակս գիւղ մտնել ուզեցի։ Ծի՛լ գիւղին մէջ մտնելու ատենս, Խոչ-Քարերուն կամ «Թաղէոս Աստուածի գերեզմանը» կոչուած քարէ մատուռին մօտը, չորս ոստիկաններ պահուած տեսայ։

Զանոնք չտեսնել ձեւացնելով՝ դէպի գիւղը ուղղուեցայ։ Անոնք կարծեցին, որ զիրենք չեմ նշմարած եւ գիւղին մէջ որոշ տան մը պիտի մտնեմ։ Սկին ջուրը անցայ, ցած տեղը իջայ եւ փոխան գիւղը մտնելու, 50 քայլ հեռուէն ուրիշ կողմ դարձայ։

ՄԿՐՏԻՉ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շար.)

(6)

(1) Որպէս վարպետ որմնադիր, բուրք կառավարութիւնը վար դրած էր. ամէն հինգշաբթի Ղոչասարէն Խորոխոն կուգար։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Նախապատերազմեան սերունդի մեր մտաւորականներէն՝ բեղուն եւ աշխոյժ գրիչ մը, որ իր պատմանին մէջ ճաշուած է ներկայիս, իր խանդավառութեան պահուն՝ կ'ոգեկոչէ Գ. Կոստանդեանի յիշատակը.—

Բարեբախտ ներշնչման պտուղ մըն է Գալուստ Կոստանդեանի մասին ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը։ [illegible]

...

Մեր սերունդին ոմանց համար ճըշմարիտ «Քրիստոնէական» մը եղաւ «Մէթոտ վրայ»։ Անշուշտ՝ compilation մըն է, բայց կազմուած երկար պատրաստութեամբ, տաղանդով ու հմտութեամբ, պարզ, զուլալ, [illegible]

...

ԱՅՍՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Գրուեցաւ թէ այս օրերուս Ֆրանսական պատուիրակներ Լոնտոն պիտի մեկնին բանակցութիւն կատարելու հոն, անգլեւֆրանսական այերային համագործակցութեան ծրագիր մը ի գլուխ հանելու համար։ Լոնտոնէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ, թէ պատուիրակներուն Փարիզէն մեկնելու թըւականը երկու շաբաթ չափ յետաձգուած է։

...

ՀԱՆՐԻ ԲԻՍՄԷՔԸՐՍ

Գրեցինք թէ Հանրի Բիսմէքըրս մեռաւ անցեալ շաբաթ։

Ծնած էր Ֆլորէֆի մէջ (Պելճիքա), 1872ին, ծագումով պելժ։ [illegible]

...

Կարօտ ձայն

Գիւղին մէջ ծըննած մանչ մ'էի առոյգ.
Բախտըս չուզեց որ ըլլամ գիւղացի,
Այսօր դարձեր եմ անափ մէկ մակոյկ,
Բիւր ափսո՛ս ինծի։

Ըլլալ կ'ուզէի հերկող մը հուժկու,
Բայց կուրծքըս տըւած՝ արեւին, հովին,
Վարե՜լ, մըտերիմ եզներով երկու
Արտերըս գիւղին։

Գոգնոցըս առջիս, կանգնի՜լ անդին մէջ,
Օրհնութեամբ ցանել՝ սերմնացուն՝ ձախ, աջ,
Ցուն դառնալ յագնած, ճակատով մը գէջ,
Ու սըրտով մը հաճ։

Դիտե՜լ կանանչը արտերուս ծըփուն,
Հո՛ն, դաշտերուս մէջ, հեզ մը թըռչնի՜լ,
Շոյե՜լ հասկերը որ դառնան ոսկուն,
Ու լոյս հըրճըւիլ։

Մանգաղը առած հընձե՜լ բերքըս իմ,
Կալել ու կամնե՜լ, եւ երթալ ջաղաց,
Ըլլալ գո՛հ նոյնիսկ տակ իմ երդիքին՝
Ուտելով աղ-հաց։

Կարօտը հողին, կարօտը խորունկ,
Շաղախուեր է իմ էութեանըս հետ,
Եւ, տես, դարձեր՝ ես բուրվառ ու խունկ
Կը մըխա՛մ յաւէտ։

Գիւղին մէջ ծընած մանչ մ'էի առոյգ,
Բախտըս չուզեց որ ըլլամ գիւղացի,
Այսօր եմ անհող, անտո՛փ մէկ մակոյկ,
Բիւր ափսո՛ս ինծի։

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

Ընկերութիւնը հայերէնի թարգմանած եւ բեմադրած էր այս վերջին թատերախաղը, որ բուն Ֆրանսացի դերասանապետ Անթուանի՝ առաջնակարգ գործ մըն է)։

Իր թատերախաղերուն գլխաւոր թերութիւնն այն է որ քիչ մը շատ «թատերական» են,— նախ կը զուարճացնեն, յետոյ կը լացնեն։

Նախագահ ընտրուած էր Ֆրանսացի թատերագիրներու ընկերութեան, կէ մեռնի 65 տարեկան, հարգէն աւարտած իր գործը»։

ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆՔ, ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՔ, ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ ...

[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Զարհուրելի նախազգացումներ ալ... [illegible]

— Օրհնած, իմ ծուխից ովքե՞ր են մնացել, որ նրանց համար ցուցակ... [illegible]

...

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

անխնայ պիտի գործէ ընդդէմ անոնց որ կը փորձեն խանգարել երկրին խաղաղութիւնը »։

Զրոյց կը հաղորդէ թէ բանակը շարժման մէջ դրուած է ամէն կողմ ։

Միւս կողմէ, Հավասի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ քաղաքական որ եւ է փոփոխութիւն տեղի չէ ունեցած Ցուցակատանց մէջ։ Այսուհանդերձ կը հաստատէ որ բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր աքսորուած են դէպի կղզիները։ Բայց ձերբակալուած չեն Սոֆուլիսը, Թէոտոքիսը, Միխալաքոփուլոսը, Փափանտրէուն ։

Զուիցերիա պաշտպանէ Ազգաժողովէն

« Ժընեւի խմբագիրներէն Տիկին Ժընըվիեւ Թապուի, որ Ժընեւ գացած է ներկայ ըլլալու համար Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստերուն, արձագանգ կու տայ բանակցութեան մը, զոր կը կատարէ Տէլպոս Զուիցերիոյ կառավարութեան պետին՝ Մոթայի հետ ։

Մոթայի կառավարութիւնը կը փափաքի վերադառնել նախապատերազմեան իր չէզոքութիւնը, -- այնպէս կը զգայ թէ Ազգաժողովը ծանր նստած է իր կուրծքին վրայ։ Ֆրանսական դեսպանը, Ալֆան, բաւական աշխատած է համոզել զուիցերական կառավարութիւնը՝ մնալու համար Ազգաժողովին մէջ, եւ փարատելու համար Սպիտակ Երկրին (Զուիցերիոյ) վախերը՝ որոշ յանձնառութիւններու տակ մտնելով յանուն Ֆրանսական կառավարութեան։ Կը թուի թէ Մոթա անդրդուելի մնաց։ Տէլպոս, շարունակելով խօսակցութիւնը Մոթայի հետ, յայտնեց թէ Ֆրանսա կը յօժարի որ Զուիցերիա վերադառնէ իր նախապատերազմեան չէզոքութիւնը, նոյնիսկ պատրաստ է երաշխաւորելու, որքան ալ Զուիցերիոյ քաշուելով Ազգաժողովէն՝ պիտի փոխուէր միջազգային կացութիւնը, բայց Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ որ Զուիցերիա, իր չէզոքութեան շնորհը ստանալով, քանդէ հաստատութիւնը որմէ կ'ուզէ հեռանալ դատայիքի պէս։

Ֆրանսերէն թերթը դիտել կու տայ որ Զուիցերիոյ այս ընթացքը կը զուգադիպի այն պահուն, երբ Ազգաժողովը կը զբաղի մէկ կողմէ Ազգերու Դաշինքին բարեփոխութեան հարցով (այդ նիստը կը բացուի վաղը), միւս կողմէ չինեւճափոնական պատերազմը սահմանափակելու հարցով՝ օժանդակութեամբ մեծ պետութեանց ։

« Մաթէն »ի թղթակիցը, ընդհակառակն, կը պնդէ թէ Զուիցերիա կը պահանջէ, Ազգերու Դաշինքին մէջ ճշդուած զինուորական պատժամիջոցներուն իր մասնակցութիւնը բարձել ազատ ըլլալով հանդերձ, ազատ ըլլալ նաեւ տնտեսական եւ նիւթական պարտաւորութիւններէ, ինչ որ կը նշանակէ ոչնչով կապուիլ Ազգաժողովին ։

Յ. Հ. ԿԱԳՈՅՑ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը 1938 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20ԻՆ

Իր խնդրուի չխառնաձեւել։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 13 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր

AÉRO CLUB DE FRANCEի սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée (Métro Boissière)

Օրքէսթրը Fernand Bouillon։ Աթրաքսիոն, պրիզ

ՄՈՒՏՔ 15 ֆրանք, ուսանողներու՝ 10 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

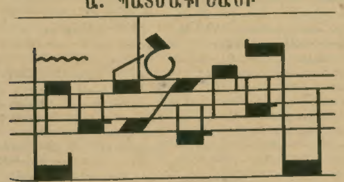

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

Իր տեսակին մէջ առաջին այս ձեռնարկը կոչուած է Նոր - Երաժշտութեան դասաւանդութիւնը մեր վարժարաններու եւ մանկապարտէզներու մէջ դնելու բոլորովին նոր եւ արդիական հիմերու վրայ, պահելով միատամանակ հայ տոհմիկ երգի ոգին ու ճաշակը։

120է աւելի ռիթմիքի, ձայնամարզի եւ լսողութեան վարժութիւններ ։

Բազմաթիւ մանկական եւ դպրոցական նոր երգեր։ Ընդարձակ բացատրութիւններ դասատուներու համար։ Օժանդակ ձեռնարկ նաեւ երգի, նուագի, հետեւողներու համար։ Ճոխ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն ։

Գինը 12 ֆրանք դպրոցներու համար (մեծաքանակ) 10 ֆրանք ։

Դիմել՝ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Paris, իսկ արտասահմանէն՝ հեղինակին՝ A. Patmagrian, Communauté Armenienne, Alexandrie:

Հ. Ց. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ։

«ՓԵՏԻ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։

«ՎՐԷԺ» խումբի ժողովը՝ 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Յ. ԳԱԳԻԿԵԱՆ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Մասիս» խումբի կողմէ Սերաստացի ՄՈՒՐԱՑի յիշատակին, 30 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ։ Մուտք 7 ֆրանք։

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Գ. ՔԱԼԱՅՃԵԱՆ, Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, եւ ՎԻԾԱԿԵԱՆ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՋԱՎԱՐԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՃՈԽԱՑՄԱՆ

12 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԹՈՒՐԱՆՑԻ ՏԱՆՍԻՆԿԻ մէջ 25 Rue Edison (Ռիւ Փօլ-Պէրթ անկիւնը)։

Հաճելի ժամանց եւ անակնկալներ։

Պիտի նուագէ ORCHESTRE MULLER

Մուտք՝ այրերու 6, կիներու 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին 130 բիւ Գուալօ՝ Հարէլեանի, 150 բիւ Գուալօ Հացագործեանի, 70 բիւ Փօլ Պէր սպարան, փողհարեանի, 77 բիւ Ռապըլէ Միսաք Միրզէի, 136 բիւ Գուալօ սափրիչ Մոսեանի, 64 բիւ Մագընտ Արայեն, դերձակ Մոմձեանի եւ բոլոր ընկերներուն մօտ։ Ինչպէս նաեւ կէնճեան նպարավաճառատունը 45 բիւ տը Գոնէյ ։

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 1 Փետրուար Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մեթրօ Օտէօն։ Կը խօսի Գ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայ Դատականութիւն եւ Հայ Յեղափոխութիւն:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ՝ Գ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆԻ

2 Փետրուար, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100 Rue Richelieu։ Մեթրօ Richelieu - Drouot կամ Bourse։

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն՝ Գ. Հ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի տնտեսական զարգացումը»

(«Le developpement économique de l'Arménie»)

Մուտք 2 ֆրանք — Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 6 Փետրուար, ժամը 16էն կէս գիշեր FOYER RUSSEի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ Պիւֆէ։

Մեթրօ Alma - Marceau — Մուտք՝ 8 ֆրանք

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Արթիսթիք Միութեան պարահանդէսը Ապրիլ 3ին։ Չխաչաձեւել այդ թուականը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Յարութիւն Սուքիասեանի մահուան առթիւ, իր այրիին, քրոջ եւ քեռորդիներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Շահինեան, Այրի Տիկին Հովհաննէս Մկրտիչեան եւ զաւակը՝ Յակոբ, Այրի Տիկին Ազատուհի, Գ. Գ. Հայկազ եւ Կարապետ Գրիգորեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՕՂԻԿ ԿՏԻԿԵԱՆԻ, իր սիրելի ամուսնոյն՝ ՌՈՒԲԷՆ ԿՏԻԿԵԱՆԻ զաւանդէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունուար 16ին ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով։

Արժանթէօյ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գ. Խաչիկ Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէօվլէթեան, Գ. Գ. Խաչիկ եւ Աւետիս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Էմինէ Մոզգոնեան կը ծանուցանեն որ, այսօր, կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ծնողքին, եղբօր եւ հարսին, հանգուցեալ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԲՀՆՑ. ՏԷՕՎԼէԹԵԱՆի մահուան 5րդ տարելիցին եւ իր կողակցին երիցուհի ԻՒՂԱՐԵՐ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին իրենց յիշատակը յարգողները։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) ձայնագրած երգը՝ « LE COUCOU »

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6) :

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ԼԱՌՆԱԿԱ, Գործ. — Խանգ. 10:
ՍԷՆ ԺԵՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Տէմ — 150:
ՆԻՍ, Վարժ — 45:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկ — 75:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ — 242:
ԳԷԼՄՈՆ ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մ — 80:
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զօր — 45:
ՎԻԼՄՈՆԳԼԸ, Գուլ — 120:
ՊՕՄՈՆ, Հ. Ս — 150:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Ա — 40:
ՎԻԷՆ, Գ. Մ — 150:
ԼԱ ԳՕՔԲԱ, Գարո — 75:
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Զիւմ — 150 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Մ — 75:
ԳԱՍՐԱ, Ա. Մ — կէս անգլ.։
ՓՐԱԿԱ, Ս. Է — 202:
ՓԱՐԻԶ (19), Ժ. Գուլը — 70:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Երեքշաբթի 1 Փետր., երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն, շրջաբերականի ընթերցում եւ խիստ կարեւոր հարցեր։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER AGOPIAN